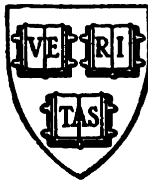

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 097 728 174

VE
RI
TAS

KATOLIČKO

CRKVENO PRAVO

NAPISAO

DR. FERDINANDO BELAJ

J. R PROFESOR CRKVENOG PRAVA U BOGOSLOVNOM FAKULTETU KR. SVEUČILIŠTA FRANJE JOSIPA I. U ZAGREBU

DRUGO PRERAGJENO IZDANJE

S DOZVOLOM DUHOVNE OBLASTI NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE

1901

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE L. HARTMANA (STJ. KUGLI), ZAGREB, ILICA

KATOLIČKO

CRKVENO PRAVO

NAPISAO

D[R] FERDINANDO BELAJ

J. R. PROFESOR CRKVENOG PRAVA U BOGOSLOVNOM FAKULTETU KR. SVEUČILIŠTA FRANJE JOSIPA I. U ZAGREBU

DRUGO PRERAGJENO IZDANJE

S DOZVOLOM DUHOVNE OBLASTI NADBISKUPIJE ZAGREBAČKE

1901.

TISAK I NAKLADA KNJIŽARE LAV. HARTMANA (KUGLI I DEUTSCH), ZAGREB.

PREDGOVOR.

Drugo ovo izdanje u velike sam popunio i preradio. Naročito sam sasma preradio ženidbeno pravo, u koje sam uvrstio i odredbe ugarskoga zakona od g. 1894. o ženidbenom pravu. Pošto se naime ugarski državljani sve više k nama sele, držim, da je dušobrižnomu svećenstvu potrebito znati i te odredbe, da uzmogne od ugarskih državljana odvratiti štetne gragjanske posljedice, koje bi ih mogle snaći radi neobdržavanja toga zakona.

Razumije se samo sobom, da se u svemu, što sam napisao, pokoravam sudu crkve katoličke.

Pisac.

SADRŽAJ.

UVOD.

Strana.

I. Pravo u opće 1
II. Crkveno pravo 4
III. Crkveno pravo kao znanost. Pomoćne znanosti 5

Općeniti dio.

Knjiga I.

§ 1. Izvori crkvenoga prava . . . 7

Glava prva. Pisani izvori općenitog prava.

§ 2. I. Sv. pismo 7
§ 3. II. Zaključci općenitih sabora. Naredbe rimskih papa 8
§ 4. Pisani izvori djelomičnog prava 10
I. Zaključci pokrajinskih sabora . 10
II. Gragjanski zakoni 11
III. Konkordati 11
§ 5. Nepisani izvori crkvenoga prava. I. Naravno pravo. II. Predaja. III. Običaj. IV. Sudski običaj. V. Ugled kanonista. VI. Pravna analogija . 20

Glava druga. Zbirka crkvenih zakona.

§ 6. Zbirka crkvenih zakona staroga prava 23
§ 7. Pokorničke knjige 26

Zbirke crkvenih zakona novoga prava. — Corpus juris canonici.

§ 8. I. Gracijanov dekret . . . 28
§ 9. Decretales Gregorii P. IX. . . 29
§ 10. Šesta knjiga Bonifacija VIII. . 30
§ 11. Ostale zbirke 31
§ 12. Što se razumijeva pod corpus juris canonici 32
§ 13. Zbirke crkvenih zakona najnovijega prava. Sabor Trientski S. C. C. Sabor Vatikanski . . 33
§ 14. Novije naredbe rimskih papa 36
§ 15. Izvori našega djelomičnoga prava 37

Knjiga II.

Crkva kao društvo za sebe i napram drugim društvima.

Glava prva. Crkva kao društvo za sebe.

§ 16. Crkva Kristova 39
§ 17. Crkva uregjena je I. na monarhičku 40
§ 18. Crkva uregjena je II. na hierarhičku 42

Glava druga. Crkva napram državi.

Poglavlje prvo.

§ 19. Crkva i država — dva različita društva . . 44
§ 20. Crkva i država objc su samostalne . . 45
§ 21. Crkva i država valja da živu u slozi 45
§ 22. Granice crkvene i državne vlasti 47
§ 23. Dužnosti Nj. ces. i kr. Ap. Veličanstva napram crkvi . 48
§ 24. Povlastice Nj. ces. i kr. Ap. Veličanstva 50

Poglavlje drugo.
Crkva napram državi u razno doba.

§ 25. Crkva i rimska država . . 51
§ 26. Država se tugji od crkve . 52
§ 27. Država hoće da gospodari s crkvom 52
a) Jus reformandi 53
b) Jus advocatiae 54
c) Jus cavendi 54

Strana.

d) Jus supremae inspectionis. Appellatio ab abusu. Jus placeti regii. Jus supremi dominii 54
§ 28. Sadanje stanje katoličke crkve 55
A. Općeniti prijegled 55

Strana.

B. Austro-Ugarska:
I. Austrija 59
II. Ugarska 64
III. Hrvatska 70
C. Njemačka 72

Posebni dio.

Knjiga I.

Ustrojstvo crkve.

Glava prva. O staležu svjetovnom.

§ 29. Sv. krst 86
§ 30. Kako se gube na sv. krstu stečena prava 87
§ 31. Prava i dužnosti svjetovnjaka . 88

Glava druga. O staležu duhovničkom.

Poglavlje prvo.

§ 32. Sakramenat sv. reda 89
§ 33. Djelitelj sv. reda 90
§ 34. Tko se ne smije rediti 95
§ 35. Irregularitates ex defectu . . 96
§ 36. Irregularitates ex delicto . . . 101
§ 37. Titulus ordinationis . . 105
§ 38. Drugi propisi o regjenju . . . 108

Poglavlje drugo.
Dužnosti i prava duhovnika.

§ 39. Dužnosti duhovnika 110
§ 40. Povlastice duhovnika 122
§ 41. Duhovnici mogu praviti oporuku 128

Glava treća. O crkvenim službama i nadarbinama.

Poglavlje prvo.

§ 42. Crkvena služba i nadarbina 136
§ 43. Tko može utemeljivati crkvene nadarbine . . 139
§ 44. Promjena crkvenih nadarbina . 139

Poglavlje drugo.

O podjeljivanju crkvenih nadarbina.

§ 45. U opće 143
§ 46. Na što valja paziti kad se podjeljuju crkvene nadarbine 144
§ 47. Kako se popunjuju veće nadarbine 146
§ 48. Kanonsko izabiranje 147
§ 49. Potvrgjivanje izbora 149
§ 50. Izbor pape 150
§ 51. Kako se popunjuju župne nadarbine 151
§ 52. Posjednuće nadarbina 153
§ 53. Dužnosti nadarbenika 153
§ 54. Patronatsko pravo 157
§ 55. Vrsti patronatskogs prava . . 158
§ 56. Tko može steći patronatsko pravo 159
§ 57. Kako se može steći prvom patronatsko pravo 160
§ 58. Kako prelazi patronatsko pravo na drugoga . . 161
§ 59. Uzroci, s kojih prestaje patronatsko pravo . . . 163
§ 60. Prava i dužnosti patrona . . 164

Poglavlje treće.

§ 61. Kako postaju nadarbine nepopunjene . . 167
§ 62. Kako se upravlja s upražnjenim nadarbinama . . 171

Glava četvrta. O staležu redovničkom.

§ 63. Redovnici 176
§ 64. Utemeljivanje crkvenih redova 179
§ 65. Tko može biti redovnik 180
§ 66. Novicijat. Polaganje zavjeta 182
§ 67. Uzroci, s kojih se može istupiti iz reda . . 184
§ 68. Biskupska vlast nad redovnicima 189
§ 69. Prava i dužnosti redovnika . 192
§ 70. Poglavari redovnika 194
§ 71. Crkvene družbe 196

Glava peta. Nosioci crkvene vlasti.

Poglavlje prvo.

Papa i njegovi pomoćnici.

§ 72. 1. Papino prvenstvo . . . 197
2. Papina prava na pose
§ 73. a) Papa je nepogrešiv . . . 197
§ 74. b) Papa je prvi zakonodavalac u crkvi . 198
§ 75. c) Papa je prvi sudac u crkvi 198
§ 76. d) Papa upravlja cijelu crkvu 199
§ 77. e) Papa je prvi svećenik u crkvi 200
§ 78. f) Papa si može pridržati, da on sam rješava neke stvari . . 201
§ 79. g) Časna prava papina . . 203
§ 80. h) Nadbiskupska i biskupska prava papina 204
§ 81. Rimska kurija 204
§ 82. Kardinali 205
§ 83. Zborovi kardinala . 206
§ 84. Papini poslanici i apostolski namjesnici 208

Poglavlje drugo.

Patrijarhe, primasi i metropolite.

§ 85. Patrijarhe 209
§ 86. Primasi 210
§ 87. Metropolite 211

Strana.

Poglavlje treće.

Biskup i njegovi pomoćnici.

I. Biskup.

§ 88. Biskupska vlast u opće . 214
§ 89. Biskupska učiteljska vlast 214
§ 90. Biskupska svećenička vlast 217
§ 91. Biskupska pastirska vlast . . 218
§ 92. Dužnosti i prava biskupa . . 223

II. Biskupovi pomoćnici.

§ 93. Pomoćnik (coadjutor) biskupov 224
§ 94. Posvećeni biskup . 225
§ 95. Generalni vikar 226
§ 96. Prvostolni kaptol . 229
§ 97. Prava kaptola, kad je biskupska stolica popunjena . . 231
§ 98. Prava kaptola, kad je biskupska stolica nepopunjena . . 232
§ 99. Prava kapitularnoga vikara 235
§ 100. Kada prestaje vlast kapitularnoga vikara 236
§ 101. Prava kaptola sede impedita 237
§ 102. Dužnosti i prava kanonika 237
§ 103. Konzistorij 242
§ 104. Ženidbeni sud 243
§ 105. Podarhidjakoni 243
§ 106. Župnik 245
§ 107. Dužnosti i prava župnika . . 246
§ 108. Župnikovi pomoćnici . . . 250
§ 109. Niži dostojanstvenici 250
§ 110. Praelati nullius dioecesis . . 251
§ 111. Sudska vlast ostalih nižih dostojanstvenika 252

Poglavlje peto.

Crkveni sabori.

§ 112. Sabori u opće 253
§ 113. Opći crkveni sabor 253
§ 114. Narodni sabor 254
§ 115. Pokrajinski sabor 254
§ 116. Biskupijski zbor 256

Dodatak.

§ 117. Sastanci dušobrižnika pojedinih kotara 258

Knjiga II.

Uprava crkve. Pravo crkve na posjed.

Glava prva. Uprava crkve.

Poglavlje prvo.

Zakonodavna vlast crkve.

§ 118. Zakonodavna vlast u crkvi . 260
§ 119. Crkveni zakon 261
§ 120. Tumačenje zakona 262
§ 121. Kako prestaje crkveni zakon 263

Poglavlje drugo.

Crkvena sudska vlast u prijepornim stvarima.

§ 122. Što je spadalo u razno doba na crkvenu sudsku vlast u prijepornim stvarima 265
§ 123. Crkveni sudovi 267
§ 124. Parbeni postupak 269
§ 125. Brzi postupak 273
§ 126. Priziv 275
§ 127. Izvanredni lijek proti osudi . 277
§ 128. Izvršivanje osude . . . 278

Poglavlje treće.

Crkvene kazne.

§ 129. Kolikovrsne su crkvene kazne 278
§ 130. Povjesnički razvitak crkvene kaznene vlasti 279
§ 131. Cenzure u opće 279

Cenzure napose.

§ 132. Izopćenje 283
§ 133. Suspenzija 295
§ 134. Suspensio ex informata conscientia 295
§ 135. Interdikat 298
§ 136. Censurae latae sententiae a concilio Tridentino constitutae 300
§ 137. Poenae vindicativae 304

Poglavlje četvrto.

§ 138. Crkveni prestupci 305
§ 139. Peccata carnis 307
§ 140. Prestupci proti vremenitom dobru bližnjega 308
§ 141. Staleški prestupci duhovnika 309

Crkveni kazneni postupak.

§ 142. a) U opće 309
§ 143. b) Na pose 310
§ 144. Zastara 315

Glava druga.

Poglavlje prvo.

§ 145. Pravo crkve na posjed . . . 316
§ 146. Crkva može sticati vremenita dobra 316
§ 147. Subjekat crkvenih dobara . 319
§ 148. Kako crkva može steći dobra 320
§ 149. Uprava crkvenih dobara . 223
§ 150. Otugjivanje crkvene imovine . 329
§ 151. Popravak crkvenih zgrada . . 332

POSEBNI DIO.

Knjiga III.

Sakramenti i drugi sv. čini.

Glava prva. Sakramenti.

Poglavlje prvo.

Ženidba.

§ 152. Ženidba prvobitno 339
§ 153. Ženidba kao sakramenat . 342
§ 154. Samo crkva ima pravo davati zakone i suditi u ženidbenim stvarima vjernika . 344
§ 155. U koliko može država izdavati propise o ženidbi vjernika 346
§ 156. Gragjanska ženidba . . 347
§ 157. Gragjanska ženidba u Ugarskoj 350
§ 158. Razne vrsti ženidbe . . 351

Poglavlje drugo.

Zaruke.

§ 159. Što su zaruke i kada su valjane 353
§ 160. Uzroci, s kojih se mogu razvrći zaruke 359
§ 161. Što je činiti župniku, kada tko prigovori naumljenoj ženidbi poradi sklopljenih zaruka 363

Poglavlje treće.

O navješćivanju ženidbe.

§ 162. Ispit zaručnika 365
§ 163. Navješćivanje ženidbe 374
§ 164. Navješćivanje gragjanske ženidbe u Ugarskoj . . . 380
§ 165. Župnik vojničkih osoba . . . 382
§ 166. Oprost od navješćivanja . . 384

Poglavlje četvrto.

§ 167. Kako treba sklopiti ženidbu 386
Naredba sabora Trientskoga
§ 168. Krajevi, u kojima nije naredba sabora Trientskoga proglašena 391
§ 169. Ženidbu treba sklopiti pred vlastitim župnikom . . 393
§ 170. Ženidba se može valjano sklopiti i pred drugim svećenikom, komu je to dozvolio župnik zaručnika ili njihov biskup 396
§ 171. Kako treba da župnik i svjedoci prisustvuju ženidbi, kad se sklapa 397
§ 172. Vjenčanje . . . 402
§ 173. Ženidba se može sklopiti i po namjesniku . . 400

Poglavlje peto.

Ženidbene zapreke. (Impedimenta dirimentia)

§ 174. Ženidbene zapreke u opće 403

I. Ženidbene zapreke, u kojima nema ženidbene privole.

§ 175. Bludnja . . . 405
§ 176. Strah i sila 407
§ 177. Uvjet 409
§ 178. Bezumlje 412
§ 179. Otmica . . . 413

II. Ženidbene zapreke radi tjelesne nesposobnosti.

§ 180. Nemoć 415
§ 181 Nedoraslost 418

III. Ženidbene zapreke, u kojima proglasuje zakon nekoga nesposobnim, da sklopi ženidbu.

§ 182. Naravno srodstvo 420
§ 183. Duhovno srodstvo . 427
§ 184. Gragjansko srodstvo . . 431
§ 185. Tazbina . . . 434
§ 186. Javna ćudorednost . . . 438
§ 187. Ženidbeni vez . 440
§ 188. Sedmogradska ili sibinjska ženidba . . 442
§ 189. Ženidbe nevjernika . . 443
§ 190. Privilegium Paulinum 444
§ 191. Viši redovi . . . 450
§ 192. Svečani zavjeti . . . 452

§ 193. Razlika vjere 452
§ 194 Zločin . . . 454

Poglavlje šesto.
Ženidbene zabrane

§ 195. Nenavješćivanje ženidbe . . . 458
§ 196. Zabranjeno vrijeme 458
§ 197. Crkvena zabrana 459
§ 198. Prosti zavjeti 460
§ 199. Miješovita ženidba . . 461
§ 200. Na što treba da pazi dušobrižnik, kad ugarski državljanim sklapa kod nas miješovitu ženidbu 470
§ 201. Kako se imade razumijevati naputak sv. Stolice o miješovitim ženidbama od 30. travnja 1841. . 476
§ 202. Izjava Benedikta XIV. o miješovitim ženidbama u Belgiji i Holandiji . . 483

Poglavlje sedmo.
Gragjanske ženidbene zabrane.

§ 203. 1. Nedoraslost . . 487
§ 204. 2. Maloljetnost . . . 487
§ 205. 3. Vojnički stalež . . . 491
§ 206. 4. Politička dozvola 498
§ 207. 5. Preljub . . 499
§ 208. 6. Udovički rok 499
§ 209. Ženidba inozemaca 500

Poglavlje osmo.
Oprost od ženidbenih zapreka i zabrana.

§ 210. U opće 503
§ 211. Tko može opraštati ženidbene zapreke i zabrane 504
§ 212. Oprost od ženidbenih zabrana papi pridržanih 504
§ 213. Kada mogu biskupi opraštati ženidbene zapreke . . 507
§ 214. Općenita pravna načela o oprostu 511
§ 215. Pravna načela o opsegu podijeljene vlasti . 512
§ 216. Pravna načela, kad se daje dozvola oprostiti zapreku označenim osobama . 513
§ 217. Uzroci, s kojih se daje oprost od ženidbenih zapreka . 513
§ 218. U koga treba tražiti oprost od ženidbenih zapreka . . . 520
§ 219. Kako treba tražiti oprost od ženidbenih zapreka . 522
§ 220. Klauzule, koje rabe sudišta, kad podjeljuju oprost od ženidbenih zapreka . . 526
§ 221. Klauzule apostolske Datarije . 527
§ 222. Klauzule Poenitentiarije, kad se daje oprost za vanjski sud 531
§ 223. Klauzule s. Poenitentiariae, kad se daje oprost za nutarnji sud 532
§ 224. Provedba oprosta 537

Poglavlje deveto.
O sklopljenoj ženidbi.

§ 225. Posljedice sklopljene ženidbe 542
§ 226. Kako postaju nezakonito rogjena djeca zakonita 544

Poglavlje deseto.
Utvrgjivanje nevaljano sklopljene ženidbe.

§ 227. Utvrgjivanje nevaljane ženidbe, kad nije bilo ženidbene privole 554
§ 228. Sanatio matrimonii in radice . 558

Poglavlje jedanaesto.

§ 229. Crkva imade pravo suditi o ženidbenim stvarima 560
§ 230. Parbeni postupak, kad se pobija valjanost ženidbe 561

Poglavlje dvanaesto.

§ 231. Kako se može ženidbeni vez razriješiti . . . 565
§ 232. Rastava od stola i postelje 566
§ 233. Doživotna rastava od stola i postelje 567
§ 234. Da li se imade uspostaviti ženidbena zajednica, ako poslije izrečene rastave nevina stranka učini preljub . . 571
§ 235. Da li mogu po zakonu grčkoistočne konzistorije razrješivati vez katoličke ženidbe 576
§ 236. Rastava od stola i postelje na neizvjesno vrijeme . . 579

Parbeni postupak u rastavnoj parnici.

§ 237. Pokus pomirenja 581
§ 238. Predaja tužbe 583
§ 239. Predistraga . . 585
§ 240. Zaključak predistrage 587
§ 241. Dokazni postupak . . . 588
§ 242. Osuda . . 589
§ 243. Kako se sastavlja zapisnik 589
§ 244. Posljedica rastave od stola i postelje . . 592

Poglavlje trinaesto.

§ 245. Druga ženidba 593

Glava druga. Sv. čini.

§ 246. Prisega 597
§ 247. Zavjet 598
§ 248. Crkveni pokop 599

Dodatak.

I. Naredbe o mjestu i uregjenju groblja 602
II. Naredba o otpremanju mrtvaca radi pogreba u drugo mjesto . . 603
Nekoje važnije isprave.

KAŽALO

imena i riječi.

Broj pokazuje stranu.

A

Abbas montis Pannoniae 251.
Acta Pii IX. 37.
Adulterium 307.
Analogija pravna 22.
Anathema 284.
Anton Le Conte 30.
Appellatio ab abusu 54.
Apostolicae Sedis bulla 281.
Apostolsko pismo 8.

B

Bartholomaeus Brixiensis 29.
Beneficium competentiae 126.
Bernardus de Botone 30.
Bezumlje žen. zapr. 412.
Beženstvo duhovnika 114.
Biskup 214. — mora prebivati u biskupiji 154. — kad može opraštati općenite zakone 220. — kada može opraštati ženidbene zapreke 507.
Biskupov pomoćnik 224.
Biskup posvećeni 225.
Biskupijski zbor. 256.
Biskupska vlast nad redovnicima 189.
Bludnja žen. zapr. 405.
Bonifacija VIII. šesta knjiga 30.
Braccarensis Martin. 24.
Branitelj ženidbenoga veza 562.
Breve 9.
Breviarium Alaricianum 26.
Brzi postupak 273.
Bullarij 36.
Bulle 8.
Burcharda decretum 26.

C

Cenzure u opće 279.
Chirographa 8.
Codex Theodosijev 26.
Complex in peccato turpi 308.
Concubinatus 307.
Concordia discordantium canonum 28.
Corpus juris canonici 32.
Corpus juris clausum 33.
Correctores Romani 32.
Cresconij 23.
Crkva Kristova 39.
— neodvisna od države 45.
— različita od države 44.
— i država valja da živu u slogi 45.
— i rimska država 51.
— može steći dobra 320.
— sudi o ženidbenim stvarima 344., 560.
Crkveno dobro 316.
Crkvene družbe 196.
Crkvene kazne u opće 278.
Crkveni pokop 599.
Crkvena pokrajina hrvatska 70.
Crkveno pravo 4.
Crkvena služba 136.
Crkvena zabrana, žen. zabr. 459.
Crkveni zakon 261.
— kako prestaje 263.
Culturkampf u Ugarskoj 69.

Č

Časoslov dužni su moliti nadarbenici 154.

D

Decretales Gregorii IX. 29.
Decretum Ivonis Ep. Carnotensis 26.
Degradatio 304.
Depositio 304.
Deusdedit collectio canonum 26.
Dicta Gratiani 29.
Dijelenje nadarbine 141.
Dismembratio beneficii 142
Dionysij Exiguus, njegova zbirka 23.
Distributiones quotidianae 238.
Djelitelj sv. reda 90.
Dokazni postupak u rastavnoj parnici 588.
Dostojanstvenici niži 250.
Dozvola za vjenčanje 396.
Država različita od crkve 44.
— neovisna od crkve 45.
— tugji se od crkve 52.
— hoće da gospodari s crkvom 52.
Druga ženidba 593.
Duhovna vježbanja prije regjenja 109.
Duhovno srodstvo 427.
Dušobrižnik može otići u redovnike 181.
Dužnosti biskupa 223.
Dužnosti duhovnika 110.
— nadarbenika 157.
— redovnika 192.
— župnika 246.
Dužnosti svjetovnjaka 88.
Dužnosti Nj. c. i kr. Ap. Veličanstva napram crkvi 48.

E

Extravagantes communes 31.
Extravagantes Joannis XXII. 31

F

Febronij Justin 52.
Fornicatio 307.
Fulgencij Ferrando 23.

G

Generali crkv. redova, njihova vlast 252.
Gracijanov dekret 28.
Gragjansko srodstvo 431.
Gragjanska ženidba 347.
Gragjanska ženidba u Ugarskoj 70. 350.
Gragjanske ženidbene zabrane u opće 346.
Granice crkvene i državne vlasti 47.
Gubitak nadarbine 304.
Gubitak prava stečenih na sv. krstu 87.

H

Hierarhičko uregjenje crkve 42.

I

Imenovanje biskupa 149.
Incapacitas 95.
Incestus 307.
Institutiones Joannis Pauli Lancelotti 33.
Interdikat 298.
Iregularnost 96.
— ex defectu 96.
— ex delicto 101.
Ispit zaručnika 365.
— župnički 151.
— regjenika 108.
Ispovijed: može li se vjenčati onaj, koji ne će, da se prije ispovjedi 401.
Ispovijed vjere kod nadarbenika 153.
Istraga, predbježna i konačna kod imenovanja biskupa 150.
Ivan Chappuis 31.
Ivan Scholasticus, zbirka crkv. zakona 23.
Izabiranje biskupa 147.
Izbor glavarice samostana 195.
— pape 150.
— redovničkoga glavara 195.
— redovničkoga glavara u Ugarskoj ibid.
Izidora lažnoga zbirka 24.
Izidorova zbirka (versio Hispanica) 23.
Izopćenje 283.
Izopćen je katolik, koji sklopi ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom 466.
Izvor prava u opće 3.
Izvori crkvenoga prava 7.
Izvori djelomičnog našeg prava 37.
Izvršivanje osude 278.

J

Javna ćudorednost žen. zapr. 438.
Javna ćudorednost ne nastaje iz gragjanske ženidbe 440.
Jedinstvo ženidbe 341.
Joannes Andreae 31.
— Semeca 29.
— Teutonicus 29.
Josip II. 53.
Jurisdictio delegata 43.
— vicaria ibid.
Jus reformandi 53.
— advocatiae 54.
— cavendi 54.
— supremae inspectionis 54.
— placeti regii 54.
— supremi dominii 55

K

Kanoni apostolski 23.
Kanonici 229.
njihova prava i dužnosti 237.
Kanonici treba da prebivaju kod svoje crkve 155.
Kaptol prvostolni 229.
njegova prava, kad je biskupska stolica popunjena 231.
kad je nepopunjena 232.
sede impedita 237.
Kardinali 205.
— krunski 205.

Katolička crkva u Irskoj 58.
— u Danskoj, Švedskcj, Norveškoj 58.
— u Ruskoj 59.
— Grčkoj 59.
— Bosni i Hercegovini 59.
— Americi 59.
— Austriji 59.
Katolička crkva u Ugarskoj 65.
— Hrvatskoj 70.
— Njemačkoj 72.
— Francuskoj 55.
— Italiji 56.
— Španjolskoj 56.
— Portugalskoj 57.
— Holandeskoj 57.
— Belgiji 57.
— Švajcarskoj 57.
— Velikoj Britaniji 58.
— Škotskoj 58.
Kaznena vlast crkvena 279.
Kazneni postupak 309.
Klauzule, kad se daje oprost od ženidb. zapreka 526.
Klauzule apostolske Datarije 527.
Klauzule Poenitentiarije za nutarnji sud 532.
— za vanjski sud 531.
Klauzura redovnička 194.
Koljeno kod srodstva 421.
— kako se broji 424.
Kolonićeva nagoda 133.
Konkordat 11.
— u Austriji 60.
— u Ugarskoj 64.
— u Hrvatskoj 71.
Korjen kod srodstva 420.
Konzistorij 242.
Kragja 308.
Kriva prisega 306.
Krivovjerje 305.
Krštenje djece nevjerničke 86.
— — židovske 87.
— odraslih 87.

L

Lex Romana canonice compta 26.
Lex Romana Visigothorum 26
Liber de misericordia et justitia 26.
Liber sententiarum od Algera 26.
Liber septimus decretalium Petri Matthaei 33.
Lihvar 308.
Limitatio nova beneficii 142.
Litterae dimissoriae 93.
— testimoniales 92.
— excorporationis 93. n. 20.
— reversales 462.
Loza kod srodstva 420.

M

Majoritas et obedientia 121.
Maloljetnost 487.
Manji redovi 90.
Metropolita 211.
Mjesto regjenja 110.
Molba, da se parnica obnovi 277.
Molba kod izbora 148.
Monarhičko uregjenje crkve 40.

N

Nadbiskupija zagrebačka 70.
Načini, kako stiče crkva dobra 320.
Nadarbina crkvena 137.
— tko ju može utemeljiti 139.
— kako se popunjuje 151.
— kako se upravlja s upražnjenom 171.
— kako postaje nepopunjena 167.
Namjesnici apostolski 208.
Naravno pravo 20.
Naravno srodstvo 420.
Naredbe apostolske 23.
— rimskih papa 8.
Naredba sabora Trientskoga o sklapanju ženidbe 386,
— gdje nije proglašena 391.
Narodni sabor 254.
Navješćivanje ženidbe 379.
— gragjanske ženidbe u Ugarskoj 380.
Nedoraslost žen. zapr. 418.
— gragj. žen. zabrana 487.
Nemoć, žen. zapr. 415.
Nepoćudnoj osobi Nj. Veličanstva neka se ne podjeljuje nadarbina. Koje su to osobe 145.
Nesposobni primiti sv. redove 95.
Nerazrješivost ženidbe 341.
Nezakonito dijete ne mogu roditelji posiniti 432.
Nezakonito rogjeni maloljetnici čiju dozvolu trebaju za ženidbu 488.
— rogjena djeca kako postaju zakonita 544.
Nezakonito rogjeni mogu biti redovnici 181
Ništovna žaoba 277.
Novajlija u redu 182.
Novčana globa 304.
Novelle Theodosija II., 26.
Novicijat 182.

O

Običaj 20.
— sudski 22.
Obnova parnice 277.
Odgovor papin 9.
Odrješenje nepridržanih cenzura 281.
Odrješenje papi pridržanih cenzura 281.
Opati crkvenih redova 252.
Opći crkveni sabor 253.
Oporuka duhovnika 128.
Oprost od navješćivanja 384.
— — zakona 263.

Oprost pravna načela o 511.
— od ženidbenih zapreka 503. 520.
— od ženidbenih zapreka kako treba tražiti 522.
— in forma pauperum 520.
— od ženidbenih zapreka kad prestaje vrijediti 540.
Osobna povlastica duhovnika 125.
Osuda u rastavnoj parnici 589.
Otimač crkvenih dobara 308.
Otmica, žen. zapr. 413.
Otpadništvo 305.
Otpadnici redovnici 216.
Otugjivanje crkvene imovine 329.

P

Palež 308.
Pallij 211.
Papino prvenstvo 197.
Papina prava 197.
Parbeni postupak 269.
Patrijarha 209.
Patronatsko pravo 157.
— vrsti 158.
— tko može steći 159.
— kako se prvom stiče 160.
— kako prelazi 161.
— kako prestaje 163.
Patrona prava 164.
— dužnosti 164.
Patvorači papinih pisama 308.
Paucapalea 29.
Placetum regium u Ugarskoj 65.
— — u Hrvatskoj 71.
Pobožne zaklade mijenja papa 202.
Podarhidjakoni 243.
Podjeljivanje nadarbine 143.
Poglavar redovnika 194.
Pokorničke knjige 26.
Pokornički kanoni 33.
Pokrajinski sabor 254.
Pokus pomirenja u rastavnoj parnici 581.
Polaganje zavjeta 183.
Politika i svećenici 111.
Politička dozvola za ženidbu 498.
Pomoćnik župnikov 250.
— — ex offo 250.
Popravak crkvenih zgrada 332.
Posinjenje 431.
Poslanici papini 208.
Posljedice ženidbe 542.
Posljedica rastave od stola i postelje 592.
Posjednuće nadarbine 153.
Poslušnost kanonska 122.
Posveta biskupa 150.
Potvrgjivanje izbora 149.
Povlastica 264.
Povlastice Nj. c. i kr. Ap. Veličanstva 50.
Pozakonjivanje djece 544.
Pravo u opće 1.
Prava biskupa 223.
— župnika 246.
Prava svjetovnjaka 88.
Praelati nullius 251.
Prebivalište pravo i nepravo 375.
Predaja tužbe u rastavnoj parnici 583.
Predaja 20.
Predistraga u rastavnoj parnici 585.
Preljub gragj. žen. zabr. 499.
Premještanje nadarbenika 170.
Pridržaj nadarbina 199.
Primas 210.
Pripojenje nadarbine 141.
Prigovor proti ženidbi 363.
Prisega 597.
Privilegium canonis 122.
Privileginm fori 124.
— Paulinum 444.
Priziv 275.
Promjenjivanje nadarbine 169.
Propisi za podjeljivanje nadarbine 144.
— o regjenju 108.
Provedba oprosta 537.
Psovanje 305.

R

Raskolnici 305.
Rastava od stola i postelje 566.
Razlika vjere žen. zapr. 452.
Razdoblje kod sv. redova 109.
Raymundus de Pennafort 29.
Red crkveni 177.
Redovnici 176.
Regulae Cancellariae Apostolicae 10.
Regulae juris 30.
Rimska kurija 204.
Riešidbe s. C. C. 34.
Rodoslovlje 422.
Rok u kojemu treba popuniti nadarbinu 145.

S

Sabori crkveni 253.
Sakramenat sv. reda 89.
Samoubojice pokop 601.
Sanatio matrimonii in radice 558.
Sastanci dušobrižnika 258.
Sedmogradska ženidba 442.
Sekularizacija redovnika 186.
Simonija 306.
Sjedinjenje nadarbine 140.
Slobodni zidari 305.
Sloboštine crkve gallikanske 52.
Službenici crkveni 40.
Sodomia 308.
Sollicitatio ad turpia 308.
Staleški prestupci duhovnika 309.
Strah i sila žen. zapr. 407.
Stuprum 307.
Subjekat crkv. dobara 319.
Sudovi crkveni 267.
Sudska vlast 42.
Sudska vlast u prijepornim stvarima 265.

Sudska vlast u ženidbi pripada crkvi 346.
Sujevjerje 306.
Suspenzija 295.
— ex informata conscientia ibid.
Pvečani zavjeti žen. zapr. 452.
Svetogrgje 306.
Svjedoci kad se pobija ženidba 563.
Svjedoci kod ženidbe 398.
Svojstva potrebna da se može komu podijeliti nadarbina 144.
Svojtni koji su 434.
Sv. redove treba postupice primiti 109.

T

Tazbina 434.
Titulus ordinationis 105.
Tjelesna kazna 304.
Translatio beneficii 143.
Trientski sabor 33.
Tumačenje zakona 262.

U

Ubijstvo 307.
Udovički rok 499.
Ukidanje nadarbine 142.
Ukinuti blagdani 201.
Umanjivanje nadarbine 142.
Uprava crkvenih dobara 323.
Uskoci redovnici 188.
Utemeljivanje crkvenih redova 179.
Utvrgjivanje ženidbe 554.
Uvjet žen. zapr, 409.
Uzroci oprosta od ženid. zapreka 513.
— da se mogu razvrći zaruke 359.

V

Valjanost ženidbe kad se pobija postupak 561.
Vatikanski sabor 36.
Veto kod izbora pape 151.
Vikar generalni 226.
Vikar kapitularni 235.
Viši redovi 90.
— — ženidbena zapreka 450.
Vjenčanje 400.
Vjera djece u mješovitoj ženidbi 462.
Vladarska prava 53.
Vlast reda 42.
Vlast redovničkog glavara 195.
— biskupska nad redovnicima 189.
Vlastiti biskup regjenikov 91.
— župnik zaručnika 375.
Vračarija 306.
Vremenita dobra može crkva sticati 316.
Vrijeme regjenja 109.
Vojni apostolski vikar 209,
Vojnički stalež gragj. žen. zabr. 491.

Z

Zabrane ženidbene tko može opraštati 504.
Zabranjeno vrijeme 458.
Zakone o ženidbi daje crkva 344.
Zakonodavna vlast u crkvi 261.
Zapisnik u rastavnoj parnici kako se sastavlja 589.
Zapreke ženidbene u opće 403.
— — tko može opraštati 504.
Zaruke 353.
Zastara 315.
Zavjet 598.
Zavjeti prosti žen. zabr. 460.
— redovnički 177.
Zbirka Klementa V. 31.
Zborovi kardinala 206.
Zbor tumača sabora Trientskoga 34.
Zločin žen. zapr. 454.

Ž

Ženidba prvobitno 339.
— kao sakramenat 342.
— razne vrsti 351.
— ima se sklopiti pred vlastitim župnikom 393.
— mješovita 461.
— mješovita ugarskih državljana kod nas 470.
— — naputak sv. Stolice o njoj kako se imade razumijevati 476.
— — izjava o njoj Benedikta XIV. u Belgiji i Holandiji 483.
Ženidba inozemaca 500.
Ženidba nevjernika 443.
Ženidba po namjesniku 402.
Ženidbena zajednica da li se imade uspostaviti, ako poslije rastave nevina stranka učini preljub 571.
Ženidbeni sud 243.
Ženidbeni vez žen. zapr. 440.
— — kako se može razriješiti 565.
— — da li mogu razrješivati kod katolika grčko-istočne konzistorije 576.
Župnik 245.
— treba da prebiva u svojoj župi 156.
— vojničkih osoba 382.

Uvod.

I. Pravo u opće.

1. Pravo znači najprije ono, što komu pripada kao »moje«, i u tomu značenju odgovara latinskoj riječi justum, a grčkoj δίκαιον. Ovako rabimo riječ pravo, kad velimo n. pr. ne tražim milosti, već svoje pravo.

»Moje« pak zove se ono, što je isključivo odregjeno u tu svrhu, da se ja š njime koristujem, ili što je za mene, kao za svoju neposrednu svrhu odregjeno.[1] Kada velim: ovo je moja ruka, moja noga itd., onda hoću time da kažem, da je ovo g. Bog meni dao, da se ja time isključivo služim i da me u tomu ne smije nitko priječiti, ili drugim riječima, da ja imadem pravo na te stvari, kao na moje.

2. Budući da zakon zapovijeda, da se svakomu dade ono, što je njegovo i odregjuje, što pripada komu kao njegovo, s toga se i zakon zove pravo u objektivnom značenju riječi. Obično se ipak ne naziva svaki pojedini zakon pravo, nego se tako zove zbirka zakona. I u tome značenju govorimo o rimskom, kanonskom, gradjanskom itd. pravu.

Pravo dakle u objektivnom značenju riječi jest zbirka zakona, kojima je predmet »moje« i koji zapovijedaju, da se svakomu dade ono, što je njegovo. Odatle izlazi, da nije svaki zakon pravni zakon (Rechtsgesetz), a svaka dužnost pravna dužnost (Rechtspflicht). Tako n. pr. nije pravni zakon ona odredba naravnoga ćudoregja, koja odregjuje, kako se je čovjeku vladati naprama samomu sebi ili oni zakoni, koji uregjuju odnošaj čovjeka napram čovjeku, n. pr. zapovijed ljubavi bližnjega, zahvalnosti itd.

Isto tako nije i svaka dužnost pravna dužnost, jer svatko će n. pr. priznati, da je druga dužnost, koju imade bogatun napram sirotinji, koja moli milostinju, nego li je ona dužnost, koju imade dužnik naprama vjerovniku; jer ako i ne dade bogataš sirotinji milostinje, za koju ga moli, nije se ogriješio o pravednost, niti je povrijedio njeno pravo. Drugčije se imade stvar sa dužnikom i vjerovnikom.

Pošto zakon zapovijeda, da se svakomu dade ono, što je njegovo, imade onaj, koji što posjeduje, vlast, to za sebe svojatati i od drugih tražiti ne samo, da mu to priznadu kao njegovo, nego da ga i ne priječe nezakonito, da se on s time po volji služi. Ta vlast zove se pravo u subjektivnom značenju riječi. U tom značenju rabimo riječ pravo, kad velimo: svaki imade pravo na život, na svoj dobar glas itd.

---

[1] Dicitur esse suum alicujus, quod ad ipsum ordinatur. sv. Thoma S. Theol. 1. q. 21. a. 1. ad 3.

U subjektivnom dakle značenju možemo pravo definirati ovako: jest moralna vlast, nešto svojatati za sebe kao svoje, i tražiti od drugih, da to priznadu, kao njegovo. Pravo je:

a) vlast, i time se razlikuje pravo od dužnosti. Po pravu može se nešto činiti ili zahtijevati, da drugi to čine; po dužnosti mora se nešto činiti. Pravo je povlastica; dužnost je teret.

b) Moralna vlast i time se razlikuje od fizičke sile. Razbojnik n. pr. može orobiti putnika, ali nema prava, da to čini. Samo se sobom razumije, da ova moralna vlast proizlazi iz zakona, koji je temelj i izvor takove vlasti.

c) Nešto svojatati za sebe kao svoje i tražiti od drugih, da to priznadu kao njegovo, označuje predmet pravne vlasti.

4. Kao što razlikujemo trovrsnu pravednost, tako razlikujemo i trovrsno pravo. Pravednost bo i pravo ne uregjuju dužnosti čovjeka naprama samomu sebi, nego naprama drugim razumnim bićima, s kojima u društvu živi. Dužnosti onih, koji u društvu živu, možemo promatrati s trostrukoga gledišta: a) megjusobne dužnosti članova društva; b) dužnosti članova društva naprama društvu kao cijelosti, i napokon c) dužnosti društva kao cijelosti naprama pojedinim članovima društva.

Svaki član društva imade pravo zahtijevati od ostalih članova društva, da mu dadu ono, što je njegovo. Ova vrst prava, jest pravo u pravom značenju riječi, i odgovara onoj pravednosti, koja zapovijeda, da se svakomu dade ono, što je njegovo, t. j. da se poštuju prava zasebnička (justitia commutativa). No i društvo imade pravo zahtijevati od svojih članova, da čine sve ono, što je potrebito, da može društvo opstojati i postići svoju svrhu. Ova vrst prava odgovara pravednosti, koja se zove justitia legalis. Napokon imade svaki član društva pravo zahtijevati od društva, da se pri dijeljenju javnih dobara i tereta uzima pravedan obzir na njegove i zasluge a i sile. Ova vrst prava odgovara pravednosti, koja se zove justitia distributiva.

5. Prva vrst prava štiti svakoga člana društva napram ostalim članovima društva, da može neovisno i slobodno ispunjati svoje dužnosti, i u tome se čovjek razlikuje od životinje. Životinji je dan nagon ili naravno kakovo oružje, da si brani život i traži hranu, čovjeku je u tu svrhu dano pravo. Druga vrst zajamčuje društvu, da može opstojati i postići svoju svrhu; treća vrst napokon brani pojedinca naprama društvu, da ga odviše ne tereti i štiti njegovo pravo na javna dobra. Sve ove vrsti prava teže za tim, da nastane i da se uzdrži društveni red, kakav je potreban za slobodna, razumna bića, da uzmognu u društvu postići svoju posljednju svrhu.

Odatle slijedi, da subjekat prava može biti samo razumno, slobodno biće. Pravo bo je moralna vlast, koja se na zakonu temelji, kojim se štiti neovisnost i sloboda onoga, komu pripada pravo; a o slobodi može se govoriti samo kod razumnog bića. Tko bi tvrdio, da i nerazumnomu biću može pripadati pravo, taj bi morao tvrditi, da imade stvorova, koji imadu pravo, a nemaju nikakove dužnosti; a ipak nema stvora, koji bi imao prava bez dužnosti.

6. Tko ne bi htio vršiti dužnosti, koje izviru iz prava, taj se može na to prisiliti, a razlog tomu treba tražiti u svrhi prava. Svrha je naime prava ta, da se uzdrži i osigura društveni red, u kojemu mogu ljudi ispunjati dužnosti, koje im je g. Bog odredio, a ta svrha imade se postići ovdje na zemlji. Kad se ne bi mogli ljudi siliti, da vrše pravne dužnosti, onda se

ta svrha ne bi mogla postići, jer će se uvijek naći ljudi, koji se mogu samo fizičkom silom ponukati, da se drže zakona; s toga su i svi narodi od vajkada priznavali, da se u slučaju nužde može i sila upotrebiti, da se tko prisili, da vrši pravne dužnosti.

Velimo u slučaju nužde t. j. onda, kada to zahtijeva ili dobrobit cijeloga društva, ili dobrobit pojedinaca: jer kada to ne zahtijeva ni jedno ni drugo, onda se ne smije upotrebiti sila. Prema tomu može potpuno i neovisno društvo siliti svoje članove, da vrše zakonito dane zakone, ali pojedinac ne smije toga činiti nego samo onda, kada u prekoj nuždi ne može zatražiti pomoći javne oblasti: jer kada bi se svakomu dozvolilo, da si može po volji silom krojiti pravo, onda bi na skoro zavladalo pravo jačega, a nestalo bi svake sigurnosti i svakoga reda.

7. Akoprem se, u opće govoreći, netko može prisiliti, da rešpektira tugje pravo, ipak ne spada na bitnost prava to, da mu se u svakom slučaju može silom pribaviti štovanje: jer onaj, koji bi to tvrdio, morao bi i reći, da u vrijeme bune ili gragjanskoga rata prestaju svi zakoni biti pravi zakoni, jer nema nikoga, koji bi mogao siliti na obdržavanje zakona, — a to je nesmisao. Ili da navedemo drugi primjer. Svatko priznaje, da je putniku, koga su razbojnici orobili, učinjena teška nepravda, i da su razbojnici povrijedili njegovo pravo, koje on imade na svoje stvari, a ipak on nije mogao silom prisiliti razbojnike, da rešpektiraju to pravo, koje ipak zato nije prestalo biti njegovo pravo: inače bi odatle slijedilo, da pravo prestaje vrijediti pred silom, a jači da ne može nikada povrijediti ičijega prava!

Na bitnost prava ne spada ni to, da bude komu slobodno silom braniti svoje pravo. Vjerovnik n. pr. ne smije umah upotrebiti sile, da mu dužnik vrati dug, nego samo onda, ako dužnik ne će da sâm drage volje ispuni svoju dužnost, pa ipak ne će nitko reći, da vjerovnik nema prava tražiti od dužnika, da mu vrati dug.

U pravu treba dakle dvoje dobro lučiti: a) pravo nešto posjedovati ili tražiti kao svoje, to spada na bitnost prava; b) pravo silom provesti svoju tražbinu, ako nam ju drage volje ne daju; ali ako s koga mu drago uzroka, ovo drugo ili ne možemo, ili ne smijemo provesti: zato ne prestaje pravo biti pravom. Dapače imade prava, koja se po svojoj naravi ne mogu silom braniti, n. pr. pravo na dobar glas, jer ja ne mogu nikako drugoga prisiliti, da on onako misli, kako ja hoću.

8. Posljednji izvor svakoga prava jest g. Bog, jer svako pravo izvire barem posredno iz volje božje.

To vrijedi uzeli mi pravo u objektivnom ili u subjektivnom značenju riječi.

Ljudski pravni zakoni — to je pravo u objektivnom značenju riječi — pravi su zakoni, koji u savjesti obvezuju i koje imademo vršiti radi savjesti, a ne od straha pred kaznom. Svi ljudski zakoni dobivaju svoju obveznu moć barem posredno iz naravnoga zakona, a obvezanost naravnoga zakona izvire neposredno iz volje božje: dakle svi pravni zakoni imadu svoj posljednji uzrok posredno u volji božjoj.

Mi ne tvrdimo, da su svi pravni zakoni neposredno izljev božje volje ili da se temelje na svrhunaravnoj objavi. Ljudski zakoni imadu svoj neposredni izvor u volji čovječjega zakonoše. No ako se pita, zašto sam ja u

savjesti dužan, da se pokoravam zakonitim naredbama i zakonima oblasti, tada će mi se odgovoriti: zato, jerbo to zapovijeda naravni zakon, na naravnom bo zakonu temelji se svaki čovječji zakon.

Isto vrijedi, ako se uzme zakon u subjektivnom značenju riječi t. j. kao vlast nešto činiti, a ta vlast temelji se i proizlazi iz zakona, dosljedno imade svoj posljednji uzrok tamo, gdje ga imade i zakon t. j. u volji božjoj, dakle je i volja božja posljednji izvor prava u subjektivnom značenju riječi.

9. Pravo je bitni dio moralnoga reda. To izlazi iz onoga, što smo rekli o posljednjemu izvoru svakoga prava. Na moralni naime red spadaju svi zakoni, koji u savjesti obvezuju. Pravni pako zakoni i dužnosti, koje iz njih izlaze jesu zakoni, koji u savjesti obvezuju, zato spadaju i zakoni, i dužnosti, koje oni nalažu, na moralni red. Pravni zakoni i pravne dužnosti, moralni su zakoni i moralne dužnosti. Istina, svaki moralni zakon nije i pravni zakon, ali svaki pravni zakon jest moralni zakon.

Ako se pravni red rastavlja od moralnoga reda, onda pravni red nije ništa drugo, nego skup naredaba, koje se mogu samo prisilnim načinom provesti, a koje nikoga u savjesti ne obvezuju, a to znači pravo i pravednost uništiti.

10. Pravo se dijeli: 1. u naravno i pozitivno. Naravno, koje čovjek samim razumom spoznaje i koje je g. Bog usadio u ljudska srca; pozitivno, koje stoji do volje zakonodavalca. Naravno pravo je nepromjenljivo; pozitivno: promjenljivo. Pozitivno može biti ili božje ili čovječje, kako mu je početnik ili g. Bog, ili čovjek.

Čovječje pravo dijeli se opet u crkveno, svenarodno i gragjansko pravo.

Crkveno pravo s većeg je dijela čovječje pravo.

Svenarodno zove se ono pravo, koje je barem u jezgri isto kod svih obrazovanih naroda. Obveznu moć imade ne samo od državnoga zakonodavalca, nego i od naravnoga prava.

Gragjansko pravo sačinjavaju zakoni, koje je svjetska vlast izdala za vremenito dobro svojih gragjana. Gragjanski zakoni često zapovijedaju ono, što je već zapovjedano naravnim ili pozitivnim božjim pravom.

Napokon može biti pravo ili pisano, ili nepisano, t. j. običajno pravo.

II. Crkveno pravo.

Kao što se prije Krista ne može govoriti o crkvi, isto se tako ne može govoriti ni o crkvenom pravu: poganska bo vjerska društva niti su bila nad državom, niti su postojala uz državu, već su bila čest države i od nje sasma ovisna, dosljedno prema tomu i nijesu imala nikakvoga posebnoga prava, već je za nje vrijedilo državno pravo.[1]

Krist Gospodin utemeljio je svoju crkvu sasma neovisnu od države i zato je bilo potrebno, da joj dade, kao što joj je i dao, posebno, od državnoga prava, neovisno pravo. Crkveno pravo počima dakle s utemeljenjem crkve.

Crkveno pravo skup je valjanih zakona, kojima se uregjuju vanjska djela članova crkve spram crkve i megjusobno. Crkveno pravo sadržaje zakone i uredbe, koje nam je Bog neposredno ili posredno dao i koje opredjeljuju vanjski red u crkvi i uregjuju djela vjernika prema posebnoj svrsi crkve.

---

[1] Publicum jus in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit. l. 1. D. I. 1.

Crkveno pravo zove se prema gragjanskom pravu sveto pravo (jus sacrum); zove se i papinsko pravo (jus pontificium), da se označi, od koga dobivaju općeniti crkveni zakoni svoju obveznu moć. Crkveno pravo zovu obično kanonsko pravo,[1] akoprem se megju sobom razlikuju; kanonsko bo pravo znači skup zakona, koji se nalaze u zbirci crkvenih zakona (corpus juris canonici), dočim se pod crkvenim pravom razumijevaju i oni zakoni, koji nisu u zbirci crkvenih zakona. Crkveno pravo zove se takogjer u širem značenju riječi božansko pravo (jus divinum) prema gragjanskomu (jus profanum), akoprem valja u crkvenom pravu strogo lučiti božansko pravo od čovječjega.

Crkveno pravo može biti:

a) općenito (commune, universale), koje vrijedi u cijeloj crkvi;

b) djelomično (particulare), koje vrijedi samo u nekoj pokrajini ili biskupiji;

c) vanjsko (externum), koje kaže, kako se ima crkva napram državi i drugim vjerozakonskim sljedbama;

d) nutarnje (internum), koje uregjuje prava i dužnosti članova crkve napram poglavarima i megju sobom;

e) staro do Gracijanove zbirke zakona (decretum Gratiani);

f) novo od Gracijanove zbirke zakona do sabora Trientskoga;

g) najnovije od sabora trientskoga;

h) pisano; i

i) običajno pravo.[2]

III. Crkveno pravo kao znanost. Pomoćne znanosti.

1. Pod znanošću crkvenoga prava razumijeva se sistematično poznavanje crkvenih zakona. Znanost crkvenoga prava mlagja je od crkvenoga prava: jer su najprije morali opstojati crkveni zakoni, a onda se je tek moglo o njima sistematički raspravljati. Zadaća znanosti crkvenoga prava je, da nam pokaže:

a) kako se je crkveno pravo tekom vremena razvijalo (methodus historica);

b) koje pravo vrijedi sada (methodus practica);

c) da crkveno pravo, kako se je tekom vremena razvilo, odgovara ideji, naravi i svrsi crkve (methodus philosophica). Razumije se samo sobom, da se je znanosti na sva ta tri momenta obazirati, a da se ne smije isključivo samo s jednim baviti.

II. [1] Canon (κανών) u širem značenju riječi znači svaki crkveni zakon; lex (νόμος) usuprot znači gragjanski zakon, s toga se i oni, koji se bave crkvenim pravo zovu canonistae, dočim se oni, koji se bave gragjanskim pravom zovu legistae. No u užem značenju riječi znači canon samo općeniti crkveni zakon. Si communem vocis acceptionem attendimus, praefatas constitutiones (episcoporum et synodorum provincialium) canones appellare prohibemur; usus, quippe nunc communiter, et praecipue apud doctores invaluit, ut canonis nomine solae denotentur constitutiones, quae universam obstringunt ecclesiam, quales illae sunt, quae aut a conciliis generalibus, aut a summo Pontifice promanant‹. Benedictus XIV. De synodo dioecesana l. 1. c. 3. n. 3. Ferrariae 1767.

[2] Diobu crkvenoga prava u javno i sukromno pravo zabacuje Vering (Lehrbuch des katholischen, orientalischen und protestantischen Kirchenrechts II. Edit Freiburg im Breisgau 1881. § 5. p. 5., jer je svako crkveno pravo javno pravo.

Zlorabeći historijsku metodu pronašli su tako zvano pseudo historijsko crkveno pravo, pod čim se razumijeva ona tvrdnja, da prva tri vijeka imadu biti mjerodavna za ustrojstvo i disciplinu crkve svih vremena. Neistinitost ove tvrdnje ne treba dokazivati onomu, koji znade, da se crkva u vrijeme progona nije mogla vanjski razvijati, i da se disciplina crkve ravna po prilikama mjesta i vremena.

Zlorabeći filosofijsku metodu pronašlo se je naravno crkveno pravo; ali kao što nema naravne crkve, nego je ona Bogom utemeljeno društvo, tako i ne može biti naravnoga crkvenoga prava, koje bi bez obzira na svrhunaravnu objavu, htjelo samo na principima razuma pronaći neki sistem o crkvi i crkvenoj vlasti i time postaviti razum kao sudiju o vrlinama božjih uredaba.

2. Važnost crkvenoga prava. Ako je svakomu gragjanu do toga stalo, da znade prava države, u kojoj živi, tim više valja, da je stalo članu crkve do toga, da poznaje prava onoga društva, po kojemu se nada postići svoj vječni spas. A naročito vrijedi to za svećenike, koji su bez poznavanja crkvenoga prava coeci duces; s toga i veli Coelestin I. u listu na biskupe Apulije i Kalabrije g. 429., upravljenom: Nulli sacerdotum liceat canones ignorare.[1]

3. Pomoćne znanosti crkvenoga prava jesu u opće:

a) bogoslovne znanosti: tumačenje sv. pisma staroga i novoga zavjeta, dogmatika, moralka, pastoralka, liturgika, crkvena i opća povjest, arheologija, štatistika, zemljopis i hronologija;

b) pravne znanosti: židovsko, rimsko i njemačko pravo, kao što i pravna povjest;

c) jezikoslovne znanosti: poznavanje sredovječne latinštine, grštine i diplomatike.

4. Dioba crkvenoga prava. Od kada je Gregorij IX. izdao svoju zbirku crkvenih zakona, pisci crkvenoga prava obično su dijelili crkveno pravo, kao što se i spomenuta zbirka dijeli, u pet knjiga, kojih se sadržaj označuje riječima:

Iudex, judicium, clerus, connubia, crimen.

Mi dijelimo crkveno pravo u dva dijela: u općeniti i posebni dio. Općeniti dio dijelimo opet u dvije knjige. U prvoj knjizi govorit ćemo o izvorima crkvenoga prava, a u drugoj o crkvi kao o društvu za sebe i napram državi. Posebni dio dijelimo opet u tri knjige. Prva radi o ustrojstvu crkve, druga o upravi crkve i o pravu crkve na posjed, a treća o sv. sakramentima i drugim sv. činima.

[1] C. 4. D. 38.

OPĆENITI DIO.

KNJIGA PRVA

§ 1. Izvori crkvenoga prava.

Pod izvorom prava razumijevamo temelj, na kojem se temelji pravo, a taj je temelj u crkvi volja Kristova, koji je crkvu utemeljio, i zakonodavna moć, koju je on svojoj crkvi dao. I to je prvi i najglavniji izvor crkvenoga prava.

Izvori crkvenoga prava ili su pisani ili nepisani, izvori općenitog i djelomičnog prava. Pisani izvori općenitog prava jesu: sv. pismo, zaključci općenitih sabora i naredbe rimskih papa; a djelomičnog prava: zaključci pokrajinskih sabora, gragjanski zakoni i konkordati. Nepisani su izvori: naravno pravo, predaja, običaj, sudski običaj, ugled kanonista i pravna analogija.

GLAVA PRVA.

Pisani izvori općenitog prava.

§ 2. I. Sv. pismo.

1. Pravi izvor crkvenoga prava jest sv. pismo novoga zavjeta, jer se iz knjiga sv. pisma, koje je pod osobitom zaštitom božjom napisano, razabire, kakovu je crkvu Krist Gospodin i na kojem temelju utemeljio, kako ju je uredio, koje joj je poglavare dao i kako se je crkva na tom temelju dalje razvijala. No tu valja da razlikujemo propise, koje je sam Gospodin Krist neposredno dao, ili koje su dali apostoli po zapovijedi njegovoj od onih, koje su apostoli dali u svoje ime: prvi su vječni, nepromjenljivi zakoni; posljednji se mogu mijenjati i dokidati.

Sveto pismo tumači nam vjerodostojno nepogrešivo učiteljstvo crkveno: s toga i nije sv. pismo samo po sebi izvor prava, već je izvor prava sv. pismo onako, kako ga tumači nepogrešivo crkveno učiteljstvo. Authentični prijevod sv. pisma jest Vulgata.[1]

§ 2. [1] Trid. ss. IV. Decret. de editione et usu sacror. libr.

2. Knjige sv. pisma staroga zavjeta zamašno su uplivale na razvitak crkvenoga prava.[2] No samo oni propisi staroga zavjeta vrijede u crkvi, koje je ona sasma ili djelomice prihvatila.

§ 3. II. Zaključci općenitih sabora. Naredbe rimskih papa.

1. Zaključci općenitih sabora izvor su crkvenoga prava i obvezuju cijelu crkvu. No samo zaključci obvezuju, a ništa drugo, kao što je n. pr. pripovijedanje, kako su tekle rasprave, kako su pojedini biskupi glasovali, razlozi, s kojih se je što zaključilo itd. Zaključci sabora zvahu se capitula ili kanoni; no sabor Trientski, a iza njega i Vatikanski, kanonima zove ono, što se je nekoč zvalo anathematizam, a zakone, koji se protežu na crkvenu stegu, zove dekretima. Zaključci općenitih sabora obvezuju tek onda, kada ih papa potvrdi i proglasi.

I zaključci pokrajinskih sabora mogu obvezivati cijelu crkvu, ako ih papa potvrdi.

2. Naredbe rimskih papa proglasuju se u obliku pisama,[1] koja mogu biti:

A. Što se tiče vanjskoga oblika ili apostolska pisma, ili chirographa, ili bulle, ili brevia.

Apostolska pisma odašilju papinske oblasti u ime papino. Papa ih sam ne potpisuje, ali njegovo ime upisano je na početku ili na kraju pisma. Apostolska pisma, koja sam papa potpisuje, zovu se chirographa.[2]

Apostolska pisma, koja se izdavaju u svečanom obliku i koja rade o važnim poslovima, zovu se bulle. Bulle počimaju s papinim imenom uz dodatak servus servorum Dei; pišu se na tamnoj pergameni u apostolskoj kancelariji, ali sada ne više gotskim, već latinskim pismenima. Na svilenoj ili konopljenoj vrpci visi pečat (bulla) od olova, rijetko kad od zlata (zlatna bulla), u kojem je na prednoj strani utisnuto ime papino, a na stražnoj glave apostola Petra i Pavla.[3]

Leo XIII. odredio je (29. dec. 1878.), da se u buduće u ovako svečanom obliku izdavaju bulle samo onda, kad se s njima podjeljuju, podižu ili cijepaju (dismembratio) veće nadarbine, ili kod drugih svečanih čina apostolske Stolice: kad se pak radi o manjima nadarbinama ili o oprostu od ženidbenih zapreka, onda se bulle pečataju crvenim pečatom, u kojem su utisnute slike apostola Petra i Pavla okružene papinim imenom.[4]

---

[2] Ex auctoritatibus veteris et novi testamenti . . . postea processerunt canonicae sanctiones. C. 24. X. 5. 1. Isp. Toletanski sabor god. 633. c. 20. (C. 7. D. 77.).

§ 3. [1] K izrazu decretalis valja primišljati epistola, a k encyclicae literae.

[2] Ta pisma sastavlja secretarius literarum ad principes ili lit. latinarum. Osim toga potpisuje papa i one svoje naredbe, koje počimaju sa Ad perpetuam rei memoriam i to ili sa placet ili sa svojim imenom. Pijo IX. potpisao je bullu, kojom saziva Vatikanski sabor (29. lipnja 1868.) ovako: »Ego Pius Catholicae ecclesiae episcopus«.

[3] Već od sedmog stoljeća dodavao se je apostolskim pismima olovni pečat, koji je visio na svilenoj ili konopljenoj vrpci; na prednoj strani bilo je utisnuto ime papino, a na stražnoj riječ papa sa znakom križa. Počamši od Urbana II. (1088.—99.) bilo je na prednoj strani pečata utisnuto ime papino, a na stražnjoj imena apostola Petra i Pavla sa znakom križa. Kasnije su urezavali mjesto imena Petra i Pavla njihove glave, a na drugu stranu lik papin, a počamši od Klementa IV. obiteljski grb papin i njegovo ime. Vering l. c. p. 337. nota 4.

[4] Archiv 41. p. 399 sq.

Bulle, koje osim pape potpisuju i kardinali, zovu se bullae consistoriales,[5] inače su non consistoriales. Bulle, koje izdaje izabrani, ali još ne okrunjeni papa, i na kojima je ona strana pečata, gdje je inače otisnuto papino ime, prazna, zovu se bullae dimidiae.

Bulle se označuju s početnim riječima, s kojima počimaju.

Apostolsko pismo, koje se izdaje u manje svečanom obliku, zove se breve. Pisan je na bijeloj pergameni u sekretariji brevium i pečatan annulo piscatoris t. j. prstenom, u kom je urezan sv. Petar u čamcu, kako baca mrežu.

Kada valja rabiti bullu, a kad breve, odredio je točno Benedikto XIV. konštitucijom Gravissimum 26. Novem. 1745.[6]

B. Naredbe rimskih papa, što se tiče sadržaja, ili su općenite naredbe (constitutiones generales), ili su odgovori (rescripta).

a) Općenite naredbe zovu se one, koje papa upravlja ili na cijelu crkvu, ili na jednu ili više pokrajina. Općenite naredbe obvezuju sve, kad god ih papa upravlja na cijelu crkvu s namjerom, da budu za cijelu crkvu obvezatne. I one općenite naredbe, koje papa ne izdaje motu proprio, već na molbu drugih, obvezuju sve, kad god to papa izrično kaže. Papinske naredbe napokon, koje nisu upravljene na cijelu crkvu, valja smatrati kao authentično tumačenje zakona.

b) Odgovori (rescripta) zovu se papine naredbe, koje on pismeno daje na molbu pojedinaca, u kojima sudi, što je pravo, ili podjeljuje zamoljenu milost, ili čini jedno i drugo. U odgovorima papa dakle ili sudi (rescripta justitiae), ili podjeljuje zamoljenu milost (rescripta gratiae), ili napokon i sudi i podjeljuje zamoljenu milost (rescripta mixta). Odgovor, u kojem papa podjeljuje zamoljenu milost, zove se rescriptum gratiae factae, a odgovor, u kojem papa daje drugomu vlast, da u njegovo ime podijeli traženu milost, zove se rescriptum gratiae faciendae.

Po sadanjem običaju može svatko ne samo za sebe, nego i za drugoga izmoliti od pape odgovor, ma i ne bio na to opunovlašten.[7] Izuzimlju se izopćeni, koji ne mogu izmoliti odgovora, osim u koliko se tiče izopćenja ili priziva.[8]

Odgovor vrijedi, ako je: 1. authentičan; 2. ako ga je izmolila sposobna za to osoba, t. j. ako nije krivovjerac ni izopćen; 3. ako u molbenici nije hotice ništa istinita ispušteno, ni kriva navedeno. Ako je to tko hotimice (dolus) učinio, cijeli odgovor ne vrijedi ništa.

»Qui per fraudem vel malitiam... falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suae perversitatis poenam nullum ex iis litteris commodum consequantur«.[9] Tko je to nehotice učinio, odgovor ne vrijedi samo u onom dijelu, u kojem je što kriva navedeno, ili istinita ispušteno, ako je navedeno glavni razlog (causa finalis seu principalis), radi kojega je dan odgovor.

Odgovor, u kojem se podjeljuje milost, djeluje a die datae, a onaj, u kom se sudi a die praesentatae.

Valjanost odgovora prestaje, ako ga papa opozove, ili ako papa umre, a stvar još nije započeta (re integra) i ako se u odgovoru sudi ili se s njime

[5] Kao što je bulla Aeterni Patris Unigenitus, s kojom se naziva Vatikanski sabor. Archiv 20. p. 336.
[6] Bull. Bened. XIV. Romae 1760. T. I. p. 264. sqq.
[7] Reiffenstuel Jus canonicum universum, Venetiis 1735. l. 1. t. 3. n. 59.
[8] C. 1. de rescriptis in VI. (1. 3.).
[9] C. 20. X. 1. 3.

daje komu vlast, da može podijeliti milost (gratiae faciendae), ali valjanost odgovora ne prestaje, ako on sadržaje već podijeljenu milost (recr. gratiae factae); ako umre onaj, komu je poimence povjereno, da ga izvede, ili napokon, ako umre onaj, koji je za sebe izmolio odgovor, s kojim se njemu podjeljuje kakova milost.

C. Posebnu vrst papinskih naredaba sačinjavaju 72 Regulae Cancellariae Apostolicae,[10] koje svaki papa na početku svog vladanja doživotno propisuje, no počamši od Nikole V. († 1455.) s neznatnim promjenama potvrgjuje. Nekoje od njih vrijede samo za rimske oblasti, dočim opet druge vrijede za sve. Osobito su važne i vrijede za sve Reg. 19. 20. 35. 36.[11]

§ 4. Pisani izvori djelomičnog prava.

I. Izvori djelomičnog prava jesu zaključci pokrajinskih sabora. Pokrajinski sabori mogu propisivati, što je preko ili prema općenitom pravu, nipošto pak, što se općenitomu pravu protivi. Isto vrijedi i o biskupijskim statutima, koje izdaje biskup ili sam, ili posavjetovavši se, što biva osobito kod važnih stvari, s kaptolom ili sa svojim svećenstvom, sabranim u biskupijskom zboru (synodus dioecesana). Osim toga mogu (u označenom ipak okviru) izdavati za sebe zakone i zborovi od crkve priznani, kao što je prvostolni i zborni kaptol i druge crkvene korporacije.

[10] Otisnute kod Reiff. l. c. l. 3. t. 5. § 16. p. 116. sqq.

[11] Regula 19. (De viginti) zahtijeva, da nadarbenik, koji se je odrekao nadarbine, još 20 dana poslije toga živi, inače se čin, s kojim se je odrekao nadarbine, smatra nevaljanim, a nadarbina upražnjena smrću nadarbeniku. »Item voluit, ut si quis in infirmitate constitutus resignaverit, sive in Romana Curia, sive extra illam aliquod beneficium, sive simpliciter, sive ex causa permutationis, vel alias dimiserit, aut illius commendae cesserit, seu ipsius beneficii unionis disolutioni consenserit etiam vigore supplicationis dum esset sanus signatae, et postea infra viginti dies a die per ipsum resignantem praestandi consensus computandos, de ipsa infirmitate decesserit, et ipsum beneficium, quamvis auctoritate conferatur per resignationem sic factam, collatio hujusmodi sit nulla, ipsumque beneficium nihilominus per obitum censeatur vacare«.

Regula 20. (De idiomate) traži, da nadarbenik razumije i znade govoriti jezik one zemlje, u kojoj se nalazi nadarbina. »Item voluit, quod si contigant tam in Curia, quam extra, alicui personae de parochiali ecclesia vel quovis alio beneficio exercitium curae animarum parochianorum quomodolibet habente, provideri: nisi ipsa persona intelligat, et intelligibiliter loqui sciat idioma loci, ubi ecclesia, vel beneficium hujusmodi, consistit, provisio, seu mandatum et gratia desuper quoad parochialem ecclesiam, vel beneficium hujusmodi nullius sint roboris, vel momenti. Decernens irritum etc.

Regula 35. (De annali possessore) odregjuje, ako je nadarbenik mirno posjedovao godinu dana nadarbinu, pak bi mu tko htio pobijati pravo na nju: da mu valja tužbu sa svim dokazalima podnesti za šest mjeseci nadležnomu sudu, a parnica da se ima za godinu dana riješiti. Item S. D. N. ut improbilites exquirentium motus reprimantur, voluit, statuit, et ordinavit, quod quicunque beneficium ecclesiasticum tunc per annum immediate praecedentem pacifice possessum, et quod certo modo vacare praetenditur, deinceps impetraverit, nomen, gradum, et nobilitatem possessoris ejusdem, et quot annis ipse illud possederit, ac specificam, et determinatam, ex qua clare poterit constare, quod nullum ipsi possessori in dicto beneficio jus competat, causam in hujusmodi impetratione exprimere, et infra sex menses ipsum possessorem ad judicium evocari facere, causamque ex tunc desuper infra annum usque ad sententiam diffinitivam inclusive prosequi debeat, et teneatur. Alioquin impetratio praedicta, et quaecunque inde secuta nullius existant firmitatis. Et idem impetrans de damnis, et interesse possessorum praedictum contingentibus ei satisfacere, et si possessorem ipsum injuste, frivole, et indebite molestare repertus extiterit, quinquaginta florenos auri persolvere Camerae Ap. sit. adstrictus, nec alius quam praemissae vacationis modus etiam per

II. I gragjanski zakoni mogu se u materijalnom obziru zvati izvor crkvenoga prava, u koliko naime prihvaćaju odredbe crkvenih zakona, ili uregjuju crkvene prilike analogno crkvenim zakonima. No crkva nije nikada priznavala gragjanske zakone kao formalni izvor crkvenoga prava, ona je pače svaki pokušaj svjetske vlasti, da izdaje crkvene propise, odlučno odbila, ma i bio učinjen u najboljoj nakani,[1] ali je ipak zahvalno primala potporu države, da se urede crkvene prilike, pri čemu nije mogla zapriječiti, da kršćanska država sa svoje strane ne izdaje crkvenih zakona.[2] Takove je zakone crkva, ako su joj bili korisni, odobrila, u protivnom pak slučaju zabacila.[3]

III. Konkordati.

1. Konkordat jest ugovor sklopljen megju crkvenom i državnom vlasti, kojim se uregjuje megjusobni odnošaj. Akoprem su crkva i država dvije samostalne vlasti, ipak su im neki poslovi zajednički, pak budući da se često radi tih posala megju njima porodi nesporazumljenje, koje se može ukloniti samo megjusobnim dogovorom: nosioci jedne i druge vlasti rješavaju ta prijeporna pitanja pismenim ugovorom, koji se u naše doba označuje naj-

---

litteras si neutri, aut subrogationis alias sibi quoad hoc, ut beneficium hujusmodi ea vice consequi, aut obtinere valeat, quomodolibet suffragetur, illudque, nullatenus in antea litigiosum propterea censeatur. Quod etiam extendi voluit ad impetrantes beneficia ecclesiasttica cujuscunque qualitatis per privationem, et amotionem, vel alias propter comissa, excessus, et crimina vacantia, vel vacatura, et similiter ad impetrantes beneficia tanquam vacantia per devolutionem«.

Regula 36. (De triennali possessore) propisuje, ako tko tri godine mirno posjeduje nadarbinu, koju je zakonito dobio, da ga nitko ne može smetati u posjedu. »Item statuit, et ordinavit idem D. N. quod si quis quaecunque beneficia ecclesiastica qualiacunque sint absque simoniaco ingressu, ex quovis titulo, Apostolica vel Ordinaria collatione, aut electionis hujusmodi confirmatione, seu praesentatione, et institutione illorum, ad quos beneficiorum hujusmodi collatio, provisio, electio, et praesentatio, seu quaevis alia dispositio, pertinet, per triennium pacifice possederit (dummodo in beneficiis hujusmodi, si dispositioni Apostolicae ex reservatione generali in corpore juris clausa reservata fuerint, se non intruserit) super eisdem beneficiis taliter possessis molestari nequeat, nec non impetrationes quaslibet de beneficiis ipsis sic possessis factas, irritas, et inanes censeri debere decrevit, antiquas lites super illis motas penitus extinguendo«.

§ 4. [1] Rimski sabor od g. 502. držan pod Symmachom, proglasio je naredbu Bazilija, praef. praet. Odoakrova, koja se tiče izbora pape i otugjivanja crkvenog dobra nevaljanom. »Cumque lecta fuisset, Laurentius episcopus Mediolanensis ecclesiae dixit: ista scriptura nullum Romanae civitatis potuit obligare pontificem: quia non licuit laicos statuendi in ecclesia, praeter Romanum pontificem, habere aliquam potestatem: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi«. (c. 1. D. 96.).

[2] Sane licet sancta ecclesia legum saecularium non respuat famulatum, quae aequitatis et justitiae vestigia imitantur: c. 28. X. 5. 33. Samo se ti zakoni ne smiju protiviti ni božanskoj istini (s. Aug. c. 1. § 1. D. 9.) ni crkvenom pravu: Imperatorum judicio non possunt ecclesiastica jura dissolvi . . non quod imperatorum leges dicamus penitus renuendas, sed quod eas evangelicis, apostolicis, atque canonicis decretis (quibus postponendae sunt) nullum posse inferre praejudicium asseramus, (Nicol. I. c. 1. D. 10.), dapače svaki crkveni zakon, koji je država izdala, valja da crkva izrično potvrdi, da bude valjan: laicis etiam religiosis super ecclesiis et personis ecclesiasticis nulla est attributa facultas . . . a quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod ecclesiarum etiam respiciat commodum et favorem, nullius firmitatis existit, nisi ab ecclesia fuerit approbatum. (C. 10. X. 1. 2.)

[3] Gragjanski zakoni razlikuju se ovako: a jure canonico expresse approbatae, expresse correctae atque abrogatae, neque approbatae, neque improbatae, sed silentio praetermissae. Bened. XIV. De synodo l. IX. c. 10.—14.

običnije riječju **konkordat**.[4] Zadaća toga ugovora jest ta, da se uspostavi i osigura trajni mir megju crkvom i državom; konkordat se dakle ne sklapa u uregjenim, već u poremećenim prilikama. U konkordatu daje crkva često državi povlastice, zato i definiraju neki konkordat ovako: Concordata sunt pactiones inter ecclesiam et statum, quibus ecclesia de exercitio suorum jurium aliquid remittit favore status, ut ab eo protecta Deo suo secura possit servire libertate.

2. **Predmet** konkordata jesu mješovite stvari (causae mixtae), t. j. stvari, koje sižu u crkveno i državno polje, te su po tom podvrgnute jednoj i drugoj vlasti, kojima se strogo odregjuju granice u konkordatu. Per accidens mogu biti predmet ugovora megju crkvenom i državnom vlasti lih svjetovne, ili lih duhovne stvari. Ako su predmet konkordata **svjetovne stvari**, tad on prima narav ugovora; ako su mu predmet **duhovne stvari**, tad je konkordat partikularan zakon, kojim papa odregjuje, kako valja uporavljivati kanonsko pravo u onoj državi.

Kako se dakle vidi, predmet su konkordata stvari, koje sižu u crkveno polje; konkordat uregjuje odnošaj katoličke crkve napram državi, a ne odregjuje se odnošaj drugih vjeroispovijesti niti napram katoličkoj crkvi, niti napram državi.

3. Konkordat sklapaju nosioci vrhovne vlasti u crkvi i u državi. Od strane crkve sklapa ga dakle papa, jer je on glava cijele crkve i zastupa cijelu crkvu, i on sâm može podjeljivati povlastice i uregjivati disciplinu.[5]

I biskupi mogu sklapati ugovore sa svjetovnom vlasti, ali samo u djelokrugu svoje vlasti t. j. vezani su pri tom tako na megje svoje biskupije, kako na granice svoje sudske vlasti. Što prelazi označene granice t. j. što se tiče općenitoga prava i što odregjuje odnošaj cijele crkve napram državi, o tome ugovarati sa svjetskom vlasti može samo papa.

Kao što sa crkvene, isto tako i sa državne strane može sklopiti konkordat samo nosilac vrhovne državne vlasti. U koliko je on u svojim djelima, da budu pravno valjana, vezan na privolu drugih faktora, stoji do toga, kako se vlada u državi, da li ustavno ili apsolutistički. U apsolutističkoj državi sklapa konkordat monarha bez ičijega sudjelovanja; u ustavnoj državi, gdje je zakonodavna vlast podijeljena megju vladarom i pukom, valja da i puk po svojim zastupnicima sudjeluje pri sklapanju konkordata, da on može postati državni zakon. Ako imade u ugovoru, sklopljenu megju crkvenom i državnom vlasti, osim onih točaka, za koje se hoće sudjelovanje zakonodavnoga tijela i takovih, koje se mogu provesti naredbenim putem, to se razumije samo sobom, da ove dobivaju zakonsku moć već po samom ugovoru. čim se naredbenim putem proglase, da su obvezatne. Bio u ostalom državni ugovaralac vezan na privolu sabora ili ne, on uvijek sklapa ugovor kao vladar, kao nosilac najviše državne vlasti, koju je od Boga primio. Na

---

[4] Druga imena jesu: concordia, pax, tractatus, capitula, pacta, conventa, conventio.

[5] Si quis dixerit, Romanum Pontificem habere tantumodo officium inspectionis vel directionis non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in univessam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae, per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non autem totam plenitudinem potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam aut immediatam sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit. Conc. Vat. c. III. de Ecclesia.

pravnu valjanost sklopljenoga konkordata ne upliva ni ta prilika, da li je vladar u crkvi ili izvan nje, dapače mogla bi crkva s pravnoga gledišta sklopiti valjani konkordat i s nevjernikom. No ipak je neka razlika izmegju konkordata, sklopljenoga s vladarom, koji je član katoličke crkve i sklopljenoga s vladarom, koji nije član katoličke crkve: vladaru, koji je član katoličke crkve. može i običaje papa dozvoliti veće povlastice i veći upliv na crkvene stvari, nego li to može dozvoliti nekatoličkomu vladaru.

4. Narav konkordata. Konkordat je dvostrani ugovor, koji jednako veže obje strane, niti je ikoja od njih vlasna samovoljno od njega otstupiti. Da je konkordat dvostrani ugovor, vidi se:

a) Konkordat se sklapa onako, kako se običavaju sklapati dvostrani ugovori, te se naročito zove ugovor tako u samom uvodu, kako i na svršetku, gdje se obje stranke obvezuju ne samo za sebe, nego i za svoje nasljednike, da će taj ugovor sveto čuvati. Tako se n. pr. u austrijskom konkordatu, da ne navagjamo drugih, u uvodu veli: »Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX. et Majestas Sua Caesareo-Regia Apostolica Franciscus Josephus I. Austriae Imperator — de Ecclesiae catholicae statu in eodem Imperio solemnem conventionem inire decreverunt«. A u članku 35.: Per solemnem hanc conventionem — ipsaque conventio ut lex status deinceps in ditionibus perpetuo vigebit. Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est sancte servaturos«. Napokon spominju, da će u slučaju nastalih poteškoća, megjusobnim sporazumom stvar riješiti. »Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Majestas Caesarea invicem conferent ad rem amice componendam«. Ovakav način ugovora ne može se razumno pojmiti, ako ugovaraoci nemaju namjere sklopiti dvostrani ugovor.

b) Nitko ne može nijekati, da se papa može na nešto u konkordatu obvezati, na što inače nije obvezan t. j. papa može vladarima dati povlastice, a zašto se ne bi mogao obvezati, da ih ne će opozvati, osim iz viših uzroka? Da pak pape smatraju konkordat kao dvostrani ugovor, od kojega ne smije ni jedna stranka samovoljno otstupiti, jasno nam kažu oni sami. Tako veli Leo X. o francuskom konkordatu od god. 1516.: »Illam (concordiam) inviolabiliter observari desideramus: illam veri contractus et obligationis inter nos et sedem Apostolicam praedictam ex una et praefatum Regem et Regnum suum ex altera parte legitime initi vim et robur obtinere«. Iulij III. kaže: »Nos attendentes. concordata praedicta vim pacti inter partes habere, et quae ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse neque debere«. Isto nalazimo izraženo i u ostalim konkordatima, tako n. pr. u konkordatu, sklopljenom sa Sicilijom (1741.), sa Sardinijom (1750.), s Austrijom (1855.), s Württembergom (1757.) i Badenom. O posljednjim dvjema veli naročito Pijo IX. u bulli: »Nos — ex certa scientia et matura deliberatione Nostra deque Apostolicae potestatis plenitudine supradictas conventiones, capitula vel pacta, concordata et concessiones tenore praesentium approbamus, ratificamus et acceptamus, illisque apostolici muniminis et firmitatis robur et efficaciam adjungimus, omniaque in iis contenta et promissa sincere et inviolabiliter ex Nostra et S. Sedis parte adimpletum et ser-

vatum iri tam nostro, quam successorum Nostrorum nomine promittimus et spondemus«.[6]

No ne samo da su pape u konkordatima jasno izrekli, da ih drže za dvostrane ugovore, već isto i tvrde stranom u bullama, kojima konkordate potvrgjuju, a stranom i u nagovorima, kojima ih priopćuju kardinalima. Tako veli Pijo IX. u nagovoru 1. novembra godine 1850.: »Earum (conventionum) vi ac jure contemto et labefactato aliorum quoque publicorum privatorumque pactorum ratio concideret«. On osugjuje nadalje samovoljni otstup jedne stranke od konkordata. te se tuži (alloc. 17. dec. 1860.) abrogatam contra omnes justitiae regulas sine alterius partis consensu solemnem conventionem. Isto kaže i papinski nuncij 18. ožujka 1850. godine, kad je prosvjedovao proti sardinskim zakonima, a kardinal Antonelli po naročitoj papinskoj zapovijedi zove Württemberški konkordat u noti od 3. augusta 1861. dvostranim ugovorom, koji obvezuje obje stranke. Kao što se iz navedenoga vidi, pape su uvijek smatrali konkordat kao dvostrani ugovor, koji veže u savjesti obje stranke, pa su prema tome i radili, niti ima ma i jedan samo primjer, da je papa prekršio ugovoreni konkordat.

c) Isto uči o naravi konkordata i većina starijih i novijih kanonista tako, da se može reći, da je mnijenje, koje uči, da je konkordat dvostrani ugovor, općenito.[7]

5. Konkordat nije samo dvostrani ugovor, nego je i svenarodni ugovor. Da je konkordat svenarodni ugovor, svjedoči nam pravni položaj osoba, koje ga sklapaju, njegov sadržaj, forma i pravne posljedice konkordata. Svenarodne ugovore sklapaju samo neovisne vlasti. Da svjetski vladar sklapa konkordat kao suveren. toga ne niječe nitko, samo nam valja dokazati, da i papi, kao crkvenoj glavi, pripada ista vlast.

Papa sklapa konkordat kao glava crkve, a kao takov je i on, kao što i crkva, od države skroz neovisan i zauzima svenarodno (völkerrechtlich) mjesto.[8] Odatle slijedi, da je ugovor, što ga papa sklapa sa sebi ravnim, svenarodan ugovor.

Je li papa kao glava crkve suveren? Papa, kao glava crkve, bez dvojbe je suveren, ako imade one biljege, po kojima se raspoznaje suverenstvo. Biljezi suverenstva po Bluntschliu[9] pokazuju se:

a) in der Unabhängigkeit desselben (Staates) von einem fremden Staate und in der Ablehnung jeder fremden Staatshandlung auf seinem Gebiet;

---

[6] Archiv 27. p. LIV.

[7] Isp. Ditterich. Primae lineae juris publici ecclesiastici. Argentinae 1778. p. 123. sq. Engel Colleg. univ. juris canonici. Salisburgi 1751. l. III. tit. 5. n. 54. p. 566.; Schloer Diss. ad concord. Germ. in Thes. juris eccli. p. 319. sq.; Vering l. c. p. 360. sqq.; Rudolf Ritter von Scherer Handbuch des Kirchenrechts. Graz 1885. § 33. p. 154.; Müller Lexicon des Kirchenrechts art. Concordate; Wetzer i Welte Kirchenlexicon II. Aufl. art. Concordate etc.

[8] Jedoch läugnen lässt sich weder, das die katholische Kirche in ihrer Einheit und in kirchlich-religiöser Beziehung der Landeshoheit gegenüber als unabhängige Macht erscheint, noch in Abrede nehmen, dass dem Römischen Bischofe nicht bloss als weltlichen Fürsten, sondern auch als kirchlichen Obern eine völkerrechtliche Stellung gewährt wird und gebührt. Laspeyres Geschichte und heutige Verfassung der katholischen Kirche Preussens, Buch III. c. V. § 5. S. 870. Dass dem Papste nicht bloss als Souverän des Kirchenstaates, sondern auch als Oberhaupt der katholischen Kirche eine völkerrechtliche Stellung zukomme, ist unbestritten. Schulte l. S. 455. Anm. 7.

[9] Das moderne Völkerrecht II. Aufl. Nördlingen 1872. § 64. p. 87.

b) in der Freiheit desselben, ohne Behinderung fremder Staaten seinen eigenen Staatswillen selbst zu bestimmen und nach eigenem Ermessen zu äussern und zu bethätigen.

Biljezi su dakle suverenstva samostalnost i neovisnost od drugih država. A može li se pomisliti što samostalnijega i neovisnijega od svake države i svake vlasti, nego li je crkva?

Megju suverenska prava ubraja nadalje isti pisac:[10]

a) das Recht seine Verfassung selber zu bestimmen;

b) das Recht selbstständiger Gesetzgebung für sein Volk und Land;

c) die Selbstregierung und Selbstverwaltung;

e) das Recht für den Verkehr mit anderen Staaten seine Stellvertreter zu bezeichnen und zu ermächtigen.

A sigurno nema u svijetu vladara, koji bi u većoj mjeri uživao sva ta prava, nego rimski papa. Pa u istinu i ostale vlasti priznavaju papi ta prava, primajući od njega poslanike. »Botschafter werden in der Regel nur von Staaten von königlichem Rang abgesendet und empfangen. Die Legati und Nuncien des Papstes haben den Rang der Botschafter.

Die Botschafter allein repräsentiren auch die äussere Würde des Souverains, der sie beglaubigt. — Die Legati a latere oder de latere oder die Nuncii, welche der Papst entsendet, haben durchweg eher kirchliche als politische Missionen und repräsentiren daher den Papst vornehmlich in seiner Eigenschaft als Hauptes der Römisch-katholischen Kirche. Die Bedeutung und der Rang dieser päpstlichen Repräsentanten ist daher unabhängig von der Fortdauer eines Kirchenstaates«.[11]

Znanost dakle i praksa priznaje papi svenarodno mjesto, dosljedno valja da priznademo, da je papa u pravom smislu suveren, a njegovi ugovori da vrijede kao svenarodni ugovori.

Papa imade istina, vele neki, moć i sredstva, da u crkvenom životu pribavi zakonu štovanje, ali on nema fizične sile, kojom bi mogao n. pr. u slučaju povrede konkordata pribaviti zakonu štovanje. No zar i država posjeduje u svakom slučaju ta fizična sredstva? Zar da do tih fizičnih sredstva stoji suverenstvo? Bez dvojbe ne. U tom pogledu opaža se neki manjak tako kod crkve, kano i kod države, akoprem se taj nedostatak opaža jače kod crkve, no to ne može biti uzrok, da se narav prava promijeni. Onaj, koji tvrdi, da suverenstvo stoji do dostatnih fizičnih sredstva, da se u svakom slučaju pribavi zakonu štovanje, taj kopa grob i suverenstvu i svakomu pravu. Pravo ostaje pravo i onda, kad podlegne fizičnoj sili, samo ne smije po načelima svenarodnoga prava, da bude potlačeno pravo spojeno s faktičnim gubitkom državne vlasti bez pridržaja postliminiuma.[12] Taj postliminium kod nezakonitoga »suverenstva de facto« potvrgjuje upravo naše

---

[10] l. c. § 68. p. 88.

[11] Bluntschli l. c. § 172. p. 134. sq.

[12] »Ohne Friedenschluss können ein Land und eine Bevölkerung, einzelne Personen und Güter, welche während des Krieges in feindliche Gewalt gerathen waren, wieder von derselben befreit werden und es kann in Folge dessen das frühere Rechts- und Besitzverhältniss wieder in ungehemmte Wirksamkeit treten, wie wenn eine Störung nicht vorgekommen wäre. Diese Wiederbelebung des durch die Kriegsgewalt gestörten Zustandes heisst Postliminium«. Bluntschli l. c. § 727. p. 405.

mnijenje. Nijedna neprijateljska moć ne može suverenstvo pape, kao crkvene glave, uništiti ili steći, i u tom natkriljuje papa svakoga svjetskoga suverena.

Osim toga crkva, da pribavi svomu pravu štovanje, imade pravo poput ostalih država tražiti pravnu zaštitu svenarodnim načinom, akoprem se ona po svojim načelima odriče oružane pomoći, kojom se služe svjetske države po svenarodnom pravu. Svenarodno pravo ne ima posebnoga pravnoga sudišta niti za svjetske države niti za crkvu, s toga je iskrenost i vjernost stranaka, koje ugovaraju, glavno jamstvo, da će obdržavati konkordat. A u tom pogledu pruža crkva državi veće jamstvo, nego li ga pruža država crkvi. Crkva imade pravo, kao što i svjetske države, na svenarodnu pravnu zaštitu. Kao što se prijateljske vlasti zauzmu za onu državu, koja nije kadra sama osvetiti povredu svoga prava, isto se tako mogu i za crkvu zauzeti druge države, da osvete njoj učinjenu nepravdu.

Da se dokaže, è je konkordat svenarodni ugovor, valja gledati na sadržaj konkordata. Tu treba spomenuti, da stranke, koje ugovaraju konkordat, obvezuju sebe i svoje nasljednike, da će obdržavati konkordat. Kad bi konkordat sadržavao ustanove privatnoga prava, tad bi nasljednik morao obdržavati preuzete dužnosti samo onda, ako bi nastao slučaj »successio singularis« ili »successio per universitatem«.[13] No konkordat radi o javnom pravu, a nasljednik dužan je obdržavati od pretšasnika preuzete obveze s toga, što one nose na sebi svenarodni biljeg. Crkveni nasljednik u svemu je ravnopravan svomu pretšasniku, on bi dakle mogao njegove obveze promijeniti ili uništiti, kad ne bi u konkordatu crkva bila pravni subjekat, koja je vezana na primljene dužnosti; a isto se tako smatra i nasljednik svjetskoga vladara kao suveren vezan, da ispunjava one dužnosti, koje je njegov pretšasnik kao suveren preuzeo. Što papa i svjetski vladar megju sobom ugovore, veže samo nje; ali pošto se proglasi konkordat, postaje on crkveni i državni zakon, dosljedno veže crkvu i državu, veže one, koji zastupaju crkvu i državu, kao što i njihove nasljednike. Država može propasti, može se raspasti, može ju tko podjarmiti. Crkva katolička ostaje uvijek. Lasno je dakle odgovoriti na pitanje, koja vlast daje veće jamstvo, da će se sklopljeni ugovor obdržavati: crkva ili država? Znanost i povjest odgovara: crkva.

Predmet konkordata nisu privatno pravni odnošaji, već njegov su predmet takova prava, koja pripadaju državnoj vlasti kao takovoj; njegov su predmet vladarska prava (Hoheitsrechte), za koja nema država u svom području subjekta, s kojim bi mogla o njima ugovarati. Pravni je nesmisao tvrditi, da vladar o svojim pravima ugovara sa svojim podložnikom, da dakle podložnik posjeduje vladarska prava, to znači razdijeliti suverenstvo, dà znači ga upravo uništiti. Država može o vladarskim pravima ugovarati samo s drugom, od nje neovisnom i njoj ravnom vlasti. A takova je vlast crkva, koja se, istina, u svjetskim stvarima pokorava državi, ali koja je u svom području od nje skroz neovisna.

Napokon što se forme tiče, sklapaju se konkordati upravo onako, kako običavaju suverene vlasti sklapati svenarodne ugovore. Kod svenarodnih ugovora spominju se umah u uvodu stranke, koje ugovaraju, zatim se označuju punomoćnici, spominje se, da su se isti iskazali kao takovi potrebnima iskaznicama, odregjuje se rok, u kojem se ima potvrditi ugovor, a napokon

[13] Successio singularis: kad se naslijedi neko stalno pravo; successio per universitatem: kad se naslijede sva prava neke osobe.

slijede potpisi i pečati punomoćnika. Napokon se ugovor proglasi. Sve ovo nalazi se, kad se ugovara konkordat.[14]

Iz svega ovoga slijedi, da je konkordat svenarodni ugovor, kao što to i čuveni pravnici tvrde.

No i oni pravnici, koji niječu, da je konkordat svenarodni ugovor, ipak priznavaju, da je nalik svenarodnim ugovorima. Tako piše već spomenuti Bluntschli: »Die kirchlichen Concordate zwischen einzelnen Staaten und dem römischen Papstthum als Haupt und Repräsentanten der römisch-katholischen Kirche sind keine völkerrechtlichen Verträge in eingentlichen Sinn, weil der Papst nicht als Landesfürst, sondern als Kirchenhaupt dieselben eingeht, also nur auf der einen Seite ein Staat Vertragsperson ist, auf der anderen die Kirche. Aber die Analogie der völkerrechtlichen Verträge kommt insofern zur Anwendung, als zwei wesentlich selbstständige Mächte als öffentliche Personen mit einander über öffentlich rechtliche Dinge sich vereinbaren. — Sie bilden demnach eine eigenthümliche Gattung für sich, auf welche die Grundsätze der völkerrechtlichen Verträge nur mit Vorsicht überzutragen sind«.[15] U ostalom izrazuje se Bluntschli dosta nejasno o konkordatu, a čini se, da mu je stalo do toga, da obdržavanje konkordata prepusti na milost i nemilost svjetskih vladara. Evo kako nastavlja: »Zunächst sind auch diese Concordate rechtsverbindlich zu betrachten, sowohl für den Staat als für Kirche. Aber diese Verbindlichkeit bleibt beschränkt, mehr noch sogar als die Verbindlichkeit der eigentlichen Staatenverträge, sonach durch das Wesen und die Entwicklung des Staates als durch die Natur der Kirche. Die Concordate sind in der Regel nur einstweilige im wechselseitigen Einverständnisse gemachte Festsetzungen der staatlichen und der kirchlichen Ordnung auf dem Grenzgebiete, wo sich beide berühren und leicht in Streit gerathen. — Von den Vertheidigern des kirchlichen Standpunktes wird der Kirche das Recht vindicirt, jeder Zeit aus religiösen Gründen Kraft ihrer Gewissenpflicht von früheren Verträgen sich loszusagen — so entspricht dem in derselben Weise ein einseitiges Rücktritts- und Kündigungsrecht des Staats aus politischen Gründen und Kraft seiner Pflicht, für das Volkswohl zu sorgen. Aber immer erscheint um solcher Rücksichten willen die Rechtsverbindlichkeit solcher Concordate nur als eine einstweilige gemeinsame Regulirung, welche zu wirken und zu binden aufhört, wenn eine der beiden Vertragspersonen

[14] Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX. et Majestas Sua Caesareo-Regia Apostolica Franciscus Josephus I. Austriae Imperator — de Ecclesiae catholicae statu in eodem Imperio solemnem conventionem inire decreverunt.

Quapropter Sanctissimus Pater in Plenipotentiarum nominavit: Eminentissimum Dominum Michäelem Racrae Romanae Ecclesiae Presbyterum Cardinalem Viale — Prelà, ejusdem Sanctitatis Suae et Sanctae Sedis apud praefatam Apostolicam Majestatem Pro-Nuntium, et Majestas Sua, Imperator Austriae, Celsissimum Dominum Josephum Othmarum de Rauscher, Principem Archiepiscopum Viennensem, Solio Pontificio Adsistentem, Caesarei Austriaci Ordinis Leopoldini Praelatum et magnae Crucis Equitem, nec non ejusdem Majestatis Caesareae a consiliis intimis. Qui post plenipotentiae ipsis collata instrumenta mutuo sibi tradita atque recognita de sequentibus convenerunt.

Ratificationum hujus Conventionis traditio fiet intra duorum mensium spatium a die hisce articulis apposita aut citius, si fieri potest.

In quorum fidem praedicti Plenipotentiarii huic Conventioni subscripserunt, illamque suo quisque sigillo obsignaverunt«. Konkordat austrijski.

[15] l. c. § 443. p. 250.

kündigt«.[16] Prepuštamo svakomu, da prema onomu, što rekosmo o naravi i obvezanosti konkordata, sam prosudi nazore Bluntschliove.

6. Ugovoreni konkordat veže ponajprije samo one, koji su ga sklopili. Tek kad se proglasi konkordat, veže on crkvene i državne članove; kad ga proglasi papa, postaje konkordat crkveni, a kad ga proglasi svjetski vladar, državni zakon. Proglašeni konkordat crkveni je zakon i to partikularan t. j. ne vrijedi za cijelu crkvu, već samo za crkvu u stalnom opsegu, a kao takav suspendira tako općenito pravo kao i posebne pravne odredbe, u koliko se konkordatu protive, upirale se one o zakon ili o običaj, što se naročito i izriče u konkordatima. Tako u austrijskom čl. 35. »Per solemnem hanc conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Imperio Austriaco et singulis, quibus constituitur ditionibus, hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque conventio ut lex status deinceps iisdem in ditionibus perpetuo vigebit«.

Proglašenjem konkordata s državne strane postaje konkordat državni zakon, dočim neproglašeni još konkordat obvezuje samo stranke, koje su ga ugovorile i koje su dužne sve poduzeti, da se konkordat čim prije u život privede.

Kao državni zakon smatra se konkordat kao lex posterior i specialis napram državnim zakonima, koji već postoje i koji ih ukida, ako mu se protive. Ustanove konkordata smatraju se obvezatnim za sve osobe, stvari i prilike, koje spominju, isto tako valja da ih smatraju upravni i sudbeni činovnici za pravilo u svojim odlukama. Tko kao državljan griješi proti konkordatu, taj gazi državni zakon. Državna vlast provagja konkordat u svom djelokrugu samostalno; u mješovitim stvarima sporazumno s crkvenom vlasti. Razumije se samo sobom, da je državna vlast dužna crkvu pomagati, da se sve ustanove konkordata, dakle i one, koje se odnose na čisto crkvene stvari, obdržavaju; na to bo se je obvezala sklapajući konkordat, koji u cijelom opsegu priznaje za državni zakon. Ili zar ne bi bilo smiješno sklopiti ugovor, a ne nastojati, da se u život privede, dosljedno i crkvu, ako ustreba, u tom pomagati?

Sklopljeni konkordat ne smeta države u razvoju zakonodavstva, ali pri tom joj se valja obazirati na ono, što bješe ugovoreno, niti je vlasna novima zakonima kršiti sklopljeni ugovor; jer dužnosti, koje su ugovaraoci sklopljenim konkordatom preuzeli, ne prestaju s njima, već prelaze i na njihove u časti nasljednike.

7. Konkordat se sklapa megjusobnim sporazumom, s toga se i može promijeniti ili dokinuti jedino megjusobnim sporazumom. Samo oni dakle, koji su sklopili konkordat ili njihovi nasljednici, mogu ga ili djelomice ili sasma ukinuti. Ako se na taj zakoniti način stari konkordat zamijeni novim, ili se samo nekoje točke promijene, tad vrijedi novi konkordat, dosljedno vrijede nove ustanove konkordata. Inače se imade stvar, kad se konkordat djelomice ili sasma ukine. Posljedice toga druge su na crkvenom, a druge na državnom polju.

Po crkvenom pravu derogira konkordat kao posebni zakon općenitomu pravu, koje ne vrijedi za slučaje i prilike, ugovorene u konkordatu. Budući pak, da se općenito pravo crkve ne može ukinuti, kao što državno pravo, već se samo može prema potrebi njegova moć suspendirati za poje-

[16] l. c. p. sq.

dine slučajeve, to slijedi samo sobom, da ovo pravo zadobije svoju prvašnju obvezanost, kad se ukinu ustanove konkordata, kojima bješe to pravo za pojedine slučajeve suspendirano, jer kad se iznimka ukine, vrijedi pravilo. Državno pravo, kao što se po svom izvoru i svrsi razlikuje od crkvenoga, tako se razlikuje i u ovom slučaju. Državni zakoni valja da se obaziru i na narodne, kao što i na općenite i posebne potrebe pojedinih država, do kojih i stoji državno zakonodavstvo, s toga i ne može biti govora o općenitom državnom pravu u onom smislu, u kojem govorimo o općenitom crkvenom pravu. Kad država dakle izda koji novi zakon, to se s njime prijašnji zakon i pravni odnošaji, koji se na njem osnivaju, ukidaju; crkva pak, koja ostaje uvijek jedna te ista, imade skup pravnih načela, koja su nepromjenljiva, koja se jedino radi posebnih odredba u odregjenim slučajevima ne upotrebljuju. Odatle slijedi, da se ukinute ustanove konkordata za državno polje imadu zamijeniti novima, da konkordatom suspendirano pravo ne bude opet valjano. Kojim putem valja te nove zakone izdati, to stoji do načina vladavine. Ako je konkordat sudjelovanjem sabora postao državni zakon, tad se jedino tim putem može ukinuti ili promijeniti ili cijeli konkordat ili pojedine njegove ustanove.

No što onda, ako svjetski vladar nekoje ustanove konkordata samovoljno ukine i ovakov krnj konkordat proglasi kao državni zakon? Tu valja razlikovati dvoje. Prvo, što se tiče samoga vladara, nema dvojbe, da je pogazio zadanu riječ, da je prekršio sklopljeni ugovor, a toj povredi svenarodnoga prava valja suditi po svenarodnom pravu. No nema dvojbe, da samo one ustanove konkordata, koje su proglašene, valja smatrati za državni zakon; one pak ustanove, koje su, istina, bile dogovorene u konkordatu, ali koje svjetski vladar nije proglasio, nemaju državne moći pred državnim sudištem. Inače se imade stvar na crkvenom polju. Na tom polju biskup, kao biskup, nit je državni činovnik, ni podložnik državni, dosljedno on je vezan na odredbe vrhovne crkvene glave i dužan je braniti načela crkvenoga prava. U biskupskim poslovima. koje je i sklopljeni konkordat kao takove označio, ali je država dotične točke samovoljno promijenila i njegova biskupska prava okrnjila, nije biskup vezan na protuzakonito izdane državne zakone, već mu se je držati crkvenih zakona. U tom slučaju nastalo bi trvenje izmegju crkve i države, a da ono ne bi bilo na uhar nijednoj vlasti, razumije se samo sobom.

Što se tiče onih posala, koji su skroz civilne naravi, pokoravati se je biskupu državnim zakonima, jer je tu država u svojem pravu, akoprem je na svenarodnom sudištu odgovorna papi, što je prekršila sklopljeni ugovor.

Još nam valja spomenuti i taj mogući slučaj, da država izdade naredbe, koje se protive sklopljenomu ugovoru megju crkvom i državom. Što onda? Tako dugo, dok se te naredbe ne protive vjeri, obvezuju podložnike. Ali ako bi se izdane naredbe protivile vjeri, ako bi silile podložnike, da odobre ono, što vjera osugjuje, ako bi ih država silila, da se tim naredbama pokoravaju, tad im ne bi drugo preostalo, nego neustrašivo doviknuti državi apostolske riječi: »sudite sami, bi li bilo pravo, da vas više slušamo, nego li Boga?«, te bi morali biti pripravni pretrpiti prije sve drugo zlo, nego li prekršiti zapovijedi božje.

8. Iz onoga, što rekosmo o konkordatu kao dvostranom ugovoru, slijedi samo sobom, da ga samo oni, koji su ga ugovorili, mogu authentično

tumačiti. Kod sudbenoga i učenjačkoga tumačenja valja se obazirati, kao što i pri svakomu tumačenju, na kontekst, motive itd. U strogom smislu (sensu stricto) valja tumačiti ona mjesta, koja sadržavaju povlastice, podijeljene državi. Fizična i moralna nemogućnost ispričava neobdržavanje konkordata. Promijeniti može se konkordat samo megjusobnim sporazumom, ali kad državna vlast ne bi htjela pristati na promjenu konkordata, a ugovoreni bi konkordat postao štetan po spas vjernika, tad bi mogao i morao papa prekinuti ugovor. Isto pravo pripada papi i onda, kad državna vlast prekrši konkordat.

9. Kod nas u Hrvatskoj vrijedi još uvijek konkordat i kao crkveni, i kao gragjanski zakon, akoprem su neke točke konkordata protivnim gragjanskim zakonom ukinute.

§ 5. Nepisani izvori crkvenoga prava.

I. Naravno pravo. Pošto je naravno pravo vječno i nepromjenljivo, to slijedi samo sobom, da načela naravnoga prava vrijede kao što u svakom društvu, isto tako i u crkvi, i da nijedan zakon nije obvezatan, koji se protivi načelima naravnoga prava, s toga i valja, da se načela naravnoga prava otsijevaju u crkvenom pravu. I u tom smislu velimo, da je naravno pravo izvor crkvenoga prava.

II. Predaja. Prije sv. pisma opstojala je u crkvi usmena predaja, po kojoj se je ravnao crkveni život: s toga valja i nju smatrati kao izvor crkvenoga prava.[1]

Predaja može biti božanska ili čovječanska (apostolska ili crkvena).

Mnoge predaje, koje su se u početku širile živom riječi, popisane su kasnije.

III. Običaj jest pravo, nastalo uz privolu crkve ponavljanjem sličnih čina u kojoj zadrugi.[2] Običaj se razlikuje od predaje time, što predaja potiče od onih, koji mogu davati zakone, a običaj od onih, koji valja da se zakonu pokoravaju, a ne da ga davaju.

Običaj može biti:

a) općenit, koji vrijedi u cijeloj crkvi,

b) djelomičan, koji vrijedi samo u nekom dijelu,

c) poseban, koji vrijedi u nekom manjem, ali savršenom društvu.

Na običaj, koji vlada u kojemu ne savršenom društvu, n. pr. u kojoj župi, ne obazire se crkveno pravo.

S obzirom na zakon može običaj biti:

α) prema zakonu (secundum legem), koji nije ništa drugo, nego zakon u život priveden. O ovome običaju vrijedi pravilo: consuetudo optima legis interpres«.

β) Preko zakona (praeter legem) jest onaj običaj, koji vrijedi kao zakon, kad nema pisanoga zakona. »Est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex.[3]

---

§ 5. [1] Hanc — disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt. Trid. ss. IV. decret. de can. script.

[2] Crnogorski zakonik u čl. 779. veli: »običaj, — biva, u zakonskom smislu, ono pravilo, koje se drži i koje vlada u narodnom i sudskom životu, a nije ušlo megju pravila pisanog zakona«.

[3] c. 5. D. I.

γ Proti zakonu (contra legem), koji zakon ili sasma ili djelomice ukida.

A. Da dobije običaj zakonsku moć, zahtijeva se:

1. s obzirom na društvo: da vlada u savršenom društvu t. j. u takovome, koje imade pravo davati zakone; 2. da je uveden ili od cijeloga društva ili barem od većine članova društva; 3. čini, iz kojih nastaje običaj, treba da se često ponavljaju. Čim se češće i u čim kraćem roku ponavljaju ti čini, tim se prije može reći, da je zavladao običaj. Pri tome je važno, tko to radi, da li biskup, svećenik ili svjetovnjak. 4. Čini treba da su svojevoljni, a da ne potječu iz neznanja, straha ili bludnje.

B. S obzirom na sâm običaj zahtijeva se, da ne bude zao. Običaj je zao:

a) ako se protivi istini;

b) ako se protivi naravnom ili pozitivnom božjem zakonu, jer taj zakon ne može čovjek ukinuti;

c) ako se protivi katoličkoj vjeri i ustrojstvu crkve;

d) ako se protivi općemu dobru;

e) ako ruši crkvenu disciplinu, i

f) ako ga je crkveni zakon zabranio ili zabacio. U ostalom klauzula: non obstante quacunque consuetudine in futurum čini samo onda već u naprijed svaki protivni običaj zlim, ako ga je zakonodavac proglasio kao perniciosa corruptela; u svim drugim slučajevima ova klauzula nije drugo, no običan zakon, koji se može kao što i svaki drugi zakon ukinuti protivnim običajem.

C. Da običaj dobije moć zakona, zahtijeva se na dalje, da ga zakonodavalac potvrdi. Ne traži se, da zakonodavčeva potvrda bude izrična i osobna, već je dosta da bude zakonita i juridična, koja se vidi iz drugih zakonitih odredba, kojima se običaji, koji nisu zli, odobravaju.[4] Prema pravilu: Qui tacet, consentire videtur,[5] smatra se, da je zakonodavalac privolio u običaj, kad o njemu šuti. No ovo pravilo vrijedi samo onda, ako zakonodavalac znade, da opstoji protivni običaj zakonu, pak šuti, a mogao bi govoriti. Zakonodavalac znade onda za običaj, ako mu je službeno prijavljen.

Ako dakle papa može lasno prigovoriti običaju, koji opstoji preko zakona ili proti zakonu a jasno je, da je taj običaj zao, ili nije jasno, da je zao, pak ipak šuti, to je znak, da ga ne smatra zlim, i da ga šuteći odobrava. Ako pak ne može papa lasno prigovoriti običaju, jer nema nade, da će uspjeti, ako mu prigovori, tad njegova šutnja (silentium oeconomicum) nije nipošto znak, da ga odobrava.

D. Napokon običaj treba da je zakonito zastarjel (legitime praescripta).[6] Običaj je zakonito zastarjel onda, kad opstoji tako dugo, da se može suditi, da je zadobio obveznu moć i protivni zakon dokinuo.

Zao običaj, ma kako dugo opstojao, ne može nikada dobiti obvezne moći.[7]

---

[4] Benedikt XIV. De synodo l. 13. c. 5. n. 5.

[5] R. I. 43. in VI.

[6] Cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam: nemo sanae mentiš intelligit, naturali juri, cujus transgressio periculum salutis inducit, quacunque consuetudine, quae dicenda est verius in hac parte corruptela, posse aliquatenus derogari. Licet enim longaevae consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat praejudicium generare: nisi fuerit rationabilis et legitime sit praescripta: c. 11. X. 1. 4.

[7] C. 11. X. 1. 4. »Zao običaj nikad tvrd, nikad zakonit«, čl. 990. crnogorski zakonik.

Kod običaja, koji je zakonodavalac izrično ili šuteći odobrio, ne treba zastarjelosti, da dobije obveznu moć. No ako nije zakonodavalac prigovorio običaju, jer mu nije mogao lasno prigovoriti, tad ne pomaže ni zastarjelost, jer takav običaj nc može nikada dobiti obvezne moći.

Zastarjelošću može samo onaj običaj, koji nije zao i koji nije zakonodavcu poznat, dobiti obveznu moć.

Što se tiče vremena, kako dugo valja da opstoji običaj, da dobije obveznu moć, valja razlikovati:

α) da običaj, koji se zakonu protivi, dobije obveznu moć, traži se vrijeme od četrdeset godina.

β) Kod običaja preko zakona ili prema zakonu ne traži se vrijeme od 40 godina za zastarjelost, već stoji do osvjedočenja suca, da li on misli, da običaj već tako dugo vlada, da se može reći, da je zastarjel.

3. Ne zao i zakonito zastarjeli običaj ukida protivni mu zakon ili sasma ili djelomice; dapače mjesni i partikularan običaj ostaje u kreposti i onda. ako se izdade općeniti zakon, koji mu je protivan, osim ako taj zakon imade klausulu: nulla obstante consuetudine. No općeniti zakon ukida općeniti običaj, koji mu se protivi, ma i ne imao one klausule.

IV. Sudski običaj takodjer je izvor crkvenoga prava (usus fori). Sudski običaj, t. j. pravilo, koje se vidi u tome, što sudovi dulje vremena o nekoj stvari jednako sude. U crkvi je taj običaj tim važniji, što je tu zakonoša i sudac jedna te ista osoba. Ako se taj običaj odnosi na formalnu stranu postupka kod suda, onda se zove stilus curiae, kurijalni štil; ako je pako sud kroz dulje vremena jednako uporavljivao neki zakon, onda se to zove sudska analogija, auctoritas rerum similiter judicatarum.

Sudski običaj obvezuje samo onda, kada nadopunjuje nejasan zakon.[5]

Sudski običaj obvezuje samo onaj sud, kod kojega vlada, a nipošto i druge sudove. Izuzimlju se odluke papinih zborova, koje obvezuju sve niže sudove, jer oni izvršuju u papino ime zakonodavnu vlast, a u važnijim pitanjima traže i papino odobrenje.

V. Ugled kanonista istina ne veže suca, ali imade moralnu moć, koja izlazi iz vrijednosti dokaza. Odatle slijedi, da se ne ima pitati, koliko kanonista pristaje uz koje mnijenje, nego to, kakovim razlozima brane svoje mnijenje: jer razlozi odlučuju, a ne broj pristaša.

VI. Napokon treba da spomenemo i pravnu analogiju. Sudac naime treba da katkada analogno uporavi zakon na neki slučaj, za koji istina nije taj zakon izdan, ali je izdan za drugi slučaj, koji se je imao riješiti po istom načelu kao i ovaj, s kojim imade sada posla. (Ubi eadem legis ratio, ibi eadem legis dispositio). No ako bi se radilo o važnijoj stvari, imala bi se zatražiti rješidba u papinoga zbora.

[5] Nam imperator noster Severus rescripsit, in ambiguitatibus, quae ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter judicatarum auctoritatem vim legis optinere debere. L. 38. Dig. de legibus I. 3.

GLAVA DRUGA.

Zbirke crkvenih zakona.

Gledom na vrijeme dijeli se crkveno pravo u staro, novo i najnovije, a zakoni, u kojima se to pravo zrcali, sabrani su u razne knjige, koje označujemo imenom zbirke crkvenih zakona (collectiones canonum). Kao što se dijeli crkveno pravo, tako se dijele i zbirke crkvenih zakona: u zbirke crkvenih zakona staroga, novoga i najnovijega prava.

§ 6. Zbirke crkvenih zakona staroga prava.

Iz ove dobe vrijedno je, da se spomenu ove zbirke:

1. Naredbe apostolske (constitutiones apostolorum, διδασκαλία τῶν ἀποστόλων) sastoje iz osam knjiga. Prvih šest knjiga ugledalo je svjetlo prema koncu trećega stoljeća u Syriji, a posljednje dvije knjige,[1] sastavljene u početku četvrtoga stoljeća, prvobitno samostalne, dodane su im još u četvrtom stoljeću i sve skupa prozvane su naredbe apostolske. U ovu zbirku ušuljali su krivovjerci tečajem vremena mnoge svoje tvrdnje, s toga ih je i trullanski sabor (g. 692.) zabacio; zapad ih je mnogo kasnije upoznao.

2. Osmoj knjizi naredba apostolskih pridano je 85 kratkih izreka, koje se zovu apostolski kanoni (canones apostolorum), i koji su ugledali svjetlo u Syriji u drugoj polovici petoga stoljeća.

Trullanski sabor priznao je ove kanone za izvor crkvenoga prava,[2] dočim ih je rimski sabor za pape Gelasija I. oko g. 495. zabacio kao krivotvorene.

Zapadna crkva primila je samo 50 prvih kanona.

3. Na istoku. Najstarije zbirke crkvenih zakona na istoku sadržavaju zaključke crkvenih sabora razregjene ponajviše hronologijskim redom. Ivan Scholasticus, od g. 557. patrijarha Carigradski, sabrao je saborske zaključke i razdijelio ih u 50 poglavlja (titula), i to je najstarija zbirka crkvenih zakona, uregjena sistematički. Prvu javnu zbirku crkvenih zakona izdao je sabor Trulanski g. 692.

4. Na zapadu:

a) U Italiji. Koncem četvrtoga stoljeća prevedena je na latinski jezik grčka zbirka crkvenih zakona, prozvana versio Hispanica ili Izidorova zbirka, jer su ju krivo pripisivali sv. Izidoru Seviljskomu. I drugi prijevod grčke zbirke zakona nalazimo u Italiji, nazvan prisca. Pod konae petoga stoljeća sabrao je zbirku zakona Dionysij Exiguus. Tu zbirku pomnožanu, poklonio je papa Hadrijan I. g. 774. Karlu Velikomu, koji ju je kao codex canonum uveo za franačku crkvu.

b) U Africi uredio je sistematičku zbirku zakona oko g. 546. djakon Fulgentij Ferrando (breviatio canonum) i biskup Cresconij (concordia canonum).

---

§ 6. [1] Naslov je ovim knjigama: Διατάξεις περὶ μυστικῆς λατρείας Constitutiones apostolorum de mystico ministerio.

[2] Isp. c. 4. D. 16.

c) U Španjolskoj nalazimo collectio canonum Martini Braccarensis († 580.), zatim Hispana collectio, koja je u devetom stoljeću pomnožana krivim dekretalima i pripisivana sv. Izidoru.

5. Zbirka lažnoga Izidora. U devetom stoljeću sakupljena je u franačkoj državi zbirka zakona, koja dolazi pod gornjim imenom. U toj zbirci nalazi se mnogo lažnih zakona, a pošto nosi na čelu natpis sv. Izidora, biskupa u Sevilli, kao da ju je on sakupio, — a dokazano je, da ne potiče od njega, — s toga je prozvana zbirka lažnoga Izidora.

a) Sastavljač ove zbirke zove se sam u predgovoru Isidorus Mercator,[3] dočim se u nekim rukopisima mjesto mercator čita peccator, a u drugima opet mercatus t. j. redemptus po Kristu Spasitelju. S početka mislili su, da je tu zbirku zakupio sv. Izidor iz Seville, a pripovijedalo se je, da je jedan primjerak te zbirke primio iz Španjolske Rikulf, biskup u Mainzu (787.—814.). Na lažne dekretale, sadržane u toj zbirci, pozivali su se biskupi i franački sabori, da njima utvrde postojalu disciplinu, a time su zaveli i pape, da su je držali za práve. Ta zbirka raširila se je po Italiji i Engleskoj; u rukopisima iz dvanaestoga stoljeća imade izvadaka iz nje. Iz tih rukopisa prošle su lažne dekretale u sistematične zbirke, koje su ugledale svjetlo od desetoga do dvanaestoga stoljeća.

b) Tko je tu zbirku sabrao, za pravo se nezna. Najvjerojatnije je mnijenje onih, koji tvrde, da ju je sabrao Benedikto Levita u Mainzu, a to s toga, jer se u toj zbirki nalaze kriva mnijenja, koja su sasma slična onima, koja se čitaju u lažnoj zbirci kapitularija, koju je sastavio spomenuti Benedikto.

c) Ta zbirka nije ugledala svjetla u Španjolskoj, kao što se je u drugoj polovici devetoga stoljeća pripovijedalo, da je odanle dobio jedan primjerak te zbirke Rikulf, biskup u Mainzu, a to s toga, što se nijedan rukopis te lažne zbirke nije našao u Španjolskoj. Naravnim se dakle načinom može zaključiti, da je ta lažna zbirka ondje ugledala svjetlo, gdje su se najprije s njom služili, a to je franačka država. Franački bo pisci prvi spominju lažne dekretale; u zbirci se nalaze listovi Bonifacija, nadbiskupa u Mainzu, koje je on pisao i dobivao, a ti listovi bili su samo u Franačkoj poznati, a napokon zbirka, na kojoj se ova lažna temelji, jest istina španjolska, ali ne onakova, kakova se je rabila u Španjolskoj, već onakova, kakovu su rabili u Franačkoj. Tim pada dakle sama sobom tvrdnja, da je ova lažna zbirka sabrana u Rimu, a da ne govore proti tomu i drugi razlozi.[4]

Po svoj prilici započeta je ta zbirka u Mainzu, a dovršena u crkvenoj pokrajini Reimskoj oko polovice devetoga stoljeća.

d) Što je namjeravao sastavljač te lažne zbirke s njom postići, ne može se sigurno reći. On sam veli u predgovoru, da hoće biskupima, duhovnicima i puku pokazati u jednoj zbirci cijelu crkvenu disciplinu, što ju je sabrao iz raznih djela.[5] Naročito imade pred očima onaj dio crkvene stege, koji je za njega počeo propadati i da tu stegu učvrsti, patvorio je dekre-

[3] Incipit praefatio s. Isidori episcopi libri hujus. Isidorus Mercator servus Christi lectori conservo suo et parenti in domino fidei salutem.

[4] Vidi ih u Waltera Lehrbuch des Kirchenrechts, Bonn 1856. p. 180. nota 6.

[5] Quatenus ecclesiastici ordinis disciplina in unum a nobis coacta atque digesta et sancti praesules paternis instituantur regulis, et obedientes ecclesiae ministri vel populi spiritualibus imbuantur exemplis et non malorum hominum pravitatibus decipiantur. Walter l. c. p. 183. nota 19.

tale; dočim se nije služio lažnim dekretalima, da osudi propadanje crkvene stege u onim točkama, koje su već osudili kao zloporabu crkveni sabori, držani u njegovo vrijeme. U ostalom njegovi su dokazi većinom crpani iz pravih vrela, samo su gledom na formu lažni. Vrela, iz kojih je lažni Izidor crpao, jesu: liber pontificalis, povjesnička djela Rufina i Cassiodora, sv. pismo, djela crkvenih otaca, zaključci crkvenih sabora i dekretale rimskih papa, napokon rimsko pravo, kako ga je našao u zbirci breviarium Alaricianum.

e) Lažni Izidor varao je u tom, što je crkvenu stegu, koja je vladala u devetom stoljeću, pomoću lažnih dekretala tako opisao, kao da je ista stega vladala u crkvi već za prva tri stoljeća. U ostalom ta lažna zbirka nije uplivala na crkvenu stegu tako, da bi se ona u čem bitnom promijenila, jer što se je u njoj nova nalazilo, nije nikad u život uvedeno. Lažni Izidor navagja crkveno-pravna načela, koja su vrijedila u njegovo vrijeme, a temelje se u starom pravu. On uči n. pr. da duhovnicima pripada prednost pred svjetovnjacima, koji da su im podložni u crkvenim stvarima; papa da imade najveću vlast u crkvi, a biskupi i metropoliti da su mu podložni, biskupi da su neovisni od svjetske vlasti: a sve su to stare nauke crkve. O obvezanosti papinskih dekretala opetuju patvorene listine samo ono, što je učio već papa Siricij i Zosim, dapače skoro s istim riječima Leo I., a česa su se franački biskupi držali, što je naročito i Karlo Veliki naglasio. Mnogo se toga ne spominje u toj zbirci, što su si kasnije pape pridržali, kao što je premještivanje i zahvala biskupa na časti itd. Lažni dekretali ne glegju nigdje povećati papinsku vlast, a ograničiti biskupsku, dapače više se u njima govori o pravu biskupa kao apostolskih nasljednika, nego li o papinom pravu. Lažni dekretali opetuju samo, što je već bio običaj u franačkoj državi, da biskupe i ostale duhovnike ne valja tužiti svjetskomu, već crkvenomu sucu.

Novo je, istina, što uče lažni dekretali, da se svi pokrajinski sabori imadu sazivati samo s papinom privolom, ili barem treba, da ih papa naknadno odobri, ali upravo to ne bješe nikad u život privedeno. Isto je tako nov nauk, da pokrajinski sabori imadu samo istragu povesti proti biskupima, kad ih tko tuži, a osuda da se ne smije izreći bez papine potvrde, no prilike onih vremena bile su takove, da bi se do toga došlo i bez upliva lažnih dekretala. U ostalom mogli su biskupi i po starom pravu, ako im se je činilo, da je pokrajinski sabor pristrano postupao, proti njegovoj osudi prizvati na papu. No pošto su takovi slučajevi bivali vrlo rijetki, sve kad bi i lažni dekretali bili uveli taj običaj, ipak se ne može reći, da su oni pokvarili crkvenu stegu i da su uzrok, što se nisu obdržavali pokrajinski sabori, a to tim manje, što upravo oni zahtijevaju, da se pokrajinski sabori redovito drže. Iz svega se dakle vidi, da se ne može reći, da je crkvena stega u ičem bitnom ovom lažnom zbirkom promijenjena.

f) Tek u petnaestom stoljeću počeli su o pravosti najstarijih papinskih dekretala dvojiti Nikola Cusa († 1464.) i Ivan Turrecremata († 1468.). Kad je cijela zbirka prvi put izdana tiskom, dokazali su kritici šestnaestoga stoljeća u Njemačkoj (Georg Cassander, Erasmus) i u Francuskoj (Dumoulin, Le Conte), da je lažna. Magdeburški centuriatori izrabili su tu zbirku u polemičke svrhe. Proti njima kušao je dokazati Isusovac Torres, da je zbirka prava, ali ga je pobio reformirani propovjednik u Genfu Blondel. Polovicom prošloga stoljeća dokazala su braća Ballerini, da su mnogi dje-

lovi zbirke, koje je Blondel držao za prave, lažni. Najbolje izdanje lažne zbirke priredio je Hinschij.[6]

6. Od ostalih zbirka spominjemo još ove:

a) Netiskanu zbirku iz početka devetoga stoljeća, u kojoj se nalazi lex Romana canonice compta (= concepta ili composita).

b) Netiskanu zbirku, posvećenu Anselmu II., nadbiskupu u Milanu (883.—897.), u kojoj se nalazi i zbirka lažnoga Izidora. Drugi dio zbirke, u kom se nalazi rimsko pravo, uzet je iz lex Romana canonice compta.

c) Decretum Burcharda, biskupa u Wormsu, sastavljen megju g. 1012. i 1022.

d) Collectio canonum kardinala Deusdedit, posvećenu papi Viktoru III. (1086.—1087.).

e) Decretum Ivonis episcopi Carnotensis († 1117.) razdijeljen u 17 knjiga. Iz te zbirke načinio je kasnije sam Ivo sistematički izvadak Panormia zvan.

f) Liber de misericordia et justitia i liber sententiarum od Algera iz Lüttícha († 1128.).

7. Gragjanske prilike crkve i duhovnika uregjivalo je rimsko pravo, koje bijaše sabrano u Codex i Novellae Theodosija II., a kasnije u Justinijanovom corpus juris civilis, naročito u njegovom codex i Julijanovom izvatku epitome, a kod zapadnih Gotha i Burgunda u službenim zbirkama rimskoga prava, zvanima breviarium Alaricianum ili lex Romana Visigothorum i lex Romana Burgundiorum. U devetom stoljeću i kasnije sastavljene su za crkvenu porabu posebne zbirke iz rimskih pravnih djela i spojene sa zbirkama crkvenoga prava.[7]

Osim toga izdao je Karlo Veliki i Ljudevit pobožni mnoge za crkvu važne zakone, koji bijahu u jedno sakupljeni.

§ 7. Pokorničke knjige (libri poenitentiales).

1. Pokorničke knjige sadržavaju naputak svećenicima, kakovu će pokoru dati pokornicima, s toga se i u njima izbrajaju grijesi, koji vladaju u dotičnom kraju i označuje se pokora, kakovu zaslužuje koji grijeh n. pr. post o kruhu i vodi, milostinju, molenje psalama itd. Pokorničke knjige važne su za poznavanje stanja koje zemlje, a osim toga nalaze se u njima i odredbe o drugim granama crkvene discipline.

2. Na istoku sabrali su već u četvrtom stoljeću pokorničke kanone (canones poenitentiales), koje pripisivahu apostolima. Isto tako nalazimo tu dvije zbirke pokorničkih kanona, od kojih su jednu pripisivali carigradskom patrijarhi Ivanu posniku († 595.), a drugu njegovom suvremeniku redovniku i djakonu Ivanu, ali je stalno, da su obje zbirke u sadanjem barem obliku mnogo kasnije sabrane, može biti istom u dvanaestom stoljeću.

3. Na zapadu nalazimo pokorničke knjige u drugoj polovici šestoga stoljeća i to kod Brita (liber Davidis) i Iraca (poenitentiale Vinniani), a u

[6] Decretales Pseudoisidorianae et capitula Angilramni Lipsiae 1863.

[7] Amo spada: lex Romana canonice compta, collectio Anselmo dedicata, i izvadak iz Julijanove epitome pod naslovom: Constitutiones Domini Justiniani Imp. pro diversis capitulis episcoporum, monachorum, clericorum, vel ea quae ad pias pertinent causas ecclesiae.

franačkom carstvu od početka sedmoga stoljeća, kamo su ih donijeli irski vjerovijesnici (poenitentiale Columbani i Cummeani).

4. Za crkvenu disciplinu u Britaniji mnogo je zaslužan Theodor, nadbiskup u Canterbury-u, koga je onamo poslao papa Vitalijan. Njegove odredbe o pokori sakupljene su u posebnu pokorničku knjigu, koja je glavni izvor kasnijim pokorničkim knjigama ne samo u Engleskoj (benediktinca Bede [† 735.], nadbiskupa u Yorku Egberta [† 766.]), nego u cijeloj zapadnoj crkvi.

5. Često se spominje poenitentiale Romanum. Pošto se je u novije vrijeme u jednoj rimskoj knjižnici našao jedan ne izdani poenitentiale, za koji je dokazano, da se je službeno rabio u crkvi S. Lorenzo in Damaso, to je sada jasno, da se pod izrazom poenitentiale Romanum imade razumijevati ona pokornička knjiga, koja se rabila u Rimu. Nazvana je pak ta knjiga poenitentiale Romanum za razliku od drugih takovih knjiga, koje su se rabile u drugim zemljama.

6. U opstojale pokorničke knjige ne samo da su se dodavali razni, često i krivi, umetci, nego su i neke nove knjige nepoznati pisci izdavali kao pokorničke knjige kojega od svetih muževa (odatle poenit Pseudo-Theodori, Pseudo-Bedae, Pseudo-Egberti itd.); s toga su i mnogi sabori u devetom stoljeću ustali proti ne pravim pokorničkim knjigama, dà neki su i odredili, da se pokorničke knjige ili u opće ukinu, a pokora da se daje prema propisima starih crkvenih zakona, sv. pisma, nauke sv. otaca i crkvene predaje, ili da se na tom temelju sastave nove pokorničke knjige. Prema ovoj posljednjoj želji sastavili su svoje pokorničke knjige Halitgar, biskup u Cambray-u, Rabanus Maurus, Theodulf, biskup u Orleans-u i dr.

7. U desetome vijeku prestalo se je sasma izdavati pokorničke knjige. Istina da su od jedanaestoga pa do trinaestoga vijeka još neke pokorničke knjige ugledale svjetlo, ali njihovo je doba već prošlo, pa i neke bolje od njih, kao n. pr. sv. Bonaventure i drugih nijesu im mogle vratiti prijašnjeg ugleda i moći.

8. Od konca dvanaestoga stoljeća pojavljuju se sve više i više obsežne rasprave o pokori (Tractatus, summae de poenitentia). Spominjemo tu Gracijanovu raspravu o pokori (tractatus de poenitentia), koju je umetnuo u drugi dio svoga dekreta, i to u treće pitanje slučaja 33. i razdijelio ju u sedam distinkcija (vidi § 8. I. 2.), i summa confessorum ili confessionale Ivana od Freiburga (Joh. Teutonicus † 1314.).

9. Sv. Karlo Borromejski pokušao je posljednji, da opet u život uvede stare pokorničke kanone i to sa svojom izvrsnom pokorničkom knjigom poenitentiale (Mediolanense), ali je s time uspio samo tako dugo, dok je on živio usprkos tome, što je njegovo djelo in epistola conventus generalis cleri Gallicani ad illustrissimos Galliae episcopos g. 1655. preporučeno svim francuskim biskupima. da ga uvedu u porabu.

— · — —

Zbirke crkvenih zakona novoga prava.

Corpus juris canonici.[1]

§ 8. I. Gracianov decret.

1. Gracijan, redovnik[2] u samostanu sv. Feliksa u Bolonji, dovršio je god. 1150. ili 1151.[3] učevnu knjigu kanonskoga prava, u koju je umetnuo i svoja mnijenja (dictum Gratiani).[4] Odatle se vidi, da ovo nije puka zbirka crkvenih zakona, nego da je to juridičko djelo, u kojemu pisac izlaže i svoj sud, te ga potkrepljuje vanjskim i nutarnjim dokazima. To djelo nazvano bješe concordia discordantium canonum, jer je pisac nastojao, da ukloni protuslovlja megju crkvenim zakonima, koja su se često nalazila u prijašnjim zbirkama crkvenih zakona; no obično ga zvahu decretum, dapače nalazimo i ime: corpus juris canonici.[5]

2. Decret se dijeli u tri dijela. U prvom dijelu govori o raznim vrstima prava, zatim o duhovnicima, o njihovim dužnostima i pravima, o regjenju i potrebnim svojstvima u regjenika. Ovaj dio dijeli se u 101 distinkciju, a pojedine distinkcije u kanone. Citira se tako, da se navede broj kanona i distinkcije, a u starijim djelima i početak kanona, n. pr. can. Adam. 11. D. XL., ili c. 11. D. XL. (40.).

Ako dva kanona počimaju s istom riječju, a citira se samo početak kanona, onda treba navesti toliko riječi kanona, da se navedeni kanon može razlikovati od drugih, koji jednako počimaju. N. pr. c. jus generale D. I., (c. 2. D. I.); c. jus naturale D. I. (c. 7. D. I.).

Zadnji kanon koje distinkcije navagja se s riječju ult ili fin. N. pr. c. ult. ili fin. D. XIX.

Ako koja distinkcija imade samo jedan kanon, on se navagja s dodatkom un. N. pr. c. un. D. CI.

Ako se ne poziva na cijeli kanon, nego samo na početak, sredinu ili na svršetak kanona, navodu se dodaje ab init, in med, ili in fin ili in fe.

Drugi dio radi o crkvenom sudu (de processu judiciali) i dijeli se u 36 slučajeva (Causa), slučaji se opet dijele u pitanja (quaestio), a pitanja u kanone. Prema tome se i citira tako, da se navede broj kanona, slučaja i pitanja, a kat što i početak kanona, n. pr. can. schismatici 1. C. XXIII. q. 6. ili c. 1. C. XXIII. (23.) q. 6.

Budući da crkva sudi in foro externo i interno, s toga raspravlja Gracijan u ovom dijelu i o sudu crkve in foro interno, i to u raspravi de poenitentia, koja je umetnuta u 3. pitanje slučaja 33. i koja se dijeli u 7 distinkcija. Citira se kao što i prvi dio, samo se dodaje de poenit n. pr. can. judicet 85. D. 1. de poenit., ili c. 85. D. 1. de poenit.

U trećem dijelu raspravlja se o nekim sakramentima i blagoslovima, a s početka umah o posveti crkve, s toga i nosi natpis: de consecratione.

§ 8. [1] Vidi Introductio in corpus juris canonici, exaravit Dr. Franciscus Laurin, Friburgi Brisgoviae et Vindobonae 1889.

[2] Ne zna se, da li je bio Benediktinac ili Kamaldužanin. Laurin, l. c. § 8. p. 10.

[3] Laurin l. c. § 14. p. 21. sqq.

[4] O tome vidi Laurin l. c. § 10. p. 12. sqq.

[5] Laurin l. c. § 15. p. 25. sqq.

Dijeli se u 5 distinkcija, a svaka opet u kanone. Citira se kao prvi dio, samo što se dodaje de consecr, n. pr. can. Romanus 23. D. IV. (4.) de consecr.

U ostalom lasno se može naći kanon, ako je citiran samo s početnim riječima bez ikakve druge oznake, i to u općem prijegledu (indeksu) kanona, koji se nalazi u svakom izdanju corpus juris canonici.

3. Učenik Gracijanov Paucapalea dodao je dekretu neke kanone, koji nose natpis: Palea.[6]

4. Gracijanov dekret postade u skoro općenita zbirka crkvenih zakona. No dekret nije nikada potvrgjen od crkvene oblasti kao zbirka crkvenih zakona,[7] s toga i pojedina mjesta u dekretu Gracijanovom obvezuju upravo tako, kako su obvezivala i prije, dok još nisu bila primljena u dekret. Pošto su nadalje dicta Gratiani samo njegovo subjektivno mnijenje, to slijedi samo sobom, da vrijede toliko, koliko vrijede razlozi, na kojima se temelje.

5. Gracijanov dekret natkrilio je sve zbirke crkvenih zakona, koje su prije njega sakupljene i to s toga, jer sadržaje ne samo skoro sve crkvene zakone, koji su u ono vrijeme vrijedili, nego i s toga, što je on prvi juridičku gragju obradio jurističkim načinom poput rimskoga gragjanskoga prava. Zasluga Gracijanovog dekreta jest i ta, što se je poslije njega počelo crkveno pravo obragjivati kao samostalna disciplina, dok je prvo bilo pomješano s drugim bogoslovnim disciplinama: s toga se i Gracijan može punim pravom zvati otac discipline crkvenoga prava.[8]

6. Glossa ordinaria dekreta jest ona, koju je napisao Joannes Teutonicus[9] († prije godine 1240.), a nadopunio Bartholomaeus Brixiensis († 1258.).[10]

§ 9. II. Decretales Gregorii P. IX.

Poslije izdanoga dekreta Gracijanovoga mnogi su pape izdali razne naredbe i dekretale, koje su stranom neki učeni ljudi sabrali, a stranom su ih i sami pape, kao što Innocencij III. i Honorij III., dali sabrati. No pošto su te odredbe bile sabrane u raznim zbirkama, a nekoje od njih bile su si veoma slične, druge opet protuslovne, nekoje preopširne, a drugih nije ni bilo u zbirkama, pak se na sudu nisu na nje ni obazirali,[1] s toga zapovjedi papa Gregorij IX. svomu kapelanu i pokorničaru Raymundu de Pennafort, da sastavi novu zbirku, koja bi potpuno odgovarala potrebama onoga vremena, a ne bi bila ni preopširna, niti bi se u njoj nalazila protuslovlja.

Sastavljajući zbirku postupao je sv. Raymundo ovako: dekretale, koji su bili slični ili jednaki, ispustio je sasma, one, koji su o raznim predme-

[6] Laurin l. c. § 16. p. 28. sqq.

[7] Gratiani-decretum, quamtumvis pluries Romanorum Pontificum cura emendatum fuisse non ignoretur, vim ac pondus legis non habet; quin imo inter omnes receptum est, quidquid in ipso continetur, tantum auctoritatis habere, quantum ex se habuisset, si nunquam in Gratiani collectione insertum foret. Bened. XIV. De synodo l. 7. c. 15. n. 6.

[8] Laurin l. c. § 27. 28. p. 44. sqq.

[9] Joannes Semeca nazvan Teutonicus, Nijemac, bio je profesor crkvenoga prava u sveučilištu u Bolonji. Umro je kao praepositus sv. Stjepana u Halberstadtu oko polovice 13. vijeka.

[10] Bartholomaeus Brixiensis bio je profesor crkvenoga prava u Bolonji.

§ 9. [1] Bulla: Rex pacificus.

tima radili, razdijelio je i protuslovlja otstranio, a one dijelove, koji nisu bili važni, ispustio je sasma, naročito je ispustio pripovijedanje slučaja, koji je bio povod papinoj odluci.[2] Ona ispuštena mjesta partes decisae označuju se sa infra j j. Anton Le Conte (Contius) uzeo je prvi u svom izdanju[3] ova ispuštena mjesta natrag, jer se bez njih često nije mogao razumjeti dekretal.

Raymundo de Pennafort dogotovio je zbirku god. 1234., a Gregorij IX. potvrdio ju je iste godine bullom: Rex pacificus. Zbirka nazvana je collectio decretalium Gregorii IX., jer je sastavljena po zapovijedi pape Gregorija IX.

Ova se zbirka dijeli u pet knjiga, kojima sadržaj naznačuje stih:

Iudex, judicium, clerus, connubia, crimen.

Knjige se dijele u poglavlja (tituli), a poglavlja u glave (caput). Citira se tako, da se navedu početne riječi glave, zatim se naznači poglavlje i dodaje se X. (extra Decretum) n. pr. c(aput) decernimus de judiciis X., ili c. decernimus de judiciis ili napokon samim brojevima: c. 2. X. II. (2.) 1.

Glossa ordinaria jest ona, koju je napisao Bernardus de Botone.[4]

Budući da je papa Gregorij IX. potvrdio tu zbirku, postala je ona isključivi opći crkveni zakonik t. j. samo su oni dekretali i papinske naredbe obvezatne, koje su primljene u ovu zbirku, a druge ne.[5] Ova zbirka ostala je takova i danas, u koliko nije što kasnije promijenjeno.[6]

§ 10. III. Šesta knjiga (liber sextus) Bonifacija VIII.

Iz istih razloga, s kojih Gregorij IX. zapovjedio je i Bonifacij VIII., da se sabere nova zbirka dekretala. Nova ta zbirka smatrala se je kao nastavak Gregorijeve zbirke, s toga i bješe nazvana šesta knjiga (liber sextus). A zove se šesta knjiga Bonifacija VIII., jer je po zapovijedi njegovoj sastavljena.

Bonifacij VIII. potvrdio je tu zbirku g. 1298. bullom Sacrosanctae i poslao ju sveučilištu u Bolonji i Parizu.

I ta se zbirka dijeli u pet knjiga, knjige u poglavlja, a poglavlja u glave. Citira se kao što i Gregorijeva zbirka, samo što se na kraju dodaje in Sext, ili in VI., ili in 6. n. pr. c. animarum de sepulturis in VI., ili obično danas: c. 1. de sepulturis (3. 12.) in VI., ili napokon samim brojevima c. 1. III. (3.) 12. in VI.

Šestoj knjizi pridan je dodatak de regulis juris, koji se ovako citira: R. J. 1. in VI.

Šesta knjiga jest takodjer isključivi opći crkveni zakonik, u koliko nije što kasnije promijenjeno. No osim odredba i dekretala, izdanih

[2] Laurin l. c. § 75. p. 136. sqq.

[3] Paris 1556. Antwerp. 1570.

[4] Bernardus de Botone rodom iz Parme, odatle nazvan Parmensis, bio je profesor crkvenoga prava i kanonik prvostolne crkve u Bolonji. Umro je kao papin kapelan god. 1263.

[5] Volentes igitur, ut hac tantum compilatione universi utantur in judiciis et in scholis. Bulla Rex pacificus Gregorii IX.

[6] Laurin l. c. § 78. p. 143. sq.; §. 88. p. 156. sqq.

od Bonifacijevih pretšasnika, koje se nalaze u zbirci, vrijede i one odredbe i dekretali, koji su u njoj naročito pridržani,[1] kao što i one odredbe i dekretali Bonifacija VIII., koji se ne nalaze u ovoj knjizi, a nijesu ni pridržani u njoj, jer je spomenuti papa lišio obvezne moći samo odredbe i dekretale svojih predšasnika, a ne i svoje, što se vidi iz riječi bulle »a quibuscunque nostris praedecessoribus Romanis Pontificibus«. One samo odredbe i dekretale, koji su općeniti, a nijesu u ovoj zbirci niti uvršteni, niti pridržani, valja smatrati ukinutima, a ne i one, koje su posebne, jer općeniti zakon ukida samo onda posebni, ako ga naročito spominje.

Regulae juris nijesu potvrgjene od pape, s toga i vrijede toliko, koliko vrijede nutarnji razlozi, o koje se oslanjaju.

Glosa ordinaria jest ona Joannis Andreae.[2]

§ 11. IV. Ostale zbirke.

1. Zbirka Klementa V. (constitutiones Clementinae).[1] Klemens V. dao je sabrati god. 1314. zaključke petnaestoga općenitoga sabora u Vienni i druge svoje naredbe u jednu zbirku i zapovjedio je, da se ta zbirka proglasi i pošalje sveučilištima. No prije nego je njegova zapovijed sasma izvršena, umrije Klement V.; s toga je papa Ivan XXII. na novo proglasio tu zbirku bullom Quoniam nulla i priposlao ju sveučilištu u Bolonji.[2]

Ta zbirka, za koju se veli, da ju je Ivan XXII. nazvao liber septimus prozvana je constitutiones Clementis V. ili jednostavno: Clementinae.

Zbirka se dijeli kao i prijašnje, isto se tako i citira, samo što se na kraju dodaje Clem. ili in Clem. n. pr. c. excommunicationis de exceptionibus II. [2.] 10. in Clem. ili samo brojevima c. un. II. (2.) 10. in Clem.

I ova je zbirka opći crkveni zakonik,[3] u koliko nije što kasnije promijenjeno.

Glossa ordinaria jest glossa Joannis Andreae.

2. Extravagantes Papae Joannis XXII.

Ivan Chappuis, licencijat prava u pariškom sveučilištu dodao je k izdanju corpus juris canonici, koje je ugledalo svjetlo u Parizu g. 1500. dvadeset dekretala pape Ivana XXII., i to je ona zbirka, koja dolazi in corpore j. c. pod imenom: extravagantes papae Joannis XXII.

Ta zbirka, kao što se vidi iz njezinoga postanka skroz je privatne naravi.

3. Extravagantes communes.

Isti Ivan Chappuis sabrao je u jednu zbirku 70 dekretala rimskih papa, počamši od Bonifacija VIII. (god. 1294.—1303.) pak do Siksta IV. (1471.—1484.) i nazvao ju Extravagantes communes.

---

§ 10. [1] »Nullas alias praeter illas, quae inseruntur aut specialiter reservantur in eo (libro hoc), decretales aut constitutiones — recepturi ulterius aut pro decretalibus habituri«. Bulla Sacrosanctae.

[2] Joannes po ocu nazvan Andreae bio je profesor crkvenoga prava u sveučilištima u Pataviji, Pizi i Bolonji. Umro je g. 1384.

§ 11. [1] Laurin l. c. sectio V. p. 196. sqq.

[2] Isporedi: Ehrle, Archiv für Literatur und Kirchengeschichte, Bd. 4. p. 449. sqq.

[3] »Universitati vestrae per apostolica scripta mandantes, quatenus eas prompto affectu suscipiatis et studio alacri, eis, sic vobis manifestatis et cognitis, usuri de caetero in judiciis et in scholis«. Bulla Quoniam nulla.

Zbirku razdijelo je u pet knjiga, knjige u poglavlja, a poglavlja u glave. Četvrta knjiga manjka, jer za nju nije našao gradiva. Citira se ko što i druge zbirke ovako razdijeljene, samo što se na kraju dodaje Extr. comm. n. pr. c. sancta de electione Extr. comm. ili c. sancta de electione I. 3. (1. 3.) Extr. comm. ili brojevima c. 3. I. 3. Extr. comm.

Ova zbirka izdana je prvi put tiskom g. 1500., a naravi je skroz privatne, kao što i pregjašnja.

§ 12. V. Što se razumijeva pod corpus juris canonici.

1. Corpus juris canonici znači potpunu zbirku crkvenih zakona. No pod tim izrazom nije se uvijek jedno te isto razumijevalo. Nekoč su pojedine zbirke kao što Gracijanov dekret, zbirku dekretala Gregorija IX., šestu knjigu Bonifacija VIII. zvali corps jurius canonici. Kasnije su se pod tim imenom razumijevale samo one zbirke dekretala, koje su izdali rimski pape. Corpus juris canonici obuhvatao je dakle ove zbirke: zbirku dekretala Gregorija IX., šestu knjigu Bonifacija VIII. i zbirku Klementa V. O tom značenju riječi corpus juris canonici govori i Benedikto XIV. u svojoj konštituciji Jam fere sextus od god. 1746., kojom je poslao prvi svezak svoga bullarija sveučilištu u Bolonji.[1]

Od vremena Gregorija XIII., napose poslije izdanoga brevea Quum pro munere pastorali d. d. 1. julii 1580. valja pod izrazom corpus juris canonici razumijevati osim spomenutih već zbirka i dekret Gracijanov i obje zbirke Extravagantium, kako su sve to ispravili Correctores Romani[2] tako, da se danas pod corpus juris canonici razumijevaju ove zbirke: dekret Gracijanov, zbirka dekretala Gregorija IX., šesta knjiga Bonifacija VIII., zbirka Klementa V., Extravagantes Joannis XXII. i Extravagantes communes. To se vidi iz spomenutoga brevea, u kojemu Gregorij XIII. nabraja najprije posebice ove zbirke, a zatim ih skupno zove jus canonicum i juris canonici corpus.[3]

---

§ 12. [1] Nobis profecto nostraeque in Patriam benevolentiae deesse videremur, nisi hoc tempore, tot illustrium Pontificum exemplis adducti, doctoribus et scholaribus Universitatis Bononiensis collectionem hanc nostram inscriberemus, cum praesertim inter ejus doctores Nos ipsi recensiti fuerimus, cum adhuc in minoribus versaremur. Quodsi appellatione corporis, ut ajunt, juris canonici comprehendi tantum debeant congestae a Gregorio IX., Bonifacio VIII. et Clemente V. decretales, hoc volumen nostrum isto sane nomine haud contineri, certum est.

[2] Correctores Romani zove se odbor kardinala, kojemu su rimski pape Pio IV. (1559.—1565.), Pio V. 1566.—1572.) i Gregorij XIII. (1572.—1585.) zapovjedili, da isprave dekret Gracijanov i ostale zbirke.

[3] Dudum . . . adhibitis nonnullis ex fratribus nostris sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, adjuncto etiam aliquorum doctrina et pietate insignium virorum studio, Decretum Gratiani nuncupatum absque glossis, nec non idem Gratiani Decretum cum Decretalibus Gregorii Papae IX., praedecessoris Nostri, Sexto, Clementinis et Extravagantibus non modo cum veteribus glossarum auctoribus . . . verum etiam cum his, quae ab impiis scriptoribus tam extra in marginibus, quam etiam intra aspersa fuerant catholicae veritati contraria, revidendi, corrigendi et expurgandi curam demandavimus. Quum autem ipsum Decretum . . . una cum dictis Decretalibus . . . Sextumque et Clementinas simul et Extravagantes . . . imprimi et impressa divulgari jusserimus, ac ut ad majorem Christifidelium . . . commoditatem hoc Juris Canonici Corpus fideliter et incorrupter juxta exemplar hic Romae impressum a catholicis typographis, a Romano populo, sive ab eo deputatis vel pro tempore deputandis electis, imprimi possit: Nos opportune providere volentes, ut hoc Jus Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christifideles sartum tectum perveniat.

2. Sabor Bazilejski (1431.—1443.) govoreći o crkvenim nadarbinama, koje su si pape pridržali, da ih podijele, veli da će u buduće vrijediti samo oni pridržaji (reservatio), koji su in corpore juris (canonici) clausae insertae, relatae, dočim se imade ukinuti ono, što je uvedeno per Extravagantes, Regulas Cancellariae i kasnijim papinskim naredbama. Ovaj izraz in corpore juris canonici clausae bio je povod, što su neki kanonisti počeli govoriti de corpore juris canonici clauso, a pod tim su razumijevali osim Gracijanova dekreta samo javne zbirke zakona, dakle: zbirku dekretala Gregorija IX., šestu knjigu Bonifacija VIII. i zbirku Klementa V.

De corpore juris canonici clauso ne može se govoriti u ovom smislu, kao da bi samo nabrojene zbirke spadale na corpus juris canonici, jer Gregorij XIII. u breveu Quum pro munere pastorali naročito pribraja i zbirke Extravagantium corpori juris canonici, a osim toga i ne govori sabor Bazilejski de corpore juris canonici clauso, već de reservationibus beneficiorum in corpore juris clausis. U ostalom, kad bi tko htio izrazom corpus juris canonici clausum označiti, da poslije zbirke Klementa V. nije nijedna javna zbirka više primljena u corpus juris canonici — tome se ne može prigovoriti.

3. Posljednje glossirano izdanje corporis juris canonici izašlo je u Lyonu g. 1671.[4]

Najbolje neglossirano izdanje priredili su: Justus Henning Böhmer, Halae 1747. i Aem. Richter, Lipsiae 1833. sqq.

4. Dodatci ad corpus juris canonici.

a) Liber septimus decretalium Petri Matthaei. Ovu zbirku sabrao je Petrus Matthaeus, odvjetnik u Lyonu i razdijelio ju poput zbirke Gregorija IX. Sadržaje dekretale rimskih papa od Siksta IV. (1471.—1484.) pa do Siksta V. (1585.—1590.).

b) Pokornički kanoni (canones poenitentiales), njih 47 i apostolski kanoni.

c) Institutionis juris Joannis Pauli Lancelotti razdijeljene u četiri knjige po primjeru Justinijanovih inštitucija. Djelo je sastavljeno po zapovijedi pape Pavla IV. (1555.—1559.), ali niti je od njega, niti od kojega drugoga pape odobreno.

d) Osim toga nalaze se u dodatku i razni indices.[5]

§ 13. Zbirke crkvenih zakona najnovijega prava.

I. 1. Obilato vrelo najnovijega crkvenoga prava jest sabor Trientski (1545.—1563.) sazvan radi toga, da napram novotarima šestnaestoga stoljeća označi pravu vjeru i da uspostavi propalu crkvenu stegu. Jednoj i drugoj zadaći ndovoljio je sabor potpunoma.

Pio IV. potvrdio je sabor Trientski bullom Unigenitus od 26. siječnja 1564. i tako je taj sabor općeniti.

Pio IV. zabranio je privatnicima tumačiti zaključke sabora Trientskoga, pošto to pravo pripada jedino Apostolskoj stolici, kojoj ga je i naročito

[4] Corpus juris canonici, sumptibus Joan. Ant. Huguetan et Guil. Barbier, 3. voll. in fol. Lugduni 1671.

[5] Isp. Laurin l. c. § 157. sqq. p. 227. sqq.

pridržao.[1] S toga je i uredio zbor kardinala, nazvan sv. zbor tumača sabora Trientskoga (sacra congregatio concilii Tridentini interpretum), komu je zapovjedio, da bdije nad tim, da se zaključci sabora Trientskoga u život privedu. Tomu zboru dao je Pio V. vlast, da može sve slučaje, koji su de jure certi, samostalno rješavati, a o slučajevima, koji su de jure dubii, da njemu podnese svoje mnijenje. Siksto V. dao je nadalje konstitucijom Immensa aeterni Dei d. d. 22. januarii 1587. pravo ovomu zboru, da može sve dekrete sabora Trientskoga, koji se tiču stege, posavjetovavši se prije s njime authentično tumačiti, dočim je tumačenje zaključaka, koji se vjere tiču, sebi pridržao.[2] Gregorij XIV. napokon dao je istomu zboru vlast, da može u papino ime pisati.

2. Nastaje pitanje, kako obvezuju rješidbe ovoga zbora: imadu li se naime smatrati samo kao učenjačko (doctrinalis) tumačenje zakona, koje obvezuje samo one osobe, za koje su izdane?

Tu nam valja najprije spomenuti, da neke rješidbe ovoga zbora papa potvrgjuje i da se proglašuju, a druge opet niti papa potvrgjuje, niti se proglašuju. Ako zbor tumači koji zakon extensive t. j. ako ga tumači u smislu, koji mu nije dao prvobitno sabor Trientski, onda ovakove rješidbe papa potvrgjuje i one se proglašuju; tumači li pako zbor koji zakon u onom smislu, koji mu je prvobitno dao sam sabor Trientski, onda ovakove rješidbe niti potvrgjuje papa, niti se proglašuju.

Što se prvih tiče, o tome nema dvojbe, da su one općeniti zakon, koji obvezuje cijelu crkvu, kao što i druge papine naredbe; dvoji se dakle samo o onim rješidbama, kojima sv. zbor za pojedine slučajeve tumači smisao Trientskih zakona i koje se ne proglašuju.

Glavna je teškoća u tome, što svaki čovječji zakon, da obvezuje, valja da je proglašen, i što se čini kao da je tumačenje dvojbenoga zakona, novi zakon, koji valja proglasiti, da obvezuje.

No proglašenje zakona nije neophodno nužno, da zakon obvezuje: jer zakon, ma i ne bio proglašen, obvezuje one, koji za nj znadu, kao što to svjedoči Fagnanus ad cap. Quoniam de Constitutionibus n. 51. »Nova constitutio quamvis ante publicationem non liget ignorantes, saltem respectu poenae, valet tamen et ligat eos, qui illius habent notitiam«. A to mnijenje prigrluje i sv. Stolica gledom na svoje naredbe, koje se zovu regulae

§ 13. [1] Ad vitandum praeterea perversionem et confusionem, quae oriri posset, si unicuique liceret, prout ei liberet, in decreta concilii commentarios et interpretationes suas edere, apostolica auctoritate inhibemus omnibus, tam ecclesiasticis personis, cujuscunque sint ordinis, conditionis et gradus, quam laicis, quocunque honore ac potestate praeditis, praelatis quidem sub interdicti ingressus ecclesiae, aliis vero, quicunque fuerint, sub excommunicationis latae sententiae poenis, ne quis sine auctoritate nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve interpretationis genus super ipsius concilii decretis quocunque modo edere, aut quicquam quocunque nomine, etiam sub praetextu majoris decretorum corroborationis aut executionis, aliove quaesito colore statuere. Si cui vero in eis aliquid obscurius dictum et statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione aut decisione aliqua egere visum fuerit, ascendat ad locum, quem Dominus elegit, ad sedem videlicet apostolicam, omnium fidelium magistram, cujus auctoritatem etiam ipsa sancta synodus tam reverenter agnovit. Bulla Unigenitus.

[2] Eorum quidem decretorum, quae ad fidei dogmata pertinent, nobis ipsis reservamus, Cardinalibus vero prafectis interpretationi et executioni concilii Tridentini, si quando in his quae de morum reformatione, disciplina ac moderatione, et ecclesiasticis judiciis aliisque hujusmodi statuta sunt, dubietas aut difficultas emerserit, interpretandi facultatem, nobis tamen consultis, impartimur. Mag. Bull. Rom. edit. Luxemburg 1727. T. II. p. 670 s.

cancellariae. Nekoč su se kanonisti prepirali o tom, da li te naredbe obezuju prije proglašenja i kada počimaju obvezivati. »Alii dixerunt a die publicationis (Riganti ad proemium n. 37. et 38.); alii a die earum editionis seu compositionis; alii vero a die assumptionis ad Pontificatum . . . Hodie vero ... certum est, quod regulae statim usque a crastino assumptionis ad Pontificatus apicem ligare incipiunt, licet non sint adhuc promulgatae«. Riječ licet nondum promulgatae pridao je prvi papa Urban VIII., da učini rasprama kraj. A regulae cancellariae pravi su zakoni »hujusmodi constitutiones et regulae vim legis habent«. (Riganti ad proemium n. 26.).

Tumačenje nadalje dvojbenoga zakona ne može se zvati novi zakon: jer zakonodavalac ili tko drugi, tumačeći dvojbeni zakon, kaže samo, kako je on shvatao riječi zakona, a to tumačenje ne može se zvati zakon, s toga ako se kada tumačenje dvojbenoga zakona zove zakon, ta se riječ uzima u nepravom smislu.

A tumačenje dvojbenoga zakona obvezuje i bez proglašenja. Općenito dobro i recta communitatis gubernatio traži ne samo da može zakonodavalac tumačiti dvojbeni zakon, već i da može to tumačenje učiniti obvezatnim i bez proglašenja, jer bi inače morao izdati toliko novih naredaba, koliko bi se porodilo dvojba o smislu zakona. Pošto dakle nije neophodno nužno, da bude zakon proglašen a da obvezuje, i pošto tumačenje dvojbenoga zakona nije novi zakon: s toga riješidbe zbora tumača sabora Trientskoga obvezuju sve, kojima su znane, makar se i ne proglašivale, samo ako su authentične.

U ostalom tumačenje zakona, koji tko tumači u ime zakonodavčevo, imade istu obveznu moć, kao što i sam zakon: a zbor tumača tumači zakon u ime papino.

Gregorij XIV., kao što spomenusmo, dao je vlast zboru, da može pisati u papino ime, dosljedno i njegovi odgovori (rescripta) u istinu su papini odgovori, s toga je i isti zbor otpisao nekoj abatisi ovako: eadem ratio habenda est in his, quae scribuntur a Cardinalibus S. C. Concilii Tridentini, nomine ipsius Congregationis, ac si a Papa scripta essent. (Garcias de beneficiis T. I. in praefatione).

Da riješidbe zbora tumača sabora Trientskoga obvezuju kao zakon cijelu crkvu, uči i Benedikto XIV. (Instit. 10. n. 6.). »Neque illae excusationis causae admittuntur . . . nempe s. Congregationis decretis legem minime induci et sine culpa violari, cum promulgari non consueverint. Nam cum lex aliqua jam palam innotuit, necesse non est ut eodem pacto reliquae sanctiones publice dirigentur, quibus eadem lex magis declaratur. Cum vero illam legem indicant, qui non modo auctoritate praediti sunt, sed etiam soli possunt Tridentinum concilium explicare ideo utrumque forum jure complectitur. Item supervacaneum est ad illam rationem confugere, hujusmodi decreta ad illos solum pertinere, pro quibus constituta sunt«.

Isto potvrgjuje i Rota. »Rota Romana«, veli Zamboni (Supplementum praefationis p. 97.), S. Congregationis Concilii declarationes, absque ulla oppositione vel ambiguitate reverenter recipit atque omnimode observat; et etiam ipsas suas decisiones rejicit, quando in contrarium adsunt declarationes s. Congregationis«.

I rimski pape istoga su osvjedočenja. Sabor Trientski zapovijeda biskupima, da prije nego će koga zarediti »ordinandorum genus, personam, aetatem, institutionem, mores, doctrinam, et fidem diligenter investiget et examinet«. Pošto se biskupu zapovijeda, da istražuje genus ordinandorum, nastala je odatle raspra, može li i smije li biskup zarediti one, koji su rogjeni od židova i krivovjeraca. S. C. C. je izrekla, kao što to navagja Klement VIII., u svojoj konštituciji Cum ex injuncto »Quod Episcopus — eos qui originem a Judaeis ducunt, quique ab haereticis descendunt, per paternam lineam, nimirum ultra secundum et per maternam ultra primum gradum, ab ordinatione excludere minime deberet«. Biskup pako Pacensis nije htio rediti rogjene od židova ili krivovjeraca. U ime zbora s. C. C. pismeno ga je o toj rješidbi ubavijestio kardinal Matheius, da se po njoj ravna. No pošto toga biskup nije htio učiniti, oštro ga radi toga kori Klemens VIII. u spomenutoj konštituciji riječima: »Tu nihilominus litteris et Ordinationi Congregationis hujusmodi, quod quidem moleste tulimus, adhuc minime paruisti. Proinde nos . . . Fraternitati tuae, per praesentes, in virtute sanctae obedientiae, ac sub indignationis nostrae, aliisque arbitrii nostri poenis districte praecipimus et mandamus, ut juxta dictae Congregationis sententiam . . . supradictas personas quascunque ab haereticis per paternam lineam ultra secundum, et per maternam ultra primum gradum vel a judaeis originem trahentes . . . a sacris ordinibus in posterum minime excludas«.

Kada rješidbe zbora tumača sabora Trientskoga ne bi bile obvezatne, spomenutoga biskupa ne bi bili mogli ni opomenuti ni ukoriti: a ipak ga sv. zbor opominje, a papa oštro kori i prijeti mu kaznama, ako se ne pokori, a to je znak, da je i sv. zbor i papa bio o tome čvrsto uvjeren, da rješidbe sv. zbora tumača sabora Trientskoga obvezuju, ako i nisu proglašene.[3]

II. Sabor Vatikanski (1869.—1870.) izdao je samo dvije konštitucije de fide catholica i de ecclesia Christi.

§ 14. Novije naredbe rimskih papa.

Naredbe rimskih papa počamši od šestnaestoga stoljeća sakupljene su u posebne zbirke bullaria zvane.

U Rimu izdana je g. 1550. zbirka, u kojoj se nalazi 68 dekretala počamši od Ivana XXII. pak do Pavla III.; g. 1559. u dva dijela zbirka bulla od Bonifacija VIII. do Pavla IV.; g. 1579. izdao je Mazutelli 723 papinske naredbe od Gregorija VII. do Gregorija XIII. Prvi Bullarium Romanum izdao je Laertius Cherubini i to svezak I. god. 1586. (922 konštitucije od Gregorija VII. do Siksta V.), svezak II. u dva dijela g. 1588., 1590. (u prvom dijelu nalazi se 75 konštitucija iz prvih triju godina Siksta V., u drugom dijelu 40 konštitucija do g. 1588.). Drugo izdanje ovoga bullarija izašlo je pomnožano za 732 papinske naredbe g. 1617. u tri sveska, a četvrti svezak, koji sadržaje bulle Pavla V., Gregorija XV. i Urbana VIII. izdao je g. 1632. sin Laertia Cherubina Angelo Maria

[3] Isporedi Acta X. App. III. p. 492. sqq.

Cherubini kao opus posthumum. Treće izdanje ovoga bullarija izdao je Ang. Mar. Cherubini g. 1634.—38., četvrtomu svesku ovoga izdanja dodan je Appendix, u komu se nalaze bulle Urbana VIII. do g. 1637. Angelus a Latusca i Joannes Paulus a Roma nastavili su izdanje ovoga bullarija, izdavši svezak peti (g. 1672.) i svezak šesti (1699.), u kojima se nalaze konštitucije Urbana VIII., Innocencija X., Aleksandra VII., Klementa IX. i X. do g. 1672., a u dodatku još 42 druge konštitucije do g. 1673. U Lyonu izašlo je novo izdanje ovoga bullarija g. 1673. ali bez dodatka. Napokon izdao je u Rimu Carol. Coquelines g. 1733.—56. Bullarium, privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio u 14 svezaka ili u 28. dijelova.

Bulle Benedikta XIV. sabrane su na pose u Benedicti XIV. Bullarium. Romae. 1754. 1758. 4. tom. fol.; i u pomnožanom izdanju u 13 svezaka 8⁰ Mechlin. 1826. sqq.

Papinske bulle iz novijega vremena nalaze se sabrane u zbirci, koja je počela g. 1835. izlaziti u Rimu pod naslovom: Bullarii Romani continuatio summorum pontificum Clementis XIII., Clementis XIV., Pii VI., Pii VII., Leonis XII. et Pii VIII. constitutiones, literas in forma brevis, epistolas ad principes et alios viros atque allocutiones complectens, quas collegit Andreas advocatus Barberi, additis summariis, adnotationibus, indicibus tom. 1.—5. opera et studio Alexandri Spetia. Rom. 1835.—42.; tom. VI.—XIX. opera et studio Rainaldi Segreti. Rom. 1843.—57.

Naredbe pape Pija IX. sabrane su u Acta Pii IX. Romae 1848.—65. 3 voll. U trećem svesku otisnuta je okružnica Quanta cura od 8. prosinca 1864., kojom se priopćuje svim biskupima popis glavnih bludnja našega vremena o pantheizmu, naturalizmu, apsolutnom i umjerenom racionalizmu, indiferentizmu, latitudinarizmu, socijalizmu, komunizmu, o potajnim i biblijskim društvima, o društvu slobodoumnih svećenika, o crkvi i o njezinim pravima, o naravskoj i kršćanskoj moralki, o kršćanskoj ženidbi, o svjetskoj vlasti pape i o bludnjama spojenim s modernim liberalizmom.

Popravljeno i pomnožano izdanje Coquelinovog bullarija ima da bude: Bullarium Diplomatum et Privilegiorum sanctorum Roman. Pontific. cura Al. Tomasseti, Aug. Taurin. 1857. sqq. Izašla su 24 sveska i dodatak, u komu su otisnuti neki krivi spisi. Počima sa Leonom Vel. pa siže do g. 1740.

Prijegledni sadržaj bullarija pruža Guerra, Pontificiarum Constitutionum in Bullario Magno et Romano contentarum et aliunde sumtarum Epitome. Venet. 1772. 4 voll. fol.[1]

§ 15. Izvori našega djelomičnoga prava.

Izvori našega djelomičnoga prava jesu:

1. Ugovor (konkordat) sklopljen dne 18. kolov. 1855. megju papom Pijom IX. i Njeg. Veličanstvom Franjom Josipom I.

2. Carski patent od 8. listopada 1856., kojim se za ženidbe katolika izdaje novi zakon i to I. Zakon za ženidbe katolika u carevini Austrijskoj i II. Naputak za duhovne sudove u carevini Austrijskoj o ženidbenim stvarima.

§ 14. [1] Vering. l. c. p. 338. sqq. nota 9.

3. Dodatci ka konkordatu i to: a) breve Optime noscitis pape Pija IX. od 5. stud. 1855. o shvaćanju i provedbi ustanova konkordata; b) nota Ecclesia catholica kardinala Rauschera od 18. kolovoza 1855. upravljena po zapovijedi Njeg. Veličanstva na pronuncija kardinala Viale-Prelà, kojom se nadopunjuju ustanove konkordata; c) okružnica ministra za bogoštovlje i nastavu Thuna od 25. siječnja godine 1856. o provedbi konkordata.

4. One naredbe apostolske Stolice, kojima se pojedini crkveni predmeti u nas uregjuju. Amo spada Naputak o mješovitim ženidbama od 30. travnja 1841. upravljen na ugarski episkopat, a 22. svibnja i. g. na nadbiskupe i biskupe u Austriji.

5. Izvanredne povlastice, koje običaje sv. Stolica davati biskupima (facultates triennales et quinquennales).

6. Statuta diecezanska.

KNJIGA DRUGA.

Crkva kao društvo za sebe i napram drugim društvima.

GLAVA PRVA.

Crkva kao društvo za sebe.

---

§ 16. Crkva Kristova.

1. Krist Gospodin hotio je, da svi, koji u njega vjeruju, sačinjavaju jedno društvo, koje se društvo zove crkva. Crkva je dakle zajednica svih vjernika na zemlji, koji ispovijedaju jednu te istu vjeru, istim se služe sredstvima milosti i priznavaju jednu vrhovnu vidljivu glavu.

2. Crkva Kristova jest društvo (societas) t. j. zajednica ljudi, koji moralno udruženi idu zatim, da prikladnim sredstvima postignu zajedničku svrhu. To društvo utemeljio je Krist, a nije postalo megjusobnim dogovorom.

3. Crkva jest društvo savršeno (societas perfecta). Savršeno bo društvo jest ono društvo, koje nije dio drugoga društva i kojeg svrha nije podregjena drugoj svrsi. A crkva nije dio drugoga društva, niti je njezina svrha podregjena drugoj svrsi.[1] Krist bo Gospodin utemeljio je svoju crkvu samostalnu i neovisnu. »(Ecclesia) societas est genere et jure perfecta, cum adjumenta et incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possidet«.[2]

4. Crkva jest nejednako društvo (inaequalis) t. j. svi članovi crkve nemaju jednaka prava: već se dijele u dvoje, u one, koji uče i zapovijedaju (ecclesia docens, imperans), i u one, koji se pokoravaju (ecclesia discens, obtemperans).

5. Krist Gospodin postavio je sv. Petra za vidljivu glavu crkve i predao mu vrhovnu vlast u crkvi,[3] koja se proteže i na pastire i na stado.[4] Nasljednik sv. Petra u vrhovnoj vlasti jest rimski papa, jer je sv. Petar stolovao u Rimu kao biskup i ondje umro.

---

§ 16. [1] Syllab. error. n. 19.: Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino suo fundatore collatis.

[2] Encycl. Immortale Dei Leonis XIII. d. d. 1. Nov. 1885. (Acta Leonis papae XIII. Parisiis 1885.).

[3] Matth. 16. 18.

[4] Luc. 22. 32.

6. Osim sv. Petru dao je Krist i ostalim apostolima vlast, da mogu naučati, dijeliti sakramente i upravljati vjernicima, ali tako, da budu ipak podložni vrhovnoj vlasti Petrovoj. Nasljednici apostola (collegium apostolorum) jesu biskupi (collegium episcoporum).

7. Iza biskupa dolaze svećenici, pomagači biskupa, koji su takogjer u svećeništvu nasljednici apostola, ali su i redom i vlašću manji od biskupa.

8. Najmanji su službenici (ministri). Megju nje spadaju po uredbi božjoj djakoni.

9. Krist Gospodin predao je crkvenom učiteljstvu trostruku vlast: učiteljsku, svećeničku i pastirsku ili kraljevsku.

a) Učiteljska vlast daje mu pravo naučati ili propovijedati i cijelu i nepokvarenu čuvati riječ božju. To pravo temelji se na poslanju: jer kao što je Otac nebeski poslao Spasitelja, da nauča, tako je on opet poslao apostole, a ovi opet druge.

b) Svećenička vlast daje učiteljstvu pravo prikazivati nekrvnu žrtvu novoga zavjeta i dijeliti sakramente.

c) Kraljevsku vlast dao je Krist učiteljstvu, kad im je podijelio pravo, da mogu vezati i odrješivati t. j. sve odregjivati, što je potrebito za spas vjernika.

§ 17. Crkva uregjena je I. na monarhičku.

Radi toga, što je Krist dao svojoj crkvi jednu vidljivu vrhovnu glavu, velimo, da ju je uredio na monarhičku, a radi toga, što je osim sv. Petra postavio i druge glavare crkve i dao im vlast velimo, da ju je uredio na hierarhičku.

1. Krist dao je sv. Petru i njegovim nasljednicima vrhovnu vlast u svojoj crkvi. Toj su vlasti podložni svi članovi bez iznimke, svi valja da se njoj pokoravaju; od nje ne ima priziva, niti imade suca nad sobom,[1] ili da u kratko kažemo, Krist je uredio svoju crkvu na monarhičku. Glavno bo obiležje monarhije jest to, što u njoj pripada vrhovna vlast jednoj osobi, kojoj su svi ostali podložni:[2] a to biva upravo u crkvi Kristovoj.

Crkveni sabori izrekli su opetovano, da pripada sv. Petru i njegovim nasljednicima vrhovna vlast u crkvi, kojoj su svi podložni. Tako drugi sabor u Lyonu: Ipsa quoque s. Romana Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam ecclesiam catholicam obtinet . . . cum plenitudine potestatis. Sabor Florentinski: Definimus s. Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse s. Petri, principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in b. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. I. Ch. plenam potestatem traditam essse. Napokon sabor Vatikanski, koji c. III. de Ecclesia veli: Si quis dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis et directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen

§ 17. [1] Prima Sedes a nemine judicatur.
[2] Monarchiae nomen designat summum imperium, quod apud unum est. Devoti. Institutiones canonicae. Romae 1802. T. I. c. 2. § 19. p. 18.

ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes et singulos pastores et fideles, anathema sit.

Odatle slijedi:

a) da imade papa u crkvi ne samo prvenstvo časti, t. j. da je on prvi megju sebi jednakima, nego i prvenstvo vlasti, t. j. on je prvi nad svima.

b) Ova vlast je puna i najviša. Puna, jer u crkvi nema vlasti, koje ne bi imao papa; najviša, jer odličnije vlasti od ove nema u crkvi i s toga papa ne samo da nije nikomu podložan, nego su svi podložni njemu.

c) Papa imade cijelu punoću ove vlasti, a nema samo veći dio te vlasti. Ta bo vlast nije razdijeljena tako, da bi jedan dio te vlasti imao papa, a drugi biskupi, nego on imade svu vlast sâm. Odatle slijedi: α) papa može sam upravljati crkvom, a ne treba da pita biskupe za savjet; β) sâm papa zastupa crkvu; γ) na papu se može uvijek prizvati, a od njega nema priziva.

d) Papina vlast proteže se na cijelu crkvu, na pastire i na stado. Ta vlast pripada mu ne samo u stvarima vjere i ćudoregja, nego i u onom, što spada na stegu i upravu crkve.

e) Ta vlast papina je napokon neposredna i redovita, t. j. ona nije dana crkvi, a od crkve povjerena papi, nego je neposredno podijeljena sv. Petru, pa je od njega prešla na njegove zakonite nasljednike.

2. Budući da pripada papi prvenstvo vlasti u cijeloj crkvi, s toga:

a) ne mogu mu biskupi, ma i svi zajedno, pod nikakovom izlikom suditi, jer prima Sedes a nemine judicatur.

b) Od pape se ne može prizvati na sabor.

c) U slučaju, ako imade više papa, ne smiju biskupi sve pape zabaciti, nego im valja istražiti, koji je zakoniti papa, i njemu se imade pokoravati.

3. Da li dobivaju biskupi sudsku vlast (potestas jurisdictionis) neposredno od Krista, ili pak od vidljivog glavara crkve pape, nije riješeno pitanje, akoprem se čini, da monarhičko ustrojstvo crkve zahtijeva, da ju dobivaju od pape.[3] U ostalom, ili ju dobivali od Krista ili od pape, to je sigurno, da je njihova vlast podložna papinoj vlasti, i da ju papa može ne samo umanjiti, nego iz dovoljnoga razloga i sasma oduzeti.

---

[3] Quoad potestatem jurisdictionis . . . quaestio est inter Tridentinos patres summa contentione jamdiu exagitata, nec definita . . . an episcopi illam accipiant immediate a Christo, aut potius a summo Pontifice. Licet autem eorum opinio, qui etiam hanc potestatem immediate a Christo oriri propugnant, validis fulciatur argumentis, nihilominus tamen et rationi, et auctoritati conformior videtur sententia opposita. Ratio siquidem Monarchici regiminis, quod Christus in sua Ecclesia constituit, videtur exposcere, ut totius Ecclesiae jurisdictionis fons et origo resideat in ejusdem Ecclesiae visibili capite, qui est Romanus Pontifex, atque ab eo profluat in cetera membra. Ben. XIV. De synodo l. 1. c. 4. n. 2.

[4] Episcoporum . . . jurisdictio, sive sit immediate a Christo Domino, sive a summo Pontifice, ita semper huic subest, ut, consentientibus omnibus catholicis, ejusdem auctoritate, et imperio limitari, atque ex legitima causa omnino auferri possit. Ben. XIV. l. c. l. 7. c. 8. n. 7.

§ 18. Crkva uregjena je II. na hierarhičku.

Osim pape imade i drugih poglavara u crkvi, kojima pripada crkvena vlast ili po uredbi samoga Krista, ili po crkvenoj uredbi: s toga velimo, da je crkva uregjena i na hierarhičku. Glava toga poglavarstva (hierarhije) jest rimski papa.

1. Hierarhija (poglavarstvo) u strogom značenju riječi označuje red onih, kojima pripada crkvena vlast u nekoj mjeri.

2. Crkvena se vlast dijeli: u vlast reda (potestas ordinis), i sudsku vlast (potestas jurisdictionis). Da se u istinu vlast reda razlikuje od sudske vlasti, vidi se odatle:

a) što se vlast reda ne može nikada izgubiti, jer joj je temelj sakramenat sv. reda, koji se pribraja onim sakramentima, što bilježe dušu neizbrisljivim biljegom,[1] s toga i valjano regjeni svećenik ne može nikada postati svjetovnjak.[2] Valjano dakle regjeni svećenik ili biskup, ma i otpao od vjere, ili prošao na krivovjerje, schismu, ili bio izopćen, suspendiran, ili se odrekao časti, uvijek valjano vrši, ako i ne slobodno, što spada na vlast reda. Sudska vlast u suprot može se umanjiti ili sasma izgubiti. Tako je umanjena sudska vlast u biskupa; sasma ju gubi izopćeni biskup ili sa svoje časti skinuti, ili napokon onaj biskup, koji se je drage volje odrekao biskupije.

b) Vlast reda može pripadati nekomu, koji nema sudske vlasti, kao što to biva kod naslovnih biskupa. Biskup, koji je skinut sa svoje časti, ne ima sudske vlasti, ali mu ostaje vlast reda. Isto tako može netko imati sudsku vlast, a da nema vlasti reda, tako n. pr. praekonizirani od pape biskup, ako i nije posvećen, dobiva umah sudsku vlast u svojoj biskupiji, ili kad biskup umre, prelazi sudska vlast u biskupiji na kapitularnoga vikara.

3. Akoprem su ove dvije vrsti crkvene vlasti različite, ipak su usko spojene. Tko je n. pr. valjano regjen za svećenika, dobiva već u regjenju vlast, da može opraštati grijehe, ali se tom vlašću ne može služiti, ako nije za to dobio dozvole, koja mu se daje poslanjem.[3]

4. Crkveni glavari, koji imadu sudsku vlast, mogu zabraniti onima, koji su primili vlast reda, da je ne smiju izvršivati, ako ju zlo rabe ili su od crkve otpali. Tko bi protiv takove zabrane izvršivao vlast reda, čini, koje bi vršio, bili bi valjani, ali ih ne bi slobodno vršio, te bi griješio.

5. Pravo naučati i upravljati crkvom, koje se dobiva poslanjem spada na sudsku vlast, a ne na vlast reda.

6. Crkva ne sudi čovjeka samo za vanjske, nego i za nutarnje čine, s toga se sudska vlast dijeli u:

a) sudsku vlast za vanjski sud (jurisdictio pro foro externo), i u sudsku vlast za nutarnji sud (jurisdictio pro foro interno). Prema tomu, kako se izvršuje ova sudska vlast ili samo u sakramentu po-

---

§ 18. [1] Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione, et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: anathema sit. Trid. ss. VII. c. 9. de sacram in genere.

[2] Si quis dixerit, per sacram ordinationem — non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: anathema sit. Trid. ss. XXIII. c. 4., cap. 4.

[3] Quoniam igitur natura et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Trid. ss. XIV. cap. 7. de poenit.

kore ili izvan njega, razlikuje se sudska vlast fori poenitentialis i fori extra poenitentialis.

Netko može imati sudsku vlast za nutarnji sud, a da je nema za vanjski, n. pr. župnici. Sudska vlast može nadalje biti:

b) r e d o v i t a (ordinaria), ili i z v a n r e d n a (delegata).

R e d o v i t a zove se ona sudska vlast, koja je po crkvenom pravu ili običaju tako spojena s crkvenom službom, da pripada svakomu, koji tu službu dobije i to tako dugo, dok ju drži.[4] I z v a n r e d n a sudska vlast zove se ona, koju je tko dobio od osobe, kojoj pripada redovita sudska vlast, pak ju u njezino ime izvršiva.[5]

c) Izvanredna sudska vlast može se dati duhovniku, koji je 20 ili 18 godina star. Kakova svojstva treba da ima, označuje ovaj stih: Liber, mas, gnarus, cui sit mens, integra fama, Aetas, qui subsit: committitur his bene causa.

d) Redovita sudska vlast ne prestaje smrću onoga, tko je nekomu podijelio crkvenu službu, jer je dana poradi crkvene službe i tako dugo, dok tko crkvenu službu drži;[6] izvanredna pak prestaje smrću onoga, tko ju je dao, osim ako se je on već počeo u kojem slučaju s njom služiti.[7]

e) Samo onaj, koji ima redovitu sudsku vlast, može tu vlast i drugomu dati; onaj, koji ima izvanrednu sudsku vlast, ne može je dati drugomu: delegatus non potest subdelegare,[8] osim α) ako mu je to naročito dozvoljeno, ili β) ako mu je dana vlast za sve slučaje (delegatus ad universitatem causarum): u tomu bo slučaju može drugomu dozvoliti, da pojedine čine sudske vlasti izvršiva, ali mu ne može predati svu vlast, koju je on primio, ili je γ) napokon dobio sudsku vlast od pape.

f) Pošto je izvanredna sudska vlast, za koju tko tvrdi, da ju je dobio aliquid facti, valja da to dokaže.[9]

g) Tko je dobio izvanrednu sudsku vlast, valja da se strogo drži uvjeta, pod kojima mu je ta vlast podijeljena.

---

[4] Jurisdictio ordinaria dicitur ea, quae cuipiam jure proprio, seu ratione officii aut dignitatis suae ex lege, canone vel consuetudine competit. Reiff. l. c. l. 1. t. 29. § 1. n 11. Oni, koji imadu redovitu vlast sudsku, zovu se O r d i n a r i i. I župnici i upravitelji župa imadu redovitu sudsku vlast, ali se ipak ne zovu ordinarii.

[5] Jurisdictio delegata est, quam quis non habet jure proprio, sed solum ex commissione alterius cujus vice fungitur. Reiff. ibid. Onaj, komu pripada izvanredna sudska vlast, zove se d e l e g a t u s. Akoprem izvršiva delegatus u tugje ime sudsku vlast, ipak se razlikuje v i c a r i u s et d e l e g a t u s. Tu razliku navagja Reiff. l. c. l. 1. t. 28. § 1. n. 17. po Bartolusu ovako: Vicarius et delegatus in hoc differunt, quod per vicarium intelligitur ille, qui gerit vices Ordinarii in eodem loco, et eodem tribunali, quo consuevit ipse Ordinarius, puta Episcopus, sedere: tunc enim vere dicitur idem auditorium, sicque de uno non appellatur ad alterum. Quando autem Ordinarius committit alicui vices suas, seu universitatem causarum exercendam in alio loco, utputa in aliquo castro sui territorii, non dicetur vicarius, sed delegatus, nec appellaretur ab eo ad superiorem, sed ad ipsum, qui eum substituit: quia jam non est idem auditorium utriusque.

[6] Izuzimlju se sudska vlast generalnoga vikara. Akoprem je njegova sudska vlast redovita, jer je po crkvenom pravu spojena s tom službom (c. 2. l. 13. in VI.), ipak je generalni vikar zamjenik biskupov, s toga i prestaje njegova služba ne samo smrću biskupa, već i u svim onim slučajevima, u kojima gubi biskup ili za uvijek, ili samo za vrijeme sudsku vlast.

[7] c. 19. 20. 30. X. 1. 29.

[8] c. 62. X. 2. 28.

[9] R. J. 26. in VI.

h) Izvanredna sudska vlast prestaje, kad ju opozove onaj, tko ju je dao; ako isteče vrijeme, za koje bješe dana, ili kad se obavi posao, za koji bješe dana.

7. Kao što se crkvena vlast dijeli, isto se tako dijeli i hierarhija u hierarhiju reda i u hierarhiju sudske vlasti.

Pod hierarhijom reda razumijevamo one osobe, kojima pripada vlast reda u nekoj mjeri »Si quis dixerit«, veli sabor Trientski, »in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris: anathema sit«.[10]

Po uredbi dakle božjoj spadaju na hierarhiju reda: biskupi, svećenici i djakoni, dočim podjakoni i oni, koji su primili niže redove, spadaju na hierarhiju reda po uredbi čovječjoj.

Na hierarhiju sudske vlasti spadaju one osobe, kojima pripada sudska vlast na vanjskom sudu. Amo spadaju po uredbi božjoj rimski papa i biskupi. Po čovječjoj uredbi spadaju amo: a) nadbiskupi, primasi, patrijarhe i apostolski poslanici (legati); b) svi oni, koji istina, nemaju biskupskoga reda, ali im pripada biskupska sudska vlast, kao što su opati Nullius, ili redovnički poglavari; c) oni, kojima biskupi podjeljuju neki dio sudske vlasti, kao što su podarhidjakoni.

GLAVA DRUGA.

Crkva napram državi.

Crkva kao društvo nalazi se u raznim prilikama napram ostalim društvima: s toga nam valja govoriti o tome, kakove su te prilike bile nekoč, a kakove su sada. No prije nego li progovorimo o tom, valja nam raspraviti neka načelna pitanja o crkvi i državi.

POGLAVLJE PRVO.

§ 19. Crkva i država — dva različita društva.

Da čovjeka privede svojoj svrsi, g. Bog je utemeljio dva društva: državu, da se brine za vremenitu sreću čovjeka; crkvu, da se brine za njegov vječni spas. Oba društva polaze od Boga: crkva neposredno, a posredno država.

Kao što su razni ciljevi, za kojima teži crkva i država, isto je tako i različita vlast i različita su sredstva, kojima nastoje, da postignu svoj cilj. Država ga nastoji postići naravnim sredstvima; crkva, jer joj je cilj svrhunaravan, nastoji ga postići svrhunaravnim sredstvima. Država ne postigava uvijek svog cilja — vremenitu sreću čovjeka — dočim oni, koji se služe svrhunaravnim sredstvima, koja im crkva pruža, postigavaju nefaljeno vječni spas.

Dva su dakle društva, dva kraljevstva, koja je Bog utemeljio za spas

[10] ss. XXIII. c. 6.

čovjeku: naravsko i svrhunaravsko.[1] Crkva je utemeljena za sva vremena i za sve narode svega svijeta; država obuhvaća jedan ili više naroda, niti opstoji do vijeka, države nastaju i propadaju. Crkva je jedna, a njezin ustav je nepromjenljiv; država imade mnogo i različito su uregjene. Djelovanje crkve napokon siže u vječnost; djelovanje države ne prekoračuje zemlje.

§ 20. Crkva i država obje su samostalne.

1. Crkva i država utemeljene su za spas čovječanstva, ali svaka teži za svojim posebnim ciljem, s toga je jedna od druge sasma neovisna u tome, kako će postići svoj cilj i ispuniti svoju zadaću.

Ne zahtijeva samo narav crkve i države, da bude jedna od druge sasma neovisna, nego je to i jasno izražena volja božja. Krist bo Gospodin zapovijeda dati caru, što je carevo, ali i umah dodaje, a Bogu, što je božje,[1] a time jasno pokazuje, da nije sve carevo, već da imade čovjek dvojake dužnosti, naprama caru, za koje se brine država, i naprama Bogu, za koje se brine crkva. Niti se ima crkva miješati u državne stvari, a niti država u crkvene; jer je svaka od njih u svom djelokrugu neovisna i samostalna.[2]

2. Akoprem su crkva i država jedna od druge neovisne i samostalne, ipak pripada crkvi prednost pred državom, a to s toga, jer je njezin cilj uzvišeniji od cilja, za kojim teži država. Cilj države jest naravski, a crkve svrhunaravski, da pako svrhunaravskom cilju, dosljedno i društvu, koje za njim teži, pripada prednost pred naravskim ciljem, dosljedno i pred društvom, koje ide za tim ciljem, o tomu ne može biti dvojbe. S toga je i država podregjena crkvi u onom, što se odnosi na njezin svrhunaravni cilj.

§ 21. Crkva i država valja da živu u slozi.

1. Kad velimo, da su crkva i država svaka za sebe samostalne, ne mislimo time reći, da jedna ne treba druge: jer samostalnost i neovisnost crkve i države sastoji u tom, da svaka od njih može slobodno poći za svojim ciljem. Crkva i država opstoje zajedno, dosljedno, i ne može jedna ne znati druge, jer jedna treba drugu,[1] da u slozi i miru postignu od Boga im opredijeljenu svrhu.[2]

§ 19. [1] Duo sunt quippe imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. Gelasij papa u listu na Anastasija. (c. 10. D. 96.).

§ 20. [1] Matth. 22. 21.

[2] Ne te rebus misceas ecclesiasticis neu nobis his de rebus praecepta mandes; sed a nobis potius haec ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit. Ac quemadmodum qui tibi imperium subripit Deo ordinanti repugnat, ita metue ne si ad te ecclestica pertrahas, magni criminis reus fias: Reddite, scriptum est, quae sunt caesaris, caesari, et quae sunt Dei, Deo. Neque nobis igitur terrae imperare licet, neque tu adolendi habes potestatem«. Hosius ad Imperatorem Constantium a. 355. (S. Athanasii hist. Arin. ad monachos c. 44. Collectio selecta ss. Ecclesiae Patrum Lipsiae 1830. T. 31. p. 109.).

§ 21. [1] Catholicae ecclesiae doctrina humanae societatis bono et commodis adversatur. Syll. n. 40.

[2] Idem mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, sic actibus propriis, et dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit — ut christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur. Nicol. I. (c. 6. D. 96.).

Crkva i država valja da živu u slozi i da jedna pomaže drugu, jer to zahtijeva korist jedne i druge.[3] »Itaque inter utramque potestatem«, veli Leo XIII., »quaedam intercedat necesse est ordinata colligatio . . . illud enim perpetuae legis instar habendum est, quod Ivo Carnutensis ad Paschalem II. Pontificem maximum praescripsit: cum regnum et sacerdotium inter se conveniunt, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia. Cum vero inter se discordant, non tantum parvae res non crescunt, sed etiam magnae res miserabiliter dilabuntur«.[4]

2. **Država pomaže crkvu u njezinom djelovanju**, ona bo se brini za vanjski poredak, kazni prekršaje, štiti osobe i imutak. Istina da joj je cilj vremenita sreća čovjeka, ali čovjeka, koji je zajedno član crkve i države, a i te vremenite sreće ne može postići bez vjere. S toga i valja, da država štiti vjeru.

3. **Crkva koristi državi**: 1. Jer učvršćuje vez, koji veže vladara s podanicima. »Tantum abest«, veli Leo XIII., »ut (civilis hominum societatis christiana temperatio) jura majestatis imminuat, ut potius stabiliora atque augustiora faciat, — auctoritas principum sanctitudinem quamdam induit humana majorem, contineturque ne declinet a justitia, neu modum in imperando transiliat: obedientiam civium habet honestatem dignitatemque comitem, quia non est hominis ad hominem servitus, sed obtemperatio voluntati Dei, regnum per homines exercentis. Quo cognito ac persuaso, omnino ad justitiam pertinere illa intelliguntur, vereri majestatem principum, subesse constanter et fideliter potestati publicae, nihil seditiose facere, sanctam servare disciplinam civitatis.«[5] 2. Crkva spaja i podanike megju sobom vezom religije, učeći ih strahu božjemu. 3. Crkva ne traži od podložnika samo legalnosti, već im zapovijeda, da se radi savjesti pokoravaju i zlim poglavarima,[6] ona sudi i o nutarnjim grijesima i odvraća vjernike od zločina. 4. Ona posvećuje ženidbu i uči, da je zakletva sveta. 5. Kršćanska ljubav izjednačuje razliku megju bogatunima i siromasima. 6. Redovnici, koji živu u dobrovoljnom siromaštvu, čistoći i poslušnosti, sjajnim primjerom prednjače onima, koji su prisiljeni, da živu, kao što i oni. 7. Crkva se skrbi za sirotinju. 8. Ona se skrbi za javno dobro i svrhunaravskim sredstvima, žrtvom, blagoslovinama i molitvom.

Istinu dakle veli sv. Augustin, da zaključimo s njegovim riječima: »Qui doctrinam Christi adversam dicunt esse reipublicae, dent exercitum talem, quales doctrina Christi esse milites jussit, dent tales provinciales, tales maritos, tales conjuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales servos, tales reges, tales judices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores et exactores, quales esse praecipit doctrina christiana, et audeant eam dicere adversam esse reipublicae, immo vero non dubitent eam confiteri magnam, si obtemperetur, salutem esse reipublicae«.[7]

[3] Crkva može, istina, i bez državne potpore ne samo opstojati, već i bujno cvasti, kao što se to vidi iz života crkve u prva tri stoljeća, ali nitko ne će tvrditi, da je ono bio naravni odnošaj izmegju crkve i države.

[4] Immortale Dei d. 1. Nov. 1885. l. c. p. 295., 301.

[5] Ibidem. p. 296. sq.

[6] Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. 1. Pets. 2. 18.

[7] Epist. (138. al. 5.) ad Marcell. in Leon XIII. l. c. p. 299.

§ 22. Granice crkvene i državne vlasti.

Granice crkvene i državne vlasti opredjeljuje sama narav vlasti, kao što i njihov cilj, za kojim teže. Prema tomu razlikujemo crkvene (res ecclesiasticae), gragjanske (res civiles) i miješovite stvari (res mixtae), kako već spadaju ili na crkvu, ili na državu, ili na crkvu i državu zajedno.

I. Da se označe granice crkvenoj vlasti, valja ponajprije zagledati u božju objavu, da li se u njoj nalazi zabilježeno, što spada na crkvu? U objavi božjoj nešto je jasno izraženo da na crkvu spada, kao n. pr. naučanje objavljenih istina vjere, dijeljenje sakramenata i uregjivanje službe božje, a drugo opet nužno slijedi iz prvoga, kao n. pr. da crkvi ne treba državne dozvole, da može naučati objavljene istine vjere.

II. Gdje objava šuti, tu valja paziti na narav stvari, na njezino odregjenje i na njezinu neposrednu svrhu. Ima stvari: 1. koje su već po svojoj naravi crkvene stvari n. pr. zavjet, uvjeti do kojih stoji valjanost zavjeta itd. 2. Druge opet stvari, ako i ne spadaju po svojoj naravi megju crkvene stvari, spadaju megju nje s toga, što su u nekoj svezi s njima. »Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter caussam ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: caetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subjecta cum Jesus Christus jusserit, quae caesaris sint, reddi caesari, quae Dei, Deo«.[1]

III. Napokon mogu neke stvari posebnim ugovorom i povlasticom biti pridijeljene jednoj ili drugoj vlasti. »Incidunt autem quandoque tempora«, veli Leo XIII., »cum alius quoque concordiae modus ad tranquillam libertatem valet, nimirum si qui principes rerum publicarum et Pontifex romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus Ecclesia temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere soleat, quantum maxime potest«.[2]

IV. Mješovite stvari (rex mixtae) zovu se one: 1. koje su tekom vremena postale mješovite. Te valja smatrati mješovitima, ako se tomu ne protivi božje pravo, tako dugo, dok se o njima megjusobnim sporazumom što drugoga ne odredi. 2. I one se stvari zovu mješovite, koje po svojoj naravi spadaju samo na jednu vlast, ali su tako važne, da je potrebita pomoć i druge vlasti, da se kazne n. pr. krivovjerje. 3. U pravom značenju riječi samo su one mješovite stvari, koje u istinu spadaju u područje jedne i druge vlasti n. pr. ženidba, škola itd. O njima valja da crkva i država sporazumno odlučuju, kao što veli Leo XIII.: »In negotiis autem mixti juris, maxime esse secundum naturam itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum caussis proximis congruentem, quae caussae utramque societatem genuerunt«.[3]

V. Megju crkvene stvari ubraja se, dosljedno i spada, isključivo:

1. Na vlast učiteljsku:

---

§ 22. [1] Leo XIII. l. c. p. 295.
[2] l. c.
[3] l. c.

a) Naučati pravu vjeru i braniti ju od napadaja, rješavati nastale dvojbe i svoje odluke slobodno priopćivati vjernicima.

b) Upravljati vjerskom obukom i školama, s toga ne smije nitko predavati vjeronauk ili bogoslovlje, komu to nije povjerila crkva.

c) Primati u svoje krilo pogane i krivovjerce i propisivati im uvjete, pod kojima će ih primati.

d) Ukidati i kazniti crkvene zloporabe.

2. Na vlast svećeničku:

a) Propisivati sve, što se tiče službe božje i dijeljenja sakramenata.

b) Naregjivati javne pobožnosti i propisivati javne molitve.

c) Proglasivati oprost.

3. Na vlast kraljevsku:

a) Nadzirati crkvu. U tu svrhu može papa šiljati svakamo svoje poslanike, a biskupi mogu nadgledati svoju biskupiju. Isto tako im je slobodno primati izvještaje i općiti megju sobom.

b) Davati zakone.

c) Suditi i kazniti.

d) Primati u duhovnike i odgajati ih.

e) Utemeljivati crkvene redove i s njima upravljati.

f) Utemeljivati i podjeljivati crkvene nadarbine.

g) Sticati dobra i upravljati crkvenim imetkom.

§ 23. Dužnosti Nj. ces. i kr. Apostolskog Veličanstva napram crkvi.

Nj. ces. i kr. Apostolsko Veličanstvo obećalo je:

1. Da će u cijeloj državi braniti i štititi katoličku vjeru sa svim pravima i povlasticama, koje joj pripadaju po uredbi božjoj i po crkvenim zakonima[1] i da će savjesno sve obdržavati, što bješe ugovoreno u svečanom ugovoru od 18. kolovoza god. 1855.,[2] napose:

2. Da će kod imenovanja biskupa pitati za savjet biskupe, naročito one pokrajine.[3]

3. Da ne će trpiti, da se katolička crkva, njezina vjera, bogoštovlje i njezine uredbe bilo riječima, djelima ili spisima preziru, ili da tko smeta poglavare ili službenike crkve u izvršivanju njihove službe, naročito kad se o tome radi, da se štiti vjera, ćudoregje i crkvena stega.[4]

---

§ 23. [1] Religio catholica Apostolica Romana in toto Austriae imperio et singulis, quibus constituitur ditionibus, sarta tecta conservabitur, semper cum iis juribus et praerogativis, quibus frui debet ex Dei ordinatione et canonicis sanctionibus. Konkordat čl. I.

[2] Utraque pars contrahentium spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est, sancte servaturos. Konk. čl. 35. Nos — verbo Caesareo — Regio pro Nobis atque Successoribus Nostris adpromittentes, Nos omnia, — fideliter executioni mandaturos neque ulla ratione permissuros esse, ut illis contraveniatur. Carska potvrda konkordata od 23. rujna 1855.

[3] Majestas Sua Caesarea in seligendis Episcopis, quos vigore privilegii Apostolici a Serenissimis Antecessoribus suis ad ipsam devoluti a Sancta Sede canonice instituendos praesentat seu nominat, imposterum quoqne Antistitum imprimis comprovincialium consilio utetur. Konk. čl. 19.

[4] Augustissimus Imperator non patietur, ut Ecclesia catholica ejusque fides, liturgia, institutiones sive verbis, sive factis, sive scriptis contemnatur aut Ecclesiarum Antistites vel Ministri in exercendo munere suo pro custodienda praesertim fidei ac morum doctrina et disciplina Ecclesiae impediantur. Konk. čl. 16.

4. Da ne će dozvoliti, da se što učini, što bi moglo crkvene službenike izvrći ruglu ili preziru, već u suprot zapovjediti svim državnim oblastima, da nadbiskupima, biskupima, kao što i duhovnicima svakom zgodom iskazuju štovanje i počitanje, koje pripada njihovoj časti.[5]

5. Izdašnu pomoć pružati, da se osude biskupâ napram duhovnicima izvrše.[6]

6. Brinuti se, da se shodnim načinom poveća dohodak sjemeništa, ako nije dostatan.[7]

7. Povećati, čim bude moguće, dohodak župâ, koje nemaju dostatne kongrue prema prilikama mjesta i vremena, i isto tako brinuti se za katoličke župnike istočnog obreda.[8]

8. Neozlegjeno čuvati vlasništvo crkve tako ono, što posjeduje, kao i ono, koje će i u buduće steći.[9]

9. Pružati potporu iz javnih sredstva, da se podmire crkvene potrebe.[10]

10. Da će dohotci upražnjenih biskupija i svjetskih opatija u Ugarskoj i pokrajinama, koje su nekoč k njoj pripadale, teći u vjerozakonsku zakladu.[11]

11. Pobrinuti se, da se u sveučilištima goji vjera i pobožnost.[12]

12. Na peštanskom sveučilištu namještati u buduće za profesore samo katolike.[13]

---

[5] Non sinet quidquam fieri, quod dedecus eisdem (ministris Ecclesiae) affere, aut eos in contemptum adducere possit, imo vero mandabit, ut omnes Imperii sui Magistratus et ipsis Archiepiscopis seu Episcopis et Clero quacunque occasione reverentiam atque honorem eorum dignitati debitum exhibeant. Konk. čl. 16. Euer . . . wollen daher darüber wachen, dass diesem kaiserlichen Ausspruche von allen Angestellten, sie mögen selbst der katholischen Kirche oder einer anderen Confession angehören nachgelebt werde. Okružnica ministra za bogoštovlje i nastavu od 25. siječnja 1856. § 7. Archiv I. XXXIX.).

[6] Insuper efficax, si opus fuerit, auxilium praestabit, ut sententiae ab Episcopis in Clericos officiorum oblitos latae executioni demandentur. Konk. čl. 16. Nota Ecclesia § 13. Carska naredba od 18. travnja 1850. § 5. Cit. okružnica ministra za bog. i nast. § 7. (l. c.).

[7] Seminaria episcopalia conservabuntur, et ubi dotatio eorum haud plene sufficiat fini — ipsi augendae congruo modo providebitur. Konk. čl. 17. Cit. ministarska okružnica veli o tom u § 8.: In welcher Art und in welchem Maasse (dieser Bestimmung) . . . Folge zu geben sei, wird den Gegenstand abgesonderter Verhandlung zu bilden haben, wo ein Bedürfniss darnach geltend gemacht werden wird. (l. c.).

[8] Parochiis, quae congruam pro temporum et locorum ratione sufficientem non habeant, dos, quam primum fieri poterit, augebitur et parochis catholicis ritus orientalis eodem ac latini modo consuletur. Konk. čl. 26.

[9] Ecclesia jure suo pollebit, novas justo quovis titulo libere acquirendi possessiones ejusque proprietas in omnibus, quae nunc possidet, vel imposterum acquiret, inviolabilis solemniter erit. Konk. čl. 29.

[10] Reditus fundi Religionis — erunt erogandi in divinum cultum, in ecclesiarum aedificia et in Seminaria et in ea omnia, quae ecclesiasticum respiciunt ministerium. Ad supplenda, quae desunt, Majestas Sua eodem, quo hucusque, modo imposterum quoque gratiose succurret: immo si temporum ratio permittat, et ampliora subministraturus est subsidia. Konk. čl. 31.

[11] Fructus beneficiorum vacantium, in quantum hucusque consuetum fuit, inferentur fundo Religionis, eique Majestas Sua Caesarea proprio motu assignat quoque Episcopatuum et Abbatiarum saecularium per Hungariam et ditiones quondam annexas vacantium reditus. Konk. čl. 32.

[12] Majestati Suae cordi omnino est, ut in studiorum Universitatibus fides floreat et pietas. Multifaria, quam scientia humana parit, utilitas praesertim ex saeculo XVIII. multifariis erroribus quasi nubibus obducta est, quae ut veritatis luce dissipentur, ipsius societatis humanae quam maxime interest. Tantae rei in studiis generalibus ordinandis diligentissime rationem habere, Majestati suae propositum est. Nota Ecclesia § 1.

[13] Universitas Pestinensis originem debet fundationi ecclesiasticae, quae Maria Theresia Augusta regnante bonis ecclesiasticis adaucta est. Nihilominus ex saeculi praeteriti fine

§ 24. Povlastice Nj. ces. i kr. Apostolskog Veličanstva.

Nj. ces. i kr. Apostolsko Veličanstvo uživa ove povlastice:

I. Car Austrijski kao kralj Ugarske i Češke svečanim se načinom kruni i pomazuje,[1] isto tako i kraljica.[2]

II. Za Nj. Veličanstvo, koje vlada: 1. mole se u svečanoj ili župnoj sv. misi u dane, kada to rubrike dozvoljavaju, posebne molitve. 2. Njegovo se ime u kanonu sv. mise iza imena pape i biskupa na pose spominje.[3] 3. Isto se tako mole za nj posebne molitve na veliki petak, veliku subotu i u litanijama sviju svetaca.[4]

III. Nj. Veličanstvu, koje vlada, iskazuje crkva ove počasti:

1. Kada je Nj. Veličanstvo prisutno kod svečane sv. mise, imade posebno mjesto u svetištu, kadi se i pruža mu se pacificale.

2. Na putovanju dočekuje ga svećenstvo u glavnim i većim gradovima po propisanom obredu.[5]

3. U kraljevini Ugarskoj nosi biskup pred kraljem križ, kada unilazi u glavni grad i kod drugih crkvenih svečanosti.[6]

4. Kralju Ugarske pripada naslov: Apostolsko Veličanstvo.

IV. Osim toga pripadaju Nj. Veličanstvu ove povlastice:

1. Imenuje ili predlaže papi za sve upražnjene biskupije biskupe, osim nadbiskupa u Salzburgu i Olmützu i biskupe Sekovskoga, Mariborskoga i Krškoga.[7]

2. Imenuje biskupske pomoćnike s pravom nasljedstva (coadjutores cum jure successionis).

3. Imenuje vojnoga apostolskoga vikara i vojnoga konzistorialnoga direktora i vojne superiore.

4. Imenuje naslovne biskupe u Ugarskoj.

5. Podjeljuje svjetovne opatije u Ugarskoj i u pokrajinama, koje su nekoč k njoj spadale.

6. Nadbiskupi i biskupi prije nego li primu upravu svojih crkva, valja da u Njegove ruke polože prisegu vjernosti.[8]

---

rarissimis quibusdam casibus accidit, ut viri acatholici ad scientias profanas in Universitate praedicta tradendas admitterentur. Augustissimus vero Imperator aequum esse agnoscit, ut in ejusdem professores catholici tantum assumantur, quin tamen derogare intendat juribus virorum ab Ecclesia catholica alienorum, qui ad docendi munus deputati jam fuerint. Nota Ecclesia § 6.

§ 24. [1] Pontificale Romanum: De benedictione et coronatione Regis.

[2] Pontificale Romanum: De benedictione et coronatione Reginae,

[3] To pravo, koje je običajem uvedeno, potvrdio je papa Klement XIII. za kraljicu Mariju Tereziju i njezine zakonite nasljednike breveom od 5. svibnja 1761. § 4. 5. No § 5. spomenutoga brevea dozvoljava to pod uvjetom, ako budu njezini nasljednici u Ugarskoj i Češkoj krunjeni. »Praeterea futuris temporibus, ut legitimi Successores Tui in praedictis Hungariae et Bohemiae Regnis sive masculi, sive feminae, dummodo coelesti benedictione, et sacra unctione juxta consuetas caeremonias, ut Reges ac Domini, sive ut Reginae ac Dominae inaugurati vel inauguratae fuerint«, no Pijo IX. podijelio je tu povlasticu bezuvjetno.

[4] S. C. Rituum 10. febr. 1860. (Archiv 6. p. 378. sqq.).

[5] Pontificale Romanum: Ordo ad percipiendum personaliter Regem.

[6] Po svoj prilici dao je tu povlasticu papa Sylvestar II. kralju Stjepanu, kao legatu apostolske Stolice. Vidi allokuciju Klementa XIII. od 1. listopada 1758.

[7] Konkordat čl. 19.

[8] Metropolitae ac Episcopi, antequam Ecclesiarum suarum gubernacula suscipiant, coram Caesarea Majestate fidelitatis juramentum emittent. Konk. čl. 20.

7. Pravo imenovati sve dostojanstvenike i kanonike kod svih prvostolnih ili nadbiskupskih i sufraganih crkva osim prvoga ili drugoga dostojanstva, koje podjeljuje sv. Otac i onih, koje slobodno podjeljuje biskup ili se podjeljuju na predlog privatnoga patrona, komu to pravo zakonito pripada.[9]

8. Pravo imenovati diecezanske nadzornike škola izmegju onih, koje predloži biskup.[10]

9. Pravo imenovati profesore bogoslovlja i učitelje katehetike izmegju onih, o kojima je biskup izrekao svoj sud, što se tiče vjere, znanja i pobožnosti i kojima je pripravan dati poslanje i vlast, da mogu podučavati.[11]

10. Biskupi prije nego podijele komu crkvenu nadarbinu ili imenuju koga profesorom bogoslovlja, valja dà se osvjedoče o tomu, da li nijesu te osobe Nj. Veličanstvu manje poćudne.[12]

11. Bez privole Nj. Veličanstva ili onih, kojima on to povjeri, ne smiju se crkvena dobra ni prodati ni znatno zadužiti.[13]

12. Pravo, da upravlja s dobrima vjerozakonske i naukovne zaklade.[14]

POGLAVLJE DRUGO.

Crkva napram državi u razno doba.

§ 25. Crkva i rimska država.

1. U prva tri stoljeća ne samo da nije država bila u prijateljstvu s crkvom, već ju je upravo proganjala, ubrajala ju u zabranjena društva (collegia illicita), i udarala njezine sljedbenike ne razne muke.

2. Konstantin Veliki proglasio je kršćanstvo državnom vjerom i podijelio mu mnoge povlastice. Njegovi nasljednici miješali su se i u vjerske

---

[9] In omnibus Metropolitanis seu Archiepiscopalibus suffraganeisque Ecclesiis Sanctitas Sua primam dignitatem conferet, nisi patronatus laicalis privati sit, quo casu secunda substituetur. Ad caeteras dignitates et praebendas canonicales Majestas Sua nominare perget, exceptis permanentibus iis, quae liberae collationis episcopalis sunt, vel juri patronatus legitime adquisito subjacent. Konk. čl. 22.

[10] Inspectores dioecesanos Majestas Sua Cesarea ex viris ab Antistite dioecesano propositis nominabit. Konk. čl. 8.

[11] Publici theologiae professores et disciplinae catecheticae magistri, postquam sacrorum Antistes de Candidatorum fide, scientia ac pietate sententiam suam exposuerit, nominabuntur ex iis, quibus docendi missionem et auctoritatem conferre paratum se exhibuerit. Konk. čl. 6.

[12] Cum ob tristissimas, omnibusque notissimas rerum vicissitudines aliquis forsan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Caesareae, et Apostolicae Majestati Suae haud sit probatus, iccirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis, tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis curae vobis erit ut, ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri qui Caesarae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti. Atque id noscere poteritis sive ex ipsa ecclesiasticorum indole et conditione sive ex praecedentibus Gubernii factis, sive aliis idoneis adhibitis modis. Insuper ob eamdem causam antequam eligatis seminarii professores, et magistros, opus est; ut diligentissime inquiratis et certi sitis, num ipsa Caesarea et Apostolica Majestas aliquid contra illos habeat circa res politicas. Breve Pija IX. od 5. studena 1855.

[13] Eadem bona (ecclesiastica) vendi vel notabili gravari onere non poterunt, nisi — Majestas Sua Caesarea aut ii, quibus hoc munus demandandum duxerit, consensum tribuerint. Konk. čl. 30.

[14] Konkordat čl. 31.

stvari, proti čemu se je mnogi glas podigao. Pape su, istina, priznavali carevima, da ih imadu zanimati crkvene prilike, ali uz to nisu propustili opominjati ih, da su i oni u vjerskim stvarima podvrženi crkvenoj vlasti i da se njihove odredbe imadu ravnati prema božjim i crkvenim zakonima. Carevi su dužni štititi crkvu, ali nemaju prava propisivati joj zakone.

Odnošaj izmegju crkve i države postao je srdačniji za Karla Velikoga, osobito od kada ga je Leo III. god. 800. okrunio za rimskoga cara.

§ 26. Država se tugji od crkve.

Raspre izmegju crkve i države bile su uzrok, što se je država sve više otugjivala od crkve. Amo spada borba o investituru, koja je svršena Wormskim konkordatom g. 1122.

Osim toga bilo je i drugih razloga, radi kojih je padao ugled papa i koji su bili u prilog državi, da se je počela uzdizati nad crkvu. Tako je babilonsko sužanjstvo t. j. vrijeme, kad su pape stanovali u Avignonu (1308.—1378.) mnogo doprineslo k tomu, da je pao ugled papa i da su se narodi od njih otugjili. Iza babilonskoga sužanjstva nastao je veliki zapadni raskol (1378.-1417.); za njegovog trajanja živo se je raspravljalo o tom, da li je papa nad općenitim saborom, ili je podvržen vlasti općenitoga sabora, dok nije u saboru u Koštansu i u Bazileji nadvladalo mnijenje papi neprijazno. Bilo je ljudi, koji su se ne samo sami opirali ugledu pape, već su i druge, naročito vladare, nagovarali, da se povedu za njihovim primjerom. I tako je vez, kojim su bili biskupi i vladari vezani s papom, a ovi opet s pojedinim narodima, sve većma i većma slabio, dok se napokon nije za reformacije sasma prekinuo tako, da se država ne samo nije obazirala na zahtjeve crkve, već je gledala i nastojala, kako da s njom gospodari i zapovijeda.

§ 27. Država hoće da gospodari s crkvom.

1. Načela, što no ih je razvijao protestantizam o svjetskoj vlasti, našla su u skoro i drugdje sljedbenika. Tako su se u Francuskoj već za zapadnoga raskola pojavile tvrdnje papi neprijazne, a počamši od šestnaestoga stoljeća počelo se je ondje i govoriti i pisati o tako zvanim sloboštinama crkve gallikanske. Taj pokret podupirao je i dvor i parlamenat, a Ljudevit XIV. gledao je, kako bi i crkvu i biskupe skučio pod svoj jaram i umanjio vlast rimskoga pape.[1] U tom nastojanju podupirali su ga razni pisci, kao što n. pr. kanonista van Espen (1646.—1728.), a još dalje od njega pošao je njegov učenik Nikola Hontheim, posvećeni biskup u Trieru, koji je pod imenom Justina Febronia izdao djelo: De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis liber singularis ad reuniendos dissisidentes in religione Christianos compositus, u kojemu niječe nepogrešivost papinu, a papi priznaje samo vrhovnu vlast časti, a ne i vlasti i tvrdi, da su

§ 27. [1] God. 1682. izdao je jedan dio svećenstva izjavu o granicama papinske vlasti, u kojoj tvrdi: 1. vladari su u svjetskim stvarima skroz neovisni od pape; 2. općeniti su sabori nad papom; 3. papa je dužan poštivati sloboštine gallikanske crkve; i 4. odluke papine u vjerskim stvarima samo su onda nepromjenljive, ako uz nje pristane cijela crkva.

biskupi, kao nasljednici apostola vlašću ravni papi, te poziva svjetsku vlast, neka u tom smjeru preustroji crkvu.

2. Pristaša tih načela u Austriji bio je Josip II., a krepko su ga podupirali slobodni zidari, koji su već za Marije Terezije, a još više za Josipa II., došli do velikoga upliva. Našlo se je i dvorskih kanonista (Riegger,[2] Rautenstrauch,[3] Eybel,[4] Pehem,[5]), koji su učili, da je državna vlast pozvana ne samo da štiti crkvu, već da i uregjuje disciplinu i nadzire njezin nauk.

Josip II. postupao je s katoličkom crkvom upravo tako, kao što su s njom postupali protestantski vladari. Nijekao je vrhovnu vlast pape,[6] izdavao je propise o vjeri,[7] o molitvi,[8] o službi božjoj,[9] o propovijedanju,[10] o crkvenom pogrebu,[11] o odgoju klera,[12] o crkvenim redovima,[13] o zakonodavstvu i o sudskoj vlasti u čisto crkvenim stvarima kao o ženidbi itd.

3. Država neprijateljska crkvi prisvajala si je sve veća prava u vjerskim stvarima. Ta prava, koja tobože pripadaju državi u vjerskim stvarima, zvali su vladarska prava (jura majestatica) na vjerske stvari (circa sacra). Megju ta prava ubrajali su:

a) Jus reformandi t. j. da država imade pravo odlučiti, da li će i pod kojima uvjetima trpiti crkvu. Samo se sobom razumije, da to pravo može pripadati državi samo s obzirom na nove vjeroispovijesti, a ne i na

---

[2] Introductio in jus universum ecclesiasticum. Vindb. 1758.

[3] Synopsis juris ecclesiastici publici et privati etc. Vindob. 1776. Erf. 1779. Pos. 1779.

[4] Introductio in jus eccl. cath. 1777.

[5] Jus eccl. publ.; P. I. Vindb. 1781.; Jus eccl. univ. 1786. etc.

[6] »Ohne landesfürstlicher Erlaubniss sollte Niemand den Titel eines päpstlichen Hausprälaten, eines apostolischen Protonotars, eines Bischofs in. p. in Rom nachsuchen« (naredba od 21. kol. 1781.). Biskupi neka po svojoj vlasti opraštajn ženidbene zapreke (naredba 4. rujna 1781.).

[7] Placet bješe uveden za sve crkvene naredbe; bulla Unigenitus zabranjena (4. svibnja g. 1781.), ukinut papin primat, jer su biskupi proglašeni u svemu ravni papi.

[8] Krunicu moliti zabranjeno jc pod kaznom, u časoslovu valja zalijepiti mjesto, gdje je Gregorija VII. »so irrige als gefährliche Lectüre von der Gewalt des Papstes, Monarchen abzusetzen«, (naredba 20. lipnja 1782.), isto valja učiniti i na onome mjestu, gdje se čita, da je Gelazij II. izopćio Henrika V.

[9] »Aller übermässige, dem Geiste der Kirche ohnehin nicht angemessene Aufputz, Prunk und Beleuchtung in den Kirchen und Capellen sowohl als auch in Privathäusern« valja da se ukine, jer od toga prijeti pogibelj vatre (naredba 14. svibnja 1782.). Sve procesije osim na Tijelovo i na prosne dane ukidaju se (naredba 21. ožujka, 6. srpnja 1785.). Mise neka se samo na velikom žrtvenikom čitaju. Pobočne žrtvenike dozvoljeno je rasvijetliti samo na velike blagdane, ali ne smije biti na jednomu žrtveniku više svijećnjaka, nego na drugomu (naredba 12. pros. 1787.).

[10] Propovjednici neka u godini dana progju sve praktične nauke kršćanstva primijenivši ih na svakdanji život, neka ne govore proti tiskanim knjigama, za koje je cenzura dozvolila, da se tiskaju, isto tako ne smiju pod teškom kaznom u propovijedi nišaniti na državne uredbe; sve propovijedi valja da čuvaju, da ih mogu pokazati (naredba 4. veljače 1783.).

[11] Mrtvaca valja donesti pred župnu crkvu, blagosloviti ondje i onda na tiho bez pratnje svećenika pokopati (naredba 4. travnja 1785.).

[12] Biskupska sjemeništa bješe ukinuta, a mjesto njih centralna podignuta, koja su prozvali, radi načela, koja su u njima vladala, novi Babylon. Tko nije u tim sjemeništima odgojen, ne može primiti više redove ili biti primljen u redovnike (naredba 30. ožujka, 24. list. 1784.).

[13] Inozemci ne smiju se primiti u red; pjevanje u koru ukida se, jer je odviše naporno, već se dozvoljava samo glasna molitva (naredba 6. prosinca 1784.). Redovi, koji se bave razmatranjem, ukidaju se, jer su bez koristi (naredba 30. pros. 1781. 12. siječnja 1782.). Osim toga ukinuo je Josip II. još i druge samostane, 700 na broju, a iz njihovih dobara utemeljio vjerozakonsku zakladu.

katoličku crkvu, jer je katolička crkva već odavna stekla u raznim državama pravo, da može opstojati i to joj je pravo priznano. Htjeti to uporabiti i na katoličku crkvu, znači krnjiti njezino stečeno pravo.

b) Jus advocatiae. Država je, istina, dužna štititi crkvu, ali nema prava, da štiti crkvu, a po gotovo ne u onom smislu, kako ona to shvaća, da naime bude njezin štitnik i sunadzornik, i da njezine oblasti upravljaju crkvenim poslovima, a ne crkveni poglavari.

c) Jus cavendi t. j. da imade država pravo poduzeti mjere opreznosti proti pogibelji, koja bi joj mogla prijetiti od crkve. S toga da joj pripada:

α) Jus supremae inspectionis t. j. vrhovno pravo nadzora nad svim, što se u crkvi zbiva i pravo, da može svagdje posredovati, gdje joj se čini, da bi crkva mogla zlorabiti svoju vlast. Naročito da može država slobodno općenje s rimskom stolicom stegnuti; da joj pripada pravo nadgledati dopisivanje svećenstva s papom, da može crkvene sabore, misije i ophode dozvoljavati ili zabranjivati, isto pravo da joj pripada i pogledom na samostane i redovnike, i da može one, koji hoće poći u redovnike, dati ispitivati po svojim organima, da se osvjedoči o tom, e da li oni slobodnom svojom voljom stupaju u red.

β) Da može namještati, ili barem sudjelovati kod toga, kad se namještaju duhovnici.

γ) Appellatio ab abusu t. j. da se proti osudi crkvenih poglavara može prizvati na državnu vlast.

δ) Jus placeti regii t. j. pravo, koje si prisvaja država, da se sve crkvene naredbe, a naročito naredbe rimskoga pape, najprije njoj priopće, a tek onda, ako ona dozvoli (placet) proglase. 1. Kada bi to pravo spadalo megju vladarška prava, onda bi bez dvojbe pripadalo i poganskim vladarima u prvo doba, a tomu ne ima u povjesti ni traga. 2. Crkva nije nikada državi priznavala toga prava, nego je uvijek proti tomu prosvjedovala. I Pijo IX. osudio je ove tvrdnje: »Episcopis sine gubernii venia fas non est, vel ipsas apostolicas litteras promulgare«, i opet »gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tanquam irritae, nisi per gubernium fuerint imploratae«.[14] A u bulli Apostolicae Sedis izopćuje isti papa »edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura ecclesiae«.[15] Napokon sabor Vatikanski veli: »Quare damnamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel ejus auctoritate constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur«.[16] 3. Placetum protivi se samostalnosti i neovisnosti crkve. Crkva dobila je od svoga utemeljitelja vlast, da može davati zakone, kako se dakle može i pomisliti, da obvezatnost crkvenih zakona može stojati do volje pojedinaca, koji su osim toga i sami obvezani pokoravati se crkvenim zakonima? Ili zar to ne bi značilo izručiti svjetskoj vlasti crkvene zakone na milost i nemilost? 4. Država priznaje crkvi pravo, da može opstojati. Može li dakle ona, a da sama sebi ne protuslovi, zabraniti, da se proglasi koji članak vjere? Zar to ne znači ne

---

[14] Syl. n. 28. 29.
[15] Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae n. 7.
[16] De ecclesia Christi c. 3.

priznavati crkve, koju ipak priznaje? 5. Placetum ne ima smisla. Država može proganjati katolike, ali im ne može zapovijedati ili zabranjivati, da nešto vjeruju. Članke vjere ne treba da proglase biskupi, da bude svatko dužan vjerovati ih, a još je manje potrebito, da ih država odobri. 6. Crkvu može svatko grditi i na nju navaljivati, a njoj jedinoj da ne bude slobodno braniti se i vjernike podučavati? Zar se tako pojima rečenica: pred zakonom su svi jednaki? Zgodno i istinito veli za placetum Schneemann: »Zwietracht ist seine Mutter, Servilität seine Nahrung, Tod der kirchlichen Freiheit, seine Frucht, Verdammung durch die Kirche sein Brandmal«.[17]

d) Jus supremi dominii t. j. da državi pripada vrhovno vlasništvo nad crkvenim dobrima. Tu ludost izmislili su s toga, da opravdaju, što crkva plaća porez od svojih dobara. No pravo države, da pobire porez od crkvenih dobara, ne izvire iz njezinog vrhovnog vlasništva nad tim dobrima, već odatle, što je pravo, da oni, koji uživaju povlastice, nose i terete, a sekularizacija crkvenih dobara jest i ostaje uvijek otimačina.

4. U našemu stoljeću nastale su povoljnije prilike za crkvu, jer se je uvidilo, da je nastojanje države, da s crkvom gospodari, nepravedno za crkvu, a nekorisno za državu: s toga je većina država sklopila konkordate s rimskom Stolicom, kojima se crkvi zajamčuje sloboda i neovisnost.

§ 28. Sadanje stanje katoličke crkve.

A. Općeniti prijegled.

I. Francuska. Za francuske revolucije proglašena su crkvena dobra narodnim dobrima, svećenici, koji ne htjedoše priseći na civilnu konštituciju, bijahu prognani, a napokon bješe (g. 1793.) i kršćanska vjera ukinuta. Konkordat sklopljen megju Pijom VII. i prvim konzulom Bonapartom 15. srpnja 1801. (26. Messidor IX.), uspostavlja katoličko bogoslužje,[1] ali organički članci,[2] koje je konzul proglasio zajedno s konkordatom 8. travnja 1802. (18. Germinal X.) protive se u mnogomu sklopljenom konkordatu i krnje slobodu crkve. Badava je papa umah 24. svibnja u javnom konzistoriju prosvjedovao proti organičkim člancima,[3] jer je Bonaparte gledao, da ih provede usprkos prosvjedu i pape i biskupa. Tek 28. veljače 1810. izagje naredba, kojom se ti članci u nekoliko ublažuju. Konkordat sklopljen megju Pijom VII. i Ljudevitom XVIII. dne 11. lipnja g. 1817. ukida konkordat od g. 1801. i uspostavlja onaj od g. 1516., sklopljen megju Leonom X. i Franjom I.[4] U članku 3. toga konkordata odregjuje se: »tako zvani organički članci, koji su bez znanja Nj. Svetosti sastavljeni i ujedno s konkordatom od 15. srpnja 1801. bez privole Nj. Svetosti proglašeni, ukidaju se u svemu, u čemu se protive nauci crkve«. No taj konkordat ne bješe nikada

---

[17] Stimmen aus Maria-Laach 1872. p. 29. Isporedi Papius, zur Geschichte des Placet. (Archiv 18. p. 161. sqq.).

§ 28. [1] Otisnut kod Kremer-Auenrode Actenstücke zur Geschichte des Verhältnisses zwischen Staat und Kirche im 19. Jahrhundert. Leipzig 1873. I. p. l. sqq. Breve Pija IX. od 31. prosinca 1860. proglasuje taj konkordat valjanim i za Nizzu i Savoju. (Kremer-Auenrode l. c. p. 10.).

[2] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 3. sqq.

[3] Kremer-Auenrode l. c. p. 13. sqq.

[4] Kremer-Auenrode l. c. p. 26. sqq.

proveden.[5] Republika uvedena g. 1870. kušala je opet u život privesti organičke članke i zapogjela je kulturni rat na polju nastave[6] i proti redovnicima,[7] koji i sada nastavlja.

II. Italija. Talijanska republika, od Francuske ovisna, sklopila je s Rimom konkordat 16. rujna 1803., u kojemu se katolička vjera priznaje kao državna vjera i u mnogom se obazire na kanonsko pravo.[8] No u skoro izdade predsjednik talijanske republike Melzi naredbe, kojima se steže sloboda crkve. Rim je prosvjedovao proti tim naredbama (Breve od 29. veljače 1804.); Napoleon kao da ih nije odobravao, ali ih ipak nije ukinuo, dapače poslije, kako bješe okrunjen za talijanskoga kralja, izdao je mnoge odredbe — ukinuo je samostane, umanjio broj župa — protivne konkordatu.

Pošto se je Italija opet raspala u države, sklopiše mnoge od njih konkordat sa sv. Stolicom, kao što Napulj,[9] Toskana,[10] Austrija za Lombardiju i Veneciju[11] i Sardinija.[12]

Od god. 1859. osvojio je Piemont pojedine talijanske države i počeo u njima proganjati crkvu katoličku uvedši gragjanski brak, ukinuvši mnoge samostane i posvojivši crkveni imetak.[13]

Dne 20. rujna 1870. osvojiše Piemontezi Rim i proglasiše ga glavnim gradom kraljevine Italije. Papi je zajamčeno zakonom od 13. svibnja 1871. da može sasma slobodno i neovisno upravljati s crkvom, a osim toga mu je doznačen godišnji dogodak od 3,225.000 lira. Papa je opetovano izjavio, da mu zakon od 13. svibnja 1871. ne zajamčuje dosta slobode,[14] a odregjeni mu godišnji dohodak nije nikada primio. A da papa u istinu nije slobodan u Rimu, potvrgjuju to svakdašnji dogagjaji.

III. Španjolska. I uspostavljena zakonita vlada poslije pada Napoleonovog pokazala se je neprijateljna crkvi: jer je ukidala samostane i posvajala crkvena dobra.[15] Tomu imao je pomoći sklopljeni dne 16. ožujka 1851. konkordat i naknadni ugovor od 25. kolovoza g. 1859.,[16] ali vlada ga se

---

[5] Na to se je potužio Pijo VII. u svojem nagovoru od 23. kolovoza 1819.

[6] Archiv 44. p. 183. sqq.

[7] Archiv 44. p. 173. sqq.

[8] Kremer-Auenrode l. c. p. 15. sq.

[9] 16. veljače 1818. — Sardinski namjesnik ukinuo je konkordat naredbom od 17. veljače 1866. (Kremer-Auenrode l. c. p. 138.).

[10] U Toskani vladala su do sklopljenoga konkordata t. j. do 25. travnja 1851. Febronijska načela; u sklopljenome konkordatu zajamčena je crkvi sloboda i zaštita. — Kad je Toskana spojena sa Sardinijom, ukinuo je privremeni namjesnik Ricasoli naredbom konkordat. (Kremer-Auenrode l. c. p. 334. sqq.).

[11] U tim zemljama vladalo se je po josefinskim načelima. Austrijskim konkordatom od g. 1855. promijenilo se je stanje u bolje.

[12] 4. ožujka 1848. Za ministarstva d'Azeglio-Siccardi prekinuta bješe svaka sveza s Rimom. Zakon od 29. svibnja 1855. ukinuo je mnoge samostane — 334 na broju — na što je papa izopćio sve, koji su kod toga zakona sudjelovali (Kremer-Auenrode l. c. p. 331. sqq.).

[13] Počamši od g. 1866.—1877. ukinuto je 2.300 samostana i posvojeno crkvenoga imetka za 840 milijuna lira. God. 1884, zaključeno je, da se posvoji imovina propagande (10 milijuna lira), proti čemu je uzalud prosvjedovao papa.

[14] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 58. sqq.

[15] Zakonom od 25. srpnja 1835. ukinuto je 900, a naredbom od 11. listopada 1835. 3.000 samostana. Crkvena dobra proglašena su g. 1837. kao narodno dobro, a zakon od 1. svibnja 1855. odregjuje, da se crkvena dobra imadu obratiti u državnu rentu.

[16] Isporedi: Hergenröther Spaniens Verhandlungen mit dem römischen Stuhle. Archiv 10. p. 1. sqq.

nije držala. U listopadu 1868. dokinuti su samostani Jezuita, u rujnu 1869. umanjene su samovoljno biskupije, a ljeti 1869. uveden je novi ustav, na koji su htjeli zapriseći svećenstvo, ali su proti tomu prosvjedovali (26. travnja 1870.) španjolski biskupi, sakupljeni na Vatikanskom saboru. Ustavna povelja od g. 1876. naročito članka 11. § 2.[17] trpi, čemu se naročito protivi članak I. konkordata, u čisto katoličkoj Španjolskoj[18] i ostale vjeroispovijesti, koje istina ne mogu javno izvršivati svoje bogoslužje. Papinski nuncij badava je prosvjedovao proti toj povredi konkordata.[19] Ministarstvo za nastavu zabranilo je okružnicom od 26. veljače 1875. i 3. ožujka 1881. predavati u državnim (katoličkim) zavodima vjerske nauke, koje ne priznaje država.[20]

IV. Portugalska. U Portugalskoj trpi crkva mnogo. God. 1834. skinu Don Petro s prijestolja svoga brata Don Miguela, koji je crkvi povratio dobra i njezina prava, protjera biskupe, a mjesto njih imenuje druge svećenike, koji su ponajviše bili slobodni zidari, proćera papinskoga nuncija, ukine samostane,[21] a njihova dobra posvoji. Godine 1857. bijaše sklopljen konkordat o popunjivanju indijskih biskupija.

V. Holandeska. Konštitucije od g. 1798., 1801., 1805. i 1806. zajamčuju potpunu vjersku slobodu, no ipak je katolička crkva za Napoleonovog gospodstva, a još više za Wilhelma I. mnogo trpila. Konkordat sklopljen 18. lipnja 1827. megju Leonom XII. i Wilhelmom I. ne bješe nikada izveden. God. 1848. dozvoljeno je katolicima, da mogu slobodno općiti s Rimom i ukinut je placetum, s toga je Pijo IX. g. 1853. uspostavio u Holandeskoj crkvenu hierarhiju. Zakon od 10. rujna 1853. zabranjuje strancima nastupiti crkvenu službu bez kraljevske dozvole.[22] Papa Pijo IX. podigao je g. 1870. apostolski vikarijat Luxemburg na biskupiju,[23] koju je i državna vlast zakonom od 30. travnja 1873. uz neke uvjete priznala.

VI. Belgija postavši slobodna dade i crkvi potpunu slobodu ustavnom poveljom od 7. veljače 1831. No na skoro imala je crkva mnogo trpiti od slobodnih zidara. Zakonom od 10. lipnja 1879. podignute su bezvjerske državne škole. Biskupi ustali su proti tim školama,[24] i to bude povod, da je Belgija prekinula diplomatičku svezu s Rimom. Papinski nuncij ode iz Brüssela g. 1880.[25]

VII. Švajcarska. Žalosna je slika katoličke crkve u Švajcarskoj. Novi savezni ustav od 29. svibnja 1879. skroz je neprijateljan crkvi, akoprem izriče (čl. 49. 50.) slobodu vjere i savjesti.[26] Jezuitski red i

[17] »§ 2. Niemand wird auf spanischen Boden wegen seiner religiösen Meinungen, noch wegen der Ausübung seines betreffenden Cultus, die der christlichen Moral schuldige Achtung vorausgesetzt, belästigt werden«. Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 371.

[18] Španjolska broji 16$^{8}/_{10}$ milijuna stanovnika, od kojih je samo 10.000 nekatolika. — Katolicima upravlja 9 nadbiskupa i 45 biskupa. — Članak 132. kaznenoga zakona od g. 1875. kazni vječnim progonstvom Španjolca, koji bi javno otpao od katoličke vjere. Kremer-Auenrode l. c. p. 372.

[19] Kremer-Auenrode l. c. p. 373. sqq.

[20] Vering. l. c. p. 327.

[21] Naredbom od 28. svibnja 1834. budu ukinuti svi muški samostani, a ženskima bude zabranjeno primati nove članove.

[22] Kremer-Auenrode l. c. l. p. 329. sqq.

[23] Breveom Apostolatus officium od 30. rujna 1870. Archiv 36. p. 338. sqq.

[24] Belgijski biskupi odredili su 1. rujna 1879., da se nemaju u ispovijedi odriješiti učitelji i učenici državnih škola, isto tako i roditelji učenika (Archiv 46. p. 276. sqq.).

[25] Archiv 44. p. 289. sqq.; 437. sqq.

njemu slični redovi zabranjeni su (čl. 51.); novi samostani ne smiju se podizati (čl. 52.); duhovna sudska vlast ukinuta je (čl. 58.); a svećenici se ne mogu birati u narodno vijeće (čl. 75.).

Pojedini kantoni priznavaju jednu ili više »državnih crkva«. Rimo-katolička crkva državna je crkva u osam kantona, od kojih tri, i to: Uri,[27] Schwyz[28] i Unterwalden potpadaju pod biskupa u Churu; Appenzell-Inner-Rhoden pod biskupa u st. Gallenu; Luzern i Zug spadaju pod biskupiju u Baselu; Wallis biskupija je u Sionu (Sitten), a u Tessinu ne smije da vrši od g. 1859. biskup u Comu i Milanu ikakovu sudsku vlast. Država vrši tu placet.

Reformirana crkva jest državna crkva u četiri kantona: od kojih spada Waadt pod biskupiju u Lausanni; Schauffhausenom upravlja privremeno biskup u Bazelu, a Appenzell-Ausser-Rhodenom biskup u st. Gallenu. Zürich potpadao je pod biskupa u Churu, ali je g. 1873. priznao staro-katoličkoga župnika.

U devet kantona dvije su državne crkve: rimo-katolička i reformirana. St. Gallen biskupija je za sebe, ali je državna vlast stegnula prava biskupa placetom i skidanjem svećenika sa službe. Freiburg sjedište je biskupa od Lausanne, pod koga spada i Neuenburg. K biskupiji u Churu spada: Glarus i Graubündten. Ostala četiri kantona: Thurgau, Aargau, Bazel-Land i Solothurn, potpadaju pod biskupa u Bazelu, koji stoluje u Solothurnu. Ta četiri kantona svrgla su biskupa i ukinula biskupiju.

Uz ove crkve još se priznaje kao državna crkva i staro-katolička i to u Bernu, Bazelu (gradu) i Genfu. Kad je Pio IX. imenovao apostolskoga vikara u Genfu, nije ga državna vlast priznala i zabranila je, da se Genf podigne na biskupiju. Papa je proti tomu prosvjedovao, na što je savezna vlada proćerala papinskoga poslovogju u Luzernu.[29]

VIII. Velika Britanija. Barbarski zakoni, koji su tuj opstojali proti katolicima, ublaženi su, i napokon je pošlo za rukom isposlovati, da se je bullom od 29. travnja 1829. izreklo, da uživanje političkih prava ne stoji do toga, da li tko pripada državnoj crkvi ili ne. Broj katolika u toliko se je umnožao u Engleskoj, da je Pijo IX. bullom Universalis Ecclesiae od 29. rujna 1850. uspostavio crkvenu hierarhiju.

I u Škotskoj raste broj katolika neprestano, te je Leo XIII. i tu uspostavio crkvenu hierarhiju bullom Ex supremo od 4. ožujka g. 1878.[30]

U Irskoj održala se je katolička vjera usprkos teških progona. Bolji dani nastali su u Irskoj iza crkvenoga billa g. 1869. prema ustanovama kojega prestala je g. 1871. u Irskoj anglikanska crkva biti državna crkva.

IX. U Danskoj, Švedskoj i Norveškoj, gdje je protestantska crkva augsburške vjeroispovijedi državna crkva, uživaju sljedbenici i drugih kršćanskih vjeroispovijesti slobodu i gragjanska prava. Danski ustav dopušta svima, da mogu ispovijedati svoju vjeru i vršiti politička prava. Norveški

[26] Art. 49.: »Die Glaubens und Gewissensfreiheit ist unverletzlich«.

[27] § 3. ustava za Uri od 5. svibnja 1850. resp. od 4. svibnja 1851. glasi: Staatsreligion ist die christlich-römisch-katholische«.

[28] § 2. ustava za Schwyz od 11. ožujka 1848. resp. 11. veljače 1855.: »Die katholische Religion ist die Einzige Religion des Staates«.

[29] Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 64. sqq., 87.

[30] Archiv 40. p. 165. sqq.

ustav zabranjuje Jezuitima, redovnicima i židovima, da ne smiju nastavati na državnom zemljištu, a u državne službe primaju samo lutorane. U Norveškoj i Švedskoj bilo je zakonom zabranjeno prijeći u katoličku crkvu, a tko bi prešao, imao se je prognati iz zemlje i nije mogao baštiniti, ali je sada ta ustanova zakona ukinuta, i to za Norvešku 16. srpnja 1845., a za Švedsku 23. listopada 1860.

X. Ruska. Ugovor, koji je sklopila Ruska s Rimom 3. kolovoza 1847. ne bješe nikada proveden, dapače ukaz od 14. svibnja 1867. proglasuje ga neobvezatnim,[31] a 22. svibnja 1867. uregjen je na novo odnošaj katolika napram rimskoj Stolici. Za katolike u Poljskoj sklopljen je novi ugovor 31. listopada 1880. u Beču megju kardinalom Jakobinijem i ruskim poslanikom[32] o imenovanju biskupa, o pravu biskupa da podižu i upravljaju sjemeništima, o porabi poljskoga jezika u vjerskoj obuci i o slobodnom općenju katolika sa sv. Stolicom. I u najnovije doba traju još dogovori s rimskom kurijom.

XI. U Grčkoj i s njom sjedinjenim Jonskim otocima uživaju sljedbenici katoličke crkve slobodu vjeroispovijesti i politička prava.

Isto vrijedi i za Srbiju i Rumunjsku. U Bugarskoj napreduje unija.

U Bosni i Hercegovini uspostavio je Leon XIII. crkvenu hierarhiju podignuvši nadbiskupiju u Sarajevu i biskupije u Banjaluci i Mostaru bullom Ex hac od 5. srpnja 1881.[33]

XII. U Americi, izuzamši Guyanu, ustrojena je po svuda katolička crkvena hierarhija. U južnoj i srednoj Americi pučanstvo je većinom katoličko, a katolička je vjera državna vjera, pa ipak se često gaze prava crkve katoličke. Pet republika[34] srednje Amerike sklopilo je sa sv. Stolicom konkordat, isto tako Bolivia, Ecuador, Venezuela i Haiti. U Ecuadoru ubili su predsjednika Garcia Moreno, koji je bio katolik, ukinuli konkordat, a Jezuite protjerali.

XIII. Prekrasno napreduje crkva u sjedinjenim državama sjeverne Amerike,[35] gdje vlada potpuna sloboda vjeroispovijesti. Država niti progonja niti štiti crkvu, dapače niti ju ne priznaje kao juridičku osobu, s toga i valja, da je crkveni imetak upisan na ime biskupa. Matice vodi crkva samo za sebe, država ih ne priznaje; za javne škole troši država mnogo, ali su bezvjerske,[36] vjeronauk se u njima ne podučava. Crkva može podizati vjerske škole, redovnicima je slobodno dizati samostane i podučavati mladež.

B. Austro-Ugarska.

I. 1. Franjo II. upravio je na smrtnom krevetu 28. veljače 1835. ručno pismo na svog sina Ferdinanda, u kome se nada, da će mu ispuniti želju i

[31] Archiv 18. p. 443. sqq.
[32] Archiv 45. p. 126. sqq.
[33] Archiv 46. p. 434.
[34] Guatemala, 7. list. 1852., S. Salvador 22. travnja 1862., Honduras 1861., Nicaragua 2. stud. 1861., Costarica 7. list. 1852.
[35] Prije sto godina bilo je u sjedinjenim državama 30.000 katolika, a sada ih ima 8 milijuna.
[36] Naputak s. Congr. Inquis. od 30. lipnja 1875. na biskupe vidi u Archivu 38. p. 209. sqq.

»das vom Mir angefangene Werk der Berichtigung und Modificirung jener Gesetze, Grundsätze und Behandlung kirchlicher Angelegenheiten, welche seit dem J. 1780. in Meinen Staaten eingeführt worden sind, und die freie Wirksamkeit oder andere Rechte der Kirche mehr oder minder verletzen und mit der Lehre, Verfassung oder Disciplin der Kirche und insbesondere mit den Satzungen des heiligen Kirchenrathes von Trient nicht im Einklange stehen, von Dir ehemöglichst auf eine den heiligen Vater befriedigende Weise zu Ende geführt verden mögen«.[1]

2. Ustavnim patentom od 4. ožujka 1840.[2] ukinuto je Jozefinsko državno crkveno pravo i mjesto njega odregjeno u § 2.: »Jede gesetzlich anerkannte Kirche und Religionsgesellschaft hat das Recht der gemeinsamen öffentlichen Religionsübung, ordnet und verwaltet ihre Angelegenheiten selbstständig, bleibt in Besitze und Genusse der für ihre Cultus- Unterrichts- und Wohlthätigkeits-Zwecke bestimmten Anstalten, Stiftungen und Fonds, ist aber wie jede Gesellschaft den allgemeinen Staatsgesetzen unterworfen.[3] § 3. Unterrichts- und Erziehungsanstalten zu gründen und an solchen Unterricht zu ertheilen, ist jeder Staatsbürger berechtigt, der seine Befähigung hierzu in gesetzlicher Weise nachgewiesen hat. § 4. Der Religionsunterricht in den Volksschulen wird von der betreffenden Kirche oder Religionsgesellschaft besorgt. Der Staat führt über das Unterrichts- und Erziehungswesen die Oberaufsicht«.

Taj patent ukinut je istina, drugim patentom od 31. pros. 1851., ali prava podijeljena crkvi ostala su u kreposti.[4]

3. Papa Pijo IX. i car i kralj Franjo Josip I. sklopiše 18. kolovoza 1855. konkordat,[5] a 25. rujna 1855. izmijenjene su u Beču isprave, kojima se odobrava. Papa proglasi konkordat kao crkveni zakon za Austro-Ugarsku bullom: Deus humanae salutis auctor 3. studenoga 1855., a kao gragjanski zakon bijaše konkordat proglašen patentom od 5. studenoga 1855.[6]

Dne 8. listopada 1856. izagje carski patent, kojim se za ženidbe katolika u Austrijskoj carevini izdaje novi zakon i odregjuje, da taj zakon stupa u krepost 1. siječnja 1857. Tomu patentu dodan je kao dodatak I. Zakon

[1] Coll. Lac. t. v. p. 1315. not. 1.

[2] Kremer-Auenrode Bd. I. p. 191 sq.

[3] Proti posljednjoj odredbi prosvjedovali su austrijski biskupi 30. svibnja 1849. Die katholische Kirche kann ihr Recht nach Gottes Anordnung zu bestehen und für die ewige Bestimmung des Menschengeschlechtes zu wirken, nicht von dem Ermessen der Staatsgewalt abhängen lassen; sie muss sich wider eine Auffassung verwahren, kraft welcher ihr Bestehen und ihre Gesetzgebung den Verfügungen der weltlichen Macht im selben Sinne unterworfen wäre, wie diess mit dem Fortbestande und den Statuten industrieller Gesellschaften der Fall ist . Kremer-Auenrode l. c. p. 196.

[4] Wir erklären durch gegenwärtiges Patent ausdrücklich, dass Wir jede in den Eingangs erwähnten Kronländern gesetzlich anerkannte Kirche und Religionsgesellschaft in dem Rechte der gemeinsamen öffentlichen Religionsübung, dann in der selbstständigen Verwaltung ihrer Angelegenheiten, ferner im Besitze und Genusse der für ihre Cultus- Unterrichts- und Wohlthätigkeits-Anstalten, Stiftungen und Fonds erhalten und schützen wollen, wobei dieselben den allgemeinen Staatsgesetzen unterworfen bleiben«. Patent od 31. prosinca 1851. Kremer-Auenrode l. c. p. 191. not. 1.

[5] Konkordat ne sadržaje sve točke, o kojima bješe ugovoreno, neke su sadržane u posebnim dodatcima. Amo spada nota Ecclesia catholica kardinala Rauschera od 18. kolovoza 1855. i breve Pija IX. Optime noscitis od 5. stud. 1855.

[6] Isporedi i okružnicu ministra za bogoštovlje i nast. od 25. siječnja 1856. na sve predstojnike o provedbi konkordata. Kremer-Auenrode l. c. p. 241. sqq.

za ženidbe katolika u Austrijskoj carevini (77 §§), a kao dodatak II. Naputak za duhovne sudove u Austrijskoj carevini o stvarima ženidbenima.[7] Naputak izradio je bečki nadbiskup kardinal Rauscher (251 §§), a odobrio ga je zbor rimskih bogoslova i kanonista. U njemu su kratko i jasno izrečena načela crkvenoga ženidbenoga prava. Naputak je bitni dio konkordata, jer je na zahtjev vlade obećano, da će se pobrinuti, da biskupi svojim ženidbenim sudovima zapovjede, da se njega kao zakona drže.[8]

4. Austrijska vlada povela je g. 1863. preko biskupa Dra. Fesslera u Rimu dogovore o promjeni konkordata. Rim je pristao na to, da se sasma ukinu propisane formalnosti, kada tko prelazi iz jedne kršćanske vjeroispovijedi na drugu, ali vlada nije nikada takov zakon podastrla carevinskom vijeću. U kolovozu g. 1867. pozva privremeni ministar za bogoštovlje i nastavu Hye praškog profesora Schultea u Beč, da izradi predloge o promjeni nekih točka konkordata, o kojima bi imao onda u Rimu raspravljati zajedno s austrijskim poslanikom grofom Hübnerom. U to vrijeme sklone državni kancelar Beust cara, da je privolio u to,[9] da se raspravlja o prijedlogu prof. Herbsta, koji je on stavio u saboru 13. srpnja 1867. da se uspostavi drugi dio općega gragjanskoga zakonika o ženidbenom pravu, ženidbene parnice da se potčine gragjanskom sudu, a crkvi da se oduzme nadzor nad školom.[10] Taj prijedlog usvojio je sabor u sjednici od 23. listopada.

5. Još prije nego je sabor raspravljao o Herbstovom prijedlogu, upravili su austrijski biskupi 28. rujna 1867. adresu na cara, u kojoj brane konkordat i rišu pogibelji, koje će nastati, ako se ovaj prijedlog usvoji. Na tu adresu odgovorio je car ručnim pismom od 12. listopada, u kojemu se poziva na svoje dužnosti kao ustavni vladar«.[11]

6. U polovici prosinca 1867., kao je već sabor primio osnovu zakona na temelju Herbstovog prijedloga, bude grof Crivelli poslan u Rim u izvanrednom poslanstvu, da izjavi papi, kako car kao katolički vladar od srca žali, što mu ustav, koji je dao svojim narodima, brani konkordat uzdržati u svoj cijelosti. Papa odgovori, da jc spreman pristati na promjenu, ali nikada na ukinuće konkordata.[12]

---

[7] O vrijednosti naputka vidi Vering Archiv 1. p. 560 sq.; 44 p. 476 sq.

[8] Archiv 14. p. 96. sq. 98.

[9] Sredstva, kojima se je služio Beust, da ishodi prev. privolu vidi Archiv 23. p. 183. sq.

[10] Archiv 19. p. 191.

[11] Die von den Erzbischöfen und Bischöfen mir zugeschickte Adresse habe ich meinem verantwortlichen Ministerium zugemittelt ... ich muss beklagen, dass die Bischöfe, anstatt nach meinem Wunsche die ernsten Bestrebungen meiner Regierung in den einschlagenden wichtigen Fragen zu unterstützen und deren so dringende Lösung im Geiste der Versöhnung und des Entgegenkommens zu fördern, es vorzogen, durch Vorlage und Veröffentlichung einer die Gemüther tief erregenden Adresse deren Aufgabe zu erschweren ... Ich vertraue, dass die Bischöfe sich versichert halten, wie ich allezeit die Kirche zu schirmen und zu schützen weiss, dass sie aber der Pflichten eingedenk sein werden, die ich als constitutioneller Regent zu erfüllen habe«. Archiv 19. p. 188.

[12] U depeši od 3. siječnja 1868. javlja Crivelli, da je papa odgovorio: Je suis tout disposé à reviser et modifier le Concordat selon les exigences de la situation, à l'amender selon les experiences faites, mais je ne pourrai jamais consentir, je ne consentirai jamais a l'abroger; si on l'anulle par des lois nouvelles, en face de la catholicité entière, je protesterai hautement centre la violation d'un engagement solennel«. Kremer-Auenrode l. c. I. p. 257.

U početku g. 1868. dogje na vladu liberalno ministarstarstvo, a ministar nutarnjih posala Dr. Giskra izdade u veljači g. 1868. okružnicu na zemaljske namjesnike, u kojoj prijeti svećenstvu kaznenim progonom, ako bude agitiralo »gegen die bevorstehende verfassungsmässige Gesetzgebung in Betreff der Ehe, der Schule und anderer bisher als ausschliesslich kirchlich betrachteter Angelegenheiten« i dizalo »besonders die ländliche Bevölkerung wider die Tendenzen der Gesetzgebung und gegen die Regierung«.[13]

7. Herbstovi prijedlozi još nisu postali zakon kad no izagje 21. prosinca 1867. novi temeljni državni zakon.[14]

Članak I. toga zakona glasi: »Sva sudska vlast u državi vrši se u carevo ime«. Razumije se samo sobom, da se tu govori o sudskoj vlasti u području države, a da se tim člankom ne niječe crkvena sudska vlast.[15]

Članak II. veli: »pred zakonom su svi gragjani jednaki«. Ovim člankom veli otpis ministarstva za nutarnje poslove i pravosugje od 24. svibnja 1869. ukinuta je povlastica, dana katoličkomu svećenstvu u članku 14. konkordata, da će biti u slučaju potrebe pritvoreni u mjestu odijeljenu od svjetovnjaka, a u slučaju, ako budu osugjeni radi prekršaja, da mogu kaznu zatvora odsjediti u samostanu ili u kojoj svećeničkoj kući.[16]

Članak VIII.: »Zajamčena je sloboda osobe«. Prema tomu veli otpis ministra za bogoštovlje i nastavu od 7. lipnja 1869.[17] nisu javni organi više vlasni svećenika, koga je biskup osudio na zatvor, siliti, da se pokori osudi biskupovoj (što bješe ustanovljeno u čl. XI. i XVI. konkordata). S toga će osuda biskupova samo onda biti pravomoćna, ako joj se svećenik drage volje pokori. Naredba ministarstva za bogoštovlje i nastavu, pravosugja i nutarnjih posala od 7. kolovoza 1869. odregjuje, da isto vrijedi i za redovnike obojega spola, i da se imade ministru za bogoštovlje i nastavu priposlati točan popis onih, koji se nalaze u dobrovoljnom zatvoru, a osim toga da valja označiti vrst i trajanje zatvora.[18] U ostalim člancima zajamčuje se potpuna sloboda savjesti i vjeroispovijesti; svaka zakonom priznana crkva i vjeroispovijed može zajednički i javno ispovijedati svoju vjeru, uregjuje i upravlja samostalno svoje nutarnje prilike, posjeduje i uživa sve bogoštovne, nastavne i dobrotvorne zavode, zaklade i fondove, ali je potčinjena državnim zakonima, kao što i svako drugo društvo; do vjeroispovijedi ne stoji uživanje gragjanskih i političkih prava; pristaše svake vjeroispovijedi, ako i nije

---

[13] Archiv 19. p. 323. sq.

[14] Biskupi, koji pripadaju gospodskoj kući, upravili su 27. stud. 1867. na ministarstvo za bogoštovlje i nastavu pismo, u kojemu prigovaraju nekim §§ i navagjaju razloge, s kojih ne će sudjelovati kod rasprave. Kremer-Auenrode l. c. I. p. 257. sqq.

[15] Tadanji ministar pravosugja Dr. Herbst tvrdio je u raspravi o svojim prijedlozima, da je tim člankom ukinuta crkvena sudska vlast pro foro externo. Biskupi prosvjedovali su 30. ožujka 1868. proti ovakovom tumačenju toga članka, na što im je odgovorio u ime ministarstva ministar predsjednik Auersperg 5. travnja 1868, ali nije dao jasan odgovor. Archiv 19. p. 461. sqq. Herbstovom tumačenju ovoga članka pridružio se je i ministar za bogoštovlje i nastavu Hasner u svojoj okružnici na biskupe od 1. lipnja 1868., kojom im javlja, da je ženidbeni i školski zakon 25. svibnja 1868. na prev. mjestu potvrgjen.

[16] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 262.

[17] Kremer-Auenrode I. c.

[18] Kremer-Auenrode l. c.

zakonom priznana, mogu obavljati kućnu pobožnost, ako se ne protivi pravu i ne vrijegja ćudoregje.

8. 25. svibnja 1868. izdana su tri nova zakona, kojima se konkordat u nekim bitnim točkama kao gragjanski zakon ukida. Ti zakoni jesu:

a) Zakon, kojim se uspostavlja drugi dio općega gragjanskoga zakonika o ženidbenom pravu katolika, ženidbene parnice katolika potčinjaju se svjetskim sudovima i uvagja se gragjanski brak za nuždu.[19]

b) Zakon, kojim se odregjuju temeljne odredbe o školi napram crkvi.

c) Interkonfesionalan zakon.

Proti ovim zakonima, kojima se krši konkordat, prosvjedovali su biskupi isto tako i papinski nuncij u Beču Falcinelli,[20] a sv. Otac u svom nagovoru držanom dne 22. lipnja 1868. u tajnom konzistoriju kori oštro ne samo temeljni državni zakon od 21. prosinca 1867., već proglašuje i njega i zakone od 25. svibnja 1868., kao što i sve, što se protivi pravima crkve za ništetno i nevaljano; hvali biskupe austrijske, koji su budi riječju, budi perom ustali na obranu crkve i konkordata, te poziva ugarske biskupe, da slijede njihov primjer.[21]

Ministar za bogoštovlje i nastavu Stremayer podnese caru 25. srpnja 1870. prijedlog, neka se proglase one ustanove konkordata, koje su još u kreposti, ne samo ukinutima, već da ih je sv. Stolica de facto, proglasivši dogmu nepogrešivosti, sama ukinula, dosljedno, da se proglasi patent od 5. studenoga 1855. u cijelosti dokinutim.[22] Ministar vanjskih posala Beust

---

[19] Ministar pravosugja Herbst odredio je 28. kolovoza 1868., da se imadu ženidbeni spisi, koji se nalaze kod crkvenih ženidbenih sudova, silom oduzeti, ako ih ne bi htjeli drage volje izručiti. Archiv 20. p. 335.

[20] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 273. sqq.

[21] Die vicesima prima mensis decembris superiori anno infanda sane ab Austriaco Gubernio veluti Status fundamentum lata lex est . . . idem Gubernium die vicesima quinta Maji hoc anno aliam edidit legem . . . Nos igitur pro omnium Ecclesiarum sollicitudine Nobis ab ipso Christo domino commissa Apostolicam vocem in amplissimo hoc vestro consessu attollimus, et commemoratas leges, ac omnia et singula, quae sive in his, sive in aliis rebus ad Ecclesiae jus pertinentibus ab Austriaco Gubernio seu ab inferioribus quibusque Magistratibus decreta, gesta, et quomodolibet attentata sunt, Auctoritate Nostra Apostolica reprobamus, damnamus, et decreta ipsa cum omnibus inde consecutis eadem auctoritate Nostra irrita prorsus, nulliusque roboris fuisse ac fore declaramus.

Interim vero summopere in Domino gratulamur, meritasque tribuimus laudes Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis Austriaci Imperii, qui episcopali robore tum voce, tum scriptis Ecclesiae causam, et praedictam Nostram Conventionem impavide tueri, ac defendere, et gregem officii sui admonere non destiterunt. Atque vel maxime exoptamus, ut Venerabiles Fratres Hungariae Archiepiscopi, et Episcopi egregia eorum Collegarum exempla imitantes, velint pari studio et alacritate omnem in Ecclesiae juribus tutandis, et in eadem Conventione propugnanda impendere operam«. Archiv 20. p. 170. sqq.

[22] Curiositatis gratia navagjamo razloge ministrove. »Der Compaciscent ist ein anderer geworden; an Stelle der alten, historischen, limitirten Kirchengewalt ist eine neue, unbeschränkte und unbeschränkbare getreten. Die Gewalt, mit der pactirt wurde und die sich der Staat zu binden glaubte, indem er sich ihr selbst band, hat sich eben in jenen Dingen, in Rücksicht auf welche ihr gegenüber Rechte erworben werden sollten, als alleinige unfehlbare Richterin proclamirt, Wahrlich eine causa gravis, justa et rationabilis, welche schon nach der Ansicht der Canonisten und Scholastiker des Mittelalters zum Rücktritte von Concordaten berechtigte. — Gestützt auf alle diese Gründe, kann ich — meine recht-

upravi 30. svibnja 1870. depešu na upravitelja posala u Rimu Polombu, kojom ga poziva, neka javi sv. Ocu, da je konkordat ukinut,[23] a previšnje carsko ručno pismo od istoga dana poziva ministra za bogoštovlje i nastavu, neka pripravi osnove zakona, koje su potrebne, da se promijene ustanove patenta od od 5. studenoga 1855., koje su još u kreposti i da se uredi katolička crkva u Austriji prema temeljnim državnim zakonima i s obzirom na povjesničke prilike.[24]

10. Dne 7. svibnja 1874. zadobi previšnju potvrdu zakon »über die äusseren Rechtsverhältnisse der kathol. Kirche«,[25] kao što i zakon »mit welchem behufs Deckung der Bedürfnisse des kathol. Cultus die Beiträge zum Religionsfonde geregelt werden«,[26] napokon 20. svibnja 1874. zakon »betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften«.[27]

Papa prosvjedovao je proti ukinuću konkordata u listu upravljenom na cara[28] i u listu na sabrane u Beču biskupe.[29] I biskupi prosvjedovali su proti ukinuću konkordata i izjavili, da ga oni ne smatraju ukinutim, i da će zahtjevima u osnovi zakona »über die äusseren Rechtsverhältnisse der kathol. Kirche« samo u toliko udovoljiti, u koliko se ista stvarno slaže s konkordatom.[30]

II. I za Ugarsku bješe konkordat sklopljen. Kao državni zakon ukinut je konkordat g. 1861., jer je kurijalna konferencija predložila i saboru i Nj. Veličanstvu, da se ukine konkordat: obje kuće usvojile su taj prijedlog 22. lipnja odnosno 1. srpnja 1861., a Nj. Veličanstvo potvrdilo je taj zaključak. No i u Ugarskoj vrijedi još uvijek, kao što i u Austriji, konkordat — kao crkveni zakon: jer ga je papa proglasio kao crkveni zakon, a nije ga opozvao. Otkad je u Ugarskoj uvedeno kršćanstvo, vrijedilo je ondje za katolike kanonsko pravo i kao gragjansko pravo, i to kao bitni ustavni dio. Ugarski kralj prisiže, kao što je i sadanji prisegao, kod krunidbe, da će štititi crkvu i evangjelje.

---

liche Ueberzeugung aussprechen — dass die Vereinbarung von 18. August 1855 — bereits thatsächlich und zwar vom heiligen Stuhle selbst dur Proclamirung des neuen Dogmas aufgehoben ist, und dass der Staatsgewalt nichts weiter mehr erübrigt, als diese ohnehin bereits angetretene Folge auszusprechen, beziehungsweise jene Vereinbarung, von 18. August 1855 als aufgehoben zu erklären«. Kremer-Auenrode l. c. II. p. 303.

[23] »Uns bleibt nur übrig — zu erklären, dass alle Conventionem, die unter der Herrschaft ganz anderer Zustände abgeschlossen wurden, nicht mehr als giltig betrachtet werden können. Das Concordat von 1855 ist somit in sich verfallen und die k. k. Regierung betrachtet es als abgeschafft«. Archiv 24. p. 287.

[24] Kremer-Auenrode l. c. II. p. 305.

[25] Archiv 32. p. 211. sqq.

[26] Archiv 32. p. 222. sqq.

[27] Archiv 32. p. 227. sqq.

[28] Ovo pismo nije javnosti priopćeno. Car je pisao papi vlastoručno pismo; sadržaj toga pisma, rekao je ministar Andrassy u delegacijama 9. svibnja 1874., da ne može saopćiti. Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 114.

[29] Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 109. sqq.

[30] »Wir wiederholen, dass wir die auf einen heiligen Vertrag gegründete Forderung der Gerechtigkeit nicht als erloschen ansehen, und in der Hoffnung, dass die Wahrheit sich Raum machen werde, sind wir bereit, den Anforderungen, welche die Staatsgewalt in dem Gesetzentwurfe über die äusseren Rechtverhältnisse der katholischen Kirche an uns stellt, in so weit zu entsprechen, als sie mit dem Concordate der Sache nach im Einklange stehen«. 20. ožujka 1874. Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 129.

Ugarski kralj uživa velike crkvene povlastice, za koje vele, da ih je papa Sylvestar II. podijelio sv. Stjepanu i njegovim nasljednicima; akoprem je danas dokazano, da je ta tobožnja bulla Sylvestrova falzifikat. Ali kad bi i bila autentična, ipak se ne bi iz nje mogle izvesti sve one povlastice, za koje neki tvrde, da pripadaju apostolskomu kralju. Da vidimo!

Papa daje tobože sv. Stjepanu, koji je sam propovijedao evangjelje, povlasticu, da može: »secundum quod divina gratia te, et illos (successores legitimos) docuerit, Ecclesias regni tui praesentes, et futuras, nostra, ac successorum nostrorum vice disponere ac ordinare«.[31]

1. Iz povlastice, koju kada bi i bio dao papa sv. Stjepanu i njegovim zakonitim nasljednicima tako općim izrazima (disponere ac ordinare), ne slijede ni pošto sva ona prava, koja bi htjeli neki pripisati »apostolskomu kralju«. Papa dozvoljava kralju, koji je sam propovijedao evangjelje i čiji zakoniti nasljednici još i sada prisižu, da će crkvu štititi, da može u njegovo ime, kako ga bude milost božja učila, u svom kraljevstvu crkve razmještati i uregjivati, ali odatle ne slijedi nipošto, da se on može tom vlašću tako služiti, da se tim ruši ustav crkve i krnji vrhovna vlast pape.

2. Iz ovakove povlastice, podijeljene, kako se tvrdi, apostolskomu kralju, ne slijedi nadalje, da mu pripada pravo podizati biskupije bez privole pape. Svjedoči nam to novija povjest. Biskupiju u Kašovi, Szathmaru, Jegru podigao je Pijo VII. na molbu kraljevu,[32] a u Lugošu i Szamoš-Ujvaru Pijo IX., pak su spomenuti pape podijelili apostolskomu kralju pravo, da može za te biskupije imenovati biskupe i dostojanstvenike.

3. Ugarski kraljevi izdavali su u sporazumu sa stališima kraljevske naredbe, da se crkveni propisi provedu i da zadobiju i gragjansku obvezatnost, ali odatle ne slijedi, da obvezatnost crkvenih propisa stoji do kraljeve potvrde i da kralju pripada po povlastici podijeljenoj mu od pape, placetum.

»Nullum existit vestigium regnicolaris legis«, veli ostrogonski primas Simor u spomenici od 19. studenoga 1870. na kralja, quae jus placeti regii unquam stabilivisset; notumque est, primam disertam dispositionem quoad placetum 9. Aprilis 1781. per Josephum II. Imperatorem editam esse«.

A da se placetum ne može izvoditi iz povlastica podijeljenih apostolskomu kralju, dokazuje spomenuti crkveni dostojanstvenik ovako:

---

[31] »Et quia Nobilitas tua Apostolorum gloriam aemulando, Apostolicum munus, Christum praedicando, ejusque fidem propagando, gerere non est dedignata, nostrasque, ac sacerdotii vices supplere studuit, atque Apostolorum Principem prae caeteris singulariter honorare: idcirco et Nos singulari insuper privilegio Excellentiam Tuam, tuorumque meritorum intuitu, Heredes ac Successores tuos legitimos, qui sicut dictum est, electi atque a Sede Apostolica approbati fuerint, nunc et perpetuis futuris temporibus condecorare cupientes; ut postquam tu et illi corona, quam mittimus, rite juxta formulam Legatis tuis traditam, coronatus vel coronati extiteritis, Crucem ante se, Apostolatus insigne, gestare facere possis, ac valeas, atque illi possint valeantque; et secundum quod divina gratia te, et illos docuerit, Ecclesias regni tui praesentes, et futuras, nostra, ac successorum nostrorum vice disponere ac ordinare, Apostolica auctoritate similiter concessimus, volumus et rogamus. Fejér Codex diplomaticus, Budae 1829. T. I. p. 276. sq.

[32] § 14. Ipsique autem Francisco imperatori regi, ejusque successoribus jus nominandi, seu praesentandi infra tempus a jure praefixum Nobis, et Romano Pontifici pro tempore existenti personam idoneam ad praedictam cathedralem ecclesiam Cassoviensem per nos, ut praefertur, erectam . . . 11. Augusti 1804., 12. Augnsti eod. a. (Rom. Bull. contin. XII. 1846. p. 196.—218.).

»Omnino verum est, apostolica jura, qua privilegia a Capite Ecclesiae derivari; ast supponi nequit, Caput Ecclesiae pro coarctatione sui inalienabilis juris gubernationis, suaeque potestatis spiritualis, cuicunque summorum principum privilegium placeti contulisse«.[33]

U ostalom kad bi i bio kada placetum u Ugarskoj opstojao, ukinula ga je carska naredba od 18. travnja 1850. u § 1. i 2.,[34] koja je i za Ugarsku izdana, a zatim konkordat od 18. kolov. 1855. u članku drugom, koji odregjuje, da će biskupi, svećenstvo i puk u duhovnim i crkvenim stvarima slobodno općiti sa sv. Stolicom, a da ne će biti za to potrebna kraljeva dozvola (placetum regium).[35]

Pa ipak, akoprem se je u drugoj poli ministar Stremayer u svom prijedlogu od 25. srpnja 1870. podnesenom caru o placetu izrazio, da on ne dolikuje pravnoj državi našeg vremena,[36] uveden bi u Ugarskoj placet prev. riješidbom od 9. kol. resp. ministarskom naredbom od 10. kolovoza 1870. i to s toga, kako veli ministar za bogoštovlje i nastavu Eötvös, da ne bude Rim mogao siliti biskupe, da proglase dogmu nepogrešivosti. Proti uvedenju placeta podnio je sveukupni episcopat preko ostrogonskoga primasa Simora spomenicu na Njeg. Veličanstvo dne 19. studenoga 1870., u kojoj se lijepo zahvaljuje ministarstvu, što ga je htjelo braniti proti Rimu; on te obrane ne treba jer nema katoličkoga biskupa, koji bi se usudio ne priznavati dogmu nepogrešivosti, koju je sabor Vatikanski svečanim načinom proglasio.[37]

---

[33] Roskoványi, Romanus Pontifex, Nitriae 1873. T. VIII. p. 288. 292.

[34] »§ 1. Sowohl den Bischöfen, als den ihnen unterstehenden Gläubigen steht es frei, sich in geistlichen Angelegenheiten an den Papst zu wenden, und die Entscheidungen und Anordnungen des Papstes zu empfangen, ohne dabei an eine vorläufige Zustimmung der weltlichen Behörden gebunden zu sein. — § 2. Den katholischen Bischöfen steht es frei, über Gegenstände ihrer Amtsgewalt und innerhalb der Grenzen derselben an ihren Klerus und ihre Gemeinde ohne vorläufige Genehmigung der Staatsbehörde Ermahnungen und Anordnungen zu erlassen«. Kremer-Auenrode l. c. I. p. 206. sq. »Illud tamen certo certius nemo expectavit, quod, posteaquam placetum per Mattem Vram, qua summum apostolicum Patronum cath. Ecclesiae Hungariae, regia prorsus sapientia, et religioso justitiae amore 1850. penitus abrogatum fuisset, reinductio hujus medii praesenti aera libertatis suadenda sit. Simor l. c. p. 292.

[35] Episcoporum, cleri et populi mutua cum Sancta Sede communicatio in rebus spiritualibus et negotiis ecclesiasticis nulli placetum regium obtinendi necessitati suberit, sed prorsus libera erit«. Čl. 2. konkordata.

[36] »Das Placet ist nicht nur ein Act staatlicher Prävention, sondern überhaupt eine so specifische Massregel der Bevormundung, wie sie wohl in dem Polizeistaate der letzten zwei Jahrhunderte, nicht aber auch in dem Rechtsstaate unserer Zeiten staathaft erscheint... Es lässt sich diese Massregel und die mit ihr in nothwendigem Zusammenhang stehende der Ueberwachung des Verkehrs zwischen der Landeskirche und der römischen Curie mit speciellen Grundrechten der österreichischen Staatsbürger, so z. B. mit der Pressfreiheit, der Garantie des Briefgeheimnisses u. dgl. nicht vereinigen. Vor Allem aber war hier die Erwägung maasgebend, dass eine derartige Massregel der Würde und der Heiligkeit der Religion den empfindlichsten Abbruch thut. — Ein solches Vorgehen — muss ihr (der Regierung) ganz besonders unangenehm erscheinen, gerade der katholischen Kirche — in einer derartigen — Weise zu begegnen, während alle übrigen Confessionen das Recht der freien Bewegung behalten würden«. Kremer-Auenrode I. c. II. p. 301. sq.

[37] Roskoványi l. c. p. 270. sqq. Ostrogonski primas Simor izdao je 8. rujna 1871. okružnicu, u kojoj dokazuje, da se je papina nepogrešivost u Ugarskoj uvijek vjerovala. (Roskoványi l. c. t. VII. p. 892. sqq.). Dne 18. pros. 1871. izdao je zatim pastirski list, u kojemu dokazuje nepogrešivost papinu iz sv. otaca i crkvenih pisaca. (Roskoványi l. c. p. 988. sqq.). Napokon 15. kolovoza 1872. proglasio je i protumačio konstitucije sabora Va-

4. Neki tvrde, da »apostolski kralj« može po svojoj vlasti imenovati biskupe i kanonike. No toj se tvrdnji protivi tako ustav crkve, kao što i bulle, kojima se utemeljuju biskupije u Kašovi, Szathmaru, Jegru, Lugošu i Szamoš-Ujvaru, i u kojima podjeljuje papa kralju pravo, da može imenovati biskupe za te biskupije, s toga se i ne može reći, da se čl. 19. konkordata protivi pravima »apostolskoga kralja«. U tom članku obećao je kralj, da će »i u buduće« kod imenovanja biskupa pitati za savjet pokrajinske biskupe, ali se nije obvezao, da će slijediti njihov savjet. U ostalom i u Ugarskoj bila je uvijek potrebna papina potvrda imenovanoga biskupa, da može izvršivati crkvenu sudsku vlast. Kad se je sklapao konkordat, kralj je, ispitavši točno svoja prava, odredio, da se u buduće kod imenovanja biskupa nema rabiti riječ »podjeljuje«, jer ne odgovara ni istini ni načelima kanonskoga prava: ali tko može kazati, da je time okrnjeno pravo »apostolskoga kralja«?[38]

5. U jednoj točki čini se ipak, da se konkordat protivi zakonima od g. 1848., na koje je kod krunidbe kralj prisegao. U njima se naime nabrajaju prava ugarskoga kralja, pa se veli, da ima pravo imenovati za sve crkvene časti. Članak pak 22. konkordata odregjuje, da papa podjeljuje prvu čast u kaptolu, a ako bi ona bila svjetovnoga patronatskoga prava, onda drugu. No ta protimba samo je prividna, jer je papa obećao, da će podjeljujući prvu čast, uvažiti prijedlog kraljev.[39] U ostalom, zašto ne bi mogao kralj vratiti papi pravo, koje je od njega dobio?[40]

6. Što se odregjuje u konkordatu o upravi crkvenoga imetka, odgovara sasma zakonu sv. Stjepana: »Ut Episcopi habeant potestatem, res Ecclesiasticas providere, regere et gubernare, atque disponere, secundum canonum authoritatem«.[41] Niti se tomu protivi zakon 74. od g. 1715. koji glasi »Seminariorum, convictuum et collegiorum pro juventute ecclesiastica aut saeculari, per quoscunque, sive intra, sive extra Regnum fundatorum, dum et quando necesse videbitur, inspectionem, et cum exactione rationum utrum fundationi satisfiat, investigationem, s. regia Majestas sibi soli, pro apostolico munere, et suprema authoritate sua reservat«,[42] niti zakon 23. od g. 1790. 91.: »Majestas Sacratissima, ut supremus ecclesiarum patronus, ecclesias Dei in suis juribus conservabit et fundationes cujuscunque nominis ad mentem fun-

---

tikanskoga (Observationes in ambas constitutiones dogmaticas s. Concilii Vaticani. Roskoványi l. c. p. 1128. sqq.). Vlada ga je pustila na miru, akoprem je 11. rujna 1871. biskupu Jekelfalusy-u podijeljen »kraljevski ukor«, što je proglasio dogmu o papinoj nepogrešivosti. Na dobiveni ukor odvratio je biskup: »Debita cum submissione recipio apostolici Regis mei altissimam hanc determinationem; scio meam obligationem«. U svojim bilješkama veli biskup, da se je vratio kući, »lugens, quod eo devenerint jam res etiam in hoc regno, inde ab olim Mariano!« (Roskoványi l. c. t. 8. p. 304. sq.).

[38] »Ex antiquissimis temporibus in Hungaria consuetum fuit, ut Reges in episcopis nominandis praeter alias expressiones, quibus nihil plane obstat, etiam vocem »conferre« adhiberent: quae cum stricte interpretata geminis juris canonici principiis haud consentiat, Majestas sua jussit, ut ex nominationis instrumento deleatur«. Rauscher u listu na apostolskoga pronuncija u Beču Viale Prela Archiv 14. p. 95. n. 2.

[39] »Rationem habebit Sanctitas Sua in conferenda prima dignitate commendationis, quam Augustissimus imperator ipsi consulto Antistite dioecesano proponet«. Archiv 18. p. 456.

[40] Papa je podijelio g. 1870. kralju na tri godine pravo, da može imenovati za prvu čast u kaptolu. Vering l. c. 149. nota 144.

[41] Decret. Lib. 2. cap. 2. Archiv 23. p. 264.

[42] Archiv l. c.

datorum administrari faciet«,[43] jer niti konkordat ne odregjuje, da se crkvenim imetkom sasma neovisno od državne vlasti upravlja i ne isključuje svaki državni nadzor. Isto tako odregjuje § 12. zakona 26. od g. 1790. 91. »Fundationes catholicorum pro catholicis — deinceps convertantur«,[44] da na katoličke zaklade imadu samo katolici pravo.

7. U dodatku ka konkordatu priznaje se, da je sveučilište u Pešti utemeljeno iz crkvene zaklade, koja je za Marije Terezije umnožana crkvenim dobrima.[45] Od svršetka prošloga stoljeća namještali su se u njemu i nekatolici kao profesori iz svjetovnih struka, a za buduće obećao je kralj, što je sasma naravno, da će se samo katolici namještati za profesore. Godine 1868. raspravljalo se je živo u dolnjoj ugarskoj kući, da li je peštansko sveučilište crkveni ili bezvjerski (confessionslos) državni zavod. Franjo Deak izjavio je, da peštansko sveučilište nije crkveni, već državni zavod, na što je većina pristala, da mu se dade potpora od 50.000 for.[46]

8. Državni zakon ukinuo je g. 1848. u Ugarskoj crkvenu desetinu. Biskupi odrekli su se za sebe toga prava bez otštete, dočim su za niže svećenstvo zahtijevali otštetu. Papa je u članku 31. konkordata privolio, da vlada otšteti desetinu u onim mjestima, gdje je ukinuta. U dodatku ka konkordatu, koji ne bješe za javnost opredijeljen, obvezao se je kralj, da će svake godine davati u ime otštete za desetinu 25.000 for., da se razdijele megju one biskupe, koji ne bi imali dostatan dohodak. Papinski nuncij, kardinal Viale Prela pristao je na tu otštetu izjavivši ujedno, da ne veže nasljednike, što su se nekoji biskupi odrekli svake otštete za desetinu.[47]

9. Prigovaralo se je s ugarske strane konkordatu i to, što se u njemu i to u čl. 21. daje biskupima neograničeno pravo praviti oporuke, dočim je po ugarskim zakonima za to potrebita kraljevska dozvola.[48] No zar se može pravedno prigovoriti konkordatu s toga, što se u njemu podjeljuje biskupima ono pravo, koje svi drugi državljani uživaju? Ili zar ne može kralj jedan put za svagda dati dozvolu biskupima, da mogu praviti oporuku?

10. U članku 32. konkordata odlučeno je, da dohotci upražnjenih biskupija i svjetovnih opatija teku u vjerozakonskn zakladu. Pa zar je time pravo krune, kojoj su prije pripadali ti dohotci, okrnjeno?

11. Akoprem su pokrajinski crkveni sabori u Ostrogonu g. 1858.[49] i Kaloči g. 1863.[50] svečano priznali konkordat, ipak se ugarski biskupi poslije godine 1860. na nj ne pozivaju, već na kanonsko pravo, koje od ne-

[43] Archiv l. c. p.
[44] Archiv l. c. p. 265.
[45] Nota Ecclesia § 6.
[46] Peštansko sveučilište imalo je od svog postanka pravo, podjeljivati čast doktora juris canonici tako svećenicima kao i svjetovnjacima. God. 1856. obustavilo je ministarstvo za bogoštovlje i nastavu to pravo do dalnje odredbe. God. 1866. uspostavljeno je to pravo na molbu akademijskog senata i odregjeno, da valja na strogim ispitima iz rimskoga i crkvenoga prava usmeno odgovarati, osim toga ima se izraditi pismena radnja iz crkvenoga prava. Polovicu ispitatelja imenuje prema čl. 6. konkordata biskup. Svi ispitatelji valja da su katolici. Samo klerici viših redova mogu se podvrći ispitu. Archiv 15. p. 452. sqq.
[47] Archiv 14. p. 93. sq., 97. Megjutim je ugovorena svota isplaćivana samo pet godina, a od g. 1861. više ne.
[48] Vidi § 41.
[49] Coll. Lac. v. p. 109.
[50] Coll. Lac. v. p. 602.

kada vrijedi u Ugarskoj. Ugarski biskupi vršili su propise konkordata, ali su naglasivali potpunu samostalnost crkve.

12. Počamši od g. 1868. izdani su u Ugarskoj mnogi crkvi neprijazni zakoni, koji zasijecaju u crkveni djelokrug. Amo spada zakon od g. 1868. o prijelazu iz jedne vjeroispovijesti u drugu,[51] zakon o mješovitim ženidbama i o odgoji djece rogjene iz mješovitih ženidba, zakon o svetkovanju crkvenih blagdana, o rastavi mješovitih ženidba[52] i napokon zakon o pučkim školama.

K tomu se pridruži vojni zakon od g. 1868. o vojnoj dužnosti duhovnika, koji je tek ministarskom naredbom od 31. ožujka 1875. ublažen,[53] a zak. čl. XXXIX. od g. 1882. sasma promijenjen.[54] Pravu buru izazove novi ugarski kazneni zakon od g. 1879. o odgoji djece iz mješovitih ženidba, naročito III. odsjeka § 53. koji glasi: »tko malodobnika, koji još nije navršio 18 godina, proti odredbi zak. čl. 53. od g. 1868.[55] primi u koju drugu vjeroispovijest, ima se kazniti zatvorom do dva mjeseca i globom do 300 for.«; isto tako i § 54. o pokapanju mrtvaca: »tko proti odredbi § 22. zak. čl. 53. od g. 1868.[56] silom ili grožnjom zapriječi pokapanje mrtvaca, ima se kazniti globom od 300 for.«

13. Pravi »kulturkampf« u Ugarskoj izazvala je naredba ministra za bogoštovlje i nastavu Csákya od 26. veljače g. 1890. Ta naredba odregjuje:

1. Kad dušobrižnik nenadležno[57] krsti i upisuje podijeljen krst u maticu krštenih, takova uknjižba nema nikakove pravne vrijednosti, s toga se takav slučaj ne može unesti u statističke tabele, niti se može voditi u evidenciji za novačenje, a dušobrižnik ne može u tom slučaju izdati matični izvadak. Takovi slučajevi vrijede samo za nutarnju porabu dotičnih konfesija. Pravno valjano može u maticu unesti podijeljeno krštenje samo onaj dušobrižnik, čijoj konfesiji pripada dijete u smislu zakona LIII. ex 1868.

2. Svi dušobrižnici dužni su one slučaje, gdje su nenadležno krstili, dojaviti nadležnomu dušobrižniku u roku od osam dana, priposlavši mu uredovni krsni list, da on uzmogne dotično dijete upisati u svoju maticu krštenih. Tko to propusti učiniti, kaznit će se prvi put novčanom globom od 10--50 for., a ako se to opetuje globom od 50--100 for. Dušobrižno svećenstvo listom je ustalo proti ovoj ministarskoj naredbi i proti volji nekih biskupa, koji su bili skloni udovoljiti joj. Badava je vlada poslala jegarskoga nadbiskupa Samassu u Rim, da ga predobije za tu naredbu. Rim niti je htio, niti mogao odobriti ministarsku naredbu.

14. Ministar predsjednik izjavio je u zastupničkoj kući dne 21. studenoga 1893., da će se ukinuti naredba od 26. veljače i § 12. zak. čl. 53.

[51] Vidi Czibulka u Archivu 24. p. 104. sqq.

[52] Vidi Czibulka l. c. p. 104.

[53] Vidi Archiv 44. p. 149.

[54] Vidi § 40. III. 2.

[55] Zak. čl. 53. od god. 1868. otisnut je u Archivu 24. p. 106. sqq.

[56] § 22. zak. čl. od god. 1868. glasi: »na grobljima mogu se članovi raznih vjeroispovijesti jedan kraj drugoga bez zapreke pokapati«.

[57] Prema § 12. zakona LIII. ex 1868. muška djeca rogjena u mješovitoj ženidbi vjere su očeve, a ženska vjere materinje. Ako je otac nekatolik u mješovitoj ženidbi a dijete krsti katolički svećenik, onda veli državni zakon, da je katolički svećenik krstio nenadležno, i tad bi valjalo učiniti ono, što odregjuje točka 2. ministarske naredbe.

ex 1868., ali da će se uvesti gragjanska ženidba i gragjanske matice, recepcija izraelitske religije i slobodno vršenje vjere.

Akoprem je ugarski episkopat pokušao adresama upravljenim i na kralja i na vladu otkloniti od Ugarske taj udarac, ipak je ministar pravosugja Szilaghyi podnesao saboru 23. prosinca 1893. zakonsku osnovu o gragjanskoj ženidbi i o odgoji djece iz mješovitih ženidba, iza kojih su slijedile zakonske osnove o gragjanskim maticama, o slobodnom vršenju vjere i o recepciji židova.

Velikaška kuća, kojoj su bile te osnove zakona priposlane, pošto ih je dolnja kuća primila, zabacila je prvi put neke osnove, tako n. pr. o gragjanskoj ženidbi, o bezvjerstvu, o recepciji židova, ali ih je napokon, pošto su joj bile opetovano poslane, primila ma i s neznatnom većinom glasova. I tako je u Ugarskoj uvedena počamši od 1. listopada 1895. obvezatna gragjanska ženidba t. j. svaki, tko hoće, da država priznade njegovu ženidbu, treba da ju sklopi pred gragjanskim činovnikom i to prije nego li u crkvi, a svećeniku je zabranjeno pod prijetnjom globe do 1.000 kruna vjenčati koga prije, nego se iskaže, da je sklopio ženidbu pred gragjanskim činovnikom. Jedino na samrti smije svećenik nekažnjeno vjenčati prije, nego bješe sklopljena gragjanska ženidba.

Po vodstvom grofova Ferdinanda Zichya, Pavla Eszterházya i opata Molnára ustrojila se je nova stranka, tako zvana pučka stranka, koja će parlamentarnim sredstvima nastojati oko toga, da se ti zakoni ukinu!

III. Hrvatska. Posebnu skroz neovisnu hrvatsku crkvenu pokrajinu utemeljio je papa Pijo IX. bullom Ubi primum tertio idus dec. 1852.[58]

Papa Pijo IX. videći naime, da u hrvatsko-slavonskim biskupijama, koje su bile podložne stranom kaločkoj, a stranom ostrogonskoj nadbiskupiji, poslovi sporo teku, a osim toga hoteći i nagraditi zasluge hrvatskoga naroda, koje si je stekao u borbi za katoličku vjeru proti Muhamedancima i drugim novotarima, kao što i njihovu vjernost, jer su u svako, a osobito u burno doba, vjerno stojali uz svoga kralja, rado se je odazvao molbi, koja mu bijaše podastrta u ime hrvatskoga naroda i preporučena od cara i kralja, te je biskupije: Zagrebačku, Djakovačku, Senjsku i grčko-sjedinjenu Križevačku izuzeo ne samo od metropolitanske vlasti nadbiskupa kaločkoga i ostrogonskoga, nego i od svake druge prevlasti i sudske vlasti i utemeljio novu sasma odijeljenu i različitu hrvatsko-slavonsku crkvenu pokrajinu; zagrebačku biskupiju podigao je na čast nadbiskupije i metropolije, a zagrebačkomu nadbiskupu dao je pravo sazivati ne samo biskupijski zbor, nego i pokrajinski sabor, i postavio ga je kao prizivno sudište za sufragane.[59] Na dalje daje papa u istoj bulli kralju Hrvatske i Slavonije i njegovim zakonitim nasljedni-

[58] Vidi tu bullu u encyclicae literae Georgii Haulik. Viennae 1853. T. 3. Appendix.

[59] Lubenti excepimus animo supplicationes Nobis humiliter, dictorum populorum nomine oblatas — non solum quia ex proposita erectione magnum per ea loca catholicae religioni decus et incrementum, nec non eisdem incolis spiritualis utilitas sit obventura, verum etram, eo quod Christi fideles illarum regionum pro catholica potissimum fide tam contra Mahomedanos et posteros novatores, quam hisce nostris turbulentissimis temporibus, — gloriose decertarunt.

Nos itaque cunctis, quae inspicienda erant, matura deliberatione perpensis, habitaque peculiarum circumstantiarum ratione, enunciatos Croatiae et Slavoniae populos, quorum luculentissima fidelitatis erga Principem firmissime, turbatis praesertim temporibus, moni-

cima pravo imenovati biskupe tako za zagrebačku nadbiskupiju, kao što i za biskupije nadbiskupu zagrebačkomu potčinjene.[60]

I u Hrvatskoj proglašen je konkordat kao crkveni i državni zakon, a nije do danas ukinut.

No i u Hrvatskoj ne drži se vlada uvijek konkordata. Tako je i kod nas, kad je sabor Vatikanski proglasio papinu nepogrešivost, protiv članka II. konkordata, uveden placetum banskom naredbom od 26. kolovoza 1870. br. 2391.[61] God. 1874. izdan je novi školski zakon za pučke skole, kojim se učitelji pučkih škola stavljaju pod nadzor državni protiv članka 8. konkordata.[62] Nadalje tumači naša vlada članak II. zakona od 17. svibnja 1875. (»svi zakoni i naredbe stojeći u opreci s ovima zakonima — stupaju izvan krieposti«), tako, da je njim ukinuta povlastica dana svećenicima u članku 14. konkordata, pa su mnogi svećenici osugjeni na zatvor morali odsjediti kaznu u javnim zatvorima. Članak 7. konkordata veli: »In gymnasiis et omnibus, quas medias vocant, scholis pro juventute catholica destinatis nonnisi

menta ac praeclara in religiosis rebus tuendis, pietatis specimina continuo apparuerunt, benigna animi nostri propensione prosequi volentes — Episcopales Ecclesias tam Zagrabiensem et Sirmiensem, tam Segniensem et Modrusiensem seu Corbaviensem, tum quoque graeco-catholicam Crisiensem — a metropolico tam Calocensis et Bachiensis, quam Strigoniensis Archiepiscoporum jure ac subjectione, atque adeo ab alia quavis superioritate ac praerogativa jurisdictionali, perpetuo eximimus, planeque dissolvimus, — Ecclesias ita exemptas et dissolutas — in ecclesiasticam Croato-Slavonicam Provinciam omnino separatam atque distinctam, pari apostolica auctoritate erigimus et constituimus. — Quapropter Venerabili Fratri Nostro Georgio Haulik, hodierno Zagrabiensis Ecclesiae Praesuli, ejusque in posterum successoribus, ut ii nomen, titulum, dignitatem et jurisdictionem Archiepiscopi Metropolitae praeseferant — ac expressius insuper non solum synodum tum dioecasanam, tum provincialem convocare, sed etiam Episcopalem suis Suffraganeis — nec non publica cum eis negotia tractare, atque adeo querelas et causas quarumlibet appellationum ad se, utpote ad Metropolitam Archiepiscopum — caeteraque sibimet, juxta sacros canones — spectantia, agnoscere, inquirere, gerere et definire valeant et debeant, Apostolica auctoritate praefata, perpetuo pariter tribuimus et impertimur.

[60] Eidem Francisco Josepho Imperatori, itidemque ejus legitimis in Croatiae et Slavoniae Regno successoribus facultatem, seu jus nominandi, vel praesentandi huic Sanctae Sedi intra tempus per sacros canones praefinitum, idoneam, dignamque personam, praefato noviter erecto Archiepiscopatui Metropolitano Zagrabiensi, ejusque respective suffraganeis Ecclesiis — dicta Apostolica auctoritate, perpetuo quoque reservamus et concedimus.

[61] Ta naredba glasi: »Uslijed nekih zaključaka, koje je na 8. prosinca p. g. sazvani koncil rimski učinio i kojima se prava Njegova Veličanstva kao apostolskoga kralja Ugarske i združenih kraljevina prikraćuju, blagoizvolilo je Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo previšnjom rješidbom od 9. kolovoza t. g. premilostivo odrediti, da se pravo odobrenja kraljevskoga (jus placeti regii) u život uvesti, i da u tu svrhu vlada potrebne daljnje naredbe učiniti ima.

Čast mi je preuzvišenost Vašu o tom obavijestiti s tim dodatkom, da se nikakovi zaključci ili naredbe rimskoga koncila i Njegove Svetosti O. Pape niti proglašivati niti razašiljati ne smiju, ako nisu prije vladi predložene i ako se po Njegovu Veličanstvu svojim putem pismeno ne dozvoli proglašenje ili razašiljanje njihovo.

Uvjeren sam, da će Preuzvišenost Vaša smatrati domoljubnom dužnošću svojom, da ovoj previšnjoj zapovijedi Njegova Veličanstva u (nad) biskupiji povjerenoj upravi svojoj svakom danom prigodom pribavi valjanost, naročito pako da se pobrine o tom, da takovi zaključci ili naredbe rimskoga koncila i Njegovi Svetosti O. Pape glede kojih kraljevsko odobrenje (placetum) nije podijeljeno načinom prije spomenutim, obnarodovani ne budu«.

[62] Omnes scholarium elementarium pro catholicis destinatarum magistri inspectioni ecclesiasticae subditi erunt«.

viri catholici in professores seu magistros nominabuntur«, a kod nas se u označenim zavodima namještaju ne samo grčko-nesjedinjeni, već i židovi za profesore.

I kod nas traže neki, da se izdadu interkonfesionalni zakoni, a vlada je obećala, da će to učiniti, samo ne zna kada.

C. Njemačka.

1. Bavarska. Izmegju njemačkih država prva je sklopila konkordat sa sv. Stolicom Bavarska dne 5. lipnja 1817.[1] Kralj proglasio je konkordat tek 26. svibnja 1818. ali je s njim proglasio zajedno i ustavnu povelju[2] i kao bitni dio iste tako zvani vjerski edikt.[3] kojim si država prisvaja vladarska prava nad crkvom, i u kojemu se mnogo toga odregjuje o crkvenim prilikama, što se protivi konkordatu.

Rimska Stolica pravom se je tužila, da se vjerskim ediktom krši konkordat. Da ju umiri, izjavio je 27. rujna 1818. bavarski poslanik kardinal Häffelin u ime kraljevo: da će se konkordat uvijek smatrati i štovani kao državni zakon; vjerski edikt da je izdan kao pravilo samo za one, koji ne ispovijedaju katoličke vjere, dočim je za katolike pravilo konkordat a i ostat će kao pravilo; prisega na ustav, koju zahtijeva vlada, da se ne tiče dogma i crkvenih zakona, jer je kralj, proglasivši ustav, hotio, da se prisega na ustav isključivo proteže samo na gragjanski red, a oni, koji prisegnu na ustav, nisu tom prisegom nipošto obvezani, da rade štogod, što se protivi božjim i crkvenim zakonima.[4] Papa je tu izjavu proglasio u svom nagovoru 2. listopada i dozvolio katolicima, da mogu priseći na ustav, i poslao je svoga nuncija u München. No vlada opozove izjavu svoga poslanika, jer da je prekoračio danu mu punomoć.

Tek onda, kad je kralj izjavio (15. rujna 1821.), da konkordat vrijedi kao državni zakon, i da prisega na ustav ne veže katoličke podanike na ništa, što bi se protivilo božjim zakonima i nauci katoličke crkve,[5] izdao je papa bullu od 1. travnja 1818.: »Dei ac Domini nostri Jesu Christi«, kojom uregjuje biskupije u Bavarskoj.[6]

No ipak nije konkordat nikada sasma proveden, s toga su biskupi opetovano, ali bez uspjeha, zahtijevali, da se konkordat sasma provede, pak da se ukine placet uveden ministarskom naredbom od 18. travnja 1830. Kraljevska naredba od 25. ožujka 1841. dozvoljava biskupima, da mogu slobodno općiti s papom, ali pridržaje placet;[7] kraljevska naredba od 30. ožujka 1852. podjeljuje u naprijed placet papinskim i biskupskim naredbama, kojima se proglasuju jubileji, oprosti i posti,[8] no te i druge pogodnosti budu opet ukinute ministarskom naredbom od 20. studenoga 1873.[9]

[1] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 30. sqq.
[2] Kremer-Auenrode l. c. p. 38.
[3] Kremer-Auenrode l. c. p. 39. sqq.
[4] Kremer-Auenrode l. c. p. 49.
[5] Kremer-Auenrode l. c. p. 53. sq.
[6] Bull. Rom. Contin. 15. p. 17.–31.
[7] Kremer-Auenrode l. c. p. 54. sq.
[8] Kremer-Auenrode l. c. p. 173. sqq.
[9] Kremer-Auenrode l. c. IV.p. 37. sq.

I papa Leon XIII. prosvjedovao je u encyklici Sanctissimo officio od 22. prosinca 1887. proti povredama konkordata.

II. 1. Izaslanici Württemberga, Badena, Hessena, Nassau, slobodnih gradova Bremena, Lübecka, Frankturta, Meklenburga, saskih vojvodina i Oldenburga izradiše g. 1818. u Frankfurtu osnovu, kako da se urede crkvene prilike. Osnova je htjela, da budu biskupi što je više moguće neovisni od pape, ali tim ovisniji od državne vlasti. Proti toj osnovi, koja bješe g. 1819. predložena papi, prosvjedovao je državni tajnik kardinal Consalvi.

2. Da katolici tih pokrajina ne budu dulje bez biskupa, podigao je papa u sporazumku s vladama bullom od 16. kolovoza 1821. Provida solersque[10] današnju gornjo rensku crkvenu pokrajinu, odobrio je bez prigovora od vlada označenu dotaciju, utemeljio je zahtijevanih pet biskupija: Freiburg u Breisgau-u, Rattenburg, Mainz, Limburg, Fulda, označio broj kanonika i nadarbenika, a metropolitanska prava podijelio je nadbiskupiji u Freiburgu.

U drugoj bulli Ad dominici gregis custodiam od 11. travnja 1827.[11] odregjuje papa potanje propise o popunjivanju biskupija i kaptola, u kojima daje vladama velike povlastice. § 5. zajamčuje, da će se klerici odgojivati u sjemeništima prema propisima sabora Trientskoga, a § 6. napokon osigurava biskupima, da mogu u svojim biskupijama potpuno izvršivati sudsku vlast, koja im pripada prema crkvenim zakonima i crkvenoj stegi, koja vrijedi.

Vlade proglasile su obje bulle, u koliko se ne protive njihovim vladarskim pravima, zemaljskim zakonima i vladinim naredbama, nadbiskupskim i biskupskim pravima i pravima evangeličke vjeroispovijedi i crkve.[12]

3. Akoprem su vlade bullu Ad dominici gregis custodiam cijelu prihvatile, ipak ne htjedoše priznati §. 5. i 6. spomenute bulle, već su sporazumno izdale 30. siječnja 1830. naredbu »das landesherrliche Schutz- und Aufsichtsrecht über die katholische Kirche betreffend«.

Tu crkvi neprijateljsku naredbu osudio je papa Pijo VIIII. u breveu Pervenerat non ita pridem od 30. lipnja 1830. upravljenom na biskupe gornjo renske crkvene pokrajine,[13] a Gregorij XVI. u breveu od 5. listopada 1833.[14] Crkvene prilike bile su u buduće razne u raznim državama.

III. Velika vojvodina Hessen. Ustavna povelja velike vojvodine od 17. proslnca 1820. daje jednaka politička i gragjanska prava svim priznanim kršćanskim vjeroispovijedima, ali pridržava placet i dozvoljava prizi-

---

[10] Kremer-Auenrode l. c. p. 95. sqq.

[11] Kremer-Auenrode l. c. p. 100. sqq.

[12] Nassau 9. listopada, Baden 16. listopada 1827., Kurhessen 31. kolovoza, velika vojvodina Hessen 16. listopada 1829., Würtemberg 24. listopada 1827. i to s ovom opaskom: »Da die Bullen — insoweit solche die Bildung der oberrheinischen Kirchenprovinz, die Begrenzung, Ausstattung und Einrichtung der dazu gehörigen fünf Bisthümer mit ihren Domcapiteln, sowie die Besetzung der erzbischöflichen und bischöflichen Stühle, und der Domstiftischen Prebänden zum Gegenstand haben, von Uns angenommen werden, und Unsere Landesherrliche Staats-Genehmigung erhalten, ohne dass jedoch aus denselben auf irgend eine Weise etwas abgeleitet werden könnte, was Unseren Hoheitsrechten schaden oder Ihnen Eintrag thun möchte, oder den Landesgesetzen und Regierungs-Verordnungen, den erzbischöflichen und bischöflichen Rechten, oder den Rechten der evangelischen Confession und Kirche entgegen wäre, so wird solches hiermit — zur Nachachtung bekannt gemacht«. Kremer-Auenrode l. c. p. 92.

[13] Kremer-Auenrode l. c. p. 108. sqq.

[14] Kremer-Auenrode l. c. p. 114. sqq.

vati se na državu radi zloporabe crkvene oblasti. Dne 23. kolovoza 1854. sklopi biskup u Mainzu s državnom vlasti prethodni ugovor, koji nije Rim nikada potvrdio; g. 1866. odustanu od toga ugovora obje stranke.

Zakon o pučkim školama od 16. lipnja 1874. odregjuje u čl. 38., da na javnim pučkim školama ne mogu biti kao učitelji ili učiteljice namješteni članovi kojega crkvenoga reda ili njima sličnih crkvenih družba.

Godine 1875. 23. travnja izdano je pet crkvi neprijaznih zakona.[15] Vlada je priznala staro katoličkoga biskupa Reinkensa 15. prosinca 1873. kao katoličkoga biskupa,[16] dočim nije iza smrti biskupa u Mainzu 1878. izabranoga vikara Dr. Maufanga priznala, već mu je uskratila dotaciju.

IV. Kraljevina Württemberg. Ustavna povelja kraljevine Württemberške od 25. rujna 1819. dozvoljava u § 70. svim trim kršćanskim vjeroispovijedima, da mogu slobodno ispovijedati javno svoju vjeru, u § 72. pridržaje placetum, a u § 79. ustraja katoličko crkveno vijeće, koje će u ime kraljevo vršiti prava, koja pripadaju državnoj vlasti nad katoličkom crkvom. Biskup u Rottenburgu sklopio je s državnom vlasti 19. prosinca 1853. konkordat, koji zabaci sv. Stolica, te sklopi mjesto njega drugi 8. travnja 1857. i proglasi ga bullom Cum in sublimi od 22. lipnja 1857.,[17] no s državne strane nije taj konkordat nikada proveden, jer striši nisu na nj pristali. U suprot je država zakonom od 30. siječnja 1862. sama odredila, kako će se vladati napram katoličkoj crkvi[18] I biskup Rottenburški i rimska Stolica prosvjedovala je proti tomu zakonu,[19] ali ipak nije bio tim pomućen mir izmegju crkve i države. Crkva nije nikada opozvala svoj prosvjed proti tomu zakonu; država drži se zakona, a crkva mu ne prigovara u koliko se slaže s konkordatom od g. 1857.

V. Velika vojvodina Baden uredila je samostalno crkvene prilike u svom području, dok ju živa svijest katoličkih podanika[20] nije ponukala, da sklopi s apostolskom Stolicom konkordat 28. lipnja 1859., koji je papa proglasio bullom Aeterni patris vicaria od 22. rujna 1859. Veliki vojvoda proglasio je konkordat kao naredbu 5. prosinca 1859. pod uvjetom, ako stališi pristanu na promjenu zakona, koji se protive ugovoru. No stališi, naročito druga komora, zabacila je konkordat, a 7. travnja 1860. izdan bješe proglas, kojim državna vlast odustaje od konkordata i obećaje, da će crkvene prilike urediti zakonodavnim putem.

I zbilja 9. listopada 1860. izdani su novi crkveni zakoni.[21] Nesporazum izmegju crkve i države nastao je radi nadzora školskog i uprave zaklada; naredba od 6. rujna 1867. traži od svakog svećenika, koji želi postići kakovu crkvenu službu, da se podvrgne državnomu ispitu,[22] što je biskup

[15] 1. Die rechtliche Stellung der Religions- und Kirchengemeinschaften im Staate, 2. den Missbrauch der geistlichen Amtsgewalt, 3. die Vorbildung und Anstellung der Geistlichen, 4. die religiösen Orden und ordensähnlichen Congregationen, 5. das Besteuerungsrecht der Kirchen- und Religionsgemeinschaften betreffend. Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 305. sqq.

[16] Isp. Archiv 31. p. 374.

[17] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 288. sqq.

[18] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 302. sqq.

[19] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 298. sqq.

[20] Jedna trećina tek stanovnika jest protestantska: 545.000, a dvije trećine su katolici: 993.000.

[21] Vidi ih kod Kremer-Auenrode l. c. I. p. 308. sqq.

[22] Archiv 19. 160. sqq.

zabranio svojemu svećenstvu. Vlada je zakonom od 15. lipnja 1874. proglasila staro katolike ravnopravnima s katolicima.[23] Ipak je pošlo za rukom crkvenoj vlasti neka pojedina pitanja urediti zdogovorno s državom, koja je napokon 5. ožujka 1880. ukinula državni ispit za svećenike.[24]

VI. Ostale države, koje još pripadaju gornjo renskoj crkvenoj pokrajini, stupile su u pruski državni savez i to Hohenzollernske kneževine g. 1849., a Hessenkassel, Nassau i Frankfurt g. 1867., i po tom je crkva u tim zemljama postala dionica sloboština, koje daje crkvi pruska ustavna povelja od g. 1848. i 1850., ali je imala i pretrpiti sve nevolje, kojima bješe izvrgnuta crkva u Pruskoj počamši od g. 1873.

VII. Crkvene prilike u Hannoveru uredila je bulla Leona XII. Impensa Romanorum Pontificum od 26. ožujka 1824.,[25] kojom se podižu biskupije u Hildesheimu i Osnabrücku. Biskupija u Osnabrücku bješe tek g. 1857. popunjena.

God. 1866. postao je Hannover pruska pokrajina, pak od 1. listopada 1867. vrijedi i u njemu pruska ustavna povelja.

VIII. U kraljevini Saskoj obitavaju skoro isključivo sami protestanti.[26] Akoprem je vladar katolik, ipak je katolička crkva prema kraljevskoj odredbi od 19. veljače 1827 potčinjena vladi, koja je prema ustavnoj povelji od g. 1831. protestantska. Jezuitima je boravak zabranjen, nove samostane nije slobodno podizati. Zakon od 23. kolovoza 1876. uregjuje državni nadzor nad katoličkom crkvom, no ona je sasma neovisna u svemu, što se tiče vjere i službe božje.

IX. Razmjerno priličan broj katolika živi u velikoj vojvodini Oldenburgu. Ustav od g. 1852. proglasuje crkvu neovisnom, ukida placetum i dozvoljava, da se može slobodno općiti s crkvenima poglavarima, ali zahtijeva, da se kod namještivanja crkvenih službenika ima ishoditi državna privola. Biskup Müller († 1870.) izjavi, da je pripravan vladi prijaviti osobu, koju kani namjestiti za župnika i u ispravi danoj župniku umetnuti riječi: consentiente magno Duce Oldenburgensi. Vlada pristane na to, samo je kasnije zahtijevala, da se isto vrši i kod drugih nadarbenika, na što je i g. 1873. crkva pristala.

X. U drugim njemačkim državama, ne ubrajajući amo Prusku, katolici su u velikoj manjini. Protestantska crkva proglašena je kao državna crkva u Schleswig-Holsteinu, Lauenburgu, Meklenburgu, Schwarzburg-Sonderhausenu, Reussu, Sachsen-Meiningenu i Altenburgu, akoprem jedini Meklenburg ne dozvoljava katolicima javno vršiti svoje bogoslužje. Država ne priječi crkve u njezinom djelovanju u Bremenu, Hamburgu, Lübecku i Schaumburg-Lippe-u. Potpunu slobodu daje crkvi Schwarzburg-Rudolstadt, Anhalt, Waldeck i Lippe-Detmold. Placet i priziv na državnu vlast pridržao je Braunschweig, Sachsen-Weimar, Coburg, Gotha i Sachsen-Meiningen.

XI. 1. Pruska je osvojivši Šlešku i poslije diobe Poljske dobila mnogo katoličkih podanika, kojima je megjunarodnim spisima obećala slo-

[23] Kremer-Auenrode l. c. IV. p. 215. sq.
[24] Archiv 44. p. 166. sq.
[25] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 78. sq.
[26] Od $2^{9}/_{10}$ milijuna stanovnika samo je 74.000 katolika.

bodu vjeroispovijesti i da će štititi crkvu i njezino dobro, kao što i slobodu vjeroispovijesti i crkvenu stegu, no ipak nije nikada zanijekala svoj protestantski značaj, te je nastojala državnim sredstvima širiti protestantizam.

Pruska se je obvezala i posebnim ugovorima, da će štititi katoličku crkvu: tako konkordatom od g. 1821., za Hannover u konkordatu od g. 1824., a za ostale pokrajine, koje od g. 1866. spadaju k Pruskoj konkordatima gornjo renskih vlada od g. 1821. i 1827.

3. Bilo je neophodno nužno, da se urede crkvene prilike u Pruskoj, s toga bude u srpnju 1816. poslan u Rim pruski poslanik Niebuhr s nalogom, da se dogovara o uregjenju katoličke crkve u Pruskim zemljama. No službeni naputak, da započme dogovaranje, dobio je tek nakon četiri godine dana, jer u Berlinu nisu znali, što da traže od kurije. Napokon su se složili u tom, da ne će sklopiti konkordata, već da će samo tražiti, da se izda bulla circumscriptionis, da se urede biskupije.

Papa pristao je na želju i izdao je 16. srpnja 1821. bullu circumscriptionis De salute animarum,[27] kojom podiže Köln na nadbiskupiju i podvrgava joj biskupije u Paderbornu, Münsteru i Trieru; nadbiskupiji u Posen-Gnesenu podlaže biskupiju u Culmu, napokon biskupije u Breslau-u i Ermland-u neposredno podlaže rimskoj Stolici.

I kralj Friedrich Wilhelm III. proglasio je bullu bez uštrba ipak po svoja vladarska prava i prava evangeličke vjeroispovijedi i crkve.[28] Vlada je obećala, da će najkasnije do g. 1833. dotirati biskupije, ali toj obvezi nije nikada udovoljila.

4. Friedrich Wilhelm IV. bio je sklon crkvi, jer je reškriptom od 1. siječnja 1841. dozvolio biskupima, da mogu slobodno općiti s papom, ukinuo je placet i podigao poseban katolički odjel u ministarstvu.[29]

U ustavnoj povelji od g. 1848. i u onoj od g. 1850. dana je crkvi potpuna sloboda i neovisnost, zajamčuje se nepovredivost crkvenih dobara, i izriče se, da može posjedovati i sticati dobra u nastavne i dobrotvorne svrhe.[30]

4. Prijateljski oduošaj države napram crkvi skroz se je promijenio otkad je na Vatikanskom saboru proglašena dogma nepogrešivosti:[31] državna

[27] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 63. sqq.

[28] Diese Meine Königliche Billigung und Sanction ertheile ich, vermöge Meiner Majestätsrechte, und diesen Rechten, wie auch allen Meinen Unterthanen evangelischer Religion, und der evangelischen Kirche des Staates, unbeschadet . Cabinets-Ordre 23. kolovoza 1821. (Kremer-Auenrode l. c. I. p. 62.).

[29] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 75. sq. Ich und Mein Haus , rekao je kralj u prijestolnom govoru 11. travnja 1847., wollen dem Herrn dienen, — Das Kirchliche gehört nicht vor die Stände, es hat in beiden Confessionen seine rechtmässigen Organe.

[30] Kremer-Auenrode l. c. I. p. 161. sqq.

[31] Bismarck kao da nije s početka mario za papinu nepogrešivost, barem je poslaniku kod sv. Stolice grofu Arnimu, koji je molio, da smije ostaviti Rim poslije proglašene nepogrešivosti, odgovorio 16. i 20. srpnja 1870.: Enthalten Sie sich jeder ostensibeln Demonstration und jeden Anscheins derselben; die Infallibilität ist uns augenblicklich ohne Interesse . No ipak je prijestolja nasljednik Friedrich Wilhelm u svom dnevniku 24. listopada 1870. upisao ovo: Bismark erzählt meinem Schwager (dem Grossherzog von Baden) dass er nach Beendigung des Krieges gegen die Unfehlbarkeit vorgehen wolle.

O psychološkim uzrocima neprijateljstva države napram crkvi u Pruskoj piše tijesni prijatelj Bismarckov tajni savjetnik Ljudevit Hahn u predgovoru k svom djelu Geschichte des Culturkampfes ovo: Der Kaiser und sein Kanzler kamen aus Frankreich heim, wo sie beispiellosen Ruhm und für das Vaterland nach langer Erniedrigung ungeahnte

vlast nije samo nastojala, da podjarmi katoličku crkvu, već je gledala, da ju uništi.

U prvom njemačkom saboru, koji se je sastao otkad je njemačko carstvo proglašeno u Versaillesu (18. siječnja 1871.), sastalo se je 67 katoličkih poslanika, te stvoriše tako zvani centrum.[32] Bismarck je opetovano kušao u Rimu, ne bi li kroz papu mogao djelovati na centrum, ali uzalud, s toga je kao za osvetu ukinut posebni katolički odjel u ministarstvu g. 1871.,[33] i tim je započet tako zvani »Culturkampf«.[34]

5. Biskup u Ermlandu Krementz izopćio je profesora u Braunsbergu Michelisa i vjeroučitelja Wollmanna. Dne 11. travnja 1872. pozvao je ministar bogoštovlja Falk biskupa, neka shodnim načinom ukloni protuslovlje, koje opstoji gledom na gragjanske posljedice izmegju dekreta, kojima se spomenuti profesori izopćuju i zemaljskih zakona, a 21. svibnja zahtijevao je uz to još od biskupa, neka izjavi, da će u buduće državne zakone potpuno obdržavati.[35] Biskup je oba zahtjeva otklonio,[36] s toga mu budu 25. rujna 1872. obustavljeni dohotci.

Slično se je dogodilo i u Kölnu. Ratni ministar doznačio je staro katolicima katoličku vojnu crkvu sv. Pantaleona, da u njoj obavljaju svoju službu ni ne pitavši katoličkoga vojnoga biskupa Namszanowsky-a, s toga on zabrani katoličkomu vojnomu župniku obavljati službu božju u istoj crkvi, čim ju budu staro katolici rabili. Ministar rata zapovjedi, da se imade i dalje katolička slnžba božja u istoj crkvi obavljati, a biskup da ima opozvati svoju zabranu. Biskup se ne htjede pokoriti, s toga bude naredbom od 28. svibnja 1872. »suspendiran«, jer da se je teško ogriješio o svoju službenu dužnost ne pokorivši se naredbi svoje predpostavljene oblasti.[37] U ožujku g. 1873. bude vojna biskupija ukinuta.[38]

Grösse und Machtfülle errungen hatten: da traten ihnen nun Priester und deren Anhänger entgegen, die sie als ihre Unterthanen zu betrachten gewöhnt waren, die aber jetzt die Rechte derselben anzutasten und anzuzweifeln wagten; in den Augenblick, wo sie in der allgemeinen Achtung so hoch standen, wo ihr Selbstbewusstsein so hoch gesteigert sein durfte, versagten jene ihnen anscheinend den schuldigen Gehorsam! Wie hätte da der staatliche Sinn in ihnen sich nicht hoch aufbäumen sollen!«

[32] Poziv da katolici stvore stranku pod imenom centruma potpisaše: Savigny, August i Petar Reichensperger, Windthorst, Mallinckrodt i Schorlemer-Alst.

[33] Cabinets-Ordre 8. srpnja 1871. Kremer-Auenrode l. c. II. p. 356.

[34] »Ich bin erst in den Culturkampf hineingezogen worden«, rekao je Bismarck u saborskoj sjednici 21. travnja 1887., durch den Angriff einer starken, auf achtbaren Fundamenten gegründeten Fraktion, durch den Angriff den das Centrum auf die Reichsregierung machte in dem Moment, wo das Reich noch auf neuen und schwachen Fundamenten stand, und wo uns von Seiten der Centrumspartei sofort in der ersten Adressdebatte damals schwierige Fragen und Anträge gestellt wurden, die gerade ein Wohlwollen und eine Neigung, das Reich zu unterstützen, gar nicht verriethen. Diese Beziehungen wurden auf die Curie dadurch übertragen, dass wir uns in Rom über das Verhalten einer Partei beschwerten, die nur auf der Basis der päpstlichen Autorität, welche sie zu vertreten beabsichtigte, die Wahlstimmen erhalten hatte. Wir hatten zur Zeit Antonelli's anfangs günstige, später infolge der deutschen Einflüsse ablehnende Antworten erhalten. Wir sahen auf diese Weise in der Curie damals den Bundesgenossen einer innern Fraktion, gegen die wir glaubten uns wehren zu müssen, weil sie das Reich in seinen Fundamenten angriff«.

[35] Kremer-Auenrode l, c. III. p. 140. sq.

[36] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 144. sqq.

[37] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 141. sqq.

[38] Cabinets-Ordre 15. ožujka 1873. Kremer-Auenrode l. c. III. p. 144.

6. Nastojanjem bavarskoga ministra za bogoštovlje Lutza bude 10. prosinca 1871. u kazneni zakon umetnut novi § 103a. o »zloporabi propovjedaonice« (lex Lutzeana, Kanzelparagraph), kojim se je mislilo zapriječiti pobijanje starog katolicizma u katoličkoj crkvi.[39]

Nadzor nad školom, da i nad predavanjem vjerouke oduzet je crkvi zakonom od 11. ožujka 1872.

Oba zakona bila su naperena tako proti katoličkoj, kako i protestantskoj crkvi, s toga su se i protestanti protivili osobito drugomu zakonu. No kad su vidili, da se ti zakoni uporabljuju samo na katoličku crkvu, prepustili su njoj, neka se ona sama proti njima bori.

Neprijateljstvo Pruske napram rimskoj Stolici znatno se je uvećalo, kad no Rim ne htjede primiti za poslanika njemačkoga carstva kardinala kneza Hohenlohe-a. U sjednici državnoga sabora od 14. svibnja 1872. kad se je o toj stvari raspravljalo, gorko se je potužio Bismarck na taj postupak, pak je bahato dodao: »Seien Sie ausser Sorge, nach Canossa gehen wir nicht, weder körperlich noch geistig«. Njemačko poslanstvo kod Vatikana bude ukinuto 4. prosinca 1874.

7. Državni zakon od 4. srpnja 1872.[40] i provedbena naredba od 5. srpnja isključuje iz područja njemačke države Jezuitski red i njemu slične redove.[41] Provedbena naredba od 20. svibnja 1873. nabraja kao Jezuitima slične redove Redemptoriste, Lazariste, svećenike sv. Duha i redovnice du sacre coeur. Pruski ministar bogoštovlja zabranio je napokon naredbom od 15. lipnja 1872. članovima svih redova i družba, da ne smiju podučavati u javnim pučkim školama.[42]

Biskupi sakupljeni u Fuldi prosvjedovali su proti tim zakonima spomenicom od 20. rujna 1872.,[43] i papa govorio je o neprijateljstvu pruske države 24. lipnja 1872.[44]

8. Zakon o naobrazbi i namješćivanju svećenika od 11. svibnja 1873. odregjuje, da se za crkvenu službu može namjestiti samo Nijemac, koji se je prema propisima zakona naobrazio, čiji je namještaj prijavljen državi, a država mu nije prigovorila. Prekršiteiji ovoga zakona kaznit će se globom do 1000 talira za svaki slučaj.

Zakon o disciplinarnoj crkvenoj vlasti od 12. svibnja 1873. dozvoljava samo njemačkim crkvenim oblastima (dakle ne papi i rimskim kongregacijama), da mogu crkvene službenike kazniti, a kad se tko, ma i privremeno

---

[39] »Ein Geistlicher oder anderer Religionsdiener, welcher in Ausübung oder in Veranlassung der Ausübung seines Berufes öffentlich vor einer Menschenmenge, oder welcher in einer Kirche oder an einem anderen zu religiösen Versammlungen bestimmten Orte vor mehreren, Angelegenheiten des Staates in einer den öffentlichen Frieden gefährdenden Weise zum Gegenstande einer Verkündigung oder Erörterung macht, wird mit Gefängniss oder Festungshaft bis zu zwei Jahren bestraft«.

[40] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 155. sqq.

[41] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 150. Do 200 Jesuita moralo se je iseliti.

[42] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 146. sq.

[43] Kremer-Auenrode l. c. III. p. 169. sqq.

[44] Tom zgodom rekao je papa: »Wir haben es mit einer Verfolgung zu thun, die von weitem vorbereitet, jetzt ausgebrochen ist: es ist der erste Minister einer mächtigen Regierung, der nach seinen siegreichein Erfolgen im Felde sich an die Spitze der Verfolgung gestellt hat. — Hegen wir ein festes Vertrauen, halten wir in Eintracht zusammen — wer weiss, ob nicht bald sich das Steinchen von der Höhe loslöst, welches den Fuss des Colosses zertrümmert«. Kremer-Auenrode l. c. III. p. 151. sq.

lišava službe, valja da se proti njemu podigne parnica (ne smije se dakle suspendirati ex informata conscientia).[45] Proti svakoj crkvenoj osudi mogao se je uložiti priziv na »kraljevski sudbeni stol za crkvene prilike«, koji bješe na novo ustrojen.

Biskupi dakako nisu vršili te zakone, s toga ih je država kaznila zatvorom. Tako bude nadbiskup u Posenu, grof Ledochowsky, dne 3. veljače 1874. osugjen na dvogodišnju tamnicu i odveden u Ostrowo, a zatim 15. travnja 1874. skinut s biskupske časti. Dok je još boravio u tamnici, imenuje ga Papa Pijo IX. kardinalom; pušten na slobodu preseli se u Rim. Isto tako bijahu pritvoreni 6. ožujka 1874. biskup u Trieru Dr. Eberhard, 31. ožujka nadbiskup u Kölnu Pavao Melchers, 27. srpnja posvećeni biskup u Posenu Msgr. Janiszewsky, skoro zatim posvećeni biskup u Gnesenu Msgr. Cybichowsky; posvećenoga biskupa u Kölnu Dr. Baudri-a više put su plijenili. Sve nastojanje vlade, da predobije katolike sa sebe, ostade uzaludno: oni su čvrsto stojali uz svoje biskupe.[46]

9. S dosadanjim zakonima nije vlada polučila onoga uspjeha, komu se je nadala, s toga je odlučila izdati nove strožije zakone. Tako izdade 20. svibnja 1874. novi zakon o upravi upražnjenih katoličkih biskupija. Taj zakon zahtijeva od onoga, koji hoće, da u upražnjenoj katoličkoj biskupiji vrši biskupska prava, da bude prijavljen vrhovnom predsjedniku i da dokaže, da je prema svibanjskim zakonima usposobljen, da može vršiti crkvenu službu, osim toga valja da položi prisegu, da će vršiti državne zakone. Prekršitelji toga zakona kazne se tamnicom od šest mjeseci do dvije godine. Ako se koja biskupija uprazni time, što je koji biskup osudom suda svrgnut, valja da vrhovni predsjednik pozove kaptol, da izabere upravitelja biskupije, ako on toga ne bi htio učiniti, imenuje ministar za bogoštovlje povjerenika, koji će pohraniti biskupska dobra i s njima upravljati. U tom slučaju može patron ili općina i bez biskupa popuniti upražnjeno mjesto. Općina može birati svećenika na predlog desetorice obćinara, a izabranim se smatra onaj, koga izabere polovica prisutnih.

Zakon od 21. svibnja 1874. tumači i popunjuje zakon od 11. svibnja 1873. o naobrazbi i namješćivanju svećenika i to ovako: kad se koja crkvena služba uprazni, može vrhovni predsjednik zaplijeniti njezina dobra, ako je popunjena proti odredbama svibanjskih zakona, ili ako se je bojati, da se ne bi proti tim odredbama popunila. Ako je koji svećenik po svibanjskim zakonima osugjen s toga, što je neovlašteno vršio svoju službu, može se njegovo mjesto popuniti onako, kako to odregjuje prije spomenuti zakon.

---

[45] Što se je s ovim zakonima kanilo postići, označio je Malinckrodt s riječima: »auf dem Wege äusserer Knechtung, innerer Revolutionirung und dadurch herbeigeführter Auflösung der katholischen Kirche des Landes den Frieden des Kirchhofs zu erreichen«.

Gospodska kuća kao da nije bila sklona tim zakonima, no pošto je Bismarck izjavio, da od tih zakona ne prijeti nikakva pogibelj evangeličkoj crkvi, primila je i ona osnovu tih zakona sa 140 glasa proti 87. „Ich begreife", rekao je tom zgodom Bismarck, „die Zionswache von Seiten der katholischen Kirche vollkommen, nicht aber von Seiten der evangelischen Kirche; ich meine, die evangelische Kirche hat von diesen Gesetzen keine Art von Gefahr zu erwarten«.

[46] To se je naročito pokazalo kod izbora 4. stud. 1873. Pristaša centruma izabrano je u poslaničku kuću 90, dočim ih je prije bilo samo 52; kod novih izbora za državni sabor 10. siječnja 1874. izabrano je pristaša centruma 91, prije ih je bilo 63. God. 1871. glasovalo je za kandidate centruma 696.586, a sada 1,443.170.

Državni zakon od 4. svibnja 1874. da se zapriječi neovlašteno izvršivanje crkvene službe, odregjuje: policajna oblast može svećeniku, koji je sudbenom osudom od službe otpušten, zabraniti, da ne smije boraviti u stalnim mjestima i može se iz saveznog zemljišta prognati.

No i tima zakonima nije se postiglo ništa, jer su svi kaptoli izjavili, da ne će birati upravitelja biskupije kao namjesnika svrgnutoga biskupa. Pa tako se i zbilo, akoprem je većina biskupa bila svrgnuta: kao Martin, biskup u Paderbornu 5. siječnja 1875., knez biskup u Breslavi 6. listopada 1875., Brinkmann biskup u Münsteru 8. ožujka 1876., nadbiskup u Kölnu Melchers 28. lipnja 1876., Blum biskup u Limburgu 13. lipnja 1877. itd. Većina biskupa prije nego li bijaše svrgnuta, proboravila je dulje ili kraće vrijeme u tamnici. S biskupijama upravljali su ili svrgnuti biskupi iz inozemstva ili njihovi tajni zamjenici, koje su bez iznimke svi slušali, a nitko ih nije htio državnoj vlasti usprkos marljivom propitkivanju odati. U nekim župama obavljali su svjetovnjaci službu božju.

Najžešće bijesnilo je progonstvo proti crkvi iza atentata proti Bismarcku počinjenoga dne 13. srpnja 1874. u Kissingenu i iza encyklike pape Pija IX. od 5. veljače 1875., kojom proglasuje njemačke zakone nevaljanima.[47]

10. Kao da još nije bilo dosta crkvi neprijateljskih zakona, izdan je 22. travnja 1875. zakon, kojim se obustavlja državna potpora podjeljivana biskupima, njihovim zavodima i svećenstvu (Sperrgesetz ili Brodkorbgesetz); zakon od 31. svibnja 1875. o crkvenim redovima i njima sličnim družbama katoličke crkve ukinuo je sve redove i družbe katoličke crkve u roku od šest mjeseci, a njihova dobra preuzela je država u pohranu i upravu. Od toga zakona bijahu izuzeti jedino članovi onih redova, koji se isključivo bave njegom bolesnika, jer je ratni ministar izjavio, da bez njih ne može biti, ali i ti redovi bijahu podvrgnuti neograničenom državnom nadzoru i mogli su se svaki čas ukinuti kraljevskom naredbom. Zakon napokon od 18. lipnja 1875. ukinuo je sasma članak 15., 16. i 18. pruske ustavne povelje.

11. Godine 1876., 1877. i 1878. malo je izdano novih zakona, ali su za to stari marljivo uporavljivani. Biskup u Hildesheimu bio je osugjen sveukupno na globu od 87.600 maraka; biskup u Culmu na globu od 20.000 maraka, a kardinal nadbiskup Ledochowsky osim zatvora još i na globu od 98.400 maraka.

Sve badava: svi zakoni nisu mogli slomiti katoličke svijesti naroda tako, da su prije malaksali progonitelji crkve katoličke izdavajući njoj neprijateljske zakone, nego li katolici, trpeći od tih zakona. »Ich bin todtmüde geworden in diesem Kampfe«, rekao je Bismarck u saborskoj sjednici od 8. svibnja 1880., »die Vertreter der katholischen Sache im Centrum sind unüberwindlich«. Ljepše svjedodžbe ne bi mogao dati katolicima ni najoduševljeniji pristaša, nego li im ju je dao Bismarck!

12. Pija IX., koji je 7. veljače 1878. umro, naslijedi Leo XIII. 20. veljače iste godine. Umah pri svomu nastupu upravio je papa list na pruskoga cara, u komu žali, što je sporazum, koji je prije vladao izmegju njemačkoga carstva i sv. Stolice, pomućen, pak se nada od velikodušnosti careve, da će on katoličkim svojim podanicima vratiti mir savjesti. Car je na taj list

[47] Kremer-Auenrode l. c. IV. 274. sqq.

pomirljivo odgovorio 24. ožujka, ali ipak izrazuje u njemu nadu, da će moćnomu papinomu uplivu na katolike poći za rukom sklonuti ih, da se pokore zakonima zemlje, u kojoj prebivaju. Na to je papa 17. travnja odvratio, da mu je nemoguće na to nagovoriti svećenstvo, ako se prije zakoni ne promijene.

Kad je car poslije atentata od 11. svibnja i 2. lipnja 1878. bolestan ležao, rekao je ministrima, neka nastoje »dass dem Volke die Religion nicht verloren gehe«. Papa je oba puta odaslao caru sažalnicu.

U to se na jednom raznese svijetom glas, da se Bismarck osobno dogovara u Kissingenu s papinskim nuncijem u Münchenu Msgrom. Masellom. Taj prvi dogovor ostade bez uspjeha, ali su se dogovori kasnije nastavili u Beču megju njemačkim poslanikom grofom Stolberg-Weringerodeom i bečkim nuncijem Jacobinijem. Kasnije sastao se je sam Bismarck s Jacobinijem u Gasteinu na dogovor (14. rujna g. 1879.).

Tečajem dogovaranja vidilo se je, da je Bismarcku najviše do toga stalo, da se vladi prijave svećenici prije, nego li će ih namjestiti u crkvenu službu i da se državi prizna pravo, da im može prigovarati s uspjehom. Lapa Leon XIII. bio je spreman i to dozvoliti, kao što se je jasno izrazio u breveu od 23. veljače 1880., upravljenomu na nadbiskupa u Kölnu, ali pod nekim uvjetima, koji bi se imali prije ispuniti. Vlada nije udovoljila onim uvjetima, s toga i nije papa dozvolio, da se svećenici prije namještaja u crkvenu službu vladi prijave, i tako budu dogovori prekinuti.

13. Megjutim je vlada, a da Rim nije o tomu ništa ni znao, izdala zakon od 14. srpnja 1880., kojim, se mijenjaju crkveno-politički zakoni. Prema tomu zakonu može državno ministarstvo dozvoliti, da biskupijama, koje su upražnjene ili u kojima je biskup po državi svrgnut, upravlja upravitelj, koga može dispenzirati od propisane prisege; državno ministarstvo može otstraniti upravitelja biskupskih dobara i dozvoliti državnu potporu; odredbe ovoga zakona vrijede do 1. siječnja 1882. U buduće ne će više sudovi crkvene službenike svrgavati sa službe, već će ih samo proglasiti nesposobnima, da vrše službu; svećenici, koji su zakonito namješteni (t. j. prije svibanjskih zakona), mogu u upražnjenim župama ili gdje ne mogu nadarbenici vršiti službe, beskažnjeno obavljati duhovnu službu.

Prema tomu zakonu budu 11. veljače 1881. u Osnabrücku, a 26. veljače u Paderbornu izabrani upravitelji biskupije, koje je vlada priznala, ne traživši od njih prisege.

U sporazumu s vladom imenovao je papa biskupom u Trieru Dra. Feliksa Coruma, pošto se je prvostolni kaptol odrekao prava izbora. U Breslavi bude izabran upravitelj biskupije, od koga vlada nije tražila prisege; dne 15. studenoga imenovan bude papinskim breveom za biskupa u Fuldi Dr. Kopp. U svim tim biskupijama bude dokinuta državna uprava biskupskih dobara.

Dne 4. travnja 1882. bude uspostavljeno poslaništvo u Rimu i poslanikom imenovan Schlözer.

I drugi zakon o promjeni crkveno-političkih zakona bude izdan 31. svibnja 1882. Tim zakonom bude vladi produljena punomoć, koju je uživala samo do 1. siječnja 1882. do 1. travnja 1884. Zatim se odregjuje ovo: ako car pomiluje koga od svrgnutih biskupa, on se ima smatrati po državi priznanim biskupom u svojoj biskupiji; državni ispit ne moraju po-

lagati oni kandidati svećeništva, koji se iskažu svjedodžbom, da su marljivo slušali predavanja iz filozofije, povjesti i njemačke književnosti, u ostalom može ministar bogoštovlja oprostiti i od drugih zahtjeva, koje propisuju svibanjski zakoni za one, koji hoće da vrše kakovu crkvenu službu. Za sada nije se još vlada poslužila s pravom, da pomiluje kojega biskupa.

14. Dogovaranje s Rimom trajalo je neprestano, papa je dopisivao osobno s carem. No i sada još nije postignut sporazum.

I treći zakon, koji radi o promjeni crkvenih zakona, bude izdan 11. srpnja 1883. Taj zakon dokida dužnost prijaviti vladi one svećenike, koji budu namješteni, ali se mogu svaki čas premjestiti, dakle kapelane i upravitelje, isto tako ne treba prijavljivati pomoćne svećenike u upražnjenim župama, ako im nije povjerena uprava; dozvoljava zatim, da svećenici mogu bez kazne obavljati duhovnu službu svagdje ne gledeći na to, da li je crkvena služba popunjena ili nije, i dopušta napokon od države priznanim biskupima, da mogu u upražnjenim biskupijama obavljati sv. čine n. pr. sv. potvrdu dijeliti u tim biskupijama, što prije nije bilo dozvoljeno.

Sada se je napokon i vlada odlučila poslužiti se s pravom, da pomiluje biskupe. Kabinetskom naredbom od 3. prosinca 1883. bude pomilovan biskup u Limburgu, a naredbom od 21. siječnja 1884. biskup u Münsteru. No nadbiskupima u Kölnu i Posenu ne htjede vlada dozvoliti, da se vrate u svoje nadbiskupije.

15. Dogovaranje s Rimom krenulo je megjutim boljim putem. God. 1883. primio je papa dne 18. prosinca princa Henrika, kad se je vraćao iz Španjolske, u audienciju i osobito ga je odlikovao. Kad se je njemačka vlada zavadila sa Španjolskom radi Karolinskih otoka, bude na prijedlog Bismarckov u rujnu g. 1885. ta raspra povjerena Leonu XIII., da ju riješi, i on ju riješi na obostrano zadovoljstvo. Ta važna usluga iskazana Njemačkoj bude povod, da se je napokon riješilo teško osobno pitanje o ostavci kardinala nadbiskupa Ledochowskoga. Papa je primio ostavku kardinala Ledochowskoga na nadbiskupskoj časti i imenovao mu nasljednikom 3. ožujka 1886. opata Dindera, komu je oproštena propisana prisega, koja je napokon kraljevskom naredbom od 13. veljače 1887. dokinuta i uspostavljena je prisega, koju su rabili prije, nego li je nastalo neprijateljstvo izmegju države i crkve.

Sada započme javno dogovaranje njemačke vlade s apostolskom Stolicom. Vlada je predložila 15. veljače g. 1886. gospodskoj kući osnovu crkveno-političkih zakona o naobrazbi svećenstva i o crkvenoj jurisdikciji, u kojoj je ispunila, što je obećala papi, ako primi ostavku nadbiskupa u Kölnu i u Posenu. K toj osnovi podnio je biskup Kopp, — koji bijaše u siječnju g. 1886. imenovan članom gornje kuće, — svoje ispravke, da sama osnova bude čim bolja. U to ubavijesti državni tajnik kardinal Jacobini 26. ožujka iste godine njemačkoga poslanika Schlözera, da će papa odrediti, da se vladi prijave župnici, koji će se namjestiti na tada upražnjene župe, čim bude predložena osnova zakona s Koppovim ispravcima primljena. Na to odvrati Bismarck, da će teško s predloženom osnovom zakona prodrijeti, ako sv. Stolica već sada ne privoli u to, da će se od sada stalno vladi prijavljivati župnici prije nego li budu namješteni. Papa izjavi 4. travnja, da će pristati na taj zahtjev, čim mu bude službeno prijavljeno, da će se u skoro svi zakoni promijeniti.

Gospodska kuća primi osnovu zakona s ispravcima Koppovima; njemačka vlada ubavijesti 23. travnja papu, da će podvrći reviziji crkvene zakone, na što prijavi Jacobini 25. travnja njemačkoj vladi, da je papa odredio, da se umah prijave vladi župnici, koji će biti namješteni na upražnjenim župama. Prigodom saborske rasprave dne 4. svibnja sam je Bismarck osudio svibanjske zakone i izjavio, da se radi o tom, da se nagje modus vivendi.[48] Poslanička kuća primila je osnovu nepromijenjeno, kako ju je predložila gospodska kuća, a 21. svibnja potvrdio ju je kralj.

Zakon od 21. svibnja 1886. odregjuje: državni ispit za kandidate svećeništva ukida se sasma. Biskupski bogoslovni zavodi, koji su do g. 1873. opstojali, mogu se opet otvoriti, ali samo za slušatelje dotične biskupije — izuzima se Posen-Gnesen i Culm, ali se i za te biskupije može kraljevskom naredbom dozvoliti, da se otvore bogoslovni zavodi —, jedino valja ministru za bogoštovlje saopćiti zavodska pravila, naučnu osnovu, koja valja da je ista, koja i u sveučilištu, zatim imena poglavara i profesora, koji treba da su Nijemci i osposobljeni na kojem njemačkom sveučilištu, da mogu svoju struku predavati. Pod istim uvjetima mogu se podići i biskupski konvikti. Papinska disciplinarna vlast se priznaje, vrhovno sudište za crkvene prilike i priziv na državnu vlast ukida se; nije kažnjivo, ako se komu uskrate sredstva milosti ili ako tko čita sv. misu ili dijeli sakramente onima, koji umiru.

Čim je taj zakon proglašen, prijavi državni tajnik kardinal Jacobini notom od 1. lipnja 1886., da će se od sada stalno prijavljivati vladi oni, kojima se kani podijeliti kakova crkvena služba.

16. Da se iskupi papi dano obećanje (23. travnja 1886.) predložila je vlada početkom g. 1887. novu osnovu zakona o promjeni crkvenih zakona. Sam Bismarck označio je prigodom rasprave u gospodskoj kući zakone, koji se ovom osnovom mijenjaju, kao bez svake vrijednosti.[49] A prigodom rasprave u poslaničkoj kući molio je Bismarck sve svoje prijatelje, da svi glasuju za predloženu osnovu, jer da je tu njegova politička čast engagirana.[50] Osnova bude primljena i 29. travnja zakon potvrgjen.

---

[48] „Ich mache diesen Versuch", rekao je tom zgodom Bismarck, „indem vom König getheilten und angeregten Vertrauen nicht nur zum Papst, sondern auch zu unseren katholischen Landsleuten, dass sie ehrlich dazu die Hand bieten werden, auf dem Raume, welchen wir frei machen von dem Schutt, den die Maigesetze darauf gelassen haben — denn Trümmer sind sie ja nur noch — den Friedenstempel mit uns zu errichten, die Friedenseiche mit uns ehrlich pflanzen, begiessen und pflegen zu wollen. Ich meinerseits werde aufrichtig die Hand dazu bieten".

[49] „Wir betrachteten die ganze Gesetzgebung lediglich als eine Kampfgesetzgebung und als eine Waffe, um den Frieden zu erkämpfen. Wir haben damals unsere Arsenale gefüllt, aber doch nicht dauernde Einrichtungen erstrebt. Wenn man sich Vorräthe von Melinit und anderen explosiven Körpern anlegt, wird man sie doch nicht dauernd als Mobiliar in der eigenen Wohnung betrachten wollen".

[50] „Das Papstthum ist", rekao je Bismarck, „eine nicht bloss ausländische, eine nicht bloss weltallgemeine Institution, sondern, weil es eine weltallgemeine ist, auch eine deutsche Institution für die Katholiken".

Kao razlog, zašto sada svršava kulturni boj, naveo je ovo: „Wir können schweren Prüfungen entgegen gehen in auswärtigen Kämpfen, gegenüber Umsturzparteien verschiedener Kategorien. Mein Bedürfniss ist gewesen, ehe wir diesen Prüfungen ausgesetzt werden, alle inneren Streitigkeiten von uns abzuthun, die in der That entbehrlich für uns sind". A zaključio je ovako: „Ich muss den Versuch, unsere katholischen Landsleute ihres Bekenntnisses wegen dauernd zu vergewaltigen, meine Mitwirkung versagen".

Zakon od 29. travnja 1887. dozvoljava biskupima u Osnabrücku i Limburgu, da mogu otvoriti bogoslovne zavode i dopušta svim bogoslovnim zavodima, da mogu primati pitomce i iz drugih biskupija; odregjuje za tim, da ne treba vladi prijavljivati upravitelje župa, a vlada da će samo onim svećenicima prigovarati, koji su neprikladni za koje mjesto s razloga, koji padaju u gragjansko ili u državno gragjansko područje; ako bude svećenik osugjen na zatvor, ne gubi time eo ipso svoje službe; svi svjetovni svećenici i članovi priznanih redova mogu služiti sv. misu i dijeliti sakramente bolesnicima; crkveni poglavari nisu više dužni vrhovnomu predsjedniku priopćivati svoje disciplinarne osude; onim redovnicima i članovima crkvenih družba, koji a) pomažu u duhovnoj pastvi, b) vrše djela kršćanske ljubavi, c) koji se bave poukom i odgojom ženske mladeži, d) i koji sprovagjaju razmišljavanjem život (vita contemplativa) dozvoljeno je, da se mogu naseliti; napokon se ukida zakon o upravi upražnjenih katoličkih biskupija.

17. U nagovoru od 23. svibnja 1887. izrazio se je i papa o tim zakonima. On hvali najprije katolike radi njihove ustrajnosti, a o samim zakonima veli, da s njima istina nije sve postignuto, ali da je mnogo toga postignuto, pak da se nada poznavajući i vladara i njegove ministre, da će se još više toga postići.

I nije se papa prevario! Već u kolovozu 1887. obrekla je vlada papi u obvezatnoj formi, da kod podjeljivanja nadarbina ne će prigovarati onim svećenicima, koji se budu služili svojim gragjanskim ili državnim pravima, ili koji budu vršili svoju crkvenu dužnost. I upražnjene biskupije popunjavale su se u skoro kako i prije. Biskup Kopp bude imenovan papinim breveom u studenom 1887. knezom nadbiskupom u Breslavi; dokinuta katolička vojna biskupija bude opet uspostavljena i katolički vojni biskup imenovan itd.

18. Počamši od g. 1887. i diplomatski su odnošaji megju Berlinom i Rimom, i osobni megju papom i carem vrlo dobri. Kad je Leo XIII. slavio pedesetgodišnjicu svoga svećeništva, njemački mu je car Wilhelm po naročitom poslaniku grofu Brühlu čestitao i poslao darove; a kad je umro car Wilhelm (9. ožujka) i Friedrich III. (15. lipnja), papa je nasljedniku prijestolja izrazio svoje sažaljenje. — I na najvišem mjestu priznaje se podanička vjernost katolika. Tako je car Friedrich III. u dopisu na državnoga kancelara i predsjednika državnoga ministarstva dne 12. ožujka 1888. naročito rekao: »Ich will, dass der seit Jahrhunderten in Meinem Hause heilig gehaltene Grundsatz der religiösen Duldung auch ferner allen Meinen Unterthanen, welchem Bekenntniss sie auch angehören, zum Schutze gereiche. Ein jeglicher unter ihnen steht Meinem Herzen gleich nahe. Haben doch alle gleichmässig in den Tagen der Gefahr ihre volle Hingebung bewährt«. Slično ovomu rekao je i car Wilhelm II. u svom prvom prijestolnom govoru, kojim je otvorio pruski sabor 27. lipnja 1888.: »Dem Vorbilde Meiner erhabenen Ahnen folgend, werde Ich es jederzeit als eine Pflicht erachten, allen religiösen Bekenntnissen in Meinem Lande bei der freien Ausübung ihres Glaubens Meinen königlichen Schutz angedeihen zu lassen«.

Kad je 22. siječnja 1890. umro predsjednik centruma grof Franckenstein iskazali su mu car i sve stranke takovu počast, kakova se još nijednomu političkom vogji u Njemačkoj nije iskazala.

I tako se je sretno svršio najžešći boj proti crkvi u našemu stoljeću. Istina da još nije sve postignuto, što ima crkva pravo da traži, ali od svibanjskih zakona preostale su samo ruševine, kao što je rekao Bismarck, a nadajmo se, da će se i one otstraniti.

Polovicom siječnja 1892. podnesla je pruska vlada osnovu zakona o pučkim školama, koja odregjuje, da se uvede konfesionalna škola i preparandija i da je potpuno slobodno privatno naučati; u mjestima, gdje je koja konfesija u manjini, a imade 30—60 djece za školu, imadu roditelji pravo tražiti konfesionalnu školu. Videći ipak vlada goleme zapreke, na koje je naišla s tom osnovom, povuče ju 22. ožujka 1892. natrag.

POSEBNI DIO.

KNJIGA PRVA.

Ustrojstvo crkve.

GLAVA PRVA.

O staležu svjetovnom.

§ 29. Sv. krst.

1. Po sv. krstu postajemo članovi crkve; dosljedno samo onaj, koji je kršten stiče neka prava u crkvi i prima na se neke dužnosti.

2. Krstiti se može svaki živi čovjek, koji još nije kršten. No tu nam valja razlikovati djecu od odraslih, a kod djece valja opet da razlikujemo djecu vjernika od djece nevjernika.

a) Crkva želi, da vjernici dadu čim prije svoju novorogjenu djecu krstiti. Isto tako želi ona, da se i sva djeca, rogjena u mješovitoj ženidbi krste u katoličkoj crkvi, kojoj se želji protive u nekoliko gragjanski zakoni. Po gragjanskom naime zakonu i to čl. 26. od g. 1791. imadu se (ako nije dano pismeno obećanje, literae reversales) samo onda sva djeca, rogjena u mješovitoj ženidbi, krstiti u katoličkoj crkvi, ako je otac katolik; ako je pak otac nekatolik a mati katolikinja: muška su djeca vjere očeve, a ženska vjere materinje. No ako umre otac nekatolik, može mati katolikinja i mušku djecu odgojiti u katoličkoj vjeri.[1]

b) Djeca nevjernika, koja još nisu došla k razumu, ne smiju se proti volji svojih roditelja krstiti u katoličkoj crkvi.[2] Izuzimlju se dva slučaja: ako se dijete nalazi u smrtnoj pogibli, ili ako su ga roditelji ostavili, jer u ovom drugom slučaju prestaje očinska vlast nad djetetom.[3]

---

§ 29. [1] Intim. od 18. travnja 1809. br. 8852., 14. svibnja 1816. br. 13.906.

[2] Intim. od 28. srpnja 1776.; 21. lipnja 1762.; 26. kol. 1806. br. 16.442.; 21. list. 1806. br. 21.181.

[3] Kraljevska riješidba od 4. svibnja 1775. br. 2.062.

Ako je dijete židovskih roditelja u mlagjanoj dobi proti njihovoj volji kršteno, krst je valjano podijeljen, s toga valja dijete odijeliti od židovskih roditelja i u katoličkoj vjeri odgojiti.[4]

Ako je otac židov prešao na katoličku vjeru, može i svoju djecu, koja još nisu navršila 7 godina, dati krstiti i odgojiti u katoličkoj vjeri, ma se tomu i protivila mati židovka; isto pravo pripada i materi židovki, ako pregje na katoličku vjeru, dapače i djed, koji pregje na katoličku vjeru, može dati krstiti svoju unučad, ili im otac još živio ili već umro.[5]

c) Odrasli mogu se krstiti, ako to sami žele i ako su podučeni u vjeri, pak iz čiste nakane žele primiti sv. krst.[6] Kao odrasli smatraju se oni, koji su navršili sedmu godinu, jer se u to doba obično dolazi k razumu, akoprem može tko i prije sedme godine doći k razumu, dosljedno se može u tome slučaju krstiti i proti volji svojih roditelja.[7] U ostalom, kad god se dvoji, da li je onaj, koji se želi krstiti, već došao k razumu, valja krštenje odgoditi, a dijete smjestiti kamo u kršćansku obitelj.

Nitko se ne smije siliti na krštenje, već valja da se slobodnom voljom za to odluči. Nemini deinceps ad credendum vim inferri, veli sabor Toletanski IV., . . . non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes.[8] A Klement III. veli: Christi fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptisma non spontaneus, sed invitus cogitur pervenire.[9]

§ 30. Kako se gube na sv. krstu stečena prava.

1. Tko je valjano kršten pripada za uvijek crkvi i ostaje uvijek podložan njezinim zapovijedima,[1] no ipak može izgubiti na sv. krstu stečena prava i to tako, ako ili sam istupi iz crkve ili ako bude iz crkve izopćen.

2. Iz crkve istupljuje:

a) tko sasma otpadne od kršćanske vjere (apostasia).

---

[4] Navedena kralj. rješidba i intim od 24. travnja 1787. br. 14.981.

[5] Kralj. rješidba od 4. svibnja 1775. br. 2.062.

[6] Si quis adultus sit baptisandus, debet prius secundum apostolicam regulam in christiana fide ac sanctis moribus diligenter instrui et per aliquot dies in operibus pietatis exerceri, ejusque voluntas et propositum saepius explorari, et nonnisi sciens et volens probeque instructus baptisari. Rit. Rom. De bapt. adult.

[7] S. Cong. Concilii respondit (16. jul. 1639.) filios Judaeorum non esse invitis parentibus baptisandos, donec perveniant ad aetatem legitimam et tunc si ipsi consentiant, aetatem vero legitimam regulariter censeri completo septennio. Animadvertere opus est illud regulariter; nam indicat, oportere praesidem ecclesiasticum etiam atque etiam considerare, quisnam sit baptismi petitor, cum possit contingere ut is etiam non completo septennio sufficienti sit praeditus ratione, ideoque baptisandus invitis licet reluctantibusque parentibus, ut sapienter disserit Sotus (in 4. sent. dist. 5. p. art. 10. dub. 2.). Certissima regula est, quod si citra illam aetatem certo constat, puerum fidei cathechismis instructum satis intelligere, quidnam sit baptisari et quaemadmodum fit professio christianae legis, baptisandus est, quoniam aetas ad contrahendum matrimonium lege humana statuitur, lex autem divina baptismi neutiquam ab humana dependet. Si vero de perfecto usu rationis dubitatur et baptismus implorantis capacitas anceps et incerta esset — sacramentum est differendum. Ben. XIV. Const. Postremo mense de 28. Febr. 1747. (Bull. cit. II. p. 85. sqq.). Ovomu slično odregjuje i kralj. rješidba od 4. svibnja 1775. br. 2.062.

[8] Rel. c. 5. D. 45.

[9] c. 9. x. 5. 6.

§ 30. [1] Trid. ss. VII. c. 7. 8. de bapt.

b) Tko pregje na krivovjerje t. j. tko hotice i tvrdokorno zabacuje koju istinu vjere, za koju crkva uči, da je Bogom objavljena.

c) Tko ode megju raskolnike, t. j. tko se otcijepi od crkve i njezine vidljive glave rimskoga pape.

Tko hoće istupiti iz crkve, valja da je navršio 18. godinu, a osim toga da tu svoju namjeru priopći svomu duhovnomu pastiru u prisutnosti dvaju svjedoka i to dva put u razdoblju od četiri nedjelje dana, i da se iskaže pismenom svjedodžbom, da je tomu zahtjevu udovoljio.

3. Prava stečena na sv. krstu gubi i onaj, koji bude iz crkve izopćen.

4. Oni, koji su sami istupili iz crkve, ili koji su iz nje izopćeni, gube istina sva na sv. krstu stečena prava, ali ipak ostaju crkvenim zakonima podložni.

5. Koji su ili svoje volje istupili iz crkve ili su iz nje izopćeni, mogu se vratiti u crkvu, ako udovolje uvjetima, koje crkva postavlja.

6. Da se vrate u crkvu oni, koji su od nje otpali, ili koji su prešli na krivovjerje ili megju raskolnike, valja da se:

a) skrušeno pokaju i da mole crkvu, da ih natrag primi,

b) odreku nevjere, krivovjerja ili raskolništva, i

c) da ispovjede pravu vjeru.[2]

Sve ovo valja da se učini javno.

Jedino biskup je vlastan primati natrag u crkvu otpadnike, krivovjerce ili raskolnike, s toga ako ih želi tko drugi primiti u crkvu, valja da za to dobije dozvolu od biskupa, kao što i dozvolu, da ih može odriješiti od izopćenja, u koje su radi toga pali.

7. Poimence od biskupa izopćeni mogu se samo onda riješiti izopćenja, ako se za učinjeni grijeh pokaju, za nj udovolje i prisegnu, da će obdržavati crkvene zapovijedi, a naročito, da ne će više prekršiti crkvenoga zakona, radi kojega su prekršaja bili izopćeni. Ako izopćeni udovolji tim uvjetima, može ga svećenik, koji je za to dobio dozvolu od biskupa, riješiti izopćenja i primiti u crkvenu zajednicu.[4]

§ 31. Prava i dužnosti svjetovnjaka.

1. Članovi crkve nisu svi jednaki; jednima je predao Krist Gospodin svoju učiteljsku, svećeničku i kraljevsku vlast: to su svećenici, dočim je drugim zapovjedio, da se toj vlasti pokoravaju: a to su svjetovnjaci.

2. Svjetovnjacima, koji su s crkvom u zajedini, pripadaju neka prava. Ta prava jesu:

a) da im se vjerske istine prema njihovom shvaćanju i potrebi propovijedaju.[1]

---

[2] Ako se vraćaju u katoličku crkvu krivovjerci, koji nisu u njoj kršteni, valja prosuditi, da li su valjano kršteni.

[3] Pontif. Rom. Ordo ad reconciliandum apostatam, schismaticum vel haereticum.

[4] Rit. Rom.: De absolutione ab excommunicatione in foro exteriori. Proëmium.

§ 31 [1] Archipresbyteri quoque, plebani et quicunque parochiales vel alias curam animarum habentes ecclesias quocunque modo obtinent, . . . diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo quae scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, et virtutes, quas sectari oporteat. Trid. ss. V. c. 2. de ref.

b) Da im se dijele sredstva milosti, koja su im potrebna i koja mogu primati.[2]

c) Da prisustvuju kod sv. mise.

d) Da se nad njima mole crkvene molitve osobito na samrti.[3]

e) Da mogu steći duhovna prava n. pr. patronatsko pravo.

f) Oni mogu u svim prijepornim crkvenim stvarima tražiti pravo u crkvene oblasti.

g) Svjetovnjaci muškarci mogu, ako su sposobni, stupiti u duhovnički stalež.

h) Svjetovnjaci obojega spola mogu stupiti u redovnički stalež, isto tako:

i) u po crkvi odobrene družbe i druga društva, u kojima se njeguje kršćanska pobožnost i ljubav.

j) imadu pravo na crkveni pogreb.

3. Dužnosti svjetovnjaka jesu ove:

a) Oni valja da obdržavaju sve crkvene zapovijedi,[4] a naročito:

b) Pet zapovijedi crkvenih, kojima se zapovijeda

α) svetkovati sve zapovjedane blagdane,

β) u te dane slušati pobožno sv. misu,

γ) postiti odregjene poste, a u neke dane ne jesti mesa.

δ) svake se godine najmanje jedan put ispovijediti, a o Uskrsu se pričestiti,

ε) ne pirovati u zabranjeno vrijeme.

c) Napokon su dužni prema svojim silama doprinašati u crkvene crkve.

GLAVA DRUGA.

O staležu duhovničkom.

POGLAVLJE PRVO.

§ 32. Sakramenat sv. reda.

I. Pod sv. redom možemo razumijevati: a) stalež onih, koji su od ostalih vjernika izlučeni i odregjeni za službu božju. U tom se smislu govori o svećeničkom redu; b) sv. obred, kojim se daje sv. vlast, što zovemo regjenje ili polaganje ruku; c) mjesto, koje nekomu pripada u crkvenom poglavarstvu prema tomu, koliko je sv. vlasti dobio. U tomu značenju velimo: red biskupa, red svećenika, red djakona itd. Crkva uči o sv. redu:

1. da je sakramenat novoga zavjeta i da bilježi dušu neisbrisljivim biljegom. Si quis dixerit, ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei et sacramen-

---

[2] Trid. ss. VII. de sacram. in genere.

[3] Rit. Rom. De visitatione et cura infirmorum. Modus juvandi morientes.

[4] Trid. ss. VII. c. 8. de baptismo.

torum: anathema sit.[1] Si quis dixerit, per sacram ordinationem — non imprimi characterem, vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: anathema sit.[2]

2. Da ima više redova. Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur: anathema sit.[3]

Viši redovi jesu ovi: biskupski red,[4] svećenički red i djakonat. Ovi se redovi zovu hierarhijski ili sakramentalni redovi. K višim redovima pribraja se od 12. stoljeća i podjakonat.

Manji su redovi: red svjećonoše, zaklinjalca, štioca i vratara. Prvi stupanj k ovim redovima jest tonzura.

§ 33. Djelitelj sv. reda.

I. 1. Redoviti djelitelj sv. reda, koji može valjano rediti jest svaki biskup. a) Biskup: ordinarius minister hujus sacramenti (ordinis) est episcopus.[1] b) Svaki biskup, jer i izopćeni, krivovjernik, raskolnik i simonistički izabrani biskup valjano redi, ako obdržaje sve, što je potrebno, da se valjano podijeli sakramenat i ako nije apostolsko nasljedstvo do njega prekinuto.[2] No tko se hotimice dade rediti od biskupa, koji je izopćen, suspendiran ili interdiciran, ili od javnoga krivovjernika ili raskolnika, umah je za uvijek suspendiran od primljenih redova; tko bude bona fide od njih zaregjen, suspendiran je od primljenih redova, dok mu toga njegov biskup ne oprosti.

2. Izvanredno mogu podjeljivati:

A. više redove. Papa može dozvoliti jednostavnomu svećeniku, da podijeli podjakonat, ali mu ne može dozvoliti, da dijeli sakramentalne redove: djakonat, svećenički i biskupski red.

Ovomu se ne protivi ni najmanje to, što se čita, da su i pomoćnici biskupa, tako zvani chor-episcopi redili svećenike: jer ne treba zaboraviti, da su bile dvije vrsti chor-episcopa, jedni su bili obični svećenici, ali bilo je megju njima i takovih, koji su imali biskupski red. Oni, koji su imali biskupski red, redili su svećenike dakako s dozvolom diecezanskoga biskupa; oni pak, koji su bili prosti svećenici, podjeljivali su niže redove i podjakonat, koji se je u ono vrijeme pribrajao nižim redovima.

Što se neki proti ovoj tvrdnji pozivlju na bullu Innocenta VIII., koji da je g. 1489. dao povlasticu cistercitskim opatima, da mogu podjeljivati i djakonat, ne dokazuje ništa, jer je upravo u toj točki sumnjiva authentičnost bulle, a teško da i cistercite mogu pokazati original bulle. Taj primjer dakle

§ 32. [1] Trid. ss. XXIII. c. 3. de sacr. ordinis.
[2] c. 4. l. c
[3] c. 2. l. c.
[4] Da li je biskupski red od svećeničkoga reda i različan red i sakramenat, nisu svi istoga mnijenja. Isporedi: Bujanović, sv. sakramenti, II. svezak § 95. p. 254. sqq.

§ 33. [1] Eugenius IV. Decr. ad Armenos. Trid. ss. XXIII. c. 7.
[2] Prema tomu smatra se valjano regjenje u istočnoj, grčkoj, utrehtskoj i starokatoličkoj crkvi; nevaljano u anglikanskoj, švedskoj i danskoj crkvi.
[3] Const. Ap. Sedis Pii IX. 1869. VI.

ne dokazuje ništa, kao što i nije dokazano, da su se cistercite služili s tom povlasticom prije sabora Trientskoga.[4]

B. Tonzuru i manje redove:

a) svecenici, koji su tu povlasticu dobili od pape poslije sabora Trientskoga;[5]

b) redovnički opati svojim podložnicima, ako su svećenici i od biskupa blagoslovljeni, ili ako su tri put molili biskupa, da jih blagoslovi, a on nije htio;[6] opati, koji nijesu blagoslovljeni, trebaju posebnu povlasticu, da mogu to činiti;[7]

c) kardinali svećenici u svojim crkvama (in ecclesia sui tituli), ali samo svojim domaćim (familiaribus) i koji služe u njihovoj crkvi.

3. Djelitelj sv. reda, koji može i smije rediti jest vlastiti biskup regjenika. Samo papa, koji je biskup cijele crkve, može koga mu volja ili sam zarediti, ili dati drugomu biskupu vlast, da ga zaredi.[8] Naslovni dakle biskupi, koji nemaju svoje biskupije, ili biskupi, koji su se odrekli biskupije, smiju samo onda rediti, ako su za to dobili dozvolu od drugoga biskupa.

Vlastiti biskup regjenika jest:

a) onaj biskup, u čijoj je biskupiji otac regjenikov, kad se je regjenik rodio, imao prebivalište (ratione originis), ili ako nije imao nigdje prebivališta, tada onaj biskup, u čijoj se je biskupiji otac rodio. Ako se je regjenik slučajno rodio u kojoj biskupiji, tad je njegov vlastiti biskup onaj, u čijoj se je biskupiji rodio otac, osim ako je otac u tome mjestu, gdje mu se je rodio sin, stekao prebivalište.[9]

b) Onaj biskup, u čijoj biskupiji regjenik prebiva (ratione domicilii), t. j. gdje već deset godina boravi ili kamo se je naselio i već dulje vremena ondje stanuje tako, da se odatle može zaključivati, da je nakanio tu i ostati.[10]

---

[4] Isporedi Phillips, Kirchenrecht, Regensburg 1845. I. § 38. p. 340.

[5] Sabor bo Trientski (ss. XXIII. c. 10. de ref.) ukinuo je sve povlastice i običaje.

[6] Benedikt XIV. De synodo l. II. c. 11. n. 9.

Pamti: 1. ako je tko dobio poslije sabora Trientskoga povlasticu, da se može dati od biskupa blagosloviti poput opata, dà i služiti mitrom i štapom, time mu nije dana povlastica, da može podijeliti tonzuru (Acta II. p. 340.); 2. da blagoslovljeni opat može slobodno podijeliti redovnicima, koji nijesu njegovi podložnici, tonzuru i manje redove, treba da imade on zato dozvolu onoga biskupa, u čijoj biskupiji redi, a oni, koje redi, treba da imadu otpusnicu od svoga biskupa (s. C. kod Richtera concil. Trid. p. 198. n. 16., 20.); 3. blagoslovljeni opati i oni, koji imadu zato posebnu povlasticu, mogu valjano ali nedozvoljeno podijeliti tonzuru i manje redove onima, koji im nijesu podložni; nevaljano to čine neblagoslovljeni opati i oni, koji nemaju posebne povlastice (S. C., 13. jun. 1591., 11. maji 1624. kod Richtera l. c. n. 17. 18. 21.).

[7] Ako neblagoslovljeni opat, koji nema posebne povlastice, da može dijeliti tonzuru i niže redove, komu podijeli tonzuru i niže redove, on to čini ne samo nedozvoljeno, nego i nevaljano. (Acta II. p. 340.).

[8] c. 1. I. 9. in VI. Nego, ako je papa komu podijelio niže redove, tada mu više redove ne smije podijeliti drugi biskup, ako nema za to naročite papine dozvole. Bened. XIV. In postremo.

[9] Innocentii XII. constit. Speculatores de 4. Nov. 1694. § 5. (Ang. Lucidi. De visitatione ss. liminum. Romae 1883. Vol. III. p. 136. sqq.) Kod nezakonito rogjenih odlučuje origo matris; kod nahoda mjesto, gdje su nagjeni, a kod netom krštenih mjesto, gdje su kršteni.

[10] Subditus autem ratione domicilii ad effectum suscipiendi ordines is dumtaxat censeatur, qui licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut

c) Biskup, u čijoj biskupiji posjeduje regjenik mirno nadarbinu, koja mu daje dovoljno dohotka, da može pristojno življeti (ratione beneficii).

d) Biskup, koji je regjenika tri godine uzdržavao, jer ga je služio, ali uz uvjet, da mu za mjesec dana podijeli nadarbinu, od koje će moći pristojno življeti.[11]

4. Regjenik može imati više vlastitih biskupa, koji ga smiju zarediti, n. pr. jedan ratione originis, drugi ratione domicilii itd. U tom slučaju može si izabrati biskupa, koji će ga rediti, dapače može u tom slučaju od jednoga primiti tonzuru, od drugoga manje redove, od trećega podjakonat itd.[12] No da se zapriječi nezakonito regjenje, zahtijeva se, da mu drugi biskupi, koji su njegovi vlastiti biskupi, izdadu svjedodžbu (literae testimoniales), kojom svjedoče, da imade sva zakonom propisana svojstva, koja se zahtijevaju, da se tko može zarediti. Naročito:

α) mora onaj, koji je od svoga biskupa primio tonzuru i manje redove, pak želi od drugoga biskupa ratione beneficii primiti više redove, donesti tu svjedodžbu od biskupa originis i domicilii.[13]

β) Onaj, koji se je slučajno rodio u kojemu mjestu, pa je u njem ostao tako dugo, da je mogao pasti u koju kanonsku zapreku, valja da od biskupa svoga rodnoga mjesta i prebivališta prinese spomenutu svjedodžbu onomu biskupu, koji će ga rediti,[14] isto tako valja da prinese svjedodžbu od biskupa originis onaj, koji je iz svoga rodnoga mjesta otišao već tako star, da je mogao pasti u koju kanonsku zapreku,[15] t. j. u oba slučaja treba takovu svjedodžbu, koja mu je potrebna za tonzuru, onaj, koji je iza navršene sedme godine boravio u tugjoj biskupiji šest mjeseci. Te svjedodžbe ne može nadomjesti izjava dotičnoga biskupa, da se o njemu ništa ne zna; u tomu bo slučaju treba da zamoli biskup, koji će ga rediti, u apostolske Stolice dozvolu, da može od njega zahtijevati dopunidbenu prisegu. Na pitanje bo »Utrum sufficientes censendae sint literae testimoniales alieni Episcopi, quando testatur nihil constare de ordinando, eo quod nemo sit, qui de ordinando testimonium reddere possit, cum sit, ut judicatur, omnibus ignotus?« odgovoreno je:

»Quatenus Ordinarii literae plenum testimonium non reddant, Episcopus, obtenta ad hoc facultate ab Apostolica Sede, provideat per juramentum suppletorium«. (S. C. C. 26. Jan. 1895.).

No papa Leo XIII. dozvolio je austrijskim biskupima na 10 godina, da mogu i bez takove svjedodžbe zarediti onoga, koji je drugdje tako dugo boravio, da je mogao pasti u koju kanonsku zapreku, ako je veoma teško dobiti takovu svjedodžbu, a zna se za izvjesno, da je sposoban, da primi sv. redove.[16]

---

vel per decennium saltem in eo habitando, vel majorem rerum ac bonorum suorum partem cum instructis aedibus in locum hujusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commorando satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit, et nihilominus ulterius utroque casu se vere et realiter animum hujusmodi habere jurejurando affirmet. Ibid. § 6.

[11] Speculatores § 7. Trid. ss. XXIII. c. 9. de ref.

[12] S. C. C. in Fundana 26. febr. 1666. (kod Lucidi l. c. p. 199. n. 102.).

[13] Innoc. XII. l. c. § 3.

[14] Innoc. XII. l. c. § 5.

[15] Idem ibidem § 6.

[16] S. C. Offici 27. april. 1888. (Archiv 60. p. 245. sq.).

γ) Ratione familiaritatis ne smije se nitko zarediti bez svjedodžbe biskupa njegovog rodnog mjesta ili prebivališta.[17]

5. Vlastiti biskup redovnika jest onaj biskup, u čijoj je biskupiji samostan, u kojemu stanuju, osim ako imadu povlasticu od rimske Stolice, da se mogu dati zarediti od koga mu drago katoličkoga biskupa. No ta povlastica valja da im je naročito podijeljena i to poslije sabora Trientskoga.[18] Vlastiti biskup članova koje družbe (congregatio) jest onaj biskup, koji je bio njihov vlastiti biskup prije nego su stupili u družbu.

6. Biskup, koji redi, a ne bi smio rediti, suspendiran je godinu dana, da smije podjeljivati sv. redove, a zaregjeni ne smije izvršivati sv. red, dok mu toga njegov vlastiti biskup ne dozvoli; osim toga može ih papa po svojoj uvigjavnosti i drugim težim kaznama kazniti.[19]

II. 1. Tko nije vlastiti biskup regjenikov, smije ga rediti samo onda, ako dobije za to od njegovog vlastitog biskupa dozvolu (literae dimissoriae). Ta dozvola može se dati ili usmeno ili pismeno,[20] a može ju dati:

a) papa.

b) Vlastiti biskup, čim je potvrgjen.

c) Generalni vikar ne može dati te dozvole osim ako mu je to naročito biskup dozvolio, ili ako nema biskupa kod kuće (in remotis agit).[21]

d) Kapitularni vikar može prve godine iza smrti biskupove dati dozvolu da se rede samo onima, koji su arctati beneficio, t. j. onima, koji su dobili nadarbinu, za koju nemaju potrebnoga reda pod uvjetom, da ga za

---

[17] Idem ibidem §. 7.

[18] Innoc. XIII. Apostolici ministerii. 13. Maji 1723. § 15. Bened. XIV. Impositi Nobis. 27. Febr. 1747. Ang. Lucidi l. c. p. 290. 143. sqq.

[19] Trid. ss. XIV. c. 2. de ref.; ss. XXIII. c. 8. de ref.; Speculatores §. 9.

[20] Nemo episcoporum — alterius subditum — absque sui proprii praelati expresso consensu aut literis dimissoriis — ordinare valeat. Trid. ss. XIV. c. 2. de ref. A literis dimissoriis valja razlikovati literas testimoniales, kojima se svjedoči, da ima regjenik propisana svojstva, da se može zarediti; literas formatas, kojima se svjedoči, da je primio i koje sv. redove; literas excorporationis ili exeat, kojima se dozvoljava kleriku, da može prijeći u drugu biskupiju. Za literae excorporationis vrijede ova pravila: 1. biskup ne može otpustiti klerika iz svoje biskupije bez njegove privole, ma da se je i dogovorio s drugim biskupom, koji je pripravan primiti ga u svoju biskupiju; 2. ako klerik moli ili privoli, da se otpusti iz biskupije, ipak ga biskup ne može otpustiti, dok se ne nagje drugi biskup, koji ga je voljan primiti u svoju biskupiju; 3. biskup može primiti tugjega klerika u svoju biskupiju ili izrično ili šuteći (tacite), podijelivši mu nadarbinu, koja zahtijeva, da on u njoj prebiva (beneficium residentiale); 4. ako biskup podijeli kleriku nadarbinu, koja ne zahtijeva, da on u njoj prebiva, ili ako zahtijeva, da u njoj prebiva, ali se može svaki čas iz nje maknuti, ili ako mu podijeli kakovu drugu službu, to još nije znak, da ga je primio u svoju biskupiju i da je zakonito iz prijašnje biskupije otpušten; 5. ako biskup traži prije, nego primi tugjega klerika u svoju biskupiju ili mu podijeli sv. redove, otpusnicu u strogom smislu riječi, pak unese njegovo ime u imenik svojih klerika, to je znak, da ga je primio u svoju biskupiju a njegov biskup da ga je otpustio; 6. klerik može i proti volji svoga biskupa istupiti iz biskupije i podvrći se sudskoj vlasti drugoga biskupa, ako mu njegov biskup bez dostatnoga uzroka ne dozvoljava primiti više redove, tada se on može obratiti na sv. Stolicu, koja će zapovjediti njegovomu biskupu, da ga iz biskupije otpusti; 7. isto tako može klerik izmoliti otpusnicu iz biskupije, ako mu njegov biskup ne povjeri nikakovu službu i ne skrbi se za njegovo uzdržavanje. Učini li biskup jedno i drugo, ne može klerik proti volji svoga biskupa otići iz biskupije, niti ga može prisiliti, da ga otpusti. (Isporedi Oberkamp: Wann bewirken litterae dimissoriae ad quemcumque Episcopum die Excorporation aus einem Sprengel? (Archiv 36. p. 389. sqq.).

[21] c. 3. de temp. ordinat. in VI. Benedikt. XIV. De synodo l. 2. c. 8. n. 2.

godinu dana primu, a ako ga ne primu, gube nadarbinu; iza godine dana po biskupovoj smrti može ju dati svima bez razlike.[22] Nego i prve godine može dati svjedodžbu (lit. testimoniales) onima, koji imadu apostolsku povlasticu, da mogu primiti sv. redove od kojega god biskupa; isto tako može prve godine dozvoliti kojemu biskupu, da u njegovoj biskupiji redi one, koji imadu otpusnicu od svoga biskupa a to zato: jer se u oba slučaja ne daje dozvola podjeljivati sv. redove. Dozvola dana od kapitularnoga vikara vrijedi i poslije, kako je biskupska stolica popunjena, osim ako ju biskup opozove, što može učiniti.

α) Redovnički poglavari mogu svojim podložnicima dozvoliti, da smiju primiti sv. redove, ali dozvola valja da je upravljena na onoga biskupa, u čijoj se biskupiji nalazi samostan, gdje oni borave, osim ako su dobili od pape povlasticu, da se mogu dati rediti od kojega god biskupa. No tu povlasticu valja da su naročito dobili poslije sabora Trientskoga. Drugomu biskupu smiju samo onda dati dozvolu, ako njihovoga biskupa nema kod kuće, ili ako on u prvom zakonom odregjenom vremenu ne bude redio; istinitost navoda valja da potvrdi biskupska oblast.

β) Poglavari družba, u kojima se polažu prosti zavjeti, ne mogu dati svojim članovima literas dimissoriales ili drugu kakovu dozvolu, da primu više redove titulo mensae communis ili missionis, nego samo onima, koji su sproveli već tri godine u prostim zavjetima i položili su doživotne proste zavjete, ili ako družba dulje od tri godine zavlači polaganje doživotnih zavjeta samo onima, koji su barem tri godine sproveli u prostim vremenitim zavjetima.

γ) Ako imade dostatan uzrok, da tko primi više redove prije navršenoga trogodišta u prostim vremenitim zavjetima, može se umoliti sv. Stolica za dozvolu, da može dotičnik položiti svečane zavjete prije navršenoga trogodišta u prostim zavjetima, a ako je član družbe, u kojoj se polažu samo prosti zavjeti, da mu se dozvoli, da može položiti doživotne zavjete prije, nego li to dozvoljavaju pravila družbe.

δ) Sv. Stolica ne će u buduće dozvoljavati, da član kojega reda primi više redove prije, nego li je položio svečane zavjete; isto tako ne će se dozvoljavati, da primi više redove onaj član koje družbe, koji još nije sproveo tri godine u prostim zavjetima, osim uz iznimku γ).

ε) Biskup ne može dozvoliti onima, koji su položili svečane zavjete ili samo proste, da primu više redove, ako mu osim drugih potrebitih dokazala ne donesu svjedodžbu, da su učili bogoslovlje barem jednu godinu, ako hoće primiti podjakonat, barem dvije godine, ako žele primiti djakonat, a barem tri godine, ako bi htjeli primiti svećenički red. (S. C. Epp. et Reg. d. d. 4. Nov. 1892. Archiv 69. p. 130. sqq.).

NB. Poglavari družba s prostim zavjetima ne mogu dati svojim pitomcima literas dimissoriales ili ih dati zarediti titulo mensae communis, ako nemaju za to posebne povlastice (S. C. Epp. et Reg. 9. Febr. 1894. Archiv 72. p. 491.).

2. U pismenoj dozvoli, koja se daje, da može biskup tugjega podložnika rediti, valja navesti:

---

[22] Trid. ss. VII. c. 10. de ref.

a) ime biskupa, koji daje dozvolu. Ma i biskup umro iza podijeljene dozvole, dozvola ipak vrijedi.

b) Ime i prezime biskupa, komu se daje dozvola.[23]

c) Uzrok s koga se daje.

d) Koji mu se redovi mogu podijeliti. U slučaju ako mu se podjeljuju niži i viši redovi valja navesti, da li se imade zakonom propisano razdoblje obdržavati ili ne. Ako ne, onda valja da njegov vlastiti biskup to oprosti i spomene u pismenoj dozvoli.

Biskup valja da regjenika, prije nego li dade drugomu biskupu dozvolu, da ga smije rediti, ispita, da se osvjedoči imade li sva zakonom propisana svojstva. Episcopi — subditos suos non aliter, quam jam probatos et examinatos ad alium episcopum ordinandum dimittant.[24] Svjedodžbu o tomu (testimoniales) valja da priklopi pismenoj dozvoli[25]

Ako bi biskupu bilo teško ispitati regjenika, jer n. pr. nije kod kuće, može to povjeriti biskupu, komu daje dozvolu, da ga redi. No ako i jest vlastiti biskup ispitao regjenika, može ga ipak ispitivati i biskup, koji ga redi.[26]

§ 34. Tko se ne smije rediti.

Da se tko smije rediti, valja da imade svojstva, koja propisuje naravni i crkveni zakon. Oni, koji nemaju svojstva, koja propisuje naravni zakon, zovu se nesposobni (incapaces); oni pak, koji nemaju svojstva, koja propisuje crkveni zakon, zovu se iregularni (irregulares).

1. Nesposobni primiti sv. redove jesu:

a) koji nisu kršteni, jer po sv. krstu postajemo članovi crkve Kristove i dobivamo pravo na milosti, koje je on naredio u svojoj crkvi.[1]

b) Žene prema onoj apostolovoj: mulieres in ecclesia taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.[2] Prema toj opomeni crkva je od početka sveudilj isključivala žene od sv. reda.

c) Koji se protive regjenju (reluctantes); jer da se valjano primi koji sakramenat, zahtijeva se u primalca nakana, primiti ga. Nakana primiti sakramenat, predmnijeva se uvijek, dok nije protivno dokazano: s toga se mogu valjano rediti djeca, lugjaci i prisiljeni, ako sila nije fizička. One, koji su kao djeca regjeni, vežu svećeničke dužnosti samo onda, ako privole u svoje regjenje, kad dorastu;[3] koji su regjeni pod uplivom straha

---

[23] Dozvola može se dati ili izvjesnomu nekomu biskupu (dimissoriae speciales), ili u opće kojemu god katoličkomu biskupu, koji je valjano regjen (dimissoriae generales ili facultates de promovendo a quocunque). Općenita se dozvola ne smije dati nisi habentibus legitimam causam, ob quam a propriis episcopis ordinari non possint, in litteris exprimendam; et tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua dioecesi residente, aut pro eo pontificalia exercente, et diligenti praevio examine: Trid. ss. VII. c. 11. de ref.

[24] Trid. ss. XXIII. c. 3. de ref.

[25] Koji još moraju takovu svjedodžbu donesti biskupu, koji ih redi, vidi točku 4. α) β).

[26] Reiff. l. c. l. I. t. 11. § 5. n. 115.

§ 34. [1] Ako bi tko bio zaregjen, koji nije kršten, valja ga krstiti, pak na novo rediti. c. 1. X. 3. 43.

[2] 1. Cor. 14. 34.

[3] c. 10. C. XX. q. 1. odregjuje za to 15. godinu, a c. 5. D. XXVIII. navršenu 18. godinu.

i sile mogu u apostolske Stolice moliti oprost od preuzetih dužnosti, koji se megjutim rijetko kad daje.

2. Iregularni. Iregularnost jest kanonska zabrana, koja ne dopušta, da tko slobodno primi sv. redove, ili ako ih je primio, da ih izvršiva. Iregularnost dakle brani:

a) da tko slobodno primi sv. redove ili i tonzuru;

b) ako ih je primio, da ih izvršiva, i

c) da ne može dobiti crkvenu nadarbinu, jer beneficium datur propter officium. Iregularan može biti samo kršteni muškarac, jer nekrštenim i ženama brani već naravni zakon primiti sv. red.

Iregularnost može biti:

a) kad se tko ne smije rediti, jer mu manjka koje svojstvo, koje bi morao imati (ex defectu), ili kad se tko ne smije rediti poradi kakove krivnje (ex delicto), da se sačuva čast staleža svećeničkoga.

b) Cjelovita ili djelomična. Cjelovita, koja brani primiti ili izvršivati svaki red; djelomična, koja brani izvršivati samo neki red, ili brani komu, da primi viši red.

c) Vječna ili vremenita. Vječna, koja traje, dok se ne oprosti; vremenita, koja s vremenom sama sobom prestaje.

d) Koja je bila već prije nego je tko primio sv. red (antecedens), ili koja je nadošla, kad je već tko bio zaregjen (subsequens).

Oprostiti iregularnost može papa, jer je iregularnost uvedena crkvenim zakonom, a od crkvenih zakona može oprostiti papa.

Osim pape mogu iregularnost oprostiti nekada i biskupi svojim podložnicima i u svojoj biskupiji, prema odredbi sabora Trientskoga. Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus — ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare — quoscunque sibi subditos in dioecesi sua. Istu vlast imade i kapitularni vikar, a generalnomu vikaru može ju dati biskup.

Delictum occultum jest ovdje ono, što nije notorium; deductum ad forum contentiosum zove se onda, ako je ne samo prijavljeno sudu, nego je i sud već počeo u toj stvari uredovati, pozvavši barem preda se krivca.[5]

§ 35. Irregularitates ex defectu.

Ne smiju se rediti, jer nemaju crkvenim zakonom propisanih svojstva:

1. koji nemaju propisane dobe (defectus aetatis). Po odredbi sabora Trientskoga zahtijeva se za biskupa navršena 30. godina,[1] za sveće-

[4] U javnim slučajevima podjeljuje papa oprost po Datariji, a u tajnima po Poenitentiariji (redovnicima i pro foro externo po Poenitentiariji) i to tako, da pro foro externo daje vlast biskupu ili generalnomu vikaru, a pro foro interno ispovjedniku, da može podijeliti oprost. Onaj, komu je povjerena provedba oprosta, ne može toga drugomu povjeriti; klauzulama sadržanim u breveu, kojim se daje oprost, valja točno udovoljiti.

[5] Trid. ss. XXIV. c. 6. de ref. Potest autem dici occultum, quod non est propalatum, nec est ejus propalandi periculum: quamvis unus vel alter sciat, vel quamvis aliquando deductum sit ad forum contentiosum, si ex postfacto reus ob defectum probationum tanquam innocens absolutus fuit. Engel Collegium universi juris. Salisburgi 1751. l. v. t. 12. § 3. n. 64. p. 1155.

§ 35. [1] ss. VII. c. 1. de ref.; c. 7. X. 1. 6. Nekoč se je zahtijevalo za podjakona 18, za djakona 20, a za svećenika, kao što i sada 25 godina. Clem. c. ult. h. t.

nika započeta 25., za djakona započeta 23., a za podjakona započeta 22. godina.[2] O tonzuri i nižim redovima ne odregjuje sabor Trientski ništa, ali se ne smiju podijeliti prije sedme godine.[3]

Ova iregularnost prestaje sama po sebi, čim tko dosegne propisanu dobu. Osim toga mogu biskupi »vi facultatum quinquennalium dispensare super defectu aetatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad sacerdotium, si alias idonei fuerint«. Tom vlašću mogu se biskupi služiti i kod redovnika. (S. C. R. U. Inquis. 29. Jan. 1896.)

2. Koji imadu kakvu tjelesnu manu (defectus corporis). Kao što je bilo zabranjeno u starom zavjetu primiti megju svećenike koga s tjelesnom kakovom mànom (Lev. 21. 17. sqq.), isto je tako zabranjeno i u novom zavjetu podijeliti sv. red onima, koji poradi tjelesne kakove mane ili ne mogu nikako izvršivati čine sv. reda, osobito prikazivati sv. misu, ili ih ne mogn izvršivati dostojno. Amo spadaju:

a) osakaćeni, kojima manjka kakovo udo potrebno za izvršivanje sv. reda n. pr. ruka.[4] Isto su tako iregularni i oni, kojima manjka samo neki dijel uda, ako bez toga ne mogu služiti sv. mise, n. pr. ako im manjka palac i kažiprst.[5]

Oni, kojima manjka nepotrebno udo za izvršivanjc sv. reda, nijesu iregularni, ako su to udo slučajno bez svoje krivnje izgubili;[6] ali ako su se sami hotice osakatili, onda su iregularni.[7]

b) Nemoćni t. j. oni, koji imadu, istina, sva uda, ali se ne mogu s njima služiti, kao što su hromi,[8] slijepi,[9] gluhi, nijemi. Amo spadaju i oni, koji poradi kakove bolesti ne mogu dostojno izvršivati sv. red n. pr. koji boluju na padavici,[10] ili su neizlječivo bolesni,[11] kao što su gubavci i t. d.

c) Nakazni, koji su na sablazan ili ruglo.[12]

Da tko usprkos ove zabrane primi sv. redove ili primljene izvršiva, može mu dozvoliti papa; no ako je tjelesna mana velika, jedva će kada to učiniti.[13] U dvojbi, da li je tjelesna mana tolika, da brani primiti sv. redove,

[2] ss. XXIII. c. 12. de ref. Propisane godine ne treba da su navršene, već je dosta, ako su započete, što se vidi iz riječi sabora Trientskoga: „Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimum secundum, ad diaconatus ante vigesimum tertium, ad presbyteratus ante vigesimum quintum aetatis suae annum promoveatu", jer tko je započeo n. pr. vigesimum secundum annum, ne redi se ante vigesimum secundum annum, kako je to propisano.

[3] c. 4. I. 6. in VI.

[4] c. 6. X. 1. 20.

[5] c. 1. eodem; c. 2. X. 3. 6.

[6] c. 3. X. 1. 20.

[7] c. 6. D. 55.

[8] c. 57. D. I. de cons.

[9] c. 13. D. 55. Onomu, koji ne vidi na lijevo oko, a može desnim bez zapreke čitati kanon — samo ako nije nakazan, ne treba oprosta. S. C. C. 27. Jan. 1872. (Acta VII. p. 79.). Isto tako nije iregularan nagluh, no ipak je takova S. C. C. (29. svibnja 1869. Acta IV. p. 594. sq.) dispenzirala ad cautelam i dozvolila mu, da može primiti sv. redove uključivo do svećeničkoga reda; svećenik, koji ogluši, nije iregularan (S. C. C. 24. Mart. 1871. Acta VII. p. 46.).

[10] c. 1. 2. C. VII. q. 2.

[11] c. 5. X. 3. 6.

[12] c. 1. D. 49.

[13] S. C. C. dozvolila je ipak (17. pros. 1864.) svećeniku, koji je imao umjetnu lijevu ruku, da može čitati sv. misu cum assistentia alterius sacerdotis vel diaconi. (Archiv 14. p. 130. sqq.).

može biskup blago suditi, da nije, te dozvoliti, da se primu sv. redovi. Osim toga mogu biskupi oprostiti iregularnost, koja je nastala odatle, što se je netko hotice osakatio, ako ono udo nije potrebno za izvršivanje sv. reda a krivnja je tajna. (Trid. ss. XXIV. c. 6. de reform.).

3. Koji nisu pri zdravom razumu, stoga se ne smiju rediti lugjaci, glupaci, djeca prije navršene sedme godine.

4. Koji nemaju potrebnog znanja. Sabor Trientski zabranjuje dati onima tonzuru, koji ne znaju glavne istine vjere i ne umiju čitati i pisati.[14] Za manje redove zahtijeva isti sabor znanje latinskoga jezika i da ima nade, da će moći napredovati;[15] za djakone i podjakone, da su prokušani u manjim redovima, te da znadu, što je potrebno, da mogu izvršivati primljene redove;[16] svećenici valja da su sposobni, da mogu puk poduČavati i dijeliti sakramente,[17] biskupi napokon treba da su doktori bogoslovlja ili crkvenoga prava, ili da imadu javnu svjedodžbu od koje akademije, da su sposobni da mogu druge učiti.[18]

Od ove iregularnosti ne može se dati oprost, već prestaje sama sobom, čim si je tko pribavio potrebno znanje.

5. Koji nisu utvrgjeni u vjeri, stoga se ne smiju rediti netom obraćeni, koji su kršteni na smrtnom krevetu, kao što i oni, koji još nisu primili sakramenat sv. potvrde.

6. Koji nisu slobodni. Radi toga se ne smiju rediti:

a) robovi, dok nisu dobili slobode.[19]

b) Koji su dužni račun dati o tugjem imetku, koji im je povjeren, bio on javan ili privatan, dok ne polože računa.[20]

c) Vojnici.[21]

d) Oženjeni, osim ako su doživotno rastavljeni od supruge radi preljuba njezinom krivnjom,[22] ili s dozvolom supruge, koja valja da pogje u samostan[23] ili ako je već u godinama, da se zavjetuje zavjetom čistoće.[24]

7. Koji nisu krotki (defectus lenitatis). Iz toga uzroka ne smiju se rediti: koji dragovoljno sudjeluju na sudu ili u ratu, kad se tko ubije.

Kad se pri sudu izrekne i izvrši smrtna kazna postaju iregularni:

a) sudac, koji je izrekao smrtnu osudu;[25] b) prisjednici; c) tužitelj;[26] d) odvjetnik tužiteljev; e) pisar, koji piše smrtnu osudu;[27] f) svi, koji izvršuju smrtnu kaznu.

Usuprot nisu iregularni: odvjetnik optuženika; svećenik, koji osugjenika prati na stratište, kao što ni svećenik-tužitelj, ako izrično prosvjeduje proti

---

14 ss. XXIII. c. 4. de ref.
15 ibid. c. 11. de ref.
16 ibid. c. 13. de ref.
17 ibid. c. 14. de ref.
18 ss. XXII. c. 2. de ref.
19 c. 2. X. I. 18.
20 c un. X. 1. 19.
21 D. LIII.
22 c. 4. X. 4. 19.
23 c. 5. 6. X. 3. 32.
24 c. 4. X. 3. 32.
25 c. 1. D. 51.
26 c. 8. D. 50.
27 c. 9. X. III. 50.

tomu, da se izreče smrtna kazna.[28] Isto tako nije iregularan ni zakonodavalac.

Svećenik, koji bi se bavio ranarstvom samo je onda iregularan, ako je on kriv, što je bolesnik umro ili je osakaćen.

U ratu. Tu se običaje razlikovati megju pravednim i nepravednim, obranbenim i navalnim ratom.

a) U pravednom obranbenom ratu ne postaje nitko iregularan.[29]

b) U pravednom navalnom ratu iregularni postaju oni, koji su svojom rukom koga ubili ili osakatili.

c) U nepravednom ratu, bio on obranbeni ili navalni postaju svi iregularni, ako je samo i jedan od neprijatelja ubijen ili osakaćen.

O klericima, koji sudjeluju u ratu, imademo ove odluke s. C. C.:

1. Clericus in bello militans contra hostes explodens et sacra excercens, efficitur irregularis, sive bellum sit justum vel injustum (9. April 1666.).

2. Duhovnik, koji se bori u oružanoj vojsci, postaje iregularan, ma i sigurno znao, da nije nikoga ubio ili osakatio, ako su drugi vojnici koga ubili ili osakatili. (30. mart. 1805., 17. febr. 1816., 3. aug. 1816., 20. novemb. 1824.)

3. Propter solam militiae adscriptionem, vel ob solam conditionem militarem nemo irregularis efficitur. (30. sept. 1648.)[30].

4. Klerik, koji bez dovoljnoga uzroka ostavi svoje mjesto, da sudjeluje u gragjanskomu ratu ili u političkim razmiricama, i koji svuče svoje svećeničko odijelo, umah je suspendiran od izvršivanja primljenoga reda, kao što i od crkvene službe i nadarbine, ili on nosio oružje i krv prolio ili ne; isto vrijedi i za onoga klerika, koji je pridržao svoje svećeničko odijelo, ali sudjeluje kod nutarnjih razmirica. Svi takovi klerici nesposobni su da u buduće dobe ikakovu crkvenu čast ili službu, osim ako im to apostolska Stolica dozvoli. Biskupi ne mogu toga dozvoliti. (S. C. C. 12. srpnja 1900.).

8. Koji su sklopili ženidbu, koja nije potpuna prilika zajednice Krista i njegove jedne neokaljane zaručnice crkve. (Defectus sacramenti sc. matrimonii.) S toga se ne smiju rediti:

a) oni, koji su sklopili dvije valjane ženidbe s djevicom, jednu iza druge, i obje izvršili[31] (bigamia vera).

b) Koji su sklopili ženidbu s udovicom, čija je prva ženidba bila izvršena,[32] ili s djevojkom, koju je već tko drugi oskvrnuo, pak su u svakom slučaju izvršili ženidbu,[33] isto tako oni, koji su puteno općili sa svojom suprugom, koja je počinila preljub;[34] napokon oni, koji su sklopili i iz-

[28] c. 2. 5. 4. in VI.

[29] c. 2. X. 3. 49.

[30] Isporedi: Kohn, Die Irregularität auf Grund des heutigen Kriegsdienstes. (Archiv 43. p. 191. sqq.).

[31] c. 2. D. XXXIII. Sve jedno je, da li je tko sklopio dvije ženidbe, prije nego li je kršten, ili da li je sklopio jednu prije sv. krsta, a drugu poslije, samo ako je obje izvršio: c. 2.—4. D. XXVI.; c. 5. X. 1. 21.

[32] c. 8. D. L.

[33] c. 9. 10. D. XXXIV.

[34] c. 11. 12. ead.

vršili dvije ženidbe, jednu valjanu, a drugu nevaljanu, ili obje nevaljane[35] (bigamia interpretativa).

9. Ozloglašeni (infames), jer ne mogu uspješno djelovati. Iz toga uzroka su iregulirani ne samo oni, koje crkveni i gragjanski zakoni proglasuju ozloglašenima, već u opće svi, koji su na zlu glasu.[36] Dapače i oni su iregularni, koji su po svjetskoj vlasti nevino osugjeni na sramotnu kaznu, dok se njihova nevinost ne dokaže;[37] izuzeti su dakako oni, koje je svjetska vlast osudila s toga, što su vršili svoju vjerskocrkvenu dužnost.

Crkveni zakoni označuju osim onih, koje je svjetska vlast proglasila, još i ove ozloglašenima, od kojih su samo oni pod a) iregularni ex defectu, a ostali su iregularni ex delicto:

a) koji su sklopili ženidbu s javnom bludnicom ili pelivankom, osim ako su to učinili iz kršćanske ljubavi.[38]

b) Napadače kardinala, njihove sinove i unuke.[39]

c) Otpadnike na krivovjerje i njihovu djecu do drugoga koljena po očevoj lozi, a do prvoga koljena po materinoj.[40]

d) Otmičare i sve, koji im pomažu.[41]

e) Koji su se bili u dvoboju i njihove svjedoke.[42]

Da li je prestala iregularnost kod onoga, koji je nešto učinio (infamia facti), radi česa bješe na zlu glasu, ali je opet stekao ugled megju sugragjanima, jer se javno zna, da se je popravio, stoji do suda biskupova.[43] Tko je prekršio crkveni ili gragjanski zakon ili je po sudu osugjen, pak je radi toga postao ozloglašen, njemu može dobar glas povratiti papa (restitutio famae).[44]

10. Nezakonito rogjeni (defectus natalium). U jedanaestom stoljeću zabranila je crkva rediti sinove svećenika, a malo zatim i sve nezakonito rogjene.[45]

Zakonito rogjen smatra se svaki, koji je kao zakonit unesen u maticu rogjenih i krštenih. Nahodima običaje se prije regjenja dati oprost ad cautelam.

Nezakonito rogjeni mogu primiti sv. redove:

a) ako su postali zakoniti naknadnom ženidbom roditelja; ili

---

[35] c. 4. X. 1. 21. Nije iregularan, tko je oženio udovicu, čija prva ženidba nije bila izvršena: c. 5. de bigamis, ili tko je puteno općio s više priležnica: c. 6. eod., ili napokon tko je po smrti svoje supruge puteno općio s drugom osobom: c. 7. D. XXXIV.

Bigamia similitudinaria ne spada amo.

[36] „Infamibus portae non pateant dignitatum". R. J. 87. in VI. Omnes vero infames esse dicimus, quos leges saeculi infames appellant: c. 2. C. VI. q. 1.

[37] No crkvena vlast može ih proglasiti nevinima.

[38] c. 15. D. XXXIV. Inter opera caritatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita revocare. Statuimus, ut omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint et duxerint in uxores, quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum: c. 20. X. 4. 1.

[39] c. 5. de poen. in VI. (5. 9.)

[40] c. 15. de haereticis in VI. (5. 2.).

[41] Trid. ss. XXIV. c. 6. de ref. matrim.

[42] Trid. ss. XXV. c. 19. de ref.

[43] c. 4. X. 2. 1.

[44] c. 23. X. 2. 27.

[45] c. 1. X. I. 17. Djeca rogjena in matrimonio putativo nisu nezakonita, isto tako i djeca svećenika istočne crkve, koji su sklopili ženidbu prije no su primili djakonat. Usuprot nezakonita su djeca supruga, koju je rodio sa svojom ženom iza kako je primio sv. red ili položio svečane zavjete: c. 14. X. 1. 17.

b) milošću pape (per rescriptum papae);[46]
c) ako su položili svečane zavjete;[47]
d) ako su dobili oprost od pape.

Nezakonito rogjenima može papa dozvoliti, da primu više redove i župnu nadarbinu; a da primu niže redove i jednostavnu nadarbinu može dozvoliti i biskup.[48]

O nezakonito rogjenim sinovima svećenika, koji su uz oprost regjeni, odregjuje sabor Trientski ovo: Ut paternae incontinentiae memoria a locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanctitasque decet, longissime arceatur, non liceat filiis clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in in ecclesiis, ubi eorum patres beneficium aliquod ecclesiasticum habent aut habuerunt, quodcunque, etiam dissimile, beneficium obtinere, nec in dictis ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quae parentes eorum obtinent vel alias obtinuerunt, habere.[49]

Zakoniti sinovi svećenika ne mogu neposredno iza oca dobiti nadarbine, u kojoj je on bio nadarbenik »quum in beneficiis ecclesiasticis ea, quae haereditariae successionis imaginem referunt, sacris constitutionibus sint odiosa et Patrum decretis contraria«.[51]

§ 36. Irregularitates ex delicto.

U staro doba nisu se smjeli rediti svi oni, kojima bijaše dokazano, da su poslije sv. krsta učinili smrtni grijeh,[1] a osobito su smatrali iregularnima one, koji su pravili javnu pokoru,[2] s toga se i svećenicima nije dozvoljavalo praviti javne pokore.[3] Ako se je za svećenika doznalo, da je poslije sv. krsta teško što skrivio, valjalo ga je skinuti s časti svećeničke.[4]

Da bude tko poradi prekršaja iregularan, zahtijeva se: a) da je prekršaj vanjski, b) izvršen, ma i tajan. Da i iz tajnoga prekršaja nastaje iregularnost vidi se odatle, što sabor Trientski (ss. XXIV. c. 6. de ref.) daje biskupima vlast, da mogu oprostiti iregularnost, koja je nastala iz tajnoga prekršaja, jer kada iz tajnoga prekršaja ne bi nastala iregularnost, ne bi trebalo biskupima davati te vlasti; c) da je teški grijeh.

---

[46] Koji su postali zakoniti milošću vladara, smatraju se zakoniti samo s obzirom na gragjanske posljedice: dakle se ne mogu bez oprosta rediti.

[47] c. 1. X. 1. 17.; ili jednostavne zavjete u družbi Jezuita poslije dvogodišnjega novicijata. Greg. XIII. Ascendente.

[48] c. 1. in VI. de filiis presbyterorum 1. 11. U molbenlci, kojom se traži oprost, da se nezakonito rogjeni mogu rediti, valja navesti vrst nezakonitoga rogjenja, da li su naime liberi naturales t. j. rogjeni od dviju neoženjenih osoba, koje nisu srodne, ili su manzeres t. j. rogjeni od javne bludnice, ili incestuosi t. j. rogjeni od srodnih osoba, ili su napokon nothi t. j. rogjeni od oženjenog otca i neudane majke, ili su inače adulterini t. j. od udane majke začeti u preljubu. Provedba oprosta povjerava se obično biskupu uz klauzulu: Citra dispensationem ad dignitates ac canonicatus et práebendas in cathedralibus, et dignitates principales in collegiatis ecclesiis.

[49] ss. XXV. c. 15. de ref.

[50] Trid. ss. XXV. c. 7. de ref. No otac može neposredno iza sina dobiti nadarbinu, u kojoj je sin bio nadarbenik. Reiff. l. c. l. 1. t. 17. n. 39.

§ 36. [1] c. 1. D. 48.

[2] Ex poenitentibus, quamvis sit bonus, clericus non ordinetur: c. 55. D. 50.

[3] c. 66. D. 50.

[4] c. 7. D. XXIV.

Kad se dvoji, da li je tko iregularan, treba razlikovati dubium juris i dubium facti. In dubio juris nije iregularan, jer nitko ne postaje iregularan, ako to nije izrečeno u crkvenom pravu (c. 18. V. 11. in VI.), a crkveno pravo ne veli, da je tko iregularan in dubio juris. In dubio facti treba opet razlikovati, da li se dvoji o tom, je li tko učinio ubijstvo, ili se dvoji o čemu drugomu. U prvom slučaju postaje iregularan i ne smije služiti sv. mise već treba da traži oprost (c. 12. 18. X. V. 12.); u drugom pak slučaju nije iregularan, jer crkveno pravo veli, da je samo onaj iregularan, o komu se dvoji, je li učinio ubijstvo ili nije.

Po današnjem pravu iregularni su poradi prekršaja bio on tajan ili javan, ovi:

1. Krivovjerci, otpadnici i raskolnici. a) Krivovjerci su iregularni, bili oni rogjeni u krivovjerju, ili poslije na nj otpali, isto tako i oni, koji krivovjerce kao takove primaju, povlagjuju im ili ih brane; napokon njihovi sinovi do drugoga koljena po očevoj lozi, a do prvoga po materinoj, ako su roditelji umrli u krivovjerju.[5] b) Nadalje su iregularni otpadnici, koje god vrsti,[6] napokon c) raskolnici, ako je raskolništvo spojeno s krivovjerjem.

Krivovjerci, otpadnici i raskolnici ostaju iregulararni, ako su se i vratili natrag u crkvu.

Osim toga padaju krivovjerci, otpadnici i svi, koji im vjeruju, primaju ih, povlagjuju im ili ih brane u izopćenje posebnim načinom papi pridržano.[7]

2. Koji nedopušteno krste ili se dadu krstiti (abusus baptismi). Radi toga postaju iregularni:

a) koji hotimice i bezuvjetno drugi put krste, ili se dadu drugi put krstiti;[8]

b) koji kod toga poslužuju;[9] i

c) odrasli, koji se bez potrebe daju krstiti od krivovjerca.[10]

Tko bez potrebe, ma i uvjetno drugi put krsti, postaje iregularan.[11]

3. Koji su nedopuštenim načinom primili sv. redove (abusus ordinationis): suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio: eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.[12] Ako je dakle tko mala fide (recipere praesumpserunt) od kojega od nabrojenih regjen, suspendiran je od primljenih redova, i ta su-

---

[5] c. 15. de haereticis in VI. (5. 2.).

[6] Otpadnika imade tri vrsti: apostata a fide, tko je otpao od vjere, apostata ab ordine, ako svećenik ostavi svećenički stalež, i ako kuša sklopiti ženidbu, apostata a religione s. statu religioso, ako tko otpadne od položenih redovničkih zavjeta. c. 23. C. 2. q. 7.; c. 69. D. 50.; c. 6. de apostatis (5. q.).

[7] Constit. Apostolicae Sedis.

[8] c. 65. D. 50.

[9] c. 2. X. 5. 2. Kumovi se ne razumijevaju, jer oni ne poslužuju.

[10] c. 118. D. IV. de cons.

[11] Benedikt XIV. De synodo l. VII. c. 6. n. 3.

[12] Constit. Apostolicae Sedis. Suspensiones latae sententiae summo Pontifici reservatae n. 6.

spenzija pridržana je posebnim načinom papi; tko je bona fide regjen, ne smije izvršivati primljene redove, dok ne dobije oprosta.

Tko nedopuštenim načinom primi sv. redove, i to: a) tko ih primi preskokce (per saltum) t. j. tko primi viši red, ispustivši niži n. pr. svećenički red, a da nije primio djakonat, ili djakonat, a nije primio podjakonat. Tko je tako regjen, valjano je regjen, (izuzmi samo slučaj, ako bi tko primio biskupski red a da nije primio svećeničkoga), ali je umah suspendiran od izvršivanja redova, a ako ih izvršiva, postaje iregularan.[13] b) Isto tako ne smije izvršivati sv. redove, tko ih je primio kradomice (furtive) bez dozvole i znanja biskupovoga;[14] simonistički,[15] dok je bio izopćen,[16] proti volji svoje supruge, ma i ne bila ženidba izvršena,[17] ili od biskupa, koji se je odrekao ne samo biskupije, nego i časti biskupske.[18]

4. Koji nedopuštenim načinom izvršuju sv. redove (abusus ordinis). Iz toga uzroka postaju iregularni:

a) koji hotimice i svečano izvršuju čine kojega reda, koji nisu primili.[19] Svečano izvršuje red onaj, koji ga onako izvršuje, kako ga običavaju i smiju izvršivati oni, koji su ga primili, t. j. koji se služe znakovima reda[20]

Svjetovnjak, koji bi vršio čine sv. reda, ne bi postao iregularan, jer se to nigdje u crkvenom pravu ne veli, a i napis poglavlja pokazuje, da se tu radi samo o duhovniku, jer glasi: de clerico non ordinato ministrante.

b) Izopćeni,[21] suspendirani,[22] interdicirani,[23] koji hotimice i lahkoumno vrše čine sv. reda (ex capite violatae censurae). Isto tako je iregularan i onaj, koga je biskup suspendirao ex informata conscientia, ako je uložio priziv, pa vrši čine sv. reda[24] Tko dakle vrši sudske čine, ili vrši čine sv. reda ex ignorantia invincibili, ili u slučaju skrajne nužde (Trid. ss. XIV. c. 7. de poenit.), ili iz straha pred velikom sablazni, nije iregularan. Isto tako nastaje iregularnost samo onda, ako je tko valjano izopćen, suspendiran ili interdiciran, pa vrši čine sv. reda, a osuda je već postala pravomoćna. Nije dakle iregularan onaj, koji je prizvao proti osudi na viši sud, a megjutim vrši čine sv. reda, ali griješi teško, ako znade da je priziv nerazložan.

c) Tko hotimice vrši čine sv. reda u mjestu, koje je interdiktom udareno, osim ako imade za to povlasticu.[25]

---

[13] Trid. ss. XXIII. c. 14. de ref.
[14] c. 3. X. 5. 30.
[15] c. 20. X. 5. 3.
[16] c. 32. X. 5. 39.
[17] c. u. Xvang. Joann. XXII. tit. 6.
[18] c. 1. X. 1. 13.
[19] c. 1. 2. X. 5. 28. Tko dakle izvršuje sudske čine (actus jurisdictionis), nije iregularan.
[20] Znak podjakonata jest naručnik, djakonata naramenica, svećeničkoga reda misnica: ako dakle tko izvršuje te redove, ali bez tih znakova, nije iregularan n. p. klerici, kad dvore kod sv. mise bez tih znakova.
[21] c. 9. 10. X. 5. 27.
[22] c. 9. eod.; c. 1. II. 14. in VI.
[23] c. 20. V. 11. in VI.
[24] Benedikt XIV. De synodo l. 12. c. 8. n. 5.
[25] c. 18. de sent. excom. in VI. (5. 11.).

d) Svećenik, koji dva put na dan bez dozvole služi sv. misu.[26]

5. Krivci prividnoga dvoženstva (bigamia similitudinaria) t. j. redovnici, koji su položili svečane zavjete, ili duhovnici, koji imadu više redove, pak de facto sklope ženidbu.[27] Ovu iregularnost može oprostiti biskup.

6. Koji koga ubiju ili osakate, i to iregulirani su:

a) koji koga hotomice i nepravedno ubiju.[28]

b) Koji su svojom zapovijedi ili savjetom umni začetnici nepravednoga ubijstva.[29]

c) Koji su uspješno pomagali kod nepravednoga ubijstva, ili ga nisu zapriječili, a bili su ga dužni zapriječiti i mogli su to učiniti bez vlastite pogibli. Ako ih se više dogovori, da će koga ubiti, pak to i izvedu, svi su iregularni, ako se ne zna, tko ga je ubio; isto vrijedi i za onaj slučaj, ako ih više sudjeluje bez dogovora kod ubijstva, a ne zna se, tko je počinio ubijstvo;[30] oni, koji su slučajno bili prisutni kod ubijstva, a nisu sudjelovali ni posredno ni neposredno, nisu iregularni.

Liječnici i ranarnici postaju samo onda iregularni, ako je bolesnik s njihovog nemara umro. No pošto je to teško znati, s toga im se prije, nego ih zarede, običaje dati dispensatio ad cautelam.[31]

d) Svi koji posredno ili neposredno, sami ili po drugima, kako god otjeraju iz utrobe oživjeli plod, ili kod toga zločina sudjeluju kao pomoćnici (procuratjo abortus).[32]

Crkveni zakon uzima, da muški plod oživi 40. dan, a ženski 80. dan.

e) Radi osakaćenja postaju iregularni: α) koji hotomice i nepravedno koga osakate, kao što i oni, koji kod toga kako god uspješno sudjeluju;[33] β) uškopljenici, koji se sami uštroje,[34] i oni, koji si samo i jedan dio prsta hotimice otsijeku.[35] Ako je tko hotice drugoga ubio, ne daje mu se oprost, da može primiti sv. red.

No ako se je ubijstvo dogodilo slučajno, ili ako je tko ubio drugoga braneći vlastiti svoj život, ili ako je u obrani prekoračio moderamen inculpatae tutelae, onda se prema odredbi sabora Trientskoga podjeljenje oprosta povjerava ili vlastitomu njegovomu biskupu, eventualno nadbiskupu ili

---

[26] S. C. C. in Senensi 16. Nov. 1686. et in Placentina 11. Jan. 1711. kod Ferrarisa sub voce Irregularitas. n. 30.

[27] c. 4. 7. X. 1. 21.

[28] c. 7. X. 5. 12.; Trid. ss. XIV. c. 7. de ref.; ss. XXIV. c. 6. de ref. Ako je tko drugoga ubio u stanju, u kojem mu se to nikako ne može u grijeh upisati, nije iregularan: c. un. de homicidio in Clem. (5. 4.) Isto tako nije iregularan, tko je drugoga ubio braneći svoj vlastiti život (servato moderamine inculpatae tutelae). c. 18. X. 5. 12.; c. un. V. 4. in Clem.

[29] c. 8. D. 50.; c. 23. D. 1. de poenit; c. 1. de homicidio in VI. (5. 4.) Iregularnost nastaje, ako i bijaše zapovijed prekoračena n. pr. tko je zapovjedio, da koga izbiju, a oni su ga ubili, postaje iregularan. c. 3. V. 4. in VI.

[30] c. 18. X. 5. 12.

[31] Benedikt XIV. De synodo l. 13. c. 10. n. 4.

[32] c. 20. X. 5. 12.; Sixti V. constit. Effrenatam de 29. Oct. 1588., Gregorii XV. Sedes Apostolica de 31. Maji 1591. kod Reiff. l. c. l. 5. t. 10. n. 16. 18. p. 189. sqq.

[33] c. 3. V. 4. in VI.; c. un. eod. in Clem. (5. 4.).

[34] Uškopljenici, koje je tko drugi proti njihovoj volji uštrojio, ili koje je liječnik iz važnoga razloga uštrojio, nisu iregularni: c. 7. 9. 10. D. 55.

[35] c. 6. D. 55.

[36] Trid. ss. XIV. c. 1. de ref. Konkordat čl. IV. b.

kojemu bližnjemu biskupu. ›Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum et altaris ministerium, et beneficia quaecunque ac dignitates jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex causa metropolitano seu viciniori episcopo, qui non nisi causa cognita et probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit‹. Trid. ss. XIV. c. 7. de ref.

7. Osim toga može biskup radi tajne kakove krivnje njemu poznate, ex informata conscientia zabraniti izvan sudbeno kleriku, da primi viši red.[37]

§ 37. Titulus ordinationis.

Nitko se ne smije rediti, tko nema odakle bi mogao svomu staležu primjereno živjeti ›quum non deceat eos‹, veli sabor Trientski, ›qui divino ministerio adscripti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quaestum exercere‹.[1] Vrelo, iz kojega dobivaju oni, koji imadu više redove, staležu svom primjereno uzdržavanje i temelj, na komu se to pravo osniva, zove se titulus ordinationis.

U staro doba redili su na ime crkve t. j. koga bi zaredili, tomu bi umah i označili stalnu crkvu, gdje mu je valjalo službovati i odakle je dobivao, što mu bijaše potrebno za život; ta crkva zvala se je u crkvenom jeziku titulus, a za klerika se je reklo, da je intitulatus. Kleriku bilo je strogima kaznama zabranjeno ostaviti službu u toj crkvi. Tko je bio inače regjen (vagi, acephali), nije smio nigdje izvrživati sv. redova.[2]

De titulo ordinationis odregjuje crkveno pravo ovo:

1. Titulus ordinationis potrebit je kod viših redova, te ga valja neposredno pred regjenjem oglasiti i zabilježiti u svjedodžbi, kojom se svjedoči, da je tko primio sv. redove (literae formatae).[3]

2. Redovito se može tko rediti na ime nadarbine (titulus beneficii). Na ime nadarbine može se onaj rediti, koji mirno posjeduje nadarbinu, od koje dobiva toliki dohodak, da može pristojno življeti.[4] Te nadarbine ne može se nadarbenik odreći, osim ako naročito spomene, da je na njezino ime regjen. I u tomu slučaju ne može mu se dozvoliti, da se odreče nadarbine, ako ne dokaže, da ima odakle pristojno živjeti.[5]

---

§ 37. [1] ss. XXI. c. 2. de ref.

[2] Neminem absolute ordinari presbyterum, vel diaconum, vel quemlibet in ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifeste in ecclesia civitatis, sive possessionis, aut in martyrio, aut in monasterio, qui ordinatur, mereatur ordinationis publicatae vocabulum. Eos autem, qui absolute ordinantur, decrevit sancta synodus, vacuam habere manus impositionem, et nullum tale factum valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinarit: c. 1. D. 70.

[3] Za svećenički red i djakonat propisuje to: c. 4. X. 3. 5.; za podjakonat: c. 16. eod.; Pontificale Rom. De ordinatione subdiaconi: Archidiaconus dicit: Accedant qui ordinandi sunt Subdiaconi. Et notarius unumquemque illorum vocat, dicens: N. ad titulum Ecclesiae N.

[4] Koliki valja da je taj dohodak, ima se prosuditi prema odredbama one biskupije, u kojoj se nalazi nadarbina. Ako nadarbina prema propisima biskupije ne daje dosta dohotka, ali on imade nešto očinstva, da može pristojno življeti, može se zarediti, ako to traži potreba ili korist crkve. s. C. C. in Sypontina Octobris 1589. (Lucidi De visitatione I. p. 476.).

[5] Trid. ss. XXI. c. 2. de ref.

Pošto se sada samo svećenicima podjeljuju nadarbine, rijetko se tko redi na ime nadarbine.

Tko je regjen na ime nadarbine, ipak mu se može nadarbina, ako što sakrivi, oduzeti.[6]

3. Iznimno dozvoljava sabor Trientski, da se može tko rediti na račun očinstva (titulus patrimonii), ili na račun plaće (titulus pensionis).

a) Na račun očinstva može se onaj rediti, tko posjeduje nepokretno ili njemu ravno dobro, od kojega dobiva toliki dohodak, da može pristojno življeti. To dobro ne smije on bez dozvole biskupove ni prodati ni pokloniti, ako je i dobio dostatnu nadarbinu ili ima inače od kuda življeti.[7]

b) Na račun plaće smije se rediti onaj, komu je osigurana tolika godišnja plaća, da može pristojno življeti.

O onima, koji se rede na račun očinstva ili plaće, odregjuje sabor slijedeće: Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate ecclesiarum suarum; eo quoque prius perspecto, patrimonium illud vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse, quae eis ad vitam sustentandam satis sint. Atque illa deinceps sine licentia episcopi alienari aut extingui vel remitti nullatenus possint, donec beneficium ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant unde vivere possint.[8]

c) U najnovije vrijeme može biskup nekoga zarediti titulo incardinationis t. j. ako ga definitivno primi u svoju biskupiju, nu samo pod nekim uvjetima. (S. C. C. 20. Jul. 1898. Archiv 79. p. 93. sqq.).

4. Osim ovih titula, koje spominje sabor Trientski, dozvoljava crkva, da se može rediti i na druge titule, dapače može papa podijeliti i oprost a titulo ordinationis, kao što to biva kod vjerovijesnika, koji se rede ad titulum missionis.[9] U Ugarskoj i kod nas redi se ad titulum dioeceseos.[10]

5. Redovnici se rede ad titulum paupertatis[11] vel professionis religiosae. No na to ime smiju se rediti samo oni redovnici, koji su položili svečane

---

[6] S. C. C. in Firmana 30. Maji 1655.; Romana 18. Mart. 1684. (Lucidi l. c. p. 481.).

[7] „Renuntiationem patrimonii, ad cujus titulum clericus simpliciter sacris ordinibus fuit initiatus, absque licentia Episcopi factam non sustineri, etiam post assecutionem beneficii ad ejus vitam sustentandam sufficientis". (S. C. C. in Tusculana 5. April 1783. Lucidi l. c. p. 488.).

[8] l. c.

[9] U sjevernoj Americi, gdje nema nadarbina, rede se svi, koji nisu redovnici, ad titulum missionis, ali moraju pod prisegom obećati, da će ostati u biskupiji (Archiv 22. p. 128.); god. 1741. dozvoljeno bijaše irskim, a dekretom Propagande od 21. travnja 1852. (Coll. Lac. III. 963. s.) engleskim biskupima, da smiju rediti ad titulum missionis pod navedenim uvjetom; dekretom napokon Propagande od 18. kol. 1855. (Archiv 55. p. 195.) budu ovlašteni, da mogu od regjenika pod prisegom zahtijevati, da će ostati i služiti u crkvenoj pokrajini.

[10] Cherrier l. c. II. § 11. p. 14.

[11] Pontificale Rom. De ordinatione Subdiaconi: Frater N. professus ordinis N. ad titulum paupertatis. Što im treba za život, to im daje red. Redovnici, položivši zavjet siromaštva odrekli su se prava, da živu primjereno svomu staležu (honeste vivere); prosjačiti, što je ispod časti svjetskih svećenika (Trid. ss. XXI. c. 2. de ref.), nije za članove prosjačkih redova sramota, već čast, jer se in Regula s. Francisci pro fratribus minoribus instituta čita: c. 1. Regula et vita istorum fratrum haec est, scilicet vivere in obedientia, et in ca-

zavjete, nipošto pak oni, koji još nisu položili svečanih zavjeta ili članovi koje družbe, u kojoj se ni ne polažu svečani zavjeti.[12] Tko bi ove redio titulo paupertatis vel professionis religiosae, pada u suspenziju papi pridržanu: Suspensionem (Papae reservatam) per annum a collatione ordinum ipso jure incurrit, qui excepto casu legitimi privilegii ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii clerico in aliqua congregatione viventi, in qua solemnis profesio non emittitur, vel etiam religioso nondum professo.[13]

6. Počamši od šestnaestoga stoljeća zavladao je obićaj u Njemačkoj rediti ad titulum mensae, pod čim se razumijeva od koga god dano obećanje, da će zaregjeniku davati što mu je potrebno za život, ako se ne bi mogao sam uzdržavati. Ako zaregjenik dobije nadarbinu, ili ako položi svečane zavjete, nije onaj više vezan na dano obećanje.[14].

U Cislajtaniji rede se svi ad titulum mensae, koji im se daje iz vjerozakonske zaklade pod nekim uvjetima. Vlada naime obećaje, da će zaregjenicima, ako bez svoje krivnje postanu nesposobni za službu, davati neku mirovinu.

Da se netko može rediti ad titulum mensae iz vjerozakonske zaklade, zahtijeva se, da ga biskup poimence prijavi vladi i dokaže, da je potpuno zdrav i sposoban za dušobrižničku ili učiteljsku službu, te da je s dobrim uspjehom svršio propisane nauke i da će umah biti zaregjen za svećenika.

Samo svećenici, koji su iza regjenja služili u duhovnoj pastvi ili učiteljskoj službi, pa su bez svoje krivnje postali nesposobni za službu, a uz to su siromašni, imadu pravo na 210 for. mirovine iz vjerozakonske zaklade. Moraliter deficientes dobivaju samo neku milostinju.

Svaki vidi, da titulus mensae nije kanonski titulus za regjenje, jer ne odgovara onomu pojmu, koji imademo de titulo ordinationis, pošto obećaje neku pomoć samo onima svećenicima, koji bez svoje krivnje nijesu već sposobni za službu, a zdravim i sposobnima za službu ne daje nikakova jamstva, da će dobijati ono, što im je potrebno za pristojno uzdržavanje, što bi se upravo imalo osigurati titulo ordinationis, ali se ipak iz nužde trpi.

7. Kazne. Proti onima, koji koga bez titula rede, odregjene su ove kazne:

b) biskup, koji koga redi bez titula, valja da ga uzdržaje tako dugo, dok ne dobije crkvene nadarbine. Ta dužnost prelazi i na njegova nasljednika.[15]

---

ritate sine proprio. c. 9. Omnes fratres studeant sequi humilitatem et paupertatem Domini nostri Jesu Christi — et cum necesse fuerit, vadant pro eleemosynis, et non verecundentur, et magis recordentur, quia Dominus noster Jesus Christus filius Dei vivi omnipotentis — fuit pauper et hospes et vixit de eleemosynis. S. Francisci Assisiatis. Opera omnia. Pedeponti 1739. T. II. p. 23. 25.

[12] Pius V. const. Romanus Pontifex de 14. Oct. 1568. Bull. Rom. Augustae Taurinorum 1862. T. VII. p. 723. sqq.).

[13] Const. Apostolicae Sedis. Suspensiones latae sententiae summo Pontifici reservatae. u. IV.

[14] De titulo mensae cf. Engel l. c. l. 1. t. 14. § 1. n. 14. sqq.

[15] Licet autem praedecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promoventur, in injuriam ordinantium irritas esse voluerint et inanes; nos tamen benignius agere cupientes, tam diu per ordinatores vel successores eorum provideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: c. 16. X. 3. 5. Tko je dozvolio svomu podložniku, koji nema titula, da se može dati od drugoga biskupa rediti, tad valja da ga njegov biskup uzdržaje, a ne onaj, koji ga je redio. Episcopi per

b) Biskup, koji koga redi bez titula pod pogodbom, da ne će od njega tražiti uzdržavanje, pada u trogodišnju suspenziju od regjenja, papi pridržanu: Suspensionem per triennium a collatione ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii vel patrimonii, cum pacto, ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.[16]

c) Tko redi titulo paupertatis vel professionis religiosae članove redova, koji nisu položili svečane zavjete, ili članove koje družbe, pada u jednogodišnju suspenziju od regjenja, papi pridržanu. (Vidi gore točku 5.).

Tko je prevario biskupa, da ga je redio bez pravoga ili dostatnoga titula (titulus fictus), nema pravo tražiti od biskupa, da ga uzdržaje.

§. 38. Drugi propisi o regjenju.

Biskup prije nego koga zaredi, valja da se osvjedoči o tom, da li je on vrijedan i da li imade potrebno znanje, a osvjedočiti se može o tomu kod ispita, koji valja da s njime prije regjenja obavi.[1]

I. Koji hoće niže redove primiti, valja da se iskažu s dobrom svjedodžbom o ćudorednom ponašanju i napretku u naucima.[2] Za kandidate viših redova propisana su tri ispita.

1. Mjesec dana prije regjenja valja da župnik po zapovijedi biskupovoj javno oglasi imena onih, koji hoće du primu više redove, te da ispituje o njihovim roditeljima, o dobi, ponašanju i životu njihovom, a uspjeh ispitivanja da pismeno priopći biskupu.[3]

Taj se ispit danas ne drži, jer potrebite svjedodžbe davaju poglavari i profesori sjemenišni.

2. Nekoliko dana prije regjenja ima biskup pozvati preda se kandidate, i pridruživši si nekoliko svećenika i drugih pametnih i u crkvenim stvarima vještih ljudi, točno ih ispitivati, da se osvjedoči, imadu li sva crkvenim zakonima propisana svojstva.[4] No i taj se ispit sada ne drži.

3. Treći napokon ispit drži se neposredno pred samim regjenjem, kad biskup pita arhidjakona, da li su vrijedni, da budu zaregjeni, a ovaj odgovara, da jesu.[5] No i s tim se odgovorom biskup ne zadovoljava, već poziva prisutne, neka otvoreno kažu, imadu li što proti kojemu kandidatu.[6]

---

semetipsos ordines conferant. Quod si aegritudine fuerint impediti, subditos suos non aliter, quam jam probatos et examinatos ad alium episcopum ordinandos dimittant. Trid. ss. XXIII. c. 3. de ref.

[16] Const. Apostolicae Sedis. Suspensiones latae sententiae summo Pontifici reservatae. n. 2.

§ 38. [1] Manus nemini cito imposueris. 1. Tim. 5. 22. Bez ispita nije slobodno nikoga rediti: c. 4. D. 81; isto se tako ne smiju rediti nepoznati: c. 5. D. 51.

[2] Ad minores ordines promovendi bonum a parocho et a magistro scholae, in qua educantur testimonium habeant. Trid. ss. XXIII. c. 5. de ref. — Sabor trientski zapovijeda (ss. XXIII. c. 18. de ref.), da se budući svećenici odgajaju u sjemeništu, s toga onima, koji hoće da primu niže redove, izdaje svjedodžbu sjemenišno poglavarstvo, a ne parochus et magister scholae.

[3] Trid. ss. XXIII. c. 5. de ref.

[4] Trid. ss. XXIII. c. 7. de ref.

[5] Biskup pita: scis illos esse dignos? a arhidjakon odgovara: Quantum humana fragilitas nosse sinit et scio et testificor ipsos dignos esse ad hujus onus officii. Pontificale Rom. De ordinatione diaconi et presbyteri.

[6] Itaque quid de eorum actibus aut moribus noveritis, quid de merito sentiatis, libera voce pandatis; et his testimonium sacerdotii magis pro merito, quam affectione aliqua, tri-

II. Sv. redove valja primiti postupice t. j. najprije valja da tko primi tonzuru, po kojoj stupa u duhovnički stalež, a zatim da primi niže redove: vratara, čitaoca, zaklinjalca i svjećonoše, napokon više: podjakonat, djakonat i svećenički red. Sve ove redove valja da primi onaj, koji hoće da bude zaregjen za biskupa.[7]

Tko ne prima sv. redove postupice, za njega se veli, da je regjen preskokce (per saltum).[8]

Tko je preskokce regjen, ne smije izvršivati primljeni red, dok ne primi preskočeni.[9]

III. Sv. redove valja primiti u zakonom propisanom razdoblju (interstitia).

a) Niže redove valja primiti u nekom razdoblju, koje megjutim nije zakonom označeno.[10]

b) Svjećonoša ne smije se prije godine dana rediti za podjakona,[11] osim ako biskup mnije, da to zahtijeva potreba ili korist crkve.

c) Isto tako izmegju pojedinih viših redova valja da progje godina dana, osim ako biskup misli, da korist ili potreba crkve zahtijeva, da se prije zarede.[12] Izmegju viših redova valja da bude razmak barem od jednoga dana,[13] te nije slobodno isti dan podijeliti komu dva viša reda.[14]

Naši biskupi mogu oprostiti zakonom propisano razdoblje vi facultatum quinquennalium,[15] ali pri tom valja da prema riječima sabora Trientskoga odlučuje ne samovolja, već potreba ili korist crkve.[16]

IV. Da se čim dostojnije priprave oni, koji primaju više redove, valja da prema odredbi biskupovoj neko vrijeme prije prave duhovna vježbanja. Kako dugo, nije propisano općenitim crkvenim zakonom, već stoji do volje biskupa. Samo oni, koji borave preko četiri mjeseca u Rimu, pa se ondje rede, valja da prave duhovna vježbanja kroz deset dana inače padaju u suspenziju od primljenih redova.[17]

V. Vrijeme regjenja. Nije odregjeno, kad se može podijeliti tonzura; niže redove valja podjeljivati u jutro u nedjelju ili blagdan; više redove pod sv. misom i to u kvaterne subote ili u subotu pred glušnicom

---

buatis. Si quis igitur habet aliquid contra illos, pro Deo et propter Deum, cum fiducia exeat et dicat; verum tamen memor sit conditionis suae. Pontificale Rom. De ordinatione presbyteri.

[7] c. 1. D. 81.

[8] Tko je preskokce regjen, regjen je nedopušteno ali valjano, samo valja da naknadno primi preskočeni red. Jedino se biskupski red ne može valjano primiti prije svećeničkoga reda: c. 10. X. 5. 31.

[9] c. un. de clerico per saltum promoto.

[10] Trid. ss. XXIII. c. 11. de ref.

[11] Trid. ibidem.

[12] Trid. ss. XXIII. c. 14. de ref.

[13] c. 13. 15. X. 1. 11.

[14] Trid. ss. XXIII. c. 13. de ref.

[15] Conferendi ordines — non servatis interstitiis usque ad sacerdotium incluive. n. 12.

[16] Benedikt XIV. De synodo l. 13. c. 2. n. 16.

[17] Clerici saeculares exteri ultra quatuor menses in Urbe Roma commorantes — non praemissis ante ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo Urbana sacerdotum e Missione nuncupatorum, snspensionem ab ordinibus sic susceptis ad beneplacitum s. Sedis ipso jure incurrunt; episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum. Const. Ap. Sedis.

[18] c. 3. X. 1. 11.

[19] c. 5. D. 75.

i na veliku subotu,[18] biskupski red napokon u nedjelju ili u blagdane apostola.[19]

Biskupi mogu vi facultatum quinquennalium i u druge dane podjeljivati više redove.[20]

VI. Mjesto regjenja. Biskup valja da podjeljuje sv. redove u svojoj biskupiji (locus proprius) i u svetom mjestu; niže redove može podjeljivati u bogomolji (oratorium), više pak redove u javnoj posvećenoj ili blagoslovljenoj crkvi, ako je moguće u prisutnosni kaptola u prvostolnoj crkvi, ili, ako drugdje redi, u prisutnosti svećenstva onoga mjesta.[21]

POGLAVLJE DRUGO.

Dužnosti i prava duhovnika

§ 39. Dužnosti duhovnika.

I. Duhovnici valja da se svojim životom razlikuju od svjetovnjaka,[1] na pose da budu urešeni kršćanskim krepostima. Crkveni zakoni zahtijevaju od njih naročito, da čuvaju čistoću i da se klone i svake sjenke nečistoće,[2] da budu umjereni u jelu[3] i pilu,[4] da ne polaze gostionica, osim na putu,[5] a uz to da su ipak gostoljubivi[6] i darežljivi.[7]

---

[20] Conferendi Ordines extra tempora. n. 12.
[21] Trid. ss. XXIII. c. 8. de ref.

§ 39. [1] Qua etiam libertate laicos corripere poterunt sacerdotes, quum tacite sibi ipsi respondeant, eadem se admisisse, quae corripiunt? Trid. ss. XIV. prooem de ref.

Nihil est, quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt. Quum enim a rebus saeculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur. Trid. ss. XXII. c. 1. de ref.

[2] Svećenik smije kod sebe imati samo one ženske osobe, s kojima je u blizu srodstvu, matrem, aut sororem aut amitam: c. 26. D. 32., ili druge starije pobožne žene, radi kojih ne pada na njega nikakva sumnja: c. 15. X. 2. 23. Nadarbenici, koji živu u priležništvu, pošto ih je biskup opomenuo, pak nisu otpustili priležnice, gube trećinu dohodaka: ako ju poslije druge opomene ne otpuste, gube sve dohotke a osim toga ih valja suspendirati od nadarbine, a ako se i sada ne poprave, neka im biskupi oduzmu za uvijek nadarbinu i proglase ih nesposobnima, da u buduće kakovu crkvenu službu ili nadarbinu dobe, osim kad bude javno poznato, da su se popravili, pak im biskup oprosti. Svećenike, koji nisu nadarbenici, a živu u priležništvu, neka biskup prema veličini krivnje i neposlušnosti kazni zatvorom, suspenzijom od reda i proglasi ih nesposobnima, da dobiju crkvenu nadarbinu, osim toga neka ih kazni i drugim kaznama prema crkvenim zakonima. (Trid. ss. XXV. c. 14. de ref.) — Omnis clericus cum sexu femineo familiaritatem vitet, cum servitricibus nullo tempore, neque sub ullo praetextu una, eademque mensa, vel vicina habitatione utatur, neque curru eodem vehatur, aut secus etiam una proficiscatur. (Constitt. synodales Ecclesiae Zagrabiensis de a. 1803. c. IV. II. p. 216. sqq.) — Svećenike, koji griješe proti čistoći, može biskup prema veličini krivnje kazniti: c. 4. X. 1. 29.

[3] c. 4. D. 36.
[4] c. 1. D. 44.; Trid. ss. XXV. c. 1. de ref.
[5] c. 15. X. 3. 1. — Prohibemus praeterae clericis — frequentationem — diversorium, nisi — cogat itineris necessitas. (Constit. E. Z. l. c.).
[6] Decret. Grat. D. 42.
[7] c. 12. 13. D. 45.

II. Duhovnici valja da se klone svjetskih posala,[8] naročito neka ne tjeraju trgovine[9] i obrta,[10] neka ne budu liječnici ili ranarnici,[11] neka se ne bave gragjanskim pravom[12] i odvjetništvom,[13] neka ne budu vojnici i ne preuzimaju od svjetovnjaka upravu dobara ili njihova dobra u zakup.[14] Što se politike tiče, svećenik ima pravo, da se služi svojm gragjanskim pravom kod izbora narodnoga zastupnika, dapače kad se opaža, da je politika krenula putem, koji se protivi istinama vjere i ćudoregja i koji je poguban po spas vjernika; kad je politika i zakonodavstvo neprijateljno temeljnim istinama, koje crkva propovijeda i kad krnji prava crkve: tad mu je i dužnost, da se ne samo on služi svojim gragjanskim pravom kod izbora,[15] već da i povjereno si stado pouči o dužnostima, kakove da ljude bira za narodne zastupnike,[16] samo neka pazi, da se ne dade zavesti na strančarstvo,[17] Dakako da biskupu pripada pravo pozvati svećenika na račun, ako se služi svojim gragjanskim pravom tako,

---

[8] II. Tim. 2. 4.: Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus. — Ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisceant: X. III. 50.; in VI. III. 24.

[9] Duhovnike, koji se trgovinom bave, valja prisiliti, da ne vrše službe duhovničke: c. 2. D. 88.; c. 1. C. 14. q. 4. Klericima i redovnicima zabranjeno je pod prijetnjom izopćenja, da se bave trgovinom radi dobitka: c. 6. X. 3. 50., osobito je to zabranjeno vjerovijesnicima.

[10] c. 1. X. III. 1. Klerika, koji bi imao birtiju, valja skinuti s časti: c. 3. D. 44. Biskup valja da opomene klerika, koji tjera posao, koji njegovoj časti ne dolikuje, da se ga u odregjenom roku kani, ako ga se ne ostavi u to vrijeme ili za godinu dana, gubi duhovnicima dane povlastice: c. 1. in Clem. 3. 1.; c. un. in VI. 3. 1.; 16. X. 3. 1., osim toga može ih biskup i drugim kaznama po svojoj uvigjavnosti kazniti n. pr. suspenzijom: Trid. ss. XXII. c. 1. de ref.

[11] c. 9. X. 3. 50.; c. 19. X. 5. 12. Da mogu oni, koji imadu više redova, nadarbenici i redovnici, baviti se liječništvom, potrebna im je zato papina dozvola, koja se daje uz klauzulu „absque incisione et adustione". Osim toga ne smiju od bolesnika tražiti plaće, ali ako su siromašni, mogu primiti, što im se drage volje dade izuzamši redovnike, koji valja da badava liječe. Milosrdna braća trebaju papinu dozvolu, da mogu izvan svojih bolnica liječiti. (Benedikt XIV. De synodo l. 13. c. 10. n. 2.—11. Acta XVI. p. 533. 542. sq.).

[12] Aleksandar III. i Honorij III. zabranjuje klericima (c. 3. 10. X. 3. 50.) slušati gragjansko pravo radi toga, da ne zanemare svoje zvanje, pak da se sasma ne posvete rimskomu pravu.

[13] Svjetovni duhovnici mogu biti odvjetnici na crkvenom sudu; na svjetskom sudu samo onda, ako to traži njihova ili njihove crkve korist, ili ako brane sirotinju (personas miserabiles). Siromašnim svećenicima, koji su vješti gragjanskom pravu, može papa dozvoliti, da budu odvjetnici i da traže za svoj trud plaću, ali im to dozvoljava samo tako dugo, dok se iz crkvenih dohodaka ili iz crkvene nadarbine ne budu mogli pristojno uzdržavati. (Benedikt XIV. l. c. n. 12.) S. C. C. dozvolila je 4. kol. 1883. (Acta XVI. p. 229.) svećeniku, da može biti odvjetnik „dummodo absit scandalum et in causis criminalibus vel omnino abstineat, vel ad defensionem tantum scribat et agat".

[14] Klerika, koji preuzme od svjetovnjaka upravu dobara, valja svrgnuti, redovnika još strože kazniti: c. 4. X. 3. 50. Sabor Kalcedonski c. 3. ne odregjuje stalne kazne za one, koji uzimaju u najam tugja dobra (c. 26. D. 86.).

[15] Non est sacerdotale quod sentiat, non dicere. Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat non libere denuntiare. (s. Ambrosij. ep. 46. ad Theod.).

[16] Lehmkuhl Teologia moralis I. n. 799.

[17] Profecto sacerdotes tradere se penitus partium studiis, ut plus humana, quam coelestia curare videantur, non est secundum officium. Cavendum itaque sibi esse intelligant, ne prodeant extra gravitatem et modum. Leo XIII. Hispanskim biskupima.

da krnji crkveno pravo ili radi proti crkvenim interesima, ali on ne može siliti svećenika, da slijedi njemu poćudnu politiku.[18]

III. Duhovnici neka u opće ne preuzimaju štitništva,[19] a zakonito štitništvo svojih rogjaka ili sirotinje samo uz naročitu dozvolu biskupovu.[20]

IV. Neka se klone bučnih svjetskih zabava, naročito plesa, krabulja,[21] kao što i u opće neka ne idu u lov;[22] isto tako zabranjeno im je sudjelovati i kod igara, gdje odlučuje sreća.[23]

V. Duhovnici valja da se po vanjštini razpoznavaju, s toga treba da nose tonzuru,[24] kose neka ne njeguju,[25] (vlasulje,[26] brade ne

---

[18] Isporedi moj članak: Svećenik i politika, Kat. list 1887. br. 1. 2.

[19] Cyprianus presbyteris et diaconis, et plebi Furnis consistentibus salutem. Jam pridem in concilio episcoporum est statutum, ne quis de clericis et Dei ministris tutorem, vel curatorem testamento suo constituat: quando singuli divino sacerdotio honorati, et in clerico ministerio constituti, nonnisi altari et sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debeant. (c. 4. C. 21. q. 3.).

[20] c. 26. D. 86. U nas se ne može svećenik siliti da primi štitništvo: § 195. o. g. z.

[21] Klerici neka se udalje od gozba prije no unigju predstavljači: c. 37. D. v. de cons., u opće neka ni ne idu na pir, gdje se pjevaju ljubovne ili ružne pjesme ili gdje se bestidno pleše: c. 19. D. 34. Isto tako neka klerici ne polaze kazališta, gdje se prikazuju nećudoredne stvari. (Benedikt XIV. De synodo l. 11. c. 10. n. 12.). Naša štatuta vele općenito: prohibemus clericis — frequentationem publicorum saltuum, theatrorum, ali se bez dvojbe imade razumijevati, da ne polaze kazališta, gdje se što nećudoredna prikazuje, u kojem smislu zabranjuje polazak kazališta i Benedikto XIV. l. c. — Sv. Franjo Saleski odredio je s pravom, da je ipso facto suspendiran svećenik, koji bi plesao (Benedikt. l. c. n. 11.).

[22] Klerici u opće neka ne nose oružja: c. 2. X. 3. 1. Clericorum arma sunt orationes et lacrimae (Conc. Mediol. 1. t. I.). Klericima, koji imadu više redove, zabranjuje se pod kaznom izopćenja poći u lov sa psima i sokolima: c. 1. X. 5. 24.; isto se zabranjuje svim slugama božjima: c. 2. X. 5. 24. Sv. Jeronim veli: et penitus non invenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem (c. 11. D. 86.). Obično se razlikuje venatio clamorosa et quieta; Benedikto XIV. (l. c. n. 8.) mnije, da više odgovara duhu crkvenoga prava, ako se tvrdi, da su obje vrsti lova klericima zabranjene, s toga da može biskup zabraniti klericima, koji imadu više redove i nadarbenicima, da ne idu u lov. Sabor Viennski kori klerike, koji drže lovne pse: c. 1. Clem. 3. 14. — Loviti ribe nije zabranjeno: piscatores invenimus sanctos. (c. 11. D. 86.).

[23] Apostolski kanoni (c. 42. 43. in c. 1. D. 35.) zabranjuju klericima, koji imadu više redove, igrati na kocke pod prijetnjom suspenzije; svjetovnjacima pod prijetnjom izopćenja. Prema današnjoj praksi zabranjene su klericima igre, kad odatle nastaje javna sablazan. Praški biskupijski zbor (g. 1860. t. 1. c 7.) dozvoljava klericima, da se smiju kartati, ali samo u privatnim kućama i ne radi dobitka (Coll. Lac. v. 427.), isto tako dozvoljava i Bečki zbor g. 1858. t. 5. c. 7.), ali u nedjelje i blagdane tek poslije blagoslova (l. c. 198.).

[24] Već u četvrtom stoljeću strigli su redovnici u znak, da su se odrekli svijeta, glavu do kože; za njima poveli su se početkom petoga stoljeća i svećenici na istoku. Ovo striženje do kože zvalo se tonzura Pauli, jer je sv. Pavao došao u Jeruzalemski hram do kože ostrižen. (Dj. Ap. 21. 24. 26.). Na zapadu strigli su svećenici kosu u formi tonzure ili coronae Petri, t. j. strigli su kosu na čelu i na okolo tako, da je kosa dobila oblik vijenca, kao što su to nevjernici učinili sv. Petru, da ga izvrgnu ruglu. Tonsuram Petri nosi i sada papa i katolički redovnici; svećenici nose tonzuru u sredini glave.

[25] Clericus nec comam nutriat nec barbam: c. 5. X. 3. 1. Quapropter impensius cunctos monemus — ne in crinibus mundanos ornatus curent. (Constt. E. Zagr. c. 4.).

[26] S. R. C. 31. jan. et 24. apr. 1626.: Nemo audeat uti pileolo in celebratione missarum sine expressa licentia Sedis Apostolicae, non obstante quacunque contraria consuetudine. A posebna kongregacija sazvana od Aleksandra VIII. 1690. izrekla je: sub pileoli nomine comprehendi etiam comam supposititiam, s toga je Innocencij XII. zapovjedio nuncijima, neka opomenu biskupe, da ne dozvole služiti mise pod vlasuljom bez papine dozvole. — Papa ne običaje dati biskupima vlasti, da mogu dozvoliti služiti sv. misu pod

nose,[27] a **odijelo** neka im bude **jednostavno, ali pristojno** i različno od odijela svjetovnjaka i prema propisima biskupijskima.[28] Biskup neka one, koji imadu više redove a ne nose pristojno duhovničko odijelo i tonzuru, opomene, ako ga ne poslušaju, tad ih može i mora suspendirati od primljenih redova, službe i nadarbine, a ako se još ne poprave, neka im oduzme službu i nadarbinu.[29] Klerici, koji imadu niže redove, ako ne nose duhovničko odijelo i tonzuru, gube i privilegium fori.[30]

VI. Biskupi mogu zapovjediti svojemu svećenstvu, da u nekom razdoblju prisustvuju duhovnim vježbama, dapače može to biskup iz posebnoga razloga zapovjediti i pojedinim svećenicima i za kaznu.[31]

---

vlasuljom; ali tu vlast daje nuncijima; neka se dakle svećenici, koji moraju radi zdravlja nositi vlasulju, obrate na nje, priloživši liječničku svjedodžbu po biskupu ovjerovljenu. (Cf. Benedikt XIV. de synodo l. 11. c. 9.).

[27] Početkom 15. stoljeća nosili su svi svećenici bradu; Karlo Boromejski opominje samo svoje svećenike (syn. I. Med. t. 23. Acta Eccl. Med. Lugduni 1683. T. 1. p. 17.) barbam ne studiose nutriant. Početkom 18. stoljeća brili su već svi svećenici bradu. Kad su neki njemački svećenici počeli nositi bradu, ustade proti tom običaju Münchenski nuncij u listu na tamošnjega nadbiskupa (4. svibnja 1863. Archiv 10. p. 108.) pozivajući ga, da tomu učini kraj, da se ne bi i druge novotarije megju kler uvukle, i: ut disciplinae unitas et cum ecclesia Romana omnium magistra conformitas in omnibus ac proinde etiam in habitu et tonsura clericorum servetur. Isporedi Thalhofer o bradi svećeničkoj. (Archiv 10. p. 93. sqq.).

[28] Biskupima pripada pravo, da propišu svećenicima odijelo. (Trid. ss. XIV. c. 6. de ref.); prema tomu govore i naša štatuta o odijelu svećeničkom. Clerici omnes habitum clericalem et tonsuram decenter gerant, nec novum ac ad saecularem habitum accedentem inducant: neve coloribus aliis, quam nigro et violaceo utantur (de a. 1611. c. 2.). — S. synodus — mandat, ut nemo, ex clero, cujuscunque is dignitatis, aut praeeminentiae, etiam in cathedrali ecclesia existat, vestes quidem superiores longas alterius, quam nigri coloris, cum nigris in colari — habeat, pro inferiori vero habitu, seu tunica niger, vel violaceus, et non vero meraseus, vel quocunque modo ad rubrum, florum, aut alium quempiam colorem tendens admittitur: quod idem de pileo et cingulo constitutum intelligitur (de a. 1687.). — Omnem clericum dioecesis nostrae obligatum esse, constanter deferre talarem vestitum, ac colare, habereque coronam patentem, ordini et dignitati correspondentem, nullo autem tempore licere uti vestitu brevi, etiam modestissimo, nisi longioris itineris suscipiendi causa: idque restrictum sit, tantum ad itinerationis tempus, in omni autem civitate, aut in loco nobiliori, vel ubi magistratus superior, aut secus distinctior aut honoratior persona adeunda esset, talarem vestem reasummi oportere, in reliquo autem totus clericalis vestitus sorditie, et nimio neglectu non offendat oculos; magis autem ostentationem, luxum, et quidquid novum, innane, exquisitum, sumptuosum est, nesciat. Quapropter impensius cunctos monemus, ne in vestitu et habitu vanitatem quaerant — consequenter nil in collaribus, cingulis, calceis, fibulis, pileis vel quovis vestimenti genere, etiam interiori, quidquam appareat, quod modestiam, simplicitatem, et sobrietatem cultus clericalis sepositam et contemptam indicaret, si enim apostolorum principes Petrus et Paulus in mulieribus modestiam habitus desiderarunt, quam turpis in clericis, qui a mundo separati Christi militiae adscripti sunt, reputanda est deformis habituum nostri temporis variatio, et innanis vanitas. (de a. 1803. c. 4.) Danas je kod nas običaj, da se reverenda nosi samo u službi; izvan službe idu svećenici u tako zvanom civilu, ali ipak valja, da **uvijek nose kolar**. — **Prsten** smiju nositi uz crkvene dostojanstvenike samo graduirani svećenici; pod misom samo infulirani prelati, a nipošto kanonici, ma to i bio stari običaj. (S. C. Rituum 9. Mart. 1894. Acta XXVI. p. 574.). Prelati nose prsten cum unica gemma, ostali sine gemma.

[29] Trid. ss. XIV. c. 6. de ref.

[30] Trid. ss. XXIII. c. 6. de ref.

[31] Biskupijski zborovi odregjuju kraće ili dulje razdoblje, u kojemu valja da svaki svećenik pravi duhovna vježbanja. Naša štatuta o tomu ne govore. — Biskup može kaznama prisiliti svećenike, da prave duhovna vježbanja, no prije nego ih umjereno kazni, valja da ih paterne opomene. (S. CC. 20. sept. 1878. Acta XII. p. 610. sqq.).

VII. Crkva opominje svoje službenike, da ljube i njeguju znanost, jer je neznanje početak svake bludnje, s toga valja da se ga osobito klone svećenici, koji su postavljeni, da budu učitelji puka.[32] Osobito valja da svećenik goji bogoslovne znanosti, ali neka ne zanemari ni drugih.[33]

VIII. Svi duhovnici, koji imadu više redove, nadarbenici i koji su položili svečane zavjete, dužni su moliti časoslov.[34] Od te dužnosti oprošteni su jedino, ako im je fizički ili moralno nemoguće udovoljiti joj. Duhovnika, koji je dužan, a ne moli časoslova, može biskup kazniti po volji (ad arbitrium).

IX. Duhovnici valja da su neženje t. j. ako nisu oženjeni ne smiju se ženiti, a ako su oženjeni, neka se ne služe ženidbom.[35] Ta se zabrana temelji stranom na nauci sv. pisma, koje uči, da je djevičanstvo veće cijene od ženidbe,[36] a stranom na tomu, što se pristoji, da sluge božji, koji vrše sv. službu, budu što čišći.[37]

U prvo doba redila je crkva i oženjene za svoju službu, a to s toga, jer nije bilo toliko neženja sposobnih za crkvenu službu, pošto je beženstvo bilo zabranjeno rimskim zakonima. No takovi slučajevi bivali su sve regji, dapače dogagjalo se ponajviše, da su se i oženjeni, kad su primili više redove, dragovoljno uzdržavali svakoga općenja sa svojim suprugama. Pa tako su duhovnici viših redova mnogo prije, nego im je to crkveni zakon zapovijedao, ali svakako još u vrijeme apostola, bili neženje; s toga se može punim pravom reći, da beženstvo svećenika u tom značenju potiče iz apostolskih vremena. I sam Natalis Aleksandar, koji veli da »perpetuae lex continentiae nec a Christo, nec ab apostolis sacris ministris imposita fuit«[38] ipak tvrdi: »Quamvis Nicaena synodus de clericorum coelibatu nihil statuerit, ejus tamen temporibus episcopi, presbyteri et diaconi perpetuam continentiam servabant ex ecclesiae disciplina, diuturno usu et ab apostolicis tempo-

---

[32] c. 1. D. 38.

[33] Ordinamus praeterea, ut quivis dioecesanus ecclesiasticus fine comparandae sibi necessariae doctrinae habeat constanter ad manum s. scripturam, quae vocatur liber sacerdotalis, et est substantia sacerdotii nostri, liberque omnium utilissimus, et sacerdotibus quam maxime necessarius ideoque a Tridentino iis praeceptus; — concilium item Tridentinum, et provincialium ac dioecesanarum synodorum decreta, cathechismum Romanum, unum ad minus probatum theologiae dogmaticae, moralis, et pastoralis authorem, bonum ascetam, et quidem praeferenter, si fieri potest, s. Salesii opera, praeterea expositionem cathecheticam cum uno, alterove bono concionatore: — postremo commendamus etiam omnibus, ut magnam curam habeant puritatis linguae vernaculae, ut et hinc gratia accedat sermonibus nostris. (Constt. E. Zagreb. de a. 1803. c. 3.).

[34] Omnibus clericis in majoribus ordinibus constitutis, multo vero magis beneficio ecclesiastico provisis, gravis obligatio incumbit, sic dictum breviarium recitandi, idque faciendi reverenter, distincte et devote, prout concilium Trtdentinum ss. XXIV. de ref. c. 12. praecipit, et ipsa natura orationis, quae est mentis elevatio ad Deum, exigit: negligentes autem et hanc obligationem praevaricantes tanquam inobedientes poenis canonicis, ad arbitririum ordinarii dictandis, puniri et coerceri volumus. (Constitt. l. c.).

[35] Ut et qui habent (sc. uxores), sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares, Leo 1. in c. 1. D. 32.

[36] Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt, propter regnum coelorum. Qui potest capere capiat Matth. 19. 12; i sv. Pavao: Dico autem non nuptis et viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego . . . De virginibus autem praeceptum Domini non habeo, consilium autem do . . quoniam bonum est homini sic esse . . . Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. 1. Cor. 7, 8. 25. 26. 32.

[37] Exodi 19. 15.; 1. Reg. 21. 5.

[38] Prop. Diss. XIX. in hist. eccl. saec. IV. T. IV. p. 265. (Hist. eccl. Parisiis 1730.).

ribus derivato firmata, quam Siricius et alii deinde Pontifices conciliaque decretis suis atque canonibus roborarunt«.[39]

No malo po malo ohladnje vjera kao što u drugima, tako i u svećenstvu, pak im beženstvo posta teško breme. U to navališe divlji narodi sa sjevera u rimsko carstvo; njihovi običaji pokvariše i svećenstvo, koje se je počelo podavati svjetskim radostima, kojih se bijaše odreklo. I tako se dogodi, da su pape i sabori zakonima morali propisivati svećenicima beženstvo, koje su njihovi pregji dragovoljno prigrlili, imajući pred očima svoje uzvišeno zvanje. I to je uzrok, što u trećem i četvrtom stoljeću nalazimo zakone, koji zahtijevaju od svećenika, da ostaju neženje.

1. U zapadnoj crkvi. a) Crkva je najprije duhovnicima, koji imadu više redove, i to: biskupima, svećenicima i djakonima zapovjedila, da ostanu neženje, a tek kasnije i podjakonima.

Tako sabor u Elviri (g. 305.) zabranjuje ne samo biskupima, svećenicima i djakonima, nego i svim crkvenim službenicima, da ne opće sa svojim suprugama, inače da će biti isključeni iz svećeničkoga staleža.[40] Papa Sircij (384.—398.) odregjuje u listu na Himerija, biskupa u Tarragoni, ovo: oni svećenici i djakoni, koji su znali, da im je zabranjeno puteno općiti sa svojim suprugama, pak su ipak općili, pozivajući se na svećenike i levite staroga zavjeta, imadu se za uvijek skinuti s crkvene službe; oni pak, koji nisu znali za tu zabranu, mogu ostati u svojim crkvenim službama, ako budu u buduće uzdržljivi, ali se nikako ne mogu popeti u više službe. U buduće pak ne može se nijedan biskup, svećenik ili djakon nadati u tom pogledu kakovoj milosti.[41] Isto odregjuje i Innocentij I. u listu na

[39] Prop. II. Dis. XIX. I. c. p. 256.

[40] Placuit in totum prohiberi Episcopis, presbyteris et diaconibus, vel omnibus clericis, positis in ministerio, abstinere se a conjugibus suis et non generare filios; quicunque vero fecerit ab honore clericatus exterminetur. K tomu kanonu dodaje Hefele ove riječi: Dieser berühmte Canon enthält das erste Cölibatsgebot, in der Richtung, dass Bischöfe, Diakonen, überhaupt alle Cleriker, qui in ministerio positi sunt, die den Dienst, in specie den Altardienst verwalten, wenn sie bereits als verheirathete Männer in den Clerus eintraten, als Cleriker den ehelichen Umgang nicht fortsetzen dürfen, bei Strafe der Absetzung«. (Conciliengeschichte. T. 1. p. 140. I. Ed.).

[41] Plurimos sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse et crimen suum hac praescriptione defendere, quia in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum praeceptorque vitiorum, si aestimat, quod in lege Mosis passim sacris ordinibus a Domino laxata sunt frena luxuriae, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorum, praemonet, dicens: sancti estote quia et ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procul a suis domibus anno vicis suae in templo habitare jussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerant: quibus etiam expleto deservitionis suae tempore, uxorius usus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat praeceptus admitti. Quia aliquanti, de quibus loquimur, (ut tua sanctitas retulit) ignorantia se lapsos esse deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento in hoc, quod dejecti sunt, quamdiu vixerint, officio perseverent: si tamen posthac continentes se studuerunt exhibere. Hi vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, et sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni eclesiastico honore quo indigne usi sunt, apostolicae sedis auctoritate dejectos: nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nos praemonent in futurum, si quilibet episcopus, presbyter, atque diaconus (quod

Eksuperija, biskupa u Tolosi g. 405.[42] i u listu na Viktricija, biskupa u Rothomagu (Rouen) g. 404.[43] Drugi Kartaški sabor g. 390. odregjuje pozivajući se na nauk apostolski (quod apostoli docuerunt) i na stari običaj (et ipsa servavit antiquitas), da biskupi, svećenici, djakoni i svi duhovnici, koji služe žrtveniku živu uzdržljivo i da ne opće ni sa svojim suprugama.[44]

b) Leo I. govori o podjakonima[45] koje da već veže beženstvo,[46] a Gregorij I. zabranjuje u buduće koga rediti za podjakona, koji ne obeća, da će živjeti u beženstvu.[47]

c) Crkva je zapovjedila ne samo duhovnicima, koji su primili više redove, već malo po malo i onima, koji obavljaju crkvenu službu, osobito pak nadarbenicima, ma i imali niže redove ili samo tonzuru, da živu u beženstvu. To se vidi iz sabora u Toulousi god. 1056.: Placuit quoque, presbyteros, diaconos et reliquos clericos, qui ecclesiasticos tenuerint honores, abstinere modis omnibus ab uxoribus vel reliquis mulieribus. Quod si non fecerint, honore simul et officio priventur et a propriis episcopis excommunicentur.

Od 12. ipak stoljeća mogu duhovnici, o kojima govorimo, ako nemaju viših redova, sklopiti ženidbu, ali sklopivši ženidbu gube crkvenu službu ili nadarbinu.

d) Da duhovnici, koji su primili više redove, čim savjesnije čuvaju čistoću, zahtijevala je crkva od njih, i to najprije od onih, koje je zaredila za djakone ili svećenike, da izrično obećaju, da će ostati neženje. To odregjuje naročito sabor u Arlesu (g. 443. ili 452.).[48] Isto tako sabor u

non optamus) deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiae aditum intelligat obseratum, quia ferro necesse est, ut abscindantur vulnera, quae fomentorum non senserint medicinam. In. c. 3. 4. D. 82.

[42] c. 2. D. 82.

[43] c. 4. D. 31.

[44] Cum in praeterito concilio de continentiae et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitati per consecrationes annexi sunt. Episcopos, inquam, presbyteros, et diaconos ita placuit, ut condecet sacrosanctos antistites et Dei sacerdotes, nec non et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare: ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est: omnibus placet, ut episcopi, presbyteri et diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes, etiam ab uxoribus abstineant. Ab omnibus dictum est: placet, ut in omnibus, et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari deserviunt. In c. 3. D. 84.

[45] Akoprem je Kartaški sabor od g. 401. samo biskupima, svećenicima i djakonima zapovjedio, da ne opće sa svojim suprugama, a za ostale duhovnike da vrijedi običaj dotične crkve, ipak je Kartaški sabor od g. 419. u svom zborniku (codex canonum ecclesiae africanae) izrekao, da i podjakoni valja da živu u beženstvu.

[46] Omnium sacerdotum tam excellens est electio, ut haec quae in aliis membris ecclesiae vacant culpa, in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarum societati, et procreationi liberorum studere sit liberum: ad exibendam tamen perfectae continentiae puritatem, nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes, et qui non habent, permaneant singulares. In. c. 1. D. 32.

[47] Unde videtur mihi, ut a praesenti die episcopis omnibus dicatur, ut nullum subdiaconum facere praesumant, nisi qui se victurum caste promiserit quatenus et praeterita, quae per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, et futura caute caveantur. In. c. 1. D. 31.

[48] Assumi aliquem ad sacerdotium in conjugii vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conversio (in c. 6. D. 28.). — Praeterea placuit, ut deinceps non ordinentur diaconi, nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem (in. c. 7. ead.)

Winchesteru g. 1076. koji veli; Deinceps caveant episcopi, ut sacerdotes vel diaconos non praesumant ordinare, nisi prius profiteantur, ut uxores non habeant. O podjakonima vidi odredbu Gregorija I. pod b).

e) Dok su duhovnici živjeli zajedno, obdržavali su točno crkvene propise o beženstvu. No kad je u 10. i kasnijim stoljećima prestao zajednički život duhovnika, počelo se je zaboravljati na crkvene propise o beženstvu, pak je bilo svećenika, koji su imali crkvenu službu ili nadarbinu, a javno su se ženili i živjeli sa svojim ženama. Proti toj zloporabi ustali su svom odlučnošću rimski pape zabranjujući svećenicima ženidbu pod kaznom svrgnuća, kao što su Benedikto VIII., Leo IX., Viktor II., Nikola II., Aleksandar II., i napokon neustrašivi Gregorij VII., koji zabrani oženjenim svećenicima služiti sv. misu, ili služiti kod žrtvenika i u nižim redovima, a puku, da od njih ne prima nikakove crkvene službe. Gregorijevim stopama stupali su i njegovi nasljednici.

2. U istočnoj crkvi. a) I u istočnoj crkvi bilo je već za rana zabranjeno biskupima, svećenicima, djakonima i podjakonima ženiti se. To svjedoče apostolske naredbe (constitutiones apostolicae), koje u šestoj knjizi c. 17. odregjuju, da se od oženjenih samo oni smiju zarediti za biskupe, svećenike i djakone, koji nisu bigami, ne gledeći na to, da li su im žene žive ili su već umrle. Oni, koji su bili neoženjeni, kad su zaregjeni, ne smiju se ženiti, isto se tako ne smiju ženiti ni oni, koji su već bili oženjeni, pak im je žena umrla.[49] Apostolski pak kanon 25. veli, da se od klerika smiju ženiti samo štioci i pjevači.[50] »Es ist bekannt«, veli Möhler, »dass die apostolischen Canonen die Kirchendisciplin des II. und III. Jahrhunderts enthalten; demzufolge, war es gewiss schon gegen Ausgang des I. Jahrhunderts Sitte und mehr als Sitte, dass kein Priester mehr heiratete«.[51]

Sabor u Ancyri g. 314. dozvoljava djakonima (u c. 10.), koji su si prije regjenja pridržali pravo, da će se ženiti, pak ih je ipak biskup zaredio. da se mogu ženiti; oni pak djakoni, koji si toga prava nisu pridržali, ako se ožene, ne smiju izvršivati primljeni red.[52] Nego to pravo, da će se ženiti, nisu si mogli pridržati oni, koji su primali svećenički red, što se vidi iz sabora u Neocaesareji (izmegju g. 314. i 325.), koji odregjuje (u c. 1.), da se svećenik, koji bi se oženio. ima skinuti s časti svećeničke.[53]

Sabor Nicejski nije, istina, zabranio oženjenim duhovnicima,[54] da opće puteno sa svojim ženama, ali se je ipak držalo, da više odgovara i staležu i zvanju duhovnika, ako s njima puteno ne opće. Za dokaz tomu

[49] In episcopum, presbyterum et diaconum constitui praecipimus viros unius matrimonii, sive vivant eorum uxores, sive obierint; non licere autem illis post ordinationem, si uxores non habent, matrimonium contrahere, aut si uxores duxerint, cum aliis copulari; sed contentos esse ea, quam habentes ad ordinationem venerunt.

[50] Ex his, qui coelibes in clerum pervenerunt, jubemus, ut lectores tantum et cantores (si velint) nuptias contrahant.

[51] Gesammelte Schriften I. 220. Edid. Döllinger Regensburg 1839.

[52] Diaconi quicumque, cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere; hi si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio propterea quod his episcopus licentiam dederit. Quicunque sane tacuerunt, et susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio cessare debebunt. (In c. 8. D. 28.).

[53] Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine suo illum deponi debere. (In c. 9. D. 28.),

[54] Vidi Laurin Der Coelibat der Geistlichen, Wien 1880. p. 101. sqq.

navadjamo Epiphanija, koji veli (Expositio fidei cath. c. 21.), da se svećeništvo, pod čim on razumijeva biskupe, svećenike, djakone i podjakone, (sacerdotium) sastoji ponajviše od djevica, ako ne od ovih, a ono sigurno od redovnika, a ako ih i megju njima nema dosta sposobnih za crkvenu službu. tada od onih, koji ne opće sa svojima suprugama, ili koji su iza prve ženidbe ostali udovci; bigamus t. j. onaj, koji se je drugi put oženio, ili on općio sa suprugom ili ne, ne može se zarediti za biskupa, svećenika, djakona i podjakona.[55]

Prema tomu vladao je u istočnoj crkvi iza Nicejskoga sabora dvostruki običaj: u nekim biskupijama, naročito u Thessaliji, Macedoniji i Achaji bijaše duhovnicima zabranjeno pod kaznom svrgnuća i dalje puteno općiti sa svojima suprugama; u drugim pak biskupijama ne bijaše takove zabrane, ali su se duhovnici sami dragovoljno odrekli putenoga općenja sa suprugama dočim su opet duhovnici drugih biskupija puteno općili s njima, što je dakako samo iznimno bivalo.[56]

b) Sabor Trullanski g. 692. u njekoliko je potvrdio, a u njekoliko promijenio taj običaj. Potvrdio ga je (u c. 6.), odredivši, da se od duhovnika mogu samo čitaoci i pjevači ženiti; promijenio: zabranivši podjakonima i drugim duhovnicima viših redova, da se žene.[57] Ovim kanonom oduzeto je biskupima pravo, da mogu prije regjenja djakonima dozvoliti, da se poslije primljenog djakonata žene.

O svećenicima, djakonima i podjakonima, koji su oženjeni, odregjuje (u c. 13.), da nisu dužni rastati se od svojih supruga ili se uzdržavati od općenja s njima, osim kad obavljaju službu božju, stoga se mogu oženjeni, ako su sposobni, zarediti za podjakone, djakone i svećenike, niti je slobodno od njih tražiti prije regjenja, neka obećaju, da ne će općiti sa svojima suprugama, a tko bi to tražio, da se skine s časti.[58]

Biskupima se zapovijeda pod kaznom svrgnuća, da se sasma kane općenja sa suprugama, (c. 12.), s toga se odregjuje (u c. 48.) u slučaju, kad bi se koji oženjeni imao zarediti za biskupa, da u to privoli njegova

---

[55] To mjesto u prijevodu Dionysija Petavija glasi: Sanctum sacerdotium quod ex virginum ordine praecipue constat; aut si minus e virginibus, certe e monachis; aut nisi ex monachorum ordine ad illam functionem obeundam idonei cooptari possint, ex his creari sacerdotes solent, qui a suis se uxoribus continent, aut secundum unas nuptias in viduitate versantur. Secundis vero nuptiis implicitus in ecclesia ad sacerdotium non admittitur, tametsi aut sese ab uxore contineat, aut sit viduus: ejusmodi, inquam, ab episcopi, presbyteri diaconi et subdiaconi gradu rejicitur. Laurin l. c. p. 105.

[56] Laurin l. c. p. 106.

[57] Si quis eorum, qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. (In. c. 7. D. 32.).

[58] Quoniam in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos, qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri, debere confiteri, quod jam suis non copulentur uxoribus: nos antiquum sequentes canonem apostolicae diligentiae et constitutiones, sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate ad invicem in tempore opportuno. Quicumque ergo dignus inventus fuerit in subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hic nullo modo prohibeatur ad talem ascendere gradum, pro uxoris suae legitimae cohabitatione; nec etiam tempore ordinationis suae profiteri cogatur, quod abstinere debeat a legali propriae uxoris familiaritate. — Oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, ut a Deo possint consequi, quae simpliciter postulant. Si quis igitur praesumpserit contra apostolicos canones aliquos presbyterorum, et diaconorum privare contactu, et communione legalis uxoris, deponatur. (In. c. 13. D. 31.).

supruga, od koje mu se valja rastaviti i koja valja da pogje u samostan, koji je udaljen od sijela biskupije. Ako je vrijedna može postati i djakonisa.

Te odredbe sabora Trullanskoga o beženstvu svećenika, priznala je i apostolska Stolica. To se vidi iz c. 14. D. 31., gdje se navagjaju riječi pape Stjepana IV.: Aliter se Orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter hujus sanctae Romanae ecclesiae. Nam earum sacerdotes, diaconi atque subdiaconi matrimonio copulantur: istius autem ecclesiae, vel Occidentalium nullus sacerdotum a subdiacono usque ad episcopum licentiam habet conjugium sortiendi. Zatim iz c. 13. X. III. 1., gdje se navagja c. 14. sabora Lateranskoga, u kojemu se odregjuje, da valja strože kazniti one svećenike, koji su oženjeni, ako griješe proti čistoći. »Qui autem secundum regionis suae morem non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint, gravius puniantur, quum legitimo matrimonio uti possint«. Osobito pak iz konstitucije Benedikta XIV. Etsi pastoralis de 26. Maji 1749. §. VII. n. 26. (Bulli Benedicti XIV. cit. T. I. p. 220.), gdje se veli: »Etsi expetendum quam maxime esset, ut Graeci, qui sunt in sacris ordinibus constituti, castitatem non secus ac Latini servarent: nihilominus, ut eorum clerici, subdiaconi, diaconi et presbyteri, uxores in eorum ministerio retineant, dummodo ante sacros ordines virgines, non viduas, neque corruptas duxerint, Romana non prohibet Ecclesia. Eos autem, qui viduam vel corruptam duxerunt, vel ad secunda vota, prima uxore mortua, convolarunt, ad sudbiaconatum, diaconatum et presbyteratum promoveri omnino prohibemus«.

3. Akoprem je crkva zabranjivala duhovnicima, koji imadu više redove, sklopiti ženidbu i kaznila one, koji bi ju sklopili raznim kaznama, ipak nije smatrala njihove ženidbe nevaljanom već samo nedopuštenom. Tek u saboru Lateranskom I. g. 1123. a još mnogo jasnije u saboru Lateranskom II. g. 1139. izrekla je ta crkva, da su ženidbe duhovnika, koji imadu više redove, i redovnika, koji su se zavjetovali čistoćom, nevaljane. Ut autem lex continentiae, veli spomenuti sabor, et Deo placens munditia in ecclesiasticis personis et sacris ordinibus dilatetur: statuimus quatenus episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, regulares canonici et monachi atque conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum uxores sibi copulare praesumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati pro tantis excessibus condignam poenitentiam agant. Id ipsum quoque de sanctimonialibus feminis, si (quod absit), nubere attentaverint, decernimus.[59] Isto je izrekao i sabor Trientski: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto, et oppositum nil aliud esse quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit, quum Deus id recte petentibus non deneget,

---

[59] In. c. 40. C. XXVII. q. 1.

nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.[60] A to vrijedi u zapadnoj crkvi i danas.

4. Kazne.

a) Duhovnik nižih redova, koji ima crkvenu službu ili nadarbinu, ako se oženi, gubi ipso facto crkvenu službu ili nadarbinu,[61] ma i ne izvršio ženidbe, ili ma i bila ženidba nevaljano sklopljena, samo ako nije nevaljana s toga, što nije u nju privolio. Isto tako gubi crkvenu nadarbinu i onaj, tko sklopi gragjansku ženidbu.

b) Duhovnici, koji imadu više redove i redovničke osobe, koje su se svečano zavjetovale čistoćom, ako se usude sklopiti ženidbu, ipso facto su izopćeni ne samo oni, već i one osobe, koje se usude s njima sklopili ženidbu, pak ih od toga izopćenja može odriješiti samo biskup. »Excommunicationi latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae subjacere declaramus: 1. Clericos in sacris constitutos vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes; nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes«.[62] Istom se kaznom kazne spomenute osobe, ma i bila njihova ženidba nevaljana radi kakove druge ženidbene zapreke n. pr. naravnoga srodstva, tazbine. S. C. R. et U. Inquis. odgovorila (16. jan. 1892.) je naime na pitanje: »Utrum clericus in sacris constitutus vel regularis, aut monialis, si praeter impedimenti voti solemnis castitatis alia habeat impedimenta e. g. affinitatis, consanguinitatis hanc censuram incurrunt, aut non? Resp. Incurrere.[63] Isto vrijedi i za one duhovnike viših redova i redovničke osobe, koje bi sklopile civilnu ženidbu. »Quaeritur, si ejusmodi inhabiles personae matrimonium dumtaxat civile contraherent, ubi publicatum est Tridentinum decretum Tametsi c. 1. sess. 24. de ref. matrim., incurrerentne in ejusmodi censuram? Resp. Incurrerent. Ratio est, quia omnes enuntiatae personae in hanc censuram incurrunt, quae praesumunt matrimonium contrahere id est, praesumunt contractum illum inire, qui matrimonii habeat figuram: nunquam enim possunt verum matrimonium contrahere. Quamvis autem matrimonium civile non sit matrimonium validum (ob impedimentum dirimens, quod clandestinitatis appellamus, ex defectu formae ab Ecclesia sub poena nullitatis praescriptae), est tamen contractus, qui juxta naturae leges esset verum matrimonium: ideoque licet per accidens, ob carentiam praescriptae formae, sit nullum, in se tamen figuram matrimonii habet«.[64] A. C. S. Officii izrekla je 22. prosinca 1880. »Clericos in sacris constitutos, vel Regulares aut Moniales post emissum solemne castitatis votum, praesumentes

---

[60] ss. XXIV. c. 9. de sacr. matrim.

[61] Si clericus in ordinibus minoribus constitutus contrahat matrimonium, ipso facto perdit beneficium praehabitum, etiam ante aliam judicis sententiam; adeo, ut statim a momento contractus valide initi, possit beneficium alteri conferri. — Conclusio haec desumitur ex cap. 1. h. t. ubi clerici in minoribus contrahentes matrimonium, districtione ecclesiastica compelluntur ad reliquenda beneficia ecclesiastica. Quasi diceretur: quia beneficia ipso jure vacant, merito coguntur clerici ad eadem relinquenda. Accedit ratio: quia beneficium et matrimonium, de jure sunt duo incompatibilia cum concordantiis, et consequenter, qui matrimonium eligit, seu contrahit, beneficio tacite, atque ipso facto renunciare censetur. Reiff. l. III. t. 3. § 1. n. 9.

[62] Constit. Apostolicae Sedis de a. 1869.

[63] Archiv 68. p. 177.

[64] Avanzini: Constitutio, qua censurae latae sententiae limitantur . . . . nonullis illustrata commentariis. Edit. II. Romae 1871. p. 29. not. 1.

contrahere matrimonium, sic dictum civile, in locis ubi lex Tridentina de clandestinitate viget, incurrere excommunicationem latae sententiae Episcopis seu Ordinariis reservatam«. (Pennacchi. Commentaria in constit. Ap. Sedis. Romae 1888. T. II. p. 21.).

No i oženjenim duhovnicima pripada privilegium canonis et fori.

c) Oženjeni, koji je dopuštenim načinom primio sv. redove, ako poslije toga puteno opći sa svojom suprugom i rodi sina, taj se sin smatra u crkvenom pogledu kao nezakonit. »Litteras (et j.). Intelleximus, quod (H) in sacerdotio genitus, de uxore legitima natus et conceptus affectavit a pueritia ministrare Domino in officio clericali. Unde licet filiis paterna incontinentia modis omnibus propellenda noscatur, si (tamen), alias dignus inventus fuerit, permittimus ipsum ordinari in clericum, et ad ecclesiasticum beneficium, unde commode sustentari valeat, promoveri«.[65]

X. Niži duhovnici valja da su poslušni (canonica obedientia) odličnijima (majoritas et obedientia). Jedan može biti od drugoga više:

a) redom. Tako je djakon više od podjakona, svećenik od djakona, biskup od svećenika. Svećenici više su u opće od svjetovnjaka.

b) Posvećenjem. Posvećeni je biskup više od izabranoga, ali neposvećenoga biskupa.

c) Vlašću. Nadbiskup više je od biskupa, a Rimski papa od svih nadbiskupa i biskupa.

d) Vremenom. Tko je prije regjen više je od onoga, koji je regjen iza njega.

e) Po tom, što je od odličnijega regjen. Tako je na pr. onaj, koga je zaredio papa, više od drugih klerika, koji su mu redom i čašću jednaki.

1. Svi članovi crkve, bili oni duhovnici ili svjetovnjaci valja da su poslušni papi u svemu, što se ne protivi naravnomu ili pozitivnomu božjemu zakonu. Isto tako valja da se i podanici biskupovi, koji prebivaju u biskupiji, duhovnici i svjetovnjaci, pokoravaju biskupu.

2. S toga valja da biskupi prije nego li budu posvećeni obećaju, da će biti poslušni papi;[66] isto valja da i svećenici obećaju svomu biskupu prije nego ih zaredi.[67]

3. Dužna poslušnost duhovnika napram svom poglavaru očituje se time, što ga oni štuju, dragovoljno izvršuju njegove zapovijedi i priznavaju njegovu sudsku vlast.

a) Dužno štovanje, koje valja da niži iskazuju višima zahtijeva, da se niži ne turaju pred više, da ne sjede, kad su oni prisutni, osim kad im se kaže, da sjednu;[68] da ne rešetaju naredbe svojih poglavara, već da se pokoravaju njihovim mudrim naredbama, a proti njihovoj volji da ne primaju službe ni nadarbine.

[65] c. 14. x. I. 17.

[66] Ego N. electus Ecclesiae N. ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro Apostolo, sanctaeque Romanae Ecclesiae, et Domino nostro N. Papae N. suisque succesoribus canonice intrantibus. Pontif. Rom. De consecratione electi in Episcopum.

[67] Biskup pita regjenika: Promittis mihi et successoribus meis reverentiam et obedientiam? na što on odgovara: Promitto. Pontif. Rom. De ordinatione presbyteri.

[68] c. 5. 15. D. 93.

b) Poslušnost zahtijeva, da niži dragovoljno izvršuju naloge i zapovijedi svojih poglavara, kad se ne protive božjemu zakonu, jer α) ako je jasno, da je zapovijed poglavara nepravedna, tad se valja više pokoravati Bogu nego ljudima;[69] β) ako tko dvoji, da li je zapovijed poglavara pravedna, valja joj udovoljiti,[70] a u svim pravednim stvarima valja se zapovijedi poglavara bezuvjetno pokoriti,[71] a i nepravedni ukor ustrpljivo podnašati.[72]

c) Kanonska napokon poslušnost zahtijeva od svih duhovnika, da priznavaju sudsku vlast svoga biskupa, s toga im se valja njegovu pozivu odazvati, da se s njima ne postupa in contumaciam;[73] izuzimlju se oni slučajevi, kad mogu prizvati ili imadu pravo ne priznati njegov sud.[74]

4. Duhovnici, koji se teško[75] ogriješe o dužnu poslušnost, neka se izopće.[76]

§ 40. Povlastice duhovnika.

Duhovnici imadu svoga staleža radi i neke posebne povlastice. Amo spada:

I. Privilegium canonicis, koja se povlastica tako zove od kanona 15. sabora Lateranskoga II. g. 1139., kojim se kanonom štite duhovnici proti svakoj nepravdi, koju bi im tko djelom nanio. Taj kanon glasi: Si quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus injecerit anathematis vinculo subjaceat et nullus episcoporum illum praesumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui praesentetur et ejus mandatum suscipiat.[1] A papa Pijo IX. odredio je, da padaju u izopćenje papi pridržano: Violentas manus, suadente diabolo injicientes in clericos, vel utriusque sexus monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat.[2]

1. Taj se kanon proteže na klerike[3] u najširem značenju riječi, dakle na one, koji su primili samo tonzuru i u istom značenju i na redovnike obojega spola,[4] koji živu u kojem redu potvrgjenom od apostolske Stolice ne izuzamši ni lajika ni novaka, dapače ni trećoredaca, ako nose redovničko odijelo i živu zajedno. Usuprot lišeni su te povlastice: a) duhovnici, koji su

---

[69] Dj. Ap. 5. 29.
[70] c. 4. C. 23. q. 1.
[71] c. 3. D. 19.
[72] c. 8. D. 100.
[73] c. 2. 6. x. 2. 14.
[74] Trid. ss. XXIV. c. 20. de ref.
[75] c. 41. 42. C. 11. q. 3.
[76] c. 11. C. XI. q. 3.; c. 2. x. I. 33.

§ 40. [1] in c. 29. C. XVII. q. 4.
[2] Constit. Apostolicae Sedis 1869. Excommunicationes latae sententiae Romano Pontifici reservatae n. 2.
[3] Pod izrazom klerik razumijeva se svaki duhovnik, koji je primio koji god sv. red: c. 1. D. 21. i oni, koji su primili samo tonzuru: c. 11. X. 1. 14.
[4] c. 33. X. 5. 39.

skinuti s časti (actualiter degradati;[5] b) duhovnici, koji nisu primili sv. redove, a ne nose tonzure ni svećeničkoga odijela prema odredbi sabora Trientskoga ss. XXIII. c. 6. de ref. Svi ovi, bili oni oženjeni ili ne, gube ipso jure et facto privilegium canonis i sve druge povlastice duhovničkoga staleža (Acta III. p. 433.).

2. Izopćeni su oni, koji djelom nanesu tešku nepravdu duhovniku i to ili na tijelu, ako ga biju, ili na slobodi, ako ga zatvore, ili napokon na časti, ako se n. pr. nabacuju na nj blatom, samo valja da su kršteni, jer se nekršteni ne mogu izopćiti. Izuzimlju se oni, koji to ne čine «suadente diabolo« t. j. oni, koji to ne čine iz zlobe, jer nemaju ili ne mogu imati zle namjere. Amo spadaju: a) slaboumni; b) dječaci; c) nedorasli;[6] d) klerici, koji od šale jedan drugoga udari; e) koji ne znadu, da je dotični duhovnik, ali valja da prisegom potvrde, da toga nisu znali; f) tko se brani proti napadaču kleriku, jer »vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittunt«; g) tko djelom uvrijedi duhovnika, koga je našao u griješnom općenju sa svojom suprugom, majkom, sestrom ili kćerju. Isto tako izuzimlju se i oni, koji imadu pravo, da kazne, kao što su: h) otac, koji kazni svoju djecu; i) učitelj, kad kazni učenike, koji imadu samo niže redove; j) biskup može svoje svećenike, a k) opat svoje redovnike i tjelesno kazniti[7] samo treba da kaznu ovrši duhovnik, inače su izopćeni i poglavar i onaj, koji ovršuje kaznu.[8]

3. Tko povrijedi privilegium canonis umah je izopćen i to vitandus, ako je nepravda javno poznana, pak se ne može nikako opravdati. No ponajviše je potrebno, da sudac izrekne, da je nepravda javna i da se ne može opravdati nikako. Onaj, koji je pao u izopćenje radi toga, što je povrijedio privilegium canonis, valja da osobno pogje u Rim i moli odrješenje. No i biskupi mogu od izopćenja odriješiti one, koji zbog starosti ili drugih razloga ne mogu poći u Rim, kao što su: žene,[9] maloljetni[10] i robovi,[11] koji ne mogu putovati bez dozvole svojih supruga, roditelja ili gospodara; zatim bolesnici, starci, ranjenici i drugi,[12] ali svakako valja da pod prisegom obećaju, da će poći u Rim, čim im to bude moguće. Redovnike može odriješiti opat.[13] Isto tako može biskup odriješiti one, koji su samo lahko povrijedili tu povlasticu duhovnika. Napokon mogu biskupi vi facultatum a s. Poenitentiaria obtentarum: Absolvere ab excommunicatione Romano Pontifici simpliciter reservata ob manus violentas injectas in clericos, aut presbyteros vel in regulares, dummodo non fuerit secuta mors vel mutilatio, seu laetale vulnus, aut ossium fractio; et dummodo casus ad forum externum deducti non fuerint; injunctis injungendis, et praesertim ut parti laesae competenter satisfiat.[14]

---

[5] Benedikt XIV. De synodo l. 9. c. 6. n. 3.

[6] Vidi se to iz bulle Apostolicae Sedis, koja naročito spominje nedorasle, kad hoće da se i na nje protegne odregjena kazna, a toga ovdje ne čini.

[7] c. 10. x. 5. 39.

[8] c. 24. eod. Duhovnika, koji bi se sam dao batinjati, da udovolji komu za nanesenu uvredu, valja izopćiti: c. 36. eod.

[9] c. 6. x. 5. 39.

[10] c. 60. x. 5. 39.

[11] c. 37. eod.

[12] c. 11. 26. eod.

[13] c. 2. eod.

[14] Isporedi: Das privilegium canonis von Dr. Hüffer. Archiv 3. p. 155. sqq.

II. 1. Privilegium fori sastoji u tom, da su duhovnici i redovnici izuzeti od svjetskih sudova, pak su u svim, i svjetskim stvarima podvrženi samo sudu svojih crkvenih poglavara.[15] U tom opsegu ne vrijedi više nigdje privilegium fori. Po konkordatu vrijedi u nas ovo:

a) apostolska Stolica uzamši u obzir današnje prilike odrekla se je u konkordatu ove povlastice, pak je pristala:

b) da svjetovne stvari duhovnika kao što su: ugovori, tražbine i baštine svjetovni suci raspravljaju i o njima sude;[16]

c) da duhovnicima sude redoviti svjetovni sudovi o zločinima i prekršajima, koje kazni u nas kazneni zakon. Bude li tom zgodom potrebno duhovnika uhvatiti ili zatvoriti, valja pri tom tako postupati, kako to zahtijeva čast staleža duhovničkoga.[17]

d) U svakom slučaju, kad svjetovni sud pozove preda se duhovnika radi zločina ili prekršaja, valja o tom biskupa bezodvlačno ubavijestiti. Ako bude duhovnik osugjen na smrt ili na kazan tamnice dulje od pet godina, uvijek će se biskupu priposlati spisi i dati mu prilika, da sasluša krivca koliko je potrebno, da može odlučiti, kakovom će ga crkvenom kaznom kazniti. Isto će se učiniti i u onom slučaju, kad to biskup zatraži, ako i bude duhovnik osugjen na manju kaznu.[18] Nadarbenik osugjen po gragjanskom sudu radi zločina, ne gubi radi toga svoje nadarbine, već biskup treba da izreče, da li on gubi nadarbinu ili ne. »Respectu eorum, quae Ema Va Rdssa litteris 19. Julii 1854. datis exposuit, honorem habeo, observantissime communicare, quod Majestas Sua judices edoceri jusserit, casu, quo sacerdos catholicus de crimine quodam civili condemnatus sit, hoc ipsum haud evolvere ejusdem a beneficio ecclesiastico depositionem, qua effectum vi legis ex judicis civilis sententia derivantem, sed ad Episcopum, cui condemnatus subsit, pertinere, eumdem pro re rata a beneficio deponere seu removere«. (Kard. Rauscher na pronuncija Viale-Prela 6. kol. 1855. Potajni prilozi ka konkordatu. Archiv 18. p. 452.).

e) Ako se zločin ili prekršaj, koji se po kaznenom zakonu ima kazniti, tiče vjere, svjetovni sud prve molbe prije nego izreče osudu priopćit će spise biskupu, da ga on sasluša i po crkvenim zakonima proti njemu postupa. Biskup će svjetovnomu sucu priopćiti osudu, koju je izrekao, a zatim će svjetovni sudac suditi po gragjanskim zakonima o prestupku gragjanskoga zakona.[19]

---

[15] Tko se razumijeva pod izrazom duhovnik i redovnik, i kojima od njih pripada povlastica vidi I. 1.

[16] Temporum ratione habita Sanctitas Sua consentit, ut clericorum causas mere civiles, prout contractuum, debitorum, haereditatum judices saeculares cognoscant et definiant. čl. XIII.

[17] Eadem de causa Sancta Sedes haud impedit, quominus causae ecclesiasticorum pro criminibus seu delictis, quae poenalibus Imperii legibus animadvertuntur, ad judicem laicum deferantur; cui tamen incumbet, Episcopum ea de re absque mora certiorem reddere. Praeterea in reo deprehendeudo et detinendo ii adhibebuntur modi, quos reverentia status clericalis exigit. čl. XIV.

[18] Quodsi in ecclesiasticum virum mortis vel carceris ultra quinquennium duraturi sententia feratur, Episcopo nunquam non acta judiciaria communicabuntur, et condemnatum, audiendi facultas fiet, in quantum necessarium sit, ut de poena ecclesiastica eidem infligenda cognoscere possit. Hoc idem Antistite petente praestabitur, si minor poena decreta fuerit. čl. XIV.

[19] Quando ecclesiasticus vir a judice saeculari in jus vocetur propter crimen seu delictum ad religionem pertinens, quod poenalibus Imperii legibus animadvertitur, Majestas

f) Od ovoga postupka izuzima se onaj slučaj, kad valja da o kojem zločinu sudi prijeki sud[20]

g) Biskupi nisu potčinjeni redovitim svjetskim sudovima. Tko će njima suditi, ako bude potrebno, odrediti će Nj. Veličanstvo i sveta Stolica.[21]

2. U izopćenje, koje je posebnim načinom papi pridržano, padaju »cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem et jura ecclesiae«. (Ap. Sedis.)[22]

III. Osobna povlastica (immunitas personalis), koja sastoji u tom, da su za svoju osobu oslobogjeni od nekih tereta.

1. Osobnu povlasticu uživaju svi duhovnici i redovnici.

2. Duhovnici i redovnici oprošteni su od vojne dužnosti u toliko, da ne moraju nositi oružje, ako i budu unovačeni. O toj povlastici govori §. 5. zak. čl. XXXIX. od g. 1882 ovako:

»Kandidati i pitomci duhovničkoga staleža zakonom priznanih crkva i vjeroispovijedi, ako su unovačeni, te su u vrijeme svoje uvrsdbe već počeli slušati bogoslovne nauke, otpuštaju se na vlastitu molbu na dopust, da

---

Sua difficultatem non facit, ut a tribunali civili primae instantiae, antequam ad sententiam ferendam procedat, Episcopo acta exhibeantur et ipse reum audiat, omniaque peragat, quae ad causam juxta canones cognoscendam requiruntur. Postquam Episcopus in foro suo sententiam tulerit, eandem communicabit judici saeculari, qui subinde de legis civilis violatione legis civilis ad normam judicabit. Nota »Ecclesia« X.

[20] Caeterum articuli XIV. de clericorum causis dispositiones eos respiciunt, qui a judiciis ordinariis condemnati fuerint; exceptiones occurant necesse est, ubi de crimine agatur, in quod ad tempus extraordinarius procedendi modus, quem »Standrecht« (judicium instantaneum) vocant, statutus est. Nota »Ecclesia« XI.

[21] In hujus articuli (XIV.) dispositione minime comprehendentur causae majores, de quibus s. concilium Trientinum sess. XXIV. c. 5. de ref. decrevit. Iis pertractandis Sanctissimus Pater ac Majestas Sua Caesarea, si opus fuerit, providebunt: čl. XIV. Na želju Njeg. Veličanstva dodano je ovomu članku u dogovorima, koji nisu bili za javnost odregjeni, ovo: »Quamvis Sua Majestas nunquam fore confidat, ut quisquam Episcopus molitionibus publicae quieti periculosis sese implicet, tamen illud Imperatori providendum esse, si quis forte Episcopus (quod Deus avertat) perduellionis aut lesae majestatis crimen in se admitteret, ut etiam priusquam de judiciali actione instituenda cum S. Sede consilia conferre liceat, id interim statuere possit, quod pro rei ratione ad imperii integritatem et quietem tutandam necessarium videatur, iis tamen semper salvis, quae art. XIV. constituta sunt«. (Coll. Lac. V. p. 1223. not. 1.).

[22] »Cum vero de sensu et intelligentia hujus capitis saepe dubitatum fuerit, haec suprema Congregatio S. Romanae et Universalis Inquisitionis non semel declaravit, — caput Cogentes non afficere nisi legislatores et alias auctoritates cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones. — Hanc vero declarationem Sanctissimus D. N. Leo Papa XIII. probavit et confirmavit; ideoque haec S. Congregatio illam cum omnibus locorum Ordinariis pro norma communicandam esse censuit.

Ceterum in iis locis, in quibus fori privilegio per Summos Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur jura sua persequi nisi apud judices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario veniam petere ut clericos in forum laicorum convenire possint: eamque Ordinarii nunquam denegabunt tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes conciliandis frustra operam dederint. Episcopos autem in id forum convenire absque venia Sedis Apostolicae non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad judicem seu judices laicos vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia S. Sedis, in potestate eorundem Ordinariorum erit in eum, praesertim si fuerit clericus, animadvertere poenis et censuris ferendae sententiae uti violatorem privilegi fori, si id in Domino expedire judicaverint«. S. C. Inquis. 23. Januarii 1886. (Archiv 56. p. 183.).

mogu nastaviti bogoslovne nauke. Kad budu zaregjeni, primaju se u imenik vojnih ili domobranskih duhovnika, te mogu u slučaju rata biti upotrebljeni kao duhovnici.

Učenici, koji su unovačeni iz posljednja dva razreda više gimnazije, te su u naucima bez svoje krivnje zaostali, ako izjave, da su odlučili slušati bogoslovne nauke ili stupiti u koji redovnički novicijat, obrambenim obvezanicima, ako su uvjetno dobili pogodnost jednogodišnjega dobrovoljaštva, ako su do konačnoga zadobića ove pogodnosti postali slušatelji bogoslovlja i počeli slušati, ili su primljeni u koji redovnički novicijat, podjeljuje se pogodnost uvjetno: da se naknadno iskažu, da su svršili bogoslovne nauke i zaregjeni za svećenike i namješteni kao duhovni pomoćnici.

No oni su, dok faktično ne započmu slušati bogoslovne nauke u slučaju spreme dužni vršiti službu u oboružanom staležu.

Koji ostave gimnazijske nauke ili u njima zaostanu, koji ne stupe megju bogoslove, ili ostave duhovnički stalež, dužni su naknadno ispuniti prezentnu službu.

Koji po ispunjenju prezentne službe nastave ili započmu bogoslovlje, i jednogodišnji dobrovoljci, koji slušaju bogoslovne nauke, ali nemaju prava na spomenute pogodnosti, te koji još nisu prezentnoj službi udovoljili, u vrijeme mira u opće oslobogjeni su od službe u oboružanom staležu, prvanji pak na pose od pričuvnih ili domobranskih vježba u oružju, a pošto budu zaregjeni, imadu se primiti u popis vojnih duhovnika.

U opće regjeni svećenici, duhovnici i duhovni pomoćnici oslobogjeni su od službe u oboružanom staležu, te se uvršćuju u popis vojnih duhovnika«.

3. Ne mogu biti porotnici.[23]

4. Ne moraju primiti izbor u općinski ili gradski odbor.[24]

5. Oslobogjeni su od dužnosti, da budu štitnici i skrbnici; svjetovnoga svećenika ne može nitko siliti, da proti svojoj volji primi te dužnosti.[25]

6. Dušobrižnike ne smiju u nedjelje i blagdane pozivati preda se ni političke ni sudbene oblasti;[26] ako se imadu preslušati kao svjedoci, valja pri tom paziti, da tim ne trpi njihova služba.[27]

IV. Beneficium competentiae t. j. povlastica, da se duhovniku, koji je zadužen, ne mogu pod ovrhu uzeti oni dohotci, koji su mu potrebiti za život.

---

[23] »§ 3. Porotnici ne mogu biti: a) duhovnici«. Zakon od 17. svibnja 1875. o propisu, kako se imadu sastavljati porotnički imenici za sudove tiskovne.

[24] »§ 38. Svaki općinar dužan je primiti izbor, nu mogu ga odkloniti: 3. duhovni pastiri«. Zakon od 28. siječnja 1881. o ustrojstvu gradskih općina.

[25] § 195. o. g. z. »Ne mogu biti suprot svojoj volji prisiljeni, da se prime tutorstva«. »§ 281. o. g. z. Tko ima vlastitosti potrebite za ured tutorstveni, može se primiti i skrbništva. Iste uzroke, da se tko izvadi, i ista prava od preimućtva, koja ima tutorstvo, ima i skrbništvo«. Redovnike izuzima od tih dužnosti § 192. o. g. z. »Samostancima (fratrima, kalugjerima) — ne može se redovito naložiti tutorstvo«.

[26] Dvorski dekret od 17. ožujka 1791.

[27] »Et legum tenori et Majestatis Suae voluntati plane consentaneum est, ut in expetendis testimoniis sacerdotum, quantum rei natura sinat, caveatur, ne persolvendis muneris sacri officiis impedimenta ponantur«. Nota Ecclesia § 14.

Ta povlastica pripada svim duhovnicima i redovnicima, dakle i onima duhovnicima, koji imadu samo tonzuru ili niže redove.[28]

Od kad je prestao privilegium fori, valja tu povlasticu prosugjivati lih po gragjanskim zakonima.

Naši gragjanski zakoni odregjuju o tom ovo:

»§ 4. Sva stalna službena beriva dušobrižnika zakonito priznanih crkva i vjerozakonskih družba, i prihodi svećeničkih nadarbina u koliko služe uzdržavanju dušobrižnika, mogu se uzeti pod ovrhu samo jednom trećinom uz ograničenje, da ovršeniku nakon obavljene ovrhe od ukupne svote spomenutih beriva odnosno od spomenutih ukupnih prihoda svakako ostane netaknut godišnji dohodak od 800 for. a. vr.

§ 5. Mirovine, milostinje, osobni doplatci, nemoćničke pristojbe, providbe i ini slični užitci osoba spomenutih u § 4., mogu se takogjer uzeti pod ovrhu samo jednom trećinom uz ograničenje, da ovršeniku nakon obavljene ovrhe od ukupne svote spomenutih beriva preostane netaknut godišnji prihod od 500 for. a. v. Na otpravnine može se takogjer voditi ovrha samo jednom trećinom uz ograničenje, da ovršeniku mora preostati iznos od 500 for. a. v.

§ 7. Na stanarinu može se voditi ovrha samo radi najamnine.

Kod proračunanja ove svote beriva, koja je podvrgnuta ovrsi (§ 4.) ne ima se stanarima uzeti u račun«.[29]

V. Duhovnici ne mogu se odreći povlastica, koje su dane njihovom staležu.[30] Odredba sabora Trientskoga (ss. 23. c. 6. de ref.), po kojoj gube neki duhovnici privilegium fori, ne proteže se na druge povlastice, koje im pripadaju;[31] oženjeni duhovnici nižih redova uživaju samo onda privilegium canonis et fori, ako nose svećeničko odijelo i služe kod crkve od biskupa im odregjene. Povlastice svog staleža gube oni duhovnici nižih redova, koji su postali iregularni s toga, što su sklopili ženidbu, isto tako i oni, koji su sa svoje časti svrgnuti, ili koji su zaslužili, da budu svrgnuti,[32] napokon oni, koji su se odrekli svoga staleža de facto, i koji unatoč trokratnoj biskupovoj opomeni ne će da nose svećeničko odijelo i da se pokore,[33] ili koji i bez opomene godinu dana provode nedostojan duhovnika život.[34] Ovi

---

[28] Duhovnicima, koji imadu samo tonzuru ili niže redove pripada ova povlastica, ma i ne imali uvjeta, koje zahtijeva sabor Trienski ss. XXIII. c. 6. de ref., kao što je to izrekla s. C. C. 3. dec. 1622. Cum quaesitum fuisset: An, ut clericus uti posset beneficio capituli Odoardus, requirerentur conditiones praescriptae a s. Conc. ss. 23. c. 6. de ref. responsum fuit: Decretum Concilii non ademisse, non habentibus qualitates, quae exprimuntur cap. 6. sess. 23. nisi privilegium fori, et caetera firma manere sub dispositione Juris. (Bened. XIV. De synodo l. 12. c. 2. n. 2.).

[29] Zakon od 18. siječnja 1883.

[30] c. 12. x. 2. 2.

[31] Vidi opasku 28. — Jedino duhovnici nižih redova, koji borave u crkvenoj državi (Kirchenstaat) gube sve povlastice, ako ne udovoljavaju propisima sabora Trientskoga ss. 23. c. 6. de ref. (Congr. Imm. 20. sept. 1860. A. S. S. III. p. 433.).

[32] c. 14. x. 5. 39.

[33] To vrijedi naročito o onima, koji su vojnici: c. 25. X. 5. 39.; c. 1. X. 5. 9.: clerici, qui relicto ordine clericali et habitu suo in apostasia, tanquam laici, conversantur. Takove otpadnike ne štiti crkva: c. 16. X. 3. 1.; trokratnu opomenu ne nadomješta štatut diecesanski, kojim se ustanovljuje, da gubi povlastice duhovnik, koji ne nosi svećeničkoga odijela. Bened. XIV. De synodo l. 5. c. 12. n. 2. 3.

[34] c. un. in VI. 3. 1.

posljednji gube samo stvarne povlastice, a osobne samo onda, ako ne nose svećeničkoga odijela i to tako dugo, dok obavljaju posao, koji im ne dolikuje.[35]

§ 41. Duhovnici mogu praviti oporuku.

I. 1. Svi svjetovni svećenici mogu za slučaj smrti o onom, što posjeduju, po crkvenim zakonima praviti oporuku. To načelo usvojio je i konkordat u članku 21., koji veli: »In cunctis imperii partibus Archi-Episcopis et viris ecclesiasticis omnibus liberum erit, de his, quae mortis tempore relicturi sint, disponere juxta sacros canones, quorum praescriptiones et a legitimis eorum haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt«.

2. No da mogu svećenici praviti oporuku, valja da imadu svojstva, koja zahtijeva naravni i pozitivni zakon. Po naravnom zakonu ne mogu praviti oporuke oni, koji nisu pri zdravu razumu;[1] po pozitivnom pak zakonu ne mogu praviti oporuke, koji neprijateljski napadnu kardinale,[2] koji su osugjeni na smrt ili na tešku tamnicu dotle, dok traje vrijeme kazne.[3]

3. Svećenici mogu praviti oporuku o onom, što je njihovo. Njihovim pak dobrima smatra crkva:

a) naslijegjena dobra (bona patrimonialia). Amo spada sve ono, što je svećenik naslijedio po ocu ili po rogjacima, ili što je dobio na dar od rogjaka i prijatelja lih kao rogjak ili prijatelj.[4]

b) Privrijegjena dobra (industrialia vel quasi patrimonialia), koja stiču svećenici svojim naporom i trudom n. pr. podučavanjem, umjetnošću ili književnošću, ili ih dobivaju kao nagradu za neke crkvene funkcije.[5] U posljednju se vrst računaju:

α) misna štipendija;

β) štolarina;

γ) dobrovoljni darovi, koji se svećeniku davaju za obavljanje crkvenih funkcija.

»Ad dona quasi patrimonialia pertinent distributiones chorales, et variae oblationes personis ecclesiasticis datae non vero ecclesiis appropiatae . (s. Poenit. 9. Jan. 1832.).

c) Prištegjena dobra (parsimonialia) t. j. dobra, koja je svećenik prištedio živući oskudnije, nego to njegov stalež zahtijeva.[6]

---

[35] c. 1. Clem. 3. 1.

§ 41. [1] Isporedi §§ 566. 567. 569. 570. o. g. z.

[2] c. 5. de poenis in VI. (5. 9.).

[3] »§ 574. o. g. z. Zločinac osugjeni na smrt, ne može od dana, kada mu je oglašena presuda, valjano očitovati svoje posljednje volje; a osugjeni na tamnicu najtežu ili tešku ne može je dotle valjano očitovati, dok traje vrijeme kazni njihove«.

[4] c. 9. x. III. 26.: Bona, quae paternae successionis vel cognationis intuitu, seu dono consanguineorum aut amicorum non habito respectu ad ecclesiam pervenerunt ad ipsos«. Engel, Collegium universi juris ecclesiastici. Salisburgi 1751. P. II. p. 726. sq. n. 2.

[5] »Illa bona, quae acquiruntur non tantum ex profana industria vel officio, sed etiam ex industria spirituali et extraordinariis functionibus, veluti ex missis votivis, anniversaliis et similibus. — Illae largitiones fidelium, quae sunt incertae, et dantur parochis propter speciales functiones v. g. baptismum, nuptias, sepulturas etc. et vulgo reditus stolae vocantur«. Engel l. c. n. 4.

[6] »Bona, quae clericus sibi de congrua sustentatione parcius vivendo subtraxit«. Engel l. c. n. 7.

Svećenik je vlasnik svojih dobara, te može s njima slobodno raspolagati tako za života. kao što i po smrti.

Osim ovih dobara razlikujemo u svećenika još i crkvena ili nadarbinska dobra t. j. dobra, koja dobivaju svećenici kao službenici crkve.[7] Amo spadaju:

a) dohotci od nadarbine. »Quidquid est de provisione suae ecclesiae, sive de agris, sive de fructibus, sive de oblationibus.«[8] Megju nadarbinske dohotke ubraja se dakle:

α) čist prihod od zemalja, šuma, zgrada itd.;

β) desetina, plaćala se ona u naravi ili u novcu;

γ) deputat, koji dobiva nadarbenik od koga mu drago, bilo to u novcu ili u naravi.

b) Plaća u gotovom, koju dobiva nadarbenik iz crkvenih zaklada ili iz crkvene blagajne, u što se računaju i bona, quae titulo supplementi a gubernio civili solvuntur pastoribus et canonicis (s. Poenit. 19. jan. 1819.).

Svećenici, koji su u crkvenoj službi stalno namješteni od biskupa, pa dobivaju plaću iz crkvenih zaklada ili iz crkvene blagajne, smatraju se nadarbenicima u širem smislu.

Svećenik nije vlasnik crkvenih dobara, već samo uživalac, te ne može s njima po volji raspolagati ni za života, ni po smrti, jer ih crkva smatra kao patrimonium pauperum. Ovo načelo usvojio je i sabor Trientski: Quapropter exemplo patrum nostrorum in concilio Carthagiensi,[9] non solum jubet, ut episcopi modesta supellectili et mensa ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitae genere, ac tota ejus domo caveant ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum ac vanitatum contemptum prae se ferat. Omnino vero eis interdicit, ne ex reditibus ecclesiae consanguineos familiares suos augere studeant, quum et Apostolorum canones prohibeant,[10] ne res eccesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant aut dissipent illorum causa. Immo, quam maxime potest, eos sancta synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in ecclesiam seminarium extat, penitus deponant. Quae vero de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscunque beneficia ecclesiastica tam saecularia quam regularia obtinentibus pro gradus sui conditione observari, sed et ad sanctae Romanae ecclesiae cardinales pertinere

---

[7] »Bona, quae consistunt in stabilibus et ordinariis reditibus ac fundationibus beneficii, aut rerum ad beneficium ipsum seu ecclesiam spectantibus«. Engel. l. c. n. 5.

[8] c. 19. C. 12. q. 1.

[9] »Episcopus vilem supellectilem, et mensam ac victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem, fide et vitae meritis quaerat. Hospitium quoque non longe ab ecclesia habeat«. In. c. 7. D. XLI.

[10] »Manifestae sunto privatae res episcopi: si modo et privatas habet: manifestae item sunto dominicae, ut privatas quidem res episcopus, cum moritur, quibus vult, et quomodo vult, reliquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res episcopi, qui nonnunquam uxores et liberos, aut cognatos aut servos habet. Justum enim est apud Deum pariter et homines, simul ne ecclesia per ignorationem rerum episcopi damni aliquid sustineat, simul ne episcopus aut cognati ejus praetextu ecclessiae oblaedantur: aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, ejusque mors implicetur diffamationibus«. c. 39.

decernit, quorum consilio apud sanctissimum Romanum Pontificem quum universalis ecclesiae administratio nitatur, nefas videri potest, non iis etiam virtutum insignibus ac vivendi disciplina eos fulgere, quae merito omnium in se oculos convertant«.[11]

4. Najstariji crkveni zakoni, koji odregjuju, o kojim dobrima mogu svećenici praviti oporuku, govore izrično samo o biskupima, opatima i upraviteljima crkvenih dobara, akoprem je duh zakona taj, da obvezuju i ostale svećenike. Uzrok pak, zašto ti zakoni govore samo o spomenutim osobama ne spominjući običnih svećenika, jest taj, što su obični svećenici imali tako malen dohodak, da se nije bilo bojati, da bi oni od toga mogli sgrnuti bogastvo.[12]

Biskup mogao je po volji raspolagati svojim dobrima. Njegovim pak dobrima smatrahu se ona dobra, koja je posjedovao prije nego bijaše zaregjen za biskupa; sva pak dobra, koja su došla u njegove ruke iza kako je postao biskup, smatrahu se crkvenim dobrima, osim ako su bila poklonjena njegovoj osobi, a ne časti.[13]

Akoprem mogahu dakle biskupi, po slovu zakona svojim dobrima po volji raspolagati, ipak je želila crkva, da ih razdijele onako, kako to odgovara njihovoj časti i zvanju: faciant inde, veli sabor Kartaški, quod eorum proposito congruit, t. j. da ih razdijele siromasima ili u druge dobre svrhe.[14]

Prvobitnu strogost zakona, koji su svećenicima zabranjivali praviti oporuku o crkvenim dobrima, bila ta dobra pokretna ili nepokretna, ublažio je Aleksandar III. dozvolivši svećenicima, da mogu i od tih dobara, ali pokretnih, nešto dati siromasima i služinčadi, istina ne »ratione testamenti, sed eleemosynae intuitu[15] t. j. kao milostinju.[16]

---

[11] c. 1. ss. XXV. de ref.

[12] Thomassinus Vetus et nova Ecclesiae disciplina. Venetiis 1773. Pars III. l. II. c. 41. n. 2. p. 234. sq. Kako su oskudno živili župnici, vidi se iz razdiobe župničkih dohodaka. Ti dohotci dijelili su se u četiri dijela, a jedna četvrtina pripala je tek »presbyterio cum suis clericis«. Neller, De clericorum saecularium testamenti factione etc. (Schmidt Thesaurus, T. VI. p. 404.).

[13] »Placuit, ut episcopi, presbyteri, diaconi, quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quaecunque praedia nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum inversionis crimine teneantur, nisi admoniti eadem ipsa ecclesiae contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis obvenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruit«. Concil. Carth. III. rel. in c. 1. C. 12. q. 3.

[14] Pa tako su i radili biskupi prvih vjekova. Sv. Ambrozij razdijelio je sve siromasima ili je darovao crkvi: „Tempore quo Episcopus ordinatus est, aurum omne, atque argentum, quod habere poterat, pauperibus vel Ecclesiae contulit; praedia etiam, quae habebat, reservato usufructu germanae suae, donavit Ecclesiae, nihil sibi, quod suum hic diceret, derelinquens". (Paulinus c. 19.). Isto je uradio i sv. Augustin tako, da nije imao o čemu da pravi oporuku: „Testamentum nullum fecit, quia unde faceret, Christi pauper non habuit". (c. 31. Opera s. August. Parisiis 1838. T. 11. pars prior p. 102.). A drugi su biskupi opet pravili oporuku samo s toga, da ne dogju njihova dobra drugima u ruke, nego siromasima: „Ego Perpetuus peccator, Turonensis Ecclesiae sacerdos, abire nolui sine testamento, ne fraudentur pauperes iis, quae suprema gratia mihi non merito liberaliter et amanter contulit, et ne, quod absit, transeant ad alios quam ad Ecclesiam sacerdotis bona".

[15] „Ad haec praesentibus innotescat, quod clerici de mobilibus, quae per ecclesiam sunt adepti, de jure testari non possunt: viventes tamen, et sui compotes, moderate valent aliqua de bonis ipsis non ratione testamenti, sed eleemosynae intuitu, erogare in aegritudine constituti". c. 8. x. 3. 26.

[16] „Respondemus, quod generaliter bona quaelibet per Ecclesiam acquisita ei debent juxta Lateranense concilium post acquirentis obitum remanere. — Consuetudinis tamen non

Prištegjenim dobrima mogaše svećenik po volji raspolagati, jer su ona prema namjeri dobročinitelja pravo vlasništvo nadarbenika. »Pars redituum ecclesiasticorum respiciens congruam sustentationem Clerici libera est ab omni onere restituendi pauperibus vel Ecclesiae, sive Clericus in sua alimenta et competentem sustentationem consumat, sive parcius vivendo consanguineis vel amicis donet, aut ad alios usus honestos, licet profanos, expendat.[17]

Umre li svećenik bez oporuke, tad njegova naslijegjena i prištegjena dobra naslijede njegovi zakoniti baštinici a to s toga, jer je on pravi vlasnik tih dobara, pa bi mogao s njima po volji raspolagati. Ako nema rogjaka, koji bi mogli iza njega baštiniti, tad ta dobra pripadnu isključivo crkvi,[18] gdje je služio ili imao nadarbinu, jer je crkva njegova zaručnica i zaprema mjesto supruge. Umre li bez oporuke svećenik, koji nije imao nikakove nadarbine a nema rogjaka, tad ga naslijedi biskupski fiskus t. j. njegova dobra pripadnu biskupu, da ih upotrebi u dobre svrhe.[19]

Dobra crkvena u istom slučaju prelaze na nasljednika u nadarbini, ako umrli nije bio član kojega tijela, u posljednjem bo slučaju naslijedi ga čitavo tijelo ali tako, da si tijelo ne smije prisvojiti baštine, već ju ima upotrebiti u dobre svrhe.[20]

5. Svećenicima nije dozvoljeno, da i od onih dobara, s kojima mogu slobodno po svojoj volji raspolagati išta ostave svojoj nezakonitoj djeci ili njihovim rogjacima.[21]

6. Nadarbenici ne mogu s onim, što im iz crkvenih dobara preostane, po volji raspolagati, već valja da to ostave u dobre svrhe (in pias causas).[22]

7. Patrijarhe, primasi, nadbiskupi, biskupi i drugi prelati, kao što i u opće svi dušobrižni nadarbenici mogu samo onda praviti oporuku, ako osobno borave u svojoj nadarbini, dočim sva ostavština onih, koji ne borave osobno u svojoj nadarbini pripada papinoj komori.[23]

---

est improbandae, ut de his pauperibus, religiosis locis, et aliis, qui viventi servierant, sive sint consanguinei, sive alii, aliqua juxta servitii meritum conferantur". c. 12. x. 3. 26.

[17] Engel. l. c. n. 7. p. 728.

[18] c. 2. C. 12. q. 3.; c. fin. C. 12. q. 5.: „Quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento et sine cognatione decesserint, haereditas ejus ad ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur«.

[19] Engel l. c. h. t. n. 22.

[20] „Respondemus, quod generaliter bona quaelibet per ecclesiam acquisita, ei debent juxta Lateranense concilium post acquirentis obitum remanere. Nomine autem ecclesiae, non episcopus, vel successor clerici morientis, ubi est collegium clericorum, sed communis congregatio intelligitur, quae rerum illarum debet canonicam distributionem et curam habere. Ubi autem in loco defuncti tantum unus est ordinandus: is ea bona, sicut et alia ipsius Ecclesiae in Dei timore dispenset". C. 12. x. 3. 26.

[21] Pius V. constit. Quae ordini ecclesiastico de 27. Jan. 1571. (Bull. Lux. 1727. II. p. 346. sqq.).

[22] Da li je to nadarbenik dužan učiniti ex justitia ili ex charitate, u tom se ne slažu kanonisti. (Cf. Bened. XIV. De synodo l. 7. c. 2.). „Non disputo (inquit Bellarminus) quaestionem illam, an praelati sint vere domini redituum ecclesiasticorum, et an teneantur restituere, quae male expenderunt. Parum enim refert, utrum praelatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra justitiam, an quia peccavit contra charitatem, non bene distribuendo facultates suas. Solum quaero, in quos usus debeat expendere suas ecclesiasticas facultates, ut non amittat vitam aeternam. Kod Bened. XIV. l. c. n. 14.

[23] Pius IV. constit. In suprema de 25. Nov. 1564. (Bull. Lux. 1727. II. p. 140. sq.).

8. Biskupi, ako su i kardinali, ne mogu raspolagati sa znacima biskupske časti i crkvenim odijelom, jer to ima ostati crkvi,[24] osim ako su zaduženi, tad bo se mogu i te stvari prodati, da se namire dugovi.[25]

9. Ovo su u glavnom ustanove crkvenoga prava o ostavštini svećenika. Megju tim ove ustanove dokinute su malo po malo protivnim običajem. Čim se je otstupilo od prvobitne strogosti zakona i dopustilo svećenicima, da mogu i od crkvenih dobara nešto za života udijeliti siromasima i služinčadi kao milostinju, nije ostalo samo kod toga, već se je pošlo i dalje. Već u 15. stoljeću, najprije u Francuskoj, a zatim i u ostalim pokrajinama na zapadu, izuzamši Italiju, zavladao je običaj, da su svećenici bez razlike vrela, iz koga potiču dobra, pravili oporuku o cijelom svom imetku, a da se kod onih, koji su umrli bez oporuke, nije imovina dijelila prema izvorima, već da su se sva dobra smatrala kao jedna masa upravo tako, kao i kod svjetovnjaka, te su tako i svećenici mogli od svoje ostavštine, bez razlike odakle potiču dobra, namrijeti rogjacima, običaj, koji su i pojedini pape (kao Siksto IV., Julij III. Pavao III.) u nekom opsegu potvrdili, a taj običaj vlada i danas.[26] Megjutim kad velimo, da taj običaj vlada i danas, ne mislimo time reći, da se svećenici, kad prave oporuku, ne trebaju obazirati na crkvene propise, jer ako se i ne smatra sada oporuka, kad svećenik u njoj o crkvenim dobrima raspolaže, ništetnom, to ga ipak i sada crkveni zakoni vežu in conscientia, po kojima se crkvena dobra smiju upotrebiti samo in pias causas. Time bo, što su crkveni zakoni o oporuci svećenika protivnim običajem dokinuti, nije se promijenila narav crkvenih dobara; ona ostaju uvijek, što su i bila: patrimonium pauperum.[27]

10. Oporuke ne mogu praviti redovnici, koji su položili svečane zavjete, jer ne imaju vlasništva. Izuzimlju se vitezi i svećenici njemačkoga reda, koji mogu i imati vlasništvo i s dozvolom velikoga meštra praviti oporuku.[28]

---

[24] Pius V. constit. Romani Pontificis providentia de 30. Aug. 1567. (Bull. Lux. II. 253. sqq.); Pius IX. Quum illud plurimi de 1. jun. 1847. (Acta III. p. 279. sqq.), konkordat čl. 21. U § 3. spomenute konštitucije nabraja se, što se ima razumijevati pod sacra utensilia, a zatim nastavlja § 4. ovako: „Quando Episcopus duas vel plures Ecclesias successive rexerit, sacra utensilia dividi volumus proportionaliter inter Ecclesias cathedrales, habita ratione fructuum ac temporis, juxta constitutionem s. Pii V. „Romani Pontificis". § 5. Ubi vero aliquis Episcopus simul praefuerit duabus, pluribus Ecclesiis unitis vel in perpetuam administrationem concessis, quae habeant capitulum et cathedralem ecclesiam propriam ac distinctam, sacrorum utensilium divisionem faciendam esse edicimus aequis partibus singulis Ecclesiis cathedralibus, quatenus earundem Ecclesiarum unitarum seu in perpetuam administrationem concessarum reditus non sint divisi, sed unam episcopalem mensam perpetuo constituunt, si vero reditus divisi fuerint ac separati, divisionem fieri volumus singulis Ecclesiis cathedralibus proportionaliter ratione redituum. § 6. Quod si constet, Episcopum, qui per translationem duabus Ecclesiis successive praefuerit, comparasse sibi omnia sacra utensilia reditibus tantum unius Ecclesiae, nulli divisioni locus erit, sed eadem sacra utensilia ad Ecclesiam cathedralem tantum spectabunt illius dioecesis, ex cujus episcopalis mensae proventibus fuerint acquisita".

[25] „An creditoribus defuncti Episcopi in subsidium, si alia bona non sufficiant, satisfaciendum sit ex bonis etiam benedictis s. Pontificalibus non obstante const. Beati Pii V.". s. C. respondit 29. Maji 1683.: Affirmative". (Acta III. p. 241.).

[26] Thomassin l. c. c. 48. p. 248. sqq.

[27] Uzroke, s kojih je crkva odobrila običaj, da mogu svećenici o cijeloj imovini bez razlike vrela, odakle potiče, praviti oporuku, vidi kod Nellera l. c. p. 417. sq.

[28] „Gemäss der aufhabenden Ordensgelübden lebt der Ordenspriester gleich dem Ordensritter ohne Eigenthum. Er bleibt jedoch im Genusse seines schon besitzenden Ver-

II. O oporukama svećenika bilo je u Ugarskoj i kod nas raspra. To nam svjedoče razne povelje ugarsko-hrvatskih kraljeva, kojima daju, osobito višemu svećenstvu, pravo, da mogu praviti oporuke, jer kad im ne bi bio nitko toga poricao, čemu onda povelje?[29] Da se tim rasprama učini kraj, izdade Ferdinando II. na molbu ugarskoga svećenstva povelju g. 1625., kojom daje ugarskomu svećenstvu ograničeno pravo praviti oporuke.[30] Prema toj povelji imao je kaptol, kada je umro koji viši svećenik, odrediti trojicu, da sastave našastar. Pošto se je namirio trošak za pokop i dala milostinja za pokoj njegove duše, valjalo je isplatiti dužnike i služinčad, ostale pak pokretnosti dijelile su se ovako: knjige su pripale kaptolu za knjižnicu, odijelo svećeničko i nakit žrtvenika crkvi, posoblje nasljedniku. Od ostaloga polovica je pripala sjemeništu, koje se je imalo podići, a kad bude podignuto, tada ili za poboljšanje župa, ili se je moralo ukamatiti, te od kamata uzdržavati nekoliko alumna; o drugoj polovici mogahu crkveni dostojanstvenici po crkvenim zakonima slobodno raspolagati.[31]

No ni tom poveljom ne bijaše učinjen rasprama kraj.[32] S toga je nadbiskup Ostrogonski Kolonić s ugarskom dvorskom kancelarijom sklopio nagodu o toj stvari (5. prosinca 1702.). Tek naredbom Marije Terezije g. 1745. dovršene su te raspre. Prema tomu vrijedila su u nas o oporuci viših svećenika ova pravila: 1. o crkvenim nadarbinama ne mogahu ništa odrediti, jer nadarbina nije vlasništvo svećenika. 2. Knjige, svećeničko odijelo, sv. posugje, nakit žrtvenika pripao je crkvi; fundus instructus nasljedniku. 3. Pošto se je isplatio trošak pogreba, služinčad i dugovi, mogao je dostojanstvenik s onim, što je preostalo, ako je imao kraljevu dozvolu, slobodno raspolagati, ako je nije imao, tad je mogao raspolagati samo o jednoj trećini, druga je pripala crkvi, a treća kraljevskomu fisku. 4. Ako je dostojanstvenik umro bez oporuke: dvije trećine imale su se upotrebiti u spomenute svrhe, treću naslijedili su rogjaci do desetoga koljena, a ako ih nije bilo, pripala je fisku. 5. Darovi proti nagodi Kolonićevoj, koji su se imali izručiti po vlasnikovoj smrti, smatrali su se nedopuštenima, akoprem su za života mogli drugoga darovati i uručiti mu darove.[33]

---

mögens, und kann auch nach seinem Eintritte in den Orden freieigenes Vermögen erwerben. Es wird ihm die bei dem Hoch- und Deutschmeister nachzusuchende Erlaubniss zu testiren nicht erschwert; doch ist jedesmal die Kirche, bei welcher der Ordenspriester sich befindet, mit einem Abfindungsbetrage zu bedenken. Stirbt er, ohne licentiam testandi nachgesucht oder ohne von der ihm ertheilten Erlaubniss Gebrauch gemacht zu haben, so fällt nach zuvor erfolgten Pflichttheile an seine etwa noch lebenden Ältern, sein freieigenes Vermögen auf den hoch- und deutschmeisterischen Besitzungen ganz seiner Kirche, bei den Balleien oder zur Hälfte der Balleicasse zu. Sein Nachlass haftet für die Herstellung der Vernachlässigungen an den pfarrlichen Gebäuden und für den Ersatz der Abgänge an dem fundo instructo". Pravila reda gl. 18. kod Ginzela l. c. II. p. 91. not. 3.

[29] Cherrier, Enchiridion juris ecclesiastici. Pestini 1855. T. II. § 191. p. 246.

[30] „Quod cum universus Regni nostri Hungariae fidelis Clerus demisse nobis supplicaverit, ut praelatis Hungaricis facultatem, et potestatem certa aliqua ratione de bonis ipsorum (quae quidem patrimonalia non sunt) mobilibus disponendi, atque etiam testandi — clementer concedere, nec non super id Regium nostrum diploma impertiri benigne dignaremur". Péterfy, Sacra concilia, Viennae 1742. P. II. p. 434. sq.

[31] Péterfy l. c.

[32] „Ad tollenda in ejusdem casibus hucusque inter saepe fatum Venerabilem Clerum, et Fiscum Regium, obinde in summum praejudicium utriusque exorta sumptuosa litigia, controversias et quaerelas etc." Pray, Specimen Hierarchiae Hungaricae Posonii. 1776. P. I. p. 190. sqq. sub a).

[33] Cherrier l. c. p. 246. sq.

Nagoda Kolonićeva protezala se je samo na više svećenstvo, a ne i na niže, koje je moglo slobodno raspolagati svojom imovinom, kao svaki drugi gragjan, a to pravo potvrdila im je naročito Marija Terezija g. 1774. No ipak je trebalo, da oni svoje oporuke podastru biskupu na potvrdu prema odredbi narodnoga sabora od g. 1630. Biskup morao je potvrditi oporuku, ako se nije protivila zakonima, ili ako nije bila »manifeste inofficiosa«.[34]

Ako je koji od nižih svećenika umro bez oporuke, njegova se je imovina dijelila u troje: jedna je trećina pripala crkvi, druga siromasima, a treća rogjacima do desetoga koljena, a ako ovih nije bilo, pripao je njihov dio kraljevskomu fisku. Ako su rogjaci bili siromašni, dobili su dio namijenjen siromasima. Isti su zakoni vrijedili i za islužene župnike i nemoćne svećenike.

I oni svećenici, koji su se bavili znanošću, mogli su praviti oporuku. Ako su umrli bez oporuke, jedan dio njihove imovine pripao je zakladi, iz koje su dobivali plaću, da se upotrebi za mirovinu profesora, njihovih udova i siročadi, drugi dio zapao je siromašne učenike, a treći rogjake.

Ako koji svećenik nije imao nikada crkvene nadarbine, niti plaće iz javne zaklade, već je živio ili iz očinstva, ili je bio odgojitelj kod koje obitelji, njegova je imovina u slučaju, ako je umro bez oporuke, pripala fisku.[35]

Svi su nadarbenici bili dužni nješto ostaviti sjemeništu, zakladi nemoćnih svećenika i diecezanskoj zakladi. Njihove knjige, ako su se mogli dugovi iz ostavštine namiriti, pripale su župničkoj knjižnici, u protivnom slučaju prodale su se knjige, da se namire dugovi

III. Zakoni, koji u zagrebačkoj nadbiskupiji vrijede o oporuci svećenika, izdani su u biskupijskom zboru, držanom u Zagrebu dne 3. i 4. svibnja 1803. godine, a potvrgjeni po kralju Franji II. Jesu pak ovi:

1. svaki svećenik ove nadbiskupije, obnašao on kakovu mu drago službu i gdje god bio, ma i izvan biskupije, dužan je stalnu svotu ostaviti sjemeništu i zakladi nemoćnih svećenika. Kao najmanja svota odregjuje se za nadarbenike i profesore 12 for., a za druge svećenike 3 for. za sjemenište, a isto toliko za nemoćne svećenike.[36]

2. Svaka oporuka ima se poslati biskupu na potvrdu,[37] a kad nema biskupa, vikaru kapitularnomu, koji imadu pravo, ako nije svećenik ništa

---

[34] „Qui ecclesiasticorum ex consuetudine et usu antiquo testari in Ungaria consueverunt, eorum testamenta Ordinario ad confirmandum afferantur: Ordinarius autem ea confirmet, nisi legibus contraria aut manifeste sint inofficiosa". Constitutiones Eccl. Zagrab, p. 56.

[35] Cherrier l. c. p. 247. sq.

[36] Diecezanski štatut veli jednostavno „omnis presbyter", nu prev. otpis spominje, da se štatuta potvrgjuju uz neke opaske, a megju njima nalazi se ad I. ovo: „Ut obligatio pendendorum 12, et respective 3 florenorum ad quosvis beneficiatos, et alios sacerdotes, dioecesi Zagrabiensi ingremiatos, in quocunque officio, etiam extra propriam dioecesim existentes, ex ipsa communis dioecesani statuti indole extensa esse debeat". Constitt. syn. p. 246. nota 127.

[37] I ova točka potvrgjena je od kralja. „Cum ipse dioecesanus clerus Zagrabiensis praesente statuto non tantum inspectionis, sed et confirmationis jus quoad testamenta sua Episcopo, et sede vacante Vicario capitulari ultro detulerit, ususque similis in aliis etiam pluribus dioecesibus vigeat, ideo hac in parte nulla reflexio in obversum statuti snbversatur". l. c. Prema ovoj točki može i mora biskup uništiti oporuku svećenika, koja nije načinjena prema crkvenim zakonima. Sravni moj članak u Katoličkom Listu od g. 1883. naročito broj 28.

ostavio u oporuci sjemeništu i zakladi nemoćnih svećenika, odbivši sve pasivne tražbine, savjesno odrediti primjerenu svotu od njegove ostavštine u spomenute svrhe.[38]

3. Ako svećenik umre bez oporuke, ima biskup ili vikar kapitularni odrediti, koliko će se dati na sv. mise. Ostalo dijeli se u troje: jedan dio pripada rogjacima, drugi crkvi, gdje je u posljednje vrijeme službovao, a treći siromasima. Od onoga dijela, što pripada crkvi, ima se polovica izlučiti i predati sjemeništu, a druga polovica blagajni one crkve, u kojoj je pokojnik posljednje vrijeme službovao. Isto tako i od dijela, koji pripada siromasima, ima se polovica izlučiti i predati zakladi nemoćnih svećenika, a druga polovica ima se dati siromasima njegove župe. Ako su pokojnikovi rogjaci siromašni, dio, odregjen za siromake, može se dati njima.

4. Imovina svećenika profesora umrlih bez oporuke, dijeli se u troje: jedan dio pripada rogjacima, jedna polovina drugoga dijela mirovinskoj zakladi, a druga polovina sjemeništu, jedna polovina trećega dijela daje se siromašnim učenicima, a druga polovina istoga dijela zakladi nemoćnih svećenika.

5. Knjige imadu ostati župničkoj knjižnici za porabu nasljednika, ako se iz ostavštine mogu namiriti dugovi umrloga, u protivnom slučaju neka se prodaju i namire dugovi.

IV. Što se tiče vanjske forme oporuke, da bude valjana, o tomu vrijede gragjanski zakoni.

Gragjanski zakoni u tom pogledu odregjuju ovo:

»§ 577. o. g. z. Može se praviti oporuka izvan suda ili u sudu, pismeno ili usmeno; pismeno pak sa svjedocima ili bez svjedoka.

§ 578. Tko hoće da čini oporuku pismeno i bez svjedoka mora nju ili zapisje svojom rukom napisati i svojom rukom ime potpisati. Ako i nije potrebno, ali da se uklone raspre, nije zgorega priložiti dan, godinu i mjesto. gdje se pravi razredba posljednje volje.

§ 579. Ako je oporučitelj svoju posljednju volju dao napisati po drugoj kojoj osobi, treba da ju potpiše svojom vlastitom rukom. On mora suviše pred tri sposobna svjedoka, od kojih barem dva treba da su zajedno pritomni, potvrditi, da sastavak sadržava njegovu posljednju volju. Najposlije valja da se i svjedoci iz nutra ili iz vana, al svagda na ispravu samu, i ne možebit na zavitak, potpišu kao svjedoci posljednje volje. Nije potrebno da svjedok znade sadržaj oporuke.

§ 580. Oporučitelj, koji ne umije pisati, mora ne samo držati se formalnosti, propisanih u prednjem §, nego i mjesto potpisa treba da stavi sam znak svoje ruke i to u pritomnosti svih triju svjedoka. Da se laglje i stalno dokaže tko je oporučitelj, opazno je takogjer, da jedan od svjedoka pristavi ime oporučiteljevo, dodavši, da je to učinio mjesto njega.

§ 581. Ako oporučitelj ne umije čitati, ima narediti, da mu sastavak pročita jedan od svjedoka pred dva druga svjedoka, koji su vidjeli sadržaj, i on će potvrditi, da se sastavak taj slaže s voljom njegovom. Pisac posljednje volje može u svim slučajevima biti zajedno svjedok.

---

[38] Ova točka štatuta nije po svjetskoj vlasti potvrgjena u cijelom svom opsegu, već je promijenjena u toliko, da biskup iz ostavštine svećenika, koji nije ništa ostavio sjemeništu i zakladi nemoćnih svećenika, ima pravo izlučiti odregjenu u te svrhe svotu. Constitt. l. c.

§ 582. Ako se oporučitelj u svojoj razredbi poziva na koju cedulju ili na koji sastavak, razredba ta valja onda samo, ako rečeni sastavak ima sve one potrebnosti, koje su od potrebe, da valja očitovanje posljednje volje. Izvan toga, ovakove pismene opaske, na koje se poziva oporučitelj, služe samo da izjasne (rastumače) volju njegovu.

§ 585. Tko usmeno pravi oporuku, valja da očituje ozbiljski svoju posljednju volju pred tri sposobna svjedoka, koji treba da su zajedno pritomni i da su sposobni potvrditi, da se u osobi oporučitelja nije dogodila nikakova prevara ili bludnja. Ako i nije potrebno, ali je opazno, da svjedoci, da bi laglje upamtili, zabilježe svi zajedno ili svaki na pose očitovanje oporučiteljevo sami ili što prije po drugom kojem.

§ 586. Da usmena razredba posljednje volje bude pravomoćna, treba da ju na zahtijevanje svakoga, komu je do toga, potvrde spomenuta tri svjedoka suglasnim prisežnim svjedočanstvom ili bar ostala dva svjedoka, ako jedan od njih ne bi se više mogao saslušati.

§ 587. Oporučitelj može takogjer praviti oporuku pred sudom pismeno ili usmeno. Razredbu pismenu treba oporučitelj bar svojom rukom da potpiše i da ju on sam preda sudu. Sud će opomenuti oporučitelja, da potpis treba svojom vlastitom rukom da priloži; zatim će sastavak sudno zapečatiti i na zavitku naznačiti, čija se volja u njemu sadržava. Vrhu posla toga ima se napraviti zapisnik i sastavak čuvat će se u sudu, koji će dati svjedočanstvo, da ga je primio.

§ 588. Ako oporučitelj hoće da očituje svoju volju usmeno, očitovanje ima se primiti u zapisnik, i taj će se čuvati zapečaćen onako isto, kako što je ustanovljeno u prednjem §. o sastavku pismenom.

§ 589. Sud, koji prima pismeno ili usmeno očitovanje posljednje volje, treba da sastoji od najmanje dvije sudne osobe, obvezane zakletvom, od kojih jedna valja da je sudac u mjestu, gdje se prima očitovanje. Svjedočanstvo druge sudne osobe, osim suca, mogu zamijeniti i dva ina svjedoka.

§ 590. Ako je nužda, mogu gori naznačene osobe otići u kuću oporučitelja, primiti pismeno ili usmeno očitovanje njegove posljednje volje i zatim staviti ju u zapisnik, priloživši dan, godinu i mjesto.

§ 601. Ako je oporučitelj zanemario i jednu samo od potrebnosti ondje propisanih i koje mu nisu naročito ostavljene na volju radi jedinoga opaza, očitovanje posljednje volje nije tvrdo«.

GLAVA TREĆA.

O crkvenim službama i nadarbinama.

POGLAVLJE PRVO.

§ 42. Crkvena služba i nadarbina.

Pod crkvenom službom (officium ecclesiasticum) u objektivnom smislu razumijeva se skup crkvenih čina, odregjenih od crkvenih poglavara, koje klerici doživotno obav-

ljaju. U subjektivnom pak smislu crkvena služba jest pravo i dužnost obavljati crkvene čine na stalnim osobama i na stalnom mjestu, gdje je to kleriku doživotno povjerila crkvena oblast. Oni koji obavljaju crkvene čine, zovu se crkvene osobe, a stalež komu pripadaju, zove se svećenički stalež.

Crkvena služba je javna uredba utemeljena da služi interesima crkve, a pravo, koje daje crkva onomu, koji obavlja crkvenu službu, daje se zato, da se može postići svrha crkvene službe. A za time težiti, dužnost je nadarbenikova, koju mu crkva nalaže.

Budući pak, da je poslenik vrijedan svoje plaće,[1] s toga svaki, koji vrši crkvenu službu imade i pravo, da dobije iz crkvenoga dobra potrebno za život. A crkvena služba, s kojom su spojeni stalni dohotci iz crkvenih dobara, zove se crkvena nadarbina. Crkvena nadarbina jest dakle neprestano pravo klerika, koje mu je podijelila crkvena oblast, primati dohotke iz crkvenih dobara radi duhovne crkvene službe.[2]

Nadarbina je:

a) neprestano pravo (jus perpetuum), što se imade razumijevati u dvostrukom pravcu: s obzirom na nadarbinu, i s obzirom na nadarbenika. S obzirom na nadarbinu: jer narav nadarbine traži, da ona neprestano opstoji, a da se ne dokine smrću nadarbenika, već samo uprazni, s toga ju i valja drugomu duhovniku podijeliti. S obzirom na nadarbenika: jer mu se nadarbina ima podijeliti ne na neko stalno vrijeme, već doživotno, niti mu se može po volji oduzeti, već samo iz važnih, u crkvenom pravu odregjenih uzroka. Odatle slijedi, da svi oni, koje može biskup po volji maknuti s jednoga mjesta na drugo, nijesu nadarbenici u pravom smislu riječi.

b) Pravo klerika, jer svjetovnjaku se ne može podijeliti crkvena nadarbina već poradi duhovne crkvene službe, koja je s nadarbinom spojena.

c) To pravo podjeluje crkvena oblast, a ne može ga nikada podijeliti svjetovnjak. Kad bi dakle tko odredio, da se za uvijek svake godine imade očitati stalni broj sv. misa, ali bi kojemu svjetovnjaku dao pravo izabrati svećenika, koji će ih očitati, to ne bi bila nadarbina, nego samo zaklada: jer kao što se nadarbina ne može utemeljiti bez crkvene oblasti, isto ju tako i nitko ne može podijeliti osim nje.

d) Primati dohotke. Ovo pravo uvijek je skopčano s crkvenom službom i to je uzrok, što se nadarbine pribrajaju k onim stvarima, koje su usko skopčane s duhovnim stvarima (quasi spirituales). Veli se: primati dohotke i stoga, da se označi, e je nadarbenik samo uživalac, a nije vlasnik crkvenih dobara.

e) Radi duhovne crkvene službe, jerbo se nadarbina daje radi crkvene službe i to radi duhovne crkvene službe. Svjetovnjaci dakle, koji služeći crkvi obavljaju u njoj svjetovne poslove, i koji u to ime beru od crkve neke dohotke, kao što ne imadu nadarbine, isto tako nijesu ni nadarbenici.

Crkvene se nadarbine dijele:

a) u veće i manje. Veće crkvene nadarbine zovu se one, s kojima

---

§ 42. [1] Luk. 10. 7.

[2] Beneficium est jus perpetuum ad percipiendos reditus ecclesiasticos ratione spiritualis officii ecclesiastica authoritate institutum et personae ecclesiasticae ab ecclesiastica collatum. Engel l. c. l. III. t. 5. § 1. n. 1. p. 531.

je spojena crkvena sudska vlast za vanjski sud, kao što su biskupije, nadbiskupije, patrijaršije itd.; manje crkvene nadarbine jesu one, s kojima nije spojena crkvena sudska vlast pro foro externo.

b) Dvostruke i jednostavne (duplica et simplicia). Jednostavne jesu one, s kojima je spojena dužnost dolaziti na kor, služiti kod žrtvenika ili čitati sv. misu. Dvostruke su one, s kojima je osim ovih dužnosti spojena još i koja. Amo spadaju:

α) župne nadarbine (beneficia curata, župe), s kojima je spojena duhovna pastva i dijeljenje sakramenata u nekoj stalnoj općini;

β) officia, kojima je povjerena uprava crkvenih dobara;

γ) personatus, kojima pripadaju neke prednosti;

δ) dignitates, s kojima je spojena jurisdikcija i uprava. Megju ove broje se i službe u kaptolu, spojene s jurisdikcijom n. pr. opatije, dekanati.

U dvojbi, da li je koja nadarbina župna ili jednostavna, predmnijeva se, da je jednostavna, dok se protivno ne dokaže.

c) U izborne, slobodne i patronatske. Izborne, koje se podjeljuju izborom n. pr. kaptola, gradskoga poglavarstva; slobodne (liberae collationis), koje podjeljuje biskup, a da nije pri tom vezan na predlog patrona; patronatske, koje podjeljuje biskup na predlog patrona.

d) U nadarbine za svjetovne svećenike i za redovnike. Nadarbine za svjetovne svećenike smiju se podjeljivati samo svjetovnim svećenicima: nadarbine za redovnike, samo redovnicima. Kad se dvoji, da li je koja nadarbina utemeljena za svjetovne svećenike ili za redovnike, predmnijeva se, da je utemeljena za svjetovne svećenike.

e) Napokon se dijele crkvene nadarbine u takove, od kojih se može svećeniku u isto vrijeme samo jedna podijeliti (beneficium incompatibile) i takove, koje može u isto vrijeme dvije imati. (beneficium compatibile.) Redovito valja svećeniku samo jednu nadarbinu podijeliti, jer mu ona daje dosta posla, ako hoće, da spasonosno djeluje.[3] Izuzima se onaj slučaj, kad jedna nadarbina ne pruža svećeniku dosta dohotka, da može pristojno življeti: tad mu se može podijeliti i druga jednostavna nadarbina, čije dužnosti može zajedno vršiti.[4] Odatle slijedi: a) da jedan svećenik ne može u isto vrijeme imati dvije župne nadarbine, ili jednu župnu i jednu jednostavnu nadarbinu, ili i dvije jednostavne nadarbine, ako treba, da u svakoj nadarbini osobno prebiva. b) Isto tako ne može nitko imati dvije nadarbine u istoj crkvi (sub eodem tecto), ako valja dužnostima jedne i druge u isto doba udovoljavati. c) Dvije nadarbine u istoj crkvi može samo onda netko imati, ako treba da dužnosti nadarbinâ u razno doba vrši. d) Budući da crkveno pravo[5] dozvoljava svećeniku da ima u isto vrijeme dvije nadarbine, ako mu jedna ne pruža dovoljno dohotka, da može pristojno življeti: s toga mu zato ne treba papinske dozvole; no pravo dozvoljava, da se svećeniku, kojega jedna nadarbina ne može pristojno uzdržavati, podijeli još

---

[3] Quum valde felix sit ille censendus, cui unam ecclesiam bene ac fructuose et cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit. Trid. ss. VII. c. 2. de ref.; ss. XXIV. c. 17. de ref.

[4] (S. Synodus) statuit, ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Trid. ss. XXIV. c. 17. de ref.

[5] Trid. ss. XXIV. c. 17. de ref.

samo jedna jednostavna nadarbina, s toga ne može biskup proprio jure onomu svećeniku, komu i dvije nadarbine ne bi pružale pristojno uzdržavanje, podijeliti još i treću.[6]

§ 43. Tko može utemeljivati crkvene nadarbine.

1. Crkvene nadarbine može utemeljivati samo crkvena oblast, i to:

a) veće nadarbine može utemeljivati papa,[1] a

b) manje biskup[2].

Svjetskoj vlasti, kao što se vidi iz naravi same stvari, ne pripada nikakav upliv, kad se utemeljuju crkvene nadarbine, osobito veće.[3] Nego u našem konkordatu (čl. XVIII.) obećao je papa, da će se posavjetovati sa svjetskom vlasti, kad bi se radilo o tom, da se nove biskupije utemelje ili zaokruže, isto tako i u onom slučaju (čl. IV. c.), kad se nove župe utemeljuju, sjedinjuju ili razdjeluju.

2. Da se uzmogne crkvena nadarbina utemeljiti, zahtijeva se:

a) pravedan uzrok (justa causa), kao što je: urgens necessitas, evidens utilitas, incrementum cultus divini, o čemu sudi biskup.[4]

b) Prikladno mjesto. Biskupije se naročito ne smiju utemeljivati u zabitnom mjestu.[5]

c) Dostatna zaklada.[6]

Kad se radi o tom, da se utemelji crkvena nadarbina, valja da se crkveni poglavar prije osvjedoči, da li su ispunjeni uvjeti, koje crkveno pravo traži, osim toga valja da sasluša sve, kojih se tiče, da se može biti ne povrijedi pravo trećega.[7]

Utemeljitelj nadarbine može staviti i uvjete, ali takove, koji se slažu sa svrhom nadarbine, a koji se ne protive crkvenim zakonima.[8]

Ako se je crkveni poglavar osvjedočio, da je svemu udovoljeno, što crkveni zakoni zahtijevaju, da se može utemeljiti nadarbina i da se uvjeti, koje je utemeljitelj stavio, mogu primiti, tad on odobri zakladu i uvjete i time je nadarbina utemeljena. O tom, da je nadarbina utemeljena izdaje crkveni poglavar zakladni list.

§ 44. Promjena (innovatio) crkvenih nadarbina.

Kad se što mijenja na prvobitnoj naravi nadarbine, to se zove promjena (innovatio) crkvene nadarbine. Pošto je utemeljenje crkvene nadarbine neki ugovor izmegju utemeljitelja i crkve, a ugovore valja čuvati; pošto nadalje crkveni zakoni zapovijedaju, da se nadarbine cjelovito podjeljuju:

---

[6] S. C. C. saepius respondit, Episcopum habenti unum simplex beneficium, quod non sufficiat ad ejus sustentationem, posse aliud simile conferre, sed non posse plura simplicia usque ad sufficientem sustentationem eidem conferre. Garcias l. c. P. IX. c. 5. § 3. n. 310.

§ 43. [1] c. 1. D. XXII.; konkordat čl. XVIII.

[2] Konkordat čl. IV. c. Zborne crkve mogu s dozvolom papinom utemeljiti i biskupi, a ta se dozvola obično daje, kad ne manjkaju propisani uvjeti.

[3] S. Sedes proprio utens jure novas dioeceses eriget. Konkordat čl. XVIII.

[4] c. 3. x. III. 48.

[5] Non debere in vicis et villis episcopos ordinari. c. 5. D. 80.

[6] c. 9. D. 1. de cons.

[7] c. 44. C. XVI. q.

[8] c. 11, x. 3. 5.; c. 23. de j. p.; c. 16. x. 3. 39.; Trid. ss. XXV. c. 5. de ref.

zahtijeva pravednost, da se ništa na naravi nadarbine ne mijenja.[1] Iznimno se ipak može i to učiniti iz vrlo važnih uzroka,[2] a učiniti to može samo onaj crkveni poglavar, koji može utemeljiti crkvenu nadarbinu, u nas dakako u sporazumu sa svjetskom vlasti.[3]

Crkvena nadarbina može se promijeniti:

1. sjedinjenjem (unio). Kad nadležni crkveni poglavar iz zakonskih uzroka spoji dvije ili više crkvenih nadarbina, to se zove sjedinjenje nadarbine. Sjedinjenje jest a) privremeno (temporalis, unio ad vitam, personalis), kad se dvije crkvene nadarbine s toga sjedine, da može tko vući dohotke od jedne i druge. Ovo sjedinjenje prestaje smrću osobe, radi koje je bilo učinjeno. Privremeno sjedinjenje zabranio[4] je sabor Trientski strogo. b) Trajno (perpetua seu realis) kad se nadarbine za uvijek sjedine.

Sjedinjene može biti:

a) tako, da iz dviju ili više nadarbina postane jedna, na koju pregju sva prava i povlastice prije opstojalih nadarbina (per confusionem): ili

b) tako, da se jedna nadarbina potčini drugoj (per subjectionem); ili napokon

c) tako, da dvije nadarbine upravlja jedna osoba (aeque principalis). Ovako se sjedinjuju biskupije.

Sjediniti se ne mogu:

1. nadarbine jedne biskupije s nadarbinama druge biskupije;[5] 2. župne nadarbine sa samostanima ili opatijama i prebendama prvostolnog i zbornog kaptola, kao što i s jednostavnim nadarbinama, hospitalima i zavodima viteških redova;[6] 3. jednostavne redovničke nadarbine sa slabima nadarbinama prvostolne ili zborne crkve;[7] 4. slobodne nadarbine s patronatskima.[8]

Sjedinjenje nadarbina samo je onda valjano, ako biva iz zakonitoga uzroka i na propisani način.[9]

Zakoniti uzroci sjedinjenju jesu: a) očita potreba ili korist; b) slabi dohotci;[10] c) ako su župe malene i blizu;[11] d) ako je crkva trošna, a ne može se popraviti;[12] e) jednostavne nadarbine mogu se sjediniti sa sjemeništem, da se podigne,[13] kao što i sa lošim prebendama prvostolnih i zbornih kaptola.[14]

Zakoniti uzroci, radi kojih je potrebno ili korisno sjedinjenje nadarbina valja; a) da se dokažu pred biskupom, da opstoje;[15] b) u tu svrhu valja sve pozvati, kojih se tiče, i saslušati ih, a ako imadu kakovo pravo na

---

§ 44. [1] Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. Rubrika (3. 12.). Trid. ss. XXV. c. 5. de ref.

[2] Evidens necessitas vel utilitas. c. 23. x. 3. 5.

[3] Konkordat čl. XVIII., IV. c.

[4] ss. VII. c. 4. de ref. Jedino papa može to dozvoliti svećenicima, koji su odlična roda i učeni, circa sublimes tamen et litteratas personas — per sed. apost. poterit dispensari. c. 28. x. 3. 5.

[5] Trid. ss. XIV. c. 9. de ref.

[6] Trid. ss. XXIV. c. 13. de ref.

[7] Trid. ss. XXIV. c. 15. de ref.

[8] Trid. ss. XXV. c. 9. de ref.

[9] c. 2. III. 4. in Clem.; Trid. ss. VII. c. 6. de ref.

[10] Trid. ss. XXI. c. 5. de ref.

[11] Trid. ss. XXIV. c. 13. de ref.

[12] Trid. ss. XXI. c. 7. de ref.

[13] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref.

[14] Trid. ss. XXIV. c. 15. de ref.

[15] Trid. ss VII. c. 6. de ref.

nadarbinu, o kojoj se radi, da se sjedini, valja da privole ili da se odreku svoga prava i to α) onaj, koji ima pravo podijeliti nadarbinu, ako nije biskup, β) svjetovni patron,[16] γ) privola općine kao što i nadarbenika nije potrebna; c) napokon, da može biskup sjediniti nadarbine, potrebita mu je za to privola prvostolnog kaptola;[17] d) u nas može papa sjediniti veće, a biskup manje nadarbine ali posavjetovavši se sa svjetskom vlasti.[18]

2) Slično sjedinjenju jest pripojenje (incorporatio) nadarbine, kad se naime nadarbina pripoji samostanu ili drugomu kojemu crkvenomu zavodu ponajviše s toga, da mu se dohodak poveća. Pripojenje se razlikuje od sjedinjena time, što se kod sjedinjena ne može jedna nadarbina bez druge uprazniti, niti se mogu spiritualia odijeliti a temporalibus, dočim kod pripojenja može biti jedno i drugo.

Nadarbina se može pripojiti:

a) tako, da se i spiritualia i temporalia pripoje kojemu izuzetomu od vlasti biskupove samostanu (plenissimo jure). U tom slučaju upravlja nadarbinom upravitelj, koji može biti i privremeni; kad je nadarbina pripojena samostanu ili kaptolu, redovnik ili kanonik.

b) Tako, da se spiritualia i temporalia pripoje kojemu crkvenomu zavodu, koji nije izuzet od vlasti biskupove (pleno jure). Crkveni zavod dobije u tom slučaju na pripojenu nadarbinu pravo predloga, ali mora upravitelja uzdržavati.

c) Ili napokon tako, da se samo temporalia pripoje kojemu crkvenomu zavodu, koji nije izuzet od vlasti biskupske (non pleno jure). I u tom slučaju dobiva crkveni zavod pravo predloga, a nadarbenik mu mora polagati račune o dohotcima.

3. Sjedinjenju protivno jest dijelenje (divisio) nadarbine, kad se naime u opsegu jedne nadarbine na novo utemelji druga, te se neki dio dohodaka već opstojale nadarbine odredi za novu. Crkveno pravo u opće zabranjuje dijeliti nadarbine,[19] a dopučta samo u slučaju, ako vjernici ne mogu lako doći do crkve,[20] ili ako je nadarbina odviše razgranjena, te je broj duša prevelik. Kad opstoji koji od navedenih zakonitih uzroka, može biskup i proti volji nadarbenika razdijeliti nadarbinu i podići novu, i dodijeliti joj neki dio zaklade za uzdržavanje novoga nadarbenika. Ako to nije dosta, dužni su i vjernici u tu svrhu doprinašati. Nadarbenik opstojale već nadarbine dobiva pravo predloga na novu nadarbinu, kad je ova iz njezinog imutka dotirana.[21] No patron stare nadarbine ne stiče patronatskoga prava na novu nadarbinu, ako nije ništa doprinjeo, da se nova nadarbina podigne.[22] Da bude dijeljenje nadarbine valjano, valja da je iz zakonitoga uzroka učinjeno i da su obdržavani propisi, koji se zahtijevaju za sjedinjenje. Megju te spada u nas i sporazum sa svjetskom vlasti.[23]

---

[16] Trid. ss. XXIV. c. 15. de ref. Sabor veli cum patronorum consensu, si de jure patronatus laicorum sint, dakle ne treba privole crkvenoga patrona.

[17] c. 7. x. 3. 24.; c. 2. III. 4. in Clem. Kad se radi o tom, da se jednostavne nadarbine sjedine sa sjemeništem, valja da se biskup posavjetuje sa četvoricom odaslanika: dvojicom od kaptola a dvojicom izmegju gradskoga svećenstva. Trid. ss. XXI. c. 18. de ref..

[18] Konkordat čl. XVIII.; IV. c.

[19] c. 8. 20. de praebendis (3. 5.).

[20] c. 3. X. 3. 48.; Trid. ss. XXI. c. 4. de ref.

[21] Trid. ss. XXI. c. 4. de ref.

[22] Oberkamp., Patronatsrecht in Folge Dismenbration. Archiv 36. p. 307. sq.

[23] Konkordat čl. IV. c.

4. Od dijeljenja različna je ona promjena nadarbine, kad se prvobitni opseg nadarbine poveća ili umanji (nova limitatio), što biva onda, kad je nadarbina nerazmjerno opsežna. Biskupima pripada pravo, da mogu u slučaju nužde župe zakružiti, u nas u suglasju sa svjetskom vlasti.[24] Pri tom im se je držati propisa valjanih za sjedinjenje.

5. Nadarbina se može promijeniti i time, što se jedan dio dohodaka oduzme bogatoj nadarbini, pa se pridijeli siromašnoj (dimembratio.) Takova promjena nadarbine jest u opće zabranjena,[25] a dozvoljava se samo iz važnih uzroka.[26] Takav je uzrok, kad je jedna nadarbina bogata, a druga siromašna, onda može biskup, ispunjujući pri tom valjane propise, uz privolu kaptola i proti volji nadarbenikovoj, oduzeti mu jedan dio dohodaka i pridijeliti ih siromašnom nadarbeniku. No nije slobodno uzeti dio dohodaka od župnih nadarbina, da se s njima poboljša jednostavna nadarbina.[27]

6. Umanjivanjem (diminutio), kad nadarbini ili nadarbeniku onaj, komu pripada pravo podijeliti nadarbinu, prije nego li mu ju podijeli, nametne novi ili osobni ili stvarni teret, ili sebi pridrži neki dio dohodaka. Umanjivanje nadarbine zakonom je zabranjeno,[28] i to a) osobni novi teret može biskup nametnuti nadarbeniku samo uz privolu pape;[29] b) isto tako zabranjeno je nametnuti i stvarni teret,[30] izuzamši dakako papu, koji to može učiniti, jer ga ne veže opće pravo;[31] c) nadarbenik se može ipak uz privolu biskupovu obvezati, da će tako dugo, dok bude imao nadarbinu, neku stalnu svotu (pensio) plaćati svomu pretšasniku,[32] ali taj teret se ne može nametnuti nadarbini tako, da bi svaki nadarbenik morao plaćati stalnu svotu nekoj osobi, dok bude živa;[33] to može samo papa. Pravo na tu svotu gubi se, ako je dotičnik učinio koji od zločina, radi kojih se gubi nadarbina.[34]

7, Ukidanjem (suppresio seu extinctio), kad se nadarbina sasma dokine. Budući da se time služba božja umanjuje, s toga nije dozvoljena,[35] nego samo u onom slučaju, ako se svrha nadarbine ne može više postići, ili ako je njen miraz ili sasma ili s većega dijela propao.[36]

Da se biskupija ukine dovoljan je uzrok, ako je premalena, ako je mjesto nezdravo itd. Kad se ukidaju kanonikati, valja da se biskupi strogo drže propisa sabora Trientskoga.[37] No pošto sabor Trientski naročito veli: liceat episcopis cum consensu capituli, to slijedi, da toga ne može učiniti ni generalni, ni kapitularni vikar, ni druga osoba, koja nije biskup, ma da i jest ordinarius.[38]

---

[24] Konkordat l. c.
[25] Rubrika et. c. un. ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.
[26] c. 3. x. 3. 48.
[27] Garcias l. c. P. XII. c. 2. n. 88.
[28] c. 7. x. 3. 39.; Trid. ss. XXV. c. 5. de ref.
[29] Reiffenstuel l. c. l. III. tit. 12. § 1. n. 6. 7.
[30] c. 3. 7. 15. x. 3. 39.
[31] c. 2. III. 4. in VI.
[32] c. 5. x. 1. 36.
[33] c. 21. x. 3. 5.
[34] Acta XVIII. p. 287.
[35] c. 12. x. 1. 2.
[36] c. 33. de V. S.; Trid. ss. XXIV. c. 15. de ref.
[37] ss. XXIV. c. 15. de ref.
[38] An abbati exempto collegiatae saecularis jurisdictionem ordinariam et quasi episcopalem, licet in sua ecclesia, ubi prebendae simul cum distributionibus quotidianis adeo

8. Napokon se nadarbina promjenjuje i onda, kad se prenese iz jednoga mjesta u drugo (translatio.) Biskupi mogu jednostavne i župne nadarbine, čije su crkve porušene, a ne mogu se radi siromaštva popraviti, prenesti u glavnu crkvu (matricem) istoga mjesta ili susjednih mjesta po svojoj volji i u njima podići kapele ili žrtvenike opstojale nadarbine (sub iisdem invocationibus), ili ih prenesti na podignute već kapele ili žrtvenike sa svim pravima i dužnostima prijašnje nadarbine. »Parochiales ecclesias« veli sabor Trientski — »collapsas refici et instaurari procurent. — Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices seu viciniores ecclesias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales quam alias ecclesias dirutas in profanos usus non sordidos, erecta tamen ibi cruce, convertendi.«[39]

Kada prestane uzrok, s koga je promijenjena nadarbjna, može se opet uspostaviti (restitutio in integrum). Isto može biti i onda, kad imade za to dostatan uzrok.

Razmirice o utemeljivanju i promjeni nadarbine spadaju pred crkveni sud.

POGLAVLJE DRUGO.

O podjeljivanju crkvenih nadarbina

§ 45. U opće

1. **Podijeliti** (collatio, provisio) **nadarbinu znači popuniti upražnjenu crkvenu nadarbinu po nadležnoj crkvenoj oblasti.**

2. Veće nadarbine podjeljuje **redovito** papa (provisio ordinaria); manje biskup. Crkvene osobe mogu dobiti od pape povlasticu, ako i nisu biskupi, podjeljivati crkvene nadarbine. Svjetovnjaci, koji bi si prisvajali tu vlast, padaju ipso facto u izopćenje, koje je posebnim načinom papi pridržano.[1]

3. **Iznimno** može i drugi podijeliti crkvenu nadarbinu (provisio extraordinaria), ako imade poseban naslov, ili je to pravo za taj slučaj na njega prešlo, ili napokon, kad si papa pridrži podjeljivanje nekih nadarbina.

4. **Slobodno** se podjeljuje nadarbina onda (collatio libera, provisio plena), kad crkveni poglavar podjeljuje nadarbinu, a da nije pri tom vezan na prijedlog, izbor ili imenovanje drugoga. U dvojbi predmnijeva se, da se nadarbina može slobodno podijeliti.

---

tenues sunt, ut pro sustinendo decenti canonicorum gradu, loci et personarum qualitate, non sufficiant, cum consensu capituli aliquibus ex iis suppressis, et earum fructibus et proventibus reliquarum praebendarum distributionibus applicatis eas ad pauciorem numerum reducere, Congregatio censuit, non licere id abbati, sed episcopo, tamen cum consensu capituli, si modo ipsa collegiata ecclesia insignis sit, et alias serventur, quae praecepta sunt a concilio. — Praelatus collegiatae ecclesiae hanc tenuium praebendarum suppresionem facere non potest, licet sit exemptus, et ecclesia sit insignis, cum hanc solis episcopis concilium concesserit cum consensu suorum capitulorum. Garcias l. c. n. 75.

[39] Trid. ss. XXI. c. 7. de ref.

§ 45. [1] Const. Ap. Sedis P. I. § 11.

5. Nužno (collalio non libera, necessaria, provisio minus plena) podjeljuje se nadarbina onda, kad je pri tom crkveni poglavar vezan na prijedlog, izbor ili imenovanje druge osobe.

§ 46. Na što valja paziti kad se podjeljuju crkvene nadarbine.

Da se crkvena nadarbina valjano podijeli, valja pri tom obdržavati propise crkvenih zakona.[1] Ti propisi jesu ovi:

1. o nadarbini. Nadarbina valja da je po pravu i u istinu (de jure et de facto) nepopunjena,[2] i zatim da se neokrnjena podijeli.

2. O osobi, koja podjeljuje nadarbinu. Osoba, koja podjeljuje nadarbinu, valja da imade pravo slobodno ili nužno podjeljivati crkvene nadarbine.

3. O osobi, kojoj se podjeljuje nadarbina. Duhovnik, koji hoće dobiti nadarbinu, valja da je vrijedan i sposoban.[3] Naročito valja da je a) duhovnik (clericus) i da je primio onaj red, koji se zahtijeva za onu nadarbinu. Svećenički red zahtijeva se za biskupa (koji valja da je već prije bio barem šest mjeseci podjakon),[4] opate, prepozite, župnike i barem za polovicu kanonika,[5] akoprem se u nas ne imenuje nitko kanonikom, koji nije svećenik.[6] — Crkveno pravo dopušta, da se može i onomu podijeliti crkvena nadarbina, koji nema za nju potrebitoga reda, ali ga mora za godinu dana primiti, a ako ga ne primi, gubi umah nadarbinu. b) Da je u zakonom propisanoj dobi. Za biskupa se zahtijeva, da je navršio 30 godina,[7] za župne nadarbine (duplex) 25 godina, za pokorničara (poenitentiarius) u prvostolnoj crkvi 40 godina. Za jednostavne nadarbine dosta je, ako mu je 14 godina. c) Da je zakonito rogjen. Nezakonito rogjenima može biskup podijeliti oprost za jednostavne nadarbine, a papa za župne. d) Da imade potrebno zakonom propisano znanje. Biskup valja da je doktor, ili licencijat bogoslovlja ili crkvenoga prava, isto tako i kanonik bogoslov (scholasticus), pokorničar i arhidjakon, a po mogućnosti zahtijeva isto sabor Trientski i za sve časti i polovicu barem kanonikata u prvostolnim i zbornim crkvama.[8] e) Da ima sve uvjete, koje propisuju crkveni zakoni, da tko može slobodno primiti sv. redove i da nije pao u koju cenzuru. f) Onaj, koji dobije crkvenu nadarbinu, s kojom je spojeno dušobrižništvo, valja da umije jezik svojih župljana.[9] Kardinalsku i biskupsku čast,[10] kao što i sve župne na-

---

§ 46. [1] R. I., 64. in VI.

[2] Nadarbina je nepopunjena po pravu u istinu onda, kada ju nitko ne posjeduje, niti ima pravo posjedovati ju; u istinu: kada ju nitko ne posjeduje, ali ima pravo posjedovati ju; po pravu, kad ju tko posjeduje, ali nema zato zakonitoga naslova.

[3] Trid. ss. VII. c. 3. de ref.

[4] Trid. ss. XXII. c. 2. de ref.

[5] Trid. ss. XXIV. c. 12. de ref.

[6] Konkordat čl. XXII.

[7] O papi ne govore crkveni zakoni, ali bez dvojbe valja da je i njemu 30 godina.

[8] ss. XXIV. c. 42. de ref.

[9] Regula Cancellariae 20. De idiomate. Reiffenstuel l. c. l. III. § 16. Isporedi: Symersky Necessitas ut gregis sui linguam caleat pastor etc. Arch. 34. p. 341. sqq.

[10] Trid. ss. XXIV. c. 1. de ref.

darbine, koje su crkvenoga patronata,[11] valja podijeliti uvijek vrednijim osobama.

4. O načinu, kako valja popuniti nadarbinu. Nadarbinu valja podijeliti: a) besplatno[12] (gratis) inače griješi simonijom i onaj, koji ju podjeljuje, i onaj, koji ju prima; b) slobodno bez straha i sile; c) bezuvjetno; [13] d) javno,[14] jer što biva potajno, sumnjivo je.

5. O roku, u kojemu valja nadarbinu popuniti. a) Papu valja birati 10 dana poslije smrti prijašnjega pape;[15] b) biskupije i redovničke prelature valja popuniti poslije tri mjeseca;[16] c) druge prelature, dostojanstva i crkvene nadarbine, koje se izborom ili slobodno podjeljuju poslije šest mjeseci;[17] d) patronatske nadarbine u roku od šest ili četiri mjeseca prema tomu, da li je crkveni ili svjetovni patronat; e) opredijeljeni rok broji se od onoga dana, kada je onaj, komu pripada pravo popuniti nadarbinu, saznao, da je nadarbina upražnjena; f) opće pravo nije opredijelilo rok, u kojemu valja da se predloženi potvrdi ili uvede u nadarbinu.[18]

Ako onaj, koji ima pravo podijeliti nadarbinu, propusti to učiniti u opredijeljenom roku, onda to pravo za ovaj put prijegje na višega poglavara. Tako ako je to propustio učiniti patron ili kaptol, onda podjeljuje nadarbinu biskup; ako ju nije podijelio biskup, podjeljuje ju nadbiskup; ako ju nije podijelio nadbiskup ili izuzeti biskup, onda ju podjeljuje papa.

Isto pravo pripada papi i onda, ako izbor, dosljedno i imenovanje biskupa, nije obavljeno prema kanonskim propisima ili u opredijeljeno vrijeme.

Napokon se u nas zahtijeva, da onaj, komu se želi podijeliti nadarbina, ne bude Nj. ces. i kr. apostolskom Veličanstvu nepoćudan.[19]

Kako se imadu razumijevati ove riječi, koje su uzete iz papinoga brevea Optime noscitis pokazuje nam način, kako se je došlo do toga, da je papa te riječi uvrstio u svoj breve.

U članku XXIV. konkordata veli se o podjeljivanju župnih nadarbina ovo: »parochiis omnibus providebitur publico indicto concursu et servatis concilii Tridentini praescriptionibus.« Nego Nj. Veličanstvo želilo je, da se na pose sporazumi sa sv. Stolicom, kakovim se osobama ne će podjeljivati župne i crkvene nadarbine, pa je tu svoju želju preko kardinala Rauschera saopćilo punomoćniku sv. Stolice pronunciju kardinalu Viale-Prela. I sv. Stolica pristala je na želju Nj. Veličanstva, kao što se to vidi iz lista pronuncija Viale-Prela na kardinala Rauschera, gdje piše: »respondeo, declarans Pontificiam instructionem quoad substantiam conformem futuram desideriis, quae Celsitudo Tua Rma mihi pandit.« (18. kol. 1855.)

Što je Nj. Veličanstvo željelo, i što je sv. Stolica u tom pogledu obećala, vidi se jasno iz lista pronuncija Viale-Prela, gdje se čita ovo: »V. art. XXIV. In instructione Pontificia Episcopi monebuntur, ut parochias et alia

---

[11] Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.
[12] Trid. ss. XXIV. c. 14. de ref.
[13] c. 2. I. 6. in VI.
[14] c. 42. x. I. 6.
[15] c. 3. I. 6. in VI.
[16] c. 41. x. I. 6.
[17] c. 2. 5. x. 3. 8.
[18] Garcias I. c. P. x. c. 4. n. 1.
[19] Breve Optime noscitis od 5. stud. 1855.

beneficia ecclesiastica haud conferant viris Majestati Suae minus gratis et quidem his circiter verbis: Quoniam dolendum est, his postremis temporibus aliquos ministros, oblitos suae vocationis, partem suscepisse in rebus politicis et praesertim, quod dolendum magis, in perturbationem reipublicae et Imperii, ideo cavendum, ut ejusmodi ecclesiastici ad munia parochialia et alia beneficia non promoveantur.« I prema tomu obećanju opominje papa u breveu Optime noscitis od 5. stud. 1855. biskupe u tom pogledu ovako: »Cum autem ob tristissimas, omnibusque notissimas rerum vicissitudines aliquis forsan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Cesareae et Apostolicae Majestati Suae haud sit probatus, iccirco ad omnem penitus difficultatem amovendam, tum in parochiis, tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis curae Vobis erit, ut ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti.[20]

Smisao dakle naputka, koji je dao sv. Otac biskupima u breveu Optime noscitis jest taj: neka paze, kada podjeljuju župne i druge crkvene nadarbine, da ih ne bi podjeljivali takovim osobama, koje su u ovo poslijednje vrijeme (breve je pisan g. 1855.), zaboravivši na svoje zvanje, sudjelovale u politici, a osobito u prevratu proti državi i carstvu, i koje su stoga manje poćudne Nj. Veličanstvu!

§ 47. Kako se popunjuju veće nadarbine.

U prvo doba imenovali su biskupe apostoli, kao što nam to svjedoči sv. pismo. U kasnije doba sve do prvoga općenitoga sabora u Niceji izabirali su ih ostali biskupi one pokrajine, a da puk nije pri tom sudjelovao nikako. Kasnije se je dozvoljavalo i puku neko sudjelovanje kod izbora biskupa, ali samo tako, da je puk mogao za koga moliti, ili izraziti svoju želju, da bude netko izabran za biskupa, dok nije i toga sasma nestalo, ali su zato svjetski vladari počeli si prisvajati pravo popunjavati biskupije i prelature, akoprem im to pravo ne može inače pripadati, osim ako im tu povlasticu podijeli crkva; jer kako se godj popunjavale biskupije, nikada nije bio i ne će biti biskup nego samo onaj, koga potvrdi papa.[1]

Veće nadarbine popunjuju se danas ili izabiranjem ili imenovanjem. U Austro-Ugarskoj popunjuju se kako izabiranjem, tako i imenovanjem. S toga nam valja govoriti o kanonskom izabiranju (electio) i potvrgjivanju izbora, o molbi (postulatio), a zatim napose o popunjivanju Rimske stolice, biskupija i prelatura u Austro-Ugarskoj.

Od dvanaestoga stoljeća počamši prešlo je na kaptole pravo izabirati biskupe, dok ga nije zamijenilo u katoličkim zemljama kraljevsko imenovanje ili predlaganje.

---

[20] Archiv 18. p. 455. sqq.

§ 47. [1] U syllabu osugjene su ove izreke: n. 50. Laica potestas habet per se jus praesentandi episcopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem, antequam ipsi canonicam a S. Sede institutionem et Apostolicas literas accipiant.

N. 51. Imo laicum gubernium habet jus deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur Romano Pontifici obedire in iis, quae episcopatuum et episcoporum respiciunt institutionem.

§ 48. Kanonsko izabiranje.

I. Kanonski izabirati reć će označiti sposobnu osobu za upražnjenu nadarbinu nadležnomu crkvenomu poglavaru, da on taj izbor potvrdi.

II. Pravo izbora po općem pravu pripada svakomu pojedinomu članu kaptola ili zbora,[1] komu to pravo nije naravni ili crkveni zakon uskratio. — Naravni zakon uskraćuje pravo glasa kod izbora onima, koji ne mogu zrelo suditi (discretione carent) s koga mu drago razloga;[2] crkveni pako zakon one: koji su poimence izopćeni (vitandi); 2. koji su suspendirani od službe i nadarbine, ili samo od službe;[3] 3. koji su poimence udareni interdiktom;[4] 4. koji su iregularni[5] ili su na zlu glasu (infames);[6] 5. koji su svjetovnjaci;[7] 6. klerike, koji još nisu položili zavjete kao što i braću lajike;[8] 7. kanonike prvostolnih i zbornih kaptola, koji još nemaju viših redova;[9] 8. koji nisu glavom prisutni;[10] 9. glas, koji bi tko dao nevrijednomu, ne smije se brojiti.[11] Izbornici, koji bi pod pritiskom svjetske vlasti pristupili k izboru, gube pravo glasa na tri godine.[12]

III. Izabrati se može samo sposobna i vrijedna osoba. Sposoban je svaki, koji imade svojstva, označena u § 46. 3. a nije ga ni crkveni zakon ni sudac proglasio nesposobnim, da može biti izabran. Birati se ne mogu: iregularni, koji su pali u cenzuru, koji su na zlu glasu i nevrijedni. Oni, koji bi hotice izabrali nevrijednoga, gube za ovaj put pravo izbora, a osim toga su tri godine suspendirani od nadarbina one crkve, na čiju su štetu birali.[13]

IV. Da bude izbor valjan, treba da je obavljen na zakonom propisani način, koji može biti trostruk: a) glasovanje (scrutinium), b) nagodba (compromissum), c) kao nadahnuće (quasi inspiratio).

1. Glasovanje. a) Glasuje se u sjednici, na koju treba sve pozvati, koji imadu pravo glasa, i koji hoće i mogu birati.[14] b) Izmegju prisutnih izaberu se tri sabirača (scrutatores).[15] c) Glasuje se tajno i svaki izbornik metne u žaru svoju ceduljicu, na kojoj je upisano ime onoga, koga izabire.[16] d) Sabirači prebroje dane glasove, pak ako je toliko predanih gla-

---

§ 48. [1] Prvostolni dakle kaptol bira biskupa, redovnički zbor i zborni kaptol svoje prelate, zbor kardinala papu: c. 6. x. I. 6.; c. 3. eod. in VI.; c. 2. I. 3. in Clem.

[2] c. 32. de electione in VI.

[3] c. 16. x. I. 6.

[4] c. 16. x. I. 6.

[5] c. 18. V. 11. in VI.

[6] R. I. 87. in VI.

[7] c. 51. de electione.

[8] c. 32. de electione in VI.

[9] Trid. ss. XXII. c. 4. de ref.

[10] c. 42. de electione; c. 46. eod. in VI. Ako je tko zakonito zapriječen doći k izboru, može drugoga iz zbora opunovlastiti, da mjesto njega glasuje, ali taj valja da dade i svoj i tugji glas jednoj te istoj osobi, osim ako mu je onaj, koji ga je opunovlastio, označio osobu, za koju da glasuje. Ibidem.

[11] c. 7. de electione.

[12] c. 43. de electione.

[13] c. 7. de electione.

[14] c. 42. de electione.

[15] Ibidem.

[16] Ibidem. Može se glasovati i usmeno, onda sabirači bilježe glasove.

sova, koliko je izbornika, to se proglasi,[17] a poslije toga ne mogu izbornici otstupiti od svoga glasa.[18] e) Iza toga se čitaju glasovnice. Uvjetni i neopredijeljeni glasovi se zabace; ostali valjani prebroje.[19] Izabranim se smatra onaj, koji dobije natpolovičnu većinu glasova i g) on se proglasi, da je izabran.[20]

2. Nagodba. Nagodbom biva izbor onda, kad izbornici dobrovoljno i jednoglasno povjere jednoj ili više osobama uvjetno ili bezuvjetno pravo, da obave izbor.[21] Re integra t. j. dok još nije bio izbor obavljen, može većina izbornika opozvati nagodbu.[22] Izabranim smatra se onaj, koji dobije natpolovičnu većinu glasova. Ako koji od onih, kojima je povjeren izbor, dobije polovinu glasova, tad se on smatra izabranim, ako primi izbor.[23]

3. Kao nadahnuće. Kad se svi izbornici bez dogovora jednoglasno slože u jednoj osobi, onda se veli, da je on izabran kao nadahnućem.[24]

4. Izbor inače obavljen jest nevaljan,[25] kao što n. pr. ždrijebom;[26] niti smiju izbornici stavljati uvjete, na koje bi se imao svaki kandidat obvezati; pogodbe (capitulatio), na koje bi tko iza izbora pristao, vrijede samo onda, ako ih papa potvrdi.[27]

5. Kad se ima birati biskup, valja narediti javne molitve, a prije izbora služiti misu de Spiritu S.

V. Izbornici treba da za osam dana priopće izabranomu uspjeh izbora. Izabrani valja da za mjesec dana izjavi, prima li izbor ili ne, inače gubi stečeno pravo.[28] Čim izabrani primi izbor, dobije jus ad rem na nadarbinu i pravo, da može tražiti potvrdu svoga izbora u nadležnoga poglavara, što valja da učini najdulje za tri mjeseca.[29]

VI. Posebna vrst izbora jest molba (postulatio). Kad naime hoće izbornici, da se veća crkvena nadarbina podijeli nekomu, koga ne mogu izabrati radi kakove kanonske zapreke, tad im ne preostaje ino, već uporaviti molbu na nadležnoga crkvenoga poglavara, neka on po svojoj vlasti oprosti kanonsku zapreku i dozvoli njemu, da može primiti nadarbinu. I to se zove molba (postulatio).

Da se uzmogne molbom popuniti nadarbina zahtijeva se: 1. da je kanonska zapreka, radi koje se tko ne može birati, oprostljiva t. j. takova, od koje se i može i običaje podijeliti oprost. 2. Svi izbornici valja da rabe izraz molim (postulo) za znak, da se ne može birati.[30] 3. Kad svi

---

[17] Ibidem. Ako je više predanih glasova, nego izbornika, valja na novo glasovati.
[18] c. 58. de electione.
[19] c. 2. I. 6. in VI.
[20] c. 42. de electione.
[21] c. 42. de electione.
[22] c. 30. de electione; c. 1. x. 3. 11.
[23] c. 33. de electione.
[24] c. 42. de electione.
[25] Ibidem.
[26] c. 3. x. 5. 21.
[27] Benedictus XIV. De synodo l. XIII. c. 13. n. 17.
[28] c. 6. de electione in VI.
[29] Ibidem.
[30] Perpetuo prohibemus edicto, ne sub aliqua ex iis formis, quas perniciosa curiositas adinvenit: eligo postulando, et postulo eligendo, aut eligo postulandum, seu postulo eligendum, — aut sub illis verbis: eligo in postulandum, vel postulo in eligendum — ad faciendas electiones vel postulationes de caetero procedatur, si secus factum fuerit, eo ipso irritum decernentes. c. un. de postulatione in. VI.

izbornici mole, onaj se smatra predloženim, koji dobije natpolovičnu većinu glasova;[31] ako jedni mole a drugi biraju, tad onaj, koji se ne može birati, treba da dobije dvije trećine glasova, da se može smatrati kao predložen.[32] 4. Moliti valja, kad to zahtijeva korist crkve, a ne osobe.[33] 5. Izbornici treba da onomu, za koga mole, to za osam dana priopće; on, ako i ne može bezuvjetno primiti poziv,[34] ipak treba u roku od mjesec dana da ga uvjetno primi.[35] 6. Nadležni poglavar može uvažiti molbu, ali ne mora.[36] 7. Izbornici mogu re integra t. j. dok još nisu molbe predali poglavaru, poziv opozvati, pa birati.[37] 8. Ako poglavar uvaži molbu, tad je to isto, kao da je potvrdio izbor; ako li je ne usliša, tad za ovaj put podjeljuje biskupiju papa, a niže prelature bliži crkveni poglavar.[38]

VII. Danas se biskupije ponajviše popunjuju kraljevskim imenovanjem ili predlaganjem, koju povlasticu podijelila je apostolska Stolica katoličkim vladarima, dočim nekatolički vladari mogu samo nepoćudnu im osobu isključiti. Ta povlastica jest osobna, pak se ne smije prenijeti na savjetnike. Onaj, koji imade pravo imenovati biskupa, vezan je na crkvene zakone za izbornike dane, s toga se i ne može imenovati za biskupa nego samo onaj, koji imade propisana svojstva, koja se zahtijevaju, da bude tko izabran za biskupa.

U Austro-Ugarskoj popunjuju se biskupije ili imenovanjem ili na prijedlog kraljev. Izuzimlju se: nadbiskupija Olomućka i Salzburška, koje popunjuje kaptol izabiranjem; zatim biskupije Sekovska, Mariborska i Krška, od kojih popunjuje prve dvije uvijek nadbiskup Salzburški. Biskupa Krškoga imenuje dvaput redom kralj, a potvrgjuje ga i posvećuje nadbiskup Salzburški, a svaki treći put postavlja biskupa i posvećuje ga isti nadbiskup.

Člankom XIX. konkordata dana je povlastica našemu kralju, da može i u buduće imenovati i predlagati biskupe, a on je obećao, da će se pri tom služiti savjetom pokrajinskih biskupa.[39]

Nadbiskupi i biskupi polažu prije, nego preuzmu upravu biskupija, propisanu prisegu vjernosti Njegovomu Veličanstvu.[40]

§ 49. Potvrgjivanje izbora.

Da li je izbor zakonito obavljen, o tom valja da sudi nadležni crkveni poglavar. Taj sud, kojim crkveni poglavar izriče, da je izbor zakonito obavljen i da izabrani posjeduje sva svojstva, koja crkveni zakoni zahtijevaju, zove se potvrgjivanje izbora.[1]

---

[31] c. 3. de postulatione.
[32] c. 40. de electione.
[33] c. 3. de postulatione.
[34] c. 16. de electione in VI.
[35] c. 6. de electione in. VI
[36] c. 3. de postulatione.
[37] c. 4. eodem.
[38] c. 23. de electione.
[39] Majestas sua Caesarea in seligendis Episcopis, quos vigore privilegii Apostolici a Serenissimis Antecessoribus suis ad Ipsam devoluti a Sancta Sede canonice instituendos praesentat seu nominat, imposterum quoque Antistitum imprimis comprovincialium consilio utetur.
[40] čl. 20. konkordata.
§ 49. [1] c. 44. de electione.

Izbor potvrgjuje onaj crkveni poglavar, čijoj je sudskoj vlasti podčinjena nadarbina: biskupe dakle potvrgjuje papa, svjetovne prelate biskup, a redovničke prelate poglavar redovnički.

Da li je izbor biskupa zakonito obavljen i da li imade izabrani, dotično imenovani propisana za biskupa svojstva, saznaje papa iz izvještaja osoba, koje vode predbježnu istragu (processus informativus), i kojima valja predati spise o izboru, dotično imenovanju. Istražitelj (obično papinski nuncij) valja da sve spise, kao što i ispovijed vjere izabranoga dotično imenovanoga, potpisanu po njemu i svjedocima sa svojim mnijenjem pošalje u Rim, gdje se drži konačna istraga (processus definitivus), t. j. gdje se na novo sve ispituje. Ako se i ovaj put pronagje sve u redu, papa potvrdi izbor i proglasi ga (praeconisatio) u tajnom konzistoriju. Potvrgjeni po papi dobiva ovime jus in re na biskupiju i može izvršivati sudsku vlast biskupsku, te je duhovnim vezom vezan s biskupijom, koji vez može razriješiti samo papa.

Imenovani ili izabrani za biskupa valja da se za tri mjeseca dadu posvetiti.[2] Posvećivati biskupe isključivo je pravo pape, koji to pravo običaje podijeliti drugomu biskupu. Biskup se posvećuje redovito u prvostolnoj crkvi svoje biskupije, ili barem u crkvenoj pokrajini. Kod posvete valjalo bi, da budu osim posvetitelja još dva biskupa prisutna, ali papa dozvoljava, da se posveti biskup uz podvorbu dvojice svećenika, koji neka budu, ako je moguće, opati ili ini dostojanstvenici. Obred posvećivanja nalazi se u pontifikalu.

§ 50. Izbor pape.[1]

Za izbor pape vrijede ovi propisi:

1. izabirati papu isključivo je pravo kardinala, koji su barem djakoni, ma i bili kojom cenzurom udareni.[2]

2. Jedanaesti dan iza smrti papine sastanu se kardinali, koji su u Rimu, na izbor pape (konklave). Kardinali, koji ne stanuju u Rimu, ne treba da se pozovu na izbor, niti može koji birati po zastupniku. Izabran za papu može biti svatko, tko ima svojstva propisana naravnim i božjim pravom, ma i ne imao svojstva propisana ljudskim pravom; valjano se ne mogu birati krivci simonije i raskolništva. Izabrati se može i onaj, koji nije član kardinalskoga zbora, akoprem se to iza Urbana II. nije dogodilo.

3. Izabirati se može:

a) kao nadahnućem;

b) nagodbom; ili što je najobičnije

c) glasovanjem;

4. Izabranim se smatra onaj, koji dobije dvije trećine glasova.[3]

5. Čim izabrani primi izbor, dobiva sva papinska prava i bude proglašen papom. Izabrani čim pristane na svoj izbor, uzima redovito novo ime, a ako još nije biskup, posvećuje ga za biskupa dekan kardinala, biskup od Ostie, zatim se kruni i preuzima posjed u Lateranskoj crkvi.

6. Vladarima Austro-Ugarske, Španjolske i Francuske pripada veto s obzirom na izbor pape t. j. oni mogu prije izbora isključiti nepo-

---

[2] Trid. ss. XXIII. c. 2. de ref.

§ 50. [1] Povjesnički razvitak vidi kod Veringa l. c. § 125. p. 538. sqq.

[2] c. 2. § 4. h. t. in Clem.

[3] c. 6. de electione.

ćudnu im osobu, da ne bude birana za papu. Na taj se veto može, ali se ne mora obazirati.

7. Pijo IX. izdao je tri bulle o izboru pape. In hac sublimi Principis Apostolorum Cathedra 23. kol. 1873.; Licet per Apostolicas Litteras 8. r. 1874.; i Consulturi ne post obitum Nostrum 10. list. 1877., a osim toga malo pred smrt Regolamento da osservarsi dal. s. Colleggio in occasione della vacanza della apostolica sede 10. jan. 1878.[4] U bulli od 10. okt. 1877. g. opetuje odredbe prijašnjih bulla, koje imadu u buduće vrijediti. Pijo IX. mislio je naime i na to, da bi on mogao izvan Rima ili izvan Italije umrijeti, pak je i za taj slučaj odredio shodna za svoj sprovod i za izbor pape, te isključuje svaki upliv svjetske vlasti. Nije potrebito, da se kardinali tek jedanaesti dan iza njegove smrti sastanu na novi izbor, oni to mogu i prije učiniti i ne otslužívši zadušnice za ispokoj njegove duše, i ne čekajući na otsutne kardinale; u prvoj generalnoj skupštini neka većinom glasova zaključe, gdje i kako će se obdržavati konklave, da li u Rimu ili izvan Italije, akoprem on želi, da to bude izvan Italije. Ako zaključe, da se konklave drži izvan Italije, valja o tom umah ubavijestiti izvanjske kardinale i naznačiti im mjesto i dan kamo i kada da dogju na izbor. Svaki dodir s opstojalom talijanskom vladom treba izbjegavati, a u slučaju potrebe zatražiti diplomatički pomoć stranih vlasti. On preporuča, neka se čim prije obavi izbor pape, koji će biti valjan, ako bude samo jedan nad polovinom kardinala prisutan. Ako bi se sloboda izbora stezala, valja konklave raspustiti i na drugom mjestu izvan Italije odrediti novi izbor većinom glasova. Ti propisi imadu vrijediti i za drugi izbor pape, ako bi njegov nasljednik umro a ne bi izdao nikakav propis o izboru pape.

§ 51. Kako se popunjuju župne nadarbine.

1. Sve župne nadarbine valja popuniti tako, da se za nje raspiše natjecaj i obdržavaju propisi sabora Trientskoga.[1]

2. Kad se dakle uprazni koja svjetovna dušobrižna nadarbina, valja da biskup ili njegov vikar, a u slučaju, da je biskupija nepopunjena, kapitularni vikar raspiše natječaj, t. j. valja da na one, koji bi htjeli nadarbinu dobiti, upravi poziv, neka se u odregjenom roku prijave.

3. Natjecati se mogu samo oni svećenici, koji su već položili župnički ispit.

4. Propisi za župnički ispit jesu ovi:

a) Na župnički ispit pripuštaju se samo oni, koji su već tri godine svećenici i koji se mogu iskazati svjedodžbama svojih poglavara, da su bili revni u duhovnoj pastvi ili u kojoj drugoj crkvenoj službi.

Odatle slijedi, da svećenik, koji hoće da se podvrgne župničkom ispitu, treba da moli za to dozvolu biskupa.

b) Koji su položili župnički ispit, mogu se odobriti samo na šest godina. Nakon šest godina valja da se župnici, koji bi htjeli prijeći

---

[4] U Archivu 65. p. 303. sqq.

§ 51. [1] čl. XXIV. konkordata.

iz jedne nadarbine na drugu, kao što i duhovni pomoćnici i drugi, koji hoće dobiti dušobrižničku nadarbinu, podvrgnu na novo ispitu.

c) Od župničkoga ispita oprošteni su doktori bogoslovlja, zatim profesori bogoslovlja, koji su tri godine odlično svoju službu vršili; doktori pak crkvenoga prava i licencijati bogoslovlja oprošteni su samo iz one struke, iz koje su položili strogi ispit. Osim toga može biskup, saslušavši prije ispitno povjerenstvo, oprostiti od župničkoga ispita one, koji su budi izdavanjem bogoslovnih knjiga, budi šestgodišnjom upravom koje crkvene službe, dokazali dovoljno znanje bogoslovnih struka. Oprost od ispita treba moliti čim komu isteče rok, za koji je odobren, a ne tek onda, kad misli moliti nadarbinu.

d) Biskup može oprostiti, da ne moraju ponavljati zupnički ispit oni, koji su ga položili s izvrsnim uspjehom, ili koji su nakon položenoga ispita dokazali izvanredno bogoslovno znanje ili su se pokazali osobito vješti u duhovnoj pastvi.

e) Na župnički ispit ne valja pripustiti one, koji su svojim životom pokazali, da nijesu vrijedni dušobrižne nadarbine.

f) Župnički ispit obdržaje se dva put na godinu: u svibnju i listopadu. Odgovara se usmeno i pismeno.

g) Na župničkom se ispitu pita:

1. dogmatika s parafrazom evangjelja po vulgati, kao što i otsjeci sv. pisma, koji se čitaju u časoslovu.

2. Moralka i pastoralka, iz posljednje naročito o sakramentima, a na pose o podjeljivanju sakramenta pokore.

3. Crkveno pravo i odredbe sabora Trientskoga.

4. Homiletika.

5. Izragjena kateheza.

6. Kako valja upravljati crkvenom imovinom.[2]

h) Homiliju i katehezu valja izraditi hrvatskim jezikom najdulje za deset sati pod nadzorom ispitnoga izaslanika. Kao pomoćne knjige smiju se rabiti samo sv. pismo i odredbe sabora Trientskoga.

i) Ispitatelji imadu se izabrati ili u biskupijskom zboru, ili ih imenuje biskup prema punomoći od pape dobivenoj; kod svakoga ispita valja da su, prema odredbi sabora Trientskoga, barem tri ispitača prisutna.

j) Tko dobije drugi red na ispitu samo iz jednoga predmeta, može popraviti ispit samo iz toga predmeta; tko dobije drugi red iz više predmeta, mora ponoviti cijeli ispit.[3]

5. Izmegju onih, koje ispitno povjerenstvo proglasi sposobne za župnu nadarbinu, imade biskup pravo izmegju natjecatelja izabrati onoga, koga smatra sposobnijim u Gospodinu.

6. Ako pripada pravo komu drugomu, a ne biskupu, podijeliti nadarbinu, tad mu biskup predloži izmegju natjecatelja one, koji su proglašeni sposobnima, da mogu dobiti nadarbinu.

---

[2] Okružnica od 28. svibnja 1880. br. 271.
[3] Circ. 22. octob. 1875. br. 2267.

7. Sve ove ustanove tako su bitne, da popunjenje nadarbine ne vrijedi, ako se ne obdržavaju.[4]

§ 52. Posjednuće nadarbina.

Da se nadarbina popuni, zahtijeva se, da crkveni poglavar onoga, komu je podijeljena nadarbina, u nju uvede i da ju on posjedne. Onaj, komu je podijeljena nadarbina, imade istina pravo, da može u njoj crkvenu službu izvršivati i s njom spojene dohotke uživati, ali da u istinu izvršuje crkvenu službu i da pobire dohotke, valja da nadarbinu posjedne.

1. Nitko ne smije sam podijeljenu mu crkvenu nadarbinu posjesti, već valja da ga crkveni poglavar u nju uvede.

2. Biskupi posjednu podijeljenu im biskupiju čim se ustole, tom zgodom valja da se čita papinska bulla, kojom se potvrgjuju. Tim činom posjednu oni i vremenita dobra.[1]

3. Kanonike uvagja kaptolski dekan u prisutnosti kaptola.

4. Biskup imade pravo uvesti u nadarbinu dušobrižnike, ali on to pravo obično povjerava pod-arhidjakonima. Župnik se obično uvagja tako, da mu se predadu crkveni ključi, i time on posjedne i vremenita dobra spojena s nadarbinom.

5. Tko posjedne nadarbinu, pak ju godinu dana mirno uživa, ne može se maknuti nego samo osudom suca ne petitornu tužbu (actio super petitorio),[2] a tko ju uživa tri godine, a da ju nije simonijom dobio, ne smije ga nitko u uživanju smetati.[3]

6. Tko bez dozvole crkvenoga poglavara posjedne nadarbinu, zove se: intrusus,[4] a tko ju silom zauzme: invasor.[5] Obojicu valja izopćiti,[6] nadarbinu im oduzeti, a dohotke nadarbine, koje su nepravedno brali, treba da povrate.[7]

§ 53. Dužnosti nadarbenika.

Dužnosti nadarbenika jesu ove:

1. dva mjeseca iza kako su uvedeni u nadarbinu, valja da pred biskupom ili njegovim vikarom polože ispovijed vjere po obrascu odregjenom od Pija IV.;[1] Pijo IX. umetnuo je u taj obrazac dogmu o papinoj nepogrešivosti.[2]

---

[4] Provisiones omnes seu institutiones, praeter supra dictam formam factae, surreptitae esse censeantur. Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.

§ 52. [1] čl. XXVII. konkordata.

[2] Petitorna tužba zove se ona tužba, kojom tko moli suca, da mu prizna pravo (proprietas s. dominium) na nadarbinu.

[3] Regula Cancellariae 35. 36. De annali et triennali possesore. Reiff. l. c. l. III. t. 5. § 16. p. 120. sq.

[4] c. 5. x. 3. 8.

[5] c. 18. 3. 4. in VI.

[6] c. 3. x. 3. 7.

[7] Reiff. l. c. l. III. t. 5. § 17. n. 527. p. 129.

§ 53. [1] Garcias l. c. P. III. c. 3. n. 1.—4.; Trid. ss. XXV. c. 2. de ref.

[2] s. C. C. 20. siječnja 1S77. Archiv 37. p. 466. sq. Biskup ne može opunovlastiti kojega svećenika, da pred njim položi nadarbenik ispovijed vjere (S. C. Epp. et Regul. 14. travnja 1890. Archiv 67. p. 181.); no ipak je isti zbor dozvolio (15. ožujka 1855.) nekomu biskupu, da to smije učiniti, pošto mu je biskupija velika, pak ne mogu nadarbe-

2. Svi nadarbenici dužni su moliti časoslov. Nadarbenik, koji ne moli časoslova prvih šest mjeseci griješi smrtno, ali nije dužan povratiti dohotke nadarbine;[3] nakon šest mjeseci dužan je vratiti dohotke nadarbine prema razmjerju, koliko je zanemario časoslova i kako dugo (pro rata omissionis officii et temporis). Nadarbeniku, koji 15 dana ne moli časoslova, pošto bijaše opomenut, može se uzeti nadarbina.[4]

3. Nadarbenici dužni su osobno vršiti crkvenu službu, a ne udovoljavaju svojoj dužnosti, ako ju drugi n. pr. pomoćnik, mjesto njih vrši, oni bo su se, primivši nadarbinu, šuteći obvezali, da će vršiti crkvenu službu: jer se nadarbina daje radi crkvene službe.

4. S toga i valja da skoro uvijek prebivaju u svojoj nadarbini radi toga, da mogu osobno vršiti crkvenu službu.[5] Nadarbenici treba 1. da skoro uvijek prebivaju u svojoj nadarbini, dakle mogu katkada na kratko vrijeme biti otsutni, jer »qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt«;[6] 2. radi toga, da mogu osobno vršiti crkvenu službu, to bo je uzrok, radi koga zahtijevaju crkveni zakoni, da nadarbenici prebivaju u svojoj nadarbini. Ako je dakle svećenik osobno prisutan u svojoj nadarbini, ali ne vrši svoje službe, za njega se ne veli, da prebiva u svojoj nadarbini.

Da li su nadarbenici dužni po božjem ili samo po čovječjem pravu prebivati u svojoj nadarbini, nije crkva izrekla,[7] ali je stalno, da ih na to veže i naravna pravednost i da im to strogo zapovijedaju crkveni zakoni. No i megju nadarbenicima jest u tom pogledu razlika, jer:

a) biskupi valja da prebivaju u svoj biskupiji, a samo na veće blagdane u mjestu, gdje je prvostolna crkva. Biskupi mogu, a da im za to ne treba ničije dozvole, svake godine dva ili tri mjeseca biti otsutni iz svoje biskupije, ali samo na veće blagdane valja da su kod kuće, osim ako su po biskupskom poslu gdje u biskupiji. Eosdem interim admonet et in domino adhortatur ne per illius temporis spatium, Dominici adventus, Quadragesimae, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes item Corporis Christi diebus, quibus refici maxime et in domino gaudere pastoris praesentia oves debeant, ipsi ab ecclesia sua cathedrali ullo pacto absint, nisi episcopalia munia in sua dioecesi eos alio vocent.[8] No nije im slobodno tri posljednja mjeseca (listopad, studeni, prosinac,) jedne godine spojiti s prvim trima mjesecima (siječanj, veljača, ožujak,) slijedeće godine,[9] Dulje od tri mjeseca smije biskup biti otsutan iz

---

nici radi toga dolaziti u sijelo biskupije, ali je (6. svibnja 1890.) dodao uvjet, da ponove ispovijed vjere pred biskupom ili njegovim generalnim vikarom, kad dogju u sijelo biskupije. (Archiv l. c. p. 182.).

[3] Garcias l. c. n. 17.

[4] Leo X. u saboru lateranskom (c. 1. in VII. 1. 15.).

[5] Residere hoc loco dicitur is, qui ferme continuo commoratur in loco beneficii sui, causa officii seu servitii ecclesiastici personaliter praestandi. Reiff. l. c. l. III. t. 4. § 1. 1. n. 2. p. 33.

[6] Trid. ss. XXIII. c. 1. de ref.

[7] Na saboru Trientskom bilo je pristaša jednoga i drugoga mnijenja, nu sabor ne htjede ništa odlučiti. Isporedi Benedikt XIV. De synodo l. VII. c. 1.

[8] Trid. ss. XXIII. c. 1. de ref.

[9] Reiff. l. c. n. 37.

svoje biskupije samo iz kanonskih uzroka i dobivši za to pismenu dozvolu od pape. Ti kanonski uzroci jesu: α) kršćanska ljubav na pr. da propovijeda evangjelje nevjernicima, da zavagjene vladare pomiri itd.; β) silna potreba na pr. kad prijeti smrtna pogibelj njemu, a ne stadu i njemu, jer bi mu tad valjalo ostati; bolest; γ) dužna poslušnost na pr. napram papi; δ) kad to zahtijeva korist crkve ili države n. pr. da ide na opći crkveni sabor, ili da brani prava crkve na državnom saboru itd. No i te uzroke valja da pismeno odobri ili sam papa, ili metropolita ili napokon najstariji biskup sufragan. »Decernit eadem sacrosancta synodus, has legitimae absentiae causas a beatissimo Romano Pontifice, aut metropolitano, vel eo absente, suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idem metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas«; s tom ipak iznimkom, »nisi quum absentia inciderit propter aliquod munus et reipublicae officium episcopatibus adjunctum, cujus quoniam causae sunt notoriae et interdum repentinae, ne eas quidem significari metropolitano necesse erit«.[10]

Biskup koji je bez kanonskoga uzroka, dulje vremena iz svoje biskupije otsutan, nego mu to dozvoljava crkveni zakon, griješi smrtno i gubi umah za to vrijeme dohotke. Si quis autem, quod utinam nunquam eveniat, contra hujus decreti dispositionem abfuerit, statuit sacrosancta synodus, praeter alias poenas adversus non residentes sub Paulo III. impositas et innovatas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata temporis absentiae fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere posse, sed teneri, aut ipso cessante per superiorem ecclesiasticum, illos fabricae ecclesiarum aut pauperibus loci erogare, prohibita quacunque conventione vel compositione.[11]

Biskupa, koji bi preko godine dana bio iz svoje biskupije otsutan, valja da metropolita, a metropolitu stariji biskup sufragan, koji boravi u svojoj biskupiji, za tri mjeseca prijavi papi pod prijetnjom interdikta. Crescente vero contumacia, ut severiori sacrorum canonum censurae subjiciatur, metropolitanus suffraganeos episcopos absentes, metropolitanum vero absentem suffraganeus episcopus antiquior residens, sub poena interdicti ingressus ecclesiae eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu nuncium Romano Pontifici denunciare teneatur.[12]

b) Kanonici valja da prebivaju kod svoje crkve i da su ne samo prisutni u koru, već da pjevaju (resp. mole) cijeli časoslov svaki dan. Interessentia, de qua in hoc decreto, debet esse in omnibus diebus, et horis officiis divinis interesse et inservive.[13]

No kanonici mogu svake godine biti od svoje crkve otsutni bez ičije dozvole tri mjeseca, samo treba α) da nisu svi otsutni, β) da su na veće blagdane (na pr. Božić, Uskrs itd.) kod kuće,[14] γ) da štatuti njihovi ne zahtijevaju, da svake godine budu dulje od devet mjeseci kod kuće. Praeterea obtinentibus in eisdem cathedralibus, aut collegiatis dignitates, canonicatus, praebendas, aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses, ab eisdem ecclesiis quolibet anno abesse:

---

[10] Trid. ss. XXIII. c. 1. de ref.
[11] Trid. l. c.
[12] Trid. ss. VI. c. 1. de ref.
[13] s. C. C. apud Garciam l. c. n. 325.
[14] Reiff. l. c. § 4. n. 115. 117.

salvis nihilominus earum ecclesiarum constitutionibus, quae longius servitii tempus requirunt.[15]

Dulje od tri mjeseca mogu biti kanonici otsutni kad to traži α) kršćanska ljubav, β) silna potreba, γ) dužna poslušnost i δ) korist crkve ili države.

Kazne proti otsutnim kanonicima jesu: 1. prve godine gube polovicu svojih dohodaka od nadarbine, 2. druge godine gube sve dohotke, 3. ako bi još bili otsutni valja proti njima postupati po crkvenim zakonima t. j. može im se oduzeti nadarbina. Alioquin primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam praebendae, ac residentiae fecit suos. Quod si iterum eadem usus fuerit negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumacia, contra eos juxta sacrorum canonum constitutiones procedatur.[16]

c) Župnici treba da prebivaju u svojoj župi, i to da stanuju u župnom stanu.[17] Njima nije slobodno ni na kraće vrijeme otići iz župe a da ne dobe za to pismene dozvole svojih poglavara i ostave u župi namjesnika. »Ita tamen« veli sabor Trientski, »ut, quandocunque eos causa prius per episcopum cognita et probata abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso ordinario approbandum cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis gratisque concedendam ultra bimestre tempus nisi ex gravi causa non obtineant.[18] A naši diecezanski štatuti propisuju ovo: Determinamus, ut nullus ecclesiasticus in cura animarum constitutus fidelem curae suae concreditum populum derelinquat, sed potius continuo cum eodem apostolice conversetur. Quod si tamen absentiam intra limites dioecesis ad tempus etiam breve necessitas et canonicae causae exposcant, id non fiat secus, quam praevie facta ad proprium V-archidiaconum insinuatione, et cum scitu illius relicta provisione per substitutionem approbati ecclesiastici. Si vero extra dioecesim, etiam ad breve tempus excursio suscipiatur, hoc nunquam fiat, nisi praevie petita et in scriptis obtenta facultate ab Episcopo, vel ejus, sede vero vacante capitulari in spiritualibus vicario. V-archidiaconi autem omnem absentiam adcurate notent et in semestralibus relationibus suis dioecesano officio conscientiose referant.[19]

Župnik može biti otsutan iz svoje župe osim ostalih uzroka i radi krvnoga neprijateljstva (capitales inimicitiae) svojih župljana. Ako on nije dao povoda neprijateljstvu, može ga biskup, postavivši mu namjesnika, dispenzirati na šest mjeseci, da ne mora stanovati u župi. Ako se za to vrijeme ne slegne neprijateljstvo, može mu podijeliti oprost na drugih šest mjeseci, a nakon toga valja ga nagovoriti ili da se odreče nadarbine ili da ju zamijeni s drugom.

Župnik, koji ne prebiva u svojoj župi, griješi smrtno, a osim toga gubi dohotke za to vrijeme. Ako se ne popravi, valja da ga biskup pozove, da se vrati u svoju župu, a ako se ne bi pozivu odazvao, može ga udariti

[15] Trid. ss. XXIV.
[16] Trid. l. c.
[17] An parocus ecclesiae paroecialis s. Mariae in coelum Assumptae teneatur residere diu noctuque in aedibus parochialibus ejusdem ecclesiae? s. C. respondit: Affirmative. In Fulginaten. 19. Aug. 1752. (Lucidi l. c. T. I. p. 386.).
[18] Trid. ss. XXIII. c. 1. de ref.
[19] c. 5. de a. 1803.

crkvenim kaznama, dà i oduzeti mu župu.[20] Eadem omnino, etiam quod culpam, amissionem fructuum et poenas de curatis inferioribus et aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, sacrosancta synodus declarat et decernit. — Quod si per edictum citati etiam non personaliter, contumaces fuerint, liberum esse vult ordinariis per censuras ecclesiasticas, et sequestrationem et subtractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam usque ad privatiovem, compellere.

5. Napokon nije slobodno nadarbenicima imati dvije nadarbine, kad mu jedna pruža dosta dohotka, da može pristojno življeti, ili kad se traži, da u njoj osobno prebiva.[21]

NB. Razumije se samo sobom, da se propisi o boravku nadarbenika u njegovoj nadarbini ne protežu na duhovne pomoćnike, jer oni nemaju nadarbine. Ali isto se tako samo sobom razumije, da im nije slobodno otići iz župe bez znanja i privole župnika: jer to ne zahtijeva samo obična pristojnost, nego i njihov odnošaj napram župniku, kao napram neposrednom svom poglavaru.

§ 54. Patronatsko pravo.

Patronatsko pravo jest skup dužnosti i prava, koje crkva podjeljuje nekim osobama na popunjenje crkvene nadarbine, kojima to inače ne bi pripadalo.

1. Patronatsko pravo pripadalo ono komu drago jest povlastica, koju crkva daje[1] iz zahvalnosti svojim dobrotvorima i njihovim nasljednicima, da sudjeluju kod popunjena crkvene nadarbine, što je inače isključivo pravo crkve.[2]

2. Budući da su nadarbine duhovne stvari (res spirituales), s toga i patronatsko pravo, kao usko spojeno s duhovnim pravom (jus spirituali annexum),[3] potpada crkvenomu sudištu,[4] niti se s njime smije postupati kao s drugim svjetovnim pravom.[5]

3. Patronatsko pravo jest nerazdjelivo (jus individuum); ako dakle imade više osoba patronatsko pravo na jednu nadarbinu, to ga oni svi zajedno posjeduju,[6] akoprem ga mogu izmjenice izvršivati.[7]

---

[20] Trid. l. c. „An Episcopus, praemissis tribus monitionibus ad revocandum parochum ad residentiam possit procedere ad privationem dictae parochialis, et sic an verba etiam usque ad privationem intelligantur inclusive vel exclusive. S. Congregatio censuit, intelligenda esse inclusive, dum tamen praecesserint tria edicta publica, et lapsi sint sex menses juxta cap. Ex tuae, de cler. non res.“ S. C. C. 18. Junii 1624. (Lucidi l. c. T. I. p. 393.).

[21] Trid. ss. XXIV. c. 17. de ref.

§ 54. [1] c. 8. de j. p. (3. 38.).

[2] c. 5. C. x. q. 1.

[3] c. 16. de j. p.

[4] c. 3. de judiciis (2. 1.); konkordat čl. XII.

[5] c. 5. 9. de rerum permutatione (3. 19.); c. 6. 16. de j. p. (3. 38.)

[6] c. 1. de j. p.

[7] c. 2. de j. p. in Clem. (3. 12.) — Diversa inter se sunt ista duo, scilicet jus patronatus et praesentatio; unum namque respicit proprietatem et alterum possesionem et exercitium proprietatis . . . Solum exercitium praesentationis potest dividi, non autem ipsa proprietas juris patonatus, quae est indivisibilis et incorporalis et defertur apud omnes patronos in solidum. Pitonius de controversiis patronorum. Venetiis 1733. Alleg. XXXIX. n. 5. 6.

4. Patronatsko pravo jest crkvi neprijatno (odiosum), jer ona ne može sasma slobodno podjeljivati takove nadarbine, s toga se u dvojbi predmnijeva, da može crkva nadarbinu slobodno podjeljivati.[8]

§ 55. Vrsti patronatskoga prava.

I. Patronatsko pravo može biti ili crkveno, ili svjetovno ili mješovito.

Crkveno patronatsko pravo (jus patronatus ecclesiasticum) jest onda, kad je a) nadarbina utemeljena iz crkvenih ili svećeničkih dobara,[1] b) kad pripada kojoj crkvenoj osobi kao takovoj. Iz rečenoga slijedi, da je patronatsko pravo, koje je spojeno s dobrima biskupa ili kaptola crkveno patronatsko pravo. Crkveno patronatsko pravo može samo s dozvolom biskupovom prijeći u svjetovne ruke; patronatsko pravo, koje posjeduje svećenik, smatra se, da je crkveno, a patronatsko pravo, koje posjeduje svjetovnjak, da je svjetovno. Svjetovnjaku ne može pripadati crkveno patronatsko pravo.[2]

Svjetovno patronatsko pravo nastaje onda, kad svjetovnjak iz svojih dobara utemelji crkvenu nadarbinu, ili ako ju utemelji svećenik, ali iz onih dobara, s kojima može slobodno raspolagati.

Razlika megju crkvenim i svjetskim patronom otsijeva se u ovim riječima:

Clericus et laicus distant per plura patroni.
Poenitet et tempus, subjectio, poenaque forsan,
Et ratio, titulus, donum conjungitur istis.

U čemu stoji ta razlika, vidjet će se iz onoga, što slijedi.

Mješovito patronatsko pravo jest onda, kad je crkvena nadarbina utemeljena stranom iz crkvenih, a stranom iz svjetovnih dobara, ili kad patronatsko pravo pripada kojoj crkvenoj osobi kao takovoj i svjetovnjaku zajedno. Ako se to pravo izmjenice izvršuje: sad je crkveno, a sad je opet svjetovno, kako ga izvršuje ili crkvena ili svjetovna osoba.

II. Patronatsko pravo može nadalje biti:

1. osobno ili stvarno. a) Osobno zove se ono pravo, koje pripada nekoj osobi, bez obzira na kakovu stvar, te se zove sopstveno (personalissimum), kad je podijeljeno samo jednoj osobi tako, da s njezinom smrću prestaje. b) Stvarno, koje je spojeno s nekom stvari n. pr. s nekim posjedom tako, da prelazi na svakoga zakonitoga vlasnika, posjednika ili upravitelja te stvari, ako je sposoban, da može steći patronatsko pravo.

Stvarno patronatsko pravo ne prelazi na nasljednika: α) ako on nije nasljedio cijeli posjed, već samo neki neznatni dio n. pr. kad se posjed parcelira. U tom slučaju iščezne patronatsko pravo i nadarbina postaje slobodna (liberae collationis. β) Ako posjed, s kojim je skopčano crkveno pa-

[8] R. I. 15. in VI. Odia restringi, et favores convenit ampliari.

§ 55. [1] Pod svećeničkim dobrima razumijevaju se oni dohotci nadarbine, s kojima ne može svećenik po volji raspolagati. Ako koja crkvena osoba utemelji kakovu zakladu. pa se ne zna, da li ju je utemeljila iz svojih ili iz crkvenih dobara, uzima se, da je utemeljena iz crkvenih dobara, dosljedno je i patronatsko pravo s tom zakladom stečeno: crkveno patronatsko pravo. Reiffenstuel l. c. 1. III. tit. 38. § 3. n. 51.

[2] Iznimice može papa dozvoliti i svjetovnjaku, da vrši crkveno patronatsko pravo, kao što je n. pr. dozvolio našemu kralju u članku XXV. konkordata.

tronatsko pravo dogje u ruke svjetovnjaka, jer crkveno patronatsko pravo ne može prijeći u ruke svjetovnjaka bez biskupove dozvole. I u tom slučaju postaje nadarbina slobodna. γ) Ako posjed dogje u ruke osobe, koja nije sposobna da steče patronatsko pravo. U ovom slučaju prelaze samo patronatske dužnosti na posjednika, a pravo ostaje tako dugo suspendirano, dok je posjed u njegovim rukama. Dogje li posjed u ruke osobe, koja može steći patronatsko pravo, onda patronatsko pravo opet oživi.

2. Nasljedno ili obiteljsko. Nasljedno, kad prelazi na sve baštinike prvobitnoga patrona. Obiteljsko, kad prelazi samo na članove neke stalne obitelji. Kad se ne zna, da li je patronatsko pravo nasljedno ili obiteljsko, predmnijeva se, da je nasljedno.[3]

3. Privatno i javno. a) Privatno, koje pripada kojoj privatnoj osobi; b) javno, (regium), koje podjeluje papa vladarima na temelju sklopljenoga konkordata, a da ne imaju za to drugoga naslova. Vladari nisu vezani kad izvršuju javno patronatsko pravo, na zakonom odregjeni rok.[4]

Javno patronatsko pravo ne stiče se sekularizacijom crkvenih dobara, jer:

a) osobno patronatsko pravo, koje je pripadalo ukinutim samostanima i crkvenim dostojanstvenicima, propalo je kad su propale te jurističke osobe s toga može biskup takove nadarbine slobodno podjeljivati;

b) sva patronatska prava, i stvarna, koja su bila skopčana sa samostanima i crkvenim častima, bila su crkvena patronatska prava, koja ne mogu bez biskupske dozvole prijeći u ruke svjetovnjaka;

c) sekularizacija ne daje nikomu pravnoga naslova, da može što steći, a to tim manje, što onaj, koji orobi crkvu, gubi patronatsko pravo.

§ 56. Tko može steći patronatsko pravo.

1. Patronatsko pravo nije samo crkveno pravo, već je i jus spirituali annexum, s toga ga mogu steći samo oni, koji su valjano kršteni. Ne mogu ga dakle steći: Židovi,[1] Muhamedanci, pogani i nevaljano kršteni krivovjerci.

2. Da kršteni steku patronatsko pravo, zahtijeva se, da su u zajednici s crkvom, s toga ga ne mogu steći oni kršteni, koji se nalaze izvan crkve. Amo spadaju: a) otpadnici, krivovjerci i raskolnici; b) svi, koji su poimence iz crkve izopćeni (excommunicati vitandi). Izopćeni iz crkve ali ne poimence (tolerati) mogu s privolom crkvene vlasti steći patronatsko pravo, ali ga ne mogu izvršivati, dok su izopćeni.

3. Svi dakle vjernici, koji su u zajednici s crkvom — izuzamši one, koje zakon naročito isključuje — mogu steći patronatsko pravo: svjetovnjaci i svećenici,[2] žene i muževi,[3] nedorasli, kao što i maloljetni i punoljetni,[4] nezakonito ili zakonito rogjeni.

---

[3] Reiffenstuel l. c. n. 47. 48.

[4] Pitonius l. c. Alleg. XIX. 18.

§ 56. [1] Congregatio inquisitionis dozvolila je otpisom od 31. svibnja i 21. prosinca 1873. upravljenim na Njitranskoga biskupa židovu, da može izvršivati ali ograničeno stvarno patronatsko pravo, naime tako, da može po katoliku, koga mu biskup označi, predložiti jednoga od usposobljenih natjecatelja. Archiv 37. p. 361. sqq.

[2] c. 30. 31. 32. C. XVI. q. 7.; c. 3. 24. h. t.

[3] c. 16. x. 3. 8.

[4] c. 3. de judiciis in VI.

Zakon proglašuje nesposobnima da steku patronatsko pravo one a) koji su na zlu glasu (infames), jer samo onaj, koji je neporočan, može uživati crkvene časti i odlikovanje, kamo spada i patronatsko pravo;[5] b) one, koji bi kupili patronatsko pravo (simoniaci).[6]

4. Nitko ne može steći patronatsko pravo na papinsku stolicu, jer je isključivo pravo kardinala, da biraju papu (§. 50.); isto tako ne može se steći patronatsko pravo na kardinalsku čast, jer kardinale imenuje sasma neovisno i slobodno papa (§ 82. 5.). Na sve ostale nadarbine, više i niže, svjetovne i redovničke, može se steći patronatsko pravo.

Na biskupsku nadarbinu podjeljuje papa patronatsko pravo i to samo katoličkim vladarima; na dostojanstva i kanonikate kod prvostolnih i zbornih crkva može se podijeliti patronatsko pravo i privatnim osobama.[8]

Tko je utemeljio zbornu ili samostansku crkvu (ecclesiam collegiatam vel conventualem), on stiče time sva druga patronatska prava, samo ne pravo predlaganja i imenovanja. To pravo može se steći samo papinom dozvolom.[9]

§ 57. Kako se može steći prvom patronatsko pravo.

Prvom se može steći patronatsko pravo:

1. kad tko a) besplatno ustupi zemljište (fundus), da se na njemu sagradi crkva;[1] b) ili svojim troškom sagradi (aedificatio) crkvu;[2] ili c) utemelji zakladu (dos)[3] iz koje se uzdržaje crkva i podmiruju troškovi za službu božju i uzdržavanje nadarbenika.

Patronum faciunt, dos, aedificatio, fundus.

Da tko steče patronatsko pravo, nije potrebno, da sam sve troje učini, već je dosta, ako je samo jedno od ovoga trojega učinio. Ako je jedan ustupio zemljište, drugi sagradio crkvu, a treći utemeljio zakladu, onda sva trojica steku patronatsko pravo na onu nadarbinu.[4]

Patronatsko pravo stiče onaj, koji je jedno od ovoga trojega učinio, a nije se naročito odrekao patronatskoga prava.

Da tko ovako steče patronatsko pravo, potrebna je uvijek privola biskupova.[5]

---

[5] R. J. 87. in VI. Infamibus portae non pateant dignitatum.

[6] Simonia non solum comittitur in spiritualibus, sed etiam de eis annexis. Pitonius l. c. Alleg. LIV. n. 16.

[7] V di članak XXII. austri skoga konkordata.

[8] c. 25. h. t. Engel. l. c. l. III. t. 38. n. 4. p. 900. sq.

§ 57. [1] c. 26. 32. C. XVI. q. 7.

[2] c. 31. l. c.

[3] c. 31. l. c. Tko samo poveća jur opstojalu zakladu, taj ne stiče patronatskoga prava. Isp. Dr. Pichler u Archivu 57. p. 110. sqq.

[4] c. 1. de j. p. (3. 38.).

[5] No sabor Trientski opominje biskupe: „Similiter quoque patronatus quicunque in ecclesiis . . . seu ex augmento dotis, seu ex nova constructione, vel alia simili causa, etiam auctoritate sedis apostolicae ab iisdem ordinariis, uti delegatis, . . diligenter cognoscantur; et quos non repererint ob maxime evidentem ecclesiae, vel beneficii seu dignitatis necessitatem legitime constitutos esse, in totum revocent, atque beneficia hujusmodi sine damno illa possidentium, et restituto patronis eo, quod ab eis idcirco datum est, in pristinum libertatis status reducant". ss. XXV. c. 9. de ref.

Kad tko od pamtivijeka izvršuje patronatsko pravo (praescriptio immemorialis). No one osobe i društva, kod kojih se može predmnijevati, da su zloporabom došle do patronatskoga prava, valja da dokažu vjerodostojnim ispravama, da su kroz 50 godina predlagale nadarbenike, a njihove predloge da je crkvena vlast odobrila. Ovim propisom sabora Trientskoga ukinuta je odredba starijega prava, prema kojoj je mogao tko prvom steći patronatsko pravo, ako ga je suposjedovao kroz 40 godina. »An si quis probaverit, se per 40 annos praesentasse, et in possessione seu quasi praesentandi fuisse, admitti debeat ad praesentandum, non obstante decreto Concili hoc capite, cum alias titulus praesentationis 40 annorum esse videatur et praedicto decreto conformis »ibi, aliasve secundum juris dispositionem«. Conclusum est, Congregationem censuisse: non debere admitti; nec obstant illa verba, aliasve secundum juris dispositionem, quia congregatio intelligit, ut non respiciant alias clausulas et alios modos, quibus secundum jus vetus probari poterat jus patronatus; sed quod ad tempus attinet, illud praecise et semper debeat esse immemorabile, nec sufficiant 40 anni, etiamsi alias jure veteri sufficerent.[6]

3. Apostolskom povlasticom. Istina da je sabor Trientski[7] dokinuo patronatska prava nastala povlasticom, ali time nije niti htio a niti mogao zabraniti papi, da u buduće ne daje te povlastice.

§ 58. Kako prelazi patronatsko pravo na drugoga.

I. Patronatsko pravo, koje je tko stekao, bilo ono osobno ili stvarno, može na više načina na druge prijeći,[1] i to:

1. nasljedstvom na baštinike bili oni oporučni ili zakoniti.[2]

Nasljedstvom prelazi patronatsko pravo na sve baštinike, osim ako je obiteljsko. Ako imade više nasljednika, svi nasljednici treba da izvršivaju zajedno patronatsko pravo, i svi imadu jednaki dio glasa, ma i ne bila baština jednako razdijeljena, ali se ipak mogu pogoditi, da će izmjenice predlagati (per turnum). Iznimki od ovoga pravila imade mjesta, ako je otac razdijelio baštinu tako, da je n. pr. jednoga zapalo jedno vlastelinstvo, a drugoga drugo, onda dakako i patronatsko pravo, koje je skopčano s tim vlastelinstvom prelazi samo na baštinika onoga vlastelinstva.

Patronatsko pravo prelazi nasljedstvom na baštinike in stirpes, a ne in capita t. j. ako su dva patrona, pa jedan od njih ostavi jednoga baštinika, a drugi ih ostavi deset, onda ovih deset imade upravo toliko glasa, koliko onaj jedan, ili ako izmjenice predlažu, onda će jedan put predlagati samo onaj jedan, a drugi put će predlagati onih drugih deset zajedno.

Kad više osoba imade jedan glas, onda se smatra predloženim onaj, koga predloži većina. Ako pripada glas više osobama pojedince (ut singulis),

[6] Trid. ss. XXV. c. 9. de ref. Isporedi: Ginzel Ueber Ersitzung als ursprünglichen Erwerbsgrund des Patronatsrechtes. (Archiv 3. p. 295. sqq.).

[7] Trid. l. c.

§ 58. [1] Glosa ih označuje ovima verzima:

Jura patronatus transire facit novus haeres,
Et res permutata, donatio venditioque.

ad c. 26. C. XVI. q. 7.

[2] c. 35. C. VI. q. 7.; c. 3. h.

onda se smatra predloženim onaj, koji dobije relativnu većinu glasova; ako pak pripada glas više osobama kao nekoj cijelosti (ut universis), bit će predložen onaj, koji dobije apsolutnu većinu glasova svih onih, koji imadu jedan glas.

Ako od trojice patrona jedan umre a naslijedi ga koji od supatrona, onda onaj, koji ga je naslijedio, imade kod predlaganja dva glasa.

Obiteljsko patronatsko pravo, koje je pridržano samo članovima neke obitelji, prestane, ako izumre ta obitelj, a dotičnu nadarbinu može onda biskup slobodno podijeliti.

2. P r o m j e n o m. Osobno patronatsko pravo smije se promijeniti samo za drugo osobno patronatsko pravo ili za drugu duhovnu stvar[3] i to s dozvolom biskupovom. Kad se zamjenjuje posjed, s kojim je skopčano patronatsko pravo, to se promjenom posjeda zamjenjuje i patronatsko pravo, niti je k tomu potrebita biskupova[4] dozvola: jer predmet ugovora jest vremenita stvar, s kojom je spojeno patronatsko pravo.

3. D a r i v a n j e m. Osobno svjetovno patronatsko pravo može se i bez dozvole biskupove pokloniti crkvi, crkvenomu zavodu ili kojoj crkovnoj osobi ili supatronu;[5] stvarno kojoj god sposobnoj crkvenoj osobi; da se crkveno patronatsko pravo, a i svjetovno pokloni svjetovnjaku, potrebita je dozvola biskupova.

4. P r o d a j o m prelazi stvarno patronatsko pravo na kupca posjeda, ali se ne smije posjed skuplje cijeniti s toga, što je s njime spojeno patronatsko pravo.

5. Z a s t a r o m (praescriptio). Ako tko bona fide et titulo suposjeduje svjetovno patronatsko pravo, bilo ono osobno ili stvarno, tad on iza 10 godina inter praesentes, a iza 20 godina inter absentes steče patronatsko pravo; ako ga suposjeduje sine titulo ali bona fide, tad ga steče nakon 30 godina; da tko crkveno patronatsko pravo zastarom steče, zahtijeva se bona fides i suposjed 40 godina.

II. Kao što može patronatsko pravo prijeći na drugoga, tako može kat kada prijeći na drugoga i i z v r š i v a n j e patronatskoga prava. Tako može a) suprug izvršivati patronatsko pravo, koje pripada njegovoj supruzi, ako je to pravo stvarno, a supruga je posjed dobila za miraz; b) štitnik izvršivati patronatsko pravo ne samo mjesto onoga, komu nema još sedam godina, nego i mjesto nedorasloga, koji je navršio sedam godina. Dorasli, ma i ne bio još punoljetan, izvršuje sâm patronatsko pravo. c) Onaj, koji ima korisno vlasništvo (dominium utile) koje stvari, može izvršivati patronatsko pravo spojeno s tom stvari, osim ako si je patron naročito pridržao izvršivanje patronatskoga prava. Ako je posjed, s kojim je skopčano patronatsko pravo dan u z a l o g, vjerovnik ne može izvršivati patronatskoga prava, jer nema nikakvoga prava vlasništva na taj posjed.[6] Ako je patronatsko pravo stvarno, pa je posjed stavljen pod sekvestar, tad sekvestar može predlagati za uprażnjenu patronatsku nadarbinu.[7] Kad se kod stvarnoga patronatskoga prava supatroni dogovore, da će predlagati per turnum,

---

[3] c. 5. de rerum permutatione.
[4] c. 7. de j. p.
[5] c. 8. de j. p.; c. un. eod. in VI.
[6] c. 18. de sententia et re judicata. (2. 27.).
[7] S. C. Episc. et Regul. 15. Junii 1850. (Archiv 10. p. 380. sqq.).

pa posjed jednoga supatrona dogje u ruke osobe, koja ne može steći patronatskoga prava (židov), tad postaje nadarbina onaj put, kad bi ovaj imao predlagati, liberae collationis.[8]

§ 59. Uzroci s kojih prestaje patronatsko pravo.

Patronatsko pravo prestaje:

I. s uzroka, koji ne stoje do volje patrona, i to:

1. ako propadne predmet patronatskoga prava, ili predmet, s kojim je patronatsko pravo nerazdruživo spojeno, (ako se sruši crkva, ili propadne utemeljena zaklada ili posjed, s kojim je skopčano patronatsko pravo, ako se ukine nadarbina itd.). 2. Ako umre zakoniti posjednik patronatskoga prava: sopstveno dakle p. pravo prestaje smrću utemeljitelja; nasljedno i obiteljsko, ako izumru baštinici i obitelj; patronatsko pravo, koje pripada crkvenoj družbi prestaje, ako bude ta družba zakonito ukinuta, a ne prelazi na glavara državnoga, komu pripadnu crkvena dobra, osim po naročitoj papinoj dozvoli. Takovu povlasticu dao je papa našemu kralju (konkordat čl. XXV.), ali je ujedno odregjeno, da to u buduće ne će više biti.[1] 3. Ako tko izgubi osobne vlastitosti, koje se zahtijevaju, da može posjedovati i izvršivati patronatsko pravo. 4. Ako biskup zabaci predlog patronov, pa slobodno podijeli nadarbinu, jer nije patron u odregjeno vrijeme prizvao. U tom slučaju prema rečenomu nastaje zastara. Nego ako biskup slobodno podijeli nadarbinu, jer se patron nije poslužio svojim pravom predloga, radi toga niti nastaje zastara, niti patron gubi svoje patronatsko pravo, jer se pravo u opće govoreći ne gubi time, ako se tko ne služi svojim pravom.[2] 5. Ako patron učini koji zločin, koji se po crkvenim zakonima kazni gubitkom patronatskoga prava, naročito: a) ako si je prisvojio crkveno dobro one crkve, čiji je patron:[3] b) ako je prodao patronatsko pravo ili ga je htio proti kanonskim odredbama na druge prenijeti;[4] c) ako je ubio ili osakatio nadarbenika;[5] d) ako je počinio simoniju pri izvršivanju patronatskoga prava; e) ako patron postane krivovjerac ili raskolnik.

II. S uzroka, koji stoje do volje patrona.

1. Ako se patron odreče patronatskoga prava u prilog biskupu ili crkvi. Patron može bez privole biskupa darovati svoje patronatsko pravo crkvenoj osobi, dakle će mu biti i slobodno sasma se odreći

[8] S. C. C. 28. jan. 1893.

§ 59. [1] Nota Ecclesia, čl. 18. „Si forsan eveniat, ut corporatio quaedam eccles. legitime supprimatur, beneficia ad quae praesentaverat, liberae collationi episcopali reddentur, in quantum id canonum sanctiones praescribunt".

[2] Si pro acquisitione hujus modi libertatis allegaretur nonusus seu negligentia patronorum, ad hunc effectum hoc solum non sufficit, sed requiritur voluntas et potestas conferentis, uti firmatum dicitur in una Papiensi Archipresbyteratus 9. Apr. 1601. coram cardinali Pamphilio. Ex quo liquido constat, ordinarium non posse praescribere libertatem adversus jus patronatus per simplicem nonusum praesentendi patronorum; sed requiritur factum dicti ordinarii directe contrarium servituti juris patronatus, hoc est libera collatio. Rota decis. 53. n. 56., part 5 divers. in recent. Pyrrhus Corradus, kod Ginzela l. c. p. 151. n. 1.

[3] Trid. ss. XXII. c. 11. de ref.

[4] Trid. ss. XXV. c. 9. de ref.

[5] c. 12. de poenis.

patronatskoga prava u prilog crkvi, a to tim više, jer je ovo posljednje prijatnije crkvi. No ako su s patronatskim pravom skopčane kakove dužnosti n. pr. doprinašati za popravak crkve, ne može ih se patron odreći bez privole biskupove, a biskup ne može privoliti na štetu crkve.[6]

Patron se može i šuteći odreći patronatskoga prava, što biva, kad on privoli, da se nadarbina, na koju mu pripada to pravo, s drugom nadarbinom sjedini, njoj pripoji ili da se ukine, isto tako kad privoli, da se patronatska crkva podigne na zbornu.

O tomu, da li komu pripada patronatsko pravo, ili da li ga je izgubio, sudi isključivo crkveni sudac;[7] ako se pak radi o nasljedstvu u svjetsko patronatsko pravo, o tom mogu suditi svjetski sudovi.[8]

Patron može izgubiti pravo predlaganja na upražnjenu nadarbinu za jedan put, a da mu ostane netaknuto i patronatsko pravo i pravo predlaganja u buduće. To biva: a) ako ne predloži u propisano vrijeme; b) ako crkveni patron hotice i znatice predloži nevrijednoga, i c) ako bude patron izopćen.

§ 60. Prava i dužnosti patrona.

Prava i dužnosti patrona označuje glossa stihovima;

Patrono debetur honos, onus utilitasque;
Praesentet, praesit, defendat, alatur egenus.

Prema tomu dakle imadu patroni časna i korisna prava i dužnosti.

1. Megju časna prava patrona spada pravo prijedloga (jus praesentationis), t. j. pravo, da može crkvenomu glavaru u zakonom opredijeljenom roku predložiti vrijednoga i sposobnoga svećenika, komu treba da on podijeli upražnjenu nadarbinu. Razumije se samo sobom, da može biskup predloženoga, ako nije vrijedan i sposoban, odbiti. No biskup ne može nikoga odbiti ex informata conscientia.[1]

a) Svećenik, koga patron predlaže, valja da je vrijedna i sposobna osoba t. j. valja da imade svojstva, koje crkveno pravo zahtijeva u onoga, koji hoće da dobije crkvenu nadarbinu. Svjetovni patron, koji bi predložio nesposobna svećenika za crkvenu nadarbinu, može, ako još nije odregjeni rok istekao, predložiti drugoga;[2] crkveni patron može to učiniti samo onda, ako nije hotimice nesposobna svećenika predložio.[3] Crkveni patron valja da izmegju vrijednih svećenika predloži najvrijednijega; svjetovni patron udovoljio je svojoj dužnosti, ako je predložio vrijednoga, i njemu treba da biskup podijeli nadarbinu.[4] Sebe samoga ne može patron predložiti, ali ga može predložiti supatron.[5] Patron može predložiti svoga sina.

---

[6] c. 2. de donationibus (3. 24.).
[7] Konkordat čl. XII.
[8] Konkordat čl. XII.
§ 60. [1] S. C. C. 9. April. 1892. (Archiv 70. p. 417.).
[2] c. 4. x. 1. 31.
[3] c. 2. x. 1. 10.
[4] c. 29. x. 3. 38.
[5] c. 33. x. 1. 6.

b) Svjetovni patron valja da predloži koga u roku od četiri mjeseca; crkveni u roku od šest mjeseci računajući od onoga dana, kad mu je dojavljeno, da je nadarbina upražnjena.[6]

c) Svjetovnomu patronu pripada pravo, da može, pošto je već predložio, ako još nije istekao zakonom odregjeni rok i drugoga predložiti, ali tako da prvoga ne isključi. Ako patron opozove učinjeni prijedlog a) iz kanonskog uzroka, za koji je kasnije saznao, onda ne može biskup predloženomu podijeliti župe, kad se i sam osvjedoči, da opstoji takov uzrok; b) ako patron opozove prijedlog, a ne navede uzroka niti predloži drugoga, onda biskup treba da podijeli župu predloženomu, ako je vrijedan; c) ako napokon opozove predlog ne navedši uzroka i predloži drugoga, onda stoji do biskupove volje, kojemu će podijeliti nadarbinu.[7]

d) Ako pravo prijedloga pripada više osobama, tad one mogu ili izmjenice predlagati,[8] ili mogu svi zajedno predlagati, i to tako, da ili svaki sam predlaže, ili da se većinom glasova odluči, koga će predložiti. Ako svaki od patrona za sebe predlaže, onaj se smatra predloženim, kojega većina predloži;[9] ako su glasovi jednako raspolovljeni, tad treba da biskup onomu podijeli nadarbinu, kojega je označio patronima kao najvrijednijega izmegju osposobljenih.[10]

e) Ako pravo prijedloga pripada jurističkim osobama, one ga izvršuju po zakonitom zastupniku, koji je u slobodnim gradovima gradsko zastupstvo. Razumije se samo sobom, da u tom slučaju pravo glasa pripada samo katolicima.[11]

f) Predlagati valja biskupu, komu pripada pravo podjeljivati nadarbinu. Predlagati se može usmeno ili pismeno,[12] ali je običaj, da se predlaže pismeno. U ispravi valja naglasiti, da se N. predlaže za upražnjenu nadarbinu, da mu ju biskup podijeli, a ne da mu se podjeljuje upražnjena župa.

g) Predloženi dobiva umah jus ad rem t. j. dobije pravo, da mu se podijeli nadarbina, ako je predložen od crkvenoga patrona, jer crkveni patron niti može drugoga predložiti, niti ga može biskup, ako je vrijedan i sposoban, odbiti. Predloženi od svjetovnoga patrona dobiva jus ad rem istom onda, pošto je istekao odregjeni rok za prijedlog. Ako je svjetovni patron još i drugoga predložio prije, nego je istekao opredijeljeni rok za prijedlog, tad oba zajedno imadu jus ad rem.

2. O podjeljivanju župa vrijedi u nas prema konkordatu ovo:

a) kad se uprazni koja crkvena nadarbina, valja raspisati natjecaj, jer prema članku XXIV. konkordata treba za sve župe raspisati natjecaj i kod popunjivanja obdržavati propise sabora Trientskoga.[13]

---

[6] Člancima XXXIV. XXXV. konkordata ukinuta je naredba dvorske kancelarije od 18. lipnja 1805., prema kojoj je morao patron u roku od šest nedjelja, a ako je boravio u inozemstvu u roku od tri mjeseca predložiti nekoga za nepopunjenu nadarbinu, računajući uvijek od onoga dana, kad mu bijaše dojavljeno, da je nadarbina upražnjena.

[7] Maks Kaiser Ueber das jus variandi u Archivu 2. p. 412. sqq.

[8] c. 2. 3. 12. in Clem.

[9] c. 3. x. 3. 38.

[10] Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.

[11] Isporedi: Tko može u kr. slobodnim gradovima izvršivati patronatsko pravo? Kat. List br. 48. g. 1889.

[12] c. 6. x. 3. 10.

[13] „Parochiis omnibus providebitur publico indicto concursu et servatis concilii Tridentini praescriptionibus". čl. XXIV. konkordata.

Molbenice treba upraviti na biskupa, koji će patronu saobćiti imena natjecatelja isključivši samo one, koje drži nevrijednima.

b) Svjetovni patron može samo onoga predložiti, koga mu biskup označi, da je na župničkom ispitu proglašen sposobnim,[14] ali nije dužan predložiti onoga, koga mu biskup označi, da je najsposobniji, ili kojega je biskup postavio na prvom mjestu.

c) Crkveni patron može predložiti jednoga izmegju trojice, koje mu biskup označi kao najsposobnije.[15]

d) Kod svih župa javnoga patronata imade biskup predložiti tri najvrijednija, a imenovati valja onoga, kojega je biskup na prvom mjestu predložio, u protivnom slučaju valja zatražiti višu odluku.[16]

3. Druga časna prava, koja crkva daje patronu jesu: kod javnih ophoda ide umah prvi iza svećenika;[17] za njega se u crkvi javno moli; njemu pripada posebno mjesto u crkvi, ali ne u koru;[18] svećenik ga škropi sv. vodom prije nego druge svjetovnjake; po njegovoj smrti služe se za njega posebne zadušnice.

4. Korisno pravo. Ako je patron bez svoje krivnje osiromašio, pa ga nema tko uzdržavati, imao bi pravo na uzdržavanje, ako bi ga crkva mogla uzdržavati.[19] No ovo u nas ne vrijedi.

5. Dužnosti patrona.

Patron je dužan:

a) štititi crkvu proti nasilju i nepravdi (jus advocatiae);

b) nadzirati upravu crkvene imovine i proti zloj upravi tražiti lijeka u biskupa;

c) doprinašati kod gradnje crkvenih zgrada.

U zagrebačkoj nadbiskupiji ove su dužnosti patrona:

patron crkve ima pravo ili sam ili preko svoga zastupnika u upravu imovine i dobara crkvenih savjetom uplivati i s toga ima ga ravnatelj crkve uvijek, kad se vijeća o upravi crkvene imovine k tomu za dobe i shodnim načinom pozvati.

Ako je kod ovih dogovora patronat ili njegov zastupnik drugoga mnijenja, nego ravnatelj crkve, te se ne mogu sporazumjeti, može patronat tražiti, da se stvar na riješenje podnese ordinarijatu. Osim toga može patron predložiti ordinarijatu, da se pregleda crkva, njezina dobra i blagajna u njegovoj nazočnosti.

---

[14] „Quod si juris patronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono praesentatus fuerit ab eisdem deputatis ut supra examinari, et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti". Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.

[15] „Pro parochiis ecclesiastici patronatus praesentabunt patroni unum ex tribus, quos Episcopus enuntiata superius forma proposuerit". čl. XXIV. konkordata. — Tim člankom ukinut je propis sabora Trientskoga (ss. XXIV. c. 18. de ref.) quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, episcopo praesentare teneatur.

[16] „Gemäss dem Artikel XXV. in Verbindung mit dem Punkte XVII. der erwähnten Note wird hinsichtlich der Besetzung von landesfürstlichen oder Fonds-Patronats-Pfründen die bisherige Uebung, welcher zufolge von den Landesbehörden nur der in bischöflicher Terna primo loco Vorgeschlagene zu wählen, im widrigen Falle aber die höhere Entscheidung einzuholen ist, aufrecht erhalten bleiben". Thun u listu od 25. siječnja 1856. na sve biskupe upravljenom. § 7.

[17] c. 26. C. XVI. q. 7.; c. 25. de j. p.

[18] »Eorum sedes non intra, sed extra chorum ecclesiasticorum in digniori tamen loco collocandas esse«. S. C. C. 21. Aug. 1587. Isp. Archiv 71. p. 34. sqq.

[19] c. 30. C. XVI. q. 7.

Kad se radi o tom, da se crkvena dobra izvlaste, prodaju ili zaduže, ili da se iz blagajne izda veća svota od 150 for. kao što i u svim važnim poslovima, koji se tiču crkve i njezine imovine, ima ravnatelj crkve tražiti od patronata pismenu privolu. Patron imade pravo crkvene račune zaključiti, ispitati i potpisati.

Patron čuva kod sebe jedan ključ crkvene blagajne.

Patron ima pravo znati, je li župnik ili nadarbenik dobra svoje nadarbine cjelovito i u dobru stanju uzdržaje, da li ne zapušta župnu ili nadarbinsku kuću, s toga ima pravo umoliti ordinarijat, da odredi povjerenstvo, koje će pregledati zgrade i dobra nadarbinska.[20]

Napokon je patron dužan doprinašati za popravak zgrada.

POGLAVLJE TREĆE.

---

§ 61. Kako postaju nadarbine nepopunjene.

I. Nadarbina postaje ipso jure nepopunjena:

1. kad nadarbenik umre.[1]

2. Ako je dobio nadarbenik drugu nespojivu nadarbinu (incompatibile) pak ju mirno posjeduje.[2]

3. Kad se klerik, koji ima niže redove, oženi.[3]

4. Kad nadarbenik položi svečane zavjete u kojem redu.[4]

5. Ako župnik, koji još nije svećenik, ne primi za godinu dana svećenički red.[5]

6. Ako bude nadarbenik posvećen za biskupa.[6]

7. Kad tko silom zauzme župnu nadarbinu.[7]

8. Ako je podijeljena nadarbina, a pri podjeljivanju nije se obdržavala propisana forma.[8]

9. Ako je nadarbenik učinio zločin, koji se kazni gubitkom nadarbine n. pr. krivovjerstvo, raskolništvo, sodomija itd.[9]

II. Nadarbina postaje nadalje nepopunjena, kad se je nadarbenik odreče (renunciatio, resignatio), t. j. kad se nadarbenik pred nadležnim poglavarom iz kanonskoga uzroka dragovoljno zahvali na nadarbini, a poglavar to primi. Da bude to valjano učinjeno, zahtijeva se:

1. da se nadarbenik dragovoljno odreče nadarbine, a ne pod uplivom

---

[20] Naputak duh. stola 28. svibnja 1880.

§ 61. [1] c. 6. 1. 3. in VI. Predmnijeva se, da je nadarbenik umro, ako je deset godina otsutan, pa se ne javi na trokratni poziv. c. 11. x. 3. 4.

[2] c. 28. x. 3. 5.

[3] c. 1. 3. 5. x. 3. 3. Svećenik, koji bi sklopio gragjanski brak, umah je izopćen.

[4] c. 4. 3. 14. in VI.

[5] c. 14. 1. 6. in VI.

[6] c. 7. §. 1. x. 1. 6.

[7] c. 18. 3. 4. in VI.

[8] Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.

[9] Vidi Reiff. l. c. l. III. t. 5. n. 361. sqq.

straha i sile,[10] te da tu svoju odluku prijavi poglavaru ili pismeno ili usmeno, ili sam ili po svojem punomoćniku.[11]

2. Da se nadarbenik odreče nadarbine iz kanonskih uzroka. Kanonski uzroci, da se tko odreče biskupije, jesu:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala cedere possit.[11]

Isti uzroci zahtijevaju se, da se tko odreče i manje nadarbine, kao što je to izrekao Pijo V.[13]

3. Da se tim ne krnji pravo klerika, kojega se prava on odreći ne može, ili pravo koga drugoga. S toga je nevaljano: ako se nadarbenik odreče nadarbine, na koju je regjen, osim ako to naročito spomene i dokaže, da može staležu svom primjereno življeti,[14] isto tako ne može se svećenik odreći nadarbine, ako nema odakle pristojno življeti, osim ako želi stupiti u koji red;[15] novaci kojega reda ne mogu se odreći nadarbine nego s dozvolom biskupa ili njegovog vikara dva mjeseca prije, nego li polože svečane zavjete, a i to je samo onda valjano; ako u istinu polože svečane zavjete.[16] Svaki čin, kojim se tko odriče nadarbine, a kojim se krnji pravo drugoga, jest nevaljan, s toga α) nadarbenik se može odreći prijeporne nadarbine (beneficium litigiosum)[17] bezuvjetno, ali se je ne može odreći u korist drugoga osim protivnika.[18] β) Nadarbenik se može odreći bezuvjetno izborne ill patronatske nadarbine bez privole izbornika ili patrona, ali se ne može bez njihove privole odreći u korist drugoga.[19]

4. Odreći se valja nadarbine čisto i bezuvjetno; čisto bez simonije;[20] bezuvjetno, da nadarbenik ne stavlja nikakovih uvjeta.[21] Naročito je zabranjeno odreći se nadarbine cum reservatione accessus, ingressus vel regressus t. j. odreći se nadarbine, koja je nekomu ili ponugjena, ili već po-

---

[10] c. 5. x. 1. 9.; c. 2. 3. 4. x. 1. 40.

[11] c. un. 1. 4. in Clem; .R. I. 68. 72. in VI.

[12] c. 10. x. 1. 9.

[13] Episcopi — eorum dumtaxat resignationes recipere et admittere possint, qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, censurisque ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt aut non debent ecclesiae inservire; seu qui unum aliud vel plura beneficia obtinuerint, vel quos ad aliud contigerit promoveri; religionem quoque ingressuri vel matrimonium contracturi, si statim postea id reipsa exequantur; denique cum quis ex aliis casibus acciderit, qui constit. fel. record. Innocentii Papae Tertii de dimittendis Cathedralibus Ecclesiis edita continentur. Qui etiam ob capitales inimicitias nequeunt vel non audent in loco beneficii residere securi. Const. Quanta Ecclesiae 1. april. 1568. § 3. (Bull. Luxemb. 1727. II. p. 270.).

[14] Trid. ss. XXI. c. 2. de ref.

[15] Pius V. in const. Quanta § 3. Sed nec horum ullus sacro ordini mancipatus, nisi religionem ingressurus, valeat ullo modo beneficium vel officium ecclesiasticum resignare, nisi aliunde ei sit, quo in vita possit commode sustentari l. c.

[16] Trid. ss. XXV. c. 16. de regul.

[17] Beneficium litigiosum censetur illud, de cujus proprietate, sive titulo, lis judiciaria movetur, petente actore hujus adjudicationem sibi fieri, ejusque petitione per judicem reo sufficienter denunciata. Reiff. l. I. t. 9. § 3. n. 56.

[18] c. 2. 8. in VI.

[19] c. 33. C. XVI. q. 7.

[20] c. 5. x. 1. 9. Pii IV. constit. Romanum Pontificem 17. oct. 1564.; Pii V. constit. Intolerabilis 1. jun. 1569. (Bull. Luxemb. II. p. 128. sq. 302. sq.).

[21] c. 8. x. 1. 35.

dijeljena ili ju i posjeduje pod uvjetom, da ju on može u odregjeno vrijeme nastupiti ili se u nju vratiti[22] Odreći se nadarbine u korist drugoga slobodno je samo s dozvolom pape;[23] odreći se nadarbine, da mu budući nadarbenik plaća neku svotu godimice, može se, ali uz dozvolu biskupovu (vidi § 44. 6. c.); zabranjeno je ipak nagoditi im se tako, da budući nadarbenik prijašnjemu isplati jednom za uvijek neku stalnu svotu.[24]

Kad se nadarbenik odreče nadarbine, valja da to nadležni poglavar odobri. Papa se dakle može jednostavuo odreći svoje časti,[25] jer nema poglavara; kad se biskup odreče, treba da to odobri papa,[26] a kod manjih nadarbenika biskup.[27] Tako dugo, dok toga poglavar ne odobri, može to nadarbenik uvijek opozvati. Poglavar treba da to za mjesec dana[28] ili odobri ili zabaci.[29]

6. Čim poglavar odobri, postaje nadarbina nepopunjena a nadarbenik gubi svako pravo na nju. Ako bi se nadarbenik htio vratiti na istu nadarbinu, valja mu ju na novo podijeliti.[30]

Ako nadarbenik, koji se je odrekao nadarbine, dvadeset dana iza toga umre, tad se smatra, da je nadarbina postala smrću nadarbenika nepopunjena.[31]

Nadarbina, koje se je tko odrekao, ne smije se podijeliti ni njegovim, ni biskupovim rogjacima.[32]

III. Nadarbina, postaje nepopunjena promjenjivanjem (permutatio), kad se naime dva nadarbenika odreku svaki svoje nadarbine uz uvjet, da im nadležni crkveni poglavar zamjenito podijeli njihove nadarbine.

Da bude promjenjivanje dozvoljeno i valjano, zahtijeva se:

a) da se oba nadarbenika izrično odreku svoje nadarbine pred nadležnim poglavarom;

b) da im nadležni poglavar zamjenito podijeli nadarbine. Nadarbenici mogu se dogovarati, da će promijeniti svoje nadarbine, ali samo uvjetno

---

[22] Trid. ss. XXV. c. 7. de ref.; Pii V. Romani Pontificis 12. sept. 1571. (Bull. c. p. 369.).
[23] Benedikt XIV. de synodo l. c. 13. 10. n. 14.
[24] Benedikt XIV. In sublimi 29. aug. 1741. § 1. Pervenit ad aures sollicitudinis nostrae, non raro contingere solere, ut quidam clerici — beneficia — aliis resignent, annua sibi pensione sub apostolico beneplacito reservata, innito eodem tempore pacto cum resignatario, cassandi et abolendi dictam pensionem, repraesentata pecunia, nempe factis quibusdam anticipatis solutionibus pecuniarum ad eam summam, quae ad abolitionem et extinctionem praedictae pensionis — stabilita fuit. § 3. Nos igitur statuimus et declaramus, omnia hujusmodi pacta et conventiones pro cassatione seu abolitione pensionum per anticipatas vel anticipandas solutiones contemporanee ad resignationes beneficiorum cum reservatione pensionis per quascunque personas, quavis dignitate, honore ac praeeminentia insignitas innita, tamquam a sacris canonibus et apostolicis constitutionibus improbata et simoniacam labem redolentia nulla, cassa ac irrita esse. Bullar 1. p. 32. (Romae 1760.).
[25] c. 1. de renunciatione in VI.
[26] c. 10. x. 1. 9.
[27] c. 4. x. 1. 9.
[28] c. 14. de renunciatione.
[29] Greg. XIII. constit. Humano vix judicio 5. januarii 1584. (Bull. cit. p. 503.).
[30] c. 2. de renunciatione.
[31] Reg. Canc. Apost. 19.
[32] Pius V. Quanta.

t. j. ako poglavar na to pristane.[33] Onima, koji bi bez toga uvjeta htjeli promijeniti svoje nadarbine, valja nadarbinu oduzeti;[34]

c) dostatan uzrok, kakav se smatra potreba ili korist, ma i nadarbenika.[35]

d) da pristanu na promjenjivanje oni, koji imadu pravo imenovati, izabirati ili predlagati nadarbenika.

Ako se župne nadarbine promjenjuju, koje su nejednake brojem vjernika, nadarbenici valja da se podvrgnu župničkom ispitu; isto vrijedi i u onom slučaju, kad tko jednostavnu nadarbinu zamjenjuje za župnu.[36]

IV. Premještanje (translatio). Premjestiti nadarbenika iz jedne nadarbine na drugu može samo nadležni crkveni poglavar uz privolu nadarbenika i onih, koji imadu kakvo pravo kod popunjivanja nadarbine.

1. Premjestiti nadarbenika može samo nadležni crkveni poglavar: biskupe dakle premješta papa,[37] a manje nadarbenike biskup. Nadarbenik, koji bi na svoju ruku prešao iz jedne nadarbine na drugu, gubi obje[38]

2. Poglavar premješta nadarbenika s njegovom privolom, bilo da on sam moli za premještanje, bilo da pristane uz volju poglavara, koji ga je odlučio premjestiti. Istina, da bi papa mogao biskupa, kad to zahtijeva javno dobro, prisiliti, da privoli u svoje premještenje na drugu biskupiju, ali juxta vigentem disciplinam translationes nunc minime fiunt, nisi praevia scientia et consensu episcopi, qui ab una ad aliam est ecclesiam transferendus.[39]

3. Na premještanje valja da pristanu oni, koji imadu pravo imenovati, izabirati ili predlagati nadarbenika na nadarbinu.

4. Premjestiti se može nadarbenik proti svojoj volji samo onda, ako to zahtijeva korist ili potreba crkve, (remotio oeconomica)[40] ali mu se u tome slučaju mora dati druga jednaka nadarbina.

5. Premješteni nadarbenik gubi svako pravo na prijašnju nadarbinu, koja postaje tim nepopunjena. Čim papa proglasi u konzistoriju, da je biskup premješten, gubi on jurisdikciju, koja prelazi na kaptol.[41]

---

[33] c. 5. x. 3. 19.

[34] c. 7. eodem.

[35] Pius V. const. Quanta § 3. Episcopi et alii facultatem habentes possint — beneficiorum et officiorum permutationes admittere, quae canonicis sanctionibus et apostolicis constitutionibus permittuntur, koje riječi tumači Benedikt XIV. ovako: quod perinde est ac dicere, quae respiciant utilitatem vel necessitatem ecclesiae, aut in quibus permutantium utilitas quodammodo in utilitatem vergat ecclesiae. De synodo l. XIII. c. 24. n. 10.

[36] Garcias l. c. T. II. P. IX. c. 2. n. 165. p. 167.

[37] c. 1. de translatione (1. 7.).

[38] c. 3. eodem.

[39] Benedikt XIV. De synodo l. XIII. c. 16. n. 13.

[40] c. 34. 35. C. VII. q. 1.; s. C. C. 19. dec. 1857. (Archiv 3. p. 419.).

[41] Ecclesiam, a qua Episcopus de suo consensu transfertur, ab eo tempore vacare, quo idem episcopus ab illius vinculo, in nostro, et pro tempore existentis Romani Pontificis consistorio, absolvitur, etiam ante explicationem Litterarum Apostolicarum, vel adeptam secundae Ecclesiae possessionem. s. C. C. 20. Mart. 1625. apud. Bened. XIV. De synodo l. XIII. c. 16. n. 7.

§ 62. Kako se upravlja s upražnjenim nadarbinama.

1. Kad se uprazni koja biskupija, prvostolni kaptol treba da za osam dana izabere kapitularnoga vikara, na koga prijegje sva redovita biskupska sudska vlast. (Vidi § 98.) Isto tako imade za osam dana iz svoje sredine izabrati jednoga ili više upravitelja vremenitih biskupijskih dobara prema odredbi sabora Trientskoga, koja glasi: »Capitulum sede vacante, ubi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, oeconomum unum vel plures fideles ac diligentes decernat, qui rerum ecclesiasticarum et proventuum curam gerant, quorum rationem ei ad quem pertinebit, sint reddituri«, (ss. XXIV. c. 16. de reform.)

Ovaj od kaptola izabrani upravitelj ima prema naredbi u nas valjanoj upravljati s vremenitim biskupijskim dobrima zajedno s jednom osobom, koju imenuje zemaljska vlada.

Upravitelj, koga izabere kaptol, imade se preko zemaljske vlade prijaviti na previšnjem mjestu.

Od kaptola izabrani upravitelj vremenitih dobara imade biti prisutan, kada od vlade imenovana komisija popisava biskupijski inventar i on zastupa pri tome upražnjenu biskupiju. Njegova je naročito dužnost, da se zajedno s političkim izaslanicima brine za to:

a) da se fundus instructus, koji je umrli biskup primio, vas i u dobrom stanju predade;

b) da se na trošak ostavine poprave deterioracije na zgradama;

c) on valja da istraži, da li je pokojni biskup udovoljio dužnostima, koje je na se preuzeo radi osobitih pogodnosti, koje mu bješe dane. Tako n. pr. da li je sagradio nove gospodarske zgrade, ili nabavio dragocjene sprave, ako je to obećao; napokon

d) valja da pazi na to, da se iz ostavštine izluče sve crkvene oprave i znaci biskupske časti, koje su stvari pridržane biskupskom stolu, dotično njegovom našljedniku. Isto tako treba iz ostavštine izlučiti i sve knjige umrloga biskupa.

NB. Trošak za sastavak inventara treba da nosi ona stranka, u čiju se korist sastavlja inventar. Dvorski dekret od 5. ožujka 1835. Rieder I. p. 85 (sq.)

Kaptolski upravitelj upravlja sporazumno s osobom imenovanom od zemaljske vlade vremenitim dobrima upražnjene nadarbine i pazi na to, da se interkalarni dohotci — pošto su namireni troškovi potrebiti za upravu biskupije — točno i u redu predadu vjerozakonskoj zakladi. Oba upravitelja dužna su da zajedno polože račune.[1]

2. Kada se kojim god načinom uprazni župna nadarbina, imade biskup, čim to saznade, prema propisu sabora Trientskoga, imenovati sposobnoga upravitelja župe, koji će obavljati crkvene poslove, dok se postavi župnik. Debet Episcopus statim, habita notitia vacationis ecclesiae, si opus fuerit, idoneum in ea vicarium cum congrua ejus arbitrio fructuum portionis assignatione constituere, qui onera ipsius ecclesiae sustineat, donec ei de rectore provideatur« (Trid. ss. XXIV. c. 18. de reform.).

---

§ 62. [1] Naredba ministra za bogoštovlje i nastavu od 13. siječnja 1857. Rieder III. p. 67. sq. 5.

U nadbiskupiji zagrebačkoj mogu u slučaju smrti župnika podarhidjakoni postaviti upravitelja župe, samo valja da o tomu bezodvlačno ubavijeste Ordinarijat (Vidi § 105. 7.).

Upravitelji župa treba da udovoljavaju svim župničkim dužnostima (vidi § 107.) i beru sve župničke dohotke za ono vrijeme, dok upravljaju župom.

Kako se dijele dohotci izmegju predšasnika i nasljednika u kojoj župi, to odregjuje »osnova ustanove«, koju je izdao zagrebački nadbiskupski Ordinarijat 23. svibnja 1879., koja nema istina moći zakona, ali koje se Ordinarijat drži kao mjerila u svim slučajevima, u kojima on odlučuje. Ta osnova glasi:

UVOD.

U nadbiskupiji zagrebačkoj opstojali su dosad u raznim stranama dioeceze razni običaji o razdiobi beneficijalnih dohodaka izmegju predšasnika ili njegove ostavine — i našljednika, ili pače izmegju predšasnika, privremenoga upravitelja, i našljednika, — te su radi toga više puta nastale razmirice i nesporazumljenja izmegju stranaka, imenito kad su se beneficijalni dohotci i tereti imali dijeliti na troje.

Da se tomu za buduće doskoči, u sporazumljenju sa klerom dioecezanskim ustanovljuje se ovaj postupak prigodom razdiobne rasprave beneficijalnih dohodaka i tereta.

I. Opća načela.

§ 1. Diobna godina glede svih prihoda i svih tereta uzimlje se od 1. siječnja do 31. prosinca.

§ 2. Predmetom diobe jesu svi dohotci bez razlike njihove vrsti, bili oni u gotovom, bili u naturalijama, — bili stalni, kao što su kamati od glavnica, cinž od zemljišta, ugovorene daće, arende, deputata u naturalijama od patronata, luknarska i lektikalna beriva, gornica i gorna desetina, — ili pako nestalni, što se gospodarstvom na beneficijalnim zemljištima godimice produciraju.

Izuzimlju se od razdiobe samo onakova beriva, koja se davaju beneficijatu isključivo za pojedine osobne funkcije, kao što je štolarna kompetencija za sprovod, vjenčanje, za ophod križeca, zatim štipendija od onih zakladnih sv. misa, koje su vezane na stanovito vrijeme ili dane. Takova bo beriva idu onoga, koji je funkcionirao.

§ 3. Dioba se imade preduzeti pro rata temporis; jer svaki beneficijat imade pravo na sve jednogodišnje beneficijalne dohotke po onom razmjerju vremena, kroz koje je pravno upravljao beneficijem, došao na beneficijum u koje god doba godine.

§ 4. Kao što prihod tako i terete imadu stranke nositi pro rata temporis.

II. Posebna prava beneficijata.

§ 5. U smislu kanonskih ustanova dotacija crkvenoga beneficija imade služiti za uzdržavanje beneficijata kroz cijelu godinu; s toga slijedi, da beneficijat imade pravo na sve dohotke čitave godine svoga

beneficija **pro rata temporis**, — dakle i na naturalija, bila ona stalna beriva, bila industrijalna produkta iz beneficijalnih ili zakladnih zemljišta. S toga se načelno ustanovljuje: da tako predšasnik, kako privremeni upravitelj i našljednik pro rata temporis **mogu** tražiti **svoj dio** od naturalija **u naravi**, u koliko imade tih naturalija u dovoljnoj zalihi, i u koliko se u opće pametno tražiti može koja vrst naturalija u naravi.

No čuvanje, kao i dostava ovakovih naturalija ima bivati na račun i pogibelj onoga, koji traži svoj dio u naravi.

Ako više ne ima dovoljne zalihe naturalija za razdiobu u naravi, — a našljednik u beneficiju traži svoj dio u naravi, to mu se imade od one zalihe koja jest, i u koliko ona dosiže, svakako u naravi njegov dio izdati, — u koliko pako nedosiže, novcem otštetiti (§ 13.).

§ 6. **Usjevi** bili zimski, bili proljetni ili ljetni, imadu se megju stranke pro rata temporis tako razdijeliti, da svakoj stranki pripadne dotični dio ne samo od zrna nego i od slame, — al isto tako da svaka stranka imade pro rata temporis nositi i svoj dio za otštetu sjemena, trošak obragjivanja i možebitnoga pospremanja.

§ 7. Za **povrtelje**, **okopavine**, **voće** bilo friško, bilo osušeno valja isto načelo (§ 6.).

§ 8. O **sijenu**, **detelji**, **otavi** valjaju načela izrečena u § 6. No glede detelje ustanovljuje se, da se od nje sjeme imade samo onda obračunati, ako je interkalarne t. j. razdiobne godine sijano.

§ 9. Glede **vinograda** valja isto, što glede ostalih proizvoda gospodarstvenih, te se i vinski proizvod imade dijeliti megju stranke pro rata temporis, odbivši dakako po razmjerju iskazani trošak. — Samo u onom slučaju, ako bi gdje župljani bili dužni beneficijalni vinograd badava obragjivati, ne ima se u to ime ništa odbiti, osim ako se takovim župnim težacima mora dati hrane i vina, u kojem slučaju valja odnosni taj trošak uzeti u obračun.

Ako bi tko na beneficijalnom zemljištu **svojim** troškom nasadio sasvim nov vinograd, — imade pravo nasáditelj od svoga naslijednika tražiti naknadu troška, i to prve dvije godine čitavu svotu troška što ga može pismeno izkazati, — treće godine tri četvrtine troška, — četvrte godine jednu polovinu, — pete godine jednu četvrtinu troška, a dalje više ništa.

§ 10. **Drva deputatualna** ili po župljanima dostavljena, imadu se pro rata temporis razdijeliti no tako, da na zimske mjesece imadu odpasti $^2/_3$, a na ljetne mjesece $^1/_3$ čitavoga godišnjega kontingenta.

Glede drva **izragjenih u beneficijalnim šumama** valja glede razdiobe isto načelo, — no tad se imade po istom razmjerju svakoj stranki uračunati i naknada troška za izradbu i izvoz drva.

Gdje beneficijat imade poveći kompleks šume, od koje se plaća i veći porez, te mu pripada pravo izvan drva potrebnih za kuću godimice po gospodarskoj šumskoj osnovi sjeći i prodati dotičnu godišnju sekciju, — tamo je dužan beneficijat neodvlačno izraditi dati, te ju kr. podžupanijskoj oblasti dotično vis. kr. zemaljskoj vladi na potvrdu podastrijeti gospodarsku šumsku osnovu, pak se u sjećnji drva točno i savjesno držati te osnove.

Glede razdiobe prihoda i troška od šuma tako od prodanih iz beneficijalne šume drva, kako od žirovine valja načelo izrečeno glede proizvoda i priroda ostalih grana gospodarstva pro rata temporis.

§ 11. Gnoj imade besplatno ostati našljedniku u beneficiju za unapregjenje kulture beneficijalnih zemljišta.

§ 12. Arende od zemljišta, mlinova, regalnih prava itd. — Pošto nijedan beneficijat nije vlastan beneficijalno dobro, — bez više dozvole — na više nego na jednu godinu dati u zakup: to se ustanovljuje, da se dohodak iz arenda razdiobne godine imade svakako pro rata temporis megju stranke razdijeliti, a da se tim ipak ne prejudicira slobodi novog beneficijata, da po izmaku razdiobne godine može raspolagati sa zakupnim predmetom, ili odobrivši zakup opet na jednu godinu pod istim ili povoljnijim uvjetima, ili preuzevši zakupni predmet u vlastitu režiju.

Ako li je pako koje beneficijalno dobro ili pravo sa znanjem i privoljenjem duh. oblasti na više godina dano u zakup, imade našljednik u beneficiju zakupni ugovor držati.

§. 13. Odkupna cijena naturalija, i naknada troška obragjivanja itd. Prigodom obračuna megju strankama za odbijanje sjemena, i troška zemljištnih produkta, kao i za naknadu naturalija, u koliko ne bi dosizala zaliha, da se svakomu dade njegov dio pro rata temporis u naravi (§ 5.) — valjaju lokalne srednje cijene razdiobne godine tako glede samih naturalija, kako glede plugova, ručnih i voznih težaka, itd.

Ako li gdje opstoji dužnost župljana, da oni besplatno imadu obragjivati i spremati beneficijalna zemljišta i njihova produkta, — tad se ne ima u ime troška obragjivanja i spremanja ništa odbiti, nego samo sjeme, ako ga je beneficijat dao.

§ 14. Porez, općinski namet, cinž ili gornica za cinženogorna zemljišta koje gospoštine, kojih se beneficijat uživa, pak ako ova podavanja jošte nisu odkupljena, — imade se isto tako pro rata temporis kao teret razdijeliti megju stranke, kao što prihod.

IV. Dužnosti beneficijata.

§ 15. Obzirom na § 5. ove ustanove ne smije nijedan beneficijat od onoga časa, čim postigne makar moralno samo osvjedočenje, da će beneficijum svoj ostaviti ili zamijeniti kojim drugim, od beneficijalnoga dohotka bio koje god vrsti više uzeti za sebe, prodati, ili ma pod kojim imenom otstraniti, nego u koliko će po smislu ove ustanove pro rata temporis na njegov dio po prilici otpasti.

To isto valja i glede našljednika u beneficiju obzirom na pozne usjeve i prihode glede onog dijela prihoda, koji će pro rata temporis otpasti na predšasnika, — osim ako bi se stranke glede toga megjusobno nagodile. Ali takova nagoda ima se u svakom slučaju u nazočnosti podarhidjakona pismeno sastaviti, i po strankama potpisati.

§ 16. Beneficijat dužan je sve vrtljarske, poljske i vinogradarske radnje i usjeve u horu obaviti onako, kao što to racionalno gospodarstvo zahtijeva, makar i za stalno znao, da će do skora beneficijum ostaviti.

To isto valja glede spremljanja i čuvanja priroda.

Za svaki nemar i po tom prouzročenu štetu ostaje dotičnik odgovoran.

§ 17. O usjevima i njihovu prirodu, kao što i o trošku imade svaki beneficijat točan račun voditi, te je dužan svoje bilježke našljedniku ili predšasniku na uvid predložiti.

Isto tako dužan je svaki beneficijat o luknarskim ili lektikalnim berivima, o gornici ili gornoj desetini voditi uredna regestra i svomu nasljedniku predati.

§ 18. Ako li se godišnji prirod od beneficijalnih zemljišta, kao i beriva u naturalijama ne bi mogla dijeliti u naravi, — to se imadu ti dohotci dijeliti u novcu po otkupnoj cijeni (§ 13.) odbivši pro rata temporis iskazani trošak.

U ostalom prosto je strankama na temelju ove ustanove glede razdiobe prihoda naturalija pro rata temporis dobrovoljno se nagoditi u novcu i u onom slučaju, kad bi naturalija bilo u dovoljnoj zalihi da se stranke namire. No takova nagoda ima se svakiput pismeno sastaviti, i po podarhidjakonu odobriti, koji će ju u svomu arkivu čuvati.

§ 19. Ako se stranke ne bi mogle dobrovoljno nagoditi glede razdiobe bilo u naravi, bilo po otkupnoj cijeni, to imade o tom odlučiti obranbeni sud, sastojeći iz podarhidjakona kao prvaka (Obmann) i dva svećenika, od kojih si svaka stranka po jednoga izabere.

§ 20. Obranbenici imapu ispitati sve bilješke ili račun o usjevima priroda, gospodarskim radnjama i troška, — zatim regestra stalnih beriva (§ 17.), — ustanoviti odkupne cijene sjemena, priroda i troška (§ 13.), te u smislu načela izrečenih u ovoj ustanovi na svoju svećeničku savjest izreći svoju odluku o prijepornim pitanjima. Ovoj se odluci imadu stranke pokoriti bez svakog daljnjeg priziva.

§ 21. Obranbeni sud imadu stranke tražiti kod podarhidjakona, u čijem se kotaru nalazi dotični beneficijum, te mu se imadu podjedno pismeno prijaviti obranbenici.

§ 22. Obranbeni sud sastaje se na poziv podarhidjakona kao prvaka, te vrši svoju dužnost iz bratinske ljubavi besplatno. Ako treba strukovnjaka, imade pravo obranbeni sud takove prizvati, a dotične stranke dužne su s tim možda skopčan trošak u jednakim dijelovima namiriti. Strukovnjacima ne pripada odlučivi, nego samo informativni glas.

§ 23. O svim razdiobnim raspravama, kao što i o samoj razdiobi kako provedenoj, imade se sastaviti zapisnik, potpisan po obranbenicima, strukovnjacima i dotičnim strankama. Ovakove spise čuva podarhidjakon u kotarskom arkivu.

V. O beneficijalnom inventaru.

§ 24. Svaki beneficijat dužan je primljen prigodom nastupanja beneficija inventar predati našljedniku u onolikoj svoti, količini i izmjeri, t. j. quantitative et qualitative onako, kao što ga je primio. Glede pokućtva, koje se vremenom istroši, imade za uporabu ovakovih stvari po procjeni, uvršćenoj kod svake pojedine stvari u inventar, 2% na godinu u gotovom isplatiti, koji se iznos imade u inventaru naročito pod naslovom »u ime uporabe istrošenih inventarijalnih stvari« u novom inventaru iskazati.

U koliko se ne bi iz ostavine pretšasnika inventar u naravi mogao predati, imade se manjak gotovim novcem nadoknaditi prema tomu, kako se

procijene stvari, koje manjkaju, a kod naturalija po lokalnoj cijeni razdiobne godine (§ 13.).

VI. Obveza ove ustanove.

§ 25. Da iza smrti kojega beneficijata budu i njegovi baštinici vezani pristati na razdiobu prihoda i troška pro rata temporis po načelima ustanovljenima u ovom štatutu, te ne bude povoda parbama, — imadu svi sadašnji beneficijati potpisati pravovaljani revers, s kojim se za slučaj smrti svoje podvrgavaju ovim ustanovama s naročitom opaskom: da budu na to vezani i njihovi baštinici, pa da zato svaku u oporuci možda izraženu protivnu odredbu opozivlju, te ju ništetnom proglašuju.

Ovakov revers imadu u buduće svi beneficijati izdati prigodom zavjerbe prije, nego li jim se izdade crkvena investitura.

Svi ovi reversi čuvat će se u arkivu dioecesanskom.

Primjerak reversa.

Potpisani ovim izjavljujem, da se glede razdiobe beneficijalnih dohodaka župe (ili nadarbine) N. N.., koju danas nastupljujem, posve podvrgavam štatutu dioecenzanskomu od..........
....za nadbiskupiju zagrebačku izdanomu.

Ujedno izjavljujem na obdržavanje ovoga štatuta takogjer obvezanima moje baštinike, opozivljući za prošasto i u napred sve u mojoj oporuci učinjene ustanovama toga štatuta možda protivne odredbe, koje ovim ništetnima proglašujem.

Većeg vjerovanja radi slijedi moj vlastoručni potpis u prisutnosti dvaju svjedoka.

Dano etc. etc. potpis m. p.

GLAVA ČETVRTA.

O staležu redovničkom

§ 63. Redovnici.

1. Nekoji članovi crkve težeći za savršenstvom ne obdržavaju samo zapovijedi božje, nego i slijede evangjeoske savjete i zavjetom se obvezuju, da će ih obdržavati živući zajedno po pravilima od crkve odobrenima: a ti se zovu redovnici.

Redovnici su dakle oni članovi crkve, koji se zavjetom obvezuju, da će zajedno življeti u potpunoj čistoći, posluşanju i siromaštvu po pravilima od crkve odobrenima.

Akoprem se svi crkveni redovi u bitnosti podudaraju, ipak imade raznih crkvenih redova prema posebnom cilju, koji žele postići u stalnim crkvenim prilikama.[1]

---

§ 63. [1] Divina providentia pro temporum necessitate varia et salutaria ordinum instituta in Ecclesia sua produxit, novisque subinde in ea nascentibus morbis nova remedia,

Pravila, po kojima živu članovi kojega reda, kao što i poseban cilj, za kojim teže, valja da crkvena oblast potvrdi, a potvrditi crkveni red isključivo je pravo pape.[2] Crkvene družbe (congregatio) može potvrditi i biskup za svoju biskupiju.

2. Redovi se razlikuju:

a) prema tomu, da li se u njima polažu svečani zavjeti, ili samo prosti. Prvi se zovu crkveni redovi (ordines religiosi), a drugi crkvene družbe (congregatio). Razlika izmegju svečanoga zavjeta i prostoga zavjeta stoji u tom, što crkva čine, koji se protive svečanim zavjetima, smatra za nevaljane, dočim čine, koji se protive prostim zavjetima, smatra za nedopuštene. Tako n. pr. tko se je svečano zavjetovao čistoćom, ne može sklopiti valjane ženidbe, a tko je položio prosti zavjet čistoće, ne može samo dopuštenim načinom sklopiti ženidbe. U ostalom svečani zavjeti nisu bitno obilježje crkvenoga reda, s toga mogu i oni, koji polažu samo proste zavjete, biti pravi redovnici, samo ako su te zavjete za uvijek položili.[3] Tako je papa Leo XIII. 16. ožujka 1886. dozvolio, da vitezovi njemačkoga reda u buduće polažu samo proste zavjete, a ipak da im pripadaju sva prava i povlastice, kao da su položili svečane zavjete.[4] Da li se koje društvo imade smatrati kao crkveni red ili samo kao crkvena družba odregjuje papa i izriče u potvrdi, kojom neko društvo potvrgjuje ili kao red, ili kao družbu.

b) U redovničke duhovnike (congregatio clericalis), redovnike, prosjačke[5] i viteške redove.

c) Po spolu: u muške i ženske redove.

d) Po načinu života u one, koji sprovagjaju život razmišljavajući, koji izvršivaju djela milosrgja i napokon one, koji čine i jedno i drugo. U nekim redovima, koji izvršivaju djela milosrgja, obvezuju se članovi još i posebnim četvrtim zavjetom.[6]

---

novisque emergentibus hostium impugnationibus nova regularium ordinum auxilia excitat, et cuique illorum juxta cujuslibet peculiaris vocationem peculiares quasdam notas, propria insignia, ac opportuna ad finem, quem intendit, media suggessit. Greg. XIII. const. Ascendente 25. Maji 1584. § 18. Bull. Luxemb. 1727. II. 507.

[2] c. un. de voto in VI.; c. un. de religiosis domibus in VI.

[3] Statuimus atque decernimus . . . omnes et quoscunque, qui in ipsam societatem (Jesu) admissi, biennio probationis a quolibet eorum peracto, tria vota substantialia praedicta, tametsi simplicia emiserint aut emittent in futurum, vere et proprie religiosos fuisse et esse ac fore, et ubique semper et ab omnibus censeri et nominari debere, non secus atque ipsos tum societatis, tum quorumvis aliorum regularium ordinum professos. Greg. XIII. Ascendente § 21. l. c.; isp. Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 11. n. 29.

[4] »Concedimus, ut hoc futurisque temporibus equites Teutonici ordinis simplicia duntaxat vota emittant, eademque obtineant jura, privilegia et officia, perinde ac si solemnia vota nuncupassent, sarta tamen tectaque ordinis ejusdem natura et religiosa institutione«. (Archiv 58. p. 190. sq.).

[5] Sabor Trientski (ss. XXV. c. 3. de Reg.) dozvolio je samostanima prosjačkih redova, izuzamši Franciskane strictioris observantiae i Kapucine, da mogu posjedovati nekretnine. »Concedit s. synodus, omnibus monasteriis et domibus, tam virorum quam mulierum, et mendicantium, exceptis domibus fratrum s. Francisci, Capucinorum et eorum, qui Minorum de observantia vocantur, etiam quibus aut ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat«.

[6] N. pr. u Jezuitskoj družbi. Qui vero quatuor votorum professi futuri sunt, ii tribus illis solemnibus substantialibus votis quartum similiter solemne addunt specialis Summo Pontifici obedientiae circa missiones praestandae. Greg. XIIII. Ascendente § 12. l. c. Hujusmodi est votum perpetui quadragesimalis victus quoad fratres

e) Po pravilima po kojima živu i to sv. Bazilija, sv. Augustina, sv. Benedikta i sv. Franciska.

Članovi muških redova ili su duhovnici ili lajici, a ženskih redova ili su sestre koristice ili sestre lajice.

3. Papa Leo XIII. reformirao je franciskanski red konštitucijom Felicitate quadam quarto Nonas Octobris 1897. dokinuvši pojedine grane toga reda, kao što su observantes, reformati, excalceati i recollecti i spojivši ih sve u jednu cjelinu i tako uspostavivši prvobitnu jedinstvenost reda. U tom pogledu odredio je u spomenutoj konštituciji ovo:

a) red će se u buduće zvati red male braće (ordo fratrum minorum) bez ikakvoga dodatka, a ukidaju se imena Observantium, Reformatorum, Excalciatorum seu Alcantariorum i Reformatorum. Redom upravlja jedan poglavar; isti su svima zakoni i ista uprava prema novim ustanovama, koje imadu svi vjerno i postojano obdržavati.

b) Ukidaju se posebna statuta, zatim povlastice i prava posebna, koja su vrijedila i uživale su ih pojedine familije, isto se tako ukida i sve ono, u čemu se kojim god načinom opaža ikakova različnost. Izuzimaju se od toga prava i povlastice trećih osoba, koja ostaju netaknuta, kao što to pravo i pravica zahtijeva.

c) Svi imadu nositi jednako odijelo istoga kroja.

d) Kao što upravlja cijelim redom jedan generalni ministar, isto tako neka je i jedan prokurator, kao što i jedan bilježnik i jedan kurator kod proglasivanja svetih.

e) Koji se počamši od danas obuku u haljne reda male braće, i koji polože svečane ili proste zavjete, svi su ti potičinjeni novim pravilima i vezani su na one dužnosti, koje odatle slijede. Tko se ne bi htio pokoravati novim pravilima, ne smije se primiti u red i zavjete položiti.

f) U provinciji, koja se ne bi htjela pokoravati ovim Našim propisima i zakonima, ne smije nitko početi novicijata niti položiti zavjeta.

g) U svakoj provinciji neka bude jedna ili dvije kuće za one, koji teže za savršenijim i kontemplativnim životom. Za takove samostane vrijede nova pravila.

h) Ako bi se koji od braće, koji imadu svečane zavjete iz pravednih uzroka ustručavao živjeti prema disciplini odregjenoj ovom konstitucijom, njima je slobodno s dozvolom Ordinarija povući se u odregjene kuće svoga reda.

i) Mijenjati megje provincija, kao što umanjiti im broj, ako bude potrebno, može generalni ministar u zajednici s generalnim definitorima, upitavši ipak za mnijenje definitore provincija, o kojima se radi.

j) Pošto se je generalni ministar i ostali muževi, koji su do danas upravljali redom, odrekli svaki svoje službe, mi ćemo za ovaj put po našoj vlasti postaviti generalnoga ministra. Generalne definitore i druge, koji će obavljati veće službe, i koji se izabiru u najvećem sastanku reda imenovat će ovaj put zbor Episcoporum et Regularium upitavši prije za mnijenje one, koji sada obnašaju čast generalnih definitora. Megjutim ostaju u službi generalni ministar i generalni definitori.

Minimos s. Francisci de Paula, et alterum quoad fratres B. Mariae de Mercede Redemptionis captivorum, videlicet se in pignus dedendi, ut inopes Christi fideles redimant. Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 11. n. 20.

Prema ovoj točki imenovao je papa breveom Insignem sane od 5. oktobra 1897. generalnoga ministra, a s. C. Episc. et Regul. dekretom od istoga dana generalnoga prokuratora i generalne definitore.

Ovo su glavne točke apostolske konštitucije: Felicitate quadam, koje se odnese na reformu franciskanskoga reda.

§ 64. Utemeljivanje crkvenih redova.

Sve do četvrtoga sabora Lateranskoga nije bilo propisano, tko smije utemeljivati nove redove. Papa Innocencij III. odredio je ovo: ne nimia religionum diversitas gravem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de caetero novam religionom inveniat: sed quicunque ad religionem converti voluerit, unam de approbatis assumat. Similiter qui voluerit religiosam domum de novo fundare, regulam et institutum accipiat de approbatis.[1] Tu zabranu ponovio je sabor u Lyonu II.[2] Prema tomu sada je isključivo pravo papa potvrgjivati nove redove. Ova odredba proteže se ne samo na redove u strogom smislu, nego i na sve udruge, u kojima živu članovi zajedno poput članova redovničklh družba, dakako da se to ne proteže na bratovštine. Pijo V. odredio je dapače konštitucijom Circa pastoralis od 29. svibnja 1566. da se imadu ukinuti svi ženski samostani članova trećega reda, u kojima se ne obdržaje klauzura.[3] Nego od šesnaestoga stoljeća počamši utemeljeno je mnogo vjerskih društva, a da se crkva tomu ne samo nije protivila, nego je dapače nekoje od njih radi blagosovnog njihovog djelovanja hvalila, akoprem su utemeijena bila bez njezine dozvole i tako je ta zabrana običajem djelomice ukinuta, a djelomice promijenjena.

Danas vrijedi ovo: 1. nijednim zakonom nije zabranjeno uz privolu biskupa utemeljivati nova vjerska društva. U tim društvima polažu se samo prosti zavjeti, a sama društva potčinjena su u svemu biskupskoj vlasti. 2. Sv. Stolica ne običaje nijedno vjersko društvo potvrditi kao crkveni red, koje nije već dulje vremena opstojalo i koje njegov biskup ne preporuči. 3. Crkveni red sa svečanim zavjetima, može samo papa potvrditi. Iz isprave se vidi, da li je papa potvrdio koje društvo kao crkveni red, ili samo kao bratovštinu.

II. Sve do Gregorija X. mogao je biskup dozvoliti, da se utemelji samostan.[4] Gregorij X.[5] a zatim Bonifacij VIII.[6] odredio je, da za prosjačke redove treba papina dozvola. Sabor Trientski traži samo biskupovu dozvolu (ss. XXV. c. 3. de reg.), pa pošto je isti sabor dozvolio prosjačkim redovima, izuzevši samo kapucine i observantes, da mogu nekretnine posjedovati, misle neki kanoniste, da je samo za ova dva reda potrebita papina dozvola. Innocencij X. traži bullom Instaurandae od 15. listopada 1652., da se u Italiji ne smije nijedan muški samostan podići bez papine dozvole,[7] a da li je to potrebno i izvan Italije, nije stvar odlučena. Privola biskupova uvijek je potrebita, da se utemelji koji muški ili ženski samostan (Trid. l. c.),

§ 64. [1] c. 9. X. 3. 36.
[2] c. un. in. VI. 3. 17.
[3] Bull. Rom. VII. 447. (Aug. Taurin).
[4] c. 10. C. 18. q. 2.
[5] c. un. in. VI. 3. 17.
[6] c. un. in. VI. 5. 6.
[7] Bull. Rom. XV. 696. (Aug. Taurin).

te privole ne može dati generalni vikar, osim ako imade za to naročitu dozvolu, isto ju tako ne može dati sede vacante kapitularni vikar. Kada se radi o tom, da se podigne novi muški samostan. imadu već utemeljeni samostani pravo prema konštituciji Klementa VIII. Quoniam od 23. srpnja 1603[8] i Gregorija XV. Cum alias od 17. kol. 1622[9] tomu se protiviti, ako bi im se time šteta nanijela. Nego to pravo ne pripada niti župniku, niti stanovnicima mjesta, gdje se misli utemeljiti samostan. Nepravedno ukinuti samostani mogu u istom mjestu iz nova podići samostan, a da im za to ne treba u nikoga tražiti dozvole: jer oni ne gube svoga prava, dok i jedan član samostana žive, ili dok opstoji zakoniti našljednik, ma se i ne mogao vratiti u prijašnju zgradu ili makar su te zgrade i bile s papinom dozvolom prodane.

Svjetskoj vlasti ne pripada po naravi same stvari nikakav upliv, kad se utemeljuju novi redovi ili podižu samostani, osim ako im je to crkva ugovorom dozvolila.

U nas mogu biskupi u svojoj biskupiji uvagjati crkvene redove i družbe tako za muškarce, kako i za žene ali treba da to prema članku XXVIII. konkordata prijave vladi.[10]

§ 65. Tko može biti redovnik.

1. Da bude tko primljen u redovnike valja da mu to crkveni zakoni dozvoljavaju. Crkveni zakoni brane stupiti u redovnike:

a) onima, koji nisu pri zdravu razumu;[1]

b) oženjenima, koji su izvršili ženidbu, bez privole druge stranke.[2] Oženjeni, koji nisu izvršile ženidbe, mogu otići megju redovnike, a da za to ne trebaju dozvole druge stranke;[3]

c) biskupima bez papine dozvole;[4]

d) vojnicima, ako nisu od vojske otpušteni i robovima bez privole svojih gospodara;[5]

e) onima, koji nemaju propisane dobe;[6]

f) koji su prezaduženi, pak nemogu isplatiti dugova;

g) zločincima (criminosi vel suspecti);

---

[8] Bull. Luxemb. IX. 172.

[9] Ibidem X. 182.

[10] Archiepiscopis et Episcopis liberum erit, in propriis dioecesibus ordines seu congregationes religiosas utriusque sexus juxta sacros canones constituere, communicabunt tamen ea de re cum gubernio Imperiali consilia.

§ 65. [1] c. 15. de Regularibus.

[2] c. 3. 8. 12. x. III. 32. Suprug, koji dozvoli drugomu, da smije poći u redovnike. valja da i sam ili pogje u samostan: c. 4. de conversione conjugatorum, ili ako je već vremešan, da se barem zavjetuje uzdržljivo življeti: c. 4. 8. eodem, ili da primi sv. redove: Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 12. n. 13.—15. — Usuprot ne treba privole druge stranke. ako je ona učinila preljub: c. 15. 16. de conversione conjugatorum, ili ako je otpala od vjere i prešla na krivovjerje, pak je s toga izrečena rastava od stola i postelje: c. 21. de conversione conjugatorum.

[3] c. 2. 7. de conversione conjugatorum. Nap. § 21.

[4] c. 18. de Regularibus (3. 31.); c. 10. x. 1. 9.

[5] c. 12. C. 16. q. 1.

[6] Clemens VIII. Cum ad regularem 19. Mart. 1603. § 3. (Ferraris voc. Novitiatus n. 98.).

h) koji su po svojem zvanju dužni, da polože račune, dok ih nepolože;[7]

i) onima, čiji bi roditelji time pali u skrajnu nuždu;[8]

j) dvospolcima.

Mogu se primiti megju redovnike djeca, koja su došla k razumu, i proti volji njihovih roditelja i nezakonito rogjeni.[9]

Nitko se ne smije primiti megju redovnike, koji nema svjedodžbe od biskupa svoga rodnoga mjesta i od biskupa svoga prebivališta (gdje je iza navršene petnaeste godine barem godinu dana boravio).[10]

Dušobrižnici ne trebaju istina dozvole svoga biskupa, da mogu otići u redovnike,[11] ali biskup može u slučaju potrebe zahtijevati, da se, položivši zavjete, vrate u biskupiju.[12]

2. Pravo primati u red od pape potvrgjen pripada redovničkom glavaru u zajednici sa savjetnicima. U ženski samostan ne smije se ni jedna primiti prije, nego li ju je ispitao biskup ili njegov punomoćnik i osvjedočio se o tomu, da želi slobodnom svojom voljom poći u samostan i da imade sva svojstva, koja se po pravilima reda zahtijevaju, da se može tko primiti u red.[13]

Prije nego li bude tko primljen u koji red, valja ga prema naredbama s C. super Statu Regularium Romani Pontifices[14] i Regulari disciplinae od 26. siječnja 1848.[15] podvrći strogom ispitu. U tu svrhu valja da donese svjedodžbu od biskupa svoga prebivališta, a u slučaju, ako je iza petnaeste godine boravio barem godinu dana u drugoj biskupiji i od toga biskupa — za redovnice se to ne traži — u kojoj biskup svjedoči o njegovoj dobi, životu, glasu, staležu, odgoju i znanju, kao što i o tom, da li je bio pod istragom, da li je pao u kakovu cenzuru, je li iregularan ili imade li kakovu drugu kanonsku zapreku, je li zadužen ili je dužan položiti račune o upravi kakove imovine. Imajući te podatke pri ruci sudi najprije

---

[7] Siksto V. const. Cum de omnibus 26. Nov. 1587. § 4. (Bull. Luxemb. 1727. II. p. 657.).

[8] c. 1. D. 30.

[9] c. 1. D. 56.; c. 1. x. de fil. presbyt. Siksto V. zabranio je konštitucijom Cum de omnibus od 26. stud. 1587. § 4. (Bull. Luxemb. 1727. II. p. 657.) nezakonito rogjenima, koji nisu pozakonjeni naknadnom ženidbom svojih roditelja, stupiti u crkveni red, no tu zabranu ukinuo je Gregorij XIV. konštitucijom Circumspecta od 15. ožujka 1591. (Bull. cit. T. II. p. 758.) i Klemens VIII. konštitucijom In suprema § 3. od 2. travnja 1602. (Bull. cit. t. III. p. 144.). I nezakonito rogjene žene mogu stupiti u crkveni red, kao što se to vidi iz riječi Benedikta XIV. u apostolskom pismu Si datam od 4. ožujka 1748. (Bull. Bened. XIV. cit. t. II. p. 179.) »licet in litera virorum regularium dumtaxat mentio fiat, nihilominus etiam feminae religionem professae comprehenduntur, quum ex regulis juris masculinum genus etiam femininum includat, ubi una eademque causa pro feminis aeque, ac pro masculis militat«, i iz riječi Siksta V. u konštituciji Ad Romanum spectat Pontificem XII. Kal. Nov. 1588. § 18. (Bull. cit. t. II. 6. p. 659.) »quae a nobis circa religiosos viros in praefata constitutione (Cum de omnibus) sancita sunt, ea nequaquam volumus ad moniales nunc extendi«. Ali rečeno ne vrijedi o onim nezakonito rogjenim ženama, koje bi htjele stupiti u koju crkvenu družbu, kao što je to izrekla s. C. Episc. et Regul. 4. dec. 1878. (Archiv 43. p. 203. n. 11.).

[10] S. C. super statu Regularium 25. Jan. 1848, § 1.

[11] c. un. C. 19. q. 1.; c. 2. C. 19. q. 2.

[12] Ben. XIV. const. Ex quo 14. Jan. 1747. (Bull. II. p. 78. sqq.).

[13] Trid. ss. XXV.; c. 17. de Regularibus.

[14] U Archivu 8. p. 143. sqq.

[15] U Archivu 16. p. 353. sqq.

pokrajinski glavar reda sa savjetnicima, a zatim vrhovni glavar reda opet sa savjetnicima, da li je molitelj vrijedan ili ne, da se primi u red.

Redovnički glavar, koji bi koga primio u red ne držeći se navedenih propisa, gubi umah sve službe, koje obnaša, aktivno pravo glasa i za uvijek postaje nesposoban, da vrši kakovu službu, no ipak bi on bio valjano, akoprem nedopušteno, primljen.

§ 66. Novicijat. Polaganje zavjeta.

I. 1. Primljeni u red stupa u nj, kad mu redovnički glavar predade redovničku haljinu, a on ju primi. Obučeni tek u redovničku haljinu jest novajlija (novicius) u redu, a crkveno pravo traži, da bude prije prokušan, nego se stalno primi u red, i to s toga, da novajlija upozna red, a redovnički glavari da upoznadu njega.

2. O vremenu, za koje valja da se novajlija prokušava (novicijat), vrijede ovi propisi:

a) to vrijeme valja da traje najmanje godinu dana,[1] a b) počima onaj dan i sat, kad je tko primio redovničku haljinu i svršava se u isti dan i sat,[2] niti se smije prekinuti.[3] c) Tko nije godinu dana prokušan, ne može valjano položiti zavjete,[4] s toga se ne može toga odreći ni novajlija u prilog redu, ni red u prilog novajlije.[5] d) Propisi o novicijatu vrijede samo za crkvene redove, a ne i za družbe ili crkvene zavode.[6]

3. Novajlija može svaki čas istupiti iz reda[7] A da ga u tom ništa ne priječi, ne smije a) samostan od njega, ako istupi, tražiti nikakove otštete, dà ni roditelji, rogjaci ili štitnici novajlije ne smiju ništa od imutka novajlijina pokloniti samostanu — osim troška za hranu i odijelo — inače su izopćeni tako oni, koji davaju, kako i oni, koji primaju; sve, što je njihovo valja im vratiti, kad istupe iz reda.[8] b) Novajlija ne može se valjano ičega odreći, ili što darovati[9] osim s biskupskom dozvolom i to dva mjeseca

---

§ 66. [1] c. 16. de Regularibus. Trid. ss. XXV. c. 15. de Regularibus. To vrijeme može i dulje trajati, ako to traže pravila reda odobrena od sv. Stolice. U Jezuitskoj družbi traje dvije godine: Greg. XIII. Ascendente § 6. (l. c.).

[2] S. C. C. 21. siječnja 1617. Kod Ferrarisa voc. Annus probationis n. 26. Ako dakle polaganje zavjeta pada u prijestupnu godinu, ne smije se prijestupni dan računati prama odluci s. C. C. quae in una Patavina 4. Jun. 1527. censuit, non valere professionem respectu anni bissextilis cujusdam, qui ingressus est religionem 27. Martii, et die 26. ejusdem mensis sequentis anni currente anno bissextili emisit professionem. (Ferraris l. c. n. 28.).

[3] S. C. C. kod Fagnanus in c. Ad nostram de Regularibus n. 27. et in c. Insinuante Qui clerici vel voventes n. 36. (Ferraris l. c. n. 10.). Ne smatra se, da je novicijat prekinut, ako novajlija i dulje vremena boravi izvan samostana s dozvolom svojih poglavara i u redovničkoj haljini (Ferraris l. c. n. 14. sqq.); novajlija valja da cijelo vrijeme nosi redovničku haljinu: s. C. Episcoporum et Regul. in una Senogallien. 17. April. 1602., et in una Mediolanem. 25. Oct. 1602. (Ferraris l. c. n. 4.).

[4] Trid. ss. XXV. c. 15. de Regularibus.

[5] S. C. C. kod Fagnanus in c. Ad apostolicam de c. Regular. n. 24. Ferraris l. c. n. 43.).

[6] Trid. ss. XXV. c. 15. de Regular. In quacunque religione tam virorum quam mulierum.

[7] c. 20. 23. de Regularibus.

[8] Trid. ss. XXV. c. 16. de Regularibus.

[9] Testamenat može praviti, jer ga on ne priječi, da može izaći iz reda, pošto ga može svaki čas opozvati.

prije, nego položi zavjete, ali i to valja samo onda, ako on položi zavjete.[10] To vrijedi naročito kad se odrekne crkvene nadarbine; nadarbina bo onoga, koji je obukao redovničku haljinu, ne može se za vrijeme novicijata drugomu podijeliti, već valja da s njom upravlja upravitelj.[11]

Ovi propisi vrijede za novajlije crkvenih redova,[12] izuzamši novajlije Jezuitske družbe.[13]

4. Novajlije nisu istina redovnici, ali ipak uživaju sva prava i povlastice onoga reda, u koji su stupili, naročito im pripada privilegium canonis i fori (vidi § 40. I. II. 1.).[14]

5. Novajlije nisu dužni vršiti redovničke zavjete, isto tako ne moraju obdržavati ni pravila reda.

II. Redovnik postaje onaj, koji položi redovničke zavjete[15] t. j. tko se pred redovničkim glavarom obveže, da će življeti u redu odobrenom od sv. Stolice, obdržavajući tri redovnička zavjeta. Da bude polaganje zavjeta valjano, zahtijeva se, da je položi: a) osoba, koja može postati redovnik; b) koja ima propisanu dobu; c) iza godine dana kušanja: d) u označenom samostanu; e) u redu odobrenom od svete Stolice; f) slobodnom voljom i g) u ruke redovničkog glavara.

1. Propis sabora Trientskoga, prema kojemu valja da je navršio šesnaestu godinu onaj, koji hoće da položi redovničke zavjete,[16] promijenjen je novijim odrebama. Dekret bo s. Congregationis super statu Regularium od 19. ožujka 1857. Neminem latet odregjuje,[17] da se u svim muškim redovima, u kojima se polašu svečani zavjeti, nakon navršene godine kušanja i šesnaeste godine dobe polože najprije prosti zavjeti barem na tri godine, a tek iza toga da se mogu položiti svečani zavjeti. No redovnički poglavari mogu polaganje svečanih zavjeta iz dostatnih razloga i odgoditi do dvadeset i pete godine, ali ne dulje. Ovi prosti zavjeti, koji se polažu prije svečanih zavjeta, vječni su sa strane onih, koji je polažu, ali se razrješuju a) oprostom pape, b) ako bude tko otpušten iz reda. Red bo može one, koji su položili proste zavjete, bez procesa — ali ne radi bolesti — otpustiti i tim se rješavaju od obveze položenih prostih zavjeta. Oni, koji su položili ovakove proste zavjete, dionici su sviju milosti i povlastica, koje pripadaju onima, koji su položili svečane zavjete. Oni pridržavaju vlasništvo svojih stvari (dominium radicale), ali ne mogu s njima upravljati i s dohotcima raspolagati. Poglavari im mogu dati otpusnicu (dimissoriales), da mogu primiti tonzuru i niže redove, više redove ne mogu primiti titulo paupertatis; isto tako mogu poglavari oprostiti a defectu natalium, ali samo

---

[10] Trid. ss. XXV. c. 16. de Regularibus.

[11] c. 4. de Regularibus in VI.

[12] Jer c. 16. de Regularibus (ss. XXV.) u uskom je savezu s. c. 15. koji govori de professione in quacunque religione.

[13] »Per haec tamen sancta synodus non intendit aliquid innovare aut prohibere, quin religio clericorum societatis Jesu juxta pium eorum institutum a sancta Sede Apostolica approbatum Domino et ejus Ecclesiae inservire possit«. Trid. ss. XXV. c. 16. de Regular.

[14] c. 21. § 1. de sent. excom. in VI.

[15] c. 13. 16. de Regularibus.

[16] ss. XXV. c. 15. de Regul.

[17] Archiv 9. p. 437. sqq. Da se u nas uzmognu valjano položiti redovnički zavjeti, valja da je dotičnik navršio 21 godinu i da je tri godine navršio položivši proste zavjete.

za tonzuru i niže redove.[18] Oni koji imadu samo proste zavjete, ne mogu se izabrati za prelate i poglavare.[19]

Papa Pijo IX. odredio je breveom Ad universalis od 7. veljače 1862. da je polaganje svečanih zavjeta nevaljano, ako se prije ne polože prosti zavjeti i u njima ne provedu tri godine.[20]

2. Redovničke zavjete valja položiti u ruke redovničkoga glavara. U ženskim redovima valja zavjete položiti u ruke glavarice samostana ili u ruke onih redovničkih glavara, kojima su podložne.[21] U družbama, koje su neposredno podložne biskupu, valja da se zavjeti polože u biskupske ruke ili u ruke onoga, koga biskup za to odredi. Prije nego se komu dozvoli, da može položiti redovničke zavjete, valja da se redovnički glavari osvjedoče o tom, da li je toga vrijedan ili nije.[22]

3. Posljedice redovničkih zavjeta. Tko je valjano položio redovničke zavjete, taj je a) vezan na red tako, da se taj vez ne može ni jednostrano ni megjusobnom privolom razriješiti, a osim toga dužan je za uvijek obdržavati redovničke zavjete.[23] b) Redovnički zavjeti razrješuju svaki prosti zavjet prije učinjen;[24] c) isto tako razrješuju ne samo sklopljene zaruke.[25] već i vez neizvršene ženidbe,[26] a u izvršenoj ženidbi rješavaju dužnosti, da supruzi zajedno živu;[27] d) čine nesposobnim onoga, koji ih je položio, da sklopi valjanu ženidbu[28] i e) da steče i posjeduje vlasništvo.[29] f) Nadarbina, koju je posjedovao svećenik, postaje upražnjena, čim je položio redovničke zavjete.[30] Redovnik stiče pravo, da ga red uzdržaje.[31]

§ 67. Uzroci s kojih se može istupiti iz reda.

Uzroci, s kojih može netko istupiti iz reda, ili stoje do volje njegove, ili ne stoje. Do njegove volje stoji, da slobodno istupi iz reda, ako nije valjano položio redovničke zavjete, ili je dobio od njih oprost, ako prijegje u drugi red ili bude sekulariziran; nije mu slobodno istupiti iz reda, ako od njega otpadne (apostata), ili pobjegne (desertor, fugitivus). Ne stoji do njegove volje, da istupi iz reda, ako bude red ukinut ili on isključen ili otpušten iz njega.

1. Slobodno može istupiti iz reda onaj, koji nije valjano položio redovničke zavjete. Valjano pak nije onaj položio redovničke zavjete, koji ih

---

[18] Decretum s. C. super statu Regul. de die 17. Julii 1858. (U Archivu 9. p. 430 sq.); 20. Januarii 1860. l. c.
[19] S. C. de statu Regul. 16. Jan. 1891.
[20] Lucidi l. c. T. II. p. 114. sqq.
[21] c. 4. qui clerici vel voventes.
[22] Decretum s. C. super statu Regularium. Regulari disciplinae de 25. jan. 1848.
[23] c. 6. de statu monachorum.
[24] c. 4. de voto; c. 5. de Regularibus in VI.
[25] c. 7. de conversione conjugatorum.
[26] Trid. ss. XXIV. c. 6. de sacram. matrimonii.
[27] c. 19. de Regularibus.
[28] Trid. ss. XXIV. c. 9. de sacram. matrimonii.
[29] c. 2. de statu monachorum; Trid. ss. XXV. c. 2. de Regularibus.
[30] c. 4. de Regularibus.
[31] Trid. ss. XXV. c. 2. de Regular. »Nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur«.

je položio samo de facto a ne de jure t. j. ako je kod polaganja zavjeta manjkao koji uvjet, koji se zahtijeva, da se mogu valjano položiti redovnički zavjeti. Ako je tko nevaljano položio redovničke zavjete, ma oni Bog zna kako dugo na oko opstojali, nikada ne postanu valjani.[1]

Pobijati valjanost položenih redovničkih zavjeta mogu oni, koji su je položili, kao što i red, u komu su je položili i to u roku od pet godina. Valjanost položenih zavjeta treba pobijati pred redovničkim glavarom i biskupom, a onaj, koji to pobija valja da nosi redovničko odijelo i ne smije se bez dozvole svoga poglavara udaljiti iz samostana niti u redovničkim haljinama, dok se stvar ne riješi.[2] Ako je proteklo već pet godina iza položenih zavjeta, tad se ne može njihova valjanost pobijati, osim ako se dobije za to naročita dozvola od sv. Stolice.

Bude li izrečeno, da je netko nevaljano položio redovničke zavjete, tad je on riješen svih redovničkih dužnosti i svakoga veza s redom.

2. Od redovničkih zavjeta može podijeliti papa oprost, ali ga nije običavao davati osim osobama visokog roda i s obzirom na javno dobro; no danas radi promijenjenih prilika vremena, a osobito od kada je skoro po svuda uvedena gragjanska ženidba, koja ne poznaje ove ženidbene zapreke, daje se mnogo laglje oprost od redovničkih zavjeta.

Isto tako može jedino papa dati oprost od prostih zavjeta položenih u kojoj crkvenoj družbi, jer su ti zavjeti vječni, kao što i od prostih zavjeta, koji su utvrgjeni zavjetom perseverantiae.

3. Akoprem je redovniku dozvoljeno, da može prijeći u drugi stroži red, ipak je običajem uvedeno, da se za to traži dozvola sv. Stolice.[3] Jedino general Jezuitske družbe može onima, koje on otpusti iz družbe, dozvoliti, da mogu stupiti u koji god red, koji im on označi.[4]

Iz strožega reda nije dozvoljeno redovniku prijeći u manje strogi red,[5] no i tu dozvolu može mu dati veliki Pokorničar iz važna uzroka, saslušavši prije glavara reda iz kojega kani istupiti, kao što i glavara reda, u koji kani ući.[6]

---

§ 67. [1] Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit. R. J. 18. in VI.

[2] Tridd. ss. XXV. c. 19. de Regular.

[3] Hodierna vero praxis est, per quam omnes hujus generis controversiae et morarum prolixitates devitantur, ut religiosis viris, qui a laxiori ad strictiorem ordinem transire cupiunt, postquam voluntatis suae causas coram competentibus Apostolicae Sedis tribunalibus exposuerint atque probaverint, haud aegre a Romano Pontifice indulgeantur opportunae facultates, in quibus derogatio super consensu superioris ordinis laxioris includitur. Bened. XIV. Ex quo 14. Jan. 1747. (Bull. II. 78. sq.).

[4] In perpetuum liceat dicto Praeposito, quos judicaverit ab ipsa societate emittere, eosque de ipsius Praepositi licentia, non tantum ad Carthusiensium, sed ad quemvis alium mendicantium, paris, laxioris aut arctioris observantiae ordinem, per ipsum Praepositum illis praescribendum, de consensu tamen superiorum loci illius, quo destinabuntur, demigrare, in eisque professionem per loci illius monachos aliosque ejusdem emitti solitam emittere, habitumque suscipere et consueta uti eorum disciplina. Greg. XIII. Cum alias 22. Sept. 1582. § 2. (Bull. Luxemb. II. 493.).

[5] Trid. ss. XXV. c. 19. de Regularibus.

[6] Quoad transitum vero de una ad aliam religionem, non solum valeat (major Poenitentiarius) illum concedere a laxiori ad arctiorem, juxta cap. Licet de Regular., verum etiam ad aequalem, et ab arctiori ad laxiorem, ob justas tamen et graves respective causas ab eodem majori Poenitentiario probandas; audito prius superiore ordinis, a quo, et cum consensu superioris ordinis, ad quem faciendus est transitus. Ben XIV. Pastor bonus 13. April. 1744. § 34. (Bull. I. p. 145.).

4. Dopuštenim načinom može redovnik istupiti ne iz reda već iz samostana. kad mu sv. Stolica iz važnih uzroka dozvoli, da smije izvan samostana u svijetu, in saeculo, u odijelu svjetovnoga svećenika življeti. Ta dozvola zove se sekularizacija redovnika.

Sekularizacijom prekida se vez, s kojim je bio redovnik vezan sa svojim redom a red s njime, dosljedno i rješavaju se oba dužnosti, koje su imali jedan naprama drugomu, ali crkveno poglavarstvo smatra ga uvijek redovnikom, stoga si i ne može svojatati prava svjetovnih svećenika i to za to, ili što mu ta prava nijesu naročito dana u reškriptu, s kojim se sekularizira, ili za to, što ta prava crkveno pravo naročito uskraćuje redovnicima, ili napokon i za to, što se ona ne slažu s obdržavanjem zavjeta, kao što je pravo na crkvene nadarbine ili što je još više, na crkvena dostojanstva.

Sekularizirani redovnik, kao što se razabire iz reškripta, s kojim se dozvoljava, da se može sekularizirati,[7] dužan je:

a) u bitnosti obdržavati sva tri redovnička zavjeta, i to zavjet čistoće potpunoma, a zavjet siromaštva i poslušanja u koliko mu je to moguće prema promijenjenim prilikama života. U znak, da je on još uvijek redovnik, i da ga vežu redovnički zavjeti dužan je uvijek nositi neki znak redovničke haljine, da ga sjeća te dužnosti.[8]

b) Sekularizirani redovnik ne može dobiti crkvene nadarbine.

Episcopus N. litteris diei 14. Januarii 1899. tria dubia proposuit S. Congregationi super disciplina regulari.

1. An religiosi perpetuo saecularisati »simplici rescripto saecularisationis« auctoritatem habeant accipiendi ac retinendi beneficia ecclesiastica, sive residentialia, sive etiam cum animarum cura sine Apostolicae Sedis habilitatione?

2. An institutiones parochorum et canonicorum ex religiosis tantum saecularisatis perpetuo, neque ad beneficia habilitatis sint invalidae, quamvis bona fide peractae?

3. An demum valeant ipsi in possessione beneficii manere veluti legitimi possessores?

Et s. Congregatio mature perpensis die 31. Januarii 1899. respondit:

---

[7] Taj reskripat glasi obično: SSmmus attenta relatione Episcopi N. et P. Procuratoris Generalis Ordinis . . . benigne annuit . . . et propterea mandavit committi eidem Episcopo, ut veris existentibus narratis et dummodo Orator provisus sit de sufficienti patrimonio sacro rite constituto pro ejus congrua substentatione, facultatem manendi in saeculo quoad vixerit in habitu presbiterali, et retento interius aliquo regularis habitus signo, pro suo arbitrio et conscientia eidem concedat; ita tamen ut substantialia votorum suae professionis cum novo statu compatibilia observet et sub obedientia Ordinarii loci in quo morabitur etiam in vim voti religiosi etc..

Ako je redovnik svećenik, daje se dozvola, da mu se može dati crkvena nadarbina, s ovim riječima: »Oratorem habilitet ad unum tantum beneficium ecclesiasticum etiam residentiale vel cum cura animarum quatenus dignus sit, super quo Ordinarii Institutoris et Executoris conscientia graviter onerata remaneat, canonice assequendum et retinendum nomine Sanctae Sedis titulo administrationis pro ejus congrua substentatione«. Acta IV. p. 389.).

[8] To se izrazuje s riječima: ut substantialia votorum suae professionis . . observet. Ako sekularizirani redovnik nije svećenik, onda se jače naglasuju te dužnosti ovako: servatis tamen per eundem substantialibus votorum suae religiosae professionis, quae semper quantum in hujusmodi statu fieri poterit in suo robore remaneant retentoque interius ad excitandam jugiter istius obligationis memoriam aliquo sui regularis habitus signo, ili za svećenika: in habitu presbiteri, et retento interius aliquo regularis habitus signo.

Ad primum — Negative.

Ad secundum — Investituras, de quibus in casu, esse nullas in radice.

Ad tertium — Negative, et recurrant ad Sedem pro sanatione, revalidatione, habilitatione et facultate.

No pošto se redovniku dozvoljava sekularizacija samo onda, ako imade odakle pristojno živjeti, to se redovniku svećeniku, koji nema očinstva dozvoljava, da može dobiti crkvenu nadarbinu ali ne kao nadarbenik, nego kao administrator, kao što se to vidi iz riječi reškripta: oratorem habilitet ad unum tautum beneficium ecclesiasticum . . . canonice assequendum nomine Sanctae Sedis titulo administrationis. Prema tomu može on dohotke nadarbine uživati i š njima upravljati, ali ne može š njima po volji raspolagati, jer nadarbina nadomješta kod njega samo titulum paupertatis ili mensae communis, na koji je regjen.

c) Sekularizirani redovnik, pošto je položio zavjet siromaštva, koji ga još uvijek veže ne može praviti oporuke ni po crkvenom,[9] ni po gragjanskom zakonu,[10] nego njegova ostavština je crkveno dobro, s toga može š njime raspolagati sv. Stolica.

d) Sekularizirani redovnik dužan je poslušanje, koje je obećao svojim redovničkim glavarima, iskazivati biskupu, koji mu stoga može in virtute obedientiae zapovijedati.[11²]

Sv. Stolica ne dozvoljava nikada neposredno sekularizacije redovnika, nego daje biskupu vlast, da ju on po svom uvjerenju dozvoli.[12]

Članovi družbe, koji su položili samo proste zavjete, ali imadu više redove, i kojima je dozvolila sv. Stolica, da mogu izaći iz družbe, ili ako su

---

[9] »1. Monachus etiam perpetuo et absoluto saecularisationis Apostolico indulto praeditus, non potest de bonis disponere absque Apostolicae Sedis speciali beneplacito.

2. Si dicto indulto disponendi careat, vel eo legitime usus non sit, distingendum est inter bona ab eo relicta, scil. bona, quae monasterii erant secumque e claustro egrediens ipse attulerat, vel ei ut cunque obvenerunt, quemadmodum et bona, si quae habebat ex illis provenientia suo monasterio manent. Quoad autem caetera bona a tali monacho extra claustra aliter quam ex bonis ad religionem pertinentibus acquisita, judicandum de iis est juxta constitutionem Gregorii XIII. Officii nostri; ubi dicta constitutio viget.

3. Jus succedendi haereditati monachi professi decedentis extra claustra, qui Apostolicum indultum obtinuit manendi extra claustra ad tempus retento habitu vel veste sui ordinis dimissa, ad ejus monasterium spectat«. Decretum s. C. Regul. d. 4. Jan. 1862. (Archiv 8. p. 464. sq.).

[10] Ni po gragjanskom zakonu ne mogu sekularizirani redovnici praviti oporuku, jer dvorski dekreti, koji dozvoljavaju sekularizirani redovnicima praviti oporuku, vrijede za one redovnike, koji su dobili oprost od redovničkih zavjeta, a odredba § 573. o. g. z., koja glasi: „Osobe redovničke — ako su namještene u takovu službu, da se polag naredba političkih ne smatraju više kao osobe spadajuće u red, zavod ili samostan, nego mogu potpunu vlasnost steći, — slobodno im je razregjivati tom vlasnošću po očitovanju posljednje volje“ ne proteže se na sekularizirane redovnike, nego a) na redovnike, koji su postali biskupi, b) na one redovnike, koji su g. 1802. posjedovali svjetske župne nadarbine ili su u njima bili namješteni kao duhovni pomoćnici, pa si za tri mjeseca nijesu pridržali pravo, da se mogu vratiti u svoj samostan i c) napokon na regimentske vojne kapelane, koji mogu raspolagati sa svojim peculium quasi castrense, a nema nijedne političke naredbe, po kojoj bi se sekularizirani redovnici smatrali kao osobe, koje ne spadaju u red. U ostalom, kad bi i opstojala takova naredba, bila bi kod nas ukinuta člancima XXVIII., XXXIV. i XXXV. konkordata. Isporedi moj članak Kat. L. br. 32. 33. 34. g. 1899.

[11] Riječi reškripta: in vim voti religiosi.

[12] Reškripat: committi eidem Episcopo, ut veris existentibus narratis . . . facultatem manendi in saeculo . . . pro suo arbitrio et conscientia eidem concedat.

dobili oprost od zavjeta, ne smiju izaći iz samostana, dok ne nagju biskupa, koji ih, podijelivši im titulum ordinationis, primi u svoju biskupiju, inače padaju u suspenziju od primljenih redova. Isto vrijedi i za one, koji imadu više redove, ali su položili samo vremenite zavjete, pa je isteklo vrijeme, za koje su položili zavjete tako, da su sada prosti od svakog zavjeta.[13]

5. Nedopuštenim načinom istupa iz reda onaj, koji ili samo za vrijeme ili za uvijek ostavi samostan bez dozvole svojih glavara, ne imajući nakane u nj se vratiti. Oni, koji nedopuštenim načinom ostave samostan na kraće ili na dulje vrijeme, zovu se uskoci (fugitivi, desertores); oni pak, koji ga nedopušteno ostave s nakanom, da se više ne će u nj vratiti, zovu se otpadnici (apostatae).

Crkveno pravo proglasuje a) uskocima one, koji ostave samostan bez pismene dozvole svoga neposrednoga glavara pod izlikom, da će poći do višega glavara,[14] kao što i one, koji to učine pod izlikom, da će zatražiti pomoć u sv. Stolice proti nepravdi nanesenoj im od svojih glavara.[15] b) Otpadnicima smatraju se oni, koji ostave samostan s nakanom, da od reda sasma otpadnu, ili oni nosili redovničku haljinu ili ne.[16] c) Otpadnici i uskoci dužni su vršiti redovničke zavjete; a jedni i drugi gube sve povlastice reda.[17]

6. Redovnik istupa i proti svojoj volji iz reda, ako bude iz njega otpušten ili isključen.

Prosti zavjeti ne vežu onoga, koji ih je položio s redom tako, da ne bi mogao red taj vez iz važnih i pravednih uzroka razriješiti. No taj vez razriješiti, dotično otpustiti onoga, koji je položio proste zavjete može α) samo vrhovni glavar reda zajedno sa svojim savjetnicima. β) Da se tko otpusti iz reda, ma i nije primio više redove, potrebno je, da se postupa u formi procesa sumarnoga (processus summarius). Radi bolesti, u koju je tko pao iza položenih prostih zavjeta, ne može se nitko otpustiti iz reda.[18] γ) Otpušteni iz reda riješeni su time svakoga veza s redom i svake dužnosti.[19]

Oni, koji su položili svečane zavjete, ne mogu se otpustiti iz reda izuzamši Jezuitsku družbu; general bo te družbe može i nje otpustiti i označiti im red, u koji valja da stupe.[20]

Redu pripada pravo nepopravljive članove iz reda isključiti, pri čemu valja da se strogo vrši propisani postupak. Isključeni iz reda valja da nosi redovničku haljinu i podložan je sudskoj vlasti biskupa, komu treba da bude poslušan. Isključeni dužni su obdržavati redovničke zavjete. Isključeni redovnici suspendirani su za uvijek od reda dok ih sv. Stolica ne od-

---

[13] S. C. Epp. et Reg. d. d. 4. Nov. 1892. Archiv 69. p. 130. sqq.

[14] Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam praetextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine praedicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ab ordinariis locorum tanquam desertor sui instituti puniatur. Trid. ss. XXV. c. IV. de Regular.

[15] Sixtus V. const. Ad Romanum spectat Pontificem 21. Oct. 1588. § 20. (Bull. Luxemb. II. 660.).

[16] Decretum Clementis VIII. 26. Maji 1593. § 2. et Urbani VIII. 21. Sept. 1624. (Ferraris sub. V. Apostasia n. 23.).

[17] Trid. ss. XXV. c. 19. de Regul.

[18] S. C. super statu Regularium 17. Jul. 1858. § 5. Archiv l. c.; S. C. Epp. et Reg. 4. Jul. 1898. Archiv 79. p. 114.

[19] Ibidem § 3. l. c.

[20] Greg. XIII. const. Cum alias 22. sept. 1582. § 2. Vidi str. 185. not. 4.).

riješi i osim toga ne nagju biskupa, koji ih primi u svoju biskupiju i priskrbi im titulum ordinationis. »Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso jure incurrunt religiosi ejecti extra religionem degentes«. Ap. Sedis. n. 5. S. C. Epp. et Reg. 4. Nov. 1892.

7. Napokon istupa redovnik proti svojoj volji iz reda, ako bude red ukinut. Sv. bo Stolica, kao što ima pravo potvrgjivati crkvene redove, tako joj pripada i pravo ukidati ih, ako ne odgovaraju više svojoj svrsi.[21] Bude li red ukinut, tim prestaju sva prava, povlastice i službe toga reda;[22] članovi toga reda, koji su položili proste zavjete, rješavaju se sasma tih zavjeta,[23] a onim članovima, koji imadu više redove, dozvoljava se, da mogu ili stupiti u koji drugi red, ili da se sekulariziraju;[24] kuće i dobra reda upotrebe se u pobožne svrhe,[25] a nadarbine, nad kojima je pripadalo redu patronatsko pravo, može u buduće biskup slobodno podjeljivati.[26]

§ 68. Biskupska vlast nad redovnicima.

I. Akoprem su u prvo doba samostani bili potčinjeni sudskoj vlasti biskupovoj,[1] ipak ih je kasnije sv. Stolica izuzela od biskupske sudske vlasti i sebi neposredno podložila. Sabor Trientski nije istina ukinuo te

---

[21] Suppressio et extinctio Societatis Jesu per const. Clementis XIV. Dominus ac Redemptor 21. Jul. 1773. § 3. Ast ubi res eo devenit, ut ex aliquo regulari ordine vel non amplius uberrimi ii fructus atque optatissima emolumenta a christiano populo perciperentur, ad quae afferenda fuerant primitus instituti, vel detrimento potius esse visi fuerint . . . haec eadem Apcstolica Sedes, quae eisdem plantandis operam impenderat suam, suamque interposuerat auctoritatem, eos . . . vel penitus etiam evellere ac dissipare minime dubitavit. (Bull. Contin. IV. 608.).

[22] Idem ibidem § 26. Ex — plenitudine potestatis apostolicae saepedictam societatem extinguimus et supprimimus, tollimus et abrogamus omnia et singula ejus officia, ministeria et administrationes, domus, scholas, collegia, hospitia et loca quaecunque quavis in provincia, regno et ditione existentia et quomodolibet ad eam pertinentia, ejus statuta, mores, consuetudines, decreta, constitutiones, etiam juramento, confirmatione apostolica aut alias roboratas; omnia item et singula privilegia, et indulta generalia vel specialia. — Ideoque declaramus cassatam perpetuo manere ac penitus extinctam omnem et quamcunque auctoritatem praepositi generalis, provincialium, visitatorum, aliorumque quorumlibet dictae societatis superiorum tam in spiritualibus, quam in temporalibus. l. c. p. 614.

[23] Idem ibidem § 27. Decernimus et constituimus, ut socii professi votorum dumtaxat simplicium et sacris ordinibus nondum initiati . . . . collegiis ejusdem societatis omni votorum simplicium vinculo soluti egredi omnino debeant, eam vivendi rationem suscepturi, quam singulorum vocationi, viribus et conscientiae magis aptam in Domino judicaverint. l. c. p. 615.

[24] Idem ibidem § 28: Omnibus autem sociis ad sacros ordines promotis veniam facimus ac potestatem, eosdem domos aut collegia societatis deserendi, vel ut ad aliquem ex regularibus ordinibus a Sede apostolica approbatis se conferant, ubi probationis tempus a concilio Tridentino praescriptum debebunt explere, si votorum simplicium professionem in societate emiserint, si vero solemnium etiam votorum per sex tantum integros menses in probatione stabunt, super quo benigne cum eis dispensamus vel ut in saeculo maneant tanquam presbyteri et clerici saeculares sub omnimoda ac totali obedientia, et subjectione ordinariorum, in quorum dioecesi domicilium figant. l. c. p. 615.

[25] Idem Ibidem § 29. Prohibemus autem omnino, quominus . . . domos, insuper res et loca quae nunc habent, alienare valeant; quin imo domus, quae vacuae relinquentur, possint in pios usus converti juxta id quoad sacris canonibus, voluntati fundatorum, divini cultus incremento, animarum saluti ac publicae utilitati videbitur suis loco et tempore recte riteque accomodatum. l. c. p. 615.

[26] Vidi § 55. II. 3. a.

§ 68. [1] c. 15.—19. C. 18. q. 2.

povlastice samostana, ali ju je stegnuo tako, da su sada redovnici u mnogom podložni sudskoj vlasti biskupa kao punomoćnika sv. Stolice. Ta povlastica redovnika priznana je i u nas članom XXVIII. konkordata.

Izuzeti od biskupske vlasti jesu: a) crkveni redovi, u kojima se polažu svečani zavjeti, kao što i ženski redovi, ako se u njima polažu svečani zavjeti i ako se obdržaje klauzura. b) Samostani, podignuti iza g. 1625. samo su onda izuzeti od biskupske vlasti, ako u njima živi barem dvanaest redovnika.[2] c) Ta povlastica ograničena je na samostan tako, da su redovnici, koji borave izvan samostana, ma i s dozvolom svojih poglavara, podložni vlasti biskupskoj.[3] 3. Redovnici izuzeti su od biskupske vlasti samo kao redovnici t. j. samo u onom, što spada na redovničku stegu (observantia regularis).[4]

II. U svim stvarima, koje ne spadaju na redovnički život, podložni su izuzeti redovnici sudskoj vlasti biskupa ili kao biskupa ili kao punomoćnika sv. Stolice, na pose:

1. u stvarima vjere i nauka. Redovnici ne smiju propovijedati bez dozvole biskupa osim u svojim samostanskim crkvama, a i u njima pošto su zamolili biskupski blagoslov; no biskup im može i zabraniti, ako bi krive nauke propovijedali, da propovijedaju.[5] Kad redovnik izdaje tiskom kakovu knjigu, potrebno mu je za to odobrenje i redovničkih glavara i biskupa, koje valja da je otisnuto na početku knjige.[6]

1. Redovnici, koji vrše duhovnu pastvu, podvrženi su u svemu, što na nju spada, redovitoj sudskoj vlasti biskupskoj,[7] koji valja da ih za duhovnu pastvu odobri;[8] biskup imade pravo župne crkve, s kojima upravljaju redovnici, nadgledati, redovnike dušobrižnike ispravljati[9] i bez privole redovničkih glavara maknuti ih.[10]

3. Dijeliti sakramente ne smiju redovnici bez biskupove dozvole, naročito ne smiju svjetovnjacima dijeliti sakramenat pokore, osim ako su dobili od biskupa ili župnu nadarbinu ili im je to naročito dozvoljeno,[11] isto tako ne smiju ispovijedati koludrica, ma i bile podvržene sudskoj vlasti redovničkih glavara.[12]

4. Redovnike, koji proti propisu ne zatvaraju pomno presv. olt. sakra-

---

[2] S. C. C. 21. Jun. 1625. kod Ferrarisa voc. Conventus art. I. n. 27., art. II. n. 18.

[3] S. C. C. kod Ferrarisa voc. Regulares art. II. n. 36. Izuzimlju se oni redovnici, koji drže missije: const. Ben. XIV. Apostolicum ministerium § 15. Bull. IV. 45.

[4] Ben. XIV. Apost. minist. § 15. l. c.

[5] Si vero praedicator (regularis) errores aut scandala disseminaverit in populum, etiamsi in monasterio sui vel alterius ordinis praedicet, episcopus ei praedicationem interdicat. Trid. V. ss. c. 2. de ref.; ss. XXIV. c. 4. de ref.

[6] Trid. ss. IV. de editione s. librorum.

[7] Trid. ss. XXV. c. 11. de Regularibus.

[8] Trid. ibid. Greg. XV. Inscrutabili 5. febr. 1622. § 4. (Bull. Taur. XII.) Ben. XIV. Firmandis § 3. (Bull. I. p. 193. sqq. p. 656. sqq.).

[9] Ben. XIV. Firmandis 6. Nov. 1744. § 8.—10.

[10] Idem ibidem § 11.

[11] Trid. ss. XXIII. c. 15. de ref.

[12] Greg. XV. Inscrutabili § 5. l. c.; Clemens X. Superna 2. Aug. 1670. § 4. (Bull. Luxemb. VI. p. 305.).

menat,[13] može biskup kazniti,[14] a bez njegove dozvole ne smije se u samostanskim crkvama presv. otajstvo javno izložiti.[15]

5. Redovnici podložni su biskupu u svemu, što je sabor Trientski propisao, kako treba da se služi sv. misa,[16] naročito ne smiju dozvoliti nepoznatim, koji se klatare (vagi), svećenicima, da služe sv. misu u samostanskoj crkvi,[17] isto tako valja da redovnicima izvan one biskupije, u kojoj su primili sv. redove, samo onda dozvole služiti sv. misu, ako se iskažu svjedodžbom svojega glavara, da su primili svećenički red i da nisu iregularni ili pali u koju cenzuru;[18] isto tako valja da redovnici svetkuju blagdane u propovijedi i u evangjelju,[19] koji se svetkuju u biskupiji.

6. U svim stvarima, koje spadaju na biskupsku vlast reda, podložni su redovnici svomu biskupu, s toga i smiju samo od njega primiti sv. redove (vidi § 33. II. 1. α), a primati ih mogu u odregjeno vrijeme i u razmaku (vidi § 38. III. c, V.) isto tako valja da od svoga biskupa dobivaju i krizmu i da im on posvećuje žrtvenike i crkve.[20]

7. Od biskupske vlasti izuzeti redovnici treba da prisustvuju javnim ophodima naregjenim od biskupa; izuzimlju se oni redovnici, koji su vezani na strogu klauzuru,[21] ili koji su pol milje udaljeni od sijela biskupskoga,[22] ili su napokon oslobogjeni od te dužnosti posebnom papinskom povlasticom;[23] ako se megju redovnicima porode raspre o tomu, kojemu od njih pripada prednjačenje, te raspre rješava bez priziva biskup.[24]

8. Biskup može kazniti one od njegove sudske vlasti izuzete redovnike, koji su a) izvan samostana, u kojemu živu na sablazan puku, ako ih njihov redovnički glavar na zahtjev biskupov u opredijeljenom mu od biskupa roku strogo ne kazni i o tom ne ubavijesti biskupa;[25] ako bude takov redovnik nekažnjen premješten u samostan, koji se nalazi u drugoj biskupiji, valja ga natrag pozvati, da ga biskup kazni.[26] b) Redovnike, koji pod izlikom, da će poće do svojih glavava bez njihove pismene dozvole ostave samostan, može

---

[13] c. 1. de custodia Eucharistiae (3. 44.).
[14] S. C. Episc. et Reg. 8. Jan. 1724. Kod Ben. XIV. De synodo l. 9. c. 15. n. 4.
[15] S. C. C. 17. Aug. 1630. ibidem.
[16] ss. XXII. Decretum de observandis et vitandis in celebratione Missae.
[17] Ben. XIV. De synodo l. c. n. 5.
[18] Ben. XIV. const. Apostolicum ministerium § 6. l. c.
[19] Trid. ss. XXV. c. 12. de Regularibus S. C. C. censuit, decretum cap. 12. vers. Dies etiam festi ss. 25. de Regul. ita esse intelligendum, ut Regularium ritus illis festis semper permaneant quoad missas celebrandas et caetera divina officia tam publice quam privatim ab ipsis Regularibus in eorum ecclesiis persolvenda . . . verum quoad conciones et lectiones, quas iidem Regulares ad populum habuerint, debere se conformare evangeliis et epistolis, quibus clerus saecularis utitur illis diebus festis. Barbosa de off. et potest. Episcopi Lugduni 1678. P. III. Alleg. 105. n. 34. sq. p. 455.
[20] c. 19. de praescriptionibus (2. 26.).
[21] Trid. ss. XXV. c. 13. de Regularibus.
[22] Barbosa l. c. Alleg. 78. n. 21. p. 299.
[23] N. pr. Jezuiti constit. Greg. XIII. Quaecunque 16. Jul. 1576. (Bull. Luxemb. II. 433.), Barnabite constit. Siksta V. Rationi 1. Maj. 1585. Bull. cit. II. 531.).
[24] Trid. ss. XXV. c. 13. de Regularibus.
[25] Trid. ss. XXV. c. 14. de Regularibus.
[26] Const. Clementis VIII. Suscepti muneris § 3. 18. Mart. 1596. (Bull. cit. III. 59. sq.).

biskup kazniti kao uskoke.[27] c) Redovnike, koji su radi javno znanih zločina izopćeni, može biskup proglasiti, da su excommunicati vitandi.[28]

9. Po zapovijedi biskupovoj treba da redovnici izuzeti od njegove vlasti u svojim crkvama oglase i obdržavaju cenzure, koje on proglasi,[29] a bez njegove dozvole ne smiju oglasiti novi oprost, koji im podijeli sv. Stolica.[30]

10. Svi redovnici, koji vrše duhovnu pastvu kao što i oni, koji nisu podložni capitulis generalibus, treba da dogju na biskupijski zbor (synodus dioecesana).[31]

11. Svi ženski samostani, koji su izuzeti od biskupske vlasti podložni su biskupu kao delegatu sv. Stolice;[32] biskup valja da pazi, da se obdržava klauzura i nijedna koludrica ne smije se bez njegove dozvole udaljiti iz samostana ni na kratko vrijeme, niti smije tko bez njegove dozvole unići u samostan;[33] one koji drugčije rade, može on kazniti. To vrijedi i za redovnike istoga reda, koji bez biskupove dozvole ma i kratak čas samo razgovaraju s koludricama.[34]

§ 69. Prava i dužnosti redovnika.

I. Prava redovnika. Redovnici mogu;

1. upravljati crkvenom nadarbinom (Vidi § 42. d. 43. 2.). 2. Redovnik upravitelj župe ne smije da sam boravi u župi, već valja da bude s njime nekoliko braće,[1] prema odredbi Pija V. četvorica, no Gregorij XIII. promijenio je tu odredbu naredivši da je dosta, ako bude s njim barem još jedan redovnik.[2] No župne ili druge nadarbine utemeljene za svjetovne svećenike, n. pr. kanonikat, ne mogu se podijeliti redovnicima bez dozvole apostolske Stolice, dočim im se veće nadarbine mogu podijeliti. Redovnik, koji postane biskup, dužan je obdržavati redovničke zavjete i pravila svoga reda, u koliko mu je to moguće. Redovnik-biskup može i baštiniti, ali on upravlja samo s baštinom (dominium utile), dočim je vlasnik baštine njegova crkva.[3] Isto tako mogu redovnici postići akademijski grad, mogu biti profesori, prosinodalni ispitatelji itd.

2. Budući da su se redovnici, koji su položili zavjete, odrekli vlasništva i postali članovima reda, imadu pravo, da ih red uzdržaje.[4]

---

[27] Trid. ss. XXV. c. 4. de Regularibus.
[28] Reiff. l. 1. t. 31. § 5. n. 123.
[29] Trid. ss. XXV. c. 12. de Regularibus.
[30] Reiff. l. c. n. 145.
[31] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.; Ben. XIV. De synodo l. 3. c. 1. n. 8.—11.
[32] Trid. ss. XXV. c. 5. de Regularibus.
[33] Trid. ss. XXV. c. 5. de Regularibus.
[34] S. C. C. 11. Maji 1669., 21. Maji 1678. kod Ben. XIV. De synodo l. 9. c. 15. n. 7.

§ 69. [1] Monachi non — singuli per villas et oppida, per quascunque parochiales ponantur ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant. c. 2. de statu monachorum.

[2] Reiff. l. 3. t. 37. n. 9.

[3] S. C. C. 7. dec. 1639. (Acta I. 227.).

[4] To je postojano pravo redovnika, s toga ga ne gube sekularizacijom, kako je to odredio i Klement XIV. u const. Dominus ac Redemptor u § 28. riječima: Decernentes insuper, ut his, qui hac ratione in saeculo manebunt, congruum aliquod, donec provisi aliunde non fuerint, assignetur stipendium ex redditibus domus seu collegii, ubi morabuntur. Bull. Cont, IV. p. 615.

3. Redovnici su dionici svih milosti i povlastica redovničkoga staleža, koje su im zajedničke s duhovnim staležem (privilegium canonis, fori, immunitatis), kao što i posebnih povlastica svoga reda.[5]

4. U kapitularnim sastancima svoga konventa pripada im odlučujući glas, isto tako imadu aktivno i pasivno pravo glasa pri izboru redovničkih glavara, osim ako im je to zakonom oduzeto.[6]

II. Dužnosti redovnika.

1. Redovnici su dužni obdržavati redovničke zavjete, s toga:

a) tko je položio svečani zavjet čistoće, ne može valjano sklopiti ženidbe,[7] a ako ju kuša sklopiti, postaje iregularan,[8] izopćen[9] i gubi sve povlastice reda.[10]

b) Redovnik, koji je položio prosti zavjet siromaštva, akoprem mu pripada radicitus vlasništvo njegovih dobara, pa s toga i može baštiniti i valjano raspolagati sa svojim dobrima za života, kao što i za slučaj smrti, ipak ne može bez dozvole svojih glavara dohotke tih dobara za sebe upotrebiti.[11]

Tko je položio svečani zavjet siromaštva, ne može ni steći ni imati vlasništva, s toga: α) ne smije imati ni ikakove pokretnine ili nepokretnine, kako god do nje došao, kao vlasništvo ili ma i u ime samostana što posjedovati, već sve stečeno valja da preda glavaru i da se samostanu pripoji.[12] β) Odijelo svih redovnika, tako glavara kao što i podložnika, isto tako i posoblje u ćelijama valja da bude uregjeno na siromašku i da ne bude u ćelijama ništa suvišna.[13] γ) Tko se ogriješi o te dužnosti, gubi na dvije godine aktivno i pasivno pravo glasa, a osim toga može ga glavar po svojoj uvigjavnosti još i drugim teškim kaznama kazniti, što ih odregjuju pravila reda,[14] a nijedan glavar ne može mu oprostiti kazne odregjene u Trientskom saboru.[15] δ) O zavjet siromaštva ogrješuje se redovnik, koji bez naročite ili s pravom predmnijevane dozvole svoga glavara što prima, daje ili posjeduje.[16] ε) Nijedan redovnik, bio on poglavar ili podložnik, ne smije ništa darovati, što spada samostanu ili je njemu dano na porabu.[17] η) Nijedan redovnik ne može praviti testamenat.[18]

---

[5] S. C. super statu Regularium 17. Jul. 1858. § 6. Archiv 3. p. 328.

[6] Eadem § 8. l. c.

[7] Trid. ss. XXIV. c. 9. de sacr. matrim. Članovi Jezuitske družbe, koji su poslije dvogodišnjega novicijata položili proste zavjete, ne mogu takodjer valjano sklopiti ženidbe. Greg. XIII. Ascedente l. c.

[8] Vidi § 36. 5.

[9] Vidi § 39. IX. 4 b.

[10] Vidi § 40. V.

[11] S. C. super statu Regularium 17. Jul. 1858. § 9.

[12] Trid. ss. XXV. c. 2. de Regularibus.

[13] Trid. ibidem.

[14] Trid. ibidem.

[15] Clemens VIII. const. Nullus omnino 25. 1599. § 6. et 7. (Ferraris voc. Regulares art. I. n. 85.).

[16] c. 11. C. 12. q. 1.; c. 6. de statu monachorum.

[17] Clemens VIII. const. Religiosae congregationes 19. Jun. 1594. Urbanus VIII. const. Nuper 16. Oct. 1640. (Ferraris voc. Regulares art. I. n. 67.). Izuzimlju se leviora esculenta aut poculenta, seu ad devotionem vel religionem pertinentia munuscula, communi tantum nunquam vero particulari nomine (ubi superiori de consensu conventus videbitur) tradenda: Clemens VIII. Religioasae § 2.

[18] Vidi § 41. 10.

c) Zavjet poslušnosti obvezuje redovnika, da se u svemu pokorava svojim glavarima, što se ne protivi pravilima reda.[19]

2. Redovnici valja da obdržavaju pravila i odredbe (regulas et constitutiones) svoga reda; i

3. nose redovničko odijelo.

4. Redovnici obojega spola dužni su odijeljeni od svijeta življeti, s toga ne smiju izaći izvan klauzure, niti smiju osobe, kojima crkveno pravo zabranjuje unići u klauzuru, primati. Naročito:

a) u samostanima muškaraca ne smije nijedan redovnik bez dozvole svoga glavara izaći iz klauzure, isto tako ne smije nijedna žena unići u klauzuru, inače pada u izopćenje papi pridržano.[20]

b) U ženskim samostanima ne smije nijedna koludrica izaći iz klauzure pod kaznom izopćenja papi pridržanoga; izuzimlje se slučaj nužde n. pr. za požara ili kakove priljepljive bolesti, ali i u tom slučaju valja tražiti, ako je moguće, od biskupa dozvolu. Pod prijetnjom iste kazne ne smije nitko unići u klauzuru, koga god bio spola, dobe i staleža.[21] Izuzima se biskup, koji smije unići u samostan, da ga pregleda (visitare); i drugi mogu unići u slučaju nužde s dozvolom biskupovom n. pr. liječnici, ispovjednici, radnici itd. Dozvolu daje biskup, a osim toga i redovnički glavar, ako mu je samostan podložen. Liječnicima i ispovjednicima može se dati dozvola jedan put za uvijek; ostalim valja ju dati za svaki pojedini slučaj.

NB. Klauzura razlikuje se dvostruka: papalis, od koje ne mogu biskupi dati oprost osim slučajeva nabrojenih u papinskim konštitucijama ili u slučajevima nabrojenim sličnima; episcopalis, od koje može slobodno biskup dati oprost.[22]

§ 70. Poglavari redovnika.

1. Svi redovnici podložni su papi, koji je s toga vrhovni glavar svih redovnika. Papa vrši vlast, koju ima nad redovnicima preko s. Congregatio super negotiis Episcoporum et Regularium i preko kardinala zaštitnika (protector), koga on imenuje za svaki pojedini red.

2. Po svojoj uredbi razlikuju se samostani dvojako: jedni sačinjavaju sami za sebe neovisno od drugih potpunu obitelj tako, da redovnik ostaje uvijek u istom samostanu (stabilitas loci), drugi opet čine svi skupa uzeti jednu obitelj — redovničku pokrajinu — a redovnik ne ostaje uvijek u istom samostanu, već se može premjestiti u koji god samostan redovničke pokrajine. Glavar onoga samostana neovisan je od glavara drugih samostana i izabire se doživotno; glavar ovoga samostana podložan je glavaru redovničke pokrajine, ovaj opet generalnom glavaru, a izabire ih pokrajinska,

---

[19] Trid. ss. XXV. c. 1. 15. de Regularibus.

[20] Excommunicationi latae sententiae Romano Pontifici reservatae subjacere declaramus: n. 7. Mulieres violantes regularium virorum clausuram, et superiores aliosve eos admittentes. Const. Ap. Sedis.

[21] Excommunicationi etc. n. 6. Violantes clausuram monialium cujuscunque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes, vel admittentes, itemque moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a s. Pio V. in constit. Decori praescriptam.

[22] Acta I. 734.

dotično generalna skupština (capitulum provinciale, generale) i to obično na tri godine.

Pravo glasa kod izbora redovničkoga glavara imadu samo oni, koji su položili zavjete (professi) i koji su barem podjakoni; izabrati se može tko je 25 godina star, svećenik i koji je položio svečane zavjete u istom redu.[1] U Ugarskoj imenuje doživotnoga glavara samostana Apostolski kralj, i to jednoga izmegju trojice, kanonski izabranih;[2] k izboru doživotnoga redovničkoga glavara može svjetska vlast poslati svoga povjerenika, komu pripada pravo isključiti od izbora nepoćudnu osobu, no Nj. Veličanstvo opunovlastilo je ministra bogoštovlja, da ne pošilja povjerenika k izboru, kad se na drugi način može nepoćudna osoba isključiti. Svaki put, kad se radi o izboru doživotnoga redovničkoga glavara resp. o izboru triju osoba, koje će se predložiti kralju, da izmegju njih imenuje glavara, valja saopćiti političkomu glavaru (Landeschef), hoće li se izbor obaviti u prisutnosti diecezanskoga biskupa ili njegovoga zamjenika, i upitati ga, da li će se k izboru poslati kraljevski povjerenik ili ne, i tom zgodom treba da se povjerljivim načinom saopći, da li se nalazi megju poimence navedenim redovnicima, koji mogu biti izabrani i takav, koji se može s pravom isključiti od izbora.[3]

I glavaricu samostana biraju samo one koludrice, koje su položile zavjete i koje su slobodne od svake cenzure; izabrati se može ona, koja je 40 godina stara i koja se je osam godina iza položenih zavjeta pohvalno vladala. Ako nema takove osobe u istom samostanu, može se iz drugoga samostana, ali iz istoga reda, izabrati. Ako bi se to nezgodno činilo onomu, koji ravna s izborom, može se uz privolu biskupa iz istoga samostana izabrati ona, koja je navršila 30 godina i koja se je barem pet godina iza položenih zavjeta besprikorno vladala.[4]

Potvrgjivati izbor redovničkih glavara pravo je onih, koji imadu neposredno sudsku vlast nad njima.

3. Vlast, koju imadu redovnički glavari jest dvostruka: sudska (potestas jurisdictionalis) i kućna (potestas dominativa s. domestica). Kućna vlast temelji se na zavjetu poslušnosti. Samostanski glavar može svojim podložnicima zapovijedati, da čine ono, što se barem neizravno sadržaje u pravilima reda, ali on ne može davati stalne zakone (statuta generalia); to može samo generalna skupština (capitulum generale) u koliko se ti zakoni slažu s pravilima reda. Svaki neovisni glavar samostana može odregjivati, što spada na stegu i na upravu imetka; on može imenovati sebi pomoćnike i zamjenika, primati novajlije, svoje podložnike koriti i kazniti, a kažnjenik može prizvati samo onda, ako ga je glavar prestrogo kaznio. Opati, koji su svećenici i od biskupa blagoslovljeni, mogu se služiti pontificalibus; u nekim slučajevima podijeliti oprost; podjeljivati tonzuru i manje redove; mogu za svoje samostane blagosivljati crkve i odijela, a s dozvolom biskupa mogu i u drugim crkvama blagosivljati, ako se pri tom blagoslovu ne pomaziva.

U svim važnim stvarima valja da opat sasluša savjet konventa, a u nekim slučajevima traži i njegovu privolu.

---

§ 70. [1] c. 1. §. Ceterum de statu monachorum in Clem.
[2] Prev. odluka od 3. kol. 1857. § 2. 3. Archiv 2. p. 380.
[3] l. c.
[4] Trid. ss. XXV. c. 7. de Regularibus.

§ 71. Crkvene družbe (congregationes).

Akoprem je Pijo V. konštitucijom Circa pastoralis odredio, da smiju samo oni ženski redovi opstojati, u kojima se polažu svečani zavjeti i koji obdržavaju klauzuru, a drugima je zabranio primati u svoj red nove članove:[1] ipak su protiv te zabrane i na dalje opstojale družbe tercijarka, koje je sv. Stolica trpjela podloživši ih sasma sudskog vlasti biskupskoj.

Da se smije utemeljiti koja crkvena družba, nije za to potrebna papinska dozvola, već je dosta, ako to dozvoli biskup. Utemeljene družbe, za koje svjedoči biskup, da su za crkvu korisne, običaje često apostolska Stolica hvaliti i na neki način odobriti. To biva tako, da se cilj te družbe pohvali, zatim pošto se je družba već raširila i korisno djelovala, da ju sv. Stolica preporuči i na neko vrijeme, a kasnije i jednostavno, odobri i potvrdi.

U crkvenim družbama polažu se samo prosti zavjeti, i to ili za opredijeljeno vrijeme, ili i doživotno, a u nekima se obvezuju članovi zavjetom, da je ne će ostaviti, već da će u njoj ustrajati.

Svakomu članu družbe, koji je položio zavjete za opredijeljeno vrijeme, slobodno je, kad to vrijeme isteče, istupiti iz družbe, inače mu treba za to izmoliti oprost od zavjeta.

Prije nego se komu dozvoli, da položi u družbi proste zavjete, valja da bude novajlija kroz godinu ili dvije godine dana prema pravilima družbe, no ako je i kraće vrijeme od godine dana novajlija, pak položi proste zavjete, ti zavjeti nisu s toga nevaljani.

Biskup imade i pravo i dužnost, da bdije nad životom i ćudoregjem članova crkvenih družba, da dokine uvukle se može biti zloporabe, i kao što se ne smije bez njegove dozvole nijedan crkveni zavod u biskupiji utemeljiti, isto se tako ne smije i nitko primiti u nj bez njegove dozvole; u njegove ruke, ili u ruke njegovog povjerenika valja da se polažu zavjeti. Isto tako imenuje biskup i ispovjednika na tri godine, koji se nema miješati u stvari zavodske. Crkvenoj družbi na čelu stoji glavarica, kojoj uz bok stoji nekoliko savjetnica; pojedinim kućama predstoje mjesne glavarice, koje imenuje ili potvrgjuje glavna predstojnica. Glavna predstojnica, koja kao takova nije potčinjena biskupu, može nadgledati pojedine kuće, ali kod nekih stvari valja da privole njezine savjetnice, n. pr. kad prima u družbu, podiže nove kuće itd.

Članovi družbe mogu se otpustiti iz nje i bez uzroka, ako oni u to privole, ali ako su položili doživotne zavjete, to oni time ne bivaju riješeni od zavjeta. (S. C. Reg. 10. Jan. 1896.).

Crkvene družbe imadu samo clausuram episcopalem, u koliko se ona slaže s njihovim zvanjem.

---

§ 71. [1] Ceteris autem omnibus sic absque emissione professionis et clausura vivere omnino volentibus interdicimus et perpetuo prohibemus, ne in futurum ullam aliam prorsus in suum ordinem, religionem, congregationemve recipiant. Quod si contra hujusmodi hanc Nostram prohibitiouem et decretum aliquas receperint, eas ad sic vivendum omnino inhabiles reddimus. Lucidi De visitatione etc. t. 3. p. 446.

GLAVA PETA.

Nosioci crkvene vlasti.

POGLAVLJE PRVO.

Papa i njegovi pomoćnici.

---

§ 72.

1. Papino prvenstvo.

1. Papa se u ničemu ne razlikuje od biskupa gledeći na vlast reda, ali ih sve natkriljuje svojom sudskom vlasti (jurisdictio.)

Sabor Lateranski IV. od g. 1215. kad no je obnovio povlastice uspostavljenih patrijarhata, ističe naročito, da rimskoj crkvi pripada prednost pred svim drugim crkvama. Opširnije govori o tom sabor u Lyonu g. 1274.; a sabor u Florenci g. 1439. veli, da rimski papa ima prvenstvo nad svim svijetom i da je on glavar svekolike crkve, te da je njemu predana potpuna vlast svu crkvu pasti, vladati i upravljati. Sabor Trientski spominje na svršetku naročito, da je sve odredbe izdao, ut in his salva semper auctoritas Sedis apostolicae et sit et esse intelligatur, a sabor napokon Vatikanski proglasio je kao dogmu: Si quis dixerit, Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit.[1]

2. Papa može u crkvi izvršivati sva prava, koja su potrebita, da se uščuva jedinstvo, no nije potrebno, da sva prava uvijek izvršiva; tu odlučuju prilike vremena, koja će prava i kada vršiti. No ipak se ne smiju radi toga, što papa ne vrši uvijek sva prava — jer to nije potrebno — razlikovati papinska prava, kao što to čine Gallikanci, Febronij i njihovi pristaše, u božanska i čovječja, bitna, nebitna i u stečena, ili ne smijemo zagovarati episkopalni sustav t. j. ne smijemo tvrditi, da po božjem pravu valja da biskupi sudjeluju u upravi cjelokupne crkve. U crkvi bio je uvijek i jest papalni sustav, po kojemu pripada papi nerazdijeljena, neograničena i neposredna vrhovna vlast nad cijelom crkvom.

2. Papina prava na pose.

§ 73. a) Papa je nepogrešiv.

Kad papa kao vrhovni učitelj cijele crkve sa svoje učiteljske stolice (ex cathedra) uči i proglašuje, da je koji nauk vjere ili ćudoregja zbilja

---

§ 72. [1] C. III. de Ecclesia.

nauk Kristov i Bogom objavljena istina, tad on po osobitoj pomoći Duha sv. ne može u tom pogriješiti. Tu istinu proglasio je sabor Vatikanski kao Bogom objavljenu istinu riječima: Docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque ejusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu ecclesiae irreformabiles esse.

Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit: anathema sit.[1]

§ 74. b) Papa je prvi (supremus) zakonodavalac u crkvi.

Papi pripada vrhovna zakonodavna vlast u crkvi, s toga on može:

a) davati općenite zakone za cijelu crkvu;

b) podjeljivati povlastice;

c) dijeliti oprost od crkvenih zakona;

d) dozvoliti biskupima, da oni podjeljuju oprost od crkvenih zakona;[1]

e) sazivati općenite crkvene sabore, u njima predsjedati i potvrgjivati njihove zaključke.

§ 75. c) Papa je prvi sudac u crkvi.

1. Papa je prvi sudac u crkvi, s toga nije slobodno od njegove odluke prizvati na općeniti crkveni sabor.[1]

2. Sve važnije stvari (causae majores) spadaju već u prvoj molbi na papu. Što sve spada na važnije stvari, nije točno odregjeno. Važnija stvar jest ona, koju papa kao takovu prizna, kad dogje do njega.

3. Papa si je pridržao u nekojim težim slučajevima odriješenje n. pr. od cenzura.

4. Papa je sud prve molbe biskupima kod težih kriminalnih zločina, kad se radi o tom, da se oni svrgnu s biskupske časti.[2]

5. Papa ima pravo primati priziv iz cijeloga kršćanskoga svijeta u svim kaznenim i prijepornim stvarima izmegju duhovnika i svjetovnjaka. Papa je, ako se u prizivu preskoči nadbiskup, sud druge molbe, inače je

---

§ 73. Sess. IV. cap. 4.

§ 74. [1] Takovu dozvolu običaje papa dati biskupima za opredijeljeno vrijeme n. pr. na 10 god. ili na 5, 3, ili 1 godinu.

§ 75. [1] Prima sedes a nemine judicatur. Tko bi proti papinoj odluci za njega živa prizvao na budući općeniti sabor, pada u izopćenje posebnim načinom papi pridržano. »Excommunicationi latae sententiae, speciali modo R. P. reservatae subjacere declaramus: (n. 4.) Omnes et singulos, cujuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit«. Ap. Sedis.

[2] Trid. ss. XXV. c. 5. de ref.

redovito sud treće molbe. Sabor Trientski[3] i pape[4] odredili su slučaje, u kojima se ne može prizvati, a naročito hoće pape, da se priziv redovito ulaže.[5]

6. Papa ili sudi sam po svojim oblastima u Rimu ili po delegiranim sucima.[6]

§ 76. d) Papa upravlja cijelom crkvom.

Budući da papa ima pravo upravljati cijelom crkvom, s toga on može:

1. utemeljivati i mijenjati biskupije, zatim imenovati, potvrgjivati, rediti, premještati i s časti skidati biskupe, kao što i dozvoliti biskupima, da se odreku svoje časti.

2. Potvrgjivati i dokidati crkvene redove.

3. Nadzirati biskupije, s toga valja da biskupi pismeno izvjećuju papu o stanju svojih biskupija. Papa Siksto V. zapovjedio je g. 1585 konštitucijom Romanus Pontifex[1] biskupima, da pod kaznom suspenzije od službe i nadarbine osobno izvijeste u Rimu u odregjeno vrijeme (naši biskupi svake četvrte godine) o stanju svoje biskupije kod posebnoga odjela (congregatio particularis super statu ecclesiarum) s. C. C. Taj put biskupa u Rim zove se V i s i t a t i o l i m i n u m (scl. sanctorum Apostolorum Petri et Pauli).

Ako je biskup zakonito zapriječen, da pogje osobno u Rim i izvijesti o stanju svoje biskupije, tad mu valja poslati zamjenika i to kojega od kanonika iz svoga kaptola ili drugoga dostojanstvenika, a u slučaju nužde drugoga sposobnoga svjetovnoga svećenika, a ako ne bi ni toga mogao, onda može poslati i redovnika.[2]

Papa nadzire biskupije preko nuncija, svojih poslanika i apostolskih vikara.

4. Papa imade pravo sve crkvene nadarbine podjeljivati.[3] To pravo izvršivali su pape počamši od srednjega vijeka na četiri načina, i to:

a) c o l l a t i o c u m u l a t i v a t. j. papa ili biskup podjeljuje nadarbinu prema tomu, koji od njih saznade prije, da je nadarbina upražnjena. Da se raspre, koje su tim povodom mogle nastati, uklone, pape su

b) obećavali nadarbinu nekomu za slučaj, kad bude upražnjena (exspectativa ili mandata). Sabor Trientski ukinuo je ovaj način podjeljivanja nadarbina,[4] a samo kod većih nadarbina dozvolio je, kad to zahtijeva preka nužda ili očita korist, da se može dati pomoćnik cum spe successionis.[5]

c) Kad to pravo na njega prijegje u pojedinom slučaju (devolutio).

d) P r i d r ž a j. Klement IV. pridržao si je pravo podjeljivati sve nadarbine, kad nadarbenik umre u Rimu (per obitum in curia Romana).[6] Bo-

---

[3] Ss. 13. c. 1. de ref.; ss. XXIV. c. 20. de ref.
[4] Ne može se prizvati, kad je zločin javan: c. 13. 14. x. 2. 28.
[5] Benedikto XIV. Ad militantis 1742. (Bull. I. 60. sqq.).
[6] Trid. ss. XXV. c. 10. de ref.
§ 76. [1] Bull. Luxemb. II. 551.
[2] Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 6. n. 2. 3.
[3] c. 2. de praebendis in VI. (3. 4.); c. 1. ut lite pendente in Clem. (2. 5.).
[4] ss. XXIV. c. 19. de ref.
[5] ss. XXV. c. 7. de ref.
[6] c. 2. de praebendis in VI. (3. 4.).

nifacij VIII, protegnuo je to na sve nadarbine kurijalnih činovnika, kao i onih nadarbenika, koji umru u okolici Rima na dva dana daljine.[7] Ivan XXII. u bulli Exsecrabilis[8] i Benedikto XII. u bulli Ad regimen[9] umnožali su znatno broj nadarbina, koje će podjeljivati papa s razloga, da ne budu svjetski knezovi mogli veće nadarbine podjeljivati svojim sinovima, da ih opskrbe, proti čemu su dakako prosvjedovali i knezovi a i neki biskupi. Martin V. pridržao je papi da podjeljuje one nadarbine, koje budu prva dva mjeseca svakog četvrt godišta upražnjene (reservatio octo mensium).[10] Sabor u Bazelu zaključio je, da će u buduće vrijediti samo ona reservata, quae in corpore juris clausa essent t. j. ona, koja su ustanovili Klemens IV. i Bonifacij VIII. Bečki konkordat od g. 1448. pridržao je papi, da podjeluje one veće nadarbine, koje budu upražnjene, kad se nadarbenik premjesti, odreče nadarbine ili s nje skine, ili ako se izbor ne potvrdi ili prošnja (postulatio) zabaci; nadalje sve nadarbine, kad bude nadarbenik promaknut na višu čast, ako primi drugu nadarbinu, koju ne može zajedno s onom pridržati (incompatibile), ili se odreče u korist drugoga; zatim sve nadarbine, koje se uprazne u neparne mjesece, siječanj, ožujak itd. izuzamši prvu čast u kaptolu i one nadarbine, nad kojima pripada patronatsko pravo svjetovnjacima.

Po Austrijskom konkordatu podjeljuje papa prvu čast u kaptolu, a ako ima nad njom svjetovnjak patronatsko pravo, onda drugu.[11]

§ 77. e) Papa je prvi svećenik u crkvi.

Papa kao prvi svećenik u crkvi uživa ova prava:

1. Njemu se je brinuti, da se sačuva jedinstvo u obredima u cijeloj crkvi. S toga on može:

a) obredne knjige, koje se rabe u crkvi, ispravljati.[1]

b) Propisivati i odobravati nove mise.[2]

c) Dozvoljavati, da se smije drugi obred osim rimskoga rabiti,[3] kao što i u obredu drugi jezik osim latinskoga.[4]

---

[7] c. 34. de praeb. in VI.

[8] c. 4. de praeb. in Extrav. comm. 3. 2.

[9] c. 13. de praeb. in Extrav. comm. 3. 2.

[10] Ta odredba primljena je u 9. regulam cancellariae. Reiff. l. 3. tit. 5. § 16. p. 117.

[11] Članak 22. konkordata.

§ 77. [1] Trid. ss. XXV. de indice librorum et catechismo, breviario et missali. Prema tomu propisao je Pijo V. konštitucijom Quo primum od 14. srpnja 1570. da se imade u buduće u svim crkvama rabiti ispravljeni misal; izuzimlju se samo one crkve, koje mogu dokazati, da je njihov misal umah s početka odobrila sv. Stolica i da ga već preko 200 godina rabe. (Bull. Luxemb. II. 333. s.).

[2] Siksto V. povjerio je sve stvari, koje se tiču bogoštovlja s. Congregationi pro sacris ritibus konštitucijom Immensa aeterni Dei. Isp. Bangen Die römische Curie, Münster 1854. § 64. p. 205. sqq.

[3] No svaki svećenik dužan se je služiti obredom svoje crkve. »Quibusvis presbyteris tam graecis quam latinis in virtute sanctae obedientiae inhibemus, ne deinceps presbyteri graeci, praecipue uxorati, latino more, et latini graeco ritu . . . missas et alia divina officia celebrare vel cerebrari facere praesumant«. Pijo V. konšt. Providentia od 20. kol. 1566. § 1. (Bull. cit. II. p. 205.).

U zapadnoj crkvi dozvolila je sv. Stolica Ambrozijanski obred za crkvenu pokrajinu Milansku, i Mozarapski za Španjolsku.

[4] Tako je već papa Ivan VIII. g. 880. dozvolio Senjskoj biskupiji, da se smije u obredu služiti glagoljicom.

2. Kao što se papa brine, da se sačuva jedinstvo u obredu, isto tako ima i pravo paziti na to, da se posvuda jednako dijele sakramenti i blagoslovine. S toga je njegovo isključivo pravo:

a) propisivati obrednike za cijelu crkvu;[5]
b) ispravljati obrednike;[6] i
c) dozvoljavati posebne obrednike za neke pokrajine i biskupije.[7]

3. Nadalje ima pravo odregjivati:

a) kojim će se redom svetkovati u crkvi pomični i nepomični blagdani;
b) propisivati, kako će se blagdani svetkovati;[8]
c) uvagjati nove blagdane;
d) uvedene već blagdane ukidati,[9] i
e) opraštati, da ne treba svetkovati blagdane.[10]

4. Napokon isključivo je pravo pape proglasivati božje službenike blaženima i svetima.

§ 78. f) Papa si može pridržati, da on sam rješava neke stvari.

Budući da papi pripada vrhovna vlast u cijeloj crkvi, s toga on može biskupsku vlast tako stegnuti, da oni ne mogu valjano odlučivati o stvarima, koje je papa sebi pridržao, da ih rješava. Papa običaje sebi pridržati ove stvari, da ih on sam rješava: 1. izuzima crkvene redove i druge crkvene uredbe od biskupske vlasti; 2. podjeluje neke crkvene nadarbine; 3. mijenja pobožne zaklade; 4. oprašta od zavjeta; 5. odrješuje od nekih grijeha i crkvenih kazna; 6. podjeluje oproste.

1. Papa može neke osobe ili crkvene stvari izuzeti od vlasti biskupske i neposredno svojoj vlasti podložiti.

U prvo doba rijetko su kada pape izuzimali crkvene redove od biskupske vlasti, češće se je to dogagjalo počamši od osmog stoljeća. No pošto su se biskupi na to potužili u Trientskom saboru, taj je sabor u mnogim stvarima podložio izuzete od biskupske vlasti redovnike biskupima kao punomoćnicima apostolske Stolice. Tko tvrdi, da je izuzet od vlasti biskupske, vaija da to potpuno dokaže.[1]

---

[5] Obrednici (rituale) su knjige, koje propisuju, kako valja dijeliti otajstva i blagoslovine, a te su: Rituale Romanum, Pontificale Romanum i Ceremoniale Episcoporum.

[6] Sabor Trientski (ss. VII. can. 13. de sacram. in genere) izopćuje one, koji tvrde, da može svaki biskup po voljii mijenjati obrede.

[7] To pravo papino vrši s. C. Rituum.

[8] Blagdani svetkuju se ili javno (in foro), ili ih svetkuje samo svećenstvo (in choro).

[9] Na molbu carice Marije Terezije ukinuli su neke blagdane u Austriji papa Benedikto XIV. breveom od 1. rujna 1753. i Klemens XIV. breveom od 22. lipnja 1771. (Vidi taj breve u njemačkom prijevodu u Sammlung der Gesetze und Verordnungen in Publico-Ecclesiasticis, Wien 1785. T. I. p. 48. sqq.).

[10] Benedikto XIV. dozvolio je samo vjernicima, da mogu na ukinute u Austriji blagdane raditi težačke radnje, dočim je Klemens XIV. oprostio vjernicima, da ne moraju u te blagdane slušati sv. mise, a post u oči tih blagdana prenio je na srijedu i petak u vrijeme došašća. (Isporedi Fessler: Ueber die abgeschafften Feiertage und die Messapplication an denselben, Archiv 5. p. 185. sqq.

§ 78. [1] Quoties aliqui (sic etiam capitula et canonici) ab episcoporum subjectione immunes se esse contendunt, inspiciantur privilegia, et eorum tenor diligenter expendatur.

2. Papa si običaje pridržati podjeljivanje nekih nadarbina. (Vidi § 76. d).

3. Klemens V. pridržao je pravo papinskoj Stolici, da može mijenjati svake vrsti pobožne zaklade.[2]

Sabor Trientski u sjednici XXV. c. 4. de ref. daje pravo biskupima u biskupijskom zboru, a opatima i glavnim glavarima crkvenih redova u glavnim skupštinama, da mogu umanjiti odviše veliki broj utemeljenih sv. misa.[3] No papa Urban VIII. pridržao je isključivo apostolskoj Stolici, da može umanjiti broj utemeljenih sv. misa,[4] izuzevši jedino onaj slučaj, ako je to pravo dano biskupima u samoj zakladnici.[5] Kasnije dao je tu povlasticu Aleksandar VII., Klemens X., Klemens XI., Innocencij XIII. i glavnim glavarima redova, a Benedikto XIII. osim ovih i onim biskupima, koji su ili osobno ili po svojim zamjenicima bili prisutni u saboru, koji je g. 1725. saborisao u Rimu. Osim toga daje i s. C. C. biskupima pravo, da mogu iz važnih razloga umanjiti broj utemeljenih sv. misa.[6] Ako se radi o tom, da se umanji broj sv. misa, za koje nije dozvoljeno biskupima, da ih umanje, onda im se valja obratiti na zbor sabora Trientskoga, koji im može i to dozvoliti u papino ime. No ta dozvola dana biskupima vrijedi samo za sv. mise, s toga oni ne mogu mijenjati pobožne zaklade.[7]

4. Papa ima ne samo isključivo pravo opraštati svečane zavjete, koje je tko položio u redu odobrenom od apostolske Stolice ili primivši više redove, nego si je on pridržao takogjer i neke proste zavjete, od kojih može samo on opraštati i zamjenjivati ih. Ti prosti zavjeti jesu: a) zavjet vječne čistoće; b) da će tko stupiti u koji od apostolske Stolice odobreni red; c) da će hodočastiti k Spasiteljevom grobu u Jeruzalem; d) ili k gro-

Neque enim semper ejusmodi privilegia eam habent vim, de qua sibi quisque blanditur . . . Nec esse omnino est, ipsam exemptionem apertis verbis diserte concedi, ecclesiamque illam, seu hominum coetum, de quo agitur, non enunciative, aut relative, seu suppositive ut scribentes in foro loquuntur, sed dispositive ab ordinarii jurisdictione immunem, uni autem Ecclesiae Romanae subjectum, et ad eam nullo medio pertinentem declarari. Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 9. n. 3.

[2] c. 2. de religiosls domibus in Clem. Riječima; Sedis Apostolicae dodaje glossa: Nota per hanc literam solum Papam posse alterare usum eorum, quae per fideles donata sunt vel relicta.

[3] Id quod nullatenus praestitisset, si episcopis hujusmodi facultatem quasi nativam, et ex jure ordinario competere existimasset. Ben XIV. De synodo l. 13. c. ult. n. 17.

[4] S. C. C. 21. Jan. 1625. § 1.: Districte prohibet atque interdicit, ne episcopi in dioecesana synodo, aut generales in capitulis generalibus, vel alias quoquo modo reducant onera ulla missarum celebrandarum, aut post idem concilium imposita, aut in limine fundationis, sed pro his omnibus reducendis aut moderandis vel commutandis ad Apostolicam Sedem recurratur, quae re diligenter perspecta, id statuet, quod magis in Domino expedire arbitrabitur: alioquin reductiones, moderationes et communicationes hujusmodi, si quas contra hujus prohibitionis formam fieri contigerit, omnino nullas atque inanes decernit. (Bull. Luxemb. V. 89.).

[5] S. C. C. eadem Resol. ad primum: Quid, si permittatur episcopo in fundatione, ut possit hujusmodi onera moderari? Respondit: Si in ipsa beneficii erectione expresse cautum fuerit, ut liceat episcopo injunctum onus reducere et moderari, legem hanc fundationis, quam decreta hac de re edita non sustulerunt, esse validam et observandam. (l. c. p. 92.).

[6] O tim razlozima raspravlja Ben. XIV. l. XIII. c. ult. n. 28. sqq.

[7] Primum statuendum est . . . . memoratam facultatem circumscriptam esse ad missas tantummodo, neque protendi ad reliqua pia legata, piasve dispositiones inter vivos, quibus, exempli causa eleemosyna pauperibus distribui, aut inopes virgines dotari praecipiatur. Ben. XIV. l. c. n. 22.

bovima apostolskih prvaka u Rim; ili e) k grobu sv. Jakova apostola u Compostellu.

Vi facultatum quinquennalium mogu i biskupi opraštati i mijenjati proste zavjete, izuzamši one pod a) i b).[8]

5. Sabor Trientski izrekao je, da pape imadu pravo pridržati sebi odrješenje od nekih težih grijeha, od kojih ne može nitko drugi valjano odriješiti.[9] Pape običavaju si pridržati odrješenje od onih grijeha, s kojima su spojene crkvene kazne.

6. Papama pripada napokon isključivo pravo podjeljivati potpuni oprost;[10] biskupi mogu podijeliti samo nepotpun oprost i to kod posvete crkve oprost od godine dana, a kod drugih prigoda oprost od 40 dana.[11] Papa dozvoljava biskupima samo na najveće blagdane, da mogu podjelivati potpuni oprost.

§ 79. g) Časna prava papina.

1. Nasljednik sv. Petra zove se isključivo Papa, Summus Pontifex maximus, Vicarius Christi. Naslov mu je: Sanctissime, Beatissime Pater, a u govoru Sanctitas Vestra. On se sam naziva u spisima Episcopus s dodatkom Servus Servorum Dei.[1]

2. Papi pripada prednost ne samo pred svima biskupima nego i pred svjetskim vladarima, s toga se n. pr. u konkordatima njegovo ime uvijek spominje prije imena vladara, s kojim se sklapa konkordat. Za njega moli cijela crkva: njegovo se ime spominje u litanijama kao i kod svake mise u kanonu. Kardinali ljube mu nogu i ruku, patrijarhe, nadbiskupi i biskupi nogu, svi drugi vjernici nogu, a okrunjene glave ruku.

3. Kod svečanih zgoda nosi se pred papom križ ali tako, da je lik Spasiteljev okrenjen prema njemu.

4. Znaci papinske časti jesu: a) pallij, koji nosi uvijek kod svečanih zgoda; b) ravan pastirski štap: pedum rectum; c) trostruka kruna;[2] d) ribarski prsten; e) grb: unakrst složeni ključi.

Kod svečanih zgoda nosi papa bijeli svileni talar, preko njega rochettu a na njoj cappu, grimizne papuče, na kojima je zlatom uvezen križ i zlatom izvezenu štolu, crveni ogrtač sa šlepom a na glavi mitru.

---

[8] Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et religionis. sub n. 9.

[9] Merito Pontifices maximi pro suprema potestate sibi in ecclesia universa tradita causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare . . . Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinae auctoritati non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere (ss. XIV. c. 7. de poenit.).

[10] Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 9. n. 7.

[11] c. 14. x. 5. 38.

§ 79. [1] Dodatak: Servus Servorum Dei uzeo je prvi papa Gregorij Veliki.

[2] Trostruka kruna meće se papi kod krunidbe na glavu uz riječi; Accipe Tiaram tribus coronis ornatam et scias, Patrem Te esse principum et regum, Rectorem orbis in terra, Vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor in saecula saeculorum.

§ 80. h) Nadbiskupska i biskupska prava papina.

1. Papa izvršiva metropolitska prava ondje, gdje nema metropolite. Tako je papa patrijarha zapada, primas Italije i nadbiskup sedmorice biskupa u Latiju (suburbicarii). Na crkvenu rimsku pokrajinu spadaju osim toga izuzeti biskupi i oni nadbiskupi, koji ne imaju sufragana.

2. Papa je biskup za Rim i bližnju okolicu. U tom svojstvu zamjenjuje ga kardinal vikar, koga opet pomaže posvećeni biskup.

3. Napokon je papa još uvijek po pravu svjetski poglavar papinske države, akoprem ju je piemontezka vlada god. 1870. silom zauzela.[1]

§ 81. Rimska kurija.

Pod rimskom kurijom u užem značenju riječi razumijevaju se sve oblasti, s kojima se papa redovito služi upravljajući cjelokupnu crkvu.[1] Članovi tih oblasti jesu:

1. kardinali;

2. prelati t. j. svećenici, koji u rimskoj kuriji dolaze umah iza kardinala i kojima je bitna povlastica ta, da mogu biti zamjenici pape ili redovito ili u posebnom slučaju (delegata potestate).[2]

3. Curiales t. j. pomoćno osoblje kurije, bilo ono službeno namješteno ili zastupalo stranke. Amo spadaju:

a) odvjetnici, koji u pojedinim slučajevima izrazuju svoje pravno mnijenje i to ili na zahtjev suca (ex officio), ili zastupajući stranke. Oni nemaju stalne plaće, već samo nagradu, koja je megjutim odregjena. Odvjetnik valja da je svršeni pravnik, doktor obojega prava i da je dulje vremena prakticirao pod nadzorom kojega odvjetnika i položio odvjetnički ispit. Naslovni odvjetnici zovu se oni, koji položivši odvjetnički ispit, obavljaju kakovu sudačku službu u kuriji.

b) Namjesnici (procuratores), koji zastupaju pred sudom stranke.

c) Bilježnici, koji u zakonom propisanoj formi sastavljaju authentične spise.

d) Otpravnici (expeditores, sollicitatores), koji pomažu u materijalnom poslu odvjetnike i namjesnike.

e) Povjerenici, koje postavljaju biskupi ili stranke, ili stalno, ili za pojedini slučaj, da se brinu, da se čim prije stvar riješi.

---

§ 80. [1] O svjetskoj papinoj vlasti osugjene su u syllabu ove bludnje: n. 75. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae ecclesiae filii. n. 76.: Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret. n. 27.: Sacri ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni temporalium cura sunt omnino excludendi. Poenitentiaria izrekla je 6. listopada 1862. da su oni izopćeni, koji su potpisali adresu na papu, neka se dobrovoljno odreče svjetske vlasti (Archiv 9. p. 322.). Budući da je papinska država crkveno dobro, s toga novoizabrani papa i svatko, tko postane kardinal, prisegom obećaje, da ne će išta od nje otugjiti. (Constit. Pii V. Admonet nos od 29. ožujka 1567. Bull. Luxemb. II. 236. sq.).

§ 81. [1] Bangen l. c. Münster 1854. § 1. p. 1.

[2] Bangen l. c. § 25. p. 51.

§ 82. Kardinali.

1. Već u staro doba bilo je u Rimu 25 glavnih crkva (tituli), a kasnije i više, pri kojima bijaše namješten svećenik, da dijeli redovito sakramente. Osim toga bijaše u sedam glavnih dijelova grada kod sirotišta i bolnica namješten djakon, koji je te zavode nadzirao. Ovi stalno namješteni svećenici i djakoni (intitulati, incardinati, cardinales) sačinjavali su papin presbyterij. K ovima pridošlo je u devetom stoljeću još šest biskupa iz Latija, jer su ponajviše boravili u Rimu.

2. Iz toga presbyterija nastao je zbor kardinala, koji papu savjetuje i pomaže u upravi cjelokupne crkve,[1] i koji u crkvenoj hierarhiji dolazi umah iza pape. »Excepto summo pontifice«, veli glossa, »nullus est major gradus«.

3. Kardinali savjetuju ili pomažu papu u upravi cjelokupne crkve ili:

a) svi zajedno – u konzistoriju;

b) njih više zajedno — u zborovima (congregatio);

c) svaki na pose — prema svojoj službi n. pr. kancelar, pokorničar.

Kardinali kao papini savjetnici dužni su: α) da borave u Rimu (residentia in curia), inače se ne bi mogao papa s njima, kad ustreba, posavjetovati. To vrijedi dakako samo za one kardinale, koji nisu na čelu koje biskupije. β) Da svoje mnijenje otvoreno kažu (fidelitas et veritas in manifestando consilio).

4. Broj kardinala nije uvijek bio isti,[2] Siksto V. odredio je, da ih u buduće imade biti 70,[3] i to šest biskupa, 50 svećenika[4] i 14 djakona.[5]

5. Kardinale imenuje papa, a sabor Trientski želi, da ih imenuje, u koliko je moguće, izmegju svih kršćanskih naroda.[6] Izvan Rima stanujući kardinali, valja da pod prisegom obećaju, kada primu od pape blagoslovljeni crveni biret, da će za godinu dana doći u Rim, a ako ne dogju, gube kardinalsku čast. Kardinali, koje papa imenuje na prijedlog vlade, zovu se krunski kardinali.[7]

Da bude tko imenovan kardinalom, valja da imade ona svojstva, koja se traže, da se može tko imenovati biskupom.

---

§ 82. [1] Siksto V. veli u predgovoru konst. Postquam verus 3. dec. 1586. Cardinales Pontifici in executione sacerdotalis officii, in dirigenda ipsa Ecclesia catholica, cui praeest, consiliarii et coadjutores assistunt, quasi oculi et aures ac nobilissimae sacri Capitis partes et praecipua iilius membra . . . . quorum consilio idem Pontifex agenda disponat, quorum opera — universae rei publicae christianae in secundis rebus ornamento et commodo, in dubiis praesidio et adjumento esse possit. § 19. Proprium esse eorumdem cardinalium munus assistere Christi in terris Vicario, eique in regenda Ecclesia catholica consilium et operam assidue praestare. (Bull. Luxemb. II. 409. sqq.).

[2] Za Bonifacija VIII. bilo ih je 20; sabor u Konstancu zaključio je, da ih bude 24.

[3] Bullom Postquam verus, § 4.: Perpetuo statuimns et ordinamus, ut in posterum connumeratis omnibus Cardinalibus — cuncti simul numerum septuaginta nullo unquam tempore excedant, et talis numerus quovis praetextu, occasione vel causa etiam urgentissima minime augeatur. § 5. Statuimus, ut ex praedicto numero Cardinalium diaconi quatuordecim, reliqui omnes praeter sex episcopos, presbyteri sint et esse debeant. (l. c. II. 610.).

[4] Kardinali, koje imenuje papa izmegju biskupa, koji ne stoluju u Rimu, uvijek su samo svećenici.

[5] Za pape Leona XIII. prekoračen je prvi put iza 300 godina taj broj, jer je g. 1887. bilo 15 kardinala djakona, a g. 1893. 52 kardinala svećenika.

[6] ss. XXIV. c. 1. de ref.

[7] Krunske kardinale predlažu: Austrija, Francuska, Španjolska i Portugalska.

6. Glava kardinalskoga zbora jest dekan. Kardinali imadu jus optionis t. j. oni mogu, ako se uprazni koje bolje kardinalsko mjesto po starosti to mjesto birati.

Osobne povlastice kardinala jesu: a) kardinali biskupi riješeni su dužnosti, da borave u svojoj biskupiji. b) Kardinal biskup Ostiensis podjeljuje izabranomu papi, koji još nije biskup, biskupski red i tom prigodom nosi pallij.[8] c) Kardinali svećenici mogu osobama, koje služe kod njihovih crkvah i svojim ukućanima (familiares) podjeljivati tonzuru i manje redove. d) Oni mogu imati kućnu kapelu, u kojoj ili sami služe ili daju služiti sv. misu, a na putu smiju sobom nositi putni žrtvenik (altare viaticum). e) Podjeljivati nadarbine kod svojih crkvah. f) U njihovim crkvama pripada im biskupska vlast, s toga mogu kazniti cenzurama. g) Kardinale može kazniti samo papa. h) Mogu rabiti, ma i bili samo svećenici, pontificalia, i pontificaliter puk blagosloviti. i) Imadu prednost pred biskupima i patrijarhama. j) Pripada im naslov: uzoriti (eminentissime)[9] i spadaju u red knezova (princeps).[10]

Znaci kardinalske časti jesu: grimizno odijelo, crveni šešir i biret, prsten sa saphirom, a u njihovim crkvama nad stolicom, gdje sjede, razastrt je baldakin.

7. Kad se uprazni papinska stolica, imadu kardinali isključivo pravo birati papu. (Vidi § 50.)

§ 83. Zborovi kardinala.

I. Najvažniji zborovi, u kojima rade kardinali kao savjetnici i pomoćnici pape, jesu ovi:

1. Congregatio consistorialis. Ovaj zbor utemeljio je Siksto V., a ima 12 kardinala, koji pod papinim predsjedništvom pripravljaju predmete, koji će se rješavati u konzistoriju.[1]

2. S. Congregatio Romanae et universalis inquisitionis seu Sancti Officii, koji sudi o krivovjerju i s njim spojenim zločinima.[2]

3. S. Congregatio indicis librorum prohibitorum. Utemeljio ju je Pijo V. g. 1571., da na temelju točaka (10) izragjenih po

---

[8] Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 15. n. 8.

[9] Urban VIII. potvrdio je u tajnom konzistoriju 10. lipnja 1630. predloženi mu dekret Congregationis Caeremonialis: S. Congregatio censuit, si Sanctitati Vestrae placuerit, loco titulorum Illustrissimi et Dominationis Vestrae Illustrissimae, quibus hactenus usi sunt cardinales, titulos Eminentissimi, et Vestrae Eminentiae una cum antiquo titulo Reverendissimi in posterum esse debere proprios et peculiares Cardinalitiae Dignitatis, ita ut praefati tituli Eminentissimi et Eminentiae a nemine, praeterquam ab Eccl. Rom. Imper. Electoribus ac Magistro Hospitalis Hierosolym. usurpari possint aut aliis attribui. Ferraris voc. Cardinales art. II. n. 13. Prema tomu je naslov kardinala: Eminentissimi Principes Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales. Papa naziva biskupa kardinala Venerabilis frater, a svećenika ili djakona kardinala Dilectus filius. Bangen l. c. p. 30.

[10] U Austro-Ugarskoj pripada kardinalima mjesto pred nadvojvodama. Prev. naredba od 2. svibnja 1853. odregjuje, da imade vojnička straža kardinalima, kad se voze u svojim kolima sa znacima svoje časti, iskazati počast, ali se pri tom ne spušta barjak i ne svira glazba. Izuzima se samo carska straža. Ginzel l. c. I. p. 203. not. 1.

§ 83. [1] Opširno o tom zboru raspravlja Bangen l. c. § 34. p. 84. sqq.

[2] Isp. Bangen l. c. § 36. p 91. sqq.

saboru Trientskom sudi, koje se knjige protive vjeri i ćudoregju. Benedikto XIV. propisao je konštitucijom Sollicita ac provida potanko, kako valja da taj zbor postupa.[3]

4. S. Congregatio Concilii Tridentini interpretum.[4] S tim zborom spojena je s. Congregatio super statu Ecclesiarum,[5] koja ispituje izvješća biskupa, i super revisione synodorum provincialium[6] i super residentia Episcoporum.[7]

5. S. Congregatio Rituum nadzire i čuva čistoću bogoslužja. Istomu zboru povjerava se posebnim papinim nalogom istraga, kad se radi o tom, da se tko proglasi blaženim ili svetim. Ovaj zbor utemeljio je Siksto V. konštitucijom Immensa.[8]

6. S. Congregatio super negotiis Episcoporum et Regularium, dva zbora, koja je Siksto V. svaki za sebe utemeljio, ali ih je do skora sjedinio.[9] Ovaj zbor nadzire i uregjuje u ime papino djelovanje biskupa i od njihove vlasti izuzetih prelata, kao što i odnošaj crkvenih redova napram njima i megju sobom, i bdije nad stegom u redovima. Pijo IX. osnovao je g. 1847. izvanredni zbor Congregatio super statu regularium, komu je povjerio, da dokine razne zloporabe u redovničkoj stegi.

7. Klemens IX. utemeljio je p. 1660. Congregatio indulgentiarum et sacrarum reliquiarum, koji podjeljuje oproste i ispituje sv. moći.[10]

8. S. Congregatio de propaganda fide, komu pripada vrhovni nadzor nad misijama. Prvi početci ovoga zbora padaju u vrijeme Gregorija XIII.; Klement VIII. umnožao je članove zbora, a Gregorij XV. usavršio ga je konštitucijom Inscrutabili od 22. lipnja 1622. Posebni odjel za istočnu crkvu podigao je Pijo IX. g. 1862.[11]

9. Urban VIII. utemeljio je g. 1631. zbor pod imenom s. Congregatio super corrigendis libris Orientalium.

10. S. Congregatio super negotiis Ecclesiae extraordinariis, koji se bavi crkvenim poslovima, kad se crkva nalazi u iznimnom stanju i savjetuje papi, kako da se konačno ti poslovi riješe. Utemeljio ga je papa Pijo VII. g. 1814.[12]

II. Osim kardinalskih zborova opstoje kod rimske kurije i razne oblasti. Važnije od njih jesu ove:

1. Rota Romana najčasnije i najstarije sudište, koje je rješavalo u zadnjoj molbi prijeporne crkvene stvari cijeloga kršćanstva, kao što i svjetske

---

[3] Isp. Bangen l. c. § 44. p. 124. sqq.
[4] Vidi § 13. I.
[5] Utemeljio ju je Benedikto XIV. konšt. Decet. od 15. rujna 1740. Bangen l. c. § 56. p. 177. sqq.
[6] Utemeljena konšt. Immensa Siksta V. Bangen l. c. § 57. p. 180.
[7] Utemeljio ju je Urban VIII. a iz nova uredio Benedikto XIV. konšt. Ad universae od 3. rujna 1746. Bangen l. c. p. 181.
[8] Isp. Bangen § 64. sqq. p. 204. sqq.
[9] Bangen l. c. § 58. p. 182.
[10] Bullom In ipsis Pontificatus od 6. srpnja 1669. Bangen l. c. §. 74. p. 248.
[11] Bangen l. c. § 76. p. 257.
[12] Bangen l. c. § 79. p. 269. sq. Ostale zborove vidi Bangen § 80. Anhang p. 274. spp.

stvari papinske države. Danas raspravlja Rota o općenitim crkvenim stvarima samo onda, ako bude na to pozvana posebnim nalogom.[13]

2. Dataria Apostolica jest oblast, koja podjeluje milost pro foro externo i podjeljuje papi pridržane nadarbine. Datarija podjeljuje oprost od iregularnosti, od ženidbenih zapreka, raširuje ili steže podijeljene već povlastice itd.

3. Poenitentiaria Apostolica podjeljuje odrješenje od papi pridržanih slučajeva i oprost pro foro interno, a katkada i pro foro externo.

4. Cancellaria Apostolica, u kojoj se sastavljaju bulle.

5. Secretaria Brevium, u kojoj se piše breve.

6. Secretaria status jest oblast, preko koje papa opći sa svjetskim vladarima.

§ 84. Papini poslanici i apostolski namjesnici (vicarii).

I. Papa imade pravo u odaljenije krajeve šiljati poslanike, da ondje u njegovo ime vrše sudsku vlast, o svim ga važnijim stvari a obavješćuju i njegove zapovijedi izvagjaju. Papini poslanici mogu biti:

1. Legati a latere t. j. izvanredni papini poslanici, koje papa šalje u izvanrednim zgodama i uvijek ih bira izmegju kardinala.

2. Legati, Nuntii apostolici, redoviti papini poslanici. Ovi mogu opet biti:

a) legati nati Sedis Apostolicae, to su oni nadbiskupi, s čijom je nadbiskupskom čašću stalno spojena čast papinoga poslanika tako, da čim tko zasjedne onu nadbiskupsku stolicu, tim umah postaje papin poslanik, s toga se i ovakovi poslanici zovu rogjeni (nati) poslanici. Takovi rogjeni poslanici jesu nadbiskupi u Salzburgu, Pragu i Ostrogonu. Legatus natus danas je samo častan naslov, s kojim nije spojena nikakova vlast. Izuzimlje se Ostrogonski nadbiskup, kom : su kao legato nato podvrženi svi od biskupske vlasti izuzeti Benediktinci, Premonštrati i Cistercite u cijeloj Ugarskoj. Tu čast izmolio je ostrogonskomu nadbiskupu za uvijek Ladislav V. od pape Nikole V. IX. alend. April. et X. Cal. Maji 1452.[1]

b) Legati dati vel missi oni su papini poslanici, koje papa stalno drži kod pojedinih vlada, i koji su kao crkveni i diplomatski poslanici ovjerovljeni.

Ovakove poslanike bira papa uvijek izmegju p elata, koji se zovu nuncii, ako su posvećeni biskupi; ako pak nisu, onda se zovu internuntii. Nunciji namješteni kod dvorova prvoga reda često imadu vlast legata a latere i onda se zovu nuntii cum potestate legati a latere.

Vlast ovih poslanika stoji do punomoći, koju su primili.

II. Apostolski namjesnici postavljaju se tamo, gdje se tek propovijeda katolička vjera, ili gdje nema uregjene crkvene hierarhije, ili napokon gdje svjetska vlast priječi silom biskupa, da ne može vršiti svoje biskupske vlasti. Apostolski namjesnici ili su samo svećenici ili posvećeni

---

[13] Isp. Bangen l. c. § 86. p. 292. sqq.

§ 84. [1] Pray, Specimen hierarchiae Hungaricae, Posonii et Cassoviae 1776., P. I. p. 86.—91.

biskupi;[2] u svemu su podložni Propagandi, koja im i daje prema potrebi sad veću a sad . anju vlast.

III. U Austro-Ugarskoj izvršuje duhovnu vlast nad vojskom vojni apostolski vikar, koji je posvećeni biskup i koga imenuje car i kralj u sporazumku sa sv. Stolicom. Vojnom apostolskom vikaru daje sv. Stolica mnoge redovite i izvanredne povlastice On je glava 17 vojničkih župnika, koji . bavljaju svoju službu u sijelu glavnih vojnih zapovjedništva, General- oder Militär-Commando,[3] 33 vojnih kurata, koji su namješteni u garnizonskim bolnicama i kod drugih vojnih zavoda,[4] 58 vojnih kapelana, koji pod vodstvom vojnih župnika obavljaju duhovnu pastvu kod vojnika, koji se nalaze u njihovom vojnom dušobrižnom kotaru.[5]

POGLAVLJE DRUGO.

Patrijarhe, primasi i metropolite.

§ 85. Patrijarhe.

1. Akoprem su po božjoj uredbi svi biskupi, izuzamši papu, jednaki, što se tiče njihove sudske vlasti, ipak su tečajem vremena neki biskupi dobili sudsku vlast nad manjim ili većim brojem biskupa. Ti biskupi zovu se prema opsegu svoje vlasti patrijarhe, eksarhi, primasi ili metropolite.

Već u četvrtom stoljeću uživali su biskupi u Rimu, Aleksandriji i Antiochiji, — koje je biskupije utemeljio sv. Petar, — pod imenom patrijarha veću sudsku vlast. I biskupi u Ephesu, Caesareji i Herakleji bili su pod imenom eksarha poglavari njekolicine metropolita, dok nije pošlo za rukom biskupu u Carigradu, da ih sebi podloži i tako se dovine časti patrijarške. Napokon je isti naslov stekao i biskup u Jeruzalemu.

3. Nicejski sabor izrekao je, da biskupima u Aleksandriji i Antiochiji pripadaju ista patrijarška prava, koja uživa biskup u Rimu kao patrijarha: da mogu naime postavljati nadbiskupe, sazivati patrijarhalne sabore i pred-

---

[2] Apostolski nadstojnici (praefecti) jednostavni su svećenici, koji su poglavari vjerovijesnika u nekom malom kotaru; apostolski namjesnici obično su posvećeni biskupi i poglavari većeg kotara (vikarijat); napokon apostolski delegati takogje su posvećeni biskupi, koji su na čelu više kotara. Bangen l. c. § 77. p. 263. sq.

Vicarii Apostolici cum non sint Episcopi titulares Vicariatus, quem regunt, stricto jure nequeunt iis omnibus uti honoribus et privilegiis, quibus frui datum est Episcopis in suo territorio, unde nec thronum in ecclesia habere, neque cappam magnam deferre valeant, nec etiam iis jus est, ut eorum nomina canone missae memorentur. Verumtamen sicubi vel ex rescripto vel ex consuetudine mos inoleverit, ut similibus a longo tempore fuerint usi, et timor sit admirationis in fidelibus si videant morem illum innovari, tunc S. Sedes hujusmodi observantiam tolerare consuevit«. S. C. de Prop. Fide 16. Febr. 1867. (Acta XXIV. p. 393.).

[3] U Beču, Linzu, Gracu, Trstu, Innsbrucku, Brnu, Pragu, Lembergu, Zadru, Budimu, Zagrebu, Kašovi, Požunu, Petrovaradinu, Temešvaru i Hermannstadtu.

[4] U Beču 5, u Linzu 1, Gracu 2, Trstu 1, Innsbrucku 1, Brnu 2, Pragu 5, Krakovi 1, Lembergu 3, Zadru 1, Budimu 2, Zagrebu 1, Kašovi 1, Požunu 3, Petrovaradinu 1, Temešvaru 2, Hermannstadtu 1.

[5] Potanje o vojnom svećenstvu vidi Archiv 21. p. 456. sqq.

sjedati im, i da se od metropolite može na nje prizvati. Nadalje dobili su pravo podjeljivati svojim metropolitima pallij, i da se pred njima nosi križ.

4. Kad su četiri istočna patrijarha otpala od crkve na krivovjerje, prestali su ti patrijarhe pravno opstojati. Za vrijeme križarskih vojna uspostavio je te patrijarhate papa Innocencij III. sa svima pravima.[1] No pošto su ti patrijarhati opet pali u ruke nevjernika, odluči apostolska Stolica, da im se uzdrži uspomena, i nadalje podjeljivati naslov tih patrijarha prelatima, koji prebivaju u Rimu. Ovim patrijarsima ne podjeljuje papa pallij, jer ne stoluju i ne vrše sudske vlasti u svom patrijarhatu.[2]

5. Apostolska Stolica daje i istočnim biskupima, koji su s njom u zajedini, patrijaršku čast. Biskupi naime i nadbiskupi istočnjaka (Maronita, Melchita, Syraca i Armenaca) izaberu jednoga izmegju sebe i predlože ga apostolskoj Stolici moleći ju, neka ga imenuje patrijarhom. Potvrgjeni od pape za patrijarhu dobiva na svoju prošnju pallij i time ujedno vrhovnu sudsku vlast nad nadbiskupima i biskupima onoga naroda.[3]

Pijo IX. imenovao je god. 1847. patrijarhu latinskoga obreda u Jeruzalemu.

6. I nekim zapadnim biskupima podijelio je papa naslov patrijarhe, kao n. pr. biskupu u Mljecima, Aquileji, Lissabonu, velikomu kapelanu španjolskoga kralja i vojnom biskupu u Španjolskoj. Ovi se patrijarhe zovu patriarchae minores.

§ 86. Primasi.

U srednjem vijeku dobili su neki biskupi prednost pred ostalima kao prvi biskupi kraljevstva, a te biskupe zvali su primasima. Primas imao je pravo sazvati narodni sabor i predsjedati mu, kao što i kraljeve kruniti. Dan danas sve pravo primasa stoji u tom, da im pripada prednost pred nadbiskupima; dapače g. 1867. prigodom svetkovine japaneskih mučenika nisu na to pazili, pak je tek ostrogoskomu nadbiskupu, koji je ujedno primas Ugarske, pošlo za rukom to pravo primasa obraniti. Naslov primasa Njemačke nosi knez nadbiskup u Salzburgu, a primasa Poljske nadbiskup u Gnesenu. Papa je primas Italije.

Ostrogonski nadbiskup, kao primas Ugarske,[1] uživa još i sada primacijalna prava. On može naime sazvati narodni sabor; na nj se može od nadbiskupa, izuzamši koločkoga, prizvati; on kruni kralja, a u cijeloj pokrajini, na koju se proteže njegova primacijalna vlast, nosi se pred njim križ. Osim toga može, ma i ne bio kardinal, nositi kardinalsko odijelo.[3]

---

§ 85. [1] c. 23. de privilegiis.
[2] Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 15. n. 17.
[3] Ben. XIV. l. 13. c. n. 18.

§ 86. [1] Pripovijeda Peterfy (Concilia Hungariae, Posonii 1741. P. I. p. 96.), da e crkveni sabor držan god. 1279. pod predsjedništvom papinog poslanika Filipa od Ferme po papinoj želji (ex voluntate Pontificis) zaključio a kralj Ladislav III. potvrdio je zaključak, da bude nadbiskup ostrogonski primas Ugarske.
[2] Cherrier l. c. I. p. 235. sq. (Ed. II. Pestini 1839.).
[3] Archiv 67. p. 437. sq.

§ 87. Metropolite.

I. Metropolite zvali su se biskupi glavnijih rimskih gradova (metropoles), u kojima su najprije biskupije utemeljene. Iz tih biskupija širila se je dalje kršćanska vjera i prema potrebi utemeljivale su se biskupije u pokrajini, pred kojima su biskupi glavnih gradova imali prednost, vršili nad njima nadzor i sudsku vlast. Ti biskupi zvali su se pokrajinski biskupi[1] ili sufragani.[2] Izraz nadbiskup, kako se danas zovu metropolite, nastao je kasnije.

II. Metropolita kao glava crkvene pokrajine, imao je ova prava: 1. on je predsjedao izboru pokrajinskih biskupa i potvrgjivao ga;[3] 2. redio je izabranoga i potvrgjenoga za biskupa;[4] 3. odobravao je na saboru premješćivanje pokrajinskih biskupa.[5] Ta prava, koja su u staro vrijeme metropolite vršili, prošla su tekom vremena na apostolsku Stolicu, koja ih je i naročito sebi pridržala.[6]

Stara prava metropolita u cijelom opsegu izvršuje još i sada nadbiskup u Salzburgu pogledom na biskupije Mariborsku, Sekovsku i Kršku.[7] On naime još i sada a) imenuje biskupa za te biskupije; b) imenovanoga potvrgjuje[8] i redi; c) prima zahvalu biskupa na biskupskoj časti i popunjuje tim upražnjenu biskupiju; d) dapače popunjuje i onda te biskupije, kad koja od njih postane upražnjena kod sv. Stolice ili u kuriji.

III. Nadbiskupima kao metropolitima pripadaju ova prava:

1. oni imadu prednost pred biskupima na saboru, kod ophoda itd.

2. Kao znak nadbiskupske časti dobivaju od pape pallij. Prije dobivenoga pallija nit se smije zvati nadbiskup,[9] niti smije u svojoj nadbiskupiji vršiti biskupsku vlast reda,[10] a niti sudsku vlast u važnoj stvari,[11] s toga valja da svaki novi nadbiskup tri mjeseca iza svoga zaregjenja za biskupa, a ako je već biskup, poslije kako bude potvrgjen za nadbiskupa, ili sam ili po svom zamjeniku usrdno[12] moli za pallij apostolsku Stolicu u tajnom konzistoriju. Prije no se predade komu pallij, valja da on prisegom obeća papi dužnu poslušnost i odanost.[13]

---

§ 87. [1] c. 4. D. 18.
[2] c. 10. C. 3. q. 6.
[3] c. 7. 8. D. 64.
[4] c. 3. 5. 8. D. 65.
[5] c. 37. C. 7. q. 1.
[6] Vidi § 75. 1.
[7] Isp. Ben. XIV. De synodo 1. 13. c. 7. n. 4. sqq.
[8] To vrijedi za Krškoga biskupa, kad ga imenuje kralj, onda ga Salzburški biskup potvrgjuje i redi.
[9] Non tamen deberet se archiepiscopum appellare, priusquam a nobis pallium suscepisset, in quo pontificalis officii plenitudo cum archiepiscopalis nominis appellatione confertur. c. 3. x. 1. 8.
[10] Cum non liceat archiepiscopo sine pallio convocare concilium, conficere chrisma, dedicare basilicas, ordinare clericos et episcopos consecrare: multum profecto praesumit, qui antequam impetret pallium, clericos ordinare festinat, cum illud non tanquam simplex episcopus, sed tanquam archiepiscopus facere videatur: c. 28. de electione.
[11] Cit. cap. spominje samo, da ne može nadbiskup prije no dobije pallij sazvati sabora.
[12] Prošnja kojom moli, da mu se podijeli pallij, glasi; Ego N. Ecclesiae electus N. instanter, instantius, instantissime peto, mihi tradi pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo pontificialis officii.
[13] c. 4. de electione.

Pallij daje se nadbiskupovoj osobi, s toga ga on ne može drugomu nadbiskupu uzajmiti ili pokloniti, već ga valja s njim pokopati;[14] nadalje se daje za odregjenu nadbiskupiju, s toga valja da nadbiskup, koji zamijeni jednu nadbiskupiju s drugom, na novo moli pallij;[15] isto tako valja da imade dva pallija onaj nadbiskup, koji je na čelu dvjema nadbiskupijama.

Nadbiskup smije nositi pallij samo u povjerenoj mu crkvenoj pokrajini i to samo u crkvi a nipošto izvan nje kod ophoda.[16] Isto tako smije ga nositi samo na najveće blagdane,[17] služeći sv. misu[18] ili obavljajući druge važnije biskupske obrede.[19]

3. Pred nadbiskupom nosi se nadbiskupski križ,[20] a ako je već dobio pallij, imade pravo, da se kod svečanih zgoda pred njim nosi nadbiskupski križ u njegovoj crkvenoj pokrajini.[21] Budući da mu tc pravo pripada kao papinom zamjeniku, s toga se pred njim ne nosi križ, kad je prisutan papa ili njegov poslanik.[22] I nekoji biskupi dobivaju katkada pallij kao puko odlikovanje, ali s njim nije spojena nikakova vlast.[23]

4. Nadbiskupu pripada naslov Illustrissimus et Reverendissimus; u Austro-Ugarskoj pripada nadbiskupima u Beču, Salzburgu, Pragu, Ostrogonu, Olmützu i Gorici čast kneževska, s toga se i zovu knezovi nadbiskupi, a naslov im je Celsissimus et Reverendissimus Princeps Archiepiscopus.

Osim ovih časnih prava pripadaju nadbiskupima još i druga prava. Naročito

5. ako postane nadbiskup svećenik, koji još nije biskup, pak ako se dade za biskupa rediti u svojoj nadbiskupiji, valja da pogju onamo svi sufragani k regjenju.[24]

---

[14] c. 2. de auctoritate et usu pallii.

[15] c. 4. x. 1. 5.

[16] c. 1. 5. x. 1. 8.

[17] Dies quibus pallio uti potest Patriarcha sive Archiepiscopus, sunt hi: Nativitas Domini Nostri J. Chr., S. Stephani Protomartyris, S. Joannis Apostoli et Evangelistae, Circumcisio Domini, Epiphania Domini, Dominica in Palmis, feria quinta in coena Domini, Sabbatum sanctum, Dominica Resurrectionis cum duobus diebus sequentibus, Dominica in Albis, Ascensio Domini, Dominica Pentecostes, festum corporis Christi, festivitates quatuor beatae Mariae semper Virginis: Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis et Nativitatis, Nativitas s. Joannis Baptistae, festum omnium Sanctorum, festivitates omnium Apostolorum, dedicationes Ecclesiarum, principales festivitates Ecclesiae suae, ordinationes Clericorum, consecrationes Episcoporum et Virginum, dies anniversarius dedicationis Ecclesiae, et Consecrationis suae. Pontif. Rom. De Pallio.

[18] Izuzimlju se mise de Requiem. Pontif. Rom. ibid.

[19] Dedicationes Ecclesiarum, ordinationes Clericorum, Consecrationes Episcoporum et Virginum. Pontif. Rom. ibid.

[20] Kao što je s početka samo papa nosio pallij, isto se je tako samo pred njim nosio križ. Kasnije su to pravo dobili njegovi poslanici, patrijarhe, primasi i nadbiskupi. Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 6. n. 2.

[21] Neque ante habitum pallium potest electus ante se crucem deferre, sed tantum postea. Pontif. Rom. l. c.

[22] c. 23. de privilegiis.

[23] Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 6. n. 1. Tako je i Leo XIII. dozvolio breveom od 4. svibnja 1892. biskupu u Regensburgu, da može nositi pallij. (Archiv 68. p. 391. sq.), a g. 1898. podijelio je istu povlasticu i biskupu Štrossmajeru prigodom proslave šezdesetgodišnjice njegova misništva.

[24] c. 6. x. 1. 11.

6. Nadbiskup imade pravo svake treće godine sazvati pokrajinski sabor, predsjedati mu i njegove zaključke proglasiti i bditi nad tim, da se vrše.[25]

7. Oni mogu nadgledati prvostolne crkve i biskupije svojih sufragana, ako to pokrajinski sabor za shodno pronagje i odobri.[26]

8. Mogu opomenuti sufragane, ako ne vrše dužnosti svoga zvanja, da im udovolje, naročito: a) da svake godine drže biskupski zbor;[27] b) da podignu i uzdržavaju sjemenište;[28] c) da prebivaju u svojoj biskupiji.[29] Sufragane, koji bez naročite papine dozvole[30] ne prebivaju u svojoj biskupiji, valja da nadbiskup prijavi papi.

9. Ako sufragani zanemare svoju dužnost, tad je nadbiskup vlastan i dužan vršiji ju mjesto njih, a naročito ako a) predloženomu po patronu za dušobrižnu nadarbinu za dva mjeseca ne podijele nadarbine, a patron prizove na nadbiskupa;[31] b) ako kaptol, kad se uprazni koja sufragana biskupija, za osam dana ne izabere upravitelja dobara ili sposobnoga kapitularnoga vikara.[32]

10. Ako ne može svaka biskupija radi siromaštva podići svoje sjemenište, tad je vlastan nadbiskup s dvojicom najstarijih sufragana ili kod svoje crkve, ili kod koje druge u pokrajini podići jedno ili više sjemeništa.[33]

11. Nadbiskup kao punomoćnik apostolske Stolice valja da bdije nad tim: a) da se u župnim crkvama izuzetih od njegove vlasti samostana, koji se nalaze u njegovoj crkvenoj pokrajini na blagdane propovijeda riječ božja;[34] b) da se neposredno apostolskoj Stolici podložni samostani, koji se nalaze u njegovoj crkvenoj pokrajini, svake treće godine sastanu u vijeće, kako će čuvati i uspostaviti stegu.[35]

12. Nadbiskup ne može kazniti sufragana, jer si je papa pridržao, da on sam sudi o težim prekršajima biskupa, koji se kazne svrgnućem ili suspenzijom po crkvenim zakonima,[36] a manjim prekršajima sudi pokrajinski sabor.[37]

13. U svim stvarima, u kojima se može prizvati, nadbiskupski je sud, sud druge molbe.

---

[25] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.
[26] Trid. ss. XXIV. c. 3. de ref.
[27] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.
[28] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref.
[29] Trid. ss. VI. c. 1. de ref.
[30] Papa Urban VIII. pridržao je konštitucijom Sancta synodus od 12. prosinca 1634. papi pravo dozvoljavati biskupima, da mogu iz zakonitih uzroka prebivati izvan biskupije. § 8. Eisdemque praefectis (patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis) injungimus, ne ab eorum Ecclesiis discedant, nisi prius obtenta nostra et Romani Pontificis pro tempore existentis per breve, seu literas missivas, licentia. (Bull. Luxemb. V. 270.), i time je ukinuo odredbu sabora Trientskoga ss. XXIII. c 1. de ref.
[31] Pijo V. konštit. In conferendis od 18. ožujka 1567. § 4. (Bull. Luxemb. II. 234. s.).
[32] Trid. ss. XXIV. c. 16. de ref.
[33] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref. § Si vero in aliqua provincia.
[34] Trid. ss. V. c. 2. de ref.
[35] Trid. ss. XXV. c. 8. de Regularibus.
[36] Trid. ss. XXIV. c. 5. de ref.
[37] Idem ibidem.

POGLAVLJE TREĆE.

Biskup i njegovi pomoćnici.

I. Biskup.

§ 88. Biskupska vlast u opće.

1. Biskupi su po uredbi božjoj papi podložni nasljednici apostola, koji upravljaju povjerenim im stadom. Prava dakle i dužnosti biskupa temelje se na uredbi božjoj.

2. Biskupima svim skupa pripada jurisdictio universalis, t. j. oni sudjeluju kod uprave cjelokupne crkve, s toga i imadu na općenitim crkvenim saborima ne samo savjetujući nego i odlučujući glas. Osim toga pripada i pojedinim biskupima jurisdictio particularis t. j. njihova se vlast proteže na neko odregjeno mjesto i na neke osobe, koje im je doznačio papa. To mjesto, na koje se proteže njihova vlast, zove se sada biskupija, a nekoč se je zvala župa (parochia).[1]

3. Vlast biskupska, koja pripada biskupima u njihovoj biskupiji, jest redovita i neposredna, s toga se i biskup zove Ordinarij, a biskupska oblast Ordinarijat. No biskupska vlast podložna je papinoj vlasti, koji ju može stegnuti i stegnuo ju je tako gledom na osobe, kao što i gledom na stvari i mjesto. Biskupi valja da vrše svoju vlast prema propisima crkvenih zakona.

4. Biskupska vlast proteže se na trostruku apostolsku službu: na učiteljsku, svećeničku i na pastirsku.

§ 89. Biskupska učiteljska vlast.

1. Biskupi su ne samo vlasni nego i dužni propovijedati riječ božju. »Eadem sancta synodus statuit et decrevit«, veli sabor Trientski, »omnes episcopos, archiepiscopos, primates et omnes alios ecclesiarum praelatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad praedicandum sanctum Jesu Christi evangelium. Si vero contigerit episcopos et alios praedictos legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis concilii viros idoneos assumere teneantur ad hujusmodi praedicationis officium salubriter exequendum«.[1] Biskup može propovijedati u svakoj crkvi svoje biskupije i u samostanskoj. (S. C. Episc. et Regul. 17. Januarii 1583.). U ono vrijeme, kad biskup propovijeda, ne smiju propovijedati drugi svećenici, ni svjetovni ni redovnici (S. C. C. in Bituntina 3. Maji 1629.; in Pacen 26. April 1607.). Bez biskupove dozvole (missio) ne smije ni jedan svjetovni svećenik ili redovnik propovijedati u njegovoj biskupiji,[2] a biskup može danu dozvolu opozvati.

---

§ 88. [1] c. 4. C. 10. q. 1.; c. 10. C. 9. q. 2.

§ 89. [1] ss. V. c. 2. de rer.

[2] Nullus autem saecularis sive regularis — contradicente episcopo praedicare praesumat. Trid. ss. XXIV. c. 4. de ref.

2. Biskupovo je pravo i dužnost brinuti se osobito za to, da se mladež obojega spola tako u javnim i privatnim školama, kao što i u crkvi podučava u vjeri, «Nec minori studio«, veli Pijo IX. u breveu Singulari od 17. ožujka 1856. npravljenom na sabrane u Beču biskupe, »ea omnia consilia suscipienda curate, quibus vestrarum dioecesium juventus cujusque conditionis et sexus magis in dies catholico plane modo educetur«.

O tom pravu biskupa odregjuje konkordat ovo: a) nitko ne smije predavati nauk vjere u javnim ili privatnim školama ako mu to nije dozvolio (missionem et auctoritatem) biskup, koji može danu dozvolu i opozvati;[3] ako se u pučkim školama ne predaje dovoljno nauk vjere, može biskup odrediti svećenika, koji će mladež poučavati u vjeronauku.[4] b) Biskupi imadu pravo odlučivati, koji će se katekizmi i vjeroučne knjige rabiti u školama.[5] c) Sva obuka katoličke mladeži u svim javnim i privatnim školama ima biti u skladu s katoličkom vjerom; biskupi nadziru vjerski odgoj mladeži u svim zavodima i bdiju nad tim, da se u nijednom predmetu ne predaje išto, što bi se protivilo vjeri i ćudoregju.[6] d) U svim gimnazijama i srednjim školama katoličkoj mladeži namijenjenima imenovat će se samo katolici za profesore i učitelje, a sva obuka ima prema naravi predmeta biti tako udešena, da se mladeži u srce usadi zakon kršćanskoga života.[7] e) Za sve državne gimnazije i srednje škole raspisuje biskup natjecajni ispit za vjeroučitelje i predlaže vladi onoga, koga smatra najsposobnijim i toga valja redovito imenovati, ne može se drugi imenovati nego samo onaj, koga je biskup sposobnim za tu službu proglasio.[8] f) U sveučilištima valja gojiti vjeru i pobožnost (fides et pietas floreat);[9] na to neka paze biskupi kao kancelari sveučilišta; biskupi mogu, posavjetovavši se sa svjetskom vlasti, podignuti katolička sveučilišta, koja će biti njima podložna.[10]

3. Kao što za mladež u opće, tako se je biskupu na pose brinuti za odgoj budućih svećenika. Kandidati svećeništva valja da se prema svom budućem zvanju odgajaju, a svu skrb i brigu nad tim odgojem povjerava sabor Trientski biskupima.[11] Konkordat priznaje biskupima u tom pogledu ova prava:

a) biskup upravlja i nadzire sjemenište prema crkvenim zakonima sasma slobodno;[12]

b) on može primati u sjemenište mladiće, kako mu se čini, da je korisno za biskupiju;[13]

c) imenuje nadstojnike i profesore u sjemeništu, i ako mu se čini potrebno i korisno, otpušta ih;

---

[3] Konkordat čl. 6.
[4] Konkordat čl. 8.
[5] Konkordat čl. 7. Papin breve Optime noscitis od 5. stud. 1855. Omnem vero curam. »Vjeroučne školske knjige za opće pučke škole propisuje zem. vlada na prijedlog dotičnih crkvenih oblasti«. § 6. zakona o uregjenju pučke škole od 31. listop. 1888.
[6] Konkordat čl. 5.
[7] Konkordat čl. 7.
[8] Nota: Ecclesia § 8.
[9] Nota: Ecclesia § 1.
[10] Nota Ecclesia § 4.
[11] Ss. XXIII. c. 18. de ref.
[12] Konkordat čl. 17.
[13] Ibidem.

d) odregjuje koje će se bogoslovne struke i kojim redom učiti.

Gledom na javne zavode, u kojima se predaje bogoslovlje, pripadaju biskupu ova prava:

α) nitko ne može u javnom zavodu predavati bogoslovlje ili kateketiku, ako nije za to dobio dozvole od biskupa, koji može danu dozvolu i opozvati.[14]

β) Prije nego li se tko imenuje na juridičkom fakultetu profesorom crkvenoga prava, valja o njegovoj vjeri i znaju saslušati mnijenje biskupovo.[15]

γ) Samo oni bit će imenovani za javne profesore bogoslovlja i katehetike, kojima je biskup pripravan dati dozvolu, da mogu podučavati, pošto je izrekao svoj sud o njihovoj vjeri, zvanju i pobožnosti.[16]

δ) Ako biskup običaje upotrebiti neke profesore bogoslovnoga fakulteta, da klericima predavaju bogoslovlje, imenovat će se za te profesore oni, za koje mnije biskup, da su za tu službu sposobniji.[17]

ε) Biskupi imadu na bogoslovni fakultet osobiti upliv.[18]

η) Za ispitivanje onih, koji žele postići doktorat iz bogoslovlja ili iz kanonskoga prava, imenovat će biskup polovicu ispitatelja izmegju doktora bogoslovlja ili kanonskoga prava;[19] ispitatelji kod ispita za doktorat iz crkvenoga prava bit će isključivo katolici.[20]

ϑ) Bude li se činilo shodno, da nekim biskupima papa podijeli pravo, da mogu podjeljivati čast doktora iz sv. bogoslovlja, Nj. će Veličanstvo lako u to privoliti, pošto se u tom slože apostolska Stolica i vlada.[21]

4. I oni, koji su već postali svećenici, valja da sveudilj uče, ako hoće da svoju službu obavljaju na spas vjernika. S toga ima biskup pravo:

a) da strogo nadzire ispit onih, koji žele postići kakovu crkvenu službu, kao što i onih, kojima se dozvoljava ispovijedati (tako zvani jurisdikcionalni ispit), ili koji žele dobiti kakovu nadarbinu a naročito dušobrižnu;

b) odregjivati da se obdržavaju pastoralne konferencije.

5. Napokon valja da biskup:

a) bdije nad tim, da se u njegovoj biskupiji ne šire vjerske bludnje, a ako bi to tko pokušao činiti, da ih žigoše i pobije;

b) opominje vjernike, da ne čitaju knjiga, koje se protive vjeri i ćudoregju i da im označi takove knjige;[22]

c) zapriječi širenje neodobrenih prijevoda sv. pisma;[23]

d) traži od svećenika, kojima podjeljuje kakovu crkvenu službu, da ispovjede vjeru (professio fidei);

---

[14] Konkordat čl. 6.
[15] Nota Ecclesia § 5.
[16] Čl. 6.
[17] Ibidem.
[18] Nota: Ecclesia § 1.
[19] Konkordat čl. 6. »Ovi (eksaminatori) jesu, dva delegata nadbiskupske stolice zagrebačke«. § 6. Red strogih ispita u bogoslovnom fakultetu. (Naredba zem. vlade od 18. ožujka 1875. br. 1152.).
[20] Nota: Ecclesia § 2.
[21] Nota: Ecclesia § 3.
[22] Konkordat čl. 9.
[23] Trid. ss. IV. Decretum de editione et usu ss. librorum.

e) zabrani propovijedati svećenicima, koji naučaju bludnje ili krivovjerje;[24]
f) sve upotrebi, što je kadro učvrstiti živu vjeru u svećenstvu i u puku.

§ 90. Biskupska svećenička vlast.

Biskup kao svećenik ima pravo: a) neke sv. čine osobno obavljati, i b) nadzirati bogoslužje u svojoj biskupiji.

I. Sv. čini, koje imade biskup isključivo pravo obavljati, jesu: dijeljenje sakramenata sv. reda i potvrde.[1] Osim toga pridržani su biskupu još i neki drugi sv. čini, koje on jedino može redovito obavljati. Ti čini jesu: 1. pomazivanje kraljeva, 2. podjeljivanje nižih redova, 3. blagoslov ili posvedba crkve, žrtvenika, sv. posugja:[2] kaleža, plitice (patena), čestičnjaka (ciborium), zvonova, pomirba oskvrnjene crkve, koja je bila posvećena,[3] 4. blagoslov opata,[4] 5. posveta krizme, bolesničkoga i poučničkoga ulja (oleum infirmorum et cathechumenorum).

II. Biskup je vlastan i dužan bditi nad tim, da se u njegovoj biskupiji obavlja služba božja po crkvenim propisima, i da se dostojno dijele otajstva i blagoslovine. S toga on može: 1. svake godine propisivati svim svećenicima svoje biskupije red službe božje (directorium), po kojem će se služiti sv. misa i moliti časoslov. Ovaj propisani red dužni su slijediti i oni redovnici, koji nemaju posebnog propisanog reda. 2. Biskup valja da pazi na to, da njegovo svećenstvo onako dijeli otajstva i blagoslovine, kako to propisuje pontificale i rituale romanum, osim ako imade njegova biskupija svoj poseban ritual potvrgjen od sv. Stolice; a biskupi grčkoga i armenskoga obreda valja da naročito na to paze, da njihovi svećenici ne rabe drugih liturgijskih knjiga do onih, koje je odobrila apostolska Stolica.[5]

3. Ako su se uvukle zloporabe kod obavljanja službe božje, kod dijeljenja sakramenata, kod štovanja svetih itd. valja da ih biskup dokine.[6]

III. Znaci biskupske svećeničke časti (pontificalia) jesu ovi:
1. obuća: čarape (caligae) i papuče (sandalia).
2. Tunicella, koja se oblači na albu a preko nje dalmatika.
3. Svilene rukavice i biskupski prsten na prstenjaku desne ruke.
4. Križ, koji visi na zlatnom lancu oko vrata.
5. Na glavi mitra.

---

[24] Trid. ss. V. c. 2. de ref.

§ 90. [1] Papa može dozvoliti i svećeniku, da dijeli sakramenat potvrde, ali toga ne može dozvoliti biskup: s toga bi potvrda, koju bi dijelio svećenik, dobivši za to dozvolu od biskupa, bila nevaljano podijeljena. Ben. XIV. De synodo l. 7. c. 8. n. 7.

[2] Vi facultatum quinquennalium imadu biskupi vlast: Delegandi simplicibus sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, et alia utensilia ad sacrificium missae necessaria, ubi non intervenit sacra unctio n. 11.

[3] I tu vlast mogu dati biskupi svećenicima: reconciliandi ecclesias pollutas aqua ab episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab episcopo«. (l. c.).

[4] c. 1. x. I. 10.

[5] Pijo IX. Singulari 17. ožujka 1856.

[6] Trid. ss. XXV. De invocatioue, veneratione et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus.

6. Biskupska palica.

7. Posebno mjesto u svetištu crkve na strani evangjelja a nad njim baldakin.

NB. 1. S ovima znacima biskupske časti smije se biskup služiti samo u svojoj biskupiji.

2. Papa Leo XIII. dozvolio je breveom od 3. veljače 1888. patrijarhama, nadbiskupima i biskupima, da smiju nositi biret ljubičaste boje, dočim je to svim drugima zabranio.[7]

§ 91. Biskupska pastirska vlast.

I. 1. Biskup kao prvi pastir svoje biskupije može samo onda s uspjehom pasti svoje stado, ako ga poznaje i znade za njegove potrebe: s toga i crkveni zakon zapovijeda biskupima, da nadgledaju (visitare) svoju biskupiju,[1] i to ako je moguće svake godine cijelu, a ako to nije moguće, tad da u dvije godine obave nadgledanje cijele biskupije. »Patriarchae, primates, metropolitani et episcopi«, veli sabor Trientski, »propriam dioecesim per se ipsos, aut si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium aut visitatorem, si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltem majorem ejus partem, ita tamen, ut tota biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non praetermittant«.[2]

2. Biskup valja da osobno nadgleda svoju biskupiju, a ako je zakonito zapriječen, tad treba da to mjesto njega obavi ili generalni vikar ili tko drugi.[3]

3. Svrha nadgledanja jest ta: da se uzdrži prava vjera, učvrsti dobar a popravi zao život, unaprijedi pobožnost i sve drugo odredi, što je potrebno, da se unaprijedi spas vjernika.[4]

4. Biskup nadgleda: a) loca t. j. crkvene zgrade, b) res t. j. crkveni namještaj, c) munera t. j. kako se obavlja crkvena služba, d) personas t. j. život i duhovnika i svjetovnjaka.[5]

---

[7] Acta XX. p. 369.

§ 91. [1] Već i samo latinsko ime biskupa episcopus označuje tu dužnost. Episcopatus autem vocabulum inde ductum, quod ille, qui efficitur episcopus, superintendat, scilicet curam gerens subditorum .... Episcopi enim graece, latine speculatores interpretantur: nam speculator est praepositus in ecclesia dictus eo quod speculetur, et perspiciat populorum infra se positorum mores et vitam: c. 1. D. 21. § 7.

[2] ss. XXIV. c. 3. de ref.

[3] Trid. l. c. Kapitularni vikar može nadgledati biskupiju, ako je već prošla godina dana, otkako ju je nadgledao umrli biskup.

[4] Visitationum autem omnium istarum praecipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam expulsis haeresibus inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus et admonitionibus ad religionem, pacem innocentiamque accendere; cetera prout locus, tempus et occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere. Trid. l. c.

[5] »Denique visitans si quos criminosos invenerit, corrigit singulos pro qualitate delicti: potest enim Episcopus visitans etiam contra laicos de quocunque crimine inquirere, et notorios criminosos per se ipsum corrigere, non tamen ut judex in omnibus, sed ut pastor: quia ubi ad poenam ordinariam deveniendum esset, non indistincte potest procedere Episcopus, quia fructus visitationis est potius commendatio, quam punitio«. (Barbosa de Off. et. Pot. Ep. Lugduni 1678. P. III. Alleg. 73. n. 79. p. 273.).

5. Biskup valja da javno oglasi dan, kada će početi nadgledati biskupiju i tom zgodom da ili sam ili po drugom propovijeda riječ božju.

6. Da se čim sigurnije postigne svrha nadgledanja, ne može se prizvati proti naredbama, odredbama ili zabranama onoga, koji nadgleda biskupiju.[6]

7. Onaj, koji nagleda, imade pravo tražiti, da mu se nadoknadi trošak (procuratio, portio canonica), ali mu se ne daje ništa,[7] osim živeža za njega i za njegovu pratnju. Dapače je gdje gdje običaj, da biskup sve potrebe sam podmiruje — a sabor Trientski odregjuje, da se taj običaj ondje, gdje vlada, i u buduće obdržava.[8]

8. I praelati nullius dužni su nadgledati mjesta, koja su im potčinjena.

II. Budući da je biskupu bditi nad tim, da povjereno mu stado živi po crkvenim zakonima, s toga on može:

1. izdavati shodne naredbe prema posebnim i prilikama i potrebama svoje biskupije.[9]

2. Naredbe u crkvenim stvarima (statuta dioecesana) izdaje i proglasuje sam biskup kao zakonodavalac.[10]

3. Biskup može izdavati naredbe ili u biskupijskom zboru (synodus dioecesana) ili izvan njega.

4. Naredbe izdane od biskupa obvezuju u biskupiji sve one, za koje su izdane,[11] niti im za to treba potvrde od crkvenoga poglavara.[12]

5. Biskupske naredbe obvezuju i po biskupovoj smrti sve dotle, dok ih njegov nasljednik ne ukine.[13]

6. Svaki biskup potvrgjen od pape, ma i ne bio još posvećen, može izdavati crkvene naredbe za svoju biskupiju.[14]

7. Austrijski biskupi mogu sasma slobodno proglašivati svoje naredbe, koje se tiču crkvenih stvari, izdali ih oni ili u biskupijskom zboru ili izvan njega,[15] no ipak valja da u isto vrijeme priposalju vladi na uvid jedan primjerak svojih naredaba.[16]

8. Biskup može opraštati od obdržavanja zakona, koje je on dao, isto tako i od obdržavanja drugih općenitih zakona, ako mu je to dozvoljeno,[17] Ako je papa potvrdio biskupske naredbe, tad ne može biskup dozvoliti, da se te naredbe smiju ne obdržavati.[18]

---

[6] To valja razumijevati samo o onom, što se odredi kod nadgledanja izvan sudbeno.

[7] Nil accipere potest Episcopus visitans praeter victualia pel pecuniam loco victualium. (S. C. C. 12. sept. 1891. Acta XXIV. p. 367.).

[8] l. c.

[9] Ben. XIV. De synodo l. 6. c. 1. n. 1.

[10] In synodo dioecesana solus episcopus est judex et legislator. Bened. XIV. l. c. l. 3. n. 7.

[11] Ben. XIV. l. c. 1. 13. c. 4.

[12] Ben. XIV. l. c. l. 13. c. 3. n. 6.

[13] Idem l. c. l. 13. c. 5.

[14] Reiff. l. c. l. 1. tit. 2. § 4. n. 71. p. 70.

[15] Konkordat čl. 3. 4. e.

[16] Breve optime noscitis Pija IX. od 5. stud. 1855.

[17] c. 15. x. 1. 11.

[18] Barbosa de off. et potest. Ep. P. II. Alleg. 34. n. 7. p. 382.

9. Biskup je vlastan i dužan proglasit u svojoj biskupiji zakone izdane od apostolske Stolice ili od pokrajinskoga sabora. Biskup može u svojoj biskupiji opraštati od obdržavanja zakona izdanih na pokrajinskom saboru, osim ako je to pravo pokrajinski sabor sebi naročito pridržao.[19]

III. Biskup može opraštati od obdržavanja općenitih zakona:

a) kad mu to crkveno pravo dozvoljava. Tako može oprostiti od nekih iregularnosti[20] zavjeta i ženidbenih zabrana.

b) Kad je to običajem uvedeno. No taj običaj valja ili da je od pamtivijeka ili da je barem sto godina neprekidno trajao. Iz toga uzroka može biskup n. pr. dozvoliti težačke radnje u nedjelju i blagdane.

c) Ex licentia praesumpta n. pr. kod ženidbenih zapreka, ako se ženidba ne može odgoditi, a zapreka je tajna.

d) Napokon ako je za to dobio naročitu dozvolu od pape.

IV. Biskup je redoviti sudac u svim crkvenim stvarima (causae ecclesiasticae) i imade pravo ispitivati ih i suditi o njima u prvoj molbi.[21]

Sudačka vlast biskupska jest dvostruka: jurisdictio ecclesiastica criminalis, koja im daje pravo, da vode istragu o crkvenim zločinima i o njima sude, i jurisdictio ecclesiastica civilis, koja se proteže na sve druge slučaje. Ona može opet biti: jurisdictio contentiosa ili jurisdictio voluntaria, kako već sude biskupi ili proti volji optuženika, ili samo na tužbu podložnika.

Po našem konkordatu mogu biskupi izvršivati svoju sudačku vlast,[22] jer su njihovoj sudačkoj vlasti potčinjeni:

1. svi svećenici u svim crkvenim stvarima[23] tako, da samo o svjetskim svećeničkim stvarima sudi svjetski sudac, kao n. pr. o pravu vlasništva, o dugovima i baštinama,[24] isto tako sudi biskup i o svim crkvenim kriminalnim slučajevima svećenika,[25] a samo o onim zločinima i prekršajima, koje kazni svjetski kazneni zakon, sude redoviti svjetski sudovi.[26]

2. Svi vjernici svjetovnjaci i oni vojnici, koji spadaju ad militiam stabilem u svim crkvenim, civilnim[27] i kriminalnim slučajevima.[28]

3. Budući da spadaju jedino na crkveni sud sve crkvene stvari u opće a na pose one, koje se odnose na vjeru, sakramente, sv. čine i na dužnosti i prava spojena s duhovnom službom, to o njima, kao što i ženidbenim slučajevima po crkvenim zakonima i odredbama sabora Trientskoga, sudi crkveni sudac, dočim svjetski sudac sudi samo o gragjanskim posljedicama ženidbe. O valjanosti zaruka i o tom, u koliko brane, da se ne može ženidba sklopiti,

---

[19] Barbosa l. c. n. 10.
[20] Vidi § 35. 36.
[21] Trid. ss. XIII. c. 1. de ref.; ss. XIV. c. 4. 5. de ref.; XXIV. c. 20. de ref.
[22] Članak 10.—14.; čl. 34.
[23] Članak 10., 34.
[24] Članak 13.
[25] Članak 11., 34.
[26] Članak 14. Kako valja da svjetski sudovi u tom slučaju postupaju, vidi § 40. II. 1. c
[27] Članak 10., 34.
[28] Članak 11.

sudi crkvena vlast, držeći se pri tom onoga, što o tom odregjuje sabor Trientski i apostolsko pismo, koje počima: »Auctorem fidei«.[29]

I o patronatskom pravu sudi crkveni sudac, no ipak privoljuje sv. Stolica u to, kad se radi o svjetovnom patronatskom pravu, da svjetovni sudovi sude o nasljedstvu u to pravo, prepirali se o tom ili pravi i tobožnji patroni ili svećenici, koje ti patroni predlože.[30]

4. Svi crkveni kriminalni slučajevi t. j. svi prestupci božjih i crkvenih zakona u opće, a na pose crkveni zločini otpadništva, krivovjerja, raskolništva, simonije i svetogrgja, kao što i disciplinarni i ini prekršaji svećenika.[31]

B. U svim ovim slučajevima valja da biskupi postupaju i sude po crkvenim zakonima, s toga treba da za te slučajeve postave posebne sudove, koji će mjesto njih povesti kanonski proces. Naročito valja u svakoj biskupiji imenovati ženidbeni sud, koji raspravlja ženidbene stvari po naputku izdanom za stvari ženidbene za ženidbene sudove u Austrijskoj carevini.

C. Biskup nije uvijek dužan proti svećeniku povesti kanonski proces, nego ga može radi potajnoga kakovog zločina i bez sudbenoga postupka suspendirati od reda i službe ili mu zabraniti, da ne smije primiti više redove (suspensio ex informata conscientia). O tom vidi opširnije § 134.

NB. O crkvenim kaznama raspravlja § 129. i slijedeći.

D. Biskup imade pravo ne samo suditi, već ima i pravo osudu izvršiti.

One, koji se ne bi htjeli podvrći osudi biskupovoj, može biskup kazniti crkvenim kaznama,[32] a kad i to ne pomaže, može zatražiti pomoć u svjetskoga suda.[33]

1. Konkordat zajamčuje biskupima pravo, da mogu svoju osudu izvršiti tako na svećenicima kao što i na svjetovnjacima. Članak bo 11. odregjuje ovo: »Biskupima bit će slobodno duhovnike, koji ne nose odijela, koje odgovara njihovom redu i njihovoj časti, ili koji su inače vrijedni kazne, kazniti kaznama odregjenima od crkvenih zakona i drugima po svojoj uvigjavnosti i zatvoriti ih u samostanu, sjemeništu ili u drugoj kući za to odregjenoj. Nitko ih ne će priječiti, da sve vjernike, koji su prekršili crkvene zakone, kazne cenzurama.

2. Biskupi ne imaju samo pravo izvršiti osudu, koju oni sami izreku, nego se njima povjerava, da izvrše i osudu, koju budu izrekli svjetski sudovi proti svećeniku radi kakova prekršaja,[34] samo se izriče nada, da će biskupi za zatvor svećenika izabrati takove svećeničke kuće, koje će biti vladi s voljom,[35] o čemu neka se s vladom sporazume.[36] Dapače se ni to ne isklju-

[29] Članak 10.
[30] Članak 12.
[31] Članak 11., 14., 34.
[32] Trid. ss. XXV. c. 3. 14. de ref.
[33] Idem ss. XXV. c 20. de ref.
[34] Quod si clerici ex delicto vel transgressione condemnati fuerint, in monasterio vel alia ecclesiastica domo recludentur. Konkordat čl. 14.
[36] Insuper Majestas Sua expectat, fore ut episcopi ad custodiendum virum ecclesiasticum . . . domum ecclesiasticam seligant, quae gubernio haud displiceat. Nota Ecclesia § 11.

čuje, da će svećenici, koji budu radi zločina osugjeni, moći odsjediti svoju kaznu u svećeničkoj kući.[37]

3. Biskupima je obećano, da će im državna vlast pomagati izvršiti njihove osude izrečene proti svećenicima.[38] Ako bi se od njih u tom slučaju tražila kakova razjašnjenja, nada se Nj. Veličanstvo, da će ih biskupi dati, a u tom slučaju pitat će vladar za savjet odbor sastavljen od biskupa ili drugih crkvenjaka pod predsjedništvom kojega biskupa.[39]

V. Biskup napokon upravlja svojom biskupijom. U tom pogledu pripadaju mu po konkordatu ova prava:

1. on prima sasma slobodno u sjemenište mladiće, imenuje im nadstojnike i profesore i upravlja sjemeništem.[40]

2. Proglašuje sposobnima svećenike za duhovnu pastvu i namješta neovisno duhovne pomoćnike.[41]

3. Podjeljuje sve crkvene i službe i nadarbine u svojoj biskupiji, izuzamši one, koje podjeljuje papa.[42]

Imenuje si zamjenike, savjetnike i pomoćnike u upravi, koje smatra za to sposobne.

5. Podiže manje nadarbine i posavjetovaši se s Nj. Veličanstvom, da se doznače dostatni dohotci utemeljuje župe, dijeli ih i sjedinjuje.[43]

6. Propisuje javne molitve i druga pobožna djela, kad to traži dobro crkve, države i puka, isto tako javne ophode i hodočašća i druge sv. čine držeći se pri tom crkvenih zakona.[44]

7. Uvagja u svojoj biskupiji crkvene redove i družbe obojega spola prema odredbi crkvenih zakona, prijavivši ipak svoju namjeru vladi.[45]

8. Nadzire upravu crkvenih dobara u svojoj biskupiji.[46]

9. Biskup imade pravo tražiti od svećenika neke prinose, i to:

a) u izvanrednim slučajevima nužde može tražiti jedan put subsidium charitativum.

b) Procuratio canonica, kad biskup nadgleda biskupiju, valja da

---

[37] In quantum ad ecclesiasticam aliquam domum custodiendi remitti possint, qui criminis rei judicati fuerint, pendebit a casus natura et gratia Imperatoris. Nota Ecclesia § 11.

[38] Quum Majestas Sua desideret, ut disciplinae ecclesiasticae vigor conservetur, paratum semper se exhibuit et exhibebit ad executioni mandandas sententias ab episcopis in clericos eis subditos latas brachii saecularis auxilium praestare. Nota Ecclesia § 13. Isp. čl. 16. konkordata.

[39] Expectat autem fore, ut episcopi brachium saeculare imploraturi congruas afferant dilucidationes, si quas ab ipsis peti contigerit, quo quidem eveniente casu Augustissimus consilio utetur commissionis sub episcopi cujusdam praesidio ex sacrorum Antistitibus seu aliis viris ecclesiasticis compositae. Nota Ecclesia 13.

[40] Vidi gore § 89. 3. c.

[41] Konkordat čl. 34.

[42] Konkordat čl. 22.

[43] Ibidem čl. 4. c.

[44] Ibidem čl. 4. d.

[45] Ibidem čl. 28.

[46] c. 5. C. 10. q 1.; konkordat čl. 30.

mu svećenici dadu što mu treba za uzdržavanje ili u naravi ili u novcu.[47]

c) Seminaristicum ili alumnaticum, prinos za uzdržavanje sjemeništa.[48]

§ 92. Dužnosti i prava biskupa.

I. Biskupi su dužni:

1. Nadgledati svoju biskupiju. Vidi §. 91. I.
2. Izvješćivati papu o stanju svoje biskupije. Vidi § 76. d) 3.
3. Osobno prebivati u svojoj biskupiji. Vidi § 53. 4. a).
4. Svake nedjelje i blagdana sužiti sv. misu za svoju biskupiju.[1]

II. Pod pravima, koja pripadaju biskupima, razumijevamo ovdje ona časna prava i povlastice, koje im i crkva i država iskazuje i daje poradi njihove biskupske časti. Časna prava biskupa sastoje u odijelu, znakovima, naslovima i počitanju, koje im se iskazuje.

1. U obične dane nosi biskup talar ljubičaste boje — u došašću, korizmi, u kvatre i po petkima crne boje;[2] izuzimlju se oni dani, kada crkva ne pokazuje žalosti; crni široki šešir potstavljen sa zelenom svilom, okolo šešira svilena vrpca i rese iste boje.[3] Kod svečanijih zgoda nosi preko talara rochettu, a preko nje mozettu iste boje, koje i talar.

2. Znaci biskupske časti jesu: a) prsten, koji biskup uvijek i kod sv. mise nosi;[4] b) biskupski grb.

3. Crkveni naslov biskupa glasi: Praelatus, Praesul i Antistes; u govoru veli mu se: Reverendissime et Illustrissime Domine; posvećenoga biskupa zove papa Venerabilis frater, a rimski zborovi daju mu naslov: Perillustris ac Reverendissime Domine uti frater, i Amplitudo Tua, a on se sam naziva Nos N. Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus . . . sis.

---

[47] Trid. ss. XXIV. c. 3. de ref.

[48] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref.

§ 92. [1] Leo XIII. In suprema IV. Id. Junii 1882.

[2] Caeremoniale episcoporum l. 1. c. 3. § 1. 2. Redovnik biskup pridržaje boju svoje redovničke haljine. l. c. § 4.

[3] Galero utuntur a parte exteriori nigro, cui ab interiori sericum coloris viridis suffulciatur, cordulis pariter et floccis sericeis viridibus, ab eo pendentibus. Cerem. Episcop. l. c. § 5.

[4] Svi drugi valja da pod sv. misom skinu prsten. Budući da neki svećenici, koji nisu dostojanstvenici nose neovlašteno prsten, nastala je rečenica: Clericus annulatus aut stultus aut praelatus.

Ad dubia:

1. Laureati in sacra theologia, jure canonico et philosophia, in academia romana S. Thomae Aquinatis, possunt ne annulum deferre in sacris functionibus, et praesertim in celebratione sacrosancti sacrificii missae? Vel hic mos fere communis abusus potius est dicendus?

2. Beneficiati, canonici et parochi fere omnes in sacris functionibus et in celebratione sacrosancti missae sacrificii annulum deferunt. Possunt ne? Vel abusus est hic mos, ideoque delendus?

Resp. Quum sacerdotibus laureatis haudquaquam licitum sit annulum deferre in sacro peragendo aliisque sacris functionibus, uti — probe compertum est, sacra eadem congregatio opportunum censuit ejusmodi dubia remittere, ut quemvis in re abusum, si vere irrepserit — prorsus tollere satagat. S. C. Rituum 12. februar. 1892. (Archiv 68. p. 286. sq.).

4. Biskup imade prednost pred svima prelatima u biskupiji; svi mu podložnici ljube ruku, na službenom putovanju po biskupiji dočekuje se svečano: njegovo se ime spominje u kanonu mise, a godišnjica njegove posvedbe svečano se slavi u crkvi.

Članak 16. konkordata odregjuje: »Nj. Veličanstvo želi, da se službenicima crkve iskazuje ona čast, koja im po božjem zakonu pripada, s toga ne će dozvoliti, da se išta učini, što bi ih moglo poniziti ili izvrgnnti preziru, već će u suprot zapovjediti, da sve oblasti carstva svakom zgodom iskazuju nadbiskupima, biskupima i svećenstvu ono poštivanje i onu počast, koja njihovoj časti pripada«.

III. Biskup uživa ove crkvene povlastice:

1. u svom stanu smije imati oratorium privatum.

2. Na putu i izvan granica svoje biskupije može nositi sa sobom altare portatile.[5]

3. Ne pada u cenzuru interdikta i suspenzije, osim ako je naročito spomenut.[6]

4. U težim crkvenim kriminalnim slučajevima sudi mu jedini papa.[7]

Osim crkvenih povlastica uživaju biskupi i neke svjetske, naročito:

a) oni su izuzeti od vlasti redovitih svjetskih sudova. Kako će se postupati u slučaju, ako bude biskup kriv kojega zločina ili prekršaja, koji kazni kazneni zakon, o tom će odlučiti sv. Otac i Nj. Veličanstvo.[8]

b) Oprošteni su od biljega za sve podneske, koji se tiču duhovne pastve, crkvene stege, gradnje i uzdržavanja crkve; isto tako i za sve isprave, s kojima se podjeljuju crkvene službe i časti, i s kojima se posvjedočava, da je tko udovoljio vjerskim dužnostima, ili se odnose na crkvenu stegu, osim ako se tiču crkvenih dobara ili dužnosti, da tko što učini,[9] zatim oprošteni su od poštarine u svom službenom dopisivanju, označenom sa »in stricte officiosis«.[10]

c) Biskupi ne moraju primati na stan vojnika.[11]

II. Biskupovi pomoćnici

§ 93. Pomoćnik (coadjutor) biskupov.

1. Već u najstarije doba[1] davali su se bolesnim, starim ili slaboumnim[2] biskupima, koji nisu mogli vršiti svoje službe, a kasnije i rastrošnima[3] pomoćnici prema potrebi ili na neopredijeljeno vrijeme ili doživotno.

---

[5] c. 12. in VI. de privilegiis.
[6] c. 4. de sententia excommunicationis in VI.
[7] Trid. ss. XXIV. c. 5. de ref.
[8] Konkordat čl. 14.
[9] Carski patent od 9. veljače 1850.
[10] Dekret dvorske kancelarije od 17. veljače 1846.
[11] Prev. odluka od 5. svibnja 1856.
§ 93. [1] c. 12. C. 7. q. 1.
[2] c. 13. 14. C. 7. q. 1.
[3] c. 37. x. 1. 29.

1. Bonifacij VIII. pridržao je papi pravo davati biskupima pomoćnika,[4] samo udaljenijim od Rima biskupima dozvolio je, da si mogu, ako su za upravu biskupije nesposobni, uz privolu kaptola ili većine kaptola, uzeti jednoga ili dva pomoćnika. Ako je biskup nesposoban, da se o tom izjavi, mogu mu dvije trećine članova kaptola dati pomoćnika, a ako se on tomu usprotivi, neka tu stvar prijavi kaptol apostolskoj Stolici. Sabor Trientski[5] zabranio je u opće davati nadarbenicima pomoćnike s pravom nasljedstva, ali time niti je mogao, niti htio[6] zabraniti papama, da mogu dati biskupima, kad to traži ili potreba ili korist crkve, pomoćnika s pravom nasljedstva, samo valja da taj pomoćnik imade sva svojstva, koja se zahtijevaju za biskupa. »Quod si«, veli spomenuti sabor (l. c.), quando ecclesiae cathedralis aut monasterii urgens necessitas aut evidens utilitas postulet praelato dari coadjutorem, is non alias cum futura successione detur, quam haec causa prius diligenter a sanctissimo Romano Pontifice sit cognita, et qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quae a jure et decretis hujus sanctae synodi in episcopis et praelatis requiruntur«.

3. Pomoćnik s pravom nasljedstva može se dati biskupu samo uz privolu vladara, kad njemu pripada pravo imenovati biskupa, ili uz privolu kaptola, kad kaptol bira biskupa, akoprem može papa u posljednjem slučaju, kad to potreba traži, imenovati pomoćnika biskupu i ne pitajući kaptol za privolu.

4. Biskupov pomoćnik obično je posvećeni biskup.

5. Pomoćnika biskupova valja uzdržavati od biskupskih dohodaka.[7] On izvršuje svu biskupsku sudsku vlast, a ako je posvećeni biskup i vlast reda, koje ne može ili ne će biskup izvršivati; no ne može otugjiti crkveni imetak, a kad prestane njegova vlast, treba da položi račun biskupu i kaptolu, dosljedno biskupovom nasljedniku.

6. Pomoćnik, koji je postavljen samo s pravom nasljedstva, ne smije se za živa biskupa miješati u upravu biskupije, a po smrti biskupa naslijedi ga umah i posjedne biskupiju, čim je svečano ustoličen.

§ 94. Posvećeni biskup.

1. Biskupima, koji su ili stari, ili bolesni, ili imadu veliku biskupiju, pak ne mogu sami izvršivati svoje biskupske službe, daje se u pomoć posvećeni biskup, koji se takogjer zove suffraganeus.[1] Posvećeni biskup obavlja one sv. čine, koji spadaju na vlast reda.

2. Posvećeni biskup redi se na ime biskupije, koja je nekoć opstojala, ali sada ne opstoji,[2] i s toga, jer nemaju svoje biskupije, ne pripada im sudska vlast. U onoj biskupiji, u kojoj su dani na pomoć biskupu, mogu izvršivati vlast reda samo u toliko, u koliko im to dozvoli biskup;[3] sudsku

[4] c. un de clerico aegrot. in VI.
[5] ss. XXV. c. 7. de ref.
[6] Ibidem c. 21.
[7] c. 3. x. 3. 6.
§ 94. [1] Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 14. n. 4.
[2] Ovakovi biskupi zvali su se prije episcopi in partibus (scl. infidelium), no Leo XIII. zapovjedio je, da se ovaj naslov zamijeni s naslovom: episcopi titulares. Od ovih naslovnih biskupa valja razlikovati naslovne biskupe, koje u nas imenuje kralj i koji osim naslova ne imaju u sebi ništa biskupskoga.

vlast mogu samo onda izvršivati, ako obnašaju kakovu drugu službu, s kojom je ta vlast spojena.

3. Posvećenomu biskupu pripadaju biskupske povlastice. Razumije se samo sobom, da nisu dužni osobno prebivati u svojoj biskupiji, koje nema, ali su ipak dužni visitare limina, pošto to nije zapovjegjeno biskupima samo s toga, da podnesu izvještaj o svojoj biskupiji, nego i s toga, da iskažu čast grobovima sv. apostola Petra i Pavla i svoju podložnost napram apostolskoj Stolici.[4]

§ 95. Generalni vikar.

I. 1. Generalni vikar jest zamjenik biskupov, koji izvršuje onu sudsku vlast, koja pripada biskupu.[1] Biskup može, ali redovito ne mora imenovati generalnoga vikara; jedino ako je nevježa u kanonskom pravu, može ga sv. Stolica prisiliti, da imenuje generalnoga vikara.[2]

2. Biskup može sasma slobodno po svojoj volji imenovati generalnoga vikara.[3]

3. Generalni vikar valja da je:

a) duhovnik, ali neoženjen[4] niti redovnik,[5] najmanje 25 godina star,[6] koji nije župnik ni kanonik pokorničar.[7]

b) Da nije biskupov rogjak[8] ni rodom iz grada ili biskupije (originarius civitatis v. dioecesis).[9]

c) Valja da je doktor obojega prava ili barem kanonskoga prava, osobito ako biskup nije doktor kanonskoga prava. No i nedoktor može biti generalni vikar, osobito onda, ako je biskup doktor kanonskoga prava.[10]

d) Biskup može ali ne mora imenovati generalnoga vikara izmegju članova kaptola.[11]

4. Generalni vikar, kao zamjenik biskupov ima prednost pred svim dostojanstvenicima i kanonicima ili bio biskup prisutan ili ne,[12] ali ako je kanonik i ako je in habitu canonicali, pripada mu ono mjesto, koje zauzima u kaptolu.[13]

---

[3] Trid. ss. VI. c. 5. de ref.
[4] Ben. XIV. l. c. c. 6. n. 5.

§ 95. [1] »Vicarius episcopi est ille, qui episcopi vices gerit in eodem tribunali, in quo judicare solet episcopus«. Pellegrinus, Praxis vicariorum, Venetiis 1706. Sect. 1. Subsect. 3. n. 1. p. 8.
[2] Pellegrinus l. c. Sect. II. Subsect. 5. n. 8. p. 19.
[3] Konkordat čl. 4. a.
[4] Pellegrinus l. c. P. I. Monita generalia n. 4. p. 1. sq.
[5] Idem l. c. n. 5. p. 2.
[6] Idem l. c. n. 7. p. 2.
[7] Idem l. c. n. 9. p. 2.
[8] Idem l. c. n. 6. p. 2.
[9] Idem l. c. n. 2. p. 2.
[10] Idem l. c. n. 8. p. 2.
[11] Idem l. c. n. 9. p. 2.
[12] Ben. XIV. De synodo l. c. c. 3. n. 3.; S. C. Negot. Eccl. Extraordin. 14. julii 1888. (Archiv 61. p. 342.).
[13] S. C. R. in Compostellana 4. Febr. 1600.; in Vulturarien 11. April. 1601. kod Ferrarisa voc. Vicarius generalis Episcopi art. 3. n. 10.

5. Generalni vikar, kao zamjenik biskupov, oprošten je od biljegovine i poštarine u onim slučajevima, u kojima je oprošten i biskup.

II. 1. Generalni vikar biskupov je zamjenik u redovitoj sudskoj vlasti u cijeloj biskupiji, ali redovito samo in spiritualibus, s toga se i zove vicarius in spiritualibus generalis.

2. Genevalni vikar zamjenik je biskupov, s toga je i njegova sudska vlast vicaria et delegata. No sudska vlast, koja mu pripada spojena je s njegovom službom, s toga valja reći, da je ta njegova sudska vlast redovita.[14]

3. Generalni vikar ima toliko vlasti, koliko mu biskup, kad ga imenuje, podijeli. Vlast, podijeljenu generalnomu vikaru, valja strogo tumačiti. Ako mu dakle biskup kod imenovanja podijeli općenito vlast, tad to valja tako razumijevati, da generalni vikar može sve ono vršiti, što spada na redovitu sudsku vlast biskupa; hoće li biskup generalnomu vikaru dati vlast, da može i ono vršiti, što je biskupu naročito pridržano, tad valja da to naročito spomene. No nije potrebito, da sve slučajeve potanko nabroji, već je dosta, ako nabroji samo neke uz dodatak, da mu se daje vlast rješavati sve slučajeve, za koje se zahtijeva posebna dozvola.

III. Generalni vikar ne može, ako nije za to naročito opunovlašten:

1. izvršivati čine, koji spadaju na vlast biskupskoga reda, ma i bio posvećeni biskup, niti može to dozvoliti drugomu biskupu.[15]

2. Dati dozvolu drugomu biskupu, da redi (literas dimissoriales) osim ako je biskup na daleku putu.[16]

3. Podijeliti nadarbinu, koju biskup sasma slobodno podjeljuje (liberae collationis).[17]

4. Podizati i promjenjivati nadarbine.[18]

5. Dozvoliti nadarbeniku, da se odreče svoje nadarbine.[19]

6. Suditi duhovnicima i kazniti ih radi teških prekršaja.[20]

7. Sazvati biskupijski zbor (synodus dioecesana)[21] i nadgledati biskupiju.[22]

8. Odrješavati od grijeha biskupu pridržanih.[23]

9. Odrješavati od iregularnosti i cenzura, nastalih ex delicto occulto.[24]

10. U opće sve ono, što je važnije (ardua, majora).[25]

IV. Budući da je sudska vlast, koja pripada generalnomu vikaru delegata, s toga on ne može sve svoje vlasti bez dozvole biskupove drugomu

---

[14] Pellegrinus l. c. P. I. Sect. II. Subsect. 3. n. 1. p. 17.

[15] Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 8. n. 2. Generalnomu vikaru, koji nije biskup, ne pripadaju časna prava biskupa, naročito: »non possunt, quando celebrant, habere duos capellanos, sive clericos, qui illi cum coctis inserviant, etiamsi sint prothonotarii sive vicarii apostolici. — Neque paramenta sumere de altari — neque baldachinum erigere — neque annulo uti, tempore, quo celebrant, licet sint prothonotarii apostolici, — nec dare benedictionem diacono, antequam evangelium cantet, neque praedicatori benedicere, antequam pulpitum ascendat«. Pellegrinus l. c. P. I. Sect. II. Subsect. II. n. 10.—12. p. 13. sq.

[16] c. 3. in VI. de temporibus ordinationum.

[17] Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 8. n. 2.

[18] Idem ibidem.

[19] Idem l. c.

[20] c. 2. in VI. De officio Vicarii (1. 13.).

[21] S. C. C. 4. dec. 1655., kod Ben. XIV. l. c. n. 3.

[22] Ben. XIV. l. c. n. 3.

[23] c. 2. in VI. de poenit. et remiss.

[24] Trid. ss. XXIV. c. 6. de ref.

[25] Pellegrinus l. c. P. I. Sect. II. Subsect. 2. n. 9. p. 13.

predati (quoad universitatem causarum), no može dozvoliti drugomu, da vrši pojedine čine njegov vlasti.

V. Biskup i generalni vikar smatraju se u pravu za jedno te isto sudište, s toga se proti konačnoj osudi (sententia definitiva) generalnoga vikara ne može prizvati na biskupa, već na metropolitu; no proti privremenoj osudi (sententia interlucuturia)[26] može se prizvati od generalnoga vikara na biskupa.

Isto se tako može proti osudi generalnoga vikara predati biskupu molba; da uništi osudu.[27]

VI. Vlast generalnoga vikara prestaje:

1. kad biskup opozove danu mu vlast izrično ili šuteći.[28] Kao znak, da je biskup šuteći opozvao vlast danu generalnomu vikaru, smatra se, ako imenuje novoga generalnoga vikara.[29]

No da može biskup opozvati vlast danu generalnomu vikaru, valja da imade za to dostatan uzrok. Kao dostatan uzrok smatra se:

a) ako se mnogi tuže na to, kako on vrši svoju vlast;[30]

b) ako zlo upravlja biskupijom i ne obavješćuje S. C. o važnim zgodama, kad je bjskup odsutan;[31]

c) ako piše nedostojno sv. zboru biskupa;[32]

d) ako se nedostojno ponaša spram kojega kardinala;[33]

e) ako mu manjka razboritost, akoprem je inače sposoban;[34]

f) ako je izopćen;[35]

g) ako ne će, da se pokorava nalozima sv. zbora biskupa;36

h) ako je redovnik.[37]

Samovoljno svrgnuti generalni vikar, može prizvati na sv. zbor biskupa, koji ga može uspostaviti u časti.[38]

Generalnoga vikara valja ubavijestiti o tom, da mu je d.na vlast opozvana, jer od to doba, kad mu e to priopći, prestaje njegova vlast.[39]

2. Vlast generalnoga vikara prestaje naravnom ili grag̨anskom smrću biskupa, koji ga je imenovao.[40] Gragjanska smrt biskupa nastaje onda, kad

---

[26] Sententia interlucuturia, quae non sit am executioni demandata, nec causae finem imponat, nec sic geminetur, neque transierint decem dies. Pellegrinus l. c. P. I. Sect. II. Subsect. IV. n. 6. p. 18.

[27] Idem l. c. n. 8. p. 19.

[28] c. 1. de R. J.

[29] c. 14. de procuratoribus.

[30] S. C. Episc. in una Spalatren. 5. Febr. 1601.

[31] Eadem S. C. in una Agrigentinen. 27. Oct. 1603.; et in una Tranen. 3. decemb eod. anno.

[32] Eadem S. C. in una Rietina 3. sept. 1601.

[33] Eadem S. C. in una Savon. 19. novemb. 1655.

[34] Eadem S. C. in una Placentina 11. sept. 1601.

[35] Eadem s. C. in una Placentina 18. jun. 1649.

[36] Eadem s. C. in una Parmen. 17. aug. 1645., et in una Ausculana 23. april. 1649.

[37] Eadem s. C. in una Istrien. 16. oct. 1615. et Spalatren. 12. april. 1619. (Sve ove odluke vidi kod Pellegrina l. c. P. I. Sect. II. Subsect. VI. p. 21. n. 5.—7.).

[38] S. C. Episc. in una Spalatren. 3. jul. 1601., et in una Trabunen. 7. sept. et 8. oct. 1649. (Pellegrinus l. c. n. 4.).

[39] Pellegrinus l. c. n. 3. 8.

[40] Izuzima se generalni vikar pape kao rimskoga biskupa; njegova bo vlast traje i poslije smrti pape, dok se ne izabere novi papa. Ben. XiV. De synodo l. 2. c. 3. n. 2.

po zakonu prestaje njegova sudska vlast ili za uvijek ili za neko vrijeme. To biva, kad je biskup premješten na drugu biskupiju; ako se zahvali na biskupiji; ako bude svečano i poimence izopćen, suspendiran ili pade u interdikat; ako bude svrgnut s biskupske časti ili odveden u ropstvo od neprijatelja crkve.[41]

3. Napokon prestaje vlast generalnoga vikara, kad se je sam odreče.

§ 96. Prvostolni kaptol.

1. Prvostolni kaptol jest zbor svećenika prvostolne crkve, koji su savjetnici biskupovi, i koje valja da biskup u svim važnijim stvarima za savjet pita, a u nekima traži i njihovu privolu.

2. S početka živio je biskup sa svima svećenicima, koji su bili u istom mjestu, zajednički. Svi ti svećenici bili su upisani u crkvenu maticu, u kanon, odatle nazvani kanonici. Naročito je sv. Augustin propisao svojim svećenicima, koji su svi zajedno živjeli, stalna neka pravila, a taj način života raširio se je zatim iz Afrike u Španjolsku, Italiju i Galliju. Biskup u Metzu sv. Chrodegang dao je svojim svećenicima pravima za zajednički život nalika pravilima Benediktinaca; ta pravila usavršio je kasnije njegov učenik, djakon Amalarij. Za Karla Velikoga i Ljudevita pobožnoga propisana bijahu ta pravila za sve crkve, kod kojih je služilo više svećenika, i od to doba počeli su razlikovati prvostolni kaptol (capitulum cathedrale), kod biskupskih crkva, i zborni kaptol (capitulum collegiatum) kod drugih crkva.

Ti svećenički zborovi nazvani su kaptol (capitulum) s toga, jer su se svi svećenici, koji su kod iste crkve služili, svaki dan sastajali u zajedničkoj sobi, gdje im se je čitalo jedno poglavlje (capitulum) pravila.

Kao što su kanonici živjeli na način redovnika, isto su tako i od njih uzeli imena za svoje poglavare: kao što praepositus, decanus, scholasticus ili caput scholae, koji je pouku nadzirao, cantor ili primicerius, nadzornik pjevanja, koji je imao pomoćnika, zvanoga succentor, custos itd.

3. Kad je prestao zajednički život kanonika, prestale su i neke službe, a preostale dijelile su se: in dignitates, koji imadu ne samo prednost pred drugima (praeeminentia, praecedentia), nego i sudsku vlast na vanjskom sudu (jurisdictio in foro externo); personatus, kojima pripada samo prednost pred drugima bez sudske vlasti, i officia, koji upravljaju samo kaptolskim stvarima. U dvanaestom stoljeću nastale su u kaptolu dvije nove službe: canonicus poenitentiarius, koji ispovijeda u prvostolnoj crkvi i imade vlast odriješiti od slučajeva biskupu pridržanih, i canonicus theologus, koji valja da tumači i svećenstvu i puku sv. pismo.

4. Tečajem vremena, kad su se umnožali kaptolski dohotci, prestao je zajednički život — počamši od 10. stoljeća —, a biskup i svaki kanonik dobio je dio dohodaka. Samo mlagji kanonici domicellares živjeli su zajedno pod nadzorom školastika. No u skoro su i za nje podignute manje nadarbine, i tako su i oni prestali živjeti zajedno. Crkva je, istina, zabranjivala obećavati komu nadarbinu za onaj slučaj, kad bude upražnjena, no i protiv te zabrane obećavali su ipak kanonikate, kad budu upražnjeni. Ti

[41] Pellegrinus l. c. n. 9. sqq.

kandidati kanonikata, zvali su se expectatarii, imali su stolicu u koru i glas u kaptolu, ali nisu imali kanoničkih dohodaka, s toga su se zvali canonici in herbis; dočim su se oni kanonici, koji su brali dohotke zvali canonici in floribus et fructibus.

5. Kaptol birao je sam kanonike. No i biskupi imali su pravo glasa kod izbora, a gdje kada imali su odlučni glas u slučaju, kad su se glasovi raspolovili. U njemačko-rimskom carstvu imali su vladari pravo za prvo mjesto, koje se je upraznilo u kaptolu za njihovog vladanja, predložiti kandidata (jus primararum precum).[1]

Osim pravih kanonika bilo je i ima kod svakoga kaptola začasnih kanonika. Začasne kanonike imenovao je i biskup uz privolu kaptola, i kaptol uz privolu biskupa.[2]

6. Crkveni zakoni opetovano su zahtijevali, da se megju kanonicima opet uvede zajednički život, ali tomu zahtjevu udovoljili su samo neki kaptoli; njihovi članovi zovu se canonici regulares.

7. Kaptoli su različito uregjeni. U našim kaptolima ponajviše su četiri dostojanstvenika: praepositus, lector, cantor i custos, koji ze zovu columnae ili canonici columnares.

8. Prema odredbi sabora Trientskoga[3] može samo onaj postati kanonik i dostojanstvenik u kaptolu, koji je primio za to potreban red ili će ga za godinu dana primiti. Nadalje zahtijeva spomenuti sabor,[4] da bude barem polovica kanonika svećenici a ostali barem podjakoni, osim ako je gdje običaj, da bude više svećenika ili da budu svi kanonici svećenici. Sve časti i barem polovica kanonikata neka se podijeli doktorima ili licencijatima sv. bogoslovlja ili crkvenoga prava, a svi kanonici da budu barem 22 godine stari, oni pak, koji imadu kakovu čast spojenu s duhovnom pastvom 25 godina.

O imenovanju kanonika u nas vrijedi članak 22. konkordata, u kojemu se odregjuje ovo: »Kod svih metropolitanskih ili nadbiskupskih i biskupskih crkva podjeljuje Nj. Svetost prvu čast, osim ako pripada na nju patronatsko pravo komu privatnomu svjetovnjaku, u tom slučaju podjeljivat će drugu. Za ostale časti i kanoničke nadarbine imenovat će Nj. Veličanstvo, izuzimlju se oni, koje biskup slobodno podjeljuje ili na koje je tko zakonito stekao patronatsko pravo. Za kanonike imenovat će se samo svećenici, koji imadu i od crkvenih zakona u opće propisana svojstva i koji su pohvalno služili ili u duhovnoj pastvi, ili u crkvenoj službi ili u crkvenoj učiteljskoj službi. Neće biti potrebno, da budu plemenita roda ili da imadu plemenit naslov,[5] ali se valja držati uvjeta, za koje je dokazano, da su postavljeni kod utemeljenja. Gdje je hvale vrijedan običaj, da se kanonikati podjeluju raspisavši natjecaj, ostat će i u buduće«.

---

§ 96. [1] Isp. Dissertatio Joan. Adr. Brand, de jure caesareo primarum precum, (Schmidt. Thesaurus juris ecclesiastici, Heidelbergae etc. 1776. T. V. p. 112. sqq.) i Müller Lexikon des Kirchenrechts voc. primae preces.

[2] Acta III. p. 139.

[3] ss. XXII. c. 4. de ref.

[4] ss. XXIV. c. 12. de ref.

[5] S. Congregatio negotiis ecclesiasticis extraordinariis praeposita izrekla je 18. lipnja 1880., da oni kanonici u kaptolu nadbiskupije u Olmützu, koje imenuje car, ne treba da budu plemenita roda. (Archiv 46. p. 163.).

9. Kaptol se smatra kao juristička osoba, i kao takova upravlja svojim poslovima samostalno. Kaptol imade pravo stvarati za sebe štatuta, upravljati svojim imetkom, imenovati svoje činovnike, osim toga imade svoj vlastiti pečat.[6] Glavar kaptola može sazivati članove kaptola u sjednicu, a da mu za to nije potrebna dozvola biskupova, samo ne valja da to bude u ono vrijeme, kad su kanonici dužni da budu u crkvi. U sjednicama odlučuje nadpolovična većina,[7] samo onda, kad se radi o pravima pojedinaca, treba da bude zaključak jednoglasan.[8]

Biskup nije član kaptola, isto tako nije član kaptola posvećeni biskup i biskupov generalni vikar kao takov, no ako su ovi posljednji zajedno i kanonici, imadu ista prava kao što i ostali kanonici.

§ 97. Prava kaptola kad je biskupska stolica popunjena.

I. Crkveni zakoni propisuju, da biskup u svim važnim stvarima, kad se služi redovitom svojom vlašću, pita za savjet kaptol.[1] Naročito:

1. kad izdaje diecezanska štatuta;[2]

2. kad namješta ili svrgava crkvene dostojanstvenike i druge crkvene osobe;[3]

3. kad imenuje zamjenika umrlomu sucu, koga je izabrao biskupijski zbor;[4]

4. kad podiže samostan;

5. kod uprave crkvenoga imetka, i

6. u svim stvarima, koje se tiču kaptola.

Osim toga dužan je biskup dva kanonika pitati za savjet:

7. kad utemeljuje i uregjuje sjemenište. Ova dva kanonika može biskup izabrati po svojoj volji. No kad se radi o tom, odakle će se sjemenište uzdržavati, ili da mu se dade izvanredna potpora, valja da se biskup služi savjetom dvojice kanonika, od kojih jednoga izabire biskup a drugoga kaptol, i dvojice gradskih svećenika, od kojih opet jednoga bira biskup a drugoga gradsko svećenstvo;[5]

8. kad mijenja pobožne zaklade,[6] koje ne mogu više ispunjavati propisane im svrhe;

9. kad raspisuje oprost;[7] i

10. kad uregjuje službu božju u prvostolnoj crkvi.[8]

---

[6] c. 5. x. 2. 19.

[7] c. 1. 4. x. 3. 11. Dvije trećine glasova zahtijevaju se onda, kad kaptol bira pomoćnika umobolnomu biskupu: c. un. de clerico aegrotante in VI.

[8] R. J. 29. in VI.

§ 97. [1] Radi li što biskup kao delegatus Sedis Apostolicae, skroz je u tom neovisan od kaptola, osim ako mu se naročito veli, da pita kaptol za savjet ili za privolu.

[2] No S. C. Concilii može ispuniti (sanare) taj nedostatak. Ben. XIV. De synodo l. 13. c. 2. n. 16.

[3] c. 4. x. 3. 10.

[4] Trid. ss. XXV. c. 10. de ref.

[5] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref.

[6] Trid. ss. XXV. c. 8. de ref.

[7] Trid. ss. XXI. c. 9. de ref.

[8] Trid. ss. XXIV. c. 12. de ref.

U ovim slučajevima valja da biskup traži savjet u kaptola, ali ga ne mora slijediti;[9] ako pak ne pita kaptol za savjet, onda je sve, štogod on uradi, nevaljano, osim ako mu to dozvoljava zakoniti običaj, dogovor s kaptolom ili papina povlastica.[10]

II. Biskup valja da traži privolu kaptola:

1. kad si uzima pomoćnika s pravom nasljedstva, a kaptolu pripada pravo birati biskupa;

2. kad otugjuje (alienatio)[11] crkvene nekretnine ili dragocjene pokretnine,[12] koje pripadaju crkvi[13] ili kaptolu;

3. kad sklapa zajam na crkvena dobra:[14]

4. kad podjeljuje nadarbinu, a to pravo pripada biskupu i kaptolu zajedno;[15]

5. kad ukida kanoničku nadarbinu i sjedinjuje jednostavne nadarbine s oskudnima nadarbinama prvostolne ili zborne crkve;[16]

6. u svim stvarima, kad se radi o pravima kaptola;[17]

7. kad utemeljuje ili uspostavlja kanonička mjesta;[18]

8. kad uvagja za cijelu biskupiju novi blagdan dc praecepto,[19] i

9. u svim slučajevima, kad to zahtijeva zakoniti običaj.[20]

Kad kaptol uskrati svoju privolu u ovim slučajevima, ili ako biskup ne traži privole, pak ipak nešto u tim stvarima odredi, takova je odredba nevaljana, osim ako biskupu zakoniti običaj dozvoljuje, da može i bez privole kaptola što za te slučajeve odregjivati.

§ 98. Prava kaptola, kad je biskupija nepopunjena.

1. Kad se isprazni biskupska stolica, bilo to smrću biskupa, bilo na kakav drugi način, sva redovita biskupska sudska vlast prelazi na prvostolni kaptol ali tako, da je on dužan za osam dana izabrati jednu osobu — vikara —, koji će tu vlast izvršivati. Tako bo propisuje sabor Trientski: »Capitulum sede vacante — officialem seu vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare omnino teneatur, qui saltem in jure canonico sit doctor vel licentiatus, vel alias, quantum fieri poterit, idoneus. Si secus factum fuerit, ad metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur. Et si ecclesia ipsa metropolitana fuerit aut exempta, capitulumque, ut praefertur, negligens fuerit, tunc antiquior epis-

---

[9] Reiff. l. 3., tit. 10. § 1. n. 10.
[10] Trid. ss. XXV. c. 6. de ref.
[11] Alienationis nomen in proposito sumitur large ac proin complectitur omnem actum, quo dominium rei directum vel utile, aut ususfructus, seu jus in alterum transfertur. Reiff. l. 3. tit. 13. § 1. n. 3.
[12] Kod manje vrijednih stvari nije potrebna privola kaptola: c. 53. C. 12. q. 2.
[13] c. 1. x. 3. 10.
[14] U nas je za to potrebna dozvola sv. Stolice i Nj. Veličanstva, čl. 30. konkordata.
[15] c. 6. x. 3. 10.
[16] Trid. ss. XXIV. c. 15. de ref.
[17] c. 10. x. 3. 10.
[18] c. 8. x. 1. 2.
[19] c. 1. D. 3. de consecr.; c. 5. x. 2. 9.
[20] c. 8. de consuetudine.

copus ex suffraganeis in metropolitana, et propinquior episcopus in exempta oeconomum et vicarium idoneos possit constituere«.[1] Prema tomu dakle:

a) valja da kaptol za osam dana, iza kako je saznao, da je biskup umro ili da je inače biskupska stolica upražnjena, izabere vikara. S toga se

b) ne može kaptol siliti, da to učini prije, a

c) do izbora vikara upravlja cijeli kaptol in solidum biskupijom, a ne prvi dostojanstvenik.[2]

2. Kaptol valja da je capitulariter sabran, kad bira vikara i da se tajno glasuje, inače je izbor nevaljan.[3] Ako su dvije biskupije sjedinjene, kaptol ujedinjene biskupije ne bira vikara.[4]

3. Kaptol smije izabrati samo jednoga vikara.[5]

4. Ako je kaptol spao samo na jednoga člana, i ovaj sam može izabrati vikara, samo ne smije izabrati sama sebe. «An redacto capitulo ad unum tantum membrum possit, sede vacante, per se solum eligere vicarium, de quo in cap. 16. sess. 24. concilium Tridentinum. R. Affirmative, dummodo non eligat se ipsum«. (S. C. C. 12. Mart. 1662. Acta XXIV. p. 514.).

5. Vikara valja izabrati:

a) izmegju članova kaptola, ako ima megju njima koji sposoban;[6]

b) doktora ili licencijata crkvenoga prava; ako je samo jedan doktor u kaptolu valja njega izabrati, inače je izbor nevaljan;[7]

c) ako nema u kaptolu doktora crkvenoga prava, može kaptol izabrati i drugoga, ali sposobnoga,[8] ili može izabrati i generalnoga vikara umrloga biskupa,[9] ako je doktor prava;[10]

d) onoga, koji je 25 godina star, ili barem 23 godine, ako je sposoban.[11]

6. Ako prvostolni kaplol za osam dana ne izabere vikara, ili ako izabere nesposobnoga, onda po odredbi Trientskoga sabora imenuje vikara metropolita, ako je upražnjena koja njemu podregjena biskupija; ako je upražnjena metropolitanska stolica, onda imenuje vikara stariji biskup sufragan, a ako je upražnjena koja izuzeta biskupija, onda ga imenuje bližnji biskup. »Si secus factum fuerit ad metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur, et si ecclesia ipsa metropolitana fuerit, aut exempta, capitulumque, ut praefertur, negligens fuerit, tunc antiquior episcopus ex suffraganeis in metropolitana, et propinquior episcopus in exempta vicarium possit constituere.[12]

§ 98. [1] ss. XXIV. c. 16. de ref.

[2] S. C. C. 19. sept. 1620. kod Pellegrina l. c. P. I. Sect. 4. Subsect. 1. n. 5. p. 37.

[3] S. C. C. Episc. in una Siculana 18. novemb. 1625. Pellegrinus l. c. n. 8.

[4] S. C. C. in Tergestina 23. nov. 1850. ad dubium: An et quomodo capitulum concathedralis Justinopolitanae admittendum sit ad electionem vicarii capitularis cum capitulo cathedralis Tergestinae in casu (quo sedem episcopalem Tergestino-Justinopolitanam vacare contingat ? Resp.: Negative in omnibus. (Ginzel l. c. I. p. 297. not. 2.).

[5] S. C. Episc. in una Cassenen. 6. aug. 1569. Pelleg. l. c. n. 17.

[6] S. C. in una Nepesina 10. jun. 1602. Pelleg. l. c. n. 11.

[7] S. C. Episc. in una Tranen. 25. Febr. 1597. Pelleg. l. c. n. 12. No ako je doktor nesposoban — non omnis doctoratus doctor — može se izabrati i nedoktor. (Acta IV. p. 452. sq.).

[8] Trid. ss. XXIV. c. 16. de ref. »vel alias, quantum fieri poterit, idoneus«.

[9] Trid. l. c.

[10] S. C. C. super c. 16. de ref. ss. XXIV. Pelleg. l. c. n. 12.

[11] S. C. Episc. 1614. Pelleg. l. c. n. 16.

[12] ss. XXIV. c. 16. dc ref.

7. Izabranomu vikaru valja uručitt ispravu o njegovom izboru.

8. Valjano obavljeni izbor kapitularnoga vikara ne može kaptol opozvati.[13]

9. Kaptol valja da bira vikara bezuvjetno, koji s toga i vrši svoju vlast skroz neovisno. Tako bo propisuje Pio IX. u svojoj konštituciji Romanus Pontifex V. kal. septemb. 1873. o kapitularnim vikarima: »Motu proprio, ac certa scientia, et matura deliberatione Nostris deque Apostolicae potestatis plenitudine declaramus et decernimus: totam ordinariam episcopi jurisdictionem, quae vacua sede episcopali ad capitulum venerat, ad vicarium ab ipso rite constitutum omnino transire; nec ullam hujus jurisdictionis partem posse capitulum sibi reservare, neque posse ad certum et difinitum tempus vicarium constituere multoque minus removere, sed eum in officio permanere quousque novus Episcopus litteras apostolicas de collato sibi Episcopatu capitulo juxta Bonifacii VIII. praedecessoris Nostri constitutionem, vel capitulo deficiente, ei exhibuerit, qui, ad normam ss. canonum, vel ex speciali S. Sedis dispositione, vacantem dioecesim administrat, vel ejusdem administratorem, seu vicarium deputat.

Quamobrem pro nullis habendae sunt limitationes, seu quoad jurisdictionem, seu quoad tempus adjectae a capitulo electioni vicarii capitularis, qui idcirco, iis non obstantibus, officium semel sibi rite collatum, toto tempore, quo sedes episcopalis vacua fuerit, totamque ordinariam jurisdictionem episcopalem libere et valide exercere perget, donec novus episcopus apostolicas canonicae suae institutionis litteras, ut diximus, exhibeat«.[14]

10. Pošto bude vikar izabran, ne može kaptol nijedan čin vršiti, koji spada na biskupsku sudsku vlast.[15]

11. Kapitularnomu vikaru valja doznačiti primjerenu nagradu.[16]

12. Kapitularnomu vikaru pripada prednost pred svima kanonicima i dostojanstvenicima, izuzamši prvu čast.[17]

12. Ako umre kapitularni vikar, ili se zahvali na svojoj časti, ili se inače uprazni čast kapitularnoga vikara, tad valja da kaptol izabere novoga vikara, ali ne smije izabrati za kapitularnoga vikara onoga, koji je već može biti izabran, ili od svjetske vlasti imenovan ili predložen za biskupa, inače je izbor nevaljan. Si interea vicarius capitularis decesserit«; veli Pio IX. u spomenutoj konštituciji, »aut sponte suo muneri renun-

---

[13] S. C. Episc. in Messana 1. sept. 1603. Pelleg. l. c. n. 19.

[14] Archiv 31. p. 182.

[15] Ratio est, quia tota jurisdictio episcopalis transit ad vicarium capitularem post electionem privative quoad capitulum non cumulative. S. C. Episc. in una Hydrentina 1. oct. 1655. Pelleg. l. c. n. 36.

[16] Pellegrinus l. c. n. 30.

[17] S. C. Episc. in una Assisien, de mense aug. 1603. Si vero lucrari voluerit distributiones quotidianas, et sit canonicus, interessendo choro, debet habere solitam vestem canonicalem et sedere in loco proprio sui canonicatus, neminem antiquiorem praecedendo. — Si vero noluerit habere distributiones, debet praecedere omnes — non tamen potest occupare sedem archidiaconi in ecclesia, sed sedere debet in alia sede portatili. Pelleg. l. c. n. 34.

tiaverit, aut ex alia causa officium ipsum legitime vacaverit, tunc capitulum, vel capitulo deficiente, qui potestatem habet deputandi vacantis ecclesiae administratorem, seu vicarium, novum quidem vicarium, vel administratorem eligat, nunquam vero electum in episcopum a capitulis aut a laica potestate nominatum seu praesentatum ad dictam ecclesiam vacantem, cujus electionem ac deputationem, si eam capitulum, vel alius, uti supra, peragere praesumpserit cassamus, annullamus, et omnino irritam declaramus«.[18]

Kanonici, koji bi izabranoga, imenovanoga ili predloženoga za biskupa, izabrali za kapitularnoga vikara, umah su izopćeni i gube sve dohotke, a te kazne posebnim su načinom papi pridržane. Istima kaznama kazni se i takav izabrani kapitularni vikar, koji bi se usudio primiti upravu biskupije, kao i svi oni, koji mu se pokoravaju, pomažu ga, savjetuju mu ili mu iskazuju kakovu naklonost, kakova god bili staleža ili časti.[19]

§ 99. Prava kapitularnoga vikara.

I. Kapitularni vikar može izvršivati svu redovitu sudsku vlast, koja pripada biskupu, osim onih slučajeva, koji se u zakonu naročito izuzimlju. U redovitu biskupsku sudsku vlast ubraja se i ona sudska vlast, koju papa izvanredno (jurisdictio delegata) biskupima za uvijek podjeljuje; samo one sudske vlasti, koja se podjeljuje biskupima za pojedine slučajeve kao delegatima apostolske Stolice, ne može kapitularni vikar izvršivati. Tu valja paziti na to, da li se biskupu daje vlast tanquam delegato Sedis Apostolicae ili pak etiam tanquam delegato Sedis Apostolicae; one vlasti ne može izvršivati kapitularni vikar, ovu pak može.

II. Sudska vlast, koja pripada kapitularnomu vikaru, jest redovita sudska vlast, s toga ju on može i drugomu podijeliti i može si izabrati zamjenika za kratko vrijeme n. pr. ako je otsutan ili bolestan.[1] U slučajevima, u kojima je biskup dužan tražiti u kaptola savjet ili privolu, dužan je isto tražiti i kapitularni vikar.

III. Po odredbi zakona ne može kapitularni vikar:

1. odrediti, da tko prve godine iza smrti biskupove u biskupiji podjeljuje sv. redove. Ako to odredi, pada u crkveni interdikat, a oni, koji su primili manje redove, gube povlastice duhovničkoga staleža, oni pak, koji su primili više redove, suspendirani su umah od izvršivanja redova, dok se bude svidjelo budućemu biskupu.[2]

2. Dozvoliti prve godine po biskupovoj smrti svojim klericima. da mogu primiti sv. redove od drugoga biskupa. Izuzimlju se arctati beneficio.[3]

---

[18] Archiv l. c. p. 183.
[19] Ibidem.
§ 99. [1] S. C. C. 7. maji 1600. Pelleg. l. c. P. I. Sect. 4. Subsect. 2. n. 26.
[2] Trid. ss. VII. c. .10 de ref.
[3] Idem ibidem.

3. Podjeljivati crkvene nadarbine, koje podjeljuje biskup slobodno (libere),[4] ili koje podjeljuje uz savjet ili privolu kaptola.[5]

4. Ukidati crkvene nadarbine i sjediniti ih s kaptolskima.[6]

5. Potvrditi darovanje patronatskoga prava.[7]

6. Imenovati kanonika pokorničara; no može dati kojemu svećeniku vlast odrješavati od pridržanih slučajeva, od kojih obično odrješuje kanonik pokorničar.[8]

7. Ništa poduzimati, čim se mijenja stanje biskupije na štetu crkve ili budućega biskupa.[9]

8. Nadgledati biskupiju, ako još nije prošla godina dana, od kada ju je nadgledao biskup.[10]

9. Sazvati biskupijski zbor (synodus), ako još nije prošla godina dana od posljednjega biskupijskoga zbora.[11]

10. Podjeljivati oprost, koji može podijeliti biskup.[12]

11. Imenovati prosinodalne ispitatelje. Ako je sazvao biskupijski zbor, u njemu se mogu izabrati.[13]

§ 100. Kada prestaje vlast kapitularnoga vikara.

1. Vlast kapitularnoga vikara prestaje, kad se popuni upražnjena biskupija, i to onaj čas, kad novi biskup posjedne biskupsku stolicu.[1]

2. Prije nego li bude biskupska stolica popunjena, prestaje vlast kapitularnoga vikara.

a) ako on umre;

b) ako bude kaptol izopćen ili udaren cenzurom suspenzije ili interdikta, jer vlast kapitularnoga vikara potiče od kaptola, kad dakle kaptol gubi vlast, gubi ju i kapitularni vikar;

c) ako bude kapitularni vikar sa časti svoje svrgnut.

Svrgnuti kapitularnoga vikara ne može kaptol, nego s. Congregatio Episcoporum. Razlozi s kojih se može svrgnuti kapitularni vikar, jesu ovi:

α) ako ne brani slobodu crkve;[2]

β) ako ne prebiva kod stolne crkve;[3]

γ) ako je kaptolu dužan;[4]

---

[4] c. 1. de institutionibus in VI.

[5] c. un. ne sede vacante § cum vero in VI. (3. 8.).

[6] S. C. C. super c. 15. de ref. ss. XXIV. in una Hieracen. Pelleg. l. c. Sect. 4. Subsect. 3. n. 21.

[7] Pellegrinus l. c. n. 22.

[8] Pellegrinus l. c. n. 26.

[9] c. 1. ne sede vacante (3. 9.).

[10] Ben. XIV. De synodo l. 2. c. 9. n. 6.

[11] Idem ibidem.

[12] Idem ibidem n. 7.

[13] S. C. Episc. in una Neapolitana 12. i 26. jan. 1604. Pelleg. l. c. P. I. Sect. 4. Subsect. 2. n. 14.

§ 100. [1] c. 1. de electione in Extrav. comm.

[2] S. C. Episc. cap. Matheranen. 17. jul. 1601. Pelleg. l. c. P. I. Sect. 4. Subsect. 1. n. 20.

[3] Eadem in una Tridentina 7. jul. 1622. ibid.

[4] Eadem in una Nullius Altaniuren. 13. jul. 1646. ibid.

δ) ako uzima novac kad daje komu dozvolu, da može primiti sv. redove, a ne vrati ga umah na zapovijed glavara ;[5]

ε) ako ga mrzi puk i svećenstvo radi zla života ;[6]

ζ) ako metropolitanski kapitularni vikar bez razloga brani sufraganomu biskupu ili njegovom vikaru izvrživati službu.[7]

§ 101. Prava kaptola kad biskup ne može vršiti svoje vlasti (sede impedita.)

1. Uprava biskupije, u kojoj je biskup zapriječen izvršivati svoju vlast, pripada redovito papi, s toga i ne može kaptol u tom slučaju izabrati kapitularnoga vikara. Samo onda, ako je biskup u ropstvu pogana ili krivovjernika, a ne može ni pismeno općiti sa svojom biskupijom niti ima generalnog vikara, prelazi uprava biskupije privremeno na kaptol, koji valja da za to vrijeme izabere kapitularnoga vikara i stvar umah prijavi papi čekajući njegove dalnje odredbe.

2. Ako domaća vlada zatvori biskupa, kaptol ne smije izabrati kapitularnoga vikara, već ima stvar prijaviti papi.[1]

3. Isto vrijedi i za onaj slučaj, ako je biskup daleko od svoje biskupije, a u to vrijeme umre generalni vikar ili bude proćeran.

4. Bude li biskup izopćen ili suspendiran, ne može vršiti sudske vlasti ni on ni njegov generalni vikar. I u tom slučaju valja se kaptolu obratiti na apostolsku Stolicu.

§ 102. Dužnosti i prava kanonika.

I. 1. Svi kanonici i dostojanstvenici prvostolne crkve dužni su za dva mjeseca, iza kako su posjeli svoju nadarbinu, ispovjediti vjeru; u protivnom slučaju gube dohotke svoje nadarbine usprkos tomu, što su ju posjeli.[1]

2. Svi kanonici prvostolnih i zbornih crkva dužni su osobno kod njih prebivati. (Vidi § 53. 4.).

3. Svi kanonici, koji imadu nadarbinu i dostojanstvenici kod prvostolnih i zbornih crkva *dužni su svaki dan osobno, a ne po zamjenicima, moliti u koru cijeli časoslov, koji je za taj dan propisan.*[2] Otsutni gube distributiones quotidianas, a nemarne može biskup osim toga novčanom globom i drugima kaznama prisiliti, da dolaze na kor.

a) Da kanonici što marljivije dolaze na kor. zapovjedio je sabor Trientski, da se trećina kanoničkih dohodaka odijeli, pak da se prema raz-

---

[5] Eadem in una Tranen. 17. maj. 1604. ibid.

[6] Eadem in una Neapolitana 26. jan. 1604. ibid.

[7] Eadem in una Tarentina 17. jan. 1600. ibid.

§ 101. [1] Dacretum c. C. Episc. et Regul. d. d. 3. maji 1862. de nullitate electionis vicarii capitularis vivente Episcopo u Archivu 9. p. 444.

§ 102. [1] Trid. ss. XXIV. c. 12. de ref. Pod tim dohotcima ne razumijevaju se distributiones quotidianae: Quibus poenis subjaceant (canonici) non emittentes, vel debito modo non emittentes professionem fidei? S. C. C. respondit 9. febr. 1726.: Non facere fructus suos, sed distributiones lucrari pro horis, quibus intersunt. Ben. XIV. De synodo l. 5. c, 2. n. 2.

[2] Trid. ibidem.

mjeru kanonika ti dohotci svaki dan dijele megju one, koji budu prisustvovali u koru. Ti dohotci zovu se distributiones quotidianae.[3] »Statuit sancta synodus«, riječi su sabora Trientskoga, »in ecclesiis tam cathedralibus quam collegiatis, in quibus nullae sunt distributiones quotidianae, vel ita tenues, ut verisimiliter negligantur, tertiam partem fructuum et quorumcunque proventuum et obventionum tam dignitatum quam canonicatuum, personatuum, portionum et officiorum separari debere. et in distributiones quotidianas converti, quae inter dignitates obtinentes et caeteros divinis interessentes proportionabiliter juxta divisionem ab episcopo, etiam tanquam sedis apostolicae delegato, in ipsa prima fructuum deductione faciendam dividantur«.[4] Isto zapovijeda naročito za zagrebačku nadbiskupiju i papa Pijo IX. u bulli Ubi primum tertio idus dec. anni 1852. kojom zagrebačku biskupiju povisuje na čast nadbiskupije riječima: »sed quum Nobis minime innotescat utrum pro quotidianis distributionibus in praefato capitulo Zagrabiensi massa unquam extiterit necne, idcirco si modo ea desit, Apostolica Auctoritate, etiam perpetuo praecipimus, ut ex tertia parte redituum uniuscujusque praebendae, mox constituatur massa, in quotidianas distributiones hujusmodi, juxta sacrorum canonum praescripta eroganda«.[5]

b) Distributiones quotidianae smiju se dati samo onim kanonicima, koji prisustvuju koru, (izuzimlju se slučajevi, kad crkveno pravo dozvoljava i neprisutnima, da im se mogu dati distributiones): neprisutni, koji dobivaju distributiones, nisu vlasnici tih dohodaka, već su ih dužni povratiti niti ih od toga ispričava ikakov štatut ili običaj tomu protivan. Tako bo je naročito naredio Bonifacij VIII.: »consuetudinem, quae in quibusdam partibus innolevit (recipiendi distributiones quotidianas in absentia) — penitus improbantes, statuimus, ut distributiones ipsae quotidianae, in quibuscunque rebus consistant, canonicis ac aliis beneficiatis et clericis ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officiis in ipsis ecclesiis adfuerint, tribuantur juxta ecclesiae cujuslibet ordinationem rationabilem, jam factam, seu etiam faciendam. Qui vero aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit (exceptis illis, quos infirmitas, seu justa et rationabilis corporalis necessitas, aut evidens ecclesiae utilitas excusaret), rerum sic receptarum dominium non adquirat, nec faciat eas suas, immo ad omnium restitutionem, quae contra hujusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur«.[6] Tu odredbu Bonifacija VIII. obnovio je sabor Trientski riječima: »Distributiones vero, qui statis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collu-

---

[3] Distributiones quotidianae dicuntur illi fructus canonicales, qui propter singulas praesentias in choro, sive divino servitio, dantur canonicis interessentibus, seu vere et actualiter praesentibus. Reiff. l. c. l. 3. tit. 4 § 6. n. 166.

[4] ss. XXI. c. 3. de ref.

[5] Vidi tu bullu u Selectiores encyclicae Georgii Haulik, Viennae 1853. T. 3. Appendix p. 283. sqq.

[6] c. un. de clericis non residentibus in VI.

sione aut remissione[7] exclusa, his careant juxta Bonifacii VIII. decretum, quod incipit: consuetudinem, quod sancta synodus in usum revocat, non obstantibus quibuscunque statutis et consuetudinibus.[8] Odatle slijedi:

α) da je zloporaba, ako kanonici, koji ne prisustvuju koru, dobivaju distributiones, bio taj običaj uveden ili prije ili poslije konštitucije Bonifacija VIII. S. C. C. često je izrekla, da je odredbom sabora Trientskoga ukinut svaki protivan običaj, ma on postojao i od pamtivijeka.

β) Ne vrijedi običaj, da neprisutni u koru kanonici dobivaju distributiones, ma to i dozvoljavala štatuta one crkve, takova bo štatuta ukinuo je sabor Trientski: »non obstantibus quibuscunque statutis«. Osim toga ne može kaptol stvarati štatuta, koja se protive općemu pravu, a takav štatut protivi se općemu pravu.

γ) Kanonici, koji su prema dozvoli sabora Trientskoga otsutni dva ili tri mjeseca, ne mogu za to vrijeme dobivati distributiones, jer konštitucija Bonifacija VIII., koju je obnovio sabor Trientski, ne izuzima toga slučaja.

δ) Kanonici ne mogu dozvoliti, da otsutni od kora dobivaju distributiones, tomu bo se protivi dekret sabora Trientskoga: »reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant«. A. S. C. C. god. 1624. »censuit, canonicum — absentem punctari debere, nec licere canonicis eadem puncta, seu distributiones quotidianas remittere aut condonare, cum ejusmodi collusiones aut remissiones prorsus sustulerit ejusdem concilii decretum«; i opet odgovorio je isti sv. zbor 14. prosinca iste godine na pitanje: »An episcopus seu capitulum possit condonare distributiones quotidianas canonicis, quibus alias non debentur? S. C. C. censuit: Non posse«.[9]

c) Da se bude znalo, koji kanonici dolaze na kor, valja da kaptol iz svoje sredine izabere jednoga, koji će točno bilježiti prisutne i otsutne kanonike i koji se zove punctator.[10] Punctator valja da prisegne, da će savjesno obavljati svoju službu. »Atque universim loquendo electos in punctatores, priusquam officium assumant, esse jurejurando obstringendos ad illud fideliter obeundum. edixit S. C. C. in Maceraten. 26. april. 1664. ad 6. dub.«. — »In causa Senev. offic. 13. julii 1686. proposito sequenti dubio: An qui punctatoris munere fungi debet, teneatur et cogi possit ad praestandum juramentum in manibus Archiepiscopi et capituli, vel saltem alterultro modo de fideliter exercendo dictum munus? S. C. respondit: punctatorem teneri jurare coram deputante«.[11]

Kanonik pokorničar ne može se izabrati za punctatora.[12]

---

[7] Collusio evenit, quando choro addicti invicem conveniunt de non notandis absentiis, quamvis absentes revera fuerint. Remissio tunc habetur, cum pars una sponte ac sine ulla conventione distributiones quotidianas alteri parti remittit ac relinquit. (Bened. XIV. Institutiones ecclesiasticae, 107. n. 42 Venetiis 1788. p. 256.).

[8] ss. XXIV. c. 12. de ref.

[9] Lucidi l. c. T. I. p. 293.

[10] Punctatores esse convenit de gremio capituli cathedralis et residentes in choro. S. C. Rit. 10. sept. 1701. (Lucidi l. c.).

[11] Bened. XIV. De synodo l. 4. c. 4. n. 3.

[12] S. C. C. 3. oct. 1671. (Lucidi l. c. p. 294.).

I biskupu pripada pravo izabrati jednoga, koji će bilježiti prisutne i otsutne kanonike; taj se zove contra-punctator. S. C. C. na pitanje: An episcopus possit deputare contra-punctatorem? odgovorila je 19. rujna 1710 Affirmative.[13]

d) Imade slučajeva, u kojima kanonici, akoprem nisu prisutni u koru, ipak mogu dobivati distributiones quotidianas. Bonifacij bo VIII. odredivši u opće, da kanonici, koji nisu prisutni u koru, ne mogu dobivati distributiones quotidianas, umah dodaje: exceptis illis, quos infirmitas, seu justa et rationabilis corporalis necessitas, aut evidens ecclesiae utilitas excusaret.

Uzrok, koji kanonika ispričava, ako ne prisustvuje koru, da dobije distributiones quotidianas, jest:

α) bolest, koja ga priječi dolaziti na kor. Ali tu je potrebno dvoje: 1. da se znade (legitime constet), da je bolestan, i 2. da je taj kanonik običavao dolaziti na kor, kad je bio zdrav, jer ne ispričava ni svaka bolest, ni uvijek, s toga onaj, koji nije dolazio na kor, kad je bio zdrav, nema prava na distributiones quotidianas, ma i obolio. Isto tako nema prava na distributiones onaj, koji veli, da je bolestan, a hoda okolo; akoprem može biti slučaj, da može i mora kanonik radi zdravlja izaći, a ipak da ne može dolaziti na kor.[14]

Megju bolesne ubraja se i onaj kanonik, koji je sasma slijep; on nije dužan dolaziti na kor, a ipak mu pripadaju distributiones quotidianae. S. C. C. često je izrekla o takovom kanoniku: »Non teneri horis canonicis, nec in choro eam partem officii, quam memoriter tenet, recitare, et nihilominus lucrari distributiones quotidianas, ac si interesset«.[15]

Megjutim to ne vrijedi o kanoniku, koji je tako kratkovidan, da ne može čitati iz knjige, ali se običaje šetati po gradu: on bo je dužan dolaziti na kor i ondje recitirati one djelove, koje znade na izust.[16]

Isto tako imade pravo dobivati distributiones quotidianas i onaj kanonik, koji bude nepravedno zatvoren, ako je prije toga običavao dolaziti na kor.[17]

β) Pravo dobivati distributiones quotidianas imade onaj kanonik, koji je otsutan od kora radi očite koristi crkve. No ta korist valja da je korist one crkve, kod koje je on kanonik, a ne korist cijele crkve.

---

[13] Lucidi l. c.

[14] S. C. censuit — canonico infirmo, durante ejus infirmitate quamvis choro non intersit, deberi fructus omnes — nec non distributiones quotidianas — dummodo ante infirmitatem fuerit solitus inservire. (5. Mart. 1667. Bened. XIV. Inst. 107. n. 47. l. c. p. 258.). Non ita frequenter existimari oportet, tanquam in choro praesentem, qui se aegrotum fatetur, sed urbem circumire potest, neque veluti praesens haberi debet, qui morbi specie domum suam diurna luce non deserit, nocturno vero tempore frequentes coetus adire non metuit. — Posse dari casum, quod infirmitas sinat canonicos aliquantisper domo causa sanitatis exire, et non faciat (facultatem) choro se praesentes exhibendi. Bened. XIV. Inst. 107. n. 48. p. 258.

[15] Bened. XIV. l. c. n. 48.

[16] S. C. C. in Spoletana Exempt. a choro 5. dec. 1846. §. Et primum. (Lucidi l. c. p. 303.).

[17] S. C. Episc. et Regul. in Aquilana 20. jun. 1581. (Lucidi l. c. p. 305.). Eadem s. C. C. pluries respondit, tunc aliquem carceribus injuste detentum fuisse, cum id declaravit sententia judicis, quae tamen in rem judicatam transit. Bened. XIV. l. c. n. 52. p. 259.

Prema tomu dakle pripadaju kanoniku distributiones quotidianae, kad je otsutan od kora u poslu kaptola ili crkve. »S. C. censuit deberi oratori distributiones quotidianas pro tempore, quo vere abfuit pro negotiis capituli«. (In Panormitana 1588.) No ako se radi o nadarbini toga kanonika, potrebita je dozvola biskupova, da može dobiti distributiones quotidianas. »An praeposito, seu canonicis absentibus causa litium concernentium interesse suarum praebendarum debeantur distributiones quotidianae? Resp. Affirmative, dummodo accesserit licentia episcopi«. (In Cavallicen. 13. jul. 1667.)[18]

γ) Kanonik pokorničar i kanonik scholasticus imadu pravo na distributiones quotidianas, kad su službom svojom zapriječeni prisustvovati koru.

O kanoniku pokorničaru to jasno odregjuje sabor Trientski: »In omnibus etiam cathedralibus ecclesiis, ubi id commode fieri poterit, poenitentiarius aliquis cum unione praebendae proxime vacaturae ab episcopo instituatur, qui magister sit vel doctor, aut licentiatus in theologia vel in jure canonico, et annorum quadraginta, seu alius, qui aptior pro loci qualitate reperiatur, qui, dum confessiones in ecclesia audiet, interim praesens in choro censeatur«.[19]

Istu blagodat uživa i zamjenik pokorničarov postavljen od biskupa.[20]

No pokorničar kad ne ispovijeda, valja da prisustvuje koru.[21]

Isto vrijedi i za kanonika scholastica, »S. C. censuit, theologo pro tota die, qua legit, deberi distributiones quotidianas«.[22]

δ) Pravo na distribuliones quotidianas imade kanonik, koji je župnik ili u samoj crkvi,[23] kod koje je kanonik, ili u crkvi, čija je duhovna pastva povjerena kaptolu,[24] kad obavlja duhovnu pastvu.

ε) Distributiones quotidianas dobiva kanonik, koga biskup iz svoga kaptola pošalje u Rim, da podnese sv. zboru izvještaj o stanju biskupije.[25] No onaj kanonik, koji prati biskupa, kad nadgleda biskupiju, gubi distributiones quotidianas.[26]

---

[18] Lucidi l. c. n. 75. p. 308.

[19] ss. XXIV. c. 8. de ref.

[20] S. C. censuit, oratori ita in locum poenitentiarii ad audiendas confessiones ex necessitate, et ex legitima causa ab episcopo deputato, dum tempore deputationis confessiones actu audit, deberi distributiones quotidianas, non secus ac si divinis in choro interesset. (In causa Luc. 10. mart. 1635. Kod Bened. XIV. l. c. n. 55.).

[21] S. C. censuit, poenitentiarium, quando non est impeditus in munere confessionis, interesse debere divinis officiis. (In causa Fan. 24. jan. 1642. Kod Bened. XIV. l. c.).

[22] In causa Mediol. a. 1589. (Bened. XIV. l. c.).

[23] S. C. censuit, oratorem habentem onus curae animarum adnexum, si tempore, quo divina officia celebrantur, audiat confessiones, vel alia ad ipsam curam spectantia exerceat, lucrari debere distributiones quotidianas, etiamsi divinis non intersit. In Mediol. 3. Febr. 1609. (Bened. XIV. l. c.).

[24] S. C. C. in Pisana 27. jul. 1839. (Lucidi l. c. n. 79. p. 310.).

[25] S. C. censuit, deberi distributiones quotidianas tempore accessus, mansionis et regressus visitationis sacrorum liminum, quod tempus constituit esse trium mensium. 1. oct. 1662. Bened. XIV. l. c. n. 59.).

[26] Canonicos suum episcopum — commitantes in visitatione dioecesis, si omnes fructus, ut supponitur, in distributionibus quotidianis consistant, lucrari duas partes, amissa tertia, quae inservientibus accrescat. S. C. 5. dec. 1626. (Bened. XIV. l. c.).

η) Kanonici, koji poslužuju biskupa, kad služi svečano sv. misu, dobivaju distributiones quotidianas, ali ih gube oni, koji mu dvore, kad služi privatno sv. misu.[27]

ϑ) I onim kanonicima, koji se povuku na neko vrijeme u samostan, da prave duhovne vježbe, pripadaju za to vrijeme distributiones quotidianae, ali pod ovim uvjetima:

1. da imadu za to dozvolu od biskupa; 2. da to ne bude u vrijeme došašća, korizme i na veće blagdane; 3. da toga ne čine na jedan put svi kanonici; 4. da pri tom ne trpi služba božja.

i) Distributiones quotidianas dobivaju oni kanonici, koji ne mogu doći na kor, jer valja da su prisutni kod istrage, koja se vodi za to, da se tko proglasi blaženim ili svetim.[28]

j) Napokon uvedeno je običajem, da oni kanonici, koji su hvale vrijedno četrdeset godina službovali, dobivaju kao nagradu za svoj trud quotidianas distributiones, ma i ne prisustvovali koru.[29]

4. Svi kanonici kod prvostolnih i zbornih crkva valja da s v a k i d a n prisustvuju konventualnoj misi.[30]

5. Svi kanonici prvostolne crkve dužni su biskupu dvoriti kad služi pontificaliter sv. misu ili obavlja druge biskupske čine. Odijelo neka im je pristojno, a život neporočan.[31]

II. Prava kanonika sastoje u tom, što nose posebno odijelo, koje običaje papa opredijeliti, kad se ustraja kaptol, i kanonički križ. Naslov im je Reverendissimus. U crkvi imadu posebno mjesto, odijeljeno od ostaloga svećenstva: stalla canonicorum.

§ 103. Konzistorij.

1. Biskupa s a v j e t u j e i p o m a ž e u upravi biskupije konzistorij.

2. Konzistorij sastoji iz p r e d s j e d n i k a, p r i s j e d n i k â, t a j n i k a i b i l j e ž n i k a, koje imenuje biskup sasma neovisno. Prisjednici konzistorija većinom su kanonici, ali mogu biti i drugi čestiti svećenici. Konzistorij savjetuje biskupa, koji nije dužan slijediti njegov savjet.

3. S konzistorijem spojena je biskupska pisarna. Na čelu pisarne stoji ravnatelj, njemu su potčinjeni: tajnik, protokolista, arkivar i drugo potrebno osoblje. Sve ovo osoblje imenuje biskup po svojoj volji.

---

[27] S. C. censuit, canonicis episcopo pontificialiter celebranti assistentibus deberi distributiones quotidianas, non autem inservientibus episcopo — missam privatam celebranti. (3. febr. 1629. Bened. XIV. l. c.).

[28] »Dignitates seu canonici, qui inserviunt processibus (in Servorum Dei ac Beatorum causis) tum Ordinariis tum Apostolicis habeantur tanquam praesentes in choro, mutato Officio; et ideo omnia percipiant emolumenta etiam eventualia«. S. C. Rit. 27. febr. 1887. (Archiv 58. p. 427.).

[29] Bened. XIV. l. 13. c. 9. n. 15.

[30] c. 11. x. 3. 41.; isto je izrekla i S. C. C. 23. stud. 1850. in Tergestina ad dub. 3.: An sit adhuc servanda reductio missae conventualis ad tramites rescripti s. Congr. de 30. April. 1777. (qua scilicet ob tenuitatem praebendarum missa conventualis ad solos dies dominicos et festa de praecepto reducta fuit); seu potius consulendum sit Sanctissimo super praeteritis omissionibus in casu? Resp.: N e g a t i v e a d p r i m a m p a r t e m, affirmative ad secundam, celebrata unica missa cum cantu, i n t e g r o a d s t a n t e c a p i t u l o. (Ginzel l. c. p. 306. not. 6.).

[31] Trid. ss. XXIV. c. 12. de ref.

§ 104. Ženidbeni sud.

Svu sudsku vlast, koja pripada biskupu u ženidbenim stvarima, izvršuje u njegovo ime ženidbeni sud držeći se pri tom Naputka za duhovne sudove u carevini Austrijskoj o stvarima ženidbenima.

Ženidbeni sud sastoji iz predsjednika i četvorice, najviše šestorice prisjednika, kojima se pridaje bilježnik i jedan prisjednik zamjenik.[1] Kad se istražuje valjanost ženidbe, valja da bude prisutan branitelj ženidbenoga veza, za koju službu treba da biskup imenuje pobožnoga i crkvenomu pravu vješta čovjeka, ako je ikako moguće svećenika.[2]

Članove ženidbenoga suda imenuje biskup, a kad mu se učini shodno, obustavlja njihovu službu i otpušta ih.[3]

Osim toga sude o ženidbenim stvarima i povjerenici, koje ili postavlja zakon n. pr. župnike, koji sude o valjanosti zaruka, i na koje se ima najprije obratiti onaj, koji traži rastavu od stola i postelje,[4] ili ih za pojedine slučajeve postavlja ženidbeni sud.

Ženidbeni sudovi imadu svoj pečat, a u službenom dopisivanju ne plaćaju poštarine.

§ 105. Podarhidjakoni.

Podarhidjakoni su oni svećenici, kojima biskup povjerava nadzor nad pojedinim kotarima biskupije. Podarhidjakona bira biskup po svojoj volji izmegju svećenstva kotara.

I. Dužnosti podarhidjakona jesu ove:

1. Podarhidjakon valja da svakom zgodnom prilikom, najmanje pak jedan put na godinu pregleda crkvene blagajne u svim župama svoga kotara, račune razvidi i sa stanjem blagajne sravni. Ako kakav nedostatak ili nemar opazi, treba da dotičnoga radi toga ozbiljno opomene; ne bude li to koristilo, imade ga ordinarijatu prijaviti. Podarhidjakon odgovoran je za svaki kvar, koji bi s njegovog nemara za crkvu nastao i dužan je taj kvar uz ravnatelja župe nadoknaditi.

Obavljen pregled valja u računskoj knjizi zabilježiti i upisati dan i uspjeh.[1]

O tom pregledu ima podarhidjakon podnesti ordinarijatu poseban izvještaj.[2]

2. Podarhidjakon uvagja u župu novoga župnika i inštalira ga.

3. Kad se u župi nadarbenik promijeni, ima podarhidjakon predati novomu župniku ili privremenom upravitelju po primljenom od pretšasnika imovniku sve nadarbinsko blago, zemljišta, zgrade, zaklade, dobra i prava uz nov i točan imovnik, te opis granica, veličine i stanja.

Ovaj novi imovnik ima se u tri istopisa sastaviti i ordinarijatu dostaviti.

---

§ 104. [1] Naputak § 97.
[2] Naputak § 124.
[3] Naputak § 98.
[4] Naputak § 107., 211.
§ 105. [1] Naputak za upravu pokretne i nepokretne imovine. § 8.
[2] Naputak podarhidjakonima za pregledavanje crkvenih blagajna. D. 2.

U tom opisu ima se točno zabilježiti, što je sve od zgrada, zemljišta itd. pod predšasnikom poboljšano, a što je pogoršano, a na pose ima se naznačiti, koliko je dužan predšasnik, ili u slučaju njegove smrti, koliko je dužna njegova ostavina »titulo deteriorationis« nadoknaditi.[3]

4. Podarhidjakon saziva pastoralne konferencije svećenstva svoga kotara i predsijeda im.

5. On prima za svoj kotar na veliki četvrtak blagoslovljeno ulje i dijeli ga megju župnike.

6. Sprovagja umrle svećenike svoga kotara.

7. On je posrednik izmegju svećenstva svoga kotara i duhovne oblasti: preko njega šalje duhovna oblast svoje naredbe svećenstvu, a svećenstvo njegovog kotara šalje preko njega duhovnoj oblasti svoje izvještaje i podneske.

8. On nadzire svećenstvo svoga kotara u službi i u privatnom životu, opominje ih, a nemarne u službi i zla života svećenike prijavlja duhovnoj oblasti.

II. Podarhidjakonima običaje biskup dati posebne neke povlastice. U zagrebačkoj nadbiskupiji imadu ove:

1. possunt benedicere nova apparamenta et suppellectilia in ecclesiis et capelis sui districtus, illa videlicet, quae post simplicem benedictionem ad cultum divinum adhibentur. Item cruces et statuas novas, loco antiquarum erectas; nam ratione illarum, quae in locis, in quibus antea similes cruces et statuae non extiterunt, eriguntur, propter dotem statuendam praevie facienda est insinuatio officio dioecesano.

2. Possunt absolvere poenitentes a casibus reservatis Ordinariatui, atque in directorio dioecesano expressis; item jus amissum petendi debiti conjugalis poenitenti restituere in s. tribunali nec non absolvere mulieres, casu proles suas in lecto opprimentes.

3. Vicearchidiaconis praeter canonicos et abbates aut praepositos de facultate altiori competit jus deportandi cingulos violacei coloris.

4. Minoris momenti causas matrimoniales districtus sui per se, vel si expeditius videbitur, in corona districtuali cognoscendi et componendi modo amico, non per poenas aut sententiam, pro hac enim procedura ad s. Sedem Archiepiscopalem seu judicium ecclesiastico-matrimoniale deferendi erunt casus, cum declaratione tentatae, absque tamen successu amicae complanationis.

5. Ex munere immediati curatorum districtualium superioris, quorumvis confratrum quaestiones et propositiones ad officium parochi pertinentes, uti et praetensiones et collisiones eorum cognoscendi et respective componendi, in quantum partes acquiescerent, manente secus quoad hujusmodi casus praestandae Ordinariatui penes opinionem propriam adaequatae relationis obligatione.

6. Ex speciali Apostolicae Sedis mihi qua Archiepiscopo Zagrabiensi facta delegatione jus petendi debitum conjugale restituendi quod quis amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo, sive in secundo gradu suae uxoris, seu respective mariti, remota occasione peccandi, et injuncta gravi poenitentia salutari et confessione sacramentali quolibet mense per tempus arbitrio suo statuendum iteranda.

---

[3] Naputak § 10.

7. In casum mortis parochi, aut si quispiam curatorum gravi ejusmodi corriperetur morbo, ut ipse non posset adjutorium et subsidiariam operam cujuspiam sacerdotis, cui parochialem suam jurisdictionem delegaret, expetere, ejusmodi interimalem administratorem constituendi, qui non tantum cunctas ad curam animarum spectantes functiones peragere, sed et matrimoniis legitime assistere valeat, sub obligatione attamen indilate praestandae Ordinariatui per ttlam D. Vam. de singulo provisorie talismodi substitutionis casu relationis.

Dispensandi in promulgationibus matrimonio praemittendis pro casu extremae necessitatis, sub conditione tamen in § 85. legis matrimonialis de recipiendo a sponsis praevio juramento expresso.

§ 106. Župnik.

1. U prva stoljeća kršćanstva bila je biskupska crkva ujedno župna crkva cijele biskupije. Kad se je umnožao broj kršćana na selima, utemeljili su za nje i u drugim mjestima biskupije crkve, u kojima se je dijelio sakramenat sv. krsta, ecclesiae baptismales odatle zvane. Glavar takove crkve bio je od devetoga stoljeća običan svećenik (presbyter, plebanus). I tako su uz biskupsku crkvu nastale župne crkve, u gradovima, gdje je stolovao biskup, tek od 11. stoljeća.

2. Tečajem vremena nastale su župne crkve od onih crkva, koje su bile podignute na grobovima mučenika (martyria) ili na posjedima privatnika, a te crkve zvale su se tituli minores, dočim su se tituli majores zvale već prije opstojale župne crkve. Župnik tituli majoris nadzirao je župnika tituli minoris.

3. Još za vrijeme sabora Trientskoga bilo je mjesta bez župe, s toga je isti sabor zapovjedio biskupima, da čim prije urede župe. »Mandat s. synodus episcopis«, veli spomenuti sabor, »pro tutiori animarum eis comissarum salute, ut distincto populo in certas propriasque parochias unicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent . . . Idemque in iis civitatibus ac locis, ubi nullae sunt parochiales, quamprimum fieri curent«.[1]

4. **Župnik je duhovnik** (svećenik), **komu biskup stalno povjerava duhovnu pastvu u nekom mjestu** (župi).

a) Župnik ne mora biti svećenik, nego može biti i podjakon, dapače uz dispenzaciju i duhovnik, koji ima samo niže redove, ali valja da je 25 godina star i da za godinu dana primi svećenički red, inače izgubi župu.[2] U nas može postati župnik samo svećenik, koji je već tri godine zaregjen.

b) Župnika šalje (missio) biskup i od njega dobiva on vlast, da može izvršivati duhovnu pastvu (canonica institutio).

c) Akoprem dobiva župnik od biskupa vlast, koja mu kao župniku pripada, ipak je ta njegova vlast redovita, koju mu ne može biskup po svojoj volji oduzeti ili odviše stegnuti.[3]

---

§ 106. [1] ss. XXIV. c. 13. de ref.

[2] c. 5. x. 1. 14.

[3] Quorum (parochorum) jurisdictio, etsi ab episcopo pendeat, eique subjaceat, non est tamen delegata, sed ordinaria; nec potest sine legitima causa, aut prorsus auferri, aut adeo imminui, ut fere inanis remaneat. Bened. XIV. De synodo l. 5. c. 4. n. 3.

d) Budući da dobivaju župnici od biskupa vlast, s toga je ta vlast od biskupa ovisna i potčinjena njegovoj pastirskoj vlasti, a biskupu pripada pravo iz dostatnih razloga župnike premještati[4] i nepopravljive u zakonom propisanoj formi sa župničke službe skidati.[5]

e) Sudska vlast, koju ima župnik, jest sudska vlast za nutarnji, a ne za vanjski sud (jurisdictio fori interni).[6]

f) Budući da je župnikova sudska vlast redovita, s toga ju on može i drugomu podijeliti.

5. Župnik izvršiva svoju župnu vlast u opredijeljenom mu mjestu, koje se zove župa. Pod njegovu župnu vlast spadaju svi oni, koji imadu u njegovoj župi pravo ili nepravo prebivalište, kao što i oni, koji u njoj borave a ne imaju nigdje ni pravoga ni nepravoga prebivališta.

6. Župnik obavlja svu svećeničku službu u svojoj župi; bez njegove dozvole ne smije u župi nijedan svećenik obavljati svećeničke službe,[7] izuzamši one, koji su za to dobili dozvolu ili od njegovog biskupa ili od pape.[8]

7. U svakoj župi valja da je crkva. Crkva želi, da župljani u svojoj župnoj crkvi slušaju u blagdane sv. misu i u njoj primaju sakramente.[9]

§ 107. Dužnosti i prava župnika.

I. Župnici dužni su propovijedati barem svake nedjelje i blagdana, a u vrijeme došašća i u korizmi svaki dan ili barem tri puta u nedjelji. »Archipresbyteri quoque, plebani, et quicunque parochiales vel alias curam animarum habentes ecclesias quocunque modo obtinent«, veli sabor Trientski, »per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et earum capitate pascant salutaribus verbis; docendo quae scire omnibus necessarium est ad salutem, annunciandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, et virtutes, quas sectari oporteat«.[1] I opet: »Quadragesimae et Adventus Domini, quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras scripturas, divinamque legem annuncient, et alias, quotiescunque id opportune fieri posse judicaverint«.[2]

Župnici propovijedajući ne moraju držati formalnu propovijed, već neka lakim i puku shvatljivim načinom govore. »Non perpolatam et elaboratam concionem a parochis habendam«, veli Benedikto XIV., »sed familiari, facilique dicendi genere ipsos uti debere ad populi intelligentiam accommodato«.[3] I S. C. C. odgovorila je: »satis esse, ut

---

[4] c. 5. de rerum permutatione.
[5] Trid. ss. XXI. c. 6. de ref.
[6] Bened. XIV. De synodo l. 5. c. 4. n. 2.
[7] c. 1. de privilegiis in Clem.
[8] Trid. ss. XXIII. c. 16. de ref.
[9] Trid. ss. XXIV. c. 16. de ref.
§ 107. [1] ss. V. c. 2. de ref.
[2] ss. XXIV. c. 4. de ref.
[3] Inst. eccl. X. n. 3. l. c. p. 37.

parochi, etsi formaliter non praedicent, saltem dominicis, et festis diebus plebes sibi commissas pro sua, et earum capitate pascant salutaribus verbis«.[4]

Od te dužnosti ne ispričava župnike protivan običaj, ma i postojao od pamtivijeka, ili to, što preko godine pozivaju strane propovjednike, koji propovijedaju, ili napokon malen broj župljana. »Caveant tamen«, veli Benedikto XIV., »ne se liberos et immunes existiment, eo quod nullo unquam tempore hujusmodi consuetudo extiterit, vel quod haec provincia aliis ecclesiis satis superque demandata sit; neque tandem exiguum populi numerum pro causa excusationis afferant, qui plerumque ex negligentia rectorum dimanat. Insuper non modo Tridentina synodus contrariam consuetudinem penitus abrogavit;[5] sed etiam Innocentius XIII. — omnes excusationis causas de medio abstulit.[6]

Župnik, ma bio i kako siromašao, ne smije tražiti nikakove nagrade za to, što propovijeda.[7]

Kao što je župnik dužan propovijedati, isto su tako dužni župljani slušati propovijed u svojoj župnoj crkvi.[8]

II. Župnici dužni su barem svake nedjelje i blagdana poučavati svoje župljane i u kršćanskom nauku, i to: a) mladež obojega spola treba da uče temeljne istine vjere i poslušnosti spram Boga i roditelja: »Iidem (episcopi) etiam saltem dominicis et aliis festivis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta et obedientiam erga Deum et parentes diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt«.[9] b) Sve ostale župljane neka poučavaju u onom, što je potrebno, da s počitanjem i pobožnošću primaju sv. sakramente.[10]

Župnika i samostalnoga dušobrižnika, koji bi zanemario dužnosti pod I. i II. navedene, može biskup cenzurama kazniti,[11] a osim toga može mu, ako opomenut tri mjeseca nije propovijedao, na njegov trošak odrediti zamjenika, koji će propovijedati, dok se on ne popravi.[12]

III. Župnici su dužni u sve nedjelje i blagdane de praecepto, kano što i u one blagdane, koji su ukinuti, služiti sv. misu za svoje župljane. »Hisce literis declaramus, statuimus atque decernimus, parochos aliosque omnes animarum curam actu gerentes sacrosanctum missae sacrificium pro populo sibi commisso celebrare et applicare debere tum omnibus Dominicis, aliisque diebus, qui ex praecepto adhuc servantur, tum illis etiam, qui ex hujus Apostolicae Sedis indulgentia ex dierum de praecepto festorum numero sublati ac translati sunt«.[13]

---

[4] Kod Benedikta XIV. l. c.

[5] Riječima: »neque hujus decreti executionem consuetudo . . . impedire valeat«. ss. V. c. 2. de ref.

[6] l. c.

[7] S. C. C. in Vestana 20. mart. 1611. (Lucidi l. c. n. 319. p. 432.).

[8] Teneri unumquemque parochiae suae interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei. Trid. ss. XXIV. c. 4. de ref.

[9] Trid. ss. XXIV. c. 4. de ref.

[10] Idem ibid. c. 7. de ref.

[11] Trid. ss. XXIV. c. 4. de ref.

[12] Idem ss. V. c. 2. de ref.

[13] Pijo IX. u encyklici Amantissimi 3. svibnja 1858. (Lucidi l. c. t. 3. p. 352. sqq.).

1. Pod župnicima, koji su dužni služiti u spomenute dane sv. misu za puk, razumijevaju se takogjer upravitelji župa, ma i bili upravitelji samo za kratko vrijeme.

2. Župnici dužni su sami osobno služiti sv. misu za puk, a ne mogu ju dati služiti po drugom ako nisu zakonito zapriječeni, niti ih od te dužnosti izuzima protivan običaj.[14] Dapače dužan je župnik služiti sv. misu za župljane, ma i služio privatno, a ne može je služiti kapelan, ako i jest kod njegove mise prisutan puk.[15]

3. Župnik, koji je zakonito otsutan iz svoje župe, udovoljuje toj dužnosti, ako ondje, gdje se nalazi, služi sv. misu za svoj puk. Razumije se samo sobom, da mu valja na župi ostaviti svećenika, koji će u nedjelje i blagdane služiti sv. misu i propovijedati.[16]

4. Župnik, koji je bolestan, ili inače zakonito zapriječen, da ne može služiti sv. mise, dužan je po drugom dati služiti sv. misu za puk u župnoj crkvi; ako toga nije učinio, valja da on, čim uzmogne, služi sv. misu za puk.[17]

5. Župnik, koji imade dvije župe, dužan je ili sam služiti u nedjelje i blagdane sv. misu za puk svake župe na pose, ili pak valja da dade služiti sv. misu za puk po drugom.[18]

6. Župnik, koji imade dvije župe, ako nije mogao u nedjelju ili blagdan služiti dvije mise, dužan je u ćednu služiti sv. misu za puk druge župe. Isto vrijedi i za slučaj, ako župnik nije mogao služiti dvije sv. mise u koji ukinuti blagdan.[19]

7. Župnik, komu je dozvoljeno, da smije u istoj župi služiti dvije mise u nedjelju i blagdan, dužan je samo jednu misu služiti za puk, ali za drugu sv. misu ne smije primiti nikakove nagrade,[20] no može drugu misu namijeniti umrloj braći (confratres).[21]

8. Osim toga dužni su župnici služiti zakladne sv. mise u one dane, za koje su utemeljene.[22]

---

[14] »An parochi sanctum missae sacrificum pro populo offere debeant, si legitima causa non impediuntur, an vero per alium e. g. sacellanum, aut presbyterum advenam huic officio satisfacere possint?« S. C. respondit (in Mechlinien. Miss. pro pop. 25. sept. 1847.).: »Affirmative ad primam partem, negative ad secundam, excepto casu verae necessitatis, et concurrente causa canonica«. (Lucidi l. c. T. I. n. 371. p. 456. sq.).

»Quid censeri debeat de consuetudine, vi cujus parochus diebus dominicis et festis missam privatam pro pio aliquo benefactore applicat, et nullo legitimo impedimento detentus onus celebrandi missam pro populo in alium transferat sacerdotem?« S. C. respondit (in eadem Mechlinien.): »Consuetudinem, de qua agitur, non esse attendendam«. (l. c.).

[15] S. C. Rit. 20. dec. 1864. (Acta IV. p. 44.).

[16] S. C. C. 14. dec. 1872. (Acta VII. p. 191.).

[17] Eadem ibidem.

[18] »An parochi duabus ecclesiis parochialibus praepositi tenentur dominicis aliisque festis diebus in unaquaque ecclesia sive per se, sive per alium applicare pro populo in casu?« S. C. respondit (in Lucen. Applic. Miss. pro pop. 12. Mart. 1774.): Affirmative, exceptis tantum parochiis unitis unione plenaria et extinctiva«. (Lucid. l. c. p. 449.).

[19] S. C. C. 14. jul. 1873. (Acta VIII. p. 33.).

[20] S. C. Rit. 25. sept. 1858. (Lucidi l. c. t. III. p. 380.).

[21] S. C. Rit. 14. sept. 1878. (Archiv 43. p. 50. sq.).

[22] Trid. ss. XXIII. c. 14. de ref.

9. Crkva želi, da župljani u nedjelju i blagdan prisustvuju sv. misi u svojoj župnoj crkvi, ali se na to ne mogu siliti.[23]

IV. Župnici su ne samo dužni, nego i imadu pravo župljanima svojima dijeliti sv. sakramente. No nije isključivo pravo župnika, da dijele sve sakramente, jer mogu župljani neke sakramente dozvoljenim načinom i od drugih svećenika primati, a ne samo od svoga župnika.

Župniku pripada isključivo pravo dijeliti ove sakramente:

1. sakramenat sv. krsta tako djeci svojih župljana, kao što i odraslima, koji stanuju u njegovoj župi.[24]

2. Presv. olt. sakramenat kao poputbinu.

3. Posljednju pomast. Redovnici, koji bi dijelili duhovnicima i svjetovnjacima poputbinu i posljednju pomast, izuzamši slučaj potrebe, pa daju u izopćenje papi pridržano.[25]

4. Sakramenat ženidbe i sve što na nj spada, kao navješćivanje i blagoslov mladenaca.

Osim toga imadu župnici pravo pokapati svoje župljane, osim ako su sami željeli, da budu drugdje sahranjeni.[26]

Što se tiče sakramenta pokore župljani nisu dužni ni u uskrsno doba ispovijedati se svomu župniku, već se mogu ispovijedati kod svakoga svećenika, koji je odobren, da može ispovijedati.[27]

V. Župniku pripada isključivo pravo obavljati neke blagoslove i druge sv. čine u svojoj župi, tako:

1. blagoslov rodilje;
2. blagoslov vode;
3. služiti sv. misu na veliki četvrtak;
4. obavljati blagoslove na pepelnicu, na cvjetnicu, na svjetlo Marinje;
5. držati sve crkvene ophode.
6. Osim toga oglašuje župnik sve blagdane, poste, raspisane oproste i biskupske naredbe i pastirske poslanice.

VI. 1. Župniku je bditi, da njegovi župljani vrše crkvene zakone, s toga ima pravo opominjati ih i karati.

2. Njemu se valja brinuti za uboge i nevoljne. (Trid. ss. XXIII. c. 1. de ref.); i

3. savjesno upravljati crkvenim i nadarbinskim imutkom.

VII. Sabor Trientski zapovijeda župnicima, da imadu maticu krštenih i vjenčanih, u koje valja da upišu sve krštene i vjenčane.[28] Osim ovih matica valja još da imadu i matice potvrgjenih i umrlih. Matice su crkvene knjige, ali ih i država priznaje kao javne isprave.

NB. I župnici su u svom službenom dopisivanju oprošteni od plaćanja poštarine.

---

[23] Trid. ss. XXIV. c. 4. de ref.; Bened. XIV. De synodo l. 11. c. 14. An cogendi sunt ab Episcopo parochiani, ut — nullam audiant missam — nisi in ecclesia parochiali? Negative S. C. C. 14. Aug. 1863. (Archiv 68. p. 281.).

[24] Legitimus baptismi minister est parochus, vel alius sacerdos a parocho, vel ab Ordinario loci delegatus. Rit. Rom.

[25] Const. Apostolicae Sedis n. 14.

[26] c. 1. 5. 10. de sepulturis.

[27] An cogendi sunt ab Episcopo parochiani, ut peccata confiteantur parocho, — nullam faciant communionem, nisi in ecclesia parochiali? Negative. S. C. C. 14. Aug. 1863. (Archiv 68. p. 281.).

[28] ss. XXIV. c. 1. 2. de ref. matrim.

§ 108. Župnikovi pomoćnici.

I. Sabor Trientski zapovijeda biskupima, neka župnike velikih župa, u kojima ne mogu sami obavljati duhovne pastve, prisile, da si uzmu u pomoć toliko svećenika, koliko je potrebno za službu božju i dijelenje sakramenata. »Episcopi«, riječi su sabora Trientskoga, »etiam tanquam apostolicae sedis delegati, in omnibus ecclesiis parochialibus vel baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis et cultui divino peragendo, cogant rectores, vel alios, ad quos pertinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda et cultum divinum celebrandum«.[1] Ti svećenici, koji pomažu župnika u duhovnoj pastvi, zovu se duhovni pomoćnici ili kapelani.

1. Duhovne pomoćnike imao bi pravo izabirati, po riječima sabora Trientskoga, sam župnik. No protivnim običajem ukinuta je ta odredba; danas bo biskup šalje duhovne pomoćnike u pojedine župe.

2. Duhovne pomoćnike odobrava za ispovijed biskup i daje im vlast, da mogu ispovijedati.

3. Što se tiče druge vlasti duhovnih pomoćnika, ta stoji do volje biskupove, koja se opet razabire iz dekreta, kojim se tko šalje za duhovnoga pomoćnika. U zagrebačkoj nadbiskupiji daje se duhovnim pomoćnicima vlast, da mogu obavljati sve čine, koji spadaju na duhovnu pastvu: oni dakle ne trebaju tek dozvole župnikove za pojedine čine. To se vidi iz njihovoga dekreta, koji obično ovako glasi: Curae animarum indigentiis sic exposcentibus, Te in qualitate capellani dispono ad parochiam N., ubi ejati parocho in cunctis muniis spiritualibus zelosam ac fidelem navabis operam adjutricem. Kapelan dakle u zagrebačkoj nadbiskupiji ne samo da može sam vjenčati, a da mu za to ne treba nikakove posebne dozvole župnikove, nego on to može i drugomu svećeniku dozvoliti.

4. Kapelani su nutu amovibiles t. j. biskup ih može prema potrebi premještati iz jedne župe u drugu.

5. Kapelan imade kao svećenik vi tituli ordinationis pravo na pristojno uzdržavanje.

II. Kad župnik radi starosti ili bolesti ne može obavljati duhovne pastve, može mu biskup i proti njegovoj volji dati pomoćnika (coadjutor), koji mjesto njega obavlja duhovnu pastvu i koga župnik od nadarbinskih dohodaka uzdržava.[2]

POGLAVLJE ČETVRTO.

§ 109. Niži dostojanstvenici (praelati inferiores).

Papa može svećenicima, koji nisu biskupi, dati biskupsku sudsku vlast, ili samo biskupska časna prava. Takovi svećenici zovu se niži dostojan-

§ 108. [1] ss. XXI. c. 4. de ref.
[2] c. 3. x. 3. 6.

stvenici (praelati inferiores), dočim se biskupi zovu viši dostojanstvenici (praelati majores).

Nižih dostojanstvenika imade tri vrsti: a) u prvu vrst spadaju oni dostojanstvenici, koji imadu jednaku sudsku vlast, kao i biskupi, i usum pontificalium. Amo spadaju praelati nullius, opati crkvenih redova i predstojnici izuzetih zbornih crkva. b) U drugu vrst spadaju oni dostojanstvenici, koji imadu sudsku vlast kao i biskupi (jurisdictio quasi episcopalis); megju ove ubrajaju se generalni i pokrajinski glavari crkvenih redova. c) Treću napokon vrst sačinjavaju oni dostojanstvenici, kojima pripada samo usus pontificalium.

§ 110. Praelati nullius dioecesis.

Najodličniji megju nižima dostojanstvenicima jesu praelati nullius dioecesis t. j. oni dostojanstvenici, čijoj je sudskoj vlasti podvržen puk i svećenstvo nekoga mjesta, koje mjesto sačinjava samo za sebe kao neku biskupiju, jer ne spada k nijednoj biskupiji, s toga se i glavar toga mjesta zove praelatus nullius dioecesis ili jednostavno praelatus nullius.[1]

U Austro-Ugarskoj imade samo jedan takov niži dostojanstvenik, a to je nad opat montis Pannoniae (archi-abbas montis Panoniae). Zemljište, koje je njegovoj vlasti podvrženo, jest u opsegu gjurske biskupije, ali ne spada na nju.

Praelatus nullius može u mjestu, koje je njemu podložno, izvršivati sve, što spada na biskupsku sudsku vlast, s toga je on pravi Ordinarius onoga mjesta.

Povlastice nad opata montis Pannoniae jesu ove:

1. on imade odlučujući glas na općem crkvenom saboru, na ugarskom narodnom saboru i na pokrajinskom saboru onoga metropolite, za koga se on sam odluči.[2]

2. Biskupijski zbor (synodus dioecesana) može samo onda sazvati, ako može dokazati, da mu je to pravo naročito podijelila apostolska Stolica, i da su ga njegovi predšasnici izvršivali.[3] Ne može li toga dokazati, ne pripada mu pravo sazivati biskupijski zbor, no on nije dužan nijednomu biskupijskomu zboru prisustvovati.[4]

3. U slučaju, ako imade pravo sazivati biskupijski zbor, pripada mu i pravo raspisivati natjecajni ispit za župne nadarbine, jer na tom ispitu valja da ispituju ispitatelji izabrani na biskupijskom zboru. »Quod si parochialis non sit intra fines dioecesis alicujus episcopi, et inferior episcopo omnimodam habeat jurisdictionem episcopalem, nec alicui subdatur, sed est immediate subjectus Sedi Apostolicae, Nullius dioecesis, proprium territorium habens, si habeat jus congregandi synodum, et legitime constet, illam congregasse, et congregare, et elegisse, ac eligere examinatores, poterit concursum instituere, examinare et approbare – et alia facere, quae praescribuntur cap. 18. sess. 24.«[5]

---

§ 110. [1] Bened XIV. De synodo l. 2. c. 11. n. 4.
[2] Bened. XIV. De synodo l. 3. c. 1. n. 16.
[3] Bened. XIV. l. c. l. 2. c. 11. n. 5.
[4] Bened. XIV. l. c. l. 3. c. 1. n. 16.
[5] S. C. C. 26. sept. 1615. kod Bened. XIV. l. c. l. 2. c. 11. n. 6

5. On može podložnim sebi redovnicima podjeljivati tonzuru i niže redove, ako je svećenik i od biskupa blagoslovljen.

6. No ne može podjeljivati tonzuru i niže redove svjetovnjacima, koji prebivaju u mjestu njemu podložnomu, isto tako im ne može davati dozvole, da mogu primiti sv. redove, jer to sve spada na bližega biskupa, osim ako imade posebnu za to povlasticu, koju je dobio poslije sabora Trientskoga.[6]

7. Abbas montis Pannoniae imade povlasticu, da se može dati blagosloviti od kojega god hoće biskupa, i da može služiti sv. misu ritu episcopali in pontificalibus, a svoje podložnike može u više redove dati zarediti od kojega ushtije biskupa.[7]

§ 111. Sudska vlast ostalih nižih dostojanstvenika.

1. Opati i generali crkvenih redova, koji su od biskupa blagoslovljeni, imadu odlučujući glas na općim crkvenim[1] i narodnim saborima; na narodni i pokrajinski sabor pozivaju se takogjer opati i prelati zbornih crkva, kojima pripada kao biskupska sudska vlast; opate crkvenih redova pozivaju samo onda na pokrajinski sabor, ako to odregjuje zakon ili je takov običaj,[2] no na biskupijski zbor pozivaju se opati i crkvenih redova i zbornih crkva.

2. Redovnički opati, koji su blagoslovljeni, mogu sebi podložnim redovnicima podjeljivati tonzuru i niže redove.

3. Opati, koji su blagoslovljeni, mogu samo onda sv. posudje i žrtvenike posvećivati, ako imadu za to naročitu dozvolu apostolske Stolice,[4] a crkveno odijelo mogu blagosivljati samo za svoje samostane;[5] redovničkim dostojanstvenicima, koji nisu praelati nullius ne običaje se davati vlast, da mogu novo sagragjene crkve posvećivati.[6]

4. Podjeljivati i raspisivati oprost mogu samo onda, ako dobiju za to posebnu dozvolu od pape.

5. Generalima crkvenih redova pripada biskupska sudska vlast nad svim samostanima i članovima svoga reda, a redovničkim provincialima pripada ista vlast in foro interno et externo nad svim samostanima i članovima njihove pokrajine. Oni mogu dakle svoje podložnike udariti cenzurama i od njih ih odrješavati; oni odobravaju za redovnike ispovjednike i davaju im vlast, da mogu ispovijedati; mogu si pridržati odrješenje od nekih grijeha, ali prema dekretu Klementa VIII. ne više nego jedanaest.[7]

6. Nekoji niži dostojanstvenici imadu usum pontificalium, ali pri tom valja da se strogo drže propisa izdanih od pape Aleksandra VII.[8]

---

[6] Bened. l. c. n. 14. sqq.
[7] Cherrier l. c. § 248. p. 275.
§ 111. [1] Bened. XIV. De synodo l. 13. c. 2. n. 5.
[2] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.
[3] Trid. ss. XXIII. c. 10. de ref.
[4] S. R. C. in Laudunen. 11. Nov. 1641. (Gardellini, Decreta authentica, Romae 1856. Ed. III. p. 234.).
[5] Decretum Alexandri VII. 27. sept. 1659. n. 18.
[6] S. R. C. in Pragensi praetensi Indulti 31. kol. 1715. Kod Ferrarisa voc. Abbas n. 33.
[7] 26. svibnja 1593. kod Ferrarisa voc. Praelatus regularis n. 53.
[8] Vidi ih kod Ginzela l. c. T. I. p. 366. sqq. i 370. sqq.

POGLAVLJE PETO.

Crkveni sabori.

§ 112. Sabori u opće.

Crkveni sabor jest zbor biskupa, koji se sastanu pod svojim zakonitim poglavarom, da vijećaju o crkvenim stvarima. Crkveni sabor, koji sazove papa i pozove na nj sve biskupe, zove se opći crkveni sabor, dočim se sabor, na koji pozove niži crkveni poglavar sebi podložne biskupe, zove: djelomični sabor. Pokrajinski sabori mogu opet biti patrijarhalni, narodni, pokrajinski ili biskupski, prema tomu, kako ih sazove ili patrijarha, ili primas, ili glavar koje crkvene pokrajine, ili napokon biskup.

Početak crkvenih sabora siže u apostolsko doba. Za prvih već stoljeća kršćanstva sazivali su se crkveni sabori, da se osude krivi nauci i dokinu zloporabe. Biskupi obećavaju pod prisegom, da će na sabor pozvani doći, ako ne budu zakonito zapriječeni.[1] No ipak nisu sabori neophodno potrebni, kao da crkva ne bi i bez njih mogla opstojati.

§ 113. Opći crkveni sabor.

I. Opći crkveni sabor jest onaj sabor, u kom je zastupana cijela crkva. No da se uzmogne reći, da je cijela crkva zastupana na saboru, nije potrebito, da budu svi biskupi cijele crkve prisutni, već se samo zahtijeva, da budu svi biskupi na sabor pozvani.

Jedino papa može sazvati opći crkveni sabor.

No može postati opći sabor i onaj, koji nije s početka papa sazvao, ali je kasnije uza nj pristao; bez pape nema općeg crkvenog sabora.

II. Odlučujući glas na općem saboru imadu: 1. svi pravi biskupi (ordinarii), kao nasljednici apostola. I posvećenim biskupima, koji ne imaju svoje biskupije, može se, ali se ne mora dati odlućujući glas, ako su u crkvenoj zajedini. 2. Kardinali. 3. Praelati nullius. 4. Generali crkvenih redova. Svi ostali, koji su prisutni na saboru, imadu samo savjetujući glas.

III. Opći crkveni sabor može raspravljati o svim crkvenim stvarima, a ne samo o onom, što spada na vjeru i na crkvenu stegu.

IV. Oci sabora valja da su u svojim zaključcima sasma slobodni. Odlučuje se većinom glasova, ako uz većinu pristane papa.[1] Glasuje se pojedince sa placet ili non placet.

---

§ 112. [1] Vocatus ad synodum veniam: nisi praepeditus fuero canonica praepeditione: c. 4. x. 2. 24.

§ 113. [1] Ex eo, quod episcopi in concilio generali sint veri judices, cave ne inferas, teneri Romanum Pontificem in ferenda sententia majorem partem judicum sequi, eorumque doctrinam approbare, etenim — quamvis omnes episcopi sint veri judices, supremum tamen judicium est a Christo Domino suo in terris Vicario commisum. eidemque munus demandatum, quotquot in errorem deflexerunt, sive pauciores, sive plures numero fuerint, ad veram fidem revocandi. Bened. XIV. De synodo l. 13. c. 2. n. 3.

V. Općemu saboru predsijeda papa ili sâm ili po svojim poslanicima. Isto tako pripada papi pravo sabor odgoditi, premjestiti i zaključiti. Dnevni red propisuje saboru ili papa, ili si ga sam sabor odredi.

VI. Prije nego se sastane opći crkveni sabor, poziva se cijelo kršćanstvo na molitvu za sretan uspjeh. Sabor se otvara uz propisane svečanosti.

VII. Zaključke općega sabora potvrgjuje papa izjavljajući, da im se imadu pokoravati svi katolici kao odredbama Duha sv.

§ 114. Narodni sabor.

Narodni sabor zove se onaj, u koji se sastanu biskupi jednoga carstva ili jednoga naroda, da vijećaju o zajedničkim crkvenim stvarima.[1]

Narodni sabor može se sazvati samo uz naročitu dozvolu rimskoga pape.[2]

U onim zemljama, gdje postoje primasi (u Irskoj i Ugarskoj), može sazvati narodni sabor primas, i on mu predsijeda. U drugim zemljama može ga sazvati i predsjedati mu samo papa,[3] koji megjutim običaje opunovlastiti svoga nuncija ili poslanika, da mu predsijeda, a ako nema u tom kraju nuncija ili poslanika, onda daje tu vlast kojemu drugomu biskupu.

Zaključke narodnoga sabora prije nego se proglase, valja da potvrdi apostolska Stolica.

§ 115. Pokrajinski sabor.

I. Pokrajinski sabor zove se onaj, na koji se sastanu biskupi jedne pokrajine pod predsjedanjem metropolite.[1]

Pokrajinski sabor sazivao se je prije svake godine dva puta,[2] zatim jedan put svake godine,[3] a sada valja da se sazove svake treće godine.[4]

Pravo sazivati pokrajinski sabor pripada osobno metropoliti pošto je već dobio pallij, a ako je on zapriječen, tada najstarijemu sufraganu biskupu, no nikada metropolitanskomu kaptolu ili njegovu vikaru.[6]

---

§ 114. Nationalia sunt, in quae conveniunt Archiepiscopi et episcopi unius regni vel nationis, praeside ejusdem nationis patriarcha vel primate. Bened. XIV. De synodo l. 1. c. 1. n. 2.

[2] Francuski biskupi molili su u veljači 1849. papu: „Vestram Caritatem deprecantes, ut concilium plenarium gentis Gallicanae ordinare dignemini"; na tu molbu odgovorio im je Pijo IX. 17. svibnja i. g. „Optime nostis, concilium ejusmodi absque apostolicae Sedis venia nec indici, nec haberi posse". (Coll. Lac. IV. p. 3. sq.).

[3] S toga i vele francuski biskupi: „Et nobis quidem omnibus esset pergratissimum audire verba, quae procederent de labiis vestris, et frui eloquiis. quae procederent de ore vestro: at si de absentia Patris fore est ut filii doleant, saltem per delegatum nobis in concilio praesideatis" (l. c.).

§ 115. [1] Bened. XIV. De synodo l. 1. c. 1. n. 2.

[2] I to prije korizme i u jesen: sabor Nicejski g. 325. (c. 3. D. 18.); ili treće nedjelje poslije Uskrsa i 15. listopada; sabor Autiohijski 341. (c. 4. D. 18.).

[3] c. 25. x. V. 1.

[4] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.

[5] Quare metropolitani per se ipsos, seu illis legitime impeditis, episcopus antiquior — quolibet saltem triennio — non praetermittat synodum in provincia cogere. Trid. l. c.

[6] S. C. C. in Tarracon. 10. febr. 1624. kod Bened. XIV. De synodo l. 2. c. 9. n. 3.

II. Onaj, koji saziva pokrajinski sabor, valja da pozove sve, koji su dužni i koji imadu pravo na nj doći, kao što su: 1. svi biskupi one pokrajine, dotično kapitularni vikari. 2. Biskupi izuzeti od vlasti metropolite i praelati nullius valja da dogju na pokrajinski sabor onoga metropolite, za koga su se sami odlučili. No ako su se njihovi pretšasnici već odlučili za kojega metropolitu, taj izbor veže i nasljednike.[7] Svi ovi imadu odlučujući glas na pokrajinskom saboru. Isto tako može sam sabor dati odlučujući glas i zastupnicima onih biskupa, koji su zapriječeni doći na sabor.[8] Osim ovih valja još da dogju na sabor, ali imadu samo savjetujući glas: 4. prvostolni i zborni kaptol, koji obično pošalje po dva zastupnika;[9] 5. posvećeni biskupi; 6. profesori bogoslovlja; 7. redovnički glavari onih redova, koji se bave duhovnom pastvom; i napokon 8. oni bogoslovi i kanoniste, koje izaberu biskupi.

Oni, koji imadu pravo doći na pokrajinski sabor, dužni su na nj doći, ma i ne bili naročito pozvani, jer se poziv na sabor obično zaključuje riječima sabora Trientskoga (ss. XXIV. c. 2. de ref.), da se pozivlju svi oni, qui de jure vel consuetudine interesse debeant.

III. Pokrajinski sabor može: 1. izdavati crkvene zakone za svoju pokrajinu, ali ti zakoni valja da se slažu s općim pravom; 2. nadzire upravu u pokrajini, naročito upravu sjemeništa;[10] 3. bdije nad tim, da se provagjaju zaključci sabora Trientskoga o redovnicima;[11] 4. zaključuje o tom, da li treba da nadbiskup pogje nadgledati biskupije svojih sufragana;[12] 5. ukida zloporabe, ako su se uvukle kod štovanja i zazivanja svetaca, sv. moći i slika;[13] 6. sudi biskupima radi manjih prekršaja;[14] 7. ispituje kako vrše synodalni ispitači svoju službu;[15] 8. izabire napokon sposobne osobe, kojima može papa povjeriti, da rješavaju u posljednjoj molbi pravne poslove u pokrajini (judices synodales).[16]

IV. Pokrajinskomu saboru predsijeda metropolita. Zaključuje se većinom glasova, pri čemu broji predsjednikov glas upravo toliko, koliko i glas drugih biskupa.[17] Zaključke pokrajinskoga sabora prije nego se proglase, valja poslati u Rim posebnomu zboru (congregatio super revisione synodorum provincialium), da ih ispita.[18] Tako bo je naredio papa Siksto V. bullom Immensa, u kojoj veli: »Provincialium vero ubivis terrarum illae celebrentur, decreta ad se mitti praecipiet, eaque singula expendet, et recognoscet«. No tom potvrdom zaključaka pokrajinskoga sabora ne mijenja se narav pokrajinskoga zakona.[19]

---

[7] Trid. ss. XXIV. c. 2. de ref.; s. C. C. 28. svibnja 1725. kod Bened. XIV. De synodo l. 13. c. 8. n. 14.

[8] Ako je koji biskup zapriječen osobno doći na sabor, valja da se kod metropolite ispriča i pošalje svoga zastupnika: c. 9. 10. D. 18.

[9] c. 10. x. 3. 10.

[10] Trid. ss. XXIII. c. 18. de ref.

[11] Idem ss. XXV. c. 22. de regular. et monial.

[12] Idem ss. XXIV. c. 3. de ref.

[13] Idem ss. XXV. de invocat., venerat., et reliqu. sanctorum et sacris imaginibus.

[14] Idem ss. XXIV. c. 5. de ref.

[15] Idem ss. XXIV. c. 18. de ref.

[16] Idem ss. XXV. c. 10. de ref.

[17] Bened. XIV. l. c. l. 13. c. 2. n. 4.

[18] Vidi § 83. 4.

[19] Bened. XIV. l. c. 3. n. 5.

Proglašeni zaključci pokrajinskoga sabora vežu sve one, koji su bili prisutni, ma i ne obitavali u dotičnoj crkvenoj pokrajini. Vidi se to iz riječi sabora Trientskoga: »Itidem episcopi, qui nulli archiepiscopo subjiciuntur, aliquem vicinum metropolitanum semel eligant, in cujus synodo provinciali cum aliis interesse debeant, et quae ibi ordinata fuerint observari faciant«.[20]

Zaključke pokrajinskoga sabora ne može mijenjati ni metropolita ni koji biskup, već samo budući pokrajinski sabor.[21]

V. Biskupima Austro-Ugarske zajamčuje članak IV. e) konkordata pravo, da mogu sazivati pokrajinske sabore i njihove zaključke proglašivati. Breve pak pape Pija IX. od 5. stud. 1855. zapovijeda biskupima, da ubavijeste državnu vlast o tom, kada budu kanili obdržavati crkveni sabor, i da joj pošalju jedan primjerak saborskih zaključaka, kad ih budu proglašivali.

§ 116. Biskupijski zbor (synodus dioecesana).

I. Pod biskupijskim zborom razumijeva se sastanak biskupa sa svojim svećenstvom, da vijećaju o stvarima, koje spadaju na duhovnu pastvu.[1]

Biskupi imali su se nekoč svake godine jedan ili dva put sastati sa svojim svećenstvom.[2] Sabor Lateranski IV, zapovjedio je biskupima, da se svake godine jedan put sastanu sa svojim svećenstvom,[3] a isto odregjuje i sabor Trientski.[4]

2. Biskupijski zbor saziva biskup,[5] posavjetovavši se prije sa svojim kaptolom. Kapitularni vikar može sazvati biskupijski zbor samo onda, ako je već prošla godina dana od posljednjega biskupijskoga zbora,[6] a generalni vikar samo onda, ako dobije za to naročitu dozvolu od svoga biskupa.[7] Praelati nullius mogu sazvati biskupijski zbor, ako imadu za to naročitu povlasticu od apostolske Stolice i ako su ga njihovi predšasnici sazivali.

III. Na biskupijski zbor valja pozvati: 1. generalnoga vikara,[8] 2. prvo-

---

[20] ss. XXIV. c. 2. de ref.

[21] To vrijedi samo onda, ako zaključci pokrajinskoga sabora nisu potvrgjeni in forma specifica t. j. ako se u potvrdi ne veli „motu proprio atque ex certa scientia"; u ovom bo slučaju usvaja papa zaključak pokrajinskoga sabora, on postaje zakon, kao da ga je papa dao, a takav zakon ne može nijedan niži zakonoša promijeniti. Bened. XIV. l. c. l. 13. c. 5. n. 11.

§ 116. [1] „Legitima congregatio ab episcopo coacta ex presbyteris et clericis suae dioecesis, aliisve, qui ad eam accedere tenentur, in qua de his, quae curae pastorali incumbunt, agendum et deliberandum est". Bened. XIV. De synodo l. c. l. 1. n. 4.

[2] Leo I. epist. 82. c. 7. (c. 2. D. 18.).

[3] c. 25. x. V. 1.

[4] ss. XXIV. c. 2. de ref. Pijo IX. veli u breveu od 5. stud. 1855. upravljenom na austrijske biskupe, da će rado dozvoliti onima, koji ga budu molili, da mogu mjesto biskupijskoga zbora sazvati podarhidjakone na sastanak, ili da duhovnim vježbama dadu oblik biskupijskoga zbora.

[5] Biskup valja da je samo potvrgjen a ne i posvećen, da može sazvati i biskupijski zbor.

[6] Bened. XIV. l. c. l. 2. c. 9. n. 6.

[7] Vidi § 91. 3. 7.

[8] Prema odredbi Gregorija XIV. kod Bened. XIV. l. c. l. 3. c. 3. n. 2.

stolni i zborni kaptol,[9] 3. podarhidjakone,[10] 4. opate onih samostana, koji su podvrženi biskupskoj sudskoj vlasti,[11] 5. gvardijane i glavare onih samostana, u kojima nema barem šest članova,[12] 6. samostalne dušobrižnike, kako se god zvali i spadali oni megju svjetovne svećenike ili megju redovnike,[13] 7. dušobrižnici, koji ne spadaju u nijednu biskupiju, ali koje nadgleda prema odredbi sabora Trientskoga bliži biskup,[14] dužni su doći na biskupijski zbor toga biskupa,[15] 8. nadarbenike, koji imadu jednostavnu nadarbinu, valja pozvati samo onda, ako je to običaj,[16] 9. ostale svećenike, koji nisu nadarbenici, treba samo onda pozvati, ako će se na zboru raspravljati zaključci pokrajinskoga sabora.[17] Svjetovnjaci smiju se pozvati na biskupijski zbor samo iz vrlo važnih uzroka.[18]

IV. Predmeti o kojima se raspravlja na biskupijskom zboru jesu ovi: 1. proglasuju se zaključci pokrajinskoga sabora; osim toga valja pročitati odredbu sabora Trientskoga (ss. VI. c. 1. d. ref.; ss. XXIII. c. 1. de ref.) de residentia, kao što se to vidi iz riječi toga sabora: »postremo tam decretum illud sub Paulo III., quam hoc ipsum in conciliis — episcopalibus publicari sancta synodus praecipit; cupit enim quae adeo ex pastorum munere animarumque salute sunt frequenter omnium auribus mentibusque infigi, ut in posterum Deo juvante nulla temporum injuria aut hominum oblivione aut desuetudine aboleantur« (ss. XXIII. c. 1. de ref.). 2. Vijeća se o tom, što valja činiti, da se iskorjene pogreške, a da se umnoži kršćanska krepost i uzdrži crkvena stega.[19] 3. Izabiru se judices in partibus,[20] i 4. prosynodalni ispitači.[21]

V. Biskupijski zbor traje obično samo tri dana. U prvoj umah sjednici, ili u predskupštini imenuje biskup, ili izabere sakupljeno svećenstvo, ako mu to biskup prepusti, činovnike zbora (secretarius, notarius, promotor, procurator). U svakoj sjednici valja da biskup pozove sakupljeno svećenstvo, neka iskreno i čedno izjavi svoje prigovore.[22]

VI. Odlučujući glas u biskupijskom zboru imade samo biskup. Sakupljeno svećenstvo savjetuje samo biskupa, koji nije dužan slijediti njegov savjet. Da diecezanska štatuta vežu, nije potrebno, da uz nje pristane biskupijski zbor, niti da ih potvrdi apostolska Stolica.

VII. Biskup ne može u biskupijskom zboru mijenjati opće pravo, nego može samo narediti, kako će se provagjati.

---

[9] Idem l. c. l. 3. c. 4.
[10] Idem l. 3. n. 10.
[11] c. 17. x. 5. 33.
[12] S. C. C. 16. junii 1703. Bened. XIV. l. c. l. 3. c. 2. n. 4.
[13] Idem l. 3. c. 5. n. 1. 2.
[14] ss. XXIV. c. 9. de ref.
[15] S. C. C. 12. febr. 1622. kod Bened. XIV. l. c. l. 3. c. 5. n. 3.
[16] S. C. C. 17. Mart. 1593. ibid. l. 3. c. 6. n. 1.
[17] S. C. C. 15. dec. 1629. ibid. n. 2.
[18] Ibidem l. 3. c. 9. n. 8.
[19] Idem ibidem l. 6. c. 1. n. 1.
[20] Trid. ss. XXV. c. 10. de ref.
[21] Idem ss. XXIV. c. 18. de ref.
[22] Taj poziv glasi prvi dan: „Et si cui forte, quod dicetur aut agetur, displiceat, sine ullo scrupulo contentionis palam coram omnibus conferat“; drugi dan: „Charitas omnium vestrum ubicunque noverit aliqua emendatione condigna, in medium proferre non ambigat“; treći dan: „Et cui fortasse aliquid, quod digestum est, displicet, charitati vestrae cum benignitate et modestia intimare non differat“. Pontif. Rom.

Dodatak.

§ 117. Sastanci dušobrižnika pojedinih kotara (coronae).

Već u najstarija vremena običavali su se župnici, osobito u Francuskoj, Engleskoj i Njemačkoj više puta u godini, po jedau, dva put, a gdje gdje i svaki mjesec sastajati, a ti sastanci sad su se zvali capitula consistorialia, a sad opet calendae, synodi, sessiones, collationes.

Sv. Karlo Boromejski prvi je u Italiji naredio, da se biskupije razdijele u kotare, a svećenici pojedinih kotara da se svaki mjesec dana sastaju i da se posavjetuju o stvarima, koje spadaju na duhovnu pastvu.

Primjer sv. Karla Boromejskoga slijedili su i drugi biskupi u Italiji, a rimski pape svratili su svoju pozornost na te sastanke dušobrižnika, te su ih i potanko uredili, a papa Benedikto XIII. zapovjedio je konštitucijom In supremo biskupima cijele crkve, da uvedu te sastanke, gdje ih još nema. »Quin imo enixe hortamur«, veli papa u spomenutoj konštituciji, »ut episcopi aliarum dioecesum, in quibus mos ille institutus hactenus non fuerit, id in posterum servari curent in omnibus, ac insuper satagant, ut omnes ecclesiastici praedicti etiam collationibus habendis coram parochis suis, vel aliis ab episcopo deputatis super casibus conscientiae forum concernentibus, et super ritibus ac caeremoniis sacris intersint«. Zbor tumača sabora Trientskoga (s. C. C.) upućuje biskupe, neka se drže uputa (institutiones) 32., 102. i 103. pape Benedikta XIV. kad uregjuju sastanke dušobrižnika.

U zagrebačkoj nadbiskupiji odredio je biskupijski zbor, držan godine 1803. u glavi VII., da se u svakom kotaru drže takovi sastanci, a biskup Alagović zapovjedio je svojom okružnicom od 26. travnja 1836., da se ti sastanci drže dva put na godinu. Biskup Haulik dokinuo je te sastanke okružnicom od 13. ožujka 1849., a okružnicom opet od 1. studenoga 1854. naredio je, da se počamši od godine 1855. drže dva put na godinu. U spomenutoj okružnici odredio je ujedno nadbiskup, kako da se ti sastanci obdržavaju, a ta uredba o sastancima dušobrižnoga svećenstva u zagrebačkoj nadbiskupiji vrijedi još i danas s neznatnim samo promjenama: s toga ćemo glavne točke te naredbe ovdje priopćiti.

1. Na svećenički sastanak kojega kotara imadu pravo doći svi duhovnici viših redova, koji prebivaju u onom kotaru i koji se nalaze u crkvenoj zajednici a nisu nijednom cenzurom udareni. Oni pak, koji u tom kotaru vrše duhovnu pastvu kao: župnici, upravitelji župa i kapelani dužni su doći. Svećenici susjednih kotara mogu doći kao dobrovoljni slušatelji na svećenički sastanak drugoga kotara, u koliko im to služba dopušta.

2. Sastankom predsijeda podarhidjakon kao nadbiskupski povjerenik ili drugi koji odregjeni svećenik. Predsjednik izabire bilježnika izmegju svećenika onoga kotara i predlaže ga Ordinariju na potvrdu. Bilježnik piše zapisnik sastanka i sastavlja redovito u ime kotara odgovor na stavljena pitanja, akoprem može predsjednik označiti i drugoga kojega svećenika onoga kotara, da sastavi odgovor na stavljena pitanja.

3. Predsjednik sjedi na prvom mjestu, iza njega sjede svećenici ovim redom: začasni kanonici, ako ih ima, zatim isluženi ili namjesni podarhidjakoni, konzistorijalni prisjednici, župnici po starosti i to onim redom, kako je tko postao župnik, napokon kapelani po godinama svoga svećeništva.

4. Sastanak se drži svake godine jedan put, i to u jesen.[1] Dan, kada će se držati sastanak valja u kotaru oglasiti tako, da svaki, tko je dužan doći na sastanak, barem četrnaest dana prije za nj saznade.

5. Kotarski svećenički sastanci drže se redovito u župnom dvoru podarhidjakona, no može se dogovorno odrediti za to i druga župa, ali takova, kamo mogu svi lako doći. Strogo je zabranjeno držati svećenički sastanak izvan župnoga dvora u kakovoj svjetovnoj kući.

Na sastancima raspravlja se o zadanim pitanjima, koja imadu izraditi svi kotarski svećenici, koji nisu navršili dvanaestu godinu svećeništva. Odgovore na zadana pitanja valja četiri ćedna prije sastanka uručiti predsjedniku, koji će ih predati bilježniku, da iz njih sastavi zajednički odgovor u ime kotara, koji treba na sastanku pročitati. U zapisniku valja ubilježiti u kratko, da li se svi slažu u odgovoru ili ne; ako se ne slažu, treba ubilježiti imena i razloge onih, koji se ne slažu. Kotarski bilježnik nije dužan izragjivati odgovor na stavljena pitanja.

7. Pretresavši zadana pitanja, može se raspravljati o drugim stvarima, koje spadaju na duhovnu pastvu i službu božju, ali ih valja prije prijaviti predsjedniku. Ako bi se na sastanku dogodili bučni prizori, tako da se ne bi moglo raspravljati, neka predsjednik zaključi sjednicu i stvar savjesno prijavi Orbinariju označivši krivce.

8. Ako bi se koji od kotarskih svećenika s nedostojnima družio, ili bi se podao piću, ili drugim zabavama; ako bi nemarno vršio svoju službu, neka ga brat mudro, umjereno i obzirno u četiri oka opomene, ako to ne bi koristilo, neka stvar prijavi predsjedniku sastanka, koji će ga najprije blago i ljubezno u četiri oka opomenuti, a zatim će prema potrebi isto učiniti i u svećeničkom sastanku. Ako to sve ne pomogne, neka se stvar prijavi biskup·.

9. Na odregjeni dan za sastanak, neka se svi kotarski svećenici čim ranije sakupe u odregjenom mjestu. Iz župnoga dvora idu dvojica i dvojica u roketama a župnici i u štolama u župnu crkvu, gdje će ili predsjednik sastanka, ili drugi koji svećenik služiti sv. misu. Prije sv. mise valja sazvati pomoć Duha sv. sa Veni sancte, versikulom i dotičnom molitvom.

10. Vrativši se iz crkve i posjedavši svaki na svoje mjesto, počima sjednica.

11. Svršivši sjednicu pokleknu svi i mole izmjenice zahvalnicu pjesmu Tebe Boga hvalimo s onim, što k tomu spada.

12. Zajednički ručak valja da bude u župnom dvoru, a nipošto u gostionici ili u privatnoj kući kojega svjetovnjaka. Ručak neka bude umjeren i kratak. Svršivši ručak, neka se u miru razigju, a ne da viču i buče. Trošak za ručak neka se razdijeli megju braću izuzamši kapelane i siromašnije.

---

§ 117. [1] Okružnica od 4. travnja 1871. br. 921.

KNJIGA DRUGA.

Uprava crkve.

Pravo crkve na posjed.

GLAVA PRVA.

Uprava crkve.

POGLAVLJE PRVO.

Zakonodavna vlast crkve

---

§ 118. Zakonodavna vlast u crkvi.

I. Isus Krist, utemeljitelj crkve, dao je njezinim poglavarima vlast, da mogu davati zakone, kao što se to jasno vidi iz riječi, kojima je Isus povjerio sv. Petru cijelo stado rekavši mu: pasi jagance moje, pasi ovce moje;[1] zatim kad je rekao apostolima: zaista vam kažem, štogod svežete na zemlji, bit će svezano i na nebu; i štogod razriješite na zemlji, bit će razriješeno i na nebu.[2]

Tu vlast izvršivali su apostoli, kao što nam svjedoče njihovi listovi i djela apostolska, i predali su ju svojim nasljednicima, koji su ju isto tako vršili.

II. Zakonodavnu vlast za cijelu crkvu imade papa i opći crkveni sabori. Ostali crkveni glavari mogu davati zakone za onaj opseg, za koji imadu sudsku vlast za vanjski sud. No nadbiskup ne može davati zakone za biskupije svojih sufragana, jer u tim biskupijama nema (u opće govoreći) sudske vlasti.

Biskup može davati zakone za svoju biskupiju, ali ti zakoni valja da su u skladu s općim pravom.

---

§ 118. [1] Iv. 21. 15. 16.

[2] Matth. 18. 18.

§ 119. Crkveni zakon.

I. Ako je zakon u opće, kao što veli sv. Toma, »ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata«,[1] to valja da je i crkveni zakon, u skladu 1. s naravnim[2] i pozitivnim božjim zakonom i ne smije da mu se protivi, inače ne će biti rationabilis et honesta;[3] 2. da je moguć; 3. da ga je dao onaj, komu pripada zakonodavna vlast; 4. da imade pred očima opće dobro; i 5. da ga je zakonodavalac proglasio.

II. 1. Zakon valja da je proglašen, da obvezuje i to tako, da može svaki pojedinac za nj saznati a ne traži se, da bude svakomu pojedincu priopćen.[4]

2. Kako se proglašuju crkveni zakoni, stoji do običaja. Tako n. pr. vežu odredbe papine cijelu crkvu, čim budu u Rimu na odregjenom mjestu (u crkvi sv. Petra ili u Lateranskoj crkvi itd.) pročitane i na vrata pribite.[5]

3. Proglašeni zakon obvezuje umah, osim ako se u samom zakonu naznačuje vrijeme, od kada počima obvezivati.[6]

4. Čim bude zakon proglašen, ne može se nitko izgovarati, da ga nije znao, jer ignorantia juris non excusat.[7] Izuzima se samo ignorantia invincibilis.

5. Zakon ne djeluje natrag, osim ako je to naročito u njemu izrečeno.[8]

III. Zakon ne veže:

1. djecu, koja nisu još došla k razumu; djeca, koja su došla k razumu, dužna su obdržavati zakon, u koliko ga mogu,[9] ali samo dorasli kazne se kaznama odregjenim proti prekršiteljima zakona.[10]

2. Odrasle, koji nemaju razuma kao što su ludi, bijesni, tupi.[11]

3. Koji se nalaze u nesvjestici n. pr. bolesni.

4. Koji nemaju sasma slobodne volje, jer rade pod uplivom straha i sile.

---

§ 119. [1] 1. 2. q. 90. a. 4.

[2] Conditor legum temporalium, si vir bonus est et sapiens, legem aeternam consulit, ut secundum ejus immutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum vetandumque discernat. S. Aug. de vera religione c. 31. (Opera omnia s. Augustini, Migne T. III. Pars prior, p. 148.)

[3] Erit autem lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriae consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis. manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. c. 2. D. 4.

[4] c. 1. x. I. 5.

[5] Da apostolska Stolica smatra ovaj način proglašenja za dostatan, svjedoče nam riječi, koje se obično čitaju na kraju bulle i koje glase: Ut autem praesentes litterae ad omnium notitiam facilius deveniant, et nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas ad valvas etc. affigi et publicari, sicque publicatas omnes et singulos, quos illae concernunt, perinde arctare ac afficere, ac si unicuique eorum personaliter intimatae fuissent.

[6] Tako je sabor Trientski odredio, da njegov propis, kako se u buduće može sklopiti valjana ženidba (ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.) počima vezati 30. dan, iza kako bude taj propis proglašen u župi.

[7] R. J. 13. in VI.

[8] c. 13. de constitutionibus.

[9] c. 1. de delictis puerorum.

[10] c. 2. eodem.

[11] c. 24. x. IV. 1.

5. Koji ga ne mogu vršiti.[12]

6. Koji rade iz neznanja.[13]

IV. Crkveni zakon veže samo članove crkve t. j. sve one, koji su valjano kršteni. Amo spadaju i krivovjerci i raskolnici. U suprot židovi, pogani i katekumeni nisu dužni obdržavati crkvenih zakona.[14]

V. Crkveni zakoni ili su opći ili posebni t. j. ili vežu sve članove crkve ili samo neke.

1. Posebne zakone, koji su dani samo za neku pokrajinu ili biskupiju, dužni su samo oni obdržavati, koji imadu u tom mjestu ili pravo ili nepravo prebivalište.

2. Strance vežu samo oni opći zakoni, koje ne mogu bez sablazni ne vršiti;[15] u pravnim poslovima vezani su na zakonom propisane forme.

VI. Crkveni zakoni vežu in foro interno et externo, a čini, koji im se protive ili su nevaljani, ništetni ili samo nedozvoljeni prema tomu, kako ih crkva proglašuje ili nevaljanima ili nedozvoljenima.

§ 120. Tumačenje zakona.

Kad je koji zakon nejasan, onda ga treba tumačiti. Zakon može tumačiti:

1. sam zakonodavalac, i to se tumačenje zove authentično.

2. Isto tako možemo iz običaja, kako se zakon shvaća, razabrati, koji je smisao zakona prema onomu: consuetudo optima legum interpres.

3. I učenjaci i suci mogu tumačiti zakon. Prvo tumačenje zove se učenjačko, a drugo sudačko. Učenjačko tumačenje vrijedi toliko, koliko vrijede razlozi, o koje se oslanja.

Učenjaci mogu tumačiti zakon tako, da mu smisao razjasne (interpretatio declarativa), ili raširе (extensiva), ili napokon suze (restrictiva),

Za učenjačko tumačenje zakona vrijede ova pravila:

a jasan zakon ne treba tumačiti.

b) Riječi zakona valja onako razumijevati, kako se obično razumijevaju u crkvenom govoru, jer treba predmnijevati, da ih je zakonodavalac u tom smislu rabio.[1]

c) Riječi zakona valja takogjer razumijevati prema nakani zakonodavčevoj.[2] Nakana zakonodavčeva može se spoznati iz samoga zakona, kao što i iz mjesnih, vremenih i osobnih prilika, a naročito iz uzroka, radi kojega je zakon izdan.[3]

d) Zakon valja općenito tumačiti ne čineći iznimke, jer: ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus.

e) Iznimka od zakona potvrgjuje zakon za sve ne izuzete slučajeve: exceptio a regula firmat regulam in aliis.[4]

---

[12] R. J. 6. in VI.
[13] R. J. 13. in VI.
[14] Trid. ss. XIV. c. 2. de poenit.
[15] c. 11. D. 12.
§ 120. [1] c. 12. x. 3. 30.
[2] R. J. 88. in VI.
[3] c. 6. de V. S.
[4] c. 2. x. IV. 8.

f) Zakon, koji nije izdan samo za pojedini slučaj, može se primijeniti i na slične slučajeve, ako vojuju isti razlozi.

g) Zakon, kojim se mijenjaju prijašnje zakonske ustanove, valja tako tumačiti, da se obazire na prijašnji zakon.[5]

h) Neugodan (odiosa) zakon valja strogo tumačiti t. j. ne smije se raširiti na čine i osobe, koje nisu izrično spomenute.[6]

i) Pogodan zakon (favorabilis) tumači se na široko (late),[7] no pri tom valja paziti, da se sam zakon ne izvrgne ruglu.[8]

j) Zakon, kojim se daje komu dobročinstvo, valja široko tumačiti,[9] izuzamši reškripte o nadarbinama, koje želi tko postići, oni bo se tumače strogo.[10]

§ 121. Kako prestaje crkveni zakon.

I. Crkveni zakon prestaje obvezivati:

1. ako osobe ili stvari, radi kojih je zakon dan, prestanu bitisati ili su se bitno promijenile: cessante causa, cessat effectus.

2. Ako prestane uzrok, radi kojega je zakon dan: cessante ratione vel fine legis, lex ipsa cessat.

3. Ako ga zakonodavalac ukine. To može biti ili tako:

a) ako ga izrično opozove;

b) ako izda novi zakon, koji se protivi prijašnjemu.[1]

Ako se ukine sav zakon, to se zove abrogatio legis; ukine li se samo djelomice zove se derogatio legis.

c) Opći zakon ne ukida njemu protivnih djelomičnih zakona i običaja, osim ako imade klauzulu: nulla obstante consuetudine contraria ili: non obstantibus quibuscunque statutis particularium locorum.

4. Crkveni se zakon ukida protivnim običajem, ako je običaj razborit i zakonito zastarjel.

5. Napokon prestaje crkveni zakon za pojedinca oprostom i povlasticom.

II. Oprost. Oprostom izuzima zakonodavalac podložnika od obdržavanja crkvenoga zakona u pojedinom slučaju. Da bude oprost dozvoljen i valjan, zahtijeva se:

a) da imade dotičnik dostatan uzrok za oprost.

b) Da bude taj uzrok istinit i da se u molbi nije ništa istinita zašutilo ni lažna navelo.

Oprost, koji se podijeli, kad se je u molbi što bitna istinita zašutilo ili lažna navelo (dispensatio surreptitia) ne vrijedi.[2]

c) Oprost prestaje, ako prestane uzrok, s koga je dan, ako ga zakonodavalac opozove, ili ako ga se odreče onaj, komu bješe dan.

---

[5] c. 29. de electione in VI.
[6] R. J. 15. 49. in VI.
[7] R. J. 15. in VI.
[8] c. 16. 17. de sentent. excomm. in VI.
[9] c. 6. x. 3. 24.
[10] c. 4. de praebend. in VI.
§ 121. [1] c. 1. de constitutionibus in VI.
[2] Trid. ss. XXV. c. 18. de ref.

III. Povlastica jest privatan zakon, kojim se nešto posebna dozvoljava.[3] Povlastica može biti:

1. a) osobna, koja se daje osobi; stvarna, koja se daje stvari.

b) Jesna, kojom se dobiva pravo nešto činiti; niječna, kojom se daje pravo nešto ne činiti.

c) Povlastica, koja se daje bez obzira na čije zasluge (gratuitum), i povlastica, koja se daje kao nagrada za nečije zasluge (remunerativum).

d) Neopredijeljena, koja traje, dok ne bude opozvana; opredijeljena, koja se daje za odregjeno vrijeme.

2. Povlasticu može onaj dozvoliti, koji ima pravo davati zakone.

3. Da se povlastica komu slobodno (licite) podijeli, zahtijeva se za to dostatan (proportionata) uzrok, jer je povlastica iznimka od zakona.

4. Podijeljenu povlasticu valja štovati,[4] a tko radi proti njoj, njegov je čin ništetan (nullus).[5]

5. Kad se jedna povlastica protivi drugoj, onda posebna povlastica prevlagjuje općenitu,[6] a kasnija raniju, ako nije kasnija ukinula ranije.

6. Povlastice valja strogo tumačiti.[7]

7. Povlastice se ne mogu odijeliti od svoga subjekta, s toga se ne mogu prenesti niti na druge osobe, niti na druge stvari.[8]

8. Povlastica prestaje:

a) kad isteče vrijeme, za koje je dana, ako je opredijeljena, a ako je neopredijeljena, kad prestane opstojati subjekat povlastice. Osobna povlastica prestaje, kad umre osoba, a ako bijaše podijeljena kojoj moralnoj osobi, traje tako dugo, dok opstoji to moralno tijelo; stvarna povlastica prestane, čim propadne stvar.

b) Ako ju opozove onaj, koji ju je dao, no neka toga ne čini bez dostatnoga uzroka.[9] Doslatan uzrok bio bi n. pr. kad bi tko zlorabio podijeljenu si povlasticu.

c) Ako se je izrično ili šuteći odreće onaj, komu je podijeljena. Šuteći se odriče povlastice onaj, koji se ne bi s njom 40 godina služio.[10] Povlastica, koje su podijeljene nekom staležu, ne može se pojedini član toga staleža odreći n. pr. svećeničkih povlastica.[11]

---

[3] Privata lex aliquid speciale concedens. Suarez de legibus. P. II. l. 8. c. 1. n. 3. (Neapoli 1872.).

[4] c. 4. de privilegiis,

[5] c. 10. de electione.

[6] R. J. 34. in VI.

[7] c. 7. de privilegiis.

[8] R. J. 28. 74. in VI.

[9] R. J. 16. 17. 23. in VI.

[10] c. 15. de privilegiis.

[11] c. 36. x. V. 39.

POGLAVLJE DRUGO.

Crkvena sudska vlast u prijepornim stvarima.

§ 122. Što je spadalo u razno doba na crkvenu sudsku vlast u prijepornim stvarima.

I. Crkva imade sudsku vlast u svim crkvenim stvarima, kamo se ubraja sve, što se tiče vjere, bogoštovlja i crkvene stege.[1]

II. Prvi kršćani obraćali su se u svim, i gragjanskim prijepornim stvarima, slijedeći apostolsku nauku[2] na biskupa, a ne na poganske suce. Konstantin Veliki dao je vlast biskupima suditi ne samo o stvarima, koje na nje spadaju, već i o gragjanskim stvarima, ma i započela već parnica kod svjetskog suda, ako se obje stranke u tom slože,[3] a kasnije odredio je, da može i jedna stranka proti volji druge stranke izabrati biskupa za suca. Kasniji rimski vladari promijenili su opet taj zakon tako, da o gragjanskim stvarima može samo onda biskup suditi, ako se obje stranke o tom sporazume.[4]

Već u staro doba zapovijedaju sabori duhovnicima, da prijeporne svoje stvari rješavaju pred biskupom, a ne pred svjetskim sucem.[5] Valentinijan III. naredio je, da o gragjanskim stvarima duhovnika mogu biskupi suditi samo onda, ako obje stranke u to privole.[6] Justinijan proglasio je crkvene glavare za nadležne u svim tužbama svjetovnjaka proti duhovnicima i redovnicima, kao što i u megjusobnim tužbama duhovnika i redovnika.[7] Već su prije naročito priznali kršćanski rimski carevi, da duhovne stvari spadaju isključivo pred crkvenoga suca.[8]

Biskupi držali su se, kad su sudili, samo u bitnosti parbenoga postupka, a nisu ga slijedili u svim potankostima, kao što se vidi iz Justinianove novelle 83., koja propisuje, da imade postupak, kad biskup sudi u gragjanskoj parnici proti duhovniku, biti brz (summarius), usmen, a ne pismen, osim ako bi to stranke zahtijevale.[9] Biskup bi naime, saslušavši

---

§ 122. [1] Isporedi Bened. XIV. De synodo l. 9. c. 9. n. 2. 3.

[2] Matth. 18. 15. sqq.; 1. Cor. 6. 1, sqq.; c. 7. D. 90.

[3] Judex pro sua sollicitudine observare debebit, ut si ad episcopale judicium provocetur, silentium accomodetur. Et si quis ad legem Christianam negotium transferre voluerit et illud judicium observare, audiatur, etiamsi negotium apud judicem sit inchoatum, et pro sanctis habeatur, quidquid ab his fuerit judicatum, ita tamen, ne usurpetur in eo, ut unus ex litigantibus pergat ad supradictum auditorium et arbitrium suum enunciet. Judex enim praesentis causae integre habere debet arbitrium, ut omnibus accepto latis pronunciet. Dat. IX. Cal. Jul. Constant. Licin. Aug. et Crispo Caes. Conss. 318. (Kod Molitora Ueber kanonisches Gerichtsverfahren gegen Kleriker, Mainz 1856. p. 26. not, 1.)

[4] Cod. Just. de episcopali audientia I. 7. (Codex Just. Lugduni 1551. p. 70. sq.).

[5] Tako sabor u Kartagi g. 397. (c. 43. C. 11. q. 1); u Kalcedonu g. 451. (c. 46. C. 11. q. 1.)

[6] De episcopali judicio diversorum saepe causatio est. Ne ulterius querela procedat, necesse est praesenti lege sanciri. Itaque quum inter clericos jurgium vertitur et ipsis litigatoribus convenit, habeat episcopus licentiam judicandi, praeeunte tamen vinculo compromissi. (Kod Molitora l. c. not. 2.)

[7] Nov. 79.; nov. 83.; nov. 123. c. 8. 21. 22. (Volumen legum parvum quod vocant, Venetiis [u izdanju koje sam rabio manjka godina] p. 366. 386. 540.)

[8] Constit. 8. cod. Just. de episc. audient. I. 7. l. c.

[9] Novell. 83. Petiti sumus a Menna deo amabili archiepiscopo hujus felicissimae civitatis et universali patriarcha, reverendissimis clericis hoc dare privilegium, ut si quis

stranke »ex non scripto« izrekao osudu. Takav kratak postupak bio je i shodan i dostatan, a to tim više, jer je biskup mogao u težim i zakučastijim predmetima otputiti stranke na svjetskoga suca.[10]

Kasnije je i za crkvene sudove propisan stalan red i način, koga se je valjalo držati.

III. Po odredbi dekretala spadaju pred crkveno sudište ne samo duhovne stvari (res mere spirituales)[11] i pravne stvari duhovnika,[12] već i stvari, koje su u savezu s duhovnim stvarima (res spiritualibus annexae),[13] kao što su pitanja o patronatskom pravu, nadarbinama, o zavjetima i o crkvenim dobrima. Kao s duhovnim stvarima u savezu smatrale su se nadalje imovinske prilike prigodom sklopljene ženidbe i zaruka, kao što i položenih redovničkih zavjeta; sve stvari, koje se tiču ubogih, bolesnih, udova i siročadi (personae miserabiles), dobrotvornih zaklada; svi slučajevi, u kojima se je crkva smatrala dužnom bditi nad tim, da država ne čini komu nepravde i da ne krnji tugjega prava.[15]

IV. Otpor proti prevelikom opsegu crkvene sudske vlasti započeo je već u drugoj polovici 12. stoljeća u Engleskoj, zatim je prešao u Njemačku, a u 14. stoljeću u Francusku. Crkva je u toj borbi morala u mnogom popustiii svjetskoj vlasti. Iza sklopljenih konkordata uspostavljeni su i drugdje, a naročito i u Austro-Ugarskoj biskupski duhovni sudovi.

V. U sadanjim prilikama vrijedi ovo:

1. Privilegium fori duhovnika ne postoji nigdje, ipak apostolska Stolica naglasuje, da ne može u načelu priznati, da civilne stvari duhovnika spadaju pred svjetskoga suca, no »uzevši u obzir prilike vremena« dozvoljava duhovnicima, da se u gragjanskim stvarima podvrgavaju svjetskomu sudu.[16]

2. O gragjanskim posljedicama ženidbe sude svjetovni sudovi.

3. O patronatskom pravu sudi po austrijskom konkordatu crkveni sudac,[17] dozvoljava ipak sv. Stolica, da mogu svjetovni suci suditi, kad se radi o nasljedstvu u svjetovno patronatsko pravo.

4. Parnice o crkvenoj imovini raspravljaju se kod svjetovnoga suda.

VI. Katolička crkva drži se po svuda načela, da crkvene stvari spadaju isključivo pred crkvenoga suca. Amo spadaju sve stvari, koje se odnose na

---

habet adversus eos quamlibet pecuniariam causam, prius ad deo amabilem archiepiscopum pergat, sub quo constitusus est, et interpellet eum, et ex non scripto judicium mereatur; et si hoc fiat, ne eum inquietet, nec trahat ad auditoria civilia, neque a sacro eum vacare faciat ministerio, sed ex non scripto examinetur negotium sine damnis et accipiat formam forsan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint et poposcerint, et liberentur mutuo certamine l. c.

[10] Nov. cit. Si vero aut propter causae naturam aut propter quandam forte difficultatem non fuerit possibile deo amabili episcopo decidere negotium, tunc licentiam esse et ad civiles judices pergere. l. c.

[11] c. 2. x. de judiciis.

[12] Trid. ss. XXIII. c. 6. de ref.; ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede. Syllabus n. 31.

[13] c. 3. de judiciis; c. 15. de jure patronatus; c. 3. de institutionibus etc.

[14] c. 6. 10. de foro competenti.

[15] c. 13. de judiciis.

[16] Tako se u članku 13. austrijskoga konkordata veli: Temporum ratione habita Sanctitas Sua consentit, ut clericorum causae mere civiles — judices civiles cognoscant et definiant.

[17] Čl. 12.

vjeru, sakramente i zaruke, nadalje sve prepirke o podjeljivanju crkvenih služba, o pravima nadarbenika, o duhovnim dužnostima i pravima patrona, o promjenjivanju nadarbina, o opsegu crkvene sudske vlasti, o crkvenim pravima i dužnostima redovnika i o upravi i uporabi crkvene imovine.

Pijo IX. odredio je u bulli Apostolicae Sedis god. 1869. ovo: »Excommunicationi latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae subjacere declaramus: . . . 6. Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem praestantes. 7. Cogentes, sive directe sive indirecte, judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones; item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiae. 8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem legatis aut delegatis quibuscunque profecta eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes, vel perterrefacientes«.

§ 123. Crkveni sudovi.

1. Crkveni sud u gragjanskim stvarima jest ona oblast, koja u prijepornim crkvenim stvarima sudi u ime onih, kojima pripada crkvena sudska vlast.

Crkvena sudska vlast pripada po božjem pravu u cijeloj crkvi papi, a biskupima u njihovoj biskupiji; po crkvenom pravu pripada ista vlast nadbiskupima u njihovoj nadbiskupiji, a prelatima nullius u onom mjestu, gdje imadu biskupsku sudsku vlast.

U ime onih, kojima po njihovoj službi (jure ordinario) pripada crkvena sudska vlast, izvršiva tu vlast crkveni sud. Crkveni sud valja da sastoji najmanje od dvije osobe: suca i bilježnika,[1] koji valja da je zaprisegnut.[2]

2. Da crkveni sud valjano riješi prijepornu stvar, valja da je nadležan.[3] Osuda, koju izreče nenadležan sud, jest nevaljana.[4]

a) S obzirom na pruće se stranke nadležan je onaj sud, komu je potčinjen optuženik prema načelu: actor forum rei sequi debet.[5] Prema tomu potčinjeni su: α) svi civiliste i osobe, koje spadaju na militia stabilis, sudskoj vlasti biskupa; β) osobe, koje spadaju na militiam vagam potčinjene su po odredbi apostolske Stolice apostolskomu vojnomu vikaru.[6]

b) Nadležan sud civilista i onih osoba, koje spadaju na militia stabilis jest onaj sud, kojemu je optuženik potčinjen po svom prebivalištu, po mjestu, gdje je sklopio ugovor ili po stvari, koju posjeduje. α) Nadležnost suda prosugjuje se osobito po prebivalištu optuženika tako, da se može podići tužba proti njemu pred sudom njegovog prebivališta (svejedno je, da

§ 123. [1] c. 11. de probationibus.
[2] c. 13. de praescriptionibus.
[3] De foro competenti. (2. 2)
[4] c. 4. § 1. de judiciis (2. 1.)
[5] c. 5. 8. x. II. 2.
[6] Konštitucija Pija VI. Inter caetera § Praeterea.

li je to prebivalište pravo ili nepravo), ako je i sklopio ugovor gdje drugdje.[7] Nadležnost se suda ne mijenja, ako je optuženik promijenio prebivalište, pošto mu je već uručen sudbeni poziv.[8] β) Beskućnici (vagi) potčinjeni su onom sudu, gdje borave.

c) O svakoj crkvenoj prijepornoj stvari može suditi apostolska Stolica kao nadležan sud, jer papi pripada neposredno sudska vlast u cijeloj crkvi.[9]

d) Napokon može svaki sud postati nadležan, ako ga stranke izaberu.[10]

3. Sud prve molbe jest onaj biskupski sud, u čijoj biskupiji imade optuženik prebivalište. Nijedan papin poslanik ili nuncij ne smije biskupa smetati u izvršivanju sudske vlasti u prvoj molbi.[11] Sud prve molbe dužan je najkasnije za dvije godine svršiti parnicu, u protivnom slučaju vlasne su stranke obratiti se na sud nadležnog poglavara. Napokon odregjuje sabor Trientski, da se na viši sud ne može prizvati, dok ne bude konačna osuda izrečena.[12]

4. Sudac druge molbe jest nadbiskup, dotično njegov crkveni sud; za nadbiskupije i izuzete biskupije ili se postavlja posebno sudište kao sud druge molbe, ili pak označi papa koji biskupski sud kao sud druge molbe.[13]

5. Sudac u trećoj molbi jest papa ili pak posebno za svaki slučaj ovlašteni suci one pokrajine (judices in partibus). Sabor bo Trientski zapovijeda,[14] da se u pokrajinskom saboru i u biskupijskom zboru imadu izabrati najmanje četiri za suce sposobna muža, u koliko je to moguće izmegju duhovnika, koji su dostojanstvenici ili kanonici prvostolne crkve,[15] i prijaviti ih u Rim, da im može papa u slučaju potrebe dati vlast, da rješavaju prijeporne stvari. U slučaju, ako se ne bi dulje vremena sastao pokrajinski sabor ili biskupijski zbor može biskup, posavjetovavši se s kaptolom, imenovati prikladne osobe za suce, koje će papa prema potrebi ovlastiti, da sude (judices prosynodales). No ti suci ne imaju nikakove vlasti, dok ih papa ne delegira. Za ženidbene stvari običaje papa označiti kao sud treće molbe koji biskupski sud druge biskupije.

---

[7] c. 13. 17. de foro competenti.

[8] c. 19. de foro competenti.

[9] c. 20. de foro competenti.

[10] c. 18. de foro competenti.

[11] Trid. ss. XXIV. c. 20. de ref.

[12] Causae omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram ordinariis locorum duntaxat cognoscantur, atque omnino saltem infra biennium a die motae litis terminentur; alioquin post id spatium liberum sit partibus vel alteri illarum, judices superiores, alias competentes, adire, qui causam in eo statu, quo fuerit, assumant et quam primum terminari curent; nec antea aliis comittantur, nec avocentur, neque appellationes ab eisdem interpositae per superiores quoscunque recipiantur, eorumve comissio aut inhibitio fiat, nisi a definitiva vel a definitivae vim habente, et cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat. Ab his excipiantur causae, quae juxta canonicas sanctiones apud sedem apostolicam sunt tractandae, vel quas ex urgenti rationabilique causa judicaverit summus Romanus Pontifex per speciale rescriptum signaturae sanctitatis suae manu propria subscribendum comittere aut avocare. Trid. l. c.

[13] Tako je za zagrebačku nadbiskupiju sud druge molbe u Kaloči.

[14] ss. XXV. c. 10. de ref.

[15] To je odredio već Bonifacij VIII. (c. 11. de rescriptis in VI.)

§ 124. Parbeni postupak.

I. 1. Parnica počima, čim se predade sudu tužba t. j. čim tužitelj zatraži pomoć suda proti optuženiku moleći, da ga sud prisili, da priznade tužiteljevo pravo i čini ono, što je dužan činiti.

2. Tužba (libellus) treba: a) da se predade pismeno.[1] U kratko sastavljenoj tužbi valja navesti ime tužitelja, optuženika i nadležnoga suda, isto tako i spomenuti jasno temelj na kojemu tko tuži.[2]

3. Sud primivši tužbu pozove optuženika preda se, jer se nitko ne može osuditi, a da se prije ne sasluša.[3] Sud treba da pozove optuženika pismeno i da se u pozivu naznači: a) ime suda, koji poziva, da optuženik znade, da li je sud nadležan ili nije.[4] Ime, prezime, stalež itd. pozvanika.[5] c) Ime tužitelja, jer samo kod predmeta javnoga prava može sudac službeno postupati.[6] d) Predmet tužbe.[7] e) Mjesto i dan, kamo i kada valja da optuženik dogje.

4. Sudbeni poziv može biti ili jednostavan ili peremptoran. Jednostavan, kad se tko pozove, da u odregjeno vrijeme dogje pred sud, a ne zaprijeti mu se, ako ne dogje, da će sudac i bez njega prijepornu stvar riješiti, s toga i može to sudac učiniti samo onda, ako ga je tri put uzalud na sud pozivao. Peremptoram, kad se optuženik samo jedan put zove pred sud, a ako ne dogje tužba se i bez njega riješi. No na pozivnici valja da je to naročito označeno.[8]

5. Tko je zakonito pozvan pred sud, valja: a) da se pozivu odazove, ako mu ne može pravedno prigovoriti, inače može sud izreći na zahtjev tužitelja, da on prkosi sudu;[9] b) sud, koji je dostavio optuženiku poziv, ostaje nadležan, ma i optuženik iza primljenog poziva postane podložan drugomu sudu;[10] c) ovlašteni sud, pošto je pozvao optuženika, ostaje nadležan, ma i umro onaj, koji ga je ovlastio, jer se smatra, da je sudbeni postupak započeo, čim se optuženik pozove;[11] d) iza uručenoga poziva ne smije se u objektu parnice ništa mijenjati.[12]

II. Kada u odregjeni rok dogju pred sud tužitelj i optuženik, valja upitati tužitelja, da li ostaje kod tužbe, a optuženika, da li priznaje, da je tužba opravdana, a to se zove litis contestatio. Ako tužitelj ne opozove tužbe, a optuženik ne prizna, da je tužba opravdana, onda počima parnica.

---

§ 124. [1] c. 1. x. II. 3. U brzom postupku (summarie) može se tužba i usmeno podnijeti, ali o tom valja kod suda zapisnik sastaviti: c. 2. de V. S. in Clem.

[2] c. 2. de libelli oblatione. Glossa in c. 1. de libelli oblatione izriče ovim, što valja navesti u tužbi: Quis, quid, coram quo, quo jure petatur et a quo: Recte compositus quisque libellus habet.

[3] c. 1. de causa possessionis. (2. 12.)

[4] c. 2. de constitutionibus in VI. Ako je sud za koji slučaj ovlašten (delegatus), valja to naročito spomenuti: c. 31. x. I. 29.

[5] c. 34. 36. de rescriptis (1. 3.)

[6] c. 9. 24. x. V. 1.

[7] c. 2. de dilationibus.

[8] c. 6, x. II. 14.

[9] c. 5. x. 2. 6.

[10] c. 19. de foro competenti.

[11] c. 20. x. I. 29.

[12] c. 2. Ut lite pendente nil innovetur. in Clem

Litis contestatio neophodno je nužna kod redovitoga parbenoga postupka.[13] Iza toga valja da obje stranke polože juramentum calumniae t. j. da prisegnu, da ne će hotimice ni istine pobijati ni što lažna navagjati,[14] i da ne će hotimice zavlačiti parnice.

III. U parnici treba da tužitelj dokaže tužbu, a ako je ne uzmogne dokazati, optuženik se proglasi nevinim. Optuženik dužan je samo onda dokazati svoju tvrdnju, ako za tužitelja vojuje predmnjeva prava.

Dokaz može biti potpun ili nepotpun. Potpun, ako suca sasma osvjedoči, da je tužba pravedna n. pr. priznanje optuženikovo; nepotpun, ako se sudac ne može sasma osvjedočiti, da je tužba pravedna n. pr. izjava jednoga svjedoka. Glavni dokazi jesu: vlastito priznanje, izjave svjedoka, isprave, prisega, očevid i pravna predmnjeva.

1. Najjači dokaz jest vlastito priznanje, čim se optuženi sam osugjuje.[15] Priznanje valja da je učinjeno a) pred nadležnim sucem; b) da ga je učinila osoba 25 godina stara;[16] c) slobodnom voljom a ne u bludnji;[17] i d) da je priznanje odlučno (certa)[18] a ne neodlučno

2. Svjedoci su vjere dostojne sobe, koje pozove sudac ili ih stranke označe, da o prijepornoj stvari kažu istinu.[19] Njihova izjava zove se svjedočanstvo.

A. Svjedočiti ne mogu: a) djeca i nedorasli;[20] b) koji nisu pri razumu, kao što su bijesni, ludi, tupi;[21] c) koji ne mogu svjedočiti, jer im manjkaju za to potrebna ćutila, kao slijepi i nijemi; d) koji su za neko vrijeme lišeni razuma kao bolesni i pijani;[22] e) koji su ozloglašeni (infames) s toga, što su krivo prisegli ili su počinili kakav zločin;[23] f) koji su pod istragom radi zločina, radi kojih tko postaje ozloglašen;[24] g) koji su se dali podmititi, da svjedoče;[25] h) izopćeni;[26] i) židovi i krivovjerci;[27] j) svi, koji radi zla života nisu vjere dostojni;[28] k) svi, koji nisu vjere dostojni s toga, što su u nekom odnošaju napram strankama, kao što su: α) djeca i roditelji;[29] β) supruzi;[30] γ) koji su sa strankama u srodstvu ili svaštvu;[31] δ) koji živu s kojom strankom u neprijateljstvu ili u osobitom prijateljstvu;[32] ε) osobe,

---

[13] c. un. de litis contestatione.

[14] De juramento calumniae. (x. II. 7.)

[15] Confessus pro judicato est, qui quodam modo sua sententia damnatur. L. 1. ff. de confessis.

[16] De minoribus 25 annis ff. IV. 4.

[17] Non fatetur qui errat, L. 2. ff. de confessis.

[18] Certum confessus, pro judicato erit: incertum, non erit. L. 6. ff. de confessis.

[19] Testes sunt personae, fide dignae, quae rei controversae veritatem ostendunt, quodque ab eis dictum est testimonium appellatur. Devoti l. c. l. III. t. 9. § 7. p. 102.

[20] c. 1. C. 4. q. 2. et 3.

[21] Grat. p. c. 1. C. 3. q. 7.

[22] c. 7. C. 15. q. 1.

[23] c. 7. 9. x. II. 20.

[24] c. 56. de testibus.

[25] c. 9. de testibus.

[26] c. 8. de sententia excomm. in VI.

[27] c. 1. de haereticis.

[28] c. 10. de V. S.

[29] c. 3. §. Testis idoneus et §. Parentes et liberi C. 4. q. 2. et 3.

[30] c. 17. C. 33. q. 5.

[31] c. 1. C. 3. q. 5.

[32] c. 19. de accusationibus.

koje svjedoče radi koristi, koju su već imale ili joj se nadaju;[33] η) u opće nitko ne može svjedoćiti u svojoj vlastitoj stvari,[34] s toga ne mogu biti svjedoci ni odvjetnik stranaka[35] ni sudac.[36]

B. Kao dokazano smatra se ono, što izjave dva vjere dostojna[37] prije preslušanja zaprisegnuta[38] svjedoka. Iznimice može i jedan svjedok biti dosta, da se ono, što on izjavi, smatra kao dokazano n. pr. biskup[39] ili koja javna zaprisegnuta osoba. Broj svjedoka ne smije biti veći od četrdeset sa svake strane.[40]

Kad pozvani svjedoci stanuju u drugoj biskupiji, valja se obratiti na crkvenu oblast one biskupije, da ih dade preslušati. »Testium absentium, aut in aliena dioecesi morantium exposcitur exa en in subsidium ab ecclesiastica loci auctoritate, eidem transmittendo prospectum facti; et auctoritas requisita petitioni respondet servando praesentis instructionis normas«.[41] A kad ne će da dogju, onda se treba držati onoga, što isti naputak propisuje: »Quoties indicentur testes ob facta aut adjuncta essentialiter utilia merito causae, qui examini subjici nequeant, eo quod censeatur haud convenire, ut vocentur, aut quia vocati abnuant, mentio eorundem fit in actibus, et curatur supplere eorum defectum per depositiones aliorum testium, qui de relato aut alia ratione noverint id, quod exquiritur«.[42]

C. Sudac valja da presluša svjedoke, ali je potrebno: a) da s njima pozove ujedno i onu stranku, proti kojoj će svjedočiti, da uzmogne, ako što ima, prigovoriti svjedocima.[43] b) Svakoga svjedoka valja pred strankom zapriseći, da će bez obzira i na koga po savjesti i kako znade govoriti istinu.[44] c) Zaprisegnute svjedoke preslušava sudac potanko svakoga na pose, a da stranke nisu kod toga prisutne. Svjedoci treba da jasno i odlučno odgovaraju.[45] Svjedocima stavljaju se najprije općenita (interrogatoria generalia), a zatim posebna (interrogatoria specialia) pitanja. d) Pitanja, koja stavlja sudac, i ono, što svjedoci odgovaraju na stavljena im pitanja, perovogja točno upisuje;[46] svjedocima se zapovjedi, da o svojim izjavama šute, dok ne budu proglašene. e) Iza svršenoga preslušavanja svjedoka treba njihove izjave priopćiti strankama, da se o njima izjave.[47] f) Pošto se proglase izjave svjedoka, ne mogu se oni više preslušavati o onom, o čem su već

---

[33] c. 5, de testibus.
[34] c. 3. Nullus idoneus testis in re sua intelligitur. C. 4. q. 2. et 3.
[35] § Patroni ibidem.
[36] c. 1. 2. C. 4. q. 4.
[37] c. 23. de testibus.
[38] c. 51. de testibus.
[39] c. 36. C. 11. q. 1.
[40] c. 37. de testibus.
[41] Instructio S. C. Episc. et Regul. dd. 11. junii 1880. pro ecclesiasticis curiis quoad modum procedendi oeconomice in causis disciplinaribus et criminalibus clericorum, n. 19. (Otisnut kod Lucidi l. c. T. I. App. I. p. 530. sqq.)
[42] l. c. n. 20.
[43] c. 2. de testibus.
[44] c. 5. 17. de testibus. Biskupi prisižu na otvoreno evangjelje ne dotaknuvši ga se: c. 7. x. II. 7.; svjetovnjaci i ostali svećenici taknuvši se evangjelja: c. 20. C. 3. q. 9.
[45] c. 53. de testibus.
[46] c. 41. de testibus.
[47] c. 15. de testibus.

preslušani,[48] niti ih mogu stranke zabaciti, osim ako prisegnu, da toga ne čine u zloj nakani, ili ako su si prije, nego li su izjave svjedoka proglašene, pridržali pravo, da će nakon proglašenih izjava svjedoka njima prigovoriti, ili napokon ako mogu dokazati, da su tek nakon proglašenih izjava svjedoka za ono saznali, radi česa zabacuju svjedoke.[49] g) Ako si svjedoci protuslove, ono se smatra kao istinito, u čemu se veći broj svjedoka slaže, a ako je broj svjedoka jednak, onda se kao istinito smatra ono, što vjere dostojniji svjedoci tvrde.[50] h) Izjave svjedoka preslušanih pred nadležnim sudom vrijede u istoj parnici i onda, ako se parnica povjeri drugomu sudu;[51] no izjave svjedoka učinjene u brzom postupku (summarie), ne vrijede za redoviti sudbeni postupak.[52]

3. Isprave mogu biti ili javne ili sukromne. Javne isprave, ako su prave, smatraju se na sudu kao potpun dokaz; kod sukromnih isprava treba tek dokazati njihovu pravost, ako ju protivnik pobija. Sukromne isprave mogu se kao dokaz rabiti samo proti onomu, koji ih je izdao i to ako je u njima što god odredio, što je bio vlastan odrediti. Prijepis javnih isprava, ma i bile ovjerovljene, dokazuje samo, da su točno prepisane, ali ne dokazuje ni njihove pravosti ni toga, da je onaj, koji ih je izdao, bio vlastan izdati ih. Sukromne isprave, koje su potpisala tri svjedoka, koja još živu, smatraju se kao javne isprave.[53]

4. Prisegom može se parnica ili svršiti (juramentum litis decisorium), ili se s njom dokaz nadopunjuje (jur. suppletorium). Prisega s kojom se parnica svršava ili je juramentum delatum, ili jur. relatum. Delatum, kad tužitelj poziva optuženika, neka prisegne, da je njegova tužba neosnovana, i tim će se umah svršiti parnica. Optuženik ne mora primiti ponugjene prisege, nego ju može uzvratiti (j. relatum) t. j. on može zahtijevati od tužitelja, neka on prisegne, da mu je tužba osnovana. Ponugjenu prisegu može odbiti: a) tužitelj, koji je potpuno dokazao svoju tužbu;[54] b) optuženik, ako tužitelj nije nikako dokazao svoje tužbe;[55] c) svaka stranka, koja izjavi, da joj savjest ne dopušta priseći, jer može inače dokazati svoju tvrdnju (probatio pro exoneranda conscientia).

Prisegu, kojom se nadopunjuje dokaz, traži sudac od one stranke, koja je nepotpuno dokazala svoju tvrdnju. Ta prisega zove se takogjer nužna.

Traženu prisegu mogu stranke otkloniti samo iz dostatnih uzroka.

5. Očevid se u parnici preduzima samo onda, ako se tim načinom može sudac osvjedočiti o istinitosti tvrdnje. Uz suca valja da pri tom sudjeluju vještaci, koji se imadu prije zaprisedi, da će po savjesti istinu reći. Očevid se rabi naročito u ženidbenim parnicama.[56]

---

[48] 48. c. de testibus.
[49] c. 31. de testibus.
[50] c. 32. de testibus.
[51] c. 11. eodem.
[52] c. 38. eodem. Isporedi Devoti l. c. tit. 9. 97, sqq.
[53] c. 2. de fide instrumentorum.
[54] c. 2. de probationibus.
[55] c. 36. de jurejurando.
[56] Naputak § 166. 167. 17·.

6. Predmnjeva (praesumptio) jest nagagjanje, iz kojega nastaje neka vjerojatnost.[57] Predmnjeva može biti ili juris tantum ili juris et de jure. Predmnjeva juris tantum jest ona predmnjeva, kad se dozvoljava onomu, proti komu vojuje, dokazati protivno. Predmnjeva juris et de jure jest ona predmnjeva, proti kojoj se ne dozvoljava protudokaz, jer se smatra dokazanom.[58]

IV. Optuženik imade pravo, da se brani proti tužbi tužiteljevoj, a njegova obrana zove se prigovor (exceptio).

Prigovor može smjerati na to, da se tužba ili odgodi ili da se pred drugim sudom podigne (exceptiones dilatoriae). Takav prigovor treba podići ante litis contestationem[59] u roku od suca odregjenom; kad isteče odregjeni rok ne prima se više prigovor, osim ako je optuženik za nj tek kasnije saznao. Druga vrst prigovora ide za tim, da se pravo tužitelja na tužbu za uvijek ukine (exceptiones peremptoriae), s razloga, što je predmet parnice već riješen osudom suda, koja je postala pravomoćna, (exceptio rei judicatae), Ili je o njemu sklopljena nagoda (exceptio rei transactae), ili je napokon stvar već riješena položenom prisegom (rei finitae).

Optuženik treba da dokaže svoj prigovor, jer je on sada tužitelj.[60]

Na prigovor optuženikov može tužitelj odgovoriti, a na taj protuodgovor opet optuženik itd. i to tako dugo, dok se to sucu čini potrebno i shodno.[61]

V. Pošto su stranke iscrpale sve svoje dokaze, zaključuje se rasprava i izriče se konačna osuda, kojom se optuženik ili osugjuje ili se proglašuje nevinim. No optuženik može se proglasiti riješenim od optužbe i samo ad instantiam t. j. on se rješava od optužbe samo u ovoj parnici radi njegovih prigovora, koji smjeraju na to, da se odgodi parnica, dočim može tužitelj podići proti njemu novu tužbu.

VI. Konačnu osudu valja napisati i u prisutnosti stranaka ili njihovih zamjenika, ako su pozvani na proglašenje osude došli,[62] pročitati i uručiti im prijepis osude.

Osuda, proti kojoj se za deset dana ne uloži priziv, postaje pravomoćna, a prijeporna stvar se s njom konačno rješava.[63]

§ 125. Brzi (summarie) postupak.[1]

1. Brzi postupak sastoji u tom, da se parbeni postupak, što je više moguće skrati ali ipak tako, da se u njemu ne ispusti ništa, što spada na

[57] Praesumptiones sunt conjecturae ex aliquo verisimili ad probandum sumptae. Devoti l. c. t. 9. § 28.

[58] Tako se je po starom pravu predmnijevalo, da je zaručnik, koji je puteno sagriješio sa zaručnicom, s njom sklopio ženidbu: c. 30. de sponsalibus, i nije mu bilo dozvoljeno s drugom sklopiti ženidbe.

[59] c. 20. de sent. et re judic.

[60] L. 19. ff. de probationibus (II. 23.)

[61] Devoti l. c. t. 10. § 12.

[62] c. 2. de V. S. in Clem.

[63] c. 13. 15. x. II. 27.

§ 125. [1] Brzi postupak uregjuje c. 2. de V. S. in Clem. koji glasi: Saepe contingit, quod causas comittimus, et in earum aliquibus simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii procedi mandamus: de quorum significatione verborum a multis contenditur, et qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem, dubitationem hujusmodi (quantum nobis est possibile,) decidere cupientes, hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut

bitnost parbenoga postupka, n. pr. preslušanje stranaka, dokazni postupak itd. U tom postupku može sudac uredovati i na svjetovne blagdane, isključiti suvišne svjedoke, preslušavati stranke naustice, ali ipak tako, da se o preslušavanju piše zapisnik; rokovi odregjuju se strankama što kraći, s toga im se obično umah daje peremptoran rok. Listis contestatio, izjava naime tužitelja, da ne odustaje od svoje tužbe, nije potrebita, no svakako treba da se optuženik u svojem odgovoru na tužbu izjavi, da li smatra tužbu za opravdanu ili ne. I u brzom postupku imade sudac pravo ispitivati stranke i svjedoke i stavljati im shodna pitanja, da se o stvari čim bolje uputi, dà on može i sam pozvati svjedoke, ako mu se to čini potrebno. Strankama je slobodno odgovarati i protuodgovarati. Optuženik valja da umah prvi put sve svoje prigovore iznese; strankama se označuje rok, do kojega treba da navedu sve dokaze. Osuda se izriče pismeno. Sve stvari, izuzamši kriminalne duhovnika i de beatificatione et canonizatione servorum Dei, mogu se brzo raspravljati. Ako crkveni sud ne može prema propisima kanonskoga prava parnicu kraju privesti, jer mu manjkaju potrebna za to sredstva ili ga država u tom priječi, ne može se izreći sudbena osuda, već samo odluka, koja je više upravne naravi. Kad takova stvar dogje do papinskih oblasti, tad one istražuju iz spisa, u koliko se može iz njih saznati istina i mole u pape dozvolu, da mogu izreći osudu, akoprem nije redovito provedena parnica, ili pak traže, da se spisi u označenom pravcu nadopune.[2]

judex, cui taliter causam comittimus, necessario libellum non exigat, litis constetationem non postulet, in tempore etiam feriarum, ob necessitates hominum indultarum a jure, procedere valeat, amputet dilationum materiam, litem, quanto poterit, faciat breviorem, exceptiones, appellationes dilatorias, et frustratorias repellendo, partium, advocatorum, et procuratorum contentiones et jurgia, testiumque superfluam multitudinem refrenando. Non sic tamen judex litem abbreviet, quin probationes necessariae, et defensiones legitimae admittantur. Citationem vero, et praestationem juramenti de calumnia vel malitia, sive de veritate dicenda, ne veritas occultetur, per comissionem hujusmodi intelligimus non excludi. Verum quia juxta petitionis formam pronunciatio sequi debet pro parte agentis, et etiam rei, si quid petere voluerit, et in ipso litis exordio petitio facienda, sive scriptis, sive verbo, actis tamen continuo (ut, super quibus positiones et articuli formari debeant, possit haberi plenior certitudo, et ut fiat definitio clarior,) inserenda. Et quia positiones ad faciliorem expeditionem litium, propter partium confessiones, et articulos ad clariorem probationem usus longaevus in causis admisit: nos, hujusmodi observari volentes, statuimus, ut judex, sic deputatus a nobis, (nisi aliud de partium voluntate procedat,) ad dandum simul utrosque terminum dare possit, et ad exhibendum ad omnia acta et munimenta, quibus partes uti volunt in causa post dationem articulorum diem certum, quandocunque sibi videbitur, valeat adsignare, ex salvo, quod, ubi remissionem fieri contingeret, pro testibus producendis possint etiam instrumenta produci. adsignatione hujusmodi non obstante. Interrogabit etiam partes, sive ad earum instantiam, sive ex officio, ubicumque hoc aequitas suadebit. Sententiam vero definitivam, (citatis ad id, licet non peremptorie, partibus,) in scriptis, et, (prout magis sibi placuerit,) stans vel sedens proferat, etiam, (si ei videbitur,) conclusione non facta, prout ex petitione et probatione, et aliis actitatis in causa fuerit faciendum. Quae omnia etiam in illis casibus, in quibus per aliam constitutionem nostram, vel alias procedi potest simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii, volumus observari. Si tamen in praemissis casibus sollemnis ordo judiciarius in toto vel in parte, non contradicentibus partibus, observetur: non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus« Isporedi Acta V. p. 35. sqq.

[2] Acta II. p. 400. not. 1.

§ 126. Priziv.

1. Stranka, koja nije zadovoljna s osudom, može se poslužiti redovitim pravnim lijekom proti osudi, može naime prizvati na višega suca. Onaj, koji ulaže priziv, zove se appellans seu appellator, onaj pak, proti komu se priziva zove se appellatus; sudac, proti čijoj se osudi priziva, zove se judex a quo, a sudac, na koga se priziva, judex ad quem.[1]

2. Prizvati može svatko, tko misli, da mu je krivo učinjeno, dakle:

a) ne samo onaj, koji je osugjen[2] nego i

b) drugi, o čijem pravu osuda što odregjuje,[3] dapače

c) i izopćeni mogu prizvati.[4]

3. Ipak imade slučajeva, kada se ne može prizvati. Te slučaje izrazuju stariji kanoniste s verzima:

Sublimis judex, delictum, exactio, pactum,
Contemptus, et res minimae, dilatio nulla,
Clausula, quae removet, res quae notoria constat,
Et textus juris clarus, possessio, fatum.

a) Sublimis judex. Prizvati se ne može od osude vrhovnoga suca, pape i općenitoga sabora. Tko bi od pape prizvao na budući općeniti sabor, pada on, kao i svi, koji mu kod toga pomažu u izopćenje posebnim načinom papi pridržano.[5]

b) Delictum, kada je na sudu krivnja priznana i dokazana.[6]

c) Exactio. Nema priziva proti izvršivanju pravomoćne osude.

d) Pactum. Ne može prizvati onaj, koji je izjavio, da se je odrekao toga prava i to obećao pismeno svomu protivniku.

e) Contemptus, kada je tko radi tvrdokornosti in contumaciam osugjen.

f) Res minimae. Ustanovu svjetskoga prava, prema kojoj nije bilo dozvoljeno radi malenkosti prizvati, nije usvojilo crkveno pravo.[7]

g) Dilatio nulla, kada se ne dozvoljava odgoda, barem ne cum effectu suspensivo.[8]

h) Clausula, quae removet, kada je priziv zabranjen (appellatione remota), što može zabraniti samo papa ili općeniti sabor. No i u tome slučaju slobodno je prizvati, ako to pravo naročito dozvoljava.[9]

i) Res, quae notoria constat, osim ako se niječe, da je stvar javno poznata.[10]

---

§ 126. [1] c. 57. de appellationibus

[2] Ako su obje stranke s osudom nezadovoljne, mogu obje prizvati: c. 7. de apell.

[3] c. 17. de sententia et re judicata (2. 27.)

[4] c. 5. 8. de exceptionibus.

[5] Omnes et singulos, cujuscunque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum concilium appellantes. nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit.

[6] c. 61. § 2. de appell.;

[7] c. 11. de appell.

[8] l. 7. ff. de appell. recip.

[9] Nos igitur attendentes, quod per appellationem frustratoriam, etiamsi non fuisset inhibita, negotium non debeat impediri, respondemus, quod quaelibet provocatio intelligitur removeri, quae a jure non indulgetur expresse, sed si appellans fuerit gravatus injuste, gravamen hujusmodi per superiorem poterit emendari. C. 53. de appell.

[10] c. 14. 61. de appell.

j) Textus juris clarus. Ne može se prizvati proti osudi, koju sudac izreče prema jasnoj odredbi zakona.[11]

k) Possessio. Nema priziva in possessorio momentaneo.

l) Fatum, ako je prošlo vrijeme, u kojemu se dozvoljava priziv, ili je koja stvar već riješena trima suglasnim osudama.[12]

4. Prizvati se može samo proti konačnoj osudi ili proti onoj privremenoj osudi (sententia interlocutoria).[13] koja imade moć konačne osude.[14]

5. Priziv treba prijaviti onomu sucu, proti čijoj se osudi ulaže[15] i to za deset dana od kako je strankama proglašena osuda.[16] Ako su stranke prisutne, kad se proglasuje osuda, može se priziv umah prijaviti usmeno,[17] inače pismeno.[18] U prizivu valja navesti ime onoga, koji ga ulaže, kao što i ime onoga, proti komu se ulaže, isto tako treba navesti osudu, proti kojoj tko ulaže priziv.

Drži li sudac, proti čijoj se osudi priziva, da je priziv opravdan navedenim razlozima, ako se dokažu, tad otpušta onoga, koji priziva, na višega suca davši mu apostole,[19] koje valja da appellator za trideset dana od suca usrdno moli, inače se predmnijeva, da je odustao od priziva. No danas se više ne običavaju davati apostoli. Priziv sa svim spisima šalje sada judex a quo na suca ad quem na trošak onoga, koji je prizvao. Nije li priziv uložen u prisutnosti onoga, proti komu se priziva, valja ga o tom ubavijestiti.

6. Uloženi priziv obustavlja izvršivanje osude (effectus suspensivus) i pridjeljuje stvar višemu sucu, da ju on riješi (effectus devolutivus).

Izvršivanje osude ne obustavlja uloženi priziv proti upravnim naredbama crkvene oblasti, s kojima se zapovijeda, da se izvrše odredbe sabora Trientskoga, za koje odregjuje spomenuti sabor, da ih biskupi imadu provesti isključivši svaki priziv;[20] ili proti odredbama poduzetim prigodom nadgledanja biskupije, ili ako se radi de correctione.[21]

7. Kad sudac, na koga se priziva, primi priziv, tad valja da onaj, koji ulaže priziv, dokaže, da se je s pravom potužio na osudu suca prve molbe.[22] Za to mu daje crkveno pravo rok od godine dana, a ako je potrebno i od dvije godine dana: ako se za to vrijeme ne posluži svojim pravom, smatra se, da je odustao od priziva i osuda postaje pravomoćna,[23] osim ako dokaže, da mu nije bilo moguće svoj priziv obrazložiti.[24]

---

[11] c. 29. de appell.;

[12] c. 65. de appell.

[13] Privremena je osuda, kada n pr. sudac tečajem parnice zabaci navedene svjedoke ili prigovor nenadležnosti.

[14] Trid. ss. XIII. c. 1. de ref.

[15] c. 59. de appellationibus.

[16] c. 15. x. II. 27.

[17] L. 5. ff. (49. 1.)

[18] c. 9. de appellationibus in VI.

[19] Apostoli a graeco verbo ἀποστέλλω latine dimitto dicti sunt: hi non sunt aliud nisi literae judicis, qui sententiam tulit, per quas causa dimittitur ad eum judicem, qui appellatus est. Acta V. p. 5. not. 1.

[20] Trid. de ref. ss. V. c. 2.; ss. XIV. c. 1. 3. 6. etc.

[21] Trid. de ref. ss VII. c. 8.; ss. XIII. c. 1.; ss. XXII. c. 1.; ss. XXIV. c. 10.

[22] c. 61. de appellationibus.

[23] c. 5. de appellationibus.

[24] e. 8. de appellationibus.

Da je priziv opravdan treba dokazati iz spisa prve molbe, ali se iznimice može pozivati i na druge dokaze.

Dokaže li se opravdanost priziva, valja osudu prve molbe ukinuti, u protivnom slučaju pak potvrditi. No osuda prve molbe može se stranom ukinuti, a stranom potvrditi prema tomu, u koliko se dokaže.

§ 127. Izvanredni lijek proti osudi.

Izvanredni lijek proti osudi jest: ništovna žaoba (querella nullitatis) i molba, da se parnica obnovi (restitutio in integrum).

1. Ništovnom žaobom pobija se valjanost osude.[1] Ništovna žaoba ulaže se obično kod višega suca, no može se uložiti i kod istoga suca, koji je izrekao osudu ordinaria jurisdictione. Papa Pijo IV. naredio je konštitucijom Cum ab ipso od 30. lipnja 1562. da ništovna žaoba može samo onda zapriječiti izvršivanje osude, ako se radi o nevaljanosti osude ex defectu citationis, jurisdictionis et mandati.[2]

2. Izvanredan lijek proti pravomoćnoj osudi daje molba za obnovu parnice. Molba za obnovu parnice uslišava se samo onda, ako tko iz osude trpi znatnu štetu, a ne može je inače zapriječiti, pak imade pravedan razlog, da moli obnovu parnice. Maloljetni,[3] crkveni i dobrotvorni zavodi mogu tražiti obnovu parnice,[4] a punoljetni samo onda, ako trpe znatnu štetu radi bludnje, koja im se ne može upisati u grijeh, ili radi nanesene im sile ili prevare n. pr. ako je nepoćudna im osuda izrečena, jer su podmićeni svjedoci proti njima svjedočili, ili ako je tko silom ili prijevarom zapriječio ih, da nešto kod suda ne učine, radi česa su bili osugjeni.[5] Molba punoljetnoga, da se obnovi parnica uslišava se takogjer, ako je osugjen s toga, što nije došao na sud, a on nije tomu kriv, ili ako se radi druge kakove zapreke, koja mu se ne može upisati u grijeh, nije mogao na sudu braniti.

Molba za obnovu parnice valja da se predade za četiri godine dana, iza kako je kod crkvenih zavoda otkrivena šteta, koju oni trpe, ili pošto je prestala maloljetnost, bludnja, sila ili prijevara.[6] Ako se traži obnova parnice s toga, što je osuda izrečena na temelju krivotvorenih isprava, može se molba podnesti i za dvadeset godina.[7] Opetovana molba za obnovu parnice može se samo onda podnesti, ako se pronagje novi razlog molbi.[8]

Molbu za obnovu parnice može uvažiti ne samo viši sudac, nego i onaj isti redoviti sudac, koji je izrekao osudu; delegirani sudac samo onda, ako mu je to izrično dozvoljeno.[9]

Ako se molba za obnovu parnice podnese prije nego je osuda izvršena, ona obustavlja izvršivanje osude.[10] K raspravi o molbi za obnovu

§ 127. [1] Est legitima ostensio, sententiam a judice latam, esse ipso jure nullam. Reiff. l. c l. 2. t. 28. n. 23.
[2] Acta V. p. 44.
[3] c. 8. de in integr. rest.
[4] c. 1. 2. 3. etc. eodem.
[5] c. 4. eodem.
[6] c. 1. 2. de restit. in intergr. in VI.
[7] c. 6. de exceptionibus.
[8] c. 10. de restit. in integr.
[9] c. 9. eodem.
[10] c. 6. eodem.

parnice treba pozvati protivnu stranku, da se i ona o njoj izrazi,[11] ali ako ne će da dogje, provagja se rasprava i bez nje.[12] Ako se usliša podnesena molba, valja na novo ispitati osudu, proti kojoj je podnesena molba za obnovu parnice.

§ 128. Izvršivanje osude.

Sudbenu osudu valja da izvrši onaj sudac, koji ju je izrekao; no delegirani sudac ne može je izvršiti, osim ako je delegiran od pape. Ako onaj, koji je osugjen, ne će da se osudi pokori, može protivnik tražiti, da se sudbenim putem na to prisili, na što mu sud odredi rok, da osudi udovolji, obično četiri mjeseca, no taj se rok može skratiti i produljiti. Ako osugjenik u to vrijeme ne udovolji osudi, tad se na zahtjev protivnikov povede proti njemu sudbeni postupak, da se na to prisili. Crkveni sud sili osugjenika, da se pokori osudi novčanom globom, zapljenom, a ako to ne koristi ili se ne može provesti, i crkvenim kaznama (cenzurama),[1] ili se obraća crkva na svjetovnu vlast, da joj bude u pomoći, da se njezina osuda provede.[2] Proti izvršivanju pravomoćne osude ne može se prizvati, no može se prizvati proti načinu, kako se osuda izvršuje.[3]

POGLAVLJE TREĆE.

Crkvene kazne.

§ 129. Kolikovrsne su crkvene kazne.

1. Crkva sudi po dobivenoj vlasti o svim grijesima,[1] ali svi grijesi nisu ujedno i prekršaji,[2] već samo oni, koje kazni crkveno ili gragjansko pravo vremenitim kaznama. O grijesima sudi crkva u ispovijedi (in foro interno); o crkvenim prestupcima pak sudi na vanjskom sudu (in foro externo), osim ako ostanu tajni.[3]

2. Prestupci ili su samo crkveni (delicta ecclesiastica), koji se protive samo crkvenim zakonima (n. pr. otpad od vjere, krivovjerje, raskolništvo), ili gragjanski (delicta civilia), koji se protive samo gragjanskim zakonima, ili su napokon miješoviti (mixti fori), koji se protive i gragjanskim i crkvenim zakonima (n. pr. kriva prisega).

3. Kazne, koje nalaže crkva u ispovijedi, zovu se pokora, a kazne, s kojima kazni crkva na vanjskom sudu smjeraju poglavito ili na to, da se krivac popravi (censure), ili pak, da se krivac kazni (poena vindicativa).

---

[11] c. 2. x. I. 32.
[12] c. 5. de restit in integr.
§ 128. [1] Trid. ss. XXV. c. 3. de ref.
[2] c. 1. x. de off. jud. ord.
[3] c. 15. x. II. 27.
§ 129. [1] Matth. 18. 15.—18.
[2] sv. Augustin (c. 1. D. 81.)
[3] c. 33. x. de simon. (5. 3.)

§ 130. Povjesnički razvitak crkvene kaznene vlasti.

1. Krist Gospodin odredio je, da se imade onaj, koji što zla učini, opomenuti najprije u četiri oka, za tim pred svjedocima, a napokon prijaviti crkvi: a ako i crkve ne posluša, neka se tada izopći.[1]

2. Kršćanski rimski carevi pružali su crkvi državnu pomoć, da može svoju osudu izvesti. Za manje gragjanske prestupke kaznila je crkva duhovnike, dočim je za veće prestupke mogao duhovnicima suditi ili gragjanski sud, ili biskup ili crkveni sabor. Ako je sudio biskup ili sabor, pak je pronašao, da je duhovnik kriv, tad ga je najprije svrgao s časti i službe duhovničke, a onda ga je predao gragjanskom sudu. Ako je pak gragjanski sud osudio duhovnika, tad ga je prije predao biskupu, da ga svrgne sa svećeničke časti, a onda je tek ovršio na njemu kaznu.

3. Karlo Veliki izuzeo je sasma duhovnike od svjetskih sudova, a i Fridrik II. priznao je izrično privilegium fori; u kasnije doba mogla je crkva kazniti duhovnike samo radi staleških i službenih prestupaka.

4. Danas sudi i kazni crkva duhovnike samo radi prestupaka, koji se protive staležu i službi svećeničkoj; o gragjanskim prestupcima duhovnika sude gragjanski sudovi.[2]

§ 131. Cenzure u opće.

1. Cenzura u opće jest duhovna crkvena kazna, s kojom crkvena oblast kazni svoje podložnike, koji tvrdokorno krše crkveni zakon, i uskraćuje im neka duhovna dobra tako dugo, dok se ne poprave.

2. Cenzura je trovrsna: izopćenje, suspenzija i interdikat,[1] a svrha joj je, da se grješnik popravi;[2] čim se je dakle popravio, valja da ga nadležni glavar riješi cenzure.

3. Ako crkveno pravo što zapovijeda ili zabranjuje pod prijetnjom cenzure, ta se cenzura zove censura juris, ako pak što crkveni sudac zapovijeda ili zabranjuje pod prijetnjom cenzure, ova se cenzura zove censura hominis.

Censura juris može se izreći samo za buduće krivnje; censura hominis tako za buduće, kao što i za prošle. Censura juris ne prestaje sa smrću onoga, koji ju je odredio; censura hominis pak prestaje.

4. Censura latae sententiae jest ona, u koju tko padne umah, čim je učinio pod cenzurom zabranjeno djelo; censura ferendae sententiae jest ona, u koju tko padne tek iza osude sučeve.

U dvojbi, da li je koja cenzura latae ili ferendae sententiae, uzima se, da je ferendae sententiae.[3]

5. Crkva imade pravo s censurama kazniti vjernike. Vidi se to iz općenitih riječi Krista Gospodina, kojima daje Petru i njegovim našljednicima

---

§ 130 [1] Matth. 18. 15. 17.
[2] Kako je gragjanskim sudovima pri tom postupati vidi § 40. II.
§ 131. [1] c. 20. x. V. 40.
[2] c. 1. de sent. excomm. in VI.
[3] R. J. 49. in VI.

vlast vezati i odriješivati (Mat. 16. 18.), kao što i odatle, što je crkva vidljivo savršeno društvo. Svako bo dobro uregjeno društvo treba da imade vlast isključiti iz društva nevaljane članove, ovima zabraniti, da vrše kakovu vlast u društvu, a onima ne dozvoliti, da obavljaju koje čine: dakle ta vlast pripada i crkvi, koju ona vrši s censurama i s kojom se je ona od nekada služila.

Tu vlast izvršuju u crkvi oni, kojima pripada sudska vlast na vanjskom sudu i to u onom opsegu, u kojemu im ta vlast pripada: dakle papa u cijeloj crkvi, a biskupi i osobe, kojima pripada biskupska vlast, u onom mjestu, gdje imadu sudsku vlast na vanjskom sudu.

NB. Župniku ne pripada ta vlast, jer on ima sudsku vlast samo za nutarnji sud.

6. S cenzurom može se kazniti samo podložnik crkve, dakle onaj, koji je valjano kršćen,[4] pri zdravu razumu i podvržen sudskoj vlasti onoga, koji izriče cenzuru. Ne padaju dakle u cenzuru:

a) lugjaci;

b) djeca, koja nijesu došla k razumu;

c) nedorasli, osim ako se to naročito izreče;

d) u općenitu cenzuru suspenzije i interdikta biskupi, osim ako su u njoj izrično spomenuti.[5]

No da se i podložnik crkve može kazniti cenzurom, treba da on tvrdokorno krši crkveni zakon, koji što zapovijeda ili zabranjuje pod prijetnjom cenzure. Ne pada dakle u cenzuru onaj:

α) koji ne zna ili crkvenoga zakona[6] ili cenzure,[7] jer se ne može za njega reći, da krši tvrdokorno crkveni zakon;

β) onaj, koji krši crkveni zakon pod uplivom velikoga i nepravednoga straha, i

γ) onaj, koji nije u istinu prekršio zakona, već samo misli, da ga je prekršio n. pr. ako tko misli da je udario duhovnika, a udario je svjetovnjaka, on ne pada u izopćenje odregjeno proti onima, koji vrijegjaju privilegium canonis, jer nije prekršio zakon.

δ) Ako je cenzura izrečena proti duhovnicima, ne veže svjetovnjake; ako je izrečena proti onima, koji što čine, ne veže one, koji zapovijedaju, da se to čini; ako je izrečena proti onima, koji zapovijedaju, da se što čini, ne veže one, koje su to učinili; ako je izrečena proti onima, koji što zapovijedaju i koji što čine, ne veže one, koji im kod toga savjetuju ili ih pomažu.

7. Prekršaj, koji se kazni cenzurom treba da je težak, vanjski izvršen.

a) Težak, jer se laki ne smije kazniti teškom kaznom; b) vanjski, ali tako da je učinjen i znatice i hotice; c) izvršen, stoga ne pada u cenzuru, tko je htio udariti duhovnika, ali ga je netko u tomu zapriječio.

8. Da crkveni sudac uzmogne izreći cenzuru, valja prekršitelja crkvenoga zakona prije tri put ili jedan put peremptorno opomenuti.[8] No ako se suspenzija i interdikat izreku kao poenae vindicativae, što se može učiniti, onda ne treba krivca prije opomenuti. Isto tako ne treba opomenuti krivca, ako je za kakav prekršaj odregjena cenzura juris latae sententiae, jerbo ga zakon opominje, da ne čini zabranjeno djelo.

---

[4] Tridd. ss. XIV. c. 2. de poenit., ss. VII. c 8. de baptismo
[5] c. 4. V. 11. in VI.
[6] c. 4. x. 5. 39.
[7] c. 2. de constit. in VI.
[8] c. 9. V. 11. in VI.

9. Sudac valja da pismeno izreče cenzuru i naznači uzrok, radi kojega je izrekao tu kaznu, a krivcu da uruči jedan primjerak te odluke, ako on to traži.[9]

10. Odriješiti od cenzure juris, koja nije pridržana, može svaki odobreni ispovjednik; ako je pak pridržana ili je cenzura hominis, tad može od nje odriješiti samo onaj, koji ju je izrekao, njegov nasljednik, poglavar ili ovlašteni na to svećenik.

Na samrti prestaje svaki pridržaj (reservatio), stoga može u tom slučaju odriješiti i od pridržanih cenzura svaki valjano regjeni svećenik ad reincidentiam. Kakovu formulu treba kod odrješenja rabiti, nije propisano; može se rabiti ona, koja se nalazi u Pontificale Romanum. Obično se odrješuje onda, kada onaj, koji je pao u cenzuru, moli odrješenje.

11, Danas nije slobodno općiti samo s onima, koji su poimence udareni cenzurom i ako je tu cenzuru sudac na pose proglasio. Kod cenzure latae sententiae potrebno je, da crkveni sudac izjavi, da je netko u nju pao da ne bude slobodno s njime općiti (vitandus), inače je samo toleratus.

12. Papa Pijo IX. izdao je 12. listopada 1869. bullu Apostolicae Sedis, s kojom umanjuje broj cenzura latae sententiae i odregjuje, da u buduće vrijede samo one cenzure latae sententiae, koje su sadržane u toj bulli, i to da vrijede onako, kako ih je on izdao i kao da ih je on prvi put izdao. Prema tomu cenzure, koje se nalaze u toj bulli vrijede u cijeloj crkvi i ondje, gdje su već bile zastarjele.

Censure sadržane u bulli razlikuju se u one, koje su papi pridržane, zatim pridržane biskupima i koje nisu nikomu pridržane. Papi pridržane razlikuju se opet u one, koje su posebnim načinom papi pridržane, i one, koje su mu jednostavno pridržane. Od cenzura posebnim načinom papi pridržanih, ne može osim pape nitko odriješiti, s toga se: a) općenita dozvola dana komu, da može odriješiti od slučajeva papi pridržanih ne proteže na cenzure posebnim načinom papi pridržane; b) opozvane su sve povlastice komu god i kojim god načinom dane, koje se protežu na odrješenje cenzura papi pridržanih; c) tko bi bez dobivene dozvole odriješio od censura posebnim načinom papi pridržanih, osim na samrti, pada u izopćenje papi pridržano. No biskupi se mogu i u buduće služiti vlašću, koju im je podijelio sabor Trientski sess. XXIV. c. 6. de ref. t. j. oni mogu odrješivati od svih cenzura papi pridržanih, izuzamši samo one, koje su posebnim načinom papi pridržane. Osim onih cenzura latae sententiae, koje su izrično nabrojene u bulli Apostolicae Sedis, vrijede još i one, koje je sabor Trientski naredio (a ne i one, koje je potvrdio), i to kako je on odredio, da budu naime pridržane ili ne. Isto tako vrijede i one cenzure «quae latae sunt — sive pro R. Pontificis electione, sive pro interno regimine quoruncunque collegiorum, congregationum, coetuum locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint».

13. O odrješenju papi pridržanih cenzura imademo ove odluke rimskih zborova:

a) I. «Utrum tuto adhuc teneri possit sententia docens, ad Episcopum aut ad quemlibet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem casuum et censurarum, etiam speciali modo Papae reservatorum, quando poenitens versatur in impossibilitate personaliter adeundi Sanctam Sedem?

---

[9] c. 1. V. 11. in VI.

II. Quatenus negative, utrum recurrendum sit, saltem per litteras, ad eminentissimum Cardinalem majorem poenitentiarium pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum praeterquam in articulo mortis, ad obtinendam absolvendi facultatem?

Ad I. Attenta praxi S. Poenitentiariae, praesertim ab edita Constitutione Apostolica sac. mem. Pii PP. IX. quae incipit «Apostolicae Sedis»: Negative.

Ad II. Affirmative; at in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differi nequeat absque periculo gravis scandali vel infamiae super quo confessariorum conscientia oneratur, dari posse absolutionem, injunctis de jure injungendis, a censuris etiam speciali modo Summo Pontifici reservatis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem. Facto verbo cum Sanctissimo». S. C. Inquis. 30. junii 1886. (Archiv 57. p. 381.).

b) Quum vero inter doctores de hisce responsis dubia fuerint exorta, S. C. Inquisitionis sequentia ad resolvendum proponuntur:

I. Utrum responsum ad I. valeat etiam pro casu quando poenitens fuerit perpetuo impeditus personaliter Romam proficisci?

II. Utrum in responso ad II. clausula «sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras etc.» referatur solummodo ad absolutionem a censuris et casibus speciali modo S. P. reservatis, an etiam ad absolutionem a censuris et casibus simpliciter Papae reservatis?

III. Utrum auctores moderni post Const. Apostolicae Sedis — recte doceant, ei qui in articulo mortis a quolibet confessario a quibusvis censuris quomodocunque reservatis absolutus fuerit, tunc solummodo imponendam esse obligationem se sistendi Superiori recuperata valetudine, si agatur de absolutione a censuris speciali modo Papae reservatis, an hujusmodi recursus ad Superiorem etiam necessarius sit in absolutione a censuris simpliciter Summo Pontifici reservatis?

S. C. generalis S. Rom. et Un. Inquis. respondit 17. junii 1891:

Ad I. Affirmative;

Ad II. Negative ad 1. partem, affirmative ad 2. partem;

Ad III. Affirmative ad 1. partem, negative ad secundam partem (Archiv 67. p. 188.).

c) Quoad absolutionem censurarum specialiter reservatarum in articulo vel periculo mortis dubitatur: utrum infirmus si convalescit et onus nonadimplet se praesentandi superiori, in eamden excommunicationem reincidat an non? Resp. Detur decretum fer. IV. 19. Augusti 1891. super dubiis quae sequuntur:

I. An obligatio standi mandatis Ecclesiae in sensu Bullae Apostolicae Sedis imposita sit sub poena reincidentiae, vel non?

II. An obligatio standi mandatis Ecclesiae in sensu Bullae Apostolicae Sedis idem sonet ac obligatio se sistendi coram S. Pontifice, vel an ab illa debeat distingui?

Responsum ad I. Affirmative ad primam partem, negative ad secundam.

Ad II. Obligationem standi mandatis Ecclesiae importare onus sive per se, sive per confessarium ad S. Pontificem recurrendi. (S. C. R. et U. Inquis. 16. jan. 1892. u Arckivu 68. p. 177.).

d) Ex Decreto S. Inquisitionis 23. Junii 1866. cuilibet confessario directe absolvere licet a censuris etiam speciali modo S. Pontifici reservatis in casibus vere urgentioribus, in quibus absolutio differri nequit absque peri-

culo gravis scandali vel infamiae, iniunctis de iure iniugendis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Sedem.

Dubium tamen oritur pro casu, quo nec scandalum nec infamia est in absolutionis dilatione, sed poenitens censuris papalibus innodatus in mortali diu permanere debet, nempe per tempus requisitum ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis; praesertim quum theologi cum S. Alphonso de Liguorio ut quid durissimum habeant pro aliquo per unam vel alteram diem in mortali culpa permanere.

Hinc, post Decretum 23. Junii 1866., deficiente hac in quaestione Theologorum solutione, quaeritur:

I. Utrum in casu, quo nec infamia nec scandalum est in absolutionis dilatione, sed durum valde est pro poenitente in gravi peccato permanere per tempus necesarium ad petitionem et concessionem facultatis absolvendi a reservatis simplici confessario liceat a censuris S. Pontifici reservatis derecte absolvere, iniunctis de iure iniungendis, sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et per medium confessarii absolutus recurrat ad sanctam Sedem?

II. Et quatenus negative, utrum simplex confessarius eundem poenitentem indirecte absolvere debeat, eum monens ut a censuris directe in postcrum a Superiore absolvi curet, vel apud ipsum revertatur, postquam obtinuerit facultatem a reservatis absolvendi?

Feria IV. 16. Junii 1897.

In Congregatione Generali S. R. et U. Inquisitionis habita ab Emmis ac Rmmis DD. Cardinalibus in rebus fidei Generalibus Inquisitoribus, proposito suprascripto dubio, praehabitoque RR. DD. Consultorum S. O. voto, iidem Emi ac Rmmi DD. respondendum censuerunt:

Ad I. Affirmative, facto verbo cum Smmo.

Ad II. Provisum in primo.

In sequenti vero feria VI. die 18. eiusdem mensis et anni in solita audientia R. P. D. Assessori S. O. impertita, facta de omnibus SSmmo D. N. Leoni PP. XIII. relatione, idem SS. Dominus Emmorum Patrum resolutionem approbavit.

e) Quando neque confessarius, neque poenitens epistolam ad s. Poenitentiariam mittere possunt, et durum sit poenitenti adire ulium confessarium, in hoc casu liceat confessario poenitentem absolvere etiam a casibus S. Sedi reservatis absque onere mittendi epistolam, facto verbo cum SSmo. (S. C. Inquis 9. Nov. 1898. Acta XXXI. 402.).

Cenzure na pose.

§ 132. Izopćenje.

Izopćenje je crkvena kazna, kojom se izopćeni isključuje iz zajednice vjernika.

Izopćenje je najteža crkvena kazan,[1] s toga opominje sabor Trientski, da se s njom valja obzirom služiti.[2]

---

§ 132. [1] Ecclesia non habet ultra quid faciat. c. 10. x. II. 1.

[2] Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticae disciplinae, et ad continendos in officio populcs valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est, quum experientia doceat, si temere aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni quam formidari, et perniciem potius parere quam salutem. Trid. ss. XXV. c, 3. de ref.

Riječ anathema može značiti: a) izopćenje, u koje je tko pao zbog krivovjerja; b) one obrede, koji se rabe, kad se proglasuje izopćenje.

Izopćeni, s kojima nije slobodno općiti (vitandi) poslije konštitucije Martina V. Ad evitanda jesu oni, koji su naróčito i poimence izopćeni, a ako se radi o izopćenju latae sententiae, koje proglasi sudac, da su pali u izopćenje, kao što i oni, za koje se javno znade, da su pali u izopćenje, jer su povrijedili privilegium canonis.[3] Sa svim ostalima, ma i bili izopćeni, slobodno je općiti (tolerati). Izopćenje razlikovalo se je nekoč u veće i manje, no sad je ta razlika ukinuta.[4]

Posljedice izopćenja. Izopćeni gubi:

1. pravo na javne molitve i blagoslovine crkve (suffragia ecclesiae), s toga se za njega ne može služiti sv. misa, niti se može za nj javno t. j. u ime crkve moliti, niti im se mogu podjeljivati blagoslovine, koje se podjeljuju drugim vjernicima u životu i na samrti.[5] No privatno mogu se za nje vjernici moliti, dà i svećenik ih se može sjetiti kod sv. mise.

2. Izopćeni se ne smije pokopati u groblju. Ako se u groblju pokopa izopćeni, s kojim nije slobodno općiti, groblje se time oskvrne.

3. Izopćeni ne smije ni dijeliti ni primati sv. sakramente, a ako ih dijeli ili prima, griješi teško, osim ako to čini iz straha pred velikim kakovim zlom,[6] ili u skrajnoj potrebi ako podijeli sakramenat krsta ili pokore.

4. Izopćeni ne smije prisustvovati sv. misi ni drugim pobožnostima, koje se razumijevaju pod officia divina, s toga ne smije prisustvovati kod procesija, moliti časoslov u koru, akoprem ga je dužan privatno moliti. No može slušati propovijed, moliti u crkvi,[7] kad u njoj ne ima vjernika, poškropiti se svetom vodom itd. Izopćeni ne može biti kum na sv. krstu i potvrdi.

Svećenik dužan je prekinuti sv. misu, a vjernici izaći iz crkve, ako je kod sv. mise prisutan koji izopćeni[8] vitandus.

5. Izopćeni ne može izvršivati crkvenu sudsku vlast in foro interno et externo, s toga vitandus ne može valjano odriješiti od grijeha, osim u slučaju skrajne nužde, podjeljivati nadarbine, suditi, izopćiti itd.

6. Izopćenomu ne može se podijeliti crkvena služba, čast i nadarbina. Izopćeni nadarbenik ne gubi umah nadarbine, već ako ustraje godinu dana u izopćenju, onda mu ju crkveni sudac mora oduzeti.[9]

7. Izopćeni ne može na sudu suditi, tužiti, ne može biti odvjetnik itd. No ako njega tko tuži, dužan je doći na sud.

8. S izopćenim nije se slobodno družiti, a naročito zabranjeni su svi oni čini, koji se izrazuju s riječima:

---

[3] Vidi § 40. I. 3.

[4] Fere omnes constitutionis Apostolicae Sedis commentatores docent excommunicationem minorem vi hujus constitutionis abolitam esse. Utrum haec sententia tuto doceri possit in seminario? — Affirmative. S. C. Inquis. 10. dec. 1883. (Arhiv 54. p. 345.)

[5] c. 28. 38. x. V. 39.

[6] c. 4. de regulis juris.

[7] c. 43. x. V. 39.

[8] c. 2. V. 10. in Clem.

[9] c. 8. X. I. 14.

os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Zabranjeno je dakle s njim razgovarati ili mu pisati (os); s njime biti kod sv. mise ili zajednički se moliti (orare); pozdravljati ga (vale), no odzdraviti mu valja, jer to zahtijeva pristojnost; nije slobodno s njim zajedno stanovati (communio) i kod istoga stola biti (mensa).

No imade slučajeva, kada je slobodno s izopćenim općiti, a ti se izrazuju s riječima:

utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

a) Utile, kad to zahtijeva tjelesna ili duševna korist n. pr. dati mu milostinju, savjetovati ga;[10] b) lex scl. matrimonii, supruga može općiti s izopćenim suprugom;[11] c) humile, sin može općiti s ocem, sluga s gospodarom, vojnik s vogjom, duhovnici s biskupom i obratno; d) res ignorata s neznaja sive juris sive facti; c) necesse, kad to zahtijeva potreba, bilo tjelesna bilo duševna.

Ako tko osim u spomenutim slučajevima opći s izopćenim, griješi teško, a osim toga: α) »communicantes cum excommunicato nominatim a papa in crimine criminoso (u krivnji radi koje je izopćen), ei scilicet impendendo auxilium vel favorem« padaju u izopćenje papi jednostavno pridržano;[12] β) u istu cenzuru padaju i »clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes;[13] γ) u izopćenje, koje nije nikomu pridržano padaju »mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos«;[14] napokon »nominatim excommunicatos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu ecclesiae ipso jure incurrunt«.[15]

Ove posljedice izopćenja vrijede u svoj strogosti za one izopćene, s kojima nije slobodno općiti (vitandi). Izopćeni, s kojima je slobodno općiti ne mogu: a) primati sakramente, prisustvovati službi božjoj, pokopati se u groblju i dobiti crkvenu nadarbinu, ali b) slobodno je s njima općiti na sudu i izvan suda. No i stranka i sudac može ih isključiti, da ne svjedoče i ne tuže na sudu. c) Takovi izopćenici izvršuju valjano sve čine, koji spadaju na crkvenu sudsku vlast, dapače, ako ih mole vjernici mogu slobodno i ispovijedati i dijeliti druge sakramente. Ako dijele sakramente a da ih vjernici za to ne mole: griješe teško. Ako je takav izopćeni prisutan u crkvi, kad se služi sv. misa, niti je svećenik dužan prekinuti sv. misu, niti puk izaći iz crkve.

Excommunicationes latae sententiae, koje danas vrijede jesu ove:

a) Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae:

1. Omnes a Christiana fide apostatae, et omnes ac singuli haeretici, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectae existant, eisque cre-

---

[10] arg. c. 43. x. 5. 39.
[11] c 103. C 11. q. 3.
[12] Apost. Sedis n. 16
[13] Ibid n. 17
[14] Ibid n 1,
[15] Ibid n 2.

dentes, eorumque receptores, fautores ac generaliter quilibet illorum defensores. (Const. Apost. Sedis § I, 1.)

a) Eamdem excommunicationem incurrunt, juxta declarationem S. Rom. et univ. Inq. die 12 Julii evulgatam, illi omnes qui etiamsi animo haeresi non adhaereant, sese vel nomine tenus adscribunt sectae, cujuscumque sit ea nominis, haereticae vel schismaticae, quacumque de causa id fiat.

b) Item qui communicant damnatis haereticorum aut schismaticorum ritibus, ubicumque illos exerceant; vel qui conciones, collationes aut disputationes eorum audiunt illa impia ac nefaria mente, ut si quidem persuasi fuerint fidem eis sint adhibituri. (Ibid.)

c) Item qui auctores quoquo modo aliis sese praebent adeundi fana seu aulas haereticorum ad horum conciones aut sermones aut disputationes audiendas, quocumque modo haec incitatio fiat, nempe pecunia, auctoritate, consilio vel etiam solummodo propositis clam seu palam invitamentis. (Ibid.)

d) Declaratum quoque est in S. O. 11. Maii 1892 excommunicationem contrahi ab iis qui matrimonium ineunt coram ministro haeretico vel schismatico sacris addicto.

2. Omnes et singuli scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorumdem apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemqe libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes. (Const. Apost. Sedis 2.)

a) Scienter legentes ephemerides propugnantes haeresim non incurrunt hanc excommunicationem (S. O. 21. Apr. 1880.)

b) At eam incurrunt legentes publicationes periodicas in fasciculos ligatas haeresim propugnantes et habentes auctorem haereticum. (S. O. 13. Jan. 1892.)

3. Schismatici et ii qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt, vel recedunt. (C. Ap. Sed. 3.)

a) Quicumque juxta civilium legum decreta, aut non absimili modo, suffragante populo et confirmante civili potestate ad parochi seu vicarii officium audeant obire munera ecclesiastici ministerii, ipso facto incurrunt in hanc excommunicationem aliasque poenas canonicas (Pius IX, Encycl. Etsi multa luctuosa 21. Nov. 1873. — S. C. C. 23. Maii 1874.)

b) Eamdem censuram incurrunt nomen dantes societati cui titulus societa cattolica italiana per la rivendicazione dei diritti spettandi al popolo romano nella elezione del sommo Pontefice, vel eam promoventes, aut quocumque modo ei faventes vel adhaerentes. (S. Poenit. 4. Aug. 1876.)

4. Omnes et singuli, cujusque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum concilium appellantes, necnon ii quorum auxilio, consilio, vel favore appellatum fuerit. (C. Ap. Sed. 4.)

5. Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archie-

piscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos vel Nuncios, aut eos a suis dioecesibus, territoriis, terris seu dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem. (Ibid. 5.)

6. Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes ad forum saeculare ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium vel favorem praestantes (Ibid. 6.)

7. Cogentes sive directe, sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones: item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiae. (Ibid. 7.)

a) Hoc caput non afficit nisi legislatores et alias auctoritates cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones. (S. O. 23. Jan. 1886.)

b) Caeterum in iis locis, in quibus fori privilegio per Summos Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur jura sua persequi nisi apud judices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario veniam petere, ut clericos in forum laicorum convenire possint; eamqe Ordinarii nunquam denegabunt, tum maxime, cum ipsi controversiis inter partes conciliandis frustra operam dederint. Episcopos autem in id forum convenire absque venia Sedis Apostolicae non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad judicem seu judices laicos vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia S. Sedis, in potestate eorumdem Ordinariorum erit in eum, praesertim si fuerit clericus, animadvertere poenis et censuris ferendae sententiae uti violatorem privilegii fori, si id expedire in Domino judicaverint. (Ibid.)

8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem legatis aut delegatis quibuscumque profecta; eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes; aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes, vel perterrefacientes. (C. Ap. Sed. 8.)

Per acta a Sede Apostolica profecta designantur nedum ea quae immediate a summo Pontifice proficiscuntur, sed etiam quae mediate a sacris Romanis congregationibus proveniant. (S. O. 13. jan. 1892.)

9. Omnes falsarii Litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis, ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium per Romanum Pontificem, vel S. R. E. vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum. Necnon falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis seu vice-Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum. (C. Ap. Sed. 9.)

10. Absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem. (Ibid. 10.)

a) Hic casus (ex const. Bened, XIV. s. m. quae incipit Sacramentum Poenitentiae decerptus) adeo pro reservato habetur, ut etiam in generali et amplissima concessione facultatum quae a S. Sede pro variis locis conceditur, absolvendi ab omnibus casibus etiam sub censura speciali modo reservata, expresse excipiatur hoc peccatum, prout decretnm fuit in S. O. 4. Apr. 1871. Quare dicendum est hanc excommunicationem esse hodie specialissimo modo reservatam; et ejus absolutionem privative spectare, et in foro tantum interno, ad S. Poenitentiariam, prout etiam decreto S. O. firmatum fuit die 23. Junii 1886. — Verum haec omnia accipienda sunt de prima hujus criminis absolutione; idest prout in S. O. die 29. Junii 1867 decretum fuit, liberum esse confessario absolvere personam complicem, quae a peccato complicitatis inhonesto absoluta jam fuit per alium confessarium; dandum tamen semper esse consilium confessario de quo agitur, ut nisi cogat necessitas, se abstineat ab excipiendis personae complicis (licet jam a peccato complicitatis absolutae) sacris confessionibus.

b) Excommunicationi subjicitur confessarius qui complicem in peccato turpi absolvere fingit, sed reipsa non absolvit. (S. Poenit. 1. Mart. 1878; S. O. 3. Dec. 1883.)

c) Item absolvens cum ignorantia crassa aut supina. (S. O. 13. Jan. 1892.)

11. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, reditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes (C. Ap. Sed. 11.)

a) Ad dubium: An incurritur excommunicatio ab iis qui sine debita licentia bona ecclesiastica per Gubernium usurpata acquirunt a primis acquirentibus, sive hi Apostolicam licentiam obtinuerint sive non?

S. O. die 23. Aprilis 1873 respondit: **Affirmative.**

b) At fures, qui fructus beneficiorum furantur non comprehendi sub hac censura declaratum fuit in S. O. die 9. Mart. 1870.

c) Econtra eam incurrunt asseclae societatis clerico-liberalis seu emancipatricis cleri, qui populari sacrorum ministrorum electioni dant operam; et licet schismaticis jure adnumerentur, ex hoc etiam articulo uti ex articulo VI damnandos esse S. C. C. docuit in Instr. ad omnes Ordinarios Italiae 24. Jan. 1878.

12. Invadentes, destruentes, detinentes, per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; necnon ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes. (C. Ap. Sed. 12.)

a) Qui in id deliquerint etiam specialissima mentione digni, nec non illorum successores in officiis, ad retractationem, revocationem, cassationem et abolitionem omnium ut supra attentatorum per seipsos faciendam, vel alias debitam et con-

dignam Ecclesiae ac Sanctae Sedi satisfactionem realiter et cum effectu in eisdem praemissis exhibendam semper obligati erunt et sunt, ut absolutionis beneficium obtinere valeant (Pius IX. litt. Cum catholica 26. martii 1860, et litt. Respicientes 1. Nov. 1870.)

b) Haec censura contrahitur ab his, qui formaliter cooperantur vel adhaerent rebellioni ditionis pontificiae; quare ad dignoscendum in foro conscientiae, utrum quis censuras incurrit, discutienda est per confessarium uniuscujusque conscientia; et qui damna hac in re intulerunt Sanctae Sedi eaque reficere debent, absolvi possunt, dummodo animo parati sint stare mandatis ejusdem S. Sedis desuper ferendis (S. Poenit. 20. Mart. 1885, ad dub. 19 et 21.).

c) Declaratum quoque est, non expedire, id est, esse omnino vetitum suffragium ferre ad legumlatores in Italia eligendos; et inspiciendos esse singulos casus cum omnibus facti adjuntis et animi cujusque dispositionibus ad dignoscendum, an qui hujusmodi suffragia tulerunt et peccatum patraverint et censuras incurrerint. (S. O. 30. Jul. 1886.)

13. Canonici et dignitates cathedralium Ecclesiarum vacantium, qui ausi fuerint concedere et transferre Ecclesiae vacantis curam, regimen et administrationem sub quovis titulo, nomine, quaesito colore, in nominatum et praesentatum a laica potestate ex S. Sedis concessione seu privilegio, vel, ubi consuetudo viget, a Capitulis ipsis electum ad eamdem vacantem Ecclesiam, ante exhibitionem Litterarum Apostolicarum. Insuper privantur ipso facto fructibus beneficiorum, quae poena nonnisi a R. P. relaxari poterit. (Pius IX., Const. Romanus Pontifex, 5 cal. 1873.)

14. Nominati et praesentati ad vacantes Ecclesias, qui earum curam, regimen et administrationem suscipere audent sub nomine provisoris, Vicarii generalis, aliove nomine, ex concessione et translatione in eis peractam a dignitatibus et canonicis, aliisque qui, deficientibus Capitulis, Vicarios deputant, aut vacantes ecclesias administrant. Privantur etiam, ipso facto, jure, quod eis per nominationem et praesentationem forte quaesitum fuerit. (Ibid.)

15. Omnes qui praemissis paruerint, vel auxilium, consilium, auf favorem praestiterint, cujuscumque status, conditionis, praeminentiae et dignitatis fuerint. (Ibid.)

§ II. Excommunicationi latae sententiae **simpliciter** reservatae subjiciuntur:

1, Docentes vel defendentes sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis poena latae sententiae; item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a poenitente nomen complicis, prouti damnata est a Benedicto XIV in Const. Suprema 7. Julii 1745, Ubi primum 2. Junii 1746, Ad eradicandum 28. Septembris 1746. (Const. Apostolicae Sedis, § II, 1.)

2. Violenlas manus, suadente diabolo, injicientes in clericos, vel utriusque sexus monacos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aus alius absolvat. (Ibid. 2.)

3. Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem praebentes; necnon de industria spectantes. illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis. (Ibid. 3. Cf. C. Trid. sess. XXV, c. 19 de ref.)

a) Propositis hisce dubiis: 1° Potestne medicus rogatus a duellantibus duello assistere cum intentione citius finem pugnae imponendi vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam?

2° Potestne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit?

3° Quid de confessario in eisdem conditionibus?

Responsum fuit in S. O. die 28. Maii 1884:

Ad primum. Non posse et excommunicationem incurrere.

Ad secundum et tertium. Quatenus ex condicto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

b) Indirecte declaratum fuit per S. C. C. hanc excommunicationem incurri ab iis, qui duellum ea ratione perpetrant, qua inter Germaniae Universitatis alumnos fieri solet; declaratum namque fuit, ab hujusmodi duellantibus eorumque patrinis incurri irregularitatem ex infamia juris.

4. Nomen dantes sectae Massonicae aut Carbonariae, aut aliis ejusdem generis sectis, quae contra Ecclesiam vel legitimas potestates, seu palam seu clandestine machinantur, necnon iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; earumve occultos coryphaeos ac duces non denunciantes, donec non denunciaverint. (C. Ap. Sed. 4.)

a) Decretum est in S. O. 12. Jan. 1870, societatem Americanam seu Hibernicam Fenianorum appellatam, comprehendi inter societates vetitas ac damnatas.

b) Ad dubium: An licitum sit nomen dare societatibus, quibus propositum est promovere usum comburendi hominum cadavera? responsum est in S. O. 19. Maii 1889:

Negative, et si agatur de societatibus massonicae sectae filialibus, incurri poenas contra hanc latas.

c) Ne quis errori locus fiat, cum dijudicandum erit, quaenam ex his perniciosis sectis censurae, quae vero prohibitioni tantum obnoxiae sint, certum imprimis est, excommunicatione latae sententiae mulctari massonicam aliasque ejus generis sectas, quae contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam, sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi juramentum. - Praeter istas sunt et aliae sectae prohibitae atque sub gravis culpae reatu vitandae, inter quas praecipue recensendae illae omnes, quae a sectatoribus secretum nemini pandendum, et omnimodam obedientiam occultis ducibus praestandam jurejurando exigunt. Animadvertendum insuper est, adesse nonnullas societates, quae licet certo statui nequeat, pertineant necne ad has, quas me-

moravimus, dubiae tamen et periculi plenae sunt, tum ob doctrinas, quas profitentur, tum ob agendi rationem, quam sequuntur ii, quibus ducibus ipsae coaluerunt et reguntur. Ab his etiam sacrorum Antistites . . . noverint oves suas deterrendas et arcendas esse, et eo quidem diligentius, quod ob servatam ab iisdem quamdam honestatis speciem corruptelae periculum, quod in ipsis latet, difficilius a simplicibus praesertim hominibus et adolescentibus persentiri et praecaveri poterit. (S. O. Instr. 10. Maii 1884, n. 3, 4.)

d) Sapienter retenta fuit excommunicatio contra non denuntiantes occultos coryphaeos ac duces, quanquam nomina praesidentium Logiarum passim publice typis dentur; etenim verisimilius qui in ephemeridibus apparent specie tenus tantum sunt duces, veri autem machinationum artifices ac directores delitescunt. — Denunciandi vero obligatio est generale praeceptum omnibus fidelibus injunctum. Denuntiatio illi facienda est, qui munus episcopale vel quasi-episcopale gerit, ac pro pastorali officio vigilare et cavere debet, ne oves sibi concreditae in lupos incurrant. (S. O. 15. Jun. 1870.)

e) Ad dubia: 1° An occulti sectae massonicae coryphaei ac duces sint denunciandi juxta Const. »Ap. Sedis«, quando sunt publice noti ut **liberi muratorii**, sed non publice noti ut coryphaei vel duces hujus sectae massonicae?

2° An denunciationis obligatio cesset apud eas regiones in quibus **liberi muratorii** et ideo ipsorum coryphaei a gubernio civili tolerantur, et ab ecclesiastica potestate puniri non possunt nec ullo modo cohiberi? responsum est in S. O. 19. Apr. 1893: Ad I. Affirmative. Ad II. Negative.

5. Immunitatem asyli ecclesiastici violare jubentes, aut ausu temerario violantes. (C. Ap. Sed. 5.)

In hac formula »ausu temerario« utrumque membrum complecti; eum idcirco tantum excommunicationem incurrere, qui ab aliis minime coactus, prudens ac sciens immunitatem asyli ecclesiastici aut violare jubet aut exequendo violat; quem porro utpote omnis excusationis expertem excommunicationi subjacere declaratum est in S. O. 1. Febr. 1871.

6. Violantes clausuram monialium, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes; itemque moniales ab illa exeuntes extra casus ac formam a S. Pio V. in Const. Decori praescriptam. (C. A. Sed. 6.)

7. Mulieres violantes regularium virorum clausuram, et superiores aliosve eas admittentes. (Ibid. 7.)

8. Rei simoniae realis in beneficiis quibuscumque et eorum complices. (Ibid. 8.)

9. Rei simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis. (Ibid. 9.)

10. Rei simoniae realis ob ingressum in Religionem. (Ibid. 10.)

11. Omnes qui quaestum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur in Constitutione S. Pii V. Quam plenum 2. Januarii 1554. (Ibid. 11.)

12. Colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent. (Ibid. 12.)

a) Hanc censuram incurrunt etiam qui collectas Missas in eodem loco celebrari faciunt, ubi eas collegerunt. (S. O. 13. Januarii 1892.)

b) Declaratio S. C. C. (1874, et 25. Maii 1893.)

I. An turpe mercimonium sapit, ideoque improbanda et poenis etiam ecclesiasticis, si opus fuerit, coercenda sit ab episcopis eorum bibliopolarum vel mercatorum agendi ratio, qui adhibitis publicis invitamentis et praemiis, vel alio quocumque modo missarum eleemosynas colligunt, et sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam, sed libros aliasve merces rependunt?

II. An haec agendi ratio ideo cohonestari valeat, vel quia, nulla facta imminutione, tot Missae a memoratis collectoribus celebrandae committuntur, quot collectis eleemosynis respondeant, vel quia per eam pauperibus sacerdotibus eleemosynis missarum carentibus subvenitur?

III. An hujusmodi eleemosynarum collectiones tum etiam improbandae et coercendae, ut supra, sint ab Episcopis, quando lucrum, quod ex mercium cum eleemosynis permutatione hauritur, non in proprium colligentium commodum, sed in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impenditur?

IV. An turpi mercimonio concurrant, ideoque improbandi atque etiam coercendi, ut supra, sint ii, qui acceptas a fidelibus vel aliisque earum collectoribus sive recipiant sive non recipiant quidquam de iisdem praemii nomine?

V. An turpi mercimonio concurrant, ideoque improbandi et coercendi, ut supra, sint ii qui a dictis bibliopolis et mercatoribus recipiunt pro missis celebrandis libros, aliasve merces. harum pretio sive imminuto sive integro?

VI. An liceat Episcopis sine speciali S. Sedis venia ex eleemosynis missarum, quas fideles celebrioribus Sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornamento consulatur, quando praesertim ea propriis reditibus careant?

In peculiari conventu anni 1874 S. C. resolvit
ad I Affirmative;
ad II Negative;
ad III, IV et V Affirmative;
ad VI Negative, nisi de consensu oblatorum. (Cf. excommunicationem 4 Episcopis reservatam et suspensionem 17.)

13. Omnes qui excommunicatione multantur in Constitutionibus S. Pii V. Admonet nos, quarto kalendas Aprilis 1567; Innocentii IX., Quae ab hac sede, pridie nonas Novembris 1591; Clementis VIII., Ad Romani

Pontificis curam, 26. Junii 1592, et Alexandri VII., Inter caeteras, nono kalendas Novembris 1660, alienationem et infeudationem Civitatum et Locorum S. R. E. respicientibus. (C. Ap. Sed. 13.)

14. Religiosi praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum Extremae Unctionis aut Eucharistiae per viaticum ministrare absque Parochi licentia. (Ibid. 14.)

15. Extrahentes absque legitima venia reliquias ex sacris coemeteriis urbis Romanae ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem praebentes. (Ibid. 15.).

16. Communicates cum excommunicanto nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilitet impendedo auxilium vel favorem. (Ibid. 16.).

17. Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes. (Ibid. 17.).

18. Praesumentes absolvere, etiam quovis praetextu, sine debita facultate, ab excommunicationibus R. P. speciali modo reservatis, dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint. (Ibid. §. I. sub fine).

a) Declaratum est, obligationem standi mandatis Ecclesiae impositam esse sub poena reincidentiae; et hanc obligationem importare onus sive per confessarium ad Summum Pontificem recurrendi ejusque mandatis obediendi, vel novam absolutionem petendi ab habente facultatem a censuris speciali modo reservatis. (S. O. 19. Aug. 1891.).

b) Declaratum quoque est, solum in absolutione a censuris speciali modo reservatis, non autem a censuris a Papae simpliciter reservatis, impertita a simplici confessario in articulo mortis, imponendam obligationem se sistendi superiori ecclesiastico, recuperata valetudine. (S. O. 28. Jun. 1882., — 18. Apr. 1888., — 11. Nov. 1891.).

19. Quorumcumque bonorum ecclesiasticorum, locorum piorum et montium pietatis eorumque jurium et fructuum usurpatores, detentores, ac impedientes, ne haec ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur. Item clericos qui hujusce fraudis fabricatores seu consentientes fuerint. (C. Trid., sess. XXII. cap. 11. de ref. Isp. § 136. I, 1.).

a) Ad dubium: An qui emant ecclesiastica bona ab usurpatoribus usurpata incidant in excommunicationem R. P. specialiter reservatam? responsum est in S. O., 8. Jul. 1874; — Minime dubitandum, quin ementes bona ecclesiastica ab usurpatoribus usurpata incidant in excommunicationem R. P. reservatam; etenim, praescindendo a quaestione, an supradicta emptio aliquo modo attingatur a Const. Ap. Sed. art. 11, nulli dubium esse potest, quin comprehendatur a clarissima dispositione cap. 41 de ref. sess. XXII Conc. Trid.

b) Illos, qui decimas subtrahunt aut impediunt, sub hac sanctione non comprehendi manifestum fit ex cap. 12 de ref., sess. XXV.

c) Constitutiones Summorum Pontificum contra occupantes et detinentes eleemosynas et bona ad loca Terrae Sanctae

spectatia omnino vigere, non tamen censuras latae sententiae, nisi eas quae comprehenduntur in cap. 11 de ref. sess. XXII Concilii Trid. responsum fuit in S. O. 28. Junii 1876.

Art. III. Excommunicationi latae sententiae episcopis sive Ordinariis reservatae subjiciuntur:

1. Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimoninm contrahere praesumentes. (Const. Ap. Se ., III, 1.).

a) Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post emissum solemne castitatis votum praesumentes contrahere matrimonium sic dictum civile, etiam in locis, ubi lex Tridentina de clandestinitate viget, incurrunt hanc excommunicationem. (S. O. 22, Dec. 1880.).

b) Itidem eam incurrunt clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales, si praeter impedimentum voti solemnis castitatis alia habeant impedimenta, v. gr. affinitatis vel consanguinitatis. (S. O. 13. Jan. 1892.).

2. Procurantes abortum, effectu secuto. (C. Ap. Sed. 2.).

3. Litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes. (Ibid. 3.).

4. Qui decretis S. C. C. de anno 1874 et de 25. Maii 1893 (vide supra, excomm. S. P. reserv. 12, b.) circa eleemosynas Missarum contravenerint, sit fuerint laici, excommunicatione latae sententiae Episcopis reservata obstringantur. (S. C. C. 25. Maii 1893.).

Art. IV. Excommunicationi latae sententiae nemini reservatae subjiciuntur:

1. Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. (Const. Ap. Sedis, IV, I).

2. Laedentes aut perterrefacientes inquisitores, denunciantes, testes aliosve ministros S. Officii ejusve sacri tribunalis scripturas diripientes aut comburentes; vel praedictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem praestantes. (Ibid. 2.).

Huic excommunicationi haud subjacent qui eadem admittunt adversus denunciantes apud episcopos, vel testes, vel episcoporum ministros aut scripturas ad materiam sacrae Inquisitionis aput ipsos pertinentes. (S. O. 28. Jan. 1892).

3. Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque beneplacito apostolico, ad formam Extravagantis Ambitiosae, de reb. eccl. non alienandis. (Const. Ap. Sed. 3.).

4. Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Gregorio XV., const. Universi 20. Aug. 1622, et Benedicti XVI. const. Sacramentum Poenitentiae, 1. Junii 1741. (Ibid. 4.).

5. Qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione aut imprimunt aut imprimi faciunt. (Ibid. sub fine; — Cf. Trid. sess. IV de ed. et usu sacr. libr., censura a Const. Ap. Sed. limitata).

Haec censura restringenda est ad libros sacrarum scripturarum, necnon ad eorumdem annotationes et commentarios; minime vero extentenda ad libros quoscumque de rebus sacris in genere, id est de rebus ad religionem pertinentibus tractantes. (S. O. 22. Dec. 1880.).

§ 133. Suspenzija.

Suspenzija je cenzura, s kojom se duhovniku zabranjuje izvršivati crkvenu vlast i služiti se s pravima, koja mu pripadaju kao duhovniku. Suspendirati može se samo duhovnik, i time se suspenzija razlikuje od izopćenja i od interdikta.

Duhovnik može se suspendirati ili od službe (ab officio), ili od nadarbine (a beneficio) ili od službe i nadarbine zajedno (ab officio et beneficio simul). Suspenzia od službe brani duhovniku izvršivati sudsku vlast i vlast reda; suspenzija od nadarbine lišava ga prava primati dohotke nadarbinske, a suspenzija od službe i nadarbine zajedno brani duhovniku i izvršivati sudsku vlast i vlast reda i lišava ga prava primati dohotke nadarbinske.

Suspenzija može nadalje biti općenita (totalis), ili djelomična (partialis). Općenita, s kojom se duhovniku zabranjuje izvršivati svaku crkvenu vlast i služiti se svakim pravom; djelomična, kad se duhovniku zabrani služiti se samo s nekom crkvenom vlašću n. pr. da ne smije služiti sv. mise, ispovijedati ili podjeljivati sv. redove, ili s nekim pravom n. pr. da ne može kod izbora glasovati, ili da gubi dohotke samo jedne nadarbine, ako ih ima više.

Suspenzija izrečena na označeno vrijeme, nije cenzura, već je poena vindicativa.

Suspenzija se imade strogo tumačiti i ne smije se dalje protegnuti, nego što je izrečeno. Tako n. pr. ako je tko suspendiran od vlasti reda, ne smije se ta suspenzija protegnuti na sudsku vlast itd.

Tko je suspendiran od nadarbine, nema pravo tražiti da mu se da ono, što treba za život, ako je suspenzija izrečena kao cenzura, jer stoji do njegove volje, da se je umah riješi, a ako ne će, sâm si je kriv; ali ako je suspenzija izrečena kao poena vindicativa, onda mu se mora dati, što treba za život, jer ne stoji do njegove volje, kada će se riješiti te kazne.

§ 134. Suspensio ex informata conscientia.

Posebna vrst suspenzije jest suspensio ex informata conscientia.

Prije sabora Trientskoga mogli su samo redovnički poglavari zabraniti svojim podložnicima, da primu više redove, ako su znali za kakovu njihovu tajnu krivnju, ma se ona i ne mogla na sudu dokazati.[1] Te vlasti nijesu imali biskupi.[2]

---

§. 134. [1] c. 5. de temp. ord.
[2] Fagnani. Ius canonicum sive commentaria absolutissima in V. libros Decretalium in c. 4. de temp. ord. (I. 11.).

Sabor Trientski dao je biskupima ne samo istu vlast, koju su uživali redovnički poglavari, da mogu naime svojim duhovnicima radi tajne kakove krivnje zabraniti primiti više redove, nego im je dao vlast, da mogu i onima, koji su već primili više redove, zabraniti, da izvršuju primljene redove i š njima spojene časti, a da im pri tomu ne treba sudbeno proti njima postupati. Dotično mjesto, u kojemu se biskupima daje ta vlast, jest c. 1. de ref. ss. XIV., a glasi ovako: «ei, cui ascensus ad sacros ordines a suo praelato ex quacunque causa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus, aut qui a suis ordinibus seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius praelati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus, dignitates sive honores restitutio suffragetur».

Ovaj dekret sabora Trienskoga correctorium je juris ·antiqui, stoga se imade strogo tumačiti, a ne smije se protegnuti na slučajeve. koje nijesu u njemu izraženi. Prema tomu:

1. može biskup ex informata conscientia samo dvoje zabraniti:

a) da netko primi sv. redove, i

b) ako ih je već primio, da sv. red i s njime spojene časti izvršiva, ili može ga od sv. reda i drugih časti suspendirati, i drugo ništa.

Ne može dakle biskup ex informata conscientia nekoga izopćiti, udariti interdiktom, zatvoriti u samostan, da pravi duhovna vježbanja. Isto su tako ništetne one kazne, s kojima bi biskup uz suspenziju ex informata conscientia kaznio suspendiranoga.[3]

2. Biskup može suspendirati klerika ex informata conscientia samo onda, ako je on učinio kakav tajni zločin, occultum crimen «quod non potest in foro externo concludenter probari, aut illud non expedit in aliorum notitiam deducere».[4]

Ne može dakle biskup postupati proti kleriku ex informata conscientia, ako je on učinio zločin, ali je taj zločIn javan, jer u tom slučaju treba proti njemu postupati redovitim putem, ili ako nije učinio nikakav zločin, ali bi iz drugoga uzroka trebalo proti njemu postupati. (S. C. C. 10. Maji 1625 in Talaguritana).

Duhovnika, koji je krivac i javnih i tajnih zločina, može biskup suspendirati ex informata consciéntia poradi tajnoga zločina.

Biskup nije dužan kazati uzrok suspenzije o n o m u, koga je suspendirao ex informata conscientientia, ali ga je dužan kazati sv. Stolici, ako se suspendirani na nju obrati, da se pred njom brani.

3. Biskup, kada suspendira koga ex informata conscientia, nije dužan pri tom obdržavati ikakov sudbeni postupak, kao što se to vidi iz riječi «quomodolibet, etiam extrajudicialiter», uzela se suspenzija ili kao cenzura ili kao poena vindicativa.

4. Biskup može duhovnika suspendirati ex informata conscientia samo na odregjeno vrijeme (temporalis), a ne može ga suspendirati na neizmjesno vrijeme (perpetua).

Nekoć se je s. C. C. držala pravila, da se suspensio ex informata conscientia može izreći ili na izvjesno, ili na neizvjesno vrijeme, ali u novije

---

[3] Acta VII. p. 375.

[4] Benedictus XIV. De syndo l. 12. c. 8. n. 6.

doba drži se kao zakona pravila, da se može izreći samo na odregjeno vrijeme, a nikada na neizvjesno vrijeme.

«Temporalis prohibitio et suspensio dicitur ea, ubi ex delicto occulto extrajudicialiter procedit Episcopus, ad suum beneplacitum prohibendo vel suspendendo». S. C. C. 3. Februarii 1593.[5]

5. Od suspenzije ex informata conscientia ne može se prizvati na viši sud, ali se suspendirani može obratiti na sv. Stolicu, da se pred njom brani.

Ne može se prizvati: jer prizvati se može samo onda, kada se izreče sudbena odluka, što ondje ne biva. Može se obratiti na sv. Stolicu, jer je to nedvojbeno pravo svakoga vjernika.

Odatle se vidi, da biskup ne može samovoljno postupati sa svojim klerom suspendirajući ga ex informata conscientia, jer je proti njegovoj samovolji pravni lijek pritužba na sv. Stolicu.

Kada se suspendirani obrati s pritužbom na sv. Stolicu poradi suspenzije ex informata conscientia dužan je obdržavati suspenziju, jer ova pritužba (kao što i u opće priziv, kada je zakonom dozvoljen) imade effectum devolutivum a ne suspensivum.

Suspendirani ex informata conscientia, ako usprkos tomu, što ne može prizvati, uloži priziv i izvršuje čine, koji spadaju na vlast reda, postaje iregularan.[6]

6. Biskup ne može nadarbenika suspendirati ex informata conscientia a beneficio jer mu toga prava ne daje sabor Trientski.

Sabor Trientski davajući biskupima vlast, koju su prije njega uživali redovnički vladari, naročito je spomenuo i nabrojio, u čemu im daje veću vlast, nego li što su ju imali redovnički vladari; kad bi dakle bio hotio, da imadu biskupi vlast ex informata conscientia suspendirati nadarbenika et a beneficio, bez dvojbe bi bio to spomenuo, kao što je spomenuo i suspenziju ab ordine. «Nam non sine mysterio Tridentini patres, dum facultatem episcopo fecerunt suspendendi ab ordinibus, dignitatibus, gradibus, honoribus, omiserunt eas voces et «a beneficiis». Si enim voluissent suspensionem etiam a beneficiis in suo decreto comprehendere, id exprimere nec obliti essent nec inutile reputassent. Atque inde mihi videtur satis innui eorum mentem: eos scilicet noluisse, ut ex informata conscientia possent episcopi clericos beneficiis privare, cum hoc saepe foret ad egestatem eos adigere: quod non adeo urget, ut extrajudicialiter fieri ordinarie expediat.[7]

Suspenzije latae sententiae, koje vrijede danas, jesu ove:

Suspensiones latae sententiae S. Pontifici reservatae:

1. Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus ecclesiarum et monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Praelatos de praedictis ecclesiis seu monasteriis apud S. Sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Litteras Apostolicas de sua promotione.

2. Suspensionem per triennium a collatione ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii vel patrimonii cum pacto, ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.

[5] Acta XIV. App. III. p. 314.

[6] Vidi § 36. 4. b.

[7] Bouix. — Kod Molitora »Ueber kanonisches Gerichtsverfahren gegen Kleriker«, Mainz 1856. p. 228. nota 2.

3. Suspensionem per annum ab ordinum administratione ipso jure incurrunt Ordinantes alienum subditum, etiam sub praetextu beneficii statim conferendi aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus.

Hanc censuram non contrahi ab iis, qui pro libertate status ordinandorum stant instructionibus et facultatibus ad probandum statum liberum sponsorum, declaratum fuit in s. O. die 11. Maji 1892. Neque a conferentibus tonsuram. (S. O. 18. Aprilis 1888.)

4. Suspensionem per annum a collatione ordinum ipso jure incurrit, qui excepto casu legitimi privilegii ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur vel etiam religioso nondum professo.

5. Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso jure incurrunt religiosi ejecti extra Religionem degentes.

6. Suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto nominatim denuntiatis aut ab haeretico vel schismatico notorio; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.

7. Clerici saeculares exteri ultra quatuor menses in Urbe Roma commorantes ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque praevio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in praedicto examine rejecti fuerint; nec non clerici pertinentes ad aliquem e sex Episcopatibus suburbicariis, si ordinentur extra suam dioecesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis, quam ad Card. Urbis Vicarium; vel non praemissis ante Ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo Urbana sacerdotum e Missione nuncupatorum, suspensionem ab ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt; Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum.

§ 135. Interdikat.

1. Interdikat je cenzura, s kojom se zabranjuje služba božja, primanje nekih sakramenata i crkveni pokop.

2. Interdikat ili je osobni, ili mjesni, ili mješoviti. Osobni, koji neposredno zabranjuje osobama prisustvovati službi božjoj, primati neke sakramente i crkveno ih pokopati na svakom mjestu. Ako se takav interdikat proteže na jednu osobu, zove se: osobni djelomični (interdictum personale particulare), ako se pak proteže na skup osoba, zove se: osobni općeniti (interdictum personale generale). Mjesni, kad se u njekom mjestu zabranjuje služba božja, primanje nekih sakramenata i crkveni pokop. Ako se ta zabrana proteže samo na jedno mjesto (n. pr. crkvu), interdikat se zove djelomičam (partiale), ako se pak proteže na čitavu zemlju, pokrajinu ili grad, interdikat je općenit (universale, generale). Mješovit, kad se zabrana proteže i na ljude i na mjesto.

3. Posljedice interdikta:

a) Za vrijeme interdikta slobodno je krstiti, potvrgjivati[1] i podjeljivati sakramenat pokore, isključivši od njega one, koji su dali povod interdiktu;[2] presv. olt. otajstvo smije se dijeliti samo bolesnima i onima, koji su na samrti;[3] zabranjeno je dijeliti posljednju pomast, iznimno se može podijeliti na samrti, kad umirajući ne bi mogao primiti nijedan drugi sakramenat; sv. red ne smije se podjeljivati u mjestu, koje je udareno interdiktom i osobama na pose udarenima interdiktom; osobama udarenima osobnim općenitim interdiktom, može se podijeliti u mjestu, koje nije udareno interdiktom; ženidbe ne mogu sklopiti osobe udarene na pose interdiktom, no mogu ju sklopiti udarene općenitim interdiktom, ali bez blagoslova.

b) Ne smije se obavljati stužba božja. Dozvoljeno je ipak jedan put u ćednu, a ako je interdikat mjesni općeniti, svaki dan služiti tihu sv. misu kod zatvorenih vrata isključivši od nje one, koji su izopćeni i interdicirani, ali bez zvonjave zvonova; istim načinom dozvoljeno je i držati kor. Na Božić, Uskrs, Duhove i na Marijino uzašašće slobodno je uz zvonjavu zvonova kod otvorenih vrata služiti svečano sv. misu, isključivši one, koji su izopćeni a pripustivši one, koji su u interdiktu.[4]

c) Umrli vjernici ne mogu se crkveno pokopati. No duhovnici, koji nisu udareni posebnim interdiktom niti su krivi interdiktu, mogu se crkveno pokopati, ali na tiho t. j. bez ikake crkvene svečanosti.[5]

4. Djelomičan interdikat jest interdictio ingressus in ecclesiam,[6] s kojim se zabranjuje nekomu izvršivati sv. red u crkvi i tamo prisustvovati službi božjoj (officia divina). No takova se zabrana ne proteže na oratoria privata. Umre li interdiciran ab ingressu ecclesiae bez znakova pokajanja, valja mu uskratiti crkveni pokop.[7]

5. Duhovnici, koji prekrše interdikat, griješe teško, a osim toga »scienter celebrantes vel celebrari facientes in locis ab Ordinario vel delegato judice, vel a jure interdictis — interdictum ab ingressu ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint«. A u izopćenje, koje nije nikomu pridržano, padaju »mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae — nominatim — interdictos«.

6. Mjesnomu interdiktu slična je, akoprem nije cenzura, cessatio a divinis, kad se u nekom mjestu, radi uvrede crkvi nanesene, zabrani obavljati služba božja.[8]

Interdikti, koji vrijede danas, jesu ovi:

Interdicta latae sententiae reservata:

1. Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia, Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantia.

---

§ 135. [1] c. 19. h. t. in VI.
[2] c. 24. h. t. in VI.
[3] c. 11. x. 5. 38.
[4] c. 24. h. t. in VI.
[5] c. 11. x. 5. 38.
[6] Trid. ss. VI. c. 1. de ref.
[7] c. 20. h. s. in VI.
[8] c. 8. I. 16. in VI.

2. Scienter celebrantes vel celebrari facientes in locis ab ordinario vel delegato judice vel a jure interdictis, aut nominatim excommunicatos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes interdictum ab ingressu ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Denique quoscunque alios sacrosanctum Consilium Tridentinum suspensos aut interdictos ipso jure esse decrevit, Nos pari modo suspensioni vel interdicto eosdem obnoxios esse volumus et declaramus.

§ 136. Censurae latae sententiae a concilio Tridentino constitutae.

Pio IX. odredio je u bulli Apostolicae Sedis od 12. listopada 1869, da osim cenzura latae sententiae, koje su u spomenutoj bulli navedene, vrijede i one, koje je naredio sabor Trientski. Te cenzure jesu:

I. Izopćeni su:

1. Oni, koji si prisvajaju crkvena prava i crkvena dobra. Ovo izopćenje pridržano je papi.

„Si quem clericorum vel laicorum, quaeunque is dignitate, etiam imperiali vel regali, praefulgeat, in tantum malorum omnium radix cupiditas occupaverit, ut alicujus ecclesiae, seu cujusvis saecularis vel regularis beneficii, montium pietatis, aliorunque piorum locorum jurisdictiones, bona, census ac jura, etiam feudalia et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascunque obventiones, quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se vel alios vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacunque arte aut quocunque quaesito colore in proprios usus convertere, illosque usurpare praesumpserit, seu impedire, ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur, is anathemati tamdiu subjaceat, quamdiu jurisdictiones, bona, res, jura, fructus et reditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocunque, etiam ex donatione suppositae personae, pervenerint, ecclesiae ejusque administratori sive beneficiato integre restituerit, ac deinde a Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. Quod si ejusdem ecclesiae patronus fuerit, etiam jure patronatus ultra praedictas poenas eo ipso privatus existat. Clericus vero, qui nefandae fraudis et usurpationis hujusmodi fabricator seu consentiens fuerit eisdem poenis subjaceat, nec non quibuscunque beneficiis privatus sit, et ad quaecunque alia beneficia inhabilis efficietur, et a suorum ordinum executione etiam post integram satisfactionem et absolutionem sui ordinarii arbitrio suspendatur“. Ss. XXII. c. 11. de ref.

2. Oblasti. koje na zahtjev biskupu ne pruže pomoći proti onima, koji prekoračuju klauzuru kod koludrica, kao što i oni, koji ju prekorače.

„Bonifacii octavi constitutionem, quae incipit: Periculoso, renovans sancta synodus universis episcopis sub atestatione divini judicii et interminatione maledictionis aeternae praecipit, ut in omnibus monasteriis sibi subjectis ordinaria, aliis vero sedis apostolicae auctoritate, clausuram sanctimonialium, ubi violata fuerit, diligenter restitui, et ubi inviolata est, conservari maxime procurent, inobedientes atque contradictores per censuras ecclesiasticas aliasque poenas, quacunque appellatione postposita, compescentes, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Quod auxilium ut praebeatur, omnes christianos principes hortatur sancta synodus, et sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda omnibus magistratibus saecularibus injungit.

Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat, cujuscunque generis, aut conditionis, sexus vel aetatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda“. Ss. XXV. c. 5. de Reg.

3. Otmičari žena i njihovi ortaci.

„Raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium et favorem praebentes, sint ipso jure excommunicati“. Ss. XXIV. c. 6. de ref. matrim.

4. Koji koga sile na ženidbu.

„Ita plerumque temporalium dominorum ac magistratuum mentis oculos terreni affectus atque cupiditates excaecant, ut viros et mulieres sub eorum jurisdictione degentes,

maxime divites vel spem magnae haereditatis habentes, minis et poenis adigant cum iis matrimonium invitos contrahere, quos ipsi domini vel magistratus illis praescripserint. Quare, quum maxime nefarium sit, matrimonii libertatem violare, et ab eis injurias nasci, a quibus jura expectantur, praecipit sancta synodus omnibus, cujuscunque gradus, dignitatis et conditionis existant, sub anathematis poena, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos vel quoscunque alios cogant, quominus libere matrimonia contrahant". Ss. XXIV. c. 9. de ref. matrim.

5. Koji sile žensku osobu, da pogje u samostan, ili joj brane da u nj pogje.

„Anathemati sancta synodus subjicit omnes et singulas personas, cujuscunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos quam laicos, saeculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocunque coegerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam, praeterquam in casibus in jure expressis,[1] ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium vel favorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel praesentiam, vel consensum vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subjicit eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi vel voti emittendi quoquo modo sine justa causa impedierint". Ss. XXV. c. 1S. de Reg.

6. Koji se biju u dvoboju; koji dvoboj dopuštaju, pomažu ili mu pribivaju.

„Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex christiano orbe penitus exterminetur. Imperator, reges, duces, principes, marchiones, comites et quocunque alio nomine domini temporales qui locum ad monomachiam in terris suis inter christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione ac dominio civitatis, castri aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab ecclesia obtinent, privati intelligantur, et si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur. Qui vero pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuae infamiae poenam incurrant, et ut homicidae juxta sacros canones puniri debeant, et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure quam facto dederint aut alia quacunque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis ac perpetuae maledictionis vinculo teneantur; non obstante quocunque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili". Ss. XXV. c. 19. de ref.

7. Koji tvrde, da oprost nije koristan ili da crkva nema vlasti dijeliti oproste.

„Quum potestas conferendi indulgentias a Christo ecclesiae concessa sit atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eos concedendi in ecclesia potestatem esse negant". Ss. XXV. de indulg.

8. Koji se usugjuju učiti, propovijedati, tvrdokorno tvrditi ili i javno braniti, da nije potrebno onima, koji su u smrtnom grijehu, ispovjediti se prije, ako mogu, nego li primu presv. olt. otajstva.

„Ne tantum sacramentum indigne atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere praedicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat". Ss. XIII. de Euch. c. 11.

[1] Cf. c. 18. de convers. conjug; c. 19. ibid.

9. Koji tvrde, da su potajne ženidbe sklopljene prije sabora Trientskoga bile nevaljane, ili da su i sada nevaljane u mjestima, u kojima nije poglašena naredba sabora Trientskoga, ili koji tvrde, da su nevaljane ženidbe sklopljene bez privole roditelja, ili da ih roditelji mogu učiniti nevaljanima.

„Tametsi dubitandum non sit, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit, et proinde jure damnandi sunt illi, ut eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse'. Ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

II. Suspendirani su,

koji krše propise o regjenju.

1. Biskupi, koji vrše biskupske čine (pontificalia) u tugjoj biskupiji bez dozvole biskupa one biskupije, ili s njegovom dozvolom, ali na osobama njemu ne podložnima, suspendirani su umah od izvršivanje biskupskih čina (ab exercitio pontificalium), a oni, koje su redili suspendirani su umah od izvršivanja sv. reda.

„Nulli episcopo liceat cujusvis privilegii praetextu pontificalia in alterius dioecesi excercere, nisi de ordinarii loci expressa licentia, et in personas eidem ordinario subjectas tantum. Si secus factum fuerit, episcopus ab exercitio pontificalium, et sic ordinati ab executione ordinum sint ipso jure suspensi". Ss. VI. c. 5. de ref.

2. Biskup, koji redi tugjega podložnika bez dozvole njegovoga vlastitoga biskupa ili bez svjedodžbe, da imade propisana svojstva, da se može zarediti (sine litteris dimissoriis seu commendatitiis) suspendiran je godinu dana, da ne smije podjeljivati sv. redove, a zaregjeni ne smije izvršivati sv. red, dok mu to njegov vlastiti biskup ne dozvoli.

„Unusquisque autem a proprio episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti aut privilegii praetextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendetur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, et ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus". Ss. XXIII. c. 8. de ref.

3. Isto što je rečeno pod 2., vrijedi i za naslovne biskupe.

„Nemo episcoporum, qui titulares vocantur, etiam si in loco nullius dioecesis, etiam exempto, aut aliquo monasterio cujusvis ordinis resederint aut morem traxerint, vigore cujusvis privilegii sibi de promovendo quoscunque ad se venientes pro tempore concessi, alterius subditum, etiam praetextu familiaritatis continuae commensalitatis suae, absque sui proprii praelati expresso consensu aut literis dimissoriis ad aliquos sacros aut minores ordines vel prim..m tonsuram promovere seu ordinare valeat. Contra faciens ab exercitio pontificalium per annum, taliter vero promotus ab executione ordinum sic susceptorum, donec suo praelato visum fuerit, ipso jure sint suspensi". Ss. XIV. c. 2. de ref.

4. Koji primu više redove s dozvolom kaptola prve godine iza smrti biskupa, a nisu beneficio arctati, suspendirani su tako dugo, dokle to bude htio budući biskup.

„Non liceat capitulis ecclesiarum sede vacante infra annum a die vacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias aut reverendas, ut aliqui vocant, tam ex juris communis dispositione, quam etiam cujusvis privilegii aut consuetudinis vigore alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti aut recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere. Si secus fiat, capitulum contraveniens ecclesiastico subjaceat interdicto, et sic ordinati, si in mino-

ribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, praesertim in criminalibus gaudeant. In majoribus vero ab executione ordinum ad beneplacitum futuri praelati sint ipso jure suspensi". Ss. VII. c. 10. ref.

5. U istu suspenziju padaju i oni, koji izmole dozvolu za regjenje ne od kaptola, nego od koga god, na koga prijegje biskupska sudska vlast, kada je biskupija upražnjena. Onaj pako, koji dade tu dozvolu proti odredbi navedenoga dekreta (br. 4.) umah je suspendiran od službe i nadarbine na godinu dana.

„Abbatibus et aliis quibuscunque quantumvis exemptis non liceat in posterum intra fines alicujus dioecesis consistentibns, etiam si nullius dioecesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram vel minores ordines conferre; nec ipsi abbates et alii exempti, aut collegia vel capitula quaecunque, etiam ecclesiarum cathedralium, literas dimissorias aliquibus clericis saecularibus, ut ab aliis ordinentur, concedant. Sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus, quae in hujus sanctae synodi decretis continentur, ad episcopos, intra quorum dioecesis fines existant, pertineat; non obstantibus, quibusvis privilegiis, praecriptionibus aut consuetudinibus, etiam immemorabilibus. Poenam quoque impositam iis, qui contra hujus sanctae synodi sub Paulo III. decretum a capitulo episcopali sede vacante literas dimissorias impetrant, ad illos, qui easdem literas non a capitulo, sed ab aliis quibusvis, in jurisdictione episcopi loco capituli sede vacante succedentibus, obtinerent, mandat extendi. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti ab officio et beneficio per annum sint ipso jure suspensi". Ss. XXIII. c. 10. de ref.

6. Regjeni preskokce.

Da su preskokce regjeni suspendirani, vidi se iz riječi sabora Trientkoga; ›Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex legitima causa possit dispensare«. Ss. XXIII. c. 14. de ref.

7. Svećenici, koji vjenčaju ili blagosivlju župljane iz tugje župe bez dozvole njihovoga župnika.

„Praeterea eadem sancta synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent; statuitque benedictionem a propio parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso parocho vel ab ordinario licentiam ad praedictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse; quacunque consuetudine, etiam immemorabili, quae potius corruptela dicenda est, vel privilegio non obstante. Quod si quis parochus vel alius sacerdos, sive regularis sive saecularis sit, etiam si id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiae sponsos sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur". Ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

8. Biskupi, koji živu u priležništvu, ako se ne poprave poslije opomene pokrajinskoga sabora.

„Episcopi quoque, quod absit, si ab hujusmodi crimine (concubinatus) non abstinuerint, et a synodo provinciali admoniti se non emendaverint, ipso facto sint suspensi". Ss. XXV. c. 14. de ref.

III. Interdiktom kazne se:

1. Kaptol, koji prve godine iza smrti biskupove dozvoljava, da može tko primiti sv. redove.

Vidi suspenziju pod br. 4. Trid. ss. VII. c. 10. de ref.

2. Biskupi, koji ne prijave biskupa, koji je nezakonito otsutan iz svoje biskupije, padaju u interdikt ab ingressu ecclesiae.

„Crescento vero contumancia (episcopi absentis ultra secundum bimestre tempus), ut severiori sacrorum canonum censurae subjiciatur, metropolitanus suffraganeos episcopos absentes, metropolitanum vero absentem suffraganeus episcopus antiquior residens, sub poena interdicti ingresus ecclesiae eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu nuncium Romano Pontifici denunciare teneatur". Ss. VI. c. 1. de ref.

§ 137. Poenae vindicativae.

I. Jedina kazna, s kojom crkva kazni danas svjetovnjake, jest ta, da im se uskraćuje crkveni pokop. S istom kaznom može crkva kazniti i svećenike.

II. Kazne, s kojima je crkva kaznila, a stranom kazni i sada svećenike, jesu ove:

1. tjelesna kazan,[1] ali ne do krvi.[2] Tjelesnu kazan, kao odgojno sredstvo, dozvoljava pravo samo kod mlagjih klerika i redovnika, koji nemaju viših redova.[3]

2. Novčana globa, koju valja upotrebiti u dobre svrhe.[4]

3. Zatvor u samostanu,[5] u svećeničkoj kući ili u tamnici.[6]

4. Suspenzija za odregjeno vrijeme.[7]

5. Gubitak crkvene nadarbine. Crkveno pravo odregjuje, da svećenik, kojega proglasi sudac krivcem nekih prestupaka, od onoga časa, kad je počinio taj prestupak, gubi crkvenu i službu i nadarbinu. Prestupci, radi kojih gubi nadarbenik nadarbinu, čim ih je počinio jesu ovi: a) krivovjerje,[8] b) otpadništvo, c) ako tko djelom nanese nepravdu kojemu kardinalu,[9] ili d) biskupu onaj, koji imade nadarbinu kod prvostolne crkve,[10] e) ako nadarbenik koje crkve ubije ili osakati glavara (rector) ili kojega svećenika iste crkve,[11] f) ubijstvo iz zasjede,[12] g) sodomija.[13]

I Sabor Trientski zapovijeda, da se nadarbenicima, koji opomenuti od biskupa ne nose svom staležu primjerenog odijela, imade oduzeti nadarbinu.[14]

6. Depositio, koja sastoji u tom, da se duhovniku za uvijek zabranjuje izvršivati primljene redove i crkvenu službu, i da za uvijek gubi crkvenu nadarbinu, ali tako, da mu ostaje privilegium fori i canonis i da ostaje podložan crkvenom sudu a ne svjetskomu.[15] Depoziciju može izreći sudbenim putem biskup samo proti onima svećenicima, kojima se sudbeno dokaže težak prestupak.[16]

7. Degradatio. Degradacijom zabranjuje se duhovniku ne samo za uvijek izvršivati sv. redove, nego se on lišava i crkvene službe i nadarbine, i gubi povlastice duhovničkoga staleža, privilegium naime canonis i fori.[17] Osuda, s kojom nadležni crkveni sudac izriče ovu kaznu, zove se degra-

---

§ 137. [1] Concil. Agath. (c. 9. D. 35); c. 1. de calumn.
[2] c. 3. x. V. 20. Više od 39 udaraca nije im bilo slobodno odmjeriti: c. 6. C. 11. q. 1.
[3] c. 8. D. 45. et Grat ad cit. c.
[4] Trid. ss. XXV. c. 3. de ref.
[5] c. 10. de purgat.
[6] Trid. ss. XXV. c. 14. de ref.
[7] Vidi § 133.
[8] c. 12. de haereticis in VI.
[9] c. 5. de poenis.
[10] c. 1. de poenis in Clem.
[11] c. 12. de poenis in VI.
[12] c. 1. de homicidio in VI.
[13] Const. Pii V. Horrendum illud scelus 30. Aug. 1568. § 3. (Bull. Luxemb. 1727, II. 287.).
[14] ss. XIV. c. 6. de ref.; Konkordat čl. 11.
[15] Bened. XIV. de synodo l. 9. c. 6. n. 3.
[16] Amo spada kragja, ubojstvo, kriva prisega: c. 10. x. II. 1. U nas bi bez dvojbe valjalo izreći depoziciju u slučajevima, o kojima govori konkordata čl. 14. i Nota Ecclesia u točki 10.
[17] Bened. XIV. l. c.

datio verbalis, a kad biskup izvršuje osudu, t. j. kad oduzima dotičnomu znakove duhovničke časti i predaje ga svjetskomu sudu, zove se degradatio realis; degradirani duhovnik gubi povlasticu duhovničkoga staleža, tek pošto bude na njemu ovršena degradatio realis.[18]

Crkveno pravo kazni tom kaznom: a) krivovjerje i otpadništvo,[19] b) spotvaranje papinih listova,[20] c) zasjedanje i uroćivanje proti svomu vlastitomu biskupu,[21] d) ako nesvećenik služi sv. misu i ispovijeda,[22] e) sodomiju,[23] f) potajno ubijstvo (assassinium),[24] g) sollicitatio ad turpia in confessione,[25] h) patratus abortus,[26] i) kragja posvećenih partikula.

POGLAVLJE ČETVRTO.

---

§ 138. Crkveni prestupci.

1. Otpadništvo (apostasia a fide, apostasia perfidiae) jest posvemašnji otpad od kršćanske vjere. Otpadnici padaju u izopćenje (excommunicatio latae sententiae), koje je papi posebnim načinom pridržano,[1] i uskraćuje im se crkveni pokop, a ako su duhovnici, postaju iregularni, gube crkvenu nadarbinu i postaju nesposobni, da ju u buduće dobiju, i kazne se depozicijom i degradacijom.

2. Krivovjerje (haeresis formalis) jest tvrdokorno nijekanje koje objavljene vjerske istine. Krivovjerje kazni crkva s istim kaznama, s kojima i otpadništvo, a te kazne protežu se i na eis credentes, eorumque receptores, fautores ac generaliter quoslibet illorum defensores.

3. Raskolnici su oni, koji su otpali od crkvenoga jedinstva. Čisti raskolnici (schisma purum) padaju u izopćenje posebnim načinom papi pridržano, a ako je raskolništvo spojeno s krivovjerjem, što obično biva, kazni se s istim kaznama, s kojima i krivovjerje.

4. Krivovjercima slični su slobodni zidari i članovi onih društva, koja ruju proti crkvi i zakonitoj svjetskoj vlasti bilo to javno ili potajno. I ovi padaju u izopćenje, ali jednostavno papi pridržano. S ištom se kaznom kazne »iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes; earumve ocultos coriphaeos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint«.

5. Psovanjem (blasphemia) vrijegja se Bog posredno ili neposredno s riječima. Ako se Bogu pridavaju svojstva, kojih nema, ili mu se odriču ona, koja ima, to se zove blasphemia haereticalis. Psovanje kazni sada crkva u ispovijedi pokorom.

---

[18] Bened. XIV l. c.
[19] c. 9. 13. de haereticis.
[20] c. 7. de crimine falsi.
[21] c. 18. 31. C. 11. q. 1.
[22] Bened. XIV. const. Sacerdos in aeternum § 1. 2. 20. April. 1744. (Bull. cit. T. I. p. 152. sq.).
[23] c. 4. x. 5. 31.
[24] c. 1. 4. V. in VI.
[25] Greg. XV. const. Universi § 4. (Bull. Lux. T. III. p. 484. sq.).
[26] Sixti V. const. Effrenatam § 4. 29. Oct. 1588. (Bull. cit. T. II. p. 702. sqq.).
§ 138. [1] Ap. Sedis n. 1.

6. Sujevjerje (superstitio). Svi poganski običaji, koji se protive kršćanskoj vjeri, razumijevaju se pod izrazom sujevjerje u širem značenju riječi. Amo spada naročito divinatio; astrologia judiciaria, sortilegium, samo su različite vrsti divinationis.

7. Vračarija (magia diabolica s. superstitiosa), kada tko hoće pomoću vraga izvesti nešto izvanredna. Proti vračima ustala je svjetska vlast. Znane su osobito parnice proti vračaricama (coprnicama).

Neka vrst vračarije javlja se osobito u naše vrijeme pod imenom magnetizma i špiritizma.

8. Kriva prisega. Tko krivo prisegne, postaje infaman,[2] a ako je svećenik, suspendira se od službe i nadarbine.[3]

9. Svetogrgje (sacrilegium) može biti osobno, mjesno i stvarno. Stvarno svetogrgje počinja i onaj, koji si prisvaja sudsku vlast crkvenu, kao što i stvari i dobra, koja pripadaju crkvi. Kazna proti krivcima svetogrgja jest excommunicatio latae sententiae; i to u izopćenje posebnim načinom papi pridržano padaju »usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, reditus ad personas ecclesiasticas, ratione suarum ecclesiarum, aut beneficiorum pertinentes«, i »invadentes, destruentes, per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes«; a u izopćenje papi jednostavno pridržano padaju alienantes et infeudantes civitates et loca s. Rom. Ecclesiae.

10. Simonija. Ovaj zločin smatra crkveno pravo kao osobito težak,[4] s toga i dozvoljava svakomu katoliku, da može, kad se o simoniji radi, i tužiti[5] i svjedočiti[6] na sudu.

Crkveno pravo kazni simoniju ovim kaznama:

a) tko po simoniji dobije nadarbinu, taj je čin ipso jure nevaljan i ništetan, s toga mu je otići iz nadarbine i povratiti primljeni dohodak.[7] Svećenik, koji bi na taj način dobio nadarbinu, postaje nesposoban, da mu se na novo podijeli ista nadarbina i u opće ikoja nadarbina,[8] a osim toga padaju krivci simonije u izopćenje papi jednostavno pridržano. »Excommunicationi latae sententiae Romano Pontifici reservatae subjacere declaramus: Reos simoniae realis in beneficiis quibuscunque, eorumque complices«. (Ap. Sedis n. 8.)

b) Istom kaznom kazne se krivci simoniae confidentialis, a tko se u tu svrhu odreče nadarbine, njegov je čin nevaljan, kao što je i nevaljano takovo podjeljivanje nadarbine. »Reos simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscunque sint dignitatis« (n. 9.). Osim toga postaje svećenik nesposoban, da pridrži onu nadarbinu, koju je zakonito dobio.[9]

c) Redovnici, koji koga za novac primu u red, padaju u izopćenje jednostavno papi pridržano, a istom kaznom kazni se i onaj, koga primu.

---

[2] c. 18. C. 6. q. 1.
[3] c. 2. x. 3. 22.
[4] c. 27. C. 1. q. 7.
[5] c. 7. h. t.
[6] c. 31. eod.
[7] c. 2. Xvag. comm. 5. 1.
[8] Pennacchi Comment. in Const. Apost. Sedis p. 804. sq. 864.
[9] Pija V. const. Intolerabilis a. 1569. (Bull. Luxemb. 1727. T. II. p. 302. sqq.).

Osim toga suspendirani su svi skupa redovnici od izvršivanja sudske vlasti. »Reos simoniae realis ob ingressum in religionem«. (n. 10.)

d) U izopćenje latae sententiae, papi jednostavno pridržano, padaju nadalje »omnes, qui quaestum facientes ex indulgentiis alisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur constitutione s. Pii V. Quam plenum 2. jan. 1569. (n. 11.);

colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent«. (n. 12.)

e) Synodalni ispitači, koji prigodom župničkoga ispita, ili prije ili poslije štogod primu, ne mogu se ni oni, ni koji su im što dali, odriješiti od tim učinjenjene simonije, dok se ne odreku nadarbine, koju imadu, a u buduće postaju nesposobni, da im se druga nadarbina dade.[10]

11. Ubijstvo ubraja crkveno pravo megju najteže zločine;[11] samoubojicama uskraćuje se crkveni pokop. Dvobojnici padaju u izopćenje papi jednostavno pridržano.[12]

§ 139. Peccata carnis.

1. Otmica. Otmičara kazni crkva, ako je svjetovnjak izopćenjem, a ako je duhovnik, svrgnućem.[1]

2. Stuprum. Zavodnik valja da zavedenu osobu oženi ili joj dade miraz, a dijete da uzdržaje.

3. Fornicatio kazni sudac po volji; kod duhovnika suspenzijom, zatvorom, gubitkom nadarbine, dà i depozicijom.

4. Concubinatus. Duhovnika, koji živi u priležništvu, valja zatvoriti, suspendirati ab ordine i proglasiti ga nesposobnim, da dobije nadarbinu, a ako ju već imade, gubi iza prve opomene ipso facto trećinu dohodaka, ako ne prekine odnošaja; iza druge uzaludne opomene valja ga suspendirati od upravljanja nadarbine i oduzeti mu sve dohotke, iza treće uzaludne opomene, valja mu oduzeti nadarbinu, a ako još ostane u priležništvu, valja ga izopćiti. Biskupa, koji bi živio u priležništvu, treba da pokrajinski sabor opomene, ako se iza ove opomene ne popravi, suspensus je ipso facto, a ako ustraje u grijehu pokrajinski sabor treba da ga prijavi papi, koji će postupati proti njemu.[2]

5. Incestus kazni se kod svećenika svrgnućem sa službe i nadarbine,[3] a kod svjetovnjaka izopćenjem, koje valja izreći.

6. Adulterium kazni crkva kod duhovnika depozicijom, a kod svjetovnjaka izopćenjem.[4]

---

[10] Trid. ss. XXIV. c. 18. de ref.

[11] c. 2. h. t.

[12] Duellum perpetrantes, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices, vel qualemcunque operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscunque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

§. 139. [1] Trid. ss. XXIV. c. 6. de ref. matrim.

[2] Trid. ss. XXV. c, 14. de ref.

[3] Sixti V. const. Volentes. 3. april 1587. (Bull. cit. T. II. p. 620. sq.).

[4] c. 6. x. V. 16.

7. Sodomia. Duhovnika, koji učini taj grijeh valja degradirati i predati svjetskoj vlasti, da ga kazni.[5]

8. Sollicitatio ad turpia in confessione[6] kazni se kod svećenika degradacijom.

Po odredbi bulle Apostolicae Sedis padaju u izopćenje latae sententiae, koje je posebnim načinom papi pridržano »absolventes complicem in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem;« a u izopćenje latae sententiae, koje nije nikomu pridržano, padaju »negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a praedecess. Nostris Gregorio XV. constit. Universi 20. augusti 1622., et Benedicto XIV. const. Sacramentum poenitentiae 1. junii 1741.«

§. 140. Prestupci proti vremenitom dobru bližnjega.

1. Kragja kazni se, ako je javno znana, infamijom i iregularnošću,[1] a kod duhovnika depozicijom.[2] Ako se ne popravi onaj, koji krade, valja ga izopćiti bio on duhovnik ili svjetovnjak.[3]

2. Otimače valja izopćiti i uskratiti im jus asyli.[4] Bulla Apostolicae Sedis kazni otimače crkvenih dobara izopćenjem latae sententiae posebnim načinom papi pridržanim. »Usurpantes aut sequestrantes — bona, reditus ad personas ecclesiasticas, ratione suarum ecclesiarum aut beneficiorum, pertinentes«.

3. Palež kazni se istom kaznom, kojom i otimačina, naime izopćenjem.[5]

4. One, koji patvore papina pisma kazni bulla Apostolicae Sedis izopćenjem posebnim načinom papi pridržanim. »Omnes falsarios litterarum Apostolicarum, etiam i forma Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato Ejusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu Vice-Cancellarii aut gerentis vices praedictorum». A s izopćenjem latae sententiae, koje je biskupima pridržano, kazne se u istoj bulli »litteris Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes«.

5. Lihvare treba izopćiti i uskratiti im crkveni pokop, osim ako u oporuci odrede, da se imade sve putpuno vratiti.[6]

---

[5] Pii V. const. Horrendum l. c.
[6] Greg, XV. const. Universi. § 4. (Bull. cit. T. III. p. 484. sp.).
§ 140. [1] c. 17. C. 6. q. 1.
[2] c. 12. D. 81.
[3] c. 10. de judiciis.
[4] c. 16. x. 3. 49.
[5] c. 32. C. 23. q. 8.
[6] c. 3. 5. x. V. 19.; c. un. in Clem. V. 5.; c. 2. V. 5. in VI.

§ 141. Staleški prestupci duhovnika.

1. Duhovnici ogrješuju se osobito o svoj stalež otpadom od njega (apostasia ordinis), a redovnici otpadši od staleža redovničkoga (apostasia a religione). Duhovnik viših redova, koji otpadne od staleža duhovničkoga, postaje ozloglašen, iregularan i gubi privilegium canonis; ako duhovnik, redovnik ili koludrica kuša u istinu sklopiti ženidbu, pada u izopćenje biskupu pridržano.[1] Otpad od redovništva kazni se izopćenjem, gubitkom redovničkih povlastica i zatvorom.[2]

Duhovnici ogrješuju se nadalje o svoje staleške dužnosti nečistoćom, neumjerenošću, škrtošću, ako se ne klone svjetskih posala, ako polaze bučne, svjetske zabave, ako ne nose staležu primjereno odijelo, ne mole časoslova i ako ne iskazuju svojim poglavarima dužne kanonske poslušnosti.[3] Ovakove prestupke može biskup kazniti po svojoj uvigjavnosti.[4]

2. O službene dužnosti ogrješuju se duhovnici nadarbenici, ako ne prebivaju u svojoj nadarbini,[5] a u opće, ako ne vrše dužnosti, koje su s duhovnom službom na sebe preuzeli. No najteži prekršaj tih dužnosti jest sollicitatio ad turpia in confessione i fractio sigilli sacramentalis. Posljednji prestupak kazni se depozicijom i doživotnom tamnicom.[6]

Crkveni kazneni postupak.

§ 142. a) U opće.

I. Crkveni kazneni sud može sastojati samo iz jednoga suca, biskupa ili generalnoga vikara,[1] i bilježnika, koji piše zapisnik; no svakako je bolje, da biskup imenuje za raspravljanje kaznenih stvari kazneni sud, koji sastoji, kao što i ženidbeni sud, od predsjednika i barem četvorice prisjednika, kojima se pridaje jedan bilježnik.[2] Naputak S. C. Epp. od 11. lipnja 1880.[3] naglasuje iznovice, da kod svakog kaznenog postupka valja da je prisutan procurator seu promotor fiscalis, koji poput državnog odvjetnika bdije nad tim, da se pravda i zakon vrši i koji može samostalno stavljati prijedloge.

II. Kazneni postupak može se povesti:

1. Na prijavu (denunciatio judicialis), kad tko prijavi crkvenom sucu kakav prestupak. Neposredni crkveni poglavari dužni su prijaviti prestupke

---

§ 141. [1] „Excommunicationi latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae . . . Clericos in sacris constitutos vel regulares aut moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes; nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes". Ap. Sedis.

[2] c. 5. h. t.

[3] Vidi § 39.

[4] Trid. ss. XXII. c. 1. de ret.

[5] Vidi § 53.

[6] c. 12. X. 38.

§ 142. [1] Trtd. ss. XIII. c. 2. de ref.

[2] c. 11. de probationibus.

[3] Taj naputak otisnut je takogje u Lucidi De visitatione T. I. p. 530. App. I. pod naslovom: Instructio S. Congr. Episc. et Regul. dd. 11. Junii 1880. pro ecclesiasticis curiis quoad modum procedendi oeconomice in causis disciplinaribus et criminalibus clericorum.

svojih podložnika, koje saznadu (denunciatio judicialis publica); svaki pak drugi može ih prijaviti. Ne uzmogne li prijavitelj dokazati, što je prijavio, valja da ga sudac kazni radi klevete, osim ako se opere od ljage, da nije iz zlobe prijavio.[4]

2. Na tužbu (accusatio). Tužitelj treba da pismeno podnese tužbu (libellus accusatorius seu legitima inscriptio), i da potpuno dokaže prestupak, radi kojega tuži, inače potpada onoj kazni, koja je odregjena za onaj prestupak.[5]

3. Ureda radi (inquisitio), kad sudac ex officio povede istragu, ako dočuje za učinjeni prestupak.[6] Optuženika valja preslušati i priopćiti mu razloge, koji vojuju proti njemu kao što i izjave preslušanih svjedoka, da se može opravdati.

Ako se optuženik ne uzmogne opravdati,[7] a ne može mu se dokazati prestupak, radi koga je poveden kazneni postupak, tad se od njega zahtijeva purgatio canonica;[8] ne htjede li je primiti, valja ga proglasiti krivim i kazniti.

Danas se ne povagja redovito kazneni postupak ni na prijavu, ni na tužbu, već samo ureda radi; iznimno može se povesti na prijavu i na tužbu.

III. Budući da u sadanjim prilikama, kad država ne podupire crkve, nije moguće potpunoma provesti crkveni kazneni postupak, s stoga je naputak S. C. Epp. et Regul. od 11. lipnja 1880. propisao brzi postupak (summarie) u disciplinarnom i kaznenom postupku proti duhovnicima, ali ipak tako, da se u bitnosti postupa pismeno.

§ 143. b) Na pose.

I. Dužnost je biskupa, da bdijući nad životom i služeći se kanonskim sredstvima, uzdrže stegu i skrbe se za popravak podregjenih si duhovnika. Sredstva, kojima se pri tom biskupi služe, jesu dvostruka: s jednima se gleda zapriječiti, da se zlo ne zbude, a s drugima se kazne krivci, da se opamete i poprave krivnju: koja će sredstva biskupi upotrebiti prema crkvenim propisima i težini krivnje, to se prepušta njihovoj savjesti i razboritosti. Megju sredstva, s kojima se nastoji zlo zapriječiti, spadaju osobito: duhovna vježbanja, opomena i zapovijed (praeceptum). Prije nego li se spomenuta sredstva upotrebe, valja da se čin sumarno istraži (summaria facti cognitio praecedere debet), što će biskup zabilježiti, da može u slučaju, ako bude potrebno, dalje postupati, ili da bude mogao o tom ubavijestiti poglavara u slučaju, ako se uloži priziv.

Kanonska opomena može biti očinska i tajna (u listu ili po trećoj osobi), ili službena. Svaku danu opomenu valja ubilježiti, da se uzmogne dokazati. Ne bude li opomena koristila, tad biskup zapovjedi sudu, neka izdade krivcu sličan nalog, u kojemu valja da je naznačeno, što mu je činiti ili ne činiti, označivši ujedno crkvenu kaznu, u koju će u protivnom slučaju pasti. Nalog priopćuje krivcu bilježnik u prisutnosti generalnoga vikara, ili u prisutnosti dvojice neporočnih svjedoka, duhovnika ili svjetovnjaka; taj nalog

[4] c. 2. de calumniatoribus.
[5] c. 2. 3. C. 2. q. 3.; c. 5. x. I. 38.
[6] c. 24. x. V. 1.
[7] c. 24. cit.
[8] c. 4. 5. 6. de purgatione canonica.

valja da potpišu prisutne osobe i krivac, ako bude htio. Generalni vikar može od svjedoka zahtijevati, ako to narav stvari, o kojoj se radi traži, neka prisegnu, da će čuvati tajnu.[1]

II. U kaznenom postupku valja se držati propisanih crkvenim zakonima, odredbama apostolskim i drugim crkvenim naredbama za sudove svečanosti, u koliko se mogu slobodno i uspješno uporaviti; sumarni pak postupak neka se u onim slučajevima i kod onih sudova upotrebljava, gdje ili nije moguće, ili nije probitačno rabiti solemnes processus. Ako se postupa sumarno, valja se uvijek držati bitnih pravila pravednosti.[2]

1. Kazneni postupak povagja se ureda radi, ili na molbu, tužbu ili ako drugim kojim načinom dogje do znanja sudu glas o čijem prestupku. Biskup je dužan povesti istragu, kad mu do ušiju dogje glas (clamosa insinuatio, clamor, fama), o kakovom prestupku ili se je bojati sablazni.[3] Kod kaznenoga postupka, koji se ureda radi povede, sudac je ujedno i tužitelj i on valja da dokaže, da je učinjen prestupak, akoprem ga promotor fiscalis kao zastupnik zakona u tom pomaže. Sudac valja da se prije, nego pozove okrivljenoga preda se, uputi o stvari (corpus delicti) i o načinu, kako se može dokazati, što biva u predistragi. Predistragu može ili sam sudac povesti, ili ju povjeriti kojemu od prisjednika ili drugomu kojemu čestitomu i sposobnomu duhovniku.[4] Onaj, koji vodi predistragu, treba da se osobno s bilježnikom otputi u mjesto, gdje je učinjen prestupak,[5] da se ustanovi učinjeni prestupak, saslušaju svjedoci i saberu ini dokazi, a to zato, da se vidi, jeda li je on u mjestu na zlu glasu radi prestupka, — jer se bez toga ne može povesti kazneni postupak ureda radi — i da se prestupak uzmogne dokazati. Ne bude li dokazano, da je tuženik na zlu glasu, može to optuženik nijekati i po tom tvrditi, da nema pravne podloge postupati proti njemu ureda radi, no taj prigovor valja da umah istakne.[6]

2. Po kanonskom pravu ne smije se nitko bez potrebe siliti, da na sudu svjedoči,[7] no ako nije moguće inače istine saznati, ne može se nitko odriješiti od dužnosti, da svjedoči, u protivnom bo slučaju može ga sudac udariti cenzurama.[8] O pozivanju svjedoka, odregjuje prema današnjim prilikama, spomenuti već naputak ovo: gdje nema sudbenih poslužnika, da se po njima što saopći ili dostavi, tu valja izabrati shodnu osobu i po njoj dostaviti, ili se to može učiniti po pošti u preporučenom listu, — gdje je to moguće, i tražiti potvrdu o tomu, da mu je dostavljeno i da je primljeno ili da nije htio primiti«.[9] »Da se uzmognu saslušati otsutni ili u drugoj biskupiji boraveći svjedoci, tražit će se pomoć crkvene oblasti onoga mjesta priposlavši joj opis stvari, o kojoj se radi (prospectum facti)«[10] »Kad god se navedeni svjedoci, koji bi imali što bitna iskazati, ne mogu preslušati, jer se ne čini shodno, da se pozovu, ili ne će, da se pozivu odazovu, valja

---

§ 143. [1] Naputak s. C. Epp. et Regul. od 11. lipnja 1880. br. 1.—8. l. c.
[2] Naputak br. 9. 10.
[3] c. 21. § 1., c. 24. de accusationibus.
[4] Naputak br. 12.
[5] c. 27. de accuss.
[6] c. 1. 2. de accuss. in VI.
[7] De testibus cogendis vel non (x. II. 21.).
[8] c. 2. 5. x. V. 21.
[9] Br. 14.
[10] Br. 19.

to u spisima zabilježiti i nastojati, da se taj manjak nadoknadi iskazivanjem drugih svjedoka, koji po kazivanju ili inače nešta znadu o onom, o čemu se pita.[11] Svjedoke valja preslušati pojedince i zapriseći[12] prije preslušanja,[13] da će istinu govoriti, a ako se učini sudu potrebno, i da će čuvati tajnu. Prisiže se na evangjelje.[14] Izjava jednoga svjedoka, ne smatra se kao dostatan dokaz.[15]

3. U kaznenom postupku rabe isti dokazi, koji i u parbenom postupku kod prijepornih stvari.[16]

4. Kad se sve sabere, što je potrebno, da se dokaže i prestupak i krivnja, treba okrivljenoga saslušati. Prema spomenutom već naputku, valja u pozivu upravljenu na okrivljenoga, osim ako to razboritost ne dozvoljava, potanko označiti tužbe, koje se na nj dižu, da se uzmogne pripraviti za odgovor. Ako pak narav tužbe ili druge prilike savjetuju, da se u pozivu neoznači tužba, tad se samo kaže, da se poziva, da odgovori na pritužbu, koja je proti njemu podnesena. Ne ushtjede li pozvanik doći pred sud, treba ga na novo pozvati i dati mu peremptoran rok uz dodatak, ako i ovaj put ne dogje, a ne bude zakonito zapriječen, da će se smatrati kao tvrdokoran (contumax) i da će se proti njemu kao takovomu postupati. Kad se odazove pozivu, valja ga preslušati, i ako što važna izjavi, treba to, u koliko je moguće, ispitati.[17] O svemu tomu sastavi se zapisnik.[18]

5. S preslušanjem okrivljenoga svršava se prvi dio kaznenoga postupka. Drugi dio postupka počima tim, da sud u sjednici, pošto mu se podnese izvještaj o stvari, odredi, da li se imade dalnji postupak obustaviti, ili da li treba što i kako nadopuniti, ili pak na temelju spisa dalje postupati. U posljednjem slučaju valja okrivljenomu sve spise, a naročito izjave svjedoka, u prepisu saopćiti, da se uzmogne za obranu pripraviti. Spise zaključuju capitula t. j. valja u kratko sabrati točke tužbe, radi kojih se postupa kazneno.[19]

U sumarnom postupku dovoljno je, da se okrivljenomu ili u pozivu, ili kod prvoga preslušanja saopći tužba. Okrivljenik može, ako mu je iz poziva poznat sadržaj tužbe, na nju pismeno odgovoriti, što vrijedi naročito za onaj slučaj, ako mu u pozivu nije bio saopćen sadržaj tužbe.[21] No i u sumarnom postupku treba da onaj, koji vodi istragu, pismeno sastavi uspjeh istrage.[22]

U redovitom postupku, kad se postupa ureda radi, valja uvijek okrivljeniku odrediti peremptoran rok, do kojega da preda svoju pismenu obranu i dogje osobno ako hoće pred sud, u pratnji kanonski osposobljenoga branitelja.[23] Branitelj ili zastupnik okrivljenoga može biti ili svećenik ili

[11] Br. 20.
[12] Br. 17. 18.
[13] c. 17. 51. x. II. 20.
[14] c. 7. x. II. 7.
[15] c. 10. 28. x. II. 20.
[16] Vidi § 124. III.
[17] Br. 21.—26.
[18] c. 11. x. 2. 19.
[19] c. 24. x. de accuss.
[20] Br. 27.
[21] Br. 28.
[22] Br. 29.
[23] De postulando (x. I. 37.).

svjetovnjak, ali svakako da ga je biskup odobrio.[24] Ako si okrivljenik ne izabere sam branitelja, tad mu ga dade biskup ureda radi.[25] Kod redovitoga postupka saznaje branitelj za sadržaj tužbe iz spisa, koji se u prijepisu saopćuju okrivljenomu; u sumarnom pak postupku može saznati za sadržaj tužbe u pisarni. Branitelj može na tužbu odgovoriti pismeno i prije rasprave. Ako biskup pronagje za potrebno, može se i branitelj prisegom obvezati, da će čuvati tajnu.[26] Sve spise kao što i izvadak (izvještaj) iz spisa valja priposlati fiskalnomu prokuratoru, da bude mogao ex officio vršiti svoju službu; isto valja predati i biskupu, koji proučivši stvar, odredi dan, u koji će se o njoj raspravljati i riješiti, o čemu treba okrivljenika ubavijestiti.[27]

6. U odregjeni dan raspravlja se o stvari pred generalnim vikarom, a prisutni valja da su procurator fiscalis, branitelj i bilježnik.[28] Ako je potrebno, da bude i okrivljenik prisutan, treba ga za taj dan peremptorno pozvati; ako ne dogje, može se kazniti crkvenim cenzurama, dà može se proti njemu postupati kao proti tvrdokornomu i izreći osuda u njegovoj otsutnosti (contumacirati).[29]

7. Pošto je u odregjeni dan u sjednici procurator fiscalis izjavio svoje mnijenje, a branitelj repliciirao, izriče se kod sumarnoga postupka umah osuda.[30] Ako je potrebno, što se tečajem rasprave vidi, mogu se opet svjedoci preslušati, ili suočiti s okrivljenikom i drugi dokazi iznijeti; u tom slučaju treba tečaj rasprave u prijepisu saopćiti okrivljeniku i odrediti mu peremptoran rok, da predade sudu pismenu obranu.[31] Kad je stvar svestrano ispitana, sazove kod redovitoga postupka generalni vikar sjednicu, u kojoj će s prisjednicima vijećati o osudi, koja se ima izreći; prije toga valja ipak svakomu sucu priposlati sve spise, da ih prouči. Na to se opet kod redovitoga postupka sazove sjednica, u kojoj će se proglasiti osuda; na tu sjednicu valja i okrivljenoga pozvati, akoprem mu se ne može zapovjediti, da dogje.[32] I u toj sjednici može se dozvoliti okrivljenomu ili njegovom branitelju, da usmeno što navede za svoju obranu. Ako navede što bitna, može se proglašenje osude odgoditi, u protivnom slučaju proglasi se osuda.

8. Kod redovitoga postupka treba da sam sudac na sudu proglasi napisanu osudu: inače je osuda ništetna. Samo biskup može, ako sam sudi, dati po drugomu pročitati osudu.[33] Kod sumarnoga postupka proglasuje se osuda prema naputku S. C. Epp. et Regul. od g. 1880. tako, da se bilježniku kazuje u pero; ako bude okrivljenik osugjen, valja navesti i kaznu, koju odregjuju crkveni zakoni. Osudu treba pismeno dostaviti osugjenomu.[34]

Razloge, s kojih je tko osugjen, nije potrebno navesti u osudi,[35] ali je probitačno.

---

[24] Nap. br. 30.
[25] Br. 31.
[26] Br. 32.
[27] Br. 33.
[28] Br. 34.
[29] c. 8. de dolo et contum.
[30] Br. 35.
[31] c. 24. de accuss.
[32] c. 34. x. II. 20.
[33] c. 5. de sent. et re jud. in VI. (2. 14.).
[34] Br. 35. 36.
[35] c. 16. x. II. 27.

9. Prizvati se može samo proti konačnoj osudi ili proti takovoj osudi, koja toliko vrijedi, koliko i konačna ili napokon radi takove pritužbe (gravamen), proti kojoj ne pomaže uložen priziv proti konačnoj osudi.[36] Prizvati može ili sam osugjenik ili njegov branitelj, ili napokon i promotor fiscalis, i to ili umah usmeno ili pismeno u roku od deset dana računajući od onoga dana, kad mu je osuda dostavljena.[37] Proti privremenoj osudi (interlocut) valja uvijek uložiti priziv pismeno i u njemu navesti razloge, s kojih se ulaže.[38]

10. Kad se uloži priziv u roku od deset dana, treba da prema spomenutom naputku kod sumarnoga postupka sud pošalje sve spise istražne, izvadak, obranu i osudu na višu oblast, na koju se priziva, a biskup da ubavijesti krivca i njegovog branitelja, da valja priziv kod zbora Epp. et Regul. zastupati.[39] Ako nijedan od njih ne dogje, zbor odredi primjeren rok poslije koga se; ako i on uzalud progje, smatra, da se je odustalo od priziva: i biskupu se zapovjedi, da izvrši osudu. Krivcu ili njegovom branitelju saopći se, a da oni toga ni ne traže, izvještaj suca, proti čijoj se osudi priziva. Obrana i navodi, koje treba članovima zbora razdijeliti smiju se tiskati samo onda, ako to dozvoli sudac, proti čijoj se osudi priziva.[40] Priziv se rješava u plenarnoj sjednici zbora, u kojoj treba da je prisutan procurator generalis fisci i sudac izvjestitelj (judex relator). Sudac izvjestitelj izvješćuje o cijelom tečaju stvari, a procurator generalis fisci zastupa biskupski sud (curia episcopalis).[41] Kad se izreče osuda o prizivu valja sve spise vratiti biskupskom sudu, da osudu izvrši. Jedino se iz veoma važnih razloga dozvoljava, da sv. zbor još jedan put ispita osudu (revisio) ali za to treba, da je to papa prije dozvolio.[42]

Ako se proti osudi biskupskoga suda uloži priziv na metropolitu, sudeći o prizivu metropolita treba da se drži naputka od 11. lipnja 1880. za sumarni postupak i dekreta od 18. prosinca 1835.[43]

11. Prizvati se može i proti osudi, s kojom se izriče cenzura, ali priziv ne suspendira cenzure.[44]

12. Ako bi se dogodilo, da svjetski sud — non obstante fori privilegio — radi običnih prestupaka povede parnicu proti duhovniku, biskup treba da sumarno istraži prestupak i prosudi, da li je duhovnik po crkvenim zakonima na zlu glasu, iregularan ili se može s kakovom drugom crkvenom kaznom kazniti. Dok traje parnica ili se okrivljenik nalazi u zatvoru bit će razborito, ako se biskup ograniči na privremena sredstva. Kad se svrši parnica i optuženik proglasi nevinim, tad neka crkveni sud na temelju učinjenih predizvida proti njemu postupa sumarno prema naputku od 11. lipnja 1880.[45]

13. U dvojbenim slučajevima i u praktičnim poteškoćama, koje, bi

[36] Trid. ss. XIII. c. 1. de ref.
[37] Decretum s. C. Epp. et Reg. 18. Dec. 1835.
[38] c. 1. de appell. in VI.
[39] Navedeni decret od 18. prosinca 1835. br. 5.
[40] Navedeni dekret br. 6. 7. 8.
[41] L. c. br. 9.—12.
[42] L. c. br. 13. 14.
[43] Naputak od 11. lipnja 1880. br. 42.
[44] c. 37. de appelli.
[45] Nap. br. 43.

mogle nastati, neka biskupi traže savjeta u zbora Epp. et Regul. da se izbjegne prepirkama i nevaljanim osudama.[46]

§. 144 Zastara (praescriptio).

1. I crkveno pravo poznaje zastaru, za koju veli gragjansko pravo, da je »gubitak prava kakovog, koje se nije izvršivalo u vrijeme zakonom ustanovljeno.« § 1451. o. g. z. Na pose pako razumijevamo ovdje pod zastarom onu odredbu crkvenoga prava, prema kojoj se krivac kakovoga prestupka poslije nekoga vremena ne može sudbeno progoniti, ili ako tko podigne protiv njega tužbu kod suda, da mu je dosta poznati se na zastaru t. j. na to, da je tužitelj izgubio pravo tužiti ga, i sud ga ne će kazniti, nego će ga odriješiti od obtužbe.

2. Prema nauci kanonista zastari pravo na tužbu kod prestupaka u opće poslije dvadeset godina, a kod putenih grijeha poslije pet godina. Od ovoga općenitoga pravila izuzimlju se:

a) uvrede, koje zastare poslije jedne godine dana;

b) podkradavanje državnih novaca (crimen peculatus) zastari već poslije pet godina;

c) otmica, stuprum per vim illatum, adutlerium cum incestu zastari istom poslije dvadeset godina; napokon

d) nikada ne zastari, stoga se dok su živi mogu sudbeno progoniti krivci dvoboja, uvrede veličanstva, umorstva iz zasjede (assassinium), krivotvorenja novaca, krivovjerja, simonije, pometnuća ploda, podmetnuća djeteta, ocoubojstva, odmetništva, sodomije i ako je tko koga prijetnjom prisilio da mu dade novaca.

3. Pravo na tužbu gubi se zastarom u svakom slučaju, ili se htjelo proti krivcu postupati na tužbu privatnoga tužitelja ili ureda radi, kao što to svjedoči P. Bordoni, konsultor s. Officii, koji veli: »Procedit, quovis modo in causa procedat judex, sive ex officio, sive ad instantiam partis. Praedicta valent etiam apud regulares«.

4. Vrijeme potrebno za zastaru počima se brojiti prema načelu rimskoga prava: ex eo die, quo quid admissum est. Prema tomu:

a) ako se radi o svršenom prestupku, vrijeme potrebno za zastaru počima se brojiti onaj dan, kada je prestupak svršen.

b) Ako je tko pokušao učiniti kakov prestupak, vrijeme se počima brojiti od onoga čast, kada je netko nešta učinio, čime je pokušao učiniti prestupak.

c) Kada se radi o prestupku, za koji se zahtijeva više neposrednih čina, da se može svršiti, vrijeme se počima brojiti, kada je prestupak svršen. In delictis, quae successiva sunt et permanentia, nulla praescriptio locum habet nisi a tempore cessantis delicti. Schmalzgrueber.

No ako je prestupak skroz tajan (totaliter occultum), vrijeme potrebno za zastaru počima se brojiti tek od onoga dana, kada je tužitelj saznao za prestupak.

5. Da nastane zastara potrebno je, da je sve vrijeme proteklo, koje se

---

[46] Nap. 44. Isporedi: Commentarium brevissimum instructionis editae a S. C. Episcoporum et Regularium die 11. junii 1880 Acta XV. App. v. p. 375. sqq.

zahtijeva za zastaru i da nije bila prije toga vremena barem tužba predana. Isto je tako potrebno, da se krivac ili sam, ili po svojem zastupniku pozove na zastaru — inače se može proti njemu postupati.

6. Zastarom gubi se samo pravo tužbu, ali se uvijek kleriku, koji je radi zastare umakao zasluženoj kazni može učinjeni prestupak spočitnuti, kada bi se radilo o tomu, da mu se podijeli kakova nadaıbina ili da se on pomakne u časti, da se dokaže, è je nevrijedan, da bude promaknut. (Ispo- redi Acta XXX. 677. sqq.)

GLAVA DRUGA.

POGLAVLJE PRVO.

Pravo crkve na posjed.

---

§ 148. Crkveno dobro.

Svako vremenito dobro, što ga crkva posjeduje kao svoje vlasništvo, zove se crkveno dobro. Amo spadaju: 1. crkve, kapele, groblja, crkveno posugje, što se sve posvećuje ili blagosivlja, i što se tek u skrajnjoj nuždi smije prodati; 2. crkveni imutak, iz kojega se nabavljaju i uzdržavaju potrebne stvari (peculium vel fabrica ecclesiae) i crkveni službenici (bona beneficialia, bona de mensa vel ad mensam).[1]

Crkva stiče dobra i upravlja s njima i kao vlasnica može ih otugjiti; s toga nam je raspravljati o sticanju, o upravljanju i o otugjivanju crkvenih dobara.

§ 146. Crkva može sticati vremenita dobra.

1. Budući da je crkva vidljivo društvo, koje imade vidljivo svećenstvo, vidljive crkve i vidljivu službu božju: s toga joj treba vremenitih dobara da može namirivati troškove službe božje i uzdržavati svoje službenike; a da uzmogne trajno i neovisno vršiti zadaću svoju, valja da su ta vremenita dobra njezino vlasništvo kao pravne osobe. Krist Gospodin utemeljio je svoju crkvu kao savršeno društvo skroz neovisnu od svjetske vlasti, dosljedno prema tomu i imade crkva neovisno od svjetske vlasti pravo, potrebita za svoju svrhu vremenita dobra sticati, kao svoje vlasništvo ih posjedovati i s njima upravljati. Pravom je dakle Pijo IX. osudio ovu tvrdnju »Ecclesia non habet nativum ac legitimum jus acquirendi ac possidendi«.[1]

Crkva može po naravnom pravu sticati vremenita dobra, a da joj za to ne treba državne dozvole, jer potrebna društva, koja ne stoje do volje pojedinaca imadu pravo sticati i posjedovati dobra bez kojih ne mogu op-

---

§ 145. [1] e. 8. 10. x. 3. 13.

§ 146. [1] Syllabus n. 26. S toga se i veli u prijedlogu, koji je izradio Dr. Molitor za sabor Vatikanski de bonis ecclesiasticis deque eorum libera administratione: „A synodo oecumenica declaretur, potestatis civilis esse non solum agnoscere, ecclesiae jus nativum possidendi et administrandi bona sua, sed etiam suis legibus providere, ut hoc jus tam ab

stojati: a crkva je potrebno društvo. No crkva nije samo po naravnom pravu, već i po pozitivnom božjem, vlasna opstojati, jer ju je Sin božji utemeljio kao potrebno društvo za cijelo čovječanstvo i uredio kao savršeno društvo sa svojim pravom i svojim potrebama skroz neovisno od svjetske vlasti. Crkva može dakle i po naravnom i po pozitivnom božjem pravu zakonito sticati vremenita dobra, bez kojih ne bi mogla opstojati i s njima upravljati; ona je po naravnom i pozitivnom božjem pravu pravna osoba. Državna vlast valja da priznade ovo pravo crkve, da ne bude njezino vlasništvo bez vanjske obrane, a ona je dužna priznati to pravo crkvi isto tako, kao što je i pojedincu dužna priznati pravo, da može sticati vremenita dobra.

II. Budući da crkvi pripada neovisno pravo sticati dobra, to odatle slijedi: a) da imade ona pravo kojim god načinom (kupom, darovanjem itd.) sticati nekretnine i pokretnine i da se tako zvanim amortizacijonalnim zakonima, s kojima se bez dozvole državne vlasti brani crkvi ili u opće, ili preko neke stalne vrijednosti, sticati dobra, krnji pravo crkve. b) Vlasničtvo crkve isto je tako nepovrjedivo, kao što i vlasništvo pojedinaca, s toga sekularizacija crkvenih dobara nije ništa drugo, no otimačina. c) Crkva imade pravo samostalno po svojim zakonima upravljati crkvenim dobrom, a da pri tom ne pripada državnoj vlasti nikakovo pravo nadzora. Država imade pravo nadzirati upravu imetka svjetskih društva, a to s toga, jer ona postaju pravna osoba tim, što ih država kao takova priznaje i jer su ta društva po svojoj svrsi podložna državnoj vlasti: crkva je u suprot pravna osoba po naravnom i po božjem pravu, ona je u svojem području sasvim neovisna, dosljedno i ne ima država prava nadzirati, kako ona upravlja svojim dobrom. d) Crkva imade napokon pravo dizati u svom području nove pravne subjekte. Ona utemeljuje nove biskupije, župe, samostane itd. i podjeljuje im društvena prava. To pravo ne može se crkvi, koja je po odredbi božjoj savršeno društva, zanijekati isto tako, kao što se ne može to pravo zanijekati i državi za svoja društva.

III. Već s početka posjedovala je crkva dobra, ponajviše pokretnine, koje je laglje mogla čuvati od konfiskacije poganskih careva, a pošto se je uredila kao pogrebno društvo s biskupom na čelu, stekla je i nepokretnine, koje su poganski carevi zapljenjivali.

1. Konstantin Veliki zapovjedio je ne samo, da se zaplijenjena dobra imadu crkvi vratiti, a za prodana crkvena dobra da se dade otšteta iz državne blagajne,[2] već je i sam darivao crkvu znatnim darovima. Osim toga dozvolio je, da može svaki u oporuci ostaviti što hoće u korist crkve.[3]

---

ecclesia universali quam a singulis ejus institutis canonice creatis plane libere exerceri possit. Hoc praecipuum potestatis civilis recte ad ecclesiam ordinatae officium esse, cui satisfaciendo potestas civilis non aliter agat erga ecclesiam, quam ipsi agendum erga quemcunque alium, cujus jura acquisita confirmare et tueri ex justitia tenetur. Sunt autem illa jura ecclesiae, quae pertinent ad possessionem bonorum suorum recte acquisita immo ei innata et essentialia". Vering. l. c. p. 759. not. 2.

[2] „Atque hoc insuper in persona christianorum statuendum esse censuimus, quod si eadem loca, ad quae antea convenire consueverant . . . priore tempore aliud vel a fisco nostro, vel ab alio quocunque videntur esse mercati, eadem christianis sine pecunia et sine ulla pretii petitione, postposita omni frustratione atque ambiguitate, restituant. Qui etiam dono fuerunt consecuti, eadem similiter hisdem christianis quantocius reddant: etiam vel hi, qui emerunt, vel qui dono erunt consecuti, si putaverint de nostra benevolentia aliquid, vicarium postulent, quo et ipsis per nostram clementiam consulatur, quae omnia corpori christianorum protinus per intercessionem tuam ac sine mora tradi oportebit. Et quoniam

Justinijan dao je crkvi ove povlastice:

2. odredio je, da su valjane oporuke, u kojima se ostavlja što Bogu, kojemu svecu, siromasima, za otkup zarobljenika ili u koju dobrotvornu svrhu, a izvršiti ih imade ili biskup onoga mjesta, ili od njega postavljeni upravitelj dobara. Ako tko ostavi što crkvi, školi ili siromasima, a ne kaže kojoj crkvi, školi ili kojega mjesta siromasima, tad se razumijeva, da je ostavio crkvi, školi ili siromasima svoje župe.

3. Od ostavine ad pias causas nema se odbijati Quarta Falcidia.[5]

4. Ako umru duhovnici ili redovnici bez oporuke i bez zakonitih baštinika, čitava njihova imovina pripada njihovoj crkvi ili njihovom samostanu.[6]

5. Pravo crkve zastari tek za 40 godina, a pravo rimske crkve tek za 100 godina.[7]

6. U njemačkom carstvu dobila je crkva povlasticu, da vrijede oporuke nesastavljene u propisanoj formi, ako se u njima što ostavlja ad pias causas.[8]

7. Ako se crkva nije mogla inače braniti, dozvoljena joj bijaše običajnim pravom in integrum restitutio, kao što i maloljetniku.[9]

8. Napokon su crkvena dobra bila prosta od poreza.[10]

IV. Akoprem je crkva uživala znatne povlastice s obzirom na svoja dobra, ipak imade već u starije doba primjera, da je država krnjila u tom prava crkve, kao što se to razabire iz tužba Hosije iz Kordube i sv. Hilarija od Poitiersa proti caru Konstanciju i iz tužba sv. Cyrilla Aleksandrijskoga i sv. Leona Vel. proti caru Valentinijanu. U Franačkoj posvojila je država za sinova Karla Martella crkvena dobra i razdijelila ih megju kraljevske vazale i velikaše. Kasnije vratilo se je nešto crkvi, ali su ipak mnoge crkve i samostani ostali u rukama svjetske vlasti. Proti takovoj otimačini crkvenih dobara podigli su i pape i sabori svoj glas zaprijetivši se teškim crkvenim kaznama, ali su slabo uspjeli, jer se još u kasno doba srednjega vijeka čuju tužbe na svjetsku vlast, da grabi crkvena dobra.

U trinaestom stoljeću pojavljuju se već amortizacijonalni zakoni, s kojima se steže pravo crkve sticati nekretnine bez državne privole. Počamši od 16. stoljeća počela je državna vlast i u katoličkim zemljama (Francuskoj, Bavarskoj, Austriji itd.) izdavati zakone i naredbe o upravi crkvenoga dobra.

---

iidem christiani loca non ea tantum, ad quae convenire consueverunt, sed alia etiam habuisse noscuntur, ad jus corporis eorum, id est ecclesiarum, non hominum singulorum, pertinentia, ea omnia lege, qua superius comprehendimus, citra ullam prorsus ambiguitatem vel controversiam hisdem christianis, id est corpori et conventiculis eorum, reddi jubebis supradicta scilicet ratione servata ut ii qui eadem sine pretio, sicut diximus, restituerint, indemnitatem de nostra benevolentia sperent". Lactantius de mortibus persecutorum. c. 48. (Opera omnia Lipsiae) p. 736. sq.

[3] „Habeat unusquisque licentiam, sanctissimo catholicae venerabilique concilio decedens bonorum, quod optavit, relinquere" Cod. Theod. XVI. 2, 4. (Grashof, Gesetzgebung der röm. Kaiser über das Kirchengut u Archivu 36. p. 3. sqq.).

[4] Novella 131. c. 6. 8. (l. c. p. 576. sqq.).

[5] Novella 131. c. 9. lex Falcidia odregjuje, da oporučitelj smije samo tri četvrtine imutka ostaviti na legate, a jedna četvrtina valja da pripadne baštinicima. „Lex Falcidia jubet, non plus quam dodrantem totius patrimonii legari, ut omnimodo quadrans integer apud heredem remaneat". (Archiv l. c. d. 44.).

[6] Novella 131. c. 10.

[7] Novella 131. c. 3.

[8] c. 11. x. 3. 26.

[9] Vering l. c. § 205.

[10] Idem Ibidem.

Za francuske revolucije posvojila je država sva crkvena dobra, a u novije doba učinila je isto Španjolska i Italija.

V. Austrijski konkordat dokinuo je u članku 29. i 35. amortizacijonalne zakone, a o zastari i dosijelosti odregjujo § 1472. o g. z. ovo: » U koliko zastari ima mjesta, suprot upraviteljima crkvenih dobara — nije dovoljno opće i redno vrijeme dosijelosti. Glede posjeda stvari pokretnih i posjeda stvari nepokretnih, ili služnosti i inih prava na pomenutim stvarima izvršivanim, i na ime posjednika upisanima u javne knjige, posjed se ima produžiti kroz šest godina. Prava pomenute vrsti, koja na ime posjednikovo u javne knjige upisana nisu, i sva ina prava mogu se proti gore naznačenim povlaštenim osobama steći samo posjedom od četrdeset godina«; i opet § 1485. »Glede osoba, koje su u § 1472. povlaštene, ište se za dosijelost i za zastaru četrdeset godina«.

VI. Po zakonu u nas valjanom ima se platiti od ostavštine crkvi 10% pristojbe,[11] a deset godina iza toga počima dužnost plaćati jednačak s $^{2}/_{10}$%.

§ 147. Subjekat crkvenih dobara.

I. Razna su mnijenja o tom, tko je vlasnik crkvenih dobara. Neki su tvrdili, da vlasništvo crkvenih dobara pripada Bogu, Kristu kao čovjeku, svecima, siromasima, papi, biskupima, cjelokupnoj crkvi, pojedinim crkvama, crkvenim općinama, dapače i političkim općinama i državi. To pitanje o vlasništvu crkvenih dobara, ne može se inače nego na temelju crkvenoga prava riješiti t. j. valja pogledati, koga sama crkva na podlozi svoga prava proglasuje kao vlasnika svojih dobara, a time se već zabacuje mnijenje onih, koji tvrde proti crkvenom pravu, da je ili općina ili država vlasnik crkvenih dobara.

Što se ovoga pitanja, tko je vlasnik crkvih dobara, tiče, crkveno se pravo o tom ex professo, što no vele, nigdje ne izrazuje, već govori samo nuzgredno o tom pitanju, i odatle se tumači, što su razna mnijenja nastala o tom.

Istina je, da se u crkvenim vrelima čita kat kada, da je vlasnik crkvenih dobara g. Bog, Krist, sv. Petar ili siromasi, ali tim se hoće samo reći, da su crkvena dobra posebnim načinom posvećena Bogu, da su iz štovanja napram svecima crkvi poklonjena, da ih ona upotrebi na korist siromaka, jer ista vrela, kad govore juridički, označuju sasma druge osobe kao vlasnike crkvenih dobara.[1]

Isto vrijedi i o onim mjestima, u kojima se čita, da je vlasnik crkvenih dobara ili papa ili biskupi, jer se tim hoće samo da kaže, da oni mogu raspolagati s crkvenim dobrima, a ne da su oni njihovi vlasnici. Općenito je danas kod kanonista mnijenje, da je cjelokupna crkva vlasnik crkvenih dobara, a pojedini crkveni zavodi da su samo u toliko vlasnici, u koliko su dio te cjelokupne crkve.

II. Od općenitoga pravila, da su naime sve sv. stvari vlasništvo crkve, imade i iznimaka. Prvostolne i župne crkve ne mogu nikada biti vlasništvo

---

[11] § 6. zak. čl. XLV. od g. 1887.

§ 147. [1] Hirschel, Das Eigenthum am katholichen Kirchengute, Archiv 34. p. 259. sqq.

privatne koje osobe, no bolnice, sirotišta, javne škole i drugi dobrotvorni zavodi nisu uvijek vlasništvo crkve,[2] ali su ipak uvijek potčinjeni biskupovom nadzoru, koji može dozvoliti, da se u takovim mjestima služi služba božja.[3] U tim zavodima podignute kapele, posvećeno i blagoslovljeno posugje i odijelo nije vlasništvo crkve, već je vlasništvo onoga zavoda, ako je privatan, a ako je javan, onda je vlasništvo države. Isto su tako privatno vlasništvo kapele, ma i bile posvećene ili blagoslovljene, podignute u privatnim kućama, kao što i sv. posugje i odijelo, koje spada kapeli; i druge posvećene ili blagoslovljene stvari n. pr. krunica, raspelo itd. No te posvećene stvari, ma i bile vlasništvo privatnika, ne smiju se tako dugo, dok su posvećene, upotrebljivati u profane svrhe.[4]

III. Kad se dokine koji crkveni zavod, ne smije država posvojiti dobra toga zavoda, već papi pripada pravo za takav slučaj raspolagati s njegovim dobrima.

§ 148. Kako može crkva steći dobra

Crkva može steći vremenita dobra:

I. Darovanjem. Darovanje jest »pogodba, kojom se kakova stvar daje komu bez plaće«.[1] 1. Darovati se može ili za života ili poslije smrti. Darovanje poslije smrti valjano je tek iza smrti darovateljeve, s toga i prestaje, ako darovatelj preživi onoga, komu je što darovao. 2. Da bude darovanje valjano, zahtijeva se, da darovatelj može slobodno raspolagati sa svojim imutkom,[2] i da je onaj, komu je što darovano, darovanje primio;[3] osim toga treba da bude darovanje pravnim činom obavljeno t. j. ili da se sama stvar predade, ili da se o darovanju sastavi isprava, jer »iz darovne pogodbe, koja je učinjena samo usmeno bez prave predaje darovane stvari, daroprimac ne zadobiva nikakovog tužbenog prava. Ovo pravo treba da je na pismenoj ispravi osnovano«.[4]

II. Kupovanjem stiče crkva pravo vlasništva na neku stvar, kad joj vlasnik »ustupi stvar za neku odregjenu svotu novaca. Stečenje biva tek onda, kad se preda stvar kupljena. Dok stvar nije predana, prodavalac zadržava pravo vlasnosti«.[5] 1. »Kupac i prodavalac mogu ustati proti kupovanju i prodaji samo ako su oštećeni preko polovine«;[6] jer »ako u poslovima dvostrano obveznim jedna strana nije primila od druge ni polovinu onoga, što je istoj dala polag običajne vrijednosti, zakon daje strani oštećenoj pravo iskati, da se pogodba ukine i da se stvari povrate u prijašnje stanje. Ali drugoj strani slobodno je uzdržati posao nadopunjenjem onoga, što ne dostaje do običajne vrijednosti. Nerazmjerje vrijednosti odregjuje se polag

---

[2] Trid. ss. XXII. c. 8. de ref.

[3] Trid. ss. XXII. De observandis et evitandis in celebratione missae.

[4] „Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum" R. J. 51. in VI.

§ 148. [1] § 938. o. g. z.
[2] § 944. o. g. z.
[3] § 861. o. g. z.
[4] § 943. o. g. z.
[5] § 1053. o. g. z.
[6] § 1060. o. g. z.

onoga vremena, kada je sklopljen posao».[7] 2. »Ovomu pravnomu sredstvu ne ima mjesta, ako ga se je tko izrijekom odrekao ili ako je očitovao, da stvar za to, jer mu je osobito omilila, prima pod cijenu izvan običajnu; ako je tko pristao na cijenu nerazmjernu, premda mu je prava cijena poznata bila; takogjer, ako se iz odnošenja osoba ugovarajućih može misliti, da su htjele sklopiti pogodbu mješovitu stranom za plaću a stranom besplatnu; ako se prava vrijednost stvari ne može više pronaći; najposlije, ako je sud prodao stvar na dražbi«.[8]

III. Dosijelošću, jer »tko je sposoban steći, taj može takogjer dosijelošću steći vlasnost i ina prava«. Dosijelost definira gragjanski zakonik ovako: Ako se zastarjelo pravo uslijed posjeda zakonitog prenosi u isto vrijeme na koga drugoga, zove se pravo dosjegjeno, a način taj stečenja zove se dosijelost.[9] (1452.) 1. »Da se steče kroz dosijelost, nije dosta, da je osoba sposobna steći, a stvar, da se može steći; nego je još potrebno, da onaj, koji ovim načinom ima steći, doista posjeduje rečenu stvar ili pravo; uz to valja da mu je posjed zakonit, pošten i istinit, i da je trajao kroz cijelo vrijeme zakonom odregjeno (§§ 309., 316., 326. i 345.).[10] a) »Zakonit i dovoljan za dosijelost je svaki posjed, utemeljen na naslovu, koji bi bio dovoljan, da se zadobije vlasnost, da je ova pristojala predavaocu. Takovi su naslovi n. pr. zapis, darovanje, zajam, kupovanje i prodaja, zamjena, isplata itd.«[11] b) »Posjed mora biti pošten. Nepoštenje prijašnjega ne smeta poštenomu nastupniku ili nasljedniku, da započme dosijelost od dana posjeda njegova (§ 1493.)«[12] c) »Posjed ima takogjer biti istinit. Ako tko posvoji kakovu stvar silom ili lukavstvom, ili ako posjeduje stvar samo na izmoljeni način, ni on sam, ni njegovi nasljednici ne mogu dosjesti takovu stvar«.[13] 2. »Za dosijelost potrebno je takogjer, da je isteklo vrijeme zakonom ustanovljeno«.[14] a) «Pravo vlasnosti glede stvari pokretne dosjegjuje se kroz trogodišnji pravi posjed.[15] Glede stvarih nepokretnih, dosijelošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari upisane u javnim knjigama, nakon tri godine puno pravo proti svakomu prigovoru.[16] Služnosti i ina osobita prava, izvršivana na tugjem zemljištu, zadobiva kroz dosijelost, isto kao pravo vlasnosti, u tri godine onaj, na kojega su ime upisana u javnim knjigama.[17] b) Glede onih prava, koja se rijetko mogu izvršivati, kao n. pr. pravo dati prebendu, ili nagnati koga da priloži za opravljanje mosta, mora onaj, koji tvrdi, da ih je zadobio kroz dosijelost, osim navršenih trideset godina takogjer dokazati, da se je kroz to vrijeme slučaj izvršivanja pomenutog prava bar tri put dogodio i da je on svaki put izvršivao to pravo.[18] Suprot fiskusu t. j. suprot upraviteljima državnih dobara i državne imovine, u koliko zastari ima mjesta (§§ 287., 289. i 1456.—1457.), takogjer suprot

[7] § 934. o. g. z.
[8] § 935. o. g. z.
[9] § 1453. o. g. z.
[10] § 1460. o. g. z.
[11] § 1461. o. g. z.
[12] § 1463. o. g. z.
[13] § 1464. o. g. z.
[14] § 1465. o. g. z.
[15] § 1466. o. g. z.
[16] § 1467. o. g. z.
[17] § 1469. o. g. z.
[18] § 1471. o. g. z.

upraviteljima dobara crkvenih, općinskih i inih dopuštenih zborova, nije dovoljno opće i redno vrijeme dosijelosti. Glede posjeda stvari pokretnih i stvari nepokretnih, ili služnosti i inih prava na pomenutim stvarima izvršivanim, i na ime posjednika upisanima u javne knjige, posjed se ima produžiti kroz šest godina. Prava pomenute vrsti, koja na ime posjednikovo u javne knjige upisana nisu, i sva ina prava mogu se proti fiskusu i gore naznačenim osobama steći samo posjedom od četrdeset godina.[19] Tko načinom poštenim prima kakovu stvar od zakonitoga i poštenoga posjednika, taj ima pravo kao nastupnik da uračuna sebi vrijeme dosijelosti svojeg prednika (§ 1463.). Glede dosijelosti od trideset ili četrdeset godina može se ovo uračunanje učiniti i bez zakonitog naslova.[20] Tko je dosijelošću stekao kakovu stvar ili pravo, taj može suprot dosadanjemu vlasniku iskati kod suda, da mu se prisudi vlasnost, i ako se pravo prisugjeno može upisati u javne knjige, može takogjer izraditi, da se pomenuto pravo u iste javne knjige upiše«.[21]

IV. Nasljedstvom i to oporučnim ili bezoporučnim, jer »tko ima pravo steći imovinu, može redovito i nasljedovati«.[22] Da crkva što naslijedi po oporuci, zahtijeva se, da bude oporuka valjana t. j. da ju je načinila osoba, koja može praviti oporuku, i da je oporuka načinjena u zakonom propisanoj formi.[23] Bezoporučno nasljegjuje crkva, kad svećenik koji umre bez oporuke, u tom bo slučaju trećina njegove imovine pripada crkvi.[24]

V. Zapisom. «Ako komu nije ostavljen dio nasljedstva, koji se odnosi na svukoliku zaostavštinu, nego samo kakova stvar pojedina, jedna ili više stvari neke vrste, kakova suma ili kakovo pravo, tad ostavljena stvar, ma vrijednost njezina činila najveći dio zaostavštine, zove se zapis (legat), i onaj, komu je ostavljena, ne ima se smatrati kao nasljednik, nego samo kao zapisovnik (legatar)».[25]

1. «Zapis valja onda samo, ako ga je oporučitelj, koji je sposoban praviti oporuku, ostavio po tvrdom očitovanju posljednje volje osobi takovoj, koja je sposobna naslijediti».[26] 2. «Ako oporučitelj ima samo jednoga nužtoga nasljednika i mimoigje ga mučanjem po bludnji gore spomenutoj (jer nije znao, da je u životu), ili ako se oporučitelju bez djece, pošto je jur očinovao svoju posljednju volju, rodi nužni nasljednik, za kojeg ništa ne bijaše odredio, imaju se namiriti razmjerno jedini zapisi odregjeni na javne zavode, za nagradu izvršene službe ili na pobožne svrhe i to tako, da njihov iznosak ne ima prijeći četvrtog dijela čiste zaostavštine, a sve ostale razredbe posljednje volje gube sasvim snagu. Ali dolaze opet do snage, ako je nužni nasljednik umro prije oporučitelja».[27] 3. «Ako je tko postavljen za nasljednika, komu bi i bez očitovanja posljednje volje pristojalo pravo nasljedovanja sasvim ili stranom, takov nije vlastan pozvati se na zakonito nasljedovanje i time uništiti očitovanje posljednje volje, (s obzirom na zapise). On

[19] § 1472. o. g. z.
[20] § 1493. o. g. z.
[21] § 1498. o. g. z.
[22] § 538. o. g. z.
[23] Vidi § 41. IV.
[24] Vidi § 41. III. 3.
[25] §. 535. o. g. z.
[26] § 647. o. g. z.
[27] § 778. o. g. z.

mora ili stupiti u nasljedstvo po razredbi oporučnoj, ili se ga odreći sasvim».[28] 4. Ako je tko dušu svoju postavio baštinikom ne označivši ništa potanje, tad valja da se jedna trećina ostavštine dade na sv. mise, a dvije trećine ubožištu onoga mjesta uz uvjet, da siromasi imadu moliti za umrlog; isto vrijedi ako tko što zapiše za pokoj i spas svoje duše.[29] 5. Znatne zapise, koje je tko ostavio crkvi ili kakovoj pobožnoj zakladi, valja da sud umah prijavi vladi. Istoj valja i svake pô godine prijaviti manje zapise iste vrsti.[30] 6. Prije nego li se isplati ili osigura zapis, kojim se utemeljuje kakova zaklada, ili se što ostavlja crkvi ili duhovnoj kakovoj općini, ne smije se ostavština izručiti.[31]

VI. Zakladom «kojom se odregjuju za sva slijedeća vremena dohotci od glavnica, zemljišta, ili prava na opće korisne zavode, kao na dobra crkvena (prebende), na učionice, bolnice ili ubožišta, ili na uzdržavanje nekih osoba».[32] Svaku zakladu valja da biskup kao takovu primi ili barem potvrdi.[33] Pobožne zaklade može mijenjati samo papa,[34] s toga se i veli u članku 29. konkordata: «quoad antiquas novasque ecclesiasticas fundationes nulla vel suppressio vel unio fieri poterit absque interventu auctoritatis Apostolicae Sedis salvis facultatibus a s. concilio Tridentino episcopis tributis».

§ 149. Uprava crkvenih dobara.

I. U apostolsko doba upravljali su crkvenim dobrima djakoni, kasnije posebni upravitelji od biskupa postavljeni. Kad su se crkvena dobra razdijelila, upravljali su crkvenim dobrima župne crkve sami župnici pod biskupskim nadzorom, kasnije (u 14. i 15. stoljeću) zavladao je običaj, da su uz župnika i svjetovnjaci župljani upravljali crkvenim imutkom, koji je običaj odobrio sabor Trientski, jer veli, da mogu biti «administratores fabricae cujusvis ecclesiae tam ecclesiastici, quam laici».[1] I danas upravljaju pojedini crkveni zavodi svojim imutkom pod nadzorom biskupa. To stanovište usvojio je i članak 30. konkordata, kad veli: «Bonorum ecclesiasticorum administratio apud eos erit, ad quos secundum canones spectat».

II. Kako valja upravljati crkvenim dobrima, toga ne odregjuje općenito crkveno pravo. Prema naravi svoje službe valja da se oni, koji upravljaju crkvenim dob om, brinu za uzdržavanje crkve i njenih dobara, da primaju novac i podmiruju potrošak, da davaju u najam zemljišta, pobiru kamate i vraćene glavnice, koje valja da opet koristonosno ulože. Upravitelji crkvenih dobara štitnici su crkve,[2] s toga ih valja zapriseći; oni sastavljaju imovnik i polažu svake godine biskupu račune.[3] Biskup treba da im dozvoli,

---

[28] § 808. o. g. z.
[29] Dekret dvorske kancelarije od 17. rujna 1812. br. 1006.
[30] § 84. carsk. patenta od 9. kol. 1854. (Gesetze und Verordnungen in Cultussachen. Wien 1887. p. 220.).
[31] § 159. ist. patenta l. c.
[32] § 646. o. g. z.
[33] Decretum s. C. C. ex auctoritate Urbani VIII. de 21. junii 1625. § 8. (Ferraris voc. Missa art. II. n. 1.).
[34] Vidi § 78. 3.
§ 149. [1] ss. XXII. c. 9. de ref.
[2] c. 3. x. 1. 41.
[3] c. 2. § 1. in Clem. 3. 11.: Trid. ss. XXII. c. 9. de ref.

da mogu podići parnicu ili što od crkvene imovine otugjiti.[4] I oni su, poput štitnika, odgovorni za svaku štetu, koja od njihove uprave nastaje za crkvu i dužni su ju nadoknaditi. Dug, koji učini upravitelj bez više dozvole, vraća se samo onda iz crkvene imovine, ako je novac upotrebljen u korist crkve.[5] Za sve, što učini upravitelj na štetu crkve, može ona tražiti restitutio in integrum.[6]

Za zagrebačku nadbiskupiju izdao je nadbiskupski duhovni stol 28. svibnja 1880. Naputak, kako valja upravljati pokretnom i nepokretnom imovinom. Iz toga naputka vadimo ovo:

§ 1. Crkvenim imetkom i crkvenim dobrima upravlja ravnatelj crkve uz pripomoć i sporazum njezina patrona, ako ga crkva ima, i crkvene općine, koju zastupaju dva izabrana starješine.

§ 2. Ravnatelj crkve valja da uvijek, kad se vijeća o upravi crkvene imovine k tomu za vremena pozove patrona crkve.

Bude li patron ili njegov zastupnik drugoga mnijenja nego ravnatelj crkve, to on može zahtijevati, da se stvar pošalje Ordinarijatu, da ju on riješi. Osim toga imade patron pravo, kad mu se to bude činilo potrebno, predložiti Ordinarijatu, da se pregleda crkva, njezina dobra i njezina blagajna. Ordinarijat će na to imenovati odbor, koji će to u prisutnosti patrona ili njegovog zastupnika učiniti.

Kad se radi o tom, da se crkvena dobra izvlaste, prodaju ili zaduže, ili da se iz crkvene blagajne izdade svola, koju crkveni ravnatelj nije vlastan izdati bez dozvole Ordinarijata, kao što i kod svih drugih važnih posala, koji se odnose na crkvu i njezinu imovinu, a pozvani patron ne dogje ni sam k vijećanju, niti pošalje svoga zastupnika, valja da ravnatelj crkve traži od njega pismeno očitovanje, da u to privoljuje. Isto tako valja tražiti pismeno očitovanje od patrona i podnijeti ga duhovnomu stolu, kad on ne bi htio ni sam, ni po svom zastupniku sudjelovati pri tom, kad se crkveni računi zaključuju, ispituju i podpisuju, U tom pismenom očitovanju valja da potvrdi patron, da mu je za dobe prijavljeno, da će se spomenuti poslovi obavljati.

Ako crkva imade više patrona, mogu oni izabrati jednoga izmegju sebe, koji će ih kod tih posala zastupati i prijaviti ga ravnatelju crkve. Ako oni toga ne učine, dosta je, ako ravnatelj crkve i jednoga samo od njih pozove, da sudjeluje kod uprave crkvene imovine.

Kod crkva, koje su pod patronatom vjerozakonske i naukovne zaklade i gdje izvršuje patronatsko pravo kralj. zem. vlada po svojim organima, valja da ravnatelj crkve istim načinom pozove ove organe, da sudjeluju kod uprave crkvene imovine.

§ 3. Crkveni starješine, koji u ime općine sudjeluju kod uprave crkvene imovine, biraju se iz crkvene općine i valja da su ljudi ćudoredni, i u koliko je moguće, imućniji od drugih i pismeni.

Starješine bira ravnatelj crkve i prijavljuje ih Ordinarijatu, da ih on potvrdi. Pri izboru starješina obazirati se je ravnatelju crkve na želju crkvene općine.

---

[4] c. 6. 12. x. 3. 13.
[5] c. 4. x. 3. 22.
[6] c. 1. x. 1. 41.

Starješine se biraju na šest godina, a poslije šest godina mogu se ili isti, ili novi starješine izabrati i prijaviti Ordinarijatu, da ih potvrdi. I prije nego mine šest godina, mogu se izabrani starješine sa znanjem i privolom Ordinarijata skinuti, ako bi bili za službu manje sposobni.

Crkvenim starješinama ima se isplaćivati iz crkvene blagajne nagrada, gdje je to običaj, no ta se nagrada ne može povisiti iz crkvenih dohodaka, osim ako u to patron pismeno privoli a Ordinarijat to dozvoli; ravnatelj crkve neka nastoji sklonuti crkvene starješine, da obavljaju tu službu besplatno.

Kad ordinarijat potvrdi izbor starješina, imadu se oni javno crkvenoj općini pretstaviti, o svojim dužnostima poučiti i pred crkvenom općinom zapriseći, da će primljenu službu vjerno, savjesno i na korist crkve vršiti. Starješine zaprisiže ravnatelj crkve. Zaprisegnutim starješinama valja predati ključe od crkvene blagajne i dozvoliti im, da preglegju posljednje račune i imovnike.

Crkveni starješine imadu pravo prisustvovati kod svakoga vijećanja o upravi crkvene imovine i imadu pravo, da se potanko ubavijeste o svakom prihodu i trošku. Budući da su crkveni starješine zajedno s ravnateljem crkve za upravu crkvene imovine odgovorni i dužni nadoknaditi svaku štetu, koju bi crkva trpila s njihove nemarnosti: s toga im je dužnost ključ od crkvene blagajne kod sebe čuvati, sudjelovati kod toga, kad se crkveni imovnici novomu ravnatelju predavaju i kad kotarski podarhidjakon s patronom crkvene račune konačno ispituje; supotpisivati sve računske knjige i izvatke, ugovore o crkvenim dobrima, koja se davaju u zakup, kao što i sve namire i protunamire o izdatku i primitku i zakladne listove.

I kod kapela valja izabrati dva starješine, osim ako oni, koji uzdržavaju kapelu pristanu na to, da se ta služba spoji s onom kod župne crkve.

§ 4. Upraviteljstvo crkvene blagajne može samo manje, neophodno potrebne troškove do 50 K iz crkvene blagajne namirivati. Izdatak od 50 K valja računati ukupno za sve sastojine jednoga te istoga predmeta.

Za izdatke veće od 50 K valja tražiti dozvolu Ordinarijata.

Izdatke do 200 K dozvoljava Ordinarijat.

Molbenici za veći izdatak od 300 K valja priložiti pismenu dozvolu patrona, dotično prema § 2. opravdati.

Kad se moli dozvola. da se smije izdati veća svota od 50 K molbenici treba priložiti:

a) izvadak iz računske knjige o aktivnom i pasivnom stanju blagajne;

b) nacrt, kad se radi o tom, da se gradi nova crkva ili kapela ili da se znatno pregradi;

5) troškovnik;

d) osnovu ugovora sastavljenog s poduzetnikom, u kome treba točno označiti, kad se imadu obroci isplatiti i naročito istaknuti, da će se neka svota pridržati kao jamčevina do nekog stalnog vremena, a gotov posao da će se pregledati po povjerenstvu, u komu će biti i poslanik duh. stola;

e) ako općina daje vozne ili ručne težake, treba o zaključku općine prijepis priložiti.

Svaku ovakovu molbenicu valja da supotpišu i crkveni starješine.

§ 5. I. Crkvene račune vodi i upravlja blagajnom ravnatelj crkve u sporazumu s patronom i crkvenim starješinama.

Ravnatelj crkve, došavši na nadarbinu, prima blagajnu i drugu crkvenu imovinu uz inventar od kotarskoga podarhidjakona ili drugoga crkvenoga povjerenika u prisutnosti patrona ili njegova zastupnika i crkvenih starješina.

II. Ravnatelj crkve pazi, da se kamati od crkvenih glavnica i najamnina od zemljišta uredno uplaćuje, da se neurednim dužnicima glavnice otkažu, da se nepokretna crkvena dobra, kad zakup isteče, na novo putem javne dražbe u zakup dadu, popravci oko crkve i crkvenih zgrada da se u vrijeme obave, a prava crkvena od nepravednih napadača obrane.

III. Ravnatelj crkve imade posebnu računsku knjigu za župnu crkvu, a posebnu za svaku kapelu. U tu knjigu valja umah upisati svaki primitak i izdatak.

IV. Upisuje se u računsku knjigu, odnosno računi se sastavljaju ovako:

a) iz računa prošle godine prenese se nepromijenjeno blagajnički ostatak;

b) crkvene glavnice uložene ili kod privatnih osoba ili u javnim novčanim zavodima, zatim javne obveznice prenesu se redom iz računa prošle godine naznačivši postotak, a iznos glavnice uvršćuje se u rubriku: Stanje obveznica.

c) Svaka promjena glavnice ubilježuje se ovako:

kad se komu uzajmi novac, ili se uloži u koji novčani zavod, ili se za nj kupe javni vrijednosni papiri, tad se gotov novac upiše u rubriku »Izdatak«, obveznica pak, dotično stedionična knjižica, upisuje se u primitak u rubrici »stanje obveznica«; kad dužnik povrati glavnicu, dotično kad se novac izvadi iz štedionice, ili kad se javna obveznica izvuče ili proda, tad se postupa obratno t. j. gotov novac upiše se u primitak, a obveznica, dotično štedionička knjižica u izdatak.

Zaostatci (kamati ili drugi) prenesu se točno iz računa prošle godine u račun ove godine, ako se je u toj stavci što promijenilo, valja to u računima obrazložiti, dotično opravdati. Kod kamata valja točno označiti vrijeme, za koje su ili plaćeni ili zaostali.

Kamati ne smiju ostati na dugu dulje od tri godine, s toga ih valja sudbeno ućerati, inače treba da ih ravnatelj crkvi nadoknadi.

Svaki primitak (izuzmi kamate) valja potkrepiti protunamirom ili sumarnim izvatkom n. pr. iz Upisnika za zvonjenje, za milostinju, a svaki izdatak namirom ili saldiranim računom.

Sve računske dokaznice treba da supotpišu crkveni starješine.

Namire se biljeguju po II. ljestvici biljegovnoga zakona, a računi trgovaca i obrtnika do 20 K sa 2 fil., preko 20 K s 10 fil. svaki arak.

Ravnatelj crkve odgovoran je za to, da bude sve po propisu biljegovano.

V. 1. Koncem svake godine zaključuje ravnatelj crkve računsku knjigu za onu godinu, i sastavlja iz nje sistematički račun, a iz toga računa sastavlja izvadak.

2. Sastavljeni račun i izvadak za župnu crkvu treba da pregledaju i supotpišu crkveni starješine i patron (§ 2.), za kapele, koje nemaju patrona pregledavaju i supotpisuju račun i izvadak samo crkveni starješine.

VI. Pregledane i supotpisane račune i izvatke valja da ravnatelj crkve zajedno s dokaznicama pošalje najdulje do svršetka siječnja kotarskomu podarhidjakonu, da ih on pregleda i Ordinarijatu pošalje. Ako bi podarhidjakou tražio kakovo razjašnjenje, treba da mu ga ravnatelj crkve dade pismeno najdulje za osam dana.

Ravnatelj crkve, koji u odregjeno vrijeme ne pošalje računa, gubi za onu godinu na korist crkvene blagajne trećinu crkvene milostinje, eventualno gubi onu potporu, koju uživa »ex fundo subsidiario«, — ili će pak prema odluci Ordinarijata platiti u blagajnu globu od 2—10 K. U slučaju ako koji ravnatelj crkve bude opetovano nemaran u polaganju crkvenih računa, postupat će se proti njemu kanonskim disciplinarnim kaznama.

Podarhidjakoni valja da u popratnici spomenu, da li im je koji ravnatelj crkve kasno poslao račune, a na računima iz vana treba da zabilježe, kad su im dostavljeni.

Ispitani i odobreni računi ostaju u biskupijskom arhivu; izvadak iz njih šalje se kr. vladnomu računarskom uredu.

§ 6. Crkvena blagajna, u kojoj se čuva gotov novac i svi spisi, koji spadaju na crkvu, nadarbinu i zaklade, treba da ima tri posebne ključanice i ključa.

Jedan ključ imade ravnatelj crkve, drugi patron ili njegov zastupnik, a treći jedan od crkvenih starješina. Gdje nema patrona, ili ako ne bi htio patron ili njegov zastupnik preuzeti drugi ključ, ima se drugi i treći ključ predati starješinama.

NB. Izvorne zadužnice, jedan primjerak svake zakladnice, ugovora i imovnika imade se poslati na pohranu Ordinarijatu.

§ 7. Upraviteljstvo crkvene imovine imade pravo i dužnost, sporazumivši se s patronom, crkvenu imovinu i prava braniti, neurednim dužnicima otkazivati glavnice i drugima ih uzajmljivati i zakupne ugovore sklapati, no ipak valja da se za to prije isprosi dozvola i naputak Ordinarijata.

Ne treba privola patrone, kad se njemu otkazuje glavnica.

Sve crkvene i zakladne glavnice smiju se uzajmljivati samo uz pupilarnu sigurnost.

Svi ugovori sklopljeni o crkvenim dobrima, imadu se na konačno odobrenje poslati Ordinarijatu, ma i bili s njegovom dozvolom sklopljeni.

§ 8. Kotarski podarhidjakoni ne samo da mogu, nego su i dužni svakom zgodom, a najmanje jedan put u godini, pregledati crkvene blagajne u svim župama svoga kotara, pregledati račune i sravniti ih s blagajnom. Ako opaze kakav nedostatak, treba da ravnatelja crkve ozbiljno opomenu, ne bude li to koristilo, imadu ga prijaviti Ordinarijatu. Podarhidjakoni odgovorni su za svaku štetu, koju bi crkva radi njihovog nemara trpila i dužni su zajedno s ravnateljem crkve tu štetu nadoknaditi.

Podarhidjakoni dužni su u računskoj knjizi ubilježiti, kada su pregledali blagajnu i da li su sve u redu našli.

Ovu bilješku valja od riječi do riječi prepisati u računima, koji se šalju Ordinarijatu.

§ 9. Dobrima crkvene nadarbine upravlja nadarbenik i on je vlastan razborito uživati nepokretnu imovinu, kako zna i može, no i njegovi nasljednici imadu pravo uživati nadarbinu: s toga on ne smije ništa od nadarbinske imovine otugjiti ili zanemariti, a svaku štetu, koja bi nastala njegovom krivnjom ili iz njegova nemara, dužan je nadoknaditi.

§ 10. Patron imade pravo Paziti, da li nadarbenik dobra nadarbine svoje cjelovito i u dobru stanju uzdržaje, da li ne zanemaruje župne ili nadarbinske kuće, koju je i patron dužan uzdržavati: s toga će Ordinarijat na molbu patrona imenovati povjerenstvo, da pregleda zgrade i dobra nadarbinska.

Kad se u župi ili nadarbini promijeni nadarbenik, valja da kotarski podarhidjakon u prisutnosti patrona ili njegova zastupnika preda novomu nadarbeniku ili privremenom upravitelju po primljenom od pretšasnika imovniku sve nadarbinsko blago, zemljišta, zgrade, zaklade, dobra i prava uz nov i točan imovnik te opis granica, veličine i stanja, u kakovom se sve to nalazi.

Ovaj novi imovnik i opis ima se sastaviti i Ordinarijatu priposlati u tri primjerka, od kojih će se jedan vratiti nadarbeniku za arhiv, drugi podarhidjakonu, a treći čuvat će se kod duhovnoga stola.

U opisu ima se točno ubilježiti, što je na zgradama etc. pod pretšasnikom meliorirano, a što deteriorirano, a na pose, koliko je dužan pretšasnik, ili u slučaju smrti njegova ostavina »titulo deteriorationis« nadoknaditi.

§ 11. Kotarski podarhidjakon imade uvijek, kad opazi, da je što na nadarbinskim zgradama etc. zanemareno, o tomu ubavijestiti Ordinarijat, da on dade zgrade u prisutnosti patrona razgledati i prisili nadarbenika, da učinjenu štetu naplati.

§ 12. Kad se uprazni koja crkvena nadarbina, s kojom je spojena duhovna pastva, dohotci te nadarbine pripadaju za to vrijeme privremenom upravitelju, kojega postavlja Ordinarijat.

Kako će se upotrebljivati dohotci praznih kanoničkih mjesta kod prvostolne crkve zagrebačke i zborne crkve čazmanske, kao što i praznih mjesta prebendara kod istih crkva: to odregjuju štatuta kaptola i prebendarskih zborova. Jedan dio dohodaka praznih kanonikata pripada po previšnjoj naredbi biskupijskoj zakladi.

§ 13. I sve zakladne glavnice i nekretnine valja uz imovnik i predavati i primati.

Zakladnim glavnicama upravlja takogjer ravnatelj crkve s patronom i crkvenim starješinama. Njihova je dužnost skrbiti se za sigurnost zakladnih glavnica i bditi nad tim, da se želji zakladateljevoj potpuno udovolji i dohodak glavnice prema njegovoj odredbi razdijeli.

Svaku novu zakladu valja najprije prijaviti Ordinarijatu i označiti namjenu zakladateljevu kao što i ostavljenu svotu ili zemljište. Ordinarijat će zatim očitovati, može li se zaklada primiti ili ne.

Za misne zaklade odregjuje se ovo: a) za tihu sv. misu najmanji dar od 2 K 10 fil.; b) za pjevanu sv. misu za svećenika 4 K 20 fil. Prema tomu treba da glavnica misne zaklade za tihu sv. misu iznaša najmanje 42 K; za pjevanu sv. misu uračunavši amo pristojbe, što pripadaju crkvi, orguljašu, sakristanu, zvonaru i podvornicima 168 K. Kamate od ove glavnice valja ovako razdijeliti: svećeniku 4 K 20 fil., crkvi 1 K 40 fil., orguljašu 1 K 40 fil., sakristanu 50 fil., zvonaru 50 fil. i podvornicima 40 fil.

Ako tko ostavi nekretninu u ime zaklade, valja ju najprije procijeniti i onda izreći, može li se zaklada primiti ili ne.

§ 14. Kad se zaklada primi i glavnica osigura, ravnatelj ckrve valja da sastavi osnovu zakladnoga lista i pošalje ju sa svim spisima, koji se na zakladu odnose, Ordinarijatu na uvid, koji će mu, bude li potrebno, dati dalnji naputak.

Kad Ordinarijat odobri osnovu zakladnoga lista, tad ravnatelj crkve sastavi zakladni list u tri primjerka, jedan nebiljegovan, a dva biljegovana svaki s 1 K. Sva tri primjerka valja da su pečatana župnim pečatom i potpisana od ravnatelja crkve, patrona, starješina i dvojice pismenih svjedoka. Zakladni list (sva tri primjerka) valja poslati Ordinarijatu, da on na nj zapiše svoju potvrdu. Jedan primjerak zakladnoga lista pridržaje si Ordinarijat, drugi se vraća ravnatelju crkve, da ga pohrani, a treći se dostavlja kralj. zem. vladi.

§ 15. Račune o zakladama vodi ravnatelj crkve, osim ako je zakladatelj drugčije odredio.

O tom se odregjuje:

a) zakladne glavnice, koje su namijenjene crkvi n. pr. za njeno uzdržavanje, ze uljenicu ili u druge nabožne svrhe i čiji prihod pripada ili sasvim ili djelomice crkvi, valja navesti u crkvenim računima.

b) Za zakladne glavnice, od kojih ne pripada crkvi ništa, valja da imade ravnatelj crkve posebnu računsku knjigu. Iz ove knjige sastavlja se koncem prosinca svake godine izvadak, koji ispituje kotarski podarhidjakon i pripošilja ga, potpisana kao što i crkvene račune, Ordinarijatu.

Isto valja i o nekretninama, koje su ostavljene za zakladu.

§ 16. U račune i izvadak o pobožnim zakladama treba uvrstiti:

a) osim zakladnih i sve nadarbinske glavnice unišle iz otštete kakove mu drago, zatim glavnice od prodanog nadarbinskog zemljišta, vinograda i .rugih nekretnina spadale one na župnika, duhovnoga pomoćnika, orguljaša itd.

b) Sve novčane preostatke iza nabave i kupovanja novih crkvenih ili nadarbinskih rasteretnih ili državnih obveznica.

§ 17. Za svaku godinu valja ovako sastaviti i pregledati račune i izvatke, ma se i nepromijenila glavnica.

§ 18. Ako imade kod samostanskih crkva, ili kod drugih crkvenih družba, crkvenih zaklada, koje sačinjavaju posebnu svojinu, koja ne spada na red, kaptol ili zbor, o njima valja ono, što je odregjeno u §§ 13., 14., 15., 16., 17.

Za samostane, koji upravljaju župom, vrijedi sve ono o upravi crkvene i zakladne imovine, što i za župnike.

§ 19. Ovo vrijedi samo o crkvenim zakladama; ako dakle svećenstvo upravlja drugim kakovim zakladama, imati će se i u buduće držati općenitih naredaba i zakona političkih.

§ 20. Kad ravnatelj crkve želi zakladne ili nadarbinske glavnice uložiti ili otkazati, ili zakladne nekretnine u zakup dati, ima se držati propisa § 7. ovoga naputka.

§ 150. Otugjivanje (alienatio) crkvene imovine.

I. Glavno je pravilo, koje je crkva počamši od 5. stoljeća u saborskim zaključcima i papinskim listovima izrekla, da se crkvena imovina ne smije otugjiti.[1]

---

§ 150. [1] c. 20. 25. 51. C. 12. q. 2.; c. 6. x. 3. 13.; c. un. Extravag. comm. 3. 4.

Pod izrazom otugjivati razumijeva crkveno pravo svaki čin, s kojim se podpuno ili ma i nepotpuno vlasništvo stvari ili kakovo drugo pravo drugomu predaje.[2]

Što se sve razumijeva pod otugjivanjem crkvene imovine i prema tomu, što je sve zabranjeno, vidi se iz konštitucije Pavla II. Ambitiosae, gdje se ovo čita: «Omnium rerum ac bonorum alienationem — omnemque pactum, per quod ipsorum dominium, concessionem, hypothecam, locationem et conductionem ultra triennium, nec non infeudationem vel contractum emphyteuticum — hac perpetuo valitura constitutione fieri prohibemus».[3]

Otugjiti se ne smiju ne samo crkvene nekretnine, nego i pokretne dragocjenosti. Amo spada i gotov novac, koji se je dobio za prodane i koji je opredijeljen, da se za nj kupe nekretnine ili dragocjene pokretnine, nekretnine ili ga je tko u tu svrhu crkvi ostavio.[4]

II. Da bude otugjivanje crkvene imovine valjano, zahtijeva se, da se to čini iz dostatnog uzroka (justa causa) i propisanim načinom.

Kao dostatan uzrok, da se otugji crkvena imovina, navagja crkveno pravo:

a) veliku potrebu (urgens necessitas), n. pr. da se plati, što je crkva dužna,[5] ili ako je potrebno, da se gradi ili popravi crkva, a nema drugih sredstava;[6]

b) očevidnu korist;[7]

c) kršćansku ljubav n. pr. da se za vrijeme glada pomogne sirotinji.[8]

Propisani način, kako valja pri tom postupati, jest ovaj:

1. točno treba ispitati, da li imade za to dostatan uzrok, pri čemu valja sve saslušati, koji se po pravu za to zanimaju. Ako se radi o tom, da se otugje biskupska, kaptolska dobra ili dobra prvostolne crkve ili drugog kojeg biskupijskog zavoda, valja da u to privoli prvostolni kaptol u sjednici, pošto je o toj stvari prije raspravljao i zaključio, da se dade privola[9]. Svi članovi kaptola treba da taj zaključak potpišu. Biskup imade pravo u tu svrhu sazvati kaptolsku sjednicu i u njoj predsjedati. Ako se otugjuju dobra zborne crkve, valja da u to privoli zborni kaptol, a kod samostanskih dobara da privoli redovnički sastanak (konvent). Kod župne crkve treba saslušati župnika, a ako je župa upražnjena, ima se ex offo postaviti branitelj crkve i saslušati.[10] Ako je crkva patronatska a radi se o tom, da se otugje bona dotalia, valja da i patron privoli.

2. Treba da biskup u to privoli, izdavši decretum de alienando. Generalni vikar ne može izdati decretum de alienando, ako ne ima za to naročite dozvole biskupove. I prelatima, koji nisu vere nullius, treba privola biskupova, da mogu otugjiti crkvenu imovinu.

3. Biskup ne smije otugjiti dobra biskupskoga stola (mensae episco-

---

[2] In praesenti titulo nomen alienationis sumitur latissime pro omni eo actu, quo dominium directum, vel etiam utile tantum, retento directo, aut jus in re transfertur. Schmalzgrueber l. c. l. III. t. 13. n. 6. 7.

[3] c. un Extr. comm.

[4] Schmalzgrueber l. c. n. 51.

[5] c. 2. C. 10. q. 2.

[6] c. 6. x 3. 48.

[7] c. 7. x. 3. 13.

[8] c. 70 C. 12. q. 2.

[9] c. 1. in VI. 3. 9.; c. 7. 8. x 3. 10.

[10] c 1. in VI. 3. 9, S. C. C. 2. Maji 1868. (Acta IV.p. 80.).

palis), ne upitavši prije za savjet papu, jer je pod prisegom obećao kod svoga posvećenja, da toga ne će učiniti. Ni redovnički opati ne smiju bez savjeta papinoga otugjiti samostanska dobra, jer su i oni isto obećali, kad su blagoslovljeni.[11] Papa Pavao II. odredio je konštitucijom Ambitiosae od g. 1468., da se imade za sve nekretnine i dragocjene pokretnine tražiti privola papina, da se smiju otugjiti, izuzamši slučajeve zakonom dozvoljene, a ako bi tko što od spomenutih stvari otugjio bez papine privole, to da je ništetno i nevaljano.[12] Papa Pijo IX. dozvolio je breveom od 3. travnja 1860. na 10 godina apostolskomu nunciju u Beču ili njegovom zamjeniku, nadbiskupima i biskupima, da mogu u papino ime privoliti, da se crkvena dobra otugje, ili znatno opterete, no biskupima ostavlja na volju, da mogu tu privolu zatražiti neposredno u sv. Stolice.[13] Nadbiskupi mogu dozvoliti, da se otugje crkvena dobra u vrijednosti do 16.009 K, a biskupi do 12000 K; a da se opterete mogu nadbiskupi dozvoliti do 30.000 K, a biskupi do 24.000 K. Ta povlastica produljena im je breveom od 23. rujna 1871., 14. svibnja 1880.[14] i 6. svibnja 1890. na deset godina. Isti papa dao je breveom od 16. travnja 1861. austrijskim biskupima vlast, da kod samostanskih dobara mogu dozvoliti, da se otugje do vrijednosti od 16.000K, a opterete s dugom do 24.000 K.[16] I ta povlastica bude breveom od 23. rujna 1871.,[17] 16. rujna 1880. i breveom od 1. rujna 1891. obnovljena.[18]

4. U nas ne smiju se osim toga otugjiti ili znatno opteretiti crkvena dobra bez vladareve privole.[19]

III. Otugjivanje ili opterećivanje crkvene imovine bez biskupove privole i propisanoga načina, ništetno je i nevaljano,[20] a valjanost mu može pobijati i onaj, koji je otugjio crkvenu imovinu,[21] ma on i pod prisegom obećao, da toga ne će činiti,[22] njegov nasljednik, kaptol, svaki svećenik, da i svaki katolik.[23] Pobijati pak valjanost otugjivanja crkvene imovine valja, ako ju je tko bona fide stekao, za četrdeset godina.[24] No crkva imade uvijek pravo, ako je otugjivanjem svoje imovine, ma se pri tom obdržavali svi propisi, znatno oštećena, tražiti restitutio in integrum.[25]

IV. Tko nepravedno otugji crkvenu imovinu, pada u izopćenje latae sententiae, koje nije nikomu pridržano.[26] Tko posvoji crkvena dobra, pada u izopćenje posebnim načinom papi pridržano; a tko kupi crkvena dobra od onoga, koji ih je posvojio, pada u izopćenje papi jednostavno pridržano.[27]

---

11 Pontif. Rom. de consecr. electi in episcopum et de benedictione abbatis
12 c. un Extravag. comm. 3. 4.
13 Archiv 6. p. 164 sqq.
14 Archiv 44. p. 262. sqq.
15 Archiv 65. p 103. sqq.
16 Archiv 7. p. 143. sq.
17 Archiv 27. p. 188. sqq.
18 Archiv 67. p. 173. sq.
19 Konkordat čl. 30.
20 c. 6. 12. x. 3. 13.
21 c. 6. cit.
22 c. 2. x. 2. 24.
23 c. 6. x 3. 13.
24 c. 9. x. 3. 24.
25 c. 11. x. 3. 13.
26 Constit. Apostolicae Sedis n. 3.
27 S. C. Inquis. 8. srpnja 1874. Archiv 38. p. 84. sq.).

Niži duhovnici, koji nepravedno otugje crkvenu imovinu, gube ipso facto svoju nadarbinu.[28]

Ove kazne stignu duhovnika, koji bez dozvole duhovne oblasti sklopi s kime ugovor o crkvenoj imovini, ako je i metnuo u nj stavku, da ugovor za njega vrijedi istom onda, kada ga potvrdi duhovna oblast, ali je već prije odobrenja ugovora predao kupcu stvar u posjed, jer je on već u istinu otugjio crkvenu imovinu, a ona stavka u ugovoru ne ima nikakovog smisla.[29]

Neki biskup pitao je apostolsku Stolicu: «3. Tandem executioni subjacere declarantur alienantes et accipere praesumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Apostolico ad formam Extravagantis «Ambitiosae, de reb. eccles. non alien». Ex infaustis vero casibus quibus ab initio hujus saeculi bona ecclesiastica affligebantur, aliasque ob causas subortae sunt, vel praetenduntur consuetudines sacro juri contrariae, quae nonnunquam privilegiis sat vetustis firmari videntur. Circa haec sequentia dubia proferre liceat: a) An ipsa lex beneplaciti Apostolici per Constitutionem (Apost. Sedis) saepe numeratam, licet haec ad limitandas latae sententiae censuras potissimum spectavit, quasi de novo promulgata est, ita ut sua vi generaliter omnes liget, atque etiam ligaret, si Constitutio illa Ambitiosae (quam caeteroquin ratam firmamque declarat) vel alia similis non praecessisset. Et si affirmative: b) An vi clausulae derogatoriae in fi.e novae Constitutionis appositae revocata censeri debeant privilegia antiqua ab ipsa Apostolica Sede concessa alienandi scilicet absque be..eplacito Apostolico? c) An derogatio haec extendi debeat ad consuetudines particulares legi de beneplacito Apostolico latae contrarias quamvis immemorabiles?» Na što je s. C. S. Officii 22. prosinca 1880. odgovorila: «Quoad tertiam partem instantiae Ad 1. sub littera a: Affirmative. Ad 2. sub littera b: Quatenus privilegia, de quibus agitur, generalia sint, Affirmative; quatenus sint specialia et personalia, Negative. Ad 3. sub littera c: Affirmative».[30]

§ 151. Popravak crkvenih zgrada.

A. Općenito pravo. I. U najstarije vrijeme, kad je imetkom cijele biskupije upravljao biskup, odjeljivala se je četvrtina,[1] a negdje i trećina[2] svih dohodaka za službu božju i za uzdržavanje i popravljanje crkvenih zgrada. Nije li to dostajalo, tad su doprinašali u tu svrhu najprije oni, koji su brali dohotke od crkve: nadarbenici, patroni itd., a ako je još štogod trebalo, to su doprinašali pripadnici one crkve budi u novcu, budi u na-

[28] Constit. Ambitiosae.

[29] Quid vero dicendum. si qui contractum ineant sub clausula de beneplacito Apostolico obtinendo?

Si contractus initus fuit sub reservatione beneplaciti Apostolici et executioni demandatus, excommunicatio incurritur, eo qnod apposita conditio illusoria videtur, cum reapse alienatio perfecta deprehendatur. — Neque quis objiciat, etiam post rei traditionem contractum nullum esse, cum Apostolica sanctione sit interdictus, ideoque rei dominium penes dominum remanere, etenim Paulus II. et antea Gregorius X. ejusmodi contractus nullos futuros decrevit, attamen contrahentes excommunicationem incurrere edixit. (Pennacchi, Commentaria in constit. Sedis Ap. T. II. p. 133. sq. 135.).

[30] Archiv 46. p. 25. sqq.

§ 151. [1] c. 23., 25.—28 C. 12. q. 2.

[2] c. 60. C. 16. q. 1.; c. 2. 3. C. 10. q. 3,

ravi. Na tim načelima temelji se i propis sabora Trientskoga, koji i danas vrijedi: «Parochiales ecclesias, etiam si juris patronatus sint, collapsas refici et instaurari procurent ex fructibus et proventibus quibuscunque ad easdem ecclesias quomodocunque pertinentibus. Qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos et alios, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt, aut, in illorum defectu, parochianos omnibus remediis opportunis ad dicta cogant (episcopi)».[3]

Prema propisu sabora Trientskoga valja popravljati crkvu: a) najprije iz dohodaka crkve (ex fructibus et proventibus quibuscunque, ad easdem ecclesias quomodocunque pertinentibus l. c.). Upotrebiti se smiju samo dohotci (fructus et proventus), a ni pošto glavnica, i to dohotci crkvene blagajne (fabrica ecclesiae) a ne temeljne ili zakladne glavnice. No i neki dio temeljne glavnice može se upotrebiti uz dozvolu dakako crkvene oblasti onda, ako još uvijek ostane toliko glavnice, da se iz njezinih dohodaka mogu namirivati tekući popravci[4] i troškovi službe božje, jer se još uvijek može crkva popraviti iz svojih dohoda, a drugi su tek onda dužni doprinašati za popravak crkve, kad se ona ne može popraviti iz svojih dohodaka.

b) Ako se ne može crkva popraviti iz svojih dohodaka, onda su dužni za popravak crkve svi oni doprinijeti, koji beru kakav dohodak od nje. »Qui (sc. fructus) si non fuerint sufficientes: omnes patronos et alios, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt . . . ad praedicta cogant«. (Trid. l. c.). U prvom redu dužan je u tu svrhu doprinašati župnik[5] i svi nadarbenici iste crkve,[6] za njima dolaze na red oni, koji imadu kakovu korist od crkve, dakle onaj patron, koji bere desetinu itd. Svi ovi doprinašaju pro rata svoga dohotka: župnik dakle i drugi nadarbenici u koliko je njihov dohodak veći od kongrue; koji bere desetinu odbivši trošak, no kod patrona se ne odbija uzdržavanje. Patron je u ostalom samo onda dužan jednako sa župnikom i nadarbenicima doprinašati, ako u istinu uživa kakav dohodak od crkve, u protivnom bo slučaju dužan je doprinašati samo conditionate t. j. on može ili dati popraviti crkvu, kad se ne može inače popraviti, ili se odreći patronata ratione aedificationis. U tom slučaju postaje onaj, koji popravi crkvu, zajedno s njim patron, ako prvobitnomu patronu pripada još patronat ratione fundi ili dotationis. No po partikularnom pravu može biti patron dužan popravljati crkvu, ako i nema nikakovih dohodaka od nje.

c) Ako su dohotci nadarbine tako maleni, da ne može nadarbenik ništa doprinesti za popravak crkve, a nema patrona, onda valja trošak za popravak crkve razdijeliti na župljane prema njihovom imetku (per aes et libram), a ne po glavama. Ovo je redovito osobni teret, s toga ne pada na inovjerce; no ako je stvarni teret, onda su dužni doprinašati svi, i nežupljani, koji imadu posjed u onoj župi, dakako, ako su katolici. Župljani, koji ne stanuju u župi, dužni su takogjer doprinašati za popravak župne crkve. Osim toga uvedeno je običajem, da župljani davaju ručne i vozne

---

[3] ss. XXI. c. 7. de ref.

[4] To vrijedi za onaj slučaj, ako imade posebna glavnica za popravak crkve. Ako nema posebne glavnice za popravak crkve, već se iz iste glavnice i crkva popravlja i namiruju troškovi crkve, onda valja da ostane toliko glavnice, da se iz kamata može oboje namirivati.

[5] c. 4. x. 3. 48.

[6] c, 1. eod.

težake. Ako se koja crkva ne bi mogla nikako popraviti, tad mogu biskupi njezine zaklade prenijeti u maticu ili drugu koju susjednu crkvu, a za samu zgradu dozvoliti, da se upotrebi u svjetovnu, ali pristojnu svrhu. Ako je zgrada odviše trošna, mogu ju dati porušiti a na mjestu, gdje je bio glavni žrtvenik, podići križ.[7]

II. Akoprem govori sabor Trientski samo o popravljanju župnih crkva, ipak nema dvojbe, da ista načela vrijede i za popravak prvostolnih i zbornih crkva.

Prvostolnu crkvu dužan je, u koliko nije njezina imovina za to dostatna, popravljati biskup salva congrua.[8] Ne bude li to dosta, dužni su u to ime doprinašati kanonici,[9] zatim drugi nadarbenici prvostolne crkve, napokon cijelo svećenstvo i pravovjerni puk. Biskup može odrediti, da se i dohotci upražnjenih nadarbina upotrebe za popravak prvostolne crkve. Isto vrijedi i za zborne crkve.

III. Crkve i kapele, koje nisu župne crkve, popravljaju se iz svoje imovine ili iz milodara, osim ako ih je tko dužan popravljati. Kapele sagragjene u dvorovima privatnika dužni su vlasnici dvorova popravljati.

IV. Što vrijedi za popravak župnih crkva, vrijedi i za popravak nadarbinskih stanova i gospodarskih zgrada, jedino što je nadarbenik dužan te zgrade uzdržavati u dobrom stanju i manje popravke sam namirivati.

U nas su dužni o vlastitom trošku graditi i popravljati gospodarske zgrade oni župnici, koji imadu nekretnine, od kojih dobivaju dohodak veći od kongrue t. j. veći od 1.000 K. Dohodak taj od nekretnina valja računati po popisu župničkih dohodaka od g. 1802.[10]

B. Posebno pravo. Zakoni, koji vrijede kod nas o gradnji i popravljanju crkvenih zgrada, jesu ovi:

§·7. »Dužnosti vlastelina, crkvenih patrona i općina.

1. Ako gdje nema crkvâ i župničkih dvorova, a vlastela ne će, da ih drage volje grade, neka se grade o trošku vjerozakonske zaklade i tada pripada dvorskoj crkvenoj komisiji pravo predlagati župnika.

Ova se naredba i sada potvrgjuje s tom iznimkom, da je vlastelinstvo dužno dati zemljište za gradnju potrebitih zgrada u onim mjestima, gdje valja namjestiti novoga župnika; no neka biskup i županije nastoje u Previšnje ime sklonuti vlastelu, da dadu barem potrebnu gragju za zgrade predočivši im: da je ta stvar usko spojena s općim dobrom njihovih podložnika i da uzdržavanje novoga dušobrižnika ne će njima pasti na teret, jer će to sve namirivati vjerozakonska zaklada. Napokon neka im još i to predoče, da će patronatsko pravo ostati cijelo i neokrnjeno svim onim vlastelinima, koji se odluče graditi zgrade, akoprem će vjerozakonska zaklada uzdržavati dušobrižnika.

Što se pak općina tiče, već je Previšnjom kraljevskom naredbom javljeno, da su katoličke općine dužne prema svojim silama dati ručne i vozne težake, koji se imadu razmjerno razdijeliti megju sva sela (commu-

[7] Trid. l. c. »Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices, seu viciniores ecclesias transferantur cum facultate tam dictas parochiales, quam alias ecclesias dirutas in profanos usus non sordidos, erecta tamen ibi cruce, convertendi«.

[8] c. 27. C. 12. q. 2.; c. 2. C. 10. q. 3.

[9] c. 4. x. 3. 11.

[10] Okružnica nadb. duh. stola od 28. ožujka 1884. br. 55.

nitates), koja su pridijeljena novoj župi. Preostaje dakle još jedino, da se točno odrede dužnosti one vlastele, koja su izvršivala patronatsko pravo u dosadanjim dušobrižnim nadarbinama. U tom dakle pogledu zapovijeda naročito Nj. posvećeno Veličanstvo, da se ona vlastela, koja se hoće odreći već uživanoga patronatskoga prava i prenijeti ga na vjerozakonsku zakladu, da izbjegnu trošak, redovitim putem prisile, da sagrade zgrade, koje su dužna kao patroni graditi, jer ako im je i prigodom osnivanja novih župa dozvoljeno bilo, da se mogu slobodno izjaviti, hoće li u buduće izvršivati patronatsko pravo ili ne, to se ne može nikako protegnuti na stare župe, za koje nema vjerozakonska zaklada nositi nikakav novi teret.

§ 8. O zgradama, koje će se na novo graditi... Napokon one zgrade, koje ne gradi vjerozakonska zaklada nego tko drugi, mogu se graditi po volji onoga, koji daje trošak ali ipak tako, da odgovaraju spomenutoj svrsi«.[11]

2. »Oni, koji žele u buduće steći patronatsko pravo, dužni su tako crkve, kao što i župničke zgrade (aedificia) graditi i popravljati i župnike uzdržavati i to tako, da se za župnika izluči jedno kmetsko selište u naravi ili u ekvivalentu, a za crkvu i župni dvor, ako ima sama crkva neku svotu, koje ne treba za svakdanje potrebe, da se i ona može uz dozvolu biskupovu upotrebiti za gradnju crkve, a u koliko ne bi bila dostatna, neka ju patron nadopuni; ručne pak i vozne težake dužni su davati isti župljani prema svojim silama po običaju, koji je u skladu s premilostivim kraljevskim rješidbama tako, kad se grade župničke zgrade, kako i kad se popravljaju, kao što i kad se gradi crkva. Nego da se kasnijim popravcima trošak ne poveća, dužni su župnici za vremena tu potrebu prijaviti patronu, a ako bi on bio nemaran, takogjer nadležnim oblastima. Ako se dokaže, da su župnici propustili to učiniti, bit će dužni podmiriti trošak, koji se je nakupio«.[12]

3. »§ 10. Kod gradnje i popravljanja crkva valja se držati ovoga:

a) patroni su dužni popravljati jedino župne crkve, s toga se ta dužnost ne može protegnuti na druge crkve i kapele;

b) ako ima crkva glavnice (dos), svaki popravak i obnovu crkve treba najprije iz te glavnice namiriti; samo ako nema glavnice ili ako nije dostatna, tad valja da kraljevski fiskus namiri gragjevni trošak;

c) ili imala crkva glavnicu ili ne, patronu se ne može nametnuti dužnost, da nabavi uru za toranj, da načini vanjski trijem oko tornja ili stan za zvonara, koji na tornju straži, jer ove stvari ne spadaju na službu božju;

d) isto se tako ne mogu nabaviti na račun kraljevskoga fiska velike i neobično skupe orgulje, klupe i sjedala, pobočni žrtvenici, odijelo i sv. sprave (apparatus), koje nisu neophodno nužne, već valja da ih nabave ili župljani iz dobrovoljnih prinosa, ili da se nabave iz crkvene blagajne ili da ih nabavi sam župnik.

§ 11. Kod župa i župnih dvorova valja paziti:

a) župnik, ma i imao manje godišnjega dohotka od 1.000 K, dužan je sam izvesti manje, osobito nutarnje popravke župnih dvorova nastale od dulje uporabe kao što su: popravci prozora, vrata, kućnih vrata, brava, peći,

---

[11] Naredba ug. dvorske kancelarije od 10. ožujka 1787, broj 5478. — 742. (Propisi za javnu tehničku službu u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1881. p. 180. sqq.).

[12] Odluka ug. dvorske kancelarije od 15. siječnja 1802. br. 327. l. c. p. 183.

žbukanje i bijelenje zidova; usuprot samo oni župnici, koji imadu veći godišnji dohodak od 1.000 K, dužni su sami izvesti veće popravke i obnove, kao što i uzdržavati župne dvorove u dobrom stanju.

b) Gospodarske zgrade: staje, suše, žitnice, štednji, sjenici, koci, isto tako i sve raskošne zgrade, sjenice u vrtima, neka se na račun kraljevskoga fiska ni ne grade ni ne popravljaju, jer taj teret spada na župnike i na župljane, nego se dozvoljava za župe, koje imadu manji dohodak u gotovom nego što je propisan, da se može iz Previšnje kraljevske blagajne i sagraditi i popravljati štala za dvije krave i drvarnica«.[13]

4. »Nj. Veličanstvo zapovjedilo je, da se trošak za popravak filijalnih crkva, koje nemaju patrona, podmiruje iz vjerozakonske zaklade«.[14]

5. »§ 13. Dužnost župnika, da zgrade i crkveni namještaj u dobrom stanju drži. Nj. posvećeno Veličanstvo zapovijeda svima i svakomu od župnika, patrona i činovnika, da brižno paze ne samo na povjerene im zgrade, već i na crkveni namještaj, na spise, riječju na svu crkvenu imovinu. Toga radi zapovijeda se pojedinim biskupijama prigodom namještanja župnika, pošto je i onako uvijek biskupov odaslanik prisutan kod sastavljanja imovnika, kad umre koji župnik, da on s mjesta sav crkveni namještaj (supellectilem), sva pisma, koja je unesao u imovnik i potvrdio primitak, uzme k sebi na pohranu, zatim neka pregleda zgrade; ako se, pregledavši stare crkvene imovnike, nagje kakav nedostatak (defectus), ili da su zgrade s nemara pokojnoga nadarbenika trošne (destructae), valja stvar potanko prijaviti, a crkvena će vlast učiniti što treba, da se iz ostavštine pokojnoga nadarbenika šteta nadoknadi«.[15]

6. »Isto tako morati će sami župnici dati izvesti sve ove popravke tako na svom stanu, kako i na gospodarskim zgradama, koje običavaju stanari sami nositi«.[16]

7. a) »Župnici, koji imadu obilniji dohodak iz raznih nekretnina i zemalja, dužni su župne dvorove popravljati sami uz pripomoć župljana, dočim gradnja i popravak crkva, ako ne imaju dostatne glavnice (dote), spada sasma na patrona, a ni pošto se ne može na župnika protegnuti.

b) Da se pribavi ovoj naredbi uspjeh, neka kotarski podarhidjakon češće, a svakako kod svake promjene s osobom oblasnom (magistratuali) razgleda stanje takovih zgrada, a nemar župnika neka biskup s mjesta nadoknadi sekvestracijom dohodaka ili u slučaju smrti iz ostavštine.

c) Budući da imade prema mjesnim prilikama jedan župnik više troška od drugoga, i tako uz veći dohodak i veći trošak, može manje trošiti na popravak zgrada, neka biskup i oblast saslušavši i mnijenje patrona sporazumno odrede o onim župnicima, kojima ostaje za njihovu osobu na godinu 1.000 K i više, koliko su dužni svake godine iz svoga dohotka trošiti za popravljanje zgrada, ako to bude potrebno.

d) Ako se dogodi, da župna kuća bez ikakove krivnje župnikove, koji u njoj stanuje izgori, u tom slušaju dužan je ponajprije patron sa-

[13] Naputak izdan od kralj. ugar. komore od 15. prosinca 1841. br. 43.219. l. c. p. 185. sq.

[14] Otpis kr. ug. dvorske kancelarije od 17. prosinca 1819. br. 14.399. l. c. p. 189. sq.

[15] Cit. naredba ug. dvorske kancelarije od 10. ožujka 1787 br. 5478. — 742.

[16] Cit. odluka ug. dvorske kancelarije od 15. siječnja 1802. br. 327.

graditi iz temelja župnu kuću, niti je u tom slučaju dužan župnik u tu svrhu pripomoći«.[17]

8. »O pitanju, tko je dužan graditi i popravljati gospodarske zgrade u župama, gdje imadu župnici obilniji dohodak iz raznih zemalja i nekretnina, izdalo je Nj. Veličanstvo ovu rješidbu: u tom pogledu treba se držati pravila propisanoga za druge nadarbenike, koji imadu istu dužnost; župnici dakle, koji imadu posjed i koji dobivaju iz zemalja svoje nadarbine veći dohodak od plaće, koja im pripada (ultra convenientem sui provisionem), dužni su graditi i popravljati gospodarske zgrade, ako ih uništi požar ili ako s druge kakove nezgode propadnu«.[18]

9. »Budući da su neka komorska gospodarska ravnateljstva zapitala, koji se popravci na župničkim kućama imadu izvesti o trošku vlastelina, komu pripada patronatsko pravo, a koji na trošak samoga župnika; za buduće ravnanje u sličnim slučajevima da se strogo obdržava propisuje se ovo:

svaki župnik bez obzira na njegov dohodak dužan je na svoj trošak dati obaviti sve one popravke, koje obično i stanari u svojim stanovima obavljaju, tako na kući, kako i na gospodarskim zgradama, kao što su štednji, žitnice, sjenici, staje, kolnice, koci, kokošinjaci i slične zgrade; veće pak popravke na kući valja da za dobe prijave patronu, da se kasnijim popravljanjem ne povećavaju troški, jer će župnik, koji to zanemari prijaviti, biti dužan namiriti veći trošak.

Župljani morat će svakako pripomoći, ako bude veći trošak za popravljanje gospodarskih zgrada. Što se pak tiče ostalih popravaka župničkih zgrada, ti su popravci ili veći ili manji; — veće popravke n. pr. kad treba veći dio zida ili strop u sobama popraviti, podmiruje patron, što se pak tiče manjih popravaka n. pr. na vratima, dijelu krova, žbukanje zidina itd. valja razlikovati župnike prema dohotku.

Župnici, koji polag popisa od nekada (ab olim) imadu preko 1.000 K godišnjega dohotka, dužni su manje popravke sami namirivati, što ako propuste učiniti i tim nanesu zgradi štetu, dužni su tu štetu nadoknaditi, a ako ne bi htjeli, neka ih na to biskupska oblast prisili.

Župnicima, koji imadu manji dohodak, doznačuje potreban trošak za manje popravke komorski patronat. No nadzorništvo komorsko neka pazi, da za župnike, koji imadu preko 1.000 K dohotka, niti najmanju svotu u ime manjih popravaka ne predlaže pod odgovornošću i dužnošću naknade, ali imadu pravo tražiti od župnika, da im vrate, u ostalom mu se zapovijeda, da koliko god puti predlaže takove popravke, neka uvijek u svom izvještaju potanko naznači dohotke onoga župnika.

U ostalom dodaje se u smislu spomenute milostive rješidbe god. 1822. izdane, da akoprem vlastela, kojima pripada pravo patronata, nisu nipošto dužna graditi i popravljati lih korisne gospodarske zgrade, kao što su štednji, žitnice, sjenici, staje, koci, košinjaci i ovima slične, ipak što se tiče gradnje štala i kolnica, tamo gdje je župnik prisiljen imati konje ili krave, te su ondje takove zgrade potrebne (accessorie necessaria), da je običaj, da te zgrade podižu uz pomoć vlastele dotične općine, barem na seljačku (opere saltem rusticano) prema običaju dotičnoga mjesta«.[19]

---

[17] Otpis kr. ug. dvorske kancelarije od 4. studenoga 1808. br. 11.471.
[18] Odluka kr. ug. dvorske kancelarije od 23. prosinca 1808. br. 13.064. l. c. p. 193.
[19] Otpis kr. ug. dvorske komore od 9. travnja 1845. br. 12.464. l. c. p. 195. sq.

10. »Po previšnijm naredbama od g. 1808., koje su obznanjene ugarskomu namjesništvu otpisima bivše kr. ug. dvorske kancelarije od 4. stud. i 23. pros. 1808. br. 11.471. i 13.064. za ravnanje, te su i bivšoj općoj dvorskoj komori saopćene, — dužni su župnici, imajući nepokretnine, ako im zemljišta njihove nadarbine donose dohodak nadmašajući kongruu, — župne gospodarske zgrade dizati i popravljati, ako požarom ili drugom nezgodom propadnu.

Gdje pako župnici nisu opskrbljeni takovim zemljištima mora po ovim Previšnjim naredbama, ako ustreba, patron svojoj patronatskoj dužnosti udovoljiti«.[20]

[20] Otpis c. kr. min. za bogoštovlje i nastavu od 4. travnja 1857. br. 3446/1161. l. c. p. 197.

POSEBNI DIO.

KNJIGA TREĆA.

Sakramenti i drugi sveti čini.

GLAVA PRVA.

Sakramenti.

Budući da nauk o sakramentima ne spada strogo u crkveno pravo, već u drugu disciplinu, s toga i ne ćemo ovdje raspravljati o sakramentima ni u opće, ni na pose o svakom pojedinom sakramentu. Mi ćemo na ovom mjestu govoriti samo o sakramentu ženidbe.

POGLAVLJE PRVO.

Ženidba.

§ 152. Ženidba prvobitno.

Ženidba je zakoniti savez sklopljen izmegju muža i žene u tu svrhu, da zajedno živu i da si dadu uzajamno pravo na svoje tijelo, ili kao što veli Sanchez, matrimonium est viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens.[1]

Ženidba je savez, jer bit ženidbenoga saveza stoji u vezu, s kojim su supruzi megju sobom svezani. No nije svaki savez muža i žene ženidba n. pr. prileżništvo, nego samo onaj, koji je sklopljen prema odredbi zakona, koji je ili g. Bog usadio u srca ljudska, ili koji je nadležna oblast izdala.[2]

---

§ 152. [1] De sancto matrimonii sacramento. Lugduni 1739. T. I. l. II. Disp. I. n. 1. Rimsko pravo označuje ženidbu ovako: Nuptiae sunt conjunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae: divini et humani juris communicatio (l. 1. ff. de rit. nupt. XXII. 2.), a Naputak (za duhovne sudove u carevini Austrijskoj o stvarima ženidbenim) u §. 1. veli: ženidba je savez muža i žene, uregjen po volji božjoj, da se rasplodi rod čovječji i da se suprúzi uzajamno pomažu.

[2] Verum ne cujuslibet fornicatoris et fornicariae conjunctio juxta hanc deffinitionem

Ženidbeni ovaj vez muža i žene, razlikuje se od drugih vezova n. pr. prijateljstva, time, što su supruzi dužni, da u zajednici živu i što jedan drugomu predaje pravo na svoje tijelo za ragjanje djece.[3] Ovomu pravu, koje si supruzi uzajamno davaju, odgovara i dužnost spolno općiti, a ta je dužnost tako usko skopčana s biti ženidbe, da se i zove ženidbena dužnost, debitum conjugale. Gdje god dakle pri sklapanju ženidbe supruzi ove dužnosti ili ne će, ili ne mogu preuzeti, tuj se ne sklapa ženitba, kao što se ne bi sklopila ženidba ni onda, kada bi se supruzi dogovorili, da će zapriječiti porod djece, jer bi time a priori isključili svrhu, radi koje je utemeljena ženidba, da se naime umnoži rod ljudski, i radi koje svrhe davaju si supruzi uzajamno pravo na svoje tijelo.

2. Ova sveza muža i žene označuje se u latinskom jeziku raznim riječima. Tako se zove matrimonium, jer se žena udaje, da postane mati, ona ragja i odgaja dijete; conjugium, jer muž i žena nose jedan te isti jaram; consortium, jer im je obojici isti udes; napokon connubium ili nuptiae od glagola nubo, jer si je u staro vrijeme zaručnica pokrila glavu plaštem, kada su ju predavali zaručniku (Gen. 24. 65.), akoprem se riječju nuptiae ne označuje sama ženidba, već razne svečanosti, uz koje se sklapa ženidba.[5]

3. Ženidbu naredio je Gospodin Bog u raju, kao što nam to pripovijeda sv. pismo. Kada je naime stvorio g. Bog Adama reče: nije dobro, da je čovjek sam, načinimo mu družicu prema njemu. I pusti Gospodin Bog tvrd san na Adama, te zaspa, pa uze jedno od rebara njegovih i sa gradi od onoga rebra ženu, i dovede ju k Adamu. I nadjene Adam ženi svojoj ime Eva. — I blagoslovi ih Bog i reče: ragjajte se i množite!

4. Ženidba utemeljena je najprije zato, da se ragjaju i odgajaju djeca.[6] I to je tako bitna svrha ženidbe, da se ni ne sklapa ženidba, kad se ta svrha ne može postići radi spolne nemoći jednoga ili obojice supruga, ako je nemoć opstojala već prije sklopljene ženidbe. Ali to nije jedina svrha ženidbe: jer ona rabi i zato, da bude lijek proti grijesima pohote i da se supruzi uzajamno pomažu.[7]

5. Bogoslovi uče, da je troje dobro ženidbe: fides, proles, sacramentum.

Fides obvezuje supruge, da isključivo samo megju sobom spolno

---

matrimonii nomine censeatur subaudiendum est legitima, ut sit sensus: matrimonium est viri et mulieris legitima conjunctio individuam vitae consuetudinem retinens. Roland kod Freisena Geschichte des canonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur, Tübingen 1888. p. 23.

[3] Mulier sui corporis potestatem non habet. sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. 1. Kor. 7. 4.

[4] Cum puer adhuc infans existat, propter quod magis materno indiget solatio, quam paterno, sibique (matri) ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris et feminae magis matrimonium quam patrimonium nuncupetur c. 2. x. 3. 33.

[5] Hodie tamen nuptiarum nomine proprie illa solemnitas et pompa externa magis, quam contractus ipse matrimonialis intelligitur, quo sensu tempore adventus et quadragesimae nuptiae prohibentur, id est pompa nuptialis, non vero ipse matrimonialis contractus, si absque solemnitate privatim ex causa instituatur. Van Espen l. c. l. IV. tit. 1. §. 1. n. 8.

I mi u hrvatskom jeziku razlikujemo ženidbu od pira, zato se i veli u crkvenoj zapovijedi: ne piruj u zabranjeno vrijeme, a ne veli se: ne ženi se u zabranjeno vrijeme.

[6] Proles est essentialissimum in matrimonio. S. Thomas.

[7] Rimski katekizam P. II. c. 18. q. 13. 14.

opće; proles im nalaže dužnost, da djecu dobro uzgoje, sacramentum napokon označuje nerazrješivost ženidbe.[8]

Ovo troje dobro spada na bit ženidbe, stoga se nijedno ne može isključiti pri sklapanju ženidbe; ali pošto je već sklopljena ženidba, potreban je samo sacramentum da može postojati ženidba, dočim fides et proles mogu i manjkati.[9]

6. Bitna svojstva, kojima je sâm početnik ukrasio ženidbu, jesu: jedinstvo i nerazrješivost.

a) Jedinstvo t. j. da ženidba može u jedno te isto vrijeme opstojati samo megju jednim mužem i jednom ženom i time se isključuje i mnogomuštvo i mnogoženstvo.

Svi priznavaju, da je mnogomuštvo zabranjeno prirodnim zakonom, jer se protivi i naravi ljudskoj i pojmu ženidbenoga veza, pošto nije moguće, da se u mnogomuštvu postigne prva svrha ženidbe t. j. ragjanje djece.

Što se pako tiče mnogoženstva općenito je mnijenje, da se ono ne protivi prvoj svrhi ženidbe i prema tomu da ono nije zabranjeno prvim zapovijedima prirodnoga zakona, nego zapovijedima, koje se izvode kao zaključci iz prvih zapovijedi, a ta izvedena načela .iz prirodnoga zakona ne vrijede uvijek i vazda, jer ih g. Bog kao gospodar naravi može izrično u nekim prilikama ukinuti, i onda dakako ne obvezuju. Tako vele, da je g. Bog učinio s patrijarkama, i zato su oni mogli bez grijeha imati više žena.[10] No kršćanima zabranjeno je višeženstvo. Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.[11]

b) Nerazrješivost t. j. da se ženidbeni vez raskida samo smrću.

Općenito je mnijenje, da je ženidba nerazrješiva po prirodnom zakonu, ali da toga ne zahtijeva sama narav ženitbe, nego da se ona oslanja na prirodni zakon samo u toliko, u koliko počiva na načelima izvedenima iz prirodnoga zakona. Da nije ženidba nerazrješiva po prirodnom zakonu, vidi se odatle, što je g. Bog dopustio židovima, da mogu razrješivati brak, a i u novom zakonu slobodno je to nevjernicima, ako se jedan ženidbeni drug pokrsti, a drugi ne će da živi s njime sine contumelia creatoris. A ono, što zahtijeva prirodni zakon, ne može ni g. Bog, početnik prirode mijenjati, stoga i vele bogoslovi, da je nerazrješivost ženidbe samo donekle osnovana na prirodnom zakonu. «Aliquam inseparabilitatem esse de natura matrimonii et ita competere etiam matrimonio rato de jure divino et naturali.[12]

«Atque illa viri et mulieris conjunctio», veli Leo XIII., «quo sapientissimis Dei consiliis responderet aptius, vel ex eo tempore duas potissimum easque imprimis nobiles, quasi alte impressas et insculptas prae se tulit proprietates, nimirum unitatem et perpetuitatem»,[13] a naš Naputak u §. 1. «Že-

---

[8] Razumije se samo sobom, da se ovdje riječ sakramenat ne uzima u značenju: sredstvo milosti.

[9] Sed indivisibilitas, quam sacramentum importat, pertinet ad ipsum sacramentum secundum se — et inde est, quod matrimonium nunquam invenitur sine inseparabilitate, invenitur antem sine fide et prole, quia esse rei non dependet ab usu suo, et secundum hoc sacramentum est essentialius matrimonio, quam fides et proles. S. Thomas.

[10] Isporedi Dr. Bujanović, sv. sakramenti II. sv §. 106., 109.

[11] Trid. ss. XXIV. c. 2. de sacram. matrim.

[12] Sanchez l. c. l. 1. c. 4.

[13] Arcanum divinae sapientiae 10. veljače 1880. Acta Leonis papae XIII. Parisiis 1885. p. 79.

nidba je već od početka ustanovljena kao nerazrješiva i dobila je za pravilo zakon, da su muž i žena dvoje u puti jednoj».

7. Ženidba postaje, kao što i ugovor, megjusobnom privolom, a izjavu megjusobne privole u ženidbu zove kanonsko pravo ženidbenim ugovorom, contractus matrimonialis, a osobe, koje ju sklapaju naziva cotrahentes. Prema tomu veli i rimsko pravo: nuptias non concubitus, sed consensus facit. No ženidba nije puki gragjanski ugovor, već se od njega bitno razlikuje.

Ženidba nije gradjanski ugovor. Ona bo se razlikuje od gragjanskoga ugovora 1. postankom. Gragjanski ugovor stoji do volje ili društva ili pojedinaca; ženidbu utemeljio je sam Gospodin Bog 2. Što se tiče privole: u gragjanskom ugovoru može svjetska vlast nadoknaditi pomanjkanje privole; u ženidbi ne može pomanjkanje privole nitko nadoknaditi, osim onih osoba, koje ju sklapaju. 3. Predmetom: predmet gragjanskoga ugovora razne su stvari; predmet ženidbe jesu osobe. 4. Uvjetom: u gragjanskom ugovoru stoji do volje onih, koji ga sklapaju, kakova će si prava ustupiti i kakove dužnosti primiti; u ženidbi sve je to već odregjeno, tu stoji samo do volje osoba, hoće li ili ne će ženidbu sklopiti, a ako ju odluče sklopiti, onda valja da onakovu sklope, kakova je naregjena od g. Boga. Punim je daklem pravom moga reći papa Pio VI. u listu na jegarskoga biskupa (6. srpnja 1789): matrimonium non est contractus mere civilis, sed est contractus naturalis divino jure ante omnem civilem societatem institutus et firmatus.[14]

§ 153. Ženidba kao sakramenat.

1. Prvobitna čistoća ženidbe, kako ju je g. Bog utemeljio — jedinstvenu i nerazrješivu — okaljana je tečajem vremena ne samo kod pogana, nego i kod židova, jer je i kod njih vladalo ne samo višeženstvo, nego i otpuštanje žena. Krist Gospodin ne samo da je vratio ženidbi prvobitnu čistoću,[1] nego ju je i podigao na čast sakramenta novoga zavjeta, kako to uči crkva katolička. Si quis dixerit, veli sabor Trientski, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit,[2] a prema tomu i naš Naputak u §. 1.: Krist Gospodin povratio joj je prvobitnu čast i učinio ju sakramentom novoga zavjeta. No da bude ženidba sakramenat, valja da su one osobe, koje ju sklapaju valjano krštene;[3] ženidba nekrštenih osoba jest valjana, ali nije sakramenat.[4]

---

[14] Kod Kutschkera l. c. p. 34.

§ 153. [1] Krist Gospodin povratio je ženitbi prvobitnu čistoću s riječima: itaque non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, — ab initio autem non fuit sic. Kada je ženidba podignuta na čast sakramenta, ne zna se za pravo.

[2] ss. XXIV., c. 1. de sacram. matrim.

[3] Imade li se ženidba valjano krštenih nekatolika, zatim ženidba kršćana i nekršćana i napokon ženidba katolika i nekatolika smatrati kao sakramenat, o tomu isporedi Kutschker, Das Eherecht, Wien 1856. T. I. p. 21. sqq.

[4] Etsi matrimonum verum quidem inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles antem verum quidem et ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjungii sacramen-

Ženidba kao sakramenat jest savez sklopljen izmegju muža i žene u tu svrhu da zajedno živu i da si uzajamno dadu pravo na svoje tijelo, a koji je savez Krist Gospodin podigao na čast sakramenta.

2. Kao što svaki sakramenat, tako imade i sakramenat ženidbe svoju tvar, formu i djelitelja.

Tvar sakramenta ženidbe jesu tjelesa zaručnika; forma, megjusobna izjava, da privoljuju u ženidbu.

Djelitelji sakramenta ženidbe jesu one osobe, koje sklapaju ženidbu.

Melchior Canus († 1560.) učio je prvi, da je djelitelj sakramenta ženidbe svećenik, a ne one osobe, koje ju sklapaju. Ali ako se uzme u obzir, da je crkva smatrala sve do sabora Trientskoga, a i sada da smatra u onim pokrajinama, gdje nije sabor Trientski proglašen kao valjane one ženidbe, koje su se sklapale, ili koje se sklapaju bez svećenika, dapače da u nekim slučajevima kod mješovitih ženidba zabranjuje svećeniku svako aktivno sudjelovanje pri sklapanju ženidbe, a ipak ju smatra valjanom; ako se uzme u obzir, da se radi tajne ženidbene zapreke nevaljano sklopljena ženidba utvrgjuje tako, da supruzi ponove ženidbenu privolu bez prisutnosti svećenika; ako se napokon uzme u obzir, da sabor Trientski veli (ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.) neka se svećenik blagosivljajući ženidbu služi ili s riježima: Ego vos conjungo in matrimonium etc. ili s drugima prema mjesnom običaju:[5] onda je jasno, da crkva drži, da su djelitelji sakramenta ženidbe one osobe, koje ju sklapaju, a da nije djelitelj ženidbe svećenik.[6]

3. U ženidbi se ne može ugovor odijeliti od sakramenta. Neki bi htjeli u ženidbi odijeliti ženidbeni ugovor od sakramenta tako, da bi mogla biti koja ženidba valjana, a da nije ujedno i sakramenat. No to ne može biti, jer je Krist Gospodin svaku ženidbu megju kršćanima podigao na čast sakramenta tako, da je svaka ženidba megju kršćanima ujedno i sakramenat, ili nije ni ženidba. «Cum nemo ex catholicis ignoret», veli Pijo IX. u svom nagovoru od 27. rujna 1852., «aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicae legis sacramentum a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum — ac proinde a conjugali foedere sacramentum separari nunquam posse».[7] Isto tako govori i Leo XIII. u encyklici Arcanum divinae sapientiae od 10. veljače 1880. «Etenim non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium: matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum sig-

---

tum. C. 7. x. IV. 19. Valjana ženidba kršćana, koja je sakramenat, zove se matrimonium ratum.

[5] Tako se negdje rabe riječi: Matrimonium inter vos contractum Deus confirmet et ego illud approbo et in facie ecclesiae solemnizo in nomine etc., drugdje opet: Ego vos in matrimonium conjungo, ili samo: quod Deus conjunxit, homo non separet.

[6] Opširnije o tomu vidi Dr. Bujanović l. c. §. 163. p. 342. sqq.

[7] U Archivu 13. p. 342.

num et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summae conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se colligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac disparari hominum arbitratu queat».[8] S toga je punim pravom osugjena ova izreka: matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est,[9] i druga koja glasi: Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur.[10]

§ 154. Samo crkva ima pravo davati zakone i suditi u ženidbenim stvarima vjernika.

I. Budući da je ženidba sakramenat novoga zavjeta, i budući da je Krist Gospodin crkvi dao vlast odregjivati kako, kada, komu i pod kojima će uvjetima podjeljivati sakramente: to se samo sobom razumijeva, da imade crkva, a ne svjetska vlast, pravo davati zakone o ženidbi vjernika. Ovu našu tvrdnju potvrgjuje i povjest: jer je Krist Gospodin, a kašnje i crkva propisivala zakone o ženidbi bez svakoga utjecaja svjetske vlasti, a i sami kršćanski vladari priznavali su crkvi tu vlast.[1] S toga je punim pravom mogao sabor Trientski izreći: «si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere

---

[8] Acta Leonis papae XIII. p. 94.

[9] Syllabus n. 66.

[10] Ibidem n. 73.

§ 154. [1] »Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua uatura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur ac temperetur, non principum imperio, sed divina auctoritate ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium.

Deinde consideranda sacramenti dignitas est, cujus accessione matrimonia christianorum evasere longe nobilissima. De sacramentis autem statuere et praecipere, ita, ex voluntate Christi, sola potest et debet ecclesia, ut absonum sit plane potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translatam. Postremo magnum pondus est, magna vis historiae, qua luculenter docemur, potestatem legiferam et judicialem, de qua loquimur, libere constanterque ab ecclesia usurpari connivisse iis etiam temporibus, quando principes reipublicae consentientes fuisse aut conniventes in ea re, inepte et stulte fingeretur. Illud enim quam incredibile, quam absurdum, Christum Dominum damnasse polygamiae repudiique inveteratam consuetudinem delegata sibi a procuratore provinciae vel a principe Iudaeorum potestate; similiter Paulum apostolum divortia incestasque nuptias edixisse non licere cedentibus aut tacite mandantibus Tiberio, Caligula, Nerone! Neque illud unquam homini sanae mentis potest persuaderi, de sanctitate et firmitudine conjugii (can. Apost. 16, 17, 18), de nuptiis servos inter et ingenuas (Philosophumena Oxon. 1851.), tot esse ab ecclesia conditas leges, impetrata facultate ab Imperatoribus romanis, inimicissimis nomini christiano, quibus nihil tam fuit propositum, quam vi et caede, Christi opprimere adolescentem; praesertim religionem, cum jus illud ab ecclesia profectum a civili jure interdum adeo dissideret, ut Ignatius Martyr (ep. ad Polyc, c. 5.). Justinus (apol. Mart.), Athenagoras (legat. pro christin. nn. 32. 33.) et Tertullianus (de coron. milit. cap. 13.), tanquam injustas et adulterinas publice traducerent nonnullorum nuptias, quibus tamen imperatoriae leges favebant.

Postea vero quam ad christianos Imperatores potentatus omnis, reciderat, Pontifices maximi et Episcopi in concilia congregati eadem semper cum libertate conscientiaque juris

impedimenta matrimonii dirimentia, vel in iis constituendis errasse: anathema sit».[2]

Crkva imade pravo odregjivati ženidbene zapreke i zabrane (impedimenta dirimentia et impedientia) t. j. ona imade pravo propisivati uvjete, pod kojima se može valjano sklopiti ženidba, i uvjete bez kojih se može, istina, valjano sklopiti ženidba, ali se ne može sklopiti slobodno. Papa Pijo IX. osudio je ovu izreku: »Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt.[3] A kad su neki tvrdili, da kanon sabora Trientskoga, s kojim se izriče, da crkvi pripada pravo odregjivati ženidbene zapreke ili nije dogmatičan, ili da se imade tako razumijevati, da je crkva tu vlast dobila od države, osudio je Pijo IX. izreku »Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt,[4] i opet »Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non jure proprio, sed illo jure usa, quod a civili potestate mutuata erat«.[5]

Vlast dana crkvi odregjivati ženidbene zapreke, nije ograničena ustanovama staroga zavjeta. »Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum et dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis illorum dispensare aut constituere, ut plures impediant et dirimant: anathema sit«.[6]

Samo se sobom razumije, da se zakonodavna vlast crkve proteže i na zaruke.

Ženidbene zapreke i zabrane mogu propisivati za cijelu crkvu samo papa i općeniti sabori: jer samo oni imadu sudsku vlast u cijeloj crkvi.

---

sui, de matrimoniis jubere, vetare perseverarunt quod utile esse, quod expedire temporibus censuerunt utcumque discrepans ab institutis civilibus videretur. Nemo ignorat quam multa de impedimentis ligaminis, voti, disparitatis cultus, consanguinitatis, criminis, publicae honestatis in conciliis Illiberitano (de Aguirre, conc. Hispan, T. I, can. 15, 16, 17, 18.), Arelatensi (Harduin, Act. concil. T. I. can. 11.), Chalcedonensi (Ibid. an. 16.), Milevitano II. aliisque, fuerint ab ecclesiae praesulibus constituta, quae a decretis jure imperatorio sancitis longe saepe distarent.

Quin tantum abfuit, ut viri principes sibi adsciscerent in matrimonia christiana potestatem, ut potius eam, quanta est, penes ecclesiam esse agnoscerent et declararent. Revera Honorius, Theodosius junior, Justinianus (Novel. 137.) fateri non dubitarunt, in iis rebus quae nuptias attingant, non amplius quam custodibus et defensoribus sacrorum canonum sibi esse licere. Et de connubiorum impedimentis si quid per edicta sanxerunt, causam docuerunt non inviti, nimirum id sibi sumpsisse ex ecclesiae permissu atque auctoritate (Fejer Matrim. ex instit. Christ. Pesth. 1835.); cujus ipsius judicium exquirere et reverenter accipere consueverunt in controversiis de honestate natalium (cap. 3. de ordin. cognit.), de divortiis (cap. 3. de divort.), denique de rebus omnibus cum conjugali vinculo necessitudinem quoquo modo habentibus (c. 13. qui filii sint legit.). Igitur jure optimo in concilio Tridentino definitum est in ecclesiae potestate esse impedimenta matrimonium dirimentia constituere (ss. XXIV. c. 4.), et causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos spectare (ibid. c. 12.)«. Leo XIII. Arcanum divinae sapientiae l. c. p. 90. sqq.

[2] ss. XXIV. can. 4. de sacram. matrim.

[3] Syllabus n. 68.

[4] Syllabus n. 70.

[5] Syllabus n. 69.

[6] Trid. ss. XXIV. c. 3. de sacram. matrim.

Biskupi mogu za svoju biskupiju izdavati ženidbene zabrane, ali samo takove, koje se ne protive općenitomu pravu.

II. Pošto dokazasmo, da crkvi pripada pravo davati zakone u ženidbenim stvarima vjernika, to se i samo sobom razumijeva, da njoj pripada i sudska vlast u istim stvarima, jer se jedna vlast bez druge ne da ni pomisliti a i smiješno bi bilo tvrditi, da crkva imade pravo davati zakone u ženidbenim stvarima, ali da ne ima prava bditi nad tim, da li se njezini zakoni vrše ili ne. Za to i veli sabor Trientski: »si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos: anathema sit«.[7]

Pod ženidbenim stvarima, o kojima sudi isključivo crkva, razumijevaju se i zaruke, kao što se to vidi iz osugjene tvrdnje »causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.[8] To pravo priznaje crkvi i § 2. g. ž. z., koji glasi: »o tomu, da li opstoje zaruke, i da li iz njih nastaje ženidbena zapreka, odlučuje sud duhovni«, isto tako i konkordat, »Sponsalia quod attinet, auctoritas ecclesiastica judicabit de eorum existentia et quoad matrimonium impediendum effectibus, servatis, quae idem concilium Tridentinum et Apostolicae litterae, quarum initium: Auctorem fidei, constituunt«.[9]

Sudsku vlast u ženidenim stvarima priznaje crkvi i naš konkordat riječima: Quum . causae ecclesiasticae omnes — ad ecclesiae forum unice pertineant, easdem cognoscet judex ecclesiasticus, qui perinde de causis quoque matrimonialibus juxta sacros canones et Tridentina cumprimis decreta judicium feret, civilibus tantum matrimonii effectibus ad judicem saecularem remissis.[10]

Crkveni sudac sudi isključivo o ženidbenim stvarima samo onda, kad se pita, jesu li sklopljene zaruke ili ženidba valjana, kakova prava ili dužnosti nastaju iz zaruka ili ženidbe itd. t. j. kad se radi de quaestione juris. Jer ako se radi de quaestione facti t. j. ako se pita samo to, da li je ženidba u opće sklopljena, bez obzira na to, da li je ona valjana ili nevaljana, o tomu može suditi i svjetski sudac, jer i on može zagledati u maticu vjenčanih, pak izreći, da li je ženidba bila sklopljena ili nije.[11]

§ 155. U koliko može država izdavati propise o ženidbi vjernika.

Budući da država ne samo priznaje ženidbu, već i daje oženjenima mnoga i velika gragjanska prava, n. pr. supruzi prezime muža i prava njegovog stateža (§ 92. o. g. z.), djeci pravo, da su zakoniti nasljednici svojih roditelja (§ 730., 731. o. g. z.), to se samo sobom razumijeva, da državna vlast može stavljati uvjete, pod kojima će ta gragjanska prava podjeljivati oženjenima.[1] Država dakle imade pravo izdavati propise, koje valja da pri sklapanju ženidbe obdržavaju oni, koji hoće postići gragjanske

[7] ss. XXIV. c. 12. de sacram. matrim.

[8] Syllabus n. 74.

[9] Članak 10.

[10] Ibidem.

[11] Engel l. c. l. IV. tit. 18. n. l. p. 1067.

§ 155. [1] Item non ipsa (ecclesia catholica) ignorat neque diffitetur, sacramentum matrimonii, cum ad conservationem quoque et incrementum societatis humanae dirigatur, cognationem et necessitudinem habere cum rebus ipsis humanis, quae matrimonium quidem consequuntur, sed in genere civili versantur: de quibus rebus jure decernunt et cognoscunt, qui reipublicae praesunt. Leo XIII. Arcanum divinae sapientiae.

posljedice ženidbe, dosljedno i imade pravo onima, koji sklope ženidbu ne obdržavajući njezinih propisa, uskratiti te gragjanske posljedice. No ona ne imade prava, niti može izdavati propise o ženidbi, do obdržavanja kojih bi stajala valjanost ženidbe; takovi bo propisi ne spadaju u područje države, to spada na crkvu, stoga i nema i ne može biti gragjanskih ženidbenih zapreka (impedimenta dirimentia).

Katolici dužni su u savjesti obdržavati državne propise kod sklapanja ženidbe, ako se oni ne protive ni božjim ni crkvenim zakonima, jer »sveta je dužnost kršćanina«, veli Naputak u § 69., »iskazivati državnoj vlasti onu pokornost, koju nas uči sam Gospodin po svojem apostolu. Tim točnije treba da vrše one zakone, koji se brižno skrbe za to, da se uzdrži ćudoredni red. Akoprem ne može državna vlast svojim naredbama zapriječiti, da se megju kršćanima sklopi valjana ženidba, ipak nije dozvoljeno austrijskomu gragjanu zanemariti one propise, koje zakon austrijski propisuje o gragjanskim posljedicama ženidbe«.

§ 156. Gragjanska ženidba.

I. Pod gragjanskom ženidbom razumijeva se ona ženidba, koja se sklapa pred državnim činovnikom po propisima državnih zakona.

Gragjanska ženidba može biti:

a) na volju (facultativum), kad državni zakon stavlja na volju onima, koji se žele oženiti, da sklope ženidbu ili pred državnim činovnikom ili pred crkvenim službenikom. Država priznaje u oba slučaja tu svezu kao ženidbu i daje joj gragjanska prava prave ženidbe.

b) Od nužde (necessitatis), kada dozvoljava država ili onima sklopiti ženidbu pred državnim činovnikom, koji je ne mogu sklopiti u crkvi radi kakove ženidbene zapreke, koju država ne priznaje, ili pak onima, koji ne pripadaju nijednoj vjeroispovijesti, koja opstoji.

c) Obvezatna (obligatorium), kad država priznaje samo onu ženidbu kao valjanu i podjeljuje joj gragjanska prava, koja je sklopljena pred državnim činovnikom, ne pitajući, da li je sklopljena u crkvi ili nije. Katkada zahtijeva država, da se svaka ženidba sklopi najprije pred njom, a onda se može sklopiti u crkvi, a katkada ne traži ni toga.

II. Početci gragjanske ženidbe nalaze se u Engleskoj i Holandeskoj već u šestnaestom stoljeću, a za revolucije uvedena je u Francuskoj. God. 1789. izrečeno je ondje načelo »zakon smatra ženidbu kao prosti gragjanski ugovor«, a g. 1792. uvedena je obvezatna gragjanska ženidba u Francuskoj.

God. 1866. uvedena je obvezatna gragjanska ženidba u Italiji, g. 1868. u Austriji gragjanska ženidba od nužde, g. 1876. obvezatna gragjanska ženidba u Švajcarskoj, g. 1875. u Pruskoj, g. 1876. u njemačkom carstvu, a g. 1895. u Ugarskoj.

III. Što sudi katolička crkva o gragjanskoj ženidbi?

1. Svaka vrst gragjanske ženidbe krnji pravo crkve i vrijegja ju, akoprem ne svaka jednako.

Kada država dozvoljava sklopiti gragjansku ženidbu onima, koji je ne mogu sklopiti pred crkvom poradi kakove ženidbene zapreke, onda ona

potiče gragjane ne samo na neposlušnost naprama crkvenim zapovijedima, nego ona tu neposlušnost i nagragjuje; u gragjanskoj ženidbi na volju pokazuje država, da ne drži ništa ni do crkve ni do ženidbe, a u obvezatnoj napokon stavlja se država nad crkvu, proglašuje se jedinim izvorom prava, a zahtijevajući, da se imade svaka ženidba pred njom sklopiti i ostavljajući zaručnicima na volju, da ju sklope ili ne sklope u crkvi pokazuje, da do crkvenoga vjenčanja ne samo ona ne drži ništa, nego da želi i gragjanima pokazati, da je to sasma nuzgredna stvar. Koje čudo dakle, da je crkva opetovano osudila gragjansku ženidbu, kao što se to vidi:

a) iz izjave papa Pija IX. od 27. rujna 1852., koja glasi: »Cum nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicae legis sacramentum a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter christianos viri et mulieris, praeter sacramentum, conjunctionem cujuscumque etiam civilis legis vi factam nihil aliud esse, nisi turpem atque exitialem concubinatum ab ecclesia tantopere damnatum.[1] b) Iz osude, kojom je isti papa osudio ovu izreku: »Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper essse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur«.[2] c) Iz izjave pape Leona XIII. u encyklici Inscrutabili od 21. travnja 1878.: »At vero postquam impiae leges, sacramenti hujus magni (matrimonii) religionem nil pensi habentes, illud eodem ordine cum contractibus mere civilibus habuerunt, id misere consecutum est, ut violata christiani conjugii dignitate, cives legali concubinatu pro nuptiis uterentur.[3] d) Iz izjave istoga pape u encyklici Arcanum divinae sapientiae od 10. veljače 1880.. »Adnitente humani generis hoste, non desunt qui, sicut caetera redemptionis beneficia ingrate repudiant, sic restitutionem perfectionemque matrimonii aut spernunt, aut omnino non agnoscunt. Flagitium nonnullorum veterum est inimicos fuisse nuptiis in aliqua ipsarum parte; sed multo aetate nostra peccant pernitiosius qui earum naturam, perfectam expletamque omnibus suis numeris et partibus, malunt funditus pervertere. Atque hujus rei causa in eo praecipue sita est, quod imbuti falsae philosophiae opinionibus corruptaque consuetudine animi plurimorum, nihil tam moleste ferunt, quam subesse et parere; acerrimeque laborant, ut non modo singuli homines, sed etiam familiae atque omnis humana societas imperium Dei superbe contemnant. Cum vero et familiae et totius humanae societatis in matrimonio fons et origo consistat, illud ipsum jurisdictioni ecclesiae subesse nullo modo patiuntur; imo dejicere ab omni sanctitate contendunt, et in illarum rerum exiguum sane gyrum compellere, quae auctoribus hominibus institutae sunt, et jure civili populorum reguntur atque administrantur . . . . Hinc illa nata, quae matrimonia civilia vulgo appellantur«.[4] I opet »Similiter omnibus exploratum esse debet, si qua conjuctio viri et mulieris inter

---

§. 156. [1] l. c.
[2] Syllabus n. 73.
[3] L. c. p. 17.
[4] L. c. p. 88. sq.

Christi fideles citra sacramentum contrahatur, eam vi ac ratione justi matrimonii carere: et quamvis convenienter legibus civicis facta sit, tamen pluris esse non posse, quam ritum aut morem jure civili introductum; jure autem civili res tantummodo ordinari atque administrari posse, quas matrimonia efficiunt ex sese in genere civili, et quas gigni non posse manifestum est, nisi vera et legitima illarum causa scilicet nuptiale vinculum, existat«.[5]

2. Ako crkva i osugjuje svaku vrst gragjanske ženidbe, ipak bi pogriješio onaj, koji bi tvrdio, da je svaka gragjanska ženidba nevaljana, i da crkva ne dozvoljava nikada vjernicima, da mogu sklopiti gragjansku ženidbu. Tu treba dakako razlikovati.

Ako je gdje uvedena gragjanska ženidba na volju ili od nužde, država ne sili nikoga da sklopi gragjansku ženidbu: stoga i crkva ne dozvoljava nikada vjernicima, da mogu ovu vrst gragjanske ženidbe sklopiti i nitko ju ne može sklopiti bez teškoga grijeha. Ali ako je gdje uvedena obvezatna gragjanska ženidba, tamo dozvoljava crkva vjernicima, da se mogu pokoriti državnomu zakonu, ali ne zato, kao da bi ih taj zakon u savjesti obvezivao, već samo za to, da otklone od sebe i od svoje djece štetne pošljedice, ali i u tome slučaju želi crkva ako je moguće, da se vjenčanje obavi najprije u crkvi, a zatim da se pogje k poglavarstvu.

Što se tiče valjanosti gragjanske ženidbe, treba ovako razlikovati;

U mjestima, gdje je proglašen sabor Trientski, gragjanska ženidba jest nevaljana, jer se tamo može valjano sklopiti ženidba samo pred vlastitim župnikom i dvojicom svjedoka; u suprot u onim mjestima, gdje nije proglašen sabor Trientski, valjana je gragjanska ženidba čim se izjavi ženidbena privola t. j. ovakova je ženidba valjana ne s toga, što je sklopljena na gragjansku, već stoga što je izjavljena ženidbena privola: jer je u onim mjestima ženidba valjana samo ako se izjavi ženidbena privola.

Stanovište crkve napram gragjanskoj ženidbi vidi se iz naputka s. Poenitenciarije od 15. siječnja 1866. koji glasi: 1. u onim mjestima, gdje je proglašena naredba sabora Trientskoga, kako treba u buduće sklapati ženidbe, može se valjana ženidba sklopiti samo pred vlastitim župnikom i dvojicom svjedoka 2. Vjernike valja o tom podučiti, da je ženidba megju kršćanima sakramenat, ili da nije valjana ženidba. 3. Gragjanska ženidba ne samo da nije ni pred Bogom ni pred crkvom sakramenat, već nije ni valjana ženidba; tko dakle sklopi samo gragjansku ženidbu proti crkvenim propisima, ne može se u ispovijedi odriješiti. 4. Da se uklone vjernici neugodnostima i kaznama, mogu oni, pošto su u crkvi vjenčani, poći k poglavarstvu, ali s tom nakanom, da ne čine ništa drugo, već da ispune samo gragjanski obred. 5. Iz istoga uzroka neka svećenik ne vjenča lako one, koji se ne mogu na gragjansku vjenčati. 6. Ako država traži, da se svaki, koji hoće, da mu se ženidba priznade, na gragjansku vjenča, mogu to vjernici učiniti, ali neka se prije vjenčaju u crkvi. Ako država zahtijeva, da imade svaki prije pred njom sklopiti ženidbu, nego u crkvi, vjernici to mogu učiniti, ali treba nastojati, da se oni čim prije vjenčaju u crkvi, a dotle neka živu odijeljeni.[6]

---

[5] L. c. p. 107.
[6] U archivu 16. p. 473. sqq.

Onaj, koji je sklopio samo gragjansku ženidbu, ne može se kao javni griješnik u ispovijedi odriješiti niti primiti presv. oltarni sakramenat, isto tako ne može biti kum na krstu, potvrdi ili svjedok kod vjenčanja; ženi iza poroda imade se uskratiti blagoslov rodilje, ako umru nepokajani, imade im se uskratiti crkveni pogreb.

Iz sklopljene gragjanske ženidbe ne nastaje ženidbena zapreka javne ćudorednosti.[7] Isto se tako gragjanska nevaljana ženidba ne može smatrati kao zaruke.

§ 157. Gragjanska ženidba u Ugarskoj.

1. U Ugarskoj uveden je 1. listopada 1895. obvezatan gragjanski brak. U nas zakon, kojim se uvagja gragjanski brak, ne vrijedi, niti se nas tiče neposredno, već samo posredno t. j. u toliko, u koliko ima i bit će ugarskih državljana, koji će kod nas sklapati ženidbe. Za ugarske pak državljane, koji sklapaju ženidbu u inozemstvu, odregjuje § 110. ug. zak. članka XXXI. od g. 1894. o ženidbenom pravu ovo: »ugarskoga državljana obvezuju, ako i u inozemstvu sklopi ženidbu §§. 14.- 27. i 124. ovoga zakona«; i opet § 109. istoga zakona: »Ako muškarac ugarski državljan sklopi ženidbu s inozemkom bilo to u inozemstvu ili u Ugarskoj, imade se valjanost ženidbe, izuzamši dobu i sposobnost za čine, prosugjivati po ugarskim zakonima«, dočim § 124. istoga zakona odregjuje i kaznu — zatvor do tri mjeseca i novčanu globu do 1000 kruna — proti onomu, koji znatice sklopi ženidbu protiv koje zapreke ili zabrane sadržane u XXXI. ug. zak. članku od g. 1894. o ženidbenom pravu. »Tko protiv koje u ovom zakonu odregjene zabrane ili zapreke znatice sklopi ženidbu, čini prekršaj i imade se kazniti zatvorom do tri mjeseca i novčanom globom do 1000 kruna, ako nije njegov čin takav, koji se imade strože kazniti«.

2. Budući dakle da državna vlast kazni i one ugarske državljane, koji u inozemstvu sklope ženidbu ne obdržavajući novoga ugarskoga zakona o ženidbenom pravu, a budući da navedeni naputak sv. Poenitenciarije u tom slučaju ne samo dozvoljava vjernicima, da se mogu pokoravati državnim zakonima, nego i opominje svećenstvo, neka ne vjenča lako onih, koji se ne mogu po državnom zakonu vjenčati: zato je i našemu svećenstvu nužno, da znade novi ugarski zakon o ženidbenom pravu, da odvrati kaznu od svojih vjernika: stoga ćemo u ženidbenom pravu navagjati i ustanove novoga ugarskoga zakona, u koliko nam se to čini potrebno. Upozorujemo ipak na to, da se je dušobrižniku u svakom slučaju najprije osvjedočiti o tomu, mogu li ugarski državljani, koji kane kod nas sklopiti ženidbu, po crkvenom pravu sklopiti valjanu i slobodnu ženidbu, a ako mogu, da mu je istom onda nastojati, da udovolje i državnom zakonu; dosljedno, ako bi se osvjedočio, da oni ne mogu po crkvenom pravu sklopiti valjane ili dozvoljene ženidbe, da on pri toj ženidbi ne bi mogao nikako sudjelovati.

---

[7] »An actus, qui vulgo audit matrimonium civile, pariat impedimentum justitiae publicae honestatis? Negative et consulendum Sanctissimo, ut id declarare ac statuere dignetur«. S. C. C. 13. Martii 1879. In audientia 17. Martii confirmatum a Sanctissimo. (Archiv 42. p. 446.).

3. Što je činiti svećeniku, ako bi se doselili k nama ugarski državljani, koji su u Ugarskoj samo na gragjansku sklopili ženidbu, a nijesu u crkvi vjenčani, pa ipak živu kao supruzi?

Svećeniku je dužnost nastojati, da ih nagovori, da sklope u crkvi valjanu ženidbu te će im pri tom ići na ruku, da dobiju oprost od crkvene ženidbene zapreke ili zabrane, ako im koja priječi ili brani ženidbu. Ako ne uspije umah, neka ne klone duhom, već neka podvostručenim marom nastoji, da ih nagovori, da učine kraj griješnom svojem stanju. Bude li mu sav trud uzaludan, neka ih ljubazno ali i ozbiljno, kao što to dolikuje dušobrižniku, opomene, da ih kao javne grješnike ne će moći u ispovijedi odriješiti niti im dozvoliti, da primu presv. oltarni sakramenat, isto tako da ne će moći dozvoliti, da kumuju na sv. krstu i potvrdi ili da budu svjedoci kod vjenčanja; da se ženi iza poroda imade uskratiti blagoslov rodilje, a ako umru neokajani, da im se imade uskratiti i crkveni pogreb.

Ako bi jedan od supruga bio sklon da sklopi u crkvi ženidbu, a drugi bi se tomu protivio, imade se stvar prijaviti Ordinarijatu i čekati na njegov naputak.

4. Ako bi oni ugarski državljani, koji stanuju kod nas i koji su crkveno vjenčani, htjeli da se u Ugarskoj na temelju gragjanskoga zakona njihova ženidba razriješi ili da se rastave od stola i postelje, imade ih dušobrižnik podučiti, da gragjanski zakon ne može ukinuti pravo crkve, da ona jedina može suditi u ženidbenim stvarima: stoga da su vjernici u savjesti dužni obratiti se na nju u tim pitanjima i pokoriti se njezinomu sudu. Ako bi usprkos tomu tko dao po gragjanskom sudu svoju ženidbu razriješiti i sklopio pred istim sudom novu ženidbu, imade se stvar prijaviti Ordinarijatu, da on uzmogne shodna odrediti i prema potrebi dotičnika izopćiti.

NB. »Ako ugarski državljan, koji je pripadnik koje općine u Hrvatskoj i Slavoniji — želi u Ugarskoj sklopiti ženidbu, tada treba, da njegova nadležna hrvatska-slavonska oblast potvrdi, da namjeravanu ženidbu ne priječi nikakova zapreka po posebnom pravu Hrvatske i Slavonije«.

Koja bi oblast imala izdati tu svjedodžbu, nije do sada odregjeno, a nije to ni potrebno, jer slijedeća umah alineja glasi:

»Sudjelovanje pri sklapanju ženidbe u Ugarskoj ima se uskratiti onomu pripadniku koje općine u Hrvatskoj i Slavoniji, koji se ne iskaže s takovom svjedodžbom, izuzamši ako mu je ministar pravosugja dao oprost, da ne mora doprinesti takove svjedodžbe (sic!). (§ 79. naredbe ministra pravosugja br. 27.243/I. M. 1895.).

§ 158. Razne vrsti ženidbe.

Ženidba može biti:

1. zakonita (matrimonium legitimum). Zakonita ženidba zove se valjana ženidba nevjernika, koja nije sakramenat.

2. Valjana ženidba vjernika, kojoj pripada čast sakramenta zove se tvrda ženidba (matrimonium ratum). Ova može opet biti ili izvršena ili neizvršena. a) Izvršena, ako su supruzi megju sobom već spolno općili; neizvršena, kad supruzi još nisu megju sobom spolno općili.

Nekoć su razlikovali ženidbu zakonitu ne tvrdu (legitimum et non ratum), tvrdu nezakonitu (ratum et non legitimum), i napokon zakonitu i tvrdu (legitimum et ratum). Zakonita ne tvrda zvala se je valjana ženidba nevjernika; tvrda nezakonita zvala se je ona ženidba, koju je tko sklopio bez propisanih od crkve obreda; zakonita i tvrda bila je ona ženidba, koju je tko sklopio po propisanim od crkve obredima.[1]

3. Potajna (matrimonium clandestinum). Do sabora Lateranskoga IV. god. 1215. zvala se je potajna ženidba ona, koju je tko sklopio bez svećenika i svjedoka. Sabor Lateranski IV. zapovjedio je, da se imade svaka ženidba prije nego se sklopi, javno navijestiti, a ženidba, koja bijaše sklopljena bez propisanih navještaja, zvala se je potajna ženidba. Sabor Trientski napokon odredio je, da se u buduće svaka ženidba, da bude valjana, imade sklopiti pred vlastitim župnikom i dvojicom ili trojicom svjedoka, a ženidba, koja se ne sklopi u toj propisanoj formi, zove se sada potajna ženidba.

4. Prava, predmnijevana i mnijevana ženidba.

a) Prava (verum) ženidba jest ona, koju kako valja sklope sposobne za ženidbu osobe.

b) Predmnijevana ženidba (matrimonium praesumptum). Kad su dvije osobe, koje su sklopile zaruke, puteno megju sobom općile, to se je smatralo kao dokaz, da su puteno megju sobom općile cum affectu maritali, i time da su sklopile ženidbu. Pošto je sabor Trientski propisao, kako treba sklopiti ženidbu, da bude valjana, razumije se samo sobom, da u onim mjestima, gdje je ta naredba proglašena, nije mogla na taj način postati valjana ženidba. No papa Leo XIII. odredio je, da i u onim mjestima, gdje nije naredba sabora Trientskoga o sklapanju ženidbe proglašena, ne može više tako postati valjana ženidba[2]

c) Mnijevana ženidba (matrimonium putativum), t. j. ženidba, za koju ljudi mniju, da je valjana, a ipak nije, jer su ju sklopile dvije osobe, ne znajući ili obje, ili barem jedna od njih, za ženidbenu zapreku, koja im priječi sklopiti valjanu ženidbu. Ako se takova ženidba sklopi u propisanoj formi (gdje je to potrebno), i ako je bila prije naviještena: djeca u njoj rogjena smatraju se kao zakonita.

5. Ženidba savjesti (matrimonium conscientiae) zove se ona ženidba, koja se istina sklapa pred župnikom i dvojicom svjedoka, ali pod uvjetom, da ostane tajna. Prema tomu ispuštaju se navještaji i takova se ženidba ne upisuje u običnu knjigu vjenčanih. Papa Benedikto XIV. uredio

---

§ 158. [1] Quamquam hodie nomine matrimonii legitimi et non rati communiter intelligamus matrimonium infidelium; olim tamen a juris canonici peritis, etiam inter matrimonia fidelium, fuisse hanc adhibitam distictionem, ut alia dicerentur legitima et rata, alia rata dumtaxat sed non legitima, testis est Gratianus, qui in fine quaest I. caus. 28. loquens de conjugiis fidelium, haec scripsit: Horum quaedam sunt legitima, veluti cum uxor a parentibus traditur, a sponso dotatur, et sacerdote benedicitur. Haec talia conjugia legitima et rata appellantur. Illorum vero conjugia, qui, contemptis omnibus illis solemnitatibus, solo affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur«. Bened. XIV. De synodo l. 8. c. 12. n. 5. p. 312.

[2] »Per has litteras Nostras decernimus ac mandamus, ut deinceps illis in locis in quibus conjugia clandestina pro validis habentur, a quibusvis judicibus ecclesiasticis, in quorum foro causas ejusmodi matrimoniales agitari et judicari contigerit, copula carnalis sponsalibus superveniens non amplius ex juris praesumptione conjugalis contractus censeatur nec pro legitimo matrimonio agnoscatur seu declaretur«. 15. veljače 1892. (Archiv 67. p. 468.).

je posebnom konštitucijom Satis vobis od 17. studenoga 1741. te vrsti ženidbe.[3]

6. Gragjanska vrst ženidbe jest ženidba na lijevu ruku (matrimonium morganaticum, salicum, ad manum sinistram), kad muž odlična roda uzme za suprugu ženu niska roda pod uvjetom, da i žena i djeca, koja se rode u toj ženidbi, ne budu dionici staleških prava očevih. U nas je takova ženidba gragjanskim zakonom zabranjena, jer §. 92. o. g. z. glasi: »žena uzima prezime muža svojeg, i uživa prava njegovog staleža«.

POGLAVLJE DRUGO.

Zaruke.

§ 159. Što su zaruke i kada su valjane?

I. Prije ženidbe obično se sklapaju zaruke (sponsalia de futuro; ili samo sponsalia), akoprem to nije potrebno.[1]

Zaruke definira Naputak u §. 2. ovako: zaruke su ugovor megju mužem i ženom, u kojemu si obriču, da će se uzeti.[2]

II. Da se zaruke mogu sklopiti, traži se

A. da osobe, koje se zaručuju mogu i valjano i slobodno sklopiti ženidbu.

»One samo osobe, koje mogu megju sobom sklopiti valjano i dopušteno ženidbu, mogu se valjano zaručiti, očitovavši valjano i slobodno svoju privolu«[3] S toga se ne mogu valjano zaručiti:

1. oni, koji nisu pri razumu, jer se ne mogu valjano obvezati, da će što učiniti, kao što su lugjaci i pijani. Lugjaci, koji imadu svijetle trenutke (lucida intervalla) mogu se u to vrijeme valjano zaručiti, jer su onda pri sebi. Isto se tako mogu valjano zaručiti oni, koji boluju na kakovoj fiksoj ideji, samo ako ta ideja nije u nikakovom savezu sa ženidbom: jer takovi mogu o svim stvarima, koje nisu u savezu s fiksom idejom, razboborito suditi, dotično i obvezati se.

Slijepi, gluhi i nijemi od poroda ne mogu se valjano zaručiti, jer se ne mogu nikako poučiti o ženidbi i izjaviti svoju privolu. No ako je tko samo slijep, gluh ili nijem, može se valjano zaručiti, ako je bistra uma, da se može poučiti, što je ženidba, i ako može izjaviti kojim god načinom svoju privolu.

2. Nedorasli, koji još nisu navršili sedme godine. Nedorasli, koji su navršili sedmu godinu, mogu se zaručiti i zaruke ih vežu, dok dorastu

[3] Bull. Bened. XIV. cit. T. I. p. 40. sqq. Isporedi: Naputak §. 84.

§ 159. [1] Da se prije ženidbe ne moraju sklopiti zaruke, vidi se n. pr. odatle, što oni, koji živu u priležništvu mogu na samrti sklopiti ženidbu, akoprem nisu sklopili zaruka.

[2] Sponsalia sunt mentio (sponsio) et repromissio nuptiarum futurarum. L. 1. Dig. 23. 1. Nikola papa I. (ad consulta Bulgarorum) veli post »sponsalia, quae futurarum sunt nuptiarum promissa, foedera quoque consensu eorum, qui haec contrahunt, et eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur« rel. c. 3. C. 30. q. 5.

[3] Naputak §. 3.

(t. j. dok navrše 14., dotično 12. godinu); a kad dorastu onda ih mogu ili potvrditi ili raskinuti.

Zaruke, koje sklope roditelji u ime svoje nedorasle djece, jesu valjane, ako djeca pristanu uz nje, ali ih samo onda obvezuju, da sklope ženidbu, ako su je potvrdili, kad su dorasli. «Zaruke sklopljene u ime nedoraslih vežu ih samo onda, da sklope ženidbu, ako su je, postavši dorasli, potvrdili».[4]

Ako dorasao sklopi zaruke s nedoraslim, tada imade samo ovaj pošljednji, pravo, kada doraste, raskinuti zaruke.

Nedorasli valja da za tri dana, kad doraste, raskine zaruke, inače se smatra, da ih je potvrdio.[5]

3. Oni, koji ne mogu valjano ili dopušteno sklopiti ženidbu poradi koje ženidbene zapreke ili zabrane, dakako crkvene. Izuzimlju se one ženidbene zapreke i zabrane, koje s vremenom same sobom prestaju n. p. ako tko ne ima propisane dobe, sv. vrijeme itd.

Svi priznavaju, da su nevaljane bezuvjetno sklopljene zaruke onih, koji ne mogu sklopiti ženidbe poradi koje ženidbene zapreke ili zabrane. Drugčije se imade stvar, ako se pita, mogu li takove osobe sklopiti zaruke pod uvjetom «ako dobiju oprost od pape?»

Dva su o tom pitanju mnijenja: jedni tvrde, da su i uvjetno sklopljene zaruke ovakovih osoba nevaljane, dočim drugi mniju, da mogu biti valjane. Uz ovo mnijenje pristajemo i mi.

O zarukama, koje se sklapaju pod uvjetom «ako papa podijeli oprost», vrijedi ovo:

najprije treba prosuditi, kakova ženidbena zapreka priječi ženidbu megju onim osobama, koje žele sklopiti zaruke pod uvjetom «ako dobiju od pape oprost od ženidbene zapreke?»

Ako je ženidbena zapreka neoprostljiva, ili ako je i oprostljiva, ali oni nemaju kanonskoga uzroka, da dobiju od nje oprost, onda su zaruke, ma i bile sklopljene pod uvjetom «ako papa podijeli oprost», nevaljane.

No ako je ženidbena zapreka oprostljiva i ako oni imadu kanonski uzrok, da dobiju od nje oprost, onda su zaruke sklopljene pod uvjetom «ako papa podijeli oprost» valjane, čim se taj uvjet ispuni t. j. čim papa podijeli oprost od zapreke, te nije potrebno, da si na novo obećaju, da će sklopiti ženidbu.

Ovoj našoj tvrdnji ne smetaju ništa neke odluke zbora tumača sabora Trientskoga (27. Junii 1863. februarii 1862.)[6] na koje se protivnici pozivlju i u kojima je izrečeno, da su u nekim pojedinim slučajevima bile nevaljane zaruke sklopljene pod uvjetom «ako papa podijeli oprost». Jer ako se ti slučajevi pobliže razmotre, vidi se, da je zbor tumača sabora Trientskoga izrekao, da su nevaljane zaruke, koje su sklopili srodnici u drugom resp. trećem koljenu pod uvjetom «akopapa podijeli oprost», ali je jedan od njih otstupio od zaruka prije, nego li bješe uvjet ispunjen, a da u tom slučaju vri ede zaruke ne tvrdi nitko, jer i mi tvrdimo, da su zaruke valjane čim se ispuni uvjet, a ne prije!

---

[4] Naputak §. 3.
[5] Sanchez l. c. l. I. Disp. 51. n. 10. 14. 15.
[6] Acta I. p. 78., 81.

Drugi prigovor proti našoj tvrdnji glasi ovako: ružno je ugovarati o onomu, što stoji do volje poglavara (ignominiosum videtur illud in pactum deducere, quod pendet a principis potestate). Kao da oni, koji sklapaju zaruke pod uvjetom «ako papa podijeli oprost» ugovaraju o oprostu, koji će moliti u pape! Ta oni ugovaraju i obećavaju si ženidbu i to uvjetno t. j. ako ju budu mogli dopuštenim načinom, dobivši naime oprost od zapreke, sklopiti. A što je u tom ružna?[7]

B. Da budu zaruke valjane, zahtijeva se nadalje:

1. da su si dvije osobe u istinu i ozbiljno, hoteći se tim obvezati, obećale, da će se uzeti. Ako tko tvrdi, da je prividno (ficte) samo obećao ženidbu, njemu se in foro externo ne vjeruje, već valja da to dokaže, ali mu se ne može dozvoliti, da to prisegom dokaže, nam allegans pro se turpitudinem suam non est audiendus.[8] Tko zavede poštenu djevojku, prividno joj obećavši promišljeno ženidbu, dužan ju je oženiti.[9]

2. Da je tko obećao stalnoj nekoj osobi, da će ju uzeti. Ako bi dakle tko rekao dvjema osobama, da će uzeti jednu od njih, ne bi se s nijednom od njih zaručio.

3. Da je promišljeno obećao ženidbu, znajući što radi.[10] Kad se ne zna, je da li je tko promišljeno obećao ženidbu, uzima se, da je to učinio promišljeno.[11]

4. Da je obećao ženidbu slobodnom voljom a ne iz bludnje ili straha. Nevaljane su dakle zaruke, koje tko sklopi iz bludnje, ako je ta bludnja bitna, a takova je: a) kada se tko prevari u osobi, (error in persona), b) kada se tko prevari u vlastitosti, koja prelazi na osobu (qualitas in personam redundans), c) kada se tko prevari u staležu, (error conditionis servilis), ako je rob resp. robinja.

Zaruke, koje tko sklopi iz straha, nevaljane su, ako je strah velik, nepravedan i ako mu je uzrok vanjski. No i zaruke, koje to sklopi iz straha, ako je taj strah malen, mogu se raskinuti.

5. Da su si zamjenito obećali ženidbu t. j. nije dosta da samo jedan obeća ženidbu, a drugi da primi obećanje, već se zahtijeva, da i druga stranka obeća ženidbu. Nije ipak potrebno, da druga stranka riječima obeća ženidbu, može to učiniti i činima iz kojih se jasno razabire, da i ona obećaje ženidbu, n. pr. ako primi prsten, jabuku, ako mu pruži ruku itd.[12]

6. Da su obećali ženidbu jesnim a ne niječnim riječima, jer se obećanje ne izriče niječnim riječima. Ne bi dakle sklopio zaruka, tko bi rekao djevojci: «ne ću uzeti druge osim tebe», jer to znači, ako ću koju uzeti, onda ću uzeti tebe, no on može ostati i neoženjen. Ipak bi se za-

---

[7] Isporedi Reiff. l. IV. t. V. §. 1. n. 23. sqq.

[8] Arg. c. Inter dilectos de Donat.

[9] Sanchez l. c. l. I. Disp. 10. n. 3. Deflorantem honestam puellam cum promissione matrimonii, ex deliberato consilio facta, teneri ad eadem matrimonio sibi jungendam. S. C. C. 27. julii 1867. (Acta III. p. 302. sqq.).

[10] »Eam deliberationem sufficere et exigi, quae in materia lethalis culpae sufficeret, ut consensus esset culpa mortalis«. Sanchez l. c. l. I. Disp. 8. n. 5. p. 25.

[11] Sanchez l. c. n. 10.

[12] Sanchez l. c. l. I. Disp. 22. n. 2. spp.; c. 23., 25. de sponsal.

[13] Sanchez l. c. l. I. Disp. 19. n. 1. sqq.

ručio onaj, koji bi rekao djevojci: ne ću uzeti druge, već tebe», jer on ne bi samo rekao, da ne će uzeti druge, već bi i rekao, da će uzeti nju.[13]

7. Napokon je potrebno, da se ženidba obeća riječima ili drugim vanjskim znacima, jer ako tko samo odluči u sebi, da će s kim sklopiti ženidbu, ta ga odluka ne veže tako dugo, dok ju ne saopći drugoj osobi.

Osim navedenoga ništa se ne zahtijeva, da se tko valjano zaruči. Naročito se pak ne zahtijeva:

a) da se tko zaruči pred svjedocima ili pred župnikom, jer je sabor Trientski samo za sklapanje ženidbe propisao tu formu, pa nije slobodno taj propis protegnuti i na ono, što se u zakonu ne sadržaje. S. Congregatio saepius declaravit, sponsalibus per verba de futuro contrahendis nullam formam praescripsisse (Tridentinum), ideoque eo modo contrahi posse, quo poterant ante concilium».[14]

b) Da u zaruke privole roditelji ili pako, da djeca pitaju za savjet roditelje prije, nego li se zaruče. Velimo da to nije potrebno, da budu zaruke valjane, ali se svakako pristoji, da dijete prije, nego li se zaruči, pita za savjet svoje roditelje, akoprem nije dužno uvijek slijediti njihov savjet.[15]

Jure damnandi sunt illi, ut eos s. synodus a athemate damnat — qui falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse.[16]

III. Zaruke se mogu sklopiti i po namjesniku (procurator). «In sponsalibus constituendis parvi refert, per se et coram, an per internuntium, vel per epistolam, an per alium hoc factum est».[17] Uvjeti pod kojima može namjesnik sklopiti zaruke isti su, koji se zahtijevaju, da može sklopiti ženidbu, t. j. on treba da imade za to naročitu punomoć, u kojoj se točno označuje osoba, s kojom se imadu zaruke sklopiti, a osim toga ne smije biti opozvana punomoć već onda, kada se sklapaju zaruke.

Procurator non aliter censetur idoneus ad matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale. Et quamvis alias is, qui constituitur ad negotia procurator alium dare possit, in hoc tamen casu (propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere) non poterit deputare alium, nisi hoc specialiter eidem sit commissum. Sane si procurator antequam contraxerit, a domino fuerit revocatus, contractum postmodum matrimonium ab eodem, (licet tam ipse, quam ea, cum qua contraxerit, revocatioуem hujusmodi penitus ignorarent) nullius momenti existit, cum illins consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequit».[18]

IV. I roditelji mogu sklopiti u ime svoje djece zaruke, koje su onda valjane, ako dijete pristane na te zaruke, ili kad je prisutno, ako im ne protuslovi, osim ako toga ne čini iz počitanja spram roditelja. «Porro ex spon-

---

[14] 19. prosinca 1596. Kod Kutschkera l. c. II. §. 87. p. 126. Prema tomu je i državni tajnik kardinal Consalvi zabacio odredbu upravitelja biskupije u Constanzu baruna Wessenberga, koji bijaše odredio, da se u buduće mogu valjano zaruke sklopiti samo pred župnikom i barem dvojicom svjedoka. Isporedi Schulte. l. c. p. 286. nota 18.

[16] ss. XXIV. c. 1. de reform. matrim.

[15] Reiffen. l. c. n. 23. sqq. S. C. C. 9. Julii 1881. (Acta XIV. 458.), 24. Januarii 1885. Acta XVII. 589.) et saepius.

[17] L. fin. Dig. de sponsal 23. 1.

[18] c. ult. de procuratoribus in VI. (1. 19.).

salibus, quae parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint vel tacite, ut si praesentes fuerint, nec contradixerint, obligantur».[19]

V. Kada se sklapaju zaruke nije slobodno ugovoriti neku globu (poena conventionalis), koju imade platiti onaj, koji otstupi od zaruka, jer bi se time moglo zapriječiti, da tko slobodnom voljom sklopi ženidbu, a pri sklapanju ženidbe valja se držati načela: svakomu se mora dozvoliti, da može sasma slobodno sklopiti ženidbu.

Cum itaque libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter poenae interpositionem sit merito improbanda mandamus — ut ab extorsione praedictae poenae desistat. [20].

«Poena adjecta contractui sponsalium», veli Sanchez, «est prorsus irrita: quare violans fidem non tenetur in utroque foro eam solvere. Et ratio est, ut matrimonii libertati consulatur, ne timore poenae solvendae coacte ineatur.[21] A naš Naputak: Svaki ugovor, da se plati kakova kazna, ako se razriješe zaruke, nije samo zabranjen, već nevaljan.[22]

No slobodno je, kada se sklapaju zaruke, dati jabuku (arrha) t. j. neki dar, koji obično daje zaručnik[23] i koji on izgubi, ako otstupi od zaruka.

Convenit inter DD. licitum esse arrhas apponere amittendas per sponsalium fidei violatorem. Rationes autem cur poena interdicatur, non autem arrhae, variae assignantur, sed frequentior ea est, quia cum poena non statim tradatur, sed promittatur in futurum, facile et incaute in magna quantitate promittitur: arrha autem cum re ipsa tradi debeat in contractu sponsalium in minori quantitate et maturiori consilio tradetur, nec tantus suberit timor amittendi arrhas jam traditas, quantus solvendi poenam promissam: faciliores enim sunt multo homines ad promittendum, quam ad tradendum.[24]

VI. Uvjetno sklopljene zaruke.

1. Zaruke se mogu i uvjetno sklopiti.

»Uvjet zove se dogagjaj, od kojeg se čini zavisnim kakovo pravo«.[25] Est circumstantia dispositioni adjecta, a cujus existentia volumus dependere illius valorem.[26]

Uvjet možemo uzeti u užem i u širem značenju riječi. Pod uvjetom u užem značenju riječi razumijeva se uvjet o nečem budućem, što se može dogoditi ili ne dogoditi. Pod uvjetom u širem značenju riječi razumijevaju se i druge vrsti uvjeta.

Uvjet u širem značenju riječi može biti:

1. o nečem sadanjem, prošlom ili budućem prema tomu, da li to jest, ili je bilo ili će biti.

2. Moguć ili nemoguć prema tomu, da li se što može ili ne može dogoditi.

---

[19] c. un de desp. impub. in VI.
[20] C. Gemma 29. x. IV. 1.
[21] L. c. l. I. Disp. 30. n. 2.
[22] §. 109.
[23] Odatle subarrhare uxorem = desponsare. c. 14. C. 27. q. 2.; postquam arrhis sponsam sibi sponsus — desponderit. Nicol. I. Ad consult. Bulg. (rel. c. 3. C. 30. q. 5.).
[24] Sanchez l. c. l. I. Disp. 35. n. 2. Isporedi idem Disp. 36. 36.
[25] §. 696. o. g. z.
[26] Schmalzgrueber, Ius ecclesiasticum universum, Neapoli 1738., T. IV. P. II. tit. 5. §. 1. n. 1. p. 119.

Mogući uvjet može opet biti: nuždan ili nenuždan (contingens). Nuždan, koji će se svakako dogoditi; nenuždan, koji se može zbiti i ne zbiti.

Nenuždan uvjet može stojati: a) do čije volje, da se zbude (conditio potestativa); b) do slučaja (casuališ) ili c) i do čije volje i do slučaja (mixta).

Nemoguć uvjet može biti: a) nemoguć po naravi n. p. ako se prstom takneš neba, b) gledom na osobu, koji nije, istina, nemoguć, ali ga je teško ispuniti n. pr. ako mi dadeš zlatno brdo za miraz, c) po pravu, kad zakon zabranjuje nešto. Nemoguć po pravu jest naročito uvjet, koji se protivi bitnosti ženidbe (bonum prolis, fidei et sacramenti .

3. Odgagjajući i razvežujući. Odgagjajući ako namijenjeno pravo svoju krepost zadobije, tek pošto se je dogagjaj ispunio; razvežujući, ako se, čim on nastane, namijenjeno pravo gubi.[27]

Pravi uvjet ipak jest samo uvjet o nečem budućem i nenužnom, jer samo on odgagja valjanost čina, dok se ne zbude.

II. Kad se uvjetno sklapaju zaruke, onda vrijede ona pravila:

1. uvjetno mogu se sklopiti zaruke samo onda, ako obje stranke na to pristanu.

2. Dok se uvjet ne ispuni, zaruke nisu valjane. Ako je pridani uvjet o nečemu, što se tek ima dogoditi, osobe, koje su ovako sklopile zaruke, valja da čekaju, hoće li se uvjet ispuniti ili ne; ako je pridani uvjet o nečem sadanjem ili prošlom, zaruke su umah valjane ili nevaljane prema tomu, da li uvjet opstoji ili se je već zbio, ili nije.

3i Uvjet, pod kojim se sklapaju zaruke valja da je fizički i moralno moguć, inače su zaruke nevaljane.

4. Zaruke sklopljene pod nužnim uvjetom umah su valjane, kao da i ne bješe uvjet pridan.

5. Nevaljane su zaruke, koje se sklapaju pod uvjetom, koji se protivi bitnosti ženidbe.

6. Uvjet se može sporazumno i dokinuti. Ako je uvjet pridan u korist jedne stranke. može ga se ona odreći i proti volji druge stranke.[28] U oba slučaja postaju zaruke umah valjane.

7. Uvjetno sklopljene zaruke postaju valjane, ako su zaručnici puteno megju sobom općili.[29]

8. Ako tko poslije uvjetno sklopljenih zaruka sklopi druge zaruke apsolutno, ove su druge zaruke umah valjane.[30]

VII. Posljedice zaruka.

Valjano sklopljene zaruke ragjaju ove posljedice:

1. zaručnici su dužni neokaljano čuvati zaručničku vjernost. Zaručničku vjernost krši ne samo onaj, koji puteno griješi s drugom osobom, nego i onaj, koji s drugom osobom sklopi zaruke ili dapače ženidbu.

Puteni grijeh zaručnikâ s drugom osobom istina nije preljub, quia proprie adulterium in nuptam committitur.[31] ali se protivi pravednosti, stoga se ta prilika imade naročito u ispovijedi spomenuti.

2. Zaručnici valja da sklope ženidbu u odregjeno vrijeme, ako su od-

---

[27] §. 696. o. g. z.
[28] »Quilibet renuntiare valet ei, quod pro se noscitur introductum«. C. 23. X. III. 31.
[29] C. 3. X. IV. 5.
[30] Sanchez l. c. l. V. D. VIII. n. 18.
[31] L. inter 6. Dig. ad legem Juliam de adult.

redili vrijeme, a ako ga nijesu urekli, tada čim je to prije moguće. Ako koji od zaručnika ne bi htio bez uzroka sklopiti ženidbe, može ga crkveni sudac na zahtjev druge stranke poslije uzaludne opomene na to siliti zagrozivši mu se s crkvenim kaznama, dapače može ga i izopćiti,[32] no ako on usprkos tomu ne bi htio ispuniti dano obećanje, valja ga riješiti izopćenja[33] i osuditi da plati primjerenu otštetu.[34]

Zaručnik ne može se oteti dužnosti, da sklopi ženidbu sa zaručnicom time, da dade zaručnici miraz.[35]

3. Tako dugo dok opstoje valjano sklopljene zaruke, nevaljane su zaruke, koje bi jedan od zaručnika sklopio s trećom osobom, ma ih i prisegom potvrdio i puteno š njom općio.[36] Isto se tako ne može u to vrijeme sklopiti dopuštenim načinom ženidba s drugom osobom.[37]

4, Nijedan zaručnik ne može sklopiti valjano ženidbe sa srodnicima svoga zaručnika u prvom koljenu (zapreka javne ćudorednosti). Ova ženidbena zapreka traje, ma i bile zaruke zakonitim načinom razriješene.[38]

§ 160. Uzroci, s kojih se mogu razvrći zaruke.

Uzroci, radi kojih se razrješuju zaruke, dvovrsni su: radi jednih se zaruke umah razrješuju, a kod drugih se ne razrješuju umah zaruke, nego oni davaju samo pravo jednoj stranci, da ih može, ali ne mora, razriješiti.

I. Uzroci, s kojih se zaruke umah razrješuju.

Zaruke se umah razrješuju:

1. naravnom smrću kojega od zaručnika.

2. Zaruke doraslih osoba, ma i bile prisegom utvrgjene[1], razrješuju se umah megjusobnom privolom: svaki bo razrješiv ugovor, kako je postao megjusobnom privolom, tako se može i razriješiti megjusobnom privolom. Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.[2]

Rekosmo: zaruke doraslih osoba; jer nedorasli ne mogu megjusobnom privolom razriješiti zaruka, dok ne dorastu.[3]

Ako je dorasao sklopio zaruke s nedoraslim, nedorasli može razriješiti zaruke, čim doraste.

---

[32] c. 10. X. IV. 1. Ta ženidba se ne može pobijati poradi ženidbene zapreke straha i sile.

[33] c. 17. X. IV. 1. Cum libera debeant esse matrimonia, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere. Sanchez l. c. l. I. Disp. 29. n. 7.

[34] Reiffen. l. c. t. 1. n. 163.--167. Isporedi Naputak §. 109. Acta IX. 130. sq.

[35] S. C. C. 17. sept. 1722. in Neapolit. (Richter l. c. p. 222. n. 11.).

[36] c. 22. X. IV. 1.

[37] c. 1. X. IV. 4. Nap. §. 57.

[38] c. 3. 4. 8. X. IV. 1., Nap. §. 35.

§ [1] 160. Praeterea hi qui de matromio contrahendo pure et sine omni conditione fidem dederunt, commonendi sunt et diligentius exhortandi, et modis omnibus inducendi, ut praestitam fidem vel juramentum factum observent. et se, sicut promiserint, conjugant. Si autem se ad invicem admittere noluerint, ne forte deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat, quam odio habet, videtur, quod ad instar eorum, qui societatem juramento vel interpositione fidei contrahunt, et postea eandem sibi remittunt hoc possit in patientia tolerari. c. 2. X. IV. 1. Nap. § 4.

[2] c. 1. X. de R. I.

[3] c. 7. X. IV. 2.

Ali da se zaruke razriješe megjusobnom privolom, treba da je ta privola prava, ozbiljna, promišljeno i slobodnom voljom učinjena, a da toga nije tko učinio prisiljen.[4]

No i te zaruke treba da župnik zabilježi, jer i iz njih nastaje ženidbena zapreka javne ćudorednosti.

3. Ako je koji od zaručnika stupio u crkveni red i položio svečane zavjete ma da je i pod prisegom obećao ženidbu.[5] Nego ako je zaručnik zaveo zaručnicu obećavši joj ženidbu, ili ako ju i nije zaveo, ali je ona radi njega došla na zao glas, dužan je zaručnik sklopiti ženidbu, jer na drugi način ne može nadoknaditi zaručnici učinjenu nepravdu. Ovo vrijedi i za onaj slučaj, ako je tko ma samo i prividno obećao ženidbu.[6]

Ako je koji od zaručnika stupio u samostan ali još nije položio svečane zavjete, zaruke su razriješene samo gledom na onoga, koji je ostao u svijetu tako, da se on može umah oženit s drugim, ako hoće; novajliju još uvijek vežu zaruke, pa ako se on vrati u svijet i ako to traži ostavljena stranka, mora š njome sklopiti ženidbu.[7]

I prosti zavjeti, položeni u družbi Jezuitskoj poslije dvogodišnjega novicijata, razrješuju zaruke[8]

4. Ako je zaručnik primio više redove, jer su viši redovi ženidbena zapreka, stoga i onaj, koji ih je primio, ne može sklopiti valjane ženidbe.

No ako je zaručnik bez znanja i privole zaručnice primio samo tonzuru i niže redove, on se time ne rješava dužnosti sklopiti ženidbu, akoprem se zaručnica može umah udati za drugoga, jer su zaruke gledom na nju razriješene.[10]

5. Ako poslije sklopljcnih zaruka nadogje kakova ženidbena zapreka, jer se onda ne može valjano sklopiti ženidba. Ako je ženidbena zapreka neoprostljiva n. pr. nemoć, ženidbeni vez itd. zaruke se umah razrješuju, ako je pako ženidbena zapreka oprostljiva i ako nadogje krivnjom jedne stranke n. pr. tazbina iz nedozvoljenoga putenog općenja: nevina stranka umah je slobodna, no kriva stranka dužna je moliti oprost od te

---

[4] Acta IX. 130. Reiffen. l. c. t. 1. n. 206. sq.

[5] Si de simplicibus sponsalibus agatur, hoc est de promissione nubendi certo viro facta, ac per mutuam repromissionem ab ipso acceptata, quamvis etiam juramenti religione fuerit utrinque firmata, dummodo ultra processum non fuerit, neque spons carnalii copula sese cognoverint, prohiberi non potest mulier, quin monasterium ingrediatur exactoque probationis anno, solemnia religionis vota profiteatur. Bened XIV. De synodo l 13. c. 12. n. 8.

[6] 1. Sponsalia contrahens, et sub ea spe virginem deflorans, non potest ingredi religionem, et tenetur eam ducere, quia moraliter loquendo nequit aliter injuriam resarcire — nec unum pro alio, invito creditore, reddi potest. 2. Idem dicendum est, quando copula non est secuta, notabilem tamen famae jacturam, et merito patietur femina, culpa promittentis matrimonium, quia haec jactura non potest aliter commode resarciri. 3. Idem dicendum est, quamvis sponsalia vera non essent, quia promissio ficta fuit. Sanchez l. c. l. I. Disp. 44. n. 3. sqq.

[7] Omnia vota tolluntur per professionem religiosam, non item per novitiatum, aut solum ingressum, nam tempore novitiatus manent adhuc suspensa, ergo etiam licet per professionem solvantur sponsalia, non solvuntur per solum ingressum, cum non sit major ratio, cur per novitiatum solvantur sponsalia, et non alia vota. Reiffen. l. c. t. 1. 228.

[8] Gregorij XIII. Ascendente 25. Maji 1584.

[9] Nap. §. 7.

[10] Engel l. c. l. IV. t. 1. §. 3. n. 8.

ženidbene zapreke, osobito ako je zapreka tajna i ako se lako od nje dobije oprost, a nevina stranka to želi.

6. Ako koji od zaručnika sklopi ženidbu s trećom osobom, razrješuju se zaruke, ma i bile prisegom potvrgjene,[11] nego ostavljeni zaručnik imade pravo tražiti otštetu.[12]

7. Ako se ispuni uvjet razvezujući (conditio resolutiva).

8. Napokon ako papa podijeli oprost. Biskup ne može toga oprostiti, jer si je to papa pridržao, pošto se radi o tugjem pravu (de jure tertii).[13]

II. Uzroci, radi kojih može jedna stranka razriješiti zaruke.

1. Ako koji od zaručnika prekrši zaručničku vjernost.[14] Zaručnička vjernost krši se:

a) putenim općenjem s drugom osobom; u tomu slučaju može nevina stranka razriješiti i zakletvom potvrgjene zaruke.[15]

b) Ako koji od zaručnika sklopi zaruke s trećom osobom, koje su dakako nevaljane, ma i bile prisegom utvrgjene ili makar oni i puteno općili.

c) Ako zaručnik ili zaručnica bez uzroka ne će da sklopi ženidbu u odregjeno vrijeme, ili ju odviše zavlači.

d) Ako zaručnik bez dozvole zaručnice ode u tugju zemlju s namjerom, da se više ne vrati, ili ako se i misli vratiti, ali nema nade, da će se skoro vratiti.[16]

2. Zaruke onih, koji su pod očinskom vlasti valja razriješiti, ako im roditelji pravedno prigovore.[17]

Roditelji maloljetnika mogu pravedno prigovoriti njihovim zarukama radi onih uzroka, radi kojih im mogu uskratiti privolu za ženidbu. Ti uzroci jesu: dokazano ili opće poznano zlo vladanje ili zla načela, kao što i prilijepljive bolesti ili tjelesne mane, koje priječe svrhu ženidbe u onoga, s kojim se hoće maloljetnik oženiti, zatim ako nema dostatnoga dohotka.[18]

3. Ako poslije sklopljenih zaruka nastane takova promjena, da se može s pravom predmnijevati, da se u tim prilikama ne bi bile sklopile zaruke, ona stranka, pri kojoj se nije dogodila takova promjena, riješena je svoga obećanja. Ako su takove prilike opstojale već onda, kada su sklopljene bile zaruke, može ona stranka, kojoj te prilike nijesu bile znane, razriješiti zaruke.[19]

Quando post contracta sponsalia, veli Sanchez, inconveniens aliquod notabile, aut nova causa, quae a principio existens impediret ea contrahi, supervenit, praebet justam dissolvendi causam.[20] Promjena, radi koje se mogu razriješiti zaruke, može nastati:

a) u tjelesnom zdravlju zaručnika, ako pade u sušicu,[21] ako oslijepi itd.; u duševnom: ako poludi;

---

[11] c. 31. X. IV. 1.; c. 1. X. IV. 4.
[12] Naputak §. 8.
[13] Sanchez l. c. l. I. Disp. 61. n. 2.
[14] Nap. §. 6.
[15] c. 25. x. II. 24.
[16] c. 5. x. IV, 1., Reiffen. l c. t. 1. n. 212. sqq.
[17] Nap. §. 5.
[18] §. 9. ž. z.
[19] Nap. §. 6.
[20] L. c. l. I. Disp. 62. n. 3
[21] c. 25. x. II. 24.

b) u moralnom pogledu: ako se propije, prokarta, ako učini kakav zločin, radi kojega izgubi dobar glas;[22]

c) u imetku, ako bogati zaručnik iznenada sasma osiromaši, ili ako zaručnica ne uzmogne dobiti obećani miraz.

No nije dovoljan uzrok, da se razriješe zaruke, ako n. pr. zaručnik nenadano postane bogat, inače bi se mogle razriješiti zaruke i onda, ako bi zaručnika htjela uzeti koja ljepša ili bogatija, što ne će nitko tvrditi.[23]

Zaručnik, koji imade pravo radi nastale promjene razriješiti zaruke, može se toga prava odreći ili izrično ili šuteći, ako se n. pr. i nadalje ponaša kao zaručnik, osobito pako, ako puteno opći sa zaručnicom. U oba slučaja t. j. ako se je izrično ili šuteći odrekao svoga prava, ne može više iz toga uzroka razriješiti zaruke.

4. Dužnost ispuniti obećanje dano u zarukama prestaje i onda, kada se s pravom može misliti prosudivši svekolike prilike, da će nesretna biti ženidba, koju bi zaručnici megju sobom sklopili. Ako prilike, na kojima se ova predmnjeva temelji nastanu krivnjom jedne stranke, tada je ona dužna da po mogućnosti naknadi drugoj stranci onu štetu, koju ona trpi stoga, što se je u pravednom svojemu očekivanju prevarila.[24]

III. Akoprem je ugovor, da će onaj, koji otstupi od zaruka platiti neku globu, ne samo nedozvoljen, već i nevaljan, ipak može u nekim slučajevima onaj, koji razriješi zaruke, biti dužan nadoknaditi drugoj stranci štetu. Naš naputak govori o tomu ovako:

»Tko bez zakonita razloga otstupi od zaruka, ili tko zakoniti razlog otstupu zataji ili svojom krivnjom prouzroči, dužan je drugoj stranci, uzamši u obzir osobe i prilike, naknaditi štetu, koju ona radi toga trpi.« (§ 9.)

Prema tomu dužan je nadoknaditi štetu:

1. tko bez zakonita uzroka od zaruka otstupi.

2. Tko zakoniti uzrok, radi koga se mogu zaruke razriješiti, zataji n. pr. ako zaručnica ne kaže zaručniku, da je rodila nezakonito dijete.

3. Tko imade, istina, zakoniti uzrok, da razriješi zaruke, ali ga je sam prouzročio n. pr. ako je puteno općio sa sestrom, dotično s bratom zaručnika (ce). No ako je zakoniti razlog, da se razriješe zaruke, nastao slučajno, bez krivnje ikoje stranke, tad nijedna stranka nije dužna nadoknaditi drugoj stranci odatle nastalu štetu, jer se ona stranka, koja razriješi zaruke, služi svojim pravom, a tko se služi svojim pravom, za toga se ne može reći, da čini drugomu nepravdu.

Dužnost nadoknaditi štetu ne prestaje time, ako je koji od zaručnika sklopio ženidbu s trećom osobom, jer Naputak u § 8. veli: »Ako koji od zaručnika sklopi ženidbu s trećom osobom, razriješit će se istina zaruke, ali drugomu zaručniku pripada pravo tražiti otštetu«.

Samo onda, ako su sklopljene zaruke bile valjane, može nevina stranka u navedenim pod 1, 2, 3 slučajevima tražiti otštetu. Tražiti pako može, da joj se nadoknadi sva prava šteta, damnum emergens, a ne i lucrum cessans, što nastaje za nju odatle, što su zaruke razriješene, ali tu pravu štetu valja da dokaže.

---

[22] Reiffen. l. c. t. 1. n. 265. sq.

[23] Reiffen. l. c. t. 1. n. 262.

[24] Nap. § 10.

Crkveni sudac može takogjer odrediti, koliko treba otštetiti, ako to samo i jedna stranka zatraži,[25] a pri tomu se je obazirati na »osobe i prilike«[26] i na »mogućnost«[27] onoga, koji imade nadoknaditi štetu.

§ 161. Što je činiti župniku, kada tko prigovori naumljenoj ženidbi poradi sklopljenih zaruka.

Može se dogoditi kada župnik navješćuje ženidbu, da dogje tko k njemu prosvjedujući proti naumljenoj ženidbi s uzroka, jer da je već prije njemu obećana ženidba. Što sada?

Dva su tu slučaja moguća: 1. da ne postoje nikakove zaruke t. j. da u opće nijesu ni bile sklopljene, ili ako su bile sklopljene, da nijesu valjane, i 2. da postoje valjano sklopljene zaruke.

1. Ako koja stranka nije u opće ni sklopila zaruka ili ako je sklopila zaruke očevidno nevaljane, valja da dušobrižnik stranku o tomu pouči; nije li ona s tim zadovoljna, neka ju uputi na ženidbeni sud. Razumijeva se pako samo sobom, da to ne može zapriječiti naumljenu ženidbu, osim ako se nezadovoljna stranka pismeno iskaže, da se je obratila na ženidbeni sud: u tome slučaju ne bi mogao dušobrižnik do konačne odluke ženidbenoga suda niti navijestiti ženidbe, niti blagosloviti braka.

2. Uvidi li župnik, da su prije sklopljene zaruke valjane, neka nastoji, da stvar s dobra uredi i ako je moguće, da se dano obećanje ispuni. Ne uspije li u tomu, neka predoči onoj stranki, koja ostaje kod zaruka, tužne posljedice takove prisiljene ženidbe, te gleda da ju nagovori, neka drugu stranku riješi dane joj riječi. Ne dade li se na to nagovoriti, tada dakako ne bi smio dušobrižnik naumljene ženidbe navijestiti, već bi morao o tomu slučaju ubavijestiti ženidbeni sud, osobito onda, kad bi druga stranka od njega molila, da razvrgne sklopljene zaruke. I u onome slučaju valja se dušobrižniku obratiti na ženidbeni sud, kad bi dvojio, jesu li sklopljene zaruke valjane ili nevaljane, ili ne bi znao, imade li ih smatrati za razriješene ili ne. Taj upit može glasiti po prilici ovako:

Preč. nadbisk. ženidbeni sude!

Kod zaručničkoga ispita, što ga je potpisani držao dne 5. o. mj. sa zaručnicima N. N. i N. N. saznao je, da je zaručnik N. N. već prije nekoliko mjeseci sklopio zaruke sa N. N. Budući da zaručnica s toga uzroka prigovara naumljenoj ženidbi zaručnika N. a zaručnik tvrdi, da je s njome sklopljene zaruke razriješio s uzroka (navede se uzrok), potpisani pako ne zna, bi li radi takove promjene smatrao valjano sklopljene zaruke razriješenima: s toga se obraća na prečasni nadbiskupski ženidbeni sud s pitanjem, što valja držati o tim zarukama i kako mu se je o tomu pitanju vladati.

U N. dne . .

N. N.
župnik.

---

[25] Nap. p. 111.
[26] Nap. §. 9.
[27] Nap. §. 10.

Iz vana:

Preč. nadbisk. ženidbenom sudu

u

N.

N. N. pita prečasni nadbisk. ženidb. sud za mnijenje o valjanosti zaruka sklopljenih megju N. i N.

Ako se je koji od zaručnika sam obratio na ženidbeni sud, pa ovaj mnije, da sklopljene zaruke nisu očito nevaljane, tada će pozvati župnika, neka gleda, da stvar megju njima s dobra izravna. Uspjeh valja prijaviti ženidbenomu sudu ovako:

Preč. nadbisk. ženidb. sude!

Prema pozivu preč. ženidbenog suda od . . . br. . . . nastojao je potpisani očinskim opomenama sklonuti zaručnike N. i N. koji su prije toliko vremena sklopili valjane zaruke (ili zaruke, o kojima se dvoji, da li su valjane,) da se s dobra nagode. Pošto mu to nije pošlo za rukom, niti je nade, da će mu poći, čast je potpisanomu o tomu preč. žen. sud ubavijestiti.

N. dne . .

N. N.
župnik.

Iz vana:

N. N. javlja uspjeh svoga nastojanja, da se zaručnici N. N. s dobra nagode.

Ako nije jasno dokazana valjanost sklopljenih zaruka, tad se predmnijeva, da su sklopljene zaruke nevaljane. »Predmnijeva se, da si svaki može po volji izabrati ženidbenoga druga, s toga valja proglasiti zaruke nevaljanima, ako nije njihova valjanost jasno dokazana.[1]

Ako ženidbeni sud proglasi zaruke nevaljanima, tada dakako ne može ni govora biti o kakovoj nagodi, već se bez svake zapreke može vjenčati.

»Ako ženidbeni sud proglasi zaruke nevaljanima, tada valja shodna odrediti, da se vjenčanje više ne zavlači.[2] Ako je ženidbeni sud proglasio zaruke valjanima, tada valja ono, što odregjuje Naputak.[3] »Ako je izrečeno, da su zaruke valjane, nastojat će ženidbeni sud po svojem povjereniku, da se stranke s dobra nagode. Što se tiče naknade štete, valja nastojati o tomu, da se stranke pod pravednim uvjetima nagode. Ako i jedna samo stranka zaište, moć će se dosuditi i svota otštete. Ako tužitelj nije s odlukom zadovoljan, može se radi otštete obratiti na svjetovni sud, no njegov prigovor, što ga je učinio bio proti vjenčanju, ne će se više uvažiti«.

Ako sve nastojanje i župnikovo i ženidbenoga suda, da zaručnici dobrovoljno razriješe zaruke, ostane bezuspješno, ipak se ne bi mogla namjeravana ženidba zabraniti. »Ako ne bi nikako za rukom pošla nagoda, da se zaruke razriješe i plati pravedna otšteta, valjalo bi ipak dozvoliti namjeravanu ženidbu kao manje zlo.[4]

---

§ 161. [1] Nap. §. 108.
[2] Nap. §. 110.
[3] Nap. §. 111.
[4] Nap. §. 112.

POGLAVLJE TREĆE.

O navješćivanju ženidbe.

§ 162. Ispit zaručnika.

Kada se župniku prijave zaručnici, da ih upiše, tada valja da on s njima obavi tako zvani zaručnički ispit, t. j. valja da ih 1. u prisutnosti dvojice svjedoka, kojima su i zaručnici i njihove prilike znane, ispituje da se osvjedoči, mogu li valjano i dozvoljeno sklopiti ženidbu; 2. da znade, imadu li sve potrebite isprave; 3. jesu li dovoljno poučeni u temeljnim istinama katoličke vjere, i 4. da ih pouči o dužnostima ženidbenoga staleža.

Taj ispit valja obaviti svakako prije, nego li ih počme navješćivati, da se mogu zaručnici za vremena pobrinuti za oprost, ako im priječi ženidbu kakova zapreka, ili ako je zapreka neoprostljiva, da odustanu od nakane sklopiti ženidbu.

Prema tomu i propisuje naš ritual (p. 173.): »Parochus admonitus de aliquo matrimonio in sua parochia contrahendo, primum cognoscat ex his, ad quos spectat, qui et quales sint, qui matrimonium contrahere volunt: an inter eos sit aliquod canonicum impedimentum? Utrum sponte, libere et secundum honestatem sacramenti velint contrahere? Utrum sint in aetate legitima? ut vir saltem quatuordecim, mulier vero duodecim annos expleverit, et uterque sciat rudimenta fidei, cum deinde filios suos docere debeant«. A Benedikt XIV. veli: »onus pariter proprio parocho injunctnm est, ut antequam denuntiationes de ineundo matrimonio fiant, ipse tum sponsum tum sponsam seorsim, caute et ut dicitur ad aurem explorare studeat«.

Ako je koji od zaručnika zapriječen doći do župnika, koji će ih vjenčati, prije vjenčanja radi udaljenosti ili iz drugih uzroka, tada ne preostaje drugo, nego da svaki župnik na pose obavi zaručnički ispit, pa pošto su se oba osvjedočila, da se zaručnici mogu slobodno uzeti, da to jedan drugomu priopći, te ih zatim navijeste.

I. Zaručnički ispit potrebit je zato, da se dušobrižnik osvjedoči, mogu li zaručnici valjano i slobodno ženidbu sklopiti: a da to saznade valja da zaručnike ispituje stranom pred svjedocima, a stranom u četiri oka. Pitanja, koja stavlja na zaručnike pred svjedocima, jesu ova:

1. kako se zove zaručnik(ca) i što je?
2. Kako se zove njegov (njezin ma i nezakoniti) otac i što je on?
3. Kako se zove (njezin) djed po ocu, kako njegova supruga obiteljskim imenom?
4. Kako še zove mati zaručnika (ce), kako njezini roditelji, kako njegov (njezin) djed i baba po materi i to krsnim i obiteljskim imenom?

Ako je zaručnik ili zaručnica nezakonito rogjena ili nahod, tad se pita samo za ono ime, na koje je upisan (a); ako li je posinak ili pokćerka, tada valja upisati i ime posiniteljevo, jer se i ono navješćuje.

Stalež zaručnikov pokazuje dušobrižniku, da li mu i od koga treba ženidbena dozvola.

Ime i prezime zaručnikâ i njihovih roditelja saznat će dušobrižnik, ako su zaručnici iz njegove župe, iz matice krštenih; ako su u drugoj župi

rogjeni iz krsnoga lista. Ako je koji od zaručnika maloljetan, tad valja pitati: živi li mu još otac i gdje stanuje.

Kod siročadi i nezakonito rogjenih maloljetnika treba pitati za ime tutora i tutorstvene oblasti; kod onih, kojim je dan skrbnik i ime skrbnika. Osim toga valja pitati za rodno mjesto roditelja zaručničkih, kao što i za obiteljsko ime babe i djeda. Ovo posljednje potrebno je znati, da se pronagje možebitna zapreka rodbinstva ili tazbine.

Nadalje se pita:

da li je zaručnik (ca) katolik ili nekatolik? (Dakako samo onda, ako to nije znano župniku). Da li je neoženjen (a), ili udovac (ica)?

Koliko mu (njoj) je godina?

Ako je koji od zaručnika nekatolik, valja ga pitati: nije li možebiti već bio valjano oženjen, te nije li njegova ženidba proglašena razriješenom? Ako da, živi li još njegov suprug (a); u tom bo slučaju ne može se ženiti, budući da je ženidba po katoličkim načelima nerazrješiva i megju nekatolicima.

Da li je koji od zaručnika neoženjen ili udovac, valja s toga dušobrižniku znati, jer ako je udovac treba da dokaže, da je prva ženidba zakonitim načinom razriješena; ako još nije bio oženjen, valja da to dokaže.

Dobu zaručnika valja da znade dušobrižnik s toga jer mu je zapriječiti ženidbe onih, koji su istina navršili četrnaestu godinu, ali još nisu ni duševno ni tjelesno sposobni za ženidbu. Ako je zaručnica udova tad ju valja pitati, kada joj je suprug umro, jer § 76. g. ž. z odregjuje: »ako je ženidba proglašena nevaljanom, ili ako je smrću supruga razriješena, ne može se žena, ako je noseća, udati prije nego li porodi, a ako se dvoji da li je noseća prije nego li progje šest mjeseci. Nu ako nije vjerojatno sudeći po prilikama i po mnijenju vještaka, da je noseća, može nakon tri mjeseca dobiti oprost, i to ako je ženidba proglašena nevaljana od zemaljske vlade (u Zagrebu), a izvan Zagreba od podžupanije, u slučaju pak, ako je ženidba razriješena smrću muža, može oprost podijeliti jedino zemaljska vlada i to iz razloga osobito silnih«.

Gledom na prebivalište zaručnika valja pitati:

1. u kojem mjestu i župi stanuje zaručnik (ca), od kada, gdje je stanovao (la) prije?

2. Imade li zaručnik (ca) osim u mjestu, gdje stanuje, još i drugdje pravo ili nepravo prebivalište i gdje?

Ovo se pita zato, da se znade, koji župnik može vjenčati zaručnike, i gdje valja njihovu ženidbu navijestiti, jer § 39. Nap. glasi: vlastiti župnik zaručnikâ jest onaj, u čijoj župi imadu pravo ili nepravo prebivalište«. Važno je pitanje, od kada stanuju zaručnici u župi, jer ako ne stanuju još šest nedjelja, tada valja njihovu ženidbu navijestiti još i u onoj župi, u kojoj su u posljednje vrijeme stanovali šest nedjelja.

Gledom na zapreke pita se:

ne priječi li naumljenu ženidbu može biti koja ženidbena zapreka?

Tu valja da dušobrižnik protumači zaručnicima shvatljivim načinom ženidbene zapreke, pa da se osvjedoči, da li koja od njih priječi naumljenu ženidbu ili ne. Naročito valja pitati:

da li je zaručnik (ca) izabrao ovoga (ovu) za ženidbenoga druga neprisiljen? Ne pristaje li može biti od straha u ženidbu?

Istina da naš ritual propisuje, neka svećenik pri samom sklapanju ženidbe pita: hoće li ga (ju) [subintellige: drage volje] uzeti za svoga (ju) supruga (u), nu svakako se valja dušobrižniku o tomu već prije osvjedočiti, jer bi zaručnici iz raznih obzira pri žrtveniku mogli inače odgovoriti, nego što u srcu ćute. S toga i opominje naš ritual dušobrižnike (p. 174.) »has autem denuntiationes parochus non aggrediatur, nisi prius de utriusque contrahentis libero consensu sibi bene constet«.

Ako je dušobrižniku zaručnica nepoznata pa k tomu još maloljetna, valja da ju pita, da li je sa zaručnikom sklopila valjane zaruke, da ne bi bio raptus in parentes; jer po našem Naputku nastaje zapreka otmice i onda, ako tko maloljetnu osobu, s kojom nije zaručen, s njezinom istina privolom ali proti volji roditelja ili tutora odvede. Ako zaniječe to pitanje, tada ju valja pitati: znadu li vaši roditelji ili tutor za ovu ženidbu, i da li su s njom sporazumni? Privolu roditelja ili tutora valja da dokaže zaručnica pismenom legaliziranom ispravom.

Ako imade dušobrižnik ma kakav samo povod sumnjati nisu li zaručnici srodni, tada pita:

nije li otac ili mati zaručnika brat ili sestra oca ili matere zaručničine? (2. stupanj.)

Nije li koji od praroditelja zaručnikovih brat ili sestra praroditelja zaručničinih? (3. stupanj.)

Nije li pradjed ili prababa zaručnikova brat ili sestra pradjeda ili prababe zaručničine? (4. stupanj.)

S obzirom na nejednaku udaljenost:

nije li zaručnik brat oca ili matere zaručnikove? (secundus tangente primo.)

Je li zaručnica sestra oca ili matere zaručnikove? (secundus tangente primo.)

Je li otac ili mati zaručnikova brat ili sestra djeda ili babe zaručničine i obratno? (tertius tangente secundo.)

Nije li koji od roditelja zaručnikovih brat ili sestra djeda ili babe zaručničine i obratno? (quartus tangente secundo.)

Ako su oba zaručnika nezakonito rogjena ili koji od njih a otac nije upisan u matici krštenih, tada neka dušobrižnik pita, ali mudro i obzirno za oca, da ne bi morda zaručnik bio naravni otac zaručničin, ili da nemaju zaručnik i zaručnica istoga oca, akoprem razne matere, zatim neka im stavi navedena pitanja.

S obzirom na duhovno srodstvo neka pita:

nije li zaručnik zaručnicu, ili ona njega u slučaju nužde krstila?

Da li je zaručnik u slučaju nužde krstio dijete zaručničino ili obratno?

Ova dva pitanja može dušobrižnik i ispustiti, ako mu se ne čini potrebno, da ih stavi. Ali svakako valja pitati:

nije li zaručnik krsni kum zaručničin, ili zaručnica krsna kuma zaručnikova?

Nije li zaručnik krsni kum djetetu zaručničinu, ili zaručnica krsna kuma djetetu zaručnikovu?

Da li je zaručnik krsni kum zaručničin, ili zaručnica krsna kuma zaručnikova, osvjedočit će se dušobrižnik iz matice krštenih, ako je koji od zaručnika u njegovoj župi kršten, u protivnom slučaju iz krsnih listova.

Ako je zaručnik kumovao na krstu djetetu zaručničinu ili obratno, pa ako je dijete u drugoj župi kršteno, tada bi valjalo dušobrižniku tražiti krsni list toga djeteta, da se osvjedoči, opstoji li megju njima duhovno srodstvo ili ne.

Zatim što se tiče potvrde, neka pita:

Je li zaručnik kumovao na potvrdi sinu zaručničinu i obratno, da li je zaručnica kumovala na potvrdi kćeri zaručnikovoj?

Nu i o tomu se može dušobrižnik osvjedočiti iz matice potvrgjenih, osim ako je dijete u drugoj župi potvrgjeno, tada valja da donesu od onoga župnika svjedodžbu o primljenoj potvrdi.

Što se tiče ženidbene zapreke, koja nastaje iz posinjenja, jedva je potrebno, da dušobrižnik i o njoj pita zaručnike, budući da će jedva kada naići na nju u praksi i to već radi onih uvjeta, koji se za posinjenje zahtijevaju.

Budući da nezakonito rogjena djeca nisu pod očinskom viasti[1] s toga i ne spadaju u njegovu obitelj, to ona mogu sklopiti ženidbu sa posinkom svoga oca, jer ženidbena zapreka iz posinjenja opstoji samo megju posinkom i zakonito rogjenom djecom posiniteljevom, koja su pod očinskom vlasti i to tako dugo, dok posinjenje traje. Ako prestane posinjenje, ili ako zakonito rogjena djeca posiniteljeva nisu više pod očinskom vlasti, prestaje i ženidbena zapreka.

O ženidbenoj zapreci tazbine, koja proizlazi iz dozvoljenog putenog općenja, neka dušobrižnik zaručnike samo onda pita, ako su oba ili koji od njih udovac. U tom slučaju bit će najbolje, da dušobrižnik sastavi rodoslovlje umrloga druga, iz koga će saznati, u kakovoj lozi i u kojem koljenu bio je umrli drug srodan sa zaručnikom (nicom), dosljedno u istoj lozi i u istom koljenu nalazi se u tazbini preostali drug sa zaručnikom (nicom). Ako je n. pr. zaručnik udovac, dužobrižnik sastavi rodoslovlje umrle njegove supruge te pita:

nije li vaša sadanja zaručnica srodna s vašom pokojnom suprugom, i to:

a) u ispravnoj lozi:

nije li morda kći (ma i nezakonita), ili mati vaše pokojne supruge? U tomu je slučaju zaručnik svojtan (affinis) sa zaručnicom u prvom koljenu ispravne loze.

b) U pobočnoj lozi:

nije li vaša sadanja zaručnica sestra vaše pokojne supruge? U tomu su slučaju svojtni u prvom koljenu pobočne loze jednake.

Nije li otac ili mati zaručničina brat ili sestra oca ili matere pokojne supruge? U tomu bi slučaju zaručnici bili svojtni u drugom koljenu jednake pobočne loze.

Da li je vaša zaručnica tetka ili nećakinja pokojne supruge? U tome slučaju bili bi zaručnici svojtni u drugom koljenu, koje se dotiče prvoga loze pobočne nejednake.

Nije li koji od djedova ili pradjedova zaručničinih brat ili sestra kojega od djedova ili pradjedova pokojne supruge? U prvom slučaju bili bi zaručnici svojtni u trećem, u drugom slučaju u četvrtom koljenu pobočne loze.

Ista pitanja upravit će dušobrižnik na zaručnicu, ako je ona udova. Kad bi koji od zaručnika bio već dva ili tri puta oženjen, tada bi trebalo da dušobrižnik sva ova pitanja upravi na nj gledom na rodbinu prve, druge itd. supruge (supruga).

Ne samo iz dopuštenoga, već i iz nedopuštenog putenog općenja nastaje zapreka tazbine. O ovoj zapreci neka dušobrižnik svakoga zaručnika na pose i to obzirno pita. Tako n. pr. da li je zaručnik (zaručnica) pouzdano općio s kojom drugom osobom? Dobije li na to pitanje niječan odgovor, valja odustati od daljnjeg ispitivanja. U protivnom slučaju pita dalje:

da li je zaručnik (ca) puteno sagriješio s tom osobom? U slučaju da to potvrdi pita dalje:

nije li ta osoba bila sestra, bratučed, tetka, mati, kći, ili brat, nećak, ujak, otac, sin ili drugi kakav rogjak zaručnika i zaručnice?

A zaručnicu valjalo bi još pitati:

nije li može biti noseća?

U ostalom valja dušobrižniku biti veoma opreznu, da ne stavlja ovih pitanja, osim ako mu se čini nužno, da bez potrebe ne vrijegja zaručnikâ.

Kod zapreke javne ćudorednosti, nastale iz valjane ali neizvršene ženidbe, neka dušobrižnik ista pitanja stavi zaručnicima, koja smo rekli da valja staviti, kada se radi o zapreki srodstva.

Kod zapreke javne ćudorednosti nastale iz valjano sklopljenih zaruka, neka pita:

nije li vaša zaručnica mati, sestra ili kći one osobe, s kojom ste bio valjano zaručen? Ili

nije li vaš zaručnik otac, sin ili brat onoga, s kojim ste već bila valjano zaručena?

U tomu slučaju priječila bi namjeravanu ženidbu zapreka javne ćudorednosti.

O ženidbenoj zapreci, koja postaje iz preljuba, pitat će dušobrižnik samo onda, ako su oba zaručnika udovca, ili koji od njih. Razumije se samo sobom, da valja zaručnike o tomu pitati u četiri oka i to vrlo obzirno, da ne povrijedi stidljivosti. Pitanja glase:

da li je zaručnik pouzdano općio sa sadanjom zaručnicom još za života svoje supruge, ili da li je zaručnica pouzdano općila sa sadanjim zaručnikom još za života svoga supruga? Ako zaniječu ovo pitanje, valja odustati od daljnjega ispitivanja. U protivnom slučaju nastavlja pitati:

nije li zaručnik još za života svoje pokojne supruge puteno sagriješio sa sadanjom svojom zaručnicom, ili obratno: da li je zaručnica još za života svoga supruga puteno sagriješila sa sadanjim svojim zaručnikom? Potvrde li ovo pitanje, nastavlja dušobrižnik:

nisu li si može biti već tada obećali, da će se uzeti i prihvatili obećanje? Ako i ovo pitanje potvrde, tada u izvanrednim slučajevima n. pr. ako je udovac otrovao svoju suprugu, pa se želi poslije pretrpljene kazni opet oženiti, pita se, i to veoma obzirno:

nije li koji od zaručnika sam i bez znanja drugoga radio o životu nevinoga supruga s namjerom, da se može s njim oženiti i da li je u istinu smrt slijedila? I napokon:

da li je preljub sudbeno dokazan?

Ako je preljub sudbeno dokazan, ali si preljubnici nisu obećali ženidbe, niti su ju de facto sklopili, niti je koji od zaručnika s uspjehom radio o životu nevinoga supruga u nakani, da se može s preljubnikom

oženiti, tada nema mjesta crkvenoj ženidbenoj zapreki, već samo gragjanskoj, od koje može vladalac podijeliti oprost.[2]

O ženidbenoj zapreci, koja proizlazi iz ubijstva ženidbenoga druga, kod koga su oba zaručnika sudjelovala s namjerom, da se mogu oženiti, može dušobrižnik samo onda pitati, ako je umorstvo javno poznato, inače ne.

Misle li zaručnici uvjetno ili bezuvjetno sklopiti ženidbu, o tomu će se dušobrižnik osvjedočiti tečajem ispita, s toga je suvišno o tomu ih pitati.

Dušobrižnik osvjedočivši se iz dobivenih odgovora na stavljena pitanja zaručnicima, da njihov brak ne priječi nikakova zapreka, radi koje bi sam brak bio nevaljan, ne smije se s time zadovoljiti, već valja da pita, da li njihovu ženidbu ne priječi koja ženidbena zabrana, radi koje ne bi mogli dozvoljeno sklopiti braka: jer nijedan katolik ne smije se ženiti, osim ako u svemu zadovolji crkvenim propisima. Na pose valja da pita:

nije li zaručnik (ca) kojoj drugoj osobi, osim ove, obećao ženidbu? Ako jest, nastavlja:

da li je to obećao slobodnom voljom i promišljeno, je li to obećanje ona osoba prihvatila?

Da li je to obećanje dovoljno označio vanjskim znakom?

Je li ženidbu obećao bezuvjetno ili uvjetno i pod kojim uvjetom?

Nisu li te zaruke ukinute megjusobnom privolom, ili može li navesti kakav uzrok, radi koga ih smatra ukinutima.

Ovo treba osobito onda pitati, ako je zaručnik s drugom kojom osobom rodio dijete, ili ako je osoba, koju je zaručnik zaveo obećavši joj ženidbu, došla k dušobrižniku, zahtijevajući, da zaručnik dano joj obećanje ispuni, a osobito onda, ako je pri ispitu naišao na tazbinu iz nedozvoljenog općenja, jer tada iz dva uzroka ne može sklopiti ženidbe.

Vrlo rijetko će se u praksi dogoditi slučaj, da bi htjeli ženidbu sklopiti oni, koje vežu prosti zavjeti: s toga i ne će obično pitati dušobrižnik o toj zabrani zaručnike, osim ako imade temeljiti povod.

* * *

Pošto je dušobrižnik sa zaručnicima prošao sve ženidbene zapreke i zabrane, preostaje mu još, da ih pita i o ženidbenim zabranama civilnoga zakona, jer »sveta je dužnost kršćana iskazivati državnoj vlasti onu pokornost, koju nas uči sam Gospodin po svojem apostolu. Tim točnije treba da vrši one zakone, koji se brižno skrbe zato, da se uzdrži ćudoredni red. Akoprem ne može državna vlast svojim naredbama zapriječiti, da se megju kršćanima sklopi valjana ženidba, ipak nije dozvoljeno austrijskomu gragjanu zanemariti one propise, koje zakon austrijski propisuje o gragjanskim posljedicama ženidbe.[3]

Ako su oba zaručnika ili koji od njih maloljetan, valja pitati oca onoga maloljetnika, ako je otac prisutan: da li on privoljuje u ženidbu svoga maloljetnoga sina (kćeri)? Otac valja da izjavi svoju privolu pred župnikom i dvjema svjedocima i da ju potpiše. Ako je otac otsutan, maloljetni zaručnik treba da donese pismeno očitovanje očevo, s kojim mu dozvoljava ženidbu. To očitovanje potpisuje otac i dva svjedoka. Potpisi imadu biti legalizirani.

---

[2] § 37. g. ž. z.
[3] Nap. § 69.

Kao što se maloljetnici ne smiju vjenčati bez dozvole svoga zakonitoga oca, isto se tako ne smiju vjenčati ni oni, koji su podvrgnuti vojnoj dužnosti bez dozvole vojne oblasti. S toga valja da dušobrižnik pita zaručnika, da li je udovoljio vojnoj dužnosti i imade li dozvolu vojne oblasti za ženidbu?

Ako je zaručnik pripadnik koje od onih zemalja, čijim podanicima treba za ženidbu dozvola političke oblasti, valja ga pitati: imade li dozvolu svoje političke oblasti? A ako je učitelj: da li je platio u mirovinsku zakladu 100 K?

II. Potrebite isprave. Dušobrižnik ne smije početi ni navješćivati zaručnika a još manje ih vjenčati, dok se ne osvjedoči, da imadu sve potrebite isprave. »Naročito valja im se iskazati, da su naviješteni, neoženjeni, i ako se ne vidi iz župnih knjiga, koliko su stari i kakova su roda, treba da donesu krsni list«. Nap. § 70.

Isprave, koje treba da donesu zaručnici jesu ove:

a) ako nisu oba zaručnika iz iste župe, tad prije vjenčanja treba da onaj zaručnik, koji je iz tugje župe, donese od svoga župnika svjedodžbu, da je u svojoj župi propisanim načinom naviješten.

b) Svjedodžbu, da su slobodni t. j. da nisu do sada sklopili ni ženidbe ni zaruka s kojom trećom osobom, niti da na mljenu ženidbu priječi kakova ženidbena ili zapreka ili zabrana, već da ju mogu sasma slobodno sklopiti.

Formular svjedodžbe:

Ego infrascriptus testor, N. N. natum, statu libero nullisque legitimis sponsalibus irretitum esse, neque in diligentissime cum cognatis atque vicinis ejus, fide dignissimis, instituto examine aliquod obstaculum, quominus alibi matrimonium contrahere possit, innotuisse. In quorum fidem praesentes literas sigillo parochiali munitas propria manu subscripsi. N. die.

N. N.
curatus.

Osobito oprezan treba da je dušobrižnik, kad hoće beskućnici (vagi) da sklope ženidbu. »Caveat parochus«, veli rimski ritual, »ne facile ad contrahendum matrimonium admittat vagos, et peregrinos, qui incertas habent sedes — nisi diligenter de iis omnibus facta inquisitione, et re ad Ordinarium delata, ab eoque habita ejusmodi matrimonii celebrandi licentia, quae gratis concedatur«. S ovim se slaže, što veli sabor Trientski. »Multi sunt, qui vagantur et incertas habent sedes, et ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta aliam et plerumque plures illa vivente diversis in locis ducunt. Cui morbo cupiens sancta synodus occurrere, omnes, ad quos spectat, paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile recipiant; magistratus etiam saeculares hortatur, ut eos severe coerceant. Parochis autem praecipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint«.[4] A naputak napokon s. C. Officii od 21. kolovoza 1670. veli »si contrahentes sunt vagi, non procedatur ad licentiam contrahendi, nisi doceant per fides Ordinariorum suorum esse liberos, et in aliis servata forma Concilii Tridentini cap. Multi sess. XXIV.

---

[4] ss. XXIV, 7. de ref. matrim.

Ordinarii praecipiant omnibus et singulis parochis in eorum dioecesibus exsistentibus, ut pro matrimoniis cum exteris contrahendis non faciant publicationes in eorum ecclesiis nisi certiorato Ordinario, a quo vel ejus generali vicario, prius teneantur authenticam reportare, quod pro tali matrimonio fuerunt examinati testes in eorum tribunali, qui probant statum liberum contrahere volentium«.[5]

Ako biskup zapovjedi, imade beskućnik priseći, da je sasma slobodan.

c) Krsni list, dakako samo onda, ako nisu zaručnici u onoj župi rogjeni. »Ako je kojemu od zaručnika sasma nemoguće, da si pribavi krsni list, obratit će se radi toga župnik na biskupa; — »nego može zemaljsko načelstvo ili vlast okružna u sporazumku s vlasti duhovnom iz važnih razloga i pod dovoljnim oprezima otpustiti vjerenicima, da ne moraju prinesti krsnoga lista«,[7]

d) Ako je koji od zaručnika udovac, treba da dokaže, da je vez prve ženidbe zakonito razriješen, a to može dokazati doprinesenom smrtovnicom, koju može nadomjestiti proglašenje smrti.

Ako je zaručnica udova, treba osim toga da se iskaže, da je prošao zakonom odregjeni rok, da se može vjenčati, ili da je dobila oprost od udovičkoga roka.

e) Ako se netko želi oženiti, čija je prva ženidba proglašena nevaljana, treba da donese odluku ženidbenoga suda, s kojom se proglasuje njegova ženidba nevaljanom.

f) Ako je dan oprost od navješćivanja, ispravu, s kojom se podjeljuje oprost.

g) Dozvolu vojničke oblasti — ako je zaručnik vojnik, — da smije sklopiti ženidbu.

h) Dozvolu političke oblasti, kad je potrebna.

i) Namiru učitelja, da je platio 100 K u mirovinsku zakladu.

j) Inozemci svjedodžbu, da je po zakonima njihove zemlje svemu udovoljeno, da mogu sklopiti ženidbu.

k) Ispravu, s kojom se daje oprost od koje ženidbene zapreke ili zabrane.

l) Kod zakonito rogjenih maloljetnika dozvola očeva, da se može oženiti.

m) Kod nezakonito rogjenih maloljetnika dozvola štitnika i nadtutorstvene oblasti.

Sve doprinesene isprave imade sahraniti u svom archivu onaj župnik, koji vjenča. Župnik treba da stranki, koja sklapa ženidbu pred župnikom drugog zaručnika, dade svjedodžbu a) da je naviješten, b) da nema nikakove ženidb. zapreke ili zabrane, c) da li se je ili nije ispovjedio (Circ. $^{5}/_{4}$ 1878. br. 1208.)

III. 1. Zaručnički ispit treba sa zaručnicima obaviti i s toga, da se dušobrižnik osvjedoči, da li oni znadu temeljne istine katoličke vjere, jer ako toga ne znadu, ne samo da ih ne smije vjenčati, već ne smije ni započeti navješćivati njihove ženidbe. »Budući da je ženidba sakramenat no-

[5] Vidi taj naputak Acta VI. App. IX. p. 442. sqq.
[6] Nap. § 70.
[7] § 21. g. ž. z.

voga zavjeta«, veli Naputak u §. 74, »i budući da ona onima, koji se njezinim vezom sjedinjuju, nalaže svete i velevažne dužnosti, zato se ne smiju vjenčati oni, koji ne znadu temeljne istine kršćanske vjere. Dapače dok o Bogu i njegovim zapovijedima ne znadu barem toliko, koliko je neophodno nužno, neka župnik ni ne navješćuje njihove ženidbe«.

Uzrok pako, zašto ne smije dušobrižnik ni navješćivati ženidbe, a kamo li vjenčati one, koji ne znadu temeljne istine katoličke vjere, jest taj, jer će biti dužni svoju djecu u tom poučavati; a kako će ih poučavati u onomu, česa sami ne znadu?

Razumije se samo sobom, da može i mora svećenik više tražiti od onih, koji su polazili školu, nego li od onih, koji ne znadu ni čitati ni pisati. Od onih, koji su vrlo ograničeni umom, neka traži samo temeljne istine vjere, kamo spada: Oče naš, apostolsko vjerovanje, božje i crkvene zapovijedi, čin vjere, ufanja, ljubavi i pokajanja, a sve ostalo neka budu pripravni čvrsto vjerovati. »Qui vero iis tantum impedimentis gravati fuerint, ut copiosiorem catechesim non admittant, doceantur demum pro suo modo praecipua fidei capita, scilicet unum esse Deum omnium rerum auctorem, qui accedentes ad se vita aeterna remuneret, improbos et rebelles aeternis suppliciis in alio saeculo puniat: deinde hunc ipsum Deum esse Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, tres quidem personas, sed unum Deum verum; praeterea Filium Dei, propter reparandam salutem hominum, factum hominem ex Virgine Maria, pro nobis passum et mortuum, ac tandem resurrexisse et regnare in aeternum; hunc esse Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum: postremo neminem posse esse salvum, nisi credat in Jesum Christum, et poenitens de peccatis commissis, sacramenta ipsius suscipiat; baptismatis quidem, si infidelis est, confessionis autem, si lapsus post baptismum; ac denique statuat ea servare, quae Deus et ecclesia sancta praecipiunt, quorum summa est, ut Deum diligat super omnia, et proximum sicut se ipsum«.[8]

2. Da svećenik ne smije u istinu vjenčati one, koji ne znadu temeljne istine katoličke vjere, svjedoči nam: a) rimski ritual, koji veli «uterque sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios suos docere debeat. b) Sv. Karlo Boromejski, koji je u pokrajinskom saboru Milanskom V. naredio: «parochus, quos sponsos experiundo viderit doctrinae christanae rudimenta plane ignorare, ne matrimonio illos ante jungat, quam ea item ratione cognorit didicisse, quae eo de genere illos plane scire oportet». c) Benedikto XIV. koji piše: «Verum, cum matrimonio jugendi non sint, si parochus, ut debet, prius interrogando deprehenderit marem, seu feminam, quae ad salutem necessaria sunt, ignorare; vix tantae ac tam luctuosae ignorantiae locum relinquet episcopus, qui pastores animarum admoneat officii sui, et huic si desint, negligentiae repetat poenas». d) Bogoslovni uzrok. Sakramenat ženidbe spada megju one sakramente, koji su naredjeni za žive (sacramenta vivorum , t. j. megju sakramente, koje mogu dostojno primiti samo oni, koji su u milosti božjoj, a svetogrdno ih primaju oni, koji su u nemilosti božjoj, kao što svjedoči Covarruvias riječima: «existens in mortali crimine, non potest absque novo peccato matrimonium contrahere, tractat enim indecenter sacramentum hoc maximum». Onaj pako, koji ne zna temeljne istine katoličke

---

[8] Kod Bened. XIV. De synodo l. 8. c. 14. n. 6.

vjere, koje je dužan znati pod teškim grijehom, nalazi se tako dugo, dok ih ne nauči a može ih naučiti, u teškom grijehu: s toga mu se punim pravom ne dopušta sklopiti ženidbu. Istina, da svećenik nije djelitelj sacramenta ženidbe, ali to ne smeta ništa: svećenik bo je kod sklapanja ženidbe prisutan u ime crkve pa kako se može od njega zahtijevati, da svojom prisutnošću u ime crkve počasti svetogrdno primanje sakramenta.[9]

IV. Napokon treba prigodom zaručničkoga ispita poučiti zaručnike i o dužnostima ženidbenoga staleža, napose o dužnostima, koje imade jedan napram drugomu, o dužnostima roditelja naprama djeci, naprama roditeljima, služinčadi itd. a napokon o dužnosti ženidbene čistoće.

Samo se sobom razumije, da će ovu točku zaručničkoga ispita redovito obavljati samo stariji svećenici već iz obzira na predmet, o kojemu treba poučavati.

§ 163. Navješćivanje ženidbe.

I. Da se zapriječe nevaljane i nedozvoljene ženidbe, zapovjedio je papa Innocencij II. u općenitom saboru Lateranskom IV. god. 1216., da se svaka ženidba prije nego li se sklopi imade navješćivati.

Unde praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerendo, clandestina conjugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse praesumat. Quare specialem quorundam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus, ut, cum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesiis per presbyteros publicae proponantur competenti termino praefinito: ut intra illum, qui valuerit, legitimum impedimentum oponat, et ispsi presbyteri nihilominus investigent, utrum aliquod impedimeutum obsistat. Cum autem apparuerit probabilis conjectura contra copulam contrahendam: contractus interdicatur expresse, donec, quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis.

Si quis vero hujusmodi clandestina vel interdicta conjugia inire praesumpserit, in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta, prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: cum illi taliter contrahendo non expertes scientiae, vel saltem taffectatores ignorantiae videantur. — Sane si parochialis sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis praesumpserit interesse: per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpae qualitas postulaverit. Sed his, qui taliter praesumpserint etiam in gradu concesso copulari, condigna poenitentia injungatur».[1]

Ovaj propis sabora Lateranskoga ponovio je sabor Trientski riječima: «ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum sólennia publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum; quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiae procedatur».[2] Prema tomu veli i naš Naputak u §. 60. «prije nego se ženidba sklopi, valja da ju župnik zaručnikov i zaručničin javno navješćuje pod sv. misom u tri ne-

[9] Isporedi Bened. XIV. De synodo l. 8. c. 14.
§ 163. [1] C. 3. X. IV. 3.
[2] ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim

djelje ili blagdana i svaki treba da se pozove, ako mu je znana kakova zapreka, da ju dojavi».

Akoprem je ženidba bez navješćivanja sklopljena valjana, ali nedopuštena,[3] ipak veže ova crkvena zapovijed pod teški grijeh, što se vidi iz kazna, s kojima crkva kazni tako one, koji bi bez navješćivanja sklopili ženidbu, kao što i svećenika, koji bi ih vjenčao. Biskup naime treba da takove supruge 1. kazni primjerenom kaznom; 2. ako se kasnije pronagje, da da tu ženidbu priječi kakova ženidbena zapreka, supruzi ne će od nje dobiti oprost, a djeca u toj ženidbi rogjena, jesu nezakonita, ako su supruzi i sklopili ženidbu ne znajući za ženidbenu zapreku,[4] 3. svećenik, koji znajući vjenča bez navješćivanja, neka se suspendira na tri godine od službe.

II. Zaručnike treba da navješćuje njihov vlastiti župnik. «Vlastiti župnik zaručnika jest onaj, u čijoj župi imadu pravo ili nepravo prebivalište.[5] Nap. §. 39.

1. Pravo prebivalište ima netko ondje, gdje prebiva s nakanom, da će tamo stalno ostati.

Da netko steče pravo prebivalište u kojemu mjestu, zahtijeva se dvoje: a) nakana, da će ondje stalno prebivati, i b) da se je u istinu ondje nastanio, i čim se ovo dvoje nagje, umah se dobiva pravo prebivalište; jedno bez drugoga ne dostaje, da se steče pravo prebivalište. Ako tko ode iz mjesta, gdje ima pravo prebivalište s nakanom, da se vrati, ne gubi time pravoga prebivališta, jer se pravo prebivalište gubi samo onda, kad tko ode iz njega s nakanom, da se drugamo preseli, ma još i ne znao, kamo. Isto se tako ne gubi prebivalište time, kada tko na drugom mjestu steče prebivalište, jer može netko imati i dva prebivališta, samo ako jednako u njima stanuje.[6]

«Pravo prebivalište jest ondje», veli Naputak u §. 40., «gdje tko isključivo ili ponajviše stanuje, tako da se ne može reći, da je kod kuće, kada ondje ne boravi. Dokle god on u tome mjestu zadrži stan za sebe ili za svoje ukućane, tada i dulja otsutnost sama po sebi nije dovoljna, da se prenese pravo prebivalište drugamo».

Osim prebivališta, koje stoji do volje pojedinca, poznaje pravo i zakonito ili nužno prebivalište za one osobe, koje stoje pod zakonitom vlašću drugoga. Prema tomu i veli Naputak u §. 41. «žena imade ondje pravo prebivalište, gdje ga ima muž, a maloljetnik ondje gdje ga imadu njegovi roditelji, posinitelji, othranitelji ili njegov štitnik». A u §. 42. «državni činovnici i oni, koji su za sav svoj život stupili u kakovu službu, imadu redovito prebivalište ondje, gdje borave, da vrše svoje dužnosti».

2. Uz pravo prebivalište može tko imati i nepravo prebivalište, ili može imati i samo nepravo prebivalište.

---

[3] »Dok se navješćivanje valjano ne obavi, ne može se ženidba dopuštenim načinom sklopiti«. Nap. §. 65.

[4] Si quis vero hujusmodi clandestina vel interdicta conjugia inire praesumpserit, in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium. c. 3. §. 1. X. IV. 3.

[5] Cum de matrimonio agitur, proprium eum parochum nuncunpandum censuit (S. C. C.), in cujus parochia domicilium positum habetur, non vero illum, in cujus parochia vitae primordia suscepimus. Bened. XIV. Instit. 33. n. 6.

[6] c. 2. III. 12. in VI.

[7] Bened. XIV. Paucis, 19. Martii 1758. (Bull. Bened. XIV. cit. T. IV. App. altera p. 284. sqq).

Nepravo prebivalište ima netko u onom mjestu, gdje u istinu stanuje s nakanom, da će ondje ostati dulje vremena kroz godinu.[7] «Nepravo prebivalište jest ondje, gdje se tko istina, ne misli stalno nastaniti, ali ipak stanuje u takovomu poslu, da mu valja tamo dulje boraviti» Nap. §. 40.

I nepravo prebivalište stiče se umah, čim je tko: a) nakanio dulje vremena kroz godinu u njekomu mjestu boraviti, i b) čim u istinu započme u njemu stanovati, a ako se kad traži boravak kroz njeko vrijeme n. pr. mjesec dana, to biva zato, da se iz njega vidi nakana kroz dulje vremena negdje boraviti. «Ad constituendum quasidomicilium», veli C. de Prop. Fide biskupima engleskim i sjevero-amerikanskim 7. lipnja 1867., «duo haec simul requiruntur: habitatio nempe in eo loco, ubi matrimonium contrahitur, atque animus ibidem permanendi per majorem anni partem. Quapropter si legitime constet, vel ambos vel alterutrum ex sponsis animum habere permanendi per majorem anni partem, ex eo primo die, quo duo haec simul concurrunt, nimirum et hujusmodi animus et actualis habitatio, judicandum est quasidomicilium acquisitum fuisse et matrimonium quod proinde contrahatur esse validum. Verumtamen si de praedicto animo non constet, ad indicia recurrendum est quae praesto sint, quaeque moralem certitudinem pariant. In re autem occulta et interna difficile est hujusmodi indicia habere, quae judicem securum faciant: inde est quod adhiberi maxime debet regula a Summo Pontifice Benedicto XIV. litteris 19. Mart. 1758. ad archiepiscop. Goanum datis, quae incipiunt: «Paucis abhinc hebdomadis», confirmata, ut inspiciatur utrum ante matrimonium spatio saltem unius mensis vel ambo vel alteruter in matrimonii loco habitaverint. Quod si factum fuisse deprehendatur, censendum est ex praesumtione juris intentionem permanendi per majorem anni partem extitisse et quasidomicilium fuisse acquisitum proindeque matrimonium esse validum. At si praesumptio haec juris, quae ex menstrua habitatione oritur, contrariis elidatur probationibus, quibus certo ac liquido constat, praedictum animum nullo pacto extitisse, tunc profecto contrarium proferri debere judicium manifestum est, quia praesumptio cedere debet veritati.[8]

Gubi se pako, čim tko ode iz mjesta s nakanom, ne vratiti se više, osim ako misli samo prekinuti ondje svoje boravište, pa se opet n. pr. na godinu vratiti.

«Mjesto, gdje je n. pr. žena u službi, gdje maloljetnik radi nauka boravi, ili gdje je vojnik u postaji, njihovo je nepravo prebivalište». Nap. §. 41. «Ako se (državni činovnici i oni, koji su za sav svoj život stupili u kakovu službu), upotrijebe u drugome mjestu za kakov izvanredni posao, radi koga treba da tamo dulje vremena borave, steku ondje nepravo prebivalište». Nap. §. 42. «Tko stupi u službu na dulje ili na neizvjesno vrijeme pri kojoj privatnoj osobi, pri kojemu zavodu ili društvu, steče ondje nepravo prebivalište, gdje boravi radi obavljanja službe svoje. No ta služba ne smije biti takova, da radi nje neprestano mijenja boravište». Nap. §. 43.

Ako tko stanuje u nekom mjestu šest mjeseci, smatra se, da imade ondje nepravo prebivalište, kada hoće sklopiti že-

---

[8] Kod Leinza, Der Ehevorschr[illegible] des Concils von Trient Ausdehnung und heutige Geltung. Freiburg im Br. 1888. p. 109. sq.

nidbu, a ne ima se istraživati, da li imade nakanu dulje vremena kroz godinu tamo stanovati.[9]

Netko može imati uz pravo i nepravo prebivalište. «Ako tko ima osim pravoga prebivališta još i u drugim župama kuće s uregjenim stanom, tada će samo na onom mjestu imati nepravo prebivalište, gdje običaje svake godine dulje vremena boraviti, ili ako u mjestu, gdje tvrdi da mu je prebivalište, stanuje barem šest nedjelja dana». Nap. §. 44.

«Vlastiti župnik onih, koji nemaju ni pravoga ni nepravoga prebivališta, jest onaj, u čijoj župi upravo borave». Nap. §. 44.

3. O mjestu, gdje treba navješćivati ženidbu zaručnika, vrijedi ovo:

a) ako su oba zaručnika iz iste župe, tada valja njihovu ženitbu navijestiti samo u toj župi. Ako su zaručnici iz raznih župa, tada treba njihovu ženidbu navijestiti i u župi zaručnikovoj i u župi zaručničinoj. Onaj zaručnik, u čijoj se župi ne sklapa ženidba, imade župniku koji vjenča, donesti svjedodžbu, da je u svojoj župi naviješten.

Formular:

Župni ured u N. potvrgjuje ovim:

Da je zaručnik N. neoženjen (udovac), rimo-katolik, . . star stanujući u N. zakoniti sin N. (značaj) iz N. i supruge mu N. rogjene N. i zaručnica N. neoženjena, (udova) rimokatolikinja . . . stara, zakonita kći N. (značaj), iz N. i N. rogjene N. obojice još živih u ovoj župnoj crkvi tri put i to 1. 2. 3. nedjelje (N.) naviješten te da njihovu ženidbu ne priječi nikakova ni zapreka ni zabrana.

Župni ured u N. dne. N. N.
(Pečat). župnik.

b) Ako imadu zaručnici uz pravo i nepravo prebivalište, njihovu ženidbu treba navijestiti tako u župi pravoga, kao što i u župi nepravoga prebivališta. Ako imade koji od zaručnika više nepravih prebivališta, dovoljno je, da se ženidba navijesti samo u jednoj župi nepravoga prebivališta. «Ako zaručnik ili zaručnica ima uz pravo i nepravo prebivalište, tada treba da ih navijesti ne samo župnik pravoga, već i nepravoga prebivališta. Ako imade koja osoba osim pravoga još i više nepravih prebivališta, dovoljno je, ako ih navijesti uz župnika pravoga prebivališta još i jedan od župnika nepravoga prebivališta». Nap. §. 61.

c) Po ovim pravilima navješćuje se ženidba zaručnika onda, ako zaručnici stanuju u onomu mjestu, gdje treba ženidbu navijestiti, već šest nedjelja dana. Ako pako u onom mjestu ne stanuju još šest nedjelja dana, tada treba njihovu ženidbu navijestiti još i u onoj župi, gdje su u posljednje vrijeme stanovali šest nedjelja dana. Ako bi to teško bilo učiniti, valja o tomu ubavijestiti biskupa.

Vrijeme šest nedjelja broji se do prvog navještaja, a ne do sklopljenja ženidbe. «Ako zaručnik ili zaručnica ne stanuje u nijednoj od onih župa, u kojima bi se po navedenim pravilima imali navijestiti, barem šest nedjelja dana, tada treba ženidbu navijestiti još i župnoj

[9] S. C. S. R. U. Inquis. 19, Nov. 1898. (Acta XXXI. 746.).

crkvi onoga mjesta, gdje je isti u posljednje vrijeme stanovao barem šest nedjelja. Ako bi radi osobitih prilika bilo teško to učiniti, valja o tomu ubavijestiti biskupa». Nap. §. 62.

d) Ženidbu zaručnika, koji imadu samo nepravo prebivalište i stanuju u njemu već godinu dana, treba navijestiti samo u župi toga mjesta.

e) Ženidbu zaručnika, koji imadu samo nepravo prebivalište a ne stanuju u njemu još godinu dana, valja navijestiti u župi njihovog nepravog prebivališta a osim toga još i u župi onoj, u kojoj imadu zavičajno pravo, a ako nemaju nigdje zavičajnoga prava, tada, ako je moguće, i u župi njihovoga rodnoga mjesta». «One, koji nemaju pravoga prebivališta, a ne stanuju u mjestu svoga nepravoga prebivališta barem godinu dana, valja navijestiti ondje, gdje imadu zavičajno pravo, ili ako nemaju nigdje zavičajnoga prava, tada ako je moguće, i u župi njihovoga rodnoga mjesta». Nap. §. 63.

f) Ženidba beskućnika (vagi, vagabundi) navješćuje se u onoj župi, u kojoj borave, a osim toga u župi, gdje im pripada zavičajno pravo, a ako ga nigdje ne imaju, tada u župi rodnoga im mjesta. «Ako zaručnik koji nema ne samo pravoga, već i nepravoga prebivališta, njegovu ženidbu treba navijestiti u onoj župi, u kojoj upravo boravi, kao što i ondje, gdje mu pripada zavičajno pravo, ili ako ne ima nigdje zavičajnoga prava, tada, ako je moguće, u župnoj crkvi rodnoga mu mjesta». Nap. §. 63.

g) Mješovita ženidba navješćuje se za katolika u katoličkoj, a za nekatolike u nekatoličkoj crkvi.

h) Ženidba, koju sklapa rimo-katolik s grko-katolikom, imade se navijestiti u crkvi jednoga i drugoga, pošto se je župnik osvjedočio, da su udovoljili propisanim uvjetima. Tako bo propisuje naputak s. C. de Prop. Fide od 6. studenoga 1863. «De talibus matrimoniis (mixti ritus) ineundis proclamationes in Ecclesiis utriusque ritus omnino instituendae nonnisi tunc promulgari incipiant, si sponsi utriusque ritus conditiones lege praescriptas impleverunt. Eo fine sponsus a suo parocho scripto exaratam contestationem expetat, qua confirmetur, omnes praescriptas conditiones ex parte sponsi esse adimpletas et inchoandis proclamationibus intenti matrimonii nihil obstare. Hanc contestationem parocho sponsae admanuabit, et similem contestationem intuitu sponsae ab eodem obtentam parocho suo adferendam habet. Acquisita hoc modo certitudine de adimpletis conditionibus, uterque parochus ad inchoandas proclamationes procedat».

Propisani pak uvjeti jesu ovi: «In benedicendis talibus matrimoniis (mixti ritus) tempus sacratum, quod in utroque ritu diversum est, observari debet, et ne conscientia alterutrius sponsi laedatur et aliis fidelibus scandalum praebeatur, cavendum quoque est, ne benedictio matrimonii in diem jejunii in hoc vel in altero ritu praescripti incidat».[10]

Rimo-katolikinji, koja želi sklopiti ženidbu s grko-katolikom, i grko-katolikinji, koja želi sklopiti ženidbu s rimo-katolikom slobodno je prijeći na obred suprugov. (Leo XIII. Orientalium dignitas Ecclesiarum, pridie cal. dec. 1894.).

---

[10] Archiv 14. p. 12.

i) Ženidbu vojnika, koji su podvrženi sudskoj vlasti vojnoga svećenstva, navješćuje vojno svećenstvo.

III. Vlastiti župnik zaručnika treba da navijesti njihovu ženidbu neposredno u tri nedjelje ili blagdana u crkvi pod sv. misom.

Ženidbu valja navijestiti:

1. neposredno u tri nedjelje ili blagdana t. j. tako, da se ni jedne nedjelje ili blagdana ne ispusti navještaj, ali ipak tako, da izmegju jednoga i drugoga navještaja pada barem jedan djelatni dan. No u nas je običaj, da se može ženidba neposredno dva put navijestiti, ali megju prvim i drugim, ili megju drugim i trećim navještajem da bude barem jedan djelatni dan.

2. U tri nedjelje ili blagdana. Pod blagdanima razumijevaju se one svetkovine, koje slavi puk zajedno s crkvom. U blagdane, koje slavi samo crkva, ne može se bez biskupove dozvole navješćivati ženidba. Biskup pak ne može toga dozvoliti, osim ako taj dan dolazi mnogo puka u crkvu.[11]

3. U crkvi pod sv. misom t. j. u župnoj crkvi, kada se služi sv. misa za župljane. Iz važnoga razloga mogla bi se ženidba u blagdan navijestiti i kod večernice n. pr. ako je župnik zaboravio pod sv. misom navijestiti ženidbu, koja bi se imala u skoro sklopiti, predpostavivši dakako, da puk dolazi na večernjicu.

Ako je u kojoj župi običaj, da se župna misa služi izmjenice u župnoj crkvi i u filijalki, može se i u filijalki navijestiti ženidba, kada se u njoj služi župna sv. misa.

IV. Kada se navješćuje ženidba, »treba osobu zaručnikovu i zaručničinu točno označiti navetši njihovo ime i prezime, rodno mjesto, dobu, stalež i prebivalište«,[12] da znadu vjernici, koje osobe kane sklopiti ženidbu. U opće treba kod navješćivanja sve ono spomenuti, što se upisuje u knjigu vjenčanih: dakle ime, prezime i stalež roditelja zaručnikovih i zaručničinih, da li je koji od zaručnika već bio oženjen resp. udan, a ako je zaručnica udovica, treba spomenuti ime njezinoga pokojnoga supruga, dočim se u tomu slučaju može ime i prezime njezinih roditelja ispustiti, jer ju ljudi pod suprugovim imenom poznaju.

Neka se čuva svećenik, da kod navješćivanja ženidbe ne spomene ništa, što bi zaručnicima bilo na sramotu, s toga se n. pr. nezakonito rogjena djeca navješćuju pod onim imenom, pod kojim su upisana u krsnu knjigu, a ne spominje se, da su nezakonito rogjena.

Nadalje valja spomenuti, koji put se ženidba navješćuje, a ako su zaručnici dobili oprost od kojega navještaja, treba i to spomenuti.

V. Navješćujući ženidbu treba opomenuti vjernike, ako im je znana kakova ženidbena zapreka, koja bi priječila naumljenu ženidbu, da ju prijave župniku.

Svi vjernici, koji znadu za kakovu ženidbenu zapreku ili zabranu, koja priječi ili brani ženidbu megju zaručnicima, dužni su pod teškim grijehom iz bratske ljubavi i dužne poslušnosti napram crkvi to prijaviti župniku. Od te dužnosti izuzimlju se.

a) oni, koji su po svojemu zvanju dužni čuvati tajnu, n. pr. ispo-

---

[11] S. C. C. 5. julii 1780. (Kod Kutschkera l. c. T. IV. p. 29.).

[12] Nap. §. 60.

vjednici, ako su to u ispovijedi saznali. Nijesu ipak od te dužnosti izuzeti oni, kojima je to povjereno bilo kao tajna;

b) oni, koji bi radi toga trpili veliku štetu;

c) oni, kojima je zapreku pripovijedala nevjerodostojna osoba, ili koji se više ne mogu sjetiti, od koga su ju čuli.[13]

Župnik, komu vjere dostojna osoba prijavi, da naumljenu ženidbu priječi kakova ženidbena zapreka, neka umah obustavi navješćivanje i ženidbu odgodi, dok se stvar razjasni.[14]

Isto tako imade župnik obustaviti navješćivanje i stvar prijaviti biskupu, dotično moliti u njega oprost od zapreke, kada je zapreka oprostljiva, ako je on saznao za kakovu zapreku, a nije to saznao u ispovijedi.

Crkveni sudac zahtijevat će prema potrebi od zaručnika ili da prisegnu, da im nije znana nikakova ženidbena zapreka, koja bi priječila njihovu ženidbu, ili da traže od nje oprost od cautelam.

VI. »Navješćivanje valja ponoviti, ako se ženidba ne sklopi za šest mjeseci, ili ako to biskup i nakon kraćega vremena zapovjedi.« Nap. § 64.

VII. Svećenik neka ne započme navješćivanja, dok zaručnici ne donesu svih potrebnih isprava, a ako njihovu ženidbu priječi ili brani ženidbena zapreka ili zabrana, dok ne dobiju oprost od nje.

Vjenčanje ne smije biti isti dan, kada su zaručnici treći put naviješteni, već valja počekati s vjenčanjem barem jedan dan.

§ 164. Navješćivanje gragjanske ženidbe u Ugarskoj.

I novi ugarski zakon od g. 1894. o ženidbenom pravu veli u § 27. »Zabranjeno je sklopiti ženidbu bez redovitoga navješćivanja.

Upravna oblast može dati oprost.«

O navješćivanju pak ženidbe odregjuje XXXIII. ug. zak. čl. od g. 1894 o državnim maticama ovo:

§ 46.

Ženidba se imade navijestiti u onoj općini, u kojoj imadu oni, koji kane ženidbu sklopiti, pravo prebivalište.

Ako imadu više različitih pravih prebivališta, imade se ženidba navijestiti u svakom prebivalištu.

Ako u mjestu pravoga prebivališta ne stanuju još tri mjeseca, imade se ženidba navijestiti i u onom mjestu, gdje su neposredno prije toga imali pravo prebivalište.

§ 47.

Ako oni, koji žele sklopiti ženidbu, nemaju pravoga prebivališta, tad valja ženidbu navijestiti u onoj općini, u kojoj borave, a ako se u njoj ne nalaze još tri mjeseca, tada i tamo, gdje su u posljednje vrijeme tri mjeseca boravili. Ako se ne može ustanoviti, gdje su u posljednje vrijeme tri mjeseca boravili, tad se ima njihova ženidba navijestiti ondje, gdje su općinari ili u njihovom rodnom mjestu.

---

[13] Sanchez l. c. 3. Disp. 13.

[14] Cum autem apparuerit probabilis conjectura contra copulam contrahendam: contractus interdicatur expresse donec, quid fieri debeat super eo, manifestis constiterit documentis. c. 3. X. IV. 3.

§ 48.

Navješćivanje ženidbe odregjuje onaj voditelj matica, koji je vlastan prisustvovati, kad se ženidba sklapa (§ 32. zak, čl. o ženidbenom pravu[1]) Ako su dva voditelja matica vlasna odrediti navješćivanje ženidbe, mogu oni, koji kane sklopiti ženidbu, megju njima birati.

§ 49.

Ako ugarski državljan sklapa ženidbu u inozemstvu pred inozemnom oblašću, tad u Ugarskoj odregjuje navješćivanje ženidbe onaj voditelj matica, komu to pravo pripada po § 46. i 47.

U slučajevima, kad se ne može ustanoviti, koji je voditelj matica prema §§ 46. i 47. nadležan navješćivati ženidbu, može ženidbu navijestiti, dotično odrediti, da se navijesti, voditelj matica u nutarnjem gradu u Budimpešti, i ženidba se navijesti time, što se jedan put uvrsti u službene novine.

§ 50.

Navješćivanje ženidbe može se samo onda narediti, ako stranke dokažu pred voditeljem matica, da je udovoljeno zahtjevima zakona, da se može ženidba sklopiti.

Zaručnici dužni su naročito pokazati svoj rodni list, iskazati se, da su privolili zakoniti zastupnik i roditelji, da mogu ženidbu sklopiti, dotično da je privolu odobrila tutorstvena oblast ili ju dala (§ 8. zakona o ženidbenom pravu), nadalje (dužni su) prinesti javne isprave, s kojima se posvjedočava, da je prijašnja ženidba prestala ili proglašena kao nevaljana ili da je ženidbeni drug proglašen mrtvim (§ 12, 21. zakona o ženidbenom pravu), dozvolu crkvene oblasti (§ 25. zakona o ženidbenom pravu), kao što i potrebnu u smislu zakona o obranbenoj sili privolu (§ 26. zakona o ženidbenom pravu), a ako se ženidbena privola ne daje, dok se ne položi jamčevina, i ispravu o položenoj jamčevini.

Izvadak iz matice, koji se daje, kad tko kani sklopiti ženidbu, izjava o privoli, tutorstveno odobrenje i podnesena molbenica, da se to dobije, kao što i sastavljeni zapisnik prosti su od biljege. Ako voditelj matice ove činjenice neposredno znade ili se pred njim vjerodostojno dokažu, može on strankama oprostiti, da im ne treba doprinesti isprava — izuzima se u §§. 25. i 26. o ženidbenom pravu spomenuta privola, kao što i isprava o položenoj vojnoj jamčevini — u slučaju potrebe može one, koji kane ženidbu sklopiti, zapriseći.

§ 53.

Ako je mjesto, gdje treba ženidbu navijestiti (§§ 46., 47.) izvan područja, gdje ovaj zakon vrijedi, imade se ženidba na trošak moliteljev navijestiti u novinama, koje izlaze u onom mjestu ili u njegovoj blizini.

§ 55.

Ženidba se smije sklopiti tri dana poslije kako je zadnji dan naviještena.

Ako je ženidba naviještena u novinama, (§§ 49. 53.) imade se četrnaesti dan iza oglašenja smatrati kao zadnji dan navještaja.

---

§ 164. [1] §. 32. glasi: „Ženidba se ima redovito sklopiti pred onim voditeljem matica, u čijem kotaru imadu obojica ili jedan od njih svoje pravo prebivalište, ili ako nemaju prebivališta, gdje borave“.

Ako je navještaj na više mjesta izvješen, ili u više novina u razne dane oglašen: rok se broji od dana zadnjega navještaja.

§ 56.

Navještaj treba ponoviti, ako se ženidba za godinu dana, računajući od zadnjega dana navještaja, ne sklopi.

§ 57.

Oprost od navješćivanja može dati prvi činovnik municipija.

Oprost od navješćivanja može se samo onda dati, ako oni, koji kane sklopiti ženidbu, izjave glavom, usmeno ili u ovjerovljenoj ispravi, da ne postoji megju njima, u koliko oni znadu, nikakova ženidbena zapreka.

O usmenoj izjavi imade se sastaviti zapisnik.

Ako prvi činovnik municipija uskrati oprost, mogu oni, koji kane sklopiti ženidbu, zamoliti oprost u ministra nutarnjih posala.

Oprost ne vrijedi, ako se ženidba ne sklopi za godinu dana, računajući od dana, kad je podijeljen oprost.

§ 59.

Ako ugarski državljan hoće da u inozemstvu sklopi ženidbu pred inozemnom oblašću, izdaje ministar pravosugja na temelju svjedodžbe voditelja matica, da je ženidba naviještena ili da je od navješćivanja podijeljen oprost ispravu, da njegovu ženidbu ne priječi nikakova zapreka po zakonima njegove domovine.

§ 60.

Ako voditelj matica ne će da navijesti ženidbu, dužan je na zahtjev stranaka tu svoju odluku i njezine razloge napisati i predati strankama,

Proti odluci činovnika spomenutih u točkama a) c) i d) § 29. zakona o ženidbenom pravu može se prizvati na prvoga činovnika municipija.[2]

§ 62.

Navještaj ženidbe — biva besplatan.

§ 113.

Ženidba ugarskoga državljana, koju hoće u inozemstvu sklopiti, imade se i u Ugarskoj navijestiti.

§ 165. Župnik vojničkih osoba.

»Nadležni župnik vojničkih osoba, koje spadaju k vojsci »militia vaga« zvanoj, jest kapelan vojnički, odnosno vojnički glavni duhovnik (superior) prema punomoći podijeljenoj mu od sv. Stolice. Oni, koji spadaju k vojsci »militia stabilis« zvanoj, treba da se obrate na župnika prebivališta svoga.« Nap. § 46.

Vojska se dijeli u dvoje: militia vaga i militia stabilis. Oni, koji spadaju na »militia vaga« potčinjeni su vojnom duhovništvu; oni pako, koji spadaju na »militia stabilis« potčinjeni su župniku svoga prebivališta.

---

[2] Činovnici navedeni u § 29. a) c) d) jesu ovi:
a) voditelj matica;
c) veliki sudac;
d) načelnik u gradovima s uregjenim magistratom.

Poglavar vojnoga duhovništva, jest apostolski vojni vikar, komu je potčinjeno sve vojno duhovništvo rimo-katoličkoga i grko-katoličkoga obreda. On daje vojnomu svećenstvu crkvenu sudsku vlast i shodne naputke. On može za slučaj smrti svu vlast, koju posjeduje prenesti na vojnoga konsistorijalnoga direktora tako dugo, dok sv. Stolica i Nj. c. i kr. Apostolsko Veličanstvo što drugoga ne odrede.

Svi aktivni vojnici u Hrvatskoj i Slavoniji potpadaju pod vojničkoga župnika u Zagrebu, a oni u Bosni pod vojničkoga župnika u Sarajevu. Bataljuni i pukovnije premještene drugamo, potpadaju pod vojničkoga župnika onoga mjesta; ostali vojnici, koji ostaju ondje i spadaju k pričuvi i popunidbenom zapovjedništvu, potčinjeni su vojničkomu župniku u Zagrebu.

Ženidbe aktivnih vojnika navješćuje vojnički župnik, a civilni župnik ne smije ih vjenčati, dok ne donesu od vojničkoga župnika svjedodžbu o navještajima i otpusnicu.

Vlasti vojničkoga župnika nijesu potčinjeni:

1. članovi previšnje carske kuće, akoprem služe u vojsci;
2. časnici i drugi gagiste[1] u pričuvi, osim kada aktivno služe;
3. koji su na trajnom dopustu i ne aktivni i doknadni pričuvnici.

NB. Dvije su vrsti pričuvnika: aktivni, koji su pridjeljeni pričuvnomu i popunidbenomu zapovjedništvu, i oni, koji su kod kuće; prvi potčinjeni su vojnomu, pošljednji civilnomu župniku. Smrtovnica ovih posljednjih treba da se službeno pošalje vojnomu župniku.

4. Pripadnici c. i kr. ug. domobranstva, kao što i osobe kr. ugarskoga oružništva;
5. svi umirovljeni vojnici i oni, koji su u odnošaju »ausser Dienst« osim onih, koji su namješteni kod vojničkih oblasti ili koji su primljeni u vojničko zdravstveni zavod — i onih, koji su u slučaju mobilizacije aktivirani;
6. umirovljeni, poveljni i pričuvni nemoćnici (invalidi);
7. pitomci časničkih zavoda i zavoda za odgoj kćeri prostih vojnika;
8. kod vojničkih uzgojnih zavoda namješteni civilni profesori i učitelji;
9. one civilne osobe, koji su uz otkaz ili privremeno namješteni kod vojničkih oblasti, četa ili zavoda, koji nisu im Mobilitätsverhältnisse;
10. punoljetna djeca i pastorčad vojničkih osoba;
11. supruge i djeca umirovljenih časnika i drugih gagista, odnošaja »ausser Dienst« i pričuve, koji su u slučaju rata pozvani da služe;
12. supruge i djeca one momčadi koja je oženjena »nach zweiter Art«[2] i koja aktivno služi;
13. udove i siročad vojnih osoba;
14. služinčad nevojnička.[3]

NB. Novaci, koji još nisu upisani u vojsku, ako u smislu § 90. obranbenoga zakona ostaju u civilnom staležu do 1. listopada one godine, kada potpadaju novačenju, potčinjeni su civilnomu župniku.

---

§ 165. [1] Pod gagistima razumijevaju se časnici, vojni činovnici i njima ravnopravni isključivo do stražmeštra, koji već spada megju momčad.

[2] Oženjeni „nach zweiter Art“ jesu oni, čija supruga i djeca nemaju prava na uzdržavanje iz erarskih sredstva i na ine blagodati.

[3] Isporedi Archiv 80. p. 553. sqq.

§ 166. Oprost od navješćivanja.

I. Da se od navješćivanje može podijeliti oprost, svjedoči sâm sabor Trientski, koji veli: Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho et duobus et tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur. Deinde ante ejus consummationem denunciationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire judicaverit, ut praedictae denunciationes remittantur, quod illius prudentiae et judicio sancta synodus relinquit.[1]

Oprost od navješćivanja može podijeliti:

1. biskup. kao što se to vidi iz riječi sabora Trientskoga.

2. Generalni vikar biskupov, osim ako si je to biskup naročito pridržao, što može učiniti.

3. Praelati nullius, koji imadu jednaku sudsku vlast, kao što i biskupi

4. Kapitularni vikar, kada je biskupska stolica upražnjena.

Kada su zaručnici iz raznih biskupija, oprost od navješćivanja daje svaki biskup za svoga podložnika, no dovoljan je i oprost, koji dade samo jedan biskup.[2]

5. Biskup opraštajući od navješćivanja treba da se osvjedoči izvansudbeno o tomu, da opstoji dovoljan uzrok, da se može dati oprost. Vidi se to iz sabora Trientskoga, gdje se čita: Quapropter sciant universi, sacratissimos canones exacte ab omnibus, et quoad ejus fieri potest, indistincte observandos. Quod si urgens justaque ratio, et major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit praestandum, aliterque facta dispensatio surreptitia censeatur.[3]

U uzroku treba da se osvjedoči izvansudbeno. Svjedoče to riječi: quod illius prudentiae et judicio sancta synodus relinquit.

II. »Oprost od sva tri navještaja«, veli Naputak u § 82., neka se podjeljuje samo u osobito silnim slučajevima, a oprost od drugoga i trećega navještaja samo iz uzroka dostatnih i dovoljno dokazanih«.

A. Slučajevi, u kojima se daje oprost od sva tri navještaja jesu:

1. kada se ženidba sklapa u smrtnoj pogibelji. »Budući da se može slučiti, ẻ je nemoguće počekati radi smrtne pogibelji, s toga neka biskupi prema mjesnim prilikama u svakom kotaru ovlaste jednoga ili više svećenika, koji će u takovim slučajevima u njihovo ime oprostiti od navješćivanja«.

U zagrebačkoj nadbiskupiji mogu u tomu slučaju oprostiti sva tri navještaja kotarski podarhidjakoni, ali pod ovim uvjetima: a) da župnik moli službeno oprost, i to pismeno; b) oprost valja dati besplatno; c) zaručnici treba da prisegnu, da im nije znana nikakova ženidbena zapreka, radi koje ne bi mogli sklopiti ženidbe; d) ženidba se ima sklopiti pred dvjema svjedocima; e) kotarski podarhidjakoni treba da priopće konzi-

§ 166. [1] ss. XXIV. c. 1. de reform. matrim.
[2] Sanchez l. c. l. III. Disp. 7. n. 7. p. 211.
[3] ss. XXV. de reform. matrim. c. 18.

storiju svaki slučaj, kada su se poslužili danom im vlašću i da mu pošalju molbenicu onoga župnika, koji je molio oprost.[4]

2. Ako se žele vjenčati dvije osobe, koje živu u priležništvu, ali se o njima općenito drži, da su oženjene. »Ako se žele oženiti dvije osobe, koje o sebi krivo tvrde, da su oženjene, i ako ih u mjestu, gdje prebivaju smatraju općenito kao muža i ženu, neka im se bez vrlo važnog uzroka ne uskrati oprost od sva tri navještaja. Nego valja točno istražiti, da li je istina, da ih općenito smatraju kao muža i ženu«. Nap. § 84.

3. Ako se je bojati, da bi tko iz zlobe osujetio ženidbu, kada bi se tri put navješćivala. »Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denunciationes, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur«.[3]

4. Ako sklapaju ženidbu članovi vladarske kuće, jer je njihov rod znan i nije se bojati, da bi koja neznana zapreka priječila njihovu ženidbu.

5. »Zaručnici, kojima budu oproštena sva tri navještaja, dužni su uvijek pred svećenikom, komu pripada pravo, da ih vjenča, prisegom potvrditi, da im nije znana nikakova zapreka, koja bi priječila megju njima ženidbu«. Nap. § 85.

B. Uzroci, s kojih se daje oprost od jednoga ili dva navještaja, jesu ovi:

a) ako je zaručnica noseća, pa će u skoro roditi.

b) Ako se zaručnici jako razilaze u dobi, staležu, imetku.

c) Ako je blizu sveto vrijeme.

d) Svaki razborit uzrok po sudu biskupovom.

Molbenica, kada se traži oprost od svih navještaja u vice-archidjakona, može glasiti:

Vcleč. župni urede!

Pokorno potpisani moli ovijem u ime zaručnika N. N. i N. N. oprost od svih triju navještaja. Molbu svoju potkrepljuje:

a) zaručnik N. nalazi se u smrtnoj pogibelji, kao što dokazuje prilezeća liječnička svjedodžba.

b) Žele da bude zakonito dijete, koje su prije rodili.

N. dne — N. N.
župnik.

Primjerak molbenice na ordinarijat:

Preč. ordinarijate!

U mojoj župi živu dvije osobe N. i N. već pet godina, o kojima se općenito drži, da su oženjene, i koje su došle k potpisanomu želeći kraj učiniti griješnomu tomu stanju moleći ga, da ih vjenča.

Kod zaručničkoga ispita pronašao sam, da im ženidbe ne brani nikakova ženidbena zapreka, te da su u kršćanskom nauku dobro podučeni.

Pošto bi pako oni, da se njihova ženidba navijesti, bili osramoćeni, to moli potpisani, da im preč. ordinarijat podijeli oprost od svih triju navještaja — uz propisanu prisegu — da ih uzmogne potajno vjenčati.

N. dne — N. N. župnik.

---

[4] Circ. 18. travnja 1879. br. 1321.

Primjerak prisege:

Ja N. N. zaklinjem se Bogom sveznajućim, Bl. D. Marijom i svima svecima, da mi nije znana nikakva ženidbena zapreka, koja bi priječila moju ženidbu s prisutnom zaručnicom N. Tako mi Bog pomogao, Bl. Dj. Marija i svi sveci božji. Amen.

Primjerak molbenice, ako se traži oprost od jednog ili dviju navještaja:

Preč. nadb. duh. stole!

Zaručnici N. i N. žele se vjenčati te su potpisanomu donesli sve potrebne isprave. Pošto je pako do sv. vremena samo još jedna nedjelja, dosljedno se i njihova ženidba ne može tri put navijestiti, a zaručniku kao udovcu treba neophodno majka za njegovo dvoje neodrasle djece, to potpisani moli preč. n. d. s. da im podijeli oprost od drugog i trećeg navještaja.

N. dne . N. N. župnik.

POGLAVLJE ČETVRTO.

§ 167. Kako treba sklopiti ženidbu.

Naredba sabora Trientskoga.

I. Da se ženidba valjano sklopi, zahtijeva se po naravnom pravu samo, da dvije osobe raznoga spola, koje su sposobne za ženidbu, izjave na koji god način i kojima god riječima megjusobnu ženidbu privolu. Ovako sklopljene ženidbe priznavala je crkva sve do sabora Trientskoga kao valjane,[1] akoprem je uvijek željela, da se ženidbe ne sklapaju potajno, već da zaručnici izjave ženidbenu privolu u crkvi pred svećenikom. »Ab ecclesiae primordiis cautum est«, veli Benedikto XIV., »ne aliter illud (matrimonium) inirent (fideles), quam coram sacerdote, cujus benedictione quodammodo obsignaretur. Hujus disciplinae testimonium nobis perhibent antiquissimi patres. Etenim s. Ignatius — ait: Decet vero ut sponsi et sponsae de sententia episcopi conjugium faciant, quo nuptiae sint secundum Dominum et non secundum cupiditatem. Tertullianus scribit: Unde sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod ecclesia conciliat et confirmat oblatio et obsignat benedictio? et (lib. de pudicitia): Ideo penes nos occultae quoque conjunctiones, id est non prius apud ecclesiam professae, juxta moechiam et fornicationem judicari periclitantur. Ad quem locum Rigantius — animadvertit, iis verbis a Tertulliano prolatis: non prius apud ecclesiam professae, indicari conjugia, in quibus non fuerat servata consuetudo, qua solebant fideles conjugandi per presbyteros ecclesiae offerri, ut communibus votis conjugia benedicerentur, etc.[2]

§ 167. [1] „Tamentsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit, et proinde jure damnandi sunt illi, ut eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant". Trid. ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

[2] De synodo l. 8. c. 12. n. 3.

II. Budući da se onima, koji su sklopili potajnu ženidbu nije moglo dokazati, da su oženjeni, s toga su oni mogli po svojoj volji ženidbu razriješiti i stupiti u novi griješni savez, koji je ipak crkva, ne znajući za prvu ženidbu, morala smatrati kao pravu ženidbu. Da se ovakim i drugim odatle nastalim nepodopštinama doskoči, odredio je sabor Trientski poslije duljega raspravljanja, da se u buduće može valjano sklopiti ženidba samo pred vlastitim župnikom ili drugim svećenikom, komu je to dozvolio vlastiti župnik ili biskup i pred dvojicom ili trojicom svjedoka, a ta naredba da stupa u život poslije trideset dana, iza kako bude u onoj župi proglašena.

Ta naredba sabora Trientskoga glasi:

Tametsi[3] dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit, et proinde jure sunt damnandi illi, ut eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia, a filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est et prohibuit. Verum, cum sancta synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodesse, et gravia peccata perpendat, quae ex eisdem clandestinis conjugiis ortum habent, praesertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta cum alia palam contrahunt, et cum ea in perpetuo adulterio vivunt, cui malo cum ab ecclesia, quae de occultis non judicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur, idcirco sacri Lateranensis eoncilii sub Innocentio III. celebrati vestigiis inhaerendo praecipit, ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solemnia publice denuntietur, inter quos sit matrimonium contrahendum; quibus denunciationibus factis si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiae procedatur .... Qui aliter, quam praesente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi seu ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat .... Ne vero haec tam salubria praecepta quemquam lateant, ordinariis omnibus praecipit, ut, quum primum potuerint, curent hoc decretum populo publicari et explicari in singulis suarum dioecesum parochialibus ecclesiis, idque in primo anno quam saepissime, deinde vero quoties expedire viderint. Decernit insuper, ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primae publicationis in eadem parochia factae numerandos.[4]

Prema tomu veli i naš Naputak u § 38.: Da bude ženidba valjana, zahtijeva se, da zaručnici izjave svoju privolu pred vlastitim župnikom obojice ili kojega od obojice zaručnika ili pred svećenikom, koji je

[3] Ova naredba sabora Trientskoga naziva se po početnoj riječi, kojom počima naredba ili dekret Tametsi.

[4] ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

dobio za to vlast od župnika ili od biskupa, i pred dvojicom ili trojicom svjedoka.

Naredba, kako treba sklapati ženidbu, izdana je crkvenim zakonom, s toga ona ne veže pogane i nevjernike, koji mogu i poslije nje sklopiti valjanu ženidbu upravo onako, kako su mogli i prije nje; ta naredba veže samo vjernike, koji stanuju u mjestu, gdje je proglašena, a gdje nije proglašena, tamo mogu i vjernici sklopiti valjanu ženidbu potajno.

III. Da naredba sabora Trientskoga obvezuje vjernike, zahtijeva se:

1. da je proglašena u svakoj pojedinoj župi biskupije, a nije dosta, ako se samo proglasi u prvostolnoj crkvi ili u biskupijskom zboru. Vidi se to iz riječi: ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primae publicationis in eadem parochia factae numerandos.

Ako imade u župi više crkva, tada je dovoljno, da se naredba proglasi u župnoj crkvi, a nije potrebno, da se proglasi i u filijalkama.[5]

Ako je naredba Tametsi proglašena u biskupiji, ne treba ju, da obvezuje, proglašivati u pojedinim na novo ustrojenim župama.[6]

Osim toga treba da bude ova naredba proglašena kao naredba sabora Trientskoga ili kao naredba sv. Stolice.[7] Kad bi dakle biskup proglasio ovu naredbu u biskupijskom zboru s istim riječima ali ne bi spomenuo, da je to naredba sabora Trientskoga ili sv. Stolice, ne bi vezala vjernike, jer biskup ne može naregjivati ženidbene zapreke.

2. Tu naredbu treba proglasiti u materinjem jeziku,[8] no nije potrebno, da to bude usmeno, može se to učiniti i pismeno na crkvenim vratima.[9]

3. U mjestu, gdje još nije ta naredba proglašena, može ju župnik proglasiti samo na zapovijed biskupovu, a ne od svoje domisli. Biskupima bo zapovijeda sabor Trientski, neka nastoje, da se ta naredba proglasi, stoga im i ne treba za to posebne dozvole apostolske Stolice.[10]

4. Čim je naredba samo jedan put proglašena, obvezuje poslije trideset dana, no sabor želi, da se prve godine češće a poslije prema potrebi proglasuje.[11]

5. Kad se dvoji, da li je u kojem mjestu proglašena naredba sabora Trientskoga, tad nije potrebno, da se to dokaže, već se predmnijeva da je proglašena, ako se je u tome mjestu već neko vrijeme obdržavala kao naredba sabora Trientskoga t. j. ako su se u tom mjestu sklapale ženidbe pred župnikom i dvojicom svjedoka iz osvjedočenja, da se time udovoljava

---

[5] S. C. Off. 14. Nov. 1883. (Archiv LV. 193.).

[6] S. C. R. U. Inquis. 23. Novemb. 1898. (Arckiv 80. p. 548. sq.).

[7] S. C. C. izrekla je 2. prosinca 1628. da ne vrijedi naredba biskupijskoga zbora držanoga u Kievu 11. listopada 1619. i rutenskoga pokrajinskoga sabora, držanoga 6. kolovoza 1626. koji su odredili, da će biti nevaljane ženidbe, koje ne budu sklopljene pred župnikom i dvojicom svjedoka, ali nijesu spomenuli ni jednom riječju sabora Trienskoga a to stoga, jer pokrajinski sabori ne mogu naregjivati ženidbenih zapreka (Bened XIV. De synodo l. 12. c. 5. n. 7. sqq.) No dovoljno je, ako se ta naredba proglasi kao naredba sv. Stolice. (Bened. XIV. l. c. n. 11.).

[8] P. Wernz S, I. kod Brauna, Publication des Trid. itd. Archiv 63. p. 160. S. C. C. 30. Mart. 1669. (Richter 291. n. 162.).

[9] Braun l. c. 160.

[10] P. Wernz kod Brauna l. c. 156.

[11] In primo anno quam saepissime, deinde vero quoties expedire viderint.

propisu sabora Trientskoga. Publicationem praesumi, ubi id decretum fuerit aliquo tempore in parochia, tanquam decretum concilii observatum«.[12]

Kao dovoljan dokaz, da se u nekom mjestu naredba sabora Trientskoga obdržaje kao naredba sabora Trientskoga, smatra se, ako se u obredniku, po kojem se u tom mjestu vjenča, ista naredba spominje kao naredba sabora Trientskoga, kao što je to izrekla s. C. C. 16. prosinca 1634. s riječima: »Rituale Romanum de sacramento matrimonii observatum in singulis parochiis civitatis Perae tamquam decretum s. concilii seu Summi Pontificis Romani, inducere sufficientem praesumptionem publicationis ejusdem decreti, ita ut in celebratione matrimoniorum pro illorum validitate servanda sit forma ab eodem sacr. concilio praescripta«. A mjesto u obredniku, na koje se poziva zbor glasi: »Praesertim vero meminerit (parochus) — clandestina et quaelibet matrimonia, quae aliter, quam praesente parocho, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel ordinarii licentia et duobus vel tribus testibus contrahuntur, ex ipsius concilii (Tridentini) decretis irrita omnino ac nulla esse.«

6. Ova naredba veže samo one vjernike, koji prebivaju u mjestu, gdje je ona proglašena. Razumije se samo sobom. da ona veže krivovjerce i raskolnike, koji prebivaju u onomu mjestu, jer i nje vežu crkveni zakoni,[14] a da ne veže židove i nevjernike, jer oni nisu članovi crkve.

7. Proglašena ova naredba ne prestaje obvezivati u nekom mjestu, samo stoga, ako ju ondje krivovjerci ne obdržavaju.[15]

IV. Valjanost ženidbe onih. koji odu iz mjesta, gdje je sabor Trientski proglašen, u mjesto, gdje nije taj sabor proglašen i ondje sklope ženidbu, prosugjuje se po ovim pravilima:

1. ženidba je valjana, ako imade barem jedan od zaručnika u mjestu, gdje nije proglašena naredba sabora Trientskoga, pravo ili nepravo prebivalište, jer se tada i drugi zaručnik može služiti s povlasticom svoga druga t. j. on može sklopiti potajno valjanu ženidbu.

2. Isto je tako valjana ženidba onih, koji odu iz mjesta, gdje je sabor Trientski proglašen u mjesto, gdje nije taj sabor proglašen, da tamo sklope ženidbu, ako ondje steku pravo ili nepravo prebivališće, jer tim postaju župljani onoga mjesta, pak ih više ne vežu zakoni mjesta, iz koga su se iselili.

3. Beskućnici ako i odu u mjesto, gdje nije sabor Trientski proglašen s nakanom, da ondje sklope potajno ženidbu, mogu ju valjano sklopiti, jer su pripadnici i župljani onoga mjesta. Dapače valjana je ženidba, ako je samo i jedan od zaručnika beskućnik »certum quippe est, quod vagi valide matrimonium contrahunt — sive uterque conjux, sive alter ex ipsis tantum vagus sit;«[16] No ako beskućnik sklapa ženidbu u mjestu, gdje je proglašen

[12] S. C. C. 26. sept. 1602., kod Bened. XIV. l. c. l. 12. c. 5. n. 6.

[13] Isporedi: Braun, Publication des Trid. Eheschliessungsdecr. durch Observanz. Archiv 38. p. 161. sqq.

[14] Isporedi moj članak u Kat. listu od g. 1889. br. 4—7. Veže li dekret sabora Trientskoga Tametsi i nekatolike?

[15] Nullum temporis spatium sufficere ut lex Tridentina vim obligandi amisisse censeatur aliquo in loco per simplicem inobservantiam haereticorum S. C. Off. 6. Jul. 1892. (Acta XXIX. 643.).

[16] S. C. C. 30. April. 1661. (Richter l. c. p. 232. n. 58.).

dekret sabora Trientskoga, tada ju mora sklopiti u propisanoj po saboru formi, inače je nevaljana.

4. Oni, koji imadu prebivalište u mjestu, gdje je proglašen sabor Trientski, ne mogu sklopiti potajno valjane ženidbe u mjestu, gdje taj sabor nije proglašen, ili oni pošli ili ne pošli onamo jedino s tom nakanom, da sklope potajno ženidbu. Vidi se to iz rješidbe s. C. C. od 5. rujna 1626., koju je potvrdio papa Urban VIII. 14. kolovoza 1627. »Primo an incolae tam masculi, quam feminae loci, in quo concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, etinentes idem domicillum, valide possint in isto loco matrimonium sine parocho et testibus contrahere? Secundo, quid si eo praedicti incolae tam masculi quam feminae solo animo, sine parocho et testibus contrahendi se transferunt, habitationem non mutantes? Tertio, quid si iidem incolae tam masculi quam feminae illuc transferunt habitationcm ex solo animo, ut absque parocho et testibus contrahant? Iidem cardinales »ad primum et secundum non esse legitimum matrimonium inter sic se conferentes ac transeuntes cum fraude, ad tertium vero dubiorum hujusmodi, si domicilium vere transferatur, matrimonium esse validum responderunt et resolverunt«.[17]

5. Sanchez uči da je vjerojatnije mnijenje, koje tvrdi, da mogu potajno sklopiti valjanu ženidbu u mjestu, gdje nije sabor Trientski proglašen, oni, koji imadu ondje posla, samo ako nijesu došli onamo jedino s tom nakanom, da sklope potajno ženidbu. »Probabilius est, non teneri coram parocho et testibus contrahere. — Tanquam verius defendimus, peregrinos a domicilio absentes non teneri legibus illius, si contrariae vigent in loco, ubi reperiuntur, — et quoad solemnitatem adhibendam in contractibus solae leges loci, in quo contractus, inspiciuntur. Limitant, nisi adirent ea loca in fraudem decreti Tridentini, ut ibi possent libere absque parocho et testibus matrimonio copulari«.[18]

V. Valjanost ženidbe katolika, koji prebivaju megju poganima ili krivovjercima, prosugjuje se po ovim pravilima:

1. ako u tomu mjestu nije proglašena naredba sabora Trientskoga, ili ako je bila proglašena, ali se već dulje vremena ondje ne vrši, mogu sklopiti valjanu ženidbu potajno.[19]

Isto je tako valjana i dopuštena ženidba u tim mjestima, koju sklope katolici pred nekatoličkim dušobrižnikom, ali ne kao pred dušobrižnikom, nego kao pred političkim činovnikom, inače bi griješili teško.

2. Ako je u tome mjestu proglašen sabor Trientski, ali nema katoličkoga župnika, ili ako se ne može do njega doći bez pogibelji, tada je valjana ženidba, koju sklope i bez svećenika ali barem pred dvojicom svje-

[17] Kod Kutschkera l. c. T. IV. p. 362.

[18] L. c. l. 3. D. 18. n. 28. sq.

[19] Instruct S. C. de Prop. Fide 17. Januar. 1821. (Acta VI. 446.—455.). Pijo VII. 8. list. 1803. Probe novit Fraternitas tua hujus generis matrimonia rata et firma consistere iis in locis, in quibus concilii Tridentini decretum vel nunquam publicatum fuit, vel nunquam observatum tanquam ejusdem concilii decretum, vel si quando observatum fuit, longo dein temporis intervallo in desuetudinem abiit. Archiv XVII. 334.

Longum temporis intervallum uzima se vrijeme od deset godina. Sanchez l. c. l. 3. Disp. 18. n. 1.

[20] Quatenus minister (haereticus) assistat matrimoniis catholicorum uti minister politicus, non peccare contrahentes; si vero assistat uti minister addictus sacris, non licere, et tunc contrahentes peccare mortaliter et esse monendos. S. C. Off. 17. Febr. 1864.

doka. Nemogućnost doći do svećenika treba da postoji za sve vjernike, a ne samo za zaručnike.[21]

VI. Potajne ženidbe valjane su u onim krajevima, za koje je apostolska Stolica izdala izjavu, da u njima ne veže naredba sabora Trientskoga. Tako je n. pr. to učinio Benedikto XIV. za ženidbe nekatolika i za mješovite ženidbe u Belgiji i Holandiji, a Gregorij XVI. za mješovite ženidbe u našim krajevima.

VII. Tko je potajno sklopio ženidbu, njegova ženidba je nevaljana, jer ga je sabor Trientski proglasio nesposobnim, da može ovako t. j. potajno sklopiti ženidbu; no ako želi sklopiti ženidbu u propisanoj formi, može to učiniti i bez oprosta. Onoga, koji sklopi potajno ženidbu, može biskup osim toga teško kazniti po svojoj uvigjavnosti.[22]

§ 168. Krajevi, u kojima nije naredba sabora Trientskoga Tametsi proglašena.

Naredba sabora Trientskoga Tametsi nije proglašena u onim krajevima, koji su već g. 1564. bili otpali od crkve i stajali pod vlašću nekatoličkih poglavara. Ti krajevi jesu prema spisima S. C. C., S. Off. i de Prop. Fide ovi:

Europa.

Nomina locorum.	Notanda.
1. Anglia 2. Scotia. 3. Borussia, presse sumpta. 4. Pommerania. 5. Saxonia, Hassia, Hannover, Würtemberga. 6. Argentoratum.	Harum omnium regionum una eademque est ratio, quia longe ante annum 1563., quo editum est concilii Tridentini decretum, jam defecerant per apostasiam a fide catholica.
7. Helvetiae plures pagi inter quos Tigurum.[1]	Helvetia jam ab. an. 1519.; Würtemberga eodem fere tempore ac universa Saxonia.
8. Dania.	Dania ab. an. 1523.
9. Suecia.	Item Suecia.
10. Norwegia.	
11. Regiones schismaticorum et haereticorum sub ditione Turcica aliorumque infidelium.	
12. Archidioecesis Athenarum et tota delegatio apostolica Graeciae.	Populus autem de hac re ignarus nulla credit matrimonia clandestina.

Asia.

1. Vicariatus Sutchuensis.	
2. Regiones orientales generatim sub ditione Turcica et Persica constitutae.	Ex Congr. S. Off.

---

[21] S. C. C. 30. Martii 1669. kod Bened. XIV. De synodo l. 12. c. 5. n. 5. S. O. 1. Jul. 1863.; 15. Maji 1861. (Bucceroni p. 181.).

[22] Trid. l. c.

§ 168. [1] Biskup iz St. Gallena izjavio je u Rimu g. 1768. „in illis locis decretum Tridentinum nunquam fuisse promulgatum“.

Africa.

Nomina locorum.	Notanda.
1. In Abyssinia non viget lex Tridentina.	Ex litteris datis ad S. C. de Prop. Fide an. 1840.
2. In insula Madagascar publicatum non fuit decretum.	

America.

1. Provincia ecclesiastica Baltimorensis.	Ex litteris 13. Dec. 1817. S C. de Prop. Fide.
2. Philadelphiensis.	
3. Neo-Eboracensis.	
4. Bostoniensis.	
5. Oregonensis.	
6. Milwankiensis.	
7. Cincinnatensis, excepta dioecesi Vincipolitana.	
8. S. Ludovici.	Exceptis civitate s. Ludovici et aliis quibusdam locis.
9. Chicagiensis, exceptis locis quibusdam dioecesis Altonensis.	

Sigurno je, da u ovim krajevima nije bila proglašena naredba sabora Trientskoga Tametsi.

Dvoji se, da li je bila proglašena u ovim krajevima:

Europa.

Nomina locorum.	Notanda.
1. Brema.	Ex S. C. de Prop. Fide.
2. Walachia fere tota.	Praecipue in dioecesi Sophiae ex decreto S. Off. 31. Aug. 1758.
3. Bulgaria.	

Asia.

1. Syria.	Ex actis S. C. de Prop. Fide.
2. Insula Cypri.	
3. Ora Malabarica sub aliquo respectu.	

Africa.

1. Promontorium Bonae Spei.	Ex decr. S. Off. 22. Julii 1840.

America.

1. Universa dioecesis Detroitensis.	
2. California superior.	Ex. Congr. S. Off. 1853. sola praesumptio habebatur de promulgatione decreti, eo quod a missionariis Hispanis illuc fides delata fuerit. Ast adhuc desideratur certitudo.
3. Dioecesis ac provincia Quebecensis in Canada superiore.	

Kada se prosugjuje valjanost ženidbe sklopljene potajno u mjestu, za koje se dvoji, da li je tamo bila proglašena naredba sabora Trientskoga, tada valja ono, što je izrečeno za protestanske i mješovite ženidbe u Hollandiji, naime: Donec dubium eliminetur ac veritas rei elucescat non debet recedi ab ea sententia, quae matrimonia sine parocho inibi valide celebrari tuetur cum in dubio possessionis legis standum sit pro libertate.

A na pitanje, da li se mješovita ženidba sklopljena »praesente ministro acatholico in loco, in quo dubitatur, an sacrum concilium Tridentinum fuerit publicatum, debeat coram parocho catholico iterum contrahere« odgovorila je s. C. C. 13. stud. 1638. »Si non constet de publicatione s. concilii Tridentini in parochia contrahentium, non esse invalida matrimonia coram ministro haeretico contracta; si vero constet de publicatione s. concilii in parochia, saltem ex ipsius observantia per aliquod tempus tanquam decreti s. concilii, ad validitatem requiri, ut coram parocho catholico iterum contrahatur«.[2]

§ 169. Ženidbu treba sklopiti pred vlastitim župnikom.

I. Spominjemo najprije, da se pod župnikom, koji izraz rabi sabor Trientski, imade razumijevati katolički župnik, a ne morda službenik koje nekatoličke sljedbe. To se razabire ne samo iz konteksta, već i odatle, što u crkvenim spisima uvijek isto znači connubia coram acatholico ministro contracta što i connubia non servata concilii Tridentini forma inita. Isto se vidi i iz rješidbe s. C. C. od 26. srpnja 1842. koja glasi: »Sanctissimus Dominus noster facultatem petitam (sanandi in radice matrimonia mixta invalida, quia coram ministro protestante absque interventu parochi contracta) benigne concessit«. Prema tomu zabranjeno je u nas nekatoličkim službenicima intimatom od 4. siječnja 1814. br. 136. zvati se župnicima.

II. Ženidbu valja sklopiti pred vlastitim župnikom. To se vidi iz riječi sabora Trientskoga, koji zapovijeda, da imade vlastit župnik ženidbu, prije no se sklopi, tri put navijestiti, a zatim nastavlja, da će ženidba biti nevaljana, ako bi ju tko sklopio inače nego pred župnikom ili drugim svećenikom, koji je za to dobio vlast od župnika ili od biskupa. Ovomu se nipošto ne protivi, što sabor ne veli pred vlastitim župnikom, jer da razumijeva vlastitoga župnika, vidi se odatle: 1. što zahtijeva, da se ženidba sklopi pred onim župnikom, koji treba da ju prije tri put navijesti, a ženidbu treba da po riječima sabora navijesti vlastiti župnik, dakle i ženidba valja da se sklopi pred vlastitim župnikom; 2. sabor traži, da se ženidba sklopi pred onim župnikom, koji može dozvoliti drugomu svećeniku, da prisustvuje ženidbi, a to može dozvoliti samo vlastiti župnik zaručnika, jer drugi župnik ne ima nad njima vlasti, dakle —; 3. isto se vidi i iz onoga mjesta sabora Trientskoga, gdje udara suspenzijom onoga župnika ili svećenika, koji bi vjenčao zaručnike bez dozvole njihovoga župnika, odakle se vidi da sabor zahtijeva, da se imade ženidba sklopiti pred vlastitim župnikom zaručnika.

---

[2] Kod Leinza l. c. p. 81. sq.

Pod vlastitim župnikom, koji treba da prisustvuje ženidbi zaručnika, razumijeva se onaj župnik, u čijoj župi imadu zaručnici pravo ili nepravo prebivalište, a ne onaj župnik, u čijoj su se župi rodili — ako je to druga župa. Vidi se to odatle, što sabor Trientski zahtijeva, da prisustvuje ženidbi vlastiti župnik zaručnika, a župljan koje župe zove se onaj, koji imade u toj župi pravo ili nepravo prebivalište, a ne onaj, koji se je u toj župi rodio, dosljedno je i njegov vlastiti župnik onaj, u čijoj župi imade prebivalište. Osim toga sve sakramente imade nekomu pravo podjeljivati onaj župnik, u čijoj župi imade on svoje prebivalište, i on se zove njegov vlastiti župnik, dosljedno i ženidbi zaručnika imade pravo prisustvovati onaj župnik, u čijoj župi imadu oni svoje prebivalište, jer je on njihov vlastiti župnik.[1]

Prema tomu veli i naš Naputak u § 39.: Vlastiti župnik zaručnika jest onaj, u čijoj župi imadu pravo ili nepravo prebivalište.

III. Izraz župnik uzima se ovdje u širem smislu, pa se razumijevaju svi oni, koji upravljaju župnim crkvama bilo to posredno ili neposredno. Prema tomu mogu valjano prisustvovati ženidbi:

1. papa u cijeloj crkvi;
2. biskup i njegov generalni vikar u biskupiji;
3. kapitularni vikar, kad je biskupija nepopunjena;
4. niži crkveni dostojanstvenici u mjestu, gdje imadu biskupsku sudsku vlast;
5. župnici i upravitelji župa;
6. oni svećenici u biskupiji, kojima se povjerava, da mogu vršiti sve čine, koji spadaju na duhovnu pastvu.

No ovakovi svećenici — duhovni pomoćnici — mogu prisustvovati samo ženidbi onih župljana, u čijoj su župi kao takovi namješteni, a nipošto ženidbi sviju vjernika cijele biskupije.[2]

IV. Kad su zaručnici iz raznih župa, ženidbi može valjano prisustvovati ili župnik zaručnikov ili župnik zaručničin prema tomu, u kojoj se župi sklapa ženidba. »S. Congregatio anno 1573. hoc decretum edidit: Cum concilium Tridentinum inter caetera praecipiat, matrimonia esse contrahenda praesente parocho vel sacerdote de ipsius parochi vel ordinarii licentia, quaeritur: quid si contrahentes sint diversarum parochiarum, utriusque parochi praesentia requiratur, sponsi ne an sponsae, an vero utriusque, an etiam alterius parochi consensus accedere debeat? Sacra Congregatio censuit, ad validitatem matrimonii sufficere praesentiam solius parochi proprii sponsae, quando matrimonium in parochia sponsae contrahitur, similiter sufficere praesentiam solius parochi sponsi, si modo matrimonium contrahitur in parochia ipsius sponsi«[3]

V. Kad su zaručnici raznoga obreda, pa ako je zaručnik rimo-katolik a zaručnika grko-katolikinja, ženidbu treba sklopiti pred rimo-katoličkim župnikom; ako je pak zaručnik grko-katolik, a zaručnica rimo-katolikinja, ženidba se može sklopiti ili pred rimo-katoličkim ili pred grko-katoličkim župnikom, kako hoće zaručnik.

---

§ 169. Sanchez l. c. l. 3. Disp. 23. n. 7. Reiffen. l. c. t. 3. n. 58. Bened. XIV. Instit. 33. n. 6.

[2] An facultati generali administrandi omnia sacramenta. quae ordinem Episcopalem non requirunt, includatur facultas assistendi omnibus matrimoniis fidelium dioeceseos? Negative. (S. C. Inq. 7. sept. 1898).

[3] Bened. XIV. Inst. eccl. 33. n. 5.

U ostalom takovoj ženidbi treba da prisustvuje župnik onoga mjesta i obreda, gdje se i po kojem obredu sklapa ženidba.[4]

VI. Ženidbi onih, koji imadu prebivalište u dvjema župama, može valjano prisustvovati župnik ili jednoga ili drugoga prebivališta. «Dicendum est», veli Sanchez, «quando quis duplicem parochiam habitationis sortitur, quod tunc evenit, quando aequaliter in utraque habitat, ut in hyeme in una, in aestate in altera, posse coram parocho utriusque matrimonium inire».[5]

VII. Župnik može valjano prisustvovati ženidbi svojih župljana i izvan svoje župe, ili se ona sklapala u župi drugoga zaručnika, koji nije njegov župljan, ili u župi, čiji župljan nije nijedan od zaručnika, ili i izvan biskupije: jer sabor Trientski zahtijeva samo, da se ženidba sklopi pred vlastitim župnikom, a o mjestu ne govori ni riječi, pak kao što može župnik ispovijedati svoje župljane i izvan svoje biskupije, isto tako može i izvan svoje biskupije prisustvovati njihovoj ženidbi. Rekosmo: može valjano prisustvovati, a da li može prisustvovati i slobodno, u tom se pitanju ne slažu kanonisti.

VIII. Ženidbi beskućnika ne može ni jedan župnik slobodno prisustvovati, a da se prije potanko ne ubavijesti o tom, da li su neoženjeni i sposobni da mogu sklopiti ženidbu, i dok ne dobije za to dozvole od svoga biskupa.[6]

Vlastiti župnik bezkućnika jest onaj župnik, u čijoj župi borave, dosljedno i on treba da prisustvuje njihovoj ženidbi.

IX. Župnik može valjano prisustvovati ženidbi svojih župljana, ma on još i ne bio svećenik. To se vidi 1. iz riječi sabora Trientskoga, koji zahtijeva, da se ženidba sklopi pred vlastitim župnikom, a ni jednom riječju ne spominje svećeničkoga reda, a i onaj, koji još nije svećenik, može biti župnik;[7] 2. župnik, koji nije svećenik, može obavljati sve čine, koji ne spadaju na vlast reda, a prisustvovati ženidbi ne spada na vlast reda, 3. sabor zahtijeva, da bude pri sklapanju ženidbe osim dvojice svjedoka prisutan i župnik s toga, što župnik radi svoje časti kao javna osoba može sigurno crkvi posvjedočiti da li je ženidba sklopljena, a ta se svrha postizava, kad bude pri sklapanju ženidbe prisutan župnik, koji nije svećenik; 4. napokon sabor u glavi toj (ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.) spominje jedanaest put župnika a ni jedan put uz njega ne spominje svećeničkoga reda, a kad bi tražio, da župnik bude svećenik, bez dvojbe bi to koji put i spomenuo, dakle —.

X. Valjano prisustvuje župnik ženidbi svojih župljana, ma on i bio izopćen, suspendiran, interdiciran, iregularan, ili ma mu i bilo zabranjeno prisustvovati ženidbi, jer on još uvijek ostaje župnik, a sabor Trienski drugo ni ne zahtijeva, već da se ženidba sklopi pred vlastitim župnikom.

Dapače bila bi valjana ženidba, koja bi se sklopila pred župnikom, komu je nevaljano podijeljena župna nadarbina, ako ga općenito smatraju za župnika, jer u tom slučaju nadomješta crkva poradi općenite bludnje i općega dobra manjak naslova (defectum tituli).

---

[4] Bened. XIV. Etsi pastoralis ddto. 26. Maji 1742. §. 8. n. 11. 12. (Bull. cit. T. I. p. 80.).

[5] L. c. l. 3 D. 24. n. 2.

[6] Trid. ss. XXIV. c. 7. de ref. matrim.

[7] c. 14. I. 6 in VI.

§ 170 Ženidba se može valjano sklopiti i pred drugim svećenikom, komu je to dozvolio župnik zaručnikâ ili njihov biskup.

I. Prema naredbi sabora Trientskoga može se ženidba valjano sklopiti ne samo pred vlastitim župnikom, nego i pred drugim svećenikom, komu je to dozvolio vlastiti župnik zaručnika ili njihov biskup. Tu dozvolu mogu dati ali ne moraju oni, koji mogu sami prisustvovati ženidbi, jer ju iz dostatnoga uzroka mogu i uskratiti.

Mogu li duhovni pomoćnici dati drugomu svećeniku vlast, da prisustvuje ženidbi? Mogu, ako im se povjerava, da izvršuju sve čine, koji spadaju na duhovnu pastvu. Prema tomu mogu kapelani u zagrebačkoj nadbiskupiji ne samo bez župnikove dovole valjano prisustvovati ženidbi, već mogu to i drugomu svećeniku dozvoliti, jer im se povjerava, da mogu obavljati sve čine, koji spadaju na duhovnu pastvu (vidi §. 108. 3.). A da je tomu u istinu tako, vidi se i iz prakse, jer nijednomu župniku ne pada ni iz daleka na um, kad dogje k njemu duhovni pomoćnik, da mu dade ili općenitu dozvolu ili za svaki pojedini slučaj, da može vjenčati, što bi svakako bio dužan učiniti, kad ne bi bio osvjedočen, da mu te dozvole ne treba, jer mu je biskup dao vlast obavljati sve čine, koji spadaju na duhovnu pastvu.

II. Dozvola, da može tko drugi prisustvovati ženitbi, ne može se dati osim svećeniku. Vidi se to iz riječi sabora Trientskoga, koji veli «vel alio sacerdote», a 1. riječi treba razumijevati prema općem shvaćanju, a u običnom govoru razumijeva se uvijek pod svećenikom duhovnik, koji je primio svećenički red. Kad dakle veli sabor ili pred drugim svećenikom, valja pod tim izrazom razumijevati duhovnika, koji imade svećenički red. 2. Sabor Trientski uvijek razlikuje svećenika od drugih službenika, i 3. ove riječi sabora uvijek su se tako razumijevale, da se naime ne može dati drugomu no svećeniku dozvola, da može prisustvovati ženidbi.

Ova dozvola može se dati svakomu svećeniku, bio on svjetovni ili redovni svećenik, da i onomu, koji nije odobren za duhovnu pastvu od biskupa,[1] jer sabor Trientski traži biskupovo odobrenje samo za ispovijed (ss. XXIII. c. 15. de ref.), a za ništa drugo.

Onaj, koji je dobio vlast, da može prisustvovati ženidbi, ne može te vlasti dati drugomu, osim ako mu je to naročito dozvoljeno». Nap. §. 48.[2]

III. Dozvola, da može netko prisustvovati ženidbi, može se dati izrijekom ili šuteći; u prvom slučaju pismeno ili usmeno, u opće ili na pose za pojedini koji slučaj.

Da bude ženidba valjana, dovoljna je dozvola, koju je tko dobio šuteći, da može vjenčati n. pr. kad je vlastiti župnik zaručnika prisutan, pak ih vjenča drugi svećenik a da tomu ne prigovori vlastiti župnik. «Ne škodi valjanosti ženidbe, ako je onaj, koji imade vlast, dao šuteći punomoć, da se obavi vjenčanje». Nap. §. 47. No ipak opominje naputak u istom §. «neka nitko ne vjenča osim u skrajnoj nuždi, komu toga nije naročito dozvolio župnik ili biskup».

§ 170. [1] Dako samo katoličkomu, a ne i protestanskomu ili kojemu drugomu inovjerniku. (Acta II. 628. sq.).

[2] Preporuča se za praksu, da se dozvola prisustvovati ženidbi dade župniku koje župe, a ne osobi; isto tako da mu se dade pravo tu vlast drugomu podijeliti: da se već u naprijed predusretne svim teškoćama, koje bi mogle nastati.

Predmnijevana dozvola n. pr. kad bi tko vjenčao, jer znade da bi mu župnik to dozvolio, kad bi ga zamolio, nije dovoljna, da se sklopi valjana ženidba, jer on nema dozvole, koju zahtijeva sabor Trientski. da može valjano vjenčati, već bi ju imao, kad bi ju bio tražio. «Predmnijevana samo dozvola nije dovoljna i ostaje nedostatna i onda, ako bi ju zaprošen onaj, komu pripada to pravo, u istinu bio dao ili bi naknadno odobrio čin». Nap. §. 47.

IV. Ako onaj, koji je dozvolio drugomu svećeniku, da može prisustvovati ženidbi, tu dozvolu prije sklopljene ženidbe opozove i o tom njega ubavijesti, ne može se više pred njim valjano sklopiti ženidba. Ako ju pak opozove, ali o tom ne ubavijesti prije sklopljene ženidbe onoga, komu je dozvolio prisustvovati ženidbi: pred njim sklopljena ženidba bit će valjana.

Isto tako prestaje dana vlast, ako umre onaj, koji ju je dao, prije sklopljene ženidbe, a delegat za to sigurno saznade prije ženidbe.

V. Svećenik, komu je župnik zaručnika dozvolio, da može prisustvovati njihovoj ženidbi, prisustvuje joj valjano i izvan župe onoga župnika, koji mu je dao tu vlast, jer sabor Trientski ne spominje ništa o mjestu, gdje treba da delegat prisustvuje ženidbi. Izuzimlje se onaj slučaj, ako je župnik danu dozvolu naročito stegnuo na svoju župu.

VI. Svećenik, koji bi bez biskupove ili župnikove dozvole prisustvovao ženidbi zaručnika, koji nijesu njegovi župljani, pada u suspenziju i ostaje suspendiran dotle, dok ga ne riješi suspenzije biskup onoga župnika, koji imade pravo prisustvovati ženidbi. «Quod si quis parochus, vel alius sacerdos, sive regularis, sive saecularis sit, etiam si id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiae sponsos sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere et benedicere ausus fuerit, ipsò jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.»[3]

Formular delegacije.

Ego infrascriptus tenore praesentium R. Dno. N. N. parocho sive curato facultatem impertior, assistendi meo nomine matrimonio juxta formam s. concilii Tridentini in parochia N. contrahendo inter honestum juvenem N. filium legitimum conjugum N. N. et N. N. parochianum meum, et pudicam virginem N. filiam legitimam conjugum N. et N. meam itidem parochianam (qui confessi et s. communioni refecti sunt) eorumque nuptias rite benedicendi. Exinde vero non gravabitur R. D. parochus mihi desuper (ad normam §. 77. Instr. pro judd. eccless. imp. aus.) communicare in scriptis testimonium circa tempus, locum ac testes nuptiarum, ut omnia matriculae conjugatorum debite inscribi possint.

In quorum fidem hasce literas propria manu subscripsi et sigillo parochiali munivi. N. N.

N. die. parochus.

§ 171. Kako treba da župnik i svjedoci prisustvuju ženidbi, kad se sklapa.

I. Da bude ženidba valjana, treba ju sklopiti pred vlastitim župnikom ili drugim svećenikom, koji je za to dobio vlast, i dvojicom ili troji-

[3] Trid. ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

com svjedoka. Nevaljana bi stoga bila ženidba, koja bi se sklopila pred župnikom i jednim svjedokom,[1] jer sabor zahtijeva, da se sklopi pred župnikom i dvojicom svjedoka, s toga ne može župnik, kad se sklapa ženidba, biti prisutan i kao župnik i ujedno kao drugi svjedok.

II. U svjedocima, pred kojima treba sklopiti ženidbu, traži se samo, da su pri zdravu razumu i da mogu posvjedočiti, da su dvije osobe sklopile ženidbu. Prema tomu valjana je ženidba, ako su svjedoci nedorasli, žene, izopćeni, pogani, krivovjerci, na zlu glasu, zaručnicima srodni ili svojtni itd. No razumijeva se i samo sobom a i S. C. Officii izrekla je naročito 29. stud. 1672., da se kod katoličkih ženidba imadu samo katolici uzimati za svjedoke.[2]

III. Župnik i svjedoci treba da su moralno a ne samo fizički prisutni, kad se sklapa ženidba t. j. treba da su tako prisutni, da vide zaručnike[3] i čuju njihovu ženidbenu privolu[4] pa da mogu posvjedočiti; è su zaručnici sklopili ženidbu, jer sabor Trientski zahtijeva, da bude župnik i svjedoci prisutni, kad se sklapa ženidba s toga, da mogu svjedočiti, da su u istinu dvije osobe sklopile ženidbu, a to ne bi mogli, kad bi bili samo fizični prisutni. Prema tomu nevaljana je ženidba:

1. ako su svjedoci pijani, ako spavaju, ako ne mogu znati što se radi, jer su n. pr. djeca ili lugjaci;

2. ako župnik prevaren dogje kamo, pa umah pobjegne prije no zaručnici izjave ženidbenu privolu tako, da nije čuo njihove izjave, «nisi tamen affectasset non intelligere». O značenju ovih posljednjih riječi piše Benedikto XIV. «Alii denique affirmant, matrimonium validum fore, quod celebratum fuerit coram parocho, qui si nec vidit, nec intellexit, ipse sibi in causa fuit, ut non videret nec intelligeret, propterea quod vel aures sibi obstruxerit, vel faciem velaverit, ne audire et aspicere cogeretur. Et hic verus videtur esse illius decreti sensus. — Neque enim ulla haberi debet ratio affectatae ignorantiae illius, qui cum audire et videre commode posset, ipse sibi voluntarium posuit impedimentum, ne videret audiretque. — Neque porro aequum est, ut ab arbitrio, factoque parochi pendeat, libertatem matrimonii impedire.[5]

3. Ako župnik ne poznaje zaručnika[6] niti razumije njihova jezika, jer u tom slučaju niti bi mogao svjedočiti, da je ženidba sklopljena, niti tko ju je sklopio. U onome slučaju, ako župnik ne zna jezika zaručnika, može se ipak ženidba sklopiti prizvavši zaprisegnutoga tumača.[7]

IV. Župnik i svjedoci treba da su zajedno prisutni, kad se sklapa ženidba, jer prema namjeri sabora Trientskoga treba da župnik i svjedoci

§. 171. [1] S. C. C. 14. jan. 1673. kod Bened. XIV. De synodo l. 12. c. 5. n. 5.
[2] Kod Kutchkera l. c. T. 4. §. 270. p. 556.
[3] Si sacerdos adfuerit, nihil tamen eorum, quae agebantur, vidit neque audivit non valere, si sacerdos non intellexit. S. C. C. 1581. (Bened XIV. De synodo l. 13. c. 23. n. 1.) S. C. C. 6. Martii 1700. Reprobata opinione, quod sufficiat praesentia parochi pure physica seu materialis. (Richter p. 235, n. 65.).
[4] Privolu treba stoga izraziti u jeziku, kojemu je župnik vješt, ili treba prizvati tumača.
[5] De synodo l. 13. c. 23. n. 10.
[6] Nevaljana bi dakle bila ženidba, kada bi se koji od zaručnika zakrabuljio, da ga župnik ne pozna (S. C. C. 19. Sept. 1733. Richter p. 235. n. 66.); no dovoljno je, ako župnik konštatuje identičnost osoba umah neposredno poslije sklopljene ženidbe (S. C. C. 14. Mart., 7. April. i. 22. Sept. 1753. Richter l. c. n. p. 236. n. 67.).
[7] Sanchez l. c. l. 3. Disp. 39. n. 3. 4.

svjedoče o istom činu, što ne bi mogli nikako, ako nijesu zajedno prisutni. Vidi se to iz riječi sabora Trientskoga, koji veli: «qui aliter, — quam praesente parocho — et duobus vel tribus testibus», jer spajajući župnika sa svjedocima veznikom et jasno označuje, da im valja zajedno prisustvovati pri sklapanju ženidbe.

V. 1. Nije potrebno, da župnik i svjedoci budu za to pozvani, da prisustvuju pri sklapanju ženidbe, već je ženidba valjana, ako se župnik i svjedoci slučajno ondje dese, pak ih zaručnici zamole, da budu svjedoci pri sklapanju ženidbe. Tako bo je izrekla s. C. C. «An sit matrimonium, si duo contrahunt per verba de praesenti proprio parocho praesente, at aliis requisitis non omissis, cui contractui parochus formaliter adhibitus non fuit, sed dum forte convivii, vel confabulationis causa, vel aliud tractandi causa adesset, audit hujusmodi contractum geri, et postea alter contrahentium velit ab hujusmodi contractu ratione defectus resilire? Congregatio respodit posse, nisi alia intervenerint, quae parochum a contrahentibus adhibitum fuisse arguant, qui diceretur adhibitus, quamvis ex alia causa esset vocatus dummodo sit adhibitus ad illum actum».[8]

Dapače valjana je ženidba, koja se sklopi pred župnikom i svjedocima, koje netko prisili, da prisustvuju kod sklapanja ženidbe, samo ako znadu, što zaručnici rade, kao što se to vidi iz rješidbe, s. C. C. «dummodo sit parochus praesens et intelligat, quod agit, licet dissentiat et contradicat», i opet «an vero si invitus et compulsus per vim adsit parochus, etim contrahatur matrimonium? Congregatio respondit, subsistere».[9]

Velimo: valjana je ženidba, koja se sklopi pred župnikom i svjedocima, koje netko prisili, da prisustvuju sklapanju ženidbe, jer se i ovako udovoljava naredbi sabora Trientskoga i postigava se svrha, radi koje je ta naredba izdana.

Udovoljava se naredbi sabora Trientskoga, koja zahtijeva, da se imade ženidba sklopiti pred župnikom i dvojicom ili trojicom svjedoka: a to biva u našemu slučaju. Postigava se svrha, radi koje je naredba sabora Trientskoga izdana, da naime župnik i svjedoci mogu posvjedočiti, da su dvije osobe sklopile ženidbu, a to mogu posvjedočiti, ili oni dragovoljno ili prisiljeni prisustvovali kod sklapanja ženidbe.

No supruzi, koji bi župnika prisilili, da prisustvuje ženidbi koju oni sklapaju, sagriješili bi teško.[10]

2. Župnika ili drugoga svećenika, koji bi uz manji broj svjedoka, i svjedoke, koji bi bez župnika ili svećenika prisustvovali ženidbi, kao što i zaručnike neka biskup po svojoj uvigjavnosti teško kazni.[11]

3. Da se uzmogne i kasnije dokazati sklopljena ženidba, župnik treba da imade posebnu knjigu u koju ima svojom rukom upisati imena supruga i svjedoka, dan i mjesto, gdje je ženidba sklopljena. Tu knjigu neka pomno čuva.[12]

---

[8] Kod Pontia, Tractatus de sacramento matrimonii, Venetiis 1756. l. 5. c. 21. n. 4.

[9] Idem ibidem n. 5.

[10] Sanchez l. c. l. 3. Disp. 39. n. 12.; Acta XXII. 533.

[11] Insuper parochum vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, et testes, qui sine parocho vel sacerdote hujusmodi contractui interfuerint, nec non ipsos contrahentes graviter arbitrio ordinarii puniri praecipit Trid. ss. XXIV. c. 1. de reform. matrim.

[12] Habeat parochus librum, in quo conjugum et testium nomina, diemque et locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat. Trid. ibidem.

Ako je biskup sam vjenčao, ili je neposredno dozvolio kojemu svećeniku, da vjenča, treba uvijek o tomu ubavijestiti župnika, da uzmogne sklopljenu ženidbu upisati u knjigu vjenčanih.

Ako je sklopljenu ženidbu priječila kakova ženidbena zapreka, ili ju je branila kakova zabrana, pa ako je od te zapreke ili zabrane podijeljen oprost, valja i dani oprost ubilježiti u knjizi vjenčanih. O tomu govori rimski ritual ovako: Quod si ex denunciationibus compertum sit, conjunges aliquo consanguinitatis aut affinitatis gradu conjunctos esse, et nihilominus ad contrahendum fuerit cum ipsis Apostolica auctoritate dispensatum, adnotetur gradus consanguinitatis vel affinitatis dispensatae et compendium decreti super eo relati cum die anno ac notarii de illo rogati nomine, hoc modo: Anno Domini — die — mensis — praemissis denunciationibus ac comperto impedimento secundi vel tertii aut quarti gradus consanguinitatis vel alio quovis etc. inter N. et N. obtentoque per eos apostolicae Sedis mandato de dispensando et cum eis per Reverendisimum Episcopum N. auctoritate dispensato sub die — anno — ut constat ex actis notarii officii praedicti Episcopi, eos matrimonio conjunxi etc.

§ 172. Vjenčanje.

1. Akoprem se po naredbi sabora Trientskoga za valjanost ženidbe zahtijeva samo to, da zaručnici izjave svoju ženidbenu privolu pred vlastitim župnikom i dvojicom ili trojicom svjedoka: ipak želi crkva. da se ženidba sklopi u crkvi i da župnik zaručnike po propisanom obredu vjenča.[1]

Zaručnike vjenčati jest pravo[2] i dužnost župnika, stoga on ne može bez uzroka uskratiti vjenčanje, a ako bi to učinio, mogu se zaručnici pritužiti biskupu.[3]

Vjenčanje neka se obavi u crkvi i ako je moguće u jutro.[4]

2. Od vjenčanja treba razlikovati blagoslov zaručnika, koji sastoji u tomu, da svećenik pod sv. misom moli neke molitve nad njima, i to: Propitiare etc. Deus, qui potestate, koja se moli pred libera nos etc. i u molitvi Deus Abraham, koja se moli prije blagoslova. Crkva ne zapovijeda, ali želi, da se zaručnici dadu blagosloviti.[5]

Zaručnici se ne smiju blagosloviti:

a) ako se sklapa mješovita ženidba;

b) kada je zaručnica udova, osim ako nije bila blagoslovljena u prvoj ženidbi;[6]

---

§ 172. [1] Obred vjenčanja ne spada u crkveno pravo, nego u pastoralku.

[2] Concil. Trid. ss. XXIV. c 1, de reform. matrim.

[3] Naputak §. 105. Si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiae procedatur. Trid. l. c.

[4] Vidi se to i odatle, što se zaručnici mogu blagosloviti samo pod zavjetnom sv. misom, koja se za nje služi. Osim toga tako se može najlaglje zapriječiti, da zaručnici i svatovi ne dogju pijani u crkvu.

[5] Praeterea eadem s. synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent. Trid. l. c.

[6] Benedictionem nuptialem . . . semper impertiendam esse in matrimoniis catholicorum . . . omnibus illis conjugibus, qui eam in contrahendo matrimonio quacunque ex causa non obtinuerint, etiamsi petant postquam diu jam in matrimonio vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem ipsam in aliis nuptiis non acceperit. S. C. R. U. Inquis. 31. kol. 1881. Acta XIV. 513.). Blagosloviti se imade udova, koja nije primila bla-

c) ako se ženidba sklapa u zabranjeno vrijeme ma i s biskupovom dozvolom.[7]

Ako se zaručnici ne dadu blagosloviti, griješe samo onda teško, ako to čine s prezira, pošto se tu radi samo o želji crkve, a ne o njezinoj zapovijedi; isto tako želi crkva, da supruzi ne stanuju zajedno u istoj kući prije, nego li primu blagoslov, ako se oni megjutim služe ženidbom, to oni ne griješe, svakako ne griješe teško;[8] ako poslije dogju u crkvu, imade im se blagoslov dati.[9]

Zaručnici smiju se blagosloviti samo pod sv. misom i to ako se čita zavjetna sv. misa za zaručnike ili se ona barem spominje u svagdanjoj sv. misi. Zaručnici se ne smiju blagosloviti, ako se ne čita zavjetna sv. misa za zaručnike ili se barem ne spominje u svakdanjoj sv. misi, a zavjetna misa za zaručnike ne smije se čitati, kada se zaručnici ne mogu blagosloviti.

Pod istom sv. misom može se i više parova zaručnika blagosloviti.[10]

Blagosloviti zaručnike imade pravo župnik, koji može to i drugomu svećeniku dozvoliti.[11]

3. Budući da je ženidba sakramenat živih, koji se može dostojno primiti samo u stanju milosti, stoga neka dušobrižnik nastoji, da se zaručnici prije vjenčanja ispovjede i pod sv. misom, koja se za nje služi, pričeste.

Da li može dušobrižnik uskratiti zaručnicima vjenčanje, ako oni ne će, da se prije vjenčanja ispovjede i pričeste?

Sabor Trientski veli u dekretu «Tametsi»: «postremo s. synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur, et ad sanctissimum eucharistiae sacramentum pie accedant»,[12] a prema tomu i Naputak u §. 75. «pristoji se, da si zaručnici prije, nego li će u crkvi sklopiti savez za sve dane svoga života, očiste savjest u sakramentu pokore i da primu tijelo Gospodnje».

Sakramenat ženidbe naregjen je za duševno žive t. j. samo ga oni mogu dostojno primiti, koji se nalaze u milosti božjoj. Budući pako, da može netko biti u milosti božjoj a da nije primio sakramenta pokore, i budući da crkva ne sudi na vanjskom sudu o tom, da li je tko u stanju mi-

---

goslov u prvoj ženidbi, makar bila noseća ili rodila već djecu kao što i zaručnica makar je noseća ili je rodila nezakonitu djecu. Benedictio, quae est in missali potestne dari illis, qui sine illa benedictione jam matrimonio juncti in primis nuptiis, quando mulier jam gravida est, vel jam filios pepererit? Item iis, qui hic et nunc de praesenti matrimonium contrahunt in primis nuptiis, quando sponsa cognoscitur gravida, vel jam ante matrimonium filios ex fornicatione gen uit? Affirmatine. S. C. de Prop. Fide 21. Jul. 1841. Acta XXVI. 522.)

[7] S. C. Rit. 14. Aug. 1858. (Acta XXVI. 635. sq.).

[8] Sanchez l. c. l. 3. Disp. 12.

[9] S. C. Off. 1. Febr. 1871. Nec ullo modo faciendam esse interrogationem de continentia in nocte servata. (Acta XXVI. 636.).

[10] S. C. Off. 1. Sept. 1841. (Acta XXVI. 635.).

[11] Statuitque (synodus) benedictionem a proprio parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso parocho vel ordinario licentiam ad praedictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse; quacunque consuetudine, etiam immemorabili, quae potius corruptela dicenda est, vel privilegio non obstante. Trid. l. c. Svećenik, koji bi bez župnikove ili biskupove dozvole blagoslovio zaručnike tugje župe, umah je suspendiran, dok ga ne odriješi biskup onoga župnika, koji imade pravo blagosloviti zaručnike. Ibidem.

Zaručnike blagosloviti ne mora onaj svećenik, koji ih je vjenčao, može to učiniti i drugi svećenik. S. c. Off. 1. Sept. 1841. l. c.

[12] ss. XXIV. c. 1. de ref. matrim.

losti ili nije: to svećenik ne bi mogao zaručnicima samo s toga uskratiti vjenčanja, što ne će da se prije ispovjede i pričeste, kao što je to izrekla S. C. C. in Moguntina 28. kol. 1852.[18]

Rekosmo, da svećenik ne bi mogao uskratiti zaručnicima vjenčanja samo s toga, što oni ne će da se prije ispovjede i pričeste, jer redovito ne može znati, da li su zaručnici u milosti ili nemilosti božjoj. Prema tomu slijedi, da bi svećenik u onomu slučaju, kad znade, da su oba zaručnika ili jedan od njih u nemilosti božjoj, ne samo mogao, već da bi i dužan bio uskratiti im vjenčanje. Ti slučajevi jesu: a) ako su oba zaručnika ili jedan od njih javan grješnik, b) ako se javno opiru ispovjediti se, da time pokažu da preziru crkvu, ili c) napokon, ako bi iz takove ženidbe nastala velika sablazan. U ova tri slučaja, dodaje S. C. C. (l. c.), neka svećenik prije obavljene ispovijedi ne blagosivlje braka po svojoj vlasti, ali biskup, komu pripada pravo presugjivati ovake slučajeve, može iz važnih razloga, osobito ako je jedna stranka pripravna ispovjediti se, dozvoliti svećeniku, da blagoslovi brak.

4. Ako bi slobodni zidar želio sklopiti ženidbu, župnik mu ne bi mogao sâm uskratiti vjenčanja, nego bi se morao obratiti na biskupa i razloživši mu sve prilike, tražiti u njega naputak.

«Quod attinet ad matrimonium, in quo una pars contrahentium clandestinis aggregationibus notorie adhaeret, donec apostolica Sedes generale decretum hac de re ediderit, oportet ut pastores caute et prudenter se gerant et debent potius in casibus particularibus ea statuere, quae magis in Domino expedire judicaverint, quam generali regula aliquid decernere. Omnino vero excludatur celebratio sacrificii missae, nisi quando adjuncta aliter exigant.[14]

I opet:

«Quoad matrimonia, in quibus contrahentium pars clandestinis aggregationibus per Pontificias constitutiones damnatis adhaeret, dummodo absit scandalum, Ordinarius habita ratione circumstantiarum ea decernat, quae magis expedire judicaverit».[15]

§ 173. Ženidba se može sklopiti i po namjesniku.

I. Kanonisti uče, a crkveni običaj to potvrgjuje, da se ženidba može i po namjesniku sklopiti.[1] O tomu govori naš Naputak u §. 50. ovako: «Privola izjavljena po namjesniku jest valjana, ako mu je za to dana naročita punomoć, koja dostatno označuje osobu budućega ženidbenoga druga, i ako ona nije bila opozvana u ono vrijeme, kad je u njegovo ime sklapao ženidbu onaj, komu je on dao punomoć. Neka ipak župnik nikada ne dozvoli, da se ženidba sklapa po namjesniku, ako toga nije biskup naročito dozvolio». A §. 20. g. ž. z. odregjuje o tom ovo: «Privola se može izjaviti po namjesniku, nego za to treba tražiti dozvolu u zemaljske vlade i izdati naročitu punomoć, u kojoj se ima točno označiti osoba, s kojom se kani sklopiti ženidba. Ako se punomoć opozove prije sklopljene ženidbe, tad ona

---

[13] Isp. Kat. List br. 48. od g. 1888.

[14] C. S. Off, 21. Febr, 1883. (Acta XXVI. 512.).

[15] S. C. Inquis. 25. Maji 1897. (Acta XXX. 629.).

§ 173. [1] Isporedi c. 14. x. III. 32.; c. 9. I. 19. in VI.

više ne vrijedi; ali onaj, koji ju je dao, odgovara za štetu, koja je nastala s toga što je on opozvao punomoć».

II. Da bude ženidba sklopljena po namjesniku valjana, zahtijeva se:

1. da je onaj, koji je dao namjesniku punomoć, sposoban, da sklopi s onom osobom ženidbu, da u nju privoljuje i da nije opozvao svoje privole u vrijeme, kad je namjesnik sklapao ženidbu;

2. namjesnik treba da dobije naročitu punomoć, da može sklopiti ženidbu, s toga ne vrijedi općenita punomoć, da može sve u njegovo ime činiti;

3. namjesnik treba da se sam služi s dobivenom punomoći a ne po drugom, osim ako mu je to naročito dozvoljeno;

4. da punomoć nije opozvana u vrijeme, kad namjesnik sklapa ženidbu;

5. namjesnik ne smije bitno prekoračiti dobivene punomoći;

6. treba da sklopi ženidbu, gdje je sabor Trientski proglašen, pred vlastitim župnikom i dvojicom svjedoka;

7. župnik ne smije dozvoliti, da se ženidba sklapa po namjesniku bez biskupove dozvole.

III. Nije potrebito, ali je dobro, da supruzi kasnije ponove ženidbenu privolu pred župnikom i svjedocima.[2]

POGLAVLJE PETO.

Ženidbene zapreke. (Impedimenta dirimentia.)

§ 174. Ženidbene zapreke u opće.

Ženidbena zapreka jest manjak uvjeta, koji je crkva propisala, da se može valjano sklopiti ženidba. Ženidbena zapreka čini one osobe, kod kojih se nalazi nesposobnima, da sklope ženidbu.

Ženidbene zapreke mogu biti:

1. naravne ili pozitivne. Naravne kada naravni zakon priječi komu sklopiti ženidbu; pozitivne, kada to priječi pozitivni zakon božji ili čovječji.

Zapreke naravnoga i pozitivnoga božjega prava obvezuju sve bez iznimke; zapreke crkvenoga prava obvezuju samo one, koji su valjano kršteni.

2. Javne ili tajne. Javne, koje su poznate, te se mogu na sudu dokazati; tajne, koje nijesu ili nikomu znane ili samo nekolicini, te se ne mogu na sudu dokazati.

---

[2] Sanchez l. c. l. 2. Disp. 11. n. 31.; Bened. XIV. De synodo l. 13, c. 23. n. 9. Ženidba po namjesniku sklapa se ovako:

In hujusmodi nuptiis parochus interrogare debet procuratorem: Vis in uxorem Titiam nomine N. N.? Et postea ad mulierem: Vis in maritum N. N. mediante praesenti suo procuratore? Postea dant sibi manus, et sacerdos dicit simpliciter ad eos: Ita vos conjungo in matrimonium in nomine † Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Hoc facto sacerdos eis dat anulos, quos illi inter se commutant, ita ut sponsa anulum sponsi et procurator anulum sponsae accipiat. Sed quem procurator accipit, ad mandantem mittit, quem vero sponsa, hunc secum fert, ut quando convenerint, eos sibi invicem in digitos immittere possint. Manus contrahentium sacerdos non circumvolvit stola sua.

Kutschker l. c. IV. 330.

Zapreka je tajna, ako je poznata samo nekolicini n. pr. trojici ili četvorici u gradu, ili sedmorici ili osmorici u pokrajini i nije vjerojatno, da će se za nju saznati. Ako se razborito misli, da bi se za kratko vrijeme moglo saznati za zapreku, ona se ne smatra kao tajna.

Skroz tajna (omnino occultum) smatra se ona zapreka, koja ne samo da nije poznata, već se i nikako ne može dokazati n. pr. zapreka zločina. Ako zločin dogje pred sud, bit će još uvijek tajan, ako tuženik nije osugjen ili je proglašen nevinim. Ako je tuženik pušten na slobodu pod uvjetom, da će doći pred sud, kada ga pozovu, zločin se smatra javnim.

Ako je zapreka nekoć bila javna, ali se je tečajem vremena na nju zaboravilo, uzima se da je tajna, ako je tomu već deset godina. Ako je čin javan, ali nije kažnjiv, zapreka se smatra tajnom. Ako je pak čin javan, ali se ne zna, s kakovom se kaznom kazni ili kakova zapreka nastaje iz njega, ne smatra se tajnim.[1] Ali ako je čin javan, ali se ne zna, da iz njega nastaje zapreka, zapreka se smatra tajnom.[2]

3. Javnoga ili privatnoga prava. Ženidbena zapreka javnoga prava naregjena je radi općega dobra, s toga crkveni sudac ureda radi (ex officio) postupa, da se proglasi kao nevaljana ona sklopljena ženidba, koju priječi ženidbena zapreka javnoga prava; ženidbena zapreka privatnoga prava naregjena je radi privatnoga dobra pojedinaca, s toga crkveni sudac postupa samo na zahtjev stranaka, da se proglasi kao nevaljana ona sklopljena ženidba, koju priječi kakova ženidbena zapreka privatnoga prava.

4. Oprostljive ili neoprostljive prema tomu, da li se mogu oprostiti ili ne. Neoprostljive su one, koje se temelje na naravnom ili božjem pravu; oprostljive su pako one, koje se temelje na čovječjem pravu. Neoprostljive u širem značenju riječi zovu se i one zapreke, koje crkva može oprostiti, ali ne običaje.

5. Apsolutne ili odnosne. Apsolutne priječe ženidbu sa svakom osobom n. pr. nemoć; odnosne samo s nekom stalnom osobom, ili s nekim stalnim osobama, n. pr. naravno srodstvo.

6. Vječne ili vremenite prema tomu, da li uvijek traju n. pr. sv. red, ili s vremenom same sobom prestaju n. pr. nedoraslost.

Od ženidbene zapreke ne ispričaje neznanje.[3]

Sve ženidbene zapreke čine one osobe, kod kojih se nalaze, nesposobnima, da sklope ženidbu. Uzrok pako, zašto je tko nesposoban, da sklopi ženidbu, može biti:

1. jer nema ženidbene privole (bludnja, strah i sila, uvjet, bezumlje, otmica);

2. jer nije tjelesno sposoban za ženidbu (nemoć, nedoraslost);

3. napokon, jer ga zakon proglasuje nesposobnim, da sklopi ženidbu (ostale zapreke.)

---

§ 174. [1] Bened XIV. Inst. eccles. 87. n. 47.
[2] Idem ibidem.
[3] Bona fides et ignorantia invincibilis . . . excusare a peccatis poterit eos, qui in illicita et invalida unione vivunt: efficere tamen, ut ea unio verum matrimonium sit, non poterit. S. C. Off. 4. Febr. 1891. (Acta XXVI. 62.).

I. Ženidbene zapreke, u kojima nema ženidbene privole.

§ 175. Bludnja.

Ženidba se temelji na ženidbenoj privoli, bez koje ona ne može opstojati ni kao sakramenat, ni kao ženidbeni ugovor, jer se ženidbeni ugovor ne može odijeliti od sakramenta ženidbe. Čovjek izjavljujući svoju privolu u što, može biti u bludnji, dosljedno i izjavljena privola nije prava privola, već samo privola na oko, pa ako se što takova sluči kod sklapanja ženidbe, onda je ovako sklopljena ženidba nevaljana. No samo ona bludnja čini ženidbu nevaljanom, koja ukida ženidbenu privolu, a ženidbenu privolu ukida samo bitna bludnja.

Da bude ženidba poradi bludnje nevaljana, valja da se onaj, koji sklapa ženidbn, nalazi u bludnji prije no privoli u ženidbu, dočim će bludnju upoznati uvijek tek nakon izjavljene privole: jer kad bi ju spoznao prije, ne bi u bludnji privolio u ženidbu.

Mi razlikujemo četiri vrsti bludnje.

I. Bludnja u osobi (error personae).

Ženidba može se sklopiti samo s jednom označenom osobom; ženidba bo postaje samo onda, kada dvije označene osobe izjave, da se uzimlju kao muž i žena. Ako dakle osoba A, koja hoće sklopiti ženidbu s osobom B, izjavi svoju ženidbenu privolu osobi C, ona nije sklopila ženidbu niti s osobom C., niti s osobom B. Nije sklopila ženidbu s osobom C. kojoj je izjavila ženidbenu privolu, jer nije imala nakanu njoj izjaviti ženidbenu privolu niti š njom sklopiti ženidbu; nije sklopila ženidbu s osobom B., s kojom je imala nakanu sklopiti ženidbu, jer njoj nije izjavila ženidbene privole.[1] Bludnja dakle u osobi jest ženidbena zapreka.[2]

»Ne privoljuje u ženidbu«, veli Naputak u § 14. »dosljedno i ne sklapa je onaj, koji se nalazi u bludnji o osobi budućega ženidbenoga druga.«

Ženidba sklopljena u takovoj bludnji jest uvijek nevaljana ma i onaj, koji je bio u bludnji, mogao tu bludnju ukloniti (error vincibilis) ili ne mogao (error invicibilis), ili joj on bio kriv, ili tko drugi, ili puki slučaj: jer je u svakom slučaju ženidba nevaljana s toga, što nije onaj, koji je bio u bludnji, u nju privolio.

Error concomitans (A želi oženiti B, ali izjavi ženidbenu privolu C, akoprem bi bio drage volje oženio C, da ju je poznavao,) nije posebna vrst bludnje, već je bludnja u osobi, jer se ne pita o tomu, što bi tko bio učinio, nego o tomu, što je tko učinio.

II. Bludnja u svojstvima (error qualitatis.) Ako je tko u bludnji o svojstvima svoga budućega druga, pa sklopi ženidbu, ženidba jest valjana, ma i bio prevaren,[3] jer se ne pita, zašto je tko privolio u ženidbu, već

---

§ 175. [1] In ambiguo sermone non utrumque dicimus, sed id dumtaxat, quod volumus; itaque qui aliud dicit, quam vult, neque id dicit, quod vox significat, quia non vult, neque id, quod vult, quia id non loquitur. L. 3. Dig. 34. 5.

[2] Error personae . . conjugii consensum non admittit. C. 29. q. 1.

[3] Glossa ad c. 6. X. I. 40. ad v. fatuitatem »Sic patet, quod licet dolus interveniat, non tamen subvenitur dolum passo, licet dolus det causam contractui. — Idem in matrimonio«.

samo to, da li je u nju privolio, ili nije.[4] U ovomu bo slučaju zaručnik privoljuje u ženidbu sa stalnom osobom, samo se vara u nekom svojstvu. Ali ako tko pri sklapanju ženidbe postavi koje svojstvo kao uvjet onda je ženidba nevaljana, ako nema toga svojstva, ali ne poradi bludnje u svojstvu, nego stoga, što se nije uvjet ispunio.

Isto vrijedi i u onom slučaju, ako tko sklopi ženidbu, pa kasnije opazi, da je njegova supruga već prije s drugim zanosila, jedino može po § 73. g. ž, z. tražiti rastavu od stola i postelje.[5]

III. Bludnja u svojstvu ženidbenoga druga čini samo onda ženidbu nevaljanom, ako ta bludnja prelazi na osobu (error qualitatis redundans in personam). »Bludnja prelazi na osobu samo onda«, veli Naputak u § 14., »ako se tko nalazi u bludnji o takovom svojstvu, s kojim se jedinim označuje osoba budućega ženidbenoga druga« »Es ist der error qualitatis in personam redundans der Irrthum über eine Eigenschaft des Mitcontrahenten, welche den Begriff von dessen Persönlichkeit, dessen Individualität so begränzt und bestimmt und für den Irrenden zu einer individuellen macht, dass mit dem Wegfallen derselben der Mitcontrahent eine andere Person wird. Dieser Irrthum aber ist ein privatrechtliches trennendes Ehehinderniss gleich dem einfachen error personae.[6]

Da bude ženidba nevaljana poradi bludnje u svojstvu, koje prelazi na osobu, zahtijeva se: a) da se osoba tim svojstvom razlikuje od svih drugih osoba, i da ni jedna druga osoba ne može imati toga svojstva a da sva druga svojstva ne mogu nadomjestiti manjak ovoga svojstva. Takovo je n. pr. svojstvo prvorogjeni sin. b) Da je onomu, tko hoće sklopiti ženidbu s nekom osobom, ta osoba poznata jedino po onom svojstvu, i da je to svojstvo uzrok i objekat ženidbene privole druge stranke. Ako n. pr. A sklopi ženidbu s B, koju poznaje i s kojom želi sklopiti ženidbu, ali za koju krivo misli, da je najmlagja kći C-a, ženidba je valjana, jer je A u istinu privolio u ženidbu s B. No ako A hoće sklopiti ženidbu s najmlagjom kćerkom C-a, a podmetnu mu B, koja nije najmlagja kćerka C-a, ženidba jest nevaljana, jer A nije privolio ženidbu s B, budući da je htio privoliti u ženidbu s najmlagjom kćerkom C-a, kako se god ona zvala.[7]

IV. Nevaljana je ženidba, koju bi sklopila slobodna osoba s robom ili s robinjom misleći, da su slobodne osobe.[8]

Po rimskom pravu nijesu mogli robovi sklopiti prave ženidbe. Crkva je tekom vremena postigla, da su ženidbe robova megju sobom, ili s osobama, koje su znale za njihovo stanje, smatrane kao valjane, ako su bile sklopljene s privolom gospodara;[9] kasnije proglasila je crkva valjanima

---

[4] c. 18. de sposalibus.

[5] »Ako suprug, koji, osim slučaja §. 121. o. g. z., vidi da je njegova supruga već s drugim zanosila, umah čim to sazna, obustavi s njom ženidbeno općenje i za mjesec dana traži rastavu, tad će se, ako se rastava ne bi izrekla, na njegovu prošnju redovitomu sudu podnesenu, pravne prilike, koje se temelje na njegovoj ženidbi, tako urediti, kao da je izrečena rastava od stola i postelje krivnjom suprugovom«.

[6] Schulte, Handbuch des katholischen Eherechts, Giessen 1855 p. 107.

[7] Gracijan ne pozna ove vrsti bludnje, jer veli, da ženidbu čini nevaljanom error personae et conditionis, a ne error qualitatis et fortunae. C. 29. q. 1.

[8] Nap. §. 15.

[9] C. l. 2. 5. 8. C. XXIX. q. 2.; Bened. XIV. De synodo l. IX. c. 11. n. 3. sqq. p. 366. sq.

i one ženidbe, koje su sklopili robovi i bez znanja i privole svojih gospodara.[10] Ropstvo dakle, kao što se iz rečenoga vidi, samo po sebi nije ženidbena zapreka, već tko sklopi ženidbu s robom ili s robinjom, ne znajući za njihovo stanje, imade pravo zahtijevati, da se takova ženidba proglasi kao nevaljana.[11]

Ova vrst ženidbene zapreke ne ima za nas nikakove praktične vrijednosti, jer ne samo, da u nas nema ropstva, nego i rob, koji stupi na austrijsko tlo ili samo na austrijsku lagju, postane umah slobodan.[12]

V. Poradi ženidbene zapreke bludnje može samo nevina stranka pobijati valjanost ženidbe, a s tim svojim pravom valja da se posluži umah, čim spozna bludnju. Ako spoznavši bludnju, privoli iz nova u ženidbu riječima ili činom, tada više ne može pobijati valjanosti ženidbe.

»Radi bludnje može valjanost ženidbe pobijati samo onaj ženidbeni drug, koji se je nalazio u bludnji. To pravo gubi, ako on, pošto je spoznao bludnju dragovoljno i hotimice vrši ženidbenu dužnost, ili, ako se to i ne može dokazati, ako on šest mjeseci živi hotimice u ženidbenoj zajednici«. Nap. § 116.

§ 176. Strah i sila.

Da bude sklopljena ženidba valjana, zahtijeva se, da su u nju oba zaručnika privolila sasma slobodnom voljom. Štogod dakle umanjuje slobodnu volju zaručnika n. pr. strah i sila, čini ženidbu nevaljanom. Istina je, da oni, koji što rade pod uplivom straha i sile, da to rade slobodnom voljom, ali kada se radi o ženidbi, onda nije dosta, da se ona sklapa samo slobodnom voljom, već se zahtijeva, da se sklopi potpuno slobodnom voljom.[1] No ne čini svaki strah i sila ženidbu nevaljanom[2], već se za to zahtijeva:

1. da osoba koja sklapa ženidbu, izjavi svoju ženidbenu privolu pod uplivom straha ili sile.

2. Da bude strah apsolute ili relative velik t. j. takav, koji upliva na razboritoga čovjeka (cadens in virum constantem).[3] Da pak strah upliva na razboritoga čovjeka, valja da mu:

a) prijeti veliko zlo, jer se razborit čovjek ne boji svake malenkosti. Kao veliko zlo uzima se, ako mu prijeti smrt, tamnica, progonstvo, gubitak imetka, bez kojega ne može življeti itd.[4]

b) Da može razborito suditi,[5] è je vjerojatno, da će ga to zlo snaći.[6]

---

[10] C. 1. X. IV. 9.

[11] C. 2. 4. de conjug. servor.

[12] Dvorski dekret od 25. kol. 1826. §. 1. br. 2215.

§ 176. [1] Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intervenit, necesse est, ut ubi assensus cujusque requiritur coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, et ubi de ipso quaeritur, plena debet securitate gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit et sequatur exitus, qui de invitis solet nuptiis provenire. C, 14. x. IV. 1.

[2] Cum inter vim et vim sit differentia. C. 6. x. IX. 1.

[3] Metu coactus, qui posset in virum constantem cadere. C. 15. ibid.

[4] »Excusat carcer, status et mors, verbera stuprum«. Glossa ad c. 6. X. I. 40.

[5] »Metum autem non vani hominis, sed qui merito et in homine constantissimo cadat, ad hoc edictum pertinere dicimus«. L. Metum ff. 4. 2.

[6] »Proinde si quis meticulosus rem ullam frustra timuerit, per hoc edictum non restituitur; quoniam neque vi neque metus causa factum est«. L. Nec timorem §. Proinde ff. 4. 2.

Odatle slijedi: da nije baš potrebno, da ga je zlo već snašlo, već da je dosta, ako je vjerojatno, da bi ga moglo snaći.

c) Da onaj, koji mu prijeti, može i običaje izvesti svoju prijetnju.

d) Napokon da ne može inače ukloniti to zlo, osim ako sklopi ženidbu.

Strah treba da je apsolute ili relative velik, s toga se ni ne može osjeći općenito pravilo, po kojem bi se moglo prosuditi, da li je strah velik ili nije, već se pri tom pitanju treba obazirati na spol, dobu, narav itd. one osobe; jer kod žene n. pr. može i manji strah biti dostatan, da bude velik.

Svejedno je, da li veliko zlo prijeti onomu, koji sklapa ženidbu neposredno ili posredno t. j. da li prijeti njemu samomu ili njemu dragim osobama.[7] Isto je tako svejedno, da li mu prijeti ona osoba, s kojom sklapa ženidbu ili tko drugi.

3. Strah valja da je nepravedan i da potiče iz vanjskoga a ne iz nutarnjega uzroka.

a) Nepravedan t. j. da se netko sili sklopiti ženidbu, koju nije dužan sklopiti n. pr. ako otac sili zavodnika svoje kćeri, koju je on zaveo ne obećavši joj ženidbe, da ju uzme, ženidba je nevaljana, jer otac može od njega pravedno zahtijevati samo to, da ju ili oženi, ili da joj dade miraz. U suprot valjana je ženidba, ako crkveni sudac sili zaručnika s izopćenjem, da sklopi ženidbu sa zaručnicom, jer je on to dužan učiniti, pošto joj je obećao ženidbu.

b) Uzrok sili valja da je vanjski a ne nutarnji, s toga bi bila valjana ženidba, koju bi tko sklopio iz straha pred smrću.[8]

4. Da netko natjera koga u strah s tom nakanom, da ga prisili na ženidbu, a ne na nešto drugoga.

»Ženidba se ne sklapa, kad tko u nju privoljuje s toga, što mu je tkogod nepravedno nanio veliko kakovo i neuklonivo zlo, ili mu je s njim zaprijetio.« Nap. § 18.

Ako se ispune nabrojeni uvjeti, ženidba sklopljena pod uplivom straha i sila jest nevaljana, ma i bila prisegom potvrgjena.[9]

Ženidba, koju sklope djeca iz počitanja (timor reverentialis)[10] spram roditelja, da im ispune volju, jest valjana, osim ako su roditelji rabili ne samo riječi, da nagovore dijete na ženidbu, već i prijetnje, batine, i tomu što slična. No nevaljana je ženidba, koju sklopi djevojka bojeći se, da će inače roditelji s njom zlo postupati.

Da se zapriječe nevaljane ženidbe radi zapreke straha i sile, dužan je župnik prije no počme navješćivati ženidbu pitati zaručnike, svakoga na pose u četiri oka, da li žele drage volje ne prisiljeni sklopiti ženidbu.[11]

Kada je već sklopljena ženidba, onda se predmnijeva, da je ona valjana, stoga onaj, koji tvrdi da ju je sklopio pod uplivom straha ili sile,

---

[7] Sanchez l. c. l. IV. Disp. 4. p. 329. sqq.

[8] Tako je u srednjem vijeku bila valjana ženidba, koju je sklopio na smrt osugjen zločinac s bludnicom, i tim se oteo smrti. Isto je tako valjana ženidba, koju sklopi priležnik u bolesti sa svojom priležnicom, jer se boji n. pr. pakla ili smrti.

[9] C. Significasti, de eo, qui duxit etc.

[10] Nomine metus reverentialis juxta communiorem Doctorum sententiam intelligitur reverentia parentibus et superioribus debita. Acta XXII. 93.

[11] Bened XIV. Nimiam licentiam 18. Maji 1753. Cf. Acta XXVII. 543.

treba da to potpuno dokaže,[12] t. j. da dokaže: a) da nije u ženidbu privolio, ni prije, ni onda, kada se je sklapala, već da je ženidbenu privolu izrekao pod uplivom straha i sile; b) da i poslije sklopljene ženidbe nije u nju privolio ni riječima ni djelima, već da je umah, čim se je oslobodio sile razvrgao ženidbenu zajednicu i pobijao valjanost ženidbe.[13]

Ženidbena zapreka straha i sile temelji se na božjem pravu, s toga se i ne može od nje podijeliti oprost, ali se može ukloniti tako da onaj ženidbeni drug, koji je privolio pod uplivom straha i sile, naknadno privoli slobodnom voljom.

Samo ona stranka može pobijati valjanost ženidbe, koja je pod uplivom straha ili sile u nju privolila. To pravo gubi, ako dragovoljno i hotice vrši ženidbenu dužnost, pošto je već prestao strah ili sila, ili ako se to ne bi moglo dokazati, ako on živi hotimice u ženidbenoj zajednici kroz šest mjeseci. Nap. § 116.

Ne gubi dakle pravo pobijati valjanost ženidbe svaki, koji vrši ženidbenu dužnost ili živi u ženidbenoj zajednici šest mjeseci, nego samo onaj, koji vrši dragovoljno i hotice a ne prisiljen ženidbenu dužnost, pošto je već prestao strah ili sila, i živi hotice u ženidbenoj zajednici šest mjeseci, akoprem bi ju bio mogao prekinuti.

Sabor Trientski izopćuje ipso facto sve, bili oni koje mu drago časti i staleža, koji kako god sile svoje podložnike ili druge na ženidbu. »Quare, quum maxime nefarium sit, matrimonii libertatem violare, et ab eis injurias nasci, a quibus jura expectantur, praecipit sancta synodus omnibus, cujuscunque gradus, dignitatis et conditionis existant, sub anathematis poena, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos vel quoscunque alios cogant, quominus lbere matrimonia contrahant.«[14]

§ 177. Uvjet.

Tek prema koncu dvanaestoga stoljeća nalazimo tragove nauci, da se i ženidba može uvjetno sklopiti,[1] a kanonsko pravo točno odregjuje, kakav se uvjet i kada može pridati. Sam uvjet nije ženidbena zapreka, već ako se ne ispuni uvjet, pod kojim je izjavljena ženidbena privola, tada se ženidba ne sklapa.

I. Ženidba se može uvjetno sklopiti samo uz naročitu dozvolu biskupovu, a i onda treba da se uvjet izrazi pri samom sklapanju ženidbe. »Samo ako biskup naročito dozvoli, može se izjaviti privola pod uvjetom. Uvjeti, koji ne budu izraženi, kada se izjavlja privola, smatraju se kao da nijesu pridani«. Nap. § 55.

Ženidba, koju bi tko sklopio pod uvjetom o nečem sadanjem ili prošlom umah je valjana ili nevaljana prama tomu, da li je uvjet ispunjen ili nije. Jer kao što uvjet o nečem sadanjem ili prošlom kod drugih ugovora

---

[12] Instr. S. C. Off. ad epp. Orient. 10. Junii 1883. Acta XVIII. 359.

[13] Instr. S. C. Off. l. c. 356.

[14] ss. XXIV. c. 9. de ref. matrim.

§ 177. [1] Kod Gracijana nema toj nauci još traga; c. 7. 8. C. 27, q. 2. jesu palea. Najstariji glossatori i Urban III. (c. 5. X. 4. 5.) govore samo o uvjetnim zarukama. Isporedi Freisen, Geschichte des kanonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenlitteratur. Tübingen 1888. p. 232—243.

ne odgagja njihove valjanosti, isto je tako ne odgagja ni kod ženidbe. Ženidba, koja nevalja s toga, što uvjet o nečem sadanjem ili prošlom, pod kojim bješe sklopljena, nije ispunjen, ne postaje valjana time, ako supruzi puteno megju sobom opće, ženidba bo je bila od svoga početka nevaljana, a »non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit«.[2]

»Ako se privola izjavi pod uvjetom o nečem sadanjem ili prošlom, bit će ženidba nevaljana ili valjana, kao što je uvjet već ispunjen ili nije.« Nap. § 52.

II. Kod ženidbe, koja se sklapa pod uvjetom o nečem, što se tek ima dogoditi, valja razlikovati, da li je taj uvjet takav, koji se sam po sebi mora ispuniti (conditio necessaria) ili se ne mora, ali se može ispuniti (conditio contingens).

a) Ako se uvjet sam po sebi mora ispuniti, tada je ženidba, sklopljena pod tim uvjetom, umah valjana, kao da i nije uvjetno sklopljena: jer se takav uvjet ne smatra kao budući već kao sadanji. Izuzimlje se:

1. ako supruzi ne znadu, da se pridani uvjet mora ispuniti, već drže da se samo može ispuniti: onda on odgagja valjanost ženidbe do onoga časa kada se ispuni.

2. Ako se pri sklapanju ženidbe nešto prida ne kao uvjet, već da se označi vrijeme, kada se kani ženidba sklopiti n. pr. uzet ću te, ako moj otac umre t. j. uzet ću te poslije smrti moga oca. I u ovom slučaju odgagja se valjanost ženidbe, dok se pridano kod sklapanja ženidbe ne ispuni.

b) Valjanost ženidbe, sklopljene pod uvjetom koji se može ali ne mora ispuniti i to o nečem, što se ima dogoditi, odgagja se tako dugo, dok se uvjet ne ispuni,[3] a ako se ne ispuni, onda je ženidba nevaljana. »Ako se privola izjavi pod uvjetom o nečem, što se ima u buduće zbiti ili ne zbiti, ne će biti sklopljena ženidba, dok se uvjet ne ispuni. Ako se uvjet ne ispuni, prestaje dana privola«. Nap. § 52.

Da pridani uvjet odgodi valjanost ženidbe, zahtijeva se: 1. da bude izražen, kada se izjavlja ženidbena privola. »Uvjeti, koji ne budu izraženi, kada se izjavlja privola smatraju se, kao da nijesu pridani«. Nap. § 55.; 2. da se nije odustalo od uvjeta: 3. da je uvjet takov, pod kojim je slobodno sklopiti ženidbu.

Kada se ženitba uvjetno sklopi, tada su obadvije stranke dužne čekati, hoće li se uvjet ispuniti ili ne. Ako supruzi izvrše ženidbu prije, nego se ispuni uvjet, time se odriču uvjeta i ženidba postane umah valjana. »Tko izvrši ženidbu prije, nego se ispuni uvjet, odriče se time uvjeta. Nap. § 54.

Ako su supruzi izjavili uvjetno ženidbenu privolu pred župnikom i svjedocima, ne treba, da ju ponove, kada se uvjet ispuni, jer se ženidba smatra kao valjana od svoga početka, a ne tek od onda, kada je uvjet ispunjen: sklopljena je dakle pred župnikom i svjedocima, što traži sabor Trientski.

III. Ženidba sklopljena pod uvjetom, koji je nemoguć, jest valjana, kao da je bezuvjetno sklopljena, jer se takav uvjet smatra kao da i ne bijaše pridan, budući da se predmnijeva, da su ga stranke od šale pridale.[4] Izuzimlje se:

---

[2] R. I. 18. in VI.
[3] c. de illis, et c. super eo de condit. apposs.
[4] c. ult. de condit. apposs.

1. ako stranke, ili barem jedna od njih ne zna, da je uvjet, pod kojim se sklapa ženidba, nemoguć;

2. ako stranke znajući, da je uvjet nemoguć, ipak ozbiljno sklope pod takovim uvjetom ženidbu hoteći time pokazati, da je u opće ne kane sklopiti.

Nemogući dakle uvjet smatra se samo onda, da nije pri sklapanju ženidbe pridan, kada se ne zna, da li ga stranke od zbilje ili od šale pridavaju.

Uvjet, koji je po naravi nemoguć, smatra se uvijek kao da i ne bješe pridan; pri onom, koji je nemoguć gledom na osobu (de facto) valja paziti na to, da li ona osoba, od koje se što traži, može to ispuniti pomoćju drugih ili ne. Ako ona toga ne može ni sama ni uz pomoć drugih ispuniti, onda se takav uvjet smatra, kao da i ne bješe pridan; imade li pako nade, da bi ga ta osoba mogla ili sama, ili uz pomoć drugih ispuniti, onda on odgagja valjanost ženidbe, jer nije nemoguć već samo težak.

IV. I onaj uvjet, koji sadržaje što nećudoredna, smatra se kod sklapanja ženidbe, kao da i nije pridan, osim ako ga stranke drže za poštena (honestus), ili ako ozbiljno misle pod takovim uvjetom sklopiti ženidbu. U posljednjem slučaju jest ženidba nevaljana, jer se nećudoredan uvjet smatra da nije pridan s toga, što se uzima, da je pridan ne ozbiljno, već od šale.

»Uvjeti, koji sadržavaju nešto, što je nećudoredno ili nemoguće, ali nije protivno bitnosti ženidbe, imadu se smatrati, kao da nisu pridani«. Nap. § 53.

V. Ženidba sklopljena pod uvjetom, koji se protivi biti ženidbe, jest nevaljana,[5] jer takav uvjet uništuje bit ženidbe, a bez biti ne može ništa opstojati. »Privola ne valja, ako bude dana pod uvjetom protivnim bitnosti ženidbe«. Nap. § 53.

Tako sklopljena ženidba uvijek je nevaljana, ili uvjet bio pošten ili nepošten. Vidi se to iz riječi Gregorija IX., »si conditiones contra substantiam matrimonii inserantur — matrimonialis contractus caret effectu«, koji ne razlikuje megju poštenim i nepoštenim uvjetom, i ne veli, da je ženidba nevaljana s toga, što je uvjet nepošten, već s toga, što se protivi biti ženidbe.

VI. Kada se pobija valjanost ženidbe radi toga, što nije ispunjen uvjet, tada vrijedi propis § 117. Naputka, koji glasi: »Ako bude iznimno

---

[5] »Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta, si alter dicat alteri: contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem, aut si pro quaestu adulterandam te tradas, matrimonialis contractus, quamtumcunque sit favorabilis, caret effectu: licet aliae conditiones appositae in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi«. C. ult. X. IV. 5. »Cui conformis est alia ejusdem Gregorii IX. decretalis, quae legitur in novo bullario ordinis praedicatorum — ubi haec habentur: Cum in Sclavoniae partibus consuetudinem pessimam, quae dicenda est verius corruptela, esse proponas, jnxta quam sub ea conditione mulier conjungitur viro, si sibi placuerit, in matrimonio retinenda, alioquin reddenda parentibus sine mutilatione vel fractione membrorum. Nos tibi super hoc propter animarum periculum consilium postulanti, taliter respondemus, quod, cum contra substantiam matrimonii talis conditio inseratur, pro eo quod ad tempus nec debet, nec potest matrimonium celebrari, sic contrahentes monendi sunt propense, et hortandi, ut de novo inter se matrimonialiter contrahant secundum formam Ecclesiae consuetam. Quod si forte non fecerint, denunciari debet eisdem, quod non matrimonia, sed contubernia sunt potius inter eos, nec legitime, sed fornicarie commiscentur«. Bened. XIV. De synodo l. 13. c. 22. n. 5. p. 335.

dozvoljeno sklopiti ženidbu uvjetno, samo onaj suprug može pobijati valjanost ženidbe radi neispunjenoga uvjeta, koji niti je krivo tvrdio, da opstoji ono, što je kao uvjet postavljeno, niti je hotimice zatajio, da ne opstoji, niti je svojom krivnjom zapriječio, da se uvjet ispuni. Tko se odreče uvjeta, gubi pravo pobijati valjanost ženidbe«. Prema tomu gubi pravo pobijati valjanost ženidbe: a) onaj, koji kod uvjeta o nečem sadanjem ili prošlom krivo tvrdi, da opstoji ono, što je kao uvjet postavljeno; b) onaj, koji je hotimice zatajio, da ne opstoji uvjet, c) onaj, koji je kod uvjeta o nečem, što se tek ima dogoditi, svojom krivnjom zapriječio, da se uvjet nije ispunio.

Suprug, komu pripada pravo pobijati valjanost ženidbe radi toga, što nije uvjet ispunjen, gubi to pravo, ako se ga izrično ili šuteći — općeći puteno s drugom strankom — odreče.

§ 178. Bezumlje.

Da tko uzmogne sklopiti valjanu ženidbu zahtijeva se, da imade zdrav razum i da je pri sebi, s toga i ne mogu sklopiti valjane ženidbe oni, koji ili nemaju zdrava razuma ili koji nijesu pri sebi. Prema tomu ne mogu sklopiti valjane ženidbe:

1. djeca, koja još nijesu sedam godina stara;

2. lugjaci, osim ako imadu svijetle trenutke.[1] Oni, koji su si nešta utuvili u glavu (fixa idea), mogu samo onda sklopiti valjanu ženidbu, ako ono, što su si utuvili u glavu, nije u nikakovom savezu sa ženidbom, inače ne. Nijedan svećenik ne bi ipak mogao vjenčati lugjaka, koji imade svijetle trenutke, kao što i onoga, koji si je nešto utuvio u glavu, ako mu toga naročito ne dozvoli biskup.

3. Oni, koje crkveni sudac proglasi, da su tupi, dok se to ne opozove. Ako gragjanski sudac proglasi nekoga, da je tup, njemu je dozvoljeno dokazati pred crkvenim sucem, da nije.

4. Koji kod vjenčanja ne mogu izjaviti svoje privole n. pr. pijani, koji spavaju itd. Koji su od poroda zajedno i slijepi, i gluhi i nijemi, ne mogu sklopiti valjane ženidbe, jer se ne mogu ni poučiti o ženidbi, niti mogu izjaviti svoju privolu. No ako je tko samo slijep, gluh ili nijem, pa ako je poučen o ženidbi i ako može izjaviti svoju privolu riječima ili znacima, može sklopiti valjanu ženidbu.

»Ludi, bijesni, djeca i u opće svi, koji su nesposobni, da onako privole, kako to zahtijeva narav stvari, ne mogu sklopiti ženidbe«. Nap. § 13.

5. I ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. veli, da ne mogu sklopiti ženidbe oni, koji su nesposobni, da što čine, proglasuje dakle to ženidbenom zaprekom. (§ 127.)

A § 127. glasi:

»Kada se ovaj zakon uporabljuje, pod nesposobnima osobama za čine imadu se razumijevati:

a) koji još nijesu dvanaest godina stari;

b) oni, koji su radi duševne bolesti ili iz drugoga uzroka lišeni razuma;

c) koji su na temelju § 28. zak. članka XX. : 1877. točka a) pod kuratelom;

---

§ 178. [1] Sanchez l. c. l. I. Disp. 8. n. 16. p. 27.

d) koji su predbježno pod kuratelom prema § 1. zak. čl. VI. : 1885.;
e) nad kojima je produljena maloljetnost iz uzroka, koji se podudaraju s razlozima točke a) § 28. zak. čl. XX. : 1877.«

6. Amo spada nekim načinom i ono, o čemu govori § 14., koji glasi:

»Zabranjeno je onomu, da sklopi ženidbu, proti komu je poveden postupak, da mu se dade skrbnik stoga, što je umobolan ili što je gluhonijem, pa ga to priječi, da se ne može s njime ni sa znakovima sporazumiti, ako mu je

a) tutorstvena oblast postavila privremenoga skrbnika, ili ako je
b) proti njemu odregjen sekvestar; ili ako je
c) izrečeno s osudom, koja još nije pravomoćna, da mu se ima dati skrbnik«.

§ 179. Otmica.

Stariji zakoni kaznili su otmičare i njihove pomagače s izopćenjem, a o ženidbi, da li je valjana ili nevaljana, nisu izrekli ništa. Innocencij III. postavio je ovo pravilo, po kojemu treba da se sudi o ženidbi megju otmičarom i otetom osobom: »rapta puella legitime contrahet cum raptore, si prior dissensio transeat postmodum in consensum, et quod antea displicuit, tandem incipiat complacere, dummodo ad contrahendum legitimae sint personae«.[1] Ovu odredbu Innocencija III. promijenio je sabor Trientski odredivši ovo: »Decernit sancta synodus, inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, et in loco tuto et libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, et nihilominus raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium vel favorem praebentes, sint ipso jure excommunicati ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, er si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare«.[2] Prema tomu veli i naš Naputak u § 19. »ženska osoba, koju tko otme za to, da se s njom oženi, ne može sklopiti valjane ženidbe s otmičarom, dok se god nalazi u njegovoj vlasti«.

Otmica je dakle ženidbena zapreka javnoga prava, koja priječi ženidbu megju otmičarom i otetom osobom, dok se god ona nalazi u vlasti otmičarovoj, jer se predmnijeva, da ne privoljuje u ženidbu slobodnom voljom. Ako oslobogjena od vlasti otmičareve privoli u ženidbu s otmičarom, bit će ženidba valjana.

Otmica je ženidbena zapreka:

1. ako je oteta žena, bila ona čestita ili ne. Naredba bo sabora Trientskoga jest kaznena, a kaznene naredbe treba strogo tumačiti, niti se mogu protegnuti na osobe, koje nijesu u njima izražene jer se zakon obazire na ono, što se često dogagja, a ne na ono, što se dogagja veoma rijetko: a češće se dogagja, da muškarac otme ženu, nego da žena otme muškarca. Osim toga i druge kaznene naredbe izdane proti muškarcima, ne protežu se na žene, jer se pod muškim spolom ne razumijeva i ženski, s toga veli naš Naputak »ženska osoba, koju tko otme«. Ženidba dakle, koju bi sklopio

§ 179. [1] c. 7. X. V. 17.
[2] ss. XXIV. c. 6. de ref. matrim.

oteti muškarac sa ženom, koja ga je otela, ma on i bio u njezinoj vlasti, bila bi valjana, niti bi žena pala u kazne odregjene saborom Trientskim proti otmičarima, već bi ju sudac mogao kazniti s drugom kakovom kaznom.

2. Ako je prava otmica t. j. da tko odvede ženu iz jednoga mjesta u drugo (de loco in locum moraliter diversum). Prava otmica jest i onda, kad tko ili silom, ili prijevarom i lukavštinom odvabi ženu u koje mjesto, te ju ondje čuva, da se ne može vratiti kući.[3] »Kao otetu valja smatrati onu osobu, koju tko ili silom odvede, ili ju čuva u mjestu, kamo ju je lukavštinom odmamio«. Nap. l. c.

3. Ako je otmica silovita, ili se sila nanijela otetoj osobi ili onima, pod čijom se vlasti ona nalazi, kao što su n. pr. roditelji, zaručnik itd., jer se u oba slučaja zove otmica.[4] Dapače se smatra, da je otmica i onda, kad muškarac odvede žensku osobu, s kojom nije bio zaručen, s njezinom, istina privolom, ali bez znanja i proti volji roditelja i štitnika. Nap. l. c. No ako je zaručnik odveo svoju zaručnicu s njezinom privolom, onda se ne može reći, da ju je oteo, već se veli, da je s njim pobjegla.[5]

4. Napokon ako je tko oteo žensku osobu za to, da s njom sklopi ženidbu, a ne iz drugoga uzroka.[6] Kada bi tko oteo žensku osobu iz drugoga uzroka, a ne da s njom sklopi ženidbu, onda ju ne bi priječio, da može slobodno sklopiti ženidbu, a to je htio sabor Trientski svakomu zajamčiti svojom odredbom. Uvijek se predmnijeva na vanjskom sudu, da je žena oteta zato, da se s njome sklopi ženidba. »Predmnijeva se o otetoj osobi, koja je sklopila ženidbu s otmičarom, dok je bila u njegovoj vlasti, da je zato oteta, da se s njom sklopi ženidba«. Nap. § 173.

Zapreka otmice traje tako dugo, dok se oteta osoba nalazi u vlasti otmičarevoj; prestaje, kada se oteta osoba oslobodi vlasti otmičareve i postavi na slobodno i sigurno mjesto.[7]

Valjanost ženidbe poradi otmice može pobijati samo oteta osoba, ali s tim svojim pravom treba da se umah posluži, čim je stekla potpunu slobodu, inače ga gubi.[8]

Isto tako gubi oteta osoba pravo pobijati valjanost ženidbe, ako je, stekavši potpunu slobodu, znatice i hotice vršila ženidbenu dužnost, ili ako se to ne bi moglo dokazati, ako je šest mjeseci u ženidbenoj zajednici živjela drage volje.

NB. I. Svećenik, koji vjenča otmičara s otetom osobom, ako se ona nalazi još u vlasti otmičarevoj, pada samo onda u kazne odregjene od sabora Trientskoga, ako je otmičaru obećao prije otmice, da će ga vjenčati, jer ga je tim sokolio na otmicu, inače ne!

II. Tako dugo, dok je oteta osoba u vlasti otmičarevoj, ne može ona s njim sklopiti valjano ni zaruka.[9]

Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. ne pozna ove zapreke nikako.

[3] Acta I. p. 21.

[4] c. 3. C. 36. q. 1.

[5] Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum et prius eam desponsaverit, quam cognoverit; licet parentes reclamarent, a quibus eam dicitur rapuisse. C. 6. x. V. 17.

[6] Raptorem ob aliam causam, quam ut raptam in uxorum duceret, non comprehendi in c. 6. sess. 24. de reform. Matrim. S. C. C. 1586.

[7] Non censeri locum tutum, qui publicus est, neque liberum, quamvis in eo nonnulli actus libere exerceri posse videantur. Acta l. c,

[8] Nap. § 120.

[9] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 13. n. 17.

II. Ženidbene zapreke radi tjelesne nesposobnosti

§ 180. Nemoć.

I. 1. Prva svrha ženidbe jest ta, da se ragjaju djeca i tako množi rod ljudski, a druga, da bude lijek proti grijesima putenosti. Te dvije svrhe dadu se u ženidbi samo onda postići, ako supruzi mogu megju sobom spolno općiti, jer ako oni ne mogu megju sobom spolno općiti radi tjelesne mane jednoga ili drugoga, te se svrhe ne postigavaju, megju njima ne postoji ona uska životna zajednica, oni ne mogu postati nikada jedno tijelo, što sve treba da bude u ženidbi: megju njima ne može postojati ženidba. Nemogućnost dakle spolno općiti s osobama drugoga spola jest ženidbena zapreka, koja se temelji u samoj bîti ženidbe; jest ženidbena zapreka naravnoga prava, koja se ne može nikada oprostiti.

Velimo: nemogućnost spolno općiti s osobama drugoga spola jest ženidbena zapreka, a ne velimo, nemogućnost ragjati djecu ili neplodnost, jer ovo dvoje treba dobro razlikovati; ono prvo jest ženidbena zapreka i kraj one mane ne može postojati ženidba; ovo drugo nije nikakova ženidbena zapreka i ženidba jest valjana, makar se u njoj i ne rode djeca.

2. Nemoć je naravna ili slučajna mana, radi koje tko ne može spolno općiti s osobama drugoga spola.

Nemoć može biti:

a) naravna (naturalis, intrinseca), kojoj je uzrok naravna mana;

b) slučajna (accidentalis, extrinseca), čiji je uzrok izvan ljudske naravi;

c) neizlječiva vječna, koja se s naravnim i dozvoljenim sredstvima ne može ili nikako, ili ne bez smrtne pogibelji izliječiti;

d) izlječiva, vremenita, koja se bez pogibelji za život može s naravnim i dozvoljenim sredstvima izliječiti;[1]

e) apsolutna, radi koje se ne može spolno općiti s nikojim osobama druga spola;

f) relativna, radi koje se ne može spolno općiti ili samo s nekom osobom, ili pako s nekim osobama drugoga spola;

g) nemoć, s koje je tko bolovao prije, nego je sklopio ženidbu (antecedens , i

h) nemoć, koja je nekoga snašla poslije sklopljene ženidbe (subsequens).

II. Nemoć je ženidbena zapreka sada privatnoga, a sada javnoga prava. a) Privatnoga, kada je samim supruzima znana, i u tom slučaju ne povagja crkveni sudac parnice, da se ženidba proglasi nevaljana, osim na zahtjev stranke. «Radi nemoći izvršiti ženidbu, ako nije javno poznana, mogu samo supruzi pobijati valjanost ženidbe». Nap. §. 118. b) Javnoga, kada je javno znana n. pr. kod uškopljenika. «Committimus fraternitati tuae et mandamus»,

---

§ 180. [1] Impedimentum illud non erat perpetuum, quod praeter divinum miraculum per opus humanum absque corporali periculo potuit removeri. c. 6. x. IV. 15. Da li je u slučaju izlječive nemoći stranka, koja na njoj boluje, dužna potražiti liječničku pomoć, dosljedno dati se operirati, ne slažu se pisci. Mi mislimo da nije, a u tomu mnijenju utvrgjuje nas i to, što sv. Stolica toga ne traži, kada je dokazano, da supruzi nijesu mogli izvršiti ženidbu, a ta mana da bi se dala ukloniti operacijom, već daje u tome slučaju oprost od ženidbenoga veza valjane ali neizvršene ženidbe. (Acta XXVI. 577. sqq. 582.).

piše Siksto V. 27. lipnja 1587. apostolskom poslaniku u Španjolskoj, biskupu u Novari, «ut conjugia per dictos et alios quoscunque eunuchos et spadones utroque teste carentes, cum quibusvis mulieribus, defectum praedictum sive ignorantibus, sive scientibus contrahi prohibeas, eosque ad matrimonia contrahenda inhabiles auctoritate nostra declares, et tam locorum Ordinariis, ne hujusmodi conjunctiones de caetero fieri quoquo modo permittant, interdicas, quam eos etiam, qui sic de facto contraxerunt, separari cures, matrimonia ipsa sic de facto contracta, nulla, irrita et invalida decernas».[2] Uškopljenici dakle, qui utroque teste carent, ne mogu sklopiti valjane ženidbe, s toga ih treba umah, čim se za izvjesno za to saznade, rastaviti i zabraniti im, da zajedno stanuju. Uškopljenici pako, qui uno tantum teste carent, secus autem integra virilia habent et verum semen emittere possunt, mogu sklopiti valjanu ženidbu, kao što su ju mogli i prije Siksta V., koji nije u tomu ništa promijenio.

Nekoć se nisu supruzi prema disciplini, koja je vladala u rimskoj crkvi, poradi nemoći rastavljali. Respondemus, veli Lucij III. quod de ejusmodi expressum canonem non habemus; no ove riječi ispuštene su u zbirki zakona sakupljenoj po zapovijedi Gregorija IX.[3] Danas je nemoć, ili na tom bolovao muž ili žena, ženidbena zapreka.

III. Nemoć je ženidbena zapreka:

1. ako je koji od ženidbenih drugovao bio nemoćan prije nego je sklopio ženidbu. Ženidba sklapa se onaj čas, kada se izjavi ženidbena privola i umah postaje nerazrješiva, s toga je i ne može nikakova bolest, koja poslije nadogje, razrješiti.

2. Ako je nemoć neizlječiva, vječna. Vremenita, izlječiva nemoć, koja nadogje poslije sklopljene ženidbe, ne čini ženidbe nevaljanom, makar ženidba i bila neizvršena[4] jer ovako nemoćni nisu u opće nemoćni, već samo na vrijeme, pa ako se i ne mogu za sada obvezati na spolno općenje, mogu se obvezati za onda, kada nestane nemoći, s toga bi i ženidbe nedoraslih bile po sebi valjane, kada ih ne bi crkva proglasila bila nevaljanima, pa zato i može papa oprostiti zapreku nedoraslosti.[5]

U dvojbi, da li je nemoć opstojala već prije sklopljene ženidbe, ili je poslije nadošla, uzima se na vanjskom sudu, ako se ženidka nije mogla izvršiti, da je opstojala prije sklopljene ženidbe.[6] No ako se dvoji, da li je tko nemoćan ili nije, uzima se da nije.[7]

Kod vječne neizlječive nemoći treba paziti na to, da li je ta nemoć apsolutna ili relativna. Ako je apsolutna: valjana se ženidba ne može sklopiti s nijednom osobom drugoga spola; ako je pako relativna, tada je nevaljana ženidba samo s onom osobom, ili s onim oso-

---

[2] Kod Sancheza l. c. l. VII. Disp. 92. n. 17.

[3] Bened. XIV. De synodo l. 9. c. 10. n. 2. p. 362

[4] Valjana je dakle ženidba, koju tko na samrti sklopi. No ako je nemoć nadošla poslije sklopljene ženidbe. i ako je ženidba ostala neizvršena, može zdrava stranka moliti u apostolske Stolice oprost od ženidbenoga veza ženidbe valjane ali neizvršene.

[5] C. 2. de despons. impub.

[6] Reiff. l. c. t. 15. n. 32. No ako jedan ženidbeni drug tvrdi za drugoga, da je nemoćan poslije duljega vremena nakon sklopljene ženidbe, predmnijeva se, da je nemoć kasnije nadošla, inače ne bi on bio tako dugo šutio. C. 1. x. IV. 15.

[7] Cum natura ordinarie producat homines ad copulam aptos. Reiff. l. c. n. 31.

bama, napram kojoj, ili napram kojima je tko nemoćan. Isto vrijedi i onda, ako jedan od supruga ne zna, da je drugi nemoćan. «Neizlječiva nemoć vršiti ženidbenu dužnost čini ženidbu nevaljanom, ako je opstojala prije sklopljene ženidbe». Nap. §. 16.

IV. Supruzi ne smiju sami prekinuti ženidbene zajednice, ma i bili sigurni, da je njihova ženidba nevaljana poradi nemoći, već treba da zatraže u crkvenoga suca, da on proglasi njihovu ženidbu nevaljanom. Da se ženidba radi nemoći proglasi nevaljana, može tražiti isto tako muž kao što i žena.

Ako oba supruga priznavaju, da je jedan od njih nemoćan, crkveni sudac valja da povede istragu o tom, kada god to supruzi traže, ma i poposlije mnogo godina. Ako jedan suprug tvrdi, da je drugi nemoćan, a ovaj je to niječe, tada valja crkvenomu sucu paziti na to, da li se istraga traži prije no što je prošlo trogodište,[8] koje crkveno pravo odregjuje supruzima, da pokušaju, mogu li izvršiti ženidbu, ili je već to trogodište prošlo.

Ako imade sigurnih ili barem vjerojatnih znakova, da je jedan suprug nemoćan, tada se povagja iztraga, ma još i ne prošlo trogodište; ako su samo dvojbeni znaci nemoći, ne povagja se istraga, ako još nije prošlo trogodište, osim ako je jedan suprug umah iza sklopljene ženidbe za jedan ili dva mjeseca tražio, da se sklopljena ženidba proglasi nevaljana radi nemoći drugoga supruga.

V. Da se uzmogne proglasiti ženidba nevaljana radi zapreke nemoći, valja zapreku jasno dokazati[9] i to, ako nije inače moguće, neka se pregleda tijelo ženske po ženama a muškarca po muškarcima. Žene, koje će pregledati ženskinju, valja da su:

1. čestite i na dobru glasu, da ne bi potkupljene neistinu izrekle;[10]
2. da su tomu poslu vješte i spretne;[11]
3. da ih je sudac izabrao, a ne stranke;
4. da svoje mnijenje pod prisegom izreku;
5. dosta je ako su barem dvije.

Akoprem se pristoji, da ženu pregledavaju žene, ipak, ako bi valjalo izreći mnijenje o stvari, koja nadmašuje žensko znanje, tada bi trebalo pitati za mnijenje liječnika.

VI. Ako iskažu dva vještaka, da su našli sigurne i jasne znakove nemoći, koja je već prije sklopljene ženidbe opstojala, i ako tu svoju tvrdnju potvrde prisegom, tada treba umah izreći, da je ženidba nevaljana; ali suprug, za koga se tvrdi, da je nemoćan, može tražiti, da ga i treći vještak istraži. Nap. §. 174.

Ako znaci nemoći, za koju tvrde supruzi da opstoji, nisu po sudu vještaka jasni, već samo veoma vjerojatni, tada valja, ako je vjerojatno, da ženidba nije izvršena a supruzi nisu još tri godine u ženidbenoj zajednici proživjeli, da supruzi nastave ženidbenu zajednicu kroz vrijeme, koje im odredi ženidbeni sud, ali svakako tako dugo, da u njoj proživu tri godine. Ako iza toga roka obnove molbu, da se njihova ženidba proglasi nevaljana,

---

[8] c. 5. de frigid. et malefic. No danas se to više ne traži.

[9] Semper judex eo spectare debet, ut potius probationes impotentiae superfluas, quam in aliquo diminutas exigat, et ut omnem cautelam, quae potest adhiberi, per omnes probationis modos adhibeat. Sanchez l. c. l. 7. Disp. 107. n. 1.

[10] c. 6. 7. de frigid. et malefic.

[11] c. 7. cit.

ženidbeni sud treba da se najprije osvjedoči o tom, da se nije ništa promijenilo u činjenicama, iz kojih se je vjerojatno zaključivalo, i da opstoji nemoć i da nije ženidba izvršena. Poslije toga može se dozvoliti supruzima, da prisegnu da opstoji nemoć, i to čini potpuni dokaz.[12]

No nije dosta, da supruzi sami prisegnu, već valja da s njima prisegne sa svake strane sedam rogjaka ili susjeda (a može ih i manje biti, kako misli sudac); supruzi valja da prisegnu, da ne mogu izvršiti ženidbe, a rogjaci ili susjedi, da vjeruju, da su supruzi istinito prisegli.[13]

Kada se dvoji, da li je nemoć neizlječiva i da li je opstojala prije sklopljene ženidbe, tada treba odbiti molbu, da se ženidba proglasi kao nevaljana. Nap. 174.

VII. Onomu, radi čije je nemoći proglašena ženidba nevaljana, treba zabraniti, da ne smije na novo sklopiti ženidbe, i to ako je nemoć apsolutna, treba mu to zabraniti u opće, a ako je nemoć relativna, dozvoljava mu se, da može sklopiti ženidbu samo s takovom osobom, napram kojoj nije nemoćan. «Onomu, radi čije apsolutne i neizlječive nemoći proglašena je ženidba nevaljana, ne smije se dozvoliti, da se na novo oženi». Nap. §. 198. Ako apsolutno nemoćan usprkos zabrani sklopi ženidbu, njegova je ženidba umah nevaljana, ili on bio nemoćan ili ne bio: jer ako je nemoćan, onda je ova ženidba radi te mane nevaljana; ako pak nije nemoćan, onda je njegova prva ženidba valjana, dosljedno druga je nevaljana.

Ako se, pošto je ženidba radi nemoći proglašena nevaljana, kasnije pokaže, da je onaj, koji bijaše proglašen nemoćan, kadar izvršiti ženidbu, tada treba uspostaviti prvu ženidbu, jer osuda, kojom se proglasuje ženidba nevaljanom ne postane nikada pravomoćna tako, da se ne bi mogla na novo parnica povesti, ako se pronagju novi dokazi za valjanost ženibe,[14] osim ako je ona proglašena nevaljana radi relativne nemoći, ili ako je nemoć uklonjena liječničkom operacijom.

VIII. Kada se nemoć ne može dokazati onako, kako je potrebno, da se ženidba proglasi nevaljana, a opet silni razlozi traže, da se ženidbeni vez razriješi, tada se, ako je dokazano, da ženidba ne bijaše izvršena, traži od pape oprost od ženidbenoga veza ženidbe valjane ali neizvršene.

§ 181. Nedoraslost.

Da mogu dvije osobe sklopiti valjanu ženidbu, zahtijeva se, da su tjelesno sposobne za spolno općenje i da mogu potpuno shvatiti važnost ženidbenoga veza. A ta dvostruka sposobnost obično se ne nalazi u dječacima prije navršene četrnaeste, a u djevojkama prije navršene dvanaeste godine, s toga i crkveno pravo odregjuje, da se prije tih godina ne može valjano sklopiti ženidna. «Budući da nemaju dječaci, koji nijesu navršili četrnaeste godine, redovito tjelesne sposobnosti za ženidbu, niti mogu prosuditi, kako valja važnost ženidbenoga veza pravom se predmnijeva, da nisu sposobni za ženidbu». Nap. §. 17.

---

[12] Nap. §. 175.

[13] Rogjaci ili susjedi nisu dakle krivo prisegli, ako u istinu ne postoji nemoć, jer su položili tako zvani juramentum credulitatis.

[14] Quae (causae matrimoniales) ob cujuscunque temporis lapsum nunquam transeunt in rem judicatam, sed si nova res, quae non deducta vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt et rursum in judicialem controversiam revocari. Benedict. XIV. Dei miseratione §. 11

Crkveno dakle pravo zahtijeva za dječaka četrnaestu,[1] a za djevojku dvanaestu godinu,[2] da mogu sklopiti valjanu ženidbu, dočim §. 4. g. ž. z. za obojicu zahtijeva četrnaestu godinu, ne razlikujući spola. Četrnaesta, dotično dvanaesta godina valja da je navršena,[3] a kao navršena smatra se onda, ako je započet posljednji dan te godine.[4]

Ženidba, sklopljena prije zakonom dozvoljenih godina, jest nevaljana prema odredbi crkvenoga zakona. Odatle slijedi:

1. nedorasli nevjernici, ako su pri razumu, mogu sklopiti valjanu ženidbu;

2. papa može dozvoliti, a nikako biskup, da nedorasli, koji su pri razumu, sklope valjanu ženidbu, osobito ako su blizu doraslosti pa to zahtijeva opće dobro;[5] ali treba da rastavljeno živu, dok dorastu. «Nedorasli, koji se oženi, ima se rastaviti od druge stranke, dok doraste». §. 33. g. ž. z. No ako nedorasli ne može shvatiti važnost ženidbenoga veza, tada mu ni papa ne može dozvoliti, sklopiti ženidbu.

3. Ženidba dorasloga, koji još nije tjelesno sposoban za ženidbu, jest valjana,[6] jer crkveni zakon zahtijeva samo, da bude onaj, koji sklapa ženidbu, dorasao, a ne zahtijeva, da bude onda, kada ju sklapa, i tjelesno sposoban za nju, inače ne bi bolesni, koji su onda tjelesno nesposobni za ženidbu, mogli sklopiti valjane ženidbe.

Nedorasli, koji su i tjelesno i duševno sposobni za ženidbu (malitia supplet aetatem), mogu sklopiti valjanu ženidbu,[7] ali treba da potvrdi ili biskup ili apostolska Stolica, — jer oprosta u ovomu slučaju ne treba[8] — da su u istinu i tjelesno i duševno sposobni za ženidbu. «Ako bi se kada dogodilo, da bi oni, koji još nijesu spomenute dobe, (14 resp. 12 godina) navršili, i tjelesno i duševno bili sposobni za ženidbu, ne će ipak moći sklopiti ženidbe, ako toga ne potvrdi njihov biskup ili sama apostolska Stolica». Nap. §. 17.

---

§ 181. [1] c. 10. 11. X. IV. 2.

[2] c. 6. eod.

[3] c. 11. cit. «donec compleat idem puer annum 14».

[4] L. a qua aetate ff. de testam. S. C. C. proglasila je 14. lipnja 1691. nevaljanom ženidbu u kojoj je zaručnica bila stara 11 godina, 11 mjeseci i 24 dana. (Richter p. 257.).

[5] c. 2. X. IV. 2.

[6] Sanchez l. c. l. VII. Disp. 104. n. 15. p. 374.

[7] c. 9. X. IV. 2.

[8] Dispensatio erat super aetate favore cujusdam puellae, quae sex mensibus minor erat duodennio, quod est in feminis legitimum aetatis tempus ad matrimonium ineundum. In ejus autem concessione expositum fuit, quod malitia ita supplebat aetatem, ut de jure matrimonium contrahere posset. Quapropter declaratoria haec potius dicenda erat quam dispensatio, quum facultas contrahendi matrimonium ante praescriptum aetatis tempus, quoties malitia supplet aetatem, ab ipsa legum et canonum dispositione proveniat. Quin imo episcopi ipsi et ordinarii locorum jure suo pronuntiare possunt super ea quaestione, quae facti est, an scilicet malitia . . aetatem suppleat, et consequenter matrimonii contrahendi licentiam impertiri valeat, neque necesse est apostolicam sedem adire, nisi pro majori actus solemnitate, et „ne de contractus matrimonii hujusmodi validitate propter, minorem aetatem haesitari contingat“, ut habet formula, quae in concipiendis literis declaratoriis super minori aetate adhiberi consuevit. Siquidem canonistae docent, cumulativum jus esse inter apostolicam sedem et judices ordinarios cognoscendi et pronunciandi de hac re: an scilicet malitia suppleat aetatem; privativum vero apostolicae sedis esse jus concedendi dispensationem ad contrahendum matrimonium impuberi, qui per aetatem nondum conjugali copulae maturus est, sed tamen rationis usu ita pollet, ut matrimonii contrahendi vim et naturam intelligat. Benedictus XIV. Magnae nobis 29. Juni 1748. (Richter p. 558. sqq.).

Naputak u §. 72. opominje, da «valja nastojati oko toga, da se zapriječe ženidbe onih, koji su istina navršili četrnaestu, odnosno dvanaestu godinu, ali još nijesu postigli one dobe, u kojoj nastaje prema razmjeru zemlje i naroda sposobnost, da mogu sklopiti ženidbu s dovoljnim razborom, i u kojoj su tjelesno zreli».

Prema tomu se u nadbiskupiji zagrebačkoj ne smiju vjenčati djevojke, koje nisu navršile petnaeste, a dječaci, koji nisu navršili sedamnaeste godine.

Ako je jedna stranka bila nedorasla, kada je sklopila ženidbu, pa je megjutim dorasla, ne povagja se istraga o valjanosti ove ženidbe, osim na zahtjev one stranke, koja je bila nedorasla, kada se je sklopila ženidba, t. j. u ovom je slučaju nedoraslost zapreka privatnoga prava. «O valjanosti ženidbe, koju priječi zapreka nedoraslosti, povagja se istraga pošto nastupi doraslost samo na molbu onoga supruga, koji je bio nedorasao, kad se je sklopila ženidba». Nap. §. 119.

III. Ženidbene zapreke, u kojima proglasuje zakon nekoga nesposobnim, da sklopi ženidbu.

---

182. Naravno srodstvo.

Naravno srodstvo «est vinculum personarum, quae ab eodem stipite, sive propinquo genitore, aut earum una ab altera per carnalem propagationem descendunt».[1]

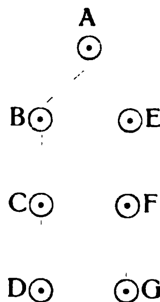
Korjen zove se ona osoba, ili one dvije osobe, od kojih se srodne osobe budi posredno, budi neposredno rodiše.

Loza je neprekinuta nit srodnih osoba.

Loza može biti dvovrsna: ispravna t. j. nit osoba, od kojih je jedna drugu rodila; pobočna t. j. nit osoba, koje nijesu jedna drugu rodile, ali koje imadu zajednički korjen.

U ispravoj lozi treba razlikovati srodstvo prema gore (linea ascendens, ako se ide od rogjenoga k roditelju, i prema dolje (linea descendes), ako se ide od roditelja k rogjenomu.

Nečiji rogjaci u ispravnoj lozi prema gore zovu se njegovi pregji, a nečiji rogjaci u ispravnoj lozi prema dolje, zovu se njegovi potomci. Pobočna loza ili je jednaka, ili nejednaka. Jednaka: ako su osobe jednako udaljene od zajedničkoga korjena, u protivnom slučaja jest nejednaka.

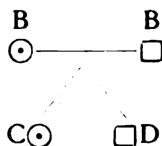

§. 182. [1] Schmalzgrueber, l. c. T. 2. P. 3. tit. 13. §. 1. n. 1.

AB, AC, AD, AE, AF, AG, srodni su u ispravnoj lozi; BE. CF, DG, srodni su u pobočnoj jednakoj lozi; BF, BG, EC, ED srodni su pobočnoj nejednakoj lozi.

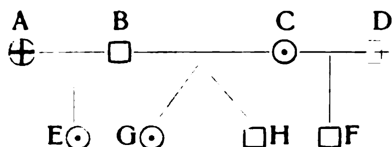
Koljeno jest daljina srodnih osoba od zajedničkoga korjena.

Dvije osobe, koje imadu oba korjena zajednička: oca i mater, zovu se rogjaci po ocu i po materi, rogjena braća resp. sestre, a srodstvo se zove dvostrano (billateralis), n. pr.

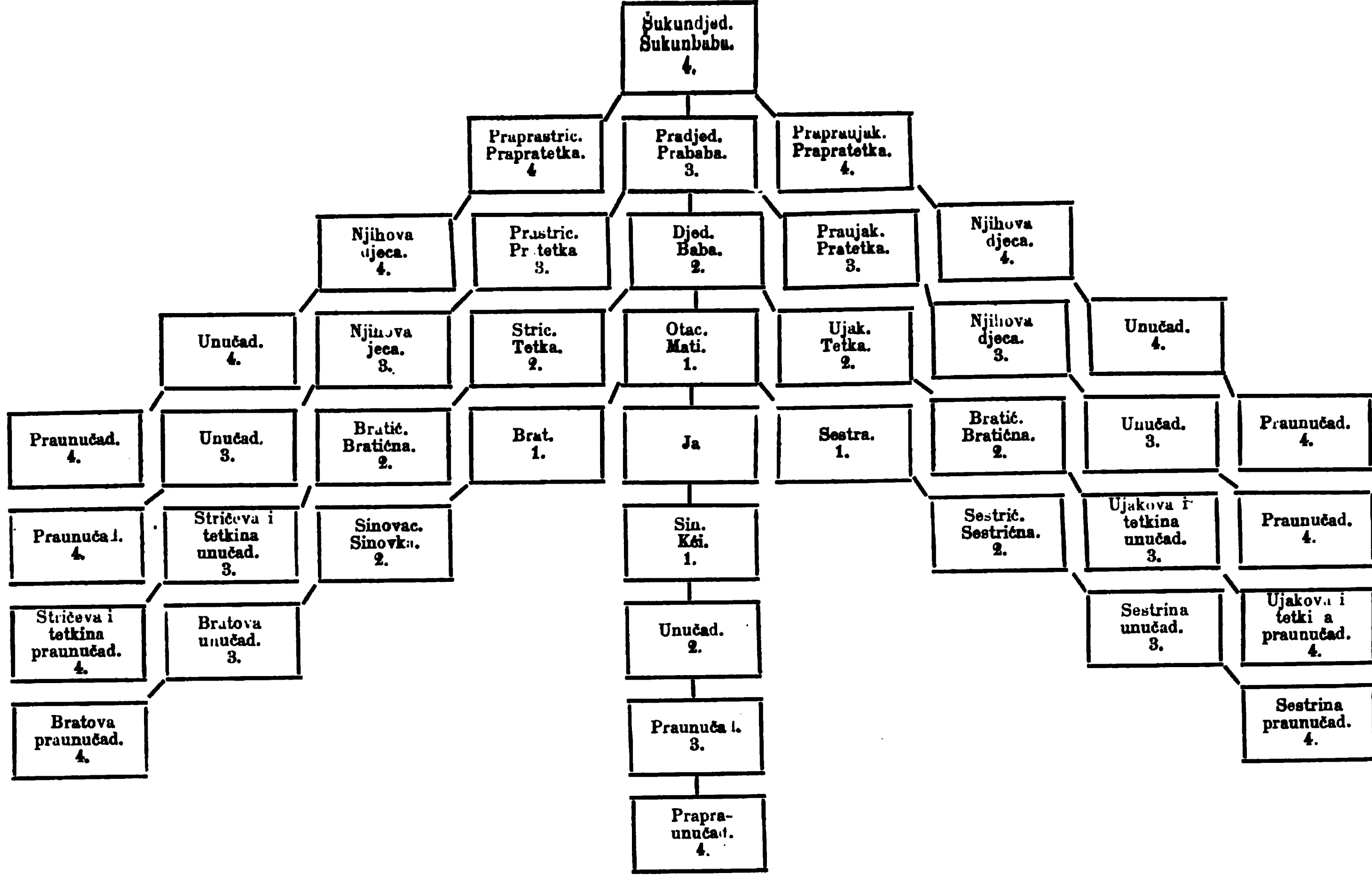

CD rogjeni su brat i sestra.

Dvije osobe, koje imadu samo jedan korjen zajednički, a drugi svaki svoj, zovu se polurogjaci po ocu ili po materi, a srodstvo se zove jednostrano (unilateralis). Osobe, koje imadu zajedničkoga oca, a razne matere, zovu se braća resp. sestre po ocu (fratres resp. sorores consanguineae), a koje imadu zajedničku mater a raznoga oca, zovu se braća resp. sestre po materi (fratres resp. sorores uterinae), n. pr.

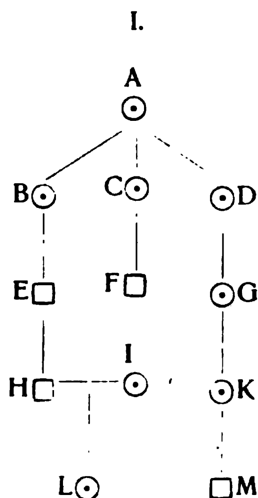

A je rodio s B sina E, C je rodio s D kćer F. Poslije smrti A i D uzeli su se B i C, i rodili su sina G i kćer H. G i H brat su i sestra po ocu i po materi, E i G braća su po materi, a H i F sestre su po ocu. E je pastorak C, a F je pastorka B. C je očuh E, a B je mačuha F. E je polubrat F, a F je polusestra E. E i F nijesan srodni, jer nemaju zajedničkoga ni oca, ni matere.

Rodoslovlje.
Šukundjed. Šukunbaba. 4.
Praprastric. Prapratetka. 4
Pradjed. Prababa. 3.
Prapraujak. Prapratetka. 4.
Njihova djeca. 4.
Prastric. Pratetka 3.
Djed. Baba. 2.
Praujak. Pratetka. 3.
Njihova djeca. 4.
Unučad. 4.
Njihova jeca. 3.
Stric. Tetka. 2.
Otac. Mati. 1.
Ujak. Tetka. 2.
Njihova djeca. 3.
Unučad. 4.
Praunučad. 4.
Unučad. 3.
Bratić. Bratična. 2.
Brat. 1.
Ja
Sestra. 1.
Bratić. Bratična. 2.
Unučad. 3.
Praunučad. 4.
Praunučad. 4.
Stričeva i tetkina unučad. 3.
Sinovac. Sinovka. 2.
Sin. Kći. 1.
Sestrić. Sestrična. 2.
Ujakova i tetkina unučad. 3.
Praunučad. 4.
Stričeva i tetkina praunučad. 4.
Bratova unučad. 3.
Unučad. 2.
Sestrina unučad. 3.
Ujakova i tetki a praunučad. 4.
Bratova praunučad. 4.
Praunučad. 3.
Sestrina praunučad. 4.
Prapra-unučad. 4.

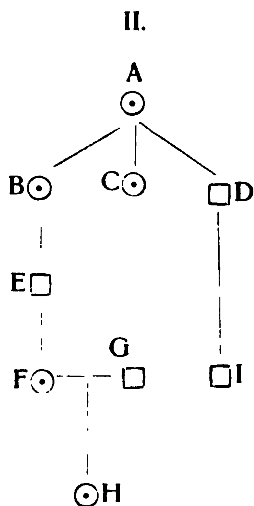
Srodstvo može biti dvostruko, dà i višestruko.
To biva:
a) kod dvije srodne osobe rode djecu; n. pr.

I.

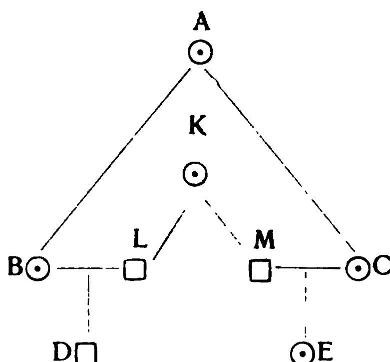
L i M dvostruko su srodni u četvrtom koljenu pobočne jednake loze, jer je L i po ocu i po materi prapraunuk A, čija je prapraunuka M.

II.

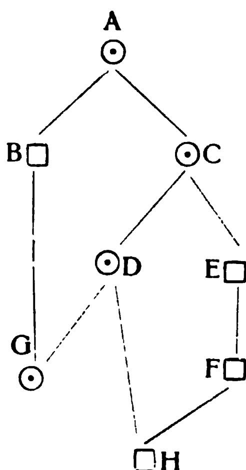
H i I dvostruko su srodni, jer je H po ocu prapraunuk, a po materi praunuk A čija je unuka I; H je sa I srodan u četvrtom koljenu tangente secundum, i u trećem tangente secundum.

b) Kada dvije srodne osobe rode djecu s dvjema srodnima osobama, n. pr.

Dva brata B C ožene dvije sestre L M njihova djeca D E dva put su srodna u drugom koljenu pobočne jednake loze, jer imadu i po ocu i po materi zajedničkoga djeda A dotično K.

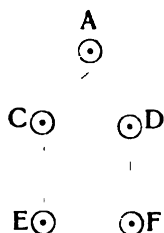
c) Napokon kada jedna osoba rodi djecu s dvjema njemu srodnima osobama, n. pr.

D rodi sa svojom tetkom B sina G, a sa svojom sestričnom F kćer H, G H trostruko su srodni: oni su bratučeda, zatim su srodni u trećem koljenu tangente secundum, i u četvrtom koljenu tangente secundum nejednake loze.

II. Kako se broje koljena. Svjetsko pravo broji inače koljena, no kanonsko pravo.

Svjetsko pravo broji koljena u ispravnoj i u pobočnoj lozi po ovom pravilu: toliko je koljena, koliko je rogjenja, ili toliko je koljena, koliko je osoba, odbivši korjen ili odbivši jednu osobu. N. pr.

AC i AD srodni su u prvom koljenu, a AE i AF srodni su u drugom koljenu ispravne loze. C i D srodni su u drugom koljenu, a E i F srodni su u četvrtom koljenu pobočne loze.

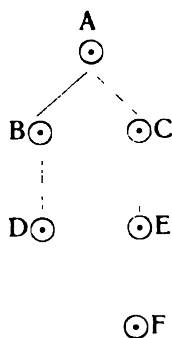
Kanonsko pravo razlikuje u brojenju koljena ispravnu lozu od pobočne.

Za ispravnu lozu vrijedi isto pravilo, po kojemu broji i svjetsko pravo koljena t. j. toliko je koljena, koliko je rogjenja, ili toliko je koljena, koliko je osoba, odbivši korjen ili odbivši jednu osobu. Prema tomu AC i AD srodni su prvom koljenu, AE i AF srodni su u drugom koljenu ispravne loze.

U pobočnoj lozi razlikuje opet kanonsko pravo pobočnu lozu jednaku od pobočne loze nejednake.

U pobočnoj lozi jednakoj broji koljena po ovom pravilu: toliko je koljena, koliko je rogjenja u jednoj lozi, ili toliko je koljena, koliko je osoba u jednoj lozi odbivši korjen ili odbivši jednu osobu. Prema tom C i D srodni su u prvom koljenu, E i F srodni su u drugom koljenu.

Za pobočnu lozu nejednaku vrijedi pravilo: toliko je koljena, koliko je osoba u duljoj lozi odbivši korjen ili odbivši jednu osobu. Veće jasnoće radi dodaje se i bliže koljeno. N. pr.

B i E srodni su u drugom koljenu pobočne loze nejednake (in secundo tangente primum), D i F srodni su u trećem koljenu pobočne loze nejednake (in tertio tangente secundum).

III. Najstarije crkveno pravo branilo je srodnicima sklopiti ženidbu, dok god su se sjećali srodstva;[2] kasnije je ta zabrana stegnuta do sedmog koljena pobočne loze,[3] ali se je samo pet prvih koljena smatralo kao ženid-

[2] c. 18. C. 35. q. 3.
[3] c. 7. 17. 19· ead.

bena zapreka, a zadnja dva samo kao zabrana.[4] U saboru Lateranskom za Innocencija III. odregjeno je, da srodstvo u buduće priječi ženidbu uključivo do četvrtoga koljena pobočne loze,[5] a to pravo vrijedi i danas.

NB. Srodnici u ispravnoj lozi ne mogu u nijednom koljenu sklopiti ženidbe.

«Srodnici u ispravnoj lozi, ili pak u četvrtom ili bližem koljenu loze pobočne ne mogu megju sobom sklopiti valjane ženidbe». Nap. §. 26.

Da li je srodstvo nastalo iz zakonitoga ili nezakonitoga rogjenja ne čini nikakove razlike. Nap. l. c.

IV. Naravno srodstvo ženidbena je zapreka, ako ono u istinu opstoji. Ako se radi o tomu, da se ženidba sklopi, dovoljna je temeljita sumnja, da se zabrani ženidba.[6] Ako tko hoće pobijati valjanost već sklopljene ženidbe radi zapreke naravnoga srodstva, od koje da nije bio podijeljen oprost, tada treba da on očevidno dokaže, da postoji medju supruzima naravno srodstvo, koje priječi ženidbu.[7] To se može dokazati ili izvatkom iz matice rogjenih i vjenčanih, ili rodoslovljem,[8] ili ako toga nema ili se tim dokazalima prigovori,[9] dvojicom svjedoka, kojima se ne može ništa prigovoriti,[10] koji mogu biti sa strankama i srodni.[11]

V. Obćenito je skoro mnijenje, da naravno srodstvo u ispravnoj lozi u svim koljenima priječi ženidbu po naravnom pravu.[12] Za pobočnu lozu uzima se obično, da samo prvo koljeno (brat i sestra) priječi ženidbu po naravnom pravu.[13] Sigurno je to, da apostolska Stolica nije nikada dala oprost od prvoga koljena naravnoga srodstva pobočne loze.[14]

VI. Uzrok, s koga je crkva zabranila ženidbe megju srodnicima, navagja Naputak u §. 81. s ovim riječima: «gdje se češće žene bliži rogjaci, truje se obiteljski život i probugjuju se u njemu putene požude ili sumnja o njima».

VII. Da dušobrižnik pronagje, jesu li zaručnici megju sobom srodni, neka postupa ovako: uzme komadić papira, s lijeva napiše ime zaručnikovo, s desna ime zaručničino, tada ih pita za ime njihovog oca, djeda itd. te ih upiše povrh njihovih imena, a to s toga, ne bi li došao do zajedničkoga korjena. Ako do četvrtoga koljena uključivo ne naigje na zajednički korjen, tada mu ne treba dalje pitati, jer srodstvo priječi ženidbu samo do četvrtoga koljena uključivo.

---

[4] Freisen l. c. p. 405.

[5] c. 8. X. IV. 14.

[6] Dostatna je izjava oca (S. C. C. 23. Nov. 1805. Richter p. 261. n. 99.) ili matere, da su zaručnici srodni. Isporedi S C. C. 14. lipnja 1884. (Acta XVII. 186.)

[7] Cf. Acta VI. 101.—107.; XXII. 220.—236; i 358.—360.

[8] Instr. S. C. Off. 20. Junii 1883. (Acta XVIII. 352.).

[9] S. C. Off. opominje crkvene suce (l. c. p. 354.), nunquam licere contra eadem (documenta authentica) judicare, nisi ex certis et evidentibus argumentis constiterit, ipsa vitiosa aut falsa esse.

[10] c. 1. X. IV. 14.

[11] c. 5. X. II. 20.

[12] Reiffenstuel l. c. t. 14. n. 27.; Engel l. c. t. 14. §. 1. n. 9.

[13] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 52. n. 11.; Reiffen. l. c. t. 14. n. 28.

[14] S. C. C. 14. Dec. 1793. Nunquam enim hactenus dispensarunt pontifices super primo consanguinitatis gradu. Hujusmodi dispensationem denegavit Clemens VII. inter ducem de Richemont naturalem filium et Mariam legitimam filiam Henrici VIII. Anglorum regis. (Richter p. 261. n. 98.).

VIII. Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. ne pozna ove crkvene zapreke u onomu opsegu, u kojemu je ona ženidbena zapreka po crkvenom pravu. §. 11. toga zakona glasi:

Ženidbe ne mogu sklopiti:

a) srodnici u ispravnoj lozi;

b) braća i sestre;

c) brat i sestra s naravnim potomcima brata ili sestre.

Ne čini razlike, da li je tko zakonito ili nezakonito rogjen, kao što ni to, da li imadu braća i sestre oba roditelja ili samo jednoga zajedničkoga.

U slučaju točka c) može kralj podijeliti oprost na predlog ministra pravosugja.

Prema tomu proteže se zapreka srodstva naravnoga po gragjanskom ugarskom zakonu: 1. u ispravnoj lozi in infinitum, a 2. u pobočnoj lozi samo u prvom stupnju i u drugom tangente primum.

Naravno srodstvo pobočne loze drugi stupanj proglašuje se u ovomu zakonu samo ženidbenom zabranom.

§ 17. veli naime:

Ženidba je zabranjena megju bratićima i sestrićima.

Srodstvo valja prosugjivati po §. 11.

Ministar pravosugja može podijeliti oprost.

Kod ove zapreke ugarskoga zakona gledati je svećeniku samo na crkveni zakon, jer udovoljivši crkvenomu zakonu, udovoljeno je i gragjanskomu, koji manje traži.

§ 183. Duhovno srodstvo.

Duhovno srodstvo nastaje po odredbi crkve, kada se podjeljuje i prima sakramenat sv. krsta i potvrde i priječi ženidbu megju nekim osobama.

Ženidbenu zapreku duhovnoga srodstva uvela je crkva iz ovih uzroka:

1. tko prima sakramenat krsta i potvrde, dobiva po njima duševni život, koga su početnici i onaj, koji podjeljuje sakramenat i kumovi: a kao što je zabranjena ženidba megju početnicima tjelesnoga života i njihovom djecom radi počitanja, koje duguju djeca svojim roditeljima, isto je tako trebalo zabraniti ženidbu megju početnicima duševnoga života i njihovom djecom, jer i početnicima duševnoga života duguju djeca počitanje.

2. Duševni život vredniji je od tjelesnoga života, pa ako je zabranjena ženidba megju početnicima tjelesnoga života i njihovom djecom, tim ju je više trebalo zabraniti megju početnicima duševnoga života i njihovom djecom.

3. Iz podjeljivanja sakramenta krsta i potvrde nastaje megju djeliteljem sakramenata, krštenim i potvrgjenim i kumovima neka vrst prijateljstva i ljubavi, s toga je trebalo megju njima zabraniti ženidbu, da se ljubav i prijateljstvo raširi i megju one, megju kojima još ne opstoji.

Ova ženidbena zapreka jest vječna, s toga ne prestaje, ako umre kršteni ili potvrgjeni, koji je uzrok duhovnoga srodstva.

Koje osobe ne mogu sklopiti valjane ženidbe radi duhovnoga srodstva, to se vidi iz riječi sabora Trientskoga: »Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huis inco-

modo providere, et a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, ut unus tantum, sive vir sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus vel una baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum et illius patrem et matrem, nec non inter baptizantem et baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab eis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, et eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, et in libro eorum nomina describat, doceatque eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus non obstantibus. Si parochi culpa vel negligentia secus factum fuerit, arbitrio ordinarii puniatur. Ea quoque cognatio, quae ex confirmatione contrahitur, confirmantem et confirmatum, illiusque patrem et matrem, ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis«.[1]

»Radi duhovnoga srodstva koje nastaje iz krsta i potvrde, ne može se ženidba sklopiti megju djeliteljem sakramenta i krštenim i potvrgjenim i njihovim roditeljima, zatim megju kumovima i krštenim i njihovim roditeljima«. Nap. § 27.

Prema ovoj odredbi sabora Trientskoga označuju se osobe, koje ne mogu sklopiti valjane ženidbe radi duhovnoga srodstva s ovim stihovima:

Baptisans, baptisatus, baptisatique parentes,
Levans, levatus, levatique parentes.
Confirmans, confirmatus, confirmatique parentes,
Levans, levatus, levatique parentes.

Duhovno dakle srodstvo priječi ženidbu megju djeliteljem sakramenta krsta i potvrde i megju krštenim ili potvrgjenim i njegovim roditeljima, zatim megju kumovima i megju krštenim iti potvrgjenim i njegovim roditeljima.

Zapreka duhovnoga srodstva, koja nastaje megju djeliteljem sakramenta potvrde i megju potvrgjenim i njegovim roditeljima, ne može nikada nastati, jer je djelitelj sakramenta potvrde biskup, koji se ne može ženiti. I duhovno srodstvo, koje nastaje iz krsta megju djeliteljem, krštenim i njegovim roditeljima, nema za praksu skoro nikakove važnosti, jer je redoviti djelitelj sv. krsta svećenik. U slučaju nužde obično krsti babica, a teško da bi se radilo o ženidbi megju njom i krštenim djetetom i njegovim roditeljima. I megju potvrgjenim i njegovim kumom ne može doći do ženidbe, jer se potvrgjeniku za kuma uzima samo jedna osoba, koja je istoga spola s njim.

Duhovno srodstvo može biti i višestruko. To biva: a) ako netko kumuje jednomu te istomu djetetu i na krstu i na potvrdi; b) ako netko kumuje jednomu djetetu na krstu, a drugomu djetetu istih roditelja na potvrdi; c) ako netko kumuje nečijemu djetetu, a roditelji toga djeteta opet kumuju njegovoj djeci.

§ 183. [1] ss. XXIV. c. 2 de ref matrim.

U suprot ne nastaje višestruko duhovno srodstvo, ako tko kumuje ili samo na krstu, ili samo na potvrdi više njima, koji su djeca istih roditelja, stoga i ne treba to spomenuti u molbenici, da bude oprost valjan.[2]

Iz sakramenta krsta i potvrde nastaje ženidbena zapreka duhovnoga srodstva, koja priječi ženidbu megju spomenutim osobama:

1. ako je sakramenat krsta ili potvrde valjano podijeljen, jer ako je nevaljano podijeljen, ne nastaje duhovno srodstvo. Crkveno bo pravo veli, da duhovno srodstvo nastaje onda, kada se podjeljuje sakramenat krsta i potvrde, u komu se tjelesno rogjeni duševno preporagja, a to biva samo onda, kad se sakramenat valjano podjeljuje. Odatle slijedi, da ne nastaje duhovno srodstvo, kada tko sacrilege po drugi put krsti ili potvrgjuje.

2. Ako su krsni kumovi sami kršteni, a kumovi kod potvrde i potvrgjeni. Isto tako treba da je kršten onaj, koji krsti, inače ne postaje duhovno srodan n. pr. kad nevjernik krsti. Krsni kumovi treba da su kršteni s toga, jer su i oni početnici duševnoga života krštenoga, a kako može biti onaj početnik duševnoga života drugoga, koji još sam nije duševno rogjen?

Duhovno srodan je i krivovjerac, ako on krsti, ili je kum na krstu, ili ako njegovo dijete krsti ili mu kumuje onaj, koji je kršten, jer svaki, koji je kršten može postati duhovno srodan i podložan je crkvenim zakonima.[3]

Nevjernik ne može postati duhovno srodan, ili on krstio, ili na krstu držao krštenoga ili potvrgjenoga.[4] Onaj dakle, koji je krstio dijete nevjernika i kuma toga djeteta, mogu sklopiti ženidbu, istina ne s krštenim, ali s njegovim roditeljima, ma se oni i kasnije pokrstili.[5]

Kumovi kod potvrde treba da su potvrgjeni, jer tako propisuje crkveni zakon. »In baptismate et in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est baptisatus vel confirmatus«.[3]

3. Ako kumovi drže ili sami, ili po namjesniku onoga, koji se krsti ili potvrgjuje, kada se podjeljuje sakramenat krsta ili potvrde. U tom slučaju ne postaje namjesnik duhovno srodan već kumovi.[7] Kada se dakle dijete u nuždi kod kuće krsti, pa kada ga kasnije donesu u crkvu, da se nadopune ispušteni obredi, ne postaje duhovno srodan onaj, koji dijete pri ovom posljednjem činu drži, jer se tom zgodom ne podjeljuje sakramenat sv. krsta.[8]

Kada se u dvojbi, da li je krst bio valjano podijeljen, drugi put uvjetno krsti, pa se kasnije ispostavi, da je krst prvi put bio valjano po-

---

[2] Si quis plures ejusdem personae filios eodem sacramento teneat, cognationem spiritualem non augeri et consequenter opus non esse ad dispensationis validitatem, ut in supplici libello haec circumstantia exprimatur. S. C. Off. 29. April. 1894. (Acta XXVII. 316.). Ovo isto izjavio je već Klemens VIII., dok je još bio datarij Siksta V. Reiffenst. l. c. l. 4. App. n. 201.

[3] Sanchez l. c. l. 7, Disp. 60. n. 2.

[4] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 11. n. 28. sqq.

[5] Schmalzgrueber ibidem n. 32. sqq.

[6] c. 102. D. IV. de consecr.

[7] S. C. C. 29. Marti 1582., 16. Martii 1630., 15. Martii 1631. (Ferraris sub. v. Baptismus n. 17.).

[8] S. C. C. 13. April 1669.; 16. Maji 1711. (Richter l. c. 267. n. 106,).

dijeljen, ne postaju duhovno srodni oni, koji sudjeluju, kada se je uvjetno krstilo.

4. Ako kumovi imadu nakanu biti kumovi, jer tko bi držao dijete kod krsta, a ne bi imao nakane biti mu kum, niti bi bio kum, niti bi postao duhovno srodan s onim osobama, s kojima inače postaje kum duhovno srodan. No nije potrebno, da kumovi imadu nakanu, da postanu duhovno srodni, dapače kada bi i kumovi imali nakanu, da ne postanu duhovno srodni, ili kada i ne bi znali, da odatle nastaje duhovno srodstvo,[9] ipak bi postali duhovno srodni, jer to ne stoji do njihove volje, pošto je crkva tako odredila.

Da li postaju duhovno srodni roditelji, koji ili krste svoje dijete ili ga drže na krstu, tako, da gube jus petendi debitum conjugale? Na to odgovaramo:

1. stalno je, da ne postane duhovno srodan otac, koji u slučaju nužde krsti svoje zakonito dijete, jer, non est culpabile judicandum. quod necessitas intulit.«[10]

Velimo svoje zakonito dijete, jer ako otac, makar i u nuždi krsti svoje nezakonito dijete, postaje duhovno srodan i s djetetom i s njegovom materom, pa ju stoga ne može oženiti.[11]

2. Ne postaje duhovno srodan otac, koji drži na krstu ili na potvrdi svoje dijete kao kum u slučaju nužde, t. j. u slučaju, ako ne može naći drugoga kuma; jer ako i nijesu kumovi potrebni, da se valjano podijele sakramenti sv. krsta i potvrde, potrebni su ipak, jer to crkva zapovijeda, stoga i otac, koji izvršiva zapovijed crkve nije ništa kriv, dosljedno i ne pada u zapreku.[12]

3. Otac ne postaje duhovno srodan, ako i krsti svoje dijete izvan slučaja nužde, ako toga nije znao, jer u crkvenim zapovijedima ispričava neznanje i od krivnje i od kazne.[13]

4. Isto tako ne postaje duhovno srodan otac, koji na krstu drži svoje dijete stoga, da se laglje krsti, a nema nakane biti kum.[14]

5. Ne postaje duhovno srodan otac ili mati, koji krste svoje dijete in fraudem legis.[15]

Roditelji, koji su okrstili svoje dijete izvan nužde mogu petere debitum conjugale, jer se čita: »si autem conjuges legitimi, unus aut ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent, si inupti permanere voluerint, bonum est; sin autem, gravis poenitentia insidiatori injungatur, et simul maneant«,[16] gdje simul manere isto znači, što i služiti se ženidbom, što se ne bi moglo dozvoliti, kada bi izgubili jus petendi debitum conjugale. Vidi se to nadalje iz riječi Aleksandra III. »non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci«,[17] u kojima im se savjetuje uzdržljivost, ali im se ne brani služiti se ženidbom.

---

[9] Schmalzgrueber l. c. n. 36.
[10] C. 7. C. 30. q. 1.
[11] Schmalzgrueber l c. n. 45.
[12] Schmalzgruber ibid n. 43.
[13] C. 2. X. IV. 11.
[14] Schmalzgruber ibid n. 45.
[15] C. 2. X. IV. 11.
[16] c. 5. C. 30. q. 1.
[17] c. 2. X. IV. 11.

I svjetovnjak, koji u nuždi krsti, postaje duhvvno srodan, jer crkveni zakon veli, da duhovno srodstvo nastaje, kada se valjano podjeljuje sakramenat sv. krsta, a ne razlikuje, da li ga podjeljuje svjetovnjak ili svećenik.

Da se duhovno srodstvo odviše ne raširi, naredio je sabor Trientski, da se kod sv. krsta pripusti samo jedan kum, ili najviše kum i kuma, a u slučaju, ako bi se još tko drugi osim ov h dotaknuo kod krštenja krštenika, da oni ne postanu duhovno srodni.

Zapreka duhovnoga srodstva jest oprostljiva, jer je uvedena crkvenim zakonom. Osim pape mogu ju i biskupi vi facultatum quinquennalium oprostiti praeterquam inter levantem et levatum.

§ 184. Gragjansko srodstvo.

Ženidbena zapreka gragjanskoga srodstva zove se s toga tako, jer se temelji na gragjanskim zakonima, a nastaje iz posinjena. Posinjenje je zakoniti čin, kojim se netko uzima za sina ili za kćer, koji to nije po naravi.

Rimsko pravo razlikuje dvovrsno posinjenje: potpuno (arrogatio) i nepotpuno (adoptio simplex). Potpuno posinjenje jest onda, kada se osoba, koja nije pod očevom vlasti, carskom rješidbom (rescripto principis) podvrgne vlasti poočima ili pomajke, i prelazi u njegovu obitelj, da živi s njim kao zakonito dijete i postane njegov nužni nasljednik. Nepotpuno pako posinjene jest onda, kada se odlukom nadležnoga suda neka osoba, koja je pod očinskom vlasti, uzme za sina ili za kćer ali tako, da se ne podvrgne vlasti poočima ili pomanjke i ne prelazi u njegovu obitelj, niti je njegov nužni nasljednik, akoprem ga nasljegjuje bezoporučno.[1]

Ženidbena zapreka gragjanskoga srodstva nastaje samo iz potpunoga posinjenja. »Posinjenje, ma i bilo ukinuto, koje odgovara u bitnosti arrogaciji ili potpunom posinjenju rimskoga prava, priječi po crkvenom običaju, koji sada vrijedi, ženidbu megju posiniteljem ili posinkom i onim potomcima posljednjega, koji su bili u vrijeme posinjenja pod njegovom očinskom vlasti, zatim megju posiniteljem i ženom posinka kao što i megju posinkom i ženom posiniteljevom. Osim toga ne može se sklopiti valjana ženidba, dok posinjenje traje, megju posinkom i zakonito rogjenom djecom posiniteljevom, koja su pod očinskom vlasti.[2]

Posinjenje po austrijskom zakonu priječi ženidbu u navedenom opsegu, ako se posinak ili poćerka podvrgne očinskoj vlasti poočima ili pomajke, i ako bude primljen u kuću poočima ili pomajke, da s njim živi kao dijete s roditeljima. Ako se pak posinak ne podvrgne vlasti poočima ili pomajke i ne bude primljen u njihovu obitelj, tada posinjenje zakona austrijskoga treba smatrati kao nepotpuno i ne čini ženidbene zapreke«.[3]

Gragjansko dakle srodstvo priječi ženidbu:

1. megju poočimom, pomajkom, i posinkom ili poćerkom i megju potomcima ovih posljednih koji su u vrijeme posinjenja bili pod njihovom očinskom vlasti;

2. megju posinkom i zakonito rogjenom djecom poočima, koja su pod njegovom očinskom vlasti;

§ 184. [1] Bened. XIV. de synodo l. 9. c. n. 4.
[2] Nap. §. 28.
[3] Nap. §. 29.

3. megju posinkom i ženom poočima, i
4. megju poočimom i ženom posinka.

Ženidbena zapreka gragjanskoga srodstva rijetko će kada u praksi nastati, a to radi uvjeta, koje zahtijeva opći gragjanski zakon, da se tko može posiniti. Ti uvjeti jesu:

»§ 179, o. g. z. Osobe, koje nijesu svečano položile zavjeta beženstva, i koje ne imaju svoje zakonite djece, mogu inu djecu uzeti pod svoje; osoba, koja uzima drugoga mjesto svojeg djeteta zove se poočim ili pomajka, a uzeta osoba zove se posinak ili poćerka.

§ 180. Poočimi ili pomajke treba da su navršili pedesetu godinu, a posinak ili poćerka da su najmanje osamnaest godina mlagji od svojih posinitelja (poočima ili pomajke).

§ 181. Ako je dijete maloljetno, može se posiniti samo kada pristane otac zakoniti, ili ako njega ne ima, samo kada pristane mati, tutor i sud. Takogjer ako je dijete punoljetno, a otac zakoniti još mu je živ, potrebno je privoljenje ovoga. Ako je privoljenje uskraćeno bez dovoljnih uzroka, prosto je potužiti se urednomu sucu. Posinjenje, imajuće potrebno privoljenje, predlaže se načelstvu zemaljskomu da se potvrdi, a sudu posinitelja i posinka ili poćerke, da se uvede u sudne spise«.

Posiniti ne može:

a) onaj, koji se ne može pravno obvezati, n. pr. tko je radi ludosti i slaboumlja pod skrbništvom, niti može skrbnik u njegovo ime privoliti u posinjenje. Sudbeno proglašeni razmetnik i kažnjenik može posiniti po svom zastupniku, i ako to odobri sud.

b) Tko se je svečano zavjetovao beženstvom. Prema tomu tvrde neki, da bi katolički svećenik mogao posiniti, jer se nije svečano zavjetovao beženstvom, no ipak dvoje, da li bi to oblast odobrila.[4]

c) Tko nije navršio pedesete godine, je se uzima, da može još imati vlastite djece.

d) Tko nije barem osamnaest godina stariji od onoga, koga hoće da posini.

e) Tko ima zakonite djece, bila ona rogjena u zakonitom braku ili pak pozakonjena naknadnom ženidbom ili milošću vladara. Amo se ubrajaju i djeca rogjena u nevaljanom braku, ako se po zakonu smatraju, da su zakonita. I dijete tek začeto u valjanom braku priječi, da se posini druga osoba.

f) Zakoniti roditelji ne mogu posiniti svoje nezakonite djece.[5]

Kako valja postupati kod posinjenja, propisuje izvan parbeni postupak u glavi petoj §§ 258—262. Evo tih propisa:

§ 258. U slučajevima, gdje se zahtijeva sudbena privola, to jest u slučaju da se dijete uzmogne uzeti, pod svoje, ima se prošnja predati sudu tutorstvenomu, koji će činiti potrebite izvide o odnošajima obiteljskim, o dobi života poočima ili pomajke a i djeteta, koje se ima posiniti ili pokćeriti, pa ako taj sud sam ne bi bio nadležno sudište prve molbe, tada se imadu izvidi radi riješenja poslati nadležnomu sudištu, pridavši im mnijenje svoje, zajedno s ispravom sačinjenom s dotičnicima o posinjenju ili sa zapisnikom o tom sačinjenim.

---

[4] Derenčin Tumač p. 543. b.
[5] Dvorska naredba od 2S. siečnja 1806. br. I. 206.

§ 259. U ostalim slučajevima imadu stranke radi potvrde podnijeti prošnju svoju neposredno nadležnomu sudištu prve molbe.

§ 260. Ako sudište prve molbe uskrati potvrditi posinjenje, tada je dopušten utok na sud viši.

§ 261. Ako plemstvo i grb poočima ili pomajke imade prijeći na dijete, koje žele uzeti pod svoje, tada može sudište, ako obnagje da već prošnja, da se koje dijete primi pod svoje, nije po sebi za potvrdu prikladna, odmah uskratiti ovu potvrdu. Nego ako sudište potvrdi posinjenje, tada se ima prošnja radi prenosa plemstva i grba putem višega suda priopćiti namjesništvu, i s mnijenjem njegovim predložiti ministru pravosugja, koji će se o tom sporazumjeti s ministrom unutarnjih posala i zaiskati odluku vladara.

§ 262. Zadobljenu potvrdu posinjenja, upisuje sudište u zapisnik sudbeni, pohranjuje tamo sudbenu ispravu, sačinjenu o tom s dotičnicima, i o potvrgjenom posinjenju obavješćuje kako poočima ili pomajku, tako i posinka ili pocerku ili njihova zastupnika ili neposredno, ili ako su korake svoje učinili putem drugoga kojega suda, obavješćuje ih tada po njemu.

NB. Za izvide nadležan je kot. sud (gradsko- delegovani kot. sud), kojemu je maloljetnik u stvarima parbenim podvrgnut, a za potvrdu zborno sudište (sudbeni stol). § 81. hrvatskoga sudovnika.

Posinjenje jest nevaljano, ako ga za života poočima ili pomajke ne potvrdi nadležna olast.[6]

»Odnošenje pravno megju posiniteljima i posinkom ili poćerkom dok su ovi maloljetni, može se ukinuti samo, ako pristanu zastupnici maloljetnika i sud. Kada nestane pravnoga odnošenja megju poočimom i posinkom ili poćerkom, dijete maloljetno vraća se pod oca zakonitog«.[7]

Kad prestane posinjenje, valja prijaviti nadležnomu sudu, da to zabilježi u službenim spisima.

»Prava i obveze posinitelja i poćerke ne mogu se uporavljivati na djecu, koja se samo uzimaju za othranjene«,[8] prema tomu i ne nastaje odatle ženidbena zapreka gragjanskoga srodstva.

Po ugarskom zakonu od g. 1894. o ženidbenom pravu posinjenje nije ženidbena zapreka, nego samo **ženidbena zabrana**. O tomu se odregjuje ovo:

§ 18. Dok posinjenje traje, zabranjeno je ženidbu sklopiti:

a) megju poočimom i posinkom, kao što i megju posinkom i bivšim ženidbenim drugom poočimovim;

b) isto tako megju potomcima posinkovima i megju bivšim ženidbenim drugom poočimovim.

Ne čini razlike, da li je rogjenje zakonito ili nezakonito.

Ne treba se obazirati na ženidbu, koja je prije posinjenja prestala ili je proglašena kao nevaljana.

U slučaju točke b) može ministar pravosugja podijeliti oprost.

Na koju se vrst posinjenja treba obazirati, o tomu odregjuje § 131. ovo: Kada se uporabluje ovaj zakon, ne treba se obazirati na ono posinjenje, pri kojemu si je naravni otac pridržao očinsku vlast ili naravna mati štitništvo.

---

[6] Dvorski dekret od 28. lipnja 1837. br. 209.

[7] § 185. o. g. z.

§ 186. o g. z

Amo spada na neki način i § 19., jer inače ne znamo, kamo bismo ga strpali. Taj § glasi:

§ 19. Dok štitništno traje, zabranjena je ženidba megju štitnikom kao što i megju njegovim potomcima i siročetom.

§ 185. Tazbina.

I. Tazbina jest srodstvo osoba, koje nastaje iz putenoga općenja. Odatle slijedi:

1. muškarac i žena, koji su puteno općili, nijesu svojtni (affines), već su korjen tazbine.

2. Tazbina ne nastaje iz neizvršene ženidbe, niti iz zaruka.

3. Tazbina nastaje ne samo iz dozvoljenoga putenog općenja, već i iz nedozvoljenoga, jer »qui adhaeret meretrici, unum corpus (cum illa) efficitur«.[1]

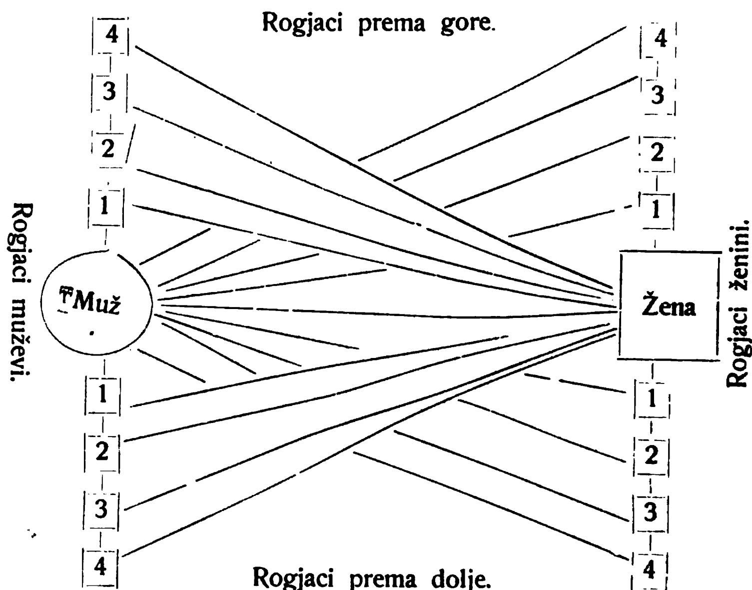
4. Tazbina nastaje samo iz izvršenoga putenog općenja.

II. Tazbina može opstojati ili već prije sklopljene ženidbe (antecedens), ili može nadoći poslije sklopljene ženidbe (superveniens). Samo ona tazbina, koja je opstojala prije sklopljene ženidbe, jest ženidbena zapreka.

Ženidbena zapreka tazbine jest trajna t. j. ona ne prestaje, ma i umrla ona osoba, koja je uzrok tazbine. »Uno defuncto, in superstite affinitas non deletur«.[2]

Svojtni su: muž s rogjacima žene, a žena s rogjacima muža, rogjaci pako muža nijesu svojtni s rogjacima žene,[3] jer »affinitas non parit affinitatem.«

Koljena tazbine.

§ 185. [1] Cor. 6. 16.
[2] c. 1. C. 35. q. 10.
[3] c. 5. X. IV. 14

NB. 1. Ova slika pokazuje muževe i ženine rogjake do četvrtoga koljena ispravne loze.

2. Črte povučene pokazuju tazbinu megju mužem i ženinim rogjacima i megju ženom i muževim rogjacima.

Budući da nijesu rogjaci muža svojtni s rogjacima žene, stoga mogu rogjaci muža slobodno i valjano sklopiti ženidbu s rogjacima žene. Prema tomu mogu sklopiti valjanu ženidbu:

a) dva brata, (dvije sestre, ili brat i sestra) s dvojicom druge braće (s dvjema sestrama, ili s bratom i sestrom).

b) Otac i sin (mati i kći) mogu uzeti dvije sestre (dva brata).

c) Otac i sin (mati i kći) mogu uzeti jedan mater, a drugi kćer, (jedna oca, druga sina).

d) Ako su brat i sestra, sestra se može udati za oca (ne svoga), a brat može uzeti njegovu kćer, ili brat može oženiti mater (ne svoju), a sestra njezinoga sina.

e) Muškarac (žena), može oženiti po redu dvije udove (udovca), čiji su muževi (žene) bili braća (sestre).

f) Otac može oženiti mater svoje snahe.

g) Sin može oženiti mater svoje maćuhe, a udovac maćuhu svoje pokojne supruge, itd.

Tazbina može biti i višestruka. Višestruka tazbina ne nastaje onda, ako je tko više puta puteno općio s jednom te istom osobom, nego ako je puteno općio s više srodnih osoba n. pr. s dvjema sestrama, ili s materom i kćerju itd. Višestruku tazbinu treba u molbenici za oprost svakako spomenuti.

Kao što kod srodstva, isto se tako i kod tazbine razlikuje loza i koljeno. U ispravnoj lozi oni su svojtni ženi, koji su u ispravnoj lozi srodni mužu i obratno; u pobočnoj lozi svojtni su oni ženi, koji su u pobočnoj lozi srodni mužu i obratno.

Koljena se broje po ovom pravilu: muškarac je svojtan s rogjacima svoje žene u onoj lozi i u onom koljenu, u kojoj lozi i u kojem koljenu su ti rogjaci srodni ženi, i obratno: žena je svojtna s rogjacima svoga muža u onoj lozi i u onom koljenu, u kojoj lozi i u kojem koljenu su ti rogjaci srodni mužu.

Innocencij III. odredio je, da tazbina priječi ženidbu uključivo do četvrtoga koljena pobočne loze ne razlikujući, da li je nastala iz dozvoljenoga ili nedozvoljenoga putenog općenja;[4] sabor pako Trientski naredio je, da tazbina, koja proizlazi iz nedozvoljenog putenog općenja, priječi ženidbu samo uključivo do drugog koljena pobočne loze.[5] Ovo vrijedi i danas.

»Izvršena ženidba ragja megju jednim ženidbenim drugom i megju srodnicima drugoga ženidbenoga druga uključivo do četvrtoga koljena tazbinu, radi koje jest nevaljana ženidba, koja bi se megju njima sklopila«. Nap § 30.

»Puteno općenje izvan ženidbe jest zapreka, da se ne može valjano sklopiti ženidba megju jednom strankom i megju srodnicima druge stranke u prvom i drugom koljenu«. Nap. § 31.

---

[4] c. 8. X. IV. 14.

[5] ss. XXIV. c. 4. de ref. matrim.

III. 1. Tazbina, koja nastaje iz dozvoljenog općenja, nije iznašašće crkve, već je nešto naravna. »Dicendum«, veli Sanchez, »affinitatem ex copula conjugali ortam non esse ecclesiae inventum: sed quid naturale, quia naturalis cujusdam amicitiae et conjunctionis fundamentum est, quod idem invenitur in affinitate orta ex copula conjugali. — Hinc — infidelis, qui cum uxore consummavit matrimonium tempore infidelitatis, non posset post baptismum validum inire matrimonium cum consanguinea illius usque ad 4. gradum. — Quamvis validum esset matrimonium, si tempore infidelitatis contraxisset, quia affinitas illa non dirimit jure naturali matrimonium, sed solo ecclesiastico, a quo illi exempti sunt«.[6]

Inače se imade stvar, ako tazbina proizlazi iz nedozvoljenog putenog općenja. »Dicendum est, affinitatem ortam ex copula fornicaria non esse naturalem, et ideo seclusa omni lege ecclesiastica, nullum vinculum naturalis amicitiae oriri inter consanguineos viri et feminam ab eo fornicarie cognitam, nec e contra«.[7]

2. Po kojemu pravu priječi tazbina ženidbu, da li po naravnom, ili samo po crkvenom?

Za tazbinu, koja proizlazi iz nedozvoljenog prilega općenito se priznaje, da ona ne priječi ženidbe niti u ispravnoj, niti u pobočnoj lozi, niti u prvomu, niti u drugomu kojemu koljenu po naravnom, već samo po crkvenom pravu. »Quando affinitas oritur ex fornicatione, tanquam certum tenendum est, eam in nullo cujuscumque lineae gradu dirimere jure naturali matrimonium. Quia ea affinitas ex solo jure ecclesiatico exurgit. Si ergo stando in jure naturae ea affinitas non erat, quomodo poterat eo jure attento obstare matrimonio?«[8]. Prema tomu daje se i biskupima ad triennium vlast: »dispensandi super occulto impedimento primi, nec non primi et secundi, ac secundi tantum gradus affinitatis ex illicita carnali copula provenientis, quando agatur de matrimonio cum dicto impedimento jam contracto: et quatenus agatur de copula cum suae putatae uxoris matre, dummodo illa secuta fuerit post ejusdem putatae uxoris nativitatem«, i opet »Dispensandi super dicto occulto impedimento, seu impedimentis affinitatis ex copula illicita etiam in matrimoniis contrahendis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec matrimonium usque dum ab Apostolica Sede obtineri possit dispensatio, absque periculo gravis scandali differri queat«.

Za tazbinu u ispravnoj lozi, koja proizlazi iz dozvoljenog putenog općenja, vjerojatnije je mnijenje, da ona u nijednomu, dakle niti u prvomu koljenu ne priječi ženidbe po naravnom, već samo po crkvenom pravu. »Tertia sententia (cui tanquam probabiliori accedo) ait, affinitatem ex matrimonio ortam in nullo gradu lineae rectae ita prohibere jure naturae matrimonium, ut illud irritum reddat; ac proinde secluso jure ecclesiastico, in quocumque gradu esse validum«.[9]

Za tazbinu u pobočnoj lozi koja proizlazi, iz dozvoljenoga putenog općenja općenito je mnijenje, da ona u nijednom koljenu ne priječi žedidbe po naravnom pravu.

---

[6] L. c. l. 7. Disp. 65. n. 4. sq.
[7] Idem ibidem n. 9.
[8] Idem l. c. Disp. 66. n. 3.
[9] Idem ibidem n. 7.

»Dicendum est, nullum gradum affinitatis in linea transversa adeo esse prohibitum jure naturae, ut eo attento irritet matrimonium«.[10]

Nevjernik dakle, koji je sklopio i izvršio ženidbu u nevjerstvu, može kao nevjernik sklopiti valjanu ženidbu n. pr. sa suprugom svoga brata, jer ga ženidbena zapreka tazbine ne veže, pošto je ta zapreka uvedena crkvenim zakonom i ta ženidba ostaje valjana i pošto se on pokrsti; no ne bi mogao poslije primljenoga sv. krsta sklopiti valjane ženidbe uključivo do četvrtoga koljena s osobom, s kojom je svojtan, jer je tazbina neki naravni vez, koji nastaje i megju nevjernicima i ostaje poslije sv. krsta[11]; poslije primljenoga pako sv. krsta postaje pokršteni nevjernik podložan crkvenom zakonu, koji priječi ženidbu megju svojtnima osobama uključivo do četvrtoga ili do drugoga koljena.[12]

IV. Tazbina poslije sklopljene ženidbe nastaje onda, kada koji od supruga puteno opći sa srodnicima svoga ženidbenoga druga u prvom ili drugom koljenu. Ova tazbina ne razrješuje ženidbe,[13] ali krivac gubi pravo tražiti debitum conjugale, dok mu to ne bude oprošteno. »Onaj ženidbeni drug, koji puteno griješi sa srodnicima drugoga ženidbenoga druga u prvom ili drugom koljenu, gubi pravo zahtijevati ženidbeni dug, dok mu to ne bude oprošteno«. Nap. § 32.

Da onaj, koji je puteno općio sa srodnicima svoga ženidbenoga druga u prvom i drugom koljenu, gubi pravo petendi debitum conjugale, zahtijeva se:

1. da je tko znatice puteno općio sa srodnikom svoga ženidbenoga druga. Ako bi on dakle mislio, da opći sa svojim ženidbenim drugom, ili sa stranom osobom, ne bi gubio svoje pravo petendi debitum conjugale,[14] jer ga neznanje ispričava od krivnje, dosljedno i od kazne.

2. Da je znao za crkveni zakon, koji posebice zabranjuje ovaj zločin, jer tko ne zna zakona, ne može se za nj reći, da ga je prekršio.

3. Da je znao, da crkva kazni takav grijeh s gubitkom prava petendi debitum conjugale.

4. Da je grijeh učinio slobodnom voljom, a ne prisiljen. Dapače vjerojatno je, da ne gubi svoga prava, koji je puteno općio pod uplivom velikoga straha, jer veliki strah ispričava od obdržavanja crkvenih zapovijedi.

5. Da je puteno općenje izvršeno (capula consummata, perfecta.)

---

[10] Idem ibidem n. 11.

[11] Distinqui namque debet affinitas in se ac physice spectata ab impedimento affinitatis. Porro affinitas etiam ab infidelibus contrahitur, quia etiam inter infideles verum est, quod vir et mulier per carnalem copulam una caro efficiuntur, . . Quapropter cum per baptismum non tollatur . . jam physice contracta . . affinitas, haec ipsa affinitas radicaliter inhaerens, quae eidem infideli impedimento non erat ad contrahendum, impedimentum evadit post baptismum, quo subditus fit ecclesiae . . . Qui enim legibus ecclesiae non ligati, ut infideles, valide jam contraxerunt, opus non habent, neque postquam ad fidem conversi fuerint, dispensatione, ut in contracto matrimonio remanere possint, quia quod validum initio fuit, revalidatione non indiget. Instr. S. C. Off. 26. Sept, 1891. (Acta XXV. 583.—586.).

[12] Affinitatem, quae in infidelitate contrahitur ex copula tum licita, non esse impedimentum pro matrimoniis, quae in infidelitate ineuntur; evadere tamen impedimentum pro matrimoniis, quae ineuntur post baptismum, quo suscepto, infideles sunt subditi ecclesiae, ejusque proinde legibus subjecti. S. C. Off. 26. Aug. 1891. (Acta XXV. 704.).

[13] c. 6. 10. X. IV. 13.

[14] C. 1. X. IV. 13.

Onomu, koji je izgubio pravo petendi debitum conjugale radi tazbine, koja je nastala poslije sklopljene ženidbe stoga, što je puteno općio sa srodnicima svoga ženidbenoga druga u prvom ili u drugom koljenu, može to pravo vratiti biskup vi facultatum triennalium, koji može:

Dispensare cum incestuoso, sive incestuosa ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguinea, vel consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo gradu suae uxoris, seu respectivi mariti: remota occasione peccandi: et injuncta gravi poenitentia salutari et confessione sacramentali quolibet mense per tempus arbitrio dispensantis statuendum.[15]

Molbenica za oprost može glasiti po prilici ovako:

Reverendissime Pater!

Domine Gratiosissime!

Titus, vesana libidine victus uxoris suae sororem (matrem, filiam, amitam, materteram, consobrinam) carnaliter cognovit ac propterea jus conjugale debitum petendi, amisit. Cum nunc de hocce libidinis excessu, qui occultus est, plurimum doleat et ob incontinentiae periculum, debitum conjugale ut possit libere exigere desideret, cumque praeterea occasionem relapsus abstulerit, humillime precatur, ut sibi concessa dispensationis gratia hoc jus debitum conjugale petendi, restituatur.

N. die . . . . N. N. confessarius.

§ 186. Javna ćudorednost.

Pod zaprekom javne ćudorednosti razumijeva se odnošaj osoba, koji nastaje iz zaruka i sklopljene ali neizvršene ženidbe i koji megju opredijeljenim osoba priječi ženidbu po crkvenom zakonu. Zove se ova zapreka, zapreka javne ćudorednosti, jer se čini, da javna ćudorednost ne dozvoljava, da zaručnik ili suprug sklopi ženidbu sa srodnicima svoje zaručnice, dotično supruge. Zapreka javne ćudorednosti nastaje dakle ili iz zaruka, ili iz neizvršene ženidbe.

I. Iz zaruka.

Nekoć je zapreka javne ćudorednosti nastala ne samo iz valjanih, već i iz nevaljanih zaruka, samo ako nijesu bile nevaljane stoga, što nije bilo privole[1] i priječila je ženidbu do četvrtoga koljena uključivo.[2] Danas nastaje zapreka javne ćudorednosti samo iz valjanih, nedvojbenih, bezuvjetno[3] sklopljenih zaruka, makar one i bile kasnije razriješene megjusobnom privolom[4] ili iz drugoga koga uzroka i priječi ženidbu samo

---

[15] Oprost moli i provagja ispovjednik, koji poslije riječi odrešenja nastavlja: Et insuper auctoritate apostolica mihi specialiter delegata dispenso tecum, ut non obstante affinitate a te cum uxore contracta debitum conjugale etiam petere licite possis et valeas. In nomine Patris etc,

§ 186. [1] C. un. in VI. IV. 1.

[2] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 68. n. 8.

[3] Ex sponsalibus puris et certis — oritur — impedimentum publicae honestatis. C. un. IV. 1. in VI.

[4] Novissime, jubente SS. D. N. scil. Alexandro VII. propositum fuit in s. Congregatione Concilii: An sponsalibus ab initio valide contractis, deinde mutuo consensu dissolutis, sit sublatum impedimentum justitiae publicae honestatis. Et pluries proposito dubio ac mature examinato, tandem sub die 6. Julii 1658. Emi Patres in antiqua ejusdem Congregationis sententia consistentes censuerunt, non esse sublatum. Cujus sen-

do prvoga koljena t. j. nijedan od zaručnika ne može sklopiti valjane ženidbe sa srodnicima drugoga zaručnika u prvom koljenu.

»Justitiae publicae honestatis impedimentum ubi sponsalia quacunque ratione valida non erunt, s. synodus prorsus tollit. Ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant.«[5]

Iz uvjetno sklopljenih zaruka nastaje zapreka javne ćudorednosti samo onda, ako se uvjet ispuni.[6]

»Valjano i bezuvjetno sklopljene zaruke priječe ženidbu megju jednim zaručnikom i megju srodnicima drugoga zaručnika u prvom koljenu. Istu moć imadu i zaruke sklopljene pod poštenim uvjetom, čim se uvjet ispuni.« Nap. § 35.

Radi ženidbene zapreke javne ćudorednosti, koja nastaje iz valjano sklopljenih zaruka, ne može dakle uzeti:

1. zaručnik mater, kćer ili sestru zaručničinu,

2. zaručnica oca, sina ili brata zaručnikovoga.

Zapreka javne ćudorednosti ne djeluje natrag t. j. ona ne razrješuje već sklopljene zaruke.[7]

Ako je dakle A. poslije sklopljenih zaruka s B. sklopio ženidbu s C. sestrom B. nastala bi zapreka javne ćudorednosti, radi koje ne bi mogao sklopiti ženidbu s ostalim srodnicima C. do četvrtoga koljena; ali ako bi C. umrla prije izvršene ženidbe, on bi mogao i morao oženiti B. No ako bi on izvršio ženidbu s C., onda ne bi mogao sklopiti ženidbe s B. radi zapreke tazbine.[8]

II. Iz neizvršene ženidbe.

Crkveno pravo nigdje ne veli izrično, da iz neizvršene ženidbe nastaje zapreka javne ćudorednosti, ali to slijedi ex argumento a fortiori: jer ako nastaje iz zaruka zapreka javne ćudorednosti, tim više treba da ona nastane iz neizvršene ženidbe, pošto je jači vez, koji nastaje iz neizvršene ženidbe od onoga, koji nastaje iz zaruka; pa ako i nije toga naročito odredio sabor Trientski, ipak je izjavio papa Pijo V., da zapreka javne ćudorednosti iz neizvršene ženidbe postoji u onom istom opsegu, u kojemu je postajala prije sabora Trientskoga.[9]

Zapreka javne ćudorednosti nastaje iz neizvršene ženidbe, ako je:

a) ženidba bila bezuvjetno sklopljena; a ako je bila sklopljena uvjetno samo onda, ako je uvjet ispunjen;

b) ako je bila ženidba valjana; ali i iz nevaljane ženidbe nastaje zapreka javne ćudorednosti, samo ako nije bila nevaljana radi toga, što nije

---

tentiae una cum rationibus hinc inde deductis et recentioribus ejusdem Congregationis in hac materia responsis, facta relatione ad Sanctissimum, Sanctitas Sua die 10. ejusdem mensis praedictam Congregationis resolutionem probavit eandemque jussit in dubium deinceps non revocari«. (Fagnani in c. ad audientiam n. 29.).

[5] Trid ss. XXIV. c, 3. de ref. matrim.

[6] Ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem extantem, sicuti consensum non habentibus et incertis, nulla publicae honestatis justitia oritur. C. un. IV. 1. in VI.

[7] Quare ille, qui sponsalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit, et postmodnm cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsalium vigore (quibus per publicae honestatis justitiam ex secundis sponsalibus subsecutam minime derogatur) ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus. C. un. IV. 1. in VI.

[8] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 1. n. 109.—111.

[9] Constit. Ad Romanum 1. Jul. 1568. (Bull. cit. T. II. p. 275.).

bilo privole. Ako je dakle bila ženidba nevaljana s koga drugoga uzroka n. pr. radi zapreke srodstva, tazbine ili i potaje,[10] nastaje iz nje zapreka javne ćudorednosti.

Zapreka javne ćudorednosti, koja nastaje iz neizvršene ženidbe, priječi ženidbu do četvrtoga koijena uključivo t. j. nijedan ženidbeni drug ne može sklopiti valjane ženidhe sa srodnicima drugoga ženidbenoga druga uključivo do četvrtoga koljena.

»Valjana ali neizvršena ženidba čini nesposobnim onoga ženidbenoga druga, koji drugoga preživi ili ostane svjetovnjak, da se oženi sa srodnicima svojega druga uključivo do četvrtoga koljena«. Nap. § 33.

»Ženidba nevaljana ali neizvršena, osim ako je nevaljana radi toga, što nije bilo privole, priječi ženidbu megju jednom strankom i megju srodnicima druge stranke uključivo do četvrtoga koljena«. Nap. § 34.

Zapreka javne ćudorednosti ne nastaje iz gragjanske ženidbe. »An actus, qni vulgo audit matrimonium civile, pariat impedimentum justitiae publicae honestatis? Negative et consulendum Sanctissimo, ut id declarare ac statuere dignetur. S. C. C. 13. Martii 1879. In audientia 17. Martii confirmatum a Sanctissimo«.[11]

III. Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. ne poznaje pravo govoreći ni zapreke tazbine, ni zapreke javne ćudorednosti, već govori u § 11. točka d) o nekoj novoj vrsti zapreke. Ta točka glasi:

Ženidbe ne može sklopiti:

a) jedan ženidbeni drug sa srodnicima drugoga ženidbenoga druga u ispravnoj lozi i onda, ako je ženidba prestala ili je proglašena kao nevaljana.

Prema tomu priječi taj zakon ženidbu megju jednim ženidbenim drugom i srodnicima drugoga ženidbenoga druga samo u ispravnoj lozi i to in infinitum.

Primjerak molbenice za oprost od zapreke javne ćudorednosti:

Preč. nadb. duhovni stole!

Pokorno potpisani zaručio se je valjano sa N. Prije ipak nego li je mogao sklopiti ženidbu, umre mu zaručnica: a sada želi oženiti njezinu sestru. Budući pako, da tu ženidbu priječi zapreka javne ćudorednosti nastala iz valjano sklopljenih zaruka: stoga moli pokorno potpisani za oprost od spomenute ženidbene zapreke. Molbenicu svoju podkrepljuje s ovim:

a) b).

N. dne . . . N. N.

§ 187. Ženidbeni vez.

Tko je sklopio valjanu ženidbu, bila ona izvršena ili neizvršena[1] ne može valjano sklopiti druge ženidbe tako dugo, dok prva opstoji, a ženidbena zapreka, koja to priječi, zove se zapreka žendbenoga veza. Prema tomu veli sabor Trientski (ss. XXIV. c. 2. de sacr. matrim) »si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse

---

[10] Praesupposita declaratione per Constitutionem Pii V. super hoc decreto, censuit Congregatio, oriri impedimentum justitiae publicae honestatis ex sponsalibus per verba de praesenti etiam nulliter contractis, omissa forma decreti concilii Tridentini hujus sessionis. (Palmieri de Matrimonio Prat. 1892.).

§ 187. [1] C. 3. X. IV. 4.

prohibitum; anathema sit», i Naputak u §. 20. «postojeći ženidbeni vez čini one, koje su s njime vezani, nesposobnima, da sklope drugu ženidbu».

Vez ženidbe valjane i izvršene, raskida se samo smrću kojega od supruga; vez ženidbe valjane ali neizvršene raskida se: a) ako koji od ženidbenih drugova položi svečane zavjete. U tomu slučaju imade stranka, koja ostane u svijetu, pravo tražiti od druge stranke pristojno uzdržavanje, dok se opet ne uda. «Ako se koja ženidba ukine time, što je jedan od supruga prije nego je izvršio ženidbu, položio svečane zavjete, ima druga stranka, dok se opet ne uda, pravo na pristojno uzdržavanje». §. 58. g. ž. z. b) Ako papa podijeli oprost. «Vez valjane ali još neizvršene ženidbe, raskida se, ako koji od ženidbenih drugova položi svečane zavjete, ili ako papa podijeli oprost. Ženidbu sklopljenu megju kršćanima i izvršenu, može razriješiti samo smrt». Nap. §. 21.

Tko je dakle već bio oženjen, pa bi se htio na novo oženiti, treba da dokaže ili a) da je crkveni sud njegovu ženidbu proglasio nevaljanom poradi kakove ženidbene zapreke, ili b) da je vez njegove ženidbe valjane ali neizvršene razriješen oprostom pape ili time da je njegov ženidbeni drug položio svečane zavjete, ili c) napokon, da je ženidbeni vez razriješen smrću ženidbnoga druga.

Zapreka ženidbenoga veza temelji se na naravnom pravu, s toga veže i nevjernike i krivovjerce. «Ako kršćani nekatolici misle, da se vez ženidbeni može razriješiti, to crkva žali one, koji se nalaze u toj bludnji, ali ne može dozvoliti, da ta bludnja upliva na svetost njezinih zakona. Megju katolicima i kršćanom nekatolikom, čiji ženidbeni drug još živi, ne može se sklopiti ženidba, makar je i sud, koji sudi o ženidbama kršćana nekatolika, izrekao, da je ženidbeni vez razriješen». Nap. §. 22.

Ako tko sklopi ženidbu ne znajući za ženidbeni vez drugoga, može, pošto ta zapreka prestane, pobijati valjanost ženidbe samo onaj, koji nije znao za ženidbeni vez, a nipošto krivac.[2] Nap. §. 121.

Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. ne poznaje ove crkvene ženidbene zapreke, akoprem glasi §. 12. toga zakona: «Nove ženidbe ne može sklopiti onaj, čija prijašnja ženidba nije prestala ili nije proglašena, da je nevaljana». Po tomu naime zakonu nije ženidba nerazrješiva, već ju može svjetski sudac razriješiti (§. 73. b); a može ju razriješiti ne samo radi preljuba, nego i iz onih uzroka, radi kojih crkva katolička dozvoljava samo privremenu rastavu od stola i postelje (§. 76.—80.), dosljedno i onaj, čija je ženidba tako razriješena, može po tomu zakonu sklopiti novu ženidbu.

A kao ženidbena zabrana navagja se u §. 21. ovo:

Ženidba je zabranjena, dok nije prestala prijašnja nevaljana ženidba, ili nije proglašena, da je nevaljana.

Razumije se samo sobom, da se je svećeniku držati crkvene nauke, te da on ne bi mogao vjenčati onoga, koji je sklopio valjanu ženidbu i čiji ženidbeni drug još živi, pa ma svjetski sudac i sto put njegovu ženidbu razriješio i proglasio, da je njegova prva ženidba prestala.

---

[2] c. 1. X. IV. 7.

§ 188. Sedmogradska ili sibinjska ženidba.*

Sedmogradska ili sibinjska ženidba zove se ona ženidba, koju sklopi katolik za živa još svoga ženidbenoga druga u Sedmogradskoj. Pri tom se postupa ovako: katolik, koji se želi po drugi put oženiti za života svoga ženidbenoga druga, dade se od njega najprije rastaviti od stola i postelje, prijegje zatim na protestantizam ili megju unitarce i nastoji, da ga primu u koju ugarsku općinu. Pošto je sve to izveo, moli taj novi protestant ili unitarac, priloživši priloge o izrečenoj rastavi, o tom da je prošao na protestantizam ili megju unitarce i da je stekao općinsko pravo u kojoj ugarskoj općini, u protestanskog ili unitarskog duhovnog suda u Sibinju, neka proglasi, da se njegova prva ženidba raskida i da mu je slobodno oženiti se na novo. Sud uvijek udovolji molbi, i on se oženi po drugi put. Još valja samo spomenuti, da i druga stranka, ako je vjere katoličke, treba da prijegje na protestantizam ili megju unitarce.

Kako treba suditi o tim ženidbama? Nema dvojbe, da su nevaljane:

1. jer §. 4. o. g. z. glasi: «zakoni gragjanski obvezuju sve državljane onih zemalja, za koje su oglašeni. Državljani ostaju podložni tim zakonima i u djelanjima i poslovima, koje čine izvan države, u koliko je ograničena po istim zakonima osobna njihova sposobnost preduzimati ih, i u koliko rečena djelanja i poslovi imadu izvesti pravne posljedice i u ovim zemljama». Slično tomu odredjuje i §. 34. o. g. z. «Sposobnost osobna tugjinaca preduzimati pravne poslove prosugjuje se u opće polag zakona mjesta, pod kojima tugjinac po svojem prebivalištu, ili ako nema pravoga prebivališta, po svojem rogjenju kao podanik stoji: samo ako za pojedine slučajeve u zakonu nije drugo što naregjeno».

Prema ovim §§. vezani su hrvatski podanici na zakone valjane u nas, kad u inozemstvu sklapaju koji posao, koji imade u nas proizvesti pravne posljedice. A ženidba spada u one poslove, koji imadu u nas proizvesti «pravne posljedice», dosljedno i sposobnost hrvatskih podanika, da sklope u inozemstvu novu ženidbu, valja prosugjivati po zakonima u nas valjanima. A zakoni u nas valjani jesu ovi:

2. §. 22. g. ž. z. glasi: «osoba, koja je bila oženjena ili udana, ne smije se iz nova udati, dok ne bude dokazano, da je razvrgnut vez ženidbeni», a §. 57. g. ž. z. «vez ženidbeni. pri kojega sklapanju bila je barem jedna stranka član crkve katoličke, ne može se raskinuti ni onda, ako obje stranke, promjenivši vjeroispovijedanje, postanu članovi nekatoličke koje crkve ili družbe vjerozakonske». Slično ovomu odregjuje i §. 62. o. g. z. «Čovjek može biti u isto vrijeme oženjen samo s jednom ženom, a žena udana samo za jednoga čovjeka. Tko je bio jur oženjen, te bi hotio da se opet oženi, mora zakonito dokazati raspust, to jest, da je prvi savez ženidbeni potpuno raskinut»; i §. 111. o. g. z. «Savez tvrde ženidbe, koja je sklopljena megju osobama katoličkima, raskida se samo smrću muža i žene. Isto tako je nerazrješiv savez ženidbeni, ako je i samo jedna strana u vrijeme sklopljene ženidbe bila vjerozakona katoličkoga». Prema ovim §§. može se samo ona osoba po drugi put oženiti, koja dokaže, da je njezin vez ženidbeni razvrgnut: a rastavom od stola

* Odkada je uvedena u Ugarskoj gragjanska ženidba, prestala je ova vrst ženidbe tamo, jer se sada svaki može lasno oženiti za živoga još ženidbenoga druga. Mi smo ipak ovaj §. ostavili radi povjesne vrijednosti.

i postelje ne razvrgava se vez ženidbeni, već se samo dozvoljava supruzima, da mogu odijeljeno življeti. Vez ženidbeni ne raskida se ni tim, što je jedna stranka prošla megju protestante ili unitarce, kako to jasno izriče §. 57. g. ž. z. A dotle, dok se ne udovolji odredbi §. 22. g. ž. z. t. j. dok se ne dokaže, da je ženidbeni vez razvrgnut, nije slobodno sklopiti nove ženidbe.

S toga je i sedmogradsku ženidbu proglasio kao nevaljanu: k. k. Landesgericht u Beču 26. stud. 1874. br. 86. 22., koju su osudu potvrdili k. k. Oberlandesgericht 26. lipnja 1876. br. 5. 016., i k. k. Oberster Gerichtshof 8. svibnja 1877. br. 3.386; Landesgericht i Oberlandesgericht u Gracu, i oesterr. Oberster Gerichtshof 24. stud. 1879. br. 12. 451.[1] A ministar Taaffe odredio je naredbom od 22. list. 1879. br. 9. 428. da se svaki slučaj takove ženidbe imade prema §. 94. o. g. z. prijaviti kompetentnomu sudu, da se ex officio izreče, da je takova ženidba nevaljana.

§ 189. Ženidbe nevjernika.

Ženidba nevjernika, koji po naravnom i po pozitivnom božjem zakonu mogu megju sobom sklopiti ženidbu, jest prava i valjana, dosljedno nerazrješiva ženidba, ma i po crkvenom pravu ne bi mogli megju sobom sklopiti ženidbe, jer crkveni zakoni ne vežu nevjernika. Ženidba nevjernika ostaje valjana i nerazrješiva ženidba, ma se i oba nevjernika pokrstila «jer sakramenat krsta ne razrješuje ženidbe, već oprašta grijehe, s toga ostaje ženidba nevjernika valjana i onda, kad se obrate, a zapreke, koje odregjuje crkveni zakon, ne čine ju nevaljanom». Nap. §. 23.

Odatle slijedi:

a) ženidbe nevjernika, koje prijeći kakova crkvena ženidbena zapreka, jesu valjane.

b) Budući da je ženidba nevjernika nerazrješiva, s toga bi bila nevaljana ženidba, koju bi sklopio muškarac nevjernik s drugom osobom otpustivši svoju ženu, ili koju bi sklopila s drugom osobom otpuštena žena. Kad bi dakle obojica prigrlila katoličku vjeru, tada bi trebalo, da uspostave ženidbenu zajednicu, jer je njihova druga ženidba bila nevaljana radi zapreke ženidbenoga veza, koja se temelji na naravnom pravu.[1]

c) Muž nevjernik, koji je otpustio svoju ženu, pa se pokrstio, a nije primio ni viših redova, niti je stupio u koji crkveni red, dužan je uspostaviti ženidbenu zajednicu, ako se i njegova supruga pokrsti, makar ona u to vrijeme i sklopila ženidbu s drugim.

d) Nevjernik, koji imade više žena, pa se pokrsti, smije kao zakonitu ženu pridržati samo onu, s kojom je prvom sklopio valjanu ženidbu. No ako se ona ne samo ne bi htjela pokrstiti, već i ne bi htjela s njim zajedno življeti, tad može kao suprugu pridržati ili koju god od svojih žena, ili se može s drugom pokrštenom osobom oženiti.

II. Kada se nevjernici, koji živu u valjanoj ženidbi, pokrste, ne treba, da ponove ženidbenu privolu u formi propisanoj od Trientskoga sabora. Oni su živili u valjanoj ženidbi, koja na sv. krstu nije razriješena, već je samo dobila sakramentalni karakter, a kada su bili nevjernici, nije ih ta

---

§ 188. [1] Archiv 67. p. 243. sqq.
§ 189. [1] c. gaudemus de divort.

forma obvezivala. Njihova se ženidba može, ali ne mora blagosloviti; u tom slučaju propisat će biskup način, kako to treba učiniti.[2]

Ženidba nevjernika, koji se pokrste, postaje time sakramentalna ženidba, jer megju vjernicima svaka je sveza ili ženidba ili priležništvo, a tko će tvrditi, da su oni, koji su u nevjerstvu bili zakoniti supruzi, sada poslije krsta postali priležnici?

§ 190. Privilegium Paulinum.

1. Ženidba nevjernika po svojoj naravi jest nerazrješiva, niti se razrješuje, ako oba nevjernika primu sv. krst, «cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittatur».[1] «Matrimonium», veli S. C. Off. 16. srpnja 1866., «etiam in infidelitate contractum natura sua est indissolubile, — ideoque non esse locum dissolutioni quoad vinculum matrimonii legitime contracti in infidelitate, quando ambo conjuges baptismum susceperunt vel suscipere intendunt».[2] Prema tomu veli i naš Naputak u §. 23. «budući da sakramenat krsta ne razrješuje ženidbu, već oprašta grijehe, ostat će valjana ženidba nevjernika i onda, kada se obrate».

2. Ako jedan od nevjernika koji je oženjen, primi sv. krst, a drugi ne će da s njim ili u opće živi, ili ne će da živi sine contumelia creatoris, tada se može onaj, koji je primio sv. krst, na novo oženiti.[3] «Ako se samo jedan suprug obrati a drugi, koji ostane u nevjerstvu, ne će da s njim živi, akoprem je onaj to zatražio, ili ako ne će da s njim živi bez poruge kršćanstva, može se onomu, ako zahtijeva, dozvoliti, da se na novo oženi, i kad zakonito sklopi novu ženidbu, razriješit će se vez ženidbe sklopljene u nevjerstvu». Nap. §. 23.

Nauka ta temelji se na riječima sv. Pavla u prvoj poslanici Korinćanima 7. 12. sqq. stoga i dolazi pod imenom privilegium Paulinum. Te riječi glase: «Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum; — quodsi infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus».

Riječi sine contumelia creatoris tumači Benedikto XIV. ovako: «hoc est non sine periculo subversionis conjugis fidelis, vel non sine execratione sanctissimi nominis Christi, et christianae religionis despicientia.[4]

Ako suprug, koji je ostao nevjernik, ne će da primi sv. krst, ali hoće da s obraćenim suprugom živi sine contumelia creatoris, tada nije slobodno onomu, koji se je pokrstio, sklopiti nove ženidbe; ali ako ga kasnije nevjernik bez njegove krivnje ostavi ili prekrši zadanu riječ, da će s njim živiti sine contumelia creatoris, slobodno je onomu, koji se je pokrstio, sklopiti novu ženidbu.

«Si quando evenerit», veli s. C. Officii 16. srpnja 1866., «ut stante duorum infidelium matrimonio, alter conjugum ad fidem conversus baptis-

---

[2] Vidi takav obred kod Kutschkera l. c. T. I. p. 430. sq.

§ 190. [1] c. 8. X. IV. 19.

[2] Arch v 67. p. 186.

[3] c. 7. 8. de divortiis.

[4] De synodo l. 6. c. 4. n. 3.

mum susceperit, atque cum infideli conjuge pacifice et sine contumelia creatoris cohabitaverit, si postmodum infidelis, quin tamen pars fidelis rationabile motivum dederit discedendi nedum converti recusaverit, sed insuper fracta fide de pacifica cohabitatione aut odio religionis discesserit, aut sine contumelia creatoris cohabitare noluerit, integrum erit conjugi ad alia vota transire».[5]

Nego ako nevjernik i odgovori, da je pripravan živiti s obraćenim suprugom sine contumelia creatoris, ipak treba da biskup prosudi uvaživši sve prilike u svakom pojedinom slučaju, da li se može dozvoliti obraćenomu, da s nevjernikom zajedno živi.

Licet infidelis, facta interpellatione, sine contumelia creatoris se cohabitaturum pollicetur, pertinere ad Episcopum, ipsius onerata conscientia, ut omni adhibita diligentia et perpensis singulorum casuum circumstantiis et moribus regionum, judicet utrum parti ad fidem conversae permittenda sit cohabitatio juxta ea, quae traduntur a s. me. Bened. XIV. De syn. dioec l. XIII. c. 21. n. 1.[6]

Žena, koja se je pokrstila, može se na novo udati, ako njezin nevjernik suprug obeća istina, da ju ne će smetati u ispovijedanju kršćanske vjere, ali ne će da otpusti druge nezakonite žene, ma i imala s nevjernikom suprugom djece, koju će po tom odgajati suprug nevjernik, jedino je dužna, ako ikako može, da se skrbi za katolički odgoj djece.

S. C. Officii odgovorila je na pitanje: Matrimonium valide contractum ante baptismum inter duos infideles potest ne dissolvi, quando, post baptismum unius, pars infidelis promittit quidem se non inquietare mulierem baptisatam in professione christianitatis, sed ille recusat dimittere alias uxores illegitimas, vel non vult promittere se servaturum leges evangelii circa monogamiam?» Resp. «Si agatur de uxore pagana alicujus pagani concubinarii quae convertitur, tunc, facta interpellatione, si renuat converti aut cohabitare absque injuria creatoris ac proinde desinere a concubinatu, qui sine injuria creatoris certe haberi nequit, poterit uti privilegio in favorem fidei concesso».

I opet: «Quando conjux infidelis rite interpellatus, aut absolute recusaverit cum conjuge ad fidem converso cohabitare aut animum sibi esse ostenderit cum illo quidem cohabitandi, sed non sine creatoris contumelia, vel absque eo quod se a concubinatu abstinere perpetuo velit, tunc conjux conversus, praehabito superioris ecclesiastici judicio, separari debet ab infideli, et poterit, si velit, uti privilegio seu divina dispensatione in favorem fidei concessa, et sic ad alia vota transire, cum persona fideli.

Mulier baptisata potest ne recurrere ad dispensationem, quando praenoscit quod, facta dissolutione matrimonii, educatio prolis susceptae penitus erit in potestate viri ejus infidelis?

Si conjugi converso impossibile prorsus sit filios e potestate alterius conjugis in infidelitate obdurati subducere, nec fas sit praemissa juridica et

---

[5] I. c. p. 1884. sq.

[6] S. C. Off. 7. Aug. 1891. (Acta XXIX. 639.). Na navedenom mjestu piše Benedikto XV. ovo: Neque aliud hac in re addendum remanet, nisi quod superiori ecclesiastico onus incumbit adhibendi vigilem curam ne, infideli conjuge in Societatem thori consentiente id mali sequatur, ut neophytus ad vomitum redeat, et in pristinas infidelitatis tenebras delabatur.

formali interpellatione, cum eo cohabitare, vel quia ille non vult vel non sine contumelia creatoris vult cohabitare, praehabito judicio superioris ecclesiastici, integrum erit ad alia vota transire, firma tamen manente obligatione, qua semper tenetur curandi, si quo modo poterit, catholicam filiorum educationem».[7]

S. C. Inq. dozvolila je dapače 28. stud. 1894. ženi, da se može poslužiti privilegio Paulino t. j. sklopiti ženidbu, akoprem je njezin suprug nevjernik izjavio, da je pripravan š njome živiti sine contumelia creatoris i dati svu djecu odgojiti u katoličkoj vjeri, ali je supruga na temelju nekih činjenica bila osvjedočena o njegovoj zloj namjeri.[8]

3. Pokršteni suprug može samo onda u kršćanstvu sklopiti novu ženidbu, ako sigurno znade, da nevjernik ne će da s njim ili u opće živi, ili ne će da s njim živi sine contumelia creatoris; a da to uzmogne znati, treba da nevjernika za to pita. Interpellatio conjugis infidelis jest conditio sine qua non, da se može tko poslužiti privilegio Paulino. «Integrum non est», veli Benedikto XIV., «conjugi converso transire ad alia vota, priusquam infidelis interpellatus aut absolute recusaverit cum eo cohabitare, aut animum sibi esse ostenderit, cum illo quidem cohabitandi, sed non sine creatoris contumelia, uti colligitur ex celeberrima decretali Innocentii III. in cap. Quanto de divortiis».[9] To pitanje nevjernika moglo bi se samo onda ispustiti, ako se iz nekih čina nevjernika sigurno znade, da on u opće ne će da s pokrštenim suprugom zajedno živi ili da s njim živi sine contumelia creatoris, pitati bo valja samo onda, kada se ne zna, a ne i onda kada se znade, jer eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet.[10] Tako n. pr. ne bi trebalo pitati nevjernika, kad bi on već sklopio drugu ženidbu, jer bi time jasno dokazao, da ne će živiti s obraćenim suprugom.

Dobro je istina, da ga pita crkvena oblast pred svjedocima, da ne bude kasnije dvojbe o valjanosti ženidbe, koju je sklopila obraćena stranka, ali to nije nužno.

Ako onaj, koji se je obratio na kršćansku vjeru, sklopi ženidbu ne pitavši nejvernika, da li hoće š njime živjeti sine contumelia creatoris, on istina griješi, ali da li je njegova ženidba valjana to stoji do toga, je li nevjernik bio pripravan obratiti se, ili barem š njime živiti sine contumelia creatoris ili nije. Jer ako je on hotio s obraćenim barem živiti sine contumalia creatoris, ženidba obraćenoga jest nevaljana, u protivnom pako slučaju valjana.

Pitati valja nevjernika samo ovo dvoje: 1. da li se hoće obratiti, 2. ili barem živjeti s obraćenim suprugom sine contumelia creatoris,[11] a obraćeni suprug, ako nevjernik to zaniječe, može se služiti privilegio Paulino, ako nije dao nevjerniku dostatan i razborit uzrok, da se od njega odijeli.

Pitalo se je naime: An delicta, quae post baptismum sunt commissa, sed nullatenus attenduntur a parte infideli (pitanje je glasilo: moraliter constat — haec facta posteriora nullatenus causam esse discessus partis infidelis, quae

[7] L. c.
[8] Acta XXIX. 564.
[9] L. c.
[10] R. J. 31. in VI.
[11] Instructio S. C. de Prop. Fide 16. siječnja 1797. (Acta XXXI. 695.).

nec de baptismo, nec de moribus post baptismum inductis sollicita aeque etiam secuta emedatione detrectasset cohabitationem), vel etiam quandoque penitus ignorantur, obstent, quominus pars baptisata uti possit privilegio Apostoli?

Resp. Cum militet ex parte conjugis conversi favor fidei, eo (privilegio) potest uti quacunque ex causa, dummodo justa sit, nimirum si non dederit justum ac rationabile motivum alteri conjugi discedendi, ita tamen ut tunc solum intelligatur solutum jugum vinculi matrimonialis cum infideli, quando conjux conversus (renuente altero post interpellationem converti) transit ad alia vota cum fideli.[12]

Ako nevjernik ne će da živi s pokrštenim drugom ili u opće ili sine contumelia creatoris, pokrštena stranka može umah sklopiti novu ženidbu.

4. Ako je nemoguće upitati nevjernika, jer se n. pr. ne zna, gdje boravi, ili da li je još živ ili s koga drugoga uzroka, ili ako ne odgovori na pitanje u odregjenom roku, tada ne preostaje drugo, no umoliti apostolsku Stolicu, da podijeli od toga oprost t, j. da ona dozvoli pokrštenomu sklopiti novu ženidbu i ne pitavši nevjernika, da li je on voljan s pokrštenim živiti sine contumelia creatoris.

«At quandoque evenit, conjugem infidelem in longinquas abiisse regiones aut ita latitare, ut interpellari nequeat, et tunc dubitatur, an interpellatione omissa, fas sit converso alias inire nuptias. Affirmant plerique. Alii ex adverso — in eo rerum statu necessariam putant dispensationem Summi Pontificis, cujus est declarare, in quibusnam circumstantiis desinat obligare praeceptum divinum, quo praedicta interpellatio ante rescissionem matrimonii videtur injuncta: atque huic posteriori sententiae in quadam causa Florentina — adhaesit s. C. Concilii. — Nec Sedes Apostolica difficilem se praebet eam petentibus dispensationem, quam urgens causa suadet concedendam: etenim — Gregorius XIII. locorum Ordinariis, parochis et presbyteris missionariis societatis Jesu in Angola, Aethiopia et Brasilia degentibus, potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjuge, qui christianae religioni nomen dedit, ut novum possit matrimonium inire, omissa interpellatione alterius conjugis infidelis, quam constat legitime interpellari non posse».[13]

5. Vez ženidbe u nevjerstvu sklopljene ne raskida se onda, kada jedan od nevjernika primi sv. krst, već onda, kada pokršteni sklopi novu ženidbu. «Iuxa divinum privilegium, conjugem conversum ad fidem, in ipso conversionis puncto non intelligi solutum a vinculo matrimonii cum infideli adhuc superstite contracti, sed tunc, si conjux infidelis renuat, acquirere jus transeundi ad alias nuptias cum tamen conjuge fideli. Ceterum tunc solum conjugii vinculum dissolvi, quando conjux conversus transit cum effectu ad alias nuptias».[14]

---

[12] S. C. Inquis. 19. Apri. 1899. (Acta XXXI. 694. sq.).

[13] Bened. XIV. De synodo l. c. Tako je u novije doba dobio vrhbosanski nadbiskup vlast na pet godina, da može oprostiti »ab interpellatione pro omnibus casibus ordinariis dummodo scilicet adhibitis antea omnibus diligentiis, etiam per publicas ephemerides, ad reperiendum locum ubi conjux infidelis habitat, iisque in irritum cessis, constet saltem summarie et extrajudicialiter, conjugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum infra tempus in monitione praefixum suam voluntatem non significasse. S. C. Inquis. 16. Aug. 1895. (Acta XXIX. 566.).

[14] S. C. Offic. 16. julii 1866. l. c,

6. Kada se jedan od supruga nevjernika obrati na kršćanstvo a drugi ostaje tvrdokoran u nevjerstvu, obraćeni može primiti više redove ili poći megju redovnike i položiti svečane zavjete.

Ako se i nevjernik obrati, pošto je već prije obraćeni primio više redove ili položio svečane zavjete, nema se uspostaviti ženidba, jer je ovaj pošljednji po pravu i zakonu promijenio svoj stalež i ušao u stalež, koji se ne slaže sa ženidbom.[15]

No ako onaj, koji se je prvi obratio, nije još položio svečane zavjete, nego je samo novajlija, ili ako je primio samo niže, a ne više redove, imade se ženidba uspostaviti, ako se u to vrijeme nevjernik obrati.[16]

7. Ako se nevjernik obrati, pošto je njegov već prije obraćeni ženidbeni drug položio svečane zavjete, tada je njemu slobodno sklopiti novu ženidbu, jer je vez ženidbe sklopljene u nevjerstvu razriješen time, što je obraćeni suprug položio svečane zavjete.

«Omnino tenendum est, dissolvi prius matrimonium consummatum per professionem illam, sicut dissolveretur per subsequens conjugium. Quia licet nec in jure, nec in divinis litteris hoc decisum reperiatur, at commune theologorum placitum hoc a simili deducit. Si enim ea vis concessa est professioni religionis a Christo, ut dissolvat vinculum prioris matrimonii rati inter fideles initi, nedum dissolvet matrimonium tempore infidelitatis consummatum, quod ratum non est. cap. Quanto de divort.

Et confirmatur, quia magis indissolubile matrimonium ratum fidelium, quam consummatum infidelium. Illud enim ultra contractum naturalem habet esse verum sacramentum, nec per subsequentes nuptias dirimi potest. Hoc autem non est sacramentum, ac potest dissolvi per subsequens matrimonium.

Tandem quia matrimonium ratum posterius dissolvit prius consummatum tempore infidelitatis initum, et ita illud est fortius et vincit hoc. Cum ergo illud vincatur a professione religiosa, et per eam dissolvatur, a fortiori hoc dissolvetur.[17]

A može li nevjernik sklopiti ženidbu, ako je obraćeni suprug primio više redove?

Sanchez to niječe, jer viši redovi ne razrješuju veza ženidbe valjane ali neizvršene, pošto je ta povlastica dana samo redovničkim zavjetima.

«Dicendum est, non dirimi. Quia nulla est ratio id probans, nec is status dirimit matrimonium ratum fidelium».[18]

II. Povlasticom sv. Pavla mogu se služiti svi nevjernici, koji primu valjano sv. krst, dakle ne samo oni, koji postanu katolici, već i oni, koji prijegju iz poganstva na krivovjerje, samo ako su valjano kršteni. Svjedoči nam to:

a) sv. Augustin, koji ne veli samo, da se u sv. pismu pod izrazom frater imade razumijevati svaki kršteni, dakle i krivovjerac već i govoreći o Pavlovoj povlastici tvrdi, da je sv. Pavao pod izrazom frater razumijevao i krivovjerce, a to čini s toga, da dokaže Dostima, da ih katolici s pravom zovu braća, ma se oni tomu i protivili. Evo njegovih riječi: «Ergo fratres ad hanc maxime adhormatur vos caritatem non solum in vos ipsos, sed in eos etiam, qui foris sunt, sive adhuc

---

[15] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 76. n. 6.
[16] Sanchez l. c. n. 7.
[17] Sanchez l. c. n. 9.
[18] Sanchez l. c. n. 11.

pagani nondum credentes in Christo, sive divisi a nobis, nobiscum caput confitentes et a corpore separati. Doleamus illos fratres tanquam fratres nostros, velint nolint, fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desierint dicere: Pater noster. Dicit de quibusdam propheta: His qui dicunt, nobis: non estis fratres nostri. Circumspicite, de quibus hoc dicere potuerit. Numquid de paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres nostros secundum scripturas et ecclesiasticum loquendi morem. Numquid de judaeis, qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum et videte, quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi christianos. Non est autem subjectus, inquit, frater aut soror in hujusmodi, cum diceret de conjugio. Fratrem et sororem dicit christianum vel christianam». (Enarratio in ps. XXXII. in fine).

b) Theodor nadbiskup u Canterbury-u. Njegove riječi nalaze se u c. 3. C. 28. q. 1. a glase: «Simili modo, si unus ex conjugatis baptisatus est, alter gentilis, et sequi non vult, sicut dicit Apostolus, infidelis si discedit, discedat».

Theodor uči, da povlastica sv. Pavla govori o krštenima, a tko god je valjano kršten, da se može s njom služiti. Crkva pako uči, da i krivovjerci mogu valjano krstiti upravo tako, kao što i katolici, dosljedno uči Theodor, da se povlastica sv. Pavla proteže i na krivovjerce.

c) K tomu dolazi svjedočanstvo istočne crkve: jer je Theodor došao s istoka (bio je redovnik u Tarsu u Ciliciji), i donio sa sobom ovu nauku, dosljedno možemo zaključiti, da se je na istoku tako učilo.

d) Isto svjedoči i nauka zapadne crkve, jer je ona riječi Theodorove uzela megju kanone i tako su one došle u Gracijanov dekret.

e) Posljednji dokaz pruža nam šutnja otaca, od kojih ni jedan ne veli, da se povlastica sv. Pavla ne proteže i na krivovjerce. A kad bi katolička nauka učila, da se povlastica sv. Pavla ne proteže i na krivovjerce, bez dvojbe ne bi o tom sv. oci šutili.

f) Do istoga zaključka dolazimo, ako promotrimo, na čemu se temelji povlastica sv. Pavla. Povlastica sv. Pavla temelji se na valjano primljenom sv. krstu, a krst je valjan ili ga podijelio krivovjerac ili katolik, dosljedno povlastica sv. Pavla valja da je zajednička i katolicima i krivovjercima.

g) Nauka crkve, koja uči, da je slobodno razriješiti ženidbu sklopljenu u nevjerstvu, kada se jedan suprug pokrsti, jest izražena u rečenici: contumelia creatoris, (contumelia creatoris solvis jus conjugii). Bez nje nije slobodno razrješiti ženidbe ispovijedao pokršteni pravu ili krivu vjeru, a radi nje razrješuje se ženidba, ma i ispovijedao pokršteni krivu vjeru, jer opstoji razlog razrješenju. Contumelia pak creatoris sastoji u tom, «što nevjernik, koji odilazi prezire početnika ženidbe — i odilazi s toga, da ne čuje, da je Bog kršćana početnik ženidbe», ili kako glasi kanon «ne audiret, Christum Deum esse christianorum conjugiorum».[19] A Krist je početnik i ženidbe krivovjeraca, i njihova je ženidba sakramenat, Contumelia creatoris, koja razrješuje ženidbu može biti tako kod krivovjeraca, kako i kod katolika, s toga i valja da se povlastica sv. Pavla temelji na nečem, što je obima zajedničko t. j. na krstu, a radi krsta i jest ženidba krivovjeraca matrimonium ratum.[20]

[19] c. 2. C. 28. q. 2.
[20] C Quantum de divortiis. Nam sacramentum fidei.

Contumelia creatoris nadalje, radi koje se razrješuje ženidba sastoji u tom, što se pogrgjuje sakramenat krsta. Ili ti je dakle nijekati nauku crkve, da je isti krst krivovjeraca koji i katolika naime Kristov krst, ili priznati, da je katolicima i krivovjercima zajednički uzrok, radi koga se razrješuje ženidba, jer se Kristov krst pogrgjuje, ako se pogrdi krst katolika ili krst krivovjeraca.

Rekli smo, da je nauka crkve izražena u rečenici: contumelia creatoris solvit jus conjugii. Na tu rečenicu nailazimo prvi put u 4. stoljeću u komentarima k listovima sv. Pavla, koje je napisao djakon Hilarij, ali su se dugo pripisivali sv. Ambroziju. Već samo to opravdava riječi, da je u njoj izražena nauka crkve. Od četvrtoga bo stoljeća do devetnaestoga opetovala se je ta rečenica u raznim knjigama i spisima, i priznavala se je kao općenito pravilo. A to je najjasnije svjedočanstvo predaje dosljedno i nauke crkve.

No to još nije sve. Kad je Hilarij pisao komentare k listovima sv. Pavla, već je bio raskolnik, a po mnijenju nekojih i krivovjerac. Jer on nam sam svjedoči, da ih je pisao za pape Damaza, koji je bio papa, pošto je već Hilarij otpao. Kada bi se dakle tvrdilo, da je on početnik one rečenice moralo bi se i tvrditi, da je katolička crkva onu rečenicu kao pravilo svoje nauke uzela od krivovjerca, a toga valjda ne će nitko tvrditi. Hilarij je indi morao tu rečenicu od drugoga nekoga uzeti. Postanak dakle te rečenice siže u vrijeme prije četvrtoga stoljeća, a po svoj prilici da je postala u apostolsko doba.

Nauka dakle crkve potvrgjuje naš zaključak, a oboje se slaže sa svjedočanstvima otaca.[21]

III. Imade kanonista, koji tvrde, da se vez ženidbe, koju sklope nevjernici, može na dva načina razriješiti: po povlastici sv. Pavla i oprostom rimskoga pape. Crkva nije o tom svoju rekla, ni s C. C. nije htjela u posebnom slučaju o tom izreći svoje mnijenje «Alter ejusdem causae articulus, sacrae Congregationis discussioni tunc quoque propositus, indecisus remansit. Quaerebatur itidem, an saltem jus esset summo Pontifici, primum matrimonium in infidelitate contractum et consummatum, suprema sua auctoritate relaxandi, veniamque concedendi conjugi, tardius ad fidem converso, ut in praedictis rerum circumstantiis posset cum secunda uxore permanere, — sed sacra Congregatio satius duxit, a sententia ferenda se abstinere, quoniam etiam data Pontifici potestate rescindendi prius vinculum conjugii in infidelitate contracti, nihilominus — merito dubitabatur, num eae adessent gravissimae causae, quae necessariae sunt, ut per Apostolicam dispensationem dirimatur».[22]

§ 191. Viši redovi.

Duhovnici, koji su primili više redove, ne mogu ni slobodno, ni valjano sklopiti ženidbe. »Si quis dixerit«, veli sabor Trientski, »clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante

[21] Isporedi: Kardinal Camillo Tarquini S. J. Ueber das Paulinische Privileg. Archiv 50. p. 224. sqq.

[22] Bened. XIV. De synodo I. 6. c. 4. n. 5.

lege ecclesiastica vel voto; et oppositum nil aliud esse quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiant se castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit, quum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari«.[1] A Naputak u § 24. »Duhovnici, koji su primili više redove — ne mogu se ženiti«.

Isto vrijedi i o duhovnicima istočne crkve, akoprem se oni mogu prije no primu više redove oženiti i poslije primljenih viših redova pridržati žene, ali i njihova ženidba poslije primljenih viših redova bila bi ne samo nedopuštena, već i nevaljana.[2]

Valjane ženidbe ne mogu sklopiti oni duhovnici, koji su primili više redove: biskupski i svećenički red, djakonat i podjakonat; dočim oni, koji su primili samo niže redove, mogu i slobodno i valjano sklopiti ženidbu, jer im toga crkva nije zabranila[3]; viši bo redovi ženidbena su zapreka po odredbi crkvenoga zakona.

Viši redovi priječe, da onaj, koji ih je već primio ne može sklopiti ženidbe, no ako oženjeni prime više redove, oni ne razrješuju njihove ženidbe, bila ta ženidba izvršena ili neizvršena.[4]

Da ne brani naravni ni pozitivni božji zakon, da duhovnici viših redova budu oženjeni, vidi se odatle, što istočna crkva dozvoljava svojim duhovnicima, da se mogu ženiti prije no primu više redove, što ne bi mogla dozvoliti, kada bi to branio naravni ili pozitivni zakon božji. Da je pako sv. red po odredbi crkvenoga zakona ženidbena zapreka, vidi se odatle što papa može podijeliti oprost i dozvoliti onomu, koji je primio više redove, da može valjano sklopiti ženidbu; a kada bi po odredbi naravnoga ili pozitivnoga božjega zakona sv. red bio ženidbena zapreka, ne bi papa mogao podijeliti oprost od te ženidbene zapreke.

Sabor Trientski nije htio riješiti pitanja, da li su duhovnici viših redova vezani na beženstvo crkvenim zakonom ili pako zavjetom, već veli »si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos — posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto a. s.«

Da bude duhovnik vezan na beženstvo, treba da je hotice primio više redove.

Prema tomu ne bi bila vezana na beženstvo djeca, koju bi zaredili u više redove prije no su došla k razumu, osim ako bi kasnije, kada dorastu, pristala izrično ili šuteći u svoje regjenje.[7] Koji bi primili više redove pod uplivom straha ili sile, mogu moliti u apostolske Stolice oprost od beženstva, ali će ga rijetko dobiti.

Onaj, koji je hotice primio sv. red, vezan je na beženstvo, makar i nije znao, da je ta dužnost spojena na sa sv. redom,[5] ili makar on i ne htio te dužnosti primiti.[6]

Oženjeni, koji je izvršio ženidbu, može primiti više redove samo onda,

---

§ 191. [1] Ss. XXIV. c. 9.
[2] Vidi §. 39. IX. 2.
[3] C. 3. 7. D. 32.; c. 1. de cleric. conjug.
[4] c. un. de voto in Xvag. Joann. XXII. tit. 6.
[5] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 27. n. 11.
[6] Idem ibidem n. 12.
[7] Vidi §. 33. 1. c.

ako mu to njegov ženidbeni drug dozvoli, no i on, ako je još mlagji, valja da pogje u samostan, ako je pako stariji, može ostati u svijetu položivši prosti zavjet čistoće.[8] Ako bi se radilo o tomu, da se oženjeni suprug zaredi za biskupa, tada njegova supruga ma i bila već vremešna, treba da pogje u samostan.[9] Neki tvrde da isto vrijedi i za onaj slučaj, ako bi suprug imao da postane kardinal.[10]

Tko bi bez dozvole supruge primio više redove, ne smije ih izvršivati već valja da se k njoj vrati.

Duhovnika viših redova, koji bi se usudio oženiti, valja rastaviti od tobožnje supruge, a osim toga pada on u odregjene kazne.[11]

Viši redovi samo su onda ženidbena zapreka, ako su valjano primljeni.

Ugarski zakon o ženidbenom pravu ne poznaje crkvene ženidbene zapreke sv. reda i svečanih zavjeta kao zapreku, već samo kao zabranu. § 25. toga zakona glasi: Bez dozvole crkvene oblasti zabranjeno je sklopiti ženidbu onomu, koji radi crkvenog reda ili zavjeta ne može sklopiti ženidbe po pravu one crkve, kojoj pripada.

§ 192. Svečani zavjeti.

Svečani zavjeti, valjano položeni u kojemu od apostolske Stolice odobrenom redu, čine kasnije sklopljenu ženidbu nevaljanom. »Si quis dixerit, — regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel voto: anathema sit«[1] A Naputak u § 24. »Redovnici, koji su položili svečane zavjete, ne mogu se ženiti.«

»U koliko čine ženidbu nevaljanom prosti zavjeti, položeni u kojoj družbi redovničkoj, valja prosugjivati po pravilima reda, odobrenima po sv. Stolici.« Nap. § 24. Prosti zavjeti, položeni u Jezuitskoj družbi poslije dvogodišnjega novicijata, čine takogjer ženidbu nevaljanom.[2]

Ako bi se usudile redovničke osobe, koje su položile svečani zavjet čistoće, sklopiti ženidbu, padaju ne samo one, nego i oni, koji bi htjeli s njima sklopiti ženidbu u izopćenje biskupu pridržano.[3]

§ 193. Razlika vjere.

Akoprem su već sv. oci[1] i crkveni pisci[2] savjetovali vjernicima, da ne sklapaju ženidbe s nevjernicima, nije ipak crkva takove ženidbe smatrala za nevaljane, dapače mnoge sv. žene (n. pr. Monika) bijahu udane za pogane.

Ženidbu vjernika s nevjernikom zabranjivali su prvi pokrajinski sabori,

---

[8] c. 4. de conv. conjug.

[9] c. 6. de conv. conjug.

[10] Sauchez l. c. l. 7. Disp. 41. n. 4.

[11] Vidi §. 39. IX. 4.

§ 192. [1] Trid. ss. XXIV. c. 9.

[2] Gregorij XIII. Ascendente 25. Maji 1584. Bull. Luxemb. 1727. II. 505. sqq.

[3] Constit. Ap. Sedis. Excommunicationes latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae n. 1.

§ 193. [1] Sv. Ambrozij n. pr. veli: Cave christiane gentili aut judaeo filiam tuam tradere. Cave inquam gentilem aut iudaeum. (rel. c. 15. C. 28. q. 1.).

[2] Tertullijan ad uxor. l. 2. (Collectio ss. Patrum, Lipsiae 1829. T. V. p. 310. sqq.).

ali ih nisu proglasivali nevaljanima,[3] a odredbe tih pokrajinskih sabora uzeo je Gracijan u svoj dekret. Ali niti zabrane pokrajinskih sabora, premda ih je uzeo Gracijan u svoj dekret nisu mogle učiniti, da budu nevaljane ženidbe vjernika sklopljene s nevjernicima. »Canones«, veli Benedikto XIV., — »a Graciano collecti in C. 28. q. 1. revera fidelium cum infidelibus matrimonia prohibent, non ita tamen, ut eadem faciant irrita. Et quamquam facerent, tamen quum canones illi a conciliis provincialibus conditi fuerint, tantam vim obtinere minime possunt, ut iis universalis ecclesia obligetur; quamvis praedicti canones in Graciani decreto locum habeant et illud opus jussu Gregorii XIII. emendatum fuerit, ut in quibusdam nostris operibus jam in publicam lucem editis satis superque a nobis probatum est.«[4]

Običaj, koji je vladao najprije u pojedinim pokrajinama, zabranjivati naime ženidbu vjernika s nevjernikom, širio se je sve dalje i dalje, dok nije koncem šestoga stoljeća postao općenit u cijeloj crkvi ali tako, da se je u cijeloj crkvi ženidba vjernika s nevjernikom smatrala ne samo kao nedopuštena, već i kao nevaljana. Pošto je taj običaj trajao nekoliko stoljeća,[5] zadobio je moć zakona, i tako je počamši od konca dvanaestoga stoljeća razlika vjere ženidbena zapreka.

Razlika vjere priječi ženidbu megju krštenim i nekrštenim, makar i nekršteni bio pripravan primiti sv. krst, ili makar on i bio već katekumen.[6] Krst treba da je valjano podijeljen, od koga — to se ne pita.[7]

U dvojbi, da li je netko hršten ili nije (dubium facti), uzima se, da je kršten, ako su ga rodili i odgojili kršćanski roditelji.[8] Ako se pako dvoji, da li je tko valjano kršten (dubium juris), imade se uzeti, da je krst valjano podijeljen, ako se ne može ništa izvjesna tvrditi; nevaljanim smatra se samo onda, ako se prema nauku i običaju one vjerske sljedbe ne može uzeti, da je valjano kršten.[9]

Razlika vjere kao ženidbena zapreka uvedena je, kao što se iz rečenoga vidi, općenitim crkvenim običajem, koji je postao zakon. Odatle slijedi: da ne može djelomični protivni običaj te zapreke ukinuti, i da ove ženidbene zapreke ne može oprostiti biskup, već samo papa, koji toga ne čini skoro

[3] Si quis judaicae pravitati conjugali societate jungitur, sive christiana judaeo, sive judaea christiano mulier carnali consortio misceatur, quicunque eorum tantum nefas admisisse cognoscitur, a christiano coetu atque convivio, et a communione ecclesiae protinus segregetur. c. 17. C. 28. q. 1.

[4] Singulari §. 9. od 9. veljače 1749. (Bull. Bened. XIV. cit. T. III. p. 2. sqq.).

[5] »Omnes consentiunt, ob cultus disparitatem irrita matrimonia esse, non quidem jure sacrorum canonum, sed generali ecclesiae more, qui pluribus abhinc saeculis viget ac vim legis obtinet«. Bened. XIV. Singulari §. 16. l. c. p. 4.).

[6] „Hoc — impedimentum non habet locum in matrimoniis eorum, qui haud sunt baptismate initiati, licet falsam ambo religionem sectentur, neque vim ullam habet in matrimoniis eorum, qui baptisma susceperunt, etsi alter catholicus, haereticus alter fuerit, quum plane constet, illicita illa quidem sed rata esse. Illud autem vigere compertum est in eorum conjugiis, quorum alter baptismi est particeps, expers omnino alter, quamvis adhuc catechumenus esset atque ad catholicam fidem accedere statuisset". Bened. XIV. l. c. §. 11. l. c. p. 5.

[7] Bened. XIV. l. c. §. 12. 13. l. c. p. 5.

[8] Et certe de illo, qui natus de christianis parentibus et inter christianos est fideliter conversatus, tam violenter praesumitur, quod fuerit baptisatus, ut praesumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur. c. 3. x. 3. 43.

[9] 1. Quoad haereticos, quorum sectae ritualia praescribunt collationem baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis.

nikada u pokrajinama, gdje je uregjena crkvena hierarhija.[10] A kada se i daje oprost od ove zapreke, daje se uz uvjet »dummodo cautum omnino sit conditionibus ab ecclesia praescriptis, praesertim de amovendo a conjuge catholica perversionis periculo, de conversione conjugis infidelis ab illa pro viribus curanda et de universa prole utriusque sexus in catholicae religionis sanctitate omnino educanda«.[11]

Razumije se samo sobom, da ova ženidbena zapreka veže i krivovjerce.[12]

Ugarski zak. članak XXXI. od g. 1894. o ženidbenom pravu ne poznaje ove crkvene zapreke ni kao zapreke ni kao zabrane; tamo se dakle mogu židovi i katolici po volji ženiti, dakako po gragjanskom zakonu.

§ 194. Zločin.

Ženidbena zapreka zločina nastaje: a) kada si preljubnici za života ženidbenoga druga obećaju, da će se uzeti, ili ako u istinu kušaju sklopiti ženidbu; b) ako i jedan od preljubnika u nakani, da može s drugim sklopiti ženidbu, radi s uspjehom o životu onoga ženidbenoga druga, čija je prava povrijedio preljubom; c) iz umorstva ženidbenoga druga.

I. Da iz preljuba, spojena s obećanjem, da će preljubnici megju sobom sklopiti ženidbu, ili ako su u istinu već kušali sklopiti ženidbu, nastane zapreka zločina, zahtijeva se:

1. da je ženidba preljubnika bila valjana,[1] jer ako njihova prva ženidba nije bila valjana, tada ne nastaje ženidbena zapreka zločina prema pravilu: non prestat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.[2] Ako je prva ženidba preljubnika bila valjana, nastaje zapreka zločina, ili ta ženidba bila izvršena ili neizvršena, ili supruzi zajedno stanovali ili oni bili rastavljeni od stola i postelje.

2. Da je u istinu učinjen preljub, a preljubnici da su za života svoga ženidbenoga druga kušali sklopiti ženidbu ili da su si obećali, da će ju sklopiti poslije smrti svoga ženidbenoga druga. Iz samoga dakle preljuba ne nastaje zapreka zločina,[3] kao što ni iz samoga obećanja,[4] da će se preljubnici uzeti, već valja da je jedno spojeno s drugim.

---

2. Quoad alios, qui juxta eorum ritum baptizant valide, validum censendum est baptisma.

Quod si dubium persistat etiam in primo casu, censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii.

3. Si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine actuali illius sectae, nullum est matrimonium. S. C. Off. 17. Nov. 1830. (Archiv 65. p. 338.).

[10] Teže se dopušta, da se ženidba sklopi sa židovom, nego li s poganom, u čijim se krajevima tek propovijeda evangjelje.

[11] Pod tim uvjetom podijelio je oprost Leo XIII. 22. veljače 1889. (Archiv 63. p. 118. sq.)

[12] „Haeritici ecclesiae subditi sunt et legibus ecclesiasticis tenentur. Cum vero inter ecclesiae leges illa quoque recenseatur, quae matrimonia illorum, quorum alter rite baptismum acceperit, secus alter, rata non habet, in nostra etiam quaestione statuendum erit, quum haeretica mulier baptismo initiata hebraeo nupsit, matrimonium illud pro irrito habendum esse. Bened. XIV. l. c. §. 16. l. c. p. 5. sq.

§ 194. [1] c. 2. X. IV. 7.

[2] R. J. 52. in VI.

[3] c. 6. X. IV. 7.

[4] c. 8. eod

3, Preljub valja da je pravi preljub u materijalnom i formalnom značenju riječi. U materijalnom značenju riječi jest pravi preljub:

a) ako je ženidba bila valjano sklopljena. Vidi točku 1.;

b) ako je preljub izvršen (copula consummata).

U formalnom pako značenju riječi jest preljub pravi:

a) ako su oba preljubnika znala, da putenim svojim grijehom čine preljub t. j. nepravdu ne samo svaki svojoj ženidbi, nego i ženidbi svoga sukrivca. Ne nastaje dakle zapreka zločina, ako svaki preljubnik znade samo za sebe, da je oženjen, a ne zna, da je i onaj, s kojim puteno opći, oženjen.[5]

b) Ako je preljub učinjen slobodnom voljom, a ne pod uplivom straha i sile.

4. Da su si krivci preljuba za života ženidbenoga druga ozbiljno obećali, da će se po njegovoj smrti uzeti, i da je to obećanje bezuvjetno primljeno. Ako su si uvjetno obećali, tada valja, da se je uvjet ispunio još za života ženidbenoga druga.

To obećanje treba da je kakovim vanjskim znakom izraženo, a da ga je druga stranka isto tako primila, jer ako nije vanjskim znakom izraženo, već ostaje samo u duši, nije obećanje, nego je nakana; ako ga druga stranka isto tako ne primi, manjka mu narav ugovora.

Nadalje treba, da nije obećanje opozvano bilo prije počinjenoga preljuba; obećanje opozvano poslije preljuba ne mijenja na stvari ništa.

5. Preljub treba da je učinjen, a obećanje dano, ili da se je kušalo sklopiti ženidbu još za života drugoga ženidbenoga druga, inače ne nastaje zapreka zločina. »Dvije osobe, koje su učinile preljub, ne mogu se uzeti, ako su si obećale za života drugoga ženidbenoga druga, da će se uzeti, ili ako su se u istinu usudile sklopiti ženidbu.« Nap. § 36.

6. Pošto je ova zapreka uvedena crkvenim zakonom, ne veže nevjernike, osim ako je kod njih posebnim zakonom uvedena.

Ako je vjernik učinio preljub s nevjernikom i obećao mu ženidbu ili ju kušao s njime sklopiti, tada nastaje ona vrst zapreke zločina, jer zapreka nastaje izravno za vjernika a neizravno i za nevjernika kao što to biva n. pr. kod zapreke razlike vjere.[6]

Ako se od dvojice nevjernika jedan obrati, koji je prije sv. krsta obećao ženidbu, pa poslije primljenoga sv. krsta učini samo preljub, ili je prije sv. krsta učinio preljub, pa je poslije primljenoga sv. krsta obećao samo ženidbu, dakako istoj osobi, ne nastaje ova vrst zapreke zločina, jer preljub nije skopčan s obećanjem ženidbe poslije primljenoga sv. krsta što se zahtijeva, da nastane zapreka[7].

II. Ženidbena zapreka zločina nastaje i onda, ako je i jedan samo od preljubnika radio s uspjehom o životu ženidbenoga druga u nakani, da može s preljubnikom sklopiti ženidbu. Da odatle nastane ženidbena zapreka, zahtijeva se:

1. da bude koji god od preljubnika, makar za to drugi i ne znao, pravi uzrok smrti nevinoga supruga, i da je smrt uslijedila iz njegova nastojanja,[8] Smrt nevinoga supruga upisuje se u grieh i onomu, dosljedno

[5] c. 1. x. IV. 7.
[6] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 7. n. 2.
[7] Schmalzgrueber l. c. n. 3.
[8] c. 3. X. IV. 7.

i onaj je uzrok smrti, koji je kod toga sudjelovao savjetom ili zapovijedi, ne pako i onaj, koji je samo odobrio smrt nevinoga supruga.

Ova vrst ženidbene zapreke zločina nastaje i onda, ako je vjernik radio s uspjehom o smrti nevjernikovog ženidbenog druga u nakani, da se nevjernik pokrsti, »cum tale damnum tali lucro ecclesia compensare non velit«.[9]

2. Da je nevini suprug ubijen s toga, da mogu preljubnici megju sobom sklopiti ženidbu, a ne iz drugoga uzroka n. pr. da mogu slobodnije puteno općiti. Ako je i jedan samo od preljubnika imao nakanu doći do ženidbe tim načinom, da se ubije ženidbeni drug drugoga, nastaje zapreka zločina, jer crkveno pravo ne veli nigdje, da obojica treba da imadu tu nakanu. Kada godj je dokazano, da je jedan od preljubnika radio s uspjehom o životu drugoga ženidbenoga druga, uvijek se predmnijeva na vanjskom sudu, da je to radio u nakani, da može sklopiti ženidbu s njegovim preostalim ženidbenim drugom.

3. Da je učinjen pravi preljub u materijalnom i formalnom značenju riječi. Vidi I. 3.

4. Da je preljub učinjen prije nego je umro ženidbeni drug, komu se je o životu radilo.

Ova vrst ženidbene zapreke zločina nastaje i onda, ako je tko prije radio o životu ženidbenoga druga, a onda tek učinio preljub, samo ako je preljub učinjen još za života ženidbenoga druga». Dvije osobe, koje su učinile preljub, ne mogu se uzeti — ako je samo i jedna stranka, da može s drugom sklopiti ženidbu, s uspjehom radila o životu onoga ženidbenoga druga, čija je prava povrijedila preljubom«. Nap. § 36.

III. Ženidbena zapreka zločina nastaje napokon iz umorstva ženidbenoga druga. Da iz umorstva ženidbenoga druga nastane zapreka zločina, zahtijeva se:

1. da su obojica, koja kane sklopiti ženidbu, radila o životu ženidbenoga druga; jer ako je samo jedan od njih radio o životu ženidbenoga druga, a drugi ili nije za to znao, ili se je tomu protivio, ne nastaje ženidbena zapreka.[10]

2. Da su oni pravi uzrok smrti ženidbenoga druga i da je smrt neposredno slijedila iz njihovoga nastojanja, a ne s koga drugoga uzroka n. pr. iz nevještine liječnikove.

Da iz umorstva nastane ženidbena zapreka, ne treba, da je koji od njih svojom rukom ubio ženidbenoga druga, već je dosta, ako je pri tom sudjelovao savjetom ili zapovijedi.

3. Da su radili o životu ženidbenoga druga u nakani, da mogu megju sobom sklopiti ženidbu, ma i samo jedan od njih imao takovu nakanu, koja se uvijek na vanjskom sudu predmnijeva.

»Umorstvo ženidbenoga druga priječi ženidbu megju krivim suprugom i osobom, koja je sudjelovala kod toga zločina, ako je samo i jedna stranka učinila to djelo u nakani, da se može oženiti s drugom strankom . Nap. § 37.

[9] c. 1. de conv. infidel.
[10] c. 1. X. 3. 33.

Nekoji tvrde, da zapreka zločina ne nastaje onda, kada krivci zločina ne znadu, da iz toga zločina nastaje zapreka a to stoga, jer je ova zapreka odregjena kao kazna zločina, a nitko se ne smije kazniti, tko nije znao, da je za njegov čin odregjena kazna.

Proti ovima tvrdimo, da zapreka zločina nastaje i onda, ma i krivci ne znali za nju, a to stoga, jer nijedna ženidbena zapreka nije kazna, nego se š njome samo proglasuje, da su neke osobe iz stanovitih uzroka nesposobne, da sklope ženidbu.

Ako se dakle ženidbenom zaprekom samo proglasuju neke osobe nesposobnima, da sklope ženidbu, onda ju one ne mogu sklopiti, ili za to znale ili ne, kao što to biva n. pr. kod tazbine, srodstva naravnoga i duhovnoga itd. Tu našu tvrdnju dokazuje i običaj crkve, koja nikada ne dozvoljava krivcima preljuba i umorstva, kada iz njih nastaje zapreka zločina, sklopiti ženidbe bez oprosta.[11]

Ženidbena zapreka zločina uvedena je crkvenim zakonom, s toga i ne veže nevjernika, ako su oba nevjernika. Ako je jedan vjernik, a drugi nevjernik, tada treba gledati na to, da li je umorstvo učinio nevjernik ili vjernik. Ako ga je učinio nevjernik, a vjernik nije pri tomu nikako sudjelovao, onda ne nastaje zapreka zločina, jer nevjernik nije podvržen crkvenim zakonima, a vjernik nije pri umorstvu sudjelovao. Ako je pako umorstvo učinio vjernik, ili ako je pri učinjenom od nevjernika umorstvu sudjelovao, tada nastaje za vjernika zapreka zločina, dosljedno per consequentiam i za nevjernika, ma i vjernik učinio umorstvo s namjerom, da se nevjernik pokrsti.[12]

Zapreku zločina može oprostiti papa, jer je uvedena, kao što rekosmo, crkvenim zakonom. ali ako je umorstvo ženidbenoga druga javno poznato, ne čini toga nikada.

Biskupi mogu vi facultatum quinquennalium dispenzirati «super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante», a za nutarnji sud «super occulto criminis impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione et agatur de matrimonio jam contracto, — etiam contrahendo in casibus tamen urgentioribus, in quibus tempus non suppetat recurendi ad s. Sedem.

Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. veli u §. 13. o ovoj zapreki samo ovo:

«Ženidbe ne mogu megju sobom sklopiti oni, od kojih je jedan u sporazumku s drugim radio o životu svoga vlastitoga ili drugoga ženidbenoga druga».

Taj zakon dakle ne pozna crkvene ženidbene zapreke prve vrsti (preljub i obećanje ženidbe, i preljub i de facto sklopljena ženidba); isto tako ne pozna ni druge, ni treće vrsti crkvene zapreke sločina; u suprot ustanovljuje ženidbenu zapreku zločina samo onda, ako je i jedan od ženidbenih drugova, ali u sporazumku s drugim, radio o životu svoga ili drugogoga ženidbenoga druga ma i bez uspjeha.

Radi umorstva ženidbenoga druga nastaje po ovomu zakonu samo ženitbena zabrana izmegju preostaloga ženidbenoga druga i ubojice njegovoga supruga(e), ako je on radi toga zločina osugjen, ma i ne bila osuda još pravomoćna.

---

[11] Isporedi Acta VI. 107. nota 1.

[12] c. 1. X. 3. 33.

§. 23. Ženidbeni drug ne smije sklopiti ženidbe s onim, koji je osugjen, da je ubio ili umorio drugoga ženidbenoga druga, ili da je pri tomu sudjelovao, ma i ne bila osuda još pravomoćna.

Kralj može na predlog ministra pravosugja podijeliti oprost.

POGLAVLJE ŠESTO.

Ženidbene zabrane. (Impedimenta prohibentia.)

»Dočim je crkva htjela, da se u svakom obziru skrbi za čast i čistoću ženidbe, nije joj se činilo probitačno, da odviše umnoži broj zapreka, koje čine ženidbu nevaljanom. Zato je izdala naredbe o ženidbi, za koje zahtijeva, da se obdržavaju, ali koje ne čine ženidbe nevaljanom, ako se ne bi obdržavale«. Nap. §. 56.

Osim ženidbenih zapreka imade i ženidbenih zabrana (impedimenta prohibentia). Crkva je naime propisala neke uvjete, koje valja pri sklapanju ženidbe obdržavati, a oni, koji ih ne obdržavaju, griješe, ali njihova je ženidba, akoprem nedozvoljena, ipak valjana. Takovi uvjeti zovu se ženidbene zabrane.

§ 195. 1. Nenavješćivanje ženidbe.

Ženidba se ne smije sklopiti, dok ne bude propisanim načinom naviještena, ili dok ne bude od navještaja dan oprost. Isporedi §§ 163. i slijedeće.

§ 196. 2. Zabranjeno vrijeme.

I. U prvo doba ne nalazimo, da bi crkva zabranjivala u sveto vrijeme sklapati žeuidbu, jer to nije ni bilo potrebno, budući da su se i sami vjernici žacali sklapati ženidbu u ono vrijeme, kad se crkva sprema, da proslavi veće tajne sv. vjere. Sabor u Laodiceji (oko g. 372.) prvi je zabranio sklapati ženidbu u korizmi,[1] a sabor Illerdenski zabranjuje sklapati ženidbu od došašća do poslije triju kralja, zatim od nedjelje sedamdesetnice do poslije osmine Uskrsa i tri ćedna prije blagdana Ivana krstitelja, a koji bi ju sklopili, neka se odijele.[2] Klemens III. zabranio je (g. 1190.) sklapati ženidbu od nedjelje sedamdesetnice do poslije osmine Uskrsa, ili prema običaju rimske crkve do poslije sedmoga dana Duhova.[3]

II. Po današnjem pravu zabranjeno je svečanim načinom sklapati ženidbu od prve nedjelje došašća uključivo do Bogojavljenja, zatim od čiste srijede uključivo do prve nedjelje po Uskrsu.

«Ab Adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniae, et a feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis inclusive, antiquas solennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari sancta synodus praecipit, aliis vero temporibus nuptias solenniter celebrari permittit».[4] Ta zabrana počima o pô noći prve nedjelje došašća i čiste srijede.

---

§ 196. [1] c. 8. C. 33. q. 4.
[2] c. 10. ead.
[3] c. 4. x. II. 9.
[4] Trid. ss. XXIV. c. 10. de ref. matrim.

U zabranjeno vrijeme nije slobodno sklapati ženidbe svečanim načinom t. j. ne može se blagosloviti ženidba, niti je slobodno držati gozbe i svečano pratiti zaručnicu u zaručnikov dom,[5] dočim se po tiho može po općenitom zakonu sklopiti ženidba, jer »ea est Romanae ecclesiae consuetudo, ut quocunque tempore matrimonium contrahatur«.[6] No kod nas je običajem uvedeno, da se u zabranjeno vrijeme u opće ne smije sklapati ženidba bez biskupove dozvole.[7]

Biskup može dati tu dozvolu, ako bi n. pr. inače bila zaručnica osramoćena, jer bi se saznalo, da je noseća. ili se je bojati, da tko ne osujeti ženidbe itd.

»Ženidbe nije dozvoljeno sklopiti od prve nedjelje došašća uključivo do Bogojavljenja, zatim od čiste srijede uključivo do prve nedjelje po Uskrsu». Nap. § 59.

Kad se uz dozvolu biskupovu sklapa ženidba u zabranjeno vrijeme, ne smije se služiti votiva missa pro sponsis, niti se u svagdanjoj misi uzima za nje commemoratio ni molitve poslije Pater noster i Ite missa est, akoprem mogu biti kod mise i primiti sv. pričest. No kad isteče zabranjeno vrijeme može se ženidba naknadno svečano blagosloviti, samo ako nisu supruzi stanovali zajedno u istoj kući.[8]

U zabranjeno vrijeme može se navješćivati.

§ 197. 3 Crkvena zabrana.

I. Pod ženidbenom zabranom, razumijeva se ovdje ona posebna zabrana, s kojom crkvena oblast brani nekim osobama iz zakonitih razloga, da ne smiju sklopiti ženidbe.

Uzroci, s kojih se može nekomu zabraniti, da ne smije sklopiti ženidbe, jesu ovi:

1. ako hoće sklopiti ženidbu onaj, koji je već prije sklopio s drugom osobom valjane zaruke.
2. Ako opstoji temeljita sumnja, da naumljenu ženidbu priječi ili brani kakova ženidbena zapreka ili zabrana.
3. Ako se je bojati, da će iz naumljene ženidbe nastati teške svagje, neprijateljstvo, ili drugo kakovo zlo.

»Kad postoji temeljita sumnja da onima, koji se žele oženiti priječi

---

[5] »Nomine traductionis solemnis intelligitur — convivio et aliis vanae laetitiae signis comitatam traductionem«. Sanchez l. c. l. 7. Disp. 7. n. 17. Si haec moderata sint, nullam culpam agnosco, si aliquantulus sit excessus, solam venialem, mortalem autem minime, nisi ubi nimins esset excessus, ita ut sanctitati praedictorum temporum notabiliter detraheretur. Idem n. 18.

[6] c. 4. X. II. 9.

[7] »Utrum permitti possit constans praxis — vigens, juxta quam parochi vel alii sacerdotes, de ipsius parochi licentia, tempore clauso matrimoniis assistant ad hunc finem tantum, ut sponsos privatim conjungant, minime vero ut illos solemniter benedicant, quin tamen licentiam seu veniam ab Ordinario exquirant? Negative, nisi accedat Archiepiscopi venia«. S. C. Rituum in Mexicana 25. sept. 1875. (Acta XII. p. 602. sq.).

[8] »Si saltem sufficiant ad hoc ut velationis seu nuptiarum solemnitates, elapso tem pore vetito sponsis permittantur, imo ut ipsi ad has suscipiendas rogentur, utpote a tempore immemoriali fuit in more positum? Affirmative, seu dari posse solemnem benedictionem nuptialem, dummodo sponsi antea non cohabitaverint in eadem domo«. Eadem eodem.

§ 197. [1] c. 2. C. 35. q. 6.

to kakova zapreka, ili kad se je bojati, da će njihova ženidba prouzročiti velike svagje i smutnje ili drugo kakovo zlo, može biskup, dapače je dužan, zabraniti ženidbu. Dok se zabrana ne opozove, nedopušteno je sklopiti ženidbu«. Nap. § 67.

Ženidbu može zabraniti:

a) papa i to svim katolicima, jer je on glavar sviju. Ali kod papine zabrane valja razlikovati, da li on komu zabranjuje, da ne može sklopiti valjane ženidbe, ili pak na prosto zabranjuje nekomu, da ne smije sklopiti ženidbe. Ako papa komu zabrani, da ne može sklopiti valjane ženidbe (cum clausula irritante), bit će ženidba dakako nevaljana;[1] ako mu pako jednostavno zabrani, da ne smije sklopiti ženidbe, bit će sklopljena ženidba nedozvoljena, ali valjana.

b) Biskup u svojoj biskupiji.

c) Crkveni dostojanstvenici u mjestu, gdje imadu biskupsku sudsku vlast.

d) Kapitularni vikar.

e) Generalni vikar biskupov.

f) I župnik može izvan sudbeno odgoditi ženidbu, ako mu se prijavi, da ju priječi kakova ženidbena zapreka, dok redoviti sudac stvar istraži. Isto može učiniti i u onom slučaju, ako zaručnici nemaju potrebnih isprava, ili ako ne znadu temeljne istine vjere.

II. Akoprem bi teško sagriješio onaj, koji bi znatice sklopio ženidbu s poimence izopćenim ili interdiciranim, ipak bi njegova ženidba bila valjana. Vidi se to jasno ex c. significasti (6. X. IV. 17.), gdje Innocencij III. naročito veli, da je ženidba, koju je izopćeni sklopio valjana, ako ju ne priječi kakova crkvena zapreka.

Ženidbi s poimence izopćenim, ako zaručnici ne će nikako da odustanu od ženidbe, može svećenik samo passive prisustvovati.[2]

III. Svećenik ne smije vjenčati javne grješnike, kako je to izrekla S. C. Inquisitionis generalis et Romanae 6. Idus Augusti 1852.[3]

§ 198. 4. Prosti zavjeti.

»Prosti zavjeti pokornosti, siromaštva i čistoće, koji su položeni u kojemu crkvenomu redu; zatim prosti zavjet, da će tko čuvati vječnu čistoću, da će stupiti u koji red ili primiti više redove, ili da ne će nikada sklopiti ženidbe, brane, da ne mogu dopuštenim načinom sklopiti ženidbe oni, koje vežu takovi zavjeti«. Nap. § 58.

Tko je položio koji od navedenih zavjeta pa sklopi ženidbu, njegova ženidba bit će valjana ali nedopuštena.[1] Izuzimlju se prosti zavjeti, koji se polažu u Jezuitskoj družbi poslije dvogodišnjeg novicijata, jer akoprem su prosti, čine ipak ženidbu ne samo nedopuštenom već i nevaljanom,[2] i prosti zavjet čistoće, kojim se zavjetuje supruga, kad s njezinom privolom primi suprug više redove, jer ako i preživi supruga, ne može ipak sklopiti valjane ženidbe.[3]

[2] Kohn, Kann ein Katholik mit einem namentlich Excommunicirten eine Ehe schliessen? Archiv 44. p, 423. sqq.

[3] Kod Kutschkera l. c. T. 3. p. 575.

§ 198. [1] c. 3. 4. 6. qui clerici etc.

[2] Greg. XIII. Ascendente 25. Maji 1584. l, c.

[3] c. 14. D. 32., Bened. XIV. De synodo l. 13, c. 12. n. 16

Da prosti zavjeti brane sklopiti ženidbu, treba da su valjano položeni i to ili bezuvjetno, ili ako su položeni uvjetno, da se je uvjet ispunio.

a) Tko se je zavjetovao, da će čuvati čistoću, griješi, ako sklopi ženidbu i dužan je i u ženidbi čuvati čistoću, ali bez uštrba druge stranke. Zavjet, da će tko čuvati čistoću, ne ugasne time, što je on sklopio ženidbu, već se samo odgagja: s toga ako umre ženidbeni drug, dužan je opet čuvati čistoću.

b) Tko se je zavjetovao, da će stupiti u koji crkveni red, griješi, kad prvi put izvrši ženidbu; no izvršivši ju, može se s njom služiti (potest petere et reddere debitum). Kad mu umre ženidbeni drug, dužan je stupiti u red.

c) Tko se je zavjetovao, da će primiti više redove, pa sklopi ženidbu, dužan je ispuniti zavjet, ako može n. pr. ako u to privoli ženidbeni drug. Ako ne može ispuniti zavjeta, može se služiti ženidbom; no ako umre ženidbeni drug, treba da primi više redove.

d) Tko se je zavjetovao, da ne će sklopiti ženidbe, pak ju sklopi, može se s njom služiti, ali po smrti ženidbenoga druga, ne može sklopiti druge ženidbe.

§ 199. 5. Mješovita ženidba.

I. »Crkva ne odobrava ženidbe megju katolicima i kršćanima nekatolicima i odgovara svoju djecu od takovih ženidba«. Nap. § 66.

Crkva katolička osugjuje mješovite ženidbe, ali je ipak ne smatra nevaljanima.

Uzroci, s kojih crkva katolička osugjuje mješovite ženidbe, jesu ovi:

1. pogibao, koja prijeti katoliku, da ili zanemari svoju vjeru, ili da sasma od nje otpadne;[1]

2. zao odgoj djece rogjene u takovoj ženidbi, ma i bilo obećano, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, jer nije moguće, da primjer nekatolika ne djeluje zlo na djecu; napokon

3. općenje katolika s nekatolikom u svetim stvarima, jer sklopiti ženidbu s nekatolikom isto znači, što i podjeljivati i primati sakramenat s nekatolikom.

»Illud etiam cavendum est«, veli papa Leon III., »ne scilicet conjugia facile appetantur cum alienis a catholico nomine: animos enim de disciplina religionis dissidentes vix sperari potest futuros esse cetera concordes. Quinimo ab ejusmodi conjugiis ex eo maxime perspicitur esse abhorrendum, quod occasionem praebent vetitae societati et communicationi rerum sacrarum, periculum religioni creant conjugis catholici, impedimentum sunt bonae institutioni liberorum, et persaepe animos impellunt ut cunctarum religionum aequam habere rationem assuescant, sublato veri falsique discrimine.[2]

II. 1. Svećenik je dužan vjernike odgovarati od mješovite ženidbe, a ako ne uspije, neka ih gleda nagovoriti, da sklope mješovitu ženidbu pod onim uvjetima, pod kojima je crkva, istina, ne odobrava, ali ipak kao manje zlo dopušta. »Si aliquid de canonum severitate remittens haec Apostolica

§ 199. [1] Tu pogibao riše Tertullijan ovako: »Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia et officia: ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, nunquam magis familiae occupatio obveniat«. (Lib. 2. Ad uxorem, c. 4. Ed. cit. I. p. 314.).

[2] Arcanum divinne sapientiae de 10. febr. 1880. l. c.

Sedes mixta istiusmodi matrimonia quandoqne permisit«, veli papa Gregorij XVI. u breveu upravljenom 30. travnja 1841. na ugarske biskupe, »id gravibus duntaxat de causis, aegreque admodum fecerit, et nonnisi expressa sub conditione de praemittendis opportunis cautionibus.[3]

Razumije se samo sobom, da nije dosta odgovarati tek onda od mješovite ženidbe, kada mu se zaručnici prijave, već da to treba činiti više puta u pouci osobito ondje, gdje živu katolici pomiješani s nekatolicima.

Uvjeti, pod kojima crkva katolička dopušta mješovitu ženidbu, jesu: nekatolički drug treba da se pismeno obveže, a) da će katoličkoj stranci dozvoliti obdržavati propise njezine vjere, b) da će svu djecu bez razlike spola odgajati u katoličkoj vjeri i c) katoličkoga druga treba ozbiljno opomenuti, da mu je dužnost nastojati nekatolika odvratiti od bludnje, u kojoj se nalazi, i ako on to obeća učiniti. »Ut conjux catholicus ab acatholico perverti non posset, quin potius ille teneri se sciret ad hunc pro viribus ab errore retrahendum, sed insuper ut proles utriusque sexus ex hisce conjugiis procreanda in catholica religionis sanctitate omnino educaretur«.[4]

Ali samo pismeno obećanje nije dosta, nego se traži i moralna sigurnost, da će se obećanje ispuniti.[5]

Pismeno obećanje nekatoličkoga ženidbenoga druga, da pristaje na ove uvjete, zove se litterae reversales i smatra se kod nas kao obvezatno i pred svjetskim sudom. Ovo pismeno obećanje treba da se izdade u tri primjerka i da ga potpiše nekatolička stranka i dva svjedoka te da je provigjeno sa župnikovim: vidi. Jedan primjerak dade se katoličkoj stranci, drugi se sahrani u župnički, a treći u biskupski arhiv.

2. Pismeno obećanje, da će se sva djeca bez razlike spola odgajati u katoličkoj vjeri, treba samo onda tražiti od nekatoličke stranke, kad to nije zajamčeno može biti svjetskim zakonima. U nas je odregjeno svjetskim zakonom, da se u mješovitoj ženidbi, ako je muž katolik, imadu sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, s toga u tom slučaju ne treba tražiti pismenoga obećanja, da će se ispuniti ono, što odregjuje gragjanski zakon. § bo 15. zak. članka 26. od g. 1790/1. glasi: proles e mixtis matrimoniis, quae semper coram parochis catholicis ineunda erunt, quibus tamen impedimenta quaepiam quocunque sub praetextu in contrarium ponere cautum esto, susceptae et suscipiendae, si pater catholicus fuerit, illius religionem sequantur, si vero mater fuerit catholica, tunc nonnisi proles masculae patris religionem sequi possint.[6] Dapače u tomu slučaju i ne dopušta kraljevska riješidba od 12. listopada 1807. primiti litteras reversales. »In casu illo, quod pater romano- aut graeco-catholicus est, reversales ejusmodi, etiamsi offerantur, nunquam acceptentur, cum in tali casu alioquin omnes utriusque sexus proles vigore legis in religione romano-catholica educari debeant, et similes reversales suo tempore praejudiciosae esse possint«.[7]

---

[3] Kod Schultea, Handbuch des katholischen Eherechts, Giessen 1855., Anhang p. 475. sq.

[4] Greg. XVI. l. c.

[5] S. C. Off. 21. Jul. 1880. Ut superior ecclesiasticus moralem certitudinem habeat sive de cautionum sinceritate pro praesenti, sive de earum adimplemento pro futuro. (Archiv 4? p. 440.) a Rampola u listu na primasa Simora 26. rujna 1890. Cautiones dandae sunt quae moralem pariant certitudinem. (Archiv 65. p. 185.).

[6] Roskoványi, De mixtis matrimoniis, Quinque-Ecclesiis 1842. T. II. p. 586.

[7] Roskoványi l. c. p. 589.

U nas dakle treba samo onda tražiti u mješovitoj ženidbi pismeno obećanje, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, kad je otac nekatolik a mati katolikinja, jer u tom slučaju gragjanski zakon nije u skladu sa zahjevom crkve. A da se u tom slučaju i može i smije primiti pismeno obećanje, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, jasno se vidi iz kr. rješidbe od 12. listopada 1807., gdje se u točki II. veli: »Si sponsus, qui catholicam religionem non profitetur — sese reversalibus ad utriusque sexus proles in religione romano- aut graeco-catholica educandas obstringere velit: reversales ejusmodi omnino acceptentur, cum ab ejusmodi parentibus genitae proles sensu etiam citati articuli patris quidem religionem sequi possint, non tamen debeant.[8]

III. Ako nekatolička stranka dade pismeno obećanje i ako opstoje važni uzroci da se sklopi mješovita ženidba,[9] tada treba tražiti oprost od ženidbene zabrane mješovite vjeroispovijesti. Oprost mogu tražiti ili zaručnici sami ili župnik; ako ga traže zaručnici, molbenica treba da je provigjena župnikovim: vidi.

Oprost od zabrane mješovite vjeroispovijesti podjeljuje redovito papa: »jedino svetoj Stolici — pridržano je», veti Naputak u §. 79., «podjeljivati oprost — od razlike vjere megju katolicima i kršćanima nekatolicima»; u nas ga ipak mogu podijeliti i biskupi. No biskupi ne mogu podijeliti oprost od zabrane razlike vjere, ako naumljenu ženidbu priječi još koja ženidbena zapreka. Na pitanje bo «utrum facultas expedita per s. C. de Prop. Fide recte et valide adhiberi possit conjunctim cum altera facultate expedita s. C. S, Officii nec ne, quando nimirum agitur de connubiis mixtis?», odgovorila je s. C. Inquis. 12. rujna 1866. Negative.[10]

Molbenica dušobrižnikova može glasiti ovako:

Preč. nadb. ordinarijate!

Nekatolik N. N. prijavio se je potpisanomu župniku, da želi sklopiti ženidbu s katolikinjom N. N. njegovom župljankom. Sve moje nastojanje, da zapriječim mješovitu ženidbu, ostalo je bezuspješno, jedino mi je pošlo za rukom nagovoriti zaručnika nekatoličkoga, da je obećao, da ne će katoličku svoju zaručnicu priječiti u izvršivanju propisa njezine vjere — a pogibelji nema, da bi katolička zaručnica otpala od svoje vjere — a katolička zaručnica obećala mi je, da će po mogućnosti nastojati, svoga ženidbenoga druga odvratiti od njegove bludnje. Osim toga je pismenim obećanjem osigurana odgoja sve djece u katoličkoj vjeri prilog A., a osim zabrane mješovite vjeroispovijesti ne priječi nijedna ženidbena zapreka te ženidbe. Pošto je dakle udovoljeno uvjetima, pod kojima crkva katolička trpi mješovite ženidbe: stoga moli pokorno potpisani u ime zaručnika preč. ordinarijat, da im podijeli oprost od ženidbene zabrane mješovite vjeroispovijesti, da uzmognu ne samo valjano već i slobodno sklopiti ženidbu.

N. . . . N. N. župnik.

Iz vana: N. N. moli oprost od ženidbene zabrane mješovite vjeroispovijesti u ime nekatolika N. N. i katolikinje N.

---

[8] Roskoványi l. c.

[9] Važan uzrok smatra se n. pr. bojazan da ne sklope gragjansku ženidbu, ili pred nekatoličkim dušobrižnikom, ako je nekatolik zaveo katolikinju pa je ona zanosila itd.

[10] Archiv 17. p. 176.

Primjerak reversa nekatoličke stranke:

Potpisani izjavljujem ovim i obećajem, da ću svu djecu muškoga i ženskoga spola, kojom će Bog blagosloviti moj brak sa N. N. dati odgojiti u katoličkoj vjeri, isto tako da ne ću priječiti moje buduće supruge u savjesnom izvršivanju propisa katoličke vjere i da ju ne ću nastojati odvratiti od katoličke vjere.

N. dne . . N. N.

N. N. svjedok.

Vidi: N. N. župnik. N. N. svjedok.

IV. U krajevima, u kojima je proglašen dekret sabora Trientskoga Tametsi može se mješovita ženidba valjano sklopiti samo pred vlastitim katoličkim župnikom. «Kod ženidba medju kršćanima katoličkima i nekatoličkima treba ženidbenu privolu izjaviti pred dušobrižnikom katoličkim». §. 19. g. ž. z. No u onim mjestima, gdje dekret sabora Trientskoga nije proglašen, ili za koja je mjesta apostolska Stolica podijelila oprost od dekreta sabora Trientskoga Tametsi, ili je izjavila, da tamo taj dekret ne veže, može se valjano sklopiti mješovita ženidba i pred nekatoličkim dušobrižnikom. «Izuzimaju se oni dijelovi carstva», veli Naputak (l. c.), «za koje je sveta Stolica izdala naputak od 30. travja 1841.; u području ovih krajeva ima se smatrati kao zakonita privola, koju izjave vjerenici pred dušobrižnikom nekatoličke stranke i u otsutnosti katoličkoga župnika». Spomenuti naputak apostolske Stolice izdan je i za naše krajeve: u nas se dakle prema tomu naputku smatra kao valjana ona mješovita ženidba, koja se sklopi pred nekatoličkim dušobrižnikom, t. j. koja se sklopi potajno (clandestine).

«Quod autem attinet», veli spomenuti naputak, «ad connubiorum istorum coram acatholico ministro, seu non servata concilii Tridentini forma, celebrationem: erit omnino sacrorum praesulum ac parochorum studiosissime instare, atque in caritate Dei et patientia Christi partem catholicam hortari ac monere, ut illam nimirum a tanti scandali turpitudine, quantum possint, absterreant. Siquidem vero hujusmodi ipsorum monitis atque hortamentis nihil, quod absit, proficientibus, mixta matrimonia ea ratione fuerint inita: inspectis tam praeteritis, quam praesentibus locorum, de quibus sermo est, peculiaribus circumstantiis, erunt ab episcopis et parochis prudenter dissimulanda, et, quamvis illicita, pro validis habenda; nisi tamen canonicum aliunde officiat dirimens impedimentum, seu in nuptiarum celebratione appositae fuerint conditiones subtantiae matrimonii ex catholica doctrina repugnantes.[11]

V. Ako je nekatolik pismeno obećao, da će mješovitu ženidbu sklopiti pod uvjetima, pod kojima ju dopušta crkva katolička, tad se takova ženidba sklapa pred katoličkim župnikom upravo onako, kao što i svaka druga ženidba, samo što je svećenik ne može ne samo blagosloviti, nego niti služiti sv. mise, koja bi se mogla smatrati kao neki nadopunjak vjenčanja.[12] Na-

[11] Instructio cardinalis Lambruschini ad primatem, archiepiscopos et episcopos in Hung. Regno.

[12] Utrum vigore clausulae: exclusa tamen semper missae celebratione . . . prohibeatur tantum missa pro sponsis cum orationibus et benedictionibus, ut in missali romano, an quaelibet missa etiam privata, quae celebratur coram sponsis et comitibus post matrimonium, licet sponsis non detur distincta sedes? Resp. affirmative ad utramque partem, quando missa celebratur cum omnibus expositis circumstantiis ita ut ea habeatur tanquam complementum ceremoniae matrimonii. S. C. Off. 17. Jan. 1877.

vještaj se obavlja, samo se ne spominje vjeroispovijed zaručnika, isto se tako može izdati svjedodžba o obavljenim navještajima, u kojoj se izjavlja, da naumljenu ženidbu ne brani ništa drugo do crkvene zabrane mješovite vjeroispovijesti, — no čuvati se je svećeniku, da u toj svjedodžbi ne napiše koju riječ, iz koje bi se moglo činiti, kao da on tu ženidbu odobrava.[13]

Ako se nekatolik krati ispuniti one uvjete, pod kojima crkva katolička dopušta mješovitu ženidbu, tad bi katolički svećenik kod takove ženidbe mogao prisustvovati samo passive: «tunc parochus catholicus aliusve sacerdos ejus vice fungens poterit iisdem nuptiis materiali tantum praesentia, excluso quovis ecclesiastico ritu, adesse, perinde ac si partes unice ageret meri testis, ut ajunt, qualificati seu auctorisabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat.[14]

U ostalom veli papa Benedicto XIV. da je stvar biskupâ, da propišu način, kako će svećenici prisustvovati, kada se sklapa mješovita ženidba. Quare in iis locis atque regionibus«, njegove su riječi, »ubi hujusmodi matrimonia aliquando sic contrahi (cum legitima dispensatione) permittuntur, expedit omnio, ut Episcopus ad tuendum ecclesiae decorem, ritus in eorundem connubiorum celebratione servandos opportune prudenterque praescribat«.[15]

Svećenik ne bi mogao nikako prisustvovati mješovitoj ženidbi, ako bi zaručnici htjeli ili prije ili poslije toga, da se i u nekatoličkoj crkvi i po nekatoličkom obredu vjenčaju. »Utrum sacerdos catholicus salva conscientia matrimonio mixto assistere illudque solemni benedictione cohonestare possit, si sponsi vel antea vel postea matrimonium ineant in ecclesia protestantica rituque protestantico? Resp. Negative. S. C. Officii 21. april. 1846.

VI. Pokojni nadbiskup kardinal Haulik izdao je za nadbiskupiju zagrebačku o mješovitim ženidbama ove propise:

1. mješovitu ženidbu treba tri put navijestiti, kao što i druge ženidbe, samo s tom razlikom, što se vjera ne spominje. Ako se imadu navijestiti čisto katoličke ženidbe, nje treba najprije navijestiti, a zatim dodati: osim toga kane još sklopiti ženidbu itd. Svećenik neka pri navješćivanju mješovitih ženidba pridrži štolu.

2. Ako nekatolička strana pismeno obeća (kad je to potrebno) da će svu djecu dati odgojiti u katoličkoj vjeri, tad prisustvuje svećenik mješovitoj ženidbi upravo tako, kao i svim drugim ženidbama.

3. Ako nekatolik ne će da dade pismeno obećanje o odgoji sve djece u katoličkoj vjeri, tada se odregjuje ovo:

a) župnik neka katoličku stranku za vrijeme zaruka poučava, da katolička crkva trpi samo onda mješovite ženidbe, ako se udovolji uvjetu o odgoji sve djece u katoličkoj vjeri i neka ju gleda nagovoriti, da odustane od mješovite ženidbe. Neka joj kaže, da mu crkva zabranjuje vjenčati, ako se ne udovolji njezinim uvjetima, a da mu samo dozvoljava, da može takovoj ženidbi passive prisustvovati, i neka ju na svaki način gleda nagovoriti, da u njegovoj pasivnoj prisutnosti sklopi ženidbu.

b) Svećenik prisustvujući pasivno mješovitoj ženidbi pred dvojicom ili trojicom svjedoka, neka bude obučen u svećeničku haljinu, ali ne u štoli

---

[13] Navedeni breve Gregorija XVI. i naputak l. c.
[14] Breve Gregorija XVI. l. c. p. 473.
[15] De synodo l. 6. c. 5. n. 4.

i rocheti, i neka joj prisustvuje u pristojnom mjestu n. pr. u župnom dvoru, ali nipošto u sv. mjestu.

e) Ženidbenu privolu može zaručnik izraziti ovako: Ja N. N. uzimam za ženu čestitu osobu N. N. i ne ću ju ostaviti u nijednoj nevolji do moje ili njezine smrti. Tako mi Bog pomogao!

A zaručnica katolikinja ovako: Ja N. N. uzimam za supruga čestitoga mladića ili muža N. N. i ne ću ga ostaviti u nijednoj nevolji do moje ili njegove smrti.

d) Iza ovako sklopljene ženidbe neka svećenik opomene supruge da je njihova ženidba, istina, nedozvoljena, ali ipak valjana, pa s toga nerazrješiva.

e) Ovako sklopljenu ženidbu imade župnik upisati u knjigu vjenčanih, a u rubrici: »ime onoga, koji je vjenčao«, neka upiše ovo: megjusobnu ženidbenu privolu izjavili su pred menom potpisanim u župnom stanu.

f) Kad župnik prisustvuje pasivno mješovitoj ženidbi, neka ne traži za to nikakove štolarine, jer on nije obavljao nikakove funkcije, već je samo prisustvovao ženidbi tanquam testis autorizabilis.

4. Ako bi oni, koji žele sklopiti mješovitu ženidbu, tražili od svoga župnika otpusnicu, da ih može drugi svećenik vjenčati, neka im ju dade i u njoj naznači, da je ženidba tri put naviještena, i da naumljenu ženidbu osim zabrane mješovite vjeroispovijesti ne priječi nikakova druga zapreka, i da daje dozvolu N., da može saslušati njihovu megjusobnu ženidbenu privolu.

5. Katolička stranka, koja kani sklopiti mješovitu ženidbu, a da nije udovoljeno uvjetima, koje crkva zahtijeva, ne može se u ispovijedi odriješiti prije vjenčanja; ako dogje na ispovijed poslije vjenčanja, pa ako se kaje za učinjeni grijeh i obeća, da će, koliko bude mogla, popraviti učinjeno zlo, ima se odriješiti.[16]

6. Supruzi, koji su sklopili mješovitu ženidbu ne udovoljivši crkvenim uvjetima, ne mogu se blagosloviti nakon sklopljene ženidbe; a rodilja se može uvesti u crkvu samo onda, ako je dijete kršćeno u katoličkoj crkvi, inače ne. O svemu tomu treba da ih svećenik prije pouči, da ne budu postigjeni.[17]

VII. Akoprem je kod nas mješovita ženidba, koja se sklopi pred nekatoličkim dušobrižnikom, valjana, ipak pada katolička stranka, koja sklopi mješovitu ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom u izopćenje papi posebnim načinom pridržano

[16] Utrum in contractis matrimoniis (cum haereticis) pastores animarum partem poenitentem, dummodo seclusum sit scandalum, tuta conscientia ad receptionem sacramentorum admittere veleant?

Resp. Quoad matrimonia valida, ad sacramenta percipienda posse admitti sine praevia renovatione consensus, sed ab iisdem percipiendis arcendos, donec vera dederint resipiscentiae signa, et promiserint se curaturos totis viribus tam conversionem partis haereticae, quam educationem in religione catholica prolis universae natae et forsan nasciturae; et tandem donec obtinuerint absolutionem a censuris incursis una cum poenitentiis salutaribus casu quo contraxerint coram ministro haeritico.

Quoad vero matrimonia invalida cum sit nullum eorum matrimonium vitio clandestinitatis, non esse admittendos ad receptionem sacramentorum nisi prius promiserint post impetratam dispensationem super impedimento mixtae religionis, se fideliter executuros eas omnes conditiones, quae exiguntur in praefata dispensatione et dein nisi consensum renovaverint coram catholico parocho et duobus testibus, et tandem nisi obtinuerint prius absolutionem a censuris incursis una cum poenitentiis salutaribus, casu quo matrimonium attentaverint coram ministro acatholico. S. C. Off. 23. Aug. 1877. (Acta XXVI. 382. sq.)

[17] Okružnica od 2. srpnja 1840., 21. siječnja 1841.

radi toga, što uključivo pristaje uz krivovjerje.[18] A da je tomu u istinu tako, svjedoči nam:

1. Kardinal Monaco La-Valetta, vikar rimski, koji u svomu naputku na rimske župnike izdanomu dne 12. srpnja 1878. veli: 1. Excommunicationem incurrunt Pontifici reservatam inter specialissimas, omnes illi, qui etiam sine voluntate adhaerendi haeresi, et solummodo humani respectus gratia, sua dant nomina haereticorum septis, denominationis cujuslibet.[19]

A da ovo nije samo osobno mnijenje kardinalovo. svjedoči nam on sam. Postavši naime biskup u Albanu, sazvao je god. 1887. biskupijski zbor, u kojemu veli: »Eandem excommunicationem (n. 1. Ap. Sedis) incurrunt juxta declarationem S. Rom. et Univ. Inquisitionis a Nobis, dum vicarii in Urbe munere fungeremur die 12. julii 1878. evulgatam illi omnes, qui etiamsi animo haeresi non adhaereant, sese vel nominetenus adscribunt sectae, cujuscunque sit ea nominis, haereticae vel schismaticae, quacunque de causa id fiat«. Kardinal je dakle samo proglasio odredbu zbora Inquisitionis.

2. Iz odgovora zbora Inquisitionis na pitanje:

3. Utrum absolutio a censuris omnibus catholicis, qui coram haeretico ministro nuptias contraxerunt, necessaria sit, an potius in eo tantum casu impertienda sit, quo in hujusmodi celebrationem ab antistite censurae promulgatae sint? et quatemus negative ad primam partem, quaeritur 2. utrum absolutio a censuris necessaria sit iis saltem, qui in ejusmodi nuptiis consenserunt acatholicae prolium educationi? 3. Num haec absolutio requiratur solummodo tanquam formalitas in executione dispensationis stilo Curiae inducta, an etiam iis catholicis sit necessaria, qui post matrimonium coram acatholico ministro valide initum cum ecclesia reconcilari desiderant?

Feria IV. die 29. Augusti 1888. In congregatione generali S. Inquisitionis Eminentissimi Patres responderi mandaverunt: Ad primum: affirmative ad primam partem, negative ad secundam.

Ad secundum et tertium: provisum in primo.

Eadem feria ac die: SSmus Dnus N. Emmorum PP. resolutionem approbavit.[20]

3. Iz naputka istoga zbora, koji je dao 17. veljače 1864. biskupima u Hanoveru, quoad matrimonia mixta, quae iniri solent coram ministro haeretico. Taj naputak sadržaje ovo:

u onim mjestima, gdje protestantski pastori zamjenjuju gragjanske oblasti, može katolik s nekatoličkim zaručnikom doći pred nje, da ispune samo gragjanski čin. U svim pak onim slučajevima, kad se smatra, da nekatolički dušobrižnik radi kao župnik, ne smije katolik pred njim izjaviti svoje ženidbene privole, jer bi to bilo i teško griješno i svetogrdno. »Verum enim vero, quotiescunque minister haereticus censeatur veluti sacris addictus et quasi parochi munere fungens, non licet catholicae parti una cum haeretica matrimonialem consensum coram tali ministello praestare, eo quia adhiberetur ad quandam religiosam ceremoniam complendam, et pars catholica ritui haeretico se consociaret, unde

[18] Isporedi bullu Apostolicae Sedis: Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae n. 1.
[19] Acta XI. p. 172.
[20] Linzer Quartal-Schrift 1889. IV. p. 869.

oriretur quaedam implicita haeresi adhaesio, ac proinde illicita omnino haberetur cum haereticis in divinis communicatio.

Opportune itaque a te instructi ac commoniti parochi ac missionarii edoceant fideles, qua publicis in ecclesiis catechesibus, qua privatis instructionibus circa constantem ecclesiae doctrinam et praxim, ita ut a mixtis contrahendis nuptiis quoad fieri possit salubriter avertantur; sin autem, abhorreant prorsus a celebrando matrimonio coram haeretico ministro sacris addicto, id quod omnino illicitum et sacrilegum est. Ita responsum fuit Ordinario Trevirensi sub feria IV. die 21. Aprilis 1847«.[21]

Naputak dakle veli, da katoliku nije slobodno sklopiti ženidbu s nekatolikom pred nekatoličkim dušobrižnikom s razloga, jer bi to bila implicita haeresi adhaesio: oni pak, koji pristaju uz krivovjerce, padaju u izopćenje papi posebnim načinom pridržano. Credentes: id est, qui haeresim implicite profitentur, veli Maurus u svomu komentaru k bulli Apostolicae Sedis ad n. 1.[22]

Župnici neka, nastavlja naputak, u svim slučajevima pouče zaručnike, kada ih zaručnici pitaju, ili kada sigurno znadu, da kane sklopiti ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom, o težini grijeha, koji kane učiniti i o cenzurama, u koje padaju. Ako pak zaručnici ne pitaju župnika, da li smiju sklopiti ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom, ali on znade, da će to učiniti i da bi sve njegove opomene bile uzaludne, onda neka šuti, da iz materijalnoga grijeha ne učini formalni ako se nije bojati sablazni; no svakako neka nastoji nagovoriti ih, da ispune uvjete, koje crkva traži kod mješovite ženidbe, a naročito onaj, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri. Ako bi zaručnici htjeli iza sklopljene ženidbe pred nekatoličkim dušobrižnikom ponoviti svoju ženidbenu privolu pred katoličkim župnikom, katolički ih župnik može samo onda vjenčati, ako se katolička stranka kaje za ono, što je učinila, i ako je valjano riješena cenzure. »Quod si tandem consensus coram parocho velit renovari, postquam praestitus jam fuerit coram ministro haeretico, idque publice notum sit vel ab ipsis sponsis parocho notificetur: parochus huic matrimonio non intererit nisi servatis, uti supponitur, ceteroquin servandis, pars catholica facti poenitens, praeviis salutaribus poenitentiis absolutionem a contractis censuris rite prius obtinuerit«.[23]

VIII. Ako se katolik, koji je sklopio s nekatolikom ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom, želi pomiriti s katoličkom crkvom, tad neka župnik postupa ovako:

1. budući da je takav katolik izopćen, a da to izopćenje vrijedi i pro foro externo, jer je ženidba javan čin, s toga treba da svećenik zatraži vlast, da ga može riješiti izopćenja pro foro externo.

2. Dobivši traženu vlast, riješit će ga izopćenja po propisanom obredu u Rituale Romanum Tit. III. cap. 3. de absolutione ab excommunicatione in foro externo.

3. Riješivši se katolik izopćenja, može poći na ispovijed. Svećenik će ga u ispovijedi odriješiti, ako se iskreno kaje za učinjen grijeh i obeća, da

---

[21] Acta XVI. p. 207. sq.

[22] Commentarii Aegidii Mauri in constitutionem Apostolicae Sedis, Reate 188?. p. 23. n, 32.

[23] Acta l. c. p. 208.

će, koliko bude mogao popraviti učinjeno zlo, a naročito, da će nastojati svu djecu odgojiti u katoličkoj vjeri.

4. Za one, koje je ispovjednik odriješio u ispovijedi od grijeha ne imajući posebne vlasti odriješiti ih od cenzura, vrijedi odluka s C. Officii, koja je na pitanje pruskih biskupa upravljeno na nju 31. kol. 1891.: «Quid faciendum de illis catholicis, qui secundum veterem dioecesium nostrarum usum, licet coram ministro acatholico matrimonium contraxerint, a confessariis sine speciali facultate absolvendi ad ss. sacramenta admissi sunt«, — odgovorila 18. svibnja 1892.: »Qui vero hucusque nulla praevia a censuris absolutione, ab hujusmodi culpa absoluti sunt, juxta exposita non esse inquietandos.«[24]

IX. Gragjanski zakoni, koji u nas vrijede o mješovitim ženidbama i o odgoji djece rogjene u takovoj ženidbi, odregjuju ovo:

1. mješovite ženidbe bile one s početka mješovite, ili postale kasnije mješovite time, što je nekatolik prešao na katoličku vjeru, spadaju pred duhovni sud katolički. (Čl. 26. § 16. od g. 1791.)

2. Muška djeca nezakonito rogjena od oca nekatolika a matere katolikinje, ma i postala zakonita naknadnom ženidbom roditelja, imadu se odgajati u katoličkoj vjeri. (Int. ddto. 27. prosinca 1808. br. 28.092., 4. prosinca 1804. br. 26.428.)

3. Nezakonita djeca rogjena od oca katolika a matere nekatolikinje i pozakonjena naknadnom ženidbom, slijede vjeru očevu. (Int. ddto. 30. kol. 1814. br. 22.458.)

4. Privola oca katolika, koji bi u mješovitoj ženidbi pristao na to, da se sva djeca odgajaju u nekatoličkoj vjeri, ne vrijedi, jer se protivi zakonu. (Int. ddto. 26. srpnja 1808. br. 15.994.)

5. Isto tako ne vrijedi privola katoličke stranke, ma ona i pismeno obećala stranki nekatoličkoj, da će dozvoliti, da se djeca rogjena u ženidbi, odgajaju u nekatoličkoj vjeri, jer se i ta privola protivi zakonu. (Int. 21. kol. 1799. br. 19.545., 20. veljače 1821. br. 4.370.)

6. Djeca rogjena u mješovitoj ženidbi, koja se imadu po zakonu odgajati u katoličkoj vjeri, imadu se u toj vjeri odgajati, ma i katolik otpao od svoje vjere. (Int. ddto, 30. kol. 1808. br. 19.160.)

7. Mati katolikinja, ako umre otac nekatolik, može i mušku djecu odgojiti u katoličkoj vjeri. (Int. ddto. 18. travnja 1809. br. 8852.)

8. Župnici treba da vode posebne matice o mješovitim ženidbama, da se može bditi nad tim, da li se djeca odgajaju u katoličkoj vjeri, koja se po zakonu imadu u njoj odgajati. (Int. ddto. 25. lipnja 1793. br. 14.973.)

9. Župnici i podarhidjakoni imadu paziti na to, da se ona djeca odgajaju u katoličkoj vjeri, koja su dužna po zakonu u njoj se odgajati. (Int. ddto. 27. ožujka 1810. br. 5088.).

10. Ako je ženidba nekatolika postala mješovita time, što je otac primio katoličku vjeru: sva djeca, koja još nisu navršila 18 godina, imadu se odgojiti u katoličkoj vjeri. Ako je mati nekatolikinja primila katoličku vjeru: ženska samo djeca, koja još nisu navršila 18 godina, vjere su katoličke. (Art. 3. § 1. a. 1844.)

---

[24] Archiv 68. p. 185.

11. Ako umre otac katolik u mješovitoj žcnidbi, sva se djeca imadu i poslije njegove smrti odgojiti u katoličkoj vjeri; ako umre mati katolikinja: samo ženska djeca imadu se i nadalje odgojiti u katoličkoj vjeri. (Int. ddto. 18. travnja 1809. br. 8852.)

§ 200. Na što treba da pazi dušobrižnik, kad ugarski državljanin sklapa kod nas mješovitu ženidbu.

Katolička crkva dopušta mješovite ženidbe samo onda, ako nekatolička stranka, kada i gdje je to potrebno, pismeno obeća, da će se sva djeca rogjena u mješovitoj ženidbi odgajati u katoličkoj vjeri; u protivnom pak slučaju zabranjuje ona svojim svećenicima aktivno sudjelovati pri sklapanju mješovite ženidbe.

I novi ugarski zakon o ženidbenom pravu dozvoljava supruzima, da se mogu prije vjenčanja sporazumiti, u kojoj će vjeri odgajati svoju buduću djecu, samo što propisuje neke formalnosti, kojih se je držati pri sklapanju takova ugovora, da ga država priznade obvezatnim za stranke: s toga saopćujemo tako ustanove zakona, kao što i naredbu ugarskih ministara o vjeroispovijesti djece, da se znade, kako valja postupati, ako bi koji ugarski državljanin htio kod nas sklopiti mješovitu ženidbu, da se osigura odgoj sve djece u katoličkoj vjeri.

I.

Ug. zak. čl. XXXII. od g. 1894. o vjeroispovijesti djece.

§ 1.

Supruzi, koji pripadaju kojoj primljenoj ili zakonom priznanoj vjeroispovijesti, mogu se prije vjenčanja jedan put za svagda dogovoriti, hoće li njihova sva djeca slijediti vjeru očevu ili materinju dotično u njoj biti odgojena.

Ovaj dogovor bit će samo onda valjan, ako bude sklopljen pred kr. bilježnikom, kr. kotarskim sucem, načelnikom ili velikim sucem (Oberstuhlrichter), i ako se budu pri tom obdržavale propisane formalnosti.

O sklopljenom dogovoru pred kr. bilježnikom imade se sastaviti javna isprava. Folmalnosti, koje se imadu obdržavati, kad se ovaj dogovor sklopi pred drugim oblastima, kao što i postupak, kako da se ovaj dogovor vodi u maticama u očevidu, odredit će ministar za bogoštovlje i nastavu, ministar pravosugja i ministar nutarnjih posala.

§ 2.

U pomanjkanju dogovora u §. 1. spomenutoga, dječaci su vjere očeve, a djevojke vjere materinje, dotično imadu se u toj vjeri odgojiti, u koliko ta vjera spada megju primljene ili zakonom priznane vjeroispovijesti.

§ 3.

U §. 1. spomenuti dogovor može se kasnije samo onda promijeniti, ako jedan od supruga, kad su supruzi razne vjeroispovijesti, primi vjeru drugoga supruga tako, da ženidba postane ženidba jedne te iste vjeroispovijesti.

U ovom slučaju može se dogovor pod istim formalnostima ali samo tako promijeniti, da će sva djeca, koja će se roditi, kao što i ona, koja još

nijesu navršila sedmu godinu, slijediti zajedničku vjeru svojih roditelja i da će u njoj biti odgojena, djeca pak, koja su sedmu godinu već navršila, ali još nijesu dosegla dobe propisane u §. 2. zak. čl. LIII. 1868. mogu prijeći propisanim u §§. 3.—8. načinom spomenutoga zak. članka na vjeru svojih roditelja ali samo s privolom tutorstvene oblasti.

NB. Spomenuti paragrafi zak. čl. LIII. od god. 1868. glase ovako:

§ 2. Prijeći (na drugu vjeru) može onaj, koji je već navršio 18. god. dobe svoje. Žene ipak, pošto su se udale, mogu prijeći, makar i nijesu još ove dobe dosegle.

§ 3. Onaj, koji želi prijeći, bio on član koje mu drago crkve, imade u prisutnosti dvojice svjedoka, koje on sam izabere, svoju nakanu prijaviti dušobrižniku svoje crkvene općine.

Poslije četrnaest dana a najdulje prije nego progje trideset dana imade on opet u prisutnosti iste dvojice, ili druge dvojice svjedoka, koje sam izabere, izjaviti dušobrižniku svoje crkvene općine, da ostaje kod svoje nakane prijeći na drugu vjeru.

§ 4. Onaj, koji kani prijeći, tražit će tako o prvoj, kao što i o drugoj prijavi od onoga dušobrižnika, kojemu je prijavio svoju nakanu prijeći, svaki put posebnu nebiljegovanu svjedodžbu.

§ 5. Ako dušobrižnik kad god i s kojega mu drago uzroka ne bi htio dati traženu svjedodžbu, onda izdaju o svakoj prijavi posebnu svjedodžbu svjedoci, koji su bili pri njoj prisutni.

§ 6. Dobivene sviedodžbe pokaže onaj, koji želi prijeći, dušobrižniku one vjeroispovijesti, na koju želi prijeći — i time je dotična crkva potpuno vlasna, da ga prime.

§ 7. Dušobrižnik, kojemu je onaj, koji je prešao, pokazao svoje svjedodžbe, i koji ga je primio (u novu vjeru), dužan je o tom ubavijestiti dušobrižnika one crkvene općine, u koju je on prije spadao,

§ 8. Svi čini onoga, koji je prešao, imadu se iza prelaza prosugjivati po nauci one crkve, u koju je prešao, a ne obvezuju ga više načela one crkve, iz koje je istupio.

§ 4.

Od pravila u §. 2. sadržanoga može se kasnije samo onda otstupiti, ako jedan ženidbeni drug primi vjeru drugoga ženidbenoga druga i tako postane ženidba ženidbom jedne te iste vjere.

U tom slučaju slijede sva djeca, koja će se roditi kao što i ona, koja još nijesu navršila sedme godine zajedničku vjeru roditelja, dotično imadu se u toj vjeri odgojiti. Djeca, koja su već navršila sedmu godinu, ali nijesu dosegla dobe propisane u §§. 3.—8. spomenutog zak. članka mogu prijeći na zajedničku vjeroispovijest svojih roditelja, ali samo s dozvolom tutorske oblasti.

§ 5.

Nezakonita djeca slijede vjeru svoje matere, u koliko ta vjera spada megju primljene ili zakonito priznane vjeroispovijesti.

Prijegje li mati na koju drugu primljenu ili zakonito priznanu vjeroispovijest, tad slijede mater u novu vjeru i nezakonita djeca, koja nijesu još navršila sedme godine. Sin, koji još nije navršio sedme godine a pozakonjen je milošću vladara ili ga je otac priznao kao svog sina, slijedi vjeru očevu, ako je otac tu želju izrazio u roku od šest mjeseci nakon pozakonjena ili od kako ga je priznao kao sina, ako ta vjera spada megju primljene ili zakonom priznane vjeroispovijesti.

Što se tiče priznanja i zabilježbe u maticama na to se imade druga i treća alineja §. 1. uporaviti.

§ 6.

Ništetan je svaki ugovor, svako pismeno obećanje ili odredba, koja se protivi ovomu, što se nalazi u ovom zakon i u nijednomu slučaju nema pravnih posljedica.

§ 7.

Što se tiče vjerskog odgoja djece, koja su rogjena ili će se roditi u ženidbi, koja je sklopljena prije, nego li je ovaj zakon postao obvezatan, vriedi odredba onoga zakona, koji je bio obvezatan onda, kad bješe sklopljena ženidba.

§ 8.

I na dalje vrijede odredbe §§. 13., 14., 15. i 18. zak. članka LIII. 1868. koje se proglasuju obvezatnima i za one, koji prijegju u koju zakonom priznanu vjeroispovijest.

NB. Navedeni paragrafi zak. čl. LIII. 1868. glase ovako:

§ 13. Vjerski odgoj djece ne može se promijeniti niti smrću oca ili matere, niti zakonitim razrješenjem ženidbe.

§ 14. Ako otac ili mati prijegje na drugu vjeru, djeca, koja nijesu još navršila sedme godine, slijede ih po spolu.

§ 15. Što se tiče djece rogjene prije ženidbe no ženidbom pozakonjene, za nju vrijedi isto pravilo, koje i za zakonito rogjenu djecu o vjerskom odgoju.

§ 18. Nahodi, u opće djeca, čiji su roditelji nepoznati, slijede vjeru onoga, koji ih je primio. Ako ih dadu u nahodište, a nahodištem upravlja koja vjerska družba, tad se odgajaju u vjeri te družbe. Ako ne nastane nijedan od navedenih slučajeva, tad se imadu odgojiti u onoj vjeri, koja je u većini u mjestu, gdje su nagjeni.

II.

Formalnosti, kojih se je držati, kada se daje izjava o vjerskom odgoju djece i kad djeca prelaze s dozvolom tutorstvene oblasti na drugu vjeru, propisuje naredba ministra za bogoštovlje i nastavu, ministra pravosugja i nutarnjih posala izdana pod brojem 1674/1895. a glasi ovako:

§ 1.

Dogovor osoba razne vjeroispovijesti, koje žele sklopiti ženidbu u pogledu vjere svoje djece (§. 1. zak. čl. XXXII. 1894.) imadu one osobno ili po naročitim punomoćnicima izjaviti pred kr. kot. sucem ili načelnikom ili velikim sucem.

Kao naročiti punomoćnik može se smatrati samo onaj, koji iskaže punomoć, po javnom bilježniku ili sudbeno legaliziranu, u kojoj se odlučno izjavlja, koje će vjere biti sva djeca da li očeve ili materine. Dogovor treba da izjave ili one dvije osobe, koje kane ženidbu sklopiti ili njihovi naročiti punomoćnici pred kr. kot. sucem, načelnikom ili velikim sucem. O tom dogovoru treba da kr. kot. sudac, načelnik ili veliki sudac sastavi zapisnik, da ga strankama pročita, u njima razumljivom jeziku protumači, i da ga tako javni činovnik, kao što i stranke potpišu, dotično potkrižaju. Naročito punomoć imade se zapisniku priložiti.

§ 2.

Prije nego li se sastavi zapisnik, dužan je kot. sudac, načelnik ili veliki sudac osvjedočiti se kod stranaka o identičnosti osoba kao što i o tom, da li su eventualne punomoći izdane prema propisima sadržanim u §. 1.

Stranke se imadu napokon o tomu upitati, gdje, kada i pred kojim gragjanskim činovnikom (29. zak. čl. XXXI. 1894.) namjeravaju sklopiti ženidbu.

§ 3.

Kot. sudac, načelnik ili veliki sudac dužan je osvjedočiti se o tom, da li osobe, koje kane sklopiti ženidbu, pripadaju u smislu postojećih zakona i naredaba onoj vjeroispovijesti, kako to tvrde.

Pronagje li, da osobe, koje kane sklopiti ženidbu, u smislu zakona ne pripadaju onoj vjeroispovijesti, ka kojoj se priznavaju, imade ih poučiti o njihovoj bludnji kao što i o tom, da će njihov dogovor samo onda imati uspjeh, ako se u pogledu odgoja svekolike djece dogovore, da će ih odgajati u onoj vjeroispovijesti, kojoj po zakonu pripada ili otac ili mati. Ako oni i poslije toga zahtijevaju, da se njihov dogovor stavi u zapisnik, imade se u zapisniku naročito spomenuti, da su bili opomenuti, ali bezuspješno.

§ 4.

Kotarski sudac, načelnik ili veliki sudac imade najkasnije za tri dana priposlati jednomu, ili obojici osoba, koje kane ženidbu sklopiti, ako zahtijevaju, ili njihovim naročitim punomoćnicima, vjerodostojni prepis u smislu paragrafa 1. i 3. sastavljenoga zapisnika, a svakako ureda radi onomu gragjanskomu činovniku, pred kojim hoće stranke sklopiti ženidbu (zadnji stavak §. 70., §., zadnji stavak §. 78. naputka ministra pravosugja br, 27.243. od god. 1895.).

Izvorni zapisnik kao što i u smislu §§. 1. i 3. izdane punomoći pridržaje kot. sudac, načelnik ili veliki sudac u svojoj registraturi.

Voditelj matica ili drugi gragjanski činovnik ne upiše dogovora u maticu, dotično u zapisnik, koji je sastavljen o sklopljenoj ženidbi, ako je dogovor po zak. čl. XXXII. 1894. ništetan.

§ 5.

Sklopljeni ugovor o vjeroispovijesti djece može se u smislu §. 3. zak. čt. XXXIII. 1894. kasnije samo onda promijeniti, ako od ženidbenih drugova, koji pripadaju raznoj vjeroispovijesti, jedan prijegje na vjeru drugoga, tako da time postane ženidba ženidbom osoba, koje pripadaju istoj vjeroispovijesti. U tom slučaju imade kot. sudac, načelnik ili veliki sudac o dogovoru sastaviti zapisnik obdržavajući propise sadržane u §. 1.

§ 6.

Odredba prve izreke §. 2. imade se i onda uporaviti, kad se prvobitni dogovor mijenja. Svjedodžba, koja dokazuje, da su sada oba ženidbena druga jedne te iste vjere, kao što i ovjerovljeni prepis prvobitnoga dogovora, imadu se, ako je dogovor pred drugom oblašću sklopljen, donesti kot. sucu, načelniku i velikom sucu.

Osim toga treba doprinesti izvadak iz matice vjenčanih, kao što i izvatke iz matice rogjenih za svu djecu, koja još nijesu navršila sedme godine. Doprinesene isprave imadu se zapisniku priložiti. Mjesto izvornika mogu se doprinesti ovjerovljeni prepisi. Ove prepise može i činovnik, koji vrši službu ovjeroviti. Ovjerovljeni prepis sastavljenoga zapisnika, kojim se mijenja prvobitni dogovor, imade se najkasnije za tri dana ili obojici ili jednomu od ženidbenih drugova priposlati, dotično njihovim naročitim punomoćnicima, a svakako ureda radi onomu voditelju matica, kod kojega je ubilježena ženidba stranka (zadnja alineja §. 78. naputka ministra pravosugja br. 27.243. od g. 1895.), kao što i svim onim voditeljima matica, kod kojih su

upisana djeca, koja nijesu još navršila sedme godine (§. 57. naputka ministra nutarnjih posala br. 600.000 od g. 1895.) Odredbe zadnje izreke §. 4. imadu se prema tomu uporaviti.

§ 7.

Ako je jedan ženidbeni drug prešao na vjeru drugoga ženidbenoga druga i time je ženidba roditelja, koji pripadahu raznim primljenim ili zakonito priznanim vjeroispovijestima, postala ženidbom pripadnika jedne te iste vjeroispovijesti, pa ako bi htjelo dijete rogjeno u toj ženidbi, koje je već sedmu godinu prekoračilo, ali još nije navršilo osamnaeste godine, da u smislu §§. 3. i 4. zak. čl. XXXII. 1894. prijegje na zajedničku vjeroispovijest svojih roditelja, to se može učiniti jedino s dozvolom tutorstvene oblasti. Dozvolu za to može zatražiti kod nadležne sirotinjske oblasti ili samo dijete, koje kani prijeći, ili koji od njegovih roditelja, a ako on nije zakoniti zastupnik djeteta, i njegov zakoniti zastupnik. Onaj, koji moli dozvolu, dužan je pokazati izvadak iz matice o ženidbi roditelja, a u slučaju, ako su se roditelji zakonito dogovorili o vjeroispovijesti svoje djece, ovjerovljeni prepis ovoga dogovora, kao što i zapisnik sastavljen o promjeni dogovora, nadalje svjedodžbu o prelazu ženidbenoga druga, a napokon izvatke iz matice rogjenih djece, o kojoj se radi i koja su već prekoračila sedmu godinu, ali još nijesu navršila osamnaeste godine.

Molbenicu, dotično sastavljeni zapisnik o usmenom zahtjevu, imade tutorstvena oblast priposlati nadležnom načelniku ili velikomu sucu, da presluša interesirane osobe, dijete naime, koje hoće da prijegje, njegove roditelje, a ako nije koji od roditelja zakoniti zastupnik djeteta, i zakonitoga zastupnika. Dijete, koje hoće da prijegje, imade glavom doći na preslušanje, a imade se prema potrebi saslušati u otsutnosti roditelja, dotično zakonitoga zastupnika.

Tom zgodom imade se načelnik ili veliki sudac osvjedočiti o tom, da li je dijete već tako zrelo, da može imati vlastito vjersko osvjedočenje.

Posljedak saslušanja imade se točno u zapisniku ubilježiti.

Tutorstvena oblast može, ako je potrebno, pozvati preda se dijete, koje hoće da prijegje, da ga presluša i dozvoljava prelaz samo onda, ako je dijete, koje želi prijeći, već tako zrelo, da može imati svoje vlastito vjersko osvjedočenje.

Ako dijete nije voljno ostaviti svoje dosadanje vjeroispovijesti, imade se dozvola tutorstvene oblasti uskratiti.

Proti zaključku sirotinjske oblasti, može se prizvati na nadležnu višu oblast.

Prijelaz, kad ga dozvoli tutorstvena oblast, imade se obaviti na način propisan u §§ 3.—8. zak. čl. LIII. od g. 1868.

§ 8.

Ako djeca u smislu zakona slijede vjeru svojih roditelja, jer se roditelji nijesu pravovaljano inače dogovorili, pak ako jedan od roditelja za vrijeme, dok opstoji ženidba prijegje na drugu vjeroispovijest, tad treba da on, ako imade dijete svoga spola, koje još nije navršilo sedme godine, najavi nadležnomu voditelju matica svoj prelaz, čim ga je učinio, pokazavši mu ispravu, kojom se prelaz zasvjedočava, da ga voditelj matica ubilježi u matici rogjenih (§ 57. naputka ministra nutarnjih posala br. 600.000 od g. 1895.

§ 9,

Ako želi otac u smislu § 5. zak. čl. XXXII. 1894. da njegov milošću vladara pozakonjeni sin, ili kojega je on priznao kao svog sina, i koji nije još navršio sedme godine, slijedi njegovu vjeru, može on tu želju za šest mjeseci poslije pozakonjenja ili priznanja izraziti.

O toj izjavi imade kot. sudac, načelnik ili veliki sudac sastaviti zapisnik obdržavajući pri tom propise sadržane u § 1. k o što i u prvoj izreci § 2. ove naredbe.

Reškripat, koji sadržaje previšnju odluku, u slučaju pak priznanja (za sina), ako ono nije glavom učinjeno pred službujućim kot. sucem, načelnikom ili velikim sucem, dotična javna isprava, koja se odnosi na priznanje, napokon izvatci iz matice rogjenih pozakonjene ili priznane djece imadu se pridonesti i u izvoru ili u ovjerovljenom prepisu zapisniku priložiti. Prepis može i službujući javni činovnik ovjeroviti.

Zapisnik imade se u ovjerovljenom prepisu najkasnije za tri dana ocu, dotično njegovomu naročitomu punomoćniku izdati, a u svakom slučaju imade se ureda radi priposlati da ga upiše u matice onomu voditelju matica, kod kojega je upisan porod pozakonjenoga ili priznanoga sina (§ 57. naputka ministra nutarnjih posala br. 60.000 od g. 1895.). Odredba zadnje izreke § 4. imade se prema tomu uporaviti.

§ 10.

Odredbe §§ 1.—6. i 9. ove naredbe imadu se i u onom slučaju prema potrebi uporaviti, kada oni, koji sklapaju ženidbu, svoj dogovor u pogledu vjeroispovijesti djece na temelju § 1. zak. čl. XXXII. 1894. ili u smislu § 3. navedenoga zakona promjenu prvobitnoga dogovora, ili kada otac u pogledu vjeroispovijesti svoga nezakonitoga djeteta prema § 5. zak. čl. XXXII. 1894. dade izjavu pred kr. bilježnikom.

U ovom slučaju imadu se u pogledu formalnosti kod sastavljanja isprave uporaviti odredbe bilježničkoga zakona. Da se uzmognu spomenuti dogovori i izjave upisati u maticu, imade kr. javni bilježnik službeno prepis sastavljenih javnih isprava priposlati u ovoj naredbi spomenutomu voditelju matica, dotično gragjanskomu činovniku.

III.

Ovo su odredbe ugarskoga zakona o vjeroispovijesti djece. Prema tomu imade dušobrižnik, kad se radi o tom, da ugarski državljanin, bio on muškoga ili ženskoga spola, sklopi kod nas mješovitu ženidbu paziti na ovo:

1. u svakom slučaju, bio muškarac ili žena nekatolik, imade dušobrižnik tražiti od mladenaca pismeno obećanje, da će svu djecu odgojiti u katoličkoj vjeri, jer odredba našega zakona (§ 15. zak. čl. 26. od g. 1790./1.) po kojoj se imadu sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, ako je otac katolik a mati nekatolikinja, ne veže ugarskih državljana.

2. Ovo pismeno obećanje imade se sastaviti pred ugarskim oblastima i to pred kr. kot. sucem, načelnikom, velikim sucem ili kr. javnim bilježnikom, inače mu ugarski zakon ne priznaje nikakovih pravnih posljedica.

3. Obećati pismeno da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, pred navedenim osobama mogu ili same one osobe, koje kane sklopiti ženidbu, ili mogu za to dati drugim osobama punomoć. U posljednjem slučaju treba

da dadu ovim osobama po javnom bilježniku ili sudu legaliziranu punomoć, u kojoj treba naročito spomenuti, da će se sva djeca odgajati u vjeri očevoj ili materinjoj prema tomu, da li je otac ili mati katolikinja. Neka uputi dušobrižnik mladence, da zatraže prepis sastavljenog s njima zapisnika.

4. Činovnik pred kojim se sastavlja zapisnik o odgoju djece u katoličkoj vjeri dužan se je prije osvjedočiti o identičnosti osoba, koje davaju pred njim takovu izjavu, s toga neka povedu mladenci ili njihovi punomoćnici, ako ih činovnik ne pozna osobno, sa sobom svjedoke, koje poznaje činovnik i koji će posvjedočiti identičnost njihovih osoba.

5. Isto tako treba da navedene osobe ponesu sa sobom krsni list mladenaca, jer je činovnik dužan se osvjedočiti i o tom, da li su mladenci pripadnici one vjere, kako to tvrde.

6. Prvobitno obećanje o vjeroispovijesti djece može se samo onda po ugarskom zakonu promijeniti, ako jedan ženidbeni drug primi vjeru drugog ženidbenog druga. Ako nekatolik prijegje na katoličku vjeru, dušobrižniku nije ništa činiti u pogledu djece, koja se i onako odgajaju u katoličkoj vjeri; ako katolik prijegje na nekatoličku vjeru, dušobrižnik ne može ništa učiniti pred svjetskim sudom, da se djeca i nadalje odgajaju u katoličkoj vjeri, pošto svjetski zakon dopušta, da se u ovom slučaju prvobitno obećanje o vjeroispovijesti djece promijeni.

Dodatak k mješovitim ženidbama.

---

§ 201. Kako se imade razumijevati naputak sv. Stolice o mješovitim ženidbama od 30. travnja 1841.

1. Naputak sv. Stolice o mješovitim ženidbama, i to ono mjesto, o kojemu raspravljamo, glasi: »Quod autem attinet ad connubiorum istorum (mixtorum) coram acatholico ministro, seu non servata concilii Tridentini forma, celebrationem: erit omnino sacrorum praesulum ac parochorum studiosissime instare, atque in caritate Dei et patientia Christi partem catholicam hortari ac monere, ut illam nimirum a tanti scandali turpitudine, quantum possint, absterreant. Siquidem vero hujusmodi ipsorum monitis atque hortamentis nihil, quod absit, proficientibus, mixta matrimonia ea ratione fuerint inita: inspectis tam praeteritis, quam praesentibus locorum, de quibus sermo est, peculiaribus circumstantiis, erunt ab Episcopis et parochis prudenter dissimulanda, et quamvis illicita, pro validis habenda, nisi tamen canonicum aliunde officiat dirimens impedimentum, seu in nuptiarum celebratione appositae fuerint conditiones substantiae matrimonii ex catholica doctrina repugnantes.«

2. Ako pitaš, kako se imade ovo mjesto razumijevati, svatko će ti na prvi pogled reći: tà na to barem nije teško odgovoriti, stvar je jasna: mješovite ženidbe, koje se sklapaju pred nekatoličkim dušobrižnikom, nedozvoljene su i zabranjene, ali ipak valjane. No nije tako lagan odgovor, ako se pita, koji je smisao riječi: »connubia ista, coram acatholico ministro, seu non servata concilii Tridentini forma — erunt ab Episcopis et parochis prudenter dissimulanda, et quamvis illicita, pro validis habenda«; da li se

naime u ovim riječima sadržaje izjava apostolske Stolice poput izjave Benedikta XIV. o mješovitim ženidbama u Belgiji i u Holandiji, ili pako dispensatio a forma Tridentina i dosljedno suspensio formae Tridentinae za ove krajeve tako, da je valjana svąka mješovita ženidba, koja se kojim god načinom sklopi, ili pako, da je samo ona mješovita ženidba valjana, koja se sklopi pred vlastitim nekatoličhim dušobrižnikom?

3. Ovo pitanje u našim hrvatskim krajevima može imati samo iznimno praktičnu vrijednost a to stoga, jer se kod nas mješovite ženidbe uvijek sklapaju pred svećenikom ili katoličkim, ili nekatoličkim, a nikomu ne pada ni iz daleka na um, da bez svećenika sklopi mješovitu ženidbu. No pošto nije nemoguće, da bi se radilo o mješovitoj ženidbi sklopljenoj u Ugarskoj pred dušobrižnikom, koji nije katolik, a ne spada ni jednoj nekatoličkoj sekti, ili o samo na gragjansku sklopljenoj mješovitoj ženidbi, ne će biti suvišno, ako to pitanje raspravimo.

4. Da uzmognemo razumjeti naputak sv. Stolice o mješovitim ženidbama, treba da znademo, koji je bio neposredni povod, što je sv. Stolica izdala taj naputak.

Neposredni povod naputku sv. Stolice o mješovitim ženidbama bile su spomenice ugarskoga episkopata na apostolsku Stolicu, u kojima spominju nevolje i neprilike, što ih imadu s mješovitim ženidbama i mole ju, neka bi ona tu stvar uredila. Jer dočim je najprije bilo dozvoljeno samo tako sklopiti mješovitu ženidbu, piše ugarski epissopat sv. Stolici 10. lipnja 1840., da su se sva djeca imala odgojiti u katoličkoj vjeri, zak. čl. XXVI. od god. 1790/1. odredio je već, da se samo onda imadu sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, ako je suprug katolik, ali ako je suprug nekatolik, onda su samo ženska djeca vjere katoličke, a muška vjere nekatoličke, no ženidba se imade u svakom slučaju sklopiti pred katoličkim svećenikom, u ostalom da je slobodno nekatoliku pismeno obećati, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri; a sada je već podnesen predlog Nj. Veličanstvu, da se u mješovitim ženidbama imadu sva djeca odgajati u vjeri očevoj, a da u buduće nema nikakove vrijednosti pismeno obećanje, da će se sva djeca odgajati u katoličkoj vjeri, sáma pako mješovita ženidba da se može sklopiti ili pred katoličkim župnikom ili pred službenikom druge koje vjeroispovijesti.

Ako ovaj predlog postane zakon, nastavlja ugarski episkopat, nastat će nove nevolje i za naše vjernike: jer nekatolici nijesu zadovoljni s pasivnom samo prisutnošću katoličkoga župnika kod ženidbe, dapače on ne će ni moći više pasivno prisustvovati mješovitim ženidbama, a ipak je nedvojbeno da su katolici vezani kod sklapanja ženidbe na formu propisanu po saboru Trientskom.[1]

5. Ovomu bi se dalo pomoći po mnijenju ugarskoga episkopata time, kad bi sv. Stolica izdala o mješovitim ženidbama u Ugarskoj takovu izjavu, kakovu je izdao Benedikt XIV. za mješovite ženidbe u Belgiji i u Holandiji, pošto su iste prilike u Ugarskoj, koje su bile i u spomenutim zemljama.

Benedikt XIV. izjavio je, da su u Belgiji i u Holandiji valjane mješovite ženidbe, koje se ne sklope u formi propisanoj od sabora Trientskoga

---

[1] Roskovány, de matrimoniis mixtis, II. a) 403. p. 804. sqq.).

a to stoga, jer se nije moglo dokazati, da je dekret sabora Trientskoga u tim zemljama i nekatolicima tako proglašen, da bi bio za nje obvezatan. dosljedno taj dekret ne veže ni katolika, kad sklapa ženidbu s nekatolikom i to »propter individuitatem contractus«: a upravo se tako ne može dokazati, da je i u Ugarskoj dekret sabora Trientskoga dovoljno proglašen, da bude za sve obvezatan. U tom pogledu piše izaslanik ugarskoga episkopata u Rim, biskup čanadski u spomenici, koju je 27. ožujka 1841. predao državnom tajniku kardinalu ovako:

»Relate ad concilium Tridentinum alias dicta itero, vestigia nempe publicatorum sua forma decretorum S. hujus concilii, excepta Strigoniensi in aliis dioecesibus ad notitiam meam haud reperiri, neque hanc publicationem institui potuisse, quod jam sub medium saec. 16. duae fere tertiae partes regni jugum Turcarum subierint ac durante adhuc concilio Tridentino in Transilvania aequalitas jurium inter quatuor illic actu vigentes religiones lege solemni stabilita fuerit.«

A knez primas piše o istom predmetu 4. ožujka 1841.: »Decretum concilii Tridentini quoad formam pro contrahendis matrimoniis praescriptum in Hungaria usu et consuetudine post legalem consistentiam Protestantibus anno 1606. assertam invaluisse. Promulgatio sane illa, qualem synodus Tridentina in unaquaque parochia ea lege fieri praecipit, ut decretum post evolutos a die primae promulgationis 30 dies robur habere incipiat, locum apud nos non habuit; verum jam synodus Forgachiana provincialis anno 1611. celebrata, cui praeter Archiepiscopum Franciscum Forgách episcopi potissimum sedibus suis extorres intererant, concilii Tridentini sess. 24. c. 1. de reform. matrim. integrum ferme exscripsit. Sed dum haec veluti veritati consona statuuntur, non potest attentionem effugere, quod sanctio conc. Trid. contra clandestine initos matrimonii contractus addita, ut quippe tales irriti sint et nulli, ad statuta synodorum nostrarum sive anni 1611. sive subsequarum aperte et conceptis verbis assumpta non sit. Ideo observare est, opinionem de clandestinis matrimoniis, quantum ad validitatem eorum, apud nos saeculo adhuc 17. vacillasse.«

Spomenuti već čanadski biskup u spomenici od 14. siječnja 1841. dokazuje, da nije bilo ni moguće proglasiti dekret sabora Trientskoga. »Quamvis enim posset affirmari« njegove su riječi, »definitiones concilii Tridentini, exceptis dogmaticis, in tota sua extensione nunquam apud nos in effectum abiisse, neque abire potuisse, ac quod ipsum etiam praeattatum decretum nominanter in regno Hungariae sua forma modoque publicari vix quiverit, inde facile posse colligi, quod regno hoc usque fere exitum saeculi 17. potissima sui parte immani Turcarum tyrannidi obnoxio, intestinisque seditionibus ac bellis misere discerpto, parochiis quam plurimis extinctis, sedibus vero episcopalibus, si paucas demam, partim eversis, partim inter tot pericula vacantibus, tristissima prorsus illic fuerit rei cattolicae facies, illamque primum ad initium superioris saeculi pia Regum apostolicorum sollicitudine eximioque praesulum zelo coeperit reviviscere; ac ut speciatim exemplo dioecesis Csanadiensis utar, hic licet nunc Dei Optimi munere 174 parochias et quandringenta propemodum fidelium catholicorum millia censeat, sub principium tamen ejusdem saeculi duas solum tresve parochias paucissimosque catholicos unius potissimum urbis ambitu conclusos numeraverit: rem tamen id conficit, quod — Summi Pontifices disertis verbis ennunciant

acatholicos in contrahendis connubiis lege Tridentina solutos hanc suam exemptionem communicare etiam sponsis suis catholicis, licet inter catholicos natis, ibique vitam ducentibus, ubi legi locus esset.«

Budući pako, tako zaključuje već spomenuti biskup, da su iste prilike u Ugarskoj, što se tiče obvezanosti Trientske forme kod sklapanja ženidbe nekatolika, koje su bile u Belgiji i u Holandiji, stoga treba da se i ovdje izjavi, što je izjavljeno tamo, da nisu naime nekatolici, kad sklapaju ženidbu, vezani na propisanu formu po saboru Trientskom, jer im ona nije bila proglašena, dosljedno da nisu na nju ni katolici vezani, kad sklapaju ženidbu s nekatolicima: stoga da su valjane mješovite ženidbe, koje se ne sklope u propisanoj formi po saboru Trientskom. »Cur itaque ambo Summi Pontifices (Benedictus XIV. bulla Matrimonia ddto 4. Nov. 1741.; Clemens XIII. in brevi Apostolico die 17. Maji 1767. ad Archiepiscopum Mechlinensem) hujus generis matrimonia pro validis declaraverint, fundamentum est, quod pars acatholica tam ratione loci, in quo degit, quam ratione societatis, ad quam pertinet, obligatione Tridentinae legis exors, hanc suam exemptionem parti etiam catholicae communicet. Jam vero hoc etiam quod acatholicos in Caes. reg. ditionibus degentes obtinet; publicatio enim praeattacti decreti modo ac tempore, quibus illam fieri concilium providentissime disposuit, apud eos perinde ac apud alios suae religioni consortes caeteroquin haud unquam intervenit, iique ad eam spectant religiosam societatem cum illis, quos attacta brevia Pontificia intelligunt. Quare sint licet ipsae hae declarationes ad specificum duntaxat casum locumve restrictae, cum tamen rationes, quibus superstruuntur, generaliter enunciatae sint, demisse reor, pro omnibus regionibus, quibus hae congruunt, illas sollicitari posse.«

6. Ugarski episkopat postigao je, što je želio, j e r j e k a o o d g o v o r n a o n e s p o m e n i c e i z d a n n a p u t a k kardinala Lambruschinia od 30. travnja 1841. u kojemu se odregjuje, da se, u z a m š i u o b z i r p o s e b n e i p r o š l e i s a d a n j e p r i l i k e m j e s t â, o k o j i m a s e r a d i, imadu kao valjane smatrati mješovite ženidbe, koje se sklope p r e d n e k a t o l i č k i m d u š o b r i ž n i k o m i l i n e o b d r ž a v a j u ć i p r o p i s a n u f o r m u o d s a b o r a T r i e n t s k o g a.

Da je naputak Lambruschinijev odgovor na spomenice ugarskoga episkopata, vidi se iz riječi »inspectis tam praeteritis quam praesentibus locorum, de quibus sermo est, peculiaribus circumstantiis«, jer je upravo ugarski episkopat u svojim spomenicama izložio sv. Stolici peculiares tam praeteritas quam praesentes locorum — circumstantias. »Das Resultat dieser Intervention« (der ungarischen Bischöfe), veli Kutschker, »war die Instruction vom 30. April 1841.«

Ovo je povjest naputka sv. Stolice o mješovitim ženidbama, iz koje se vide uzroci, koji su sklonuli sv. Stolicu, da ga izdade, što je svakako važno znati za onoga, koji kani taj naputak tumačiti.

7. Tko prispodobi bullu Benedikta XIV. Matrimonia de 4. Nov. 1741. s naputkom Lambruschinijevim, vidjet će, da se u svemu podudaraju.

Tu kao što i tamo mole biskupi sv. Stolicu, neka izreče svoj sud, kako valja suditi o valjanosti mješovitih ženidba, koje se ne sklapaju u formi propisanoj po saboru Trientskom; tu se kao što i tamo navagja kao dokaz za valjanost tih ženidba ta opstojnost, što dekret sabora Trientskoga nije i nekatolicima proglašen, dosljedno i za nje obvezatan; tu kao što i tamo iz-

javlja sv. Stolica, da su valjane mješovite ženidbe, koje se ne sklope u formi propisanoj po saboru Trientskom; tu se napokon kao što i tamo ne može reći, da je apostolska Stolica dispenzirala kod sklapanja ženidbe od obdržavanja forme Trientske, ili da je vrijednost dekretu za ove krajeve suspendirala: već da je samo auktoritativno izjavila, da nekatolike kod sklapanja ženidbe ne veže dekret sabora Trientskoga, jer im nije propisanim načinom proglašen!

»Gregor XVI. erklärte in einem Breve vom 30. April 1841.« veli Vering, »an die ungarischen Bischöfe zugleich mit einer Instruction des Cardinals Lambruschini über die gemischten Ehen, dass solche Ehen, wenn sie in Ungarn ohne die forma Tridentina geschlossen würden, zwar unerlaubt, aber giltig seien. Diese Declaration habe ihren Grund in der Annahme, dass in jenen Gegenden die Tridentinische Eheschliessungsvorschrift nicht genügend in den einzelnen Pfarreien publicirt sei».

Tu okolnost ističem kao važnu stoga, jer se odatle vidi, da se naputak Lambruschinijev imade upravo tako razumijevati, kao što i bulla Benedikta XIV. Matrimonia.

8. Bulla pako Benedikta XIV. Matrimonia imade se tako razumijevati, da su valjane mješovite ženidbe, koje se ne sklope u formi propisanoj od sabora Trientskoga t. j. koje se sklope bez župnika i svjedoka, potajno, clandestine, a ne treba da se sklope pred nekatoličkim dušobrižnikom, jer njega ni ne spominje Benediki XIV. u svojoj bulli: dosljedno prema tomu imade se isto tako razumijevati i naputak Lambruschinijev, da su naime valjane mješovite ženidbe, koje se potajno (clandestine) sklope, jer je ugarski episkopat to molio u apostolske Stolice, a nije molio, da se priznadu kao valjane one ženidbe, koje budu sklopljene pred nekatoličkim dušobrižnikom; »es wurde Alles aufgeboten«, veli Kutschker, »um den heiligen Stuhl zu bewegen, dass er die Giltigkeit der in Ungarn — ohne Beobachtung der Trienter Form eingegangenen gemischten Ehen anerkenne«, a naputak Lambruschinijev imade se, kao što spomenusmo, smatrati kao odgovor na molbu ugarskoga episkopata.

»Wo die Benedictinische Declaration gilt« ,veli Schulte, »kann eine solche Ehe aber auch vor dem protestantischen Pfarrer, dem Magistrate, oder überhaupt vor zwei Zeugen giltig eingegangen werden.« (Str. 270.) A Vering piše: »In allen jenen Gegenden (nabrojio je prije Belgiju i Holandiju, kao što i one zemlje, na koje je protegnuta izjava Benedikta XIV., zatim Ugarsku i zemlje za koje je dan oprost za mješovite ženidbe od Trientske forme), können gemischte Ehen auch ohne Pfarrer und Zeugen giltig, wenngleich kirchlich unerlaubt, geschlossen werden, wenn nur sonst kein trennendes Ehehinderniss vorliegt, auch durch die Form der Civilehe.« (Str. 863.)

I opet isti pisac: »Gregor XVI. erklärte — über die gemischten Ehen, dass solche Ehen, wenn sie in Ungarn ohne die forma Tridentina geschlossen würden, zwar unerlaubt, aber giltig seien.

9. I rimski zborovi toga su mnijenja, da se u krajevima, u kojima s kojega god uzroka vrijedi iznimka za mješovite ženidbe od Trientske forme, može valjano sklopiti mješovita ženidba i potajno. Tako je zbor s.

inquisitionis u konkretnom slučaju izrekao, da je valjana mješovita ženidba, koja bijaše samo na gragjansku sklopljena, a to stoga, jerbo je papa Gregorij XVI. za onaj kraj odredio, da su valjane mješovite ženidbe, koje se sklope ne obdržavajući pri tom propisane Trientske forme. »Ad quaestionem, an matrimonia mixta post introductionem matrimonii civilis obligatorii in ditione Borussica, coram magistratu civili tantum contracta, uti valida reputanda sint, S. C. Inq. respondit: ad formam literarum Apostolicarum s. m. Gregorii Pp. XVI. 22. Maji 1841. pro Dioec. Gnesn. et Posn. quarum initium »Perlatae haud ita pridem« matrimonia hujusmodi in iisdem Dioecesibus Gesn. et Posn. etsi illicita, habenda tamen esse uti valida. Quapropter matrimonia sic contracta, quamvis conditiones, quae a S. Sede apponi solent in dispensationibus super impedimento mixtae religionis, adimpletae in antecessum a conjugibus non fuerint, dummodo constet de mutuo eorum consensu, iterari in Ecclesia non debent.« (S. C. Inq. 6. Sept. 1876. Archiv 39. p. 371. sq.).

A zbor s. Officii izrekao je načelno, da se ne može dvojiti o valjanosti mješovitih ženidba sklopljenih samo na gragjansku u onoj biskupiji (Köln), za koju je Pijo VIII. izrekao, da će biti valjane mješovite ženidbe sklopljene non servata forma a concilio Tridentino praescripta. »Ambigi non potest, matrimonia mixta in ista tua Dioecesi non servata forma concilii Tridentini, ideoque civiliter tantum contracta — vi Brevis Sa. mem. Pii VIII. esse valida.« (S. C. S. Off. 7. Junii 1866. Archiv 41. p. 284.).

10. Ja bih tu mirne duše mogao svršiti: jer dokazavsi, da se Lambruschinijev naputak ima tako razumijevati, da su valjane mješovite ženidbe, koje se potajno (clandestine) sklope, dokazao sam time i neizravno, da se ne ima i ne može tako razumijevati, kao da bi bile valjane samo one mješovite ženidbe koje se sklope pred vlastitim nekatoličkim dušobrižnikom. Nego da mi se ne prigovori, da sam se ugnuo izravnom odgovoru na ono pitanje, valja da spomenem neke uzroke, iz kojih će se vidjeti, da se spomenuti naputak ne samo ne može, nego i ne smije tako tumačiti, kao da bi samo one mješovite ženidbe bile valjane, koje se sklope pred vlastitim nekatoličkim dušobrižnikom.

11. Spominjem najprije usum loquendi ecclesiasticum, prema kojemu uvijek isto znači matrimonium coram ministro acatholico contractum što i matrimonium contractum non servata forma concilii Tridentini, stoga i sama apostolska Stolica rabi ova dva izraza kao synonimna. Tako n. pr. biskupi kölnske crkvene pokrajine mole sv. Stolicu, neka bi izjavila, da su valjane mješovite ženidbe, koje se sklope coram minitro acatholico vel magistratu civili, a papa VIII. uslišava im molbu , i izjavlja, da su valjane mješovite ženidbe, koje će se u buduće sklopiti u njihovim biskupijama non servata forma a Tridentino concilio praescripta. Per nostras has litteras volumus et mandamus ut matrimonia mixta, quae posthac (a die videlicet 25 Martii 1830.) in Vestris dioecesibus contrahi contingat non servata forma a Tridentino concilio praescripta, si eisdem nullum aliud obstet canonicum dirimens impedimeutum, pro ratis ac veris connubiis habeantur, prout Nos auctoritate Nostra apostolica matrimonia eadem vera ac rata fore declaramus atque decernimus, contrariis non obstantibus quibuscumque.«

Očito je dakle, da je papi Piju VIII. isto sklopiti ženidbu coram ministro acatholico vel magistratu civili, kao što i sklopiti ju non servata forma a Tridentino concilio praescripta.

Kada dakle sv. Stolica veli, da su valjane mješovite ženidbe, koje se sklope coram ministro acatholico seu non servata concilii Tridentini forma, onda to znači, da su valjane ženidbe, koje se potajno (clandestine) sklope; a da se ženidba potajno sklopi, potrebno je samo, da se izjavi ženidbena privola kojim god načinom, a nije potrebno, da bude pri tom itko drugi prisutan osim zaručnika.

Drugi razlozi, radi kojih se ne može reći, da je smisao naputka apostolske Stolice taj, da se mješovita ženidba imade sklopiti pred nekatoličkim dušobrižnikom, jesu ovi:

a) crkva nastoji, koliko je samo moguće zapriječiti, da katolik ne sklopi ženidbe pred nekatoličkim dušobrižnikom, stoga je i pošla do skrajne granice popustljivosti i dozvolila pasivnu prisutnost kod mješovite ženidbe, samo da se ženidba ne sklopi pred nekatoličkim dušobrižnikom. »Quoties ex temporum, locorum ac personarum conditione matrimonium acatholici viri cum catholica muliere et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviori discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiae utilitati communique bono expedire videatur, ut illud, quantumvis vetitum et illicitum, coram catholico parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem catholicus parochus, aliusve sacerdos ejus vice fungens, matrimonio ipsi materiali tantum praesentia, nullo adhibito ecclesiastico ritu intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut ajunt, qualificati, seu auctorisabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre.« (Naputak Lambruschinijev.)

b) Crkva voli priznati valjanost ženidbe, koja se sklopi bez svećenika ali pred dvojicom svjedoka, nego li tražiti, da se sklopi pred nekatoličkim dušobrižnikom. »Congregatio concilii proposito dubio super validitate matrimonii contracti coram duobus testibus sine parocho, ubi haereticus tantummodo minister residebat, catholicus autem parochus aliusve sacerdos vel omnino non aderat, vel illius adeundi libera potestas non erat, omnibus facti circumstantiis rite perpensis, pro validitate respondit die 30. Martii anni 1669.« (Bened. XIV., De synodo l. 12. c. 5. n. 5.).

c) Crkva dapače izrično zabranjuje vjernicima, da ne smiju ženidbe sklopiti prad nekatoličkim dušobrižnikom, jer bi to bilo teško griješno i svetogrdno. Tako čitamo u naputku, koji je izdala S. C. C. biskupima u Hanoveru 17. veljače 1864. ovo: »Verum enim vero, quotiescunque minister haereticus censeatur veluti sacris addictus et quasi parochi munere fungens, non licet catholicae parti una cum haeretica matrimonialem consensum coram tali ministello praestare, eo quia adhiberetur ad quandam religiosam caeremoniam complendam, et pars catholica ritui haeretico se consociaret, unde orietur quaedam implicita haeresi adhaesio, ac proinde illicita omnino haberetur cum haereticis in divinis communicatio. — Et sane Benedictus XIV. docet, non licere contrahentibus se sistere coram ministro haeretico, quatenus assistat, ut minister addictus sacris, et contrahentes peccare mortaliter et esse monendos.

Opportune itaque a te instructi ac commoniti parochi ac missionarii edoceant fideles, qua publicis in ecclesiis catechesibus, qua privatis instructionibus circa constantem ecclesiae doctrinam et praxim, ita ut a mixtis contrahendis nuptiis quoad fieri possit salubriter avertantur, sin autem, abhorreant prorsus a celebrando matrimonio coram haeretico ministro sacris addicto, id quod omnino illicitum et sacrilegum est. Ita responsum fuit Ordinario Trevirensi sub feria IV. die 21. Aprilis 1847.« (Archiv 15. p. 332. sqq.)

d) Crkva ne samo da zabranjuje vjernicima sklopiti ženidbu pred nekatoličkim dušobrižnikom, nego ona i udara izopćenjem, posebnim načinom papi pridržanim one, koji se usude to učiniti. Kako se dakle može tvrditi, da crkva za valjanost ženidbe zahtijeva, da se ona sklopi pred nekatoličkim dušobrižnikom, kad ona najvećom crkvenom kaznom kazni one, koji to čine?

e) Napokon i sam naputak dokazuje, da se ne može ovako tumačiti. On bo opominje biskupe i župnike, neka nastoje, koliko samo mogu, da odvrate katoličku stranku od toga, da pred nekatoličkim dušobrižnikom sklopi ženidbu, a sklapanje ženidbe pred nekatoličkim dušobrižnikom naziva »tanti scandali turpitudo.« »Quod autem attinet ad connubiorum istorum coram acatholico ministro, seu non servata concilii Tridentini forma, celebrationem: erit omnino sacrorum Praesulum ac parochorum studiosissime instare, atque in caritate Dei et patientia Christi partem catholicam hortari ac monere, ut illam nimirum a tanti scandali turpitudine, quantum possint, absterreant.«

Je li dakle moguće, da onaj isti naputak zahtijeva za valjanost ženidbe ono, od česa je dužnost i biskupa i župnika odgovarati vjernike i što on krsti »turpitudo tanti scandali«?

§ 202. Izjava Benedikta XIV. o mješovitim ženidbama u Belgiji i Holandiji.

Budući da se nije moglo dokazati, da je naredba sabora Trientskoga Tametsi i nekatolicima u Belgiji i Holandiji onako proglašena, kako je to potrebno, da bude i za nje obvezatna: izjavio je papa Benedikto XIV. bullom Matrimonia od 4. studenoga 1741., da su u tim krajevima valjane ženidbe, koje sklope nekatolici megju sobom ili s katolikom t. j. tako zvane mješovite ženidbe, dočim se valjanost čisto katoličkih ženidba imade prosugjivati po općim načelima crkvenoga prava.

Dotična mjesta te bulle glase:

1. »Sanctitas sua declaravit statuitque, matrimonia in dictis Foederati Belgii provinciis inter haereticos usque modo contracta, quaeque in posterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino praescripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit impedimentum, pro validis habenda esse.

2. Quod vero spectat ad ea conjugia, quae pariter in iisdem Foederati Belgii provinciis absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a catholicis cum haereticis . . . si forte aliquod hujus generis matrimonium Tridentini forma non servata ibidem contractum jam sit, aut imposterum, quod Deus avertat, contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, matrimonium

hujusmodi, aiio non occurrente canonico impedimento, validum habendum esse.

3. Ad haec declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum dictumque est de matrimoniis sive ab haereticis inter se, sive inter catholicos et haereticos initis in locis Foederatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines dominii eorundem Foederatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus seu militaribus copiis, quae ab iisdem Foederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas, vulgo dictas die Barriera, ita quidem, ut matrimonia ibi praeter formam Tridentini sive inter haereticos utrimque, sive inter catholicos et haereticos inita, valorem suum obtineant, dummodo uterque conjux ad easdem copias sive legiones pertineat.

4. Hanc declarationem vult Sanctitas sua complecti etiam civitatem Mosae Trajectentis[1] a republica Foederatorum Ordinum quamvis non jure dominii, sed tantum oppignerationis, ut ajunt, nomine possessam.

5. Tandem circa conjugia, quae contrahuntur vel in regionibus principum catholicorum ab iis, qui in provinciis Foederatis domicilium habent, vel in Foederatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus principum catholicorum, nihil Sanctitas sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis juxta canonica juris communis principia probatasque in similibus casibus alias editas a S. Congr. Conc. resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur.«[2]

Po ovim načelima imade se prosugjivati valjanost nekatoličkih i miješovitih ženidba u svim onim krajevima, u kojima su iste prilike, kakove i u Holandiji i za koje je apostolska Stolica izdala isto takovu izjavu; ne mogu se dakle prosugjivati po ovim načelima nekatoličke i mješovite ženidbe, ako i jesu iste prilike, kao što su u Holandiji, ali ako to nije apostolska Stolica naročito izjavila.

»Decretalem Benedicti XIV. editam super matrimoniis Hollandiae taxative, respicere tantum matrimonia in iis provinciis contracta, non autem alia matrimonia in aliis locis et provinciis inita, quibus idcirco applicari nequit absque nova et speciali S. S. declaratione.[3]

A Pio VII. veli takogjer izrično: »Decretalem ipsam minime ad alias regiones aut dioeceses extensam haberi posse, nisi particulari decreto id ipsum a sede Apostolica declaretur.«[4]

Krajevi, na koje je apostolska Stolica protegnula izjavu Benedikta XIV. o ženidbama u Holandiji, jesu ovi:

Europa.

Nomina locorum.	Notanda.
1. Foederati Ordines Belgii. Juxta enumerationem, quae fit ab auctoribus huc pertinent ex	NB. Praeterea similia matrimonia Benedictus XIV. dixit valida esse etiam contracta „extra fines

[1] Maastricht.
[2] Benedictus XIV. Matrimonia (Leinz l. c. 143. sqq.
[3] S. C. Off. 1855. (Leinz l. c. p. 51.)
[4] Ibidem p. 52.

Nomina locorum.	Notanda.
Hollandia 1. tota hodierna dioecesis Harmelensis; 2. Ultrajectensis, excepto forsan Wehl; 3. Buscoducensis, exceptis Boeckel, Deemen, Dennenburg, Deursen, Herpen, Huisseling, Overlangen, Ravensteyn, Reek, Schayk, Uden, Velp, Volkel, Zeeland, Haren, Macharen, Megen, Teeffelen, Bokhoven, Gemert, Boxmeer, pago S. Antonii et fortasse etiam exceptis Luiksgestel et Oeffelt; 4. tota dioecesis Bredana.	dominii eorundem foederatorum Ordinum ab iis, qui addicti sunt militaribus copiis, quae ab iisdem foederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas; dummodo uterque conjux ad easdem copias pertineat. Erant autem Namurcum, Tornacum, Iprae, Menenae, Furnae, Warneton, Knocke, Teneramunda.
2. Civitas Trajecti ad Mosam in dioecesi Ruremondensi.	Quamvis non jure dominii, sed oppignorationis tantum a republica foederatorum Ordinum possessa. Ubi animadvertendum est, per epistolam decretalem ejusdem Pontificis ad P. Paulum carmelitam excalceatum in iisdem provinciis missionarium, quae incipit Redditae sunt sub die 17. Septemb. 1746. edictum esse, hujusmodi declarationem non suffragari sponsis utrisque catholicis ibidem degentibus, si coram civili magistratu, aut haeretico ministro consensum in matrimonium de praesenti emiserint, nec illud ad formam Tridentini contraxerint, aut post contractum more haereticorum, consensum coram ecclesia non renonaverint.
3. Suburbium s. Petri prope Trajectum ad Mosam.	Ex Congr. s. Off. an. 1844. Die 28. Febr. facta fuit extensio ad cautelam declarationis Benedict. quam Leoninae una cum sanatione quoad praeteritum.
4. Vratislavia.	Anno 1765. ex quo sub ditione Borussiae exstitit, ex actis S. Congr. de Prop. Fide.
5. Dioeces-Culmen.	
6. Poloniae pars, quae ab anno 1780. in Borussiaci regni ditionem venit.	
7. Ducatus Cliviensis.	Regno Borussiae obnoxius anno 1795.
8. Constantinop. ejusque suburbia.	Quamvis enim Benedictina declaratio non fuerit illuc expresse extensa, aequivalenter idem consti-

Nomina locorum.	Notanda.
	tutum est quood illa loca, in quibus publicatum fuerat conc. Tridentinum, dum valida, quamvis illicita, contracta illic matrimonia edicuntur. Ex. decr. S. Off. 20. Augusti 1769.
Asia.	
1. Pondicherium.	Anno 1833.
2. Ora Coromandelica.	Anno 1831. Ex litteris S. Congr. de Prop. Fide ex quibus etiam habetur anno 1831. extensam fuisse declarationem ad colonias gallicas.
3. Ora Malabarica.	Sub ditione quondam Hollandiae anno 1765. ex actis Congr. de Prop. Fide.
4. Bombay.	Ex quo subesse coepit ditioni societatis ab Indiis nuncupatae anno 1761.
America.	
1. Canada.	Ex quo ad britanicam ditionem pertinere coepit. Anno 1825.
2. Insula SS. Trinitatis.	
3. Dioecesis s. Antonii.	
4. Galvestonensis.	S. O. 23. Nov. 1885.
5. Vicariatus apostol. Brownsvillensis.	
6. Archidioecesis Neo-Aurelianensis.	
7. Dioec Natschitoschenensis.	
8. Dioecesis Petriculana.	
9. Dioecesis Mobiliensis.	
10. Provincia s. Francisci cum territorio Utach.	
11. Dioecesis Vincennopolitana provinciae Cincinnaten.	
12. Archidioecesis s. Ludovici.	Quoad partes in quibus viget decretum Tametsi.
13. Dioecesis Altonensis[5]	In locis, in quibus idem decretum obtinet.

[5] Isporedi Leinz l. c. p. 54. sqq.

POGLAVLJE SEDMO.

Gragjanske ženidbene zabrane.

«Sveta je dužnost kršćana izkazivati državnoj vlasti onu pokornost, koju nas uči sam Gospodin po svojem apostolu. Tim točnije treba da vrše one zakone, koji se brižno skrbe za to, da se uzdrži ćudoredni red. Akoprem ne može državna vlast svojim naredbama zapriječiti, da se megju kršćanima sklopi valjana ženidba, ipak nije dozvoljeno Austrijskomu gragjaninu zanemariti one propise, koje zakon Austrijski propisuje o gragjanskim posljedicama ženidbe». Nap. § 69.

Država nema istina prava propisivati ženidbene zapreke, ali joj se ipak priznaje pravo, da može propisivati neke uvjete, koje treba da obdržavaju oni, koji se žene, ako hoće postići gragjanske posljedice, koje država podjeljuje ženidbi.

Ti uvjeti propisani od države zovu se gragjanske ženidbene zabrane.

Gragjanske ženidbene zabrane jesu ove:

§ 203. 1. Nedoraslost.

Osobama, koje još nijesu navršile četrnaeste godine, i koje su dakle po gragjanskom pravu još nedorasle, ne smije se dozvoliti ženidba.[1] — Nedoraslioga, koji se oženi, treba rastaviti od druge stranke, dok doraste.[2]

Po državnom dakle zakonu počima doraslost za osobe obojega spola s navršenom četrnaestom godinom.

Kod ove gragjanske zabrane paziti je svećeniku samo na crkveni zakon, koji traži više, jer udovoljivši crkvenomu zakonu, udovoljeno je eo ipso i gragjanskomu.

Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. proglasuje nedoraslost kao ženidbenu zapreku, što se vidi iz § 7. istoga zakona, koji glasi:

Osoba, koja nije razvijena, ne može sklopiti ženidbe. Muškarac je razvijen, kada navrši 18. a žena, kada navrši 16. godinu.

Ministar pravosugja može podijeliti oprost.

Prema tomu ne smije ugarski državljan sklopiti ženidbe prije navršene 18. ako je muškarac, a ako je žena, prije navršene 16. godine.

§ 204. 2. Maloljetnost.

I. Zakonito rogjeni maloljetnici. «Maloljetni ili punoljetni, koji se ne mogu pravno obvezati, ne mogu se ženiti bez privole svoga zakonitoga oca. Ako otac više ne živi, ili ako je nesposoban, da ih zastupa, tad je za njih potrebno očitovanje urednoga zastupnika i sudbene vlasti.[1] Ne samo maloljetni (koji nijesu navršili 24 godine) već i oni punoljetni, koji

---

§ 203. [1] § 4. g. ž. z,
[2] § 33. g. ž. z.
§ 204. [1] § 5. g. ž. z.

se ne mogu pravno obvezati, trebaju dozvolu zakonitoga oca, da se mogu oženiti. Pravno pak obvezati ne mogu se oni punoljetni, nad kojima je produljena očeva vlast. Uzroci, radi kojih to biva, jesu: ako dijete, premda punoljetno, radi nedostataka tjelesnih ili duševnih nije u stanju, da se samo hrani i za svoje stvari postara; ili ako se u vrijeme maloljetnosti uvalilo u velike dugove, ili se učinilo krivcem takovih pomanjkanja, radi kojih potrebno je i dalje držati ga pod oštrim nadzorom očevim.[2] Ovim pridaj i one, koji su sudbeno proglašeni rasipnicima.[3]

Kći maloljetna, kada se udaje, dolazi istina za svoju osobu pod vlast muževu — ali ako joj umre muž, dok je maloljetna, tad se povraća pod vlast očinsku.[4] Maloljetni mogu se i prije navršene 24 godine pravno smatrati punoljetnima. «Djeca mogu izići ispod vlasti očinske i prije, nego navrše dvadeset četvrtu godinu, ako ih otac s odobrenjem suda izrijekom otpusti, ili ako on dopusti dvadesetljetnomu sinu, da vodi vlastito kućanstvo».[5] — Ako je oblast dopustila maloljetniku, da vodi koju trgovinu ili kakav obrt, tim se on proglašuje zajedno, da je punoljetan. Proglašenje punoljetnosti ima sasma jednaku pravnu krepost, kao da je maloljetnik doista postao punoljetan».[6]

Otac postaje nesposoban, da zastupa djecu u ovim slučajevima: Ako otac pamet izgubi; ako je proglašen za razmetnika; ili ako je radi zločinstva kojeg osugjen na tamnicu dulje od godinu dana; ako je samovlasno u inostrane zemlje iselio se, ili ako je više od godine dana nepritoman, ne dajući glasa o boravištu svojem; obustavlja se moć očinske vlasti, i meće se skrbnik; ali kad prestanu one zapreke, otac ulazi opet u svoja prava. — Ocevi, koji sasvim zapuste njegu i odgojenje svoje djece, gube za svagda vlast očinsku. — Ako se otac služi s vlasti očinskom na način, da se time djetetu čini uvreda u svojim pravima, ili ako ne izvršuje dužnosti skopčanih s tom vlašću, može ne samo dijete isto, nego svak, koji to zna, a osobito najbliži srodnici zaiskati pomoć sudnu. Sud ima razviditi predmet tužbe, i narediti, što je primjereno okolnostima.[7]

Ako otac ne može zastupati svoje djece, tad im treba za ženidbu dozvola štitnikova (tutorova) i sudbene vlasti. Na pitanje, koja je sudbena vlast nadležna za takovu privolu, odgovara § 81. hrv. sudovnika. «Naregjivati tutora ili skrbnika i opskrbljivati sve poslove, koji su po zakonu naloženi vlastima tutorstvenim i skrbstvenim, vlasno je u onim mjestima, gdje ustrojena budu povjerenstva sirotinjska, ovo povjerenstvo, u drugim pak mjestima, ili dok se povjerenstvo sirotinjsko ne ustroji, vlastan je u pravilu onaj (takogjer gradsko-delegirani) kotarski sud, kojega je osobnoj sudbenosti maloljetnik ili skrbnik podvržen u parnicama».

NB. Očinsku vlast vrši zakoniti otac nad svojom djecom rogjenom u braku ili legitimiranom, kao i posinitelj nad posinovljenom djecom.

II. Nezakonito rogjeni maloljetnici. Nezakonito rogjenim maloljetnicima potrebna je dozvola štitnikova i sudbene vlasti, da se mogu

---

[2] § 173. o. g. z.
[3] § 21. o. g. z.
[4] § 175. o. g. z.
[5] § 174. o. g. z.
[6] § 252. o. g. z.
[7] §§ 176.—178. o. g. z. I u slučajevima navedenim u § 178. može otac izgubiti vlast očinsku nad djetetom. Dr. Derenčin. Tumač p. 541.

ženiti.[8] O tom, koga treba smatrati nezakonito rogjenim, izdala je kr. zem. vlada odjel za bogoštovlje i nastavu ovu naredbu: § 138. o. g. z. ustanovljuje, koja se djeca imadu smatrati zakonitom, te kao zakonsko vrijeme poroda odregjuje sedmi mjesec poslije sklopljene ženidbe, a deseti poslije smrti muža ili konačnoga razrješenja ženidbe, dočim § 155. o. g. z. (pozivajući se glede vremena na § 138.) ustanovljuje, da se imadu nezakonitom smatrati ona djeca, koja su rogjena prije ili poslije vremena zakonskoga obzirom na sklopljenu ili raskinutu ženidbu, nu samo po uvjetom §§ 156., 157., i 159. o. g. z. t. j. samo onda, ako se muž u roku od tri mjeseca od saznanja za porod, ili njegovi nasljednici, ako je on umro prije toga roka, usprotive zakonitomu rogjenju djeteta.

Ako se radi samo o otsutnosti muža preko deset mjeseci prije poroda djeteta, a ne o rogjenju djeteta poslije desetoga mjeseca poslije raskinute sveze ženidbene — nema ni najmanje povoda držati ženidbenu svezu radi otsutnosti muža raskinutom dotle, dok nema pravomoćne osude, kojom se ženidba razrješuje, i jedino radi toga, što je muž preko deset mjeseci prije poroda djeteta otsutan, ne može se djetetu uskratiti zakonitost njegova poroda, a po tom i prava, koja zakonitoj djeci pripadaju po zakonu, jer dok ženidbena sveza valjano opstoji, ma bio muž otsutan koliko mu drago vremena prije poroda, nema nitko prava uskratiti, dotično pobijati djetetu zakonitost njegova poroda dok mu se po § 158. muž ili po § 159. nasljednici ne opru; a dok nije dijete, rogjeno po ženi zakonitoj, sudbeno proglašeno nezakonitim, ima se u matici krštenih, buduć se po zakonu drži zakonitim, unijeti kao zakonito, te se tek na temelju osude ima matica ispraviti.[9]

Uz privolu tutora, potrebna je maloljetniku, da se može oženiti i privola nadtutorstvene oblasti.

Uzroci, s kojih se može maloljetniku uskratiti dozvola za ženidbu, jesu ovi: Dokazano ili opće poznato zlo vladanje ili zla načela, kao što priljepljive bolesti, ili tjelesne mane, koje priječe svrhu ženidbe u onoga, s kojim se hoće maloljetnik oženiti, zatim ako nema dostatnoga dohotka.[10]

Ako maloljetnik scijeni, da mu je samovoljno uskraćena ženidbena privola, može se on sam, ili njegova zaručnica ili njihovi bliži rogjaci, dapače i svaki drugi obratiti na nadtutorstvenu oblast, koja može u tom slučaju zamijeniti privolu očevu.

No nadtutorstvena oblast može i opozvati privolu očevu, ako se uvjeri, da će brak maloljetnika unesrećiti.

Čiju privolu treba maloljetni inozemac, koji bi se htio oženiti, valja prosugjivati po zakonima one zemlje, čiji je pripadnik.[11]

Župnik ne smije vjenčati maloljetnikâ, dok se na autentični način ne osvjedoči o privoli očevoj. Otac valja da izjavi svoju privolu ili osobno pred župnikom i dvjema svjedocima i da ju sam potpiše, ili pismeno, u tom slučaju mora biti potpisana od dva svjedoka i legitimirana po sudu.

Primjerak: Jà N. N. otac maloljetnoga N. dozvoljavam mu da se može oženiti sa zaručnikom N. To potvrgjujem vlastoručnim potpisom i dvjema svjedocima.

---

[8] § 6. g. ž. z.
[9] Circ. IV. p. 80. 9e 17. junii 1881.
[10] § 9. g. ž. z.
[11] § 7. g. ž. z.

Ako maloljetnik traži privolu u nadtutorstvene oblasti, tad valja molbenici priklopiti ispravu o imetku druge stranke, krsni list i svjedodžbu ćudorednosti onoga, s kojim se želi vjenčati.

«Ako se maloljetnik oženi ne dobivši potrebne privole od oca ili od suda, oba roditelja oproštena su dužnosti, da mu dadu miraz ili opremu i otac ga može isključiti od baštine.

Isto pravo, ali samo do polovice zakonitoga dijela pripada i materi, djedu i babi, pod kojih je skrbništvom bio maloljetnik onda, kad je bez sudbene privole sklopio ženidbu, na koju oni nijesu privolili.

Naknadnim privoljenjem gubi se pravo iznaslijegjenja, kao što i učinjeno iznaslijegjenje, onda, ako bude privoljenje dano pismeno ili u formi propisanoj za valjanost oporuke. Ako se stranke samo pomire, to se ne može smatrati ni kao odobravanje ženidbe, niti kao opoziv iznaslijegjenja.[12]

Svi oni, koji sudjeluju kod ženidbe maloljetnika, koji nema dozvole od štitnika i nadtutorstvene oblasti, kaznit će se strogim zatvorom od 3—6 mjeseci.

III. 1. Ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. proglasuje maloljetnost kao ženidbenu zapreku. Odredbe toga zakona glase:

§ 8. Maloljetnik ne može sklopiti ženidbe bez privole svoga zakonitoga zastupnika.

Za ženidbu maloljetnika ispod 20 godina, ako njegov zakoniti zastupnik nije otac ili mati, zahtijeva se takogjer privola oca ili matere, a ako nema roditelja, privola tutorstvene oblasti. Ako je djed maloljetnika njegov zakoniti zastupnik, onda ne treba, da se njegova privola odobri.

Ako zakoniti zastupnik ili otac ili mati ne privoli, njihovu privolu nadomješćuje privola tutorstvene oblasti.

§ 9. Privoliti (u ženidbu maloljetnika) vlastan je otac, ili ako nema oca, ili ako je dijete nezakonito, mati.

Ako su roditelji rastavljeni od stola i postelje, ili ako je njihova ženidba razriješena, vlasna je obzirom na dijete, za koje se oni skrbe, privoliti mati, a ako se imade smatrati kao da nema matere, onda otac.

Uzima se kao da nema roditelja onda, ako su roditelji trajno zapriječeni poradi kakove tjelesne ili duševne mane ili poradi otsutnosti, ili ako su riješeni očinske vlasti ili štitništva, osim ako su toga riješeni poradi uprave imutka.

Da li su roditelji zapriječeni, odlučuje tutorstvena oblast. Dok nije posinjenje prestalo, dotle nijesu tjelesni roditelji vlasni privoliti u ženidbu posinjenoga djeteta.

§ 10. Tutorstvena oblast ne odlučuje, a da ne sasluša maloljetnika i jedino se obazire na njegovu korist.

Tko treba da privoli u ženidbu maloljetnika, odregjuju navedeni paragrafi. Samo to spominjemo, da se može netko proglasiti punoljetnim i prije nego navrši 24 godine, dosljedno da mu onda ne treba ničije privole, da može sklopiti ženidbu. To biva u ova dva slučaja: 1. kada koga proglasi tutorstvena oblast punoljetnim, ili je tko proglašen punoljetnim s odobrenjem tutorstvene oblasti, izuzamši, ako je netko proglašen punoljetnim time, što mu je, pošto je dosegao 18 godina, otac, dotično štitnik uz privolu tu-

[12] § 32. g. ž. z,

tostvene oblasti dozvolio, da tjera samostalan obrt; 2. kada ženska osoba postaje punoljetna, jer je sklopila ženidbu.

2. Osim toga spominje isti zakon još i ove ženitbene zabrane: a) privola skrbnikova, b) roditeljska privola.

a) Privola skrbnikova.

§ 15. Bez privole skrbnika zabranjeno je sklopiti ženidbu onomu, komu je dan skrbnik stoga, što je on slabouman ili što je gluhonijem, s kojim se može sa znakovima sporazumjeti.

Prema tomu ima se uporaviti zadnja alineja §§ 8. i 10.

b) Roditeljska privola.

§ 16. Bez privole roditelja zabranjeno je sklopiti ženidbu onomu maloljetniku, koji je navršio dvadesetu godinu i onda, ako je u nju privolio zakoniti zastupnik.

Prema tomu ima se uporaviti zadnja alineja § 8. i §§ 9. i 10.

§ 205. 3. Vojnički stalež.

A. Okružnica kr. ug. ministra za zemaljsku obranu od 7. listopada 1890. br. 32 500, XVII. 1890.

I.

Ženidba u stavno obvezanoj dobi stojećih, te ovu dobu još ne postigavših, kao što i jur unovačenih osoba.

A. Bez iznimne ženidbene dozvole mogu se ženiti, te tako potpadaju u pogledu ženidbe lih općim zakonima i propisima:

1. oni, koji su, iza kako su stupili u stavno obvezanu dobu, prigodom stavnje, ili naknadne stavnje, ili po nadpreglednom povjerenstvu proglašeni brisati» se imajućima ili «za oružje nesposobnima», bez obzira na to, u koji dobni razred spadaju;

2. oni, koji su u slučaju istupa iz vojske (bojnoga pomorstva) ili iz domobranstva, uslijedivšega zbog službovne nadpreglednim putem ustanovljene nesposobnosti, proglašeni «brisati» se imajućima ili «za oružje nesposobnima»;

3. oni, koji su prekoračili treći dobni razred t. j. 31. dan prosinca, slijedećega iza navršenja 23. godine života njihova, te nijesu niti u vojsku (bojno pomorstvo) niti u domobranstvo unovačeni;

4. u svezu zajedničke vojske i domobranstva spadajući oni doknadni pričuvnici, koji su na temelju pogodnosti §§ 21., 32., 33. i 34. zak. čl. VI. od god. 1889., kao svećenički pitomci i svećenički kandidati, učitelji i učiteljski kandidati, posjednici naslijegjenih poljskih gospodarstva i uzdržavatelji obitelji, pridijeljeni ili naknadno premješteni u doknadnu pričuvu, u koliko radi osam nedjeljne vojničke naobrazbe ne stoje upravo u djelatnoj službi;

5. oni, koji su u očevidnost doknadne pričuve, zajedničke vojske i domobranstva na temelju alineje treće § 31. obranbenoga zakona, premješteni odnosno uvršteni kao zaregjeni svećenici, namješteni duhovnici i duhovni pomoćnici, svećenički značaj imajući profesori;

6. oni doknadni pričuvnici zajedničke vojske i domobranstva, koji su kao «manje sposobni» ili kao «prekobrojni» unovačeni, odnosno pridijeljeni u doknadnu pričuvu, u koliko ne udioništvuju baš u osam nedjelnoj voj-

ničkoj naobrazbi, ili u koliko uslijed poziva, odnosno pridržanja njihova na temelju ustanova zak. čl. XVIII. od god. 1888., ne stoje iznimno u djelatnoj službi;

7. u opće neuvršteni doknadni pričuvnici vojske i domobranstva;

8. oni u svezu zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva spadajući trajni dopusnici, kojima je na temelju druge alineje § 32. te na temelju predzadnje alineje § 34. zak. čl. VI. od god. 1889., kao učiteljskim pripravnicima, odnosno uslijed obiteljskih osobita uvaženja vrijednih odnošaja, kao uzdržavateljima obitelji dopitana na vrijeme mira pogodnost trajnoga dopusta, u koliko osobe, kojima je ova pogodnost dopitana prigodom glavne stavnje ili pak naknadno, ne stoje upravo pod osam nedjeljnom vojničkom naobrazbom;

9. oni na trajan dopust stavljeni redaški obvezanici, koji stoje u zadnja tri mjeseca redaške službovne obvezanosti svoje;

10. oni na trajan dopust stavljeni domobrani, koji su djelatnu svoju službu ispunili još prije istupa iz trećega dobnoga razreda, t. j. prije 31. prosinca one godine, u kojoj navršuju 23 godine života, kao što i oni, koji stoje u zadnja tri mjeseca djelatne službovne obvezanosti svoje, te napokon

11. pričuvnici zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva, kao što i pripadnici morske obrane, stajali isti u ma kojem dobnom razredu, u koliko na temelju zak. čl. XVIII. od god. 1888. nijesu za djelatnu službu pridržani, odnosno pritegnuti.

B. Samo se uz iznimnu dozvolu mogu ženiti, te se imadu za iznimnu dozvolu, ako ju upotrijebiti žele, polag dosadanje prakse obratiti na ministra za zemaljsku obranu;

1. oni, koji još nijesu postigli stavno obvezanu dobu, t. j. koji još nijesu doživili 1. siječnja one godine, u kojoj navršuju 21. godinu života svoga, te uslijed dobrovoljna ustupa ne stoje u vojničkoj svezi;

2. u opće oni, koji su stavno obvezanu dobu jur postigli, te su još pozvani na stavnju; te tako napose

3. oni, koji su u prvom ili drugom dobnom razredu «za sada nesposobnima» i «povratiti» se imajućima proglašeni.

C. Izmegju osoba, spadajućih u svezu zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva, mogu se lih s dozvolom vojničke oblasti ženiti:

1. u djelatnoj službi stojeće osobe zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva;

2. neuvršteni novaci zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva;

3. na trajan dopust stavljeni redaški obvezanici u opće (iznimka pod A. točka 8. i 9.);

4. na trajan dopust stavljena domobranska momčad u opće (iznimka pod A. točka 10.):

5. na mjesno namještenje predbilježeni umirovljeni časnici — i

6. osobe zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva, smještene u mjesnoj obskrbi koje vojničke nemoćničke kuće.

Izmegju ovih osoba imadu se neuvršteni novaci zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva za polučenje ženidbene dozvole i u smislu § 138. dijela I. obranbenoga naputka obratiti putem nadležnoga

kotarskoga činovnika na vojno-popunidbeno okružno odnosno na domobransko pukovnijsko zapovjedništvo.

U pogledu postupka u ženidbenim predmetima osoba, stojećih u djelatnoj službi kod zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i domobranstva, kao što i osoba, spadajućih pod ostale ovdje navedene gromade sadržane su u ostalom pobliže ustanove u ženidbenim propisima, izdanim posebno za zajedničku vojsku (bojno pomorstvo) i posebno za domobranstvo.

Glede gornjih točaka primjećuje se za pobliže orientiranje slijedeće, i to: na točku 1. Djelatna služba traje kod zajedničke vojske i bojnoga pomorstva u redaškom staležu 3 odnosno 4 godine, kod domobranstva pak 2 godine, koje se redaško, odnosno domobransko djelatno službovno vrijeme može u slučajevima, navedenim u drugoj alineji §§ 44., 45., 47. i 49. obranbenoga zakona, kazne radi produljiti još za jedno ili dvogodišnjom djelatnom službom, dogodice u smislu § 51. obranbenoga zakona i sa djelatno-službovnim vremenom, odmjerenim u vojno-sudbenoj osudi.

Na točku 2. Pod uvrstbom valja razumijevati primiće u svezu zajedničke vojske (bojnoga pomorstva), odnosno domobranstva, što se izražava primićem ovih osoba u brojevni stalež dotične četne tjelesine ili zavoda.

Uvrćuju se pako putem stavnje (glavne i naknadne stavnje) u vremenu od 1. siječnja do 1. listopada unovačene osobe na 1. listopada stavne godine; oni pako, koji su unovačeni iza 1. listopada do 31. prosinca, nadalje svi dobrovoljci te oni, koji su na temelju §§ 44., 45., 47. i 49. obranbena zakona unovačeni izvan dobnoga razreda i žrijebnoga reda, s danom unovačenja.

Pod neuvrštenim novacima imadu se izim osoba unovačenih konačnom posvetom i pridjelbom u vojsku (bojno pomorstvo) ili u domobranstvo, i oni razumijevati, koji su unovačeni »uz pridržaj posvete i pridjelbe«, ili »uz pridržaj posvete«.

Na točku 3. i 4. Pod trajnim dopusnicima imadu se u opće takove nedjelatne osobe momčadskoga staleža razumijevati, koje stoje u redaškoj, odnosno u domobranskoj djelatnoj službovnoj obvezanosti, te koje stoje ili u odmjerenoj im redovitoj odnosno produljenoj zakonitoj redaškoj, te odnosno u domobranskoj djelatnoj službovnoj obvezanosti, ili u djelatnoj — preko ove sižućoj — službovnoj obvezanosti, pa su na neopredijeljeno vrijeme na dopust stavljene, kojih je dakle pridolazak na djelatnu službu posebnim pozivom uvjetovan.

D. Prosugjenje toga, mogu li se ženici vjenčati.

Duhovnici mogu dakle polag gore rečenoga, s gledišta obranbene obvezanosti, bez svake zapreke vjenčati:

1. one, koji u smislu druge alineje točke 6. § 87. dijela I. obranbenoga naputka, na temelju stavne listine izdanom im svjedodžbom, — ili konačnom otpusnicom (Abschied) dokažu, da su stavnoj svojoj obvezanosti potpuno udovoljili, te tako proti ženidbi njihovoj s gledišta obranbene obvezanosti zapreke ne ima (Odsjek A, točka 1. 2.);

2. one, koji porodnom svjedodžbom (krsnim listom) dokažu, da su dan 31. prosinca one godine, u kojoj su navršili 23. godinu života svoga, jur prekoračili, predpostaviv, da nijesu unovačeni niti u zajedničku vojsku (bojno pomorstvo), niti u domobranstvo. (Odsjek A, točka 3.);

3. one, koji »svjedodžbom« izdanom po obrascu, privitom pod br. 11. k dijelu I. obranbenoga naputka, dokažu, da su uslijed toga, što im je dopitana koja od pogodnosti sadržanih u §§ 31.—34. obranbenoga zakona, u doknadnu pričuvu pridijeljeni, ili u istu naknadno premješteni, odnosno na vrijeme mira trajno na dopust stavljeni, predpostaviv, da radi osam nedjeljne vojničke naobrazbe svoje ne stoje upravo u djelatnoj službi (Odsjek A, točka 4. i 8.);

4. one, koji »posvetnicom (Widmungsschein), izdanom polag obrasca, privitoga pod br. 20. k dijelu I. obranbenoga naputka, odnosno vojničkom (domobranskom) iskaznicom (Militär-Pass), odnosno vojničkim (domobranskim) iskaznim listom dokažu:

a) da su kao »manje sposobni« ili kao »prekobrojni« u doknadnu pričuvu unovačeni, odnosno pridijeljeni, predpostaviv, da isti nijesu niti na osam nedjeljnu vojničku naobrazbu pridošli, niti dogodice na temelju zak. čl. XVIII. od god. 1888. na iznimnu djelatnu službu pozvani, odnosno pridržani. (Odsjek A, točka 6. i 7.), ili

b) da spadaju u kategorije trajnih dopusnika, navedene pod točkom 9. i 10. Odsjeka A, — ili napokon

c) da su jur u pričuvu, morsku obranu, premješteni, predpostaviv takogjer, da na temelju zak. čl. XVIII. od god. 1888. na iznimnu djelatnu službu pridošli, odnosno pridržani nijesu. (Odsjek A, točka 12.);

5, one, koji »iskaznicom« izdanom polag obrasca, privitoga pod br. 12. k dijelu I. obranbenoga naputka, dokažu, da su na temelju treće alineje § 31. obranbenoga zakona kao zaregjeni svećenici, namješteni duhovnici i duhovni pomoćnici, ili svećenički značaj imajući profesori, primljeni u očevidnost doknadne pričuve. (Odsjek A, točka 5.);

6. one, koji s izdanom im obaviješću dokažu, da su od ministra za zemaljsku obranu dobili iznimnu ženidbenu dozvolu. (Odsjek B, točka 1., 2. i 3);

7. one, koji — budući spadaju u kategorije navedene pod 1—6 gornjega odsjeka C — pokažu od dotične vojničke (domobranske) oblasti dobivenu ženidbenu dozvolu.

U slučajevima, spomenutim pod gornjom točkom 2. odnosno 3. i 4. ima se prema potrebi, te ako bi se naročito zahtijevalo, po općinskom poglavarstvu izdati svjedodžba o tom, da ženik niti u zajedničku vojsku (bojno pomorstvo), niti u domobranstvo unovačen nije, odnosno da isti niti na osam nedjeljnu vojničku naobrazbu, niti na temelju zak. čl. XVIII. od god. 1888. na iznimnu djelatnu službu pridošao, odnosno pridržan nije.

Ako bi duhovnici, kraj ovoga što je navedeno, u jednom ili drugom pravcu jošte dvojba imali, te ne bi znali ustanoviti, u koju da od navedenih kategorija uvrste ženika: to valja na njihova ovopogledna pitanja, upravljena na dotičnoga stavnoga kotarskoga činovnika (kotarskoga predstojnika, odnosno u gradovima na gradonačelnika dogodice na činovnika, kojemu je povjereno vogjenje vojničkih poslova) razjašnjujući odgovor brzo i prije svega dati.

II.

Oblaganje molbenica glede iznimnih ženidbenih dozvola, te propisi i načela, po kojima se iste prosugjuju.

K molbenicama podnesenim glede postignuća iznimne ženidbene dozvole, . . . imadu se redovito priložiti slijedeće isprave:

1. Obiteljska izvjesnica ispostavljena po voditelju matica polag obrasca, priloženoga pod br. 13. k dijelu I. obranbenoga naputka, kojom se ističe doba života ženikova, te stanje obitelji mu, te koja služi u svrhu, da se prosudi, da li u obitelji zaista manjka ženska radna sila, koja se ženidbom ženika nadomjestiti namjerava.

Glede dobe ženika primjećuje se ovdje, da se polag postojeće zakonite prakse k podjeljenju iznimne ženidbene dozvole, ako je dokazana potreba ženske radne sile, ne zahtijeva viša doba života nego navršena 18. godina.

Priloženje obiteljske izvjesnice ne zahtijeva se u slučaju, ako je ženik samopravan (na primjer faktično namješten pučki učitelj, činovnik, samostalam obrtnik, punoljetnom proglašena osoba itd.): nu u tom se slučaju doba života ženikova ima — ako eventualno nije jur izvatkom iz stavne listine dokazana — dokazati krsnim listom (porodnom svjedožbom).

Dočim nasuprot, ako je izim gore rečenih slučajeva obiteljska izvjesnica propisno priložena, ne ima se posebno priložiti i krsni list ženikov.

U obiteljskim izvjesnicama i matičnim izvatcima, koji su ispisani iz takovih matica, u koje se koledarski podatci upisuju polag Julijanskoga koledara, imadu se prema odredbi točke 3. § 56. dijela I. obranbenoga naputka, uz ove podatke u zaporci ubilježiti i podatci polag koledara Gregorijanskoga.

2. Liječnička svjedodžba u svrhu iskazanja stanja zdravlja, odnosno u svrhu dokazanja radne nesposobnosti u obitelji živućih, te u obzir uzeti se imajućih ženskih osoba obitelji (redovito mati, eventualno maćuha, sestre i snahe ženikove.)

Ne uzimaju se u obzir, te se tako niti ne imadu liječnički pregledati takove u obitelji nalazeće se ženske osobe, koje još nijesu navršile 16., ili su jur prekoračile 60. godinu života, pošto ovakove osobe već zbog dobe života nijesu sposobne za obavljanje poslova domaćice.

Ne zahtijeva se bezuvjetno, da se dokaže, da su u obzir dolazeće ženske osobe konačno te za uvijek za rad nesposobne, nego se pravo ženidbe ima ustanovljenim smatrati i onda, ako se ustanovi, da je dotična, u obitelji nalazeća se ženska osoba za sada za rad nesposobna, te će predvidno (zbog bolesti ili nerazvitosti) na dulje vrijeme za rad nesposobna biti.

U obzir dolazeće te liječnički pregledati se imajuće ženske osobe obitelji imadu se u uredovnim prostorijama županijske, kotarske, gradske oblasti, ili oblasti političke općine pregledati po županijskom (podžupanijskom), kotarskom, gradskom ili općinskom liječniku.

Gore rečene oblasti dužne su na stanovit dan opredijeliti, te isti u naprijed obnarodovati, kojega će se dana u svakom tjednu obavljati liječničko pregledavanje dotičnih ženskih osoba obitelji.

Osobnu istovjetnost pregledati se imajućih žeuskih osoba obitelji ima posvjedočiti dotični seoski starešina ili koji seoski odbornik, ili pako liječnik u tom slučaju, ako osobno poznaje dotičnu žensku.

Liječničku svjedodžbu o pregledanju u obitelji nalazeće se ženske osobe ima liječnik potpisati uz naznačenje svojega uredovnoga namještenja, a zatim ima na istoj dotični član onoga županijskoga, kotarskoga ili gradskoga ureda ili općinskoga poglavarstva, gdje je pregledanje obavljeno u obliku zaporke, uz potpis svoga imena te uz naznačenje uredovnoga svoga namještenja, kao što i pritisnućem uredovnoga pečata, potvrditi, koji je poimence

seoski starešina ili odbornik ili pako pregledavajući liječnik posvjedočio (zajamčio) osobnu istovjetnost.

Nu ako za to odregjeni sudjelujući činovnik dotičnoga ureda osobno poznaje pregledanu žensku osobu obitelji: u tom slučaju, te uz naročito istaknuće ove okolnosti može u zaporci, uz gore rečene formalitete, i sâm dotični činovnik posvjedočiti istovjetnost dotične ženske, u kom slučaju nijesu potrebiti još i posebni svjedoci za istovjetnost.

Liječničko pregledanje te iskazanje stanja zdravlja muških članova obitelji (oca, ženika itd.) u takovim ženidbenim predmetima posve je suvišno, te od toga valja odustati već i radi toga, da se moleće stranke poštede od nepotrebitih troškova.

3. Općinska svjedodžba, ispostavljena po općinskom poglavarstvu glede odnošaja i okolnosti, koje su osobita obzira vrijedne, te koje su od upliva na prosugjenje ženidbene molbe.

Prema dotičnim slučajevima mogu se dakle općinskom svjedodžbom posvjedočiti najrazniji odnošaji i okolnosti.

Općinskom se naime svjedodžbom ima potvrditi, da u obzir dolazeće, nu od obitelji odijeljeno živuće ženske osobe obitelji poseban stan imadu, ili u posebnom kućanstvu živu, ako ovu okolnost voditelj maticah ne bi bio istaknuo ili ubilježio u obiteljsku izvjesnicu.

Općinskom svjedodžbom ima se dokazati nadalje — u koliko se iz priloženih inih spisa (iz postavnice, iz isprave o proglasu punoljetnosti itd,) ne bi moglo razabrati — i to, da ženik posebno stanuje od obitejji, ako se je na primjer kao gospodar, najamnik, učitelj ili činovnik naselio u drugoj kojoj općini, ili ako, prem u istoj općini, ali odijeljen od obitelji svoje tjera samostalan obrt, vodi samostalno gospodarstvo, ili je uslijed toga, što je punoljetnim proglašen, samopravnim postao itd., te mu je u svrhu, da utemelji kućanstvo i obitelj nužno, da ženidbenu dozvolu dobije.

Takogjer se općinskom svjedodžbom ima potvrditi i to, da će ženik ženidbom svojom ostaviti kuću roditelja svojih, te će se u kuću budućega tasta ili punice kao zet priženiti. Bude li ova okolnost valjano dokazana, nije nužna liječnička svjedodžba o radnoj nesposobnosti odnosno o zdravstvenom stanju ženskih osoba niti u obitelji ženikovoj niti pako u obitelji budućega mu tasta ili punice. U ovakovim bo slučajevima kod obitelji, u koju se dotičnik kao zet priženiti namjerava, sačinjava nadomještenje manjkajuće muške radne sile onu redovito osobita obzira vrijednu okolnost, kojom se obrazlaže podjeljenje ženidbene dozvole, te prema tomu okolnost, ima li u jednoj ili drugoj obitelji za rad sposobna ženska, ne ima upliva na prosugjenje molbe.

U općinskoj svjedodžbi se napokon ima iskazati nepokretni posjed obitelji, te eventualno ino vrelo dohotha i privrede.

Iskazanje obiteljskoga posjeda u općinskoj svjedodžbi dovoljno je, te nije nužno priložiti još i posebni katastralni posjedovni list ili gruntovnički izvadak.

Pomanjkanje posjeda i imovine ne može po sebi služiti temeljem uskrati ženidbene dozvole, ako inače podjeljenje iste obrazlažu osobita obzira vrijedni obiteljski odnošaji i okolnosti.

4. Ine isprave; i to megju ostalima:

a) izvadak iz stavne listine, ako ženik u pozvane dobne razrede spada, te se ženidbeni predmet podnaša, iza kako je ženik jur predveden pred stavno povjerenstvo, odnosno iza kako je stavnja u dotičnom stavnom kotaru jur dovršena; ovaj se izvadak iz stavne listine ima ureda radi priložiti;

b) postavnica, odluka sirotinjskoga stola o proglasu punoljetnosti, dozvola obrtne oblasti itd., služi za dokaz samopravnosti dotičnih osoba, na primjer učitelja, činovnika, punoljetnima proglašenih, samostalnih obrtnika itd.

5. K molbenicama glede ženidbene dozvole za još neunovačene osobe, koju ministar za zemaljsku obranu podjeljuje, nije nužno priložiti inih, te napose onih isprava, što no su navedene pod točkom 1. § 138. dijela 1. obranbenoga naputka, te koje se zahtijevaju samo k molbenicama glede ženidbene dozvole za jur unovačene osobe, koju podjeljuju dotične vojničke oblasti (ove su isprave na primjer krsni list nevjeste, ćudorednosna svjedodžba, iskazanje miraza joj itd.) Ovakove se isprave dakle, kao suvišni spisi, u buduće niti ne imadu ispostaviti niti priložiti k ženidbenomu predmetu još neunovačenih osoba.

Molbenice što ih stranke glede iznimne ženidbene dozvole podnašaju, ne smiju podregjene oblasti odbiti niti u tom slučaju, ako i misle, da se ne mogu uvažiti, nego ih imadu svaki put podnijeti na odluku ministru za zemaljsku obranu.

Nu shodno neobložene molbenice imadu se još prije podnešenja nadopuniti, te valjano obložiti dati.

III.

Propisi biljegovanja.

1. U predmetima glede iznimne ženidbene dozvole potpadaju u smislu postojećih biljegovnih i pristojbenih propisa:

a) molbenice pod biljegovnu pristojbu od 1 K;

b) obiteljske izvjesnice na koje ispostavljatelji imadu uvijek napisati razlog i svrhu, naime postignuće iznimne ženidbene dozvole; bez obzira na broj u izvjesnici sadržanih narogjenja (krštenja), vjenčanja i slučaja smrti, pod biljegovnu pristojbu od 1 K polag arka;

c) ine k molbenicama priložene isprave pako imadu se propisnom biljegovnom pristojbom biljegovati.

2. Pošto se izvatci iz stavne listine imadu ureda radi priložiti, to se isti imadu prosti od biljege ispostaviti te priložiti.

3. Ako se eventualno jur rabljene obiteljske izvjesnice starijega datuma, radi ponovne uporabe u ženidbenim poslovima provide obnovnom zaporkom, to obnovne zaporke potpadaju takogjer pod biljegovnu pristojbu od 1 K.

4. Obavijesti o podjeljenju iznimne ženidbene dozvole imadu se strankama ureda radi te prema tomu nebiljegovane priopćiti; za ove dozvole dakle ne trebaju stranke k molbenicama priložiti posebnu biljegovku od 1 K.

IV.

Trajanje valjanosti iznimnih ženidbenih dozvola podijeljenih po ministru za zemaljsku obranu.

1. Valjanost ovakovih iznimnih ženidbenih dozvola, podijeljenih osobama, koje još ne stoje u stavno obvezanoj dobi, traje jednu godinu dana i

to računajući od dana, kojega je izdana ministarska naredba, sadržavajuća dozvolu.

Ako dakle na temelju ženidbene dozvole oženivša se osoba obudovi, ne treba unutar ovoga vremena od jedne godine novu dozvolu ishoditi, nego se na temelju prije dobivene dozvole može ponovno oženiti.

Isto valja i u slučaju zakonitoga razvjenčanja braka itd.

Nu valjanost dozvole ugasne i prije izmaka ove jedne godiue u tom slučaju, ako dotičnik bilo da kao dobrovoljac stupi u vojsku (bojno pomorstvo), bilo da, dospjevši megjutomno u stavno obvezanu dobu, bude putem stavnje na korist novačkoga kontingenta zajedničke vojske ili domobranstva, odnoso «uz pridržaj posvete ili pridjelbe« ili »uz pridržaj posvete unovačen.

2. Valjanost ovakovih ženidbenih dozvola, podijeljenih osobama, koje su jur u stavno obvezanoj dobi naime koje spadaju u tri na stavnju pozvana dobna razreda, prestaje istom onda, ako ove osobe budu na korist novačkih kontingenata u gore rečenom smislu unovačene.

Valjanost dozvole kod ovakovih osoba dakle proteže se na sva tri dobna razreda, izim slučaja unovačenja istih na korist novačkih kontingenata, odnosno »uz pridržaj posvete i pridjelbe« ili »uz pridržaj posvete«. Prema tomu se dakle može onaj, koji je dozvolu jur u stavno obvezanoj dobi zadobio, nu prigodom stavnje, na koju je po zakonu pozvan bio i pridošao, ne bude unovačen sve dotle dok se na korist novačkih kontingenata odnosno »uz pridržaj posvete i pridjelbe« ili »uz pridržaj posvete« ne unovači, oženiti bez ishogjenja novije dozvole, to jest na temelju prijašnje dozvole.

B. Ženidbeni propis za kr. domobranstvo i oružništvo.

§ 1. Za sklopljene braka trebaju dozvolu domobranske (oružničke) oblasti:

a) djelatne domobranske i oružničke osobe;

b) časnici, koji su stavljeni u mirovinski stalež uz predbilježbu za mjesno namještenje;

c) domobranske (oružničke) osobe, koje se nalaze u mjesnoj opskrbi koje vojničke nemoćničke kuće;

d) trajno na dopust stavljene one domobranske momčadske osobe, koje još nijesu istupile iz III. dobnoga razreda, izuzam one, koje su još prije istupa iz III. dobnoga razreda ispunile jur svoju djelatnu službu, na koju su po propisu obvezane;

e) u stalež neprimljeni novaci.

§ 2. Ženidbenu dozvolu domobranske (oružničke) oblasti valja službenim putem zatražiti. (Okružnica kr. ug. ministarstva za zemaljsku obranu od 1. kol. 1887. br. 6.169. Pr.).

I ugarski ženidbeni zakon od g. 1894. pozna ovu ženidbenu zabranu, jer § 26. toga zakona glasi:

Zabranjeno je sklopiti ženidbu bez dozvole, kada je ona potrebita u smislu obranbenoga zakona.

§ 206. 4. Politička dozvola.

Da se uzmognu vjenčati pripadnici krunovine Kranjske, koji u nas nijesu stekli zavičajnoga prava, moraju samo muškarci doprinesti ženidbenu

prijavnicu (ženitevska oglasnica, Ehemeldzettel), izdanu po poglavarstvu nadležne njihove općine.[1]

Ženidbenu dozvolu političke oblasti trebaju muški a ne ženski pripadnici Tirola i Voralberga.[2]

Nijedan učitelj pučkih škola ne smije se vjenčati, dok se ne iskaže s ispravom izdanom po političkoj oblasti, da je položio prinos od 100 K. na korist učiteljske mirovinske zaklade.[3]

§ 207. 5. Preljub.

Po gragjanskom zakonu[1] tvori sam preljub bez onih prilika, koje zahtijeva kanonsko pravo, ženidbenu zabranu. Da pak preljub bude ženidbena zabrana, zahtijeva se: a) da je dokazan sudbeno t. j. da je dokazan pravomoćnom osudom nadležne oblasti. U slučajevima §§ 502. 503. 125. 127. 131. 132. 206. kaz. zak. nadležna oblast jest kazneni sud; u slučajevima §§ 107. 109. 132, 135. 215. 116. 135. 158. 163. 167. 540. 543. 768. 770 g, zak. nadležna oblast jest gragjanski sud, i b) da je dokazan prije nego li bješe sklopljena ženidba.

»Ako bi savez, koji je sklopljen proti propisu § 13. (g. ž. z.), po crkvenom zakonu bio valjana ženidba, pogodbe ženidbene bit će beskreposne, a supruzima ne pripadaju nasljedna prava, ustanovljena §§ 757—759. općega gragjanskoga zakonika, žena i djeca nemaju prava na plemstvo ili na druga staleška prava suprugova; djeca rogjena u takovoj ženidbi ili po njoj pozakonjena isključena su od one imovine, koja je obiteljskim naredbama pridržana zakonitomu potomstvu, i nemaju prava, da naslijede imovinu bez oporuke umrvših rogjaka njihovih roditelja, ali i rogjaci ovi nemaju prava na zakonito nasljedstvo imovine onakove djece«,[2]

U ugarskom zakonu od g. 1894. o ženidbenom pravu, glasi ova zabrana ovako:

§ 20. Ženidba je zabranjena megju onima, kojima je to zabranjeno radi preljuba s osudom, s kojom se dozvoljava rastava od stola i postelje.

Kralj može na predlog ministra pravosugja podijeliti oprost.

§ 208. 6. Udovički rok.

»Ako je ženidba proglašena nevaljanom, ili ako je razriješena smrću muževom, ne može se žena, ako je noseća, prije nego li porodi, a ako je dvojba, da li je noseća, prije nego li progje šest mjeseci, opet udati. Ako pak po prilikama ili po svjedočanstvu vještaka nije vjerojatno, da je noseća, može joj se poslije tri mjeseca podijeliti oprost, i to ako je ženidba proglašena nevaljanom, moć će dati oprost zemaljska vlada, a u mjestima, gdje nema zemaljske vlade, oblast okružna, u slučaju pak, ako je ženidba raskinuta smrću supruga, može oprost dati jedino zemaljska vlada i to iz vrlo silnih uzroka.

---

§ 206. [1] Dopis ces. kr. zemalj. vlade u Ljubljani od 24. veljače 1874. br. 1639.

[2] C. kr. namješništvo za Tirol i Voralberg 1. kol. 1893. br. 18.698.

[3] Naredba kr. zem. vlade od 23. listop. 1876. br. 4385.

§ 207. [1] § 13. g. ž. z. »Dvije osobe o kojima je sudbeno dokazano, da su učinile preljub, ne smiju jedna s drugom sklopiti ženidbu«.

[2] § 34. g. ž. z.

Bude li ovaj propis prekršen, gubi žena one koristi, koje joj je prvi muž dao po pogodbama ženidbenim, po nasljednom ugovoru ili po oporuci, i obje stranke treba kazniti primjerenom prilikama kaznom; muž pak gubi pravo, koje mu pripada po § 73.

Ako se u takovoj ženidbi rodi dijete. pak ako se barem dvoji, da li nije začeto s prvim mužem, odregjuje mu se skrbnik, da zastupa njegova prava«.[1]

Ako je ženidba razriješena, ili ako je suprug umro, ne može se žena, koja je ostala iza muža noseća, udati, dok ne porodi. Ako je dvojba, da li je noseća, može se opet udati poslije šest mjeseci računajući od dana, kada je ženidba razriješena, ili kada je muž umro. Ako je napokon sigurno, da nije noseća, može se udati poslije tri mjeseca, ako dobije oprost od udovičkoga roka. Oprost taj podjeljuje u Zagrebu zemaljska vlada, a izvan Zagreba podžupanija.

Žena, koja se uda prije naznačenoga roka gubi a) sve koristi, koje bi imala po ženidbenom i nasljednom ugovoru i po oporuci, b) muž gubi pravo tražiti rastavu od stola i postelje, ako je žena bila noseća, i c) oba se supruga kazne primjenom kaznom.

Djetetu, koje se rodi u toj ženidbi, postavlja se skrbnik, ako se barem sumnja, da je začeto od prvoga supruga. Skrbnika imenuje sud, kojemu je potčinjena mati.

O ovoj zabrani odregjuje ugarski ženidbeni zakon od g. 1894. ovo:

§ 24. Zabranjeno je supruzi sklopiti novu ženidbu prije nego je prošlo deset mjeseci odkako je prva ženidba prestala ili je proglašena, da nije bila valjana.

Ova zabrana prestaje, ako je žena u to rodila.

Ova se zabrana ne proteže na slučaj, ako je ženidba bila proglašena kao nevaljana po § 54. točki c)[2].

Ministar pravosugja može podijeliti oprost.

§ 209. Ženidba inozemaca.

I. Naputak veli u § 71.: »Valja na to paziti, da se inozemci ne puste drugčije k vjenčanju, nego ako izvrše sve ono, što je potrebno, da se mogu zakonito oženiti. U koliko će moći župnik o tom odlučiti, da toga ne prosudi biskup, odredit će biskup prema prilikama«. Prema tomu i naregjuje prev. rješidba od 9. stud. 1814. (dekret dvorske kancelarije od 22. prosinca 1814. br. 17.318), da se svaki inozemac, koji se želi u Austriji oženiti, imade iskazati, da je sposoban sklopiti valjanu ženidbu.

Kod ženidbe inozemaca imade svećenik paziti najprije na crkveni zakon, pa ga ne pustiti k vjenčanju, ako ne ima sviju svojstva, koja zahtijeva crkveni zakon, da može tko valjano i slobodno sklopiti ženidbu. No osim toga treba da pazi i na to, da inozemac udovolji i svim uvjetima zakona svoje domovine, pod kojima priznaje njegova gragjanska vlast valjanost ženidbe, da mu ne bi, kad se

§ 208. [1] § 76. 77. g. ž. z.

[2] Točka c) § 54. glasi: Ako je jedan ženidbeni drug već u vrijeme, kada se je sklapala ženidba bio trajno nesposoban da udovoljava ženidbenim dužnostima, a drugi ženidbeni drug toga nije znao, niti je to mogao iz prilika naslućivati..

preseli u svoju domovinu, gragjanska vlast zanijekala gragjanske posljedice ženidbi.

Neke inozemne države priznavaju i kod kuće kao valjanu ženidbu svojih podanika, koju su sklopili u Austro-Ugarskoj po zakonima austrougarskima, dočim druge zahtijevaju od svojih podanika, koji hoće da sklope ženidbu u Austro-Ugarskoj, da se prije toga izkažu svjedodžbom svoje države, da su sposobni sklopiti ženidbu. Svećenik će dakle od inozemca tražiti prije nego ga vjenča ili da donese izjavu svoje nadležne gragjanske oblasti, da po zakonima njegova zavičaja nema nikakove zapreke, da sklopi ženidbu, ili da donese ženidbenu dozvolu od svoje nadležne zavičajne oblasti.[1]

Inozemac, komu brani kakova ženidbena zabrana, koja u njegovom zavičaju opstoji, sklopiti ženidbu, treba da od zavičajne oblasti dobije oprost od te zabrane. Inozemkinje, koje hoće da sklope ženidbu s podanikom Austrije, ne trebaju dozvole, da se mogu iseliti.[2]

Za maloljetne inozemce, koji se žele u Austriji oženiti a ne mogu dobiti potrebite privole od oca ili štitnika, jer im n. pr. otac ne živi a štitnika nemaju, odregjuje § 51. o. g. z., da im onaj sud, komu su ovdje potčinjeni, imade imenovati zamjenika, koji će ili dati ili uskratiti privolu u ženidbu.

Kad inozemac donese svećeniku svjedodžbu svoje nadležne zavičajne oblasti, kojom se svjedoči, da može sklopiti ženidbu, nije dužan svećenik, ako to nije za podložnike koje strane države naročito naregjeno, tražiti, da ju poslanstvo te države ovjerovi, već se može zadovoljiti svjedodžbom pečatanom službenim pečatom, osim ako temeljito sumnja, da je patvorena.[3] No svećenik imade pravo tražiti ovjerovljeni prijevod te isprave.

Prinesenu svjedodžbu inozemca treba u knjizi vjenčanih zabilježiti i s ostalim spisima pohraniti.[4]

Razumije se samo sobom, neka svećenik ni ne počima navješćivati ženidbe inozemca, a po gotovo neka ga ne vjenča prije, no donese svjedodžbu, s kojom njegova zavičajna oblast svjedoči, da može sklopiti ženidbu.

Svećenik ne može vjenčati inozemca, koji bi mogao sklopiti valjanu ženidbu po zakonima svoje države, ali ne može sklopiti valjane ženidbe po zakonima, koji u nas vrijede.

II. Nije potrebno da navagjamo sve strane države i spominjemo pod kojim uvjetima mogu njihovi podanici sklopiti u nas ženidbu, već ćemo navesti samo nekoje, čiji bi se podanici mogli u nas zadržavati.

1. Podanici Bosne i Hercegovine mogu se bez ikakove zapreke ženiti, a za nje je, gdje god se ženili, mjerodavno jedino crkveno pravo.[5] Izuzimlju se samo oni časnici i vojnici, koji služe aktivno, kao što i oni momci, koji su dužni aktivno služiti ali su na dopust pušteni prije no su otslužili tri godine vojništva: za nje bo je potrebna dozvola njihove nadležne oblasti. Momcima, koji još nijesu 20 g. stari a podvrženi su vojnoj

§ 209. [1] Naredba ministra za bogoštovlje od 22. stud. 1859. br. 17.602
[2] Naredba ministarstva nutarnjih posala od 21. travnja 1853. br. 3196.
[3] Ministarska naredba od 22. stud. 1859. br. 17.602.
[4] Nav. naredba.
[5] Dopis nadb. Ordinarijata od 14. veljače 1889.

dužnosti, ali još nisu proglašeni za nju sposobni, savjetuje se, da traže ženidbenu dozvolu i za taj im se slučaj obećaje neka polakšica.

2. Podanicima njemačkoga carstva, koji se žele u nas oženiti, izdaje potrebnu svjedodžbu i to:

a) podanicima Bavarske, Badena i Elsas-Lotharingije njihova zavičajna nadležna oblast;

b) podanicima Saske i Württemberga njihova posebna poslanstva u Beču, a

c) svim ostalim podanicima carsko poslanstvo u Beču.[6]

NB. I mjesna policija nadležne zavičajne općine može izdati pruskim podanicima svjedodžbu, da prema njemačkom gragjanskom zakonu od 6. veljače 1875. ne priječi nikakova zabrana u gragjanskom pogledu njihove ženidbe.[7]

3. Italija. Ženidbe talijanskih podanika smatraju se kod kuće kao valjane, ako su sklopljene onako, kako se sklapaju ženidbe ondje, gdje se ovi nalaze, samo treba da se iskažu, da su po talijanskim zakonima sposobni, da mogu sklopiti ženidbu.

Svaka ženidba talijanskog podanika, koju on sklopi u inozemstvu, treba da se navijesti u onoj općini Italije, čiji je on pripadnik; jer svaki talijanski državljan, nalazio se on gdje mu drago, imade prebivalište u Italiji. Svaki talijanski podanik, koji se želi drugdje oženiti, imade se obratiti na načelnika svoje zavičajne općine, koji će mu izdati svjedodžbu, da je ženidbu navijestio i da nije pronagjena nikakova zabrana t. j. izdati će mu svjedodžbu, da može sklopiti ženidbu. Kr. talijansko poslanstvo u Beču izrazilo je želju, da se sve molbenice za svjedodžbu, s kojom se ima posvjedočiti, da netko po talijanskim zakonima može sklopiti ženidbu, šalju putem talijanskih konzulata ili preko talijanskog poslanstva u Beču, jer oni mogu autentično te molbenice popratiti, ispraviti, prevesti i tražiti, da se plati potrebna pristojba.

4. Francuska. Uvjete, pod kojima mogu francuski podanici u inozemstvu sklopiti ženidbu, nabraja dopis francuskoga poslanstva u Beču od 12. rujna 1890. Ti uvjeti u glavnom jesu ovi: prema ustanovama Code civil, nadopunjenima naredbom od 23. listopada 1833. ne može nijedan francuski podanik sklopiti ženidbe u inozemstvu, ako ona nije prije dva put u razdoblju od osam dana i to u nedjelju naviješćena na konzulatu onoga okružja, u kojemu on prebiva. Ako je tko promijenio prebivalište, pak je od tog vremena prošlo tek šest mjeseci ili manje, tad treba njegovu ženidbu navijestiti i na konzulatu onoga okružja, gdje je u posljednje vrijeme prebivao, a u slučaju ako je u posljednje vrijeme prebivao u Francuskoj, tad valja da ženidbu navijesti nadležni načelnik. Ako francuski podanik još nije punoljetan (muškarac postaje punoljetan s 25 godina, a žena s 21 godinom), tad treba da njegovu ženidbu navijesti i onaj načelnik ili onaj konzulat, gdje imadu njegovi roditelji prebivalište. Ženidba se ne smije sklopiti, dok se francuski podanik ne iskaže svjedodžbom, da je ženidba naviješćena u svim onim mjestima, u kojima se po zakonu ima navijestiti.

[6] Dopis njemačkoga poslanstva u Beču od 4. ožujka 1889.

[7] Naredba nutar. pruskog ministarstva od 12. lipnja 1879.

Vojnici, koji aktivno služe kod kopnene ili pomorske vojske, ne mogu se ženiti bez dozvole ratnoga, dotično pomorskoga ministra.

5. **Ruska.** Ruski generalni konzulat u Beču izjavio je dopisom od 10. rujna 1890., da su ruski konzulati ovlašteni izdavati ruskim podanicima, koji se žele u Austro-Ugarskoj oženiti, sve isprave, koje u tu svrhu traže oblasti.

POGLAVLJE OSMO.

Oprost od ženidbenih zapreka i zabrana.

§ 210. U opće.

1. Ženidbene zapreke ili su oprostljive ili neoprostljive. Oprostljive opet zapreke ili su takove, koje crkva nikad ne oprašta, ili napokon takove, koje bez teškoće oprašta.

2. Neoprostljive su zapreke one, koje se temelje na božjem ili naravnom pravu, kao što su: bezumlje, neizlječiva nemoć, koja je opstojala prije ženidbe, srodstvo u ispravnoj lozi barem u prvom koljenu, i u opće sve zapreke, koje se protive bitnosti ženidbe n. pr. sila, bludnja, ženidbeni vez. Zapreka ženidbenoga veza kod valjane ali neizvršene ženidbe vjernika može se i proti volji ženidbenoga druga razriješiti, ako tko položi svečane zavjete u kojem crkvenom redu ili oprostom podijeljenim od pape. Isto se tako razrješuje ženidbeni vez i izvršene ženidbe, koju su sklopili nevjernici, ako jedan od njih prijegje na katoličku vjeru, a drugi ili ne će u opće da s njim prebiva, ili ne će da s njim prebiva sine contumelia creatoris.

3. Ženidbene zapreke, koje crkva nikada ne oprašta jesu one, za koje nije stalno, da li se ne temelje na božjem pravu, kao što je prvo koljeno srodstva u pobočnoj lozi, prvo koljeno tazbine u ispravnoj lozi, ako je tazbina nastala iz dozvoljenoga putenog općenja.

4. Zapreke, koje crkva rijetko kad oprašta jesu ove: potaja (clandestinitas), kad se ima tek ženidba sklopiti; zapreka zločina, ako je javno poznato, da su oba zaručnika ili da je barem jedan od njih radio s uspjehom o smrti svoga ženidbenoga druga; ako nije javno poznato, da su zaručnici ili jedan od njih radili s uspjehom o smrti ženidbenoga druga, može oprost podijeliti veliki pokorničar, ali ga rijetko podjeljuje i to samo onda, kad to zahtijeva nužda, da se ukloni velika pogibao. Isto se tako rijetko kad oprašta javna zapreka tazbine u prvom koljenu ispravne loze, ako je tazbina nastala iz nedozvoljenoga putenog općenja, a ako se oprašta, tad se oprašta pod uvjet m, ako je zaručnica rogjena prije, nego je zaručnik puteno općio s njezinom materom. Amo spada nadalje razlika vjere, kad zaručnici prebivaju megju katolicima; laglje se daje oprost od ove zapreke, ako zaručnici prebivaju megju nevjernicima. Od viših redova i svečanih zavjeta oprašta papa iz vrlo važnih i javnih uzroka, no nikada ne daje oprosta biskupu, a jedva kada svećeniku.

5. Bez teškoće opraštaju se zapreke u daljnjim koljenima srodstva i tazbine, zapreka javne ćudorednosti, duhovnoga (osim megju krsnim kumom i krštenim) i gragjanskoga srodstva.

6. Crkvene zabrane opraštaju se lako, ako izuzmeš zabranu, koja nastaje iz sklopljenih zaruka.

7. Zapreke mogu se oprostiti vjernicima, jer su oni podložni crkvenoj vlasti; samo katkada i to neizravno nevjernicima n. pr. kada se daje vjerniku oprost od zapreke razlike vjere i zapreke srodstva, da može sklopiti ženidbu sa svojim rogjakom nevjernikom.

§ 211. Tko može opraštati ženidbene zapreke i zabrane.

I. Kao što može jedino papa i opći crkveni sabor po svom pravu odregjivati ženidbene i zapreke i zabrane, isto ih tako mogu samo oni i opraštati. Oprašta pak papa ženidbene zapreke preko rimskih zborova (sacrae congregationes), i to:

1. javne zapreke ili i one, za koje se predvigja, da će postati javne, oprašta u papino ime apostolska Datarija.

2. Ako se radi o zaprekama, koje su nastale iz javnog prestupka Congregatio S. Officii.

3. Za nutarnji sud, kad je naime zapreka tajna, oprašta ju s. Poenitentiarija, koja oprašta i javne zapreke, kad oprost mole siromasi.

4. Vladarima (supremi principes) daje oprost Secretaria Brevium, koja izdaje takogjer litteras perinde valere.

5. Osobama, koje prebivaju u zemljama podložnim zboru de Propaganda Fide, podjeljuje taj zbor oprost. No za nutarnji sud mogu se i oni obratiti na s. Poenitentiariju.

6. Teže slučajeve povjerava papa sacro consilio extraordinariis negotiis ecclesiasticis praeposito.

II. Jedini papa može po svom pravu opraštati sve ženidbene zapreke. Isto je tako on pridržao sebi oprost od ovih ženidbenih zabrana: a) zabranu, koja nastaje iz sklopljenih zaruka, b) mješovitu vjeroispovijest (osim kod nas), c) zavjet vječne čistoće, d) zavjet, da će tko stupiti u crkveni red odobren od apostolske Stolice, e) crkvenu zabranu, kad je viši poglavar zabranio ženidbu, f) da se u zabranjeno vrijeme svečano sklopi ženidba, ili da sklope ženidbu oni, koji ne mogu zakonito dokazati, da su neoženjeni.

§ 212. Oprost od ženidbenih zabrana papi pridržanih.

I. Ženidbena zabrana, koja nastaje iz sklopljenih zaruka. Da se od ove zabrane dobije oprost, zahtijeva se veoma važan uzrok, a tim veći za onaj slučaj, ako su zaruke bile prisegom učvršćene, jer se radi o pravu trećega. Uzima se, da je dostatan uzrok, ako se je bojati, da će oni, koji bi sklopili ženidbu, biti u njoj nesretni, ili da će sklopljena ženidba biti povod teških zala. Kad se mržnja navagja kao uzrok, s koga se traži oprost od ove zabrane, mržnja treba da je neutoliva.

Kad se traži oprost od ove zabrane, treba paziti na ovo:

a) tako dugo, dok sudac istražuje, jesu li sklopljene zaruke valjane, ne može se tražiti oprost.

b) Oprost se ne daje, ako nije prije crkveni sudac i nagovaranjem i grožnjom nastojao sklonuti i onoga, koji želi razriješiti zaruke, da ispuni zadanu riječ, i drugu stranku, da se odreče svoga prava.

c) Nagovaranje i grožnja treba da bude prema propisima zakona, s toga treba najprije onoga, koji se krati ispuniti zadanu riječ, nagovarati, zatim ga treba na to siliti cezurama, ali ga ne valja udariti cenzurom, kad se predvigja, da bi odatle nastalo veće zlo.

d) Biskupu se povjerava, da provede oprost od ove zabrane, ali on ne može te vlasti prenesti na svoga generalnoga vikara.

e) Biskup, komu se daje dozvola, da može podijeliti oprost, treba da se osvjedoči, da li se je prema propisima zakona uzalud kušalo djelovati i nagovaranjem i grožnjom na onoga, koji hoće da otstupi od zaruka, pak ako se nada, da bi on mogao uspjeti, da nagovori ili jednu stranku, da ispuni zadanu riječ, ili drugu da se odreče svoga prava, valja to pokušati prije, nego provede oprost.

f) Ako se u pismu, s kojim se daje biskupu dozvola, da može oprostiti ovu zabranu, nalazi uvjet, da zaručnik isplati zaručnici miraz, koliki će odrediti biskup, ovomu uvjetu treba udovoljiti prije, nego se provede oprost, inače je oprost nevaljan.

II. 1. Zavjet. Dva su prosta zavjeta, od kojih je papa oprost sebi pridržao: a) zavjet vječne čistoće, i b) zavjet, da će tko stupiti u crkveni red odobren od aposolske Stolice.

Na tri načina odvezuje crkva od položenih zavjeta: a) oprostom, b) promjenom zavjeta, ili c) i oprostom i promjenom.

Budući da se rijetko nagje dostatan uzrok, da se zavjet oprosti, a budući da je teško zavjet vječne čistoće i zavjet, da će tko stupiti u red odobren od apostolske Stolice, promijeniti u jednaki drugi zavjet: s toga se obično dogagja, da se uz promjenu zavjeta podijeli oprost.

Da se tko odveže od položenoga zavjeta, zahtijeva se dostatan uzrok. Veći se uzrok traži, da se zavjet oprosti, nego li da se promijeni, ili da se uz promjenu dade oprost.

Ako je uz zavjet položena prisega, ali na pose, odijeljeno od zavjeta potrebit je važniji uzrok, da se oboje oprosti, nego li samo jedno od ovoga dvojega.

Imade uzroka, koji ako postoje, ne treba oprosta, da se tko odveže od zavjeta, osim ad cautelam, jerbo je sâm zavjet radi njih bio nevaljan ili je takav postao. Ako tko n. pr. dvoji, da li je zavjetovavši se imao nakanu obvezati se, zakon je dvojben, a dvojben zakon ne obvezuje. Ili ako se tko nije promišljeno zavjetovao, ili se je zavjetovao pod uplivom nepravednoga straha, ma i malenoga, ili ako je tko bio zaveden prevarom, da se zavjetuje itd.

2. Uzroci, radi kojih se daje oprost od zavjeta treba da su takovi, da se radi njih ne može lako zavjet ispuniti, pri čemu se imade obazirati na slavu božju, korist crkve i duhovnu korist onoga, koji se je zavjetovao.

Uzroci, radi kojih se daje oprost od zavjeta jesu ovi:

a) kada se predmet zavjeta u toliko promijeni, da se može razborito dvojiti, nije li zavjet postao nekoristan, zao, ili ne priječi li veće dobro. Oprost se daje, da ne bi zavjet škodio onomu, koji se je zavjetovao, kada bi ga vršio, ili da ne bi zapriječio veću slavu božju.

No ako je sigurno, da je predmet zavjeta postao nekoristan, ili zao, ili da priječi veće dobro, onda ne treba oprosta, jer u tomu slučaju zavjet prestaje vezati.[1]

---

§ 212. [1] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 16. n. 117.

b) Pogibelj neuzdržljivosti, ili ako je onomu koji se je zavjetovao veoma teško ispuniti zavjet radi slaboće.

c) Kada nastane velika teškoća, da se ispuni zavjet, koja se nije mogla predvigjati, ali ipak nije tolika, da ukine zavjet.

d) Kada se gragjanski rat ne bi mogao inače svršiti, osim ako se djevojka, koja se je zavjetovala, uda za neku osobu.

e) Kada se radi o tomu, da se uzdrži plemeniti rod.

Dugotrajna bolest, za koju misle liječnici da bi se dala izliječiti, kada bi bolesnik sklopio ženidbu, nije dostatan uzrok, veli Sanchez, da se dade oprost od svečanoga zavjeta čistoće, ali je dostatan uzrok, da se dade oprost uz neku promjenu od prostoga zavjeta čistoće.[2]

3. Oprost podijeljen od zavjetâ treba tumačiti po ovim pravilima:

a) oprost dan, da se može oženiti onaj, koji se je zavjetovao, da će poći u koji red, ne vrijedi, ako bi on htio ostati u svijetu neoženjen.

b) Tko se je zavjetovao prostim zavjetom čistoće, pak dobije oprost od zavjeta, može samo jedan put sklopiti ženidbu.

c) Oprost dan, da se može jedan put oženiti onaj, koji se je zavjetovao čistoćom, vrijedi, ako je on bona fide sklopio nevaljanu ženidbu, ili ako je ženidba kojim god načinom razriješena prije, nego li bijaše izvršena.

d) Tko se je zavjetovao prostim zavjetom čistoće, pak mu se dozvoli, da se može oženiti s označenom osobom iz uzroka, koji je obojici zajednički, ne može sklopiti ženidbe s drugom osobom.

e) Oprost dan oženjenomu, koji je obvezan zavjetom, da može slobodno tražiti debitum conjugale, ne proteže se na druge posljedice zavjeta.

f) Oprost dan od zabrane, koja nastaje iz zavjeta, proteže se i na zavjet učvršćen prisegom. No ako je prisega položena neovisno od zavjeta, tada je potrebno, da se oboje oprosti.[3] Ako se u prvom slučaju traži i dobije oprost ili samo od zavjeta, ili samo od prisege, oprost ipak vrijedi.[4]

III. Mješovita ženidba. Kod nas mogu i biskupi tu zabranu oprostiti. Vidi §. 199.

IV. Zabrana, kada se ne može dokazati, da su slobodni oni, koji žele ženidbu sklopiti. Tu su dva slučaja moguća, ili se radi o udovcu, dotično udovi, da sklopi drugu ženidbu, ili se pako radi o mladencima, koji žele prvi put ženidbu sklopiti.

Udovcu, koji želi sklopiti drugu ženidbu, ali ne može zakonito dokazati, da je slobodan, može biskup dozvoliti dopunidbenu prisegu (juramentum suppletorium), t. j. može mu dozvoliti da prisegne, da ne zna, da li je njegov ženidbeni drug još u životu i da misli, da više ne živi.[5]

No ako se radi o tomu, da tko prvi put sklopi ženidbu, a ne može potpuno dokazati, da je slobodan, njemu može dopunidbenu prisegu dozvoliti samo papa, koji običaje ipak dati tu vlast i biskupima za vojnike i beskućnike, ali na opredijeljeno vrijeme.

Dopunidbena prisega, da se dokaže, è je netko slobodan dozvoljava se samo u slučaju nužde.

[2] Sanchez l. c. l. 8. Disp. 20. n. 26.
[3] Sanchez l. c. l. 8. Disp. 2. n. 24.
[4] Sanchez ibidem.
[5] Reiffenstuel l. c. l 4. t. 21. n. 21.

V. Crkvena zabrana, kada je papa zabranio ženidbu absque clausula irritante.

Kada papa zabrani komu sklopiti ženidbu, može mu samo on ili onaj, komu on podijeli tu vlast, dozvoliti, da sklopi ženidbu, a nitko drugi: jer niži poglavar ne može ukinuti zakon višega poglavara.

VI. Da se u zabranjeno vrijeme sklopi svečano ženidba. Stalno, je, da biskup ne može dozvoliti, da se u zabranjeno vrijeme svečano sklopi ženidba, dapače ne običaje to ni papa dozvoliti, ako nema dostatnoga uzroka. Dvojilo se je ipak, da li može biskup dozvoliti, da se u to vrijeme blagoslovi ženidba? I odgovoreno bješe sa: ne!

An facta per Episcopum licentia contrahendi matrimonium temporibus a s. Conc. Trid. vetitis censeatur permissa benedictio conjugum per preces et orationes in missa pro sponsis contentas? Et quatenus negative, an possit episcopus in casu eam facultatem concedere? responsum fuit a s. R. C. 14. Aug. 1858. Negative in omnibus. (Zitelli l. c. p. 62.).

§ 213. Kada mogu biskupi opraštati ženidbene zapreke.

Akoprem može jedini papa po svom pravu opraštati ženidbene zapreke, ipak to mogu katkada i biskupi i to ili po odredbi crkvenoga prava, ili po vlasti dobivenoj od pape.

I. Po odredbi crkvenoga prava mogu biskupi:

1. opraštati ženidbene zabrane, ako si nije papa naročito pridržao prava opraštati od njih. Od kojih je ženidbenih zabrana papi pridržan opros vidi gore § 212.

2. U dvojbi, da li opstoji zapreka ili ne, mogu biskupi izjaviti, da ne opstoji ili kako neki vele, mogu ju oprostiti. To vrijedi samo za dubium facti, jer in dubio juris, kada je vjerojatno, da zapreka ne opstoji, ne treba oprosta.

Ako nastane dvojba poslije sklopljene ženidbe, ne treba tražiti oprosta, jer se uzima, da je ženidba valjana.

II. 1. Biskupi mogu opraštati ženidbene zapreke u skrajnoj nuždi ex licentia praesumpta.

Da se utvrdi nevaljano sklopljena ženidba mogu biskupi ex licentia praesumpta oprostiti ženidbenu zapreku samo onda a) ako je ženidba bila sklopljena propisanim načinom u crkvi, i ako je bila prije naviještena, a b) zaručnicima nije bila znana zapreka, da su dakle sklopili ženidbu bona fide, makar samo i jedan od njih bio in bona fide, c) ako je ženidba izvršena, a d) zapreka je tajna, e) ako se ne može lako tražiti oprost u pape, i f) ako se ne mogu supruzi rastaviti bez sablazni.[1]

Dva su slučaja moguća, u kojima može biskup oprostiti ženidbenu zapreku ex licentia praesumpta, kad se ima tek sklopiti ženidba: a) ako tko želi na samrti oženiti svoju priležnicu, da pozakoni djecu, koju je s njom rodio, pak im ženidbu priječi koja tajna zapreka, a ne može se lako zatražiti oprost u pape, i b) kad je već sve pripravljeno za svadbu, koja se ne može odgoditi, dok se dobije oprost od pape, jer bi se porodila sumnja o krivnji zaručnika ili bi on došao na zao glas, a ženidbu priječi tajna za-

§ 213. [1] Bened. XIV. De synodo l. 9. c. 2. n. 1.

preka. Nego da uzmogne biskup u ovim slučajevima oprostiti zapreku, zahtijeva se troje: a) da je zapreka tajna i takova, koja se ne može otkriti bez velike sramote zaručnikâ; b) da nije moguće moliti oprost u pape ili koga drugoga, koji imade vlast opraštati zapreke; c) da se nikako inače ne može ukloniti sumnja o zločinu i sablazan, koja bi nastala odatle, kad se ne bi sklopila ženidba.

Ili se radilo o sklopljenoj već ženidbi, ili o ženidbi, koja se ima tek sklopiti, zapreka treba da je oprostljiva. Biskup dakle ne može oprostiti ex praesumpta licentia ženidbene zapreke, koja ili je neoprostljiva, ili od koje ne običaje papa dati oprost.

O oprostu, koji podjeljuju biskupi ex praesumpta licentia, valja pamtiti: 1. da taj oprost vrijedi samo za nutarnji, a ne i za vanjski sud, jer opraštaju tajnu zapreku, s toga ako ta zapreka postane javna, treba tražiti oprost od Datarije za vanjski sud;[2] 2. tu vlast kao redovitu ne može biskup podijeliti ni vikaru generalnomu ni komu drugomu, osim za pojedini slučaj; 3. ta se vlast ne smije smatrati kao redovita, kad je naročito delegata, kao što običaje s. Poenitentiarija dati biskupima vlast, da mogu oprostiti tajnu zapreku tazbine, koja proizlazi iz nedozvoljenog putenog općenja, ma se i radilo o tom, da se ženidba tek sklopi «quando tamen omnia parata sunt ad nuptias, nec matrimonium absque periculo gravis scandali differri possit usque dum ab apostolica Sede obtineri possit dispensatio».

Kad je biskupska stolica nepopunjena, može kapitularni vikar u slučaju nužde opraštati ženidbene zapreke ex licentia praesumpta.

2. Biskupi mogu nadalje opraštati ženidbene zapreke po dobivenoj vlasti od apostolske Stolice. Tako mogu vi facultatum quinquennalium[3] concessarum a S. C. de propaganda fide:

a) Dispensare a 3. et 4. simplici, et mixto tantum, non tantum cum pauperibus, sed etiam cum nobilibus et divitibus in contrahendis et in contractis,[4] cum haereticis vero conversis etiam in 2. simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

b) Dispensare super impedimento publicae honestatis et justitiae ex sponsalibus proveniente.

c) Dispensare super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.

d) Dispensare in impedimento cognationis spiritualis, praeterquam inter levantem et levatum.

NB. Hae vero dispensationes matrimoniales non concedantur, nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat; et in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse, illas concedi tanquam a sedis apostolicae delegato, ad quem effectum etiam

---

[2] Bened. XIV. l. c.

[3] Pitalo se je S. C. de propaganda fide dne 22. siječnja 1759. »An initium quindennii ad quod conceduntur facultates desumendum sit a die datae illarum, an a die quo ipse perveniunt ad dioecesim et ad manus episcopi cui conceduntur?«, a sv. zbor je odgovorio »computandum esse a die receptionis et non a die datae«.

[4] Pontificio indulto — datur facultas dispensandi in 3. et 4. consanguinitatis et affinitatis gradu simplici et mixto; potest ne vi hujus facultatis dispensare in secundo gradu ad tertium? R. Negative. S. C. Off. 26. sept. 1754. (Acta XXVI. 388.).

tenor hujusmodi facultatum inseratur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessae.

Vi facultatum a Sacra Poenitentiaria concessarum mogu:

a) Dispensare ad petendum debitum conjugale cum transgressore voti castitatis, privatim emissi, qui matrimonium cum dicto voto contraxerit: hujusmodi poenitentem monendo ipsum ad idem votum servandum teneri, tam extra licitum matrimonii usum, quam si marito seu uxori respective supervixerit.

b) Dispensare cum incestuoso, sive incestuosa, ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguinea vel consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo gradu suae uxoris, seu respectivi mariti: remota occasione peccandi: et injuncta gravi poenitentia salutari et confessione sacramentali quolibet mense per tempus arbitrio dispensantis statuendum.

c) Dispensare super occulto impedimento primi, nec non primi et secundi, ac secundi tantum gradus affinitatis ex illicita carnali copula provenientis, quando agatur de matrimonio cum dicto impedimento jam contracto; et quatenus agatur de copula cum suae putatae uxoris matre, dummodo illa secuta fuerit post ejusdem putatae uxoris nativitatem, et non aliter: monito poenitente de necessaria secreta renovatione consensus cum sua putata uxore, aut suo putato marito, certiorato, seu certiorata, de nullitate prioris consensus, sed ita caute, ut ipsius poenitentis delictum nusquam detegatur; et quatenus haec certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas; remota occasione peccandi, ac injuncta gravi poenitentia salutari, et confessione sacramentali semel in mense per tempus dispensantis arbitrio statuendum.

Item:

Dispensare super dicto occulto impedimento, seu impedimentis affinitatis ex copula illicita etiam in matrimoniis contrahendis, dispensandique facultatem subdelegandi, etiam habitualiter parochis vestrae dioecesis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec matrimonium usque dum ab Apostolica sede obtineri possit dispensatio, absque periculo gravis scandali differi queat; remota semper occasione peccandi, et firma manente conditione, quod copula habita cum matre mulieris hujus nativitatem non antecedat; injuncta in quolibet casu poenitentia salutari.

d) Dispensare super occulto criminis impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de matrimonio jam contracto, moniti putatis conjugibus de necessaria consensus secreta renovatione. s

Item ex eodem speciali et expressa apostolica auctoritate pariter facultatem concedimus dispensandi super eodem occulto impedimento, dummodo sit absque ulla machinatione, etiam in matrimoniis contrahendis, in casibus tamen urgentioribus, in quibus tempus non suppetat recurrendi ad s. Sedem; injuncta in utroque casu gravi poenitentia salutari et confessione sacramentali semel singulis mensibus per tempus dispensantis arbitrio staduendum.

NB. Mens nostra est 1. ut si forte ex oblivione vel inadvertentia ultra praedictum terminum his facultatibus vos uti contingat, absolutiones, seu dispensationes exinde impertitae ratae sint et validae. 2 ut injuctio confessionis sacramentalis de qua sub b) c) d), non sit irritativa sed tan-

tum praeceptiva; 3. ut his facultatibus non solum singillatim, sed etiam cumulatim in uno eodemque casu uti possitis.

3. Biskupi mogu napokon po naročito dobivenoj vlasti od S. C. S. R. U. Inquisitionis (20. veljače 1888.) opraštati sve javne i tajne[5] ženidbene zapreke uvedene crkvenim pravom, izuzamši svećenički red i tazbinu u ispravnoj lozi, koja proizlazi iz dozvoljenog putenog općenja, onima, koji su sklopili gragjansku ženidbu ili živu u priležništvu, pak se nalaze u smrtnoj pogibli a nema vremena, da se obrate na sv. Stolicu.[6] Nije ipak potrebito, da su obojica teško bolesni, već je dosta, ako je samo jedan bolestan.[7]

Istu vlast mogu biskupi podijeliti i župnicima, ali ne i drugim svećenicima, za slučaj, kad nema vremena zatražiti oprost u biskupa a prijeti pogibao.[8]

Kad biskup dozvoli po toj vlasti djakonu, podjakonu ili onima, koji su položili svečane zavjete, da mogu sklopiti ženidbu, ako oni poslije ozdrave, tad treba da biskup o tom ubavijesti zbor S Officii, a osim toga neka nastoji, da se sablazan, koliko je moguće ukloni. Neka je dakle nagovori, da se presele u kraj, gdje nije njihov stalež poznat, a ako toga ne uzmogne postići, neka im zapovjedi, da prave duhovna vjedžbanja i druga pokornička djela, a osim toga neka sprovagjaju takav život, da isprave prijašnje zlo.

Biskupi ne mogu po toj vlasti oprostiti zapreke onima, koji nijesu sklopili gragjanski brak ili ne živu u priležništvu.[9]

Ako se po toj vlasti daje oprost od zapreke razlike vjere, treba tražiti, da se obeća: a) da će se sva djeca već rogjena ili koja će se roditi odgajati u katoličkoj vjeri i b) katolik treba da obeća, ma i privatno, da će nastojati, da se nevjernik obrati.[10]

---

[5] Utrum s. Congregatio, per verba super impedimentis quantumvis publicis confirmare intenderit communem theologorum et praesertim s. Alphonsi sententiam, quae habet, posse Episcopos in casibus urgentis necessitatis dispensare super impedimentis occultis eamque facultatem velut ordinariam probabiliter delegare etiam generaliter, ita ut mens Congregationis fuerit significare, Episcopos a fortiori ab impedimentis occultis in praedictis adjunctis dispensare posse?

Resp. Ex vi decreti affirmative pro mortis articulo. S. C. Officii 23. April. 1890 (Acta XXVI. 386.).

[6] Acta XX. p. 543. sq.

[7] S. C. Officii 1. Jul. 1891. (Acta XXVI. 387.).

[8] S. C. S. R. U. Inquisitionis 1. Martii 1889 (Acta XXI. p. 696.).

[9] S. C. Officii 22. sept. 1890. (Archiv 67. p. 189.)

[10] Relate ad facultatem episcopis a Sanctitate sua concessis, (quae etiam parochis subdelegari possunt,) dispensandi in articulo mortis in impedimentis matrimonium dirimentibus, rogo quoad impedimenta mixtae religionis et disparitatis cultus benignissimam declarationem, an in istis etiam in articulo mortis non aliter dispensari possit, nisi 1) ambo contrahentes promittant educationem omnis prolis in religione catholica et quidem, 2) non solum prolis forte adhuc suscipiendae, sed etiam antea (in concubinatu vel civili matrimonio) jam susceptae, in quantum scilicet hoc a parentibus adhuc dependet, atque nisi etiam 3) pars catholica (licet privatim tantum) promittat, quod, in quantum poterit, conversionem partis non catholicae procurare satagat.

Resp. Cautiones etiam in articulo mortis esse exigendas. Disparitatem cultus, utpote impedimentum dirimens in encyclica s. Officii 20. Febr. 1888. comprehendi, mixtam vero religionem, uti impedimentum impediens, non comprehendi. S. C. Officii Episcopo Leopolitano ritus gr. cath. 18. Mart. 1891. (Archiv LXV. 188.)

NB. Kada biskup oprašta koju ženidbenu zapreku, dobro je, da absolvira ad cautelam od cenzura.[11]

III. Da se uzmogne dobro razumjeti vlast dana biskupima opraštati ženidbene zapreke, potrebno je, da spomenemo neka pravna načela. Nekoja su od njih općenita i vrijede o svakoj podijeljenoj (delegata) vlasti, druga se tiču apostolskih pisama, s kojima se daje naročita povlastica opraštati zapreke u odregjenim granicama, treća se napokon odnose na zapovijed, da se molitelji riješe neke zapreke, u koju su upali.

§ 214. Općenita pravna načela o oprostu.

1. Dozvolu, da se može opraštati, treba tumačiti prema stilu i praksi rimske k rije, a naročito onoga zbora, koji ju podjeljuje.

2. Ne valja dana dozvola, da se može opraštati, ako je ona obreptitia ili subreptitia, a to vrijedi ne samo o papinoj dozvoli, već i o onoj, koju daje biskup ovlašten na to ili s dozvolom papinom ili u slučaju prijeke nužde.

3. Ako se u molbenici ne navede ono, što se po pravu ili po stilu rimske kurije imade navesti, dispensatio je subreptitia.

4. Ako se u molbenici hotomice zašuti nešto istinita ili navede nešto lažna, oprost je nevaljan, ma i ne bilo ono, što je istinito zatajeno ili lažno navedeno glavni uzrok, radi kojega je podijeljen oprost.

5. Oprost je valjan, ako se je u molbenici iz neznanja ili naivnosti navelo što lažna ili zašutilo što neistinita, samo ako to nije bilo glavni uzrok podijeljenog oprosta, jer ako je to bio glavni uzrok, oprost je nevaljan.

6. Klauzulama, pod kojima se daje oprost, treba udovoljiti.

7. Biskup se ne može služiti za vanjski sud s vlašću, koja mu je dana za nutarnji sud.

8. Biskup može opraštati ženidbene zapreke i zabrane samo svojim podložnicima t. j. onima, koji imadu u njegovoj biskupiji ili pravo ili nepravo prebivalište ili su beskućnici (vagi), a nalaze se u njegovoj biskupiji. On to može učiniti i onda. ako imade samo i jedan zaručnik prebivalište u njegovoj biskupiji, a zapreka se tiče obojice. No ako zapreka veže samo jednu stranku n. pr. zavjet, biskup ju ne može oprostiti, nego samo svojemu podložniku.[1]

9. Ako se u otpisu, s kojim se biskupu daje vlast, da može opraštati ženidbene zapreke, ne veli protivno, biskup se može s tom vlašću služiti ma se i nalazio izvan svoje biskupije i makar se njegov podložnik, komu oprašta, nalazio izvan njegove biskupije. Ako se pak u otpisu veli »nec illis uti possit extra suae dioecesis finem«, tad on može samo onim svojim podložnicima opraštati zapreke, koji se u ono vrijeme, kad im se oprašta zapreka, nalaze u njegovoj biskupiji, ma i biskup ne bio u svojoj biskupiji. C. S. O. fer. IV. 10. jan. 1881.

---

[11] S. Poenit. 2. Julii 1891. (Acta XXVI. 510.)

§ 214. [1] Quilibet Ordinarius agendo cum facultate non ordinaria, sed a s. Sede absolute, simpliciter et absque conditione delegata, dispensando cum suis dioecesanis, potest dispensare super aliquo impedimento canonico etiam in casu, quo una persona impedimento ligata est suae dioecesis, altera alienae; quia ea facultas a papa procedit et sublato impedimento ex una parte, cum qua dispensare valet, etiam pars altera libera evadit, cum ligamen inter utramque partem non amplius existat. S. Poenit. 4. sept. 1839.

10. Ako tko ne može sklopiti ženidbe, jer mu to priječe dvije ženidbene zapreke ili mu to brane dvije ženidbene zabrane, od kojih može jednu oprostiti biskup, a drugu papa, u tom slučaju treba za obadvije zapreke ili zabrane tražiti oprost u pape, a ne može jednu oprostiti biskup, a drugu papa.

11. Kad se biskupu dade općenita dozvola, da može opraštati neke stalne zapreke, ili mu se dade zapovijed, da oprosti zapreku imenovanim osobama, tad on ne može te vlasti drugomu podijeliti, ako to nije naročito spomenuto u apostolskom pismu, a u tom slučaju treba se strogo držati propisanih granica, što se tiče načina, kako će se drugomu podijeliti ta vlast i svojstva, koja se u njega, komu se podjeljuje vlast zahtijevaju.

12. Vlast, koja se daje biskupu, da može opraštati neke zapreke, ne prestaje sa smrću papinom, osim ako je dodano: ad beneplacitum nostrum ili što slična.

§ 215. Pravna načela o opsegu podijeljene vlasti.

1. Danu dozvolu, da može tko opraštati ženidbene zapreke, treba tumačiti široko (late). S toga:

a) tko je dobio neograničenu vlast, da može opraštati zapreku tazbine, on može od te zapreke opraštati. ili ona nastala iz dozvoljenog ili iz nedozvoljenog putenog općenja.

b) Tko je dobio dozvolu, da može oprostiti zapreku tazbine, koja proizlazi iz dozvoljenog putenog općenja, on može oprostiti i zapreku javne ćudorednosti, jer je ta zapreka nužno s prvom spojena.

c) Tko je dobio općenitu vlast, da može oprostiti neko koljeno srodstva ili tazbine, on može podijellti oprost, ma i bilo srodstvo dvostruko.

d) Biskupi, koji mogu vi facultatum quinquennalium opraštati in tertio et quarto consanguinitatis et affinitatis gradu simplici et mixto tantum et in secundo, tertio et quarto, non tamen in secundo solo quoad futura matrimonia, mogu opraštati i in tertio et tertio, in quarto et quarto, in tertio mixto cum quarto, nec non in tertio et quarto cum secundo mixtis, sive gradus oriatur ex uno, sive ex multiplici stipite. C. S. O. feria III. loco IV. d. 15. junii 1875.

e) Vlast opraštati kakovu zapreku sadržaje ujedno i vlast proglasiti već rogjenu djecu zakonitom, osim rogjene u preljubu. S. Poenit, 1. Jul. 1859.

2. Akoprem treba danu dozvolu tumačiti široko, ne smije se ipak tumačiti extensive t. j. ne smije se protegnuti na slučaj, koji ne obuhvaća niti se smije tako tumačiti, da bi iz takova tumačenja slijedilo što nezgrapna ili da se ono jasno protivi nakani onoga, koji je dao vlast opraštati. S toga se općenito dana vlast opraštati zapreke imade strogo tumačiti, kad god to zahtijeva poseban uzrok. Odatle slijedi: a) ako je tko dobio vlast, da može oprostiti zapreku u nekom koljenu, da se utvrdi nevaljano sklopljena ženidba. nema te vlasti, kad se radi o tom, da se ženidba tek sklopi, ma i bilo isto koljeno; b) tko je dobio dozvolu, da može oprostiti zapreku javne ćudorednosti nastalu iz sklopljenih zaruka, ne može oprostiti zapreku javne ćudorednosti nastalu iz neizvršene ženidbe; c) tko je dobio dozvolu, da može oprostiti jednu vrst zapreke, to se ne može protegnuti na drugu vrst zapreke, ma se i radilo o ženidbenoj zabrani, koja je pridržana apostolskoj Stolici.

Biskup, komu se dozvoli, da može n. pr. oprostiti u drugom koljenu srodstva, može se s tom vlasti služiti, ma i bilo srodstvo višestruko; d) dana dozvola za jednostavno koljeno ne može se protegnuti na mješovito koljeno, ako to nije naročito izrečeno; e) tko je dobio dozvolu, da može opraštati zapreke siromasima, ne može je opraštati onima, koji nijesu siromasi.

3. Danu dozvolu treba strogo tumačiti, kad ne bi bila dispensatio već dissipatio; prema tomu a) ne može se dana dozvola opraštati zapreke protegnuti na slučajeve, gdje nema kanonskoga uzroka oprostu, ili ako se nije istraživalo, da li je uzrok istinit; b) niti na slučaj, kad se predvigja, da će se radi danoga oprosta poroditi sablazan.

4. Isto tako treba dozvolu strogo tumačiti, kad bi za treću osobu nastala šteta (praejudicium), da se dozvola široko tumači. Odatle slijedi, kad se komu daje općenita dozvola, da može opraštati zapreke, nikad se s tom dozvolom ne daje pravo opraštati od zabrane, koja nastaje iz sklopljenih zaruka.

216. Pravna načela, kad se daje dozvola oprostiti zapreku označenim osobama.

Dozvolu danu nekomu, da može oprostiti ženidbenu zapreku označenim osobama, treba strogo tumačiti. S toga se:

a) oprost podijeljen od jedne vrsti zapreke ne može protegnuti na drugu vrst zapreke, već vrijedi samo za onaj slučaj, koji se naročito spominje u apostolskom pismu. Kod oprosta ne vrijedi zaključak od slična na slično (de simili ad simile), niti od više na manje, osim ako se u višem sadržaje manje;

b) oprost podijeljen za označeno koljeno zapreke, ne može se protegnuti na bliže koljeno, akoprem se može protegnuti na dalje;

c) oprost podijeljen za jednostavno koljeno, ne može se protegnuti na dvostruko ili višestruko koljeno, n. pr. na dvostruko srodstvo, tazbinu, javnu ćudorednost, duhovno srodstvo, a to vrijedi tim više, kad su zapreke razne vrsti;

d) u istoj vrsti zapreke, ne može se oprost podijeljen za jedan slučaj protegnuti na drugi, kad je različit povod zapreci, tako n. pr. oprost podijeljen za zapreku javne ćudorednosti, koja nastaje iz zaruka, ne može se protegnuti na zapreku javne ćudorednosti, koja nastaje iz neizvršene ženidbe.

Podijeljen oprost proteže se uvijek na ono, što je s njim nerazdjelivo spojeno. Tako n. pr. oprost podijeljen od zavjeta čistoće, proteže se takogjer na zavjet, koji je tko učinio, da se ne će ženiti.[1]

217. Uzroci, s kojih se daje oprost od ženidbenih zapreka.

I. Prema opomeni sabora Trientskoga: »In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur nisi inter magnos principes et ob publicam causam«[1] i danas se ne daje oprost od ženidbenih zapreka,

§ 216 [1] Isporedi: Zitelli, De dispensationibus matrimonialibus, Romae 1884. p. 49. sqq.

§ 217. [1] ss. XXIV. c. 5. de refor. matrim.

osim iz zakonitih važnih uzroka, a čim je veća zapreka, koja priječi naumljenu ženidbu, tim i veći treba da je uzrok.

Prije nego li navedemo uzroke, koji su dostatni, da se dade oprost od ženidbenih zapreka, treba da spomenemo dvoje: 1. da li je valjan oprost, ako je u molbenici bio naveden neistinit uzrok za oprost, i 2. da li je valjan oprost. ako se dade bez uzroka.

1. Uzrok može biti ili glavni (causa finalis seu motiva) t. j. takav, radi kojega se daje oprost, i koji kada ne bi bio naveden, oprost ili se ne bi dao, ili bi se dao u drugom obliku, pod nekim uvjetima i u drugomu opsegu, ili je pako nuzgredan (causa impulsiva), t. j. takov, radi kojega se laglje daje oprost, ali bi se dao i bez njega.

Ako je u molbenici naveden glavni uzrok neistinit, oprost je nevaljan, makar je to učinjeno iz neznanja ili naivnosti; ako je nuzgredni uzrok neistinit, oprost je valjan, ako je to učinjeno iz neznanja ili naivnosti, ali ako je to hotice učinjeno, onda je oprost nevaljan.

»Super literis. quae ab aliquibus ex malitia, et a nonnullis ex ignorantia (tacita veritate, vel suggesta falsitate) impetrantur a nobis, diversos intelleximus diversa sentire . . . Nos igitur inter eos, qui per fraudem vel malitiam, et illos, qui per simplicitatem vel ignorantiam literas a nobis impetrant, hujusmodi credimus discretionem adhibendam, ut hi, qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suae perversitatis poenam, nullum ex illis literis commodum consequantur . . . Inter alios autem, qui posteriori modo literas impetrant, duximus distinguendum, quae falsitas suggesta fuerit, vel quae veritas sit suppressa? nam si talis suppressa sit falsitas, vel veritas occultata, quae quamvis fuisset tacita vel expressa, nos nihilominus saltem in forma communi literas dedissemus, delegatus non sequens formam in literis ipsis appositam, secundum ordinem juris in causa procedat. Si vero per hujusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis, literae fuerint impetratae, quae tacita vel expressa nos nullas prorsus literas dedissemus, a delegato non est aliquatenus procedendum«.[2]

Tu treba pamtiti još i ovo: više puta nije jedan uzrok dostatan, da se dobije oprost od ženidbene zapreke, ali može postati dostatan, ako k njemu nadogje više drugih, koji svi skupa uzeti čine jedan dostatan uzrok. U tomu slučaju treba da su svi ti uzroci istiniti, inače je podijeljen oprost nevaljan.[3]

2. Predmnijeva ae, da se oprost nikada ne daje bez dostatnog uzroka. A što onda, ako se dade, da li je oprost valjan ili nevaljan?

Ako papa podijeli oprost od ženidbene zapreke bez dostatnoga uzroka, oprost je istina valjan, ali on griješi;[4] ako niži poglavar dade oprost bez dostatnoga uzroka, oprost je nevaljan.[5]

II. Naputak zbora de Propaganda Fide od 9. svibnja 1877. navagja ove uzroke kao dostatne,[6] da se dade oprost od ženidbenih zapreka:

---

[2] C. 20. de Rescriptis.
[3] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 16. n. 151.
[4] Sanchez l. c. l. 8. Disp. 28. n. 3.
[5] Sanchez l c. l. 8. Disp. 27. n. 4.
[6] Acta X. p. 291.—295.

1. maleno mjesto (angustia loci) t. j. ako mjesto, u kojemu je rogjena zaručnica, ili gdje prebiva nema više od 300 kuća ili 1.500 stanovnika,[7] a njezin je rod u tomu mjestu tako razgranjen, da ne može prema svomu staležu naći muža osim u rodbinstvu ili u tazbini, a njoj je teško otseliti se iz domovine.

Ovaj uzrok dostatan je i onda, ako bi zaručnica i mogla u susjednom mjestu naći muža prema sebi,[8] ili ako je i župa, kamo spada, veća i broji više od 1.500 stanovnika. »Angustiam loci non esse desumendam a numero focorum cujuscunque paroeciae, sed a numero cujuscunque loci vel etiam plurium locorum, si non distant ab invicem ultra miliare.[9]

Da se može reći, da nije mogla zaručnica naći muža prema svomu staležu, nije potrebno, da ga je ona tražila i nugjala se, jer joj to brani stid. Muškarac prema staležu žene ne smatra se samo onaj, koji joj je jednak po rodu i bogatstvu, nego i po ćudi, odgoji i po vjeri.

Ako žena može u svomu mjestu naći muža prema svomu staležu, ali ako joj se on ne svigja, tada treba to naročito istaknuti u molbenici, jer se u tome slučaju ne može tražiti, oprost radi malenoga mjesta, a sv. Stolica će i u tomu slučaju dati oprost.

Zapreka od koje se traži oprost radi ovoga uzroka, ponajviše je srodstvo i tazbina, ali bi se mogao tražiti oprost i od druge zapreke, kada se ne bi mogao naći prema staležu zaručnice suprug, osim s tom zaprekom.

Radi ovoga uzroka davao se je nekoć oprost samo u četvrtomu i trećemu koljenu; danas se daje i u drugomu koljenu.

2. Ako je žena već vremešna (aetas feminae superadulta) t. j. ako je navršila 24. godinu, pa se nije mogla udati prema svomu staležu, ili ako bi se i bila mogla udati prema svomu staležu, ali onda nije htjela, a sada se više ne može.

Udovi se ne daje oprost radi samoga ovoga uzroka, da se može po drugi put udati.

Čim je žena starija, tim će laglje dobiti oprost radi ovoga uzroka, stoga je dobro, da se točno navede doba, ali je i dostatno, ako je navršila 24. godine. Ako je samo i jedan dan mlagja, podijeljen oprost ne vrijedi.[10]

Radi ovoga uzroka daje se obično oprost samo u daljim koljenima rodbinstva i tazbine, ali se može dati i u bližim koljenima.

3. Ako žena nema dostatna miraza (defectus aut incongruentia dotis) t. j. ako ona za sada nema toliki miraz, da bi mogla u istom mjestu dobiti prema svomu staležu muža, koji joj ne bi bio srodan ili svojtan; laglje će dobiti oprost žena, koja ne ima upravo nikakova miraza, a rogjak je pripravan uzeti ju i bez njega. To što vrijedi za rogjaka, vrijedi i za svakoga drugoga muškarca, ako megju njim i ženom opstoji kakova ženidbena zapreka.

---

[7] Pijo IX. 30. kol. 1847.

[8] Clausula illa, quae dispensationibus occasione dotis incompetentia apponi solet, videlicet, quia virum sibi non consanguineum vel affinem paris conditionis invenire nequit: verificatur et justificatur per diligentiam duntaxat praestitam in ipso loco mulieris, et non in locis circumvicinis. S. C. C. 18. Nov. 1570. (Sanchez l. c. l. 8. Disp. 19. n. 13.

[9] S. C. C. 8. srpnja 1876. (Archiv 43. p. 190.)

[10] Reiffenstuel l. c. App. n. 93.

Ženska bogatih roditelja, koja imade pravo na baštinu, ne može se smatrati kao da nema miraza, dosljedno i ne može tražiti radi ovoga uzroka oprost; no ako joj je n. pr. brat ili tko drugi obećao baštinu, koji joj nije dužan ništa ostaviti, može tražiti oprost radi toga, što nema miraza, jer se taj može i premisliti i drugomu komu ostaviti baštinu.[11]

Ako je žena tražila oprost od zapreke radi toga, što nema miraza, ali je postala bogata prije, nego li je oprost dan, oprost je nevaljan, ako je ona to saznala prije, nego li bješe podijeljen oprost; no ako je ona za to saznala poslije podijeljenoga oprosta i sklopila na tom temelju ženidbu, onda je i oprost i ženidba valjana.[12]

Ako žena, koja nema dostatna miraza, hotice navede u molbenici, da nema nikakova miraza, oprost je nevaljan; ako je ona to učinila nehotice, oprost je valjan.

Ako žena nema dostatnog miraza to je dovoljan uzrok, da se dade oprost u četvrtom, ili u četvrtom i trećem koljenu (in quarto tangente tertium); a ako nema nikakvoga miraza, onda se radi toga uzroka daje oprost i u drugom, dapače u drugom i prvom (in secundo tangente primum) koljenu, osobito kod osoba odlična roda.

Ako žena nema dostatnog miraza, a netko je pripravan povećati joj miraz, ako sklopi ženidbu s rogjakom, onda se radi toga uzroka (propter dotem cum augmento) daje oprost u drugom i prvom koljenu (in secundo tangente primum) srodstva i tazbine, u prvom koljenu javne ćudorednosti i od zapreke duhovnoga srodstva.

Ako je zaručnik obećao, da će svojoj rogjači zaručnici dati potreban miraz, pa nije ispunio obećanje, oprost dan ipak je valjan; jer da bude oprost valjan, dosta je, da zaručnica nije imala miraza.[13]

4. a) Ako se ženidbom želi zapriječiti, da se ne porodi parnica radi baštine, ili ako je već parnica nastala, da se slegne (lites super successione bonorum jam exortae vel earundem grave aut imminens periculum). Sličan ovomu uzroku jest

b) kada žena ne može dobiti miraza bez parnice (dos litibus involuta) pa se nada, da će joj rogjak pomoći, da dogje do svoga prava, ako za nj pogje

5. Ako je udova, koja imade mnogo djece siromašna a muškarac joj je obećao, da će hraniti i nju i djecu (paupertas viduae, quae numerosa prole sit onerata et vir eam alere polliceatur.).

Katkada se daje udovi oprost samo s toga, ako je mlada pa se je bojati, da ne pogje po zlu.

Ovaj je uzrok dostatan, da se dade oprost i u prvom koljenu tazbine, ako imade rogjak pravo stanovati s udovom pod istim krovom, ili ako se od nje otseli, tražiti svoj dio, koja mu ona ne može dati bez svoje velike štete.

Isto vrijedi i za udovca siromaka, koji ne može hraniti svoje djece, a ako oženi n. pr. sestru svoje pokojne žene, ona će se i za djecu skrbiti i bit će im druga mati.

---

[11] Sanchez l. c. l. 8. Disp. 19. n. 21. 24.

[12] Reiffenstuel l. c. n. 90. sq.

[13] S. C. C. 4. Jul. 1722. (Richter l. c. p. 272. n. 127.)

6. Da nastane mir (bonum pacis) ne samo megju vladarima, već da se i ugasi neprijateljstvo i da prestanu raspre megju rogjacima, ako se to može postići ženidbom. Oprost se daje i onda, ako je već nestalo neprijateljstva i svagje megju rogjacima onih, koji žele sklopiti ženidbu, da se ženidbom učvrsti nastali mir.

U ovom posljednjem slučaju daje se oprost samo u daljim koljenima, jer se ne radi o javnom dobru, nego o dobru pojedinaca.

7. Odviše usrdno i pogibeljno općenje i boravak pod istim krovom, što se ne može zapriječiti (nimia, suspecta, periculosa familiaritas.)

8. Ako je žena na zlu glasu (infamia mulieris), jer se sumnja, da je puteno sagriješila s rogjakom, makar to i ne bilo istina.

U oba ova slučaja daje se oprost stoga, jer je žena ozloglašena, pa ako se ne dade oprost ili će ostati neudana, ili će morati uzeti muža, koji nije prema njezinom staležu.

Oprost se daje stoga, da se ukloni sablazan, koja postoji radi zla glasa žene i koja bi se još povećala, da se ne sklopi ženidba. Sumnja, da su molitelji megju sobom puteno općili, treba da je u oba slučaja velika i javna, inače nema sablazni.

9. Ako je tko s rogjačom ili s drugom kojom osobom, koje ne može uzeti poradi ženidbene zapreke, puteno općio, pa je ona zanosila, da bude dijete zakonito i da se spasi i dobro djeteta i čast žene, koja bi inače ostala neudana.

Javno treba da je poznato da je tko s kime puteno općio, što će svakako biti, ako je žena zanosila, ali i inače može to biti javno poznato.

Ovo je jedan od važnijih uzroka, radi kojega se daje oprost i osobama nižega roda, samo ako nisu puteno općili s toga, da dobiju laglje oprost. Ako su puteno općili s nakanom, da radi toga, laglje dobiju oprost, to treba svakako u molbenici za oprost spomenuti.

10. Da se utvrdi bona fide sklopljena ženidba u propisanoj od sabora Trientskoga formi, koja je bila naviještena, kada se supruzi ne mogu rastati bez sablazni ili bez velike štete, koja bi odatle nastala naročito za ženu. Ako su supruzi sklopili mala fide ženidbu, nijesu prema odredbi sabora Trientskoga vrijedni, da im se dade oprost.[14]

Bona fides uzima se onda, ako je vjerojatno, da su sklopili ženidbu cum ignorantia juris vel facti, da nijesu dakle to hoticc (ex dolo) učinili. Stoga se i dodaje u odgovoru, u kojemu se daje oprost od zapreke »dummodo ignoratia probabilis fuerit.«

Dosta je, da se dobije oprost, ako je samo i jedan bio in bona fide, no ako su bila obojica, onda se oprost laglje daje.[15]

Uzima se, da se supruzi ne mogu rastati bez velike štete, ako je ženidba izvršena i ako je žena zanosila. No oprost se daje i onda, ako je ženidba samo sklopljena, jerbo se jedva ikada mogu supruzi rastati bez velike štete i sablazni.[16]

---

[14] ss. XXIV. c. 5. de reform. matrim.
[15] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 16. n. 113.
[16] Idem l. c.

Ako su oba supruga sklopila ženidbu mala fide, nekoć se skoro nikada nije davao oprost, a ako se je dao, onda samo iz vrlo važnoga uzroka i radi općega dobra.

Danas se laglje daje oprost, osobito, ako je sklopljena gragjanska ženidba i ako se je u njoj rodilo dijete. Dapače u ovom posljednjem slučaju daje se oprost i u bližim koljenima, inače samo u daljima.

11. Ako se je bojati, da se sklopi mješovita ženidba, ili da će se vjenčati pred nekatoličkim svećenikom.

Ako se je naime bojati, da će se zaručnici, ne dade li im se oprost, kod nekatoličkoga svećenika vjenčati, to je dovoljan uzrok, da im se dade oprost i u bližim koljenima, da se ukloni sablazan, koja bi odatle nastala za vjernike a od samih zaručnika pogibelj, da ne otpadnu od vjere. Pogibelj otpada od vjere jest takogjer uzrok, da se dade oprost, kada se je bojati, da tko ne sklopi mješovitu ženidbu.

12. Da se zapriječi rodoskvrno priležništvo (periculum incestuosi concubinatus) daje oprost, da se predusretne javnoj sablazni, i da se ukloni pogibelj vječne propasti. Ako molitelji već živu u priležništvu, daje se oprost, da se to stanje dokine.

13. Da se zapriječi gragjanski brak (periculum matrimonii civilis); kada se je naime bojati, da će zaručnici, ako im se ne dade oprost, sklopiti gragjanski brak.

14. Da se ukloni velika sablazan (remotio gravium scandalorum). O sablazni već smo prije govorili, ali osim spomenutih slučajeva, može biti i drugih: u svakom slučaju, kada se oprostom može ukloniti velika sablazan, daje se oprost.

15. Da se ukine javno priležništvo (cesssatio publici concubinatus). U ovom slučaju daje se oprost s razloga, da se ukloni sablazan, da budu djeca zakonita i da se pobrine za vječni spas priležnika, osobito na samrti.

16. Ako je molitelj stekao velike zasluge za crkvu (excellentia meritorum) boreći se proti neprijateljima crkve ili oružjem ili perom, ili je utemeljio velike zaklade itd.

Ovaj uzrok za oprost od ženidbene zapreke može se navesti ne samo za one, koji su sami stekli zasluge za crkvu, nego i za njihovu djecu i unučad.

17. Katkada se u pismu, u kojemu se podjeluje oprost, navagja uzrok s riječima »ex certis et rationabilibus causis«. Kada naime odličnici mole oprost ne navedavši nikakov poseban uzrok a to stoga, jer ga ili nemaju, ili jer ga ne žele navesti, već samo navagjaju općenite uzroke moleći, da im papa podijeli oprost »iz nekih stalnih uzroka, koji ih na to sile,» daje im papa oprost uz uvjet, da plate veću taksu, koja se upotrebljuje u dobre svrhe. Ovako dan oprost običaje se zvati oprost bez uzroka (sine causa), jer se ne navagja poseban uzrok, akoprem je uzrok barem ona veća taksa, koja se upotrebljuje u dobre svrhe.

NB. Osim ovih uzroka navagjaju kanoniste još i druge, radi kojih se može dati oprost od ženidbenih zapreka. Amo spadaju:

a) da ne propadne odličan rod (conservatio illustris familiae), t. j. ako u kojoj odličnoj obitelji nema muškarca, već samo žene, pa bi propalo ime obitelji, kada se ne bi dao oprost, da koja od žena te obitelji uzme muškarca, koji nosi isto ime.

Odlična obitelj, o čijoj se propasti radi, treba da je korisna za opće dobro.

Radi ovoga uzroka može papa dati dozvolu i svećeniku, da sklopi ženidbu.[17]

b) da u odličnoj obitelji ostane baština (conservatio divitiarum in illustri familia). Ako je posljednji ogranak koje obitelji žena, običaje papa dozvoliti, da se ona uda za kojega rogjaka, da imutak ostane u obitelji, ili ako je ženi ostavljena baština pod uvjetom, da pogje za kojega rogjaka, da se sačuva ime.[18] Iz ovoga uzroka daje se oprost i u bližim koljenima.

c) Kraljevska povlastica (praerogativa regiae dignitatis) prema odredbi sabora Trientskoga: »In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, et ob publicam causam.«[19]

Pod izrazom magni principes razumijevaju se oni, koji imadu vrhovnu vlast u ljudskom društvu.

III. Od izbrojenih uzroka nije svaki dostatan, da se dade oprost od svake ženidbene zapreke ili od svakoga koljena srodstva ili tazbine.[20]

Pod daljim koljenima razumijeva se četvrto i treće koljeno jednako ili nejednako, a pod bližim koljenima razumijeva se drugo koljeno jednako i nejednako (secundus tangente primo).

U jednakim prilikama teže se daje oprost siromasima, nego li bogatima;[21] teže od zapreke srodstva, nego li od tazbine; a teže kod tazbine, koja nastaje iz dozvoljenoga putenoga općenja, nego li kod tazbine, koja proizlazi iz nedozvoljenoga putenoga općenja; zapreka javne ćudorednosti laglje se oprašta nego li zapreka tazbine; zapreka javne ćudorednosti, koja proizlazi iz zaruka, laglje se oprašta, nego li ona, koja proizlazi iz neizvršene ženidbe; a i kod zapreke javne ćudorednosti iz zaruka, laglje se dozvoljava ženi, da se uda za brata svoga pokojnoga muža, nego li muškarcu, da oženi sestru svoje pokojne supruge; laglje se daje oprost od gragjanskoga srodstva, nego li od duhovnoga, a u pošljednjem slučaju laglje se dozvoljava ženidba megju kumom i roditeljima kumčeta, nego li megju kumom i kumčetom.

IV. Uzrok, koji se navagja u molbenici za oprost od ženidbene zapreke treba da u istinu opstoji u ono vrijeme, kada se podjeljuje oprost.[22] Treba dakle razlikovati, da li papa sam podjeljuje oprost, ili se pako daje drugomu dozvola, da može u papino ime podijeliti oprost.

U prvomu slučaju treba da je uzrok istinit u ono vrijeme, kada se daje i otpravlja oprost u Rimu, jer se oprost uvijek daje pod tim uvjetom, ako je istina, što je u molbenici navedeno.

U drugom slučaju treba da je uzrok istinit u ono vrijeme, kada onaj, komu bijaše dana dozvola, da može oprostiti zapreku, provagja oprost, ma i ne bio istinit prije. Oprost vrijedi, ma i prestao opstojati uzrok, kada se sklapa ženidba, samo ako bijaše istinit onda, kada se je oprost podijelio. Factum legitime retractari non debet licet postea eveniat casus, a quo non potuit inchoari.[23]

---

[17] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 16. n. 103.
[18] Reiffenstuel l. c. n. 70.
[19] ss. XXIV. d. c. 5. de reform. matrim.
[20] Reiffenstuel l. c. n. 90.
[21] Sanchez l. c. l. 8. Disp. 19. n. 5.; Reiffenstuel l. c. n. 101. Uzrok je taj, što je opće dobro, ponajviše uzrok, radi česa se daje oprost, a taj uzrok manjka kod siromaka.
[22] C. 6. X. IV. 14.; c. 9. de rescriptis in VI.
[23] R. J. 73. in VI.

§ 218. U koga treba tražiti oprost od ženidbenih zapreka.

I. Dva su rimska sudišta, koja podjeljuju oprost od ženidbenih zapreka: Datarija i Poenitentiarija. Za vanjski sud i u svim javnim zaprekama, ili i u onima, koje će postati javne ili su po svojoj naravi javne kao što je n. pr. naravno i duhovno srodstvo, tazbina, javna ćudorednost, podjeljuje oprost Datarija. Za nutarnji pak sud, kad je zapreka tajna, daje oprost Poenitentiarija. No prema novijoj naredbi papinoj oprašta Poenitentiarija i javne zapreke za vanjski sud, kad traže oprost siromasi. Osim toga može se u izvanrednim slučajevima, koji bi inače spadali na Datariju, obratiti na Poenitentiariju, ali u tom slučaju treba: 1. da biskup točno razloži osobite uzroke, radi kojih se obraća na Poenitentiariju. Veliki pokorničar, razmotrivši uzroke, ako može, podjeljuje sam oprost, ako pak ne može dati oprosta, tad u običnoj audienciji moli u pape izvanrednu dozvolu, da uzmogne podijeliti oprost; 2. da biskup oriše stalež molitelja i navede, koliko mogu platiti takse, kad se radi de incestuosis u prvom i drugom koljenu.

Izvanredni slučaji, u kojima se može obratiti na Poenitentiariju jesu ovi: a) kad treba ukloniti sablazan time, da muškarac oženi siromašnu svoju rogjakinju, koju je zaveo, a ne će da traži oprost u Datarije, da ne plati takse. b) Kad Datarija imade praznik, a ne može se čekati, jer je vjerojatno, da bi odatle nastalo veliko zlo.[1] c) Kad je zapreka, istina, tajna, ali je potrebito, da se oprost od nje traži i za vanjski sud, da se zapriječi teško zlo, koje bi nastalo, kad bi se slučajno tečajem vremena saznala zapreka, a na vanjskom se sudu ne bi moglo dokazati, da je ženidba valjana.

II. Kad dvije zapreke priječe ženidbu, jedna javna a druga tajna, koja se ne može bez sramote objaviti, može se za javnu zapreku, zatajivši tajnu, moliti oprost u Datarije, a za tajnu u Poenitentiarije. No u molbenici na Poenitentiariju upravljenoj treba spomenuti i javnu zapreku i navesti, da ju je Datarija oprostila.

III. Datarija podjeluje oprost ili in forma nobilium, ili in forma communi, ordinaria, ili in forma pauperum.

1. Oprost in forma pauperum podjeljuje se siromasima i nevoljnicima. Kao siromasi i nevoljnici smatraju se oni, koji živu samo od rada svojih ruku, dapače i oni, koji osim onoga, što zarade rukama, posjeduju nešto, ako taj posjed nije vrijedan više od 3.000 lira. Skoro siromašni (fere pauperes) su oni, čiji posjed vrijedi više od 3.000 lira, a manje od 10.000 lira, i ovi mogu dobiti oprost in forma pauperum, ali plaćaju osim takse, koju plaćaju siromasi, još nešto u ime milostinje.

Poenitentiarija podjeljuje uvijek badava oprost za nutarnji sud; kad pak podjeljuje siromasima oprost za vanjski sud, tad oni plaćaju ili neku malenu taksu, koju Poenitentijarija predaje Datariji, ili ako su tako siromašni, da ne mogu ništa platiti, daje im se oprost badava.

Oprost in forma pauperum može se dobiti samo onda, ako su oba molitelja siromašna, a koliko će takse platiti, to se odmjeruje uzamši u obzir

[1] Datarija imade praznike: 1) od 4. listopada do 12. studenoga svake godine osim petka (od g. 1879.); 2) svake nedjelje i blagdana, tri ćedna prije korizme, osam dana prije i osam dana poslije Uskrsa, na Duhove i na blagdan sv. Petra i Pavla; 3) kada je papinska stolica prazna, kardinal-prodatarij gubi sasma vlast.

imovinu obojice, osim ako se daje oprost od mješovite vjeroispovijesti, jer se tada ne obazire na imovinu nekatoličke stranke. Biskup treba da vlastoručno potvrdi, da su molitelji siromašni, a pri tom valja da prosudi prilike osoba, mjesta i vremena, jer plemić n. pr. bit će siromašan, ako posjeduje toliko, koliko seljak, koji se već smatra bogatim. Ako tko dobije oprost od Datarije, uavedavši krivo, da je siromak, oprost je ipak valjan. O tomu, da li vrijedi oprost, koji daje Poenitentiarija za vanjski sud, kad tko krivo navede, da je siromak, pitalo se je s C. C. »an validae sint matrimoniales dispensationes pro pauperibus a s. Poenitentiaria in foro externo concessae, quando paupertas falso allegata fuerit«, na što je isti zbor odgovorio 28. lipnja 1873 Nihil esse innovandum. Imade pak učitelja, koji tvrde, da oprost ne vrijedi, jer veliki pokorničar ne može za vanjski sud opraštati ženidbene zapreke, nego samo siromasima, jer za druge nije dobio vlasti.

2. Na Poenitentiariju mogu se neposredno zaručnici obratiti ili sami, ili preko drugoga, a kod tajnih zapreka preko ispovjednika. Poenitentiarija ne odbija lako molbe za oprost, dapače ga daje i onda, ako zapreka nije sasma tajna, nego je poznata petorici ili šestorici na selu, a sedmorici ili osmorici u gradu, samo ako ju oni nijesu razglasili; a ako se i sazna kasnije zapreka, oprost je ipak valjan. Tko se ravno obrati na Poenitentiariju, prištedi trošak, koji nastaje za njega, kada se obraća na Poenitentiariju preko agenta.[2]

I kod javnik zapreka osoba siromašnih ili skoro siromašnih preporuča se, da se molbenica pošalje na Poenitentiariju a to stoga, jer ona brže uređuje; u težim slučajevima moli izvanredne povlastice u sv. Oca i traži manje takse. Poenitentiarija ne traži nikakove takse ni kod javnih zapreka, ako biskup izjavi, da ne mogu molitelji upravo ništa platiti (adeo miserabiles, ut ne obolum quidem solvere possint); u tome slučaju plate samo poštarinu. Nego biskup može u molbenici i naznačiti svotu, koju mogu molitelji platiti n. pr. oratores solvere possunt 20 libellas in totum. Od ove se svote onda odbije 5 lira za agenta, a ostalih 15 lira predade se Datariji. Ali ako biskup rabi ovu formulu: oratores solvere possunt 20 libellas pro taxa, onda se sviju 20 lira predade Datariji, a osim toga imade se na pose platiti agent.

Ako biskup ne označi svote, koju mogu molitelju platiti, onda se svota odmjeruje prema tomu, da li su molitelji siromašni ili skoro siromašni. Ako su molitelji u istinu siromašni, tada plaćaju ove takse, ne uračunavši amo poštarinu i agenta:

1. kod zapreke srodstva i tazbine, ako se dotiče prvoga koljena; a kod tazbine i u jednakom koljenu: 32 lire;

2. u drugom koljenu: 26. lira;

3. u trećem nejednakom koljenu: 21 liru;

4. u trećem i četvrtom koljenu: 16 lira;

5) kod duhovnoga srodstva, javne ćudorednosti, tazbine iz nedozvoljenoga putenoga općenja: 16 lira.

Skoro siromašni plaćaju istu taksu kao što i siromašni, samo što joj se još dodaje svota od 10 lira kao milostinja (componenda.)[3]

---

[2] Acta VIII. 647. sq.

[3] Leitner, Die kirchlichen Dispensbehörden in Ehesachen. Archiv 70. p. 424. 426. 428.

Ako je biskup zapriječen, da vlastoručno potvrdi siromaštvo molitelja, može to učiniti njegov generalni vikar ili tko drugi, koji je ovlašten to učiniti. U ovom posljednjem slučaju treba naročito spomenuti, da je onaj, koji je potpisao svjedodžbu ovlašten to učiniti i biskup da je zakonito zapriječen.[4]

IV. Čim je tko molio oprost od ženidbene zapreke u jednoga zbora, nije mu slobodno pod prijetnjom ništetnosti obratiti se na drugi zbor; isto vrijedi i za onaj slučaj, kad bi papa, ne znajući da su molitelji već zatražili oprost u jednoga zbora, njihovu molbu otputio drugomu zboru. Ako se ponovno moli oprost u istoga glavara, tad nije potrebito, da se navede u molbenici, da je molba već jednom bila odbita, niti treba u molbenici upravljenoj na sv. Stolicu navesti, ako je već biskup odbio molbu. Ako je sv. Stolica odbila molbu, ne smije se moliti oprost iz istoga uzroka u biskupa, ma se i spomenulo, da je sv. Stolica odbila molbu.

§ 219. Kako treba tražiti oprost od ženidbenih zapreka.

I. Tko hoće da dobije oprost od ženidbene zapreke, treba da ga traži pismeno u Datarije ili u Poenitentiarije. Brzojavno se ne može tražiti oprost.[1]

Kada se u opće što moli u kojega rimskoga zbora, onda se treba držati ovih pravila:

1. molbenica neka se piše latinskim, talijanskim ili francuskim jezikom;

2. razgovjetno, naročito imena osoba i mjesta. Vanjska forma molbenice, što se tiče veličine papira neka je dostojna. Papir neka je bijel, a tinta crna.

3. Stranice molbenice neka se pišu po redu, kao što je to kod tiskanih knjiga; i

4. poštarina neka se potpuno plati.[2]

Kad se traži oprost u Datarije, molbenica se upravlja na papu i počima s riječima: Beatissime Pater; a kad se traži u Poenitentiarije upravlja se na velikoga pokorničara i počima s Eminentissime Domine. Na kraju molbenice upravljene na Poenitentiariju, kad se traži oprost za nutarnji sud, treba dodati: odgovor neka izvoli Uzoritost Vaša upraviti na potpisanoga, i tu treba navesti svoje ime i prezime.

Pošto molitelji rijetko kada mogu sami neposredno tražiti oprost, obično ga traži kod javne zapreke župnik preko biskupa, koji podupre župnikovu molbenicu. Ispovijednik neka pokornika uputi na župnika i u onom slučaju, ako saznade u ispovijedi za javnu zapreku ili i za tajnu, koja je po svojoj naravi takova, da pokorniku nije stalo do toga, da se ne sazna n. pr. zavjet.

Ako ispovjednik sazna u ispovijedi za tajnu zapreku takovu, do koje je pokorniku stalo, da ostane tajna, onda se ima sám ispovijednik obratiti na Poenitentiariju, dotično na velikoga pokorničara.

Oprost od ženidbene zapreke može se tražiti i bez znanja onoga, koga se tiče; no da mu podijeljeni oprost vrijedi, potrebno je, da se on hoće š njime koristiti.

---

[4] S. Poenit. 5. Febr. 1900.

§ 219. [1] Secretaria Status 5. jan. 1892. (Acta XXIV. p. 447.).

[2] S. C. de Prop. Fide 18. Maji 1896. (Archiv 77. p. 371.).

I. U molbenici, s kojom se traži oprost od ženidbene zapreke treba navesti:

1. ime i prezime obojice molitelja razgovjetno i čisto bez kratica, kad se traži oprost u Datarije, jer kad se moli u Poenitentiarije, onda se metnu izmišljena imena.

Radi pogreške u imenu i prezimenu nije oprost nevaljan, kad je osoba, o kojoj govori dosta označena, ali je običajem uvedeno, da se predusretne prevarama, reći, da oprost ne vrijedi, već ga treba na novo moliti, a ne običaje se samo ispraviti pogreška. Izuzima se slučaj, kad bi se promijenilo samo koje slovo, ili kad bi se ispustilo jedno ime kod onoga, koji imade dva imena.

Nije potrebno, da se navede rodno mjesto ili prebivalište, osim ako se traži oprost ob angustiam loci. Isto tako ne treba da se naznači doba i rod (familiae qualitas), osim kad se to navagja kao uzrok, radi koga se traži oprost. Dobro je ipak navesti stalež.

2. Ime biskupije, u kojoj su molitelji rogjeni ili u kojoj u istinu prebivaju.

Kad molitelji ne prebivaju u onoj biskupiji, u kojoj su rogjeni, mogu moliti, da se oprost upravi na biskupa, u čijoj biskupiji prebivaju. Ako su molitelji iz raznih biskupija, treba navesti ime jedne i druge biskupije. Ako se pogrešno navede ime biskupije u reškriptu, u kojemu se daje oprost, oprost je nevaljan, jer ga ne može ni jedan biskup provesti; ne može ga provesti vlastiti biskup molitelja, jer mu nije povjereno, da ga provede, a ne može ga provesti ni onaj biskup, na koga je pogrešno upravljen, jer se to protivi nakani onoga, koji daje oprost, budući da on namjerava povjeriti biskupu molitelja, da provede oprost. (Trid. ss. XXII. c. 5. de ref.).

Ime biskupije ne smije se prevagjati na latinski jezik, jer često glasi ime biskupije u latinskom jeziku sasma drugačije nego u narodnom.

3. Da molitelji žele sklopiti ženidbu, ili ako su ju već sklopili, da žele u njoj ostati.

4. Osim uzroka, s koga se traži oprost, treba navesti i vrst zapreke, da li je srodstvo, tazbina i to iz dozvoljenoga ili nedozvoljenoga putenoga općenja, javna ćudorednost itd., jer ako se zamijene zapreke, n. pr. ako se metne srodstvo mjesto tazbine ili obratno, ne vrijedi oprost, ma to i bilo bona fide učinjeno.

5. Ako priječe ženidbu dvije zapreke, treba obadvije navesti u istoj molbenici, osim ako je jedna javna a druga tajna, tad bo vrijedi rečeno u § 218. II.

6. Kad se traži oprost od zapreke srodstva, treba navesti: a) koljeno i lozu. Ako se navede bliže koljeno mjesto daljega, oprost vrijedi, no ako se navede dalje mjesto bližega, ne vrijedi, b) Vrst srodstva, da li je jednostruko ili višestruko. Ako su molitelji srodni u nejednakom koljenu, valja navesti i bliže koljeno za to, jer ako je bliže koljeno prvo, da se dade oprost i za bliže koljeno; ako je pak bliže koljeno ispod prvoga, da se dade oprost od daljega koljena i da se ujedno izjavi, da vrijedi oprost usprkos bližega koljena (non obstante propinquiori), kao što je to naročito odredio Pio V. 26. kol. 1566. konštitucijom Sanctisimus (§ 1.)[3] Kad je bliže koljeno prvo, a u molbenici se ne navede, oprost ne vrijedi; ako je pak bliže koljeno

[3] Bull. Luxemb. T. II. p. 206.

ispod prvoga, oprost vrijedi, ali se ne može provesti, dok se ne dobiju litterae perinde valere.[3] Dispensatio est valida, reticito proximiori gradu — et matrimonium validum sed illicitum — dummodo non sit primus gradus, sed conjuges separandi, donec obtineatur perinde valere. S. C. Officii 12. dec. 1748. (Acta XXIV.). Osim toga treba navesti copulam incestuosam, ako je bila, i spomenuti, da li su to učinili u namjeri, da laglje dobiju oprost ili ne. Ako se copula incestuosa i ne navede, ili se ne spomene, da je učinjena u nakani, da se laglje dobije oprost, oprost ipak vrijedi.[4]

7. Kod zapreke tazbine treba navesti: a) koljeno, b) lozu, da li je ispravna ili pobočna, c) da li je tazbina nastala iz dozvoljenoga ili nedozvoljega putenog općenja, kad se moli oprost od prvoga ili drugoga koljena, (jer je vez tazbine, koja je nastala iz dozvoljenog putenog općenja, jači, nego kad je tazbini uzrok nedozvoljeno puteno općenje). Kad se dobije oprost od prvoga ili drugoga koljena tazbine, a ne bijaše navedeno, da li proizlazi iz dozvoljenog ili nedozvoljenog putenog općenja, oprost ne vrijedi. d) Da li je puteno općio sa više srodnika zaručnice ili zaručnika. e) Kad se traži oprost od tazbine iz nedozvoljenog putenog općenja u prvom ili u prvom s drugim koljenom, treba navesti, kako je nastala, n. pr. molitelji su svojtni u prvom koljenu ispravne loze s toga što je zaručnik puteno općio s materom ili kćerju, koja je još živa (ili je umrla), ili jer je zaručnica puteno općila s ocem ili sinom, koji još živi (ili je umro) zaručnika. f) Napokon valja spomenuti, jesu li zaručnici megju sobom puteno općili s namjerom, da laglje dobiju oprost. U slučaju, kad je tazbina dvostruka, jer jer je netko i dozvoljeno i nedozvoljeno puteno općio s istom osobom, nije potrebno, da se u molbenici za oprost spomene nedozvoljeno puteno općenje. (S. Poenit. 29. Martii 1842. et 16. Dec. 1874.).[5]

8. Kod zapreke javne ćudorednosti valja navesti: a) da li proizlazi iz zaruka ili iz neizvršene ženidbe, kad se traži oprost u prvom koljenu, b) lozu, c) ako proizlazi zapreka iz neizvršene ženitbe, treba navesti koljeno; d) da li je zapreka dvostruka. Kad se u Datarije moli oprost od zapreke javne ćudorednosti nastale iz zaruka, valja spomenuti, da su zaruke razriješene, i to jesu li razriješene smrću ili megjusobnom privolom.

9. Kod duhovnoga srodstva valja navesti: a) da li žele sklopiti ženidbu kumovi s krštenim dotično potvrgjenim, ili pak kumovi s roditeljima krštenoga, dotično potvrgjenoga; b) je li duhovnomu srodstvu uzrok sakramenat krsta ili potvrde, ali ako se ovo i ne navede, oprost je valjan; c) da li je duhovno srodstvo dvostruko t. j. je li nastalo i iz sakramenta krsta i iz sakramenta potvrde. Višestruko duhovno srodstvo ne nastaje, kad je tko bio kum na krstu ili na potvrdi dvojici ili trojici djece istih roditelja.

10. Kod zapreke zločina treba navesti: a) vrst zapreke t. j. da li proizlazi iz preljuba spojena s obećanjem sklopiti ženidbu, ili iz umorstva ženidbenoga druga spojenoga s preljubom, ili napokon iz samoga umorstva

[4] »Ssmus D. N. D. Leo. Div. Prov. Papa XIII. — jussit — declarari dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerit, validas futuras«. S. C. Officii 25. junii 1885. Dispensationes matrimoniales super quovis impedimento, sive agatur de matrimoniis invalide contractis, sive de contrahendis, esse validas etiamsi copula, vel consilium et intentio per eam facilius gratiam impetrandi, reticita fuerit. S. C. Off. 18. Mart. 1891. (Acta XXVI. 150.).

[5] Acta x. 295.

ženidbenoga druga; b) ako je tko već jedan put dobio oprost od zapreke zločina i sklopio ženitdbu, pak je opet pao u istu zapreku, treba spomenuti prvu zapreku i oprost, koji je dobio od nje.

11. Osim toga kad se traži oprost poslije sklopljene ženidbe od koje god zapreke, treba spomenuti, da li je ženidba bila sklopljena bona ili mala fide, je li bila navješćivana ili nije, da li je bila sklopljena u propisanoj formi od sabora Trientskoga i napokon je li već izvršena.

Primjerci molbenica za oprost od ženidbenih zapreka,

a) Primjerak molbenice na Poenitentiariju:

Eminentissimo ac Reverendissimo
Domino Domino
S. R. E. Cardinali majori Poenitentiario.

Exponitur humillime Eminentiae Vestrae pro parte oratorum N. et. N., laicorum, quod matrimonium contrahere intendant, sed quod N. conjugatus N. vivente adhuc uxore sua N., carnaliter cognoverat copula perfecta, sibique invicem fidem dederint de matrimonio inter se contrahendo, si N. uxor N. praemoreretur, quae etiam veneno per N. propinato praemortua est. Cum autem ex praemissis impedimentum criminis sit exortum, et exinde matrimonium nec licite nec valide contrahere possint, supplicant oratores pro gratia dispensationis super isto impedimento criminis, quo non obstante publice servata concilii Tridentini forma matrimonium inter se contrahere, et in eo postmodum licite ac libere remanere valeant prolemque legitimam decernendo, quia impedimentum omnino occultum et urgeat perseverantia in peccato, quin etiam scandalum grave, si matrimonio legitimo copulari nequeant. Quare pro conscientiae suae quiete, de praemissis summe dolentes, Eminentiae Vestrae humiliter supplicant, ut super his de opportuno remedio auctoritate apostolica providere dignetur.

Dignetur Eminentia Vestra responsum dirigere Zagrabiam ad me infrascriptum.

N. die . . .

N. N.
confessarius.

b) Primjerak molbenice na konzistorij:

Od zapreke srodstva:

Reverendissimum Consistorium!

Exponitur humiliter Reverendissimo Consistorio pro parte devotorum oratorum N. N. et N. N. de parochia N., dioecesis N., quod ipsis alias scientibus, se secundo (v. tertio v. quarto) consanguinitatis gradu a communi stipite aequaliter (v. inaequaliter tangente secundum) proveniente invicem esse conjunctos (vigore annexi schematis), non quidem sub spe facilius obtinendae dispensationis, sed solum fragilitate carnis devicti, sese carnaliter cognoverint. Cum autem, nisi matrimonium inter eos contrahatur, dicta mulier diffamata et inupta remaneret graviaque exinde scandala possent verosimiliter exoriri, cupiunt matrimonialiter invicem copulari. Sed quia obstante praedicto impedimento desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque speciali gratia dispensationis: idcirco humiliter supplicant oratores (qui, ut ex annexo testimonio patet, revera pauperes existunt) quatenus Reverendissimum Consistorium, ut publice servata forma concilii Tridentini matrimonium in-

vieem contrahere, ac in eo postmodum remanere libere et licite valeant, dispensare dignetur.

Pro qua gratia maximas aget gratias, ea qua par est reventia etc.

N. diie . . . N. N.
curatus.

c) Kod zapreke tazbine poslije sklopljene ženidbe, kad je zapreka tajna:

Titus et Caja (ficta nomina) in tertio gradu aequali lineae affines, ignari impedimenti matrimonium quatuor ante annos, in quo jam duos filios procrearunt, iniverunt. Nuper Caja impedimentum cognovit, ideoque a concubitu maritali abstinuit. Cum autem absque scandalo et gravissimo liberorum damno separari non possint periculum incontinentiae autem subsit, Caja humiliter pro remedio dispensationis super hujusmodi impedimento penitus occulto supplicat.

N. die . . . N. N.
confesarius.

d) Ako je zapreka javna:

Exponitur . . . . quod ipsi alias ignorantes, aliquod impedimentum existere, quominus possent invicem matrimonialiter copulari, matrimonium inter se per verba de praesenti publice, factis proclamationibus, juxta formam concilii Trid. nulloque detecto impedimento contraxerint, et carnali copula consummaverint. Postmodum vero ad eorum pervenit notitiam, eos tertio et quarto consanguinitatis gradu esse conjunctos (vigore schematis annexi); propter quod a carnali copula abstinuerunt (vel nihilominus in eadem perstiterunt). Cum autem oratores praedicti (qui revera pauperes existunt) in hujusmodi matrimonio remanere non possint absque speciali dispensationis gratia, et si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possent verosimiliter exoriri: idcirco supplicant, quatenus Rev. Consistorium dispensationem hanc, ut illorum matrimonium revalidari queat, concedere dignetur.

N. die . . . N. N.
curatus.

§ 220. Klauzule, koje rabe sudišta, kad podjeljuju oprost od ženidbenih zapreka.[1]

Klauzule, koje rabe rimska sudišta, kad podjeljuju oprost od ženidbenih zapreka, nijesu sve jednako obvezatne: neke bo sadržavaju uvjet, pod kojim se daje oprost, a druge sadržavaju samo zapovijed za onoga, koji provagja oprost. Klauzulama, koje sadržavaju uvjet, pod kojim se daje oprost, valja da onaj, koji ga provagja, udovolji, inače ne vrijedi oprost, dočim ako se ne obdržavaju klauzule, koje sadržavaju zapovijed, oprost je istina valjan, ali nedozvoljen. Klauzule, koje se izrazuju s riječima si, dummodo, postquam ili ablativom apsolutnim, redovito sadržavaju uvjet, osim ako se s njima izrazuje ono, čemu treba udovoljiti po naravi same stvari ili po pravu, jer onda doziva ovim klauzulama apostolska Stolica u pamet dužnost, kojoj treba radi drugog uzroka udovoljiti.

§ 220. [1] Isporedi: Zitelli l. c. p. 74. sqq.

§ 221. Klauzule apostolske Datarije.

1. Nos igitur eosdem — et eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a jure vel ab homine quavis occasione causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum dumtaxat praesentium consequendum harum serie absolventes etc.

Od apostolske Stolice mogu kakovu milost isprositi samo oni, koji nijesu udareni cenzurom, s toga se molitelji prije prije nego im se daje oprost, odrješuju od cenzura, ako su može biti u koju pali. Ovo odrješenje od censura vrijedi samo za ovaj slučaj t. j. da mogu dobiti oprost od ženidbene zapreke, jer što se drugih posljedica tiče, ostaju udareni cenzurom. Ovim se nadalje ne odrješuju krivovjerci i krivci nekih zločina, koje nabraja 66. regula Cancellariae,[1] ako u njima ustraju četiri mjeseca, kao što i opće svi poimence i javno izopćeni, ako ostanu izopćeni kroz godinu dana.

2. Certam de praemissis notitiam non habentes — discretioni tuae, de qua plenam in Domino fiduciam habemus, mandamus etc.

Ovim se daje nekomu dozvola, da može dan oprost provesti, i da se osvjedoči, da li su istiniti uzroci, koji su u molbenici navagjaju, pak ako pronagje, da su istiniti, može provesti oprost.

Onaj, komu je povjereno, da provede oprost, može i drugoga odrediti, da istraži, jesu li uzroci u molbenici navedeni istiniti, ali ne može drugomu povjeriti, da provede oprost. Ako onaj, komu je povjereno da provede oprost, predvigja, da će radi oprosta nastati sablazan ili drugo kakovo zlo, neka ga ne provagja.

3. Nekoč je glasila ova klausula ovako: Volumus autem quod si tu, spreta monitione nostra hujusmodi, aliquid muneris aut praemii occasione praemissorum exigere, aut oblatum recipere temere praesumpseris, excommunicationis latae sententiae poenam incurras; a sada glasi: Vetito omnino, ne aliquid muneris aut praemii exigere aut oblatum recipere praesumpseris.

Biskup i njegov vikar ne smiju ništa primiti ne samo kad provagjaju oprost, već i kad sami opraštaju ženidbene zapreke.[2] Izopćenje, u koje su padali prije, sada je ukinuto.

Bilježnici mogu ipak nešto primiti kao nagradu za to, što ispituju svjedoke i obavješćuju se o drugim prilikama.

4. De praemissis te diligenter informes, et si vera sint exposita super quo conscientiam tuam oneramus.

Prije no se provede oprost, treba da se onaj, komu je to povjereno, osvjedoči, da li je istinito, što se u molbenici navagja. Istinitost navedenih činjenica istražuje se izvan sudbeno, osim ako bi tko nijekao njihovu isti-

---

§ 221. [1] »Non parentes rei judicatae, incendiarii, violatores ecclesiarum, falsificatores et falsarii procurantes litteras et supplicationes apostolicas, et illis utentes, receptatores et fautores eorum, et res vetitas ad infideles deferentes, violatores ecclesiasticae libertatis, via facti ausu temerario apostolicis mandatis non obtemperantes«. Kod Reilf. l. c. l. 3. tit. 5. § 16. p. 123.

[2] Trid. ss. XXV. c. 18. de ref.

nitost, tad treba postupati sudbeno i pozvati preda se stranke i svjedoke i sastaviti zapisnik. O istinitosti navedenih činjenica može se osvjedočiti ili izjavom svjedoka, authentičnim ispravama, prisegom stranaka, ako je stvar javno poznana itd., pak ako može razborito suditi, da su navedene činjenice istinite, onda se uzima da je osvjedočen o istinitosti činjenica. Onaj, komu je povjereno da provede oprost, treba da se osvjedoči, jesu li istinito navedeni: a) uzroci; b) zapreke; c) svojstvo molitelja, kad to zahtijeva slučaj, o kom se radi; d) kad se daje oprost in forma pauperum, treba da se osvjedoči o tom, jesu li molitelji siromašni, što imade posvjedočiti ne samo župnik, koji treba da točno ispitavši stvar sve saopći biskupu, već barem i dvojica svjedoka.

Ako se onaj, komu se povjerava provedba oprosta, i ne osvjedoči, da je istina, što je navedeno u molbenici, oprost je ipak valjan, samo ako je ono istina. Vidi se to odatle, što su riječi «si per informationem eandem preces veritate niti repereris» zamijenjene s riječima «si vera sint exposita», čime se je htjelo naznačiti, da je za valjanost oprosta dostatna objektivna istina.

Ova klauzula sadržaje uvjet, ako bi se dakle proveo oprost a ne bi bilo istina, što je u molbenici navedeno, oprost bio bi nevaljan. Vidi se to iz konštitucije Benedkta XIV. Ad apostolicae servitutis § 1. od 25. veljače 1742. a naročito iz riječi «Cum expressio causarum earumque verificatio ad substantiam et validitatem dispensationis pertineat, illisque deficientibus gratia nulla ac irrita sit nullamque executionem meretur».[8] Tu treba pamtiti ovo: ako je u molbenici navedeno više uzroka, pak se osvjedoči onaj, komu je povjereno da provede oprost, da je glavni uzrok (causa finalis) istinit, a ne pita jesu li istiniti nuzgredni uzroci (causa impulsiva), ili ako je navedeno više glavnih uzroka, pak ako se osvjedoči, da je i jedan samo od njih istinit, oprost je valjan. Onaj, koji provagja oprost može i drugoj osobi povjeriti, da se osvjedoči o istinitosti navedenih uzroka, no ta osoba ne mora da bude duhovnik, jer se ne radi o tom, da se sudbeno istraži istinitost navedenog uzroka. Stranke, koje misle da im je izvještajem povjerenika, koji je ispitivao istinitost uzroka, učinjeno krivo, ne mogu u ovom slučaju prizvati na biskupa ili na metropolitu, već ili na papu ili na kardinala Pro-Datarija, jer se radi o sudskoj vlasti, koju im je dao sam papa.

5. Tunc cum eisdem, dummodo mulier propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento hujusmodi ac constitutionibus ac ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque non obstantibus, matrimonium inter se publice, servata forma concilii Tridentini contrahere — valeant, auctoritate nostra dispenses.

Riječi «dummodo — rapta non fuerit», sadržaju uvjet, s toga ne vrijedi oprost, ako je molitelj zaručnicu oteo, ma i ona bila na sigurnom mjestu i izvan vlasti moliteljeve. Dapače ovaj se uvjet uvijek razumijeva, ma i ne bio izražen, s toga kad vidi onaj, komu je povjereno da provede oprost, da je zaručnica oteta, ne može provesti oprosta. Riječima «quod impedimento hujusmodi ac constitutionibus — non obstantibus», ukida se zakon za ovaj slučaj, ali se i s ovima riječima oprašta samo ona zapreka, koja

[8] Bull. cit. Bened. XIV. T. I. p. 57.

bijaše u molbenici navedena i koja se sada spominje u pismu, kojim se daje oprost, a nijedna druga. Posljednje riječi «matrimonium inter se publice — contrahere valeant», meću se, da se naznači, ȅ im nije slobodno sklopiti ženidbe potajno, već pred vlastitim župnikom i dvojicom ili trojicom svjedoka i to pošto bijaše ženidba tri put naviješćena. Dakako da biskup može oprostiti navješćivanje.

Kad se radi o nevaljano već sklopljenoj ženidbi, meću se riječi «quod impedimento — matrimonium inter se de novo publice etc.»

Kad molitelji nijesu puteno griješili i kad se o tom ne sumnja, pa kad se ne radi o nevaljano već sklopljenoj ženidbi, dodaje se «prolem suscipiendam exinde legitimam nuntiando».

Kad se traži oprost od ženidbene zapreke, da se utvrdi nevaljano sklopljena ženidba, ili kad su molitelji puteno megju sobom općili, ili ako se sumnja, nijesu li puteno općili, rabe se riječi «prolem susceptam, si qua sit, et suscipiendam exinde legitimam decernendo». Da se razumiju ove riječi, treba spomenuti, da se nezakonito rogjeno dijete ne pozakonjuje već tim, ako njegovi roditelji sklope ženidbu ili ako dobiju oprost od ženidbene zapreke, kad su nevaljano sklopili ženidbu, već se tomu hoće zakonita dozvola crkvene oblasti, kao što to naročito izjavlja Benedicto XIV. u konštituciji Redditae nobis § 39. od 5. prosinca 1744.[4] Budući pak da crkva odregjuje, da se ona nezakonita djeca naknadnom ženidbom pozakonjuju, čijim roditeljima ne priječi nikakova ženidbena zapreka sklopiti ženidbe, potrebno je, kad roditeljima nezakonito rogjenoga djeteta priječi kakova ženidbena zapreka sklopiti ženidbu, da se ne samo oprosti zapreka, već da se i dade onomu, koji provagja oprost, dozvola, pozakoniti dijete. Odatle slijedi: a) da onaj, koji provagja oprost, treba ne samo da oprosti zapreku, već da i proglasi zakonitim dijete, koje su molitelji prije rodili, inače ostaje dijete nezakonito. b) Ako je delegat propustio proglasiti zakonitim dijete, može, dok traje njegova služba, izdati novu ispravu, kojom to čini, dapače može isto učiniti i njegov nasljednik. c) Dijete postaje zakonito, kad delegat izdade ispravu, ali ona ne vrijedi, ako molitelji ne sklope ženidbu. d) Kad se delegatu uruči papina zapovijed i on proglasi dijete zakonitim, dijete ostaje zakonito ma i oba roditelja, ili jedan od njih umro prije, no sklope ženidbu.

6. Dummodo pauperes et miserabiles existant. Oprost je valjan, ma i ne bila istinita ova klauzula, ali molitelji su dužni platiti Datariji taksu.[5]

U slučaju, kad su molitelji megju sobom puteno općili, ili se temeljito sumnja, nijesu li puteno općili, ili kad su hotice sklopili nevaljanu ženidbu, rabi Datarija posebne klauzule, s kojima zapovijeda, da se molitelji imadu odijeliti i pokora im se dati.

7. Remoto, quatenus adsit scandalo, praesertim per separationem tempore tibi beneviso, si fieri potest.

Ako molitelji zajedno stanuju, treba ih odijeliti prije no se provede oprost, da se ispravi sablazan; ako ne stanuju zajedno, ne smiju se sastajati kroz neko vrijeme, koje odredi biskup. Ako biskup molitelje odijeli, ali se

[4] Bull. cit. T. I. p. 207.
[5] S. Poenit. 1. dec. 1852.

oni na novo sastanu a ne učine incest, treba ih na novo odijeliti, i kada isteče odregjeno vrijeme, provesti oprost; no ako su sagriješili incestom, treba iz nova tražiti oprost.[6]

Ako se molitelji ne mogu odijeliti, stoji do uvigjavnosti biskupa, kako će se dana sablazan ispraviti.[7]

8. Imposita eis pro modo culpae gravi poenitentia salutari prout juxta tuum prudens arbitrium magis in Domino expedire judicaveris, absolvas.

Delegat treba nadalje, da moliteljima dade pokoru, no ako on to i propusti učiniti, vrijedi oprost dan in forma ordinaria, ne vrijedi pak dan in forma pauperum, jer je to onda uvjet, kojemu treba svakako udovoljiti, da bude oprost valjan. Kad se u dozvoli, da netko provede oprost, naznači pokora, koju treba moliteljima dati, ne može je delegat mijenjati; ako pak nije naznačena pokora, može ju delegat promijeniti, ali nitko drugi.

Kad se oprost daje in forma pauperum u bližim koljenima, tada se o pokori rabe riječi: «peractis ab eis duabus sacramentalibus confessionibus», i «si veniam a te petierint humiliter». Jednu i drugu klauzulu treba ispuniti prije no se delegat može služiti s danom mu vlašću.

9. Ab incestus reatu et excessibus hujusmodi hac vice tantum per te sive per alium in utroque foro auctoritate nostra absolvas.

Ova se klauzula meće, kad se ne radi o prvom ili drugom koljenu, ili o nevaljano sklopljenoj ženidbi, jer kad se o tom radi, onda glasi ovako: «ab incestus reatu et excommunicatione aliisque sententiis, censuris et poenis etc.» Delegat može molitelje odriješiti i izvan ispovijedi i za nutarnji sud, i ovako odriješeni prosti su i na vanjskom i nutarnjem sudu od kazna, u koje su upali radi incesta. «Utrum verba in utroque foro absolvas, ita intelligenda sint, ut requiratur duplex absolutio separatim impertienda, una scilicet in foro externo, alia in interno: an ista verba ita intelligenda sint, ut requiratur una tantum absolutio in foro externo impertienda, quae valeat etiam pro interno? Resp. Negative ad primam partem, affirmative ad secundam (S. Poenitentiaria 27. April 1886.).

10. Ostale klauzule, koje rabi Datarija jesu: a) et quatenus contra ipsos causa super praemissis in judicium quoquo modo deducta fuerit, parito judicato.

Ova se klauzula uvijek upotrebljava, kad godj mole oprost oni, koji su sagriješili incestom, ili da mogu sklopiti ženidbu, ili da se već sklopljena ženidba utvrdi. Ako su obojica molitelja ili jedan od njih prije, no je proveden oprost, tuženi crkvenomu sudu, da se kazne kaznama odregjenim proti onima, koji su sagriješili incestom, ne pomaže im niti na vanjskom ni na nutarnjem sudu dano odrješenje, niti se može valjano provesti oprost. Isto vrijedi i u onom slučaju, ako su tuženi svjetskom sudu, jer se veli: causa quoquo modo in judicium deducta. Prema tomu ne može delegat odriješiti molitelje ni od incesta i kazna, niti im može oprostiti zapreku prije, dok se u istinu ne pokore osudi, koja je proti njima izrečena, ili koju će

[6] S. Poenit. 15. febr. 1854. (Acta I. 445. sqq.).

[7] Separationem praeferri aliis modis reparationis scandali; si haec fieri nequeat, scandalum esse reparandum, sed modum scandali reparandi remitti prudenti arbitrio et conscientiae ordinarii, juxta cujusque casus exigentias. S. Poenit. 12. April. 1889. (Acta XXVI. 509.).

izreći onaj sud, komu su tuženi. Rekosmo: dok se u istinu ne pokore osudi, jer se ne mogu valjano odriješiti, niti im se valjano može oprostiti zapreka, ako samo obećaju, da će se osudi pokoriti, riječi bo parito judicato sadržavaju uvjet, pod kojim se daje sudska vlast, s toga i treba da se ispuni. Ako molitelji nijesu tuženi ni kod svjetskoga ni kod crkvenoga suda, ili ako su već osudi udovoljili, može ih delegat odriješiti i oprostiti im zapreku, a ovo odriješenje vrijedi tako na vanjskom sudu, da se ne mogu više ni tužiti ni kazniti radi ovoga incesta.

Kad se oprost daje in forma pauperum među se i druge klauzule, koje traže, da se delegat osvjedoči o siromaštvu kao što i o tom, da ne priječi ženidbe koja druga zapreka i da se ne će poroditi sablazan poradi danoga oprosta. Delegat dakle treba da se prema tomu osvjedoči, je li istinito, što se u molbenici navagja, da li je udovoljeno klauzulama, ne priječi li ženidbu koja druga zapreka ili zabrana, ne će li iz oprosta nastati za koga šteta ili sablazan, jer bi u protivnom slučaju trebalo odgoditi provedbu oprosta.

O navedenom siromaštvu treba se osvjedočiti i prije no se moli oprost i ópet prije, nego se on provede. Ako i nije istina, što molitelji tvrde, da su siromašni, oprost ipak vrijedi, koji je dala Datarija, no delegat osvjedočivši se o neistinitosti navoda, ne može provesti oprosta.

Klauzule s. Poenitentiariae.

§ 222. Klauzule Poenitentiarije, kad se daje oprost za vanjski sud.

1. Erogata ab eis aliqua eleemosyna judicio ipsius Ordinarii taxanda et definienda, ili erogata ab eis aliqua eleemosyna in pauperes, arbitrio ejusdem Ordinarii juxta eorum vires taxanda.

Prema ovoj klauzuli imade biskup odrediti, koliko treba da dadu milostinje oni, kojima se podjeljuje oprost, i u koju svrhu, ako nije svrha označena.

O milostinji, koju treba da dadu oni, kojima se podjeljuje oprost, imademo ove odluke istoga zbora:

a) In rescripto s. Poenitentiariae pro utroque foro saepe reperiuntur verba «erogata aliqua eleemosyna». Itaque quaeritur:

I. Utrum satis sit ut eleemosyna definiatur ab Ordinario et oratores promittant se illam erogaturos?

II. Utrum eleemosyna ab Ordinario definita fieri debeat ante dispensationis fulminationem?

III. Utrum haec eleemosyna fieri debeat ante dispensationis fulminationem sub poena nullitatis?

S. Poenitentiaria, mature perpensis expositis, rescribit:

Ad I. quaesitum: Affirmative, nisi expresse Ordinario ipsi aliter injunctum fuerit.

Ad II. Provisum in primo.

Ad III. Negative.[1]

b) In rescriptis dispensationum matrimonialium pro utroque foro favore pauperum, s. Poenitentiaria clausulam inserit; «Erogata ab eis aliqua eleemosyna arbitrio Ordinarii juxta eorum vires taxanda et applicanda». Jam vero orator aliquoties, ob extremam paupertatem contrahentium, eorumve malam voluntatem, clausulam praeterire satius duxit, et de eleemosyna omnino siluit. Nunc autem dubius et anceps quaerit:

I. Utrum nulliter dispensationem fulminaverit? et quatenus affirmative, instanter supplicat pro sanatione in radice.

Quatenus autem negative:

II. Utrum in eadem praxi perseverare possit, saltem in casibus vade arduis?

S. Poenitentiaria respondit:

Ad I. Negative.

Ad II. Rem prudenti judicio et conscientiae Ordinarii remitti.[2]

2. Praevia absolutione a censuris et poenis ecclesasticis ob praemissa quovis modo incursis et ab incestus reatibus usque ad praesentium executionem forsan iteratis cum gravi poenitentia salutari.

Ovom se klauzulom služi Poenitentiarija, kad daje oprost od ženidbene zapreke siromasima, koji su sagriješili incestom. Ta klauzula sadržaje četvoro; a) odrješenje od censura, b) od crkvenih kazna c) od incesta i d) da im se imade zadati teška pokora.

«In praefinienda poenitentiae qualitate, gravitate, duratione etc. quae dispensantis aut delegati arbitrio juri conformi remittuntur, neque severitatis, neque humanitatis fines esse excedendos, rationemque habendam conditionis, aetatis, sexus etc. eorum, quibus poena irrogari injungitur».[3]

3. Praevia eorum separatione per tempus tibi bene visum. Ova klauzula znači isto, što i klauzula Datarije navedena pod br. 7.

4. Exhibita fide sacramentalis confessionis. Ove riječi rabe, kad se radi o incestu. Kad bi se predvigjalo, da koji od molitelja ne bi htio udovoljiti ovom zahtjevu, može se moliti s Poenitentiarija da ga otpusti. Kad se radi o tazbini, koja proizlazi iz nedozvoljenoga putenog općenja, rabi se klauzula sublata vel remota occasione peccandi.

Osim ovih služi se Poenitentarija i drugim klauzulama, koje se uvijek razumijevaju, ako i nijesu naročito navedene n. pr. dummodo inter eos aliud canonicum non existat impedimentum, ili dummodo ad apostolicam Datariam pro eadem dispensatione recursus factus non fuerit.

§ 223. Klauzule s. Poenitentiariae, kad se daje oprost za nutarnji sud.

I. Veliki pokorničar šalje odgovor ispovjedniku molitelja uz natpis; «discreto viro confessori magistro in theologia vel decretorum doctori ex approbatis ab Ordinario per latorem prae-

§ 222. [1] Archiv 66. p. 163. Utrum non observantia clausulae, quae apponi solet in dispensationibus: erogata aliqua eleemosyna judicio ordinarii, secum ferat nullitatem dispensationis? R. Negative. S. Poenit. 10. Junii 1876.

[2] S. Poenitentiaria 11. Nov. 1890. (Archiv 66. p. 166.).

[3] S. Poenitentiaria 8. april. 1890. (Archiv 67. p. 177.).

sentium ad infrascripta specialiter eligendo», ili uz natpis «discreto viro confessori ex aprobatis ab Ordinario», ili ako se je molilo, da se odgovor pošalje označenomu ispovjedniku, tad glasi natpis: «discreto viro N. confessario».

Prema tomu treba da bude onaj, komu se povjerava provedba oprosta, kad se rabi prva formula, što rijetko kad biva:

1. doktor bogoslovlja ili kanonskoga prava ili da imade posebnu povlasticu od apostolske Stolice, da može provesti oprost. Doktor jest onaj, koji je promaknut na čast doktora u kojem javnom zavodu. Tko imade posebnu povlasticu od apostolske Stolice, može provesti oprost, ako imade druga svojstva.

2. Valja da je u istinu (actu) ispovjednik odobren od biskupa onoga mjesta, u kojemu se provagja oprost; ne može dakle provesti oprosta odobreni ispovjednik od biskupa druge biskupije, ili ispovjednik, komu je isteklo vrijeme, za koje bijaše odobren, ili napokon ispovjednik, koji je odobren, da može ispovijedati muškarce, ako je oprost podijeljen ženi.

3. Molitelji treba da ga izaberu za ispovjednika. U ostalim klauzulama traži se samo, da bude ispovjednik odobren od biskupa onoga mjesta i da ga molitelji izaberu za ispovjednika. Ako netko otvori pismo, s kojim se podjeljuje oprost, pak vidi, da nema potrebita svojstva, ili ako ne će da provede oprost, mogu molitelji predati pismo drugomu ispovjedniku, koga izaberu, a ne treba, da na novo traže oprost.

II. 1. Si ita esse per diligentem oratoris examinationem ac post monita ac consilia opportuna illi praestita inveneris; ili: si ita est. Značenje ove klauzule tumači Benedicto XIV. ovako: «Quare qui litteras exequitur, omnem curam ac diligentiam impendere debet ut cognoscat an verum sit quod Majori Poenitentiario fuit expositum. An res ipsa, circumstantiae et causae ac rationes ad obtinendam dispensationem prolatae veritati prorsus consentaneae sint. Nam ejusmodi executio committitur haud pro mero solum sed pro mixto etiam foro conscientiae. Quamobrem monere debet eum qui dispensationem petiit, ut nihil a veritate alienum proferat. Deinde opus est ut diligenter investiget, utrum revera probentur omnia quae ille testatus fuerit. Non tamen ulli testes inquirendi sunt, sed illum examinari solum fas est, qui dispensationem impetravit. Pontius censuit jusjurandum elici posse ut rei veritas magis comprobetur. Hanc tamen sententiam reliqui omnes improbant. Quare paucis jam superius dicta complectamur: adhibendam ab executore accuratam diligentiam, quam modo ostendimus; aliter irritam fieri dispensationem, nisi forte ipse aliunde rei veritatem justamque causam cognoverit. Quod si confessarius pro certo habeat falsum esse quod Summo Poenitentiario propositum fuit, ab exequendo dispensationem abstineat, licet qui ipsam postulavit rei falsitatem tueri contendat, modo tamen sacerdos id non perceperit cum poenitentiae sacramentum dispensando administravit, non enim uti licet iis, quae tunc deprehenduntur».[1]

Kad se rabi klauzula «si ita esse — inveneris», daje se vlast provesti oprost uvjetno, dosljedno i ne vrijedi oprost. ako se tomu uvjetu ne udovolji, osim ako je javno poznano, da je istina, što bijaše navedeno u molbenici; druga pak klauzula «si ita est, si preces veritate nitantur», nije uvjet,

---

§ 223. [1] Inst. eccl. 87. n. 34. (Venetiis 1760. p. 196.).

jer se s njom izriče, što je i inače potrebno, da bude oprost valjan, t. j. da bude ono istina, što se navagja u molbenici. Ispovjednik treba da «per monita et consilia opportuna» opomene molitelja, da je dužan istinu reći, no ove riječi ne sadržavaju uvjeta, s toga je valjan oprost, ako ispovjednik toga i ne učini.

2. Audita prius ejus (vel eorum) sacramentali confessione. A na kraju: In (vel pro) foro conscientiae et in actu (vel in ipso actu) sacramentalis confessionis tantum et non aliter; ili in sacramentali confessione tantum.

Prema tomu smije se oprost provesti tek nakon obavljene ispovijedi. Da se uzmognu ove klauzule bolje razumjeti, navagjamo tri odgovora s. Poenitentiarije:

I. na pitanje: «An poenitens, qui voluntarie et malitiose facit confessionem nullam et sacrilegam, dum virtute dispensationis obtentae a s. Poenitentiaria rehabilitatur in beneficio simoniace obtento, aut dispensatur ab impedimento matrimonium dirimente, sit sufficienter dispensatus et an denuo sit recurrendum ad s. Poenitentiariam?», odgovorila je S. Poenitentiaria «dummodo confessarius litterarum s. Poenitentiariae executor servet quae sibi in iisdem litteris praescribuntur, tunc datas vigore earumdem litterarum dispensationes validas fore, etiamsi contingat poenitentem invalide ac sacrilege confiteri et absolutionem a peccatis recipere. Quod si confessarius advertat poenitentem ex sua indispositione a peccatis absolvi rite non posse, curare debet ut idem poenitens recte disponatur vel si disponi nequeat in praesenti, differre debet una cum absolutione a peccatis praedictas dispensationes, nisi forte urgens aliqua necessitas suadeat dispensationes accelerare».

II. Pitalo se je: »Num dispensationes super impedimentis dirimentibus occultis in matrimoniis contractis significandae sint statim post susceptam absolutionem, aut priusquam dispositiones praeviae ad absolutionem existant, atque absolutio suscipiatur, idque ut citius validitati matrimoniorum provideatur sicque commertii illiciti occasio arceatur«. S. Poenitentiaria odgovorila je 19. svibnja 1834.: »Dispensationes, de quibus in casu, manifestandas esse ante absolutionem, quas tamen confessarius concedere potest etiamsi absolutionem a peccatis suspendendam censeat«.

III. Napokon odgovorila je s. Poenitentiaria 4. siječnja 1839. »In exequendis s. Poenitentiariae rescriptis cavendum quidem est ut poenitens ad peccatorum absolutionem disponatur, nihilominus validas fore absolutiones a censuris, dummodo saltem praecesserit accusatio seu confessio peccatorum quae sacramentalis sit.»

Ispovjediti se valja odobrenomu ispovjedniku, koga su stranke izabrale, da provede oprost. Izvan ispovijedi ne može se provesti oprost.

Oprost se provagja ovako:

Pošto je ispovjednik odriješio pokornika od grijeha (poslije Dominus noster I. Chr. i Passio D. n. I. Ch.) nastavlja ovako:

Et insuper auctoritate apostolica mihi specialiter delegata dispenso tecum super impedimento . . . ut praefato impedimento non obstante matrimonium cum dicta muliere (dicto viro) publice, servata forma concilii Tridentini contrahere, consummare ac in eo manere licite possis et valeas. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Insuper eadem auctoritate apostolica prolem, quam ex matrimonio susceperis, legitimam fore nuntio et declaro. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Ako je ženidba već sklopljena rabe ove riječi:

Et insuper auctoritate apostolica mihi specialiter delegata dispenso tecum super impedimento . . . ut eo non obstante matrimonium consummare et in eo remanere licite possis. In nomine Patris etc.

Et pariter eadem auctoritate itd.

3. Sublata vel remota occasione peccandi, ili amplius peccandi, ili: postquam omnem recidivae conversationis occasionem abstulerit. Katkada se dodaje: cavendo tamen ne hujusmodi delictum ipsi oratrici (vel oratori) forsan ignoranti detegatur.

Ova klauzula rabi, kad se radi o tazbini, koja je nastala iz nedozvoljenog putenog općenja. Bližu i hotomičnu prigodu treba svakako ukloniti, a bližu nužnu pretvoriti u dalju. Ako pokornik toga ne će učiniti, oprost se ne može provesti.

4. Prema potrebi daje se vlast odriješiti: a) ab incestu et excessibus hujusmodi; b) a quibusvis sententiis, censuris et poenis ecclesiasticis, quas propter praemissa quomodolibet incurrerunt incestu et excessibus hujusmodi; ili c) a quibusvis etc. incurrerunt adulterio. fide data (vel homicidio) et excessibus hujusmodi.

Ispovjednik može ovaj put odriješiti od incesta, ma i spadao u biskupiji inter casus reservatos ili se kaznio s cenzurom a ispovjednik ne ima vlasti odriješiti od pridržanih slučajeva. Forma absolutionis neka mu rabi ona, koja se nalazi u rimskom obredniku pro foro poenitentiae. Ako ne bi mogao odriješiti pokornika a oprost se ne može odgoditi, neka ga odriješi prije no provede oprost od cenzura i kazna, u koje je možda pao. Odriješiti ga valja in tribunali poenitentiae, a može ga odriješiti i onda, ako je ponovio puteno općenje poslije predane molbenice za oprost.

5, Injuncta gravi poenitentia salutari. Pokoru daje ispovjednik molitelja. Ako je naznačena pokora, koju treba pokorniku dati, ne može je ispovjednik ni umanjiti ni promijeniti; ako nije naznačena, tad ju daje ispovjednik po svojoj uvigjavnosti, ali treba da je primjerena zločinu. Ispovjednik ne može provesti oprosta prije, no zadade pokoru.

6. Et sacramentali confessione peccatorum suorum singulis scilicet mensibus ut minimum semel et quoties animae suae saluti expedire judicaverint, ili quoties tibi videbitur ili slično.

Ovomu treba svakako udovoljiti (s. Poen. 4. siječnja 1839.). Riječi »quoties tibi videbitur« ne znače, da može ispovjednik raditi po svojoj volji, već mu se je obazirati na stalež, spol, dobu itd. pokornika.

7. Quodque in pauperes faciant aliquam eleemosynam.

Neka ih opomene, da dadu nešto milostinje, no do toga ne stoji valjanost oprosta.

8. Et aliis quae de jure fuerint injungenda.

Ako imadu pokornici druge kakove dužnosti, treba ih opomenuti, da im udovolje n. pr. da naknade kakovu učinjenu štetu.

9. Dummodo impedimentum occultum ili omnino occultum sit.

Sv. Poenilentiarija uzima, da je zapreka tajna, ako je poznana samo nekolicini n. pr. trojici ili četvorici u gradu, ili sedmorici ili osmorici u pokrajini i nije vjerojatno, da će se za nju saznati. Ako dakle ispovjednik razborito misli, da bi se za kratko vrijeme moglo saznati za zapreku, ne može provesti oprosta.

Skroz tajna zove se ona zapreka, koja ne samo da nije poznana, već se i nikako ne može dokazati n. pr. zapreka zločina.

Ako zločin dogje pred sud prije no se provede oprost, bit će još uvijek tajan, ako tuženik nije osugjen ili je proglašen nevinim. Ako je tuženik pušten na slobodu pod uvjetom, da će doći pred sud, kada ga pozovu, zločin se smatra javnim.

Ako je zapreka javna ondje, gdje je nastala, ali je tajna ondje, gdje molitelji borave, može se provesti oprost, ako je to bilo spomenuto u molbenici; ako pak to nije bilo spomenuto u molbenici, valja se opet obratiti na Poenitentiariju.

Ako je zapreka nekoč bila javna, ali se je tečajem vremena na nju zaboravilo, tad se uzima da je tajna, ako je tomu već deset godina. Ako je čin javan, ali nije kažnjiv, zapreka se smatra tajnom. Ako je pak čin javan, ali se ne zna, s kakovom se kaznom kazni ili kakova zapreka nastaje iz njega, ne smatra se tajnim,[2] niti se može provesti oprost.

10. Dummodo aliud non obstet canonicum impedimentum.

Ispovjedniku daje se vlast, da može samo onda provesti oprost, ako osim u molbenici spomenute zapreke nijedna druga ne priječi ženidbe, bila ona javna ili tajna, ma tu zapreku i oprostila za vanjski sud Datarija, ali se zapreka nije spomenula u molbenici upravljenoj na s. Poenitentiariju. Ako dakle vidi ispovjednik, da osim navedene zapreke još i druga koja priječi ženidbu, ne može provesti oprosta, ma da je molitelj propustio spomenuti tu zapreku bona fide ili iz neuklonivog neznanja.

11. Dispensandi ili dispenses.

Oprost se može provesti pro foro interno, ako i nije još stigao ili nije proveden oprost pro foro externo. Kad ženidba nije bila sklopljena u propisanoj po saboru Trientskom formi, onda rabi ova klauzula: »tunc cum eisdem, dummodo mulier propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento hujusmodi ac constitutionibus ac ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque non obstantibus, matrimonium inter se publice, servata forma concilii Tridentini contrahere — valeant, auctoritate nostra dispenses«. Ako je pak ženidba bila sklopljena u formi propisanoj od sabora Trientskoga, tad rabi ova klauzula »dummodo separatio inter latorem et dictam mulierem fieri non possit absque scandalo; ex cohabitatione vero de incontinentia probabiliter timendum esse tibi visum fuerit — cum eodem latore ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nusquam detegatur, matrimonium cum eadem et uterque inter se de novo, secrete ad evitanda scandala — contrahere et in eo post-

[2] Bened. XIV. Inst. eccl. 87. n. 47., 48. (l. c. p. 198. sq.).

modum remanere licite valeant, misericorditer dispenses«. Riječi a) »separatio — timendum sit«, sadržavaju uzrok oprosta; ako dakle nije uzrok istinit, oprost ne vrijedi, b) »ut dicto viro de nullitate prioris consensus certiorato — detegatur«, sadržavaju uvjet, koji treba svakako ispuniti. c) Riječi napokon matrimonium cum eadem — contrahere« označuju način, kako se ima utvrditi ženidba t. j. neka ponove ženidbenu privolu na samo bez župnika i svjedoka.

12. Ita quod hujusmodi absolutio et dispensatio latori in foro judiciario nullatenus suffragetur.

Oprost dan od Poenitentiarije vrijedi samo pro foro interno, ako bi dakle tajna zapreka postala javna, tad bi trebalo tražiti još oprost od Datarije za vanjski sud, ili ako bi stvar došla pred sud, supruzi bi potpali kazni zakonom odregjenoj a djeca bi se u svemu smatrala kao nezakonita, akoprem bi im roditelji u savjesti ostali pravi supruzi.

13. Nullis super his testibus adhibitis aut litteris datis seu processibus confectis.

Ispovjednik se ima zadovoljiti s onim, što mu iskaže pokornik a ne smije pitati svjedoke, da saznade istinu, niti smije moliteljima izdati ispravu, s kojom im se podjeljuje oprost ili zabilježiti dobiveni oprost u knjizi vjenčanih. Napokon ne smije ispovjednik ništa raditi, što spada na vanjski sud.

14. Sed praesentibus laniatis, quas sub poena excommunicationis latae sententiae laniare tenearis, ita ut nullum earum exemplum extet, neque eas latori restituas: quod si restitueris, nihil ipsi praesentes litterae suffragentur; ili praesentibus, post earum executionem, sub excommunicationae latae sententiae per te combustis ili laniatis.

Ispovjednik treba da reškripat Poenitentiarije, s kojim se podjeljuje oprost, za tri dana uništi. Ako ga predade strankama, oprost istina vrijedi, ali im reškripat ništa ne pomaže na vanjskom sudu.

Kad oni, koji živu u priležništvu, a općenito ih drže za supruge, traže od Poenitentiarije, da mogu potajno sklopiti ženidbu pred župnikom i svjedocima ali bez navješćivanja, ispušta Poenitentiarija riječ laniatis, da može župnik unesti u knjigu vjenčanih obavljeno vjenčanje.

§ 224. Provedba oprosta.

I. 1. Oprost od ženidbene zapreke daje se ili in forma gratiosa, ili in forma commissoria, ili napokon in forma mixta.

In forma gratiosa daje se oprost, kada apostolska Stolica oprašta zapreku, pa se samo provedba oprosta drugomu povjerava. In forma commissoria daje se oprost, kada apostolska Stolica nekomu dozvoljava, da može oprostiti zapreku, a zapreka se oprašta onda, kada delegat po dobivenoj vlasti u istinu podijeli oprost. In forma mixta daje se napokon oprost, kada apostolska Stolica usliša molbu za oprost i zapovijeda nekomu, da ga on, pošto se je osvjedočio o istinitosti činjenica navedenih u molbenici, dade pod nekim uvjetom . . . .

2. Oprost ne vrijedi, ako ga ne provede onaj, komu to povjerava apostolska Stolica.

Provedba oprosta ne povjerava se osobi nego službi, koju vrši neka osoba, a to stoga, da ga uzmogne provesti i našljednik onoga, komu je povjerena provedba, ali koji se je megjutim odrekao službe ili je umro.

II. 1. Provedba oprosta povjerava se Ordinariju molitelja ili Ordinariju mjesta, u kojemu molitelji prebivaju.

2. Pod izrazom Ordinarij razumijevaju se biskupi, apostolski upravitelji ili namjesnici i dostojanstvenici (praelati, koji imadu sudsku vlast u nekom posebnom teritoriju, kao što i njihovi generalni vikari in spiritualibus, a kad je biskupija nepopunjena, kapitularni vikar ili zakoniti upravitelj.

3. Kapitularni vikar može provesti sve one oproste dane od apostolske Stolice i otpravljene biskupu ili njegovom generalnom vikaru, koji još nijesu provedeni, ili ih biskup i njegov generalni vikar započeo provagjati ili ne. I obratno, kad se biskupija popuni, može biskup ili njegov generalni vikar in spiritualibus provesti oproste, koji su bili povjereni kapitularnomu vikaru, da je provede, ili ih on već počeo provagjati ili ne.

4. Oprost od ženidbenih zapreka, koji se povjerava Ordinariju molitelja, treba da provede onaj Ordinarij, koji je dao svjedodžbu ili je poslao molbenicu apostolskoj Stolici, ili on bio Ordinarij rodnoga mjesta ili prebivališta, ili obojice zaručnika ili samo jednoga od njih; makar zaručnici u vrijeme, kad treba provesti oprost, ostavili prebivalište u njegovoj biskupiji, pak se preselili u drugu biskupiju, ne imajući nakane vratiti se u njegovu biskupiju, no neka ubavijesti o tom, ako mu se bude to činilo shodno, Ordinarija onoga mjesta, gdje se sklapa ženidba.

5. Spomenuti Ordinarij imade pravo, ako mu se to čini shodno, povjeriti drugomu Ordinariju, da provede oprost, a naročito onomu, u čijoj biskupiji zaručnici u istinu borave.[1]

III. Generalni vikar može provesti oprost: 1. ma i biskup još ne bio posvećen, već samo potvrgjen. 2. Ako bisk p upravlja s više biskupija i imade više generalnih vikara, koji nijesu ovisni jedan od drugoga, tad je provedba oprosta povjerena onomu vikaru, u čijoj su biskupiji molitelji. Ako je izmegju više generalnih vikara jedan glavni i ako su njemu pridržane ženidbene stvari iz više biskupija, tad se uzima, da je njemu povjerena provedba oprosta. 3. Generalni vikar provagja valjano oprost u vrijeme, kad se općenito ne zna, da je prestala njegova redovita sudska vlast; ne provagja ga valjano, si in officium intrusus sit absque titulo.

IV. Onaj, komu se povjerava da provede oprost, nema nikakove sudske vlasti niti može provesti oprost, dok mu se ne predade u izvoru apostolsko pismo, a ako se je ovo slučajno izgubilo, treba da se traži drugi izvorni primjerak toga pisma. Ako bi dakle tko proveo oprost prije no mu se predade apostolsko pismo, ne bi vrijedio oprost, makar on i znao, da su ga molitelji primili.[2] Delegat može provesti oprost, ma i ne bio u biskupiji, gdje borave molitelji, samo treba da povjeri sposobnomu mužu, koji boravi u biskupiji molitelja, i koji neka istraži sve, što je potrebno, da se može provesti oprost.

V. Delegat, primivši u izvoru apostolsko pismo i osvjedočivši se, da su u molbenici navedene činjenice istinite, treba da izdade ispravu, kojom

§ 224. [1] S. C. R. U. Inquisitionis 20. februarii 1888. (Acta XX. p. 544.),
[2] S. C. C. 12. siječnja 1606.

provagja oprost i pozakonjuje dijete, (kad to treba). Neka pazi da u ovoj ispravi ne ispusti ništa, što treba u njoj spomenuti. Apostolsko bo pismo treba:

1. izrijekom, (expresse), ne šuteći (tacite) provesti;

2. ispravu treba izdati pismeno i napisati ju jasnim a ne dvojbenim riječima;

3. u ispravi treba oprostiti moliteljima zapreku, koja im priječi sklopiti ženidbu; kad bi dakle delegat u ispravi samo rekao, da molitelji mogu slobodno sklopiti ženidbu, ili bi u njoj rabio onu formulu, koja se rabi, kad se ženidba sklapa bez oprosta, nebi se moglo reći, da je proveo oprost;

4. u ispravi treba naročito spomenuti, da se oprost podjeljuje u ime apostolske Stolice;

5. transumptum treba predati strankama.

Osim toga bit će zgodno, da se u ispravi spomene, è se je delegat osvjedočio, da su navedene činjeniee istinite i da je udovoljio svim klauzulama propisanim u apostolskom pismu.

VI. Oprost podijeljen samo za nutarnji sud treba provesti u ispovijedi viva voce. Onaj, koga izabere molitelj da provede oprost, treba najprije da razmotri, imade li one vlastitosti, koje zahtijeva reškripat u onoga, koji će ga provesti, zatim neka opomene stranku, da joj se je ispovjediti i neka ju ispovjedi, osim toga treba da pokornika ispita i da se osvjedoči, da li je istinito ono, što je molbenici navedeno i da li ne priječi kakova druga zapreka ženidbe, mogu li se supruzi bez sablazni rastaviti; ako opstoji bliža prigoda grijehu, treba ju otstraniti, a dotle odgoditi provedbu oprosta; napokon zadavši mu pokoru neka ga odriješi od cenzura i inih kazna, podijeli mu oprost u ispovijedi i zajedno proglasi dijete, ako ga ima, zakonitim, i pouči ga, kako treba da sklopi ženidbu. Ispovjednik ne može za sebe sačuvati izvorni primjerak pisma, a još ga manje može vratiti pokorniku.

Ako se ženidbena zapreka tiče samo jedne stranke n. pr. zavjet čistoće, oprost treba provesti samo na njoj. Ako se zapreka tiče obojice, ali je nastala krivnjom jedne stranke, tad treba samo na krivoj stranci provesti oprost, ali se o tom imade ubavijestiti nevina stranka ili umah, ako znade za zapreku, a ako ne zna za zapreku, tad se o tom ubavijesti onda, kad ju saznade i tom joj se zgodom ujedno kaže, da je oprost od zapreke dobiven i proveden. Ako obojica znadu za ženidbenu zapreku, i ako je nastala krivnjom obojice, tad treba na obojici provesti oprost; jer premda je zapreka, koja se oprosti jednoj stranci, oproštena i za drugu stranku, ipak treba pokoru, o kojoj se govori u reškriptu, dati obojici.

Kad se oprost provagja na obojici, nije potrebno, da obojica izaberu istoga ispovijednika, već može izabrati svaki svoga.[3]

[3] Quamvis hujusmodi litterae dirigantur confesssario per latores eligendo, necessarium tamen non est, quod unus idemque confessarius ab utroque eligatur ad eas litteras exequendas; sed potest unus confessarius ab uno ad id eligi, alter ab altero. Tunc autem prior confessarius post dispensationem uni ad formam litterarum concessam, debet litteras s. Poenitentiariae poenitenti restituere, ut per illum alteri parti tradantur, quae similiter easdem litteras secum exequi faciet per alium confesarium, cnjus erit in hujusmodi casu, confecto negotio, litteras lacerare. Et quamvis impedimentum hujusmodi esse soleat, ut sublatum quoad unum maneat eo ipso sublatum quoad alterum: nihilominus mens s. Poenitentiariae est, ut erga utramque personam litterae executioni mandentur. S. Poenit. 15. Nov. 1778.

VII. Da se bolje razumije, što je činiti onima, kojima se povjerava provedba oprosta, navagjamo ovaj odgovor s. Poenitentiarije. Pitalo se je:

1. utrum executor (in foro externo) ad validitatem executionis quatuor teneatur ponere actus seu decreta distincta, id est, actum primum quo parochum vel alium deleget ad verificationem causarum; actum secundum, quo executor sive per se, sive per alium, sponsis impartiatur absolutionem et poenitentiam imponat; actum tertium, quo sponsis scandalum reparandum injungatur; actum quartum. quo dispensatio et prolis legitimatio concedatur. Et quatemus negative.

2. Utrum sufficiat duos actus seu duo decreta ponere, scilicet primum actum seu decretum, quo parochus seu alius delegatur ad verificationem causarum, secundum actum seu decretum, quo sponsis sive per executorem sive per alium impartiatur absolutio et imponatur poenitentia, scandalum reparandum injungatur, dispensatio concedatur ac prolis legitimatio et quidem ita, ut dispensatio et legitimatio concessa intelligatur sub conditione, quod sponsi prius absolutionem obtinuerint et reparaverint scandalum.

3. Utrum ad validitatem executionis requiratur nova et canonica verificatio causarum vi litterarum Apostolicarum instituenda, casu quo ordinarius de causis dispensationis exactam et per juratos testes habitam informationem coeperit, antequam preces pro obtinenda dispensatione s. Sedi porexerit.

4. Utrum verba in utroque foro absolvas ita intelligenda sint, ut requiratur duplex absolutio separatim impertienda, una scilicet in foro externo, alia in interno, an ista verba ita intelligenda sint, ut requiratur una tantum absolutio in foro externo impertienda, quae valeat etiam pro interno.

5. Utrum casu, quo separatio sponsorum fieri possit ad effectum reparandi scandali, ad validitatem executionis sufficiat, ut executor aliis mediis efficacibus scandalum reparandum curet.

S. Poenitentiarija odgovorila je 27. travnja 1886.

Ad 1. Providebitur in secundo.

Ad 2. Sufficere, ita tamen ut dispensatio et legitimatio prolis ab ipso tantum executore effici possit.

Ad 3. Negative.

Ad 4. Negative ad primam partem, affirmative ad secundam.

Ad 5. Expedire, ut scandalum removeatur per separationem: sed non prohiberi, quominus alli modi adhibeantur, qui prudenti judicio ordinarii sufficiant ad illud removendum.[4]

VIII. Podijeljeni oprost ne vrijedi:

1. ako umre onaj, koji ga je dao. Tu treba pamtiti ovo: kad umre papa, ipak vrijedi oprost, koji je dala s. Poenitentiarija za nutarnji sud, ma i bila stvar još nezapočeta; isto tako vrijedi dani oprost, ako prestane

A na pitanje: an quando non est idem confessarius sponsi et sponsae, qui delicti conscii sunt, debeat uterque confesarius exequi dispensationem in respectivum poenitentem, prout declaratum fuit 15. Nov. 1778.‹ odgovorila je ista Poenitentiarija: »Affirmative non ad validitatem dispensationis, sed ut utrique conjugum salutares poenitentiae imponantur«. S. Poenit. 7. Febr. 1832.

Megjutim može i isti ispovjednik provesti oprost na obojici, jer sada se daje u odgovorima s. Poenitentiarije ta vlast s riječima: »facta tibi potestate his litteris utendi etiam cum altera parte (viro vel muliere) si ad te pro absolutione accesserit«. Palmieri l. c. p. 752. sq.

[4] Kod Palmieri-a l. c. p. 750. sq.

služba velikoga pokorničara. Vlast apostolske Datarije prestane, kad umre papa, s toga i prestanu vrijediti oprosti dani od Datarije, koji nijesu još otpremljeni; oprost, koji je otpremljen in forma gratiosa, vrijedi i poslije papine smrti, isto tako vrijedi i oprost otpremljen in forma commissoria, ako je stvar već započela, no ako još nije započela, tad ne vrijedi. Isto valja i o oprostu s. Poenitentiarije za vanjski sud.

Dozvola podijeljena nekomu, da može oprostiti zapreku, vrijedi kad umre papa, ma je još i ne počeo provagjati, ako je dozvola podijeljena općenito i neopredijeljeno (generatim et indeterminate) in favorem dispensaturi, a nije navedeno ime onih, kojima se ima oprostiti zapreka. Odatle slijedi, da smrću pape ne prestaje vlast dana biskupima ili apostolskim namjesnicima na pet ili na tri godine, da mogu oprostiti naročito navedene zapreke ili koljena.

2. Ako umre onaj, komu je povjereno, da provede oprost, ako je provedba oprosta povjerena osobi, a ne njegovoj časti. Jer ako je provedba oprosta povjerena časti, koju on ima, a ne njegovoj osobi, tada može provesti oprost svaki njegov našljednik.

3. Kad onaj, koji je isprosio apostolsko pismo izjavi, da se ne će s njim služiti i ako se odreče oprosta pred papom; inače se imade stvar, ako se odreče oprosta pred onim, komu je dana dozvola, da ga provede, ili ako se pričinja dulje vremena, da se ne će s njim služiti (ad longum tempus dissimulet).[5]

Kad zaručnici, koji su srodni, isprose oprost od zapreke srodstva, pak iza toga jedan od njih ne će da sklopi ženidbu, već pošalje drugu molbenicu u Rim moleći, da može sklopiti ženidbu s drugim srodnikom, pak ili se odreče prvoga oprosta ili ga samo u molbenici spomene, prvi oprost ne vrijedi ili on bio proveden ili ne; jer se u ovom slučaju predmnijeva, da je onaj, koji je dao prvi oprost, taj oprost opozvao, pak da je mjesto njega podijelio drugi oprost. Odatle slijedi, ako se razriješi ženidba, koju je tko sklopio dobivši drugi oprost, da se preživjeli drug ne može služiti s prvim oprostom i sklopiti ženidbu s onim srodnikom, s kojim ju je htio najprije sklopiti. Dapače vrijedi drugi oprost, ma se u molbenici za nj i ne spomenuo prvi oprost, jer se je molitelj šuteći odrekao oprosta pred papom.

Ako koji od zaručnika, pošto su dobili oprost od ženidbene zapreke, ili on bio proveden ili ne, sklopi drugu ženidbu, za koju mu ne treba oprosta, pak kada se ova ženidba razriješi, mogu se služiti s prije dobivenim oprostom i sklopiti ženidbu.

4. Napokon prestaje valjanost oprosta, kad ga opozove onaj, koji ga je dao. Ne ima bo dvojbe, da papa može uvijek opozvati dani oprost prije, nego je sklopljena ženidba, akoprem toga ne običaje učiniti bez važnoga uzroka. Onaj, komu je papa dao općenitu vlast, da može opraštati naročito navedene zapreke, ne može bez uzroka opozvati oprost, koji je već dao, a kad bi to učinio, radio bi ne samo nedozvoljeno, već i opoziv ne bi vrijedio, jer pošto se moliteljima oprosti ženidbena zapreka, može samo papa odrediti, da ih ona opet veže.

Kad delegat, komu je povjerena provedba oprosta za vanjski sud servata sui mandati forma, izreče, da se ne može podijeliti oprost s toga, jer

[5] Sanchez l. c. l. 8. D. 32. n. 4.

krivo mnije, da je u molbenici što kriva navedeno ili što neistinita ispušteno, ili jer misli, da nije njemu povjerena provedba oprosta, ne može, kad spozna bludnju, opozvati svoju odluku i provesti oprost. Isto vrijedi za njegova nasljednika u službi. I u tom se razlikuje delegat od Ordinarija, koji može opozvati danu odluku, jer sudi po svojoj vlasti; isto se tako u tom razlikuje i delegat za vanjski sud od delegata za nutarnji sud, jer ispovjednik, koji je krivo izrekao, da se ne može oprost provesti, može uvijek opozvati svoju odluku.

Ako se pak delegat nije držao naputka (mandati formam non servaverit), tad se smatra, kao da se nije služio danom mu sudskom vlasti, s toga može opozvati svoju odluku i izreći drugu prema apostolskom naputku.

Može li delegat opozvati svoju odluku, kad je izrekao, da se oprost može provesti, i izdao ispravu, koja je ipso jure nevaljana? O tom pitanju uči Benedikto XIV., kad je bio tajnik s. C. C. ovo: »dispensatio Ordinario commissa et ab isto executioni mandata, nequit retractari, licet Ordinarii sententia fuerit injusta, nisi a principio rescriptum fuerit obreptitium cum dolo et fraude extortum: aut testes adhibiti super veritate fuerint corrupti, aut denique subreptio fuerit notabilis in tacenda veritate«. U ova tri slučaja ne može delegat izdati drugu ispravu, već molitelji treba da isprose litteras perinde valere.

Ako je oprost proveden, pak se iza toga pronagje druga kakova zapreka, koja je opstojala već prije provedbe oprosta, treba na novo tražiti od sv. Stolice oprost od svih zapreka, a nije dosta, ako se traži oprost od one zapreke, koja je kasnije pronagjena. Ako je pak zapreka nastala poslije provedena oprosta, tad treba samo od nje tražiti oprost, a ne i od drugih.

POGLAVLJE DEVETO.

O sklopljenoj ženidbi.

§ 225. Posljedice sklopljene ženidbe.

I. 1. Ženidbom nastaje megju supruzima nerazdjeljiva zajednica svega u svim prilikama života. Supruga postaje dionica svih staleških prava svoga muža,[1] koji treba da ju štiti i za njezino se uzdržavanje skrbi; ona u suprot valja da vodi kućanstvo i da mu se pokorava u svim dozvoljenim stvarima.[2]

2. Supruzi imadu isključivo pravo na uzajamnu vjernost. Svako puteno općenje s drugom osobom nije samo povreda supruške vjernosti, već i preljub. A da uzmognu čuvati suprušku vjernost imadu mutuum jus petendi debitum conjugale, niti ga smije jedan drugomu bez uzroka uskratiti. Ako i izgubi koji od supruga jus petendi debitum, što biva n. pr. ako je puteno općio s rogjacima svoga ženidbenoga druga, ili se je zavjetovao čistoćom, ipak treba da ga drugoj stranki na njezin zahtjev vraća.

---

§ 225. [1] § 89.—92. o. g. z.

[2] »Vir est familiae princeps et caput mulieris; quae tamen, quia caro est de carne illius et os de ossibus ejus, subjiciatur pareatque viro in morem non ancillae, sed sociae, ut scilicet obedientiae praestitae nec honestas, nec dignitas absit«. Leo XIII.

II. 1, Sva djeca rogjena u valjano sklopljenoj ženidbi, smatraju se kao zakonita, samo ako su rogjena u zakonom propisano vrijeme prema načelu »pater est, quem nuptiae demonstrant«. O tomu, koju djecu rogjenu u sklopljenoj ženidbi valja smatrati kao zakonitu, izdala je kr. zem. vlada odio za bogoštovlje i nastavu ovu naredbu: § 138. o. g. z. ustanovljuje, koja se djeca imadu smatrati zakonitom, te kao zakonsko vrijeme poroda odregjuje sedmi mjesec poslije sklopljene ženidbe, a deseti poslije smrti muža ili konačnoga razrješenja ženidbe, dočim § 155. o. g. z. (pozivajući se glede vremena na § 138.) ustanovljuje, da se imadu nezakonitom smatrati ona djeca, koja su rogjena prije ili poslije vremena zakonskoga s obzirom na sklopljenu ili raskinutu ženidbu, nu samo pod uvjetom §§ 156., 157. i 159. o. g. z. t. j. samo onda, ako se muž u roku od tri mjeseca od saznanja za porod, ili njegovi nasljednici, ako je on umro, prije toga roka usprotive zakonitomu rogjenju djeteta.

Ako se radi samo o otsutnosti muža preko deset mjeseci prije poroda djeteta, a ne o rogjenju djeteta poslije desetoga mjeseca poslije raskinute sveze ženidbene — nema ni najmanje povoda držati ženidbenu svezu radi odsutnosti muža raskinutom dotle, dok nema pravomoćne osude, kojom se ženidba razrješuje, i jedino radi toga, što je muž preko deset mjeseci prije poroda djeteta otsutan, ne može se djetetu uskratiti zakonitost njegova poroda, a po tom i prava, koja zakonitoj djeci pripadaju po zakonu, jer dok ženidbena sveza valjano opstoji, ma bio muž otsutan koliko mu drago vremena prije poroda, nema nitko prava uskratiti, dotično pobijati djetetu zakonitost njegova poroda, dok mu se po § 158. muž ili po § 159. nasljednici ne opru; a dok nije dijete, rogjeno po ženi zakonitoj, sudbeno proglašeno nezakonitim, ima se u maticu krštenih, budući se po zakonu drži zakonitim, unijeti kao zakonito, te se tek na temelju osude ima matica ispraviti«[3]

Dapače ima se dijete rogjeno u ženidbi i onda smatrati kao zakonito, ako je mati djeteta učinila preljub ili ako i tvrdi, da je dijete nezakonito. »Ni preljubočinstvo, koje je učinila mati, ni tvrgjenje njezino da je dijete nezakonito, nijesu sami dovoljni oduzeti djetetu prava zakonitog rogjenja«. § 158. o. g. z.

2. Kao zakonita smatraju se nadalje sva djeca rogjena u ženidbi, koja je istina nevaljana, ali koju su supruzi sklopili bona fide t. j. ne znajući ili obojica ili barem jedan od njih za ženidbenu zapreku, koja priječi njihovu ženidbu (matrimonium putativum). No da se može reći, da su supruzi sklopili ženidbu bona fide, potrebno je, da bijaše ženidba naviještena i sklopljena, gdje to treba, u formi propisanoj od sabora Trientskoga,[4] a gdje nije sabor Trientski proglašen, da bijaše prije naviještena.[5] Kad se ovako sklopi ženidba, bona fides supruga predmnijeva se sve dotle, dok ne saznadu za ženidbenu zapreku, koja priječi njihovu ženidbu, dotično, dok se ne proglasi da je ženidba nevaljana: sva dakle djeca smatraju se kao zakonita, koja su rogjena ili začeta prije, nego je ženidba proglašena nevaljana,[6] »Djeca rogjena u

---

[3] Priopćena okružnicom nadb. duh. stola od 17. lipnja 1881.

[4] ss. XXIV. a 5. de ref. matrim.

[5] c. 3. X. IV. 3.

[6] „Cum inter I. virum et T. mulierem divortii sententia canonice sit prolata, filii eorum non debent exinde sustinere jacturam: cum parentes eorum publice sine contradic-

nevaljanoj ženidbi sklopljenoj poslije proglašenja ovoga zakona, ili rogjena u prije sklopljenoj ženidbi ali poslije ovoga roka nastavljenoj, imadu se smatrati kao zakonita, bila ženidba nevaljana s kojih mu drago razloga, ako samo i jedan od roditelja nije znao bez svoje krivnje za ženidbenu zapreku«. § 50. g. ž. z.

§ 226. Kako postaju nezakonito rogjena djeca zakonita.

Nezakonito rogjena djeca mogu steći prava zakonito rogjene djece:

1. ako njihovi roditelji sklope poslije megju sobom ženidbu (legitimatio per subsequens matrimonium);
2. milošću pape, i
3. milošću vladara.

1. Nezakonito rogjena djeca stiču prava zakonito rogjene djece, ako njihovi roditelji sklope megju sobom ženidbu, jer se tada per fictionem juris uzima kao da su roditelji djeteta bili oženjeni već onda, kad je dijete bilo začeto. Crkva je to odredila s toga, ne bi li time sklonula roditelje nezakonito rogjenoga djeteta, da iz ljubavi prema svomu djetetu nastoje čim prije sklopiti ženidbu.

2. Nego da nezakonito rogjeno dijete postane zakonito, kad njegovi roditelji sklope ženidbu, zahtijeva se: a) da je dijete u istinu začeto od obojice supruga, koji su sklopili ženidbu: s toga ne bi postalo zakonito dijete, koje je začela žena s drugim muškarcem nego li s onim, s kojim je sklopila ženidbu, jer se osim inih uzroka, ne može predmnijevati, da će tko tugje dijete priznati za svoje.

Da dakle dijete rogjeno izvan braka uzmogne postati zakonito, kad njegovi roditelji sklope megju sobom ženidbu, treba da bude jasno dokazano, da je sadanji suprug majke djeteta ujedno i otac toga djeteta. A kad se smatra, da je jasno dokazano, da je tko otac nezakonito rogjenoga djeteta, to odregjuje § 163. o. g. z. koji glasi: »onaj, proti komu je dokazano načinom propisanim u sudovniku, da je s materom djeteta puteno općio za ono vrijeme, od kojega do porogjaja njezinog nije prošlo ni manje od šest, ni više od deset mjeseci; ili tko ovo i samo izvan suda prizna, drži se, da je otac djeteta;« dočim § 164. o. g. z. odregjuje: »zapisanje očeva imena u knjigu krštenih ili rogjenih učinjeno po kazivanju matere, čini potpuni dokaz samo onda, ako je učinjeno po propisu zakonskom s očevim privoljenjem, i to privoljenje bude potvrgjeno svjedočanstvom župnika i kuma s tim dodatkom, da oni oca poznaju po licu.«

Prema §. dakle 164. o. g. z. sama ta prilika, što je netko upisan u maticu krštenih i rogjenih kao otac nezakonito rogjenoga djeteta, ne dokazuje još ništa; — potpun dokaz čini to samo onda, ako je to učinjeno s očevom privolom i ako vjere dostojni svjedoci, kao što su župnik i kum, koji lično poznadu oca, posvjedoče, da je on u istinu u to privolio.

---

tione ecclesiae inter se contraxisse noscantur. Ideoque sancimus, ut filii erorum, quos ante divortium habuerunt, et qui concepti fuerant ante latam sententiam, non minus habeantur legitimi, et quod in bona paterna haereditario jure succedant, et de parentum facultatibus nutriantur". C. 2. X IV. 17. S. C. C, 3. jan. 1880. (Acta XII p. 420), 11. dec. 1880. (Acta XIV. p. 80.).

Kad dakle donesu župniku nezakonito rogjeno dijete na krst, tad on smije ime oca toga djeteta samo onda u maticu upisati, ako to otac djeteta sam izrično zahtijeva ili dozvoli. Ako dakle želi ili dozvoli otac nezakonito rogjenoga djeteta, da se on kao takav upiše u maticu rogjenih i krštenih, tad treba da on sâm izjavi pred župnikom i dvjema svjedocima, koji ga lično poznaju, da on priznaje dijete za svoje i da dozvoljava ili zahtijeva, da se upiše u maticu kao otac djeteta. Ovu izjavu treba u matici rogjenih i krštenih ubilježiti ovako:

Dne . . mjeseca . . godine . . došao je k potpisanomu župniku N. (ime, prezime, vjera i stalež oca nezakonito rogjenoga djeteta) te je izjavio pred dvjema svjedocima, koji su mi kao pošteni ljudi poznati i koji svjedoče da ga lično poznaju i da je to njegovo pravo ime, da je on otac nezakonito rogjenoga djeteta N. i da želi, da bude u maticu kao otac djeteta upisan.

U . . dne . . .

N. N. svjedok. N. N.
N. N. svjedok. župnik.

NB. 1. Istina da nema propisa, koji bi zahtijevao, da i otac nezakonito rogjenoga djeteta tu izjavu potpiše, ali je svakako dobro, da to učini.

NB. 2. Župnik može biti zajedno i svjedok, i onda je osim njega potreban još samo jedan svjedok.

Da se ne bi tko krivo izdao kao otac nezakonito rogjenoga djeteta, pak dao tugje ime unesti u maticu, s toga valja da župnik onoga, koji traži da se upiše u maticu kao otac nezakonito rogjenoga djeteta, ili lično poznaje, ili ako ga ne poznaje lično, da dva župnika kao vjere dostojna poznata svjedoka iskažu, da ga oni lično poznadu i da je ime, koje on kaže, njegovo pravo ime.

Ako osoba, koja želi da bude upisana u maticu kao otac nezakonito rogjenoga djeteta, nije ni župniku lično poznata, niti može navesti dva svjedoka, kojima je poznata, tad se ne smije upisati u maticu kao otac djeteta, već neka ga župnik uputi, da donese legaliziranu ispravu izdanu mu od nadležne njegove oblasti, u kojoj izjavlja, da je on otac nezakonito rogjenoga djeteta i da želi, da bude u maticu krštenih i rogjenih upisan kao otac djeteta. Ako to učini, tek onda se smije upisati u maticu kao otac nezakonito rogjenoga djeteta.

Kad se udovolji izloženim zahtjevima, može župnik nekoga kao oca nezakonito rogjenoga djeteta upisati u maticu rogjenih i krštenih ili umah pri samom krštenju ili kad god kasnije, kad on to zahtijeva, niti je za to potrebna dozvola političke oblasti. Samo je župnik dužan u posljednjem slučaju ubavijestiti o tom političku oblast, kod koje se nalazi duplikat matice, da i ona isto upiše u duplikat.

NB. 3. Razumije se samo sobom, da se nitko ne može upisati u maticu rogjenih i krštenih kao otac nezakonito rogjenoga djeteta, ako njegovoj izjavi protuslovi mati djeteta.

Da nezakonito rogjena djeca postanu zakonita, kad njihovi roditelji sklope kasnije megju sobom ženidbu, zahtijeva se nadalje:

b) da su oba roditelja djeteta, kad je dijete začeto, bila slobodna, t. j. da su mogla megju sobom sklopiti valjanu ženidbu, jer njihove ženidbe nije priječila nikakova ženidbena zapreka, ili ako ju je

priječila, da je ta zapreka bila oprostljiva. Prema tomu ne mogu nezakonito rogjena djeca nikada postati zakonita, ako ženidbu njihovih roditelja priječi ženidbena zapreka božjega prava, jer je ta zapreka neoprostljiva. Isto tako ne mogu na crkvenom polju postati zakonita djeca začeta u preljubu, ma i njihovi roditelji sklopili kasnije megju sobom ženidbu, ako je samo i jedan od roditelja djeteta znao, da je ili on, ili drugi sukrivac grijeha preljuba, oženjen.

3. Rekosmo: α) na crkvenom polju ne mogu postati zakonita djeca začeta u preljubu, jer to jasno odregjuje cap. tanta h. t. »Tanta est vis matrimonii, ut qui antea sunt geniti post contractum matrimonium legitimi habeantur. Si autem vir vivente uxore sua aliam cognoverit, et ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius, et ab haereditate repellendus; praesertim si in mortem uxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus«.

Ne reci tko, da se u navedenim riječima samo to odregjuje, da ne postaje zakonito dijete začeto u preljubu samo onda, ako je koji od njegovih roditelja radio s uspjehom o životu prijašnjega zakonitoga druga (praesertim si in mortem uxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus), a ne u opće i onda, ako je dijete začeto u preljubu, jer takav prigovor suzbio je već Benedikto XIV. u apostolskom pismu na nadbiskupa sv. Dominga Redditae Nobis od 5. prosinca 1744. gdje § 6. ovako piše: »Neque enim postremis hisce verbis (praesertim si in mortem uxoris prioris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus) commoveri debes, ac si ex illis colligi posset, minime ab Alexandro definitum fuisse, quod proles ex adulterio suscepta, per subsequens matrimonium legitimari nequeat; sed illud dumtaxat, quod nempe proles legitima non fiat, si contra vitam prioris uxoris alteruter ex parentibus adulteris machinatus fuerit. Etenim advertere te oportet, verbum illud a Pontifice usurpatum praesertim, quod idem sonat, ac multo magis; ita ut vera decretalis illius sententia sit, quod quum proles ex adulterio suscepta pro spuria perpetuo sit habenda, et ab haereditate repellenda, etiamsi legitimum postea ineatur inter parentes matrimonium, multo magis id procedat, ubi alteruter in prioris uxoris mortem fuerit machinatus. Ex quo minime sequitur, quod proles ex adulterio nata, si machinatio absit, legitimetur per subsequens matrimonium, sed palam fit, ejusmodi prolem ex adulterio susceptam, ideoque per subsequens matrimonium neutiquam legitimandam, multo majori ratione legitimam nunquam fieri, si alter ex parentibus adulteris contra vitam prioris uxoris sit machinatus. Qua de re optime opportuneque disserit Gonzalez in cap. 6. num. 6. Qui filii sint legitimi, per haec verba: Arguit Alexander III. de minori ad majus: Nam si filii spurii non legitimantur per subsequens parentum matrimonium, multo minus per matrimonium nullum, quale est, quod contrahitur, quum alter ex conjugibus in necem conjugis machinatus est.«[1]

Istaknusmo: β) »djeca u preljubu začeta ne mogu postati zakonita — ako je samo i jedan od roditelja djeteta znao, da je ili on, ili drugi sukrivac grijeha oženjen, jer ako nijedan od njih nije znao, da je ili on, ili njegov

§ 226. [1] Bullarium Bened. XIV. Venetiis 1768. T. I. p. 203.

sukrivac grijeha oženjen, onda je dijete začeto samo u materijalnom preljubu, a caput ex tenore 14. qui filii etc. odregjuje ut non debeant illegitimi reputari, qui de adultera conscientia non nascuntur.

Ali ako je i jedan samo od roditelja djeteta znao, da je ili on ili njegov sukrivac grijeha oženjen, onda dijete ne može postati zakonito, jer manjka glavna podloga legitimaciji: u vrijeme naime, kad je dijete bilo začeto, nijesu mogli njegovi roditelji sklopiti ženidbe megju sobom. Badava se neki pozivaju, da protivno dokažu na cap. ex tenore, gdje se čita: »Intelligentes, quod pater praedicti R. matrem ipsius in facie ecclesiae, ignaram quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem, et dum ipsa conjux ipsius legitima putaretur, dictum R. susceperit ex eadem, in favorem prolis potius declinamus, memoratum R. legitimum, reputantes«, jer im Barbosa ovako odgovara: »argumentum vero, quod sumitur ex d. c. ex tenore infirmum et fragile est, nam ibi praecessit matrimonium, quod actus est per se licitus, unde mater ignorans impedimentum putabat licite a viro cognosci, et consequenter mirum non est si haec bona fides filiis prosit ad legitimitatem, at vero in quaestione proposita quando filius nascitur ex conjugato et soluta extra figuram matrimonii, quamvis ipsa virum conjugatum ignoret, scit nihilominus dare se operam rei illicitæ, quae nunquam ab ecclesia etiam matrimonio secuto approbatur, ac subinde non recte procedit argumentum de uno casu ad alterum, cum bona fides, in qua totaliter fundatur d. cap. ex tenore, hoc casu nequeat considerari.«[2]

4. Tvrdili su neki, megju njima i spomenuti već nadbiskup, da djeca u preljubu začeta mogu postati zakonita, jer incestuosi mogu postati zakoniti, akoprem smatra crkveni zakon više zazornima incestuosos nego li djecu u preljubu začetu. Na taj prigovor odgovara Benedikto XIV. u spomenutom već apostolskom pismu ovako: «Denique addis magis abominatam canonicis legibus esse prolem incestuosam, quam sit proles adulterina, ideoque cum illa interdum legitima fiat, hanc etiam pari aut majori ratione legitimari posse. Legitimatur proles incestuosa ope dispensationis, quae dicitur in radice matrimonii. Ut autem obtineatur hujusmodi dispensatio, quae non sine urgentissima causa concedi consuevit, requiritur, quod proles nata sit ex copula non manifeste fornicaria, sed putative matrimoniali, quodque impedimentum, quo matrimonii nullitas inducta est, non a jure divino aut naturali, sed a jure dumtaxat ecclesiastico proveniat. Sicque et non aliter legitimatur proles incestuosa vigore dispensationis, quae dicitur in radice matrimonii. Tuum modo est, hujusmodi circumstantias aptare ad legitimationem prolis ex adulterio genitae, quod sane opus ingenii nostri tenuitatem excedere fatemur.«[3]

5. Ako je udovoljeno zahtjevima pod točkom 2. a) b) navedenima, čim roditelji djeteta sklope ženidbu, dijeje postane umah zakonito, bila ta ženidba u ostalom izvršena ili neizvršena, što se vidi i iz crkvene prakse, jer crkva dozvoljava da mogu roditelji nezakonito rogjenoga djeteta i na samrti sklopiti ženidbu, da dijete postane zakonito, a na samrti sklopljena ženidba sigurno je neizvršena. »Die Legitimation ist«, veli Schulte[4], »wie

[2] Collectanea doctorum, n. 42. p. 582. sq.
[3] L. c.
[4] Handbuch des katholischen Eherechts, Giessen 1855. p. 405.

aus dem sämmtlichen diese Lehre bestimmenden Gesetzen auf den ersten Blick sich ergibt, **eine unmittelbare Folge der Ehe selbst.** Sie tritt daher ein mit dem Momente des Abschlusses derselben, deren Perfection, als dem Acte, womit das Recht als nothwendige Folge dieselbe verknüpft hat; ein Satz, welchen von jeher die Praxis und Wissenschaft befolgte. Hieraus geht dann weiter hervor, dass es zum Eintritte derselben auch nur die Ehe, nicht deren Vollziehung durch copula carnalis bedarf, dass also das blosse matrimonium ratum non consummatum, mithin auch die Ehe auf dem Todesbette, im Alter u. s. w. diese Wirkung nothwendig mit sich führen». Dapače nezakonito rogjeno dijete postane zakonito, ako je koji od njegovih roditelja, iza kako bješe dijete začeto, sklopio ženidbu s kojom drugom osobom, pak je iza smrti te osobe sklopio ženidbu s roditeljem djeteta. »Si alter parentum contrahat matrimonium cum alio, vel cum alia post susceptos filios, si tamen defuncto altero conjuge inter se concubinus et concubina matrimonium contrahant, legitimantur filii antea habiti, non obstante matrimonio intermedio.«[5]

6. Nezakonito rogjena djeca postaju zakonita i u onom slučaju, ako njihovi roditelji sklope ženidbu, za koju mniju da je valjana (matrimonium putativum) ali je u istinu nevaljana, jer ju priječi kakova ženidbena zapreka, koja megjutim nije znana supruzima. Ako je naime takova ženidba bila naviještena i sklopljena in facie ecclesiae, tad se djeca rogjena u takovoj ženidbi smatraju zakonitima,[6] jer nezakonito rogjena djeca postaju zakonita, kad njihovi roditelji sklope ženidbu s toga, što se per fictionem juris uzima kao da su supruzi bili oženjeni već onda, kad je dijete bilo začeto: a da je u ono vrijeme, kad je dijete bilo začeto opstojala megju njegovim roditeljima mnijevana ženidba (matrimonium putativum), dijete bi se smatralo kao zakonito, dakle ga valja i onda smatrati kao zakonito, kad njegovi roditelji sklope kasnije takovu ženidbu.

7. Da nezakonito rogjeno dijete postane zakonito, kad njegovi roditelji sklope megju sobom ženidbu, ne treba da u to privoli ili dijete ili njegovi roditelji, dapače dijete postane zakonito, ma se tomu i protivili njegovi roditelji. Vidi se to iz principa na kojemu se osniva legitimacija per subseques matrimonium. Uzima se naime per fictionem juris, da je ženidba već onda megju roditeljima djeteta opstojala, kad je dijete bilo začeto, a da je onda, kad je dijete bilo začeto opstojala ženidba megju njegovim roditeljima, dijete bi bilo zakonito, ma se tomu i protivili njegovi roditelji, jer

---

[5] Barbosa l. c. n. 7. p. 578.

[6] »Cum inter J. virum et T. mulierem divortii sententia canonice sit prolata; filii eorum non debent exinde sustinere jacturam: cum parentes eorum publice sine contradictione ecclesiae inter se contraxisse noscantur. Ideoque sancimus, ut filii eorum, quos ante divortium habuerunt, et qui concepti fuerant ante latam sententiam, non minus habeantur legitimi, et quod in bona paterna haereditario jure succedant, et de parentum facultatibus nutriantur«; i ex cap. ex tenore, u kojemu se čita ovo: »Ex tenore litterarum vestrarum nobis innotuit, quod cum G. vidua haereditatem Roberti, quondam mariti sui, sibi et pupillo filio suo, restitui postularet, pars adversa petitionem ejus nitebatur excludere, pro eo, quod R. maritum ipsius viduæ, de adulterio genitum asserebat. Intelligentes, quod pater praedicti R. matrem ipsius in facie ecclesiae, ignaram, quod ipse aliam sibi matrimonialiter copulasset, duxerit in uxorem, et dum ipsa conjux ejus legitima putaretur, dictum R. suscepit ex eadem, in favorem potius prolis declinamus, memoratum R. legitimum reputantes.«

se po zakonu tomu protiviti ne mogu, dakle biva i sada zakonito. I umrla već djeca postaju zakonita, kad njihovi roditelji sklope ženidbu.

8. Djeca koja postaju na ovaj način, koji razložismo, zakonita, stiču sva prava zakonito rogjene djece, samo ne mogu postati kardinalima po odredbi Siksta V, u konstituciji d. d. 3. dec. 1586. Postquam verus § 12.[7]

II. 1. Nezakonito rogjena djeca mogu nadalje steći prava zakonito rogjene djece milošću pape, koji im po svojoj vlasti može dati prava zakonito rogjene djece neposredno samo na crkvenom polju, a tek im posredno može pribaviti i gragjanska prava zakonito rogjene djece dajući tako zvanu sanatio matrimonii in radice. Ovo pravilo, da nezakonito rogjena djeca, kad se daje sanatio matrimonii in radice, stiču tim posredno i gragjanska prava usvojila je S. C. C. 15. srpnja 1720. in causa Pragensi, kao što nam to svjedoči Benedikto XIV. »Summus Pontifex«, čita se u spisima toga slučaja. »qui filios illegitimos ubique terrarum directe legitimare potest quoad omnes spirituales effectus, sacrorum videlicet ordinum atque beneficiorum ecclesiasticorum, quippe eosdem illegitimos legitimos facere potest atque capaces successionum, ceterorumque bonorum omniumque civilium effectuum et quidem directe in terris suae temporali jurisdictioni subjectis juxta ea, quae plene colliguntur ex celebri responso Innocentii III. in cap. venerabilem, qui filii sint legitimi. Potest etiam ubique terrarum, et in terris alienae jurisdictioni quoad temporalia subjectis, filios illegitimos legitimando, non directe, sed indirecte capaces efficere successionum et quarumcumque rerum temporalium concedendo scilicet dispensationem, quae dicitur in radice matrimonii, dummodo tamen adsit magna et urgentissima causa, dummodo proles suscepta non fuerit ex copula manifeste fornicaria, sed ex copula putative matrimoniali; in copula enim manifeste fornicaria nulla est radix matrimonii, in qua papa directe dispensando legitimet indirecte et per quandam consequentiam in ordine ad temporalia, et dummodo matrimonium, ex quo proles legitimanda est orta, non fuerit nullum propter impedimentum juris divini vel naturalis, sed tantum propter impedimentum legis ecclesiasticae; quemadmodum enim potest Summus Pontifex legem ecclesiasticam irritare et revocare non tantum quoad in posterum secuturos effectus, ne incurrantur, sed etiam quoad effectus antea productos, juxta textum in cap. quoniam, de immunt. Eccles. in Clem., sic dispensando in radice matrimonii et revocando impedimentum dirimens matrimonii et simul et semel abrogando legem ecclesiasticam, quae dictum statuit impedimentum facit, ut dispensatio retrotrahatur ad initium matrimonii et sic, quod proles quoad omnes effectus et sic quoad effectus civiles indirecte, legitima sit et habeatur. Ita communiter docent canonistae in cap. Venerabilem, fuitque perpetua opinio Rotae, uti habetur in decisionibus pluribus, ita ut relatio, Summum Pontificem, Gregorium XIII. consimilem dispensationem concedere noluisse, et etiam addidisse, se non posse concedere dictam dispensationem, vel intelligenda sit et explicanda, ut Pontifex dicere voluerit, se dictas dispensationes, concedere non posse, nisi magna urgente causa vel de manifesta redarguatur falsitate, cum constet, Gregorium XIII. dispensationes concessisse in radice matrimonii, (ut patet ex pluribus Rotae decisionibus'.«[8]

[7] Bull. Luxemb. T. II. p. 610.

[8] Kod Kutschkera, Das Eherecht. T. V. p. 433. sq.

Amo spada takogjer i onaj slučaj, kad papa daje oprost od koje ženidbene zapreke, da se utvrdi nevaljano sklopljena ženidba, i kad se rabe riječi »prolem susceptam, si qua sit, (et suscipiendam) exinde legitimam decernendo.« Papa naime daje u tom slučaju neposredno oprost od ženidbene zapreke i nezakonito rogjenomu djetetu daje prava zakonito rogjenoga djeteta na crkvenom polju, no posredno daje mu i gragjanska prava, jer se takova ženidba, čim bude utvrgjena gledom na gragjanske posljedice smatra kao da je od početka bila valjano sklopljena. Tako bo odregjuje § 94. Naputka: »Pošto bješe ženidba utvrgjena smatra se gledom na gragjanske posljedice, kao da je umah s početka bila valjano sklopljena«, a tomu slično i § 36. g. ž. z.: »Utvrgjena ženidba ima se u obziru gragjanskih pravnih posljedica smatrati tako, kao da je umah s početka bila valjano sklopljena«.

2. Osim toga može papa kao glava crkve dati nezakonito rogjenoj djeci prava zakonito rogjene djece i onda, ako njihovi roditelji i ne sklope megju sobom ženidbe (legitimatio per rescriptum Pontificis). Razumije se samo sobom, da oni, koji su milošću pape postali zakoniti, stiču prava zakonito rogjene djece samo na crkvenom polju, na kojemu može papa kao glava crkve svoj nezakonito rogjenoj djeci bez iznimke dati prava zakonito rogjene djece.

III. 1. Napokon mogu nezakonito rogjena djeca steći prava zakonito rogjene djece ali samo na državnom polju milošću vladara. O ovoj vrsti legitimacije govori § 162, o. g. z. koji glasi: «Rogjenje nezakonito ne može škoditi djetetu u gragjanskom njegovom poštovanju i napretku. Za ovo nije potrebita osobita povlastica zemaljskoga vladaoca, kojom se dijete proglašuje, da je zakonito. Samo roditelji mogu iskati ovu povlasticu, ako bi htjeli da dijete isto kao zakonito učine dionikom svojeg staleža i prava na onu imovinu, koju mogu slobodno prenijeti na nasljednike. Za ostale članove porodice ova povlastica ne ima nikakove kreposti». A § 753. o. g. z. odregjuje: «Dijete nezakonito, koje je pozakonjeno milošću zakonotvorca, ima na očevu zaostavštinu pravo nasljedovanja neoporučnog samo onda, ako je na očevu prošnju bilo pozakonjeno u tu svrhu, da uživa jednaka prava s djecom zakonitom na imovinu, koja se može slobodno prenijeti na nasljednike».

2. «Molbu za legitimaciju imadu podnijeti oba roditelja, pod kojim izrazom — razumijevaju se svi ascedenti, tako da i djed i baba mogu ishoditi legitimaciju svoje unučadi, rogjene od jur umrla nezakonita sina. Iznimno mogao bi i jedan sam od roditelja tu legitimaciju ishoditi, n. pr. mati sama, koja bi mogla dokazati, da je otac bio nakanio dijete legitimirati, nu da mu nenadana smrt nije dala te nakane izvesti. S obzirom na ustanove našega §, koje vladaocu prepuštaju neograničeno, da podijeli ili uskrati legitimaciju, mi bi rekli, da bi u prije spomenutim okolnostima i samo nezakonito dijete moglo ishoditi previšnju milost. Držimo nadalje, da se per rescriptum principis mogu legitimirati i djeca rogjena u preljubu, dapače da ni postojeći brak nezakonitoga oca ne bi sam po sebi mogao biti na putu toj legitimaciji.[9]

3. Roditelji mogu zamoliti upitnu legitimaciju samo s privolom djeteta, ili ako je ono maloljetno, s privolom nadtutorstvene oblasti, koja prije

---

[9] Recimo n. pr. da je nezakoniti otac sklopio brak s trećom osobom, s kojom nije imao djece, pa da je privolom svoje supruge ishodio legitimaciju za nezakonito dijete per rescriptum principis.

nego li podijeli dozvolu, ima saslušati tutora. Molba ima se podnijeti nadtutorstvenoj oblasti (sirotinjski odbor, kr. kotarski sud), koja ako nije ujedno zborno sudište prve molbe, neka nakon potrebitih izvida podnese molbu nadležnomu zbornomu sudu, koji će ju kroz prizivni sud (banski stol) predložiti ministru-pravosugja (vladin odjel za pravosugje), koji će ju uz svoje mnijenje podastrijeti previšnjemu mjestu.

O previšnjem rješenju ubavijestit će sud stranke, ter od dana previšnjega rješenja počima pravna krepost legitimacije. Podjedno ima sud odrediti, da se dozvoljena legitimacija zabilježi u knjizi rogjenih.

4. Pozakonjenje milošću vladara ne ragja za pozakonjeno dijete onima pravnim posljedicama, koje izviru iz legitimacije per subsequens matrimonium. Vladar može bud na predlog molećih roditelja, bud iz vlastite inicijative opredijeliti uži opseg prava, koje će steći legitimirano dijete, nego li ga označuje § 162. U protivnom slučaju pozakonjena djeca stiču pravo na ime i staleška preimućtva ascendenta, koji je pozakonjenje ishodio, kao i sva nasljedna prava zakonite djece na imovinu, s kojom roditelj može slobodno raspolagati.

Toga radi pozakonjenje milošću vladara ne ragja ikakvim pravnim posljedicama prema ostalim članovima obitelji, niti s obzirom na imetak, koji je obiteljskim naredbama (povjerbine, zaklade) ili zakonom (feudom) pridržan zakonitomu porodu. Tomu dosljedno dijete legitimirano per rescriptum principis nasljedovat će ex lege roditelja, koji ga je pozakonio, imat će pravo tražiti zakoniti dio iz njegove ostavine, nu ne će ex lege nasljedovati djeda, koji ga nije pozakonio, niti zakonite djece roditelja, koji ga je pozakonio, nema prava tražiti uzdržavanja od djeda (§ 143. gr. z.), niti miraza u slučaju § 1220. g. z. U tom smislu valja shvaćati zaglavnu ustanovu našega §-a koja glasi: «za ostale članove porodice ova povlastica ne ima nikakove kreposti».[10]

IV. Kako treba upisati u matice, kad nezakonito rogjena djeca postanu zakonita.

Mi ćemo navesti ovdje naputak, koji je izdao bečki Ordinarijat svomu dušobrižnomu svećenstvu na temelju ministarske naredbe od od 12. rujna 1868. br. 3649. pak možemo mirne duše preporučiti i našemu svećenstvu, da u svim slučajevima legitimacije ovako postupa, dok naša duhovna oblast ne izdade posebni naputak; a to tim više, što smo u duši osvjedočeni, da i naš naputak mora da bude suglasan s ovdje navedenim, jer na zakonu osnovanim.

A. Slučajevi, koje rješava sam dušobrižnik. a) Kad su supruzi župniku lično poznati.

Župnik može samo onda sam, bez sudjelovanja političke oblasti uvažiti molbu roditelja, da se njihovo izvan braka rogjeno dijete ubilježi u matici rogjenih i krštenih kao zakonito s toga, jer su njegovi roditelji sklopili poslije megju sobom ženidbu, kad dogju roditelji djeteta k župniku moleći ga, da se na temelju njihove megju sobom sklopljene ženidbe suprug ubilježi u matici rogjenih i krštenih kao otac djeteta, a isto tako da se ubilježi i megju njima sklopljena ženidba.

---

[10] Derenčin. Tumač. I. 510. sqq.

NB. Ako je otac nezakonito rogjena djeteta već upisan u matici rogjenih i krštenih, onda valja još samo ubilježiti, da su roditelji djeteta sklopili megju sobom ženidbu.

b) Ako supruzi nijesu lično poznati župniku, tad valja da dogju k njemu sa dva župniku kao vjere dostojna poznata svjedoka, koji svjedoče, da su oni u istinu one osobe, koje kažu da su, i prinesavši vjenčani list, da traže, da se suprug ubilježi u matici rogjenih i vjenčanih kao otac djeteta i da se ujedno u matici ubilježi, da su oni sklopili megju sobom ženidbu.

c) Kad nijesu supruzi lično poznati župniku, tad valja da on s njima i sa svjedocima sastavi zapisnik toli o identičnosti supruga koli i o tom, da mati nezakonito rogjenoga djeteta zahtijeva ili barem dozvoljava, da se njezin suprug ublilježi u matici rogjenih i krštenih kao otac djeteta.

Primjerak zapisnika:

Zapisnik

| 1 K | sastavljen u župnom uredu . . dne . . . g. 19 . . o očinstvu dje-

teta N. rogjenoga dne . . g. . . . koje je rodila N. N. rogjena N. prije svoje sklopljene ženidbe s N. N. dne . . . g. . .

Prisutni: supruzi N. N. i N. N. i svjedoci N. N. i N. N.

Perovogja: N. N.

N. N. (majka djeteta) upitana, tko je otac djeteta N., koje je ona rodila prije, nego li je dne . . . g. . . . sklopila ženidbu s N. N. odgovara: N. N. moj sadanji suprug.

N. N. potvrgjuje izjavu svoje supruge i izjavlja, da je on već pri krštenju djeteta priznao, da je dijete njegovo (ili ako nije upisan u matici kao otac djeteta: da je uvijek i pred svakim priznavao, da je on otac djeteta) i za nj se skrbio.

Prisutni svjedoci, kojima su supruzi N. N. i N. N. lično poznati potvrgjuju istinitost ovih izjava i svjedoče, da je N. N. rogjena N. uvijek sadanjega svoga supruga označivala kao oca djeteta, a N. N. da je uvijek i pred svakim priznavao istinitost njezinoga navoda.

Napokon mole spomenuti supruzi, da se na temelju ženidbe, sklopljene dne . . . . g. . . . njihovo prije braka rogjeno dijete proglasi kano zakonito.

U N. dne . . .

N. N. župnik. Otac: N. N.
N. N. perovogja. Mati: N. N.
N. N. svjedok.
N. N. svjedok.

Na ovaj zapisnik valja da se dušobrižnik pozove u rubrici »Opaska«, a sam zapisnik da sahrani u arhivu.

d) Ako župnik nije sastavio zapisnika sa supruzima i svjedocima, tad valja da imade barem i ubilježi izjavu suprugovu, s kojom priznaje, da je otac djeteta. Ta izjava može glasiti ovako:

U prisutnosti svjedoka N. N. i N. N. koji supruge lično poznaju, izjavili su N. N. i N. N. (ime, prezime, stalež, vjeroispovijest supruga) ovo: N. N. (ime i prezime supruge) izjavlja, da je njezin sadanji suprug otac

djeteta upisanoga u matici rogjenih i krštenih pod imenom N.; a N. N. (ime i prezime supruga) potvrgjuje da je ova izjava istinita te ujedno zahtijeva (ili dozvoljava), da se u matici rogjenih i krštenih upiše on kao otac toga djeteta.

U N. dne . . N. N. svjedok.
N. N. župnik. N. N. svjedok.

e) Kad nezakonito rogjeno dijete postane zakonito per subsequens matrimonium, neka se to ovako ubilježi: ubilježiti valja u matici rogjenih i krštenih u rubrici «otac» samo ime oca nezakonito rogjenoga djeteta (ako već nije upisan), a zatim se ubilježi u rubrici «Opaska» s pozivom na maticu vjenčanih ili doprineseni vjenčani list sklopljena ženidba megju roditeljima nezakonito rogjenoga djeteta. Dodatak «pozakonjen itd.» neka se ispusti, jer se to već samo sobom razumije.

B. Slučajevi u kojima valja da sudjeluje politička oblast.

Župnik ne može sam, bez sudjelovanja političke oblasti, ubilježiti u matici da je nezakonito rodjeno dijete postalo zakonito time, jer su njegovi roditelji sklopili megju sobom ženidbu:

a) kad muškarac, za koga veli mati da je otac nezakonito rogjenoga djeteta, ne može glavom doći k župniku;

b) kad je koji od roditelja već umro;

c) kad roditelji nezakonito rogjenoga djeteta, koji nijesu lično poznati župniku, ne mogu dovesti dva župniku kao vjere dostojna poznata svjedoka, da posvjedoče identičnost osoba i njihovo pravo ime.

No u slučaju a) b) može župnik s jednom strankom, koja k njemu dogje s dva vjere dostojna svjedoka, sastaviti zapisnik, u kojemu iskazuju svjedoci, da je N. (otac ili mati) uvijek i pred svakim (ako je već umro: za za života) priznavao, da je on otac djeteta itd. Tomu zapisniku neka priloži krsni list djeteta i vjenčani list njegovih roditelja i sve skupa pošalje Ordinarijatu, koji će to opet poslati zem. vladi radi konačne odluke.

d) Kad stigne odluka vlade, da se ima u matici ubilježiti, da je nezakonito rogjeno dijete N. postalo zakonito, jer su njegovi roditelji sklopili megju sobom ženidbu, ubilježit će dušobrižnik u matici rogjenih i krštenih, gdje je ubilježeno krštenje djeteta ovo: Glasom otpisa preč. nadb. duh. stola od . . . br. . . . pristala je kr. zem. vlada odlukom od . . . br. . . . da se N. N. (ime, prezime, vjeroispovijest i stalež oca nezakonito rogjenoga djeteta) upiše u matici rogjenih i krštenih kao otac ovoga djeteta, a zatim će ubilježiti, da je otac s majkom djeteta sklopio ženidbu, kao što to svjedoči knjiga vjenčanih ili doprineseni vjenčani list.

Pošto po crkvenom zakonu djeca rogjena u preljubu ne mogu nikada postati zakonita, ma i njihovi roditelji sklopili kasnije megju sobom ženidbu: s toga neka dušobrižnik u takovom slučaju otputi roditelje uvijek na svjetsku vlast, da preko nje traže legitimaciju takova djeteta, jer po gragjanskim zakonima i takova djeca mogu postati zakonita.

Kad mu stigne odluka, da je svjetska vlast dozvolila legitimaciju takova djeteta gledom na gragjanske posljedice, ubilježit će to ovako;

«Na temelju odluke kr. zem. vlade od . . . . br. dostavljene ovomu župnomu uredu otpisom preč. nad. duh. stola od . . . . br. . . pripadaju ovomu djetetu gragjanska prava zakonitoga rogjenja».

Kad se daje izvadak iz matice rogjenih i krštenih o djetetu, koje je postalo zakonito jer su njegovi roditelji sklopili megju sobom ženidbu, tad valja u njemu sve ispisati, što je upisano u matici rogjenih i krštenih: jer izvadak iz matice valja da je sasma suglasan s maticom. No takovom se djetetu može izdati krsni list u formi svjedodžbe, u kojoj se ništa ne spominje, da li je dijete zakonito ili nezakonito rogjeno. N. pr.:

Svjedodžba,

kojom potpisani svjedoči, da je u župnoj crkvi N. po N. N. (župniku, administratoru ili kapelanu) kršten:

N. N. (ime djeteta)

sin (kći) N. N. (stalež i vjera oca), koji stanuje u N. pod kućnim brojem . . . . i N. N. njegove supruge, rogjene N. vjere . . . u prisutnosti kumova N. N. i N. N.

U N. dne . . .

(L. S.) N. N.
župnik.

POGLAVLJE DESETO.

§ 227. Utvrgjivanje nevaljano sklopljene ženidbe.

Ako se i učini sve što se može učiniti, da se ne sklopi ženidba, koju bi priječila kakova ženidbena zapreka, ipak se može dogoditi, a i dogagja se, da se istom poslije sklopljene ženidbe saznade, da sklopljena ženidba nije valjana. Što sada? Tu se može učiniti dvoje: ili se poslije provedene istrage proglasi ženidba nevaljanom i supruzi se razigju, ili se pako, uklonivši uzrok nevaljanosti ženidbe, ako se ukloniti može, ženidba utvrdi t. j. učini se valjanom.

Budući da se tobožnji supruzi rijetko kada mogu bez velike štete razići, osobito ako su se u ženidbi rodila djeca, stoga se preporuča, da se uvijek, kada je to moguće, nevaljana ženidba utvrdi, a da se nevaljanom proglasi samo onda, ako ju priječi neoprostljiva koja zapreka.

Ako obojica znadu, da njihova ženidba nije valjana, tada se imadu pod teškim grijehom čuvati putenoga općenja, a dijete, koje rode, jest nezakonito.[1] No ako i jedan samo od supruga ne zna za zapreku, radi koje je njegova ženidba nevaljana, djeca rogjena u takovoj ženidbi jesu zakonita, samo ako je ženidba bila naviještena i sklopljena u propisanoj formi,[2] onaj pako ženidbeni drug, koji znade za nevaljanost ženidbe dužan je ženidbu utvrditi t. j. učiniti ju valjanom.

O utvrgjivanju ženidbe može se samo tada govoriti, ako je bila ženidba sklopljena; priležništvo se ne može nikada utvrditi. Isto se tako može samo onda ženidba utvrditi, ako je zapreka oprostljiva.

Ženidba može biti nevaljana stoga, što: 1. nije bilo ženidbene privole, ili 2. što nije bila sklopljena u propisanoj formi, ili napokon 3. što su ju sklopile osobe, koje su proglašene kao nesposobne, da sklope ženidbu.

§ 227. [1] C. 3. x. IV. 3.; c. 10. x. 4. 17.
[2] C. 2. 8. 10. 14. x. IV. 17.

Kada se utrrgjuje ženidba vrijedi kao glavno pravilo ovo:

Ako je zapreka tajna, a ženidba je već bila sklopljena u propisanoj formi, ženidbena se privola ponavlja bez župnika i svjedoka; ako je pako zapreka javna, tada treba ženidbenu privolu ponoviti javno pred župnikom i svjedocima, makar je i bila ženidba prvi put sklopljena pred njima.[3]

Velimo: ako je zapreka tajna, a ženidba je već bila sklopljena u propisanoj formi, ne treba ženidbene privole ponavljati pred župnikom i svjedocima a to stoga, jer se je udovoljilo propisu sabora Trientskoga i postigla se je ona svrha, koju je htio sabor svojim propisom postići.

Sabor Trienski propisavši kako se imade u buduće ženidba sklopiti da bude valjana, hotio je time zapriječiti, da ne bude u buduće nitko mogao, tko je sklopio valjanu ženidbu, ostaviti svoga zakonitoga ženidbenoga druga i sklopiti novu ženidbu. A ta se je svrha postigla u našemu slučaju: ženidba bo je sklopljena pred župnikom i svjedocima, dakako nevaljano radi tajne zapreke. Budući da je ženidba nevaljana radi tajne zapreke, to ju i župnik i svjedoci i svatko smatra valjanom, dosljedno se i ovim supruzima može zabraniti svaka nova ženidba, i tako se postigava ono, što je sabor Trientski namjeravao postići svojim propisom, stoga i nije potrebno, da se ženidbena privola ponovi pred župnikom i pred svjedocima.

No ako je zapreka javna, valja pred župnikom i svjedocima ponoviti ženidbenu privolu, makar i bila prvi put ženidba pred njima sklopljena, a to stoga, jer je javno poznato, da je ta ženidba nevaljana, i da supruzi mogu, dobivši oprost od zapreke, ili ženidbu utvrditi, ili ako to ne će, da mogu drugu novu ženidbu sklopiti. Kada bi se dakle ta ženidba potajno utvrdila ne bi se znalo, da je nevaljana ženidba postala valjanom, i prema tomu ne bi mogla crkva zabraniti sada već pravim supruzima, da jedan drugoga ostavi i sklopi novu ženidbu: stoga i treba ženidbenu privolu ponoviti pred župnikom i svjedocima, da se postigne svrha, koju je htio sabor Trientski postići svojim dekretom.

I. Utvrgjivanje nevaljane ženidbe, kada nije bilo ženidbene privole.

Ako je ženidba nevaljana stoga, što nije bilo ženidbene privole, tada se ona može samo tako utvrditi, ako se privoli u ženidbu.

Ako nijedan od supruga nije privolio u ženidbu, tada treba da obojica izjave, da privoljuju u ženidbu i time je ženidba utvrgjena. No ako nije u ženidbu privolila samo jedna stranka, tada nije potrebno, da oba supruga iz nova privole u ženidbu, nego je dosta, ako samo ona stranka, koja nije privolila u ženidbu, ponovi ženidbenu privolu, samo ako druga stranka nije opozvala svoje privole.

Nije potrebno, da oba supruga privole iz nova u ženidbu, nego je dosta, ako samo ona stranka, koja nije privolila, ponovi ženidbenu privolu: jer da se sklopi ženidba, nije potrebno, da obje stranke u isto vrijeme izjave ženidbenu privolu, već se ženidba sklapa i onda, ako ženidbena privola jedne stranke moralno još postoji, pa k njoj nadogje ženidbena privola druge stranke.

Samo ako druga stranka nije opozvala svoje privole: jer ako je druga stranka opozvala svoju privolu, onda ona više moralno ne postoji, pa bi u ovomu slučaju morale obje stranke privoliti u ženidbu, da se ženidba utvrdi.

[3] Schmalzgrueber l. c. n. 276. 277.

Ženidbena privola može se ponoviti ili riječju ili činom.[4]

I u onim slučajevima, kada nije potrebno, da oba supruga ponove ženidbenu privolu, ipak se savjetuje, da to učine i to pred župnikom i svjedocima, da ne bude nikakove sumnje o valjanosti njihove ženidbe.

»Ženidba, koja je nevaljana stoga, što koji od ženidbenih drugova nije u istinu privolio, smatra se kao utvrgjena, ako u istinu privoli onaj, koji je hinio. Isto vrijedi i o ženidbi, koja je bila nevaljana radi bludnje, sile ili straha, čim onaj, koji je bio u bludnji ili mu je nanesena sila, spoznavši bludnju ili zadobivši potpunu slobodu, privoli činom ili riječju. Nego da se ukloni svaka dvojba o ponovljenom privoljenju, savjetuje se i u ovim slučajevima, da supruzi ponove privolu pred župnikom i dvojicom svjedoka; s toga valja nastojati, da se to učini, osim ako se je razložno bojati sablazni ili pogibli za ženidbu«. Nap. § 93.

«Redovito se ne treba obazirati na to, kad se prijave takove zapreke radi kojih imadu samo supruzi pravo pobijati valjanost ženidbe; no ako se iz učinjene prijave jasno razabire, da je ženidba radi takove zapreke nevaljana, ima se ureda radi nastojati, ili da se ženidba utvrdi, ili da suprug, komu pripada pravo pobijati valjanost ženidbe, prigovori njezinoj valjanosti». Nap. 132.

II. Utvrgjivanje nevaljane ženidbe, koja nije bila sklopljena u propisanoj formi.

Nevaljanu ženidbu, koja nije bila sklopljena u propisanoj formi, treba utvrditi pred župnikom i dvojicom ili trojicom svjedoka, osim ako se dobije oprost od apostolske Stolice od propisane forme.

Ako su oba supruga pripravna doći pred župnika i dvojicu ili trojicu svjedoka, tad treba pred njima ponoviti ženidbenu privolu i to ili javno ili tajno prema tomu, da li je nevaljanost ženidbe javno poznana ili nije. To se vidi jasno iz naputka kardinala Caprare, poslanika a latere za Francusku, koji je izdao 25. travnja 1803. naputak, kako treba utvrditi nevaljano sklopljene ženidbe. «Si nullitas matrimonii occulta sit, seu communiter ignoretur, matrimonium coram parocho proprio, adhibitis solum testibus confidentibus, secreto ad vitanda scandala contrahendum est, adnotata deinde particula in secreto matrimoniorum libro. Si vero nullitas publica sit, ad scandalum removendum, matrimonium publice, servata forma concilii Tridentini, celebrandum est; quod si Ordinarius ob peculiares circumstantias expedire judicaverit, ut secreto coram parocho proprio et duobus testibus potius celebretur: secreto celebrari poterit, dummodo tamen publicum scandalum alia ratione removeri possit et quamprimum removeatur».[5]

Ako se oba supruga, ili jedan od njih krate u crkvi ponoviti ženidbenu privolu, mogu to učiniti ili u svojoj kući ili na drugom mjestu, koje izaberu, u prisutnosti župnika i svjedoka, a ako bude potrebno, može se zatim proglasiti, da je ženidba utvrgjena.

Ako se jedan suprug krati ponoviti ženidbenu privolu pred župnikom i svjedocima, pak ako to čini «ex ignoratia vel aliquo errore contra leges aut doctrinam ecclesiae circa impedimenta matrimonium irritantia, renuens debita cum prudentia et in charitate instruatur. Et quatenus adhuc renuat matrimonium suum in facie ecclesiae convalidare, tunc satagendum est, ut

---

[4] C. 4. x. IV. 18.; c. 2. x. IV. 9.; c. 21. x. IV. 1.

[5] Kod Kutschkera l. c. t. 5. q. 303.

specialem procuratorem constituat, qui ejus nomine matrimonium contrahat de more, aut saltem expresso consensu de praesenti per epistolam directam proprio parocho vel alteri sacerdoti Ordinarii aut parochi licentiam habenti matrimonium renovetur. — Si hactenus praescripta obtineri nullatenus possint et pars una ad celebrationem matrimonii, juxta superius tradita, faciendam adduci nequeat, dummodo de praesenti exhibeat consensum remanendi in matrimonio — ad dispensationem in radice matrimonii, seu ad matrimonii sanationem in radice in casibus particularibus deveniri posse judicamus, ut ita saltem innocentis partis animae saluti, prolis legitimati et familiarum tranquillitati omnino consultum sit et quam primum etiam animae saluti provideri possit».[6]

III. Utvrgjivanje ženidbe, koju su sklopile nesposobne za ženidbu osobe.

Ženidba, koja je s toga nevaljana, jer su ju sklopile nesposobne za ženidbu osobe, može se utvrditi ili redovitim ili izvanrednim načinom. Kad se ženidba utvrgjuje redovitim načinom, vrijedi ovo:

1. ako se može utvrditi ženidba, koja je nevaljana radi zapreke, koja se temelji na božjem pravu, lad se utvrgjuje tako, da obje stranke, saznavši da je ženidba nevaljana, pošto je prestala zapreka, iz nova privole u ženidbu. Poganin n. pr. koji je imao više žena prije nego se je obratio, može pokrstivši se, ako njegova prva žena ne će da se pokrsti ili ako ne će, da s njim zajedno prebiva, koju god od svojih žena pridržati, samo treba da obojica iz nova privole u ženidbu.[7]

Ako je ženidba nevaljana radi kakove zapreke, koja se temelji u crkvenom pravu, pak ako obje stranke znadu, da je ženidba nevaljana, obojica treba da iz nova privole u ženidbu, otstranivši dakako zapreku; ako pak samo jedna stranka znade za nevaljanost ženidbe, tad je ona dužna, kad se zapreka odstrani, iz nova privoliti u ženidbu; stranka pako, koja ne zna za zapreku, nije dužna privoliti iz nova u ženidbu, ako se zapreka tiče samo druge stranke.

2. Ako je zapreka javna, treba javno iz nova sklopiti ženidbu u formi propisanoj od Trientskoga sabora, ma da je već i bila u toj formi sklopljena. Vjenčanje se u tom slučaju obavlja na tiho i pred uzdanim svjedocima, a navješćivanje se ne ponavlja, osim ako je nevaljanost ženidbe javno znana. Župnik treba da upiše u knjigu vjenčanih, da je ženidba utvrgjena, a ako je nevaljana ženidba bila sklopljena u drugoj župi, valja i onoga župnika ubavijestiti, da je ženidba utvrgjena, da i on uzmogne to unesti u knjigu vjenčanih. «Ako bude oprost podijeljen za vanjski sud, treba da oni, koji su sklopili nevaljanu ženidbu, ponove svoju privolu pred župnikom, u čijoj župi prebivaju i pred dvojicom svjedoka. Župnik treba da svakako upiše u knjigu vjenčanih, da je ženidba utvrgjena; ako je pak nevaljani savez bio sklopljen u drugoj župi, neka osim toga ubavijesti onoga župnika, u čijoj je župi bio sklopljen, da uzmogne on to upisati ondje, gdje je upisana nevaljana ženidba». Nap. § 90.

«U tim slučajevima ne treba ponavljati navješćivanja. Neka se vjenčaju na tiho i pred uzdanim svjedocima. Izuzima se onaj slučaj, ako je zapreka općenito znana ondje, gdje treba utvrditi ženidbu». Nap. § 91.

---

[6] Kard. Caprara l. c.
[7] S. O. 1. aug. 1759.

Ako je zapreka tajna a ženidba je već bila sklopljena u propisanoj formi, ženidbenu privolu treba ponoviti na samo bez župnika, pri čemu valja svakako ispuniti klauzulu s. Poenitentiarije «dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut latoris delictum nunquam detegatur», t. j. treba reći i drugoj stranci, da je ženidba nevaljana, ali joj ne treba kazati uzrok, s koga je nevaljana. Zgodan način, kako se može toj klauzuli udovoljiti, preporuča Benedikto XIV. «impedimenti conscius libere declaret, haud rite matrimonio consensisse, cum primo celebratum fuit, ideoque oportere consilio confesarii, atque internae tranquillitatis causa, ut ambo consensum renovent, seque id libenter facturum ostendat. Quod si alter conjux eamdem voluntatem patefaciat, it satis erit, ut novus consensus juxta praescriptam normam elicitus intelligatur».[8] Ako se nikako ne bi moglo udovoljiti onoj klauzuli, tad ne preostaje drugo, no obratiti se na velikoga pokorničara, «qui magnis illis difficutatibus fortasse adductus, aut aliquid de severitate remittet aut facultates a Pontifice necessarias postulabit».[9]

«Ako je oprost podijeljen samo za nutarnji sud, tad je dovoljno da se utvrdi ženidba, ako obje stranke ponove privolu bez župnika i svjedoka».

§ 228. Sanatio matrimonii in radice.

I. Izvanrednim načinom utvrgjuje se nevaljano sklopljena ženidba per sanationem matrimonii in radice. Ovim naime oprostom ukida papa za neki posebni slučaj crkveni zakon, koji je priječio ženidbu, pak se smatra, kao da taj zakon nije ni opstojao u vrijeme, kad se je sklapala ženidba, s toga se i sve posljedice toga zakona ukidaju. Ženidba utvrgjena per sanationem in radice smatra se kao da je bila s početka umah valjana, a sve pravne posljedice, koje su nastale iz zakona, koji je priječio ženidbu, ukidaju se, kao da i nijesu nikada opstojale.

Ovim dakle oprostom «non fit, ut matrimonium nulliter contractum, non ita fuerit contractum, sed effectus de medio tolluntur, qui ob hujusmodi matrimonii nullitatem ante indultam dispensationem, atque etiam in ipso matrimonii contrahendi actu, producti fuerunt».[1]

Razlika megju redovitim utvrgjivanjem ženidbe i utvrgjivanjem per sanationem in radice stoji u tom, što kod redovitoga utvrgjivanja postaje ženidba valjana tek iza dobivenoga oprosta i pošto su supruzi ponovili ženidbenu privolu, a kod utvrgjivanja per sanationem in radice postaje ženidba valjana od svog početka, a ženidbene privole ne treba ponavljati.

II, Da se nevaljano sklopljena ženidba uzmogne utvrditi per sanationem in radice, zahtijeva se:

1. da su oba supruga u nevaljanu ženidbu, kad se je sklapala, u istinu privolila, jer se ženidba po naravnom pravu sklapa samo megjusobnom privolom; s toga papa nikada ne daje sanationem in radice onima, koji živu u priležništvu. Kad bi dakle oni, koji živu u priležništvu, htjeli pozakoniti svoju djecu, ne mogu to inače učiniti, nego da sklope ženidbu.

2. Da nijedan od supruga nije opozvao ženidbene privole.

---

[8] Instit. eccl. 87. n. 73.

[9] Bened. XIV. l. c. 80.

§ 228. [1] Bened. XIV. const. Etsi matrimonialis §. 7. d. d. 27. sept. 1755. Bull. cit. T. IV. p. 152.

3. Da se je sklopljeni savez barem s početka činio kao ženidba, a to biva onda, ako je ženidba bila sklopljena u propisanoj formi, dakako nevaljano radi tajne kakove zapreke. U mjestima, gdje nije sabor Trientski proglašen, smatra se, da se je sklopljeni savez činio kao ženidba, ako je bio sklopljen ili pred gragjanskom oblasti, ili pred nekatoličkim svećenikom, ili kako god drugčije, samo ako se je moglo razabrati, da se kani sklopiti ženidba. No i u onom mjestu, gdje je sabor Trientski proglašen, a ženidba nije bila sklopljena u formi od njega propisanoj, može se katkada dati sanatio matrimonii in radice, ako se koji od ženidbenih drugova krati ponoviti ženidbenu privolu a zapreka je potaje (clandestinitas) tajna, pak se nije bojati sablazni. Napokon se može dati sanatio matrimonii in radice, ako je bio sklopljen samo gragjanski brak u mjestu, gdje je sabor Trientski proglašen, ali se ne običaje dati, osim iz vrlo važnog uzroka.

4. Da opstoji važan uzrok, Kao važan uzrok smatra se, ako je velika množ sklopila nevaljane ženidbe, koje se bez sablazni ili velike štete ne mogu redovitim načinom utvrditi. Tako je Pio IX. dao 17. ožujka 1856. austrijskim biskupima vlast, da mogu sanare in radice nevaljano sklopljene ženidbe. Važan uzrok nadalje jest taj, kad se radi o tom, da se pozakone nezakonito rogjena djeca, ili ako jedan od ženidbenih drugova ne zna za ženidbenu zapreku a bojati se je, ako mu se kaže, da ne će htjeti ponoviti ženidbene privole, već da će razriješiti ženidbenu zajednicu. Isto je tako važan uzrok, kad su oba supruga in bona fide a važni uzroci savjetuju, da im se ne kaže, da je njihova ženidba nevaljana, ili napokon i taj, da se ovim načinom pobrine za spas duše nevine stranke.

5. Da je ženidbena zapreka, radi koje je ženidba nevaljana, uvedena crkvenim zakonom, a da nije bila umah s početka nevaljana radi kakove zapreke naravnoga ili božjega prava.

6. Sanatio matrimonii in radice može se moliti, ma i supruzi ne znadu za ženidbenu zapreku, koja priječi njihovu ženidbu; može se moliti i bez njihovoga znanja. Ako jedan od supruga znade za zapreku i moli sanationem matrimonii in radice, nije potrebno, da on o tomu ubavijesti svoga ženidbenoga druga: jer kada se ovako utvrgjuje ženidba, ne treba ponoviti ženidbenu privolu.

7. Sanatio matrimonii in radice moli se ili u S. C. Officii, ili u sv. Poenitentiarije. Molbu treba upraviti na sv. Oca i u njoj navesti, da li je ženidbena privola bila s početka i da li ona još traje, da li su supruzi sklopili ženidbu bona ili mala fide; uzrok, radi kojega se traži oprost, kakova zapreka priječi ženidbu itd. t. j. treba navesti u molbenici sve ono, što smo rekli, da se imade navesti u molbenici, kada se traži oprost od koje ženidbene zapreke.

III. Sanatione matrimonii in radice postaje ženidba valjana a djeca zakonita. Nego može se dogoditi, da jedan ili drugi posljedak ne nastupi, ako n. pr. nema djece, ili ako prije, nego stigne zamoljena sanatio in radice, jedan od supruga umre, no u ovom posljednjem slučaju postaju ipak djeca zakonita.

Da postane dijete zakonito, može se tražiti sanatio matrimonii in radice, makar je koji od roditelja već umro.

IV. Sanatio matrimonii in radice provagja se kao što i drugi oprost, pri čemu treba točno udovoljiti klauzulama reškripta.

Ako je oprost dan za vanjski sud, utvrgjenu ženidbu treba upisati u običnu knjigu vjenčanih i spomenuti dobiveni oprost in radice.

Ako je oprost podijeljen za nutarnji sud, i ako je ženidba već bila sklopljena u formi propisanoj od Trientskoga sabora, ne smije se dobiveni oprost nigdje ubilježiti, već se provede u ispovijedi ovom formulom: Ego insuper auctoritate apostolica mihi specialiter delegata matrimonium a te nulliter contractum in radice sano et consolido prolemque susceptam et suscipiendam legitimam fore nuntio et declaro. In nomine Patris etc. Passio D. N. J. Ch. etc.

Ako je oprost dan pro foro interno, a ženidba nije bila sklopljena u formi od sabora Trientskoga propisanoj, tad se ima sklopljena ženidba upisati u posebnu knjigu (liber matrimoniorum secretorum ,ali dobiveni se oprost ne spominje.

»Pošto je ženidba utvrgjena, smatra se obzirom na gragjanske posljedice, kao da je umah s početka bila valjano sklopljena. Isto vrijedi i o crkvenim posljedicama, ako je samo i jedna stranka u vrijeme ženidbe bila u neznanju čina ili prava. Inače treba moliti oprost«. Nap. § 94.

Utvrgjena ženidba s obzirom na gragjanske posljedice sasma je ravna valjano sklopljenoj ženidbi, a s obzirom na crkvene posljedice samo onda, ako ju je barem jedna stranka sklopila bona fide, dosljedno i djeca rogjena u takovoj ženidbi smatraju se u prvom slučaju gledom na gragjanske posljedice, a u drugom slučaju i gledom na crkvene posljedice zakonita, što se u posljednjem slučaju naročito i u formuli, s kojom se provagja oprost, izjavljuje.

POGLAVLJE JEDANAESTO.

§ 229. Crkva imade pravo suditi o ženidbenim stvarima.

I. Megju stvari, koje po svojoj naravi spadaju pod crkvenu sudsku vlast, ubraja se ženidba, kao što je to izrekao sabor Trientski (ss. XXIV. c. 12. de sacram. matrim.) s riječima: »Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos: anathema sit«. Prema tomu veli i naš Naputak u § 95. »Ženidbene stvari spadaju pred crkvenoga suca, koji je jedini vlastan suditi o valjanosti ženidbe i o dužnostima, koje iz nje ističu. O čisto gragjanskim posljedicama ženidbe sudi državna vlast«. No crkveni sudac imade isključivo pravo suditi o ženidbenim stvarima samo onda, ako se ne radi de quaestione facti ili o gragjanskim posljedicama ženidbe,[1] u ovom bo slučaju može suditi i svjetski sudac. »Quia matrimonium fidelium , veli Benedikto XIV., »etsi contractus civilis sit, est tamen a Christo Domino elevatum ad dignitatem sacramenti, idcirco causas matrimoniales ad judices ecclesiasticos spectare, pronunciato anathemate in contradicentes, definivit Tridentinum. — Non exinde tamen, quod causae matrimoniales fori sint ecclesiastici, fas erit Episcopo, quidquid matrimonium tangit, sibi, suoque tribunali adjudicare, sed causarum naturam attente inspicere, et distinguere debet. Tria sunt causarum matrimonialium genera. Aliquae versantur circa initi conjugalis foederis firmitatem, et hae, nullo catholicorum contradicente, in solo ecclesiae foro sunt pertractandae. — Aliae sunt causae excitatae aut

---

§ 229. [1] Vidi § 154. str. 346.

super validitate sponsalium, aut super jure instituendi divortium quoad thorum et cohabitationem, et istae pariter ob illum respectum, quem habent ad matrlmonii sacramentum, ad solum judicem ecclesiasticum deferuntnr. — Aliae demum sunt causae, quae connexionem quidem habent cum matrimonio, sed res mere politicas, et temporales directe atque immediate respiciunt, uti sunt lites, quae frequenter moventur super dote, donatione propter nuptias, haereditaria successione, alimentis et similibus: et istas ad judices saeculares pertinere, ex communi doctorum sensu recte docent«[2]

2. Sudac prve molbe u ženidbenim stvarima jest onaj biskup u čijoj biskupiji imade suprug svoje prebivalište, dotično, ako je biskupska stolica nepopunjena, kapitularni vikar. »Causae matrimoniales«, riječi su sabora Trientskoga, «non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed episcopi tantum examini et jurisdictioni reliquantur«.[3] Prema tomu veli i naš Naputak u § 96. »Supruzi potčinjeni su u ženidbenim stvarima onomu biskupu, u čijoj biskupiji imade suprug svoje prebivalište.«

Svaka ženidbena parnica može se i u prvoj molbi u Rimu raspravljali, ako se stranke u tom slože i biskup privoli, a tko će ih raspravljati, to odregjuje Benedikto XIV. »Quoad causas, — quae in prima instantia ex consensu partium — Romam deferuntur, quas judicari volumus vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium super interpretatione et executione concilii Tridentini, vel in causarum pa'atii Nostri auditorio, dummodo Nobis et Romano Pontifici pro tempore justis ex causis non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium, vel Romanae Curiae Prelatorun deputanda«.[4]

Proti osudi prve molbe može se uložiti priziv na sud druge, eventualno na sud treće molbe. Tko će u drugoj i trećoj molbi suditi, o tom odregjuje § 101. Naputka ovo: »od biskupa priziva se na metropolitu crkvene pokrajine, a od metropolite na sv. Stolicu. Isto vrijedi, kad se po crkvenim zakonima može ili mora prizvati na sud četvrte molbe. Parnice, u kojima je metropolita ili koji izuzeti biskup sudio u prvoj molbi, rješavat će i u drugoj molbi sv. Stolica«. Nego sv. Stolica običaje i u posljednjem slučaju delegirati kojega bližega nadbiskupa za suca u drugoj, eventualno i u trećoj molbi. Tako je za zagrebačku nadbiskupiju sud druge molbe u Kaloči, a sud treće molbe u Pečuhu.

Benedikto XIV. dozvoljava u svojoj konštituciji Dei miseratione, da se od osude suda prve molbe može umah prizvati u Rim, obišavši sud druge molbe. U tom slučaju sudit će isti suci, koji sude, kad se o kojoj raspri u prvoj umah molbi sudi u Rimu.[5]

§ 230. Parbeni postupak, kad se pobija valjanost ženidbe.

I. Poradi ženidbene zapreke privatnoga prava mogu pobijati valjanost ženidbe samo supruzi, s toga se crkveni sudac ne ima obazirati na tugje prijave. Ako je ženidbena zapreka javno poznana, tad su dužni rogjaci pobijati valjanost ženidbe, a kad se radi o zapreki srodstva, prvi su zvani

[2] De synodo l. 9. c. 9. n. 3. 4.
[3] ss. XXIV. c. 20. de ref.
[4] Konštitucija Dei miseratione § 13. ddo. 3. Non. Novembris 1741. kod Lucidi l. c. T. III. p. 588. sqq.
[5] L. c.

roditelji, a iza njih ostali rogjaci.[1] Ako se ne bi nitko našao, da pobija valjanost ženidbe, sudac bi imao postupati ex officio.[2]

Kad je ženidba nevaljana radi ženidbene zapreke privatnoga prava, ima se nastojati, ili da se ženidba utvrdi, ili da suprug, komu to pravo pripada, pobija valjanost ženidbe. »Na prijave o ženidbenim zaprekama, radi kojih pripada samo supruzima pravo pobijati valjanost ženidbe, ne ima se redovito obazirati, nego ako se iz prijave jasno vidi, da je ženidba radi takove zapreke nevaljana, treba ureda radi nastojati, da se ženidba ili utvrdi ili da stranka, kojoj to pravo pripada, pobija valjanost ženidbe.« Nap. § 132.

Ako je ženidba nevaljana radi koje ženidbene zapreke javnoga prava, ženidbeni sud, čim to sazna, treba da ureda radi povede postupak. Isporedi §§ 128., 129., 130. i 131. Naputka.

II. Kad se pobija valjanost ženidbe, propisuje naš Naputak ovaj postupak:

1. tko pobija valjanost ženidbe, treba da svoju molbu, da se ženidba proglasi nevaljana, predade glavom ženidbenom sudu ili njegovom punomoćniku i to ili pismeno ili usmeno u zapisnik (§ 126. 127.).

3. Ako sudac vidi, da je tužitelj izgubio pravo pobijati valjanost ženidbe, ili ako se iz tužbe jasno vidi, da ono, što navagja tužitelj nije dovoljno, da se ženidba proglasi kao nevaljana, treba tužbu odbiti (§ 136. 137.)

3. Kad se pobija valjanost ženidbe poradi zapreke, koju mogu supruzi sami otstraniti ili koja je oprostljiva, neka se ne povagja parbeni postupak, već treba nastojati, da se ženidba ili redovitim, ili izvanrednim načinom utvrdi (§ 133. 139.).

4. Ako ne pogje za rukom ženidbu utvrditi, tad se povede parbeni postupak, i to:

a) povjerenik istražitelj sasluša ženidbene drugove, svjedoke itd., a zapisnik o tom podnese ženidbenomu sudu, koji će potrebna odrediti (§ 141. 142.).

Sada slijedi postupak dokazni.

b) U tu svrhu treba da supruzi glavom dogju pred istražnog povjerenika (§ 143.); poslije se mogu preslušavati po punomoćniku u onom mjestu, gdje prebivaju (§ 146.).

c) U istrazi treba se držati načela »praesumptio stat pro valore matrimonii, impedimentum plene probari debet«.

d) Kod preslušavanja svih osoba treba da je prisutan branitelj ženidbenoga veza, koji imade prije započete istrage priseći, da će sve učiniti, da se uzdrži ženidbeni vez. Branitelj ženidbenoga veza ima predati istražitelju zapečaćena pitanja, koja će stavljati strankama.[3] Parnica nije valjana, ako branitelj ženidbenoga veza ili njegov zamjenik nije prisustvovao kod preslušavanja.

e) Istražitelj prije nego će ispitivati supruge, valja da ih zaprisegne,

§ 230. [1] c. 3. X. IV. 18.

[2] c. 2. X. IV. 19. Praeterea de H. qui cognatam suam duxit uxorem, respondemus, quod non apparentibus accusatoribus, et parentela manifesta seu publica existente, quod credibile non est, nisi essent in primo gradu vel secundo, tui officii interest matrimonia illa, adhibita gravitate, dissolvere, quae illicite contracta noscuntur.

[3] Instructio s. C. C. de 22. aug 1840. pro confectione processus in causis matrimonialibus. (Lucidi T. III. p. 500. sqq.).

da će istinu govoriti. Isto tako valja da ih poslije preslušanja zaprisegne, da su istinu govorili i da ne će nikomu kazivati ni pitanja, koja su im bila stavljena, ni odgovore, što su ih dali, dok se parnica ne svrši.

f) Dokazi su ovi: 1. priznanje supruga, koje imade samo onda dokaznu moć, ako iskažu za valjanost ženidbe u onim slučajevima, kad im pripada isključivo pravo pobijati valjanost ženidbe. 2. Svjedoci, koji se imadu prije preslušavanja zapriseći, ako im se ne može što pravedno prigovoriti, jer branitelj ženidbenoga veza i stranke imadu pravo prigovarati svjedocima (§ 158. 162.). Svjedočiti treba glavom a ne pismeno (§ 159.). Svjedočanstvo zaprisegnutoga samo svjedoka, imade dokaznu moć (§. 162.); što izreku dva zaprisežena svjedoka, kojima se ne može ništa prigovoriti, to se smatra kao potpuno dokazano (§ 165.). 3. Mnijenje zaprisegnutih vještaka, koje izabere ženidbeni sud i to barem dvojicu (§ 166. 167.).

5. Kad se svrši dokazni postupak, treba opomenuti supruge i druge, koji pobijaju valjanost ženidbe, kao što i branitelja ženidbenoga veza, da im pripada pravo izjaviti se o raspravi. Ako imadu čemu prigovoriti, treba da to učine za osam dana (§ 176.). I ženidbeni sud i branitelj ženidbenoga veza imade pravo ureda radi zahtijevati, da se nešto istraži, što im se čini potrebno, da se popuni dokazni postupak (§ 177.).

6. Ženidbeni sud prije no što će izreći odluku, imade ju predložiti biskupu zajedno s razlozima. Ako biskup mnije, da odluka nije dovoljno obrazložena, zapovjedit će ženidbenomu sudu, da prilike, koje on navede još jednom zrelo prosudi, a o uspjehu vijećanja da ga ubavijesti. (§. 178.)

7. Ženidbeni sud izriče odluku apsolutnom većinom glasova. Ako su glasovi raspolovljeni imade se izreći, da je ženidba valjana. (§. 99.)

8. Ako sud prve molbe izreče, da je ženidba nevaljana, supruzi ne mogu umah sklopiti nove ženidbe, jer se zato hoće, da dva suda izreku nevaljanost ženidbe.[4]

9. Ako sud prve molbe izreče, da je ženidba valjana, pak ako nijedna stranka ne prizove, ne smije toga činiti ni branitelj ženidbenoga veza. Isto tako ne smije branitelj ženidbenoga veza prizvati, ako sudac ad quem izreče, da je ženidba valjana, pošto je sudac a quo izrekao, da je nevaljana.

10. Izreče li sud prve molbe, da je ženidba nevaljana, branitelj ženidbenoga veza treba da ureda radi prizove na sud druge molbe. Izreče li i ovaj sud, da je ženidba nevaljana, može tražiti branitelj ženidbenoga veza, ako nije sasma jasno dokazana nevaljanost ženidbe, da se parnica uputi na sud treće molbe. Ako i ovaj sud izreče nevaljanost ženidbe, dalje se ne može prizvati. Ako pako sud treće molbe izreče, da je ženidba valjana, može onaj, koji pobija valjanost ženidbe, tražiti, da se naredi sud četvrte molbe i njegova je odluka pravomoćna (§ 181.)

11. Branitelj ženidbenoga veza treba da tako dugo priziva, dok se je nadati, da će dvije odluke glasiti za valjanost ženidbe, jer se u tom slučaju imade izreći, da je ženidba valjana (§ 179. 182.); njegova je dakle dužnost tražiti prema potrebi, da se naredi sud četvrte molbe. Izuzima se onaj slučaj, kad se pobija valjanost ženidbe poradi zapreka: razlike vjere, ženidbenoga veza, srodstva i tazbine, koja proizlazi iz dozvoljenog putenog općenja, duhovnoga srodstva i potaje u mjestima, gdje je

[4] Bulla Bened. XIV. Dei miseratione l. c. § 11.

dekret sabora Trientskoga Tametsi proglašen ili obvezatan; jer ako je jasno dokazano, da sklopljenu ženidbu priječi koja od ovih zapreka, a da ih crkvena vlast nije oprostila, može Ordinarij, pridruživši si branitelja ženidbenoga veza, proglasiti ženidbu nevaljanom, a da nijesu zato potrebne dvije suglasne odluke suda, dosljedno i u tim slučajevima ne treba branitelj ženidbenoga veza prizvati na sud druge molbe. »Emmi ac Rmi DD. Cardinales Inquisitores Generales decreverunt: Quando agitur de impedimento disparitatis cultus, et evidenter constat unam partem esse baptisatam, et alteram non fuisse baptisatam; quando agitur de impedimento ligaminis, et certo constat primum conjugem esse legitimum et adhuc vivere; quando denique agitur de consanguinitate et affinitate ex copula licita, aut etiam de cognatione spirituali vel de impedimento clandestinitatis in locis ubi Decretum Tridentinum Tametsi publicatum est, vel uti tale diu observatur; dummodo ex certo et authentico documento, vel in hujus defectu, ex certis argumentis evidenter constat de existentia hujusmodi impedimentorum, Ecclesiae auctoritate non dispensatorum, hisce in casibus praetermissis solemnitatibus in Constit. Aplca. Dei miseratione requisitis, matrimonium poterit ab Ordinariis declarari nullum cum interventu tamen defensoris vinculi matrimonialis, quin opus sit secunda sententia«. (S. C. Inquis feria IV. die 5. junii 1889.)[5]

III. Odluka suda, s kojom se izriče, da je koja ženidba valjana ili nevaljana, ne postaje nikada tako pravomoćna, da se ne bi mogla opozvati (nunquam abit in rem judicatam). Slijedi to iz same naravi ženidbe. Jer ako je koja ženidba bila sklopljena bez ženidbene zapreke, i ako je ženidbena privola bila izražena u propisanoj formi: sklopila se je valjana ženidba, koje ne može nijedna odluka suda razriješiti. U suprot pako, ako je pri sklapanju ženidbe manjkao koji bitni uvjet, koji se zahtijeva, da bude ženidba valjana, ženidba je bila nevaljano sklopljena, pak ako nije kasnije utvrgjena, nijedna odluka suda ne može je učiniti valjanom.

Odluka suda može se opozvati ne samo onda, ako je u bludnji izrečena,[6] već i onda, ako se kasnije dokaže, da u istinu opstoji ona ženidbena zapreka, radi koje se je pobijala valjanost ženidbe, ili koja druga.[7] No razumije se samo sobom, da to treba dokazati[8] i držati se pri tom propisanoga načina, kada se pobija valjanost ženidbe.

Iza smrti obojice supruga ili jednoga od njih, ne može se pobijati valjan st ženidbe.

Ako se proglasi druga ženidba, koja je poslije dviju suglasnih odluka ženidbenoga suda sklopljena, nevaljana, djeca u toj ženidbi rogjena smatraju se zakonita.[9]

---

[5] Archiv 63. p. 542.

[6] c. 7. X. II. 27.

[7] Bulla Bened. XIV. De miseratione l. c. § 11.

[8] c. 11. X. 2. 27. „respondemus, quod propter solam confessionem mulieris non est recedendum a sententia per judicium ecclesiae rationabiliter promulgata, nisi legitime in contrarium probetur“.

[9] c. 11. X. IV. 17.

POGLAVLJE DVANAESTO.

§ 231. Kako se može ženidbeni vez razriješiti.

Akoprem je ženidba nerazrješiva, ipak imade slučajeva, u kojima se ženidbeni vez razrješuje. Ti slučaji jesu ovi:

I. Naravna smrt jednoga od ženidbenih drugova. Kada umre koji ženidbeni drug razrješuje se ženidbeni vez i preostali drug može se na novo oženiti, samo ako je moralno siguran, da je njegov ženidbeni drug u istinu umro. Opširnije o tomu govorit ćemo u § 244. pod naslovom: Druga ženidba.

II. Kada se od dvojice nevjernika, koji su oženjeni, jedan obrati na kršćanstvo, a drugi ne će ili da u opće s njime živi, ili ne će da s njime živi sine contumelia creatoris, može obraćeni suprug sklopiti novu ženidbu, i čim ju sklopi razrješuje se vez ženidbe sklopljene u nevjerstvu. Vidi § 190. Privilegium Paulinum.

III. Vez ženidbe valjane ali neizvršene razrješuje se, ako koji od supruga položi svečane zavjete,[1] kao što je to izrekao sabor Trientski. »Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.«[2]

Da se vez ženidbe neizvršene razriješi, kada jedan od ženidbenih drugova položi svečane zavjete, zahtijeva se:

a) da ženidba u istinu nije izvršena i da je to dokazano;

b) da su svečani zavjeti valjano slobodnom voljom položeni, i to

c) u redu potvrgjenom od sv. Stolice.[3]

Akoprem su prosti zavjeti položeni u jezuitskoj družbi poslije dvogodišnjega novicijata ženidbena zapreka, oni ipak položeni poslije sklopljene ženidbe ne razrješuju veza ženidbe valjane neizvršene.

Za taj slučaj propisuje naš Naputak ovo:

§ 201. Ako se jedan ženidbeni drug prituži da se druga stranka krati izvršiti ženidbu, ova pako stranka izjavi, da se je naumila odreći svijeta: tada valja prije svega prosuditi, da li je sasvim nedvojbeno, da ženidba još nije izvršena. Bude li to dovoljno dokazano, ima se onomu, koji ne će da ženidbu izvrši zapovijediti, da za dva mjeseca ili izvrši ženidbu ili pako stupi u koji red od svete Stolice potvrgjen. Nego iz važnih uzroka može se i kraći ili dulji rok odrediti.

§ 202. Ako jedan od ženidbenih drugova, koji tvrde, da nijesu ženidbu izvršili, ode u samostan, a drugi tomu ne prigovori, tada se ima, da se zapriječi moguće sporazumljenje megju njima tim strože izviditi, da li je istina, da nijesu ženidbe izvršili.

§ 203. Čim ženidbeni drug, koji se želi odreći svijeta, položi svečane zavjete, ima se drugoj stranci pismeno posvjedočiti, da je njezina, istina valjano sklopljena ali neizvršena ženidba, razriješena i da se ta stranka može na novo oženiti ili udati.

§ 204. Kako proglašenje, da je ženidba nevaljana, tako i to, da je vez ženidbe po svečanim zavjetima razriješen, ima se ubilježiti u knjizi

§ 231. [1] C. 2. 14. de conversione conjugatorum.
[2] ss. XXIV. c. 6.
[3] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 6. n. 57.

vjenčanih. Ako bijaše ženidba sklopljena u takovom mjestu, gdje nije prebivao ni zaručnik ni zaručnica, imat će se to zabilježiti ne samo u knjizi vjenčanih one župe, gdje se je ženidba sklopila, nego i u knjizi onoga župnika, koji je dao punomoć za vjenčanje.

IV. Papin oprost. Papa može podijeliti oprost od veza ženidbe valjane ali neizvršene, što se općenito priznaje. »De Summi Pontificis potestate in dispensando super matrimonio rato et non consummato, nulla est in foro et in praxi disputatio et sola controversia reduci consuevit ad causam, an adsit videlicet causa sufficiens pro tali dispensatione concedenda.«[4]

»Nullam de potestate Summi Pontificis moveri amplius posse quaestionem in eo, quod attinet ad dispensandum super matrimonio rato et non consummato, cum hodie opinio affirmativa sit communis inter theologos et canonistas et sit in praxi recepta, uti notorium est.«[5]

Molbenicu za oprost od ženidbenoga veza neizvršene ženidbe treba upraviti na sv. Oca[6] koji povjerava biskupu, da on provede istragu o tomu, da li je ženidba izvršena ili nije. Bez naročite dozvole sv. Stolice ne smije biskup povesti istragu.

Molbenicu za oprost može podastrti jedan ženidbeni drug bez znanja, dapače i proti volji drugoga ženidbenoga druga.[7]

Oprost od ženidbenoga veza neizvršene ženidbe daje se samo onda, ako ženidba u istinu ne bijaše izvršena t. j. ako je to moralno sigurno. To se može dokazati ili prisegom supruga i druge sedmorice rogjaka ili pako osobito time, ako je žena još djevica, šio se može ustanoviti vještačkim pregledanjem tijela.

Oprost od ženidbenoga veza neizvršene ženidbe ne daje se bez važnoga uzroka. Kao važan uzrok smatra se: a) ako je vjerojatno da je ženidba nevaljana poradi kakove ženidbene zapreke, koja se ne može potpuno dokazati; b) nemoć, koja je nadošla poslije sklopljene ženidbe; c) ako poslije sklopljene ženidbe nadogje kakova bolest, radi koje se ne može služiti ženidbom n. p. guba; d) ako koji od supruga ne će da vrši ženidbenu dužnosti; e) ako su supruzi jedan na drugoga zamrzili itd.[8]

§ 232. Rastava od stola i postelje.

U opće.

Naputak veli o ženidbi: »ženidba je savez muža i žene, uregjen po volji božjoj, da se rasplodi rod čovječji i da se supruzi uzajamno pomažu,«[1] i opet: ženidbu sklopljenu megju kršćanima i izvršenu, može samo smrt razriješiti«.[2]

Da se ženidbom postigne svrha, o kojoj govori Naputak, neophodno je nužno, da supruzi zajedno živu. Često se dogagja, da se ta zajednica

---

[4] Bened XIV. Quaest. canon. 24.
[5] Idem Quaest canon. 479.
[6] Benedictus XIV. Dei miseratione § 15. (Richter l. c. p. 569.).
[7] S. C. C. 20. Maji 1719., 27. Januar. 1720., 2. Oct. 1623. (Ferraris s. v. Matrimonium a. 2. n, 52.), 16. Junii 1894. (Archiv 76. p. 216.).
[8] Isporedi Schmalzgrueber l. c. n. 53. sqq.

§ 232. [1] § 1.
[2] § 21.

prekine a da vez ženidbeni i nadalje opstoji, i to se zove: rastava od stola i postelje.

Božje i crkveno pravo zahtijeva, da supruzi zajedno živu, s toga se i ta zajednica ne može samovoljno prekinuti, već jedino iz vrlo važnih, od crkve odregjenih uzroka, a da li opstoji uzrok rastavi od stola i postelje, o tom sudi crkva. Sabor bo Trientski odregjuje: »si quis dixerit, ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit: anathema sit«;[2] slično govori i Naputak u § 205. »ženidbene dužnosti ne mogu se ispunjati bez zajedničkoga života; s toga i nije slobodno zajednicu prekinuti osim u slučajevima, koje odregjuje crkveni zakon i na način, koji propisuju crkveni zakoni«, a g. ž. z. veli: »supruzima nije dozvoljeno, ma i bili u tom složni, da samovoljno prekinu ženidbenu svezu, ili oni tvrdili, da ženidba nije valjana, ili se htjeli rastati samo od stola i postelje.»[4]

Crkva dopušta rastavu od stola i postelje ili doživotno ili samo na neizvjesno vrijeme t. j. tako dugo, dok opstoji uzrok, radi kojega bijaše dozvoljena rastava.

§ 233. Doživotna rastava od stola i postelje.

I. Crkva dozvoljava supruzima, da se mogu doživotno rastati od stola i postelje megjusobnom privolom radi više svrhe t. j. da koji od njih stupi megju redovnike ili da primi više redove.

Supruzi mogu dogovorno ukinuti ženidbenu zajednicu ne samo onda, ako ženidba nije izvršena, nego ako je i izvršena, pa makar imadu i djece, jer ako su djeca opskrbljena, mogu njihovi roditelji dogovorno stupiti u koji crkveni red i položiti svečane zavjete, ali se time ipak ne razrješuje ženidbeni vez.[1]

Ako su oba supruga mlada, pa jedan od njih želi poći u samostan s dozvolom drugoga, ovaj ne može ostati u svijetu, nego treba, da i on pogje u samostan; ako je stariji i nije sumnjiv s neuzdržljivosti, može ostati u svijetu položivši prosti zavjet čistoće.[2] Isto vrijedi i za onaj slučaj, ako bi suprug htio primiti više redove, osim ako bi se radilo o tomu, da bude zaregjen za biskupa: u ovomu bo slučaju treba da i njegova supruga pogje u samostan, makar i bila već vremešna i nesumnjiva s neuzdržljivosti.[3] Neki tvrde, da isto vrijedi i za slučaj, ako bi se radilo o tomu, da suprug postane kardinal.[4]

Ako suprug primi više redove s dozvolom supruge i ona ostane u svijetu položivši prosti zavjet čistoće, ne smiju stanovati pod istim krovom.[5]

---

[3] ss. XXIV. c. 8. de matrim.
[4] § 41.
§ 233. [1] Sanchez l. c. l. 7. Disp. 32. n. 2.; Bened. XIV. De synodo l. 13. c. 12. n. 10.; Schmalzgrueber l. c. l, 3. t. 32. n. 19.
[2] c. 4. 5. X. III. 32.
[3] c 5. de conv. conjug.
[4] Sanchez l. c. l 7. Disp. 41. n. 4.
[5] S. C. C. 20. Maji 1725. (Richter l. c. p. 290. n. 157.).

Oženjeni, koji bi proti volji svoga ženidbenoga druga pošao u samostan i položio svečane zavjete, imade se na njegov zahtjev k njemu povratiti i dužan mu je debitum reddere,[6] a položeni zavjeti nijesu valjani.

Supruga, koja dozvoli svomu suprugu, da može primiti više redove, akoprem je položila samo prosti zavjet čistoće, ne može ipak i po smrti svoga supruga sklopiti valjane ženidbe.

Oženjeni može i bez dozvole supruge poći u samostan ili primiti više redove, ako je s njom doživotno rastavljen poradi njezine krivnje.[7]

»Supruzi mogu megjusobnom privolom ukinuti ženidbenu zajednicu u tu svrhu, da ili obojica ili jedan od njih stupi u koji red potvrgjen od sv. Stolice, ili da suprug primi sv. redove. Da li i pod kojim uvjetima može druga stranka ostati u svijetu, imade se odlučiti po crkvenim zakonima«.

II. Osim ovoga uzroka dozvoljava crkva doživotnu rastavu od stola i postelje jedino radi preljuba. »Ako je koji od supruga učinio preljub, imade drugi pravo tražiti doživotnu rastavu od stola i postelje«. Nap. § 207.

Per adulterium intelligitur omnis species luxuriae, in qua conjux vere dividit carnem suam cum alio vel alia et libere quidem et voluntarie, sive exerceatur copula ordine naturali (copula naturalis), sive contra naturam (copula sodomitica vel bestialis).

Doživotnu rastavu od stola i postelje radi preljuba može tražiti ne samo muškarac, već i žena. Da je tomu tako, to se vidi:

a) iz c. Idololatria 5. C. 28. q. 1.; i iz c. praecepit 19. C. 32. qu. 5. gdje se muž i žena glede toga smatraju ravnima.

b) Iz riječi sv. Pavla, koji piše (1. Kor. 7. 10. 11.): »uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari«, gdje naročito veli, da se žena može rastaviti od muža.

c) Isto svjedoči i zdrav razum. Uzrok bo, zašto crkva dozvoljava doživotnu rastavu od stola i postelje radi preljuba jest taj, jer se time krši ženidbena vjernost, a to biva ili žena učinila preljub ili muškarac.[8]

Da bude preljub dostatan uzrok za rastavu od stola i postelje, zahtijeva se:

1. da je preljub pravi u materijalnom i u formalnom smislu i da se može preljubniku upisati u grijeh. Materijalan samo preljub nije dostatan uzrok za rastavu od stola i postelje, s toga se ne može radi preljuba tražiti rastava:

a) ako je jedan od ženidbenih drugova dulje vremena otsutan, pak je drugi, misleći da je on umro, sklopio bona fide ženidbu ili puteno griješio.[9]

b) Ako je preljub učinjen iz neznanja t. j. ako je tko mislio, da je osoba, s kojom puteno opći njegov suprug(a),[10] ako to prisegom potvrdi.

c) Ako je supruga silovana.[11]

U ova tri slučaja ne može se preljub u grijeh upisati, dosljedno i nije dostatan uzrok za rastavu prema načelu: ubi non est culpa, non debet esse poena.

---

[6] c. 3. 12. de conv. conjug.

[7] c. 4. X. IV. 19.

[8] Schmalzgrueber l. c. l. 4. t. 19. n. 99.—101.

[9] c. 1. C. 34. q. 1.

[10] c. 6. ead.

[11] c. 3. sqq. C. 32. q. 5.

Da se uzmogne dozvoliti rastava radi preljuba, treba da je preljub dokazan. Dokazati se pak može: α) svjedocima,[12] β) ako tuženi priznade krivnju,[13] γ) prisegom dopunidbenom, δ) odlučnom prisegom;[14] ε) ako tužitelj donese sudbenu ispravu, iz koje se vidi, da je preljub sudbeno dokazan.

Preljub se u ostalom smatra kao dokazan, ako opstoje takove predmjeve, iz kojih se može s velikom vjerojatnošću zaključiti, da je preljub učinjen (praesumptiones violentae).

»Litteris fraternitatis tuae receptis nobis innotuit, quod cum P. ab A. muliere, quam in uxorem acceperat, peteret separari, accusatores matrimonii produxerunt testes firmiter asserentes, quod, postquam mulier cum praedicto viro contraxerat matrimonium, consanguineum viri ejusdem solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto jacentem, ea (ut credebant) intentione, ut eam cognoscerel carnaliter, viderunt, multis locis secretis, et latebris ad hoc commodis et horis electis: (et infra.) Consultationi tuae taliter respondemus, quod ex hujusmodi violenta, et certa suspicione fornicationis, potest sententia divortii promulgari.« c. 12. de praesumpt.

»Da se preljub za rastavu od stola i postelje smatra dokazanim, dostatne su takove predmnjeve, koje su vrlo vjerojatne.«[15]

Nego predmnjeve treba da su dokazane, a nije dosta, ako ih samo suprug tvrdi.

»Čine pako, na kojima se temelje ove predmnjeve treba dokazati po propisima postupka valjanima za prekršaje.«[16].

III. Radi preljuba druge stranke nema prava tražiti rastavu od stola i postelje onaj:

1. koji je preljub odobrio, u nj privolio, ili ga je svojom krivnjom prouzročio, ma i druga stranka hotice učinila preljub »cum adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit, praesertim invitam«,[17] niti se on može u tomu slučaju tužiti, da mu je krivica nanesena.

Šuteći privoljuje u preljub svoga ženidbenoga druga onaj, koji bi ga lako mogao bez svake pogibelji za sebe zapriječiti, pak toga nije učinio, nipošto pak onaj, koji samo sumnja ili je o njemu moralno osvjedočen, pak se pričinja, kao da ništa ne zna, a megjutim sakuplja dokaze, da ga uzmogne dokazati na sudu. Ne može se reći, da je tko svojom krivnjom prouzročio preljub, ako mu je dao samo dalji povod n. pr. denegando debitum conjugale, ili uskrativši supruzi živež, osim ako je supruga tim došla u bližu griješnu prigodu, jer bi to onda značilo, kao da je privolio u preljub svoje supruge.[18] Rijetko će se kad moći predmnijevati, da je žena šuteći odobrila preljub svoga supruga, budući da ga nije zapriječila: jer teško da to može ikada učiniti.

2. Koji je i sam učinio preljub, jer u tom slučaju nastaje compensatio delicti.[19] Dapače ne smije po savjesti tražiti rastavu ona stranka,

---

[12] Nap. § 228.
[13] Nap. § 232.
[14] Nap. § 233.
[15] Naputak § 229.
[16] Ibidem.
[17] c. 6. X. IV. 13.
[18] Sanchez l. c. l. 10. D. 5. n. 6.
[19] c. 7. X. V. 16.

za čiji se učinjeni preljub ne zna, dočim je preljub druge stranke javno poznat, jer se u savjesti ne pita, da li je što poznato, nego da li je istinito.

3. Koji je krivcu, pošto je sigurno saznao za njegov preljub, slobodnom voljom oprostio krivnju naročito ili šuteći, jer nevina stranka može i oprostiti krivcu; ako mu je dakle oprostila, gubi pravo tražiti rastavu.

Naročito oprašta krivnju onaj, koji izjavi, da se odriče svoga prava i da ne će radi preljuba tražiti rastavu od stola i postelje. Samo se sobom razumije, da to čini pod uvjet, da krivac u buduće ne učini preljuba. Ako je krivac iza pomirenja opet učinio preljub, nevina stranka može radi ovoga preljuba tražiti rastavu, jer je oprostila prošli preljub, a ne i onaj, koji će se učiniti. Kad nevina stranka samo djelomice oprosti krivnju t. j. ako samo izjavi, da ne će tražiti zadovoljštine za nanesenu mu uvredu in foro civili, time ne gubi prava tražiti rastavu od stola i postelje.

Šuteći oprašta krivnju onaj, koji pošto je saznao za preljub svoga ženidbenoga druga, svojevoljno ostaje u ženidbenoj zajednici.

»Ako je koji od supruga učinio preljub, imade drugi pravo tražiti doživotnu rastavu od stola i postelje, osim ako je preljub odobrio, dozvolio ili svojom krivnjom prouzročio, ili ako je i sam učinio preljub. To pravo gubi, ako je drugoj stranki oprostio krivnju naročito ili šuteći«. Nap. § 207.

IV. Nevina stranka može radi preljuba svoga ženidbenoga druga tražiti rastavu od stola i postelje, ali ju ne mora tražiti, jer je Krist Gospodin to dozvolio nevinoj stranci, a nije zapovjedio, dosljedno je to povlastica dozvóljena nevinoj stranci, koje se ona može i odreći.

Nego bi se ipak moglo dogoditi, da je nevina stranka dužna rastati se od krivca preljuba, kada bi naime nastala sablazan odatle, da ostane š njime u ženidbenoj zajednici, jer bi se to uzelo, kao da i on pristaje uz njegov preljub, jer imade n, pr. kakovu korist od preljuba. Ali s pravom se spominje, da je iz toga uzroka jedva kada dužan muž rastati se sa ženom, a još manje žena s mužem, jer se može i na drugi način pokazati, da netko ne pristaje uz preljub svoga ženidbenoga druga i tako zapriječiti, da ne nastane sablazan.[20]

V. Poslije izrečene doživotne rastave može nevina stranka bez pitanja, dapače i proti volji krive stranke, poći u samostan ili primiti više redove, jer je nevina stranka s izrečenom osudom riješena sviju ženidbenih dužnosti, koje je imala naprama krivoj stranci.

No kriva stranka ne može tako dugo, dok nevina stranka živi u svijetu bez njezine dozvole poći u samostan ili primiti više redove, jer nevina stranka može uvijek zahtijevati, da se uspostavi ženidbena zajednica, što je dužna učiniti kriva stranka, pošto ona s izrečenom rastavom nije riješena ženidbenih dužnosti naprama nevinomu ženidbenomu drugu.[21]

---

[20] Schmalzgrueber l. c. 4. t. 19. n. 118. sqq.
[21] Sanchez l. c. l. 10. Disp. 10. n. 12. sq.

§ 234. Da li se imade uspostaviti ženidbena zajednica, ako poslije izrečene doživotne rastave nevina stranka učini preljub?

I. Na ovo pitanje naš Naputak ne odgovara, jer ono, što je rečeno u § 207. «Ako je koji od ženidbenih drugova učinio preljub, imade drugi pravo tražiti doživotnu rastavu od stola i postelje, osim — ako je i sam učinio preljub» odnosi se očevidno na preljub, koji je tko učinio prije izrečene rastave. Da na ovo pitanje dakle odgovorimo, ne preostaje nam ništa drugo, nego da pogledamo, što o tom uče kanoniste a to tim više, jerbo nam taj put pokazuje i sam zaglavni paragraf našega Naputka 251., koji glasi:« Ako se dogodi kakav slučaj, za koji nije ništa odregjeno u ovom naputku, neka se on raspravi i o njemu se odluči po propisima općenitoga prava».

Kad listaš razne pisce, da vidiš, što uče o ovomu pitanju, umah ti pade u oči razlika, koja opstoji izmegju kanonista i drugih pisaca nekanonista. Jer dočim kanoniste skoro jednoglasno uče, da se u slučaju, o kojemu radimo, imade uspostaviti ženidbena zajednica, — nekanoniste uče upravo protivno tomu. Da navedemo samo dvojicu najglasovitijih.

1. Sv. Toma Akvinski piše (Suppl. q. 62. art. 6. ad 4.): Ad quartum dicend m, quod propter adulterium, quod vir prius innocens, post divortium committit, secundum rigorem juris non debet cogi ad recipiendum uxorem adulteram; prius tamen secundum aequitatem juris judex ex officio suo debet eum cogere, ut caveat periculo animae ejus et scandalo aliorum, quamvis uxor non possit reconciliationem petere».

Evangjeoski učitelj, kao što se iz njegovih navedenih riječi vidi, razlikuje rigorem juris i aequitatem juris pa veli, da se secundum rigorem juris ne može siliti nevina stranka, koja je poslije izrečene doživotne rastave učinila preljub, da uspostavi ženidbenu zajednicu, dočim secundum aequitatem juris, da mora crkveni sudac uspostaviti ženidbenu zajednicu, ne radi učinjenoga preljuba, nego «ut caveat periculo animae ejus, et scandalo aliorum», akoprem ona stranka, koja je svojim preljubom dala povod izrečenoj doživotnoj rastavi, nema pravo to tražiti.

Nama se ipak čini, da se ne može tvrditi, da secundum rigorem juris nije dužna nevina stranka, koja je poslije izrečene doživotne rastave učinila preljub, uspostaviti ženidbenu zajednicu, a čini nam se to s toga, jer upravo protivno tomu odregjuje c. significasti[1] i c. ex litteris[2].

---

§ 233. [1] »Significasti quod quidam uxore sua sine judicio ecclesiae dimissa pro co, quod suggestum sibi fuerat, ipsam incestum cum quodam consanguineo suo commisisse, vinculo fuit propter hoc excommunicationis adstrictus. Verum mulier non continuit, sed sobolem de alio viro suscepit: nec minus postulat viro restitui, asserens, se ab isto injuste dimissam et eundem sibi materiam adulterandi dedisse. Respondemus, quod si notorium est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam praefatus vir cogi non debet, nisi constaret, ipsum cum alia adulterium commisisse«.

[2] »Ex litteris tuis accepimus, quod V. quandam duxit uxorem, qui paucis temporibus fuere concordes. Proponebat enim idem V. quod illam per violentiam sibi illatam, metu etiam mediante, duxisset, tandem vir uxorem suam super crimine fornicationis in jure convenit. — Ipsa, nescimus, quo ducta spiritu, coepit publice confiteri, quod, cum vir negaret ei in necessariis providere, crimen compulsa est incurrere memoratum. Cumque diligentius a te fuisset admonita, ne ad suggestionem alicujus illud tam turpe contra se proponeret: ipsa id manifestius asserebat. Sane tu, convocato capitulo, cum ex eorundem consilio utrique privatim continentiam injunxeris observandam, ita, quod caste viverent ab invicem segregati, memoratus V. furtim cum alia sponsalia et nuptias temere celebravit. Verum cum

Na ovaj posljednji opaža glossa: «Item separati vivere debent cotinenter, alioquin non obstante sententia, debent ad invicem redire, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. Item delictum superveniens, rei judicatae tollit sententiam».

Tu teškoću, da se naime ne može reći, da nevina stranka, koja je poslije izrečene doživotne rastave učinila preljub, nije secundum rigorem juris dužna uspostaviti ženidbenu zajednicu, zabilježio je i Sotus (Commentarium in quartum sententiarum dist. 36. quaest. unica, art. 6.), ali ju nastoji ukloniti i protumačiti time, što tvrdi, da caput ex litteris cit. sadržaje partikularnu odredbu, koju je papa izdao s obzirom na posebne prilike onoga slučaja, ali koja ne vrijedi općenito; tvrdnja, uz koju ne možemo pristati, jer znamo, da su pojedine glave zbirke dekretala Gregorija IX. općeniti zakon, koji vrijedi za cijelu crkvu. «Omnis constitutio ad materiam, potestati ecclesiae subjectam, pertinens ibidem (in collectione decretalium Gregorii IX.) relata vim ecclesiasticae legis, et quidem pro eodem ambitu, pro quo ipsa collectio condita est, sc. pro ecclesia universa habet». (Laurin, Introductio in corpus juris canonici, Pars II.. sectio II., § 78.).

Nego i sam Sotus ne pristaje uz sv. Tomu, jer piše neposredno iza navedenoga ovako: «Tandem adjecerim, quod si uxor eum in judicium deferat reconciliationem petens, Ecclesia tanquam inobedientem suis mandatis, quibus ei praecepit, ut caste viveret, propter scandala potest eum compellere, ut cum sua uxore vivat».

Ono, što veli evangjeoski učitelj, da i secundum aequitatem juris ona stranka, poradi čije krivnje je izrečena doživotna rastava, nema prava tražiti, da se uspostavi ženidbena zajednica, ako je prije nevina stranka učinila preljub, ali da to imade ex officio odrediti sudac crkveni, imade samo teoretičku vrijednost, jer za praksu je svejedno, na čiji će se zahtjev uspostaviti ženidbena zajednica, pošto je glavno samo to, da se uspostavi!

2. Drugi je sv. Alphonso Liguori, koji na pitanje:

Si conjux innocens, facto divortio per sententiam, labitur in adulterim, utrum is amittat jus ad divortium, ita, ut altero petente, teneatur ad eum redire»?

ovako odgovara:

Prima sententia affirmat, quia injuria jam est compensata, nec sententia ita abstulit adultero jus, ut innocens post divortium possit adulterari.

Secunda sententia tamen, quam longe prohabiliorem censeo. dicit non teneri: quia per sententiam absolute latam jam innocens absolutus mansit a servitute, et adulter jure suo privatur. Hoc tamen non obstante D. Thomas sic advertit: «Secundum aequitatem juris judex ex officio suo debet eum cogere, ut caveat periculo animae ejus, et scandalo aliorum, quamvis uxor non possit reconciliationem petere. (L. V. tract. VI, de matrimonio n. 967.).

Veli sv. Alphonso, da se nema uspostaviti ženidbena zajednica na zahtjev prvoga krivca, jer da izrečenom rastavom «innocens absolutus mansit a servitute, et adulter jure suo privatur», ali ne treba zaboraviti, da je izrečenom rastavom innocens absolutus a servitute tantum thori et mutuae cohabitationis, a nije absolutus a servitute, da tako rečem, vin-

factum inquirere laborares supra dictum V. seriem rei explicans et exponens, ad audientiam nostram dicitur appellasse Unde frat. mandamus, quatenus si res ita processit, praetaxatum virum ad legitimam uxorem redire compellas".

culi conjugalis, dosljedno i preljubnik je lišen izrečenom rastavom samo prava na thorum et mutuam cohabitationem, a ne i dužnosti ad fidem conjugalem: stoga i commixtio carnalis nevinoga poslije izrečene rastave nije simplex fornicatio, nego je adulterium!

II. Kanoniste, kao što već spomenusmo, uče, da se u slučaju, kada nevina stranka poslije izrečene rastave učini preljub, imade uspostaviti ženidbena zajednica. Pa kako i ne bi učinili, kad navedene glave crkvenoga zbornika (c. 4. 5. de divortiis) to jasno odregjuju.

1. Tako veli Schmazgrueber: «Imo si ob adulterium uxoris facta est separatio quoad habitationem et thorum, et vir postea etiam fornicetur, sive adulterium committat, redintegrari matrimonium antea solutum debet ita, ut ad uxorem suam teneatur redire eique cohabitare c. ex litteris 5. h. t. — Idque probabilius verum est, etsi divortium factum sit per sententiam judicis; sicut enim uxor ex primo adulterio amisit jus quaesitum per contractum matrimonii, ita, et multo magis maritus per adulterium suum subsequens amittit jus quaesitum per sententiam, cum jus quaesitum ex matrimonio, et cohabitatio matrimonialis sit favorabilior separatione per sententiam inducta».

A na drugom mjestu (l. c. n. 135.) govoreći ex professo o našemu pitanju navagja kao uzrok, zašto se imade uspostaviti ženidbena zajednica ovo:

«Sententia non dat jus divertendi, sed solum illud ex adulterio innocenti quaesitum declarat, ut eo publice uti possit, atqui jus divertendi, ex adulterio quaesitum innocenti, solum est conditionatum si actor servaverit continentiam, et quamdiu ipse innocens est; alias matrimonium restaurare non teneretur innocens, si post divortium, propria auctoritate institutum, ipse etiam labatur in adulterium, igitur etiam sententia habebit adjectam hanc conditionem, qua proin cessante, reus agere poterit ad redintegrationem matrimonii, — quia quando causa sententiae venit ad non causam, sive quando cessat causa, ob quam sententia lata est, agenti non obstat exceptio rei judicatae, — hoc fit, quando adulterium etiam ab altero commisum est; ergo etc.«[3]

2. Ovo isto uči i Reiffenstuel, a kao razlog svoga mnijenja navagja ovo:

«Ratio est, quia licet innocens per sententiam divortii solvatur ab obligatione reddendi debitum nocenti, nec eidem cohabitandi, tamen non liberatur ab obligatione servandi adhuc fidem conjugalem et abstinendi a carnis unione, habenda cum alia carne, consequenter si adulteratur, et carnem in aliam dividit, fidem frangit, et injuriam dimisso conjugi facit, delictumque consimile committit; sicque illud juris procedit, quod paria delicta compensatione deleantur, nec laeditur prior sententia, sed potius ex nova causa, datur nova actio, et competens poena deliquentis».[4]

3. Sanchez napokon — da navedemo još samo njega, — raspravljajući o našemu pitanju spominje četiri mnijenja, koja o tomu nalazi.

Četvrto mnijenje, uz koje pristaje i Sanchez, razlikuje ovako:

Suprug radi čije krivnje izrečena je rastava od stola i postelje, nema prava tražiti, da se uspostavi ženidbena zajednica, makar i drugi ženidbeni drug učini kasnije preljub, ali sudac može to ureda radi odrediti, da se ukloni pogibelj griješiti puteno.

---

[3] L. c t. 19. n. 107. 135.
[4] L. c. t. 19. n. 88

Suprug, radi čije krivnje izrečena je rastava, nema prava tražiti, da se uspostavi ženidbena zajednica, jer: 1. nema se opozvati ono, što je jednom pravo odlučeno, (semel bene definitum, minime retractandum est c. quod bene 6. q. 4.); 2. dužnost, koje se je tko jedan put oslobodio, ne obvezuje više, (servitus semel amissa, non renascitur c. quaeris de consec. 4. l. Stichum § Aream ff. de solut; 3. osuda, s kojom se izriče rastava od stola i postelje oslobagja nevinu stranku, da ne treba krivcu reddere debitum conjugale i odrješuje ga od te dužnosti, kao i od dužnosti zajedničkoga prebivanja, akoprem ostaje ženidbeni vez nerazriješen. Ona stranka, koja je bila nevina, kad je izrečena rastava, sagriješivši puteno kriva je s preljuba pred Bogom, jer još opstoji ženidbeni vez, ali ne griješi proti otpuštenomu ženidbenomu drugu i ne naša mu nepravde, jer je otpušteni drug izrečenom rastavom izgubio pravo na njegovo tijelo. Isto biva i onda, kad jedan ženidbeni drug pristane • na preljub drugoga ženidbenoga druga: preljubnik krivac je preljuba pred Bogom, ali ne pred ženidbenim drugom, komu nije nanio nepravde, jer je on na njegov preljub privolio, pa kao što ovaj ženidbeni drug nema prava tražiti rastave, jer mu nije nanesena nepravda, radi česa se i dozvoljava rastava od stola i postelje, isto tako ne može se ni vdje tražiti, da se uspostavi ženidbena zajednica, jer odpuštenomu drugu nije nanesena nepravda; 4. napokon, jer se rastava ne izriče pod vjetom, koji bi bio u prilog krivcu t. j. ako bude i dok bude nevina stranka živjela uzdržljivo.

No sudac može, dapače mora u tome slučaju ureda radi (ex officio) odrediti, da se uspostavi ženidbena zajednica.

Sudac to može odrediti, jer a) on se može služiti svojom vlašću na opću korist i drugo dobro, kao što je spas duše; b) delictum superveniens praejudicat rei judicatae ob animae periculum ex judicis officio.

Ali sudac to i mora odrediti, jer mu je kao duhovnomu pastiru dužnost, da ukloni pogibelj neuzdržljivosti, osobito ako bi onaj suprug, koji je prije bio nevin veoma opako živio i svojim preljubom činio sablazan. (l. X. Disp. IX.).

4. Mi bezuvjetno pristajemo uz mnijenje, koje drži, da se imade uspostaviti ženidbena zajednica, ako iza poslije izrečene doživotne rastave od stola i postelje nevina stranka učini preljub; a pitanje, da li imade stranka, radi čije je krivnje izrečena rastava, pravo tražiti, da se uspostavi ženidbena zajednica, ili imade to crkveni sudac ex officio odrediti, za praksu nema nikakove važnosti: jer se tako može samo u theoriji razlikovati, a nipošto u praksi, pošto će u praksi crkveni sudac skoro uvijek istom od stranke saznati za učinjeni preljub i moći će tek na njezin zahtjev uredovati.

5. Razlozi, koji me sile, da prigrlim mnijenje, da se imade uspostaviti ženidbena zajednica, ako poslije izrečene doživotne rastave nevina stranka učini preljub, jesu ovi:

a) jer tako odregjuje c. significasti i c. ex litteris de divortiis citt.

b) Jednoglasna je nauka sviju, da ne može suprug tražiti rastave od stola i postelje poradi preljuba svoje žene, ako je i on učinio preljub, i obratno, jer paria delicta mutua compensatione tolluntur; a ne može tražiti rastave stoga, jer se ona dozvoljava onomu ženidbenomu drugu, komu je njegov drug, učinivši preljub, nanesao nepravdu: a ovdje je jedan drugomu

učinio nepravdu, stoga se ne može poradi preljuba jedan na drugoga tužiti, pošto su si u tomu jednaki. Ako je dakle učinjeni preljub prije izrečene rastave dovoljan uzrok, da se ne izreče rastava, ne vidimo, zašto ne bi bio učinjeni preljub i poslije izrečene rastave dovoljan uzrok, da se opozove izrečena rastava, a to tim više, jer sada imademo ex utraque parte paria delicta i sada se nijedan ženidbeni drug ne može na drugoga tužiti, da mu je preljubom učinio nepravdu, što je upravo uzrok, da se dozvoljava rastava: a gdje nema uzroka rastavi, nema ni rastave, osim ako bi tko tvrdio, da rastavljeni suprug fornicando ne čini preljuba, što je nesmisao.

c) Vidi se to i odatle, što je dužan uspostaviti ženidbenu zajednicu onaj, koji se je privatno (bez osude crkvenoga suca, što može iznimno nekad učiniti) rastao od svoje supruge poradi njezinoga preljuba, ako poslije rastave i on učini preljub. A zašto? Zar za to, što se je privatno rastao sa suprugom? Ne, već zato, jer je učinio preljub t. j. učinio se je krivcem istoga zločina, poradi kojega je ostavio suprugu: pa, jer su si sada u tom pogledu jednaki, treba da se opet sastanu. Ako je dakle preljub uzrok, a jest, da se imadu opet sastati oni, koji su po crkvenom zakonu slobodno živjeli rastavljeni, to je učinjeni preljub poslije izrečene rastave takogjer dostatan uzrok, da se sastanu u ženidbenu zajednicu oni, za koje je crkveni sudac izrekao, da su se po crkvenom zakonu mogli rastati, jer je prestao opstojati uzrok, radi kojega im bijaše slobodno živjeti rastavljenima.

d) Po nauci kanonista, ne može po savjesti tražiti rastavu poradi preljuba supruge onaj suprug, koji je i sam učinio preljub, akoprem je njegov preljub tajan i ne može se dokazati, a preljub njegove supruge jest javan i može se dokazati, a ne smije tražiti rastave zato, jerbo je krivac preljuba, koji se, istina, ne može dokazati, ali savjest ne pita za dokaze, nego za istinu. Dapače, ako i bude izrečena rastava poradi preljuba supruge, ipak je suprug dužan petenti uxori reddere debitum i uspostaviti ženidbenu zajednicu, ako to supruga traži. Kao što dakle u ovom slučajn izrečena rastava od stola i postelje ne vrijedi, niti se smije s njome služiti suprug, akoprem je njemu u prilog izrečena, a ne smije se š njome služiti, jer je i on krivac preljuba: isto tako prestaje vrijediti i izrečena rastava, kada nevina stranka učini preljub, niti se smije š njome služiti onaj, komu je u prilog izrečena, čim se učini krivcem preljuba.

e) Nitko ne će napokon tvrditi, da se s dozvoljenom rastavom od stola i postelje daje pravo nevinoj stranci, da ona može udovoljavati svojim strastima i tjelesnim požudama, a da se ne treba bojati, da će ju osim grijeha stići i ona kazna, kojom crkveno pravo kazni preljub: a kada se ne bi imala uspostaviti ženidbena zajednica, ako poslije izrečene rastave nevina stranka učini preljub, onda bi se moglo činiti, kao da se time daje pravo nevinoj stranci, da poslije izrečene rastave može bezkažnjeno činiti preljub, a to sigurno niti tko tvrdi, niti hoće, da se takova što ma samo i pričinja, stoga ne prestaje drugo, nego reći:

da se imade uspostaviti ženidbena zajednica, ako poslije izrečene rastave od stola i postelje poradi preljuba nevina stranka učini isti grijeh.

§ 235. Da li mogu po zakonu grčko-istočne konzistorije razrješivati vez katoličke ženidbe.

Često se dogagja, da i u čisto katoličkim ženidbama, u kojima je katolički ženidbeni sud izrekao doživotnu rastavu od stola i postelje, jedna stranka prijegje na grčku-istočnu vjeru, pa da zamoli grčko-istočnu konzistoriju, da vez njezine ženidbe, koju je sklopila kao katolik, razriješi, i dozvoli joj sklopiti novu ženitbu. Grčko-istočna konzistorija obično bez teškoće uslišava takove molbe, i tako se bivši katolik, a sada grčko-istočne vjere po drugi put oženi za života svoga ženidbenoga druga! Pita se sada, da li su po zakonu vlasne to učiniti grčko-istočne konzistorije, i što treba s gledišta državnih zakona, koji u nas vrijede, držati o takovim ženidbama? Velimo, s gledišta državnih zakona, koji u nas vrijede; jer što treba držati o takovim ženidbama s gledišta crkvenoga zakona, o tom ne dvoji nitko! Mi ćemo na to pitanje odgovoriti.

Članak X. konkordata glasi: »Quum causae ecclesiasticae omnes et in specie quae fidem, sacramenta, sacras functiones nec non officia et jura ministerio sacro annexa respiciunt, ad Ecclesiae forum unice pertineant, easdem cognoscet judex ecclesiasticus, qui perinde de causis quoque matrimonialibus juxta sacros canones et Tridentina cumprimis decreta judicium feret, civilibus tantum matrimonii effectibus ad judicem saecularem remissis. Sponsalia quod attinet, auctoritas ecclesiastica judicabit de eorum existentia et quoad matrimonium impediendum effectibus, servatis, quae idem concilium Tridentinum et Apostolicae Litterae, quarum initium: »Auctorem fidei« constituunt.«

Člankom dakle X. konkordata predane su sve crkvene stvari, megju koje spada i ženidba, crkvenoj sudbenosti. Prema tomu članku konkordata bilo je nužno propise gragjanskoga zakona o ženidbi katolika dovesti u sklad s propisima katoličke crkve. I to bješe učinjeno tako zvanim gragjanskim ženidbenim zakonom, kao što se to vidi iz carskoga patenta od 8. listop. 1856. koji u uvodu glasi ovako: »Da se propisi gragjanskoga prava postojeći za ženidbe katolika, u sklad dovedu s naredbama crkve katoličke: Mi smo — zaključili glede ženidbenih stvari katoličkih Naših podložnika, u koliko iste spadaju u područje zakonotvorstva gragjanskoga, izdati za svukoliku Našu carevinu niže navedeni zakon.« A u članku I. istoga patenta veli se »od dana 1. siječnja 1857. — stupit će u krepost ovaj zakon, va[s] kao što jest.«

Gragjanski ženidbeni zakon izdan je kao što se iz navedenih riječi patenta vidi, za svukoliku carevinu, za ženidbe svih katolika to vas, kao što jest.

Zakonodavalac je u ovom zakonu prema nauci katoličke crkve dosljedno proveo nerazrješivost katoličke ženidbe. Kao katoličku ženidbu smatra ovaj zakon ne samo onu, koju sklope dvije katoličke osobe, nego i onu, koju sklopi katolička osoba s nekatoličkom osobom ili tako zvanu mješovitu ženidbu, zato se i od svoga postanka mješovita ženidba u § 57. proglašuje u svakom slučaju nerazrješivom. Budući pako da samo katolička crkva smatra ženidbu nerazrješivom, stoga je sasma naravno, da je zakon njoj preda[o] sudbenost ne samo u čisto katoličkim ženidbama, (§ 42. 59.), nego u mješovitim ženidbama, koje su mješovite od svoga postanka i to u svakom

slučaju, ili se radilo o valjanosti ženidbe (§ 43.), ili samo o rastavi od stola i postelje (§ 59.).

Iz istaknutih ovdje načela, kojih se drži gragjanski ženidbeni zakon već se jasno vidi, da su ne samo ženidbe katolika, koje su postale ili mješovite time, što je jedna stranka prešla na grčko-istočnu vjeru, ili čisto akatoličke, jer su obje stranke prešle na grčko-istočnu vjeru, nerazrješive, već da su nerazrješive i od svoga postanka mješovite ženidbe i to po crkvenom i po gragjanskom zakonu — pak da stoga grčko-istočne konzistorije protuzakonito postupaju, kad razrješuju takove ženidbe.

Dokazuje to osim toga jasno i § 57. g. ž. z. koji glasi: »vez ženidbeni, pri kojega sklapanju bila je barem jedna stranka član crkve katoličke, ne može se raskinuti ni onda, ako obje stranke, promijenivši vjeroispovijedanje postanu članovi nekatoličke koje crkve ili družbe vjerozakonske.« Prema ovomu paragrafu nerazrješiva je mješovita ženidba, koja je bila mješovita od svoga postanka u svakom slučaju i u onom, ako je postala čisto akatolička time, što je katolička stranka otpala od svoje vjere. Ako je pak nerazrješiva ona ženidba, pri čijem je sklapanju bila samo jedna stranka katoličke vjere, kud i kamo je više nerazrješiva, ako se može tako reći, ona ženidba, koju su sklopile stranke, koje bijahu obje katoličke vjere. To je barem jasno, da jasnije ne može biti.

I grčko-istočne konzistorije toga ne niječu, ali se brane time, da taj paragraf nje ne obvezuje pozivajući se na članak I. patenta od 8. listopada 1856. koji glasi: »Nego oni nekatolički crkveni sudovi ženidbeni, koji su u nekojim krajevima carevine naše sačuvani — ne će biti, dok ne budu izdane daljnje ustanove, paragrafom 56. i 57. zakona ovoga p r i j e č e n i, postupati polag propisa i pravnih običaja, koji za njih postaje.« »Nu spomenuta ustanova patenta«, veli pravo Dr. Derenčin u svom Tumaču, »ne može se tumačiti tako, kao da bi osude nekatoličkih sudova i u slučajevih predvidjenih u §§ih 56. i 57. gradj. ženitb. zakona bile mjerodavne za valjanost ženidbe, jer uz ovakovo svhaćanje, ne samo da bi bili suvišni navedeni §§i gradj. ženitb. zakona, već bi se povrijedilo i temeljno načelo, na kojem počiva bračno zakonodavstvo za katolike uvedeno nakon konkordata, načelo, da se valjanost braka katolika u obće ima prosudjivati po ustanovah katol. kan. prava. Zakonodavac usvojiv ovo načelo, nije dakako mogao siliti nekatoličke crkvene sudove, da sude po katoličkom pravu, ter ovoj misli daje izraz čl. I. patenta.« Ovako Dr. Derenčin, a ja dodajem još k tomu ovo: budući da zakonodavac nije mogao siliti nekatoličke crkvene sudove, da sude po katoličkom pravu, zato je, da spasi načelo nerazrješivosti katoličke ženidbe, oduzeo pravo nekatoličkim crkvenim sudovima suditi o takovim ženidbama i predao to pravo katoličkim ženidbenim sudovima. Prema tomu je smisao § 57. g. ž. z. u savezu s člankom I. patenta od god. 1856. ovaj: ženidba, pri čijem sklapanju bila je barem jedna stranka katoličke vjere, jest nerazrješiva, i o tomu ne mogu drugačije suditi ni nekatolički crkveni sudovi, koji ipak time, što je ovaj slučaj izuzet ispod njihove sudbenosti, nijesu priječeni u ostalim, ne izuzetim slučajevima, da sude polag propisa i pravnih običaja, koji za nje postaje; jer samo ovako imade i smisla i mjesta § 57. g. ž. z. u ženidbenom zakonu, i samo se ovako može u sklad dovesti i s člankom I. patenta od 8. listopada 1856., d a ovaj zakon stupa »od dana 1. siječnja 1857. u krepost vas

kao što jest«, i s uvodnim riječima patenta, da je ovaj zakon izdan za to »da se propisi gragjanskoga prava postojeći za ženidbe katolika u sklad dovedu s naredbama crkve katoličke.« Pa zato se i ne veli u članku I. patenta, nekatoličke crkvene sudove ne obvezuju §§ 56. i 57. ovoga zakona, nego se veli, da tima paragrafima nijesu priječeni postupati polag propisa i pravnih običaja, koji za nje postoje, dakako u drugim, ne izuzetim u §§ 56. i 57. g. ž. z., slučajevima. A zar bi se uz drugo tumačenje § 57. g. ž. z. i članka I. patenta od 8. listopada 1856. bila postigla svrha, koju je zakonodavalac hotio postići s ovim zakonom »da se propisi gragjanskoga prava postojeći za ženidbe katolika, u sklad dovedu s naredbama crkve katoličke«? Sve prije nego to, pa bi svaki pametan čovjek morao reći: da su sastavljači ovoga zakona zaboravili na svrhu, koja se imade postići s ovim zakonom, da su dakle radili površno i na laku ruku, a ipak nam savremenik Schulte, koji je dobro poznavao genezu ovoga zakona, svjedoči, da je taj zakon »die Frucht langer und reifer Berathungen, wurde mit seiner Sorgfalt, einem Aufwande von Zeit und Mühe berathen.«

A koga obvezuje onda § 57. g. ž. z.? Odgovaraju nam: protestante i židove! A zašto nje? Zato, jer oni razrješuju vez sklopljene ženidbe, a zakonodavalac je hotio, da bude vez katoličke ženidbe nerazrješiv i onda, ako obje stranke postanu nekatolici, stoga je metnuo ovaj paragraf u zakon. Neka nam sada protumači, tko može, kako je to, da je zakonodavalac, izrekavši načelno nerazrješivost katoličke ženidbe, samo protestante i židove obvezao, da ne smiju razriješiti vez katoličke ženidbe, ako su i stranke, koje su ju sklopile, postale obje nekatolici, dočim je tobože grčko-istočnima dozvolio, da ga po miloj volji razrješuju?! Može li se i pomisliti, da bi ikada tko bio mogao izdati takav zakon, s kojim jednomu nešto zabranjuje, a drugomu to isto dopušta?

Da grčko-istočne konzistorije nijesu vlasne razrješivati vez od svoga postanka mješovite, kao što i čisto katoličke ženidbe ma i stranka prešla na grčko-istočnu vjeru, vidi se napokon i iz onoga chaosa i protuslovlja, koje bi odatle nastalo u svagdanjem životu. Uzmimo, da je katolički ženidbeni sud izrekao doživotnu rastavu poradi preljuba. Nevina stranka prešla je na grčko-istočnu vjeru i umolila grčko-istočnu konzistoriju, da razriješi vez ženidbe, koju je ona sklopila kao katolik. Konzistorija udovolji njezinoj molbi i dozvoli joj sklopiti novu ženidbu, koju ona i sklopi. Zapreka ženidbenoga veza jest zapreka javnoga prava, a crkveni sudac ima po odredbi § 122. Naputka ureda radi povesti istragu o valjanosti ženidbenoga veza. Istraga se povede i izreče osuda, da je ta ženidba nevaljana, a tu osudu imade i svjetski sudac smatrati kao pravomoćnu, jer ju je na temelju zakona izrekao kompetentni sudac. A što bi slijedilo odatle, kada bi tko tvrdio, da su grčko-istočne konzistorije vlasne razrješivati katoličke ženidbe, kad jedna stranka prijegje na grčko-istočnu vjeru? Odatle bi slijedilo, da bi svjetski sudac morao ovu ženidbu priznati valjanom, jer ju je dozvolila grčko-istočna konzistorija, razrješivši prije vez opstojale ženidbe, da bi dakle jednu te istu ženidbu svjetski sudac morao smatrati i valjanom i nevaljanom i to sve na temelju jednoga te istoga zakona! A tko bi se usudio tvrditi, da je takav nesmisao hotio izreći zakonodavalac?

Iz svega ovoga vidi se dakle, da grčko-istočne konzistorije nijesu vlasne razrješavati ženidbeni vez ni mješovite, a kamo li čisto katoličke ženidbe t. j. one ženidbe. koju su sklopile dvije katoličke osobe, ma i kasnije prošle na grčko-istočnu vjeru, i kada tako rade, da rade protuzakonito proti jasnom slovu gragjanskoga zakona, u nas valjanoga.

§ 236. Rastava od stola i postelje na neizvjesno vrijeme.

Crkva katolička uči, da imade osim preljuba još i drugih uzroka, radi kojih se može dozvoliti rastava od stola i postelje, ali na neizvjesno vrijeme. Ovaj nauk crkve katoličke izrekao je sabor Trientski riječima: »si quis dixerit, ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges, quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit: anathema sit«.[1]

Uzroci, radi kojih dozvoljava crkva rastavu od stola i postelje na neizvjesno vrijeme jesu ovi:

1, kad jedan od supruga otpadne od vjere, i to radi pogibelji, u kojoj se vjernik nalazi, da i on ne otpadne od vjere. Dapače, ako bi vjerniku prijetila velika pogibao, ne samo da je dužan rastati se od nevjernika, već on to može učiniti i ne čekajući na odluku crkvenoga suca, jer mu u tom slučaju naravno pravo dozvoljava rastati se od otpadnika.[2]

Ako se nevjernik obrati, tad valja uspostaviti ženidbenu zajednicu, osim ako je sudac iznimno izrekao doživotnu rastavu, što može katkada učiniti.[3]

2. Kad jedan ženidbeni drug nastoji zavesti drugoga, da se odmetne od katoličke vjere ili na opačine i zločinstva. Rastavu u ovom slučaju opravdava pogibelj, da ga ne zavede na grijeh prema onoj Spasiteljevoj »ako te smućuje ruka ili noga, otsijeci ju i odbaci«. No nije svaki zao čin, koji učini jedan suprug već dovoljan uzrok, da može drugi tražiti rastavu, kad ne nastoji i njega na grijeh navesti. »Ob nullum crimen aliud a fornicatione carnali vel spirituali licet conjugibus divertere, si conjux illo implicitus non pertrahat alterum ad peccandum«.[4]

3. Ako jedan ženidbeni drug prijeti zlostavljanjem ili zasjedama zdravlju ili životu drugoga ženidbenoga druga, ili ako mu dulje vremena zadaje ljute jade.

Ako jedan od ženidbenih drugova poludi, može drugi tražiti rastavu od stola i postelje, kad ne može s njim prebivati bez pogibelji za vlastiti život. Tako n. pr. ako je jedan drugoga htio otrovati ili drugim kojim načinom ubiti, ili ako se s pravom boji, da mu ne nanese drugo kakovo teško zlo.

Teško i češće zlostavljanje jest takogjer dovoljan uzrok za rastavu. »Si maritus graviter et cum excessu uxorem verberibus saepe corripiat, ipsa, quae ratione simplicis loquacitatis non praebet marito rationabilem causam,

§ 236. [1] ss. XXIV. c. 8. de sacram. matrim.

[2] c 6. X. 4. 19.

[3] c. cit.

[4] Sanchez. l. c. d. l. 10. D. 17. n. 3. Nos itaque taliter respondemns, quod mulier pro furto vel alio crimine viri sui, nisi fidei suae religionem corrumpere velit, ab eo separari non debet: c. 2. de divort.

eam graviter verberibus corripiendi, jus habet recedendi a marito, et si ad maritum redire nolit, non potest ex hoc capite absolutionis beneficio privari. Si vero maritus leviter tantum eam verberet, prout habita ratione personae, conditionis et status id judicat pro ejusdem emendatione opportunum, uxor jus non habet recedendi a marito, cum idem jure suo possit uxorem ratione nimiae loquacitatis etiam moderatis verberibus castigare«.[5] Da se prosudi, imade li se zlostavljanje smatrati kao lako ili kao teško, treba se obazirati na rod, naobrazbu i na ine prilike osobe.

Dulje vremena zadaje ljute jade onaj, koji: a) uskraćuje supruzi, što joj je potrebno za život, b) opetovano postupa s njom nedostojno pred drugima, ili c) napokon, ako ju krivo tuži radi kakovog sramotnog čina n. pr. radi preljuba, jer i ovaj uzrok priznala je Rota kao dostatan za rastavu 4. lipnja 1736. i 23. stud. i. g.[6]

4. Ako koji ženidbeni drug boluje na prilјepljivoj dugotrajnoj tjelesnoj bolesti, a drugi ne može s njim prebivati bez velike pogibelji, da se i on ne okuži.

Okružnica Bečkoga ordinarijata od 21. prosinca 1856. tumači ovaj uzrok ovako: «Der Gatte ist nicht schuldig in der Gemeinschaft des Lebens zu beharren, wenn durch dasselbe sein ewiges oder auch sein zeitliches Heil dringend gefährdert wird. Dieser Grundsatz muss unter gewissen Umständen auch auf den Fall einer ansteckenden Krankheit angewendet werden. Die bedeutendsten Lehrer des Kirchenrechtes und der Moraltheologie sind darin einig, dass eine ansteckende Krankheit, durch welche die Gesundheit des anderen Theiles dringend bedroht wird, einen rechtmässigen Grund der Scheidung darbieten könne. — Damit man nicht glaube, dass die vorübergehende Gefahr der Ansteckung, wie sie mit vielen Krankheitsfällen verbunden ist, einen Grund der Scheidung darbiete, wird in § 208. nur von einen langwierigen und ansteckenden körperlichen Uebel gesprochen. Auch wenn die Gefahr als dauernd und dringend bewiesen ist, bleibt der Seelsorger verpflichtet, auf den um Scheidung nachsuchenden Ehegatten im Sinne § 211. zu wirken. Er hat ihm vorzustellen, dass wir Jünger des Heilandes sind, welcher sein Leben für seine Heerde gegeben hat, und uns durch eine Gefahr, welche unsere Gesundheit, ja auch unser Leben bedroht, in der Erfüllung heiliger Pflichten nicht sollen beirren lassen. — Indessen kann es nach Beschaffenheit der Umstände auf ein Werk der Aufopferung ankommen, welches sich anempfehlen, aber nicht vorschreiben lässt. Auch muss auf die Natur des ansteckenden Uebels Rücksicht genommen werden. Bei jener Krankheit, welche die böse Lust als eine verschuldete Geissel begleitet, sind Fälle möglich, in welchen man zu Fortsetzung der ehelichen Gemeinschaft schwer oder gar nicht rathen kann».[7]

Onaj, komu je već prije vjenčanja bila poznata bolest druge stranke, pak je ipak sklopio š njom ženidbu, nema prava radi te bolesti tražiti rastavu.

«Supruzi dužni su življeti u zajednici samo dotle, dok to mogu bez pogibelji za svoju dušu, svoj život ili svoje zdravlje. Ako koji od ženidbenih drugova otpadne od kršćanstva, ako nastoji zavesti drugoga ženidbenoga druga, da se odmetne od katoličke vjere, ili na opačine i zločinstva, ako

[5] Ovo su po svoj prilici riječi Benedicta XIV. Isp. Kutschker l. c. t. 5. p. 682. sq
[6] Kod Kutschkera l. c. p. 683.
[7] Kod Kutschkera l. c. p. 689.

zlostavljanjem ili zasjedama prijeti njegovu zdravlju ili životu, ako mu dulje vremena zadaje ljute jade, i ako boluje na priljepljivoj, dugotrajnoj tjelesnoj bolesti, valja dozvoliti drugoj stranci na njezinu molbu rastavu od stola i postelje dotle, dok uzmogne uspostaviti ženidbenu zajednicu bez pogibelji za svoj vječni i vremeniti spas». Nap. § 208.

5. Ako je jedan ženidbeni drug drugoga zlobno ostavio, t. j. ako se jedan ženidbeni drug iseli iz zajedničkoga prebivališta s nakanom, da prekine ženidbenu zajednicu. Zlobno ostavlja jedan drugoga onda, ako znade, da je to protupravno učinio.

Ženidbeni drug ostavio je drugoga zlobno, ako i stanuje u istom mjestu, ali se je iselio iz zajedničkoga stana, niti se hoće u nj vratiti, da nastavi ženidbenu zajednicu; ili ako žena ne će, da slijedi muža tamo, kamo je on službeno premješten, jer je ženina dužnost slijediti muža u njegovo prebivalište. No svagda se zahtijeva, da je to učinjeno u namjeri prekinuti time ženidbenu zajednicu, inače se ne može reći, da ga je zlobno ostavio.

«Kad se traži rastava s razloga, što je jedan ženidbeni drug drugoga zlobno ostavio, treba otsutnomu umah prigodom prvoga poziva odrediti rok, pri čemu se imade pravedno obazirati na udaljenost i na način putovanja. Ako je njegovo boravište nepoznano, valja ga putem novina pozvati, da dogje na ročište, koje je ženidbeni sud odredio uvaživši sve prilike». Nap. §. 235.

«Ženidbeni drug, kojega je drugi zlobno ostavio, može tražiti rastavu od stola i postelje, dok krivac ne bude dovoljno dokazao, da je voljan opet ispunjavati ženidbene dužnosti». Nap. § 209.

6. Takova povreda dužnosti, s kojom se pravu na imetak i gragjansko poštenje drugoga ženidbenoga druga velika šteta čini, ili silna pogibelj nanosi. To vrijedi naročito za one zločine, koje sud progoni, ako se je bojati, da ne pade i na supruga sumnja sukrivnje n. pr. ubijstvo, veleizdaja itd.

«I radi takovih povreda dužnosti, s kojima se pravu na imetak i gragjansko poštenje drugoga ženidbenoga druga velika šteta čini, ili silna pogibelj nanosi, može se izreći rastava od stola i postelje na neizvjesno vrijeme. Nap. § 210.

Izbrojeni uzroci nijesu taksativno navedeni, s toga se može više puta izreći rastava i s takovih uzroka, koji nijesu u navedenima uključeni n. pr. ako iza sklopljene ženidbe postane koji ženidbeni drug nemoćan, constans denegatio debiti conjugalis absque sufficiente causa. Amo spada napokon i slučaj, koji spominje § 73. g. ž. z. Muž naime, koji nagje, da je njegova žena od drugoga noseća, i koji umah obustavi spolno općenje, ima pravo — osim slučaja u § 121. o. g. z. spomenutoga (§ 77. g. ž. z.) — u roku od mjesec dana tražiti rastavu; isto pravo pripada i nevinomu drugu, koji je sklopio ženidbu s osugjenim na smrt ili tešku tamnicu (§ 12. g. ž. z.).

Parbeni postupak u rastavnoj parnici.

§ 237. Pokus pomirenja.

Kad dogje dušobrižniku koji od ženidbenih drugova tražeći rastavu, neka dušobrižnik voljno sasluša njegove tegobe te prosudi, da li je nave-

deno dostatan uzrok za rastavu ili nije. Ako navede preljub kao uzrok, neka se dušobrižnik shodnim pitanjima osvjedoči, je li preljub već dokazan, ili ako nije, bi li se mogao dokazati, kao što i o tom, nije li možebiti tužitelj izgubio pravo tražiti rastavu radi prebljuba. Ako navagja druge uzroke n. pr. pogibelj života ili zdravlja itd. valja isto učiniti t. j. mora se osvjedočiti, može li se na tom temelju dozvoliti rastava. U ostalom imao tužitelj dovoljan uzrok tražiti rastavu ili ne, neka ga dušobrižnik svakako nastoji primiriti obećavši mu, da će i drugu stranku pozvati preda se i saslušati, pak ako je u istinu kriva opomenuti ju, neka se popravi.

Dušobrižnik ne će umah zvati druge stranke, nego će neko vrijeme počekati, dok se strasti slegnu. I nju će blagohotno saslušati te prosuditi, da li je uzrok, koji navagja tužitelj, istinit ili nije, ili nije li morda sam tužitelj kriv ponašanju druge stranke, zatim će ju opomenuti, neka se kloni svega, što bi drugomu moglo dati temeljit povod tužbi i otpustiti ju.

Ako tužitelj i drugi put dogje tražeći rastavu, valja dušobrižniku i bez naloga ženidbenoga suda pozvati preda se obje stranke i pokušati navagjajući razloge, koje mu pruža zakon božji i čast sakramenta, da ih pomiri. Ako mu to prvi put ne pogje za rukom, valja isto još dva put pokušati, svaki put u razdoblju najmanje od osam dana. Treći pokus može izostaviti u onom slučaju, ako ne ima nade, da bi se pomirili ili ako je jasno, da se ne može ženidbena zajednica nastaviti bez pogibelji za vječnu ili vremenitu sreću kojega od ženidbenih drugova. Sve ovo propisuje Naputak: «Ženidbeni drug, koji se želi rastati, ima se najprije obratiti na svoga župnika. Ovaj će pozvati obje stranke, te će ozbiljno i prijazno upotrebiti sve razloge, koje mu daje zakon božji i čast sakramenta, da se ženidbena zajednica netaknuta sačuva. Ako ih ne uzmogne pomiriti, pokušat će isto drugi i treći put, svaki put u razdoblju barem od osam dana. No treći pokušaj može i izostati, ako se radi razdraženosti duhova nije nadati uspjehu ili je jasno, da tužitelj ne može bez pogibelji za svoju vječnu ili vremenitu sreću nastaviti ženidbenu zajednicu».[1]

Kod mješovitih ženidba imade se svaka stranka obratiti na svoga župnika t. j. katolička na katoličkoga, a nekatolička na nekatoličkoga, jer nekatolička stranka nije dužna priznati katoličkoga župnika za svoga župnika. Katolički župnik može pokušati, da ih pomiri, ako na to privoli nekatolička stranka, u protivnom slučaju učinit će to svaki župnik na pose, te će si službeno dojaviti uspjeh.

Ako je jedna stranka potčinjena vojnom a druga civilnom dušobrižniku, (što može biti kod vojnika, koji se žene «na drugi nači»), tad odlučuje načelo: muž je glava obitelji.

Ako je koji od ženidbenih drugova u zatvoru, tad može posredovati samo dušobrižnik tamo namješten. Ako je jedan ženidbeni drug drugoga zlobno ostavio, ostavljeni valja da se obrati na svojega dojakošnjega župnika.

Ženidbenoga druga, koji ne bi htio na župnikov poziv doći, može župnik na to prisiliti pomoćju svjetovne vlasti. § bo 212. Naputka glasi: «Ako tuženik ne će da dogje pred župnika, može ga župnik pomoćju svjetovne vlasti prisiliti na poslušnost. Hoće li se prisiljenim dolazkom svrha postići, imade se prosuditi prema prikama».

---

§ 237. [1] Nap. § 211.

Dušobrižnik valja da uputi tužitelja, kad mu je nastojanje, da pomiri supruge ostalo bezuspješno, ili ako se ne može ženidbena zajednica nastaviti bez pogibelji za vječnu i vremenitu sreću jednoga od ženidbenih drugova, neka tužbu podnese ili ženidbenom sudu ili biskupovom povjereniku. Ujedno mora i on podnesti izvještaj ženidbenomu sudu ili biskupovom povjereniku — komu je već predana tužba — o uspjehu pokušanoga pomirenja, a ako je treći pokušaj izostavio, valja navesti uzrok, zašto je to učinio, te ujedno reći, što misli, da li mu se čini tužba osnovana ili ne. Naputak to jasno propisuje riječima: «Ako je nastojanje župnikovo ostalo bezuspješno, valja o tom ubavijestiti predsjednika ženidbenoga suda, a u slučaju, da je ženidbene drugove samo dva put preda se pozvao, valja da točno označi uzrok, zašto je treći pokušaj izostavio. Osim toga neka navede, da li mu se i u koliko čine navedene pritužbe temeljite».[2]

§ 238. Predaja tužbe.

Pošto je župnik pokušao pomiriti supruge i u slučaju, ako nije uspio o tom ubavijestio predsjednika ženidbenoga suda ili biskupovoga povjerenika, valja da tužitelj preda tužbu za rastavu ili predsjedniku ženidbenoga suda ili biskupovom povjereniku onoga kotara, u kojemu prebiva, a to može učiniti ili pismeno ili usmeno. Tako bo propisuje Naputak: «Tužitelj može svoju prošnju ili kod ženidbenoga suda ili kod povjerenika onoga kotara, u kojemu prebiva, ili pismeno podnesti, ili usmeno dati u zapisnik. Točno ima navesti uzrok, radi kojega misli, da mu pripada pravo rastati se, kao što i način, kako to može dokazati. Osim toga valja navesti, kako je dugo oženjen, a ako su imali djece, koliko i kako su stara. Da li i u koliko se mogu ili moraju supruzi, koji se žele rastati, obratiti na biskupsku kuriju, stoji do odredbe biskupove».[1]

Prva dužnost biskupovoga povjerenika sastoji u tom, da primi tužbu (koja valja da je uvijek upravljena na ženidbeni sud) ili da s tužiteljem sastavi zapisnik, ako usmeno tuži. Pri tom valja da pazi:

1. da li je župnik pokušao supruge pomiriti prema § 211. Naputka, i da li je priklopljen izvještaj župnikov, da je to uzalud pakušao.

2. Da li može primiti tužbu. Povjerenik može primiti tužbu, a) kod svih ženidba megju katolicima, b) kod mješovitih ženidba, ako je barem jedna stranka bila katolička u vrijeme, kad se je sklapala ženidba,[2] c) kod onih mješovitih ženidba, koje su sklopile dvije nekatoličke osobe, pa je kasnije koja od njih prešla na katoličku vjeru samo onda, ako traži rastavu katolička stranka;[3] d) ako u njegovom kotaru prebiva muž, jer žena slijedi

---

[2] Nap. §. 213.

§ 238. [1] Nap. § 215.

[2] »Kod svih ženidba megju katolicima, zatim kod ženidba megju osobom katoličkom i nekatoličkom, ako je u vrijeme, kad su se uzele, barem jedna od njih bila vjere katoličke, valja da suprug tužbu svoju preda katoličkomu sudu ženidbenomu, ako misli, da ima pravnih razloga tražiti rastavu od stola i postelje«. § 59. g. ž. z.

[3] »Ako od dvije osobe, koje su se uzele kao kršćani nekatolički, jedna prijegje na katoličku vjeru, tad valja da svaka stranka svoju tužbu na rastavu, ako ju podići želi, preda onom ženidbenom sudu, kojemu je potčinjena po svojem vjeroispovijedanju«. §. 66. g. ž. z.

prebivalište muža.[4] Izuzimlje se samo onaj slučaj, kad muž zlobno ostavi svoju ženu, u tom bo slučaju može žena predati tužbu biskupu resp. njegovom povjereniku onoga kotara, u kojemu stanuje.[5] Za vojničke osobe vrijedi ova naredba: «O ženidbenim stvarima one momčadi, koja je na dopustu dok ne bude pozvana ili otpuštena i to počamši od stražmeštra niže, kao što i neaktivnih pričuvnika, akoprem spadaju na «militia vaga» te su u pravilu potčinjeni vojnoj duhovnoj jurisdikciji, sudi civilni ženidbeni sud (dakle i biskupov povjerenik) njihovoga prebivališta; isto vrijedi i o ženidbenim stvarima onih vojničkih osoba, koje su oženjenje na «drugi način», ako je tužba podignuta proti supruzi, koja spada civilnom staležu».[6]

3. Da li tužitelj može tužiti, s toga treba ispitati uzrok, radi kojega traži rastavu i paziti, nije li tužitelj može biti izgubio pravo tužiti, o čemu bi trebalo tužitelja poučiti.

Ako tužitelj imade pravni razlog tražiti rastavu, a povjerenik može primiti tužbu, tad valja još povjereniku paziti na to, da tužitelj osobno preda tužbu. Povjerenik zatim pregleda tužbu, da se osvjedoči, ê da li su navedeni svi potrebiti podatci kao: ime i stalež, rodno mjesto, doba, vjera, prebivalište tužiteljevo i optuženika, (ako im je po § 60. g. ž. z. dozvoljeno, da mogu napose stanovati), vrijeme i mjesto vjenčanja, broj i doba djece, ako ih imadu, nadalje uzrok, radi koga traži rastavu, svjedodžba o pokušanom pomirenju, napokon dokazi, kojima podkrepljuje svoje navode. Ako tužba nije dobro sastavljena, imade ju vratiti tužitelju, da ju popuni, jer samo pravilno sastavljene tužbe smiju se otpraviti ženidbenomu sudu.

Ako tužitelj dogje k povjereniku tražeći usmeno rastavu od svoga ženidbenoga druga, tad valja s njim sastaviti zapisnik.

NB. Ako se je bojati, da se ne bi mogao jasno dokazati uzrok, radi kojega se traži doživotna rastava, a jasni su uzroci za vremenitu rastavu, bit će umjesno dodati: u slučaju, ako se ne bi mogla dozvoliti doživotna rastava, moli tužitelj(ica), da mu se dozvoli barem vremenita rastava od stola i postelje.

Usmeno ili pismeno predana tužba na rastavu ima se dostaviti ženidbenomu sudu, koji će dalje odrediti. Ženidbeni će naime sud, ako uzroci u tužbi navedeni nijesu očevidno nedostatni, odrediti istragu i povjeriti ju jednomu od prisjednika ženidbenoga suda kao povjereniku, ako se istraga vodi u sijelu ženidbenoga suda.[7] Ako se tužitelj poziva na takove čine, koji čine pravni uzrok rastavi a optuženik ih priznaje, tad valja da župnik tri put pokuša pomiriti supruge. Ne uspije li, treba pred istražnim povjerenikom sastaviti zapisnik o tužbi i o priznanju i stvar predati ženidbenomu sudu,[8] da ju riješi, jer se priznanje ženidbenoga druga, proti komu je podnesena tužba na rastavu, smatra kao potpun dokaz.[9]

---

[4] Nap. § 41.

[5] Ženidbeni drugovi potčinjeni su u stvarima ženidbenim onom biskupu, u čijoj biskupiji ima muž svoje prebivalište. Izuzimlje se, ako je ženidbena zajednica ukinuta ili rastavom od stola i postelje ili time, što je muž zlobno ostavio svoju ženu. — U posljednjem slučaju može žena podignuti tužbu pred onim biskupom, u čijoj biskupiji prebiva. Naputak § 96.

[6] Naredba vrh. zapovjed. od 19. kol. 1858.

[7] Nap. § 216.

[8] Nap. § 242.

[9] Nap. § 232.

§ 239. Predistraga.

Istražni povjerenik, komu ženidbeni sud pošalje tužbu za rastavu s nalogom, da povede predistragu, imade se strogo držati primljenih naputaka. Najprije će pozvati stranke pred sebe. Ako tuženik ne će da dogje pred povjerenika s kojega drugoga uzroka a ne s toga, što ga smatra nenadležnim (u ovom slučaju valja da za deset dana, pošto je primio poziv, prizove),[1] tad o tom sudi ženidbeni sud, imade li se uzrok uvažiti ili zabaciti. Rok se može i produljiti, ako ne manjkaju dostatni razlozi. Ako je navedeni uzrok nedostatan, ili ako tuženi ne dogje na opredijeljeni rok, a da se ne opravda, imade mu se s obzirom na udaljenost odrediti drugi rok. Ako ni ovaj put ne dogje, valja se obratiti na svjetski sud, neka ga prisili, da se pozivu odazove. Ako ni to ne pomogne, tad se i bez njega provede predistraga.[2]

NB. Svjetski sud, u koga valja tražiti pomoći, kad pozvanik ne će da dogje, jest u gradovima redarstvena oblast, a gdje ove nema, općinsko poglavarstvo.

Na predistragu valja da oba supruga dogju glavom pred povjerenika, ma i bio koji od njih maloljetan: jer se tuj ne radi o imovini, već o osobnim pravima i dužnostima, koje ističu iz ženidbe. No dobro će biti, da se s maloljetnikom pozovu ujedno i njegovi roditelji, odnosno štitnik (tutor), stranom s toga, jer su njima najbolje znane prilike tužbe, a stranom i stoga, jer oni mogu najbolje posredovati pri pokusu pomirenja megju supruzima. Supruzi mogu, istina, sa sobom povesti na predistragu i odvjetnika, i s njim se prije posavjetovati, nego što se izjave, ali se u zapisnik uvršćuje samo ono očitovanje, koje oni sami dadu.[3] Povjerenik imade nastojati, ne bi li nesložne supruge pomirio, a ako mu to ne pogje za rukom, ne bi li se cijela stvar mogla svršiti bez pravoga postupka dokaznoga. «Najprije valja pokušati» veli Naputak, «ne bi li se stvar mogla svršiti bez pravoga postupka dokaznoga».[4]

Povjerenik ne će oba supruga zajedno preda se pustiti i jednoga pred drugim saslušavati, već će ih saslušati svakoga na pose, a to s toga, da upozna njihovu ćud i da se točnije o tužbi uputi. Najprije će saslušati tužitelja a zatim tuženika. Pitat će tuženoga, priznaje li navode u tužbi kao temeljite, ili imade li što prigovoriti i kako će svoje prigovore opravdati. Ako tuženik zahtijeva, da mu se priopći, prije nego li će se izjaviti, tužba ili zapisnik, ako je tužitelj usmeno zahtijevao rastavu, imade mu se zahtijevano dati u prepisu i ujedno odrediti rok, do kojega ima ili usmeno ili pismeno odgovoriti. U protivnom slučaju imade mu se tužba na rastavu pročitati, i ono u zapisnik uvrstiti, što on navede za obranu ženidbene zajednice.[5] Opazi li povjerenik, da supruzi krivo shvaćaju svoja prava i dužnosti, valja da ih pouči.

Pošto je povjerenik, saslušavši svakoga supruga napose, saznao uzrok nesloge i što jedan suprug drugomu prigovara, valja najprije nastojati, da ih pomiri. Ne pogje li mu to za rukom, tad istom valja pristupiti k samoj stvari. Pri tom valja paziti: a) da s početka umah svaku navalu strasti u supruga zapriječi, inače će se supruzi svagjati, jedan drugomu predbacivati, te

§ 239. [1] Nap. § 103.
[2] Nap. § 145.
[3] Nap. § 143.
[4] Nap. § 218.
[5] Nap. § 222.

će nepristupni biti svakomu savjetu i ne će moći, kako valja, svoje pravo braniti. b) Da se stranke pristojno vladaju; ako bi se koji nepristojno ponašao, neka ga umah ozbiljno i strogo opomene, a ako to ne pomogne, neka istragu prekine i drugi rok odredi. c) Povjerenik neka obzirno s njima postupa a ne surovo, neka im ništa ne predbacuje, već neka ih ustrpljivo sluša i ako je potrebno, neka ih poduči.

Ako je povjerenik pomirio supruge, tim je i podnesena tužba na rastavu riješena. Razumije se samo sobom, da nije povjereniku slobodno zlorabiti svoj ugled, da stranke prisili na pomirenje, dapače, ako bi opazio, da supruzi njegovo nagovaranje smatraju kao zapovijed, imade im naročito izjaviti, da stoji do njihove slobodne volje, hoće li se pomiriti ili ne. U istražnom zapisniku valja naročito spomenuti pokušaj i uspjeh pomirenja, a ako su se supruzi pod nekim uvjetima pomirili, valja i te uvjete uvrstiti u zapisnik.

Ako povjerenik ne uzmogne pomiriti supruga, tada počme pravu istragu. Svakoj stranki imade se priopćiti sve, što druga stranka tvrdi, jedno za drugim onim redom, što ga označuje vrijeme ili savez megju uzrokom i posljedicom, i valja nastojali, da stranka odlučno odgovori. Ako se koja stranka poziva na privatne isprave, valja upitati drugu stranku, da li priznaje istinitost tih isprava.[6]

Pitanja, koja će povjerenik stavljati supruzima, razabrat će iz podnesene tužbe. Ako si supruzi u bitnom protuslove, ili ako koji od njih jasne stvari niječe, valja supruge suočiti. Ostane li svaki pri svojoj izjavi, predistraga se zaključi i zapisnik pošalje ženidbenomu sudu.

U slučaju, kad tužitelj navede takove čine, koji su dostatan uzrok za rastavu od stola i postelje, a optuženik ih priznaje, propisuje Naputak u § 242. ovaj postupak: «Kad se jedna stranka poziva na čine, koji su zakoniti uzrok, da se može tražiti rastava, a druga ih stranka ne taji, župnik treba da tri put pokuša pomiriti supruge. Ako mu to ne pogje za rukom, imade se pred istražnim povjerenikom sastaviti zapisnik o tužbi i o priznanju i stvar predložiti ženidbenomu sudu, da ju riješi».

Povjerenik će u predistragi saslušati i svjedoke, na koje se supruzi pozivlju. O tom odregjuje Naputak ovo: «Svjedoke, koje stranke imenuju, ako je moguće, valja saslušati, i ako se čini potrebno suočiti ih megju sobom i sa ženidbenim drugovima. Pri predhodnoj ovoj istragi pripuštaju se kao svjedoci i takove osobe, čije izjave ne mogu činiti sudbenoga dokaza, ali o kojima se s pravom predmnijeva, da su potanko ubaviještene o činima, o kojima se radi. Isto tako može povjerenik preslušati i one osobe, ako ih i nije nijedna stranka navela kao svjedoke, od kojih se nada, da će čin razjasniti. Da li se imadu suočiti sa ženidbenim drugovima, stoji do suda povjerenikova».[7]

I svjedoke valja pismeno pozvati na predistragu, a ako bi se kratili doći, može se zatražiti pripomoć političke vlasti. Što će ih pitati, vidi povjerenik iz podnesene tužbe.

Svakoga svjedoka valja na pose saslušati. Svjedoci se istina ne zaprisižu, ali ih valja opomenuti, da po savjesti istinu govore. Izjava svjedoka ima se onoj stranki, proti kojoj svjedoči, priopćiti i ona upitati, imade li

---

[6] Nap. § 218.
[7] § 218—220.

joj što prigovoriti, ostaje li i nadalje kod svoje tvrdnje. U prvom slučaju uvrsti se u zapisnik njezin odgovor; u drugom suoči se sa svjedokom. Ako se obje stranke za protuslovne svoje izjave pozivlju na svjedoke, bit će nužno svjedoke suočiti, da se saznade istina.

Ženidbeni drug suočit će se samo onda sa svjedokom, ako se njihove izjave u bitnosti razilaze a povjerenik se nada, da će se tim stvar razjasniti, ili ako to ženidbeni drug za svoju obranu zahtijeva. Povjerenik će se ipak prije o tom osvjedočiti, da li je svjedok voljan optuženiku u oči ponoviti svoju izjavu, pa ako se krati to učiniti, ispitat će tomu uzrok. Ako se navedeni uzrok ne da otstraniti, ne će ih suočiti. Kad ih suoči, valja to nenadano učiniti, da se tim sigurnije postigne uspjeh.

O suočivanju svjedoka vrijedi ovo: «Ako se izjave svjedoka u bitnosti razilaze, valja ih suočiti i o svakoj priliki, o kojoj se njihove izjave razilaze, napose jednoga pred drugim saslušati, te njihove izjave u zapisnik uvrstiti. Više nego dvije osobe neka sudac samo onda u isto vrijeme suoči, ako mu se to čini neophodno nužno, da se stvar razjasni. Svjedoke dakle treba samo onda suočiti, ako se njihove izjave u bitnosti razilaze. To valja učiniti tek onda, pošto su svi svjedoci saslušani te nema drugoga načina, kojim da se protuslovlje razjasni.

Svaki svjedok, kad ih povjerenik suočuje, neka potanko pripovijeda onu zgodu, u kojoj se njihove izjave bitno razlikuju. Ako jedan svjedok prilagodi svoju izjavu izjavi drugoga svjedoka, postignuta je svrha suočivanja, samo još valja u zapisniku razjasniti, zašto je svjedok prije drugčije izjavio. Ako i sada svjedoci isto izjave, što i prvi put, valja da najprije prvi svjedok potkrepi svoju izjavu, zatim se pita drugi svjedok, čime može on potkrepiti svoju izjavu i što misli, kako se može protumačiti protuslovlje. O ovoj izjavi valja opet saslušati prvoga svjedoka. Pri tom neka povjerenik pazi, da ničim ne oda, čija mu se izjava čini vjerojatnija.

§ 240. Zaključak predistrage.

«Zapisnik sastavljen u predistragi ima se dostaviti ženidbenomu sudu, pak ako je ono, što tužitelj navagja dokazano ili priznanjem optuženikovim ili ispravama, proti kojima nema prigovora, ima ženidbeni sud izreći odluku. U protivnom slučaju ima se narediti dokazni postupak». Nap. §. 221.

Istražni povjerenik, pošto je stvar na svake strane točno ispitao, treba da sve spise s popratnicom pripošalje ženidbenom sudu. U popratnici treba da se izjavi, u koliko smatra tužbu dokazanom.

Predsjednik ženidbenoga suda predade spise izvjestitelju, koji je obično istražni povjerenik, kad se je istraga vodila u sijelu ženidbenoga suda, inače koji god od prisjednika ženidbenoga suda. Izvjestitelj treba da iz spisa načini točan izvadak i da o predmetu izvijesti u sjednici ženidbenoga suda izjavivši i obrazloživši svoje mnijenje, o kojemu se glasuje tako, da predsjednik glasuje zadnji.

U zapisniku, koji se piše o sjednici ženidbenoga suda, treba zabilježiti mnijenje izvjestiteljevo kao što i razloge, s kojima ga podupire; isto tako treba ubilježiti i protivno mnijenje (ako ga je bilo) i stvoreni zaključak.

§ 241. Dokazni postupak.

1. Kad tuženik ne će, da u predistragi prizna navode tužiteljeve, niti ih tužitelj može dokazati s ispravama, proti kojima ne može biti prigovora, tad ne preostaje ino, već treba čim prije povesti dokazni postupak.

2. Onaj, koji se poziva na kakav čin, treba da ga dokaže, bio on tužitelj ili tuženik, inače mu se ne vjeruje. Ako tužitelj dovoljno obrazloži ono, na što se poziva, tek onda je dužan tuženik da dokaže protivno, ako može.

3. U rastavnoj parnici može se nešto dokazati: vlastitim priznanjem, odlučnom ili dopunidbenom prisegom, mnijenjem vještaka, ispravama i svjedocima.

a) Vlastito priznanje tuženika smatra se kao potpuni dokaz. «Priznanje ženidbenoga druga, proti komu je podnesena tužba na rastavu, smatra se kao potpun dokaz». Nap. § 232. Ako je tuženik već u predistragi priznao navode tužiteljeve, koji su dovoljan uzrok za rastavu, ima se odluka izreći bez dokaznoga postupka. Naputak § 242.

b) Prisega. U rastavnoj parnici može se dozvoliti odlučna ili dopunidbena prisega, kad se drugčije nikako ne može istina saznati, ali ženidbeni sud treba da odluči, a ne istražni povjerenik, hoće li se prisega dozvoliti ili ne. «Da li se imade ženidbenim drugovima dozvoliti dopunidbena prisega; da li se imade od jednoga od njih tražiti, ili da li mu se imade dozvoliti odlučna prisega, o tom treba da odluči ženidbeni sud: pri čemu treba paziti na to, da se prisega stranaka u opće ima dozvoliti samo onda, kad se nikako drugčije ne može istina saznati, i da razdraženost duhova, koja nastaje obično kod parnica ženidbenih drugova, povećava pogibelj krive prisege». Nap. § 233.

Kad se položi prisega, tim se konačno rješava parnica.

Prisega se može dozvoliti samo o onim činjenicama, koje tko odlučno tvrdi, a nikada se ne smije supruzima dozvoliti, da prisegom potvrde nešto, o čemu imadu vještaci izreći svoje mnijenje.

Sudac odlučuje, koja stranka imade jesno, a koja niječno priseći, kao što i o tom, da li se imadu u formulu prisege umetnuti riječi «u koliko znadem i sjećam se».

c) Mnijenje vještaka. O tom odregjuje naš Naputak ovo: vještake, čije je mnijenje morda potrebno, izabire povjerenik istražitelj, o prigovorima proti njima učinjenim odlučuje ženidbeni sud. Vještake treba zapriseći, ako se nijesu već službenom zakletvom obvezali, da će savjesno istinu reći, kad budu pitani za mnijenje.[1]

Činjenica, o kojoj se traži vještačko mnijenje, smatra se potpuno dokazana suglasnim mnijenjem dvojice iskusnih, nepristranih, odnosno zaprisеženih vještaka.[2]

Ako su vještaci izjavili svoje mnijenje, imade se isto strankama saopćiti.[3]

d) Isprave, na koje se stranke pozivaju u rastavnoj parnici, mogu biti ili javne n. pr. odluke gragjanskih sudova, kojima treba potpuno vjerovati, ili privatne n. pr. listovi. Ako se tko poziva na privatne isprave, treba upitati drugu stranku, da li ih priznaje; privatne isprave treba uvijek u izvoru

§ 241. [1] § 227.
[2] § 228.
[3] § 230.

priklopiti spisima. »Ako se jedna stranka poziva na privatne isprave, treba upitati drugu stranku, da li ih priznaje, kao prave«. Nap. § 218. »Ako (supruzi) doprinesu nove isprave, ili ako za isprave, koje su u predistragi ostale dvojbene, doprinesu nove dokaze, o tom se ima protivna stranka preslušati«.

e) Svjedoci. Ako se svjedocima ne može ništa pravedno prigovoriti, imadu se zapriseći prije, nego se saslušaju, stoga treba imena svjedoka prije saopćiti strankama s upitom, imadu li što proti njima. »O zaprisizanju svjedoka valjaju propisi spomenuti u § 162«. Nap. § 225. A § 162. glasi:

»Svjedoci, kojima se ne može ništa prigovoriti, da se preslušaju, imadu se prije preslušanja zapriseći na sv. božje evangjelje, da će o onom, što budu pitani kazati potpuno i čisto istinu, kao što ju znadu pred Bogom i pred savjesti, i da ne će ništa ni dodati, ni ispustiti ni promijeniti. Prije ih valja shodnim riječima opomenuti o svetosti prisege«.

»Svjedoci, kojima ne prigovori onaj ženidbeni drug, proti kojemu svjedoče, imadu se saslušati i onda, ako bi se inače imali odbiti kao sumnjivi ili nesposobni (inhabiles)«. Nap. § 223.

Kad se svjedoci zaprisižu, imadu se k tomu pozvati stranke, koje ako i ne dogju, mogu se svjedoci zapriseći. Nap. § 226.

Pitanja, koja će se stavljati svjedocima, sastavlja istražni povjerenik obazirajući se pri tom na pitanja, koja su mu može biti predale stranke. Nap. § 225.

Svjedoci se preslušavaju pojedince na samo a ne pred strankama. Dok ne bude preslušanje dovršeno, ne smije se iskaz svjedoka proglasiti. Nap. § 226.

Izjave svjedoka imadu se saopćiti strankama s pozivom, da se o njima izjave. Nap. § 230.

Kao dokazano smatra se ono, što izjave suglasno dva zaprisežena, vjere dostojna svjedoka. Nap. 228.

§ 242. Osuda.

Istražni povjerenik svršivši parnicu, imade sve spise sa svojim mnijenjem dostaviti ženidbenomu sudu, koji će na tom temelju izreći osudu. Biskup može narediti, da mu ženidbeni sud saopći prije no izreče osudu, što je nakanio izreći. Nap. 237.

U osudi treba spomenuti, da li se rastava dozvoljava krivnjom jedne i koje stranke, ili krivnjom obojice. Ako se ženidbenomu sudu čini, da otac ili majka nijesu sposobni radi moralnih mana odgajati djecu, treba i to u osudi spomenuti. Nap. § 238.

Suprug, koji nije zadovoljan s osudom, može prizvati na sud druge molbe. Proti dvjema suglasnim odlukama ne može se prizvati. Nap. § 239.

§ 243. Kako se sastavlja zapisnik.

O svakoj usmeno povedenoj raspravi, dakle i o raspravi o rastavi od stola i postelje, valja sastaviti zapisnik. »Statuimus, ut tam in ordinario judicio, quam extraordinario, judex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter universa judicii acta

conscribant, videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, intrumentorum productiones, interlocutiones, renuntiationes, conclusiones, et caetera, quae occurrerint, competenti ordine conscribenda, loca designando, tempora et personas«.[1]

Na početku zapisnika, koji se sastavlja sa strankama, valja spomenuti uzrok, s kojega je povedena istraga, zatim dan, sat i mjesto, kada i gdje je sastavljen zapisnik, ime oblasti, pred kojom je sastavljen, isto tako valja poimence navesti sve prisutne osobe. Nadalje se spominje: ime i prezime, stalež, prebivalište, doba i vjerozakon ženidbenih drugova, koji se kane rastaviti, vrijeme, kad je ženidba sklopljena, doba i spol u toj ženidbi rogjene djece.

Zapisnik treba da sve prisutne osobe (povjerenik, perovogja i svi drugi) vlastoručno potpišu, ili ako ne znadu pisati, potkrižaju. Ime, stalež, dobu i prebivalište ženidbenih drugova, valja s toga navesti, da bude isključena mogućnost pomutnje u osobama. Prebivalište i stalež navagja se i s toga, da se vidi, može li ženidbeni sud, dosljedno istražni povjerenik, povesti istragu. Doba: da se znade, mogu li se ženidbeni drugovi sami zastupati u imovinskim odnošajima, ili treba da ih tko drugi zastupa; vrijeme, kad je ženidba sklopljena: da se olakoti potraživanje u župnoj matici. Zapisnik se piše na prepolovljenom arku neprekidno, ma i stranke u više sjednica bile saslušane. Na početku zapisnika kao što i na početku svake sjednice valja točno označiti sat i dan, kad je sjednica počela kao što i prisutne osobe; na svršetku sjednice upiše se opet sat, kad je preslušavanje svršeno ili prekinuto; ako bješe prekinuto, valja naznačiti uzrok, zašto je to učinjeno. S lijeva se napiše doslovce stavljeno pitanje, a s desna dobiveni odgovor. Ako optuženik nije vješt jeziku suda, u kojemu se rasprava vodi, ima se upotrebiti tumač; bez tumača može se samo onda voditi rasprava, ako je tako povjerenik, kako i perovogja dostatno vješt jeziku optuženikovu. Ako se rabi zakleti tumač, valja pitanje u zapisnik upisati najprije u onom jeziku, a pod njim doslovni prijevod. I perovogja može biti tumač.

Kad je onaj, koji se saslušava nijem, a znade pisati, stavlja mu se pitanje usmeno. Ako je gluh a znade čitati i pisati, pitanje mu se stavlja pismeno, da ga pročita i na nj odgovori.

Svako pitanje valja označiti s brojem, koji ne prekidno teku tečajem cijele rasprave, isto se tako označuje i odgovor s brojem onoga pitanja, na koje se proteže. Svaki arak zapisnika valja da preslušani potpiše, dotično potkriža, na svršetku zapisnika imade povjerenik i perovogja ovjeroviti potpis preslušanoga.

Preslušani može povjereniku odgovor u pero kazivati. Kod zakučastih pitanja može dapače i vlastoručno odgovor u zapisnik upisati. U svim ostalim slučajevima valja da povjerenik perovogji u pero kazuje dobiveni odgovor i to tako polagano, da saslušani može svaku riječ razumjeti, pri tom neka gleda povjerenik, da rabi, u koliko je to moguće, iste izraze, s kojima se je služio preslušani.

Kad se svrši preslušavanje, imade se preslušanomu još jedan put svaka njegova izjava, koja je u zapisnik upisana, pročitati i to: polagano,

---

§ 243. [1] c. 11, X. de probat. (2. 19.).

razgovjetno i poslije svakoga pitanja i odgovora valja malo počekati, da se preslušani uzmogne izjaviti, da li je njegov odgovor pravo ubilježen, dapače, ako zahtijeva, valja mu dozvoliti, da sam pročita zapisnik. Ako je u odgovoru koja riječ ispuštena, ima se sa strane dodati, koji dodatak svi prisutni potpišu. Prekrižiti se ne smije ništa. Ako preslušani zahtijeva, da se što promijeni, ima se njegovom zahtjevu u zapisniku udovoljiti, ali ono, što je napisano, ne smije se brisati.

Pošto je sve pročitano, valja još preslušanika upitati: imade li što u svojim izjavama ispraviti ili dodati? (Pošto bješe cijela izjava N. N. pročitana, bude on još upitan. etc.) Odgovor na ovo pitanje, protezao se on na jednu ili više točaka, ili on sadržavao što nova, imade se na svršetku uvrstiti, a nipošto kao ispravak umetnuti.

Ako zapisnik sastoji iz više araka, svaki arak valja da je biljegovan biljegom od 1 K i potpisan od svih prisutnih. Arke valja vrpcom sašiti i okrajak vrpce pričvrstiti uredovnim pečatom.

O zapisniku, koji se sastavlja nakon saslušanja svjedoka, daje gragjanski parbeni postupnik ovaj naputak. O svakom saslušanju svjedoka ima se sastaviti zapisnik, (u kojemu se upišu u kratko stavljena pitanja i to u koliko je moguće s istim izrazima, koji su se rabili; preslušani imade pravo odgovor kazivati u pero perovogji; ako se ne služi s tim pravom, imade sudac glasno, da prisutni čuju, odgovor u pero kazivati i saslušanomu svjedoku izjavu, kako je uvrštena u zapisnik razgovjetno pročitati (ili na zahtjev dati mu, da ju pročita. U zapisniku valja istaknuti, da je svjedoku njegova izjava pročitana ili mu je dano, da ju pročita te da ju odobrava). Učinjene tom prigodom opaske valja naknadno u zapisnik uvrstiti, ali se ne smije ništa mijenjati na onom, što je u zapisniku upisano; zapisnik neka svi prisutni potpišu na kraju (istražni povjerenik i perovogja). Ako saslušani ne umije pisati, neka u prisutnosti dvojice svjedoka postavi svoj križ, što imadu oba svjedoka svojim potpisom potvrditi.

O preslušivanju svjedoka sastavlja se zapisnik tako, da iztražni sudac navode svjedokove perovogji kazuje u pero. Istražni sudac neka, koliko može, rabi riječi i izraze svjedokove dapače i onda, ako svjedok rabi provincijalizme, jer se s njima često mnijenje svjedokovo bolje izrazuje nego li književnim jezikom. Usuprot dozvoljeno je sucu istražitelju, da nesuvislo pripovijedanje svjedokovo diktira onako, kako je u savezu. Pri tom neka rabi jednostavan, jasan štil, neka se kloni dugih perijoda i čestih umetaka, da i manje naobražen svjedok uzmogne razumjeti, kad mu se zapisnik pročita, te da ne odobri česa, što se protivi njegovoj izjavi. U zapisnik ne imadu se uvrstiti samo izjave svjedokove, već sve, što se je na njegovom ponašanju neobična opazilo; takove opaske od velike su vrijednosti kod suočivanja svjedokâ.

Zapisnik valja polagano i razgovjetno čitati, da svjedok uzmogne razumjeti, što se čita, a kod odlučujućih izjava valja ga naročito još pitati, da li je njegova izjava dobro shvaćena. Zahtijeva li svjedok, da mu se koje mjesto još jedan put pročita, valja njegovom zahtjevu udovoljiti i ono mjesto čim razgovjetnije pročitati, dok ga svjedok potpuno shvati i odobri. Sudac istražitelj ne smije biti neustrpljiv ili osoran, da ne zastraši svjedoka, pa da on ne odobri onoga, što bi inače zanijekao.

Kad preslušanik ne će da potpiše zapisnik, valja to spomenuti i navesti uzrok, zašto se krati to učiniti. Na onom, što je upisano, ne smije se ništa bitna izbrisati, promijeniti ili što dodati. Prekrižano mjesto valja da bude čitljivo. Bitne promjene ili ispravci, koje preslušani naknadno dodaje, imadu se u zapisnik uvrstiti, ali sa strane ili na svršetku, i one imadu biti odobrene i potpisane dotično potkrižane. Ako zapisnik zaprema više araka, imadu se arci vrpcom sašiti a okrajak vrpce pričvrstiti uredovnim pečatom tako, da se nijedan arak ne može izvaditi a da se ne ozlijedi uredovni pečat.

»Uspjeh predistrage valja podnesti ženidbenomu sudu, koji će izdati naloge o onom, što će mu se možda još činiti potrebno«.[2] Ako je ženidbeni sud naložio povjereniku, da naknadno još što ispita, imade povjerenik prijaviti ženidbenomu sudu uspjeh.

§ 244. Posljedica rastave od stola i postelje.

Supruzi, kojima je ženidbeni sud dozvolio rastavu od stola i postelje, ne treba više da zajedno stanuju, ta bo je dužnost ukinuta dozvoljenom rastavom, ali ženidbeni vez ostaje nerazriješen, s toga valja da jedan drugomu čuva bračnu vjernost, i nije slobodno sklopiti nove ženidbe, jer »licet separentur, semper tamen conjuges erunt«.[1]

Ako je u mješovitim ženidbama ženidbeni sud nekatoličke stranke izrekao, da se ženidbeni vez raskida, tad ova osuda imade za katoličku stranku, što se tiče zajedničkoga življenja, moć doživotne rastave od stola i postelje.

Rastavljena supruga gubi pravo na pristojno uzdržavanje, ako je radi njezine krivnje izrečena rastava. Pravo na pristojno uzdržavanje ima samo onda, ako nije rastava izrečena radi njezine krivnje ili ako je izrečena radi krivnje obojice, pa joj sud uvaživ sve prilike dosudi pravo na pristojno uzdržavanje. Ako je rastava izrečena radi njezine krivnje, tad može tražiti samo toliko, koliko joj je potrebno za uzdržavanje. Muž može tražiti od žene samo toliko, koliko mu je neophodno nužno za uzdržavanje, i to samo onda, ako je žena bogata a on je nesposoban, da si što privrijedi.

Ako nije nijedan od ženidbenih drugova dao povod rastavi, ili ako su oba dala povod, tad može svaki od njih tražiti, da se ukinu ženidbeni ugovori. Ako je samo jedna stranka dala povod rastavi, tad može nevina stranka zahtijevati, da ženidbeni ugovor ili i dalje vrijedi, ili da se ukine. »Pošto bude osuda na rastavu izrečena, neka sudac pokuša, da nagodom izravna raspre, koje nastanu o razlučivanju imovine i inim tražbinama. Ako se stranke ne dadu sklonuti na nagodu, ima ih sudac uputiti na uredni postupak, supruzi i djeci imade se megjutim odmjeriti pristojno uzdržavanje, ili produljiti odregjena ustanova, dok parnica ne bude dovršena«.[2] — »Zakoniti drug, rastavljen po svojoj krivini, ne ima prava ni na nasljedstvo, ni na ikakav dio nasljedstva druga svojega«,[3] a činovnička udova, ako je radi njezine krivnje izrečena rastava, gubi pravo na mirovinu.[4]

---

[2] Nap. §. 142.

§ 244. [1] c. 2. de divort. (4. 19.).

[2] § 63. g. ž. z.

[3] § 759. o. g. z.

[4] Dvorski dekret od 5. listop. 1830.

Sve ove navedene posljedice zakonite rastave od stola i postelje prestaju, ako se rastavljeni supruzi opet sjedine, što mogu učiniti u svako doba, samo valja, da o tom nadležni sud ženidbenih drugova ubavijesti duhovni sud.[5] O mješovitim ženidbama odregjuje zakon ovo: »Ako se žele ženidbeni drugovi, pošto je ženidbeni sud nekatoličke stranke izrekao raspust, opet sjediniti, valja da svoju odluku prijave ženidbenomu sudu katoličke stranke, i da ishode od ženidbenoga suda, koji je bio izrekao raspust, da ukine svoju osudu. Čim to bude učinjeno, vrijede opet sve gragjanske posljedice ženidbe; samo ženidbeni ugovori ne vrijede više. O sjedinjenju valja ubavijestiti redovitoga suca«.[6]

Nevina stranka može uvijek, akoprem bješe rastava sudbeno izrečena, zahtijevati, da se uspostavi ženidbena zajednica,[7] ali u slučaju, ako je rastava izrečena radi preljuba, samo onda, ako je krivac činio pokoru;[8] onaj pak, koji je dao povod rastavi preljubom, može samo onda zahtijevati, da se uspostavi ženidbena zajednica, ako je nevina stranka kasnije isti grijeh učinila.

POGLAVLJE TRINAESTO.

---

§ 245. Druga ženidba.

I. Katolička crkva uči, da je slobodno sklopiti drugu, treću itd. ženidbu, čim se vez prijašnje ženidbe zakonitim načinom raskine. Da je to u istinu nauka katoličke crkve, to se vidi:

1. iz riječi sv. Pavla (1. Kor. 7. 39.): »Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quodsi dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat, tantum in Domino».

2. Iz riječi istoga apostola u listu na Timotheja (1. ad Tim. 5. 14.), gdje veli: »volo juniores (viduas) nubere«.

3. Iz riječi sv. Jeronima. »Aperiant, quaeso, aures obtrectatores mei, et videant, me secundas et tertias nuptias concessisse in Domino. — Non damno bigamos, imo et trigamos, et si dici potest, octogamos. Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, et ita licere quinto et sexto et ultra, quomodo et secundo marito nubere«.[1]

4. Isto dokazuje i općeniti običaj, koji od vajkada opstoji u crkvi.

5. Napokon to uvigja i sam zdrav razum, jer ako se ženidbeni vez prijašnje ženidbe zakonito raskine, što bi još moglo priječiti, da se ne smije na novo sklopiti ženidba?

II. Tko se hoće drugi put oženiti, treba da je moralno siguran, da je njegov ženidbeni drug umro.[2] Te moralne sigurnosti ne daje sama otsutnost ženidbenoga druga, ma kako god dugo trajala,[3] dapače ako se i nije javio

[5] § 65. g. ž. z.
[6] § 72. g. ž. z.
[7] R. J. 61. in VI.
[8] c. 4. 8. C. 32. q. 1.
§ 245. [1] In. c. 11. C. 31. q. 1.
[2] c. 19. X. 4. 1.; c. 2. X. 4. 21.
[3] c. 19. cit.

na javan poziv uvršten u novinama, još ni to samo po sebi ne daje moralne sigurnosti o njegovoj smrti, jer nije isključena mogućnost, da se iz zlobe nije htio prijaviti.[4]

Uzima se kao moralno sigurno, da netko umro:

1. ako je izdan smrtni list od župnika, predstojnika bolnice, vojničkoga glavara, ili i gragjanske oblasti onoga mjesta, u kojemu je on umro.

2. Ako dvojica zapriseženih, vjere dostojnih svjedoka, koji su pokojnika poznavali, svjedoče, da je umro, pak ako se njihovo svjedočanstvo slaže o mjestu i uzroku smrti i o ostalim bitnim prilikama. Svjedočanstvo svjedoka tim je važnije, ako su oni s pokojnikom srodni ili su mu bili sudruzi na putu ili u vojsci.

3. Akoprem svjedočanstvo jednoga svjedoka ne daje potpun dokaz, ipak može i jedan svjedok biti dostatan, ako imade potrebita svojstva i ako je uzvišen nad svaku sumnju (nulli exceptioni obnoxius), pak ako njegovu izjavu potkrepljuju druge važne prilike, ili ako tih nema, ako se u njegovoj izjavi ne nalazi ništa, što se ne bi slagalo i što ne bi bilo vjerojatno.

4. Katkada se može dogoditi, da ne ima ni jednoga svjedoka, koji bi mogao posvjedočiti, da je netko umro. U tom slučaju može i glas o smrti ženidbenoga druga biti dostatan, da se nekomu dozvoli sklopiti drugu ženidbu, ako je taj glas nastao r a z l o ž n o, t. j. ako ga potvrgjuju druge prilike i predmnjeve, koje su kadre razboritoga čovjeka sklonuti, da smatra vrlo vjerojatnim smrt onoga, o komu se radi.

5. Napokon se može dozvoliti nekomu, da sklopi drugu ženidbu, ako je gragjanski sud proglasio, da je njegov ženidbeni drug umro.

»Budući da je ženidbeni vez svet i nerazrješiv, s toga se ne smije nikomu dozvoliti, da sklopi drugu ženidbu, dok o smrti svoga ženidbenoga druga ne doprinese takove dokaze, koji sasma isključuju svaku razboritu sumnju. Dokaze, koji smijeraju na to, da dokažu moralnu sigurnost smrti, valja s najvećim oprezom ispitivati, ali se ne imaju jednostavno zabaciti. Može se dogoditi, da iz potpuno dokazanih prilika nastane moralna sigurnost, da ženidbeni drug ne živi više, akoprem nema ni isprava ni iskaza svjedoka, koji bi potvrdili, da je već smrt slijedila.

Ako ženidbeni drug kojega otsutnika iskaže što takova, iz česa bi se vrlo vjerojatno činilo, da opstoji takav slučaj, treba ga opomenuti, neka se obrati na državnu vlast, koja imade veća sredstva, da istraži čin i na koju spada proglašenje smrti gledom na gragjanske posljedice«. Nap. § 246.

III. Kad se ženidbeni drug, koji želi sklopiti drugu ženidbu, obrati na državnu vlast, da ona proglasi mrtvim njegovoga ženidbenoga druga, državni sud ima postupati po propisima §§ 23.—27. g. ž. z., koji glase:

§ 23. Ako je jedan od ženidbenih drugova otsutan onoliko vremena, koliko je ustanovljeno u § 24. gragjanskoga zakonika,[5] i ako je otsutnost

---

[4] Instructio s. C. Inquis. dd. 13. Maji 1868. ad probandum obitum alicujus conjugis, n. 1. (Archiv 67. p. 339. sqq.).

[5] Ako nastane dvojba, da li onaj, koji je nepritoman, ili kojeg je nestalo, jošte živi ili ne, držat će se, da je umro samo u slijedećim okolnostima: 1. ako je, od kako se rodio, prošlo osamdeset godina, a od deset godina ne zna se, gdje je; 2. ako bez obzira na vrijeme, koje je prošlo od rogjenja njegova, ne zna se o njemu za punih trideset godina; 3. ako bivši teško ranjen u ratu, ili našavši se u brodu, kada se je razbio, ili u drugoj kojoj smrtnoj pogibelji, ne ima ga od tog vremena za tri godine. U svim ovim slučaje-

njegova skopčana s takovim okolnostima, koje ne daju razloga, s kojega bi se o smrti njegovoj sumnjati moglo, tad zaostavša stranka može pri sudištu, u kojega kotaru prebiva, radi iznovične ženidbe ili udadbe iskati proglašenje, da se otsutnik smatrati ima, da je mrtav.

§ 24. Poslije ove prošnje ima se narediti skrbnik za isljedovanje otsutnika; isti pako otsutnik treba da se izrokom pozove s tim dodatkom, da će sud, ako u ustanovljeno vrijeme ne dogje, ili ako ne izvijesti suda na drugi način o svom životu, proglasiti ga za mrtva. Ovaj izrok ima glasiti na punu godinu dana, i uvrstiti se barem tri put u javne novine ovozemske, a po okolnostima i u novine inozemske.

§ 25. Kad ovaj rok mine bez uspjeha, ima sud na ponovljenu prošnju zaostavšega druga ženidbenoga po obavljenoj raspravi izreći presudu, da li se ima ili ne ima zadovoljiti prošnji. Presuda treba da se podnese višemu sudu, koji će spise saopćiti biskupu one dioeceze, u kojoj prositelj prebiva. Ako i prva molba i viši sud izreku odluku proti proglašenju smrti, pak ako i biskup na to pristane, tad se prošnja ima odbiti.

Proti takovoj odluci ne ima mjesta daljemu prizivu.

§ 26. U svim ostalim slučajevima imadu se odluke sudova prve i druge molbe ujedno sa spisima podnesti višemu sudištu.

§ 27. Ako bude biskup za proglašenje smrti, imat će više sudište izreći odluku konačno valjanu.

Ako se izreka biskupova ne slaže s presudama nižih sudova, t. j. ako je biskup proti proglašenju smrti, tad će više sudište, ako pristane na izjavu biskupovu, izreći presudu, da se prošnja odbije; ako li sudište ovo na mnijenje biskupovo pristati ne bi moglo, tad će raspravu saopćiti sudu prvostolnomu (metropolitanskomu).

Ako se sud ovaj slagao bude s mnijenjem biskupovim, imat će više sudište odbiti prošnju radi proglašenja smrti.

U protivnom pak slučaju ima sud prvostolni podnijeti stvar trećoj crkvenoj molbi u ženidbenim stvarima, i izreka molbe ove bit će tad pravilom za odluku višega sudišta.

Prema tomu glase i §§ 247.—250. Naputka.

§ 247. Čim bude viši zemaljski sud saopćio obavljenje rasprave, imat će ženidbeni sud na temelju istih i u prisutnosti branitelja ženidbe pretresti pitanje: da li je moguće nestadnika smatrati kao mrtva s tom posljedicom, da se druga stranka iz nova oženiti ili udati može? Namjeravana odluka ima se u svakom slučaju podnijeti biskupu, da ju prosudi.

§ 248. Ako se temelj moralne izvjesnosti, na koju se tko poziva, sudu ženidbenomu ne uzvidi tako čvrst, da bi se bez svake sumnje uzeti moglo, da je vez ženidbeni smrću razdriješen: tad isti sud ne će privoliti na proglašenje smrti i saopćit će razloge svoje sudu gragjanskomu. Ako druga i treća crkvena molba pristane na mnijenje protivno i ako više sudište s privoljenjem istih molba izreče proglašenje smrti: ne ima se tad iznovičnoj ženidbi stavljati nikakova zapreka.

§ 249. Ako sud ženidbeni scijeni, da proti iznovičnoj ženidbi ne ima zapreke, javit će to svoje mnijenje višemu sudu zemaljskomu, nego glede

---

vima može se iskati, da se proglasi da je mrtav, i preduzeti takovo proglašenje pod opazima propisanima u § 277.«

ženidbenoga druga ne će narediti ništa, dok proglašenje smrti, što se tiče gragjanskih njegovih posljedica, ne postane pravomoćno.

§ 250. U slučaju ženidbe iznovične imat će župnik kako proglašenje smrti izrečeno po vlastima državnim, tako i odluku suda ženidbenoga, a odnosno privolu više crkvene molbe ubilježiti u knjizi vjenčanih.

IV. Druga se ženidba ne blagosivlja, kad su oni, koji ju sklapaju, već u prvoj ženidbi blagoslovljeni. Ako je zaručnica udova, a zaručnik neženja, tad treba samo njega blagosloviti. Tako barem propisuje za zagrebačku nadbiskupiju Rituale Zagrabiense (de secundis nuptiis). «Si ex parte utriusque conjugis hae sunt secundae nuptiae, hoc est, si utrique vidui sint: sacerdos — benedictionem nubentium omittat.

Quod si ex parte tantum sponsae secundae nuptiae, hoc est, si sponsa vidua est, sed sponsus nondum aliam habuit uxorem — benedictio nubentium super solum sponsum in numero singulari et genere masculino dicatur».

Prema novijoj naredbi S. C. S. R. U. Inquis. od 31. kolovoza 1881. mogu se supruzi blagosloviti, ako su već i dulje vremena oženjeni, ali još nijesu blagoslovljeni, ali ako je supruga bila udova samo onda, ako još nije blagoslovljena. «Benedictionem nuptialem, quam exhibet missale romanum in missa pro sponso et sponsa, semper impertiendam esse in matrimoniis catholicorum, infra tamen missae celebrationem, juxta rubricas, et extra tempus feriatum, omnibus illis conjugibus, qui eam in contrahendo matrimonio, quacunque ex causa non obtinuerint; etiamsi petant, post quam diu jam in matrimonio vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem ipsam in aliis nuptiis non acceperit.

Insuper hortandos esse eosdem conjuges catholicos, qui benedictionem sui matrimonii non obtinuerunt, ut eam primo quoque tempore petant. Significandum vero illis — benedictionem ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere conjugii.[6]

V. Kao ženidbenu zabranu proglašuje novi ugarski zakon o ženidbenom pravu od g. 1894. ovo: «Kada je jedan ženidbeni drug proglašen mrtvim, zabranjeno je sklopiti ženidbu, ako drugi ženidbeni drug ili onaj, s kojim se hoće sklopiti ženidba, znade, ili ako je dokazano, da je onaj ženidbeni drug, koji je proglašen mrtvim, preživio onaj dan, kada bi imao bio umrijeti». (§ 22.).

[6] Acta XIV. p. 513.

GLAVA DRUGA.

Sv. čini.

§ 246. Prisega.

I. Priseći znači neposredno ili posredno zvati Boga za svjedoka, da govorimo istinu ili da ćemo ispuniti obećanje.

II. Prisega može biti: 1. neposredna ili posredna (jur. implicitum). Neposredna, kad tko prisiže na Boga; posredna, kad tko prisiže na stvari, koje se osobitim načinom odnose na Boga i na njegov odnošaj napram ljudima, n. pr. kad tko prisiže na križ, na sv. moći itd.

2. Prisega, s kojom netko tvrdi, da je istinu govorio ili da će ju govoriti: juramentum assertorium, i prisega, s kojom netko potvrgjuje, da će obećano ispuniti: juramentum promissorium.

3. Prema tomu, kako se zaziva Bog ili kao svjedok istine ili kao osvetnik laži, jest i juramentum contestatorium i j. exsecratorium.

4. Sudbena ili izvansudbena, kako se polaže ili na sudu ili izvan suda.

5. Svečana prisega zove se ona, koja se polaže uz neke svečanosti. Budući da se po crkvenom pravu onaj, koji prisiže svečano, dotiče evangjelja ili sv. moći, kad izgovara riječi: Tako mi Bog pomogao i ovo sv. evangjelje, s toga se ova prisega i zove juramentum corporale.[1] Biskupi prisižu na otvoreno evangjelje, ali se ga ne dotiču.

III. Da bude prisega dozvoljena, zahtijeva se: 1. da se prisiže promišljeno (judicium). S toga ne mogu priseći: a) lugjaci, b) pijani, c) nedorasli[2] i d) oni, koji su već krivo prisegli.[3]

Prisega ne veže, koju bi tko položio pod pritiskom fizičke sile ili nalazeći se u bitnoj bludnji.[4] Tko bi prisegao moralno prisiljen, njegova je prisega valjana, no to je dostatan uzrok, da mu se dade oprost od prisege.[5] Svetost prisege zahtijeva nadalje, da se ne prisiže bez potrebe.

2. Onaj, koji prisiže, treba da imade ozbiljnu volju, da će istinu, kako ju znade, govoriti, ili da će obećanje ispuniti. Krivo prisiže onaj, koji nešto pod prisegom tvrdi kao istinito, za što znade, da nije istinito, koji dakle prisiže proti svomu osvjedočenju, a ne onaj, koji pod prisegom nešto tvrdi, o čemu je osvjedočen, da je istina, akoprem nije.[6]

3. Napokon se može pod prisegom obećati samo ono, što je moralno dozvoljeno. Nije dakle dozvoljeno obećati nešto pod prisegom, što naravni, božji ili čovječji zakon zabranjuje;[7] isto tako nije dozvoljeno obvezati se prisegom, da ćemo propustiti koje dobro djelo, koje nam se samo i savjetuje. Tko bi ovo posljednje učinio, ne griješi istina, ako prisegu drži, ali ga prisega, da će ne n. pr. stupiti u koji crkveni red, ne obvezuje.

---

§ 546. [1] c. 10. X. 1. 33.
[2] c. 14., 15., 16. C. XXII. q. 5.
[3] c. 14. cit.; c. 1. X. 5. 34.
[4] c. 28. X. 2. 24.
[5] c. 15. de jurejurando.
[6] c. 3. 4. C XXII. q. 2.
[7] c. 2. 13. 19. X. II. 24.

IV. Tko nešto pod prisegom tvrdi, to se smatra kao istinito, dok se protivno ne dokaže; a tko pod prisegom nešto obeća, vezan je u savjesti ispuniti obećanje.

V. Prisega prestaje obvezivati:

1. kad se onaj, komu je u prilog što pod prisegom obećano, sam odreče onoga, što mu je obećano.

2. Ako ju poglavar, kad siže u njegova prava, proglasi neobvezatnom,

3. Kada se iza položene prisege prilike bitno promijene tako, da je ili nemoguće, ili nedozvoljeno ispuniti prisegu, ili kad onaj, koji je prisegao, ne bi bio prisegao, da je u naprijed znao za te prilike. Svaka bo se prisega polaže pod uvjetom, koji se uvijek razumijeva: ako ne nastanu bitne, nepredvigjene promjene.

4. Kad se ono, što je pod prisegom obećano, zamijeni u nešto drugo (commutatio juramenti). To se može učiniti ili s privolom onoga, komu je što obećano, ili proti njegovoj volji — oprostom. Nitko ne može sam zamijeniti onoga, što je pod prisegom obećao, u što drugo, ma i u bolje.

5. Oprostom. Crkveni poglavari mogu oprostiti od valjano i bezuvjetno položene prisege, ali se za to zahtijeva dostatan uzrok. Kao dostatan uzrok smatra se: veća slava božja; duševni spas onoga, koji je prisegao; dobrobit bližnjega; ako se dvoji, da li je prisega valjano položena; opće dobro, komu se podregjuje svačije privatno pravo. Kada je jasno, da se prisega ili ne može ili ne smije ispuniti, ne treba oprosta.

Oprostiti od obdržavanja prisege može papa i biskupi, no kada se radi o stečenom pravu trećega, tada odlučuje samo papa.

VI. Forma prisege, koju rabi crkva, jesu riječi: «Tako mi Bog pomogao i ovo sveto evangjelje»,[8] pri čemu se onaj, koji prisiže, dotiče evangjelja ili križa, sv. moći itd., ili se dižu tri prsta u vis kao simbol presv. Trojice.

Kazne krive prisege vidi § 138.

§ 247. Zavjet.

I. Zavjet je Bogu učinjeno obećanje, da ćemo nešto učiniti, što se njemu bolje svigja, od onoga, što se tomu protivi, a što nijesmo dužni činiti[1]

II. Zavjet može biti: 1. osoban, kojim se netko obveže, da će nešta učiniti, ili 2. stvaran, kojim se Bogu obećaje neka stvar. Stvaran zavjet dužni su ispuniti i nasljednici. 3. Svečan ili prost.

Bonifacij VIII. odredio je, da su svečani zavjeti samo oni, koji su spojeni s višim redovima ili koji se polažu u kojemu crkvenom redu od apostolske Stolice odobrenom,[2] a svi drugi zavjeti da su prosti.

III. Zavjet jest samo onda, kad tko Bogu nešta obeća s nakanom, da se obveže, da će to i učiniti, a nipošto i onda, kad tko samo odluči, da će nešto učiniti. Ne veže zavjet, koji bi tko učinio u bludnji ili iz straha ili pod uplivom sile.[3] Isto tako ne veže zavjet, ako onaj, koji se zavjetuje nije pri razumu ili ako ne može po volji raspolagati s onim, što obećaje. S toga ne vrijedi zavjet: 1. djece, koja još nijesu navršila sedme godine, 2. zavjet

[8] c. 4. X. 24.

§ 247. [1] c. 4. C. 17. q. 1.

[2] c. un. de voto in VI.

[3] c. 1. X. 1. 49.

nedoraslih može uništiti otac ili štitnik,[4] 3. isto tako može uništiti otac onaj zavjet maloljetnikov, koji se protivi očinskoj vlasti njegovoj o upravi imetka i kućnom redu, 4. suprug, koji je izvršio ženidbu, ne može bez privole druge stranke učiniti zavjet, koji se protivi bitnosti ženidbe,[5] 5. redovnik ne može se zavjetovati stvarnim zavjetom, a i osobni zavjet redovnika može njegov poglavar uništiti osim zavjeta, da će stupiti u koji stroži red,[6] 6. duhovnici ne mogu bez privole biskupove učiniti zavjeta, koji se tiče njihove dulje otsutnosti od nadarbine ili kojim bi opteretili nadarbinu, 7. zavjet biskupa vrijedi samo onda, ako ga odobri papa.[7]

IV. Objekat zavjeta treba da je ne samo dobar i dozvoljen,[8] već da je bolji i Bogu ugodniji od onoga, što mu je protivno.[9]

V. Tko se je zavjetovao, dužan je u savjesti ispuniti zavjet,[10] pak se može i cenzurama siliti, da ga ispuni.[11]

VI. Zavjet prestaje obvezivati: 1. ako ga uništi onaj, komu to pravo pripada, 2. ako se zamijeni u što drugo i 3. napokon, ako se od njega dobije oprost.

1. Tko može uništiti zavjet vidi točku III.

2. Svatko može sâm zamijeniti i bez uzroka zavjet u nešto, što je očevidno bolje,[12] no zamijeniti ga u nešto, što je iste ili manje vrijednosti od zavjeta, može samo nadležni crkveni glavar, jer se radi o oprostu od prvobitnoga zavjeta.[13]

3. Oprostiti zavjet može nadležni crkveni poglavar, redovito biskup. Papa pridržao si je oprost od a) zavjeta vječne čistoće, b) od zavjeta stupiti u koji od njega odobreni crkveni red, c) od zavjeta, da će tko putovati u Rim na grob apostolskih poglavica. ili d) na grob sv. Jakova u Komposteli, ili e) napokon na grob Spasiteljev u Jeruzalem (votum ultramarinum).[14]

Pape su često dozvoljavali onima, koji su se zavjetovali, da će hodočastiti, da otkupe zavjet novcem (redemptio voti) i to n. pr. kod zavjeta hodočastiti na grob Spasiteljev, na korist svete zemlje.[15]

§ 248. Crkveni pokop.

I. Crkveni pokop sastoji u tomu, da se mrtvo tijelo sahrani u posvećenom mjestu po crkvenom obredu.

II. Pravo na crkveni pokop imadu svi vjernici, koji su preminuli u crkvenoj zajednici. Svaki vjernik može si sam izabrati mjesto, gdje želi, da ga pokopaju;[1] ako tko umre a nije izabrao mjesta, gdje želi počivati, imade se sahraniti na župnom groblju, a sahraniti ga imade pravo župnik (§ 107 IV. 4.).

---

[4] c. 2. C. 20. q. 2.
[5] c. 4. C. 33. q. 5.
[6] c. 18. X. 3. 31.
[7] c. 7. X. 3. 34.
[8] c. 1. 5. 15. C. 22. q. 4.
[9] c. 1. X. 3. 34.
[10] c. 9. C. 27. q. 1.
[11] c. 6. 8. X. 3. 34.
[12] c. 4. de voto.
[13] c. 1. de voto.
[14] c. 5. de poenit. in Extravag. comm. V. 9.
[15] c. 7. 8. de voto.
§ 248. [1] c. 3. 7. X. III. 28.

Ako redovnik umre izvan samostana, pak ga žele braća pokopati ili u samostanskoj crkvi ili u redovničkom groblju, mogu mrtvo tijelo, i ne pitavši župnika, prenesti u svoju crkvu, da služe zadušnice, ali na tiho bez svečanosti i ne u procesiji. Imade li se pako koji redovnik svečano pokopati u zajedničkom groblju, redovnički poglavar može za nj služiti zadušnice u svojoj crkvi i tijelo blagosloviti, ali ga na samostanskom pragu imade predati župniku ili njegovom zamjeniku; no ipak mogu redovnici u štoli i noseći pred sobom redovnički križ mrtvoga brata i bez župnikove dozvole ravnim putem i bez svečanosti sprovesti i pokopati u zajedničkom groblju.[2]

III. Nitko se ne smije pokopati prije no progje 48 sati otkako je umro, osim u vrijeme pošasti,[3] ili ako liječnik ili vješt ranarnik posvjedoči, da se je već počeo raspadati.[4] Župnik ne smije nikoga zakopati, dok mu ne donesu liječničku svjedodžbu, da je u istinu umro[5]

IV. Crkva uskraćuje crkveni pokop svim onima:

A. koji ne bijahu s njom za života sjedinjeni prema riječima Leona I. «sacris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivis, nec communicemus defunctis, et ut careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica unitate praecisi nec in articulo mortis ecclesiae reconciliati fuerint».[6]

Amo spadaju:

1. svi nevjernici, kao što su pogani, židovi, muhamedanci itd. i nekrštena djeca. Za nekrštenu djecu treba u groblju odrediti poseban prostor, gdje će se pokopati.

2. Izopćeni, ako se nijesu prije smrti pokajali. Ako bi se poimence izopćeni sahranio u groblju, groblje bi se oskvrnulo i njegovo bi tijelo valjalo iskopati. No i onima, koji nisu poimence izopćeni valja uskratiti crkveni pokop, ako se nijesu prije smrti barem pokajali.

3. Krivovjerci. Sane clerici non exhibeant hujusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos christianae praesument tradere sepulturae.[7]

No samo oni krivovjerci, koji su javno otpali od crkve i koji su odrasli, ne smiju se crkveno sahraniti. Djeca krivovjeraca, koja još nijesu došla razumu, mogu se po katoličkom obredu sahraniti. Isto se tako mogu po katoličkom obredu pokopati i oni odrasli krivovjerci, koji su se odlučno izjavili, da će prijeći na katoličku vjeru, ali su umrli prije, nego li su položili katoličku ispovijed vjere i bili odriješeni od cenzure.

4. Javni raskolnici i otpadnici.

B. Isto tako valja crkveni pokop uskratiti i svim onima, koji su istina za života bili s crkvom sjedinjeni, ali su umrli u teškom grijehu bez ikakvoga znaka pokajanja, ili su učinili takav grijeh, koji crkva kazni s uskratom crkvenoga pokopa. Amo spadaju:

1. koji su u dvoboju pali, si in ipso conflictu decesserint, veli sabor Trientski.[8] Benedikto XIV. odregjuje, da se onima, koji su in ipso conflictu pali, imade uskratiti crkveni pokop i onda, ako su i pokazali znakove po-

---

[2] Isporedi; Wagner, Archiv 39. p. 385. sqq.; Kohn, Archiv 40. p. 329. sqq.
[3] Int. od 18. pros. 1795. br. 26.672.; 8 lipnja 1813. br. 14.066.
[4] Int. od 5. travnja 1796. br. 7.217.
[5] Int. od 12. lipnja 1827. br. 15.751.
[6] c. 12. X. III. 28.
[7] c. 13. X. V. 7.
[8] ss. XXV. c. 19. de ref.

kajanja ili ma i bili odriješeni.[9] Ako su umrli extra locum conflictus, pak su se pokajali, mogu se crkveno sahraniti.

2. Samoubojice, koji su se pri zdravoj pameti sami ubili. Ako nijesu bili pri zdravoj pameti, mogu se crkveno sahraniti, ali sasma na tiho i bez svakoga sjaja.

O pokopu samoubojica izdalo je c. kr. ministarstvo za bogoštovlje i nastavu 30. listopada g. 1857. br. 1.420. ovu naredbu:

a) kad je sigurno, da je učinjeno samoubijstvo, imade politička kotarska oblast po posebnoj komisiji dati točno ispitati sve prilike prije i za samoubijstva, iz kojih se može prosuditi, da li se može čin upisati u grijeh samoubojici ili ne može. U tu komisiju imadu se izabrati ljudi, kojima se može potpuno vjerovati što se tiče i njihovog usposobljenja i njihovog značaja.

b) Veoma je željeti, da se u tu komisiju pozove i župnik onoga mjesta, u čijoj se je župi dogodilo samoubijstvo i to s toga, da se on može neposredno osvjedočiti o stanju stvari i da uzmogne neposredno komisiju ubavijestiti o onom, što znade.

c) Samoubojica imade se razuditi. Uspjeh istrage kao što i liječničko mnijenje o razudbi imade se saopćiti dušobrižniku.

d) Ako se dušobrižnik slaže s kotarskom oblasti u tom, da li se čin može ili ne može samoubojici u grijeh upisati, tad se može umah prema odredbama župnoga ureda odrediti pokop.

e) Ako politička oblast misli, da se čin ne može samoubojici upisati u grijeh, a župnik tvrdi, da se može, dosljedno da mu treba uskratiti crkveni pokop, tad ima politička oblast stvar priposlati županiji, a gdje ove nema, vladi, koja će u sporazumu s Ordinarijatom stvar riješiti.

f) U tom slučaju, ako se iz zdravstvenih obzira ne može tijelo ostaviti nepokopano, dok se stvar ne riješi, treba ga privremeno sahraniti izvan groblja. Bude li kasnije odlučeno, da se samoubojici ne može čin u grijeh upisati, imat će se tijelo sahraniti u groblju.

Kotarske oblasti treba da skrbe za to, da se za privremeni pokop, kao što i za pokop samoubojica, kojima se čin može u grijeh upisati, odabere takovo mjesto, koje će odgovarati i crkvenim propisima i zapovijedi kršćanske ljubavi.

Tu naredbu popratila je naša duhovna oblast s ovim naputkom:

Alti c. r. Ministerii Cultus de dtto 30. Octobris a. c. Nro. 1.420. horsum perlatum rescriptum, ope cujus ad c. r. politicas jurisdictiones, quoad sepulturam suicidarum, dimissi ordines publicantur, in copia transponuntur hisce — cum eo ut:

1. Quotiescunque per concernentem c. r. jurisdictionem ad comissionem, cujus erit in singulis autochiriae casibus, investigare an et in quantum suicida imputationis moralis capax fuerit, invitatae fuerint, ad talem prompte compareant, eique conscientiosam super persona suicidae et adjunctis actum praecedentibus vel concomitantibus informationem praestent, — in quantum de his notitiam externam, et ex publica observatione aut fama haberent, talesque revelare possent et auderent.

---

[9] Detestabilem.

2. Dum resultatum idmodi comissionis — communicatum — fuerit, in dubio casu, an nimirum suicida imputationis moralis capax fuerit nec ne, ex lege charitatis christianae semper lenius judicium depromendo pro sepultura ecclesiastica idmodi infidelis individui se ennuntient, — sed et secus judicio commissionis acquiescant, — nisi specialia idque gravia contra pugnarent motiva, de quorum realitate — in conscientia sua convictae forent; quo in casu res horsum insinuanda, et usque determinium ejus ab omni ulteriore procedura abstinendum erit.

3. Curam habeant, ut ad coemeteria parochialia seorsivus — debite tamen cinctus — adsit locus, pro tumulandis illis, quibus ecclesiastica sepultura ex justis rationibus denegata fuerit. (13. Novembris 1857.).

3. Javni griješnici, koji su umrli a da se nijesu pokajali, kao što su n. pr. preljubnici, priležnici itd. No da im se može uskratiti crkveni pokop, treba da je javno poznato, da se nijesu pokajali tako, da se bez sablazni ne mogu crkveno sahraniti. O njima vrijede riječi sv. Augustina: Quibus peccata non sunt dimissa, a sacris locis post mortem adjuvari non possunt.[10]

4. Oni, koji su umrli griješeći (in actu criminis) tako, da nijesu mogli, da pokažu ikakav znak pokajanja. No njihov grijeh treba da je javno poznat i da su u istinu umrli in actu criminis n. pr. ako je tko u samoobrani ubio razbojnika. Fures et latrones, si in furando vel depraedando occiduntur, visum est pro eis non esse orandum.[11]

5. Oni, za koje se javno zna, da se nijesu ni k Uskrsu ispovjedili i pričestili, pak su umrli bez znakova pokajanja. No ova je kazan ferendae a ne latae sententiae, s toga ih ima najprije župnik, a zatim biskup opomenuti, a u slučaju, ako se ne će pokoriti, poimence izopćiti.

6. Oni, koji se pred smrt nijesu htjeli ispovjediti i pričestiti.

Dodatak.

I. Naredbe o mjestu i uregjenju groblja.

1. a) Da se javna groblja posvuda smjeste samo na primjerenu daljinu izvan mjesta, i da se u mjestima blizu ljudskih obitališta postojeća groblja u čim kraće mogućem roku sasma ukinu.

b) Da se na grobljima po svuda uvede i strogo obdržava propisani red glede pokapanja mrtvaca.

c) Da se u tu svrhu opredijeli broju dotična stanovništva primjeran prostor za groblje, te da se premalena groblja neodvlačno raširе prema potrebi pučanstva i tako dokine barbarsko postupanje prekapavanja grobova prije dovoljna i za to opredijeljena roka.

d) Da se glede obiteljskih raka na javnim grobljima takogjer uvede potrebiti red, gdje ipak nije od potrebe zahtijevati za mrtvace u tim obiteljskim rakama ispunjenje uvjeta naredbe za crkovne rake.

---

[10] In. c. 16. C. 13. q. 2.
[11] c. 2. X. V. 18.

e) Da se javna groblja po svuda svrsi shodno ograde.[1]

2. Na pitanje, kako daleko treba da je groblje udaljeno od mjesta, odgovoreno je ovo:

Sa zdravstveno-redarstvenoga gledišta valja po mnijenju vještaka, da je svako javno groblje barem 400 metara udaljeno od napučenih mjesta, odnosno od stanova; nadalje da nije uz ceste sa živahnim prometom, da nije uz potok ili drugu kakovu vodu; da ga od mjesta dijeli — ako je samo moguće — brežuljak ili barem kakav zasad drvljem, a glede tla opazuje se, da ono ne smije biti močvarno, naročito ne smije da je vapnena ili glinena laporača, cretača ili tresetača (Torferde). Najbolje je tlo šlunjasto ili pjeskovito. Ilovito tlo može se za groblje samo tamo rabiti, gdje nije vlažno.[2]

II. Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 19. lipnja 1901. br. 33.205. kojom se odregjuje „Pravilnik za otpremu mrtvaca radi pogreba u drugo mjesto".

§ 1. Mrtvaca nije dozvoljeno otpremati drugamo, van na mjesno groblje, a da politička oblast stranci za to ne podijeli posebne pismene dozvole.

§ 2. Da se takova dozvola podijeli, ima stranka kod nadležne kralj. oblasti, odnosno gradskog poglavarstva, u području čijem je dotičnik umro, podnijeti molbenicu, obloženu:

a) razglednicom ili smrtnim listom preminule osobe i

b) liječničkom iskaznicom, u kojoj mora biti označena posljedna bolest (eventualno prvatna i poslijedična bolest pokojnikova).

§ 3. Takova se dozvola ne podjeljuje za osobe, koje su od kakove zarazne bolesti, imenito od kolere, pošaline, difterije, dobraca ili škrleta umrle.

Načelno pako ima se osim toga dozvola za otpremu mrtvaca uskratiti u slučaju, ako uredovni liječnik, koji imade o svakom slučaju svoje strukovno mnijenje očitovati obzirom na opće zdravsto, otpremu pogibeljnom označuje.

Stoga se imadu mrtvaci, kod kojih se radi naumljene otpreme budi općenite, budi u kontretnom slučaju odregjene posebne zdravstveno-redarstvene odredbe iz ma kojega razloga provesti ne mogu, bez razlike na vjeroispovijest pokojnika na groblju onoga mjesta, gdje je umro, sahraniti.

§ 4. Za otpremu mrtvaca iz jednoga mjesta pogreba radi u drugo mjesto u području jedne te iste kotarske oblasti, ili u području susjedne kr. kotarske oblasti, ili iz gradskoga područja u koje mjesto u području susjedne kotarske oblasti ili obratno, dozvoljuje ona kr. kotarska oblast ili gradsko poglavarstvo, iz čijega se područja ima mrtvac otpremiti.

U svim ostalim slučajevima dozvoljuje otpremu mrtvaca kralj. županijska oblast, dotično poglavarstvo grada Zagreba, Osijeka, Varaždina i Zemuna, ako se iz njihova područja mrtvac otprema i to kr. županijske oblasti na temelju izvješća područne kr. kotarske oblasti (područnog gradskog poglavarstva), a gradska poglavarstva u Zagrebu, Osijeku, Varaždinu i Zemunu na temelju izvješća svojega gradskoga fizikata. — Ovakova izvješća, osnovana na ustanovama ovoga pravilnika, mogu biti i brzojavna, nu o trošku stranke.

Pri zatraživanju dozvole za prepremu mrtvaca u područje austro-ugarske monarhije izdavat će kr. županijske oblasti, dotično poglavarstva gradova

[1] Naredba hrv.-slav. namj. vijeća od 17. list. 1867. br. 9.329.

[2] Otpis kr. vl. odj. za nut. posl. od 20. pros. 1857. br. 23.954.

Zagreba, Osijeka, Varaždina i Zemuna dozvolu za prepremu do onog mjesta, u koje se mrtvac preprema.

U slučajevima pako, kada se bude zatraživala dozvola prevoza mrtvaca u mjesto, ležeće izvan granice austro-ugarske monarhije, izdavat će kr. županijske oblasti, dotično poglavarstva gradova Zagreba, Osijeka, Varaždina i Zemuna dozvolu za prepremu samo do pograničke postaje austrijske dotično ugarske, preko koje će se mrtvo tijelo otpremiti u unozemstvo, a to samo u onom slučaju, ako stranka doprinese dozvolu za daljnju otpremu preko pograničke postaje od nadležne za to inozemne oblasti (najbolje od konzulata dotične države u Budimpešti ili za Italiju od talijanskoga konzulata na Rijeci).

§ 5. a) Za otpremu mrtvaca iz jednoga mjesta radi pogreba u drugo mjesto, koliko su za to vlasne davati dozvolu kr. kotarske oblasti i gradska poglavarstva u područje susjednog kotara ili grada (§ 4. 1. alineja), dovoljna su dva drvena mrtvačka lijesa, nu tako, da unutarnji, u koji se mrtvac polaže, bude iz nutra po svuda valjano smolom oblijepljen, zatim zabijena poklopac mu naokolo zasmoljen;

b) za otpremu mrtvaca u veću daljinu (ako otprema jedan dan traje), treba dva lijesa, od kojih se ima nutarnji od kovi, nakon što je mrtvac u nj položen, čvrsto zatvoriti, te režak izmegju poklopca i lijesa olovom dobro zaliti;

c) još za veću daljinu (ako otprema više od jednoga dana traje) mrtvac mora osim toga biti konzerviran, te vezilima (vrpcama) u lijesu pričvršćen, osim toga mora se dvostruki lijes (svr. al. b.) staviti u drvenu škrinju.

Obzirom na vrijeme i mjesne okolnosti mogu se u svakom slučaju i druge ovdje navedene oprezne mjere kod polaganja u lijes odrediti, kao ispunjivanje lijesa raztvorbu zaustavljajućim tvarima (n. pr. 5%—10% rastopinom karbolne kiseline natopljenom piljevinom itd.), odredbe, koje su uvjetovane obzirom na sačuvanje općega zdravlja.

Kod svake otpreme imadu se sve općenite, eventualno prema konkretnom slučaju na temelju strukovnjačkoga, po uredovnom liječniku izdanoga mnijenja i posebne oprezne mjere pod osobnim nadzorom na to odregjenoga i odgovornoga zdravstvenoga činovnika provesti, koji će činovnik točnu provedbu tih mjera na mrtvačkoj putnici potvrditi.

§ 6. Takovu dobivenu oblasnu dozvolu ima stranka priopćiti nadležnomu općinskomu (gradskomu) poglavarstvu onoga mjesta, iz kojega se mrtvac otprema, dočim će nadležno općinsko poglavarstvo i prvomolbenu oblast onoga mjesta, u koje se mrtvac otprema, ubavijestiti oblast, koja dozvolu za otpremu dozvolila bude, brzojavno o trošku stranke (§ 4.). U onom mjestu, kamo je mrtvac pogreba radi otpremljen, imade otpremu ispitati na to od oblasti odregjeni uredovni liječnik, preuzeti mrtvačku putovnicu i liječničku iskaznicu o obavljenom mrtvozoru, te se osvjedočiti, da li su sve zdravstveno-redarstvene odredbe po propisu obavljene; ako prigovora ne ima, to se spisi kod političke oblasti pohranjuju, u protivnom slučaju ima se kod nadležne oblasti učiniti prijava. — Primjećuje se, da c. i kr. poslaništva i konzulati imadu ovlast izdavati mrtvačke putovnice za prevoz mrtvaca iz inozemstva u područje austro-ugarske monarhije (naredba kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove od 28. srpnja 1893. br. 34.261.).

§ 7. Ako se takav mrtvac imade sudbeno liječnički pregledati, to se dozvola za otpremu iz jednoga mjesta na drugo smije samo onda podijeliti, ako na to nadležna sudbena oblast pismeno privoli.

§ 8. Dozvole za takovu otpremu podjeljuju se svagda kao «mrtvačke putnice» po privitom obrazcu.

§ 9. Za otpremu neka se rabi ono općilo, kojim će mrtvac najbrže prispjeti na mjesto pogreba.

§ 10. Za otpremu neka se rabe posve zatvorena kola, a gdje to nije moguće, neka su kola barem pristojna, čista, a lijes prikrit. Na ta kola ne smije se ništa natovaravati, osim mrtvaca.

Osim kočijaša ima u kolima mjesto i pratioc lješine, koji ima biti posebnom iskaznicom provigjen. Obje ove osobe su odgovorne, da se oprema u mrtvačkoj putovnici označenim pravcem obavi bez svakoga nepotrebitoga prekidanja vožnje.

§ 11. Tako prispjeli lijesovi ne smiju se otvarati, osim ako to oblast zahtijeva.

Osobito pako ne smije se u nijednom slučaju dozvoliti otvaranje lijesova radi ritualnih obava.

§ 12. Dozvola za iskapanje jur pokopanih trupla u svrhu prenosa i pogreba na drugo mjesto podjeljuje pod gore označenim uvjetima ona oblast, koja dozvoljuje prenos netom preminulih.

§ 13. Prenos na kužnim bolestima preminulih može se dozvoliti istom dvije godine nakon službeno ustanovljenoga prestanka dotične pošasti u mjestu.

§ 14. Kod iskapanja trupla i njihovih ostanaka prisustvovati će od oblasti na to odregjen liječnik kao .politički izaslanik, kojemu se ima pridijeliti redarstveni organ.

Njemu je dužnost paziti:

a) da se iskapanje obavlja u hladno doba, (ako ljeti, onda pred zorom), kod toga da su samo neophodno potrebite osobe, a besposleni gledaoci, da se otstrane;

b) da radnici nisu izvrženi iz otvorenoga groba dižućim se plinovima;

c) da je blizu otvorenoga groba dovoljno raskužila pri ruci;

d) ako je truplo u drvenom lijesu, to se ovaj ima raskužiti, te staviti odmah u jur priregjeni (§ 5. a. b. c.) drugi, te hermetički zatvoriti;

e) ako je lijes trošan, imadu se ostanci raskužiti i smjestiti u lijes;

f) ako je lijes limen i još čitav, ima se razkužiti, ako još olovom nije zalijen, režak iz megju poklopca i lijesa olovom zaliti, te onda dalje prema § 5. b) c) postupati.

§ 15. Sve troškove, skopčane s otpremom mrtvaca, s iskopanjem, raskužbom i povjerenstvenim djelovanjem nosi stranka.

§ 16. Od oblasti odregjenomu liječniku, koji prisustvuje gore navedenim obavama, pripada zato u njegovom sjedištu, ako se posao obavlja po danu, stegnuta, a u noćno doba potpuna dnevnica, a izvan sjedišta još i kilometrina.

§ 17. Propisano balzamovanje, konzervaciju, raskužbu može obaviti svaki liječnik, te je nagrada za to poslovanje predmet privatne pogodbe.

O. A. M. D. G.

DODATAK.

NEKOJE VAŽNIJE ISPRAVE.

I.

Austrijski konkordat.

Nos Franciscus Josephus Primus, divina favente clementia Austriae Imperator.; Rex Hungariae, Bohemiae, Lombardiae et Venetiarum, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae, Lodomeriae et Illiriae; Rex Hierosolimae etc.; Archidux Austriae; Magnus Dux Hetruriae et Cracoviae; Dux Lotharingiae, Salisburgi, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Bucovinae; Magmus Princeps Transilvaniae; Marchio Moraviae; Dux superioris et inferioris Silesiae, Mutinae, Parmae, Piacentiae et Quastalae, Osveciniae et Zatoriae, Teschiniae, Forojulii, Ragusae et Gaderae etc.; Comes Habsburgi, Tirolis, Kyburgi, Goriciae et Gradiscae; Princeps Tridenti et Brixinae etc.; Marchio superioris et inferioris Lusatiae et Istriae; Comes Altae-Amisiae, Feldkirkiae, Brigantiae, Sonnenbergae etc.; Dominus Tergesti, Cattari, Marchiae Sloveniae; Magnus Wojwoda Wojwodinae Serbiae etc. etc.

Notum testatumque omnibus et singulis, quorum interest, tenore praesentium facimus:

Postquam inter Suae Sanctitatis Nostrumque Plenipotentiarum ad certum stabilemque ordinem rerum rationumque Ecclesiae Catholicae in Imperio Nostro constituendum conventio solemnis die decima octava Augusti anni labentis inita et signata est tenoris sequentis:

Conventio

inter Sanctitatem Suam Pium IX. Pontificem et Majestatem Suam Caesareo-Regiam Apostolicam Franciscum Josephum I. Imperatorem Austriae.

(Cui subscriptum Viennae die 18. Augusti 1855, ratificationes mutuo traditae ibidem die 25. Septembris 1855.).

In Nomine Sanctissimae et Individuae Trinitatis.

Sanctitas Sua Summus Pontifex Pius IX. et Majestas Sua Caesarea-Regia Apostolica Franciscus Josephus I. Austriae Imperator, concordibus effecturi studiis, ut fides, pietas et omnis recti honestique vigor in Austriae Imperio conservetur et augescat, de Ecclesiae catholicae statu in eodem Imperio solemnem conventionem inire decreverunt.

Quapropter Sanctissimus Pater in Plenipotentiarum Suum nominavit: Eminentissimum Dominum Michaëlem Sacrae Romanae Ecclesiae Presbyterum Cardinalem Viale-Prelà, ejusdem Sanctitatis Suae et Sanctae Sedis apud praefatam Apostolicam Majestatem Pro-Nuntium, et Majestas Sua, Imperator Austriae, Celsissimum Dominum Josephum Othmarum de Rauscher, Principem Archiepiscopum Viennensem, Solio Pontificio Adsistentem, Caesarei Austrici Ordinis Leopoldini Praelatum et magnae Crucis Equitem, nec non ejusdem Majestatis Caesareae a consiliis intimis.

Qui post plenipotentiae ipsis collatae instrumenta mutuo sibi tradita atque recognita de sequentibus convenerunt:

Articulus I. Religio catholica Apostolica Romana in toto Austriae Imperio et singulis, quibus constituitur ditionibus, sarta tecta conservabitur semper cum iis juribus et praerogativis, quibus frui debet ex Dei ordinatione et canonicis sanctionibus.

Articulus II. Cum Romanus Pontifex primatum tam honoris quam jurisdictionis in universam, qua late patet, Eeclesiam jure divino obtineat, Episcoporum, Cleri et populi mutua cum Sancta Sede communicatio in rebus spiritualibus et negotiis ecclesiasticis nulli placetum regium obtinendi necessitati suberit, sed prorsus libera erit.

Articulus III. Archiepiscopi, Episcopi omnesque locorum Ordinarii cum Clero et populo dioeçesano pro munere officii pastoralis libere communicabunt, libere item suas de rebus ecclesiasticis instructiones et ordinationes publicabunt.

Articulus IV. Archiepiscopis et Episcopis id quoque omne exercere liberum erit, quod pro regimine Dioecesium sive ex declaratione sive ex dispositione sacrorum Canonum juxta praesentem et a Sancta Sede adprobatam Ecclesiae disciplinam ipsis competit, ac praesertim:

a) Vicarios, Consiliarios et adjutores administrationis suae constituere ecclesiasticos, quoscunque ad praedicta officia idoneos judicaverint.

b) Ad statum clericalem assumere et ad sacros ordines secundum Canones promovere, quos necessarios aut utiles Dioecesibus suis judicaverint, et e contrario, quos indignos censuerint, a susceptione ordinum arcere.

c) Beneficia minora erigere atque collatis cum Caesarea Majestate consiliis, praesertim pro convenienti redituum assignatione, Parochias instituere, dividere vel unire.

d) Praescribere preces publicas, aliaque pia opera, cum id bonum Ecclesiae aut Status populive postulet, sacras pariter supplicationes et peregrinationes indicere, funera aliasque omnes sacras functiones servatis quoad omnia canonicis praescriptionibus moderari.

e) Convocare et celebrare ad sacrorum Canonum normam Concilia provincialia et Synodos dioecesanas, eorumque acta vulgare.

Articulus V. Omnis juventutis catholicae institutio in cunctis scholis tam publicis quam privatis conformis erit doctrinae Religionis catholicae; Episcopi autem ex proprii pastoralis officii munere dirigent religiosam juventutis educationem in omnibus instructionis locis et publicis et privatis atque diligenter advigilabunt, ut in quavis tradenda disciplina nihil adsit, quod catholicae Religioni, morumque honestati adversetur.

Articulus VI. Nemo sacram Theologiam, disciplinam catecheticam vel Religionis doctrinam in quocunque instituto vel publico vel privato tradet,

nisi cum missionem tum auctoritatem obtinuerit ab Episcopo dioecesano, cujus eandem revocare est, quando id opportunum censuerit. Publici Theologiae professores et diciplinae catecheticae magistri, postquam sacrorum Antistes de candidatorum fide, scientia ac pietate sententiam suam exposuerit, nominabuntur ex iis, quibus docendi missionem et auctoritatem conferre paratum se exhibuerit. Ubi autem theologicae facultatis professorum quidam ab Episcopo ad Seminarii sui alumnos in Theologia erudiendos adhiberi solent, in ejusmodi professores nunquam non assumentur viri, quos sacrorum Antistes ad munus praedictum obeundum prae ceteris habiles censuerit. Pro examinibus eorum, qui ad gradum doctoris Theologiae vel sacrorum Canonum adspirant, dimidiam partem examinantium Episcopus dioecesanus ex doctoribus Theologiae vel sacrorum Canonum constituet.

Articulus VII. In gymnasiis et omnibus, quas medias vocant, scholis pro juventute catholica destinatis nonnisi viri catholici in professores seu magistros nominabuntur, et omnis institutio ad vitae Christianae legem cordibus incribendam pro rei, quae tractatur, natura composita erit. Quinam libri in iisdem scholis ad religiosam tradendam instructionem adhibendi sint Episcopi collatis inter se consiliis statuent. De Religionis magistris pro publicis gymnasiis mediisque scholis deputandis firma manebunt, quae hac de re salubriter constituta sunt.

Articulus VIII. Omnes scholarum elementarium pro catholicis destinatarum magistri inspectioni ecclesiasticae subditi erunt. Inspectores scholarum dioecesanos Majestas Sua Caesarea ex viris ab Antistite dioecesano propositis nominabit. Casu, quo iisdem in scholis instructioni religiosae haud sufficienter provisum sit, Episcopus virum ecclesiasticum, qui discipulis catechismum tradat, libere constituet. In ludimagistrum assumendi fides et conversatio intemerata sit oportet. Loco movebitur, qui a recto tramite deflexerit.

Articulus IX. Archiepiscopi, Episcopi omnesque locorum Ordinarii propriam auctoritatem omnimoda libertate exercebunt, ut libros Religioni morumque honestati perniciosos censura perstringant et fideles ab eorundem lectione avertant. Sed et Gubernium, ne ejusmodi libri in Imperio divulgentur, quovis opportuno remedio cavebit.

Articulus X. Quum causae ecclesiasticae omnes et in specie, quae fidem, sacramenta, sacras functiones nec non officia et jura ministerio sacro annexa respiciunt, ad Ecclesiae forum unice pertineant, easdem cognoscet judex ecclesiasticus, qui perinde de causis quoque matrimonialibus juxta sacros Canones et Tridentina cumprimis decreta judicium feret, civilibus tantum matrimonii effectibus ad judicem saecularem remissis. Sponsalia quod attinet, auctoritas ecclesiastica judicabit de eorum existentia et quoad matrimonium impediendum effectibus, servatis, quae idem Concilium Tridentinum et Apostolicae Litterae, quorum initium: «Auctorem fidei» constituunt.

Articulus XI. Sacrorum Antistibus liberum erit, in Clericos honestum habitum clericalem eorum ordini et dignitati congruentem non deferentes aut quomodocunque reprehensione dignos poenas a sacris Canonibus statutas et alias, quas ipsi Episcopi convenientes judicaverint, infligere, eosque in monasterriis, Seminariis aut domibus ad id destinandis custodire. Iidem nullatenus impedientur, quominus censuris animadverant in quoscunque fideles ecclesiasticarum legum et Canonum transgressores.

Articulus XII. De jure patronatus judex ecclesiasticus cognoscet; consentit tamen Sancta Sedes, ut, quando de laicali patronatu agatur, tribunalia saecularia judicare possint de succesione quoad eundem patronatum, seu controversiae ipsae inter veros et suppositos patronos agantur seu inter ecclesiasticos viros, qui ab iisdem patronis designati fuerint.

Articulus XIII. Temporum ratione habita Sanctitas Sua consentit, ut Clericorum causas mere civiles, prout contractuum, debitorum, haereditatum judices saeculares cognoscant et definiant.

Articulus XIV. Eadem de causa Sancta Sedes haud impedit, quominus causae ecclesiasticorum pro criminibus seu delictis, quae poenalibus Imperii legibus animadvertuntur, ad judicem laicum deferantur; cui tamen incumbet, Episcopum ea de re absque mora certiorem reddere. Praeterea in reo deprehendendo et detinendo ii adhibebuntur modi, quos reverentia status clericalis exigit. Quodsi in ecclesiasticum virum mortis vel carceris ultra quinquennium duraturi sententia feratur, Episcopo nunquam non acta judiciaria communicabuntur, et condemnatum audiendi facultas fiet, in quantum necessarium sit, ut de poena ecclesiastica eidem infligenda cognoscere possit. Hoc idem Antistite petente praestabitur, si minor poena decreta fuerit. Clerici carceris poenam semper in locis a saecularibus separatis luent. Quodsi autem ex delicto vel transgressione condemnati fuerint, in monasterio vel alia ecclesiastica domo recludentur.

In hujus articuli dispositione minime comprehenduntur causae majores, de quibus Sacrum Concilium Tridentinum sess. XXIV. c. 5. de reform. decrevit. Iis pertractandis Sanctissimus Pater et Majestas Sua Caesarea, si opus fuerit, providebunt.

Articulus XV. Ut honoretur domus Dei, qui est Rex Regum et Dominus Dominantium, sacrorum templorum immunitas servabitur, in quantum id publica securitas et ea, quae justitia exigit, fieri sinant.

Articulus XVI. Augustissimus Imperator non patietur, ut Ecclesia catholica ejusque fides, liturgia, institutiones sive verbis, sive factis, sive scriptis contemnantur aut Ecclesiarum Antistites vel Ministri in exercendo munere suo pro custodienda praesertim fidei ac morum doctrina et disciplina Ecclesia impediantur. Insuper efficax, si opus fueris, auxilium praestabit, ut sententiae ab Episcopis in Clericos officiorum oblitos latae executioni demandentur. Desiderans praeterea, ut debitus juxta divina mandata sacris Ministris honor servetur, non sinet quidquam fieri, quod dedecus eisdem afferre, aut eos in contemptum adducere possit, immo vero mandabit, ut omnes Imperii Sui Magistratus et ipsis Archiepiscopis seu Episcopis et Clero quacunque occasione reverentiam atque honorem eorum dignitati debitum exihbeant.

Articulus XVII. Seminaria episcopalia conservabuntur, et ubi dotatio eorum haud plene sufficiat fini, cui ad mentem sacri Concilii Tridentini inservire debent, ipsi augendae congruo modo providebitur. Praesules dioecesani eadem juxta sacrorum Canonum normam pleno et libero jure gubernabunt et administrabunt. Igitur praedictorum Seminariorum rectores et professores seu magistros nominabunt, et quotiescunque necessarium aut utile ab ipsis censebitur, removebunt. Adolescentes et pueros in iis efformandos recipient, prout Dioecesibus suis expedire in Domino judicaverint. Qui studiis in Seminariis hisce vacaverint, ad scholas alius cujuscunque instituti

praevio idoneitatis examine admitti nec non servatis servandis pro qualibet extra Seminarium cathedra concurrere poterunt.

Articulus XVIII. Sancta Sedes, proprio utens jure novas Dioeceses eriget ac novas earundem peraget circumscriptiones, cum id spirituale fidelium bonum postulaverit. Verumtamen quando id contigerit, cum Gubernio Imperiali consilia conferet.

Articulus XIX. Majestas Sua Caesarea in seligendis Episcopis, quos vigore privilegii Apostolici a Serenissimis Antecessoribus Suis ad Ipsam devoluti a Sancta Sede canonice instituendos praesentat seu nominat, imposterum quoque Antistitum imprimis comprovincialium consilio utetur.

Articulus XX. Metropolitae ac Episcopi, antequam Ecclesiarum suarum gubernacula suscipiant, coram Caesarea Majestate fidelitatis juramentum emittent sequentibus verbis expressum: «Ego juro et promitto ad Sancta Dei Evangelia, sicut decet Episcopum, obedientiam et fidelitatem Caesareo-Regiae Apostolicae Majestati et Successoribus Suis; juro item et promitto, me nullam communicationem habiturum nullique consilio interfuturum, quod tranquillitati publicae noceat, nullamque suspectam unionem neque intra neque extra Imperii limites conservaturum, atque si publicum aliquod periculum imminere resciverim, me ad illud avertendum nihil ommissurum».

Articulus XXI. In cunctis Imperii partibus Archiepiscopis, Episcopis et viris ecclesiasticis omnibus liberum erit, de his, quae mortis tempore relicturi sint, disponere juxta sacros Canones, quorum praescriptiones et a legitimis eorum haeredibus ab intestato successuris diligenter observandae erunt. Utroque tamen in casu excipientur Antistitum dioecesanorum ornamenta et vestes pontificales, quae omnia veluti mensae episcopali propria erunt habenda et ideo ad Successores Antistites transibunt. Hoc idem observabitur quoad libros, ubi usu receptum est.

Articulus XXII. In omnibus Metropolitanis seu Archiepiscopalibus suffrageneisque Ecclesiis Sanctitas Sua primam dignitatem conferet, nisi patronatus laicalis privati sit, quo casu secunda substituetur. Ad caeteras dignitates et praebendas canonicales Majestas Sua nominare perget, exceptis permanentibus iis, quae liberae collationis episcopalis sunt, vel juri patronatus legitime adquisito subjacent. In praedictarum Ecclesiarum Canonicos non assumentur, nisi sacerdotes, qui et dotes habeant a Canonibus generaliter praescriptas et in cura animarum aut in negotiis ecclesiasticis seu in disciplinis sacris tradendis cum laude versati fuerint. Sublata insuper erit natalium nobilium sive nobilitatis titulorum necessitas salvis tamen conditionibus, quas in fundatione adjectas esse constet. Laudabilis vero consuetudo, Canonicatus publico indicto concursu conferendi, ubi viget, diligenter conservabitur.

Articulus XXIII. In Ecclesiis Metropolitanis et Episcopalibus, ubi desint, tum Canonicus Poenitentiarius tum Theologalis, in Collegiatis vero Theologalis Canonicus juxta modum a sacro Tridentino Concilio praescriptum (sess. V. c. 1. et sess. XXIV, c. 8. de reform.), ut primum fieri potuerit, constituentur, Episcopis praefatas praebendas secundum ejusdem Concilii sanctiones et Pontificia respective decreta conferentibus.

Arculus XXIV. Parochiis omnibus providebitur publico indicto concursu et servatis Concilii Tridentini praescriptionibus. Pro parochiis ecclesiastici patronatus praesentabunt patroni unum ex tribus, quos Episcopus enuntiata superius forma proposuerit.

Articulus XXV. Sanctitas Sua, ut singularis, benevolentiae testimonium Apostolicae Francisci Josephi Imperatoris et Regis Majestati praebeat, Eidem atque catholicis Ejus in Imperio Successoribus indultum concedit, nominandi ad omnes Canonicatus et Parochias, quae juri patronatus ex fundo Religionis seu Studiorum derivanti subsunt, ita tamen, ut seligat unum ex tribus, quos publico concursu habito Episcopus ceteris digniores judicaverit.

Articulus XXVI. Parochiis, quae congruam pro temporum et locorum ratione sufficientem non habeant, dos, quam primum fieri poterit, augebitur et parochis catholicis ritus orientalis eodem ac latini modo consuletur. Ceterum praedicta non respiciunt Ecclesias parochiales juris patronatus sive ecclesiastici sive laicalis, canonice adquisiti, quarum onus respectivis patronis incumbet. Quodsi patroni obligationibus eis a lege ecclesiastica impositis haud plene satisfaciant, et praesertim, quando parocho dos ex fundo Religionis constituta sit, attentis pro rerum statu attendendis providendum erit.

Articulus XXVII. Cum jus in bona ecclesiastica ex canonica institutione derivet, omnes, qui ad beneficia quaecunque vel majora vel minora nominati seu praesentati fuerint, bonorum temporalium eisdem annexorum administrationem nonnisi virtute canonicae institutionis assumere poterunt. Praeterea in possessione Ecclesiarum cathedralium, bonorumque annexorum, quae in canonicis sanctionibus et praesertim in Pontificali et Ceremoniali Romano praescripta sunt, adcurate observabuntur, quocunque usu sive consuetudine in contrarium sublata.

Articulus XXVIII. Regulares, qui secundum Ordinis sui constitutiones subjecti sunt Superioribus Generalibus penes Apostolicam Sedem residentibus, ab iisdem regentur ad praefatarum constitutionum normam, salva tamen Episcoporum auctoritate juxta canonum et Tridentini praecipue Concilii sanctiones. Igitur praedicti Snperiores Generales cum subditis cunctis in rebus ad ministerium ipsis incumbens spectantibus libere communicabunt, libere quoque visitationem in eosdem exercebunt. Porro regulares absque impedimento respectivi Ordinis, Instituti seu Congregationis regulas observabunt, et juxta Sanctae Sedis praescriptiones candidatos ad novitiatum et ad professionem religiosam admittent. Haec omnia pariter observabuntur quoad moniales in iis, quae ipsas respiciunt.

Archiepiscopis et Episcopis liberum erit, in propriis Dioecesibus Ordines seu Congregationes religiosas utriusque sexus juxta sacros canones constituere; communicabunt tamen ea de re cum Gubernio Imperiali consilia.

Articulus XXIX. Ecclesia jure suo pollebit, novas justo quovis titulo libere acquirendi possessiones ejusque proprietas in omnibus, quae nunc possidet, vel imposterum acquiret, inviolabilis solemniter erit. Proinde quoad antiquas novasque ecclesiasticas fundationes nulla vel suppressio vel unio fieri poterit, absque interventu auctoritatis Apostolicae Sedis, salvis facultatibus a Sacro Concilio Tridentino Episcopis tributis.

Articulus XXX. Bonorum ecclesiasticorum administratio apud eos erit, ad quos secundum Canones spectat. Attentis autem subsidiis, quae Augustissimus Imperator ad Ecclesiarum necessitatibus providendum ex publico aerario benigne praestat et praestabit, eadem bona vendi vel notabili gravari onere non poterunt, nisi tum Sancta Sedes, tum Majestas Sua Caesarea aut ii, quibus hoc munus demandandum duxerint, consensum tribuerint.

Articulus XXXI. Bona, quae fundos, uti appellant, Religionis et studiorum constituunt, ex eorum origine ad Ecclesiae proprietatem spectant, et nomine Ecclesiae administrabuntur, Episcopis inspectionem ipsis debitam exercentibus juxta formam, de qua Sancta Sedes cum Majestate Sua Caesarea conveniet. Reditus fundi Religionis, donec collatis inter Apostolicam Sedem et Gubernium Imperiale consiliis, fundus ipse dividatur in stabiles et eccle-statisticas dotationes, erunt erogandi in divinum cultum, in Ecclesiarum aedificia et in Seminaria et in ea omnia, quae ecclesiasticum respiciunt ministerium. Ad supplenda, quae desunt, Majestas Sua eodem, quo hucusque, modo imposterum quoque gratiose succurret; immo si temporum ratio permittat, et ampliora subministraturus est subsidia. Pari modo reditus fundi studiorum unice impendentur in catholicam institutionem et juxta piam fundatorum mentem.

Articulus XXXII. Fructus beneficiorum vacantium, in quantum hucusque consuetum fuit, inferentur fundo Religionis, eique Majestas Sua Caesarea proprio motu assignat quoque Episcopatuum et Abbatiarum saecularium per Hungariam et ditiones quondam annexas vacantium reditus, quos Ejusdem in Hungariae regno Praedecessores per longam saeculorum seriem tranquille possederunt. In illis Imperii provinciis, ubi fundus Religionis haud extat, pro quavis Dioecesi instituentur commissiones mixtae, quae juxta formam et regulam, de quibus Sanctitas Sua, cum Caesarea Majestate conveniet, tam mensae episcopalis quam beneficiorum omnium bona vacationis tempore administrabunt.

Articulus XXXIII. Cum durante praeteritarum vicissitudinum tempore plerisque in locis Austricae ditionis ecclesiasticae decimae civili lege de medio sublatae fuerint, et attentis peculiaribus circumstantiis fieri non possit, ut earundem praestatio in toto Imperio restituatur, instante Majestate Sua et intuitu tranquillitas publicae, quae Religionis vel maxime interest, Sanctitas Sua permittit ac statuit, ut salvo jure exigendi decimas, ubi de facto existit, aliis in locis earundem decimarum loco seu compensationis titulo ab imperiali Gubernio assignentur dotes seu in bonis fundisque stabilibus, seu super Imperii debito fundatae iisque omnibus et singulis tribuantur, qui jure exigendi decimas potiebantur; itemque Majestas Sua declarat, dotes ipsas habendas omnino esse, prout assignatae fuerint, titulo oneroso et eodem ac decimae, quibus succedunt, jure percipiendas tenendasque esse.

Articulus XXXIV. Cetera ad personas et res ecclesiasticas pertinentia, quorum nulla in his articulis mentio facta est, dirigentur omnia et administrabuntur juxta Ecclesiae doctrinam et ejus vigentem disciplinam a Sancta Sede adprobatam.

Articulus XXXV. Per solemnem hanc Conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Imperio Austriaco et singulis, quibus constituitur ditionibus, hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque Conventio ut lex Status deinceps eisdem in ditionibus perpetuo vigebit. Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est, sancte servaturos. Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Majestas Caesarea invicem conferent ad rem amice componendam.

Articulus XXXVI. Ratificationum huju Conventionis traditio fiet intra duorum mensium spatium a die hisce articulis apposita aut citius, si fieri potest.

In quorum fidem praedicti Plenipotentiarii huic Conventioni subscripserut, illamque suo quisque sigillo obsignaverunt.

Datum Viennae die decima octava Augusti anno reparatae Salutis millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto.

Mich, Card. Viale-Prelà m. p. Joseph. Othmar de Rauscher m. p.
Archiepiscopus Viennensis.

(L. S.) (L. S.)

Nos visis et perpensis Conventionis hujus articulis illos omnes et singulos ratos hisce confirmatosque habere profitemur ac declaramus, verbo Caesareo-Regio pro nobis atque Successoribus Nostris adpromittentes, Nos omnia, quae in illis continentur, fideliter executioni mandaturos neque ulla ratione permissuros esse, ut illis contraveniatur. In quorum fidem majusque robur praesentes ratihabitionis Nostrae tabulas manu Nostra signavimus sigilloque Nostro Caesareo-Regio appenso firmari jussimus. Dabantur in Ischl die vigesima tertia mensis Septembris anno Domini millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto Regnorum Nostrorum septimo.

Franciscus Josephus. (L. S.)
Comes A. Buol-Schauensten.

Ad mandatum Sacr. Caes. ac Reg. Apostolicae Majestatis proprium:
Otto Liber Baro a Meysenburg m. p.

II.

Nota Ecclesia kardinala Rauschera.

Litterae a Celsissimo et Reverendissimo Principe Archiepiscopo Viennensi qua Majestatis Suae Caesareae Plenipotentiario ad Eminentissimum et Reverendissimum Dominum Mich. S. R. E. Cardinalem Viale-Prelá qua Sactissimi Patris Plenipotentiarum datae.

Eminentissime ac Reverendissime Domine!
Domine Colendissime!

Ecclesia catholica nunquam non est arca, ad quam confugiunt omnes, qui salvi fiunt in vitam aeternam; nostris autem temporibus Dominus mundum promissionum Christi oblitum clarissimis argumentis edocuit, temporalis quoque vitae bonis pessimam imminere ruinam, nisi Ecclesiae salutaris influxus societatis civilis fundamenta confirmet. Vicissim tempestates, quibus agitati sumus, haud obscure innuerunt, quanti pro Ecclesia Dei momenti sit, ut potestas civilis effrenem cupidinum licentiam manu forti compescat; quippe nostro aevo Ecclesiae res est cum factione, quae non tantum fidem divinitus infusam, sed etiam naturalem religionis sensum funditus evertere conatur freta commentis prava arte ita adornatis, ut animum, quae sua sunt, quaerentem vehementer commoveant.

Ubi perversitatis praeconibus liberum est, ad populos fascinandos cuncta componere, nunquam deerunt, qui sana ratione frustra reclamante in magistrorum verba jurent, atque renovabitur abominatio desolationis, quae ante aliquot annos in ipso loco sancto, Principis scilicet Apostolorum sede, stare coepit.

His ita compositis magis quam unquam exoptandum est, ut Imperium cum sacerdotio ad tuendum Dei in terris regnum fideliter conspiret. Augustissimus vero Austriae Imperator avita pietate ductus nihil sanctius habuit, quam ut concordiam sacrae atque civilis potestatis in latissimis ditionibus sceptro Ejus subjectis intemeratam inconcussamque stabiliret. Regnator omnium Deus incrementum benigne dedit eis, quae ad Ipsius sanctificandum nomen suscepta sunt, et conventum est de articulis, quos tam a Sanctissimo Patre, quam a Majestate Sua ratos esse habendos, addubitari vix potest. Quum autem in tantae molis gravitatisque opere nonnulla supersint, quae meminisse juvet, Augustissimus Imperator mihi in mandatis dedit, ut, quae sequuntur, Eminentiae Vestrae Reverendissimae communicem.

I. Majestati Suae cordi omnino est, ut in studiorum Universitatibus fides floreat et pietas. Multifaria, quam scientia humana parit, utilitas praesertim ex saeculo XVIIIvo multifariis erroribus quasi nubibus obducta est, quae ut veritatis luce dissipentur, ipsius societatis humanae quam maxime interest. Tantae rei in studiis generalibus ordinandis diligentissime rationem habere, Majestati Suae propositum est. Multa sunt, quae suadeant, ut sacrorum Antistites in Universitatibus Archicancellarii seu Cancellarii partes agant; quatenus difficultates obstent, in facultatem tamen theologicam secluso Cancelarii, ubi adest, officio peculiarem influxum exercebunt.

II. Ad examinandos laureae theologicae sive juris canonici candidatos per Austriam nullo non tempore viri catholici exclusive sunt adhibiti, sed et adhibebuntur.

III. Quodsi expediat, ut Episcopis nonnullis laureas theologicas conferendi facultas auctoritate apostolica tribuatur, Augustissimus facile consentiet; communicatis tamen inter Sanctam Sedem et Gubernium Imperiale consiliis negotium pertractetur.

IV. Liberum erit Episcopis, studiorum Universitatem catholicam sub eorum dependentia constitutam fundare. Quum autem necesse sit, quoad res politicas et jura civilia ejusmodi instituto asssignanda cautiones pro rerum et locorum varietate adhibere, consilia cum Gubernio Caesareo praevie conferenda erunt.

V. Antequam professor facultatis juridicae ad jus canonicum tradendum deputatus constituatur, Episcopi dioecesani de ejus fide et doctrina sententia expetetur.

VI. Universitas Pestinensis originem debet fundationi ecclesiasticae, quae Maria Theresia Augusta regnante bonis ecclesiasticis adaucta est. Nihilominus ex saeculi praeteriti fine rarissimis quibusdam casibus accidit, ut viri acatholici ad scientias profanas in Universitate praedicta tradendas admitterentur. Augustissimus vero Imperator aequm esse agnoscit, ut in ejusdem professores catholici tantum assumantur, quin tamen derogare intendat juribus virorum ab Ecclesia catholica alienarum, qui ad docendi munus deputati jam fuerint.

VII. Theologiae studentes, quodsi ab Episcopo in seminarii sui alumnos suscepti vel vestem religiosam induti sint, nec non monasteriorum ab Ecclesia approbatorum novitii in cunctis Imperii partibus a servitiis militaribus praestandis immunes erunt.

VIII. Secundum leges in Austria vigentes pro gymnasiis mediisque scholis a potestate civili institutis religionis magistri ita seliguntur, ut Epis-

copus dioecesanus concursum habeat, et quem dignissimum censeat, Gubernio adjectis concursus actis significet: qui et de regula ad magisterium vacans deputatur. Quando sub perculiaribus rerum adjunctis eum declinari contigerit, nunquam non vir nominatur, quem Episcopus ad munus obeundum habilem enuntiaverit.

IX. In reprimendis libris religioni morumque honestati perniciosis communis est Ecclesiae civitatisque causa et Augustissimus Imperator nihil intentatum relinquet, ut quantum fieri possit, ab Imperio excludantur. Curabit igitur, ut ad scriptorum licentiam refrenandam leges, quarum districtae cautiones non desunt, debito vigore executioni mandentur et desideriorum, quae sacrorum Antistites hoc de negotio exposuerint, ratio diligentissime habeatur. Multa tamen pro re nata cautione opus est, ne pejora contingant. In plerisque Europae partibus classes animi cultioris et scientiae laude gloriantes morbo intimo laborant, quem medici prudentis adinstar tractare aportet. Annum usque 1848 in Austria excercebatur censura praeventiva et quidem rigore plena. Conquerebantur, qui liberales se haberi amabant, quod patrocinium a Gubernio Ecclesiae catholicae exhibitum omnes justi et aequi tramites excederet. Revera autem censura, qualis tunc obtinebat, malo praeveniendo vel reprimendo impar plane erat. Nimis late patent Austriae fines et innumerae praesto sunt artes, quibus inspectio a politia exercita eludatur. Igitur bibliopoiis nunquam deerat copia libros prohibitos invehendi, et quo gravius essent interdicti, eo avidius quaerebantur et perlegebantur, eo majori pretio divendebantur ita, ut tali mercimonio operam dantes mulctas, quibus deprehensi punirentur, facile praestare possent et exultarent exterarum partium librarii, quando opus eorum sumtibus editum in Austria proscriberetur. Non eadem tamen in cunctis Imperii partibus rerum conditio est. In ditionibus Venetis et Langobardicis facilius est, perversos libros excludere, quam in Germanicis, quibus tot principum protestantium dominia vicina sunt, vel in Hungaria et Transsylvania, ubi tantus habetur incolarum acatholicorum numerus. Praeterea in Italia multa, quae in Germania taedium jamjam pariunt, utpote innumeris vicibus repetita, nova adhuc sunt et majorem seducendi vim exserunt.

X. Quando ecclesiasticus vir a judice saeculari in jus vocetur propter crimen seu delictum ad religionem pertinens, quod poenalibus Imperii legibus animadvertitur, Majestas Sua difficultatem non facit, ut a tribunali civili primae instantiae antequam ad sententiam ferendam procedat, Episcopo acta exhibeantur et ipse reum audiat, omniaque peragat, quae ad caussam juxta canones cognoscendam requiruntur. Postquam Episcopus in foro suo sententiam tulerit, eamdem communicabit judici saeculari, qui subinde de legis civilis violatione legis civilis ad normam judicabit.

XI. Ceterum articuli XIVti de clericorum caussis dispositiones eos respiciunt, qui a judiciis ordinariis condemnati fuerint: exceptiones occurrant necesse est, ubi de crimine agatur, in quod ad tempus extraordinarius procedendi modus, quem «Standrecht» (judicium instantaneum) vocant, statutus est. Insuper Majestas sua exspectat, fore ut Episcopi ad custodiendum virum ecclesiasticum, qui a judice civili de delicto vel transgressione condemnatus fuerit, domum ecclesiasticam seligant, quae Gubernio haud displiceat. In quantum ad ecclesiasticam aliquam domum custodiendi remitti possint, qui criminis rei judicati fuerint, pendebit a casus natura et gratia Imperatoris.

XII. In provincia, quae sub limitum militarium nomine venit, peculiaris plane res administrandi modus statutus est; quippe unus idemque et militum praefectus et judex et magistratus civilis. Igitur judices ordinarii, ad quos clericorum caussae civiles per ordinationem d. d. 7. Augusti 1852 remissae fuerant, militiam simul regunt. Quum autem in pluribus limitum militarium partibus acatholici frequentissimi habitent, non contingere non potest, ut hi magistratus aliquando viri ab Ecclesia catholica alieni sint. Quapropter Majestas Sua clero catholico ab ordinariis districtuum singulorum judicibus exemto Zagrabiae, ubi rerum civilium et militarium per Croatiam et Slavoniam gubernator residet, forum speciale delegatum constituit. Pari modo in ceteris quoque limitum militarium partibus providebitur.

XIII. Quum Majestas Sua desideret, ut disciplinae ecclesiasticae vigor conservetur, paratum semper se exhibuit et exhibebit, ad executioni mandandas sententias ab Episcopis in clericos eis subditos latas brachii saecularis auxilium praestare. Exspectat autem fore, ut Episcopi brachium saeculare imploraturi congruas afferant dilucidationes, si quas ab ipsis peti contigerit, quo quidem eveniente casu Augustissimus consilio utetur commissionis sub Episcopi cujusdam praesidio ex sacrorum Antistitibus seu aliis viris ecclesiasticis compositae.

XIV. Leges Austriacae qua regulam statuunt, ut testes, quorum domicilium a sede judicii inquisitionem peragentis ultra duo milliaria distat, coram judice districtus, in quo habitant, testimonium ferant. Praeterea et legum tenori et Majestatis Suae voluntati plane consentaneum est, ut in expetendis testimoniis sacerdotum, quantum rei natura sinat, caveatur, ne persolvendis muneris sacri officiis impedimenta ponantur. Quodsi accidat, ut judex quidam indiscretius agat, Episcopi Augustissimum adeant, qui curabit, ut negotium secundum Ipsius voluntatem et legis ad mentem pertractetur.

XV. Quum anno 1849. militum in domibus collocandorum cura communitatibus politicis concrederetur, non infrequenter accidit, ut parochis, qui neque ampliori habitatione neque reditibus congruam superantibus fruerentur, milites in sua recipiendi necessitas imponeretur. Quantum hoc ab aequitate alienum sit, Episcopi plus una vice exposuerunt, et medelam afferri Imperatoris voluntas est, cumque hoc ipso tempore de reformando toto milites collocandi negotio agatur, jussit, ut in dispositionibus condendis clero debito modo provideatur.

XVI. Quoad ratas habendas personas ad beneficia ecclesiastica promovendas Majestas Sua intendit, cuncta in eo, quo nunc sunt, statu relinquere, et sperat, nunquam futurum, quod necessitatem inferat, ejusmodi cautionem amplius, quam hucusque factum sit, adhibendi.

XVII. Summi per Austriam Imperantes jure patronatus coronae vel fundorum publicorum nomine exercendo eonstanter ita usi sunt, ut curae animarum efficacius gerendae benevolam curam haberent, et Majestas Sua, quae hac de re ab Antecessoribus Ejus constituta sunt, pro pietate et sapientia Sua proprio motu confirmavit. Voluntas Ejus est, ut haec eadem imposterum quoque salva conventione articulo XXVto inita firma maneant; quippe desiderat, ut ad parochialem animarum curam optimus quisque deputetur; et probe scit, quanti in seligendis sacerdotibus ceteris dignioribus Antistitis dioecesani judicium faciendum sit.

XVIII. Si forsan eveniat, ut corporatio quaedam ecclesiastica legitime supprimatur, beneficia, ad quae praesentaverat, liberae collationi episcopali reddentur, in quantum id canonum sanctiones praescribunt.

XIX. Majestas Sua nullo modo obstacula ponere intendit, quin Confraternitates sive Sodalitates, quales Ecclesia probat et commendat, constituantur et pietatis operibus unitis viribus incumbant. Attamen praecavendum est periculum, ne sodalitatum piarum titulo molitiones obtegantur in civitatis sed et Ecclesiae perniciem vertentes. Itaque cautiones quasdam adhibere necesse est; magni tamen Episcopi dioecesani de Sodalitate quaddam constituenda judicium fiet.

XX. Archiepiscopi et Episcopi minime impedientur, quin in institutis piis ea, quae religionem et vitae Christianae integritatem attinent, vi muneris pastoralis eis proprii dirigant. Quantum vero Majestas Sua exoptet, ut in omnibus quibuscunque institutis cuncta recte ac pie componantur, ex eo patet, quod etiam, qui carceris poenam luunt, novissime magnam partem congregationum religiosarum curae demandati fuerint.

Ceterum mihi concessum sit, denuo exponere sensus summae venerationis, quacum permaneo

Eminentiae Vestrae Reverendissimae

Viennae, die 18. Augusti 1855.

humillimus et obsequentissimus servus

Jos. Othmar, de Rauscher m. p.
Archiepiscopus Viennensis.

III.

Breve pape Pija IX. Optime noscitis.

Dilectis Filiis Nostris S. R. E. Cardinalibus ac Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis universae Imperialis ac Regiae Austriacae ditionis.

Pius Papa IX.

Dilecti Filii Nostri, ac Venerábiles Fratres, salutem et Apostolicam Benedictionem. Optime noscitis, Dilecti Filii Nostri, et Venerabiles Fratres, Carissimum in Christo Filium Nostrum Franciscum Josephum Austriae Imperatorem et Regem Apostolicum de Nobis, et hac Sancta Sede tot sane nominibus praeclare meritum pro avita sua religione et pietate, atque eximii rei catholicae studio vel ab ipso sui imperii exordio justissimis Nostris desideriis quam libentissime obsequutum nihil antiquius habuisse, quam suas curas cogitationesque ad catholicae Ecclesiae libertatem in amplissimis suis ditionibus asserendam conferre, Eumque tam salutari operi manum admovisse, ubi decretum die 18. Aprilis Anno 1850 edidit cum summa sui nominis gloria, et maxima bonorum omnium congratulatione ac laetitia. Hinc idem religiosissimus Imperator et Rex Nostris postulationibus magis in dies filiali prorsus pietate obsecundans, ac probe cognoscens quantopere catholica Ecclesia, ejusque salutaris doctrina ad veram populorum felicitatem, tranquillitatemque procurandam conducat, a Nobis enixe efflagitavit, ut Conventionem cum Ipso inire vellemus, qua ecclesiasticis totius Imperii sui, et omnium quibus illud constituitur, ditionum negotiis Auctoritate Nostra Apostolica occurrere, et consulere possemus. Itaque non mediocri certe animi nostri voluptate pientissimis ipsius Principis desideriis perlibenter an-

nuentes, Conventionem cum Ipso ineundam existimavimus, ac mira quadam consolatione affecti fuimus, quandoquidem eadem Conventione, Deo bene juvante, et catholicae Ecclesiae libertatem, ejusque veneranda jura majorem in modum tueri et vindicare, ac multa sane et gravissima ecclesiastica negotia in vastissimis universi illius Imperii ditionibus componere potuimus.

Quocirca dum eidem Carissimo in Christo Filio Nostro vel maxime ex animo gratulamur, ac meritas amplissimasque deferimus laudes, quod tanto studio sanctissimam nostram religionem profiteri et colere, ac pari Nos, et hanc Petri Cathedram observantia et veneratione prosequi glorietur, has Vobis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabilis Fratres, scribimus Litteras, quibus egregiam, ac perspectam vestram religionem, et pastoralem sollicitudinem etiam atque etiam excitamus, ut omnem percipientes utilitatem ex majori illa libertate, qua in omnibus istis Austriacae dominationis regionibus catholica Ecclesia ex inita Conventione frui ac potiri plane debet, summa cura, industria et studio omnes ministerii vestri partes ad ipsius Ecclesiae incrementum, decus et prosperitatem, atque ad animarum salutem diligentissime implere velitis. Nunc enim vestrum erit, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, collatis inter Vos consiliis studiosissime advigilare, ut in vestris Dioecesibus sanctissimae catholicae fidei depositum integrum inviolatumque magis in dies custodiatur, et alacriori usque zelo ac vigilantia rectae clericorum institutioni prospicere, et Cleri disciplinam sartam tectamque tueri, et ubi prolapsa est, instaurare, et parochorum munus, aliaque ecclesiastica beneficia dignis dumtaxat, idoneis et spectatis ecclesiasticis viris conferre, et salutari juventutis educationi consulere, et gregem curae vestrae commissum divini verbi praeconio, ac salutaribus monitis, opportunisque scriptis pascere, ac nutrire, et cum Provinciales, tum Dioecesanas Synodos habere, ut majori vestrorum fidelium bono quotidie magis providere possitis.

Jam vero nonnulla Vobis, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, significanda esse ducimus, quae aliquos ipsius Conventionis articulos praecipue respiciunt, quaeque a Vobis perfici, et executioni mandari exoptamus, ut gratissima illa inter catholicum istud Imperium et Ecclesiam, et hanc Apostolicam Sedem magis ac magis foveatur concordia, ex qua in christianam et civilem rempublicam maxima semper bona redundant.

Atque in primis Vos monemus, ut eodem tempore, quo pastorales vestras Litteras, et alia Acta in lucem emissuri eritis, illorum exemplar Caesareae et Apostolicae Majestatis Gubernio, notitiae dumtaxat causa, mittere velitis, atque etiam eidem Gubernio significetis quando Synodos eritis habituri, atque eadem de causa ad ipsum Synodalium Actorum, cum ea publici juris fiant, exemplar perferrendum curetis, vix dum Acta ipsa evulgentur.

Et quod attinet ad Dioeeesanas Synodos, cum noverimus, nonnullos ex episcopali vestro ordine vehementer cupere, ea se facultate muniri, quae a Nobis Leodiensi Episcopo per Rescriptum die 4 Maii Anno 1851 editum fuit concessa, in animo Nobis est illorum desideriis obsecundare qui id a Nobis postulaverint, ac simul peculiaria propriae cujusque Dioeceseos adjuncta sedulo exposuerint, ut ea ineamus consilia, quae cuique Dioecesi magis opportuna fore existimaverimus.

Cum autem pro certo habeamus, nihil catholico isti Gubernio potius unquam futurum, quam et religionem et pietatem omni studio magis in dies excitare ac fovere, tum si Gubernium idem sibi aliquid in votis esse signifi-

caverit quoad formam et methodum, qua libri ad religionem pertinentes sunt scripti in scholarum usum, ejusmodi votorum ratio Vobis erit habenda, salvo tamen semper incolumique vestro judicio, ac jure circa doctrinam, quae iisdem libris continetur.

Omnem vero curam impendite, ut in primordiorum, seu elementariis scholis ii ad catechesim tradendam adhibeantur libri, quibus juventus unam eamdemque catholicae Ecclesiae addiscat doctrinam, atque ut nulla unquam quoad libros ipsos fiat immutatio, nisi gravis adsit causa, et collatis semper inter Vos consiliis.

Et quoniam compertum exploratumque Vobis est quam vehementer rei cum sacrae tum publicae intersit, adolescentes praesertim Clericos a teneris annis ad pietatem, omnemque virtutem, et ecclesiasticum spiritum mature conformari, ac litteris et disciplinis potissimum sacris ab omni prorsus cujusque erroris periculo alienis sedulo imbui, et erudiri, iccirco collatis inter Vos consiliis omni studio prospicite, ut in vestris Seminariis accurata sit ecclesiasticae educationis ratio, et ea optimorum studiorum vigeat methodus, quae rerum, temporum, ac locorum perpensis adjunctis et majorem Ecclesiae utilitatem parere possit, ac simul efficiat, ut Clerus salutari solidaque scientia, ac doctrina praefulgeat.

In seligendis autem professoribus, seu magistris, singularem diligentiam et vigilantiam adhibete, et gravissimum docendi munus nolite unquam committere, nisi viris, qui religione, pietate, vitae integritate, morum gravitate, ac sanae doctrinae laude omnino praestent. Cum autem ob tristissimas, omnibusque notissimas rerum vicissitudines aliquis forsitan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Caesareae, et Apostolicae Majestati Suae haud sit probatus, iccirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis, tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis curae Vobis erit, ut ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti. Atque id noscere poteritis sive ex ipsa ecclesiasticorum indole et conditione, sive ex praecedentibus Gubernii factis, sive aliis idoneis adhibitis modis. Insuper ob eamdem causam antequam eligatis Seminarii professores et magistros, opus est, ut diligentissime inquiratis et certi sitis, num ipsa Caesarea et Apostolica Majestas aliquid contra illos habeat circa res politicas.

Denique Vobis summopere cordi sit continenter advigilare, ut in ecclesiasticis functionibus, ac potissimum in sacrosancto Missae Sacrificio et Sacramentorum administratione Ecclesiae formulae in lingua cujusque ritus ab hac Apostolica Sede jam probati sedulo pie religioseque usurpentur.

Neque desinatis studiossime curare, ne Praelati Episcopi inferiores sacra pontificali ritu in posterum agant, nisi ejusmodi speciale privilegium ab eadem Sancta Sede obtinuerint, et ea conditione, ut qui privilegium idem fuerint consecuti, diligentissime observare debeant quae tum in Decreto rec. mem. Alexandri VII. Praedecessoris Nostri die 27. Septembris Anno 1659. edito, tum in Apostolicis Litteris felicis recordationis Pii VII. Decessoris pariter Nostri incipientibus «Decet Romanos Pontifices» et IV. Nonas Julii Anno 1823. datis sunt praescripta.

Habetis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, quae Vobis in praesentia significanda esse censuimus, ac plane non dubitamus, quin pro egregia vestra pietate ac singulari et perspecta erga Nos et hanc Sanctam Sedem

observantia pronis auribus haec Nostra excipiatis monita, et ea omnia, de quibus loquuti sumus, quam diligentissime perficienda et exsequenda curetis. Interim haud omittimus a Deo Optimo Maximo humiliter enixeque exposcere, ut uberrima quaeque suae bonitatis dona super Vos propitius semper effundat, vestrisque pastoralibus curis, consiliis et laboribus benedicat, quo sanctissima nostra religio, ejusque doctrina in vestris Dioecesibus majora in dies incrementa suscipiat, ac prospere feliciterque ubique vigeat, et floreat. Atque coelestium omnium munerum auspicem, et flagrantissimae Nostrae in Vos caritatis testem Apostolicam Benedictionem ex intimo corde profectam Vobis singulis, Dilecti Filii Nostri, ac Venerabiles Fratres, omnibusque istarum Ecclesiarum Glericis, Laicisque fidelibus curae vestrae commissis peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 5. Novembris Anno 1855. Pontificatus Nostri Anno Decimo.

Pius PP. IX.

IV.

Schreiben Sr. Excellenz des Ministers für Cultus und Unterricht an sämmtliche Erzbischöfe und Bischöfe der Monarchie über die Einleitung der Vollziehung des Concordates.

Die hocherfreuliche Thatsache, dass die Verhandlungen, welche Se. k. k. Apostolische Majestät mit dem Apostolischen Stuhle haben pflegen lassen, um den Beziehungen Ihres Reiches zur katholischen Kirche wieder eine feste und in jeder Hinsicht befriedigende Grundlage zu geben, zu einem erfolgreichen Abschlusse gediehen sind, so wie der Wortlaut der hierüber ausgefertigten feierlichen Urkunde ist Eu . . . bereits durch die von Seite der kaiserlichen Regierung sowohl als des heiligen Stuhles erfolgte Kundmachung bekannt geworden.

Inzwischen ist an Eu . . . auch das Breve gelangt, welches der heilige Vater mit Beziehung auf das Concordat erlassen und worin er sich über den Geist, in welchem es aufzufassen ist, so wie über die Ausführung mancher Artikel ausgesprochen hat. Andere von den hohen vertragschliessenden Theilen im Laufe der Verhandlungen gegenseitig abgegebene Erklärungen, welche theils zur Vervollständigung, theils zur Erläuterung des getroffenen Uebereinkommens dienen, sind, da es nicht angemessen erschien, sie in den Text der Concordats-Urkunde aufzunehmen, in den zwischen den Bevollmächtigten gewechselten Noten niedergelegt worden.

Ich habe die Ehre Eu . . . im Anschlusse einige Abdrücke sowohl der Concordats-Urkunde als des vom Fürsterzbischofe von Wien unterm 18. August v. J. an den Pronuntius Cardinal Viale-Prelà gerichteten Schreibens, welches eine Reiche solcher Erklärungen enthält, zu übersenden.

So wie der Inhalt dieser Urkunden den augenscheinlichen Beweis liefert, wie ernstlich seine Majestät darnach gestrebt haben, ein aufrichtiges Einvernehmen mit der Kirche herzustellen, eben so ist es der angelegentliche Wunsch und Willen Sr. Majestät, dass das abgeschlossene Concordat nunmehr seinem ganzen Inhalte nach sobald als möglich ausgeführt werde, um seine Wirksamkeit segensreich entwickeln zu können. Diese Ausführung ist in den wesentlichen Punkten die eigene Angelegenheit der Kirche und

liegt zunächst in den Händen der Bischöfe. Den kirchlichen Interessen wird es aber nicht weniger entsprechen, als es in politischer Beziehung von Wichtigkeit ist, dass bei der Durchführung in allen Diöcesen des Reiches nach gleichen Grundsätzen vorgegangen und dass demnach den Bischöfen des Reiches Gelegenheit zur gemeinsammer Berathung geboten werde. Hierdurch wird es zugleich der Regierung Sr. Majestät ermöglicht werden, hinsichtlich jener Punkte, deren Ausführung ein genaueres Einvernehmen der kirchlichen und weltlichen Behörden erfordern dürfte, dieses Einvernehmen sofort mit der Gesammtheit der hochwürdigsten Bischöfe herzustellen, oder insoferne sich Schwierigkeiten ergeben sollten, die zu deren Lösung gemäss Artikel XXXV. des Concordates mit dem heiligen Stuhle zu pflegende Verhandlung vorzubereiten. Se. k. k. Apostolische Majestät haben mich daher allergnädigst beauftragt, Eu . . . so wie alle übrigen hochwürdigsten Erzbischöfe und Bischöfe zur Theilnahme an gemeinsamen Conferenzen einzuladen, welche in der Haupstadt des Reiches stattfinden und am zweiten Sonntage nach Ostern eröffnet werden sollen.

Se. k. k. Apostolische Majestät erwarten von dieser Versammlung zunächst die bereits in dem Allerhöchsten Patente vom 5. November 1855 (Reichsgesetzblatt, Z. 195), als nothwendig bezeichnete Aeusserung der hochwürdigsten Bischöfe, mit welchem Zeitpunkte die kirchlichen Ehegerichte in jenen Gebieten des Reiches, in welchen sie dermalen nicht bestehen, in Wirksamkeit zu setzen sein dürften.

Im Uebrigen wird es die Aufgabe dieser Vertammlung sein, sich überhaupt mit allen jenen das Concordat und dessen Ausführung berührenden oder dadurch angeregten Fragen zu beschäftigen, welche ihrer allgemeinen Bedeutung wegen gemeinschaftlich erwogen zu werden verdienen. Eben desshalb erwarten Se. Majestät, dass die hochwürdigsten Bischöfe des Reiches es für zweckmässig erachten werden, den Berathungen jener Versammlung nicht durch vorschnelle Maassregeln in den einzelnen Diöcesen vorzugreifen. Welche Fragen in obigem Sinne einen Gegenstand der Berathungen zu bilden haben werden, wird zunächst das hochwürdigste Episcopat selbst zu beurtheilen haben; Se. Majestät behalten sich jedoch vor, nach Umständen auch Ihrerseits solche Fragen der Erwägung der Versammlung zu empfehlen, und werden dem hochwürdigsten Herrn Cardinal-Fürsterzbischofe von Wien, welcher als Allerhöchstihr gewesener Bevollmächtigter für die Concordats-Verhandlungen ohnehin berufen ist, über dieselben die etwa erforderlichen näheren Aufschlüsse zu geben, in dieser Beziehung die geeigneten Aufträge zu ertheilen geruhen.

Den Verhandlungen der bevorstehenden Versammlung entgegensehend habe ich gegenwärtig nur über einige wenige Punkte des Concordates nachstehende Bemerkungen beizufügen:

1. Der Artikel VII. des Concordates billigt und bestätigt in seinem Schlusssatze die heilsamen Vorschriften, welche in Oesterreich hinsichtlich der Anstellung von Religionslehrern an öffentlichen Gymnasien und Realschulen bestehen. Welche Vorschriften hiermit gemeint sind, ist in der Note des Fürsterzbischofes von Wien vom 18. August sub VIII. bestimmt ausgesprochen. Diese Vorschriften, welche bisher (und zwar mit der Verordnung vom 28. Juni 1850, Reichsgesetzblatt Z. 265, § 6) nur für jene Kronländer gesetzlich publizirt waren, deren hochwürdigste Bischöfe sich im Jahre 1849

in Wien versammelt hatten, werden demnach fortan für den ganzen Umfang des Kaiserreiches als bleibende Norm zu gelten haben.

2. Da das päpstliche Breve mit Beziehung auf den Artikel VIII. des Concordates ausspricht, dass von Seite der hochwürdigsten Bischöfe Bestimmungen über die Wahl oder Aenderung der Religionslehrbücher für Elementarschulen nur nach gemeinsamer Berathung und reiflicher Erwägung zu treffen seien, so habe ich die Länder-Chefs, denen es obliegt, dem Schulwesen ihre volle Aufmerksamkeit zuzuwenden, hievon in Kenntniss gesetzt.

3. Sub. Nr. IX. der oberwähnten Note werden die Gründe hervorgehoben, welche erheischen, dass von Repressiv-Maassregeln gegen Druckschriften ein vorsichtiger Gebrauch gemacht werde. Die kaiserliche Regierung glaubt darauf rechnen zu dürfen, dass auch die hochwürdigsten Bischöfe diese Erwägungen als maassgebend betracten werden, und gründet hierauf die Hoffnung, auch auf diesem Gebiete ein gemeinsames Zusammenwirken ermöglicht zu sehen.

4. Mit dem Artikel XIV. steht der Punkt XI. der Note in Verbindung, worin gesagt wird, dass für den Fall, als Geistliche wegen Vergehen oder Uebertretungen von den weltlichen Gerichten abgeurtheilt würden, die hochwürdigsten Bischöfe diesfalls nur solche geistliche Detentionshäuser wählen werden, welche auch der kaiserlichen Regierung genehm sind. In dieser Beziehung wollen Eu... sich stets mit den betreffenden Länder-Chefst, an welche unter Einem die analoge Weisung ergeht, in das Einvernehmen setzen.

5. In dem Artikel XXII. ist die Verleihung der ersten Dignitäten an allen Metropolitan- oder Suffragankirchen, in sofern nicht besondere Stiftungsverhätnisse entgegenstehen, in diesem Falle aber die Verleihung der zweiten Dignitäten Sr. päpstlichen Heiligkeit vorbehalten. Nachdem jedoch Se. päpstliche Heiligkeit die Zusicherung haben ertheilen lassen, dass Sie bei Verleihung dieser Dignitäten auf die von Sr. k. k. Apostolischen Majestät nach Einvernehmung des Diöcesan-Bischofs an den heiligen Stuhl zu richtende Empfehlung Rücksicht zu nehmen beabsichtigen, so werden die Vorschläge zur Besetzung dieser Dignitäten in der bisher üblichen Weise an Se. k. k. Apostolische Majestät zu erstatten sein.

6. In dem an Eu . . . bereits gelangten päpstlichen Breve wird besonders hervorgehoben, wie wichtig es sei, dass bei Verleihung geistlicher Beneficien und theologischer Professuren nur auf solche Männer Rücksicht genommen werde, gegen welche Se. Majestät in politischer Hinsicht nichts einzuwenden haben.

Se. Majestät erwarten, dass Eu . . . demgemäss bei Besetzung theologischer Professuren in Zukunft das Einvernehmen mit der Regierung zu pflegen nicht unterlassen werden. Eu . . . wollen daher vor der Besetzung solcher Stellen die Kandidaten, die Sie hierfür im Auge haben, dem Landes-Chef namhaft machen und dem Ausspruche desselben über die Zulässigkeit oder Unzulässigkeit der Anstellung entgegensehen.

Hinsichtlich der Besetzung geistlicher Beneficien ist jedoch in der Note des Fürsterzbischofes von Wien sub XVI. die Versicherung ausgesprochen, dass Se. Majestät Alles in dem dermaligen Zustande zu belassen beabsichtigen, in der Voraussetzung, dass keine Nothwendigkeit eintreten werde, von der Vorsichtsmassregel eines Vorbehaltes der vorläufig einzuholenden Zustimmung der weltlichen Behörde einen ausgedehnteren als den bisher ein-

geführten Gebrauch zu machen. Es wird sich demnach in dieser Beziehung auch fernerhin zu benehmen sein, wie bisher.

7. Gemäss dem Artikel XXV. in Verbindung mit dem Punkte XVII. der erwähnten Note wird hinsichtlicht der Besetzung von landesfürstlichen oder Fonds-Patronats-Pfründen die bisherige Uebung, welcher zufolge von den Landesbehörden nur der in bischöflicher Terna primo loco Vorgeschlagene zu wählen, im widrigen Falle aber die höhere Entscheidung einzuholen ist, aufrecht erhalten bleiben.

8. Der Artikel XXVIII. handelt von den inneren Angelegenheiten der geistlichen Orden. In dieser Hinsicht sind bei den Verhandlungen über das Concordat noch zwei Punkte zur Sprache gekommen, welche in obigem Artikel nicht ersichtlich sind. Der eine Punkt betrifft die Bestimmung, dass zur Ablegung der feierlichen Gelübde in den österreichischen Männer- und Frauenklöstern nur jene zugelassen werden, welche entweder das 24. Lebensjahr zurückgelegt, oder zwar erst das 21. Lebensjahr vollendet, jedoch bereits drei Jahre in einem Kloster des Ordens, für welchen sie Profess ablegen wollen, zugebracht haben. In Betreff dieses Punktes wird einer besondern diese Bestimmung enthaltenden Weisung des Apostolischen Stuhles entgegengesehen. Inzwischen wolle es den hochwürdigsten Erzbischöfen und Bischöfen gefällig sein, für die Aufrechthaltung dieser zweckmässigen Bestimmung in ihren Diöcesen Sorge zu tragen.

Nebstdem wurde auch der Umstand zur Sprache gebracht, dass in mehreren Provinzen Oesterreichs die Mendikanten eine Unterstützung aus dem Religionsfonde unter der Bedingung beziehen, dass sie sich des Almosensammelns enthalten und in der Seelsorge Aushilfe leisten, und dass daher jene Unterstützung aufhören müsste, wenn die Bedingungen, an welche sie geknüpft ist, nicht mehr eingehalten würden. In jenen Ländern, auf welche diese Bemerkung Anwendung findet, wolle daher über die Aufrechthaltung dieses Verhältnisses gewacht werden.

9. Durch den Artikel XXIX. sind die Hemmnisse hinweggefallen, welche bisher der Kirche die Berechtigung, Eigenthum zu erwerben, schmälerten. Durch den Artikel XXX. ist jedoch angeordnet worden, dass Kirchengüter weder verkauft noch mit beträchtlichen Lasten beschwert werden dürfen, ohne dass hiezu die Einwilligung Se. k. k. Apostolischen Majestät eben sowohl wie die des päpstlichen Stuhles eingeholt werde. Die Durchführung dieser Bestimmung erfordert, dass die kaiserliche Regierung in fortgesetzter Uebersicht dessen, was Kirchengut ist, bleibe. Die Art und Weise, in welcher diese Uebersicht herzustellen sei, wird ebenfalls Gegenstand weiterer Berathung sein. Da aber die bisher bestandene Nothwendigkeit, eine Bewilligung der Regierung zu neuen Erwerbungen anzusuchen, sofort entfällt, so tritt einstweilen doch die Nothwendigkeit an ihre Stelle, dass den politischen Landesbehörden bis zur neuen Regelung dieser Angelegenheit von neuen Erwerbungen Anzeige erstattet werde, und ich habe die Ehre Eu . . . zu ersuchen, in dieser Beziehung die entsprechenden Weisungen zu erlassen.

Was in der Note des Fürsterzbischofes von Wien sub VII, X, XI, XII, XIII, XIV, XV enthaltenen Zusicherungen anbelangt, so sind die zu ihrer Erfühllungen erforderlichen Einleitungen getroffen worden,

Die in dem Artikel XVII angedeutete Ergänzung der Dotation jener bischöflichen Seminarien, denen es an den erforderlichen Mitteln gebricht,

wird den Gegenstand einer eigenen Verhandlung bilden, mit deren Einleitung die Landesbehörden beauftragt werden.

Nach den Artikeln III und IV. e. steht es den hochwürdigsten Bischöfen frei, über kirchliche Angelegenheiten Verordnungen und Instructionen, so wie die bei den Synoden gefassten Beschlüsse zu promulgiren und hinauszugeben. Hinwiederum bestimmt das päpstliche Breve, dass von diesen bischöflichen Verordnungen und den Synodalbeschlüssen stets gleichzeitig ein Exemplar der kaiserlichen Regierung zur Einsichtsnahme mitgetheilt werde. Mit Beziehung auf diese Punkte ersuche ich Eu . . . von den zu erlassenden Hirtenbriefen und von den zu promulgirenden Synodalbeschlüssen jederzeit ein Exemplar unter Einem im Wege der k. k. Statthalterei an mich gelangen zu lassen.

Durch das Concordat ist jenes aufrichtige Einvernehmen zwischen der geistlichen und weltlichen Macht hergestellt worden, welches für die wahre Wohlfart der Völker unentbehrlich ist. Die Wahrung dieses segenverheissenden Verhältnisses erfordert, dass jede der beiden Gewalten, wenn sie der Mitwirkung der andern bedarf, diese mit jenem Vertrauen, das aus der gegenseitigen Achtung entspringt, in Anspruch nehme, dass aber auch jede dieser Gewalten Verfügungen, welche zwar in ihrem eigenen Wirkungskreise liegen, aber die jenseitigen Interessen nahe berühren, nicht treffen, ohne davon eine vorläufige Mittheilung gemacht und nach Umständen eine Verständigung darüber herbeigeführt zu haben. Diese Grundsätze sind, wie zahlreiche Beispiele beweisen, bei der Concordats-Verhandlung von den beiden erhabenen Contrahenten als maasgebend angesehen worden. Sie werden auch bei der Ausführung und Anwendung der vereinbarten Bestimmungen zu gelten haben. Indem ich das Geeignete anleite, da in diesem Geiste von den kaiserlichen Behörden vorgegangen werde, rechne ich mit Zuversicht darauf, dass der hochwürdigste Episcopat in seinem Bereiche in gleichem Geiste wirken werde. Hierbei werden Eu . . . die Gründe nicht verkennen, welche es rathsam erscheinen lassen, dass in der Regel die zur Herstellung des Einvernehmens nöthig werdenden Verhandlungen, wofern es sich nicht um eine schon genau geregelte oder ganz einfache Angelegenheit handelt, nicht den untersten kirchlichen und weltlichen Organen überlassen, sondern vielmehr zwischen den Diöcesanvorständen und den Länder-Chefs unmittelbar gepflogen werden. Ich habe demnach die Ehre zu ersuchen, dass es Eu . . . gefällig sein wolle, in diesem Sinne, in welchem ich die Länder-Chefs instruirt habe, auch den Eu . . . unterstehenden Organen die geeigneten Weisungen zu ertheilen. Diese Bemerkung wird insbesondere ihre Anwendung finden, wenn es sich darum handeln sollte, auf Grundlage des § XVI. des Concordates den Beistand des westlichen Armes in Anspruch zu nehmen, damit ein biscshöfliches gegen einen pflichtvergessenen Gestlichen gefälltes Urtheil vollstreckt werde. In dem fürsterzbischöflichen Schreiben vom 18. August v. J. ist sub XIII die Erwartung ausgesprochen, dass in einem solchen Falle die hochwürdigsten Bischöfe nicht anstehen werden, die entsprechenden Aufklärungen, wenn solche verlangt werden sollten, zu ertheilen, und welchen Weg Se. Majestät zur Lösung der sich hierbei ergebenden Schwierigkeiten einzuschlagen beabsichtigen. Es wäre ganz unangemessen, die Entscheidung der Frage, ob Ursache vorhanden sei, solche Aufklärungen zu verlangen, und die Gewährung des Beistandes der weltlichen

Macht von deren Ertheilung abhängig zu machen, untergeordneten Beamten anheimzustellen. Ich habe daher angeordnet, dass die Entscheidung den Länder-Chefs vorbehalten bleibe, welche nöthigenfalls an mich diese erforderliche Anzeige zu erstatten haben werden, damit weiter nach der Allerhöchsten Willensmeinung vorgegangen werden könne. Demnach wolle Eu . . . sich in einer solchen Angelegenheit zur Verhütung unnöthiger Verzögerungen stets unmittelbar an den politischen Landes-Chef wenden.

Genehmigen etc.

Wien am 25, Jänner 1856. Thun m. p.

V

Breve Gregorii XVI. PP. ad Primatem ad Archiepiscopos Regni Hungariae circa matrimonia mixta dd. 30. April. 1841.

Ven. Fratres etc. Quas vestro et communi istius Regni Antistitum nomine ad Nos per Ven. Fratrem Josephum Episcopum Csanadiensem misistis, obsequentissimae literae partim moeroris, partim laetitiae causa Nobis exstiterunt. Et sane cum pro Apostolici muneris officio sacrae doctrinae et disciplinae integritati cavere studiosissime debeamus: non possumus non moleste ferre, quidquid in earum discrimen .induci fortasse contingat. Exploratum porro satis superque est, quid Ecclesia de matrimoniis Catholicos inter et Acatholicos perpetuo senserit. Ipsa nimirum tamquam illicitas planeque perniciosas semper habuit ejusmodi nuptias tum ob flagitiosam in divinis rebus communionem, tum ob impendens Catholico conjugi perversionis periculum, pravamque sobolis institutionem. Atque huc omnino pertinent antiquissimi Canones illas severe interdicentes, et recentiores Summorum Pontificum sanctiones, a quibus speciatim recensendis juvat abstinere, cum ea abunde sufficiant, quae in rem disseruit insignis memoriae Praedecessor Noster Benedictus XIV. in Encyclicis literis ad Poloniae Regni Episcopos, atque in celebratissimo opere, quod de Synodo Dioecesana inscriptum est. Quodsi alicubi propter locorum ac temporum difficultatem talia connubia tolerentur: id profecto ad eam referendum est aequanimitatem, quae nulla ratione adprobationis vel consensus cujuspiam loco habenda sit, sed merae patientiae, quam ad majora vitanda mala affert necessitas, non voluntas; quaemadmodum in data ad Archiep, Moguntimum die 9. Oct. 1803. epistola fel. rec. Pius VII. Decessoris sui ad Episcopos Vratislaviensem, Rosnaviensem, Scepusiensem responsionis commemorans, sapienter animadvertit. Hinc etiam accidit, ut, si aliquid de canonum severitate remittens haec Apostolica Sedes mixta istiusmodi matrimonia quandoque permisit, id gravibus duntaxat de causis, aegreque admodum fecerit, et nonnisi expressa sub conditione de praemittendis opportunis cautionibus non modo ut conjux Catholicus ab Acatholico perverti non posset, quin potius ille se teneri sciret ad hunc pro viribus ab errore retrahendum, sed insuper ut proles utriusque sexus ex hisce conjugiis procreanda in Catholicae Religionis sanctitate omnino educaretur. Quae certe cautiones in ipsa divina et naturali lege fundantur, in quam procul dubio gravissime peccat, quisquis se vel futuram sobolem perversionis periculo temere committit. Jam vero ex praedictis vestris literis comperimus, per istius Regni Dioeceses abusum communiter inolevisse, ut matrimonia Catholicos inter et Acatholicos, nulla licet accedente Ecclesiae dispensatione,

nec praeviis necessariis cautionibus per Catholicos Parochos benedictione sacrisque ritibus honestarentur. Ac propterea intelligitis, Vener. Fratres, quam graviter exinde affici debuerimus, maxime cum invectam ita lateque propagatam perspiceremus omnimodam mixtarum nuptiarum libertatem, atque adeo magis in dies promotum funestissimum, uti vocant, indifferentismum in Religionis negotio intra vastissimi illius Regni fines, quod antea Catholicae Fidei gloria tantopere praestabat. Nec sane dissimulamus, Nos sanctissimi quo fungimur muneris partes minime fuisse praetermissuros, si scilicet res pridem innotuisset. Hanc autem silentii Nostri causam ex eo etiam vobis pronum est conjicere, quod vel nuperis temporibus nulla prorsus ad promiscuas nuptias isthic ineundas Apostolica dispensatio fuerit concessa, nisi praescriptis necessariis conditionibus, injunctisque regulis, quae ex Sanctae hujus Sedis instituto servari consueverunt.

Inter haec tamen non parum solatii Nobis allatum est, quod uno tempore de ingruenti malo certiores facti, didicerimus pariter adhibita per vos Collegasque vestros studia ad illud opportune medendum. Et superabundavit quidem gaudio cor Nostrum, cum noverimus, quo conjunctim zelo inflammemini, ut Catholicae Fidei puritas illaesa usque permaneat; quaque unanimiter hanc Apostolicam Sedem, Veritatis ducem et magistram, observantia ac devotione prosequamini, ad illius nutum crediti vobis pastoralis officii rationem sedulo dirigentes. Ubi enim docti Nostris in rem ipsam declarationibus ad alias regiones spectantibus, perpendistis, praxim, quae isthic invaluerat, Ecclesiae principiis, ac legibus penitus adversari, ac proinde sine gravi periculo tolerari per vos diutius non posse: minime dubitastis communi consilio atque opera eidem tollendae ut par erat insistere, parati etiam fortiter sustinere pericula, si quae forent pro aeterna vestra gregisque salute obeunda. Ad Nostram autem laetitiam complendam accesserunt uberes fructus, qui ex Vestris curis illico dimanarunt. Neque enim ignoramus, quam fideliter Parochi, et reliquus Clerus Vestris ea de re monitis praeceptisque fuerint obsequuti ita, ut, illegitima consuetudine jam passim sublata, primaevae Sacrorum Canonum disciplinae consultum sit. Itaque gratulamur Vobis majorem in modum, Vener. Fratres, et gratias agentes Deo, qui Vosmetipsos in fidei suae ac doctrinae tutelam fortitudine induit ex alto, hortari ac vehementius etiam excitare non desistimus, ut pari firmitate atque constantia pergatis Catholicae Ecclesiae causam propugnare, ne pravus usus uspiam reviviscat, et si quod adhuc superest illius germen funditus eradicetur. Interim vero non potuimus non attente respicere ad ea omnia, quae in memoratis Vestris literis addebatis, exponentes nimirum gravissimas circumstantiarum difficultates, unde permoti ac propemodum coacti tolerandum censuistis, ut siquando Catholicus vir aut mulier, conantibus licet contra per debitas suasiones hortationesque Sacris Pastoribus, in contrahendi mixti matrimonii citra necessarias cautiones sententia peristat, nec aliunde res absque majori Catholicae Religionis discrime valeat impediri: tum parochi matrimonio ipsi passive tantum intersint ab omni religioso ritu et a quovis adprobationis indicio prorsus abstinendo. Qua quidem providentiae forma dum propositum Vobis erat praesenti necessitati prudenter occurrere, arduum hujusmodi negotium ad Nos quamprimum deferendum statuistis, assensum in id Nostrum impetraturi, quem ex urgenti causarum concursu praesumi tunc qu dammodo posse arbitrabamini. Et reapse Nos, qui, ceteroquin

sanctissimis Catholicae doctrinae institutis integre retinendis jugiter intenti, nequaquam omittimus calamitosis istarum regionum circumstantiis ortisque inde Vestris angustiis pro tradita Nobis potestate subvenire; quin susceptam per Vos consilii rationem improbemus, petitioni Vestrae ducimus indulgendum. Idque facimus congruenter ad ea, quae et Nos ipsi Praedecessorum Nostrorum exemplo circa aliarum ditionum loca haud ita pridem tolerantes admisimus; et jam ante alter illorum, sanctae nempe memoriae Pius VI. pro aliqua ipsiusmet Hungarici Regni Dioecesi pluries declaraverat. Is namque in responsione, quam tum anno 1782. Vindobonae degens, tum subsequenti post suum in urbem reditum dandam mandavit Episcopo Scepusiensi, quamque hujus Successori anno 1795. iterari jussit, ita de mixtis connubiis in iis temporum adjunctis agens mentem suam aperuit: »Quaecunque scilicet de hac re latae essent leges, oportere, ut Episcopus et Parochi studiose et prudenter curent, ne hujusmodi matrimonia fiant, et, si contrahantur, ut proles universa in Catholica Religione educetur: quoties vero, ipsis invitis, secus fuerit factum, abstineant semper a nuptiali benedictione impertienda, eorumque praesentia, si necessitas urgeat, sit tantummodo materialis, neque actibus et declarationibus conjungatur, quae confirment vel adprobent prolem aliter quam in Religione Catholica posse educari«.

Siquidem igitur, Venerabiles Fratres, in Regni istius Dioecesibus ex temporum, locorum, ac personarum conditione quandoque contingat, ut matrimonium Acatholici viri cum catholica muliere et vicissim, deficientibus licet cautionibus ab Ecclesia praescriptis, absque majoris mali scandalique periculo in Religionis perniciem interverti omnino non possit, simulque (verbis utimur gloriosae memoriae Pii VII. in supranunciata epistola ad Archiep. Moguntinum) in Ecclesiae utilitatem et commune bonum vergere posse dignoscatur, si hujusmodi nuptiae quantumlibet vetitae et illicitae coram Catholico Parocho potius quam coram ministro haeretico, ad quem partes facile confugerent, celebrentur: tunc Parochus Catholicus aliusve Sacerdos ejus vice fungens poterit iisdem nuptiis materiali tantum praesentia, excluso quovis ecclesiastico ritu, adesse, perinde ac si partes unice ageret meri testis, ut aiunt, qualificati, seu auctorisabilis, ita scilicet, ut utriusque conjugis audito consensu deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum referre queat. His tamen in circumstantiis, uti idem Decessor Noster apposite commendabat, haud impari imo majori etiam conatu et studio per Episcopos et Parochos elaborandum est, ut a Catholica parte perversionis periculum, quoad fieri poterit, amoveatur, ut prolis utriusque sexus educatione, qua tenetur, curandi pro viribus acatholici conjugis conversionem, quod ad veniam patratorum criminum facilius a Deo obtinendam erit opportunissimum.

Ceterum intime dolentes, quod haec tolerantiae ratio erga Regnum professione Catholicae Religionis insigne fuerit ineunda, sincerissime coram Deo profitemur, Nos ad ipsam unica de causa adduci, seu verius pertrahi, ne graviora Ecclesiae Catholicae incommoda obveniant. Idcirco Vos, Venerabiles Fratres, cunctosque collegas Vestros per viscera Jesu Christi, cujus personam, immerentes utique, gerimus in terris, tota animi contentione obtestamur, ut id demum in tam gravi negotio agere studeatis, quod implorato Spiritus S. lumine istiusmodi fini revera censueritis respondere. Atque illud una simul satagite, ne tali tolerantiae ratione erga homines mixta con-

nubia illicite contracturos fiat, ut in Catholico populo extenuetur memoria Canonum ea matrimonia detestantium, et constantissimae curae qua Sancta mater Ecclesia filios suos avertere studet ab illis in suarum animarum jacturam contrahendis. His vestrum aliorumque sodalium Antistitum et Parochorum erit in erudiendis, sive privatim sive publice fidelibus flagrantiori in posterum zelo doctrinam et leges ad connubia eadem pertinentes commemorare, accuratamque earum custodiam injungere. Haec omnia ex spectata Vestra religione, fide, et in hanc Beati Petri Cathedram reverentia Nobis certissime pollicentes, coelestis auxilii auspicem, et Paternae Nostrae caritatis testem Apostolicam Benedictionem Vobis, universisque Collegis Vestris cum proprio cujusque grege communicandam peramanter impertimur. Datum Romae apud S. Petrum die 30. Aprilis a 1841. Pontificatus Nostri anno XI.

Gregorius PP. XVI.

VI.

Instructio Cardinalis Lambruschini ad Primatem, Archiepiscopos et Episcopos in Hung. Regno.

Memores officii, quo assidue tenentur, advigilare, ut Catholicae Fidei puritas et sacrae disciplinae integritas nihil unquam detrimenti capiat, Hungarici Regni Antistites, ubi primum animadverterunt, invectam illic praxim benedicendi ac religiosis ritibus honestandi matrimonia, quae Catholicos inter et Acatholicos, nulla praevia Ecclesiae dispensatione, neglectisque necessariis cautionibus, iniri consueverant, utpote sanctissimis Religionis nostrae principiis et canonum statutis repugnantem, diutius citra grave periculum tolerari non posse: omnem unanimiter curam atque operam impendere non distuterunt ad opportuna tanto huic malo remedia comparanda. At sicuti laetandum ipsis fuit de fideli Parochorum et reliqui Cleri studio in pastoralibus documentis monitisque perficiendis: ita pariter praesenserunt, quot quantisque difficultatibus ac molestiis sese atque illos his de causis objicerent. Ejusmodi namque praesunt Dioecesibus, ubi Acatholicornm pars Catholicorum saepe numerum exaequat, et nonnumquam etiam excedit: atque adeo tales inibi leges vigent, quibus ratione inductae pridem utrinque civilium jurium aequalitatis, et consilio tuendae publicae pacis ac quietis, libertatem mixtas nuptias ineundi fovent, proindeque cum canonicis ea de re sanctionibus conciliari minime possunt. Nec reapse multum abfuit, ut in maximas redigerentur angustias; cum ex una parte nequirent Dei Ecclesiaeque causam prodere, ex altera vero violatae legis patriae pertubatique inde ordinis tam ipsi quam inferiores sacrorum ministri insimularentur. In hac difficili conditione positi, eoque insuper spectantes, ut imminentia Catholicae Religioni graviora incommoda prudenter averterent, subditumque sibi Clerum adversariorum jurgiis ac vexationibus eriperent, nec non iis potissimum ex leviori sexu prospicerent, quae ob negatam omnino illicitis suis nuptiis Catholici Sacerdotis praesentiam a fide facile essent defecturae: in sententiam devenerunt tolerandi ex praesumto Sedis Apostolicae assensu, ut Parochi iisdem nuptiis, siquidem absque majoris mali periculo interverti non possent, passive tantum, exclusisque penitus sacris ritibus adessent. Mox autem re ad ipsam Sanctam Sedem obsequentissime delata, fusiusque expositis angustiis, quae ex ingravescentibus in dies impedimentis Clero videntur impendere, tum per literas

ad Sanctissimum Dominum Nostrum Gregorium PP. XVI. communi nomine datas, tum per Legatum huc votorum suorum interpretem Episcopum Csanadiensem initi ab se consilii ratihabitionem, simulque opportunum super universo hoc negotio Apostolicae auctoritatis auxilium atque adjumentum magna cum animi sollicitudine implorarunt.

Porro Sanctitas Sua, singulis matura consideratione perpensis, auditoque suffragio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium ex S. Congregatione extraordinariis Ecclesiae negotiis praeposita, summopere studens, salvis Catholicae doctrinae principiis, unde nec minimum deflectere fas est, quantum pro supremi Apostolatus munere possit, subvenire postulantium eorum Antistitum angustiis, et molestas, quibus premuntur, difficultates minuere, maxime vero tristiora in Religionem et ecclesiam mala praecavere: primum quidem debitas rependit laudes alacri ipsorum zelo in illicita, de qua dictum est, praxi tollenda, eosque vehementius excitavit ad firmiorem usque in salutari proposito constantiam; deinde susceptam per eosdem tolerantiae rationem ratam censuit habendam. Hinc rescribens ad memoratas nuper literas, tolerari posse declaravit, ut, quoties ex temporum, locorum, ac personarum conditione matrimonium Acatholici viri cum catholica muliere, et vicissim, omissis licet necessariis cautionibus, sine graviori discrimine nequeat impediri, atque insuper Ecclesiae utilitati communique bono expedire videatur, si illud, quantumvis vetitum et illicitum, coram Catholico Parocho potius, quam coram ministro acatholico, ad quem partes facile confugerent, contrahatur, idem Catholicus Parochus, aliusve Sacerdos eius vice fungens, matrimonio ipsi materiali tantum praesentia, nullo adhibito ecclesiastico ritu, intersit, perinde ac si partes unice agat meri testis, ut aiunt, qualificati, seu auctorisabilis, ita scilicet, ut, utriusque conjugis audito consensu, deinceps pro suo officio actum valide gestum in matrimoniorum librum valeat referre. Quibus tamen in circumstantiis apposite subdidit, non impari imo majori etiam conatu ac studio ab Episcopis et Parochis elaborandum fore, ut a Catholica parte perversionis periculum, quoad fieri poterit, amoveatur, ut universae prolis educationi, quo meliori liceat modo, cautum sit, utque Catholicae Religioni adhaerens conjux serio admoneatur de obligatione curandi pro viribus conversionem acatholici conjugis; quippe quod ad patratorum criminum veniam a Deo facilius impetrandam apprime conducat.

Permotus praeterea Sanctissimus Dominus Noster iis, quae in praenunciatis literis per Hungaricos Antistites addebantur, quaeque ex ipsorum sensu uberius expressit Episcopus Csanadiensis, tali nempe providentiae forma haud satis mederi multiplici regionum necessitati, nec auferri suarum et Cleri anxietatum causas, habita praesertim ratione nuptiarum, quas ob denegatam etiam ex defectu cautionum Catholici Parochi benedictionem coram Acatholico Ministro iniri contingat: alia nonnulla pari benignitate decrevit super mixtis connubiis in Hungariae Regno, et Magno Transsilvaniae Ducatu indulgenda seu toleranda. Itaque praesenti Instructione Primati, Archiepiscopis, et Episcopis ejusdem Regni Pontificio nomine significatur: si recensitae superius circumstantiae in re, de qua agitur, intercesserint, pati ipsos ulterius posse, ut a Parocho Catholico tum consuetae proclamationes fiant, omni tamen praetermissa mentione circa religionem illorum, qui nuptias sint contracturi, tum etiam de peractis hisce proclamationibus literae mere testimoniales concedantur, in quibus (dummodo nullum adsit dirimens im-

pedimentum) unice enuncietur, nil aliud, praeter Ecclesiae vetitum ob mixtae religionis impedimentnm, conciliando matrimonio obstare, nullo prorsus addito verbo, unde consensus aut adprobationis vel levis suspicio sit oritura. Quod autem attinet ad connubiorum istorum coram Acatholico ministro, seu non servata Conc. Tridentini forma, celebrationem: erit omnino Sacrorum Praesulum ac Parochorum studiosissime instare, atque in caritate Dei et patientia Christi partem Catholicam hortari ac monere, ut illam nimirum a tanti scandali turpitudine, quantum possint, absterreant. Siquidem vero hujusmodi ipsorum monitis atque hortamentis nihil, quod absit, proficientibus, mixta matrimonia ea ratione fuerint inita; inspectis tam praeteritis, quam praesentibus locorum, de quibus sermo est, peculiaribus circumstantiis, erunt ab Episcopis et Parochis prudenter dissimulanda, et, quamvis illicita, pro validis habenda; nisi tamen canonicum aliunde officiat dirimens impedimentum, seu in nuptiarum celebratione appositae fuerint conditiones substantiae matrimonii ex catholica doctrina repugnantes. Ceterum quocunque demum modo mixta haec matrimonia citra Ecclesiae dispensationem et necessarias cautiones, sive per passivam Catholici Parochi praesentiam, sive coram Acatholico Ministro contracta fuerint: illud Episcopis et Parochis Sanctitas Sua magnopere commendat, ut omni pastorali sollicitudine catholicum conjugem ad patratae culpae detestationem, congruamque poenitentiam opportune conentur excitare, eumque solerter adducant ad obligationes implendas, quibus gravissime tenetur, illam praesertim, quae est de catholica universae prolis educatione impense curanda. Quae si ex voto contingant, adeoque constet eum revera resipuisse, paratumque esse ad opportunam, quoad valuerit, scandali reparationem, tunc sane poterit ipse Sacramentorum Ecclesiae particeps fieri, quaemadmodum respondens die 13. Jul. 1782. Archiepiscopo Mechliniensi sanctae memoriae Pius VI. in rem adnotavit. Datum Romae die 30. April. 1841.

A. Card. Lambruschini.

Predmet ovim razmatranjima jest takav, da mogu služiti ne samo za svibanjsku pobožnost, nego i drugda u puno raznim prigodam. Mnogo puta kroz godinu dadu se upotriebiti za propoviedi, a zgodna se takodjer čine, da se preporuče i za duhovno čitanje, navlastito pako, učiniv ovdje ondje po koju malu promjenu, moći ih je rabiti prigodom duhovnih vježba. — I ovu knjigu prekupili smo od veleuč. gosp. pisca, pa se imadu naručbe od sada upraviti samo nama.

Kazuistika u kojoj se riešavaju mnogi slučajevi pastoralni, moralni i juridički. Napisao Dr. Martin Štiglić. Cijena tvrdo u platno uvezanoj . . . . K 2.40

Korist Kazuističke nauke ističu mnogi sveti oci pape i crkveni sabori. I zbilja Kazuistikom znatno se olakoćuje učenje moralnoga i pastoralnoga bogoslovja, a od velike je koristi i za izučene već bogoslovce, da naime u zanimljivoj formi opetuju ono, što su nekada u bogoslovlju učili. — Pošto smo i ovo djelo od veleuč. gosp. pisca prekupili, to smo cienu znatno snizili, da bude pristupnija svakom svećeniku, pa se nadamo obilnim naručbama, koje se imadu upraviti samo nama.

Časoslov (BREVIARIUM). Napisao Dr. Martin Štiglić. — Drugo izdanje. — Cijena broširano . . . . K —.80

Ovaj naputak za svećenstvo preporučamo osobito za nabavu, jer je dobro ako ju svećenik imade u svojoj biblioteci, pa bilo samo kadkada za uviriti u tu knjižicu.

ZA BOGOSLOVSKE ZAVODE I PREPARANDIJE

Kratka katehetika

Napisao dr. Martin Štiglić. Treće pomnoženo izdanje. Cijena . . . K 1.—

Tumač obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisali Adolfo Rušnov i dr. Stjepan Posilović. 2 knjige. Tvrdo uvezano . . . . K 36.—

Mariologija to jest nauk katoličke crkve o Blaženoj djevici Mariji materi Božjoj. Izložio dr. Ivan Bujanović. — Cijena broširano . . . . K 2.20

U katoličkoj se crkvi od iskona štovala Presveta Bogorodica kao najmoćnija i poslije Isusa Krista prva i prava posrednica Boga i ljudi. Katolici po cijelom svijetu zazivaju je u svim potrebama svojim, a pisac u ovom djelu prikazuje nauku katol. crkve o Mariji.

Iz stranih literatura preporučamo:

	K
Archiv f. katholisches Kirchenrecht m. besond. Rücksicht auf Deutschland, Oesterreich-Ungarn und die Schweiz. Herausgegeb. v. Heiner. Svaki svezak 4 svežčića. Cijena .	12.—
Koehler, Die katholischen Kirchen d. Morgenlandes. Beiträge zum Verfassungsrecht d. sogenan. »uniert.-orient.« Kirchen. Cijena	7.20
Laemmer, Zur Codification des canonischen Rechtes, Denkschrift. Cijen.	6.—
Reischle, Sohms Kirchenrecht u. der Streit über das Verhältniss vom Recht und Kirche	1.44
Schmidt, Der Austritt aus der Kirche, Kirchenrechtl. und Kirchenpolitisch. Abhandlungen	9.60
Thomas, Das canonische Testament (Testamentserrichtung vor dem Pfarrer) histor. dogmatische Studie. Cijena	1.44

Naručbe na sve ovdje navedene knjige imadu se slati knjižari L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb, Ilica br. 30.

	K
Wolf v. Glanvell, Studien aus dem canonischen Privatrechte I. Die negotia inter divos. 2. Ausg. Cijena	4.80
Wolf v. Glanvell, Die letztwilligen Verfügungen nach gemeinem kirchlichen Rechte	7.20
Zeerleder, Kirche u. Recht, Privatrecht und sociales Recht, 2 Vorträge. Cijena	—.96
Zeitschrift deutsche für Kirchenrecht, Begründet v. Dore, Herausgeg. Friedberg & Schling, jeder Band von 3 Heften	14.40
Petri, Geschichte des Placet nach Zweck und rechtlicher Ausgestaltung. Beitrag zur Entwickelung d. Kirchenstaatsrechtes. Cijena . . .	1.50
Acta functae sedio in compendium opportune redacta et illustrata studio et cura Piazzesi Vol. I—XXXII. Cijena	458.40
Bullarium Magnum Rom. Summorum Continuum Clementis XIII. constitutiones etc. collegit A. Barberi, usque ad pontificatum Pii VIII. 20 tomi. Cijena	690.96
Friedberg, Die geltenden Verfassungs-Gesetze der evangelisch. deutschen Landes-Kirchen. 3 Bände. Cijena .	45.60
Friedberg, Collectio canonum Cantabrigiensis. Cijena	1.20
Friedberg, Die canones. Sammlungen zwischen Gratian und Bernhard v. Pavia. Cijena	14.40
Monumenta conciliorum generalium succuli. XV. add. caesareae academiae scientiarum socii delegati. Concilium Basilense scriptorum tomi I—III. Cijena	165.—
Riedel, Kirchenrechtsquellen d. Patriarchats Alexandrien. Zusammengestellt und zum Theil übers. Cijena	8.40
Schneider, Die particulären Kirchenrechtsquellen in Deutschland und Oesterreich mit erläuternden Bemerkungen. Cijena	12.—
Schneider, Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen. Einleitung in das Studium des Kirchenrechtes. 2. Auflage. Cijena	3.12
Schneider, Fontes juris ecclesiastici novissimi, Decreta et canones sacrosancti recumenici concilii vaticani una cum selectio constitutionibus pontificiis. Cijena	1.92
Schneider, Fontes juris ecclesiastici der Kirche. Kommentar zur Bulle officiorum ac numerum und zu den Decreta generalia de prohibiotine et censura librorum	3.12
Aichner, Compendium juris ecclesiastici ad usum eleri ed IX. emendata et Friedle. Cijena	12.—
De Brabandere. Juris canonici civilis compendium Editio scata, opera Van Cvillie. Tomus primu: et secundus 2 vol. Cijena	14.40
Brilland. Principes de droit ecclesiastique 2e. edition	2.40
Cavagnis justitutiones juris publici ecclesiastici, quas in scholis pontificiis seminarii romani tradidit, ed 3. Cijena	12.—
Fontaine, Compendium juris privati canonici justa decretales Gregorii IX. fasc. 1.	—.—
Frantz, Lehrbuch des Kirchenrechtes. 3. Auflage. Cijena	7.20
Friedberg, Lehrbuch des kathol. und evang. Kirchenrechtes. Cijena . . .	14.40
Friedberg, Trattato del diritto ecclesiastico cattolico et evangelico ed. ital. da Ruffini. Cijena	18.—
Geigel, Reichs- und reichsländisches Kirchen- u. Stiftungsrecht. Bd. I., II.	18.—
Gross, Lehrbuch des kathol. Kirchen-Rechtes m. besond. Berücksichtigung der particulären Gestaltung desselben in Oesterreich. Cijena .	14.40
Hinschius, Das Kirchenrecht der Katholiken u. Protestanten in Deutschland. Band V. ½, VI. 1. Cijena . .	54.—
Kahl, Lehrsystem des Kirchenrechtes und der Kirchenpolitik. 1. Hälfte Einleitung und allgem. Theil. Cijena	9.60
Lombardi, Juris canonici privati institutiones volume I., II. Cijena . .	9.60
De Lucca, Praelectiones juris canonici Liber de personis	8.40
Milas, Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Uebers. von Pessić	13.—
Ney, Kirchenrecht mit Einschluss des Eherechtes in Frage und Antwort .	4.80
Sägmüller, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechtes I. Cijena	2.40
v. Scherer, Handbuch des Kirchenrechtes. 2 Bde. Cijena	40.32
Silbernagl, Lehrbuch des kathol. Kirchenrechtes zugleich mit Rücksicht auf das im jetzigen deutschen Reiche geltende Staats-Kirchenrecht. Cijen.	9.60
Tilley, Traité théorique et pratique de droit canonique. 2 vol.	18.—
Andreae, Einfluss des Irrthums auf die Gültigkeit der Ehe nach kathol. und protestant. Kirchenrecht . . .	1.44
Bassibey, Le mariage devant les tribunaux ecclesiastiques procedures matrimoniale generale	9.60
Freisen, Geschichte des canonischen Eherechtes bis zum Verfall der Glossen-Literatur. 2. Ausgabe . .	34.—

Sva ova djela dobivaju se u knjižari L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb, Ilica 30.